Universidad de Belrsio
Biblioteca

1543

Universidad de Deusto
Biblioteca

BIBLIOTECA DE LOYOLA
Sala 1 Estante 2 Plúteo 2

Ihs

es del coll.o de la comp.a de Jesus de
Arcayta (

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

año 1640. N.

Theophylacti

ARCHIEPISCOPI BVLgariæ, in quatuor Domini nostri IESV CHRISTI Euangelia, enarrationes luculentissimæ.

Οὕτω γ' ὀυλομένων ἡδονάων ἀπέχου.

FACULTAD DE TEOLOGIA SAN FRANCISCO DE BORJA
V

Sic pernicioſis voluptatibus abſtine.

PARISIIS

Ex officina Iacobi Gazeau, ſub inſigni ſancti Iacobi in via Iacobæa.

1543

Universidad de Deusto
Biblioteca

AD LECTOREM.

LOCA aliquot inuenies pie Lector in Theophylacto cauenda, hæc scilicet tria quæ sequuntur, citra tamen catholici ipsius authoris notam.

Charta enim. 279. E. Spiritũ sanctũ a filio procedere negat.

Charta. 62. F. dicit, Dei est vocare, electos autem fieri vel non, nostrum est. Inque eam sententiã frequẽs loquitur.

Charta. 33. F. de diua virgine, Humanum quid volebat ostẽdere mater, ꝙ vt in filium potestatem habeat. Nihil enim magnum adhuc de eo intelligebat, &c.

Attende itaque lector, primam illam enunciationẽ nõ esse catholicam, quum spiritum sanctum ab vtroque procedere nulli sit dubiũ. Loquutus est enim Theophylactus noster Græcorum more, illis temporibus ita sentientiũ: & propterea minime reprehendendus, quia minime tunc ab ecclesia vniuersali sic definitum: quemadmodum nec sanctissimũ martyrem Cyprianum hæreticum fuisse dicemus, quanquã non agnoscentẽ baptisma ab hæreticis aut schismaticis administratum: ꝙ tum Ecclesiæ sanctio de sacramentorum per ministros etiam extra Ecclesiam errantes exhibitorum non minore efficacia, nondum euulgata fuerit.

Deinde quoniam electũ fieri, intelligi potest pro ipsa diuinæ electionis prædestinationisve impletione, quæ nequaquam fit citra hominis cooperationem, iuxta illud diui Petri, Satagite vt per bona opera certam vestram vocationẽ & electionem faciatis: eapropter illud ab authore adsertum, electos fieri vel non, nostrum est, eum potest subire sensum. De hoc tamen loco certius ipse idem author apud Iohannẽ cap. 6. folio. 305. b c d e. disserit, & fusius.

At relictis de diua virgine verbis, haud secus atque de altero quopiam Græci doctoris dicto sentiendum, ꝙ in eis excesserit verbis.

Paucula hæc cursim nobis pro pietate adnotare visum est. Vale amice lector, & hæc omnia boni cõsule, ac nostrã in cunctis diligentiam non ingratus amplexare. Vix enim quempiam inuenies qui hoc authore in sancta dei Euangelia vel exactius vel etiam locupletius scripserit. Iterũ Vale.

INTERPRES LECTORI SALVTEM.

THeophylactus ille, amice lector, tãetsi inter Græcos theologos recentior, & succinctæ dictionis filo familiarior, neutiquã mea sententia studiosis aspernandus fuerit, & non solũ non aspernandus, sed & multis nominibus commendandus. in arctũ enim cogit, quæ multi fusim non sine legentiũ fastidio tradiderunt: & breuis quidem est, in plerisque tamen abunde satis Euangelistarũ mẽtem explicat: quo manifeste videas ad hoc vnum spectasse eum, vt quammaxime prodesset. ita familiaris est, ne sit fastidio: ita autem breuis, ne conqueri possis obscurum esse. id quod paucis datũ. Ex multis authoribus apparet instar apiculæ in mellificinam sui aluearii probatiores sententias conuexisse, in primis autem ex Chrysostomo tanquam ex aureo suo fonte, maxime aureas interpretationes hausisse, ita vt in huius compendio parum desideres ad explananda Euangelia, eorum quæ ille sinuosis voluminibus protulerat. Quem & sequitur de libero arbitrio ac fide, & quibusdam aliis, & proinde in quibusdam interpretandis violentior. quod dixerim, vt in hoc tuum adhibeas iudicium, qui te solis canonicis scripturis addictum nosti: nõ vt totum a lectione auocẽ, quorũdam more, qui mox quum vnum & alterum displicuerit dictum, toto libro abrenunciant. Quin potius vtilia propter nævos paruos ne reiiciamus. Sunt & in humilibus casis penates. Audiuimus & balbos nonnunquam prudenter de quibusdam differentes. Ecce hic crebras paraphrases multũ lucis afferentes adiicit, pulchre cõnectit quæ δοκοῦσι παρῳδεῖν dissidere videntur. In allegoriis etsi non vbique solidus, iucũdus tamen est. Me sane nõ admodum laboris pœnitet, quem in hunc librum paucis mensibus insumpsi, ita volentibus amicis. Et quãuis eum rhetorico mundo non ornauerim, neque hoc si vel maxime voluissem, permisissent quotidianæ lectiones, conciones, vrgens typographus, & periculosi nostri dies: operam tamen dedi, vt fideliter redderem quod cõmunicandum susceperam, nihil minus agens quàm vt vel alienum vel meum quippiam admiscerem. Vnde si bene dicit, illius laus est: sin alicubi non satisfacit expectationi tuę, vitu-

perandus ego non sum. interpretem egi, non dogmatisten. Meæ insipientiæ nugas potero ipse propriis libris euulgare si in rem studiosorum facere mihi videbuntur. Horrui sem per inepta mea dicta alieno & venerabili quopiam venditare nomine. Adegit tamen exemplar mutilum, vt vno in loco quædam infarcirem: deerat enim charta. De quo tamen (vt videbis) monui, ne quis vel in hoc fidem meam accuset. & non accusabis, opinor, vtut sermo durus sit & incõcinnus, qui nolui vt moraretur quo minus prodiret Theophylactus Euangeliorum enarrator, antea ferme à nostris ignoratus. Consultius enim visum illa quàm nulla dare, si forte vel sic te huiusmodi beneficiis demerear. Vale.

Anno. M. D. XXIIII.

INDEX

Abiathar qui Marco dicit, Abimelech liber Regũ dicit 94 c
Abnegare seipsum 46 b 109 b
Abnegatio Petri quomodo se habet 128 c
Abominatio desolationis qd 68 f
Abraham pater gentium, & quare ab eo genealogiam exorditur Matthæus 2 d 383 c
Abrahæ filios suscitare ex lapidibus, quid 9 c
Abraham iust⁹ misericors & hospitalis fuit 212 f Et cur a diuite sit inuocat⁹, nõ Lazarus Ibidem
Abrahæ sinus 213 c
Abraham gentilis fuit, & idolorum cultor 214 c
Abraham Chaldæus 181 b
Abrahã Hebræorũ pater 2 d
Abraham⁹ Isaac offerẽs, quẽ præfigurauit 320 f
ἄκαρις 204 e
Adam vbi sepultus 132 a 247 c 383 d
Adam eiectus, e regione paradisi collocatus, & quare 212 c
Admonitionis sunt quæ hic fiunt: quæ autem alibi, suppliciorum. 290 c
Adolescẽtulus qui nudus profugit, quis 129 e
adorare deũ quomodo oporteat 283 b c
Adoratio soli deo impendenda 327 a
aduentus Christi duo, & duo præcursores 110 f
aduentus Christi duo, saluantis & iudicantis 276 e
aduersarii si non essent, nõ essent coronæ 166 b
aduersarii verbi cadẽt 344 e 275 f
aduersitatum solutio non statim petenda 298 b c
adulantur pharisæi, Christus arguit 91 a
ædificantes qui 120 e
ælius Adrianus templũ & ciuitatem Hierosolymorum funditus suffodit 123 c d
ætates hominis tres 10 b
æternum cur sit suppliciũ, cũ peccata tæpe parum durent. 290 b
affectiones Iudæorum duæ, inuidia & auaritia vno remedio curantur 183 b
afflictio 35 e
afflicti quomodo diligantur a patre cœlesti 352 b c
agnus dei cur Christus dicatur 255 e
Agricola Christus est 364 c
aliena & insolita semper plus placent familiaribus 287

D E

alius & ali⁹ de persona, aliud & aliud de natura dicũtur. 256 e
Altaria apud nos a donis sacrantur, sed nõ in veteri lege ita fiebat 66 c

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ambire dignitates, gētiū est. 117 b
ambitio q̄ mala & tyrannica. 57 a
amen, affirmatiua vox 13 f
amicus de via veniens quis 180 a
amicorum communia omnia 102 c
amoris rabies quid valeat. 182 f
ἀνάκρισις quere ἐξανάκρισις. 301 b
ἀναθήματα 233 c
Angeli ministri & præsides nostri 11 c 50 d
angeli inhumanis & immisericordibus indignantur 52 c
angeli & sacerdotes cooperarii Christi 339 d
angeli virtus quæ, & quare dicatur angelus 258 f
angeli, dei substantiā non vident 244 a
in angustiis pusillanimes ne simus 297 c
angulus 120.e
angusta porta 19 d
animal Christus non dicatur 303 e
animalis homo 201 c
animarum apparitiones falsæ 22 b
& iterum 385 e
animam suam amare & inuenire, perdere & odisse 29 c 203 c
animæ mortuorum vbi 22 b
& iterum 351 d e
Animę cibus omne op⁹. 37. e
animæ vestis & vxor, caro: pueri, opera 51 f
animæ vocabulo sæpe totus homo venit 259 d
animę virtutes tres, quibus diligere deum oportet 66 b
& rursum 122 c
animæ curatio difficilior q̄ corporis 93 b 155 e
animam Christus sanans, virtutem quoq; infundit. 93. b
anima conculcata quid sit. 97 c
animæ virtutes omnes charitati offerendæ 122 d
animæ & spiritus discrimen. 141 d
animæ rationalis bona quænam 188. c
animarū vtilitas Christo curæ erat 200. a
anima quid 283. c
animalis homo 201. b 303. a
Antichrist⁹ desolationis abominatio dicitur 69. a
antichristi tempore multi erunt pseudoprophetę, a quibus iusti seducentur. 69. d
antichristi tempora quomodo erunt, & eius impostura iniquitates multiplicabit, & charitatem turbabit. 71. d e
antichristus peccati & omnis malitiæ sentina 218. b
antichristi tempore homines erunt voluptuosi, dissoluti, & deliciis vacantes ibidem
antichristi tempore (vt nūc) quid quærēdum & faciendū sit ibidem
antichristus qualis, & qui notatur 328 c
ἀντιπαράθεσις 177 c
antiq vnde ante legē datā viuere didicerint, & quare sit data lex & scriptura 1 a
ἀνωφις 274 c
ἀποκάλυψις q̄n adsit. 235 b
Apollinari⁹ christū accepisse animā negans cōfutatur: & vnde erroris sui occasionē sumpserit 8 a 315 d
apolinarius Laodicēsis cōfutatur, asserēs dominū & deū nostrū nō suscepisse perfectam hominis naturam, videlicet corpus cum anima rationali, sed carnem solam &c 261 a b
apollinari⁹ inanimatā carnē christi asserēs quomodo refellitur 273 c
apollinarius christū corpus è cælo sumpsisse asserēs, quod p virginē ceu canalē trāsierit, confutatur 275 d Et iterum corpus Christi ex hoc mundo esse negans 304 b c & 317 b
apostolorū mutu⁹ amor & reuerentia 344 a Eorūdem ruditas 353 c
apostolorum imitatores sim⁹ 58 a b & 251 f
apostoli an montes transtulerint 48 f
apostoli prophetas in duobus excellunt 35 d
apostola, Samaritana fuit mulier 284 c
apostoli christo magis quàm sibiipsis credunt 76 f
apostolorum secunda vocatio 90 f
apostoli cur iubeantur in vna domo manere 102 b
apostolorum prudentia 138 b
apostoli Christum secuti, nihil curiosius perquirebant 173 a
apostolos suscipiētibus & nō suscipiētibus, quomodo appropinquet regnum dei 174 d
apostoli & prophetæ qua virtute miracula fecerint ante glorificatum christū 311 e
apostolorum fructus, gentes ad fidem conuersæ 363 b
apostolorum fides in verba Christi 353 a
ἀποστόματι ☞ quid 184 f
apud vt accipiatur 256 b
aqua viua, gratia spiritussancti est 282 a
aqua & sanguis de latere christi manātia qd signēt 386 a
aquilæ comparatus Marcus euangelista 88 f
aqua peruenimus ad christianismum 386 a
aquilo vētus infamat 182 c
arbitrium liberum, vide liberum arbitrium
arbori homo confertur 19 f
archelaus rex 8 b
area, ecclesia est 9 c
arcolæ 103 f

arius asserens in nominibus nō in nomine baptizādum esse, confutatur. 87 f
arius confutatur, creaturam dei filiū & facturā fingens 256 d 259 c 265 f 333 a
arius confutatur asserens per filiū fieri omnia, non quòd factor, sed instrumentum. &c. 257 b c
itē volens demōstrare ꝙ filiꝰ non sit genitus à patre, sed fuerit sicut vna aliarū creaturarum 262 c 265 f 291 c
arij error Christum & horis & temporibus subiectum asserentis 270 c
arij error Christum secūdum diuinitatem orasse asserentis confutatur 241 f
arii error, asserentis christum dei vnigēitum, eo quòd solus ipse factus sit & conditus à deo, omnia autem alia ab illo 276 c
Eiusdem error, potestatem filij negantis 286 f
Eiusdē, negātis filiū eiusdem cum patre esse substātiæ & potentię 291 c 333 a 334 d
arius confutatur, patrem inquiens per ipsum in discipulis fieri 374 d
arma diaboli, peccata 181. d
armenij duas in christo naturas negātes cōfutātur 261 f
armenii negantes aquam è latere Christi fluxisse confutantur 286 b
arrogans non est domini discipulus 308 d
Asina quid signet 118 a
asini symbolū in lege 343 b
aspectꝰ inuidiosi 290 a
Auaritiæ morbus quātus 71 f
auaris paupertas exosa 211 b
auaritia omniū malorum radix 342 c
audire nō sufficit, sed audisse oportet & discere 302 a
auditori attēto quid deus daturus sit ibidem
audiens & non faciēs, ruinam magnam patietur 159 e
auditorum ad captū sese christus tēperans, sæpe cōtraria loqui videtur 371 a b
auditorū gratia humilia sæpe de se christus loquit̄ 308 d 316 e 330 c 349 b
aues duæ oblatæ quid significent 155 a
augusti Cæsaris tēporibus in summo malitia fuit 201 f
auricula serui pōtificis excisa quid signet 79 d 3 a
auricula obedientiam signat 376 d
aures ad audiendnm habere quid 195 a b
aurum, thus, myrrha quid significent 7 a
auster ventus laudatur 182 c

B

Babylon & Aegyptus omnis nequitiæ officinæ 7 c
baptisma Iohannis & Christi differentia 386 b
baptismus Christi quid 9 c
baptismꝰ diabolū efficit 33 c
baptismus an in solo Christi nomine fieri debeat 253 d
baptismi secūdi nulla spes, ni si per pœnitentiam 33 c
baptisma Iohānis pœnitētiæ tantum, non remissionis 89 c
baptismus prestat primū honestatis vestitum 207 d
baptizatus, filius dei efficitur 208 a
baptismatis iohānis vis 148 c
baptizari, ad custodiam puritatis non sufficit 260 a
baptisma Iohānis nō, sed christi erat articulatū 264 c d
baptismum quomodo dominus terrenam natiuitatē vocarit 275 c
baptisma fons Iacob 285 c
baptisma per probaticam piscinam designatur 289 a 290 c
baptismatis aqua qualis, & eius vis 289 b
baptismatis symbolū 274 d
baptismatis virtus & donum quanta ibidem. d
baptizari in noīe christi quomodo intelligendū 290 e f
baptizari solū nō sat esse, sed pòst bene operādum 87 f
baptismus per transitū Iordanis significatur 333 f
baptizatur cur dominus 89 f
baptizatis spūs sanctus datur, cælūq; aperīt 90 b & 149 f
baptizari non sufficit ad salutem 149 c d
baptizari incredulū & infidū impossibile 315 e f
barabbas quid 82 a
battalogia 17 a
battarismus ibidem
beatus non est, sciens, & non faciens 352 b c
beati felicitatem integrā nōdum acceperunt 248 c d
bella, fames, pestis, nunquàm aliunde quàm à deo proueniunt 98 c
benedicti qui 73 f
benefacere alicui sabbato lex non prohibet 289 f
benignitas dei in nos quanta 208 c
bethania 59 b 118 e 227 f 335 f
bethabara 265 c
bethleem quid 5 d
bethleē patria Dauid 143 a
bethleē ad austrū sita 194 d
bethphage domus maxillarū interpretatur 228 a
bethsaida ciuitas 268 c
bethsaida Iohannis patria 254 c
blasphemia 105 c
boanerges 95 f
boni natura omnibus à natura indita 280 b
bona nostra occultāda, & nō ostentanda 91 f
bona nostra ab inuidis occultanda 167 d
bona nostra deo offerenda & attribuēda 91 f 95 f 100 d
bona nostra duplicia, corporis & animi 225 f

boni initia & semina accipimus per gratiam, quæ nos insumimus & crescere facimus 282 d
bonus solus deus 54 b 114 c
bona faciunt multi, sed non bene 209 e f
bonitatis fons & radix deus est 114 f 222 c
bonorum tres ordines eorum qui saluantur 206 f

C

cadauer quid 103 b
cadere nos propter nimiam confidẽtiam permittit deus 78 a 128 d
cadunt omnes qui aduersarij sunt verbi 375 f
Cæcus & mutus quis 31 e
Cęcũ quòd Iesus interrogat, quid sibi velit 117 d
cæcum ad Siloam cur mittit Christus 323 d
cæcus quis sit 347 d
cæli per Christũ aperti 10 b
cælorum regnum quid 25 c
cæli virtutes 45 d
cæsar quid 121 a
Cæsar quid subditis debeat 231 c d
cain 184 a
caiphas quid quòd vestimenta sua ruperit 80 c d
caiphas sanguinarius 339 f
calceamenta Christi quid significent 9 d
calix passionis 78 d
calicem cur deprecatur Christus ibidem
calix aquę frigidę quid 112 f
caluariæ locus 83 b 247 c
camelus mediũ animal inter munda & immunda 8 c
camelus quid 54 e 115 c
camelum deglutire quid 37 f
canes & porci qui 19 a
In cana galilęæ signũ an absolute primũ fuerit 271 c
capernaum 11 d
capernaũ Christi ciuitas 22 e
capernaũ exaltata quare 29 c & quid sit
carnalis quis 201 b
caro, animæ vxor: opera, pueri 51 f
carnẽ nihil mali habere si naturaliter moueatur 258 c
carnis volũtas quid sit 260 c
caro Christi cur non videtur in altari 127 e
caro Christi viuifica 160 e
caro & crux gloria dei 217 a
caro Christi indicibilem vim habet 252 b & dein
carnis vocabulo sępe totus homo venit 261 b c
caro christi in altari viuifica, sicut caro dei 266 d e
In cathedra Mosi sedere quid signet 64 f
castitatis commendatio 13 a
cathedra ī scripturis quid signet 116 f
cauillũ lepidũ in senes 287 a
χαῖρε nostrum prima recepit diua virgo 383 c
chananæa quid 42 f
charitas cognitio dicit 20 b
charitas sacrificiũ est 14 f
charitas inter mandata præcellit 64 b c
charitas vt exerceat 176 d e f
charitatis prima filia eleemosyna 183 c
chrysostomi laus 222 d 395 d
christianũ mollia gestare non decet 28 e
christiani hois officiũ 207 f
christiani etiã improbi sunt, & gentiles boni 277 c
christianissimi capita duo 87 f
chaistianissimus quid exigat 277 d
Christi qui dicãtur 2 c 341 d
christus rex & sacerdos 2 c
christus filius Dauid ibidem
christi duæ natiuitates 6 c
christus primogenitus & vnigenitus 5 c
christus pastor quomodo 6 c
christus cur. xxx. annorũ potissimum baptizari voluit. 10 b &. 150 b
christus vt medicus, non vt iudex venit 23 b
christ⁹ quare Helias, Hieremias, Iohãnes Baptista à q-busdã credit⁹ est 44 f 102 c
christ⁹ quare adũbrari voluerit gloriam suam 108 e
christus lapis ãgularis, & cur admirabilis dictus 120 e
christi frater est omnis pauper 74 a
christ⁹ se discipulis tradẽdo, immolauit se 86 b
christus cur sponsus 23 d & 94 a
christus quare pascha perfecit 76 d
christus præfigurat⁹ per Isaac 283 b c
christ⁹ quomodo tres dies in terra fuisse dicatur 331 b
christ⁹ vera margarita 37 c
christi fratres & sorores 38 b
christus extra vineã occisus 90 f
christus quo viuentiũ nõ mortuorũ de⁹, & alibi viuẽt iũ & mortuorũ de⁹ appelleẽ 63 f
christ⁹ quo triduanus 86 a
christo quomodo omnia tradita 87 c d
christus cur baptizatur 89 f
christus arguit, pharisæi adulantur incredulis 91 a
chrīst⁹ cur ī naui sedeat 97 a
christi cognati qui 96 f
christi nominis prętextu multi seducẽtur 123 d &. 125 a
christi aduẽtus secũdus quãdo erit 125 b
christus verum pascha 75 b 126 b
christus propheta 126 c
christi cura præferenda curæ pauperum ibidem
christũ neque discipulos proprias ędes habuisse 127 a
christus non sine corpore veniet 130 c
xpi p̃dicatiõis auspiciũ 278 b
xpi corp⁹ vere ẽ ī altari 126 e
christi humilia, auditorũ imbecillitati tribuẽda 370 c
christ⁹ super sedẽ dauid sedere quomodo dicitur 139 d e
christus cur nos liberauerit 143 c

Christus quomodo sapientia crescebat 147 b
christo lecturo oblatus liber Esaiæ 151 e f
christus in capernaum cur signa faciat, in nazareth vero non 152 d e
christus filius hominis cur dictus. 157 a
christi caro viuifica 160 e
christi quos pudeat, & sermonum eius 169 d
christi nominis virt⁹ etiã per indignos operatur 171 f
christo potius quàm angelo ceu archãgelo tradita sunt omnia. 176 b
christus proximũ plus quàm seipsũ diligere docuit 176 f
christus cur Augusti Cæsaris temporibus potissimum natus 201 f
christi discipulum qualem es se oportet 203 b
christi discipulus sal esse debet. 204 c
christus fons virtutum 157 e
christus fons gratiæ, qui non euacuatur 262 f
christ⁹ auũculus Ioãnis. 255 a
christũ an viderit aliquis vnq̃ 263 b c
christi faciem videre qd. 48 a
christus cur agnus dei dicitur 265 d
christi pueritiæ miracula conficta 266 c
christus quõ horis & tempori non sit subiectus 270 b
christus non semel emẽtes & vendentes eiecit 272 b
christus cur non ipse baptizarit. 278 a
christ⁹ crescere quomodo dicatur 278 f
christus solus sponsus, docentes pronubi 279 a
christi vna hypostasis cũ duabus naturis docetur 275 d
christi aduẽtus prædicatur in libro Moysi 284 b
christo quę attribuũtur humilia, propter auditorũ captũ ei attribuuntur 370 c
christus neq; viuus domũ propriã habuit, neque mortuus sepulchrum 387 b
christus variis modis vitã nostram lucrari quęrit 285 b
christ⁹ eũ nullo idigeret, cur sępe multa accepit 286 b c
christ⁹ in noïe patris quõ venire intelligatur. 295 b
christus attẽtus & cõpositus, neq; oculis hinc & inde vagari solitus 296 b
christum hominẽ quibus indiciis Lucas deprehẽderit, q̃bus Iohannes 338 a
christ⁹ p̃ orõne nõ habeat opus, exẽplis ostẽditur 338 d
christus panis est vitæ omnia viuificans 300. c d 301 c
christus mẽtiri nõ potest, nec etiam falli 353 a
Christi fratres, Ioseph filij 306 c
christus se verum hominẽ probauit 307 c
christ⁹ quo tpe ãni pass⁹ 333 d
Christi vox lazarũ suscitãtis. 338 f. & cur plorauit Ibidẽ
christus via ad patrem 36 c
christi in noïe petendũ 369 d
christus dextra dei 364 d
christus agricola Ibidẽ c
christus paracletus & spũs sanctus dicitur Paulo. 360 e f
christus mortuus & nũdus in pauperibus 387 c
christus post resurrectionem cur se tangi permisit 391 c
christus quõ post resurrectionem comederit. 391 d 392 f
christi nomen salutare 369 d
christi mors erat quędã peregrinatio 127 d
christũ cur mox vocati discipuli sequebantur 90 f
christiani doctoris officium. 246 d
chrysostom⁹ os aureũ 395 d
cibi nostri oẽs à christo. 39 f
cibũ à diabolo petentes 104 a
cibus pro mercede habendus Apostolis, etiã vilis & paruus, & non vltra requirendum. 174. b 178 e f
cib⁹ christi, volũtas dei 286 a
cibus qui pereat, quis 299 a
cib⁹ permanens quis. Ibidẽ. d
cincti sancti ĩ scripturis introducuntur, & quid ipsum 8 f
circuncisio quid 142 c
claues soli Petro nõ sunt datę & quid significent 45 d
coactione & vi meliores nos de⁹ facere nõ cõsueuit 305 c
cœnã Christi, nõ in vẽtris sed animæ vtilitatẽ verti 200 c
cœnas xp̃i q̃ exceperĩt 241 d
cogere nos deus noluit, alioq̃ non rationales nec liberi fe cisset arbitrij 206 a
cognatorũ iuidia, ppria. 306 e
cognati qui sint christi 96 f
cognatos scriptura fratres vocat 385 b
cognitio p̃ charitate 20 b
cognitio futurorũ solius dei. 269 b
cognoscere deum non possumus, nisi prius nos cognoscat 330 b
coitus carnalis vnde 260 d
colere deũ nemo se putet, qui operib⁹ dehonorat 60 b c
colaphizare quid 80 d
collybistæ qui 58 d 119 b
κόλλυβος Ibidem. 272 d
columba fœcunda 145 f
columbę simplicitas 10 c 25 f
cõmunione nemo pascitur, nisi anima sanatus 39 d e
cõmunionis sacramentũ quomodo dictum 303 c
cõparatio pulchra seminantis & metentis 286 e
cõpassionis expers in deo nõ manet 52 b
cõpassio christi quomodo habenda, & quid sit deplorandum 246 f 358 c
compassione carere, bestiale est. 337 e
compẽlle intrare cur dixerit dominus 202 e
cõcordia euangelistarum 1 f
cõcordia vera q̃ dicatur 51 c
concordia non semper bona. 27. c

27 c 193 c
cõcordię gloria quãta 355 d e
cõcupiſcentiæ renunciandũ. 202.c.f
condẽnatio, incredulitas eſt. 277.a
cõfiteri in chriſtũ quid. 27.b
confeſsione manifeſtãda pec cata. 173.b
confidens in ſapientiam ſuam non inuocat deum. 29.f. & dein.
coniugij ſeparatio quàm diffi cilis. 53.a
coniugij quis amor & cura eſ ſe debeat. 211.c.f
cõiugij diuortium cur Moſes tam cito admiſerit. ibidem
coniugij bonũ max imæ curæ fuit deo. 53.a
conſcientia bona quid. 376.c
conſcientia vnumquẽque pro iudicio iudicabit in ſecũdo aduentu. 277.c
cotendendum non eſſe cum fratribus propter tempora-lia. 15 a 187 d
contentionem diſcipulorũ de primatu, duobus exemplis cõpeſcit chriſtus 239 a
continere datur iis qui petũt. 53 c
conuenire pro congredi vel coire. 4 b
conuerſionis ſpes nulla poſt mortem 74 d
κωφὸς quis 180 d
cor hominis cognoſcere, ſoli⁹ dei eſt. 252 c 304.b 370.a
corban eſt, quid 41.d 105 c
corbona quid 81.c
cornu 142.f
coronæ non eſſent, niſi eſſent aduerſarij 166.b
corpus domus animæ 69.a
corpus quod decidit, cadauer dicitur. 103.b
corpus pro vinculo habemus 1046.b
corpus, mentis ſepulcrũ. 160e
corpus chriſti Iudas nõ come dit, ſed abſcõdit. & ibidẽ de chriſti corpore plura. 77.c
corp⁹ ipſum domini panis eſt qui ſanctificatur in altari. Ibidem.c
corpus chriſti anima & corpo re puris ſuſcipiendum 133.f
corpus chriſti indiuiſibile. 384.c
corpori neceſſaria reddenda. 121.b
correctio nõ fugienda 107.f
cor hominis figulino vaſi cõ paratur, & quare 237.c
credens 119.c
credentes vitã bonam non ha bentes cõdemnabũtur. 37.c
credens per euãgelium abole uit legem 90.d
credentes ſigna ſubſequentia 135.c
credens chriſto, liber eſt, & di gnior regibus & hoibus o-mnibus. 146.a
credens in chriſtum, ab omni captiuitate liber 228.f
credẽs omnis duo lucratur, vt non pereat, & vitam habeat æternam. 276.e

credentes tantum inducentur in iudicium rationem red-dituri. 276.f
credere cuipiã, & credere in quempiam, differũt. 348.b
Credere non poteſt malus. 347.c
In credentibus videntur ope-ra ſpiritus 367.c
credere omnem carnem, glo-ria dei eſt. 371.a
credentes in chriſtum, nõ mo rientur 336.d.e
creditur nulli minus, q̃ ei qui multum iurat 15.e
credulitatis cauſa, gentes filij dei vocantur 340.a
χρίματα poſſeſſiones dictæ. 115.c
crucifigere rebelles, Romano rum erat mos 379.a
crux priſcis quid. 27.d 146 d
crucem tollere 46.c
crux peſſimorum ſupplicium 27.d 82.c
crucẽ chriſti quis ferat 83.a
crux poculum & baptiſmus. 116.c
crucis tormentũ veterib⁹ igno minioſum. 169.d 383.a
crux mortificatio affectionũ eſt, &c. 246.d
crucifixionis Chriſti hora q̃ fuerit. 382.b
crux, chriſti domini & regis principatus 246.d
crucis vtilitas ibidem
crux, ignominioſa. 109.c 383.a
crux & mors authores gratiæ nobis 275.e
crucis chriſti & ſerpẽtis exal-tati comparatio ibidem.f
crux & caro, gloria chriſti. 217.a 249.c 276.a
culicem excolare, & camelum deglutire quid 66.c
cultores dei qui veri 326.c
cũ occidiſſet ſol, cur Marcus addidit 91.d
curis huius vitæ ne ſimus ad-dicti. 299.c
curioſus incredulitatis nõ eſt expers 221.e
cuſtodia 85.d
cuſtodia apoſtolorum. 372.a

D

Dęmonũ in hoĩes ſęuitia 22 c
dæmones aduſqȝ mũdi cõſum mationẽ nobiſcum certare ſinent. 22.c & cur id. 100.a
dęmone à melici & eorum ci bus. 91.c
dæmones latrones 177.c
dæmoniorum genus cur ieiu-nio potiſſimum eijciatur. 49.a & 91.c
dæmonibus non credendum etiam vera dicentibus. 91.c
dæmones nullam habere po-teſtatem, ne in porcos qui-dem. 100.b
dæmonum tormẽtum eſt, pel li ab homine 99.f
dæmonium quomodo eiicia-tur. 112.a
dęmõ malign⁹ p vulpes & vo latilia cęli ĩtelligitur 173.b
dæmonum cateruæ ſerpentes & ſcorpij. 175.c

dæmo-

dæmones, pctí milites 194 f
dæmones possunt etiam mira cula facere 168.b 269 b
dæmoniacus etiam suis ꝓpin quis existimabatur christus 96 b
damnatione maiore dignus q̃ prætextu boni mala cõmit tit 65 e
damnũ simplex non solũ reddendum, sed cum augmento. 225 a b
dauid verus typus christi 2.c
dauid sedes quæ 139 c d
dauidis psalmi pro torcularibus qui 306 a
decimarum datio 221 a
deificationis author christus, quia sermo dei est 332 f
deipara 250 c 262 a
defunctorum spectris nõ credendum 213 f
deliciæ, oĩs pctí principiũ 10c
In deliciis viuentes inimici christi sunt 248 d
descendere è cælo cuius sit. 300 e f
descẽdit de cęlo de⁹ sicut de⁹, & ascendit in cælum vt homo &c. 275 d 300 f
descẽsus christi de cælo, ascensus noster in cælum 300 f
de⁹ an ab aliquo videaẽ 263 b c
de⁹ solus ꝓ seipsum iurat. 15 e
deus facit virtutes in nobis. 20 a b
deum quis díligat 363 c d
deũ plura dare q̃ petam⁹ 52 a
deo omnia possibilia 115 d
deo omnia opera bona tribuenda 91 f 95 f 100 d
deus excitat nocte & die 98 e
deo potius vbiq; obtẽperandũ q̃ nostræ volũtati 78.d
deus vere bonus, & bonitatis fons 114 f 222 c
dei in nobis regnantis modi duo 175 f
deus opus nobis est, & nobis deus opus habet. 186 e
deus quantus sit, nemo capere potest 191 e
dei filij quare dicamur 340 b
dei vindicantis & miserentis appellationes 201 d
dei iudicia nemo grauatim ferat 209 b
deus solus cogitationes & corda cognoscit 21.a b 273 e 370 a
deus quomodo adorandus. 283 d e & dein.
deus quomodo etiam nũc operari dicatur 291 e
deus specie & figura caret. 294 e
deus omnibus dat, sed vtẽtes & custodientes, ostendunt dei donum 304 e
deus alius aliis post mortem apparet 61 e
deus semper in nobis seminat 164 b
deus quõ nos excæcet. 347 c
deus quõ iustificetur in peccatoribus 322 c
deus peccatores nõ audit, qd sit 326 b
deus quos exaudiat, quos nõ. 326 a

deum cognoscere non possumus, niſi prius cogniti ab illo. 330.b
deus quare iam nõ ore ad nos loquatur 1.a
deus pater noſter & xpi. 389 f
dei relictio, excæcatio dicitur. 347.c
deificatio 332.f
dii dicuntur hoĩes. 359.d
dextra dei christus 364.d
dextra & sinistra quid 16.c
diaboli requies quæ 33.e
diaboli erga nos male affecti 74.b
diabolus apud Iob Mirmicoleon dicitur. 189.a
diaboli potentia demõstratur ex Iudæ prẽuaricatione, qui vnus erat ex duodecim. 305 d
diaboli mala quę 318.f
diabolus princeps mundi cur dicatur 361.f
diaboli iudicium 345.f
diabolum in qua virtute vincere possimus 204.b
didymus 390.f.
didrachmi soluendi consuetudo. 49.b
diei malitia quid 18.e
dies magnus festi 311.b
dies festi qũo colendi. 289.f
dies omnes, vna sunt 387.d
digitus dei quis, & per quem modum 181.b
dignitatis magnitudo, maioris condemnationis est causa. 193.a
dignitatum ordo 344.a
dilectionis species duæ 183.e
dilectio, ꝓ fide maxima 163.b
dilectio dei propter afflictiones non diminuitur 362.e
dilectio, omniũ mandatorum caput 363.f
dilectio dei mira erga mundum. 276.c
dilectum se à Christo cur tã sæpe inculcet Iohãnes apostolus. 395.d.e
diligere omnes, perfecti est. 16.c
diligens deum, & proximum diligit. 122.a
diligere proximum & inimicũ quomodo mãdatum nouũ. 355.b
diligat quis deum. ibidem. & 391.c
diligere deum quid sit 358.c
diligẽtis Christum, quantum præmium 359.f
diligere nos nõ cessauit Christus. 376.b
diluuiũ & Sodomiticũ incendium quid insinuent 218.a
dionysius Areopagita 194.a
discipuli etiã nolentes docendi. 203.a
discipuli Christi sunt, q̃ se ex iustis laborib⁹ nutriũt 90.f
discipulis dura nõ iniungenda. 23.e
discipulum Christi qualem es se deceat 203.b
discipul⁹ Christi sal sit. 204.c
discipuli à Christo vocati, vũ erat vt ipsum mox sequerẽtur. 268. e
discipulorũ suorũ cõtentionẽ

de primatu, Christus duob⁹ exemplis cõprimit. 239.a
discordia doctorum offendit discipulos 374.b
Dispensatori duo necessaria, fides & prudentia 71.c
dispensator quis 223.b
dissentientes nihil persuadebunt. 374.b
dissentio laudabilis 324.d
dines Abrahamum cur in auxilium inuocet, ac non potius Lazarum. 212.f
Diues est, qui sibi diuitias reseruat. 223.b
ditior proximo nemo est qui proximũ vt se diligit. 54.c
diuitiarum amor, mons. 11.b
diuitiarum auidi, maxime vitæ cupidi 222.a
diuitias quo pacto pharisæi venentur 105.c 122.f
diuitiæ hominẽ non damnãt sed earum cura & solicitudo. 164.c
diuitiarum nostrarũ horrea, pauperũ sunt ventres. 188.b
diuitiarum domini nõ sumus 188.a 190,c
diuitiarum amore quanta supplicia passuri sum⁹, toto. 16 cap. apud Lucam.
diuitiarum multarum quàm paucarum vehementius est vinculum. 54.d
Diuitias non comitatur vitæ lõgæuitas, nec aliqua quies 186.c
diuitiæ iniustitiæ 209.f
diuitias terrenas Christus minimum vocat 210.b
diuites nõ omnes pereũt, nec pauperes oẽs saluãtur. 219a
diuitiis salus animæ cõpensari non potest 222.a
diuitiæ quomodo distribuendæ. ibidem.d
Doctores orbis nihil tã decet quàm humilitas & diuitiarum contemptus 25.c
Doctorem deliciari nõ oportet ibidem.d
Doctores infirmis sint indulgentes, nec dura iniungant 23.c 105.a 107.b
doctores etiam vitę corruptę, non contemnendi, dummodo vere & bene doceant. 64.f.
doctor & princeps malus nõ sinens suos in bono proficere quid lucretur 65.f
Doctores mali quàm pernicioſi. ibidem.e.f
docendi dignitas, solius dei est. ibidem.d
Doctor quæ docet, facere debet 103.c.d 184.a
Doctores & magistros orbis quales esse oporteat. 184.a 192.a & dein.
doctorib⁹ veris pharisæi semper inuident 162.b
doctoris sermo nullus firmus, nisi prius factorem se declaret. 251.a
doctor constitui quis debeat. 267.b
docentes à discẽtibus pascantur 286.c

doctus à Christo nullus perit 276.a
doctrina Pharisæorũ & Sadducæorum interdicitur, & quare 185.b
doctrina mala & corrupta vita hoĩem perdunt. 64.c
doctrinę aptũ oẽ tẽp⁹. 267.d
doctrinã dñi qs teneat. 319.e
doctrina sanctorum apostolorum qualis. 173.d
dogmatum rectorũ seruatio est sanctificatio 373.e
dominica dies 249.f
domus Iacob qui sint 139.d
domus quandoq; pro generatione ponitur in scriptura. 199.c
domum Christus nõ habuit. 382.b
dona dei quando remouẽtur à nobis 52.d
dona presentia futuris non cõferenda 73.b
dona dei sancti in se auxerũt. 282.f & dein.
donec, q̃ dsignificet ĩsacris. 5b
donec veniam, quomodo exponendum 395.a.b
Donec perpetuitatis vox. 5.b 52.d 88.b
dositheus 68.b
duo meliores sũt q̃ vn⁹. 102 b
duodecĩ discipuli quare. 24.f
dura discipulis non iniungenda. 23.c

E

Ebrietas sẽtã qua Paulus, Dauid & deus ipse ex hoc mũdo excesserunt 238.d.e
ecclesię gentilis typus est mulier chananæa 42.f
ecclesia quomõ super Petrum ædificata 45.b
ecclesia dom⁹ paracleti. 93.c
Ecclesiastica dispẽsantes, multas mensas nummorũ habẽt 119.b
Ecclesia mirabilis 120.f
Ecclesiæ præsides mali tanguntur 192.d
ecclesiæ thesaurus quibus distribuendus 232.f
ecclesia omnes sumus, singuli membra, Christus vero caput. 348.b
Eclipsis in morte Christi innaturalis 83.e
Ego dico, Christi sermonis exordium 14.c 164.c
electio dei voluntatem nostrã non cogit si est mala. 305.c
electio fit à deo qua adhortatur ad bonũ, & bonitatem impartitur: in mẽte autẽ nostra & voluntate sitũ est saluari, & e diuerso 305.c
Electio dei an mutetur. 352.c
electos fieri, in qua potestate fit. 62.f
eleemosyna filia prima charitatis deificantis 183.c
Eleemosyna vera 225.b
Eleemosynæ efficacia. 341.f
elegantia sermonis, & gentiliũ disciplina ad theologiã nil faciunt. 154.c
Elias posterioris aduẽt⁹ p̃cursor, vt Ioãnes prioris. 29.a
Eliæ aduentus 110.f

Elias & Moſes cur cum Chriſto apparent ibidem.b
eligit deus, quos poſtea, ppter eorũ malitiã deſerit 352 c.d
elizabet 137.a
elizabet vna filiarum Aaron. 140.b
Embryo 260.c
Encænia quæ, & quo die celebrata 331.d
ἐνδειλιχημὸς 214.b
Enoch, Eliæ, & Iohãnis in cęlum tranſlationes 305.c
Epiſcopi mali & nõ vere docentis ſupplicium 192.d
epiſcopi munus quale. 145.a 167.f.394.a
epiſcopos nõ in vno loco, & ſegnes eſſe oportere, ſed circumire, & multis prodeſſe. 91,f 153.e
epiſcopis & prędicatorib⁹ qd commendetur 394.a
Eſaiæ teſtimoniũ de virginis partu contra Iudæos. 5.a
eſaię liber chriſto lecturo oblatus 151.e
eſſe extra ſeipſum 206.f
Et pro enim 140.f
Et Petro, cur additum. 134.c
euangelia cur cõſcripta. 1.b
euangelium quid 1.c
euãgeliũ virgini Marię annũciatum, omnis natura ſuſcepit. 383.c
euangelia cur quatuor & cur ſcripta 1.b
euangelium lux 11.e
euangelij promiſſa 276.e
euangeliũ Marci vbi & quando ſcriptum 88.e
euãgelica vita regnũ dei 90.d
euangelium Aegyptiorum, & duodecim 136.a.b
euangelij ſermo à multis contẽnitur quaſi ſtultitia 197 b
euangelicus ſermo vino cõparatur, lex aquis 271.d
euãgelium Matthæi, Marci, Lucæ, Iohãnis, Vide in eorum nominibus.
euangelicæ legis excellentia. 271.d
euãgelicę legis & veteris promiſſionũ diuerſitas. 276.e
euangeliſtarum cõcordia. 1.f
ſuper euangeliſtis quorundã ſententia 88.e
euangeliſtarum quatuor comparationes ibidem.
euangeliſtæ in ꝓcipuis nequaquam diſcordant 130.e
euangeliſtæ pauca ex multis ſcripſerunt. 236.a
euangeliſtas omnes vnus ſpiritus mouit 255.e
euangeliſtæ nõ omnia ſcripſerunt. 255.d 287.b 306.d 319.c 319.c
euãgeliſtarũ cõcordia de hora crucifixionis xꝑi. 382.b
euchariſtiã ſumptur⁹ qualiter affect⁹ eſſe debeas 386.a
eunomius confutatur, vnam eandemq; patris & filij potentiam & operationem negans. 291.f
eunomius cõfutatur ſpiritum ſeruum negans 274.f
eunuchorum differentia. 53.f
eutychis deliramẽtũ, Chriſtũ iuxta apparentiam hoĩem apparuiſſe nugantis. 261.f 316.f
ἱλασμὸς iuſtorum tantũ eſt Paulo, & ἱλαστὴριον vero etiã peccatorum 301.a.b
exaudiat quos deus, quos nõ. 326.a
exceęcatis miſerius nihil. 238e
exceęcatio é dei relictio. 347c
excutere puluerem 25.e

F

Faciẽ xꝑi qs dicat̃ videre 48a
faciem obſcurare quid. 17.e
fames hieroſolymitana 253d
faſtus oſor dñs 281.c
fatuæ virgines 72.a
feriæ quartæ ieiunium. 126.b
fermentum phariſæorũ quid. 185.b
feſta Iudæorum tria. 306.a
feſtorum Iudaicorum ſignificatio. ibidem.b
feſtos dies colere qd ſit. 289.f
feſti magnus dies 311.c
ficus quid, & cur à dño execrata 118.e
fici humiditas ibidẽ.
ficus arefacta, typus ſynagogę Iudaicæ. 59.b c.118.f
ficus, Iudæorũ gñatio. 195.e
fidelis & prudẽs eſt rarus. 71c
fidelis vere nõ eſt qui immundus eſt vita. 277.a
fidelis in Chriſto eſſe videtur quatenus credit. 363.c
fides ſola ſine operibus nõ iuſtificat 19.f 293.c 262.d
fide omnia perfici 14.f
fidei Chriſt⁹ miracula ſua aſcribit. 111.e
fides infirma facilè labitur. 40.c
fides propria, non patronorũ interceſſio, petita aſſequitur. 42.f
fides & prudẽtia ab omni diſpenſatore exiguntur 71.c
fidẽ vbiq; ſaluat Chriſt⁹. 92d
fidem chananææ dominus vt manifeſtet, non mox exaudit. 106.a
fide & prudentia in diuinis non minus quàm in ſeculariбus opus. 192.a.b
fide impius iuſtificatur, cultu legali non ſufficiente 154.e
fides nudata operibus, in tormentorum maiorem occaſionem cedet 62.e
fides indubitata in ſumptione ſacramenti corporis retinenda. 303.b.c
fidei & credulitatis virtus quanta 215.d.e 362.d
fides, orationis baſis 221.a
fides in Chriſtũ defectura nõ eſt. 235.d
fides filiorum alios ſeruat. 155.d
fides ſola nõ efficit filiũ dei, nec ſaluat 260.a 362.d
fides frigida & imperfecta non eſt fides 288.e
Fides ſine operib⁹ mortua eſt & ediuerſo 299.f
Fides, diligens dux ad omnem bonam operationem. 299.f

Fides in Christũ est op⁹ perfectum, sanctum, & se habẽtem sanctificans 299.e
fides, dei donũ maximum & præclarissimum 300.e
fides illorum qui visis signis subito crediderunt 310.d
fides recta ex scripturis. 311.c
fide in Christũ sumus liberi, & non vltrà serui. 317.a
fides in futuro seculo nõ erit. 323.b
fides & opera in die cultu requiruntur, & se mutuò viuificant. 326.c
fides baptismi, peccata soluit. 367.c
fidei est recipere inuisa. 391.c
fiducia nostra ī deũ ponẽda, & nunq̃ nos deseret. 189.a b
filiis ob parentum vitia nõ erubescendum 3.c
filij regni, Iudęi 21.b
filij thalami qui. 94.b
filij & filiæ appellatio in scripturis 22.c.f & dein.
filius hominis 157.a
filij dei q̃re dicamur. 340.a b
filij dei & resurrectionis qui. 232.a
filij dei sunt audientes verbũ dei 319.b
filios dei fieri quid 206.a
filij dei quõ nos aliter sumus quàm Israelitæ ibidem.f
filij paternorum peccatorum sectatores, impositũ plerũq; ferunt pœnas 322.b
filius coæternus patri. 236.b
filius eiusdem cum patre substantiæ. 365.c
Filius etiam mittit spiritũ sanctum ibidem.
filij gloria, eadem quæ & patris 347.f
filius quomodo sit in patre, & rursus pater in filio. 357.d
filius verus & nõ mẽdax deus Christus est. 371.b
filius Christ⁹ quomodo à patre audire dicitur 364.b
filij & patris eadẽ potestas & operatio & scientia 291.f 346.f. 357.e
filium dei videre, homini requies maxima 374.c
fimbriam vestimenti Christi tangere 41.a
finem ad vsq; bona agenda vt quis saluetur, & mala vt p̃datur 55.a
finem habitura omnia prospera & acerba. 88.a
finem in memoria habere oportet 125.c
fortè in sacris literis quid notet. 230.b
fructum ferre semper oportet 9.c.d
futurorũ cognitionem solus deus habet 269.b 368.a
fortis quis, & quæ vasa eius. 96.c
fratris defuncti absq; liberis vxorem ducere licitũ: aliàs nequaquam 38.e
fratres xp̃i, filij Ioseph. 306.c
fructum afferẽs quis dicatur. 363.c
fundamentum nostrũ, sermo: extructio, opus 203.f
Fur quadruplũ reddat. 225.a
Eur est, scripturis non rectè vtens. 328.c
futurorum cognitio maxime dei propria 368.a
furori malorũ cedẽdũ. 333.d
furiosus etiam a suis existimabatur Christus 96.b

G

Gabriel quid 140.c
Galilæa gentilium terra. 8.b
Galilæa 11.d
Galilæi seditiosi 244.f
gastrimargia modius occultans lucem 98.b
gaza & gazophylaciũ 41.c 193.a 232.c
gaudiũ bonis, contumelias & asperа p̃ xp̃o pati 369.a b
gehenna quid, & vnde. 27.a
generationis diuinæ & carnalis comparatio 260.c
generationes quatuordecim quomodo, vbi tãtum tredecim personæ 4.a
generationem quomodo scriptura noĩare soleat 135.c
generis humilitas despecta 101.f
generis vtilitas nulla, nisi adsint boni mores 95.d
gentes paucis mandatis opus habent, & quibus 339.e
gentiles an boni inueniantur & si sint boni, quomodo boni dicantur 277.e
Gentiles inter se etiam dissidebant & tumultuabantur. 62.c
Genealogia Christi quare exordiatur ab Abraham. 2.d e
genealogia Ioseph & nõ Mariæ quare ponitur 3.c
gladius est sermo fidei 27.c
gladiis omnino non vtẽdum 79.d e
gladius quid 240.e
gloria dei quæ sit 254.c 363.b
gloriæ inanis morbus apostolos inuasit 49.f 238.f & dein.
glorię inanis amputandi rami, & per quem 200.d e
gloriam si sequeris, non inuenies: si fugeris, seq̃tur. 63.c
gloriæ vanæ sectator, seruus est & ignominiosus 348.a
gloria dei sancti 341.c
gloria a Christo data apostolis multiplex, & quæ maxima 374.c
gloria iustorum maxima, filium dei videre ibidem
gloria Christi, crux & caro 217.a 276.a 344.b & 370.f
Glorificari xp̃m quid 374.c
glorificatur quomodo pater per Christũ, & ipsum quid sit 363.b
Græci etiã Hierosolyma adibant deũ adoraturi 343.f
Græci naturali philosophiæ dediti 384.b
gratiæ & meritorum differentiæ 1.a
gratia etiam per indignòs efficax 20.a

Gratia dei omnes vocati tam boni q̄ mali 62.d
gratiæ deo agendæ ante cibū & post semper. 39.c.43.d 77.c.& 127.c.169.a
gratiosa & gratia plena dista re quamplurimum 139.b
gratia nouum testamentū cur dicatur 263.a
gratia saluati sumus Ibidem
gratiæ & legis differētia.ibi.
gratia spiritus sancti,aqua viua 282.a
gratitudine omnia facienda. 77.c.f
gratitudinis exemplar Christus 39 c 43.b
Gregorius Theologus 28.b
grex pusillus quis & quare. 190.b

H

Hæc dicit dominus, prophetarū sermo est.16.a 164.c 198.c
Hæretici vafri & blādiloqui 19.e
Hæreticos deus non statim exuri & bellis cōsumi vult. 36.b
Hebdomadæ dies Iudæi sabbata vocant 387.d
hebraica Christus in honore vsque ad mortem habuit. 132.f
Hebræi scripturam sua malitia deprauarunt 5.a
Helias,vide Elias
Herodes quis,& vnde 5.d
Herodis amara mors 8.a
Herodiani qui 95.c. 108.a
Herodes cur Christus creditus a quibusdam 95.d
Herodes quid 95.e
Herodias an Philippo viuente ab Herode ducta 102.f
Herodes Iohannis occisor. Ibidem.d
Herodem vulpis nomine appellans dominus pharisæos notat 198.c
Herodes quare Iesum videre gauisus sit 245.c
hiatus quid 213.b
hidriæ lapideæ. 270.d. & dein.
Hieremias puer in prophetā assumptus 45.a
Hierosolymorum bellū & desolatio quando 124.c
Hierosolyma lerna malorum pharisæorū nomine 113.c
Hierosolymitana sedes Iacobo minori tradita 129.e
Hierusalem 177.c
hyperbole vtendi mos 16.e 395.f
hypocritæ qui sint, & quibus comparentur 16.e
hipocritæ magni corā hominibus 137.f
hypocrisis malū quale. 185.c
hypocrisim fugiūt, discentes Christum Ibidem
hypostasis vna in Christo cū duabus naturis 275.d
hypostasibus differunt pater & filius 333.b
Hoc est corpus meū,quomodo intelligendum 127.e
hodie & cras quid 198.f
Homicidium

Homicidium & mendacium maxime propria mala diaboli 318.f
homo, omnis omnium naturæ particeps 176.d
hominum infirmitas duplex, 187.b
homo.xxx.anno probus vel improbus cognoscitur,quia hæc ætas perfecta est. 10.b 150.a
hominum tres sunt ordines 201.b
homo duplex 329,c
hominis propositū nil absque dei subsidio 240.b
homo est animal suapte natura vertibile 303.d
hominis reges maxima quæ. 374.e
hominis quæ sunt, verbo attribuuntur, & è diuerso. 376.d
hominem Christū quibus indiciis deprehēderit Lucas, quibus Iohannes 338.a b
homo,mortalis 395.c
hominē vt scriptura varie indicet 261.d
honor dei etiā misericordiæ præferendus 75.f
honore pauci apud suos afficiuntur 287.d
honores ambire & dignitates gentium est 117.b
Hora crucifixionis Christi. 382.b
horrea diuitiarum nostrarū sunt,pauperū vētres.188.b
hos anna quid 58.b 118.c 342.f
Hospitales esse debemus etiā si pauca possidentes 39.d
hospitalitatis exēplar Christus cum apostolis Ibidē
hospitalitatis commendatio 81.d
hospitalitas quatenus venerāda 178.c
humano generi duo dominātur 143.a & 276.b
humanæ naturæ infirmitas. 277.b c
humana natura vertibilis. 207.f
humanæ naturæ quæ sunt in Christo,diuinæ tribuuntur & contra 276.d
humilitatem ac frugalitatem oēs virtutes docent. 138.a
humiliari discipulorum est. 57.b 360.a
humilitatis lex quo loco præcipiatur 349.f
humiles iniuria afficiētes maximis suppliciis obnoxii. 50.a
humilitas quanta 112.c
humilia sæpicule de se Christus loquitur, auditorū gratia 316.c
humilitas Christi 349.a
humiliari,opus dei 350.a
humiliari quid sit 200.f
humiliari & superbire quorū sit 350 a

I

Iacob prophetia falso ab Herodianis interpretata 95.c
Iacobus Hierosolymitanorū episcopus

episcopus vna veste per omnem vitam vsus 129.e
Iacobum Herodes occidit. 56.c
Iacobus minor, filius Ioseph 250.c
Idololatria per sextum virū mulieris Samaritanæ intelligitur 285.c d
Ieiunium contra tentationes armatura 10.e
ieiunii tempus 23.c d
ieiunii virtus in dæmoniacis curandis 112.a
ieiunam⁹ quartis feriis. 126.b
ieiunandum quibus 112.a
Iesus saluator & deus 4 e
Iesus omnibus condescendit, vt omnes lucrifaciat 29. c 33.a
Iesum quomodo videre possumus 48.a
Iesus vnde Nazaren⁹. 268.c
ignis inextinguibilis gehennæ 9,f 113.b
Ignem deus non hominibus, sed dæmonib⁹ parauit: nos autem in illum nos coniicimus 74.b
ignobilitas & obscuritas hominū deo nō displicet, nec etiā nobilitas placet 133. e f
ignorātia facit alacres. 70.e
immisericordes taxat. 387.c
immisericors raptor est. 74.b
immundi spiritus 91.b
immundus non vere fidelis 277.a
impii in iudicium non resurgent. Ibidem.b
Improbi cur hic in prosperitate plerūque viuant. 290.c
impudens quis maxime dicatur 219.d
ἵνα & ὅπως, hoc est apud nos, vt quid in scriptura positū designent 322.d
incarnationis Christi vnigeniti opus, sanctificare naturam nostram 371.d
incredulos spiritⁿ arguet. 9.c 366.c
incredulis mysteria non prodenda, & quare 19.a
incredulitas locum dat diabolo hoīs inuadendi 48.d e
incredulitas vnius, plurium vicit fidem 170.f
incredulitas, diaboli est substentatio ibidem
incredulitas remissionē peccatorum impedit 249.c
incredulitatis pœna 138.c
increduli omnes maledicti 277.b
increduli, oues non sunt, nec cognoscuntur a deo 330.b
incredulorum verba, quomodo & quare hoc 274.c 302.f
incredulitas cōdemnatio est 277.a
incredulos in iudicium nō resurrecturos, quomodo intelligendum 277.c
incredulitatis origo. ibidē & 291.c
erga indociles non austeriores esse nos decet 107.b
indociles esse quosdam secundum dū Manichæos, falsum esse conuincitur 339.b
infernus quid 213.c
infidelitatis origo, sed non sola 295.b
inimicos quomodo vlciscamur 319.e
inimicorum dilectio, virtutū vertex 16.b
infirmitas omnis a dæmone 196.e
infidelium iudiciū est, quod lux in mundum venerit. 377.c
infidū baptizare impossibile. 315.e
iniuria affecti etiā non sacerdotes, ligāt iniuriosos. 51.b
iniuria afficiēs, publican⁹ & ingratus ibidem.
iniustorum pœna indesinens 74.b
intelligens quid 175.e
intercessio sanctorum quatenus 42.f
intercedendi forma 344.a
Intercessore Christo an & quādo op⁹ habem⁹. 369.d
Inter natos mulierū, quomodo a quibusdā intelligatur. 161.f
interitus nostri duæ sunt causæ 64.c
Interpres verus scripturæ, Christi faciem videt 48.a
interrogantibus maligne, nō esse respondendum 60.a
inuidis bona nostra occultanda 167.d
inuidia quæq; obscurat bona 101. e
Inuidiæ Iudæorum comparatio 308.a
inuidiosi aspectus 390.a 344.c d
inuiti etiam discipuli discere cogendi 203.c

IOHAN.BAPT.

Iohnnnes cur missus 8.d
Iohannes mediator veteris & noui testamēnti ibidem.e
Iohannes quia purus homo, affectiones sine corporis castigatione vincere non potuit 23.c
Iohannes cur miserit interrogatum, tu quis es &c. 27.f 161.c
Iohannes cur angelus dictus & non arundo 28. e. 89.b 161.e
Iohannes in sebaste sepelitur 39. a
Iohannis caput vbi ibidem.
Iohannis vita fuit irreprehensibilis 60.c
Iohannem tres hominum ordines adeunt 149.b
Iohannes vltimus prophetarum initiū noui testamenti 89.b
Iohannes cur puer in desertū abiit 144.a
Iohannis mors cur accelerata, & de ea Theophylacti opinio 278.b
Iohānes quare lucerna ardēs 294.b
Iohannes baptista cur angelus dictus 248.f

Universidad de Deusto
Biblioteca

IOHANNES EVAN.
Iohannes quando & vbi euangeliũ scripserit 1.b c 255.a
iohãnes Matthæi Euangelij Hebraici in Græcum interpres 1.d
iohannes quare nomen Theologi meruerit ibidem
iohãnes leõina facie cur 88.c
iohannes cõtemplatiuus 90.f & 392. c
iohannes quid 142. d 255. b
iohãnes illiteratus totus, quæ nullus alius euãgelistarum intonare ausus fuit, nos docuit 254. d e
iohãnes suauissimis moribus mitis & virgo erat 255.a
iohãnes cur dixerit, in principio erat verbum: & non potius, in principio erat filius 256. a
iohannes à Christo dilectus 47. a 355. a 253. b & 394. d
iohãnes quomodo Christi cognatus fuerit 255. a
iohannes cur in sinu domini recubuerit 353. b
iohannes ad Vespasianũ vsq; quare ꝓdicasse fertur 395. b
iohannis in cælum translatio ibidem. c
iohannes ab omni fastu alienus 388. c 395. b
iohannis euangelium postremò scriptum 295 d e
iohannẽ euang. Traianus cõdemnauit 56. c
iohannes à Christo ad scribẽdum motus 395. c
iob cur se de bonis operibus iactet 221. b
iob ad opprobria pessimè se habuit 13. c
ionę signũ quod nam 182. b
ioseph genealogia cur enarratur, & non Mariæ 3. c
ioseph an iustus volens dimittere Mariam 4. b
ioseph ex Cleophæ fratris vxore sex liberos habuit. 38. b 84. f
ioseph liberi, matris Iesu priuigni sunt 84. f 133. d
ioseph quõ Matthæo filius Iacob, Lucæ vero filius Eli 150. c
ioseph Arimathæus 133. f
iosephus historicus 69. a & 234. c
iota & apex quid 14. a
ira quæ iusta 14. d
ira, mala bestia 222. c
irascendum quatenus 153. c
irreprehensibiles qui 157. b
isaac natiuitas 160. c
isaac typ⁹ christi 383. c 320. f
iscariotes ab Iscara pago 76. c
israel duplex 142. a
israëlitæ qui sint 269. b c
iudas confessio dicitur 197. a 339. c
iudæ duo 76. c
iudas iscariotes vñ. 25. 76. c
iudas Christi corpus non comedit, sed occultauit, & quare 77. c
iudam Christus omni studio reuocare nisus 79. c
iudæ iscariotæ mors 81. b
iudas ꝙ in apostolum assumpt⁹ sit, quid significet 96. a
iudas non semper malus fuit, sed aliquando sanctæ volũtatis 305. e 332. d
iudæ cur loculorum concredita dispensatio 342. b
iudas auarus, fur, & sacrileg⁹ ibidem
iudam primum abluisse videtur Christus 350. b
iudæa cõfessio, & iudæus confitens 83 c
iudęi quare Christum non in die festo occidendum putãt 75. a
iudæi non à principio nec natura mali 170. f
iudaicũ quicquid est post christum, malum est 15. f
iudæorum morositas 29. b
iudæorum inhumanitas erga vxores 113. f
iudæorum mos in dilacerandis tunicis 130. c
iudæorum perditiones duæ 230. f
iudæi corporalem, Samaritani localem cultum offerunt deo 283. d
iudæorum festa tria 306. a
iudæorum frequens ablutio 270. d
iudæorum negligentia plurimi desiderantur libri ex sacris 8. c
iudæi Christũ capiẽtes cur retrorsum concidunt 376. a
iudæi vnum vinctum quõ dimittere cõsueuerint 380. c
iudęi quõ Rom. traditi 383. b
iudæi multa absq; legis præcepto faciebant 380. c d
iubileus annus 321. b
iudex nõ dona, sed opera excipiat, & iudicabit 46. e
iudices, ne ĩcognitũ cõdẽnẽt, diligenter attendãt 313. b
iudicio nõ contendẽdũ 15. a
in iudicio de⁹ alius aliis apparebit 61. e f
iudicium sequitur misericordia, hanc fides 66. d
iudicii diẽ filius nouit 70. d
iudicia dei nemo grauatim ferat 209. b
iudicium in secundò aduentu, erit vniuscuiusque conscientia 277. c
iudicium filio dedit pater nõ quòd filius hominis, sed ꝙ deus sit 293. a
iudicium mundi, quo iudicatur mũdus, quod sit 345. d e
iudicij sermo cur tã sæpe ĩculcatur à deo & euãg. ibidem
iugum christi quid 30. c
iulianus apostata 115. f
iurare in lege euãgelica õnino malum esse 15. d
iurãdum per deũ esaias dixit 371. f
iuranti frequenter, minus creditur 15. c
iuramentum non semper seruandum 39. a 103. b
iusti quõ possideãt terrã 12. f
iustitia est oĩs virt⁹ 13. b 14. b
iustorũ aĩæ in manu dei 22. b

iustificationes quæ 137. a
iustus & iustitia 143.c
iustus & sanctus quis. ibidem
iustitia cum superbia, hominem facit infimum 220.c
iustificatur quomodo deus in peccatoribus 322.c d
iustitia priuātur, qui nō credunt in Iesum 367.c

L

laborantes qui sunt 30.b
laboribus iustis se nutriētes, veri discipuli Christi erunt 90.f
laboribus non semper intendendum 103.d
laborans, & in deo spem ponens, citra solicitudinem viuit 189.e
laborandū esse semper 288.c
lachrymæ fons Iacob dicuntur 285.c
laicus & Christianus omnis proximo prosit: & non solum pastores 204.d
lamech 67.d 184.a
lāpas omni animę datur 71.a
languor 12.b
lapis angularis quis 120. e
latro vt in paradiso esse dicatur 247.f
latrones, figura duorum populorum 83.d 132.c
latronū crura cur cōfringantur 385.c
latrones qui 177.c
latronis indicia 328.d
lauari debemus vt dignè corpori pxi cōmunicem⁹ 351.c
laudari à deo & non ab homine prius decet 158.a
lazari & diuitis auari enarratio, nō historia, sed parabola dicenda 212.b
lazarū suscitantis christi vox 338.f
Lazari resuscitatio cur in fine resuscitata 342.c
lectio scripturæ non saluat nisi adsit fides 291.a
lectioni vacādum in sabbato. 79.c
legio quid 79.c
leōes ī Samariā ĩmissi. 280.d
legem quō christus impleuerit intelligatur 10.a.13.f
lege & prophetis nemo melior factus 276.c f
lex, dei plantatio est, adeoq; non est eradicata 42.a
lex iuxta spiritum intelligenda ibidem
lex Christi, Helię præstat vitæ 172.c
legem dei docentes, etsi non faciāt, audire oportet 64.f
leges tres nobis dedit deus, & varias 196.b c 271.d
legem dei meditari, & in ea ratiocinari & lætari 188.c
lex naturę in cordibus hominum scripta 158.c
à lege nihil excidit quin fiat 211. c
lex ianua ad christum. ibidē.
lex imperfecte imperfectis locuta ibidem
legis cessatio quando. ibidem c d & 286.a b
legi per christum nihil derogatum 211.c

Lex Mosi peccata reprehēdit pœnāq; nulli parcens infert 376.f
Legem seruantibus lōgitudo dierum promittitur, euāgelium autem custodiētibus, vita æterna ibid.d.e
Legis finis quomodo Christ⁹ 286.b
Legalia nō à peccatis, sed spiritualia liberant 317.a
legis & gratiæ differentia. 163.b
Lex & ꝓphetæ volūtatē dei, id est, salutē perficere nō potuerunt. 286.a
lex omnis scriptura. 332.f
legisperiti 183.f
lex, non solum libri Mosi dicuntur 365.c
lepra, morbus immedicabilis 154.c
leprosum cur Christus tāgit. 92.a b
leprosis mūdatis cur iniūctū à dño vt se sacerdotibus ostenderent 216.c
leprosi decē quos designent. 216.f
leui tribus cōsecratio. 49.b
leuiathan 48.d
liber 2.a
libertas spiritus. 144.c
libri veteris testamenti plurimi desiderātur ob Iudæorū negligentiam. 8.c
liberū arbitriū ostēdit Christus, dicens, si qs vult. 46.b & 352.d
liberi arbitrij sumus. 98.c
liberū arbitriū. 205.f. 230.a 301.d
liberi arbitrij assertio. 230.a 294.f
liberum arbitriū extenuatur. 305.a. & dein.
liberum arbitrium non aufert deus 352.d
libero arbitrio alij aliter vtuntur 205.f
ligatio & solutio quatenus. 51.b
ligatis manib⁹ & pedibus ꝓicere quomodo intelligendum 62.f
lignis etiam propter pulchritudinem sacrificatum ab hominibus 285.d
lignum olim maledictū, crux 383.b
loco non circūscribitur secundus aduētus Christi. 217.f
locustæ quæ 8.f
locustarum natura 89.c
longanimitas à Christo docetur 60.d
lotio pedum quid signet. 251. c.d. & dein.
lucas vbi & quando euangelium scripserit. 1.d. 135.f
lucæ vitulus datur. 88.f
luciferi casus 175.b
ludi genus puerile Iudæorū. 162.b
lugere, quædam iuuandi species est 50.b
lūatici dæmōiaci sūt 12 c 48 c
lux mundi, apostoli 13.d

M

macedoniani spiritū sanctum creaturam

creaturam esse ostendere co nantes,& his quę facta sunt annumerantes,confunduntur 258. b c
Macedoniani, spiritus gloriâ extenuantes, & filij seruum eum asserentes, refutantur 274. f 366. e
Macedonius confutatur,alterius substantiæ esse spũm,& minorẽ filio asserẽs 358. d
magdalenæ tres 75. b 245. b
magi,qui & quare veniũt 5. e
magi Babylonij fuere 7. c
magistratus templi officium 243. a
magister an quis vocari possit 65. c d
magnetis cõparatio cũ patre nos trahentes ad se 301. e
maledictio vsq; ad passionẽ Christi operabatur 351. a b
male agere quid sit 237. b
Malum effugere non sufficere,sed fructus virtutis faciẽdus 9 b
mali à sacramentis abarcendi 77. b
malorum consuetudo dimittenda 15. b
mali non sunt à natura, nec à deo 35. a 170. f
malum prætextu boni faciés, maiori damnatione dignus 65. c
mala omnia Sathan infert humanæ naturæ deo permittẽte 196. e
malus & improbus nõ potest credere 347. c
malitia tempore Augusti in summo erat 201. f
malitiã suã omnem diabolus in Christum effudit 243. f
malitia,non is qui male agit, odienda,& quare 237. b
malitia multifariã diuisa. ibi.
mala & nascuntur & crescunt 305. e
malitia sibi nõ cõstat 381. b
maligne interrogãtibus non respondendum 60. a
mandata dei de mutuo amore tractant 122. c
mandata quæ 137. a
mandata Christi,iugum leue 36. c
mãdare patrẽ filio quõ intelligendum 348. f & 362. b
mandatorum, caput dilectio 363. f
manere ĩ christo quid 362. f
manere in vna domo cur iubeantur apostoli 102. b
manifestare Christũ se alicui quid 359. f
manichæi, christũ corpus in Iordane deposuisse asserentes,confutantur 10. b
fidem arbitriũ liberũ negãtes confutantur 294. f
manichæus refellitur 42. a
manichęorũ mira improbitas panem omnẽq; creaturam à deo malo factam asserentium 259. e 296. e
manichęi confutantur,malos nos esse à natura nugantes. 294. f 332. d 305. d
manichæi confutantur impossibilem esse vitæ mutationem asserentes 239. b
manichæi confutantur, christum secundum apparentiã tantum incarnatum asserentes 261. f. 305. f
manichęorum error,veterem legem à malo opifice condi tam nugãtiũ 275. f. 286. f
manichæi confutantur,mundum non esse à bono deo asserentes 379. e
eorundẽ error,vetus testamẽtum à deo nõ esse, nec prophetas à deo missos refellitur 329. b
manna Hebręorum 10. f
mãna qd interpretetur 300. b
mãna in figura est vnigenitꝰ filius dei homo factus. ibid.
manifestẽ licet peccans, non condemnandus, nisi redarguatur peccans 62. e
mansuetudo non vbique bona 44. e
manus,operatiua virtus 95. b
manus Christi potestas 332. c
marcelli error,Christum è cęlo cum corpore descendisse nugantis 304. c
marciõis error,vetus testamẽtum à nouo tanquã malum abalienãtis 275. e 186. f
marcion cõfutatur,Christum in mundo iuxta apparentiã apparuisse asserens 385. a
marcus Petri discipulus,aliàs Iohannes dictus,quãdo euãgelium scripsit 1. d 88. c
marcus aquilæ assimilatꝰ ibi. f
marci euãg. character. ibid. d
marcus cur Petri nomẽ amputãtis auriculã,subticet 129.
margarita vt nascatur 37. e
mari vita prędens littori futura confertur 393. c
maria pro stagnis vocat scriptura 295. f
maria quare desponsatur 4. a
maria ãte & post partũ virgo & nũq̃ à Ioseph cognita 5. a
maria mater Iesu nouerca dicitur filiorum Ioseph 133. d
maria è qua tribu 140. b
maria quid 140. c
maria domum reuertitur parturiente Elizabeth 142. a
maria Iacobi, Deipara dicitur 250. c
Maria [illegible] quare dicitur 327. e
Mariæ vugentes Iesum tres 162. d
mariæ quatuor 385. c
maria magdalene soror Lazari meretrix non fuit 126. b
maria magdalene quare conuersa retrorsum 389. b
martha virtutem practicam, maria contemplatiuam significat 178. f
martha non quam oportuit in Christum fidem habebat 336. c
masseliani hæretici ocio dediti confutantur 299. b
matthæi euangelium hebraice scriptum Iohãnes in grecam linguam vertit 1. e
matthęi cõuersio quãdo 23. a

Universidad de Deusto Biblioteca

matthęus cur faciem hominis gerit 88.f
matthæus binominis 93.e
matrimonii difficultas 53.d
media nocte domini aduentus futurus 72.a
mediatore christo an & quãdo opus habeamus 359.f
mel agreste quod 8.f
melchisedech ordo 229.c
mendacium libertatis carentia & humiliatus sermo sequitur 326.d
mendacium & hypocrisim abominatur deus 185.e
mendacii pater diabolus 318.f
mendacem Deum facit, qui non credit verbo 279.c & deinde
mens lampas est, virtutibusque accenditur 72.a
mensarij in sacris literis qui intelligantur 119.b
meritorum & gratiæ differentia 1.c
meretrices & publicani quomodo & qñ sacerdotibus & monachis meliores 60.c
mersionis trinæ symbolum 274.d
messis & operarii 14.f
messis quid 98.f
metu magis q̃ beneficiis addi scimus quod oportet 292.b
migratio in Babylonem quid 3.f
militare genus tumultibus & conuitiis gandet 131.e
militaris ordo, auri mancipium 375.d
minima mandata quæ 14.a
minimus in regno cælorum 14.b
miracula dęmones facere possunt, & fecerunt 168.b
maracula cur Christo adhuc viuo apostoli permissi facere 25.a
miracula sua Christ⁹ fidei tribuit 111.c
miracula etiam à deo alieni facere possunt 355.c
miraculorũ operationẽ promouet charitas ibidem
miracula pueritiæ christi conficta 266.c
miraculis quę fiũt, maiora sũt q̃ quæ per naturam 271.c
miraculo prosternũtur iudęi, vt ne excusationem habeant. 376.a
misereri ad ostẽtationẽ, nihil ĩ se habet vtilitatis 242.c.d
misericordia in quib⁹ est 13.a
misericordia christi in fici arboris arefactiõe ostẽditur, & quomodo 59.b.c
misericordia facienda sensibiliter & spiritualiter 74.c
misericordiæ opera spiritualia ibidem
misericordia deo gratior quã decimæ 66.d.e
misericordia præuenit 135.d
misericordia christi ad eos q̃ sunt mortui, etiam perfluxit 143.a
missi dicũtur prophetæ 161.c
mysteria qb⁹ nosse datũ 97.e
mysteria occultãda inter impios & inobedientes 19.a
mystica traditurus dñs, solita ria petere solet 296.a.375.c
mites qui 12.f
modius occultãs lucem quid 98.b
mœchia & scortatio differũt 15.a
móllia gestare nõ decet christianum 28.d
monasticẽ professis vę qui ad mundana regrediũtur 21.f
monasticæ cõmendatio 60.c
mons, superba mens 119.d
mõstrabit, verbũ hũile 292.a
morbus 12.b
morbi, milites & vltores dei 21.a
morbos difficiliores plerunq; ex peccatis oriri 21.c 360.c plerũq; propter probationẽ vel ex ignauia 290.b
morbi initium facile curatur 171.d
mori fideles nõ dicũtur, propter resurrectionis spem 336.c.d
mors nostra, Christo somnus ibidem
mors præter naturam ingressa 78.c
mors discipuli Christi qualis esse debeat 169.d
mortem cur homines timent 78.c
mors Christi sanctificatio nostra 84.c Resurrectio nostra 300.b
mors Christi quasi quædam peregrinatio 127.d
mortuus pacem habet, viuens autem turbatur 146.b
mors Christi non quasi communis 310.f
mortem prædicere non esse humanum ibidem.f
mortis nostræ tẽpus cur ignotum nobis esse deus voluit 71.a.b
morientes nos prius expiramus, & tũ caput inclinam⁹, Christus contra 385.c
mors iusto facilis & læta 188.e
mortem erga, omnes insuauiter affect i sumus 128.e
mortis regnum quandiu durauit 238.b
mori pro veritate, gloria dei 345.b
mors christi nõ corruptio sed translatio 249.a.b.330.f
mortem quomodo & an christus timuerit 78.c.345.b
mortuorum spectris non credendum 213.f
mortuus, qui malas cogitationes non confitetur 173.b
moses & Elias in transfiguratione Christi cur visi 110.b
mos loquentium non intelligentibus 241.b
mulieres vngentes dominum quot fuerint 75.b
mulieres iustorum & iustæ pe etiam steriles 137.b
muliebris constantia ac fides 385.c

Mulieres ſanctæ īprobos pepererunt 140.c d
mulieres, īfirmitas ſua a chriſti comitatu non prohibet. 133 c d
mulieres, genᵒ damnatum & maledictum 84.f 249.b
mulierum conditio 388.d
mundo corde qui 23.a
Mundi nomine Iudæi nōnun quam veniunt 375.a
mundi vita, Chriſtus 302. b
mūdi quomodo apoſtoli fuerunt 351.b
mundi cōſummatio, fur. 71.a
mundus quid 259.c.358.f
mundum quomodo iudicare & nō iudicare Chriſtus dicatur 376.f 314.b
ex mūdo eſſe & non eſſe quid ſit 315.d
mundus, & mundum vincere quid 370.d
mūdi princeps quis intelligē dus, & cuius mundi 361.f
mutuum quid 15.f

N

Nardus piſtica quid 126. c
natura legem perficere nō potuit 10.a
naturas ferarum ſequentibus deus erit pāthera, vrſus, leo 61.f
naturam humanam tranſcendētia quærere non debemᵒ 128.f
naturæ lex in cordibus hominum ſcripta 158.c
natura humana vertibilis 305.d
Natura hūana īfirma 377.b
naturam qui obſeruat, non recipit quę ſunt ſuper naturā 202.b
natura & ratio lex dicitur naturalis 259.d
naturam iuxta viuere, animalis hominis eſt 201.b
naturę duæ in Chriſto. 318.b
naturæ humanæ quæ ſunt, viciſſim tribuuntur diuinæ in Chriſto: & contra 276.d
in nauem Chriſtum ſuſcipere quid 298.d
Nazarenᵒ qd interpreteī 8.c
Nazarenorū inſipiētia 38.b
Nazareth quid 140.d
neceſſariis contenti debemus eſſe 107.d
neceſſitas corporis ineuitabilis per Cæſarem ſignificatur 121.a
neceſſitatem nulli infert deus 260.a
negociatio latrocinium eſt. 199.d
negociatorū genᵒ auarum, & lucri cupidiſſimum 62.a
neophytus ad ſumma obſeruāda non cogēdus 75.c
Nepthalim 11 d
Neſtorii error, aliū eſſe filiū dei & Mariæ nugātis. 140 a. 196.c. 261.d.e. & 327.d.
Eiuſdem error, qᵒ in puro homine habitet filiᵒ dei. 313.d
Eiuſdem error Chriſtum creſcere ſecundum profectum virtutis aſſerentis 278.f
Eiuſdē error negātis Chriſtū eſſe eſſe natura ſubſtatiaque filium dei & deum, & creaturam aſſerentis 333.a
eiuſdem error aſſerentis chriſto poſt reſurrectionem tādem deificationem contigiſſe, & non è cælo 300.f
nicodemus non perfecte credidit 273.f
nobilitatis authoritas 49.b
nocte vacandū oratiōibus ob maiorē quietē animi 40.b
nocte quieſcendum cum deo, die vero prodeſſe oportet hominibus 236.b
noe irriſus in arcæ præparatione 70.f
nominum impoſitio & mutatio, à deo 268.b
nomine Chriſti petendum 369. d
nomina imponit diuina ſcriptura ex operibus 268. b c
non intelligentibus quę dicimus, vt loquamur 241.b
non poſſe pro non velle 318.e 347.c
nos noſtræ poteſtatis non ſumus 15.e
nouatianorum hæreſis, poſt baptiſmum & communionem peccantem non ſuſcipientium 130.f
nouum teſt. vide teſtam
nuptię virtutibᵒ nō obſūt 21.c
nuptiæ auxilium vitę mortā 232.a
nuptiarum mos 266.f

O

oblationes pro defunctis pārū cōducere his qui in peccatis moriuntur 186.b
obediētes pueri qui ſint 60.c
obediēdū deo ī internis, ī externis poteſtati 63.b. 231.b
obedientia duplex 87.c
obſcurius cur Chriſtus ſæpe loquutus ſit 286.a
obumbrare 139.f
ocioſitas omnē malitiam docuit 299.b
occidere ſeipſum, diabolicum eſt 315.d
occiſus Chriſtus, quādo pati voluit 75.b
oculus malus 105.e
offendicula quæ 50. c
offendere inſipientem quando liceat 49.d. 200.a
offenſæ ex corde remittendæ 52.d
offerendū quō, ex paupere vidua diſcimus 235.a
oleum eleemoſyna 17.e
oleum ſacrum vnde 102.c
omnes pro multis 26.c. 57.b
onus chriſti leue 30.b
onerati qui ſunt ibidem
operarijs multis opus 173.e
opera noſtra nos maxime benedicunt 25.f. & 26.a b
opus omne ſiue bonū ſiue malum, cibus animæ 327.c
opera bona non habentes excluduntur à regno 72.c
opera bona ſibi & nō deo tribuēs, contemnit deū 105.e
negat deum 220.c
de opere bono nō ſuperbiendum 215.f. & dein

Operū bonorū iactātia quare in pharisæo condēnetur, ī Iob vero coronetur 221.b
opus perfectū, fides in Christum 299.c
operum malorum iudiciū erit etiam in credente 277.a
opera sine fide mortua sunt, & è diuerso 299.f
opera bona cum fide exiguntur 111.f. 226.c
plura vide in fides
operari post mortem non licet. 62.c.117.c
operatio primùm, deinde cōtemplatio 190.f
operatiōes tres vna cū tribus ecclesi ę ordinibus primum Dionysio assignatę 226.d
operari oportet eū qui Christum sequitur 299.c
operatio aliud, aliud solicitudo 299.c
operatio bona conseruat fidē ibidem.c.f
opus dei quid 299.e
operari vnicuique quod vult permittit deus 352,c
operatio eadem patris & filii eādem potētiā arguit 291.f
operatiōes spiritus in quibus apparent 367.c
opera spiritus in non credentibus sunt visa ibidem
oportet, non necessitatis sem per sed & euētus significatiuum est 330.c
opprobria ferre, maximū & grauissimum esse 15.a
orandum quare, & vnde 17.a
oratio quid ibidem
orationis perseuerātia 219.c
orationibus noctæ potissimū vacandum 40.b
orandum in ecclesia 16.f
orādū sine ītermissiōe. 129.a & dictractiōe mentis. 170 a. 180.c
orantes quare plerūque nihil accipimus 224.d
orationis fundamētum fides 220.a
oratione quod Christus op⁹ non habeat, exemplis ostēditur. 338.d
oratiōes qetē requirūt 104.d
non orat deum qui noxia petit. 280.c
ordines ecclesiæ tres 226.d
ordines tres susciptiētiū & seruantium verbū dei 98.a
ordines tres ad Iohannē accedentes 149.a
ordines hominum tres 201.b
ordines saluatorū tres. 206.f
ordo & modestia inter discipulos qualis 344.a
ordinatus propter aurū, à deo depositus est 119,c
ordinaturis orādum. 96.a & 157.c
oculus malus 105.c
origenes suppliciorum finem asserens, refutatur. 74.c 109.d.213.b
origenis de Thoma somniū. 335.c
ornatus Christiano homini negligendus 18.d
oues pastoribus gratæ esse debent, & quare 394.a

P

Pacem habere cum peccato, est affectionibus seruire. 204.b
pacifici qui 14.f
pacificū esse oportet christianum ibidem
palea quis 149.d
palæstina inaquosa. 270.d
palmæ 334.c
palma victoribus tributa. ibidem
pallium quid 15.f
panes in dominicum corpus vertuntur 66.c
panes quos offerimus, θυσίαι dicuntur 62.a
panes quinque 140.b
panis in altari non figura est sed ipm corp⁹ & caro Christi. 66.c 77.c 127.e
panes, ꝓpositionis. 30.e 156.f
panis piscis ouum, à deo roganda 180.c
parabolice cur Christ⁹ loqui soleat 34.b 164.a
parabola 105.f
parabola non per omnia seruatur 369.b
parabola & eius partes quatenus inquirendæ & assumendæ iisque credendū. 209.d 277.b 369.b
paradisus quid 248.e
propter parentes nō erubescēdum 3.c
parentes & vxores quomodo & quando relinquēdi. 90.f 115.f 173.a
parentes odio haberi possūt, quando de veri dei cultu periculum est 203.c
parentum cura vsq; ad extremum spiritū habēda. 384.f
parentibus obediendū, modo non obsistant pietati. ibidē
παροιμία 141.f 369.c
partis pro toto frequens vsus in scripturis 261.b
partus cōparatio quàm apta. 368.f
paruarum rerū magnas nonnunquam esse affectiones. 54.f
paruuli q dicti 29.f 364.c.d
pascha cur & quando Christus perfecit 76.d 378.f
pascha Christus legitime edebat, Iudæi vero non. 76.c
pascha quomodo comedebatur. 237.f
passus Christus quo anni tēpore 331.e
pascha festum quid 306.b
pasci ab aliis, graue nō putandum 286.c
passionē suā Christus ob causas duas prædicit 225.f
passio Christi an ploranda. 246.f 358.c
pastoris indicia 328.d
pastoris boni descriptio. 328.d 332.b & dein.
pastor ouium Christū amet. 394.a
patris & filij voluntas vna potestas, iudicium, operatio, scientia, substantia. 293.c 346.f 358.a

pater Christi & pater noster quomodo deus dicat. 389.f
pater absque mediatore amat nos 369.f
pater quos trahere dicitur. 320.c.d
patet quod solus verus de⁹ dicatur, filio quoq; cõuenire 371.c
pater carnalis author natiuitatis nõ est, sed cooperarius & minister dei 65.d
patria contemptus prophetarum. 101.f
patientiam per tentationes in nobis probat deus 104.d
Pauca licet possidens misericordiam tamẽ exerce. 39.d
Pauli locus ad Heb. quòd nullus sanctorum receperit ꝓmissionem, vt intelligatur. 247.f
Pauli Samosateni error, Christum tunc primum substitisse nugãtis, quando ex Maria natus esset. 254.f 259.c 265.f
Pauperes spiritu qui 12.e
Pauper omnis, frater Christi. 74.a
Pauperes beati qui intelligantur. 157.f
Pauperes non omnes saluandi. 219.a
pauperem pascens, deum pascit. ibidem. 188.b
Pauperes non tantum alacriter & liberaliter suscipiendi, sed etiam nolentes cogendi. 202.e.f
paupertas non est erubescenda. 286.b.c
in paupertate pusillanimes ne simus. 297.c
Paupertas, virtutũ cap. 222.d
Paupertas Christi ꝓpter nos 172.e
Pax apud solos dignos manet. 25.c
Pax non omnis bona 193.c
Pax mundi stulta 361.a
peccatum maius & peccatum minus. 381.f
Peccatorum remissio maius qd q̃ corporis curatio 22.f 93.b 155.e
Peccatum in summo fuit Augusti temporibus 201.f
Peccatum in spiritum sanctũ quomõ irremissibile. 32.d 187.a
Peccantes, priuatim arguẽdi. 51.a
Peccatum, à deo dispergit. 67.f
Peccata remittere solius dei esse 143.e 317.c
peccatores canes 106.c
Peccata proximorũ vt nostra lugenda 12.e
Peccatũ vmbra mortis 143.f
Peccatum super terram remitti potest, non postea. 155.f
Peccato nemo satiari potest. 206.c
Peccatum quid 115.d 202.c
Peccare in cælum 207.b
Peccatores cur prosperentur. 290.c
Peccatorib⁹ cur infligatur ꝓpetua pœna ibidem.
peccatorum remissionem incredulitas impedit 315.f
Peccata nostra nõ excusat dei prædestinatio 381.e.f
peccata nostra præcedũt, deinde sequitur iusta dei vindicta. 230.f
peccata quare hic nõ semper puniãtur in omnib⁹. 290.c
peccatorum remissionẽ qualiter accipere possumus. 217.c
peccata secunda grauiorẽ pœnam patientur 33.c
peccata non tempore iudicari, sed delictorum natura. 290.c
Peccatores deus non audit, quomodo intelligendum. 26.b
Pecuniæ visco tenaciores. 222.f
pecunias habens an saluetur. ibidem
Pecuniæ amor vbique taxatur. 211.c
Pedũ lotio quid signet. 351.c
Peierare plerunque melius q̃ ob iuramentum quid impiũ facere 39.a 103.b
pentecoste quid 306.b
Per prepositionis vsus. 257.d
Pera quid 240.e
peregre proficiscẽs Christus 60.c 72.d 77.a 127.d
Peregre profecturi supernis benedictionibus nos commendemus 254.b
Periculis temere se iniicere, diabolicum esse 26.d 39.b
Periurium quando fieri licet, quando non 103.b 39.a
permissio dei non excusat nostra peccata 381.e
pernoctandum in orationib⁹ 157.d
persequutio 35.e
persecutionem nõ soli martyres patiuntur 13.b
perseuerandum in orationib⁹ vt votorum compotes fiamus. 106.b
perseuerantia quantum bonũ 387.e f.
pestilentia, fames, bellum, nõ aliũde quàm à deo. 68.c.d
petendum in nomine Christi 369.d
Petri socrus 21.c
Petri charitas in Christum. 40.c.d
petrum bene loquentem, beatum: male autem, Satanam Christus dicit 46.a
petri negatio quomodo se habet. 128.c. & quare ab Euangelistis scripta 377.b.c
Petro non soli claues datæ. 45.d
petrus cur in monte manendum suadet 170.b
petrus pœnitentiæ exemplar. 239.f
Petr⁹ labi permissus ob temeritatem 128.d 243.d
petrum insipienter quidã excusant ibidem.e
petrũ super quomodo fiat ædificatio ecclesiæ 45.b

petrus Christũ hospitio excipit 21.c 153.d
petrus cur gladio percusserit. 376.c
petrus typum gerit episcopi. 393. b
petrus præest orbi 395.b
petrus practicus 388.f
phares & Zares mysteriũ.2.f
pharisæus qd interpretat. 9.a
pharisæi tam inimici Christi quàm diaboli 31.f
pharisæi veris doctoribus inuident 162.b
pharisęis meretrices meliores 60.b
pharisæi quare cæci, & cæcorum duces 66.f
pharisęorum hæresis.285 d.e
pharisęorũ lepra quo vnguento sananda 75.c
pharisæorũ doctrina cur fermentum 44.d 108a
pharisæorũ captiosa quæstio de libello repudij 113.e
pharisæi & legisperiti differunt 183.f
pharisaica disciplina quomodo damnetur 122.e
pharisæi potentes 141.f
pharisæi omnis malitiæ receptacula sunt 144.e
pharisæus quis 156.b
cur cũ pharisæis & malis mãducet dominus 183.a
pharisæi vt monachi. ibidẽ.f
pharisæi, scandalorum authores 214.e
pharisæorum vulpini mores. 198.e
pharisęus cur ob bonorũ opẽrũ iactantiã dãnatus. 221.b
pharisæorum improbitas erga simplices 232.d
phase quid 236.f
phylacteria super manum & fimbrię quid signẽt. 65.b.c
philippus in lege Mosi doct⁹ 268.d
philosophia triplex 384.b
philosophia nostra verbo & opere constat 168.f
photini error, Christum tunc primum substitisse dicentis quando nasceretur ex Maria. 259.c
pietatem promittens & nõ faciens, hypocrita est 65.c
pietas præferenda impiis parentibus 173.a
pietatis prætextu nõ oportet seditiones excitare 195.c
pilatus vnde Pontius dicitur 81.a
pilatus mollis & ambitiosus. 382.f non efferis moribus. 381.a
pilatus Christum dimittere cupit 131.c
pinnaculum templi 11.a
pisces duo 104.b
pluuia & sol quid 16.b
πνευματόμαχοι 258.b
poculum, mors 376.d
pœna & vltio peccatorum cur sit perpetua 294.a.b
pœnitentia secundum baptisma. 33.c
pœnitentiæ exemplar Petrus 239.f

post pœnitentiã remissio peccatorum per Christũ. 28.c
pœnitentia valde laboriosa. 33.c.
pœnitendi tempus post vitã nullũ esse & operandi. 72.c
pœnitentiæ fructus 148.f
põpę quib⁹ cordi sunt. 307.b
pontificum peccatum. 272.d
pontificum quorundã sanctitas. 71.d
pontificẽ solũ vnũ Iudęis lex admittebat &c. 75.a 129.b
põtificum arma qualia. 79.b
pontifices spiritualia venden tes tanguntur 119.b
pontifices inuidiæ & philautię mancipia. 67.b.c
pontificatus à Romanis emebatur Hierusalem. 129.f
põtificatus dignitas apud Hebreos 338.b.c
pontifices collybistæ. 272.d
pontius Pilatus vnde. 81.a
Porci qui sint 19.a 206.d
porcina vita quæ. 22.d
porci sursum nunquã spectantes. 206.c
porci grumnitus vt compescatur. 206.d
porphyrij euãgeliũdei subuertere conãtis sophisma. 257a
porta angusta 19.c
portæ inferi quæ. 45.c
posse pro velle. 318.c 347.c
possibilia vt sũt oĩa deo. 115.d
potestas omnis quomõ Christo tradita 87.d 175.f
potestatis nostræ nos non sumus. 15.d.e
practica & cõtemplatiua. 90f
præcedenter non voluit Christus crucifigi 77.a
præceptores etiã inuitos discipulos docere debẽt. 202.e.f
prędicatio apostolorũ p granum sinapis & fermẽtũ intelligitur 36.c 197.b
prędicate omni creaturę, quo modo intelligendũ. 135.b.c
prædicatores nisi ab operib⁹ diabolicis abstineant, non docent 180.f
prædicatio verbi, per lotionem pedum significatur. 351.c.d.
prædicationis Christi auspicium. 278.b
prædicantiũ sermo quãdo feliciter currit 174.c
prędicans & docens etiam bene operari debet. 92.a
prædicantes, pro mercede cibum habeant, non vltra. 174.c.d 178.d.e
prædicatorũ & episcoporum officium 394.a
prępfecti aliorũ, fidem & prudentiam habeant 192.b
præfectura omnium petro tributa. 395.b
prælationis cupiditas nõ prohibetur 112.c
præsides ecclesiarum mali de bonis pauperũ deliciose viuentes taxantur. 192.d.e
Præueniendus nobis Iesus. 57.f
Præuenit nos ubique deus. 103.d.225.a

Preces breues & crebrę 17.a
preces ocio & secessu opus habent. 78.b
cur interdum a deo differā tur 106.a
preces veræ quomodo fiant 112.a
precum non exaudiendarum ratio 224.d
prima azymorū quæ. 76.c d
primas amare gentilium est 57.a b
primi & postremi qui dicantur 116.a
primogenitus & vnigenitus Christus 5.d
primogenitus quis dicatur. 144.d
principes etiam quidā Iudæorum in Christum crediderunt 313 a 324.c d
principibus malis popul⁹ plerūq; similis euadit 47.c d 71.c d
princeps malus quid lucretur nō sinens suos in bono p-ficere ibidem.
principes quid subditis debeant, & subditi principibus 231.b c
principes semper veritati reluctabūtur, & quare 312.d e
principes turba in bono segniores 324.c
principatum habens & opes quid facere debeat 71.a b
probatica piscina vnde dicta & quid signet 289.a 290.e
procedere spiritum sanctum, quomodo intelligendum 365.d e
prodigii & signi differentia 288.b
Proditorem primum abluit Christus 350.b
proditorem suū Christus manifestat 76.e
proditiōis indignitas. 234.f
promittere faciles ne simus. 335.c
promissionem integram beati nondum habent 248.e
promissa nobis bona quæ intelligenda ibidem.a b
prophetarum dicere, Hæc dicit domin⁹, & quare. 198.c 14.c 164.e
prophetæ multa mala passi. 60.e
prophetarum contemptus patria 101.f
prophetarum nullus regnum dei prædicauit 163.e
prophetæ quænam patria. 152. e
prophetis in omnibus credēdum 251.f
prophetant & indigni, & qui 240.c
prophetiæ vis 268.b
propositionis panes 30. c
propriis primum benefaciendū, deinde reliquis 151.e f
proselyti 66.a 343.f
prostrationis Iudæorū causa. 376.a
prouidentiæ opera 295.b
proximus est omnis homo 54. 177.b
proximum diligēs, nihil mali facit 64.c
proximi commodum in omnibus cōsiderādū. 366.d e.
prudentia & fides ne cessariæ cuilibet dispensatori 71.c
prudentia serpentis 25.f
pseudoprophetæ venere non missi 329.b
publicanus quis 156.a
Publicanos discipulos facit Christus 224.f
publicani per filium prodigū significantur, pharisæi per seniorem filium 209.b
publicani vnde victū habeāt 225.a
pueri cur multi moriantur 320.a b
puerorū occisio cur permissa. 7. c
pueros nos esse humilitate & innocentia debemus 49.f
puerilis simplicitas 114.c
pueris similes esse debemus, malitiæ expertes, ambitionis & inanis gloriæ 171.d
pueri in lecto quiescētes quinam sint 180.a
pueri conditio simplex, innocua 221. d e
pueritiæ christi miracula cōficta 266.c
puer apud Hierosolymam comestus 234.e
pueri contumaces 29.b
puluerem excutere 25.e
purgatoriū vbi. 22.b.186.b
purgatorium ex Theophyl. 186.b
punire nemo debet in discussa causa 73.f
puritas fit per verbum dominicum 351.c
pusillus grex quis, & quare 19.b

Q

Quæstiones curiosæ vitādæ. 145.d
quæstiones etiā pueriles proponētes a doctoribus suscipiendi 54.a
quæstuarii doctores taxantur 292.e
quietem requirunt orationes. 104. d
quis pro nullus 347.e
quomodo, incredulitatis verbum 274.c
quies corporis in hac vita nō inuenitur 191.c

R

Raab figura ecclesiæ 3.b
Rachel sepultura 7.f
raptor est qui non miseretur proximo 74.c
rarę nisi sint res, etsi maximę contēnuntur 152,d
ratio lux nostra 258.d
ratio & natura lex dicitur naturalis 259.d
rebelles Romani crucifigebant 379.a
recipere 213.a
reddere Cæsari quid 231.b c
redimi Israel quid sit 251.b
regibus in templo aliquid agere non licet 59.f
regibus similes ambulare debemus, quia Christi. id est vncti

vncti vocamur 131.f
Regnãtis dei in nobis modi duo 175.f
Regina Auſtri quid ſignet 182.c
regnum dei quod, & quando deus regnare dicĩ 217.d
regni filii 21.b
regnum cœlorum quid 11.f 90.c
regnum dei 197.b
regnũ dei, reſurrectio 77.c
vita euangelica 90.c
regnum mortis quãdiu duraverit 238.b
regnum cœlorum quomodo appropinquat. ſuſcipientibus & nõ ſuſcipientibus apoſtolos 174.d
relinquẽda quomodo omnia, & quæ 54.d
reliquias ciborum ab aliis nobis appoſitorũ auferre non debemus 107.c
remittere peccata cuius ſit. 317.b
Reprehenſionis exemplar. 299.a
reprehenſio vtilis, ſi rite fiat 18.f.
Requieſcendum aliquando a laboribus 103.d
res maximæ ni ſint raræ, contemnuntur 152.d
reſipiſcite, aliter intelligendũ dictum a Iohanne, aliter a Chriſto 90.d
reſpõdere maligne interrogãtibus non oportet 60.a
reſurrexiſſe in morte Chriſti multos iterum morituros. 84.c
reſurrectio. 77.c 127.f & 238.b
reſurrectio duplex 301.d
reſurrectio quid 121.f
reſurgere in iudiciũ quid ſit, & q in id inducẽtur 277.b
reſurrectio ex mortuis, & corporum incorruptio humanæ naturæ data per Chriſtum 300.b
reſurrectionis cur ſæpe dominus meminerit 301.c
Reſurrectionis propter ſpem fideles mori non dicuntur. 359.e.f
reſurrectionis ſacramẽtũ magnum & difficile Ibidem.f
reſurrecturum Chriſtum Iudæi vñ ſciuerũt. 344.d.e.f
reſurrectio regnũ dei & quare, vide regnum dei
Reſurrectionis Chriſti hora incerta 388.a
Rhaca quid 14.d
Rhama quid 7.f
rubi igneſcentis miraculum quo referatur 295.c.d
Rhut figura eccleſiæ 3.b
rete rrahentes qui ſunt, qui illorum ſocii 154.c
retia laxare ibidem
Romanorum principatus virilis 334.b
Romanorũ magiſtratus σεκρηλοὶ vocantur 236.c
Romanis qũo Iudæi traditi. 333.b

Sabbatum profanabãt phariſæi 30.c
Sabbato vacandum lectioni. 64.f & 120.b
Sabbato ne ſe loco moueant Iudæis præcipitur 85.c
Sabbatum quid interpretetur 64.f & 120.b
Sabbatum Iudæi omne feſtũ nominabant 156.f
Sabbatum & Sabet 220.f
Sabbatum colere, eſt malorũ abſtinentia 289.f
Sabbatum tota manu ſoluentes, Iudæi reprehendũt chriſtum 324.f
Sabbata Iudei dies hebdomadæ appellitant 387.d
Sabellii error, tres perſonas vnam eſſe docẽtis, eandẽq; tria nomina habere nugantis 56.d & 358.c.d
Sabellii error filium patri cõ ſubſtãtialẽ negãtis 374.d
Saccus 89.c
Saccus, pœnitentiæ & luctus ſymbolum 29.d
Sacculus & pera qd inſinuẽt. 240.c
Sacerdotio corã deo ſoli mũdi fungantur 137.c.d
Sacerdotes licet ſint indigni, tamen gratia per eos operatur 171.f
Sacerdoti ſe oſtẽdere, qũo intelligendũ. 200.e 154.f
Sacerdotiũ veteris legis ablatum 80.d
Sacerdotes & monachi ſua ꝓmiſſa negligunt, ideo meretrices & publicani iis meliores 60.b
Sacerdotes negociatores. 232.f
Sacerdotes etſi mali, honorãdi 340.c
Sacerdotes & angeli cooperatores Chriſti 339.d
Sacerdotes Iudæorũ remittendi poteſtatẽ peccata nõ habent 317.d
Sacerdotum dignitas quanta 386.d.e
Sacrificium iuge 214.a
Sacrificia vetera, figuralia. 373.f
Sacrilegi, quarum ſunt partiũ 342.c
Sadducæi qui & vnde dicti. 9.a
Sadducæi hęretici erãt. 121.d
Sadek, iuſtitia 9.a
Sal qui ſunt 113.c
Salome Ioſeph filia 84.f
Salome quid. 255.b
Salus ex Iudæis qũo intelligatur 283.c
Salus hominum, vt eſt voluntas dñi, maioris faciẽda à cõcionatoribus q̃ cibus corporalis 286.a
Salutare quẽpiam per viã curioſi diſcipuli à Chriſto prohiberentur. 174.a
Salus nõ humana virtute metienda, ſed diuina 54.e
Salutem fideliũ pater chriſto concredidit 349.e.f
Salutatiões Mariæ omnis natura ſuſcepit 383.c

Universidad de Deusto
Biblioteca

saluari, in mente & voluntate nostra situm est, habita electione dei ad bonum 305.a 342.f
saluare, solius dei est 332.f
saluatorũ ordines tres 206. f
non saluãdorum ordines tres 90.d.164.e
samaritani qui, & vnde dicti 25.c 216.f 280. f
samaritan⁹ cur ī exẽplũ proximi inducitur 177.b
samaritanus cur Christus dictus 229. b c
samaritani, Assyrij 216. f
samaritani quomodo Christũ colant, & quòd iudæis probiores 283.b c
samaritana nicodemo prudẽtior 282.f
samosateni error patrem hominẽ asserentis 293.a
samuelis generatio 260.d
sanctum quodnã dicatur 332. f & 373.f
sanctas vestes contingere nihil prodesse sine fide 24.a
sancti pro vinculo corpus habent 146.b
sancti quomodo fulgebunt, q pro Christo passi 46.c f
sancti licet pro nobis orent, nos tamen pro nobis petentes magis exaudimur 42.f
sancti, gloria dei sunt 341.id
Sancti, oues: peccatores vero, hœdi 73.e
sancti vt in paradiso esse dicãtur 248.d e
sanctorum delicta quare scripta 150.f
sanctorum felicitas nondum consummata 248.b.c.d
sanctus & sanctitas 143.c
sanctus quilibet lux dici potest, non lux illa 259.b
sanctitas & iustitia differunt. 143.c
sancti inuidia non laborant 56.b
sanctificatio corporis & sanguinis 109.c
sanctorum intercessio quatenus 42.f
sanctorũ animæ in manus patris nũc ascendunt 133.. b
sanctificatio duplex, animæ & corporis 109.c
sanctificatio rectorũ dogmatum seruatio 373.c
sanguinaria herba ad statuã Christi nascens &c. 24.a
sanguinis christri communionẽ accedẽs qualẽ affectum habere debeat 386.a
sanguis veteris & noui testamenti, 127.f
sanguinem flere aut sudare, 241.f
sapientes mundi 29. f
sapiens quid 175.d
sarraceni discĩcti incedũ t8.f
satanas 109.a
satietas iustorum 12.f
satis est, vt intelligatur 241.b
scandala fieri necesse est, sed non vt nos perdant 50.c
scandalum insipientium vtilitati proximi posthabẽdum 200.a

Scandali necessitas non absoluta, sed ex mala voluntate 214.c
Scandalorum authores phari sæi 214.f
sciens voluntatem domini & non faciens, plus punietur. 193.b
sciẽtiã Christi habẽs, omnia habet 37.b.c
scientiæ scripturarum vtilitas 15.b
Scientia de deo non corporalis est aspectus 357.b
scenopegia quæ 306.b
scorpii 175.c
scortatio & mœchia differũt. 15. a
scortatoribus væ 241.d
scribæ qui 6.a
scriptores elegantissimas literas pueris præscribunt. 352.a
scripturę perscrutatione nihil vtilius, quia illudere nõ potest 151.a. 116.c
scripturæ diligens perscrutatio curanda, non defunctorũ spectra 213.f
scribi in cælis quid 175.d
scriptura Hebræis sublata, & collata nobis 213.f
scriptura sacra qua ratiõe inuenta 1.b
scripturæ proprietas ī dictione domus 199.c
scriptura spiritualiter non literaliter diiudicãda. 304.c
scripturæ lectio non saluat nisi adsit fides 294.c.f
scripturæ in spiritu sancto intelliguntur 328.d
scripturæ ostium sunt intratu ris ad deum 328.c
scriptura regula fidei 311.c
scriptura omnis lex. 332.f & 346.c
scripturis non vtens quis est. 328.b.c
scripturam non esse mendacẽ probatur 347.b.c
seculi futuri status 248,b.c
sedere super duodecim sedes quid. 55.a
sedere à dextris 116,c
sedere & item stare, cuius sit. 239.d
seipsum occidere, diabolicum est 315.d
semẽ genitale quomodo trãsformetur ī embryõe. 260 .c
semper bene faciendum 9.b
semitæ 89.b
senator 133.f
senatoribus & diuitibus Ioseph exemplo est 133.f
septem malitiæ spiritus 33.c
septem dona spiritus ibidem
septẽ pro multis. 163.f.181.e
septenarius numerus spiritussãcti symbolũ 107.c.134.f
septies pro sæpius 215 c
sepultura Christi, vnguẽti effusione quomodo præsignata. 76.a
sepelire apud Lucã nono cap. quid significet 172.f
sermo fidei, gladius 27.c
sermo sine operibus vanus. 92.a

Sermo dei quare fermento comparatur 197.d
Sermones scripturarũ, ianua & ostium 329.a
Sermo humiliatus mendacium sequitur, veritatem liber 326.d
sermonem Christus ad auditorum imbecillitatem attẽperat 349.a 361.c
sermones dei non solũ audire sed & facere oportet 302.a
sermonis diuini omnes aduersarii cadent 373.f
serpentis prudentia 25.f
Serpentis exaltati, & crucis Christi comparatio pulchra. 275.e f
serui vltra non simus, sed liberi & filii per fidem 317.c d
seruilis obedientia 362.a b
seruitus grauior quæ sit. 171 B C.
sicera quid 317.b c
sycima prædiũ Iacob. 281.c
sicut, de patre filioq; cũ dicit, æqualitatẽ indicat 373.d
sidon quid 43.a
si forte, proprietas in scripturis 230.b
signum primum quod fecerit Christus 271.e
signorum operatio dilectionẽ dei nõ arguit 20.a b
Siloa figura christi est. 323.d
Simeon sacerdos non erat. 146.a
Simones tres 25.b
Simon, obedientia. 83.a. 131.f 268.c
Synagoga prophetarum patria 152.c
in synagoga cur Christus potissimum docuit. 303.c
sinus Abrahæ 213.c
sinus maris Ibidem
sinus patris quid 263.d
σίγμα 62.a
si vis, Christo tantum conuenire 20.e
societatis vtilitas 102.a
socrus Petri sanatur 91.c d
sol tẽtationẽ significat. 34.d
solicitudine excæcari mentẽ. 18.a
solicitudo quid 189.c
solicitudo infidelitatẽ arguit 18.a
solicitudo aliud, aliud operatio 299.c
Solitarii maxime tentantur 150.f
solitudinis cõmoditas ad mystica 375.c
Solomonis sapientia quæ fuerit 182.d
Solomonis templum quot annis sit extructum 273.a
solutio & ligatio quatenus 51.b
σῶμα quasi σῆμα 160.c
somor mons 280.c
σωτὴρ, saluator 139.c
spectra non miranda, iisq; nõ credendum 213.f
spinæ & tribuli qui 19.f
spiritualia quærenti, dantur etiam corporalia 18.d e
spiritum nos prius reddimus, deinde caput inclinamus: Christus

Christus autem cõtra fecit 383.e
spiritus sanctus cur columbæ specie repræsentatur 10.c
spiritu pauperes 12.e
in spiritum sanctum peccare. 32.c d 187.a
spiritus immundi 91.b
spiritus sanctus sapiẽtiæ fons 110.d
spiritus vnus omnes euangelistas mouit 255.d
spiritus & animæ discrimen 141.d
spiritus malitiæ eiiciendus vt inhabitet Christus 163.f
in spiritu quãdo simus, 192.f
spiritualis quis 281.b
ad mensuram operationem spiritus ões accepim⁹ præter Christũ &c. 279.c
spiritum sanctum a filio procedere negat Theophylactus cum Græcis antiquis, &c. ibidem.e
spiritus, filii quomodo esse dicatur Ibidem.c d e
spiritus ante pentecosten & mortem Christi quomodo nõ datus fuisse intelligatur 311.e f
spiritus sancti donũ ante christum glorificatum nõ erat largum, & quare ibidem.c
spiritus sancti quomodo procedere propriũ sit. 365.d e
spiritus ministratorii innumeri. ibidem.
spiritus sanctus a patre per filium hominibus datur. ibi.
spiritum sanctũ & filius mittit ibidem.
spiritus sancti aductus tripliciis vtilitatis causa 367.a
spiritus operationes in quib⁹ apparent ibidem.e
spiritus sanct⁹ nihil aliud docet q̃ quod Christus ibi.f
spiritus sanctus nõ est minor filio 368.c
spiritus sanctus quicquid suggerit, a patre & filio habet. Ibidem
spiritus sanctus cur posterius venerit ibidem
spiritus sancti gratia aqua viua 382.a
spõsus est solus Christus, docentes pronubi 279.a
stater 49.e
stare coram filio hominis qd 235.f
statuam erexit mulier profluuio sanguinis liberata 24.a
status post hanc vitam qualis 248.c
stella quam magi viderũt, angelica fuit virtus 5.f
στρατηγοὶ, qui, & quodnam eorũ officiũ. 236.e & 243.a
strenui nomen quale 135.f
stridor dentium quid 62.f
studiosi Christum sequũtur, ignaui suis locis desident. 295.f
studiosis datur nosse mysterium regni, aliis non. 34.e
stultitia 105.e
in sublime tolli qd sit 189.e

Universidad de Deusto
Biblioteca

ſubditi principibus quid debeant 231.c.d
ſubſtantia patris & filij vna quō intelligenda 357.d
ſuccincti lumbi quid 160.d e
ſudare ac flere ſāguinē 241.f
ſudor Chriſti ibidem
ſumma haud exigenda ab his qui nuper ad fidem adducti ſunt 75.e
ſuperbia 105.e
ſuperbia quam ſit pernicioſa 220.c
ſuperbire, dæmonum opus 350.a
ſuppliciorum gradus 21.a
ſupplicium maximum, eſſe extra lucem 276.f
ſuppliciū æternū etiā pro peccato non diuturno 190.b c
ſuſpicio, malorū radix 158.e
ſycaminus arbor 215.f

T

Tabithacumi 101.b.c.56.d
Talentū quis duplicat 72.e
Tangere veſtē Chriſti 100.f
Templa propter nos inhabitat deus 67.f
Templum cur latronum ſpelunea factum 119.a
Templo dei qui eiiciuntur 119.a.b
templo non ſemel eiecti negociatores 272.c
Templum Hieroſolymorum funditus euerſum 123. c d
quot annis extructum fuerit 273.a
temporalium non omnino, ſed ſpiritualium habenda cura 299.b.c
temporalia cōtemnenda, nec pro his cum fratribus contendendum 15.a.313.b.c
temporalia omnia, vaſa dicūtur 218.c
tēporariū peccatū cur ppetua pœna mulctetur 290.b.c
temporibus oportunis, & accommodis deus omnia facit 310.c
tenebrę exteriores 74.d
tenebrarum princeps, diabolus 361.f
tentationes nos coronant 75.f
tentationes tres 11.c
tentatio per ſolem intelligitur 20.d
tentationibus nos non temere iniicere debemus 78. d 90.c
tentatio declarat qualis quiſque ſit 34.d
tentationes quum vincimus, à deo eſt 376.b
tentationes continuis precibus ſuperari 78.f
tentationum capita tria 151.b
tētationum genera duo 179. d 242.c
non intrare in tētationē quid ibidem.b
tētari cur nos ſinit deus 298. a b & dein.
ternarii numeri vis 78.f
terrena ſapientes, tribus terræ dicuntur 70.a
Terrenis non adhærendum. 69.a

terræmotum ſcriptura in rerum alteratione ponit 84.d
teſtimonia chriſti tria, Iohannes, opera, pater 294.a
Teſtimonium Iohannis Baptiſtæ quare tam crebrò aſſumat euangeliſta de Chriſto 262.a
Teſtamentum nouum gratia item & veritas appellatur 263.a.358.f
teſtamenti veteris & noui idē legiſlator 375.d.e
teſtimoniū chriſtus de ſe dare & nō dare quomodo intelligendus 294.a.b
teſtamētum vetus, figura: nouum, veritas 273.a
thamar ſcortum, & cur eius potiſſimum meminerit Euang. 2.f
Theophylacti precatio 123.a
eiuſdem adhortatio 227.d 270.f
theologia turris vineæ 61.e
θεοτοκος Maria quare dicta 327.e
theudas & Iudas quare occiſi 63.b
theſaurus eccleſiæ quis 232.f & dein.
thimiamatis altare 137.d
thomas vere īcredul⁹ 290.e f
thus, aurum, myrrha, quid ſignificent 7.a
tibię nuptiales quæ 24.a
timendus quis ſit 185.e f
timētibus dominum nulla eſt penuria 206.b c
timor, pietatis & reuerentiæ eſt augmentum 171.b
Timor, periculorum cauſa 21.f
tyrus quid 42.a
titulus trilinguis quid ſignificet 247.e
titulus cruci quare ſuprafcriptus 373.f
tonitrui filij 95.f
pro torcularibus pſalmi Dauidis 306.a
Totum deo tribuendum 378.b
trabs & feſtuca in oculo. 18.f
tradita Chriſto omnia à patre quomodo 30.a
tradendo ſe Chriſtus diſcipulis, immolauit ſe 86.b
transfiguratio quid 47.b
transfigurari Chriſtum qui videant 46.e
transformatio quomodo 109. f
tribus terræ 70.a
tributum debemus prīcipib⁹ &c. 251.a.b c
triduanus Chriſtus quomodo 86.b
trigeſimus annus, perfecta ætas 10.b.150.b
trinitatis declaratio 140.b
trinitatis vna gloria 347.f
in Triade diuina vnus & nō tres dij 333.b.c
trinitas ſancta credentibus benefacit, non ſolus pater 301.e
Triſtitia affici, non eſt imperatum 358.b

Universidad de Deusto
Biblioteca

Tu dicis, quomodo intelligẽ dum 379.f & dein.
tunicas dilacerãdi mos. 130.c
tunica quid 16.a
tunicam dare quid ibidem
tunica inconſutilis 384.c
turbationum remedia ſunt attentio & oratio 235.c.d
turpiloquos taxat 32.f
turturum natura 145.f

V

Vado, quid ſignificet. 310.f
Vaſa fortis 96.c
Valentini hæreſis, Chriſtũ iuxta apparentiã tantũ extitiſſe nugantis 261.f
Vaporibus paſcuntur dæmones 91.b
vę diuitib⁹ huius ſeculi. 157.f
Velociter prædare, quid. 5.b
Velum templi quid 84.c
Velut, quid ſignificet. 282.b
Vendentes & ementes nõ ſemel eiecit Chriſtus. 272.b
Venire ad Chriſtũ per patrẽ quomõ intelligẽdũ. 304 d.e
venter pro corde 311.d
Ventilabrum quid eſt 9.e
Veracem deum reddit, q̃ credit verbo 279.b
Verbũ qui fiat 264.b.c
verbum quid ſit 256.b
Verbum ſum, cuí conueniat. 321.b
Verbũ dei quomodo audiendum 35.f
verbum dei audiẽtes, in filios dei adoptantur 260.f
Verbi diuini aggrauationes. 351.d
Verba mea in vobis manere quid ſignificet 363.a
Verba, id eſt facta 145.b
verbum dei, ignis conſumẽs. 193.b.c
verbum dei, lumẽ in tenebris 158.e
verbi dei virtus magna 375.e
Verbi dei prædicatio multis parabolis oſtenditur. e.f & 34.a.b.c
Verbum dei ſuſcipientiũ & cõſeruantiũ tres ordines. 98.a
verbo & doctrina laborantes quandoque quieſcant à laboribus 103.d
Verbo dei aduerſarij cadent. 375.f
Verbi donum opus habet labore, & amplius à doctoribus exigitur. 211.b.c
verbi diuini impediměta q̃ę 351.d
verbi dei prędicatio plotionẽ pedũ ſignificatur. ibidem.c
verbũ dei, cauſa cõdemnationis non attendenti. 245.d
verbũ duplex, quorũ neutrum quadrat in filiũ dei. 256.f
veritas illuxit, & vmbrę legis tranſierunt 154.c.d
veritatẽ ſequitur ſimplex turba & fuci neſcia, legiſperitorum autem nemo 61.c
veritate plenus quomodo dicatur Chriſtus 300.a.b
Veritas, fidei baſis 279c
veritatis excellentia oſtenditur, 379.e.f & 380.a.b.c.d
Vermis conſcientiæ non moriens 113.b
Vertibile animal homo. 305c
veſpera ſabbatorũ, & profundum crepuſculũ diluculi, & valde mane, idem 85.f
veſtes exuendæ 351.d
veſtimenta rũpere quid. 80.c 84.c
veſtis animæ, caro 118.c
veſtem Chriſti tãgere. 109.f
veſte vna per omnẽ vitã vſus eſt Iacob⁹ frater dñi. 129.e
veteris legis & euãgelicæ promiſſionũ differẽtiæ. 276.e
vetus teſtamentum figura, nouum veritas. 263. a 358.f
via euangelium dicitur. 8.e
Via 89.c
viæ domini 143.d
via ſalutis non humana infirmitate metienda, ſed diuina virtute 241.e.f
vices ſiue hebdomadæ Solomonis 136.f
videre filium dei, requies maxima 374.e.f
videri Chriſt⁹ an poſſit, & an angeli illũ videant. 263. b.c
vigilantia & oratione effugimus mala 235.e.f
vigilare quid 71.a.b
vigilandum & orandũ. 125.f
vigiliæ noctis iuxta militarẽ diſciplinã diſtributę. 40.c
vigilia ſecunda & tertia quid intelligendæ 191.c
vigilandum quomõ. ibidem
vinctũ vnum cur Iudęi dimittere ſolebant 380.c
vindicãtis & miſerẽtis dei in ſcriptura appellatiões. 201d
vindictæ cupiditas quantum malum 52.d
vindicta nõ ſumenda. 158.c
vinea quę, & eius cultores. 229.f.
vineæ turris, theologia. 61.a
viperarum progenies quare Iudæi dicti. 9.b 32.f 148.f
vires animæ noſtræ tres ſunt. 64.b
virginitatis virtus paucorum eſt, & à ſolo deo datur. 53.f
virginitas nuptiis pfert. 54.a
virginũ locus in tẽplo. 67.d
virgines fatuę quę 72.a
virgines immiſericordes cum ſcortis eiicientur 71.f
viri cur ſoli in ſcriptura numerantur 297.a
Virtus abſque deo perfici nequit. 20.b.c
virtus nominis chriſti etiam per ĩdignos operatur. 171.f
virtus oĩs, mediocritas. 95.b
virtus quomodo à Chriſto egreditur 100.f
virtutum vertex, inimicorum dilectio 16.a.b
Virtus ardua ac difficilis. 148.d
nos ad Virtutem aliquid conferre. 240.e
virtus proximi nihil mihi pderit in iudicio 72.b
virtutes ob vanam gloriam, mercedem vbi accipiant. 16.d.e
virtute etſi quis præditus, indiget tamen vt à deo cure-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tur. 362.d.e
Visio prophetarum 2.a
visiones quando diuinæ, & quando diabolicæ. 137.d
vita pſens quare nox & dies dicatur 323.a
vmbræ legis trāſierūt, & veritas dei illuxit 154.c
vitæ amans 241.e.345.a.b
vita nihil homiuib⁹ ſuauius. 303.d.e
Viuere vt dicatur Chriſtus. ibidem.c
vita noſtra debet, eſſe regalis & libera 131.f
vitam eámque ęternam dare, dei eſt 329.c.d
vita præſens mari, futura litori comparatur 393.c
vitæ mutationem impoſſibilē nō eſſe, contra Manichæos 239.b
vlciſci quomodo nos debeamus de inimicis 319.e
vna ſabbatorum 220.f
vnum & primum idem. ibidē
vn⁹ è duodecī. 126.f 236.c.d
vnctio poſt lotionem. 17.e
vnctionis efficacia. 226.d
vnctionis Mariæ magdalenæ myſteriū 76.a 341.b.c.d.e
vnctionis inſtitutū. 102.c.d
vnigenitus & primogenitus chriſtus 5.c 276.c
vocatio apoſtolorū ſecunda. 90.f
voluntatem noſtram deus vel punit vel coronat 16.d
voluntas dei, ſalus hominū. 286.a
voluntate qui nō adiuuatur, etiamſi à deo aſſumitur, nō percipit vtilitatem 304.e
voluntas mala quàm damnoſa. 305.c.d 381.e
voluntas noſtra nos perdit & ſaluat, facta electiōe à deo. 305.c.d
Voluntates duę ī xp̄o 241.e.f
volūtatē dei qs faciat. 308.c
votum quid 17.b
Vox, ſpūs inarticulat⁹. 264.c
vox Chriſti Lazarum ſuſcitantis. 238.f
vſque, perpetuitatis vox. 88.b
vſura 193.b
vt, nō ſemper cauſæ, ſed & euentus ſignificatiuum eſt. 36.f.334.d 347.b
vulpes qui 21.e
vxor & parentes quomodo relinquendi 115.f
vxoris vtilitas ibidem.

Z

Zabulon 11.d
Zacharias quis, & quare inter templum & altare occiſus. 67.c.d.& 184.b
Zacharias 137.a
Zacharię ſilentiū quid. 138.e
Zache⁹ quare filius Abrahā 224.e.f
Zares 2.f
Zizania quæ 36.f
Zona pellicea quid 89.e
Zorobabel non in Bethleem natus, vt Iudæi interpretantur, ſed Chriſtus.

FINIS.

Theophylacti

ARCHIEPISCOPI BVLGARIAE, in euangelium Matthæi Enarratio: Interprete Ioanne Oecolampadio. A

QVemadmodū magni illi atque diuini viri, qui ante datam Moſi legem vixere, nō ex literis & libris diſcebant, ſed munda præditi mēte, ſpiritus illuſtratione illuminabantur atque in hūc modum, deo ipſis ore ad os colloquēte, quę deo placita erant, cognoſcebant. Tales ſe præſtabant Noe, Abraham, B Iob, Moſes. At poſtquam deteriores facti ſunt homines, & indigni, qui à ſpiritu ſancto illuſtrarentur & docerentur, cōceſſit tandem miſericors deus & ſcripturas, vt vel per illas, diuinæ voluntatis eſſent memores. Ita & Chriſtus apoſtolis coram in ſua perſona locutus eſt, & ſpiritus ſancti gratiam miſit doctoris. Verum, quoniā hæreſes pullulaturæ erant, quæ mores noſtros depaſcerētur, operæprecium viſum eſt, vt ſcriberentur & Euangelia, quo diſcentes ex illis veritatem, non ab hæreſium mendacijs deciperemur, moréſque noſtri non prorſus peſſundarentur. *Cur euangelia conſcripta.*

Quatuor autē Euangelia nobis dedit, fortaſſis ideo, quia quatuor virtutes vniuerſales ex eis diſcimus, fortitudinem, prudentiam, iuſtitiam, & temperantiam: Fortitudinem quidem, quum dicit dominus, Ne timueritis eos, qui occidunt corpus, animam autem occidere non poſſunt: Prudentiā verò, quando admonet, Eſtote prudentes, vt ſerpentes: Iuſtitiā autem, quando docet, Sicut vultis vt faciant vobis homines, ita & vos facite eis: Temperantiam quoque, quando affirmat, Omnis qui aſpexerit mulierem, vt concupiſcat eam, iam mœchatus eſt in corde ſuo. Euangelium dicitur, eò quòd nuntiet nobis res proſperas, & bene ſe habentes, hoc eſt bona: nempe remiſſionem peccatorum, iuſtitiam, reditum in cœlos, adoptionem in filios dei. Nuntiat autem, quòd facile *Cur quatuor.* C *Mat. 10. Ibidem. Mat. 7. Matt. 5. Euāgelij quid. Nota diferētiam meritorū & gratiæ*

D & gratis hæc accepimus, neque nostro labore assecuti simus hæc bona, neq; ea ex nostris acceperimus bonis operibus, sed gratia & misericordia dei talia bona consequuti simus.

Secundum Matthæum. Quatuor sunt Euangelistæ, quorum duo, Matthæus & Ioannes, ex numero & choro duodecim sunt: Marcus vero & Lucas, ex septuaginta. Erat autem Marcus discipulus & comes Petri, Lucas vero Pauli. Igitur Matthæus omnium primus scripsit Euangelium Hebraico idiomate ad eos, qui ex Hebreis crediderant, post octo annos assumpti in cœlos Christi. Porrò Ioānes hoc ex Hebraica lingua in Græcam, vt ferunt, interpretatus est. At Marcus post decē annos assumpti Christi, ex ore Petri edoctus, scri-
E psit: Lucas autē post. xv. annos. Deniq; Ioānes post triginta duos annos. Referunt enim, quòd post mortem illorum superstiti allata fuerint tria Euangelia, vt videret ea atq; iudicaret, num illa vere conscripta fuissent. Ioānes autem, & ipse ampliorem veritatis gratiam sortitus, adimpleuit quæcunq; ab aliis prætermissa fuerant, & quæ succinctus alij dixerāt, ipse fusius in suo Euangelio tradidit. Cæterū Theologi nomen obtinuit, eo quòd alij nullam fecerūt memoriam quod verbum dei extiterit ante sęcula, de quo ipse diuine prodidit, vt ne putetur verbum dei purus homo, hoc est, absq; deitate esse. Matthæus enim de sola substantia Christi in carne
F differens, ad Hebræos scribebat, quibus sufficiebat discere quòd ex Abraham & Dauid natus esset Christus. Nam qui ex Hebræis crediderit, contentus est, si certior fiat, ex Abraham & Dauid natum esse Christum. Iam quid dicis, an non sufficiebat vnus Euāgelista? Audi, sufficiebat quidem, sed vt vberius veritas monstraretur, quatuor conscribere permissi sunt. Nam quum videris quatuor, qui non in vnum locū conuenerunt, neque consederunt simul, aliis & aliis in locis vitā egisse, & de eisdem rebus quasi ex vno ore scripsisse, non admiraberis Euangelij veritatem: sed fateberis, quòd ex spiri-
De cōcordia Euāgelistarum. tu sancto loquuti fuerint. Et ne mihi dicas, quòd non consonent in omnibus. Vide enim, in quibus dissonēt: num ille dixit, Natus est Christus, alius autem dicit, non? Absit. Cōcordes enim sunt in his, quæ magis necessaria & præcipua. Igitur si in præcipuis nō sunt diuisi, quid miraris, si in minimis videantur variare? pā hæc de causa, quòd non in omnibus consonant, magis vera loquuntur. Alioqui suspecti haberi potuis-

potuissent, quòd inter se consedissent, & habito consilio mutuo scripsissent: nunc autem quum quod prætermisit hic, scripsit ille, hæc sola est causa quare variare videantur. Et hæc quidem sic se habent. Nos autem seriem contextus aggrediamur.

CAPVT. I.

LIBER. Quam ob causam non dixit, visio, vel sermo, sicut prophetæ, qui suos libros sic inscripserūt? Visio quā vidit Esaias, & sermo qui factus est ad Esaiā. Quæris ut discas quare? Prophetæ loquebātur B ad duros corde & inobedientes, & ideo dicebant, Diuina est visio, & sermo est ex deo, vt timeret populus, & nō cōtemneret dicta. Matthæus autem sermonem habebat ad credulos, gratos & obedientes, & propterea nihil tale prædixit, quale prophetæ. Possem autem & aliud dicere, quòd prophetæ mēte videbant ea quæ videbant, spiritu sancto apparitionem faciente, & propterea visiones vocabant. Matthęus autem non mentaliter, & per apparitionem Christum vidit, sed corporaliter cum eo fuit, & sensibiliter audiit eum videns cum in carne: & idcirco non dicit, visio quam vidit, hoc est, apparitio, sed, liber generationis Iesu. *Iesu.* Nomen Iesu non est Græcum, sed Hebraicum, & interpretatur Saluator. Iesua C enim salus apud Hebræos dicitur. *Christi.* Christi dicebā tur reges & sacerdotes. Inungebantur enim oleo sancto à cornu quod superponebatur capiti, & distillabat. Dicitur igitur dominus Christus, & ut rex, quia contra peccatum regnauit: & vt sacerdos. Obtulit enim semetipsum sacrificium pro nobis. Inunctus autem est & ipse oleo illo vero & præcipuo, nempe spiritu sancto. Quis enim alius habuit spiritum, vt dominus? In sanctis gratia spirit⁹ sancti efficax fuit, in Christo autem non operabatur gratia spiritus, sed Christus cum spiritu consubstantiali operabatur miracula. *Filii Christi fi. Dauid.* Quia dixerat Iesu, ideo ne putes q̄ de alio Iesu dicat, adiecit, filij Dauid. Erat enim & alius Iesus celebris, qui post Moysen ducatū populi Israel suscepit & militauit, sed is filij Naue dicebatur, nō Dauid. Fuitq; ante Dauid multis seculis: nec fuit ex tribu Iuda, de qua descēdit Dauid, sed ex

Esaiæ. 12.

D alia. *Filii Abrahæ.* Quare appoſuit Dauid, filij Abrahæ? Quia apud Iudæos celebrior erat Dauid, & poſterior fuit Abrahamo, regnóq; clarior. Nã inter reges ipſe prim⁹ deo placuit, & promiſſionem accepit à deo, quòd ex ſemine ſuo ſurrecturus eſſet Chriſtus, eapropter omnes Chriſtum filiũ Dauid dicebant. Et ſeruabat Dauid verum typum Chriſti. Sicut enim ipſe poſt Saul reprobatum à deo & odibilem, regnauit: ita & Chriſtus poſtquam priuatus eſt Adam regno & principatu, quod habebat in omnia tam animantia & dæ-

Quare ab Abraham genealogiã exordiatur.

monia, incarnatus venit & regnauit. *Abraham genuit Iſaac,* Ab Abraham incipit genealogiam, eo quòd ipſe pater Hebræorũ fuerit, & quòd ipſe primus acceperit promiſſiones: quoniam in ſemine eius benedicendæ eſſent omnes gentes. Decenter autem ab hoc Chriſti generationẽ recenſet. Chri-

E ſtus enim eſt ſemen Abrahæ, in quo benedicti ſumus omnes qui ex gentibus, quique prius eramus maledicti. Abraham autem interpretatur pater gentium: Iſaac vero riſus, gaudiũ. Non meminit autem Euangeliſta filiorum Abrahæ ex concubinis, vtputa Iſmaelis & aliorum, eo q; Iudæi non ab illis deſcenderunt, ſed ab Iſaac. *Iſaac autem genuit Iacob, Iacob autem genuit Iudam & fratres eius.* Vides quòd propter hoc memor fuerit Iuda & fratrum eius, quòd ab ipſis duodecim

Gene. 25 29.30. 36.

tribus deſcẽderint. *Iudas autẽ genuit Phares & zaram de Thamar.* Thamarem Iudas deſponderat vni filiorum ſuorum Her: illo autem ſine liberis mortuo, ſociauit eam Onan, qui

F & ipſe filius eius: extincto autem & hoc propter malitiam ſuam, Iudas nulli eam copulauit. At ipſa deſiderans ex ſemine Abrahæ prolem, depoſitis veſtibus viduitatis, veſtẽ ſumpſit ſcorti, & quaſi ſcortum eſſet, rem habuit cum ſocero ſuo, concepitque ex eo duos pueros gemellos. Porrò quum pareret, primus manum præmiſit ex vtero, quaſi primum proditurus, & obſtetrix coccineo funiculo protinus extentam pueri manũ ſignauit, quo dignoſci poſſet vt primogenitus: ſed puer manũ ſtatim corripuit intra vterum, & alius prior

Phares & zares myſterium.

natus eſt. Deinde ille qui manũ præmiſerat, vocatus eſt Phares, q uod eſt diſſectio: diſſecuit enim naturalem ordinem.

Gene. 12.

Qui autem corripuit manum, Zara dictus. Significat autem hæc hiſtoria ſacramentum quoddam. Nam ſicut Zara oſtẽdit quidem primum manum, & retraxit: ita in ſanctis qui erant ante legem & ſub circũciſione, apparuit vita Chriſtiana.

na. Omnes enim illi non ex obſeruationibus & mandatis le- A
gis iuſtificati fuerunt, ſed quia euangelicam vitam vixerũt.
Et obſerua quomodo Abraham patrem & domum propter
deum reliquit, & naturam obnegauerit. Cõſidera Iob, Mel-
chiſedech. Vbi autem lex venit, cõtracta eſt talis vita. Quẽ-
admodum autẽ illic nato Phares, poſterior iterum exijt Za-
ra: ita lege data, iterum apparuit, quæ coccineo faſciculo,
nempe ſanguine Chriſti ſignata fuit. Propterea & Euange-
liſta memor fuit duorum, quaſi declarans natiuitatem illo-
rum ſacramentis plenam. Et aliter dicere potes: Memor eſt
Thamar, tametſi non laudanda videatur, eo quòd dormiue-
rit cum ſocero: vt oſtendat, quòd Chriſtus quum ſuſceperit
omnia propter nos: & hoc ſuſcepit, vt tales habeat progeni- B
tores: immò vt per hoc ipſum quòd ex eis natus eſt, eos ſan-
ctificaret: non enim venit vocare iuſtos, ſed peccatores. 1. Para. 2

Phares autem genuit Eſrom, Eſrom autẽ genuit Arã, Aram autem genuit Aminadab, Aminadab autem genuit Naaſſon, Naaſſon autem genuit Salmon, Salmon autem genuit Booz ex Rachab. Rachab putant quidam Raab ſcortum, quę exploratores Ieſu Naue ſuſcepit, ſeruauitque ſuos, & ſeruata eſt etiam ipſa. Mentionẽ autem facit eius, vt declaret quòd ſicut ipſa ſcortum fuit, ita & gentium congregatio. Fornicabãtur enim in ſtudiis ſuis, ſed ſuſceptis exploratoribus Ieſu, apoſtolis inquam, omnes qui illorum crediderunt ſermonibus, ſaluati ſunt. *Booz autem genuit Obed ex Ruth.* Ruth hæc alienigena fuit, coniun- *Ruth figura eccleſiæ.*
cta autem Booz: ita & eccleſia ex gentibus alienigena exi- C
ſtens, & a teſtamentis extraria, oblita autem populi ſui, &
cultus ſimulacrorum, & diaboli cui iuncta erat, nupſit filio
dei. *Obed autem genuit Ieſſe, Ieſſe autem genuit Dauid regem, Dauid autem rex genuit Salomonem ex ea quæ fuit Vriæ.* Hic quoque eius quę fuit Vrię, mentionem facit: vt doceat quòd nemo debeat erubeſcere propter progenitores, ſed dare magis operam virtute ſua illos clariores efficere: & quod omnes accepti ſint deo, etiam ſi è ſcorto nati, modo virtute ſint pręditi. *Salomon autem genuit Roboam, Roboã autem genuit Abia, Abia autem genuit Aſa, Aſa autem genuit Ioſaphat, Ioſaphat autem genuit Ioram, Ioram autem genuit Oziam, Ozias autem genuit Ioathan, Ioathan autem genuit Achaz, Achaz autem genuit Ezechiam, Ezechias autem genuit Manaſſen, Manaſſes autem genuit Amon, Amon autem genuit Ioſiam, Ioſias autem genuit Iechoniam &*

Propter parentes nõ erubeſcendum.

1. Para. 3
2. Pa. 36

Universidad de Deusto
Biblioteca

D *fratres eius in migratione in Babylonem.* Migrationem in Babylonem, vocat captiuitatem quam tulere abducti simul in Babylonem. Et alias quoque belligerati sunt Babylonij, sed mediocriter eos afflixerunt: tunc autem ipsos à patria sua migrare fecerunt. *At post transmigrationē in Babylonem, Iechonias genuit Salathiel, Salathiel autem genuit Zorobabel, Zorobabel autē genuit Abiud, Abiud autem genuit Eliachim, Eliachim autem*
1.Para. 3 *genuit Azor, Azor autem genuit Sadoc, Sadoc autem genuit Achin, Achin autem genuit Eliud, Eliud autem genuit Eleazar, Eleazar autem genuit Matthan, Matthan autem genuit Iacob, Iacob autem genuit Ioseph uirum Mariæ, ex qua natus est Iesus, qui*
E *uocatur Christus.* Quare genealogiam Iosephi narrat? quæ enim communio Iosephi, & partus sine semine nati? neque enim vere erat pater Christi Ioseph, vt à Ioseph Christi genealogia censeatur. Audi igitur, quòd vere neque communionem habet Ioseph cum natiuitate Christi, sed oportebat eam propter genealogiā matris dei censeri. Verum quia lex erat, mulierū genealogiā nō ponere, propterea non virginis genealogiā posuit, sed posita genealogia Iosephi, & huius genealogiā posuit. Erat enim lex, nō ducendā vxorē ex aliena tribu, neq; ex aliena familia, hoc est cognatione, sed ex sua cognatione & familia: atq; adeo quia talis erat lex, manifestū q̄ & Iosephi genealogia posita genealogiā colligat matris dei. Nā ex eadem planè tribu & familia erat mater dei. Nam si non fuisset, quomodo fuisset ei desponsata? Atq; ita
F obseruauit Euangelista legem præcipientē non ponendam mulierū genealogiā, & nihilominus genealogiā matris dei posuit. Virum autē Mariæ nominauit eū, iuxta cōmunem cō suetudinem. Etenim mos est sponsum adhuc procum agentem, virum dicere sponsæ, etiam si nondum habitæ sint nuptiæ. *Omnes igitur generationes ab Abraham usq; ad Dauid, quatuordecim: & a Dauid usq; ad migrationem in Babylonem, generationes quatuordecim: & a migratione in Babylonem usque ad Christum generationes quatuordecim.* In tres ordines distribuit generationes, vt monstret quòd Iudæis nihil profuerit, licet iudicibus fuerint subditi vsq; ad Christum, & quòd opus habuerint vero & iudice & rege ac sacerdote, qui est Christus. Nam postquam defecerunt reges, venit Christus secundum
Quo quatuordecim vsq; ad Christum generationes quatuordecim, quū tredecim tantū

tantum personæ reperiantur? Si quidem in genealogia mu- A
lier recenseretur, possemus & Mariam connumerare, & com *generaplere numerum: nunc autem mulierem diximus od genealo- tiones, ubi*
giam non pertinere. quomodo igitur dicitur hoc? Dicunt *tantū tre-*
quidam quod & demigrationem posuerit ceu personæ or- *decī per-*
dinem occupantem. Christi vero natiuitas sic erat. *Nam sponsæ,*
ut desponsata est mater eius Maria Iosepho. Quare deus per- *Quare ma*
misit vt ipsa desponsaretur, & omnino suspicionem daret ho *ria despō*
minibus quasi cognosceret eam Ioseph? vt haberet in aduer- *satur.*
sis curatorem: nam hic in fuga in Aegyptum curam eius habuit, & seruauit eam. Est & alia causa, vt lateret diabolum: & propterea desponsata est. Diabolus enim quum audisset quòd virgo vterum gereret, obseruauit virginem. vt igitur deceptor decipiatur, desponsat semper virginem Mariam: & figura quidem fit coniugij, non autem res ipsa. *Priusquam* B
conuenirent ipsi, inuenta est uterum gerens ex spiritu sancto. Con- *Conueni-*
uenire hic significat congressum. Priusquam enim congre- *re pro cō-*
derentur, concepit. Vnde & Euangelista obstupescit, & cla- *gredi, uel*
mat: Inuenta est, quasi de re quadam admirabili dicens. Io- *coire.*
seph autem uir eius, quum esset iustus, & nollet eam traducere, uo- An Ioseph
luit clā dimittere eam. Quomodo erat iustus Ioseph, quū lex *iustus uo-*
præceperit adulteram traducere, hoc est denunciare & pu- *lens dimit*
nire: ipse autem adumbraturus peccatum, & præuaricaturus *tere ma-*
legem, eā dimittere voluerit? Soluitur autem hoc, quia pro- *riam.*
pter hoc quòd iustus fuit (nolebat enim crudelis esse) præ multa benignitate, misericordia eam prosequebatur, ostendens se superiorem lege, & iam super legalia mandata viuentem. Deinde quia & ipse cognouit de spiritu sancto eam C
concepisse, propterea noluit traducere & affligere eam, quæ de spiritu sancto, non ex adultero conceperat. Vide enim quid dicat, quoniam inuenta est in vtero habens. A quo inuenta est? à viro, hoc est, innotuit quod ex spiritu sancto concepit. Vnde clam voluit eam dimittere, & non audebat habere vxorem, quæ tantam habebat gratiam. *Hæc autem ipso cogitante, ecce angelus domini in somno apparuit ei, dicens.* Quum angeretur iustus, angelus ei astitit, docens eum quid faciendum. In somno autem apparet ei. Nam angelus quidem pastoribus vt agrestibus manifeste locutus est, huic autem vt iusto & fideli per somnum. Quomodo autem non crediturus esset, quum angelus

D doceret eum de iis quæ ipse animo versabat, & de iis quę nul
li dixerat? Nam quum ipse cogitaret, & non loqueretur, asti-
tit angelus. Merito igitur credidit ex deo esse. Dei enim
est scire quæ non effamur. *Ioseph fili Dauid.* Filium Dauid
eum dixit, in memoriam reducens quod prædictum erat fu-
turum Christum ex semine Dauid. Et hæc dicens, admo-
nuit vt non discederet: sed cogitaret Dauid, qui promissio-
nem acceperat de Christo. *Ne timeas.* Ostendit hic quòd
metuerit habere eam, ne forte offenderet deum, vti adulte-
ram fouens. & aliter, Ne timeas, hoc est, tu quidem times ad-
iungi illi, quia ex spiritu concepit, sed ne timeas. *Accipe.*
Hoc est, domi & intus tene. Cogitatione enim & mẽte iam
amandauerat eam. *Mariam uxorem tuam.* Hoc dicit. Tu
E quidem fortasse putas adulteram esse: ego autem tibi dico,
quòd vxor tua sit: hoc est, quòd à nullo vitiata, sed tua sit
spõsa. *Quod enim in ea natum, ex spiritu sancto est.* Non enim
solum libera est ab illicito coitu, sed & diuiniore quodam
modo concepit, & propterea rectius gaudere debes. *Pariet*
autem filium. Vt ne quis dicat, & vnde tibi credam quod ex
spiritu sancto est? dicit de futuro quod paritura sit filium.
Nam si de hoc verum dixero, manifestum quod & hoc quod
ex spiritu sancto, verum est. Non dixit autem, pariet tibi, sed
simpliciter, pariet. Non enim peperit illi, sed toti orbi: neque
illi soli gratia facta est, sed in omnes effusa est. *Et uocabis*
nomen eius Iesum. Tu vocabis, vtpote pater, & curam ge-
rens virginis. neque suspiceris Ioseph quòd quia à spiritu est
F conceptio, virginem ideo dimittere debeas adiutorio desti-
Iesus sal- tutam, sed ministrabis ei in omibus. *Hic enim saluabit popu-*
uator & deus. *lum suum.* Hoc loco interpretatur quid significet Iesus, nem-
pe saluatorem. Ipse enim, inquit, saluabit populum suum:
non solum Iudaicum, sed & gentilem, qui credere & fieri po
pulus eius non addubitauerit. Quomodo autem saluabit?
num ab hostibus? minime, sed à peccatis suis, vnde manife-
stum, deum esse qui nascetur. Solius enim dei est ignoscere.
Esaiæ. 7 *Hoc autem totum factum est, ut adimpleatur quod dictum est a domi-*
mino per prophetam dicentem. Ne putes, quod nuper hæc pla-
cere inceperint deo, sed superiorib⁹ seculis, & ab initio. Scis
enim ô Ioseph prophetã: vtpote in lege doctus. Et animad-
uerte quòd dictum est à domino. Non autem dixit, dictũ ab
Esaia, sed à domino. Non enim homo loquutus est, sed deus

per os

per os hominis, vnde fide dignum oraculum est. *Ecce uirgo* A
prægnans erit. Dicunt Hebræi, quod non habeatur in pro-
pheta virgo, sed adulescentula. Ad quòd dicendum quod in
scriptura idẽ sit adulescentula & virgo. Adulescentulã enim *Esaiæ te-*
nominat incorruptam, quoniã nisi peperisset virgo, quomo- *stimonium*
do futurum erat signum & admirabile? Audi enim Esaiã di- *de uirgi-*
cẽtem: Propter hoc dabit dominus ipse vobis signum. Et sta- *nis partu*
tim addit, Ecce virgo &c. Alioqui si nõ pareret virgo, signũ *cõtra Iu-*
non esset. Deprauant igitur Hebræi sua malitia scripturam, *dæos.*
& pro virgine adulescẽtulam ponunt. Igitur siue adulescen-
tula vocetur, siue virgo, omnino virginem intelligere opor-
tet, vt & hoc sit miraculum. *Et pariet filium, & uocabũt nomen*
eius Emanuel, quod interpretatur nobiscum deus. Dicũt Hebæi,
Quomodo igitur non vocatus est Emanuel, sed Iesus Chri- B
stus? Dicendum itaque quòd non dixit vocauit, sed vocabũt,
hoc est, opera eius demonstrabunt eum deũ esse, & nobiscum
conuersari. Diuina enim scriptura ex operibus imponit no-
mina, sicut quum dicit: Voca nomen eius, velociter prędare. *Velociter*
Et vbi vocatus est tali nomine? Quia simul vt natus est domi *prædare.*
nus, direptus & captiuus abduct⁹ est error. sic dicitur nomi-
natus esse ab opere appellatione inuẽta. *Excitatus autem Io-*
seph a somno, fecit ut iniunxerat sibi angelus domini. Vide animũ
alacrem, quomodo statim obedierit. *Et accepit uxorem suam.*
Continuo eam nominat vxorem Ioseph, eiiciens malam su- *Donec qd*
spicionem, & docens quod nõ alterius, sed illius fuerit vxor. *significet*
Et non cognouit eã, donec peperisset filium suũ primogenitum. Hoc *Gene. 8.*
est, nõ habuit vnquàm rem cum ea. Hoc enim loco verbum, *Mat. 28.*
donec, non hoc manifestat, quod non cognouerit eam vsque C
ad partum, postea autem cognouerit, sed omnino nunquàm
eam cognouerit. Hoc enim habet scripturæ proprietas. Sic
quum dicit, nõ reuersus est coruus in arcam, donec aresceret
terra, neq; enim postea rediit. Sic & alio loco, Vobiscum sum
vsq; ad cõsummationẽ seculi: igitur post cõsummationẽ non
erit nobiscum? Et quomodo? Tũc enim multo magis erit. Sic
igitur & hoc loco, donec peperisset, intelligas, hoc est, neque
ante partum, neque post partum cognouit eam. Quomodo
enim contigisset sanctã illam, postquàm ineffabilem partum *Christus*
cognouisset? Filiũ suum primogenitũ, nõ quòd alio quodam *primoge-*
nato dicat eum primogenitũ, sed simpliciter vt primum & so *tus & uni*
lum natum. Christus enim & primogenitus est, vt primo na- *genitus.*

tus: &

D tus: & vnigenitus, vt non habens alium fratrem. *Et uocauit nomen eius Iesum.* Ostendit hoc loco obedientiam Ioseph. quia quæcunque dixerat ei angelus, fecit.

CAPVT II.

Bethlehẽ

Q *Vum autem natus esset Iesus in Bethlehem Iudææ.* Bethlehem interpretatur domus panis, Iudæa autem cõfessio. Fiat igitur, vt nos nunc per confessionem fiamus domus panis spiritualis. *In diebus Herodis.* Meminit Herodis, vt tu discas quòd defecerunt à tribu Iuda reges & prĩcipes, & necessario venit Christ⁹. Herodes enim non erat Iudæus, sed Idumæus, Antipatri filius ex vxore Arabe. Quum defecissent principes, expectatio gẽtium venit, sicut Iacob prædixit. *Regis.* Erat enim & alius Herodes Tetrarcha: & propterea ponit dignitatem regis. *Ecce Magi ab oriente uenerunt in Hierosolyma.* Quare Magi veniunt? In condẽnationem Iudæorum. Nam quum Magi, homines cultui Idolorũ dediti, crediderũt, quã postea defensionẽ prætexẽt Iudęi? Et alia causa est, vt gloria Christi magis effulgeat testimonium perhibentibus Magis, qui plus aduersarij erãt deo, & obnoxij dæmonibus. *Ab oriente.* Et hoc ad condẽnationem Iudæorum pertinet. Illi enim per tantum spatium venerunt: Hebræi vero Christum, quem apud se habebant, persequuti sunt. *Dicentes, Vbi est, qui natus est rex Iudæorum?*

Herodes unde.

E

Gen. 49.

Magi quare uenĩãt

F Ferunt illos Magos fuisse ex Balaam cõiectore progenitos. Nam vt inuenerũt oraculum illius, Orietur stella ex Iacob, intellexerunt mysterium Christi, & idcirco natum adire voluerunt. *Vidimus enim stellam in oriente.* Quando audis stellam, ne talem putes illam, quales videmus, sed diuinam virtutem & angelicam in figura syderis apparẽtem. Nam quoniam astrologi Magi erant, propterea dominus familiari eos signo adduxit, sicut Petrum piscatorem à multitudine piscium ad nomen Christi venatus est, & stupescere fecit. Quod autẽ angelica virtus fuerit stella, manifestũ ex eo, quòd & in die refulserit, & ad motum Magorum se mouerit, & ad quietem eorum quieuerit. Quin & à septẽtrionali parte, quę est Persidis, ad meridiẽ, in qua est Hierusalem, mouebatur. Nũquam autem stella à septẽtrione ad meridiem vertitur. *Et uenimus, ut adoremus eum.* Videntur hi Magi magna virtute præditi. Nam qui in aliena regione adorare voluerunt, quomodo non

Num. 24

Stella fuit angelica uirtus.

Lucæ. 2.

non in Persida in ipsa magna libertate prædicauerunt? *Herodes autem rex ut audiuit, turbatus est, & omnis Hierosolyma cum illo.* Herodes quidem turbatus est, vt alienigena, regno suo timens. sciebat enim quòd illo indignus esset. Iudæi autem quare turbantur. oportebat enim gaudere potius, quòd rex suus à Persicis regibus adoraretur. sed reuera insipiens possessio est malitia. *Et congregatis omnibus pontificibus & scribis populi interrogauit eos, ubi nascatur Christus.* Scribæ erant doctores populi, quales sunt quos nos dicimus grammaticos. Singulari autem dei dispensatione interrogantur illi, vt confiteantur veritatem, & ex hoc condemnentur, quòd illum crucifixerunt, quem prius confessi sunt. *At illi dixerunt, in Bethlehem Iudæ. Sic enim scriptum est per prophetam.* Per quem prophetam? Per Micheam. ille enim dicit. *Et tu Bethlehem terra Iuda, nequaquam minima es in principibus Iuda.* Contempta enim erat, vtputa parua: nunc autem quia ex ea prodiit Christus, celebris est. Omnes enim ex finibus terræ veniunt, & sanctam adorant Bethlehem. *Ex te enim egressus est dux.* Egressus est, inquit, non in te manebit. & bene. Non enim mansit Christus in Bethlehem, sed ex ea postquàm natus est exiet, & in Nazareth frequenter cõuersatus est. Dicũt autem Iudæi quòd hoc prædictum sit de Zorobabel, sed mẽtiuntur manifestè. Etenim Zorobabel nõ in Bethlehẽ natus est. Vide enim nomẽ eius Zoro, significat semẽ & natiuitatẽ Babel aũt Babylona, hoc est, q nat⁹ vel genitus est in babylone. Sed & propheta manifeste arguit eos, dicẽs: Egressus ei⁹ à prĩcipio, à diebus ęternitatis. Cui⁹ aũt alterius egressus sunt ab initio, & à diebus æternitatis quàm Christi? qui duos egressus habuit, hoc est natiuitates. Nã prima eius natiuitas, ab initio fuit à patre, secunda autẽ fui à diebus seculi, principium sumens à matre dei, quæ in tempore fuit. Dicant igitur Iudæi, num zorobabel ab initio fuerit? sed non habent quod dicant. *Qui pascet populum meum Israel.* Pascet dixit, non tyrannidem exercebit, vel deuorabit. Alii enim reges, non pastores, sed lupi sunt: Christus autem pastor, sicut ipse dicit: Ego sum pastor bonus. Populum Israel dicit, tã eos qui ex Iudæis, q̃ qui ex gentibus crediderũt. Israel enim interpretatur, vidẽs deũ. Vnde omnes deũ vidẽtes, Israelitæ sunt, etiãsi ex gẽtib⁹ nati sunt. *Tũc Herodes clã uocatis Magis.* Clãculo illos vocauit propter Iudęos. Suspicabatur

A

Scribæ.

B

Mich. 5.

Matth. 2.

Mich. 5.

C

Christus pastor.

Ioban. 10

Dcabatur enim ꝙ Iudæi fortassis puerũ facturi essent magni, & curaturi, vt seruet eũ, vtpote liberatorem suũ, & propterea clam insidiatur. *Diligenter quæsuit ab eis tempus stellæ quæ apparuit.* Hoc est, accuratè didicit. Stella enim ante q̃ natus esset dominus, apparuerat Magis, quoniam multum tẽporis in iter insumpturi erãt, ideo multo ante apparuit stella. Adorant eum adhuc in fasciis iacentem. Aliqui autem dicunt: quòd cum Christo nato apparuerit stella, & Magi per biennium venerunt, & non in fasciolis inuenerunt puerum, neque in præsepio, sed in domo cum matre bimum. Sed tu priorem sententiam vt meliorem habe. *Et missis eis in Bethlehem, dixit, Ite, & diligenter inquirite de puero hoc.* Nõ dixit de rege, sed de puero: neque enim nomẽ ferre poterat. demõ
E strans quantũ cõtra illũ insaniret. *Vbi uero repereritis, renunciate mihi, ut & ego ueniam, & adorem illum. At illi audito rege, profecti sunt.* Ipsi cum dolo carerent, putabant & illum absque dolo loqui. *Et ecce stella quam uiderant in oriente, præcessit eos.* Occulta erat ad paruũ tẽpus stella singulari dispensatione, vt Iudæos interrogarẽt, & turbaretur Herodes, manifestiórq; fieret veritas. Vt autem ipsi egressi sunt à Hierusalem, iterum apparuit ducens eos. Vnde manifestũ, quòd stella erat virtus. *Donec progressa staret supra ubi erat puer.* Et hoc rarum. Descendit enim stella à summitate, & terræ propior facta, ostendit eis locum. Nam si ex summitate apparuisset, quomodo certiores fieri potuissent de loco in quo
F esset Christus? Stellæ enim multum locum comprehendũt. Vnde tu supra domum tuam vides lunam forte, & ego eandem video non nisi supra domum meam, & vnicuiq; videtur stare non nisi supra domum suam lunam vel aliam stellam. Vnde & illa stella non demonstrasset Christum, nisi descendisset, & quasi supra caput pueri stetisset. *Visa autem stella, gauisi sunt gaudio magno ualde.* Quod nõ aberrassent, sed inuenissent quod quærebant. *Et ingressi domum, inuenerũt puerum cum Maria matre eius.* Mox quidem vt natus fuit, reclinauit virgo puerum in præsepiũ. nõ enim inuenerant domũ. Verisimile autem est postea eos inuenisse domũ, vbi & Magi inuenerunt eos. Ascenderant enim in Bethlehem, vt recẽ-
Lucæ 2. ferentur illic, sicut & Lucas dicit. Multa autem concurrente multitudine vt censeretur, non habebãt ad tempus domũ, sed in spelunca natus est: deinde inuenta domo, visus ibi est

à Magis

à Magis dominus. *Et quum procidissent, adorauerunt illum.* A
Vide animæ illustrationem. Pauperem videbant, & adorabant. Multis enim argumentis didicerant quod esset deus, ideo & ei offerunt munera vt deo, & vt homini. Audi enim.
Et apertis thesauris suis, obtulerunt ei dona, aurum, & thus, & myrrham. Aurum quidem obtulerunt ei, vt regi. Aurũ enim Quid per subditi regibus pendunt. Thus autẽ, vt deo. Deo enim thus *aurũ thus* adolemus. Myrrham vero, vt degustaturo mortem. Nam Iu & myr-
dæi cum myrrha mortuos sepeliunt, vt corpus maneat incor rham.
ruptum. Myrrha enim quum sicca sit, arefacit & exsiccat humiditatem, & non sinit innasci vermes. Vides Magorum fidem, quod & à propheta Balaam didicerunt dominum & deum & regem esse, ac pro nobis moriturum. Audi autẽ pro Nu. 24.
phetam, Quum recubuerit (inquit) requiescet vt leo. Ecce re B
giam dignitatem per leonem significat, mortalitatem autẽ dum ait, quum recubuerit. Qui benedicũt te, benedicentur: ecce & deitatem. Sola enim dei natura hanc benedictionis virtutem habet. *Et oraculo accepto in somnis, ne reflecterentur ad Herodem, per aliam uiam redierunt in regionem suam.* Vide consequentiam, primum deus illos ad fidem per stellam adduxit: deinde quum venerunt in Hierosolymam, docuit eos per prophetam, quòd in Bethlehem nascatur: & tandẽ per angelum. Et illi obediunt oraculo, hoc est diuino colloqo. Oraculo igitur accepto, & apparitione à deo habita, imposuerunt Herodi, & non timuerũt ne forte se insectaretur, sed confisi sunt virtute nati, veríque testes fuerũt. *Digressis au-* C
tem illis: ecce angelus domini in somnis apparet Ioseph dicẽs. Surge, & accipe puerum & matrem eius. Vidisti quã ob causam permiserit deus desponsari virginem? Hic enim apparet quod à deo factum, vt diligentem eius curam Ioseph gereret. Non dixit autem, accipe vxorem tuam, sed matrem eius. Nã quo niã suspicio soluta fuit, & iustus per miracula in partu, probauit ex spiritu esse omnia, non vltra vxorem eius illam nominat. *Et fuge in Aegyptum.* Fugit & dominus, vt credatur ꝙ reuera homo sit. Nam si in manus incidisset Herodis, & non fuisset occisus, opinati fuissent incarnatum eũ apparenter. In Aegyptum autem fugit, vt & illã sanctificet. Duæ *Babylõ & Aegypt officinæ malorũ.*
enim sunt regiones omnis nequitiæ officinę, Babylon videlicet, & Aegyptus. Babylonem per magos suscepit adorantem: Aegyptum autem sua præsentia sanctificauit.

Et esto

D *Et esto illic, donec dixero tibi.* Esto pro eris illic, donec à deo iussus fueris. Oportet enim nos nihil facere præter diuinã voluntatem. *Quæsiturus enim erat Herodes puerum, ut perderet illum.* Vide incogitantiam hominis, qui laborat vt diuinam vincat voluntatem. Nam si quidem nõ est ex deo, quid times? sin ex deo est, quomodo perdes puerum? Ille autẽ accepit puerum & matrem eius nocte, & secessit in Aegyptũ,

Osee.11. & fuit illic vsque ad obitum Herodis: vt impleretur quod dictum est à deo per prophetam dicentem, Ex Aegypto vocaui filium meum. Dicunt Iudæi, quod propter populum dictum sit hoc, qui ex Aegypto per Moysen eductus sit. Dicimus itaque, & quid nouum, quod per figuram dictum est de populo, impletum autem vere in Christo? Deinde quis est

E filius dei? populus ne, qui adorauit idolum Beelphegor & sculptilia, an qui re vera est filius dei? *Tum Herodes ubi uidit sibi illusum fuisse à Magis.* Sicut deus illusit Pharaoni per

Exod.1. Moysen, sic Herodi per Magos: quoniam & Herodes & Pharao puericidæ erant. Pharao masculos Hebræorum pueros in Aegypto occidit, Herodes autem in Bethlehem.

Iratus est enim (inquit) uehementer, & misit ac interfecit omnes pueros qui in Bethlehem & omnibus confiniis eius à bimatu & infra, iuxta tempus quod percontatus erat à Magis. Ostendit irã contra Magos, qui in nullo offenderant. Quare autem permissi sunt pueri occidi? Vt ostendat Herodes suam malitiã. Sed forte dices mihi, Et quid hoc? Nunquid vt ostendatur illius malitia, ideo iniuria fieri debuit pueris? Audi igitur

F quod non iniuria affecti sunt, sed coronas meruerunt. Omnis enim qui malum aliquid patitur, vel patitur vt peccata dissoluat, vel vt coronæ augeantur, sicut & illi pueri magis coronati sunt. *Tunc impletum, quod dictum est à Hieremia pro-*

Hiere.31 *pheta dicẽte.* Vt ne quis putet quod inuito deo facta sit puerorum interemptio, ostendit quod prænouerit & prædixerit. *Vox enim, inquit, in Rhama audita est.* Rhama locus fuit Palæstinæ excelsus. nomen enim hoc excelsum significat:

Rhama. fuitque in sorte tribus Beniamin, qui fuit filius Rachel. Rachel autem sepulta fuit in Bethlehem. Dicit igitur prophetа Bethlehem Rachel, eo quod in illa sepulta fuit Rachel. fletum autem & ploratum auditum fuisse in excelso. Audi igitur prophetam, *Lamentatio & ploratus, & fletus multus. Rachel plorans filios suos.* Hoc est Bethlehem,

Et noluit

Et noluit consolationem admittere, eo quòd non sint. In hac vita A non sunt, quia animæ sunt immortales. *Defuncto autem Herode.* Amara morte periit Herodes. febri, & dysenteria, & scabie, & podagra, & putredine verendorũ, generatione vermium, & spirandi difficultate, & tremore & cõtractione mẽbrorum malam absoluit animam. *Ecce angelus domini in somnis apparet Ioseph in Aegypto, dicens, Surge, & accipe puerum & matrem eius, & uade in terram Israel.* Non dicit fuge, sed vade: timor enim nullus erat. *Mortui enim sunt quærentes animam pueri.* Vbi Apollinarius est, qui dicebat dominum nõ accepisse animam? hinc enim arguitur. *Vigilauit autem ille, & accepit puerum & matrem eius, & uenit in terram Israel. Verum quia audiuerat quod Archelaus regnaret in Iudæa pro Herode patre suo, timuit illuc abire.* Tres filios reliquit Herodes, Phi- B lippum & Antippam & Archelaum. Archelaum regem, alios autem tetrarchas esse iussit. Timuit autem Ioseph in terram Israel abire, hoc est in terram Iuda, eo quod Archelaus similis patri suo erat. *Oraculo autem accepto in somnis, secessit in partes Galilææ.* Galilæa non erat terræ Israel, sed Gentilium, vnde & Iudæi sicut abominationem illos videbant.

Ac profectus habitauit in ciuitate quæ dicitur Nazareth. At quomodo Lucas dicit quod postquam natus fuit, impleuit *Luc.2.* quadraginta dies, & à Simeone gestatus est, descenderit dominus in Nazareth: hoc autem loco, quod post reditum ex Aegypto venerit in Nazaret? Disce igitur, quòd quæ siluit matthæus: dicit Lucas. Vt exempli gratia aliquid dicam, Postquam natus est. impleuit quadraginta dies, deinde de- C scendit in Nazareth: hæc dicit Lucas. Matthæus autem dicit post hæc, quod fugerit in Aegyptum, deinde venerit ab Aegypto in Nazareth. Non dissident ergo inter se. Nam Lucas dicit descẽsum à Bethlehem in Nazareth: Matthæus autem postea reditum ab Aegypto in Nazareth. *Vt impleatur quod dictum est per prophetas, Nazareus uocabitur.* Et quis propheta hoc dixit, non inuenitur nunc. Per negligentiam enim Iudæorum multi libri desiderantur, & ob continuas captiuitates fortassis absque scriptura hoc dicebatur apud Iudæos. Significat autem Nazaræus, sanctificatus. Igitur quoniã sanctus Christus, recte dicitur Nazaræus. Sanctus enim Israel à multis prophetis vocatur dñs.

Iudæorũ ob negligẽtiam plurimi desiderãtur libri ex sacris.

Cap. III.

D

CAPVT III.

IN *diebus illis.* Non quum dominus esset puer, & in Nazareth habitabat, sed simpliciter sic inquit, vt in tempore illo, quod est ante seculum, quod nũc. *Accessit Iohãnes Baptista.* Propterea missus est à deo Iohãnes, vt argueret Iudæos, & psuaderet eis vt sua mala agnoscerent, Christumque susciperent. Nam nisi quis sensum acceperit peccatorum, non venit ad pœnitẽtiam. *Missus igitur est Iohãnes in deserto Iudææ prædicans, & dicens, Resipiscite* Arrogantes erant Iudæi, & idcirco cogit eos ad pœnitentiam. *Appropinquauit enim regnum cœlorum.* Regnum cœlorum dicit primum & secundum Christi aduentum, & virtuosam vi-

E tam. Quando enim in terra ambulamus, quasi in cœlo degentes absque affectionibus, regnum habemus cœlorum. *Hic enim est qui dictus est ab Esaia propheta dicente, Vox clamantis in deserto, parate uiam domini, rectas facite semitas eius.* Via euangelium dicitur, semitæ autem legalia mandata, vt trita & ve-

Esa. 40. tera. Dicit igitur, Parati estote ad euangelicam vitam, & legis mandata recta, hoc est spiritualia facite. spiritus enim rectus est. Quando igitur videris Iudæũ carnaliter intelligentem ea quæ legis, dic quod ipse nõ faciat vias rectas, hoc est, non spiritualiter intelligat legem. *Ipse uero Iohannes habebat indumentum suum ex pilis camelorum.* Ad pœnitentiam hortabatur etiam habitu. Iugubrem enim gerebat vestem. Dicunt autẽ camelũ mediũ esse inter munda & immũda animalia: nã

F quia ruminat, mundum est: quia autem vngulas non diuidit, est immundum. Iohannes autem quoniam ad deum adducebat populum Iudaicum, qui videbatur mundus esse, & gentilem, qui immundus, eratque mediator veteris & noui testamenti, idcirco ferebat pilos camelorum. *Et zona pellicea circa lumbos suos.* Omnes sancti introducuntur à scriptura cincti, veluti semper in opere existentes. Negligentes autem & delicati non cinguntur, vt nũc Sarraceni. Vel quòd affectiones concupiscẽtiæ mortificarunt. Pellis enim, mortui animalis pars est. *Cibus aũt eius erant locustæ, & mel agreste.* Quidam dicunt herbas esse locustas, quidam fructus agrestes. Mel autem agreste, quod à feris apibus conficitur, & in arboribus ac petris inuenitur. *Tunc egressa est ad illum Hierosolyma, & omnis Iudæa, & omnis regio undique finitima Iordani, & baptizabantur confitentes peccata sua.* Tametsi baptizaban A tur, non tamen remissionem peccatorum habebat baptisma Iohannis, sed solam pœnitentiam prædicabat Iohannes, & ad remissionem peccatorum ferebat, hoc est ad Christi baptisma ducebat, apud quem remissio peccatorum. *Quum uidisset autem multos ex Pharisæis.* Pharisæus interpretatur abscctus & diuisus. Videbantur enim Pharisæi in vita & scientia separati esse, & excedere alios. *Et Sadducæis.* Hi neque resurrectionem credebant, neque angelum, neque spiritum: interpretantur autem iusti. Sedek enim iustitia. iustos autem seipsos nominabant. vel ab Hæresiarcha Sadok nominantur. *Venientes ad baptismum suum, dixit illis.* Non venerant bona mente, vt cæteri, & idcirco etiam reprehendit eos. *progenies uiperarum, quis submonstrauit uobis fugere à futu* B *ra ira?* Durè eis loquitur, sciens peruersitatem illorum, tametsi aliquantulum laudet, dicens, Quis submonstrauit vobis? Admiratur enim quomodo hoc factum sit, vt tam mala natio vestra resipiscat. Progenies autem viperarũ vocat eos, eo quòd sicut illæ deuorantes matres suas nascãtur, similiter & illi, patres, hoc est magistros & prophetas occiderunt. A futura ira, gehennæ inquit. *Facite igitur fructus dignos pœnitentiæ.* Vides quid dicat, quoniam non oportet solum fugere malitiam, sed etiam facere fructum virtutis. Declina *Psal.* 33. enim, inquit, à malo, & fac bonum. *Et ne sitis hac mente, ut dicatis apud uosipsos, Patrem habemus Abraham.* Hinc perierunt, quod in generositate sua confidebant. *Dico enim uobis, quod* C *potest deus ex his lapidibus suscitare filios Abrahæ.* Per lapides intelliguntur Gentes, è quibus multi crediderunt. Simpliciter tamen dicebat Iohannes, quod ex lapidibus possit deus facere filios Abrahæ. Erat enim & vulua Saræ lapis, propter sterilitatem, & nihilominus peperit. Excitauit autem deus filios Abrahæ ex lapidibus, quando multi videntes crucifixum, & ruptas petras, crediderunt. *Iam uero & securis ad radicem arborum posita est.* Securim vocat iudicium domini, arbores autem, singulos. Igitur qui non crediderit, iam stirpitus excinditur, & in gehennam mittitur. *Omnis igitur arbor.* Etiam si ab Abraham descendat. *Non faciens fructum bonum.* Non dixit, quæ non fecit, sed non faciens: semper enim oportet fructum ferre. Nam licet heri misericors fue-

Universidad de Deusto
Biblioteca

D ris, hodie autem rapias, non bonus eris. *Exsecatur, & in ignem mittitur.* Gehennæ scilicet. *Ego quidem baptizo uos in aqua ad pœnitentiam: qui autem post me uenit, fortior me est.* Dixit eis, Facite fructum. Ostendit igitur quis fructus, nempe credere in eum qui post se venturus erat. Venit enim post eum Christus. Nam sicut sex tantum mensibus posterior eo erat: ita & iuxta manifestationem fuit posterior. Manifestatus est enim prius præcursor? deinde Christus, qui ab eo testimonium acceperat. *Cuius non sum idoneus calciamenta gestare.* Per calciamenta autē intelligas duos descensus eius, nempe eum qui è cælis in terram, & eum qui à terra in infernum. Calciamentum enim est pellicea caro, & mortificatio. Hos igitur duos descensus non potest portare præcursor, intelligere non valens quomodo facti sint. *Ipse uos baptizabit in spiritu sancto.* Hoc est, inundabit vos largiter spiritus sancti gratiis, quia meum (inquit) baptisma nō dat spiritualem gratiam, sed neque peccatorum remissionem: ipse autem & remittet vobis peccata, & spiritum liberaliter dabit. *Cuius uentilabrum in manu eius.* Non credatis quòd si baptizati fueritis ab illo, & deīde peccaueritis, ignoscat vobis. Nam & ventilabrum habet, hoc est, iudicium & inquisitionem. *Et repurgabit aream suam.* Hoc est, Ecclesiam, quæ multos quidem habet baptizatos, sicut area omne quod in agro cultum fuit: sed inter hos alii quidem sunt palea, hi scilicet qui leues sunt, & spiritibus malitiæ agitātur: alii autem triticum, qui vtiles sunt, & alios pascunt doctrina & opere. *Et congregabit triticum suum in horreum, paleas autem comburet igni inextinguibili.* Inextinguibilem illum ignem vocat. Vnde nugatur Origenes quod futurus sit finis supplitiorum. *Tunc aduenit Iesus à Galilæa ad Iordanem, ut baptizaretur ab eo. Iohannes autem prohibebat eum, dicens.* Quum mūdus esset, baptizatur, vt nos abluat: & vt ostendat vobis, quod si baptizari volueritis, prius mundemini, vt ne inquinetis baptisma, postea facile in sordes relabētes propter malam consuetudinem. Prohibet autem eum Iohannes, vt ne videntes illum putent quasi vnum ex multis ad pœnitentiam baptizari. *Mihi opus est, ut a te baptizer.* Opus enim habebat præcursor à domino baptizari, vtpote ab Adam descendens. Nam & ipse contraxerat ex inobedientia inquinamentum.

Quid per calciameuta.

Vētilabrum.

Area ecclesia.

namentum. Christus autem purificauit omnes ipse mundatus. *Et tu uenis ad me.* Non ausus fuit dicere, Et tu baptizaris à me? sed, Et tu venis? Tam pius erat. *Respondit autem Iesus, & dixit, dimitte nunc.* Nunc (inquit) permitte: erit autem tempus, quo digna nobis erit gloria, licet nunc non appareamus. *Si enim decet, ut impleamus omnem iustitiam. Tūc omittit illum.* Legem vocat iustitiam. Maledicta est (inquit) nunc humana natura, quia legem non potuit perficere. Ego igitur quum impleuerim alia quæ in lege sunt, & desit hoc vnum vt baptizer: ea propter quum hoc fecero, liberabo naturam à maledicto. Hoc me decet. *Et baptizatus Iesus, statim ascendit ab aqua.* Christus quum triginta annorum esset, baptizabatur, eo quòd ætas illa peccata omnia in se accipit. In prima ætate magna est insipientia. In secunda, quæ est adolescentum, magna est flamma concupiscentiæ & iræ. in virili autem amor opum regnat. Expectauit igitur hanc ætatem, vt per omnes ætates impleret legem, & nos sanctificaret. Statim ascendit ab aqua. Manichæi dicunt quòd corpus suum deposuerit in Iordane, iuxta apparentiam autem aliud corpus monstrarit. Cōfutantur autem hic. Iesus enim (inquit) ascendit: nō alius ascendit, sed is qui in aquam descenderat. *Et ecce aperti sunt cœli* Adam illos clausit, per Christum autem aperiuntur: vt discas quòd quando baptizaris, aperis eos. *Et uidit spiritum dei descendentem quasi columbam, & uenientem super eum, & ecce uox è cælis dicens.* Descendit spiritus, vt testimonium perhibeat quod maior sit qui baptizatur, quām qui baptizat. Iudæi enim magnificabant Iohannem, at Christum non tantum curabant. Viderunt autem spiritum omnes venientem super Iesum, vt ne putarent quod vox dicens, *Hic est filius meus dilectus.* Propter Iohannem dicta sit, sed viso spiritu crederent quod propter Iesum vox illa sit. (Quasi columbam) propter innocentiam & mansuetudinem, & quod mundissima sit columba, & vbi fœtor est, ibi non maneat, sic & spiritus sanctus. Et vt de Noe dicitur columbam nunciasse diluuii solutionem, ramum oliuæ afferentem: sic & hic spiritus sanctus manifestat peccatorum solutionem. Illic ramus oliuæ, hic misericordia dei. *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene*

Natura legem perfícere non potuit.

Iohan. 5.

Gene. 8.

Gene. 3.

Universidad de Deusto Biblioteca

D *mihi bene complacitum est*. Hoc est, in quo requiescam, in quo placabor.

CAPVT IIII.

T *Vnc Iesus ductus est in desertum a spiritu*. Docens nos, quod post baptismum magis oportet expectare tentationes. Ducitur à spiritu sancto: nihil enim sine spiritu fecit. Ducitur autem in desertum, vt ostendat nobis quod diabolus tentet nos quando viderit solitarios, & non ab aliis adiutos. Oportet igitur nos nõ temere fidere nobis ipsis.

Vt tentaretur a diabolo. Diabolus dicitur, quod accuset &
E infamet deum apud Adam. Dixit enim illi, Deus vos odit. & nunc virtutem apud nos calumniatur. *Et quum ieiunasset*. Ieiunauit: vt ostendat quòd magna armatura contra tenta-
Ieiunium. tiones sit ieiunium: sicut principium omnis peccati, deliciæ.

Dies quadraginta, & noctes quadraginta. Tot ieiunauit,
Exod.24 quot & Moyses, & Helias, quod si plures ieiunasset, visa fuis-
3. Re.19 ses incarnatio eius fictitia & apparens. *Postea esuriit. Et quũ accessisset ad eum ille qui tentat, dixit*: Quando permisit naturæ, tunc & esuriit, vt daret occasionem diabolo accedẽdi & congrediendi secum propter famem, & sic prosternat & deiiciat eum, nobisque victoriã largiatur. *Si filius dei es, dic vt lapides illi panes fient*. Audiuit vocem cælestem latro. Iterum videt eum esurientem, & dubitat adhuc, quomodo fi-
F lius dei esuriat, & idcirco tentat eum vt discat. Adulatur autem ei, putans se quid suffuraturum, dicendo, Si filius dei es. Iam rogas, Et quod peccatum erat, facere lapides panes? Audi igitur, quia audire diabolum in aliquo, peccatum est. Vide autem & aliud. Non dixit, vt lapis hic panis fiat, sed lapides: volens Christum ad superflua instigare. Esurienti enim vnus panis sufficit, & propter hoc Christus non audi-
Deut.3. uit eum. *At ille respondens, dixit: Scriptum est, Non in pane solo uiuit homo, sed in omni uerbo, quod egreditur per os dei*. Ex veteri testamento est, Mosis enim sermo est. Nam & Hebræi cibati sunt manna, quod non erat panis, sed per verbum dei implebat omnem Hebræorum indigẽtiam, & fiebat om-
Manna. nia quæcũque comedere cupiebant. siue piscem, siue ouum, siue caseum concupiscebat Iudæus, illius gustum manna ei præbebat.

præbebat. *Tunc assumit eum diabolus in sanctam ciuitatem, &* A
statuit eum supra pinnaculum templi. Pars quædam tẽpli erat, sicut quæ apud nos dicuntur ὀἰέττατα: videntur enim sicut alæ esse. *Et dicit ei, Si filius dei es tu, mittito te deorsum*. Scri- *Psal. 19.*
ptum est enim, Angelis suis mandauit de te, & in manibus portabũt te, ne forte impingas in lapidem pedem tuum. Si filius dei es tu, quasi hoc dicat. Ego non credo voci cælitus missæ: attamen tu, si filius dei es, ostende mihi. Quãuis filius dei erat, num o maledicte præcipitare debebat seipsum? Tuæ crudelitatis est, præcipitare dæmonio actos, dei autem saluare. Non scriptum est, In manibus portabunt te, propter Christum, sed propter sanctos, qui indigent angelico præsidio. Chri-
stus autem qui deus est, non opus illo habet. *Dixit illi Iesus* Deut.6
iterum: Scriptum est, Non tentabis dominum deum tuum. Man- B
suete repellit eum deus, docens & nos mãsuetudine dæmones vincere. *Iterum assumit eum diabolus in montem excelsum ualde, & monstrat ei omnia regna mundi, & gloriam eius, & dicit ei, Hæc omnia tibi dabo, si procideris & adoraueris me*. Quidam putant montem excelsum valde, affectionem & studiũ *Amor di-*
in possidendis diuitiis, in quem conatur inimicus Iesum du- *uitiarum*
cere, sed non recte opinantur. In sensibili enim forma ap- *mons.*
paruit ei diabolus. Cogitationes enim tales non habuit dominus, absit. Sẽsibiliter igitur ei mõstrauit in mõte omnia regna, ante oculos ea apparere faciẽs. Et hæc omnia tibi dabo, inquit. Mundum quasi suus proprius esset proponit præ superbia. Hoc & nunc dicit auaris, vt adorantes se omnia hæc habeant. *Tunc dicit ei Iesus, Vade post me Satana*. Scri- C
ptum est enim, Dominum deum tuum adorabis, & illum solum coles. *Ibidem.*
Irascitur illi dominus, quando videt illum ea quę dei sunt sibi vendicantem, & dicentem, Hæc tibi dabo. vt propria. Discе autem quomodo prosint scripturæ, per quas dominus os inimici obturauit. *Tunc omittit illum diabolus, & ecce an-*
geli accedebant & ministrabant ei, Tres tentationes expertus est dominus, gulæ, vanæ gloriæ, & auaritiæ. Illæ enim *Tentatio-*
præcipuæ sunt affectiones. Has igitur qui vicerit, alias *nes tres.*
multo magis vincet. Vnde Lucas dicit quod omnem tentationem consummauerit, quandoquidem capita tentatio- *Luc.4.*
num vicit. Proinde angeli ei ministrant: quo commonstratur quod & nobis post victoriam angeli ministraturi sint.

Galilæa. Capernaũ Zabulon Nephthalim.

D omnia enim propter nos & fecit & monstrauit dominus, quoniam ei vt deo angeli semper ministrant. *Quum audisset autem Iesus, quod Iohannes traditus esset: secessit in Galilæam, & relicta Nazareth, profectus habitauit in Capernaum, quæ apud mare in confiniis Zabulon & Nephthalim.* Secedit Iesus, docens nos ne temere periculis nos iniiciamus. Secedit autem in Galilæam, hoc est deuolubilem. Gentes enim in peccatis volutantur. Habitat autem in Capernaum, quod est domus consolationis. vt enim faciat gentes domum consolationis, descendit. Zabulon interpretatur nocturna, Nephthalim autem latitudo. Gentes enim & noctem habebant, & latitudinem in via: non enim per angustam viam ambu-
E labant, sed per eam quæ in perditionem fert. *Vt impleatur quod dictum est per Esaiam prophetam dicentem, Terra Zabulon, & terra Nephthalim iuxta uiam maris trans Iordanem Galilæa gentium, populus qui sedebat in tenebris, uidit lucem magnam, & sedentibus in tenebris & umbra mortis, lux orta est eis.* Viam maris pro eo quòd est ad viam maris sitam. Lux autem magna, Euangelium. Lex enim lux & ipsa erat, sed parua. Vmbra autem mortis, peccatum. similitudo enim & figuratio mortis est. Nam sicut mors corpus, ita & ipsa animam detinet. Orta autem est lux nobis. Non enim quæsiuimus illam nos, sed illa missa est nobis, quasi sequens nos.

Esaiæ. 9. Euãgeliũ lux.

Ex hoc cœpit Iesus prædicare ac dicere. Ex quo tempore detentus est in vinculis Iohannes, cœpit prædicare Iesus. Expectauit enim Iesus, vt Iohannes prius de se testificaretur, &
F pararet sibi viam, qua venturus erat: sicut serui ante dominos præparant. Aequalis enim existens patri dominus, habebat & ipse prophetam Iohannem, sicut & pater suus. Deus habuit prophetas ante Iohannem, imò & illi patris sunt & filii. *Resipiscite, in propinquo enim est regnum cœlorum.* Re-

Regnum cœlorum.

gnum cœlorum est & Christus, est & vita virtutibus prædita. Quando enim quis super terram viuit sicut angeli, nonne cælestis est? atque ita in vnoquoque nostrum est regnum cœlorum, si angelicam vitam agimus. *Ambulans autem apud mare galilææ, uidit duos fratres, Simonem qui dicitur Petrus, & Andream fratrem eius, mittentes rete in mare. Erant enim piscatores.* Hi fuerunt discipuli Iohannis. Viuente autem adhuc Iohanne accesserũt Christum. Porrò vbi Iohannem viderunt

viderunt vinctum, reuersi sunt ad piscatoriam, & sic ve- A
niens Christus piscatur eos, dicens. *Venite post me, faciamque uos piscatores hominum. Illi autem statim relictis retibus, secuti sunt.* Vide obedientes homines, statim secuti sunt. Vnde manifestum quod hæc secunda vocatio sit. Antea enim docti erant à Christo, deinde reliquerunt eum: nunc autem viso ipso, statim secuti sunt. *Et progressus illinc, uidit alios duos fratres, Iacobum Zebedæi filium, & Iohannem fratrem eius in naui cum Zebedæo patre suo.* Summa virtus est pascere patrem senem, idque iuste partis sumptibus. *Sarcientes retia sua, & uocauit eos.* Pauperes fuerunt, & quia non poterant emere noua, reparauerunt vetera. *At illi protinus relicta naui & patre suo, secuti sunt eum.* Apparet Zebedæum non credidisse, & propterea reliquerunt eum. Vides quando oportet relinquere patrem, nempe quando obstat virtu- B
ti & pietati. Hi autem vt viderunt priores sequentes Christum, merito secuti sunt, imitantes illos. *Et circumibat Iesus totam Galilæam, docens in synagogis illorum, & prædicans Euangelium regni.* Vt monstret quòd non contrarius sit legi, ingreditur in synagogas Hebræorum. *Et curauit omnem morbum, & omnem languorem in populo.* A signis incipit, vt credantur quæ docet. Morbus autem est diuturna Morbus.
mala valetudo, Languor vero temporarius, & deordina- Languor.
tio in corpore. *Et dimanauit fama illius in totam Syriam, & attulerunt ad eum omnes male affectos uariis morbis, & torminibus contractos, & lunaticos, & paralyticos, & curauit eos.* Non C
petiit Christus ab aliquo qui adduceretur, fidem: nam isthuc ipsum à longe afferre, fidei erat. Lunaticos autem dicit Lunatici
dæmoniacos. Dæmon enim volens hominibus persuade- dæmoniaci sunt.
re quòd stellæ maleficæ sint, obseruat luna quum integra est, & tunc insidiatur, vt videatur luna passionis & morbi causa, & infametur opificium dei, quemadmodum & Manichæi errant. *Et secutæ sunt eum turbæ multæ à Galilæa, & Decapoli, & Hierosolymis & Iudæa, & a regionibus trans Iordanem sitis.*

CAPVT V.

T Quum uidisset turbas, ascendit in montem. Docet
E nos, nihil ad ostentationem facere. Ascendit in
mõtem, quia docturus erat. docuit nos à media
sedere turba, quando docendum. Et quum sedisset ipse, accesserunt ad eum discipuli eius. Aliæ quidem turbæ propter miracula, discipuli autem propter doctrinã accedunt. vnde postquàm curauit corpora, & fecit miracula, curat & animam: vt discamus quòd & animarum & corporum sit opifex. Et aperto ore suo. Quare additũ est, aperto ore suo? videtur quòd superfluat. Minime: docuit enim etiã non aperiẽdo os suum. Quomodò? per vitam & miracula, nunc autem aperiens os,
E docet. Docebat eos, dicens. Non tantum discipulos, sed & turbam. Incipit autem à beatitudinibus, sicut & Dauid à beatitudine incepit. Beati pauperes spiritu, quoniam illorum est regnum cœlorum. Primum modestiam & humilitatem animi ceu fundamentum iacit. Nam quoniam propter superbiam Adam cecidit, per humilitatem erigit nos Christus, quãdoquidem deus fieri sperabat Adam. Contriti autem anima, sunt pauperes spiritu. Beati qui lugent, quoniam ipsi consolationem accipient. Qui propter peccata lugent, non propter temporalia. Lugentes autem dixit, semper & non semel, & non pro nostris peccatis tãtum, sed & pro peccatis proximorum. Consolationem vero accipient & hic. Qui enim luget pro-
F pter peccata, gaudet spiritualiter, & illic quoque multo magis. Beati mites, quoniam ipsi hæreditatem accipiẽt terræ. Aliqui spiritualem terram dicunt, cœlum videlicet: verum tu & hanc terram intellige. quoniam enim putantur mites, despecti & inopes, dicit quòd hi magis omnia habeant. Mites autem sunt, non qui prorsus non irascuntur, tales enim insipientes sunt & insensati, sed qui iræ vim habent, cõtinent autem, & quando oportet irascuntur. Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam illi saturabũtur. Quandoquidẽ de misericordia dicturus est, ostendit primum seruãdam iustitiam, & eleemosynam non ex rapina dandam. Porro iustitia omni cum alacritate exercenda est, quod significat cum dicit: Esuriẽtes & sitientes. Quoniam autem auari quidam abundantes esse videntur, & saturati, dicit quòd iusti magis etiam hic satientur, quia propria secure possidẽt. Beati misericordes, quoniam

Mites.

ipsi misericordiam consequentur. Non in solis diuitiis est misericordia, sed & in sermone, & si nihil habes, etiam in lachrymis. Misericordiam autẽ consequentur & hic ab hominibus. Qui enim heri misericors fuit, etiamsi hodie inops sit, ab omnibus misericordiam consequitur, & alibi multo maiorẽ à deo. Beati mundo corde, quoniam ipsi deũ uidebunt. Multi sunt non rapientes, sed & misericordes, verũtamen scortantur, & aliàs immundi sunt. At Christus iubet cum aliis virtutibus etiam mundos, hoc est castos esse: non solum corpore, sed & corde. Nam absq; sanctificatione, hoc est castitate, nullus videbit deum. Sicut speculum, si fuerit mundum, accipit imagines: ita & anima pura faciem dei, & scripturarum scientiam suscipit. Beati pacifici, quoniam ipsi filii dei uocabuntur. Nõ solum illi qui cum aliis pacẽ habent, sed & qui seditiosos alios
B consiliãt. Pacifici autem sunt & qui per doctrinam inimicos dei conuertunt. Filij autem dei fiũt tales. Etenim vnigenitus conciliauit nos deo. Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Non soli martyres, sed & multi persecutionem patiũtur: quia iuuant iniuria afflictos, & in summa omnẽ virtutẽ fouẽt. Iustitia enim est omnis virtus. Fures autẽ & homicidæ, tametsi etiam ipsi persecutionem patiantur, non sunt tamen beati. Beati estis, quando exprobrauerint uos & persecuti fuerint. Ad ipsos apostolos se conuertit, ostendens quòd maxime proprium sit doctoribus opprobria audire. Et dixerint omne malum uerbum contra uos, mentiẽtes propter me. Non simpliciter qui exprobratur,
C beatus est, sed quando & propter Christum, & falsò: si autem duo hæc non affuerint, miser ille est, vtpote multis existens offendiculo. Gaudete & exultate, quoniam merces uestra multa est in cælis. Quum de aliis loqueretur, non dixit mercedem multam: hic autem ostendit, quòd sustinere opprobrium, magnum sit & grauissimum. Multi enim suspenderunt seipsos. Et Iob, quanuis sustinebat multas tentationes alias, tunc tamen maxime turbabatur, cum exprobrarent ei amici quasi propter peccata sua pateretur. Sic enim persecuti sũt prophetas, qui ante uos fuerunt. Vt ne suspicentur apostoli, quòd persecutionem patiãtur eo quod aduersa Christo docuerint: cõsolatur eos, quia & ante vos prophetis propter virtutem hoc accidit: vnde illorum passiones vos consolari debent. Vos estis sal terræ. Prophetæ ad vnam gentem missi sunt, vos autem totius

Nota.

Iob. 4. 6.
9. & 10.

D totius terræ sal estis, mordentes & condientes doctrina & reprehensionibus dissolutos, vt non pariãt vermes perpetuos: propterea ne abiiciatis mordacitatem reprehẽsionum, etiam si persecutionem patiamini, & vobis exprobrent. Ideo dicit. *Quod si sal infatuatus fuerit, in quo salietur?* Hoc est corrigetur. *Tunc igitur foras proiicietur.* A dignitate doctorum. *Et conculcabitur.* Id est despicietur. *Vos estis lux mundi.* Prius sal, & tunc lux, Qui enim reprehendit quæ occultæ fiunt, ille lux est. Omne enim quod manifestat, lux est. nõ gentem autem vnam illustrauerunt illi, sed mundum. *Non potest ciuitas occultari, quæ supra montem sita est.* Docet eos, vt durent in certamine, & diligentem vitæ suæ rationem habeant, vt ii, in quos omnes spectant. Ne igitur putetis, inquit, quod in an-
E gulo latituri sitis, sed spectabiles eritis, & ideo videte quomodo citra maculam agatis vitam, vt ne & aliis offendiculo sitis. *Neque accendunt lucernam, & ponunt eam sub modium, sed sup candelabrum, & lucet omnibus qui in domo sunt.* Ego quidem accendi lumen, nunc vestri officij erit, ne gratia extinguatur, ita vt & aliis luceat fulgor vitæ vestræ. Inquit enim. *Sic luceat lux uestra coram hominibus, ut uideant opera uestra bona, & glorificent patrem uestrũ qui in cœlis est.* Non dixit, vos ostentetis virtutem, hoc enim nõ esset bonum, sed illa sola luceat, vt & inimici vestri admirentur, & glorificent, non vos, sed patrem vestrum. Et si ita operamur virtutem, in gloriam dei oportet eam operari, non in nostram. *Ne existimetis, quod uenerim ad destruendam legem uel prophetas: non ueni ut destruam,*
F *sed ut adimpleam.* Quoniam ipse nouas leges introducturus erat, vt ne putetur quod deo aduersarius sit, dixit, prius occurrens prauæ quorundam suspicioni, quod nõ destruat, sed magis adimpleat legem. Quomodo autem adimpleuit? Primum quidem, quia perfecit omnia quæ de eo prædixerunt prophetæ. Ideo & Euangelista subinde dicit, Vt impleatur quod dictum est de eo per prophetas. Deinde & omnia man
1. Pet. 2. data legis impleuit. Peccatum enim nõ fecit, neque inuentus est dolus in ore eius. Quin & alia ratione adimpleuit legem,
Infr. eodẽ hoc est denuo impleuit: quęcunque enim illa adumbrauit, ea
Quo adim pleat legẽ hic pfecte depixit. Illa dixit, Ne occidas: hic vero dixit, Ne temere irascaris. Sicut & pictor nõ corrumpit lineamẽta pri-
Esaiæ. 53 ma, sed magis illustrat & adiplet. *Amen dico uobis.* Amen
Amen. affirmatiua particula est pro etiam, Nam dico vobis. Do-

nec

nec prætereat cœlum & terra, iota unum & apex non præteribit ex A
lege quoad omnia facta fuerint. Ostendit hic, quòd mundus præterit & transfiguratur. Dicit igitur quòd quandiu subsistit vniuersum, neque minima Litera è lege transibit. Alij autem, iota & apicem decem legis præcepta dicunt, alij autem crucem. Iota est rectum lignum, & apex transuersum: quo sensu dicit quod ea quæ de cruce dicta sunt, implebuntur, *Quisquis igitur soluerit unum ex mandatis his minimis, & docuerit sic homines, minimus uocabitur in regno cœlorum.* Minima mandata dicit, quæ ipse traditurus erat, non legalia. Nominat autem ea minima propter humilitatem: vt & re instruat modeste docendo loqui. Minimus autem vocabitur in regno, hoc est in resurrectione, vltimus & abiectus in gehennam: non enim in regnum cœlorum ingredietur, apage, sed regnum B
resurrectionem intellige. *Quisquis autem fecerit & docuerit, hic magnus uocabitur in regno cœlorum.* Primum ponit, fecerit: postea docuerit. quomodo enim alium inducã in viam, qua nunquàm transiui? Cæterum si fecero, & non docuero, non habebo tantam mercedem: sæpe etiam & condemnationem, si quando propter inuidiam vel negligentiam non docuero. *Dico autem uobis, quod nisi abundauerit iustitia uestra plus quam scribarũ & pharisæorum, non intrabitis in regnum cœlorum.* Iustitiã dicit omnem virtutẽ: sicut & quum dicitur, Iustus erat Iob, pius, irreprehẽsibilis. Horresce homo animaduertens quanta à nobis repetantur. Deinde docet nos quomodo abundemus, & enumerat virtutes. *Audistis quod dictum sit priscis, Non* C
occides. Quisquis autem occiderit, obnoxius erit iudicio. Hoc à Exod. 20
certo quodam esse dictum non dicit. Si enim dixisset, quod pater meus dixerit priscis, ego autem dico vobis: videri posset diuersam à patre legem ponere. Iterum autem si dixisset, Ego dixi priscis, ægre acceptus fuisset sermo. Indefinite igitur dixit, Dictum est antiquis. quoniam autem vetera nunc antiquata sunt, & ferme abolita, oportet omissis illis currere ad noua. *Ego autem dico, Qui irascitur fratri suo temere, obnoxius erit iudicio.* Prophete dicturi futura dicebant, Hæc dicit dominus: Christus autem, Ego dico, ostendens diuinam substantiam. Illi enim serui erant, ipse autem filius, omnia quæ sunt patris, in se possidens. Qui irascitur fratri suo temere, ille condemnatur: Si autem quis irascitur ratione iusta motus, & vt alium erudiat,

& spi-

D & spirituali zelo, non condemnabitur. Vnde & Paulus ver-
ra iusta. ba irę loquutus est ad Elymã magum, & ad pontificem: non
temere quidem, sed zelo. Tunc autem temere irascimur, quã-
do propter opes vel gloriam. *Quicunque uero dixerit fratri suo*
Rhaca. *rhaca, obnoxius erit concilio.* Rhaca significat idem quod Tu:
vt quum ad aliquem contemptum nobis dicimus, Abi tu. Vo
lens igitur nos & de paruis solicitos esse &, mutuũ venerari,
admonet horum. Quidam dicunt rhaca Syriace & indigna-
tiuum & respuitiuum quiddam signare. Quisquis igitur iniu
ria affecerit fratrem suum, contumelia inuadens, obnoxius
erit concilio sanctorum apostolorum, quando sedebunt iu-
dicantes duodecim tribus Israel. *Quicunq; autẽ dixerit, stul-*
E *te, reus erit gehennæ incendio.* Multi hoc graue & durum esse
putant, non est autem. Nam qui fratrem suum ratione & pru
dentia priuat. facitq; vt à nulla differat bestia, quomodo nõ
dignus gehenna? Etenim qui scõmatis & cõtumeliis perse-
quitur, charitatem destruit, qua destructa, simul omnes tol-
luntur virtutes: sicut omnes conseruantur ea salua. Dissoluit
igitur omnes virtutes, qui cõtumelia proximum afficit, dum
charitatẽ dilacerat: & proinde ignis incendio dignus fuerit.
Si obtuleris munus tuum ad altare, & illic recordatus fueris, quòd
frater tuus habet aliquid aduersum te: dimitte mun⁹ tuũ ante altare,
& abi prius reconciliari fratri tuo, & tunc ueniẽs offer munus tuũ.
Contemnit deus proprium honorem, tantum vt nos diligã-
mus. Si autem habuerit aliquid contra te frater tuus. nihil a-
liud apposuit. Siue enim iuste siue iniuste habeat, recõcilia-
F re. Et non dixit, si habes tu contra illum, sed si habet ille cõ-
tra te, conare vt ipsum ad amicitiam reducas. Apponit autẽ
dimittendum donum, vt tibi necessitatem imponat reconci-
liandi, & tu si volueris offerre donum, cogaris reconciliari.
Charitas ẽ Docet etiam interim charitatem esse sacrificium. *Esto bene-*
sacrificiũ. *uolus aduersario tuo cito, quandiu es in uia cum eo, nequando te tra*
dat aduersarius iudici, & iudex te tradat ministro, & in carcerem
coniiciaris. Amen dico tibi, neutiquam exibis illinc, donec red-
das ultimum quadrantem. Nonnulli putant aduersarium dici
diabolum, viam autem vitam: dominum vero admonere, vt
quandiu in hac vita es, desciscas à diabolo, ne postea possit
te de peccato arguere, quasi aliquid de suo habẽtem, tuncq;
pœnæ tradaris vsque ad vltimum quadrantem pro peccatis
corrigendis. Quadrans habet duo minuta. At tu intellige,
quod

quod de aduersariis qui hic sunt dicat: per hoc admonens, ne A
iudicio contendas, & ita à diuinis operibus auellaris, etiam Nõ cõten
si iniuria affectus fueris, inquit, ne abeas ad tribunal: sed in dendũ iu-
via litem solue, ne ob potentiam aduersarij grauiora patia- dicio.
ris. *Audistis quod dictum sit, Ne mœcheris.* Aliud est mœchia, Exod. 20
aliud scortatio. Mœchia enim est cum coniugata, scortatio
vero cum soluta. *Ego autem dico uobis, quòd quicunque aspexe-*
rit uxorem alterius ad concupiscendam eam, iam adulterium commi-
sit cum ea in corde suo. Hoc est, qui stat, & curiose aspectat, &
palpat, & accẽdit cõcupiscentiã suã vidẽdo, & iterũ videt, vt
magis eam concupiscat. Talis enim malũ perfecit iam in cor
de. Quod si opus non addidit quid hoc? Non potuit: quia si
potuisset, statim malum perpetrasset. Verum cognosce, quòd B
& si concupiscamus, deinde prohibeamur facere opus: signũ
est quod manifeste à gratia protecti fuerimus. Ita & mulie-
res dum se ornant, vt aliquibus placeant, etiam si non pla-
ceant, attamen pharmacum miscuerunt, etiã si nullus bibat.
Et si oculus tuus dexter offendiculo tibi fuerit, erue illum, & abiice a
te. Vtile enim tibi est ut pereat unum ex membris tuis, & non totum
corpus mittatur in gehennam. Oculum & manum audiens, ne Malorum
existimes de membris his dici: non enim apposuit, dexter cõsuetudo
vel dextera? sed de his qui videntur esse amici, & nocent no- dimittẽdæ
bis. Vt exempli gratia, Adolescens est, cui sunt amici intem-
perantes, à quibus damnum accepit: hos igitur amputa, in-
quit. Fortassis enim & illos seruabis, vbi hoc persenserint: q;
si minus, certe vel teipsum. Iam amas illorũ amicitiam, vtri- C
que peribitis. *Dictum est, quod quicunque dimiserit uxorem suã,* Deut. 42
det ei repudiarium. Moses iussit, si quis oderit vxorem suam,
separetur ab ea, vt ne quid grauius contingat. Nam quum
odio habetur, fortassis occidi posset. Dare autem iubet dimis
sæ libellum absolutorium, quem vocat repudiarium. ita vt iã
non ad ipsum accedat, & ex hoc fiat confusio, viro alteri co-
habitante. *Ego autem dico uobis, quod qui dimiserit uxorem suã,*
excepta fornicationis causa, facit eam mœchari: & qui dimissam du-
xerit, mœchatur. Non soluit Mosaica, sed corrigit, exterrens
virum, vt ne absque causa odio habeat vxorem. Nam si iusta
de causa, dimiserit eam, nempe fornicantem, nulli condem-
nationi est obnoxius. Quod si absque fornicationis causa cõ
demnatus est, cogit eam mœchari, sed & qui accipit eam,
mœchus est. Nisi enim ille accepisset, rediisset vtiquẽ illa, &
subdita

D subdita fuisset viro. Christianum autem oportet esse pacificũ, etiam ad alios, & multo magis cũ Vxore pacem habere.

Leuit. 19 *Iterum audistis quod dictum sit priscis, Non peierabis, sed persoluas domino iuramenta tua.* Hoc est, quando iuras, vera loquere. *Ego autem dico, non iurare omnino, neque per cœlum, quia sedes dei est: neque per terram, quia scabellum pedum eius est: neque*

Esai. ulti. *per Hierosolyma, quia ciuitas est regis magni.* Iudæi quia deum audierant dicentem, Cælum mihi thronus, terra autem scabellum: iurabant per elementa. Igitur dominus prohibens eos, non dicit, quia pulchrum & magnum est cælum, & terra vtilis est, ideo per ea non iurare: sed quia cælum thronus est dei: terra autem scabellum pedum eius, vt ne sit locus idololatriæ. Forte enim in deorum numerum relata fuissent ele-

E menta, à iurantibus per ea: id quod antea factum est. *Neque per caput tuum iurabis, quia non potes unum pilum album uel nigrum facere.* Deus solum per semetipsum iurat, vtpote nulli subiectus: nos autem quum non simus nostræ potestatis, quo pacto per caput nostrum iurabimus? alterius enim est professio. Si enim tuum est caput, muta si potes vnum capil-

Nulli minus creditur, quàm qui frequenter iurat. lum. *Sit autem sermo uester, etiã, etiam: non nõ.* Vt ne dicas: & quomodo fidẽ mihi habebunt? inquit. Si semper vere loquutus fueris, & nunquã iuraueris. Nulli enim minus creditur, quàm ei qui frequenter iurat. *Quod autem amplius his est, a malo est.* Iurare (inquit) & adiicere amplius ad etiã vel non,

Deut. 6. à diabolo est. Porrò si dixeris quòd & lex Mosi mala erit, quoniam iurare iubet: disce quod tunc non erat malum iura

F re: post Christum autem malum est, sicut & circuncidi, & in summa, quicquid est Iudaicum. Sugere enim puero cõuenit,

Exodi. 21 viro minime. *Audistis quod dictum sit, Oculum pro oculo, dentem*

Deut. 19. *pro dente.* Lex condescendens permittit vt eadem quis patiatur, quæ inflixit, vt ne mutuum offendant, vel timore ne eadem patiantur, absterriti. *Ego autem dico uobis, ut ne resistatis malo: sed quisquis impegerit alapam in dexterã tuam maxillam, obuerte ei & alteram.* Malum hic diabolum vocat, qui per homine operatur. Nõ oportet igitur obsistere diabolo? Etiam: at non est repercutiendum, sed sustinendum. Non enim igni extinguitur ignis, sed aqua. Ne existimes autem quod loquatur solũ de percussione maxillæ, sed de omni alio malo quod infligitur. *Et ei qui uult tecum iudicari, & tunicam tuam tollere, permitte ei & pallium.* Etiam si quando te ad iudicem trahat, &

hat, & obturbet, tũc dimitte ei pallium: non si simpliciter pe- A
tat. Tunica proprie dicitur quam subuculam vel indusiũ vocamus: pallium, quo illam tegimus: quanuis sæpe alia pro aliis dicantur. *Et qui te angarizauerit ad miliarium unum, uade cum eo duo.* Quid dico (inquit) tunicam & pallium? etiam corpus tuum da ei qui te iniuste trahit, & magis quàm ille vult. *Petenti abs te, da: & uolentem a te mutuum accipere, ne auerseris.* Siue amicus, siue inimicus, siue infidelis, siue pecunias petat, siue auxilium aliud. Mutuum autem non cum fœnore dicit, sed simpliciter vsum. Nam & in lege absque vsura mu- Leuit. 19.
tuum dabant. *Audistis quod dictum est, Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico uobis, Diligite inimicos uestros.* Venit ad verticem virtutum: quo quid maius? Non est autem impossibile. Moses enim & Paulus Iudæos cõ B
tra se insanientes, plus quàm seipsos diligebãt, & omnes sanctos suos inimicos. *Bene precemini deuouentibus uos, benefacite his qui oderunt uos, & orate pro his qui læduntur & infectantur uos.* Inter benefactores oportet illos habere. Omnis enim qui nos tentat & persequitur, leuiorem facit pœnam quam pro peccatis ferre deberemus. Etiam alia ratione, nempe quia talem mercedem nobis dat deus. Audi enim. *Vt sitis filii patris uestri, qui est in cœlis: qui solem suum exoriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos.* Vide quantum bonum dat qui te odit & lædit, modo sustinere velis. Per pluuiam autem & solem intellige etiam doctrinam & scientiam. Omnes enim illustrat & docet. *Nam si dilexeritis diligentes uos,* C
quam mercedem habetis? nonne & publicani idem faciunt? Trepidemus, quòd neque publicanis sumus æquales, neque amantes diligimus. *Et si dilexeritis amicos uestros, quid amplius facitis? nonne & publicani sic faciunt? Eritis igitur uos perfecti, sicut pater uester qui in cœlis est.* Nam hominum aliis diligere, a- Diligere omnes.
lios odio habere, imperfectorum est: omnes autem diligere, perfectorum.

CAPVT VI.

CAPVT. VI.

D ATTENDITE *ne eleemosynam uestram faciatis coram hominibus ut uideamini ab illis, alioquī*
A *mercedem uestram non habetis apud patrem uestrum, qui est in cælis.* Postquam ad summam virtutum charitatem duxit, nunc tollit inanem gloriam, quæ sequi solet bene operantes. Vide autem quid dicat. Attendite, inquit, & cauete: quasi de aliqua mala bestia dicat, attende ne te dilaceret. Porrò licet coram hominibus eleemosynam facias, non tamen ideo facias, vt videaris ab hominibus, non condemnaris. Sin vanæ gloriæ scopū spectaueris, etiamsi in penetralibus promptuarij tui feceris,
E condemnaris. Voluntatem enim vel coronat vel punit deus. *Itaque quum facis eleemosynam, ne tuba canatur ante te, sicut hypocritæ faciunt in synagogis & in uicis, ut glorificentur ab hominibus.* Non tubas habebant hypocritæ: sed animum eorum deridet
Hypocritæ qui. hoc loco, quòd eleemosynam suam volebant celebrari. Hypocritæ sunt, qui alij sunt, alij apparēt: & misericordes quidē videntur, alij autē sunt. *Amen dico uobis quod habent mercedem suam.* Quum laudantur enim totū acceperūt ab hominibus. *Te autem faciente eleemosynam, nesciat sinistra tua quid faciat dex-*
Hypbole. *tera tua.* Per hyperbolem hoc dicit, quasi diceret, si possibile, etiam temetipsum ignores. Vel etiam aliter, Sinistra est inanis gloria, dextra vero eleemosyna. nesciat igitur eleemosynam inanis gloria. *Vt sit eleemosyna tua in abdito, &* pa-
F *ter tuus uidens illud in abdito, reddat tibi in manifesto.* Quando? Tunc quū nuda & manifesta omnia erunt, & tūc magis glorificabere. *Et quando oras, non eris quemadmodum hypocritæ, qui amant in angulis platearum stantes orare, ut cōspicui sint hominibus. Amen dico uobis, quod habent mercedem suam.* Hypocritas & illos nominat, vti eos qui videntur quidem attendere ad deū, sed ad homines magis attendunt, à quibus habent, hoc est accipiunt mercedem suam. *Tu autem quando oras, ingredere in cubiculum tuum, & clausa ianua tua adora patrem tuū in abscondito, & pater tuus qui uidet in abscondito, reddet tibi in manifesto.*
Orādū in ecclesia. Quid igitur? in ecclesia non orabo? Omnino, sed recto animo, & citra ostentationem. Locus enim non nocet, sed modus & intentio. Multi enim etiam in abscondito orantes, hoc
Battalogia. vt hominibus placeant faciunt. *Orantes autem, ne sitis battalogi*

logi in precibus uestris, sicut ethnici. Battalogia est nugacitas, A vt exempli gratia petere aliquid terrenum, gloriam, diuitias, victoriam. Battarismus enim est inarticulata vox, qualis est puerorum. tu igitur ne nugax & multiloquus sis. *Putant enim quod in multiloquio suo exaudiantur. ne igitur assimilemini eis.* Preces Nō sunt longæ preces faciendæ, sed breues quidē & crebræ. *breues &* oportet enim pauca loquentes perseuerare in precibus. *crebræ.* *Scit enim pater uester quibus indigetis, antequam petatis.* Non e- Quare o-
nim vt doceamus, petimus: sed vt nos à temporalibus & secu *randum.*
laribus curis abstrahamus, & ociosę & magna cum vtilitate cū eo colloquamur. *Sic igitur orate: Pater noster, qui es in cælis.* Aliud est votum, aliud oratio. Votum enim est promissio coram deo, vt quando promittit quis se abstinere à vino, B
vel alia quadam re: oratio autem petitio bonorum. Dicens autem pater, ostendit tibi quanta bona sis assequutus, factus filius dei. Et dum dicit, in cælis, ostendit tibi patriam tuam, & domum paternam. Nam si vis habere patrem deum, in cælos specta, & non in terram. Nō dicit autem, pater meus, sed pater noster, vt omnes quasi fratres vnius patris habeas. *Sanctificetur nomen tuum.* Hoc est, facito nos sanctos, vt & tu per nos glorificeris. Sicut enim blasphematur propter me, ita & sanctificatur propter me deus: hoc est, vt sanctus glorificatur. *Adueniat regnum tuum.* Secundus scilicet aduentus. nam fretus bona conscientia, precatur vt veniat resurrectio & iudicium. *Fiat uoluntas tua sicut in cœlo, & in terra.* C
Sicut, inquit, angeli faciunt voluntatem tuam, ita & nos da eam facere. *Panem nostrum supersubstantialem da nobis.* Panē dicit, qui substantiæ & constitutioni nostrę sufficit. *Hodie.* Tollit curam de crastino. Corpus autem Christi panis est supersubstantialis: cuius esse participes citra cōdemnationem precamur. *Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.* Quia & post baptisma peccamus, precamur vt dimittat nobis. sic autem dimittet, quemadmodum & nos. si vindictæ auidi & memores fuerimus, non remittet. Habet me deus vt exemplar, & quod facio alij, facit & mihi. *Et ne inducas nos in tentationē.* Imbecilles sumus homines, ideo non debemus nos ipsos in tentationes iniicere: sed si inciderimus, orandū ne absorbeamur a tentatione. Absorptus enim & victus, ille in profundum tentationis inductus est, at non item qui incidit, & vincit. *Sed libera nos a malo.* Non dixit,

D à malis hominibus, non enim illi nos iniuria afficiunt, sed malignus dæmon scilicet. *Quoniam tuum est regnum & potentia, & gloria in secula, Amen* Animat nos hoc loco. Nam si rex est, & potens pater & glorioſus, omnino & nos vincemus malignum, & glorificabimur posthac. *Etenim si remiseritis hominibus delicta sua, remittet etiam uobis pater uester cæleſtis.* Iterum nos docet esse alienos à vindicandi cupiditate. Memoriam autem patris inculcat, vt reuereamur eum: & quum eius simus filij, non exasperemur. *Quod si non remiseritis hominibus delicta sua, neque pater uester remittet uobis delicta uestra.* Nihil enim ita odit benignus deus, vt crudelitatem. *Porrò quum ieiunaueritis, ne ſitis ſicut hypocritæ uultuoſi. Obſcurant enim facies ſuas, ut uideantur hominibus ieiunantes. Amen dico uobis, quòd habent mercedem ſuam.* Obscura tio faciei est pallor: quando non qualis est quis apparet. sed simulat tristitiam. *Tu autem ieiunans, unge caput tuum, & faciem tuam laua, ut ne uidearis hominibus ieiunans, ſed patri tuo qui eſt in abſcondito: & pater tuus qui uidet in abſcondito, reddet tibi in manifeſto.* Prisci in gaudij signum habebant vngi post lotionem: & tu quoque sic gaude, & lætare. Per oleum autem & eleemosyna intelligitur. Porrò caput nostrum, hoc est Christum, oportet eleemosyna inungi: faciem autem, hoc est, sensum, lachrymis lauare. *Ne theſaurizetis uobis theſauros ſuper terram, ubi ærugo & tinea corrumpit: & ubi fures perfodiunt & furantur. Theſaurizate autem uobis theſauros in cælo, ubi neque ærugo, neque tinea corrumpit, & ubi fures non perfodiunt, neque corrumpunt.* Postquam inanis gloriæ morbum eiecit, consequenter de inopia loquitur: Homines enim propter vanam gloriam multa possidēt. Ostendit quàm sit inutile thesauros habere super terram: quia ærugo & tinea corrumpunt cibos & vestes, fures autem aurum & argentum. Deinde ne quis dicat ei, Sed non omnia furto pereunt, inquit. Quamuis nihil horum sit, attamen sic addictum esse diuitiarum solicitudini, quomodo non miserum? ideo dicit. *Vbi enim eſt theſaurus ueſter, ibi erit & cor ueſtrum. Lucerna corporis eſt oculus: ſi igitur oculus tuus ſimplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit: ſi autem oculus tuus malus fuerit, totum corpus tuum tenebroſum erit. Si igitur lux quæ in te, tenebræ ſunt, tenebræ ipſæ quantæ?* Hoc dicit, quòd si adieceris animum opum solicitudini, extinxisti lucernam, obtenebrasti tuam animam.

animam. Sicut enim oculus si simplex hoc est sanus fuerit, il- A
luminat corpus si autem malus, hoc est morbidus, obtene- *Solicitudi*
brat: ita & mens excæcatur præ solicitudine. Quod si mens *ne excæ-*
obtenebrata fuerit, fit & anima tenebrosa, & multo magis *catur mẽs*
corpus. *Nullus poteſt duobus dominis ſeruire.* Duos dominos dicit contraria præcipientes: exempli gratia, vt Deus & Mammon. Nos autem facimus dominum nostrum diabolum, sicut & ventrem deum. Natura enim est verè dominus deus: Mammona autem est iniustitia. *Aut enim unum odio habebit, & alterum illum diliget: aut huic adhærebit, & alterum illum contemnet. Non poteſtis deo ſeruire & Mammonæ.* Vides quòd nō potest diues & iniustus deo seruire. Abiicit enim diuitiarum amor à deo. *Propterea dico uobis, ne ſoliciti ſitis animæ ueſtræ quid eſuri ſitis aut bibituri, neque corpori ueſtro qui-* B
bus indumẽtis uſuri. Quod est hoc propterea? A deo eiici propter opes. Non comedit autem anima, incorporea enim est. sed iuxta communem consuetudinem loquutus est. Videtur autē anima nó posse esse in corpore, nisi pascatur caro. Nō explodit autē operari, sed seipsos totos curis tradere, & neglī gere deū, hoc est quod prohibet, quoniā & agros colere oportet, & vitæ curam habere. *Nonne anima pluris eſt quam cibus, & corpus quam indumẽtum?* Hoc est, qui malus dedit animę, formans scilicet corpus, non dabit & alimentū & indumentum, *Aſpicite ad uolatilia cæli, quia non ſerunt neque metũt, neque congregant in horreum, & pater ueſter cæleſtis paſcit ea. nonne uos longe præcellitis illa?* Potuisset afferre in exemplum He- C
liam & Iohannem, & meminit auium: vt admoneat nos etiā illis brutiores esse. Pascit autem eas deus, qui indidit eis naturalem scientiam ad colligendas escas. *Quis autem ex uobis ſolicitus poteſt apponere ad ſtaturam ſuam cubitum unum?* Hoc inquit, quòd licet solicitus sis, nihil poteris nō volente deo. cur igitur in vanum crucias teipsum? *Et de ueſtimento quid ſoliciti eſtis? Conſiderate lilia agri, quomodo creſcant, non laborant, neque nent. Dico autem uobis, quod neque Solomon in omni gloria ſua amictus fuit ut unum ex his.* Non solum per aues ratione carentes nos admonet, sed & per lilia quæ maturescunt. Nam si deus illa ornauit, quamuis nulla necessitas exigat, quanto magis penuriam nostram in Vestibus supplebit? Ostendit autem quòd licet multum solicitus sis, non poteris tamen ornari sicut lilia: quandoquidem neque Salomon

D prudentissimus, & delicatissimus in omni regno suo potuit ornari vt vnum ex illis. *Quod si gramen agri, quod hodie quum sit, cras in clibanum mittitur, Deus sic uestit, an non multo magis uobis id faciet parum fidentes?* Discimus hoc loco quòd nullus curare debet ornatum. Hoc enim caducorum florum est, & quod ornatur, fœnum est. Vos autem dixit, rationales, quibus deus animam & corpus formauit. Parum fidunt autem omnes soliciti. Nam si perfectam in deum haberent fidem, non tam vacillanter soliciti essent. *Neque igitur soliciti sitis dicentes, Quid edemus, aut quid bibemus, aut quibus operiemur? Hæc enim omnes gentes quærunt.* Comedere & bibere non prohibet, dicere autem, quid comedemus? prohibet: sicut dicũt diuites vesperi, Quid comedemus
E mane? Vides quod delicias & luxum prohibet. *Scit enim pater uester cæleſtis quod habetis his omnibus opus. Quærite autem primum regnum dei, & iustitiam eius, & hæc omnia apponentur uobis.* Regnum dei, bonorum fruitio est: illa autem per iustitiam contingit. Omni igitur quærenti spiritualia, adduntur etiam corporalia, liberalitate dei. *Ne igitur soliciti sitis in crastinum. nam dies crastinus curam habebit suiipsius. sufficit enim diei sua malitia.* Malitiam diei, afflictionem & calamitatem vocat. Sufficit enim tibi, quòd hodierna afflictione obrueris: quòd si & pro crastino solicitus fueris, quando vacabis deo, semper temetipsum crucians pro corporalibus?

CAPVT. VII.

F

N *E iudicetis, ut ne iudicemini.* Non reprehendere prohibet, sed condemnare. nam reprehensio vtilis est, cõdemnatio autẽ probrosa, & despectus plena. Vel aliter intellige de eo qui magis peccatis obnoxius, opprobrat alios, & condemnat minus culpabiles, & in his quæ deus iudicatutus est. *Quo enim iudicio iudicatis, iudicabimini: & qua mensura metimini, metientur uobis. Quid autem uides festucam quæ est in oculo fratris tui, trabem autem quæ est in oculo tuo, non uides? Aut quomodo dices fratri tuo, Sine eiiciam festucam oculi tui, & ecce trabes in oculo tuo? Hypocrita, eiice primum trabem ex oculo tuo, tunc uidebis ut eiicias festucam ex oculo fratris tui.* Carpturum alios oportet immaculatum esse. Nam A habens trabem in oculo suo, hoc est, magnũ lignum magnũ scilicet peccatum, & reprehendens alium festucam habẽtẽ, impudentiorem illum facit. Ostendit autem dominus, quòd magnus peccator non potest bene videre peccatum fratris. Nam qui habuerit in oculo trabem, quomodo videre potest alium mediocriter malum? *Ne detis sanctum canibus, neque mittatis margaritas uestras ante porcos, ne forte conculcent eas pedibus suis, & conuersi disrumpant uos.* Canes sunt infideles, porci autem porcinam vitam agentes. Mysteria igitur incredulis non sunt prodenda, neque clari & margaritis similes sermones de theologia immundis communicandi. Porci enim conculcant quæ dicuntur, canes autem conuersi lacerãt vos: quod fecerunt philosophi quum audirent crucifixum B Christum. Dilacerant autem vos ratiocinando, impossibile esse cauillantes. *Petite, & dabitur uobis: quærite, & inuenietis: pulsate, & aperietur uobis. Omnis enim qui petit, accipit: & qui quærit, inuenit: & pulsanti aperietur.* Imperauit vobis in superioribus magna & difficilia: ostendit igitur hoc loco quomodo imperata perficiantur, nempe per preces continuas. Petite enim dixit, hoc est, semper. non enim dixit, petatis semel deinde & exemplo humano confirmat dictum. *An quis ex uobis homo, quem si petierit filius eius panem, lapidem daturus sit illi? aut si piscem petierit, num serpentem addet illi?* Erudit hoc loco quòd oportet vehementer petere, & vtilia petere. Sicut enim vos, inquit, videntes filios vestros vtilia petere, panem & piscem, datis omnia quæ petierint: ita & C vos spiritualia quærite, non carnalia.

Si igitur uos, quum sitis mali, nostis dona bona dare filiis uestris, quanto magis pater uester qui in cælis est, dabit bona petentibus se? Malos nominat homines ad deum comparatos, quoniam natura nostra bona est, vtpote à deo condita: voluntate autem mali sumus. *Omnia igitur quæcunque uolueritis ut faciant uobis homines, & uos facite eis. Hæc enim est lex, & prophetæ.* Breuem ad virtutem viam ostendit. Ex nobis enim scimus quid facto opus. Nam si vis beneficia accipere, benefac: si vis diligi ab inimicis, dilige etiam inimicos. Etenim lex dei & prophetæ illa dicunt: ferme & naturalis lex præcipit. *Introite per angustam portam, quia lata est porta & spatiosa uia quæ ducit ad interitum, & multi sunt qui ingrediuntur*

Tobi. 4.

Canes & porci qui.

D *diuntur per eam.* Angustam portam vocat tentationes voluntarias, veluti ieiunium & alia: & præter nostram voluntatem euenientes, vt vincula, persequutiones. Quemadmodum autem corpulentum, vel sarcinis onustum, per angustam ingredi nequit: ita neque delicatus vel diues: per latam autem tales vadunt. Cæterúm ostendens quod & angustia temporaria sit, & latitudo compendiosa, portam & viam vocauit. Per afflictionem enim qui affligitur, quasi per portam transit, & delicatus quasi per viam ingreditur: & quia vtraque temporaria, eligatur quæ melior.

Quid? Angusta est porta & stricta uia quæ ducit ad uitam, & pauci sunt inuenientes eam. Admiratiua dictio est, Quid? Admiratur enim, papè quàm angusta? Quomodo igitur ali-

E bi dicit, Onus meum leue? propter futuras retributiones.

Infra. 2. *Attendite a falsis prophetis, qui ueniunt ad uos in uestimentis ouium, sed intrinsecus sunt lupi rapaces. a fructibus eorum cognoscetis eos.* Vafri & impostores hæretici. propterea dicit, attendite, hoc est cauete. Blandiloquentiam enim prætexunt, & vitam simulant sanctam, sed intrinsecus latet aculeus. Indumentum autem ouis est & mansuetudo, quam vsurpant dum adulantur & decipiunt. A fructu autem cognoscuntur, hoc est, operum & vitæ. Nam licet ad tempus simulent, sed produntur successu temporis.

Vafri & blãdiloqui hæretici sunt.

I *Nunquid colligunt a spinis uuam, uel a tribulis ficus? Sic omnis arbor bona fructus bonos facit: arbor autem putris fructus malos.*

F Spinæ & tribuli sunt hypocritæ. Spinæ, vt occultè carpentes: tribuli, vt vafri & versatiles. Arbor autem putris, omnis qui tristi & dissoluta vita putrescit. *Non potest arbor bona fructus malos facere, neque arbor putris fructus bonos facere?* Quandiu est putris, non potest. vbi autem conuertitur, potest. Vide enim quòd non dixit, non poterit: sed quatenus est putris, bona non parit. *Omnis arbor non faciens fructum bonum, excinditur, & in ignem mittitur. Vtique ex fructibus agno-*

Supra. 3. Luc. 3. *scetis eos.* His Iudæos perstringit. nam & Iohannes talia eis dicebat. Arbori autem confert hominem, eo quòd potest à sterili peccato in virtutẽ inseri. *Non omnis qui dicit mihi, domine, domine, intrabit in regnum cælorum: sed faciens uoluntatem patris mei, qui in cælis est.* Hoc loco ostendit seipsum dominum, quandoquidem dicit, domine, domine. nam ita se & deum dicit. Docet autem nos, si fidem absque operibus habue-

habuerimus, nihil nobis eam profuturam. Nam dicendo, A
Qui facit voluntatem, non dicit, qui semel fecit, sed qui vsq; ad mortem facit. Et non dixit voluntatem meam, ne offenderet auditores, sed patris mei. Omnino autem vna eadémque voluntas est patris & filii, nisi degener sit filius.

Multi autem dicent mihi in die illa, domine, domine, nonne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus, & in nomine tuo uirtutes fecimus? Et *tunc confitebor eis, Nunquã cognoui uos, discedite a me operarii iniquitatis.* Multi quum prædicare incipiebãt, eiiciebant dæmonia: & quãuis indigni essent: per nomen Iesu fugabant dæmones. Nam gratia etiam per indignos efficax est, sicut per indignos sacerdotes sanctificamur: & Iudas quoq; signum fecit, & filii Sceuę. Quod autem dicit, Nunquã cognoui vos, hoc vult, Neque tunc, quã- B
do miracula faciebatis, diligebam vos. Hoc enim loco charitas cognitio dicitur. *Omnem igitur qui audit sermones meos, & facit eos, assimilabo eum uiro prudẽti, qui ædificauit domum suam su-* Charitas cognitio.
per petram, & descendit pluuia, & uenerunt flumina, & flauerunt uenti, & irruerunt in domum illam, & non cecidit: fundata enim erat supra petram. Absque deo virtus perfici nequit. idcirco inquit, assimilabo eum viro prudenti. Petra autem est Christus, domus autem anima. Quicunque igitur animam suam ædificabit, operando mandata Chrtsti, illum neque pluuia, id est diabolus qui de cœlo decidit: neque flumina, homines scilicet lædentes, qui ab hac pluuia multiplicantur: neque venti, hoc est, spiritus mali, & in summa, tentationes omnes, C
si talis fuerit, poterunt deiicere. Et *omnis qui audit sermones meos, & nõ facit eos, assimilabitur uiro stulto, qui scilicet extruxit domum suam super arenam, & descendit pluuia, & uenerunt flumina, & sprauerunt uenti, & irruerunt in domum illam, & cecidit, fuitq; ruina eius magna.* Non dixit, assimilabo eũ, sed per seipsum assimilabitur stulto ille qui credit quidem, non autem operatur. hic est qui super arenam ædificat, ignauiter operãs, propterea & à tentationibus deiicitur: irruit, hoc est impingit in eum tẽtatio, & cadit. Nullus autem infidelium cadit. illi enim omnes humi iacent: at fidelis stat. Et fit ruina, quia Christianus est, magna. Et *factum est, quum consummasset Iesus sermones illos, obstupuerunt turbæ in doctrina eius. Erat enim docens eos ut authoritatem habens, & non sicut scribæ.* Non

D principes obstupuerunt (quomodo enim, quũ eum odio haberent?) sed innocua plebis multitudo. Mirabantur, non facundiam verborum, sed libertatem. maiorẽ enim quàm prophetæ prę se ferebat libertatem. Illi enim dicebant, Hæc dicit dominus: Christus autem vt deus, Ego dico vobis.

CAPVT VIII.

Vum autem descenderet à monte, secutæ sunt eum turbæ multæ. Et *ecce leprosus accessit, & adorauit*
Q *eum, dicens, Domine, si uis, potes me mundare.* Le
E prosus enim, vt pote ciuilis & modestus nõ ascendit in montẽ, vt ne doctrinæ obesset. quũ igitur descendisset, adorauit, magnam præ se ferens fidem. Nõ dixit, si obsecraueris deũ, curabis me: sed, si vis, & ideo
Leui. 14. es Christus. *Et extenta manu sua tetigit eum, dicens: Volo: mundus esto. Et confestim mundata est lepra illius. Dicitque ei Iesus, Vide nulli dixeris: sed uade, teipsum ostende sacerdoti, & offer munus quod precepit Moyses in testimoniũ illis.* Attigit leprosum ostendens quòd non obnoxius sit legi quæ præcepit ne tangatur leprosus, sed dominus eius sit, & quòd mũdo nihil sit immundum, & quòd sancta eius caro sanctificationem conmunicet. Fugiens autem gloriã, iubet vt nulli dicat, sed ostendat se sacerdoti. Nam nisi sacerdos mundum pronunciasset, extra ciuitatem illi manendum fuisset. Præcepit quoque vt
F offerat donum in testimonium Iudæis: hoc est, Quando me arguent vt destructorem legis, tu mihi testis eris, qui nũc iussus es à me vt offeras ea quæ in lege perficiuntur. *At quum ipse ingressus esset Capernaum, accessit ad eum Centurio, obsecrans eum, & dicens.* Neque hic in monte accessit, vt ne præiudicaret doctrinæ. Idem autem hic est qui & apud Lucã. Quí-
Luc. 2. uis autem Lucas dicat quòd alios miserit nuncios ad Iesum, non contradicit tamen Matthæo dicenti quòd per se accesserit. Verisimile enim est ipsum principio alios misisse, deinde periculo crescente per se accessisse, ac dixisse. *Domine, puer meus discumbit domi paralyticus, grauiterque curciatur. Et dicit illi Iesus, Ego cum uenero, curabo eum.* Non attulit puerum in lecto, credens quòd & absentem curare posset. Quapropter.

Et Centurio

Et Ceuturio respondens, dixit, Domine, non sum idoneus ut sub tectum meum ingrediaris, sed tantum dic sermonem, & sanabitur puer meus. Nam & ego homo sub potestate, & habeo sub me milites, & dico huic, uade, & uadit: & alteri ueni, & uenit: & seruo meo, fac hoc, & facit. Vt autem hæc audiuit Iesus, admiratus est, & dixit his qui sequebantur, Amen amen dico uobis, ne in Israel quidem tantã fidem inueni. Si ego (inquit) qui regis seruus sum, militibus mihi subditis impero, tu multo magis imperare potes morti & morbis: ita vt ab hoc recedant, ad alium autem veniãt. Corporales enim morbi, milites sunt & vltores dei. Proinde admiratur Christus, & dicit quòd neque in Israelitis tãtam inuenerit fidem. quantam in hoc gentili. A *Morbi milites dei.*

Dico autem uobis, quòd multi ab oriente & occidente uenient, & accumbent cum Abraham, & Isaac & Iacob, filii uero regni eiicientur in tenebras exteriores. illic erit ploratus, & stridor dentium. Non dixit quòd multi gentiles accubituri essent, vt ne Iudæos exasperaret: sed adumbrando rẽ dixit, Multi ab oriente & occidente. Mentionem autem fecit Abrahæ, ostẽdens quòd non sit contrarius legi veteri. Porrò dicens tenebras exteriores, monstrauit esse pœnas quasdam tolerabiliores & leuiores. Sunt enim & in suppliciis gradus. Filios autem regni Iudæos dicit, ad quos & promissiones factæ sunt. Filius enim (inquit) primogenitus meus Israel. B *Filii regni Iudæi* *Exod. 4.*

Et dixit Iesus Centurioni, Abi, & sicut credis, ita fiat tibi. Et sanatus est puer eius in hora illa. Declaratur ex his, quoniam si ille verbo sanatus est, verè etiam dictum quòd Iudæi adiicidi essent. *Et ingressus in domum Petri, uidit socrum eius decumbentem, & febricitantem, tetigitque manum illius, & reliquit illam febris: & surrexit, ac ministrauit illis.* Intrauit in domum Petri vt comederet: & attingens manu socrum Petri, non solum febrim extinxit, sed & sanitatem integram præstitit, ita vt receptis viribus etiam ministrare valeret. Scimus alioqui multo vix tempore conualescentes confirmari. Quum alii Euangelistæ dicant quòd obsecrarint eum, & sic curata sit, Matthæus hoc breuitatis rationem habens prætermisit. Dicebam enim tibi in principio, alium dicere, quod alius omittit. Porrò disce hic quòd nuptiæ non à virtute prohibẽt, princeps enim apostolorum socrum habuit. *Vespere autem facto attulerunt ei dæmoniacos multos, & eiecit spiritus uerbo, & omnes* C *Luc. 4.* *Nuptiæ uirtutib⁹ nõ obsunt*

D *omnes malè habentes curauit, ut impleatur dictum per Esaiam prophetã dicentẽ, Ipse infirmitates nostras suscepit, & morbos portauit*
Esaiæ. 53 Vesperi & intempestiuè languidos adducebant. Ipse autẽ vtpote misericors, curauit omnes. Deinde ne discredas quomodo tot morbos tam breui tempore curauerit, affert Esaiã testem: tametsi propheta de peccatis hoc dicat, Matthæus autem de morbis posuit, eo quòd plerique ex peccatis accidant. *Quum uidisset autem Iesus turbas multas circum sese, iussit ut abirent in ulteriorem ripam.* Non erat gloriæ quæsitor, & per hoc etiam Iudæorum declinabat inuidiam. *Et quum accessisset unus scriba, dixit ei, Præceptor, sequar te quocunque ieris. Dicit ei Iesus, Vulpes foueas habent, & uolucres cœli nidos: at filius hominis non habet ubi caput reclinet.* Scribam dicit, literam legis
E sciẽtem. Hic igitur vt vidit multa signa, arbitratus est ex his Iesum quæstum facere, & idcirco laborabat vt eum sequi posset, quo & ipse aliquid colligeret. Christus autem cogitationi eius occurrens, quasi in hunc modum dicit, Videris me velle sequi vt opes colligas: nõ vides ne domum quidem mihi esse? Talem esse oportet & eum qui me sequitur. Hæc autem dicebat, quasi pigeret eum comitatus eius, at ille secessit. Nonnulli vulpes & volatilia diabolos dicunt: quasi diceret, dæmones in te habitant. vnde ego in anima tua quietem non inuenio. *Alius autem ex discipulis suis dixit ei, Domine, permitte mihi primum abire ut sepeliam patrem meum. At Iesus dixit illi, Sequere me: sine mortuos sepelire mortuos suos.* Postquã quis
F sese tradiderit deo, non debet denuo ad vitæ huius curas cõuerti. oportet sanè & parentes venerari, sed magis oportet venerari deum. Huius autẽ pater incredulus erat, quod manifestum ex eo quod dicit, Sine mòrtuos sepelire mortuos suos, hoc est infideles. Si autem illis neque patrem sepelire li
Nota. cuit, væ his qui monasticem professi ad mundana regrediuntur negocia. *Et quum esset ingressus nauim, secuti sunt eum discipuli sui, & ecce terræmotus magnus factus est in mari, ita ut nauis à fluctibus operiretur: ipse uero dormiebat.* Discipulos solos seruauit secum, vt miraculum viderent. Permisit autem tempestatem oriri, vt ad tentationes exercerentur, & vt per miraculum crederent. Dormiuit vero, vt timore perculsi suam agnoscerent infirmitatem, & eum obsecrarent ac dicit.

Et accedentes discipuli, excitauerunt illum, dicentes: Domine, serua nos,

ua nos, perimus. Et dicit eis, Quid timidi estis, parum fidẽtes? Nõ A
incredulos dicit, sed paruæ fidei. Nam per hoc quod dicũt, Domine, serua nos, fidem monstrant: quod autẽ dicunt, perimus, non est fidei. Illo enim simul nauigante non erat formidandum. Vide autem quòd exprobrans eis vt timidis, ostendit timorem afferre pericula. Idcirco primum sedat turbationem animæ illorum, & tunc soluit etiam maris tempestatẽ.

Tunc enim (inquit) excitatus, increpauit uentos & mare, & facta est serenitas magna: homines uero admirabantur, dicentes, Qualis est hic, quia uenti & mare obediunt ei? Quod videbatur, hominis erat, opera autem dei. *Et quum uenisset ad ulteriorem ripã in regionem Gergesenorum, occurrerunt ei duo dæmoniaci.* Du-
B bitantibus illis in naui qualis esset, veniunt dæmones præcones, quãuis tam Marcus quàm Lucas vnum dicant, habentẽ Mar. 5.
legionẽ. At tu intellige quòd vnus ex his duobus fuerit insignior forte. A seipsis autem ad illum venerunt, nemo enim Luc. 8.
illos adducere audebat: tam crudeles erant.

E monumentis egressi, erant autem fæui supra modum, ita ut nemo posset transire per uiam illam. In monumentis versabantur. Appari-
Dæmones dogma quoddam instituere volebant, quòd ani- tiones ani
mæ mortuorum fiant dæmones. quod nemo credere debet. marũ fal-
Anima enim egressa, in mundo non errat. Iustorum enim sæ.
animæ in manu dei sunt: peccatorum vero & ipsæ hinc ad- Sapien. 3
ducuntur, vt anima diuitis. *Et ecce clamabant dicentes, Quid* Luc. 13.
nobis & tibi Iesu fili dei? Venisti huc ante tempus ut torqueas nos?

Ecce filium dei prædicant, prius confitentes inimicitias. Tormentum autem & cruciatum putant, si non permittantur lædere homines. Quod autem dicit, ante tempus, intelli
C ge quòd existimabant Christum non ferentem immensas ipsorum malitias, non expectaturum tempus suppliciorum, id quod non est: nam vsque ad consummationem mundi sinentur certare nobiscum. *Erat autem procul ab illis grex porcorum multorum pascens: dæmones autem rogabant eum dicentes, Si eicis nos, permitte nobis ut eamus in gregem porcorum. Et ait illis, Abite. Illi uero egressi, abierunt in gregem porcorum.* Dæmones petunt, vt vel suffocatis porcis cõtristent dominos illorum, vt ne Christũ susciperẽt. Christus autẽ cõcedit dæmonibus: Dæmonũ
monstrans qua amaritudine & odio erga homines ferantur, & si *fœuitia* in hoies

Dtur,& si potestas eis daretur,& non prohiberentur,peius nos quàm porcos illos affligerent. Ipse enim custodit dæmoniacos ,ne seipsos occidant. *Et ecce ferebatur totus grex porcorũ per præceps in mare, & perierũt in aquis.* Porro qui pascebant, *aufugerunt, & digressi in ciuitatem, renunciauerunt omnia, & quid accidisset dæmoniacis. Et ecce tota ciuitas exiuit in occursum Iesu: & quum uidissent illum, rogabant ut decederet a finibus suis.* Tristitia affecti erant,& existimabãt se grauius quiddam passuros,& ideo deprecabantur eum,tu autẽ disce quòd vbi est vita porcina,ibi non manet Christus,sed diabolus.

CAPVT IX.

E *Tingressus nauem , traiecit ac uenit in suam ciuitatem. Et ecce adduxerunt illi paralyticum in lecto decumbentem.* Suam ciuitatem Capernaũ dicit,illic enim habitabat: Bethlehem enim peperit , Nazareth educauit,Capernaum prębuit domicilium. Paralyticus autem ille alius est quàm is qui apud Iohannem. Ille enim erat in probatica piscina in Hierusalem , hic autem in Capernaum. Et ille quidem non habuit hominem,hic autem à quatuor portatur,sicut Marcus dicit, & per tectum demittitur:quod à Mathæo prætermissum. *Quumque uidisset Iesus fidem illorum, dixit paralytico , Confide fili: remittuntur tibi peccata tua.* Filium vocat,vel vt creaturam dei, vel vt eum qui crediderat.Declarans autẽ quòd paralysis ex peccatis esset,pri-
F mùm peccatum soluit. *Et ecce scribæ quidam dixerunt intra semetipsos: Hic blasphemat. & ut uidit Iesus cogitationes illorum, dixit, Vt quid uos mala cogitatis in cordibus uestris? Quid enim est facilius dictu , Remittuntur tibi peccata tua: an dicere , Surge & ambula?* Vel ex hoc quòd cogitationes resciuit,ostendit se deum. Arguit igitur eos ferme sic dicẽs, Vos quidem putatis me blasphemũ,eo quòd pollicear me remittere peccata, id quod magnum quidem est. Videtur autem vobis quòd ego per hoc effugium quęrã, vt non reprehendar. Ego igitur & ex corporis cura fidem vobis facio quòd animas sanẽ: per rem minorem quidem,sed quæ difficilior videatur,confirmans & peccatorum remissionem,quæ magna quidem est, sed facilior vobis videtur,eò quòd minor appareat. *Vt autem sciatis quod potestatem habeat filius hominis super terram remittere peccata, tunc dicit para-*

Iohan. 5. Lucæ. 2. Matth. 2 Mar. 2

cit paralytico, Surge, & tolle lectum tuum, & uade in domum tuam. A *Surrexitque ille, & abiit in domum suam. Et quũ uidissent turbæ, admiratæ sunt, & glorificauerunt deũ, qui dedit hominibus potestatem talem.* Iniunxit ei vt lectum gestaret, vt ne phantasia videatur,& vt turbę simul videant miraculum.maximum enim omnium existimabant purum quendam hominem. *Et prætereuns Iesus illinc , uidit hominem sedentem in telonio, qui Matthæus dicebatur: & dicit illi. Sequere me. Et surrexit, ac secutus est eum.* Non post Petrum & Iohannem hunc vocauit,sed quando vi Actu. 10. dit obtemperaturum. Sic & Paulum vocauit postea suo tempore. Admirare autem Euangelistam, quomodo vitam suam inuulgat,quam occultarunt alij, eum appellantes Leui. Dei autem opus fuit , solo verbo eum conuerti . *Et factum est illo recumbente in domo, ecce multi publicani & peccatores uenerunt, &* B *recubuerunt cum Iesu & discipulis suis . Et quum audissent pharisæi, dixerunt discipulis eius, Cur cum publicanis & peccatoribus sumit cibum præceptor uester.* Gaudens Matthæus quòd ad se diuertisset Iesus , publicanos alios vocauit . Christus autem simul vescebatur cum eis, vt eis prodesset,tametsi propter hoc male audiret. Pharisæi enim volentes discipulos ab eo auellere,accusabant publicanorum conuiuium. *Iesus ubi audiuit, quid inquit? Non opus habẽt ii qui ualent, medico , sed male habentes. Ite aũt, & discite quid sit, Misericordiam uolo, & non sacrificium. Non enim ueni uocare iustos, sed peccatores ad pœnitentiã.* Nõ ve Osee. 6. ni, inquit, nunc tanquam iudex, sed medicus : vnde & fœtorem fero. Arguit autem illos vt imperitos, dicens, Ite,& disci
C te, hoc est, quia hactenus non didicistis , vel saltem nunc ite & discite, quòd deus maioris facit misericordiam in peccatores, quàm sacrificium. Quod autem dicit, non veni vocare iustos: per ironiam dicit, hoc est, vos, qui iustificatis vosmetipsos: quia nullus hominum erat iustus. sed peccatores , non vt maneant peccatores, sed ad pœnitentiam . *Tunc accedunt discipuli Iohannis, dicentes , Quare nos & pharisæi ieiunamus frequenter, discipuli aũt tui non ieiunant?* Discipuli Iohannis inuidebant gloriæ Christi,& reprehendunt eum non ieiunantem. Dubitabant enim quomodo vincerent absque corporis castigatione affectiones , id quod Iohannes non potuit. Ignorabant enim quòd Iohannes homo esset purus , & virtute iustus: Christus autem virtus ipsa, vtpote deus. *Dixit igitur illis Iesus: Non possunt filii thalami lugere quandiu cum eis est sponsus.*

Venient

D *Venient autem dies quum auferetur ab eis sponsus, & tũc ieiunabũt in illis.* Præsens, inquit, tempus, tempus gaudij est, quandiu cum discipulis sum. Sponsum enim seipsum vocat, quòd cooptet sibi nouam congregationem, hoc est ecclesiã: mortua veteri, hoc est synagoga. Filios autẽ thalami, apostolos vocat. Tempus vero ieiunij, quum ego passus fuero, & assumptus in cœlum. Ieiunabunt fame & siti, persecutionem patientes. Ostẽdit autem quàm imperfecti sint discipuli: & dicit, *Nullus immittit assumentum panni rudis in uestc ueteri: tollit enim supplementũ illius a uestimento, peiorque fit ruptura. Neque mittũt uinum nouũ in utres ueteres: alioquin rumpuntur utres, & uinum effunditur, & utres pereunt: sed mittunt uinum nouum in utres nouos, & utraque simul seruantur.* Nondum, inquit, facti sunt discipuli fortes, sed opus E habent intelligentia, neq; grauis molles illis imponẽda mandatorum. Hæc autem dicebat, docens & discipulos, vt & ipsi docturi orbem, indulgentes sint. Pãnus enim rudis ieiunium est: & vinum nouũ: vestis autem vetus & vtres, infirmitas discipulorum. *Quum hæc illis loqueretur, ecce princeps accessit, & adorauit eum, dicens, Filia mea dudum defuncta est: sed ueni, & pone manum tuam super eam, & uiuet. Surgens & Iesus secutus est eũ, & discipuli eius.* Videtur ille fidem habere, quanuis non magnam. Obsecrat enim Iesum, non vt solum verbum dicat, sed Lucæ. 8. & vt veniat, & manum imponat. Defunctam autem esse dicit filiam, quanuis apud Lucam dicatur nondum defuncta. F dicit autem velut cõiectans eò quòd reliquerat eam iam extremum exhalantem spiritum: vel vt augẽs calamitatem, quò ad misericordiam prouocaret Christum. *Et ecce mulier quæ sanguinis profluuio laborauerat annis duodecim accessit a tergo, & tetigit fimbriam uestimenti eius. dicebat enim intra semetipsam, si tantum tetigero uestem eius, salua ero Iesus autem conuersus, ut uidit illam, dixit, Confide filia. fides tua saluam te fecit. Et salua facta fuit mulier ex hora illa.* Mulier hæc quoniam immunda erat, ob pietatem non accessit manifestẽ, ne forte quo pacto prohiberetur. Quanuis autẽ putabat se posse latere: veruntamen sperauit se sanitatem assecuturam, si tantum summam eius vestem contingeret, quæ per fimbriam significatur. At Saluator prodit eã, non vt amans gloriæ, sed vt fidem illius ad nostram vtilitatẽ declararet, & vt in fide roboraretur etiã archisynagogus. Cõfide autem dicit ei, eò quòd timida erat, quia furtim donum acceperat. Et filiam vocat, vt fidelem. Ostẽdit item

Sponsus Christus.

Nõ inlunguenda ueteres: aliqui rumpuntur utres, & utres perdiscipulis.

item quòd nisi habuisset fidem, neutiquam recepisset beneficium, quanuis sanctas contigisset vestes. Dicunt autem quòd statuam domino fecerit, ad cuius pedes nascatur herba quæ profluuio sanguinis laborãtibus medeatur, quã Iuliani temporibus impij contriuerunt. *Et quum uenisset Iesus in domum principis, et uidisset tibicines, et turbam tumultuantem, dixit illis, Secedite, non enim mortua est adolescentula, sed dormit. et deriserunt illum.* Quoniam nõdum nupta erat, deflebant eam nuptialibus tibiis secundum legem hoc facientes. Dormire autem dicit illã, eò quòd apud se mors somnus esset: valebat enim facilè suscitare. Cæterum quòd deriserunt eum, ne mireris: nam testimonium amplius dant miraculo, quòd vere mortuam suscitarit. Ne quis enim diceret quòd in excessu quodam esset, idcirco in confesso erat apud omnes eius mors. *Vbi autem* B *eiecta est turba, ingressus est, et tenuit manũ illius: et surrexit adolescentula. Et emanauit fama illa in totã terram illam.* Vbi turba est & tumultuatio, non operatur miracula Iesus. Tenet autẽ manum, virtutem illi dans. Et tu si mortuus fueris peccatis, tunc surges quando apprehendet manum tuam, ita vt opereris eiecta turba, & tumultuatione sedata. *Et quum discessisset illinc Iesus, secuti sunt illum duo cæci, clamantes, & dicentes, Miserere nostri fili Dauid.* Græci vt deo dicebant, miserere: vt homini autẽ dicebãt, fili Dauid. Celebre enim erat apud Iudæos, Messiam è semine Dauid vẽturum. *At quum uenisset in ædes, adierunt illum cæci. Et dicit illis Iesus, Creditis quod possim hoc facere? dicunt illi, Etiam domine.* Trahit secum cæcos vsque in do- C mum, vt monstret solidam illorum fidem, & condemnet Iudæos. Interrogat autem eos an credant: ostendens fidem omnia perficere. *Tunc tetigit oculos illorum, dicens, Secundum uestram fidem fiat uobis. Et aperti sunt illorum oculi.* In domo seorsum curat, vt vitetur inanis gloria. Per omnia enim docet modestiam & humilitatem mentis. *Et interminatus est illis Iesus, dicens, Videte ne quis sciat. Illi autem ut egressi sunt, diffamauerunt illum in tota terra illa.* Vides quomodo fastum fugerit. Illi vero non vt inobedientes, sed vt grati diuulgauerunt. Quanuis autem alicubi dicere videtur, Abi, & narra gloriam dei, non est huic contrarium: vult enim apud se manentes nihil dicere, narrare autem gloriam dei apud alios. *Quum autem illi egrederentur, adduxerunt illi hominem mutum & dæmoniacum, & eiecto demonio loquutus est mutus.* Non erat

D erat morbus naturalis, sed à dæmone immissus: propterea & alij adducunt illum. nõ enim per seipsum orare poterat, quia dæmon eius linguam vinxerat: vnde neque fidem exigit, sed statim curat, eiecto dæmone mutum loqui prohibente. *Et admiratæ sunt turbæ, dicentes, Nunquã apparuit sic in Israel.* Admiratæ turbæ, Christum & prophetis & patriarchis præposuerunt. nam potestate sua curabat, non sicut illi precantes. Videmus autem & pharisæos quid dicant. *Pharisæi autem dicebant: In principe dæmoniorum eiicit dæmonia.* Summæ stultitiæ sermones illi sunt. nullus enim dæmon eiicit dæmonem Esto autem quòd demones eiiciat vti seruientes dæmonum principi, morbos igitur & peccata quomodo soluebat, & regnum dei prædicabat? nam dæmon contrario modo morbos
E auget, & à deo separat. *Et circumibat Iesus ciuitates omnes & uicos, docens in synagogis illorum & prædicans euangelium regni, & sanans omnem morbum ac omnem languorem.* Quoniam misericors est, non expectat illos ad se venientes: sed ipse prospiciens ne habeant excusationem quòd nullus illos docuerit, opere & sermone trahit eos docens, & miracula faciens. *Quum uidisset autem turbas misericordiæ affectu motus est erga illos, quod essent destituti ac dispersi uelut oues uon habentes pastorem.* Non habebant pastorem, eò quòd principes illorum non solum non corrigebant, sed & nocebant. Veri enim pastoris est erga gregem misericordia affici. *Tunc dicit discipulis suis, Messis quidem multa, operarii autem pauci: rogate igitur dominũ messis, ut extrudat operarios in messem suam.* Messem vo-
F cat magnitudinem ministerij quo egebant: operarios autem eos, qui docere debebant, quales tunc non erant in Israel. Dominus autem messis, dominus apostolorum & prophetarum. Manifestum autem hoc ex eo, quod ordinauit apostolos non petendo deum. Audi enim:

CAPVT X.

E *Vocatis duodecim discipulis suis, dedit eis potestatem super spiritus immundos, ita ut ipsi eiicerent & sanarent quemuis morbum, & quemuis languorem.* Duodecim discipulos eligit iuxta numerũ, duodecim tribuum, virtutemque illis tradidit, quanuis pauci essent, ac emisit. Pauci enim per angustam portam transeunt.

transeunt. dedit enim eis faciendi miracula virtutẽ, vt in ad- A
mirationem adducerent, & magis obtemperantes doctrinæ habeant auditores. *Duodecim autem apostolorum nomina sunt hæc: Simon qui dicitur Petrus, & Andreas frater eius.* Enumerat autem discipulorum nomina, propter pseudoapostolos. Præponit autem Petrum & Andream, quoniam & primum erant vocati. Deinde ponens filios Zebedæi, præponit Iacobũ Iohanni, non proprer dignitatem, sed quia ita acciderat. Dicit igitur. *Iacobus Zebedæi filius, & Iohannes frater eius, Philippus & Bartholomæus, Thomas & Matthæus publican⁹, Iacobus Alphæi, Lebbæus cognominatus Thaddæus. & Iudas Iscariotes, qui & tradidit illum.* Vide humilitatẽ Matthæi, quomodo se post Thomam ordinarit. Ad Iudam autem quum veniisset, non dixit, pollutus ille, inimicus ille dei, sed Iscariotẽ illum à patria no
minauit. Erat enim & alius Iudas, qui & Lebbæ⁹ Thaddæus B
dicebatur. Duo igitur Iacobi, nempe vnus Zebedæi, alter Alphæi: & duo Iudę, Thaddæ⁹ vnus, & alter proditor. Tres autem Simones, Simon scilicet Petrus, & Cananæus, & proditor. Simon enim Iudas Iscariotes dicebatur. *Illos duodecim emisit Iesus, & præcepit eis dicens, In uiam gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorũ ne ingrediamini: sed ite potius ad oues perditas domus Israel, Proficiscentes autem prædicate dicẽtes, Appropinquauit regnum cœlorum.* Illos quales? piscatores, vulgares, publicanos. Primum autem misit ad Iudæos, ne dicere queant, Quoniam ad gentiles missi fuerunt, idcirco nos Iudæi iure non credimus. Destituit igitur Iudæos omni excusatione. C
Coniungit autem Samaritanos gentilibus, quoniam Babylo *Samaritã*
nij erant, & in Iudæa domiciliũ habebant, prophetasque non *ni Baby-*
recipiebãt. Porro per regnum cœlorum, futurorum intellige *lonii.*
fruitionem. Armat autem eos miraculis, dicens, *Infirmos sanate, leprosos mundate, dæmones eiicite. Gratis accepistis, gratis date.* Nihil tam decet doctorem, quàm humilitas, & diuitiarum contemptus. Duo igitur hæc hoc loco docet dicens, Gratis accepistis, ne superbirent quòd talia dona & haberent, & darent. Gratis enim & per gratiam talia accepistis, sed cum humilitate & diuitiarũ estote cõtemptores. Gratis enim (inquid) date. Et vt perfectius malorum omnium radix extirpetur, *Non possideatis aurum, neque argentum, neque æs in zonis uestris, neque peram ad iter, neque duas tunicas, neque calceamenta, neque uirgam. dignus enim est operarius suo cibo.* Magno studio

D eos exercet,& propterea omnia ab his superflua aufert,& curas eis adimit. Nam neq; virgã eos habere sinit,quod exactę paupertatis est:& dignos fide facit eos,qui paupertatem doceãt. Deinde ne dicãt,quomodo educabimur?inquit, Dignus est operari⁹ cibo suo,hoc est,à discipulis pascemini. Debebũt enim hoc vobis,vt operariis. Dixit autẽ cibo,non luxu. Neq; enim deliciari oportet doctorẽ. *In quãcunq; ciuitatẽ uel uicũ fueritis ingressi,exquirite quis in ea dignus sit:atq; illic manete,donec exeatis.* Nõ ad oẽs iussit ire,ne mixti indignis,arguãtur. Omnino si ad solos dignos ierint, õnino & pascẽtur. Iubet aũt manere,& nõ de domo in domũ ire:ne tanq̃ gulosi male audiãt,& videãtur primos q̃ susceperãt,iniuria afficere. *Quum aũt intrabitis domũ salutabitis illã: & siquidẽ fuerit domus digna, ue*
E *niat pax uestra supra illam:sin minus fuerit digna, pax uestra ad uos reuertatur.* Per salutationẽ & pacẽ,benedictionem intellige, quę apud solos dignos manet. Disce igitur hoc loco quòd nostra maxime opera nos benedicãt. *Et quicunque non exceperit uos,neque audierit sermones uestros, exeũtes ex ædibus aut ciuitate illa,excutite puluerem pedum uestrorũ. Amen dico uobis,tolerabilius erit terræ Sodomorum & Gomorrhæorũ in die iudicii, q̃ ciuitati illi.* Excutere vult puluerẽ,monstrantes quòd nihil illinc acceperint propter duritiam illorum qui persuaderi nò potuerunt, vel quòd testantur se illorum nomine magnum iter confeciſe, nihilq; illis profuisse. Tolerabilius igitur erit Sodomis quàm incredulis,eo quòd Sodomitæ hic puniti, alibi mitius punientur. *Ecce ego mitto uos sicut oues in medio luporum.*
F Armauerat eos miraculis, de cibis bonam fiduciam illis fecerat apertis dignorum ianuis. Dicit nunc & grauia quæ euentura erant,suam præscientiam manifestans. Consolatur autẽ per hoc quòd dicit,ego. Ego,inquit,potens ille:& proinde fidite:inuicti enim eritis. Instruit autem eos ad passionem. Nam sicut impossibile est oues in medio luporum nihil pati: ita & vos inter Iudæos. Verum licet patiamini, ne succenseatis. Volo enim vos mansuetos esse,sicut oues, & sic magis vincere. *Estote igitur prudentes sicut serpentes, & simplices uelut columbæ.* Vult discipulos etiam prudentes. Idcirco quum audieris Christianos dici oues, nõ intelligas quòd oporteat eos stupidos esse. nam & prudentes oportet esse, & scire quomodo versandum sit in medio multorum inimicorum. Sicut enim serpens totum corpus obiicit vt percutiatur,

Prudẽtia serpentis, & simplicitas colũbæ.

caput

caput aũt seruat:ita & christianus,inquit, oĩa sua det, etiam A
percutiẽtibus, corpus suũ:caput autem quod est Christus,& fidem in illum seruet. Et sicut serpẽs in angustã quãdam cauernam circũgyrat se, & transiens pellem veterem expoliat se:ita & nos per angustam viam incedamus, vt veterẽ exuamus hominẽ. Verũtamen quia & serpẽs nociu⁹ est, iubet nos simplices esse,hoc est synceros,& absq; malitia, nullumq; offendentes,sicut colũbæ. Illę enim quũ aufferuntur eis fœtus, & persecutionẽ patiũtur,rursus ad dominos suos reuertũtur. Esto igitur prudens sicut serpens, ita vt ne deridearis ob vitam ab aliis,sed omnia tua citra labẽ perficias. Erga alios autem te nocentes sis velut columba, hoc est neutiq̃ malignus. *Cauete autẽ ab hominibus. tradent enim uos in cõcilia, & in synagogis suis flagellabũt uos, & ad duces & reges ducemini propter me in* B
testimonium ipsis ac gentibus. Vides hoc esse prudẽtis,cauere, & nõ dare occasionẽ volentibus persequi,sed prudẽter agere res nostras. Si pecuniam voluerit qui persequitur,da:si honorem, permitte, vt ne occasionem habeat:si autem fidem aufert,custodi tuum caput. Non autẽ discipulos missurus erat ad Iudæos solum,sed etiam ad gentes:idcirco dicit, In testimoniũ ipsis & gẽtibus,hoc est,in notã & in reprehensionem eorũ qui non credũt. *At quũ tradiderint uos,ne sitis soliciti quid aut quomodo loquamini. dabitur enim uobis in illa hora quid loquamini. Nõ enim uos estis illi loquẽtes, sed spũs patris uestri q̃ loquitur in uobis.* Ne dicant,quomodo persuadere poterimus idiotæ sapientia præditos?iubet bene sperare,& solicitudinẽ deponere. nam quũ inter fideles loquẽdum,dignũ est vt præmedite- C
mur:& paratos esse ad defensionẽ,Petrus admonet. Inter turbas autẽ & reges insanientes,suum promittit robur,ne timeamus. Nostrũ est enim confiteri:sapienter autẽ respõdere,dei. Et ne suspiceris naturalẽ esse in defendẽdo idoneitatẽ, inquit, Non vos loquimini, sed spiritus. *Tradet enim frater fratrẽ in mortem, & pater filium, & insurgẽt filii aduersus parentes, & morte afficiẽt eos.* Prędicit eis euẽturas,ne turbẽtur quũ acciderit, Ostẽdit aũt & prędicationis vim,quomodo naturã ipsam cõtinere faciat. Hic enim Christianissimus est, & insaniã illorũ interim manifestat,quòd neq; familiaribus parcũt. *Et eritis odio habiti ab oĩbus propter nomẽ meũ. Qui aũt perseuerauerit usque in finẽ,hic saluus erit.* Ab oĩbus,hoc est à multis. Non enĩ oẽs illos odio persequebãtur: nam nonnuli & fidem acceperant.

D Qui autem vsque in finem perseuerauerit,& non solum incepe
rit,ille æternæ vitæ particeps erit. *Quum autem uos fuerint persecuti in ciuitate hac, fugite in aliam. Amen dico uobis,nõ peram-bulaueritis omnes ciuitates Israel,donec ueniat filius hominis.* Quæ supra dicta sunt,terribilia erant:vt quòd tradent vos, & eritis odio, & post eius ascensionem futura erant: quod autem nunc,dicitur de his quæ ante crucem.Non enim consummabitis ciuitates Israel in persecutionibus, & statim veniam ad vos,Iubet enim fugere eum qui persecutionẽ patitur. Enimuero temere se in periculum inijcere,& authorẽ fieri cõdemnationis homicidis,& damno esse his quibus per prædicationem prodesse poterat,diabolicum est.Donec veniat filius hominis,non de secundo aduentu intelligas, sed de conuẽtu &
E consolatione ante crucem.Missi enim ad prædicandum, iterum ad eum redierunt,& cum eo conuersati sunt. *Non est discipulus supra præceptorem,neque seruus supra dominum suum:sufficit enim discipulo ut sit sicut præceptor suus,& ut seruus sit sicut dominus suus.* Docet hoc loco ferendas iniurias.Nam si ego præceptor & dominus sustinui, multo magis vos discipuli & serui. Interrogas autem quomodo dicit,Non est discipulus supra præceptorem,quum videamus multos discipulos præceptoribus antecellere?Intellige igitur quod donec fuerint discipuli,minores erunt præceptoribus: quod si prestantiores fuerint,non erunt iam discipuli, sic & seruus quandiu est seruus, non erit supra dominum suum. *Si ipsum patremfamilias uocauerunt Beelzebul, quanto magis domesticos illius? Ne igitur ti-*
F *meatis eos:nihil enim est tectum, quod non sit retegendum: & nihil occultum quin futurum ut sciatur.* Cõsolationem accipite à me. Si enim me principen dæmoniorum vocauerunt, quid graue si & vos familiares meos conuitiis taxent? Domesticos vocauit,suam erga illos declarans familiaritatem. Sed confidite, veritas nõ occultabitur,sed tempus reuelabit & vestram virtutem,& conuitiatorum malitiam. Nihil enim est occultum quod non sciatur. Licet igitur nunc traducant,tamen postea, vos etiam claros reddent. *Quod dico uobis in tenebris, hoc dicite in luce: & quod in aurem auditis, prædicate in tectis.* Id quod seorsum dixi vobis,& in vno loco(hoc est enim in aurem,& in tenebris)fidenter docete,& magna voce,ita vt omnes vos audiant.Quia autem dicendi libertatem & pericula sequuntur,subdit. *Et ne timeatis ab his qui occidunt corpus,animã autem*

non poterũt occidere timete autem magis eum qui potest & animam A
& corpus perdere in gehennam. Docet & mortem contemnẽdam. Terribilius enim,inquit, gehennę supplicium est. Qui enim occidunt,solum corpus destruunt,animæ autem fortasis benefaciunt. Deus autem in gehennam proiiciens,& animam & corpus punit. Gehennam autem quum dicit,significa perpetuam pœnam. Gehenna enim dicitur à semper nascendo. *Nonne duo passeres minuto asse ueneũt? & unus ex illis non cadit in terram sine patre uestro. Vestri uero etiam pili capitis omnes numerati sunt ne igitur metuatis,multis passeribꝰ præstatis uos.* Ne sicut derelicti turbarentur,inquit,Si neque passer ignorante me capitur,quomodo vos quos amo,derelinquã? Euidentem autem scientiam & prudẽtiã indicans, dicit capillos vestros numeratos esse.Ne putes igitur quòd opus sit operãte deo vt B
illaqueẽtur passeres: sed quòd neq; illorum aucupium à deo ignoretur. *Omnis igitur qui cõfitebitur in me corã hominibus,cõfitebor & ego illum corã patre meo qui est in cœlis. Porro quisquis negauerit me coram hominibus,negabo eũ & ego coram patre meo qui est in cœlis.* Ad martyrium & testificationem adhortatur,nõ sufficit enim in sola anima, sed vult & per os confiteri nos Deus.Nõ dixit autem,qui cõfitebitur me,sed in me,hoc est, in mea virtute.Nã qui confitetur,superna virtute adiutus cõfitetur,Postea de negãte non dixit in me,sed cui:ostẽdens q̃ non habens supernũ auxilium,negatur. Omnis enim qui cõfitetur quod deus est Christus, inuenit Christum confitentem de se patri quòd fidelis sit seruus. Qui autẽ negauerint, audient:Nescio vos. *Ne putetis quod uenerim ut mittam pacem* C
super terram: non ueni ut mitterem pacem, sed gladium. ueni enim ut dissidere faciam hominem aduersus patrem suum,& filiã aduersus matrem suam: & sponsam aduersus socrum suam, & inimici hominis erunt familiares eius. Non vbique bona est cõcordia: sed bonum quãdoque est dissidium. Gladius igitur est sermo fidei, qui nos auellit à consuetudine familiarium & cognatorũ ad pietatem impedientium.Nõ enim simpliciter dicit vt ab his sequestremur & dissideamus:sed dum non conducunt,& impediunt à salute. *Qui amat patrem uel matrem ultra me, non est me dignus: & qui amat filium uel filiam ultra me, nõ est me dignus.* Vides quòd tunc oportet nos odio habere parentes & filios, quãdo volunt nos à Christo magis auellere.Et quid dico patrem & matrem & filios?quod maius est, audi. *Qui(inquit)*

D *non accipit crucem suam, ac sequitur me, non est me dignus.* Quisquis (inquit) non renunciauerit præsenti vitæ, & tradiderit se in mortem contemptibilem (hoc enim prisci crucem voca
Crux. bant) non est me dignus. Quoniam multi vt fures & latrones crucifiguntur, apposuit: Et sequitur post me, hoc est, iuxta leges meas viuit. *Qui inuenerit animam suam, perditurus est eam: & qui perdiderit animam suam meæ causa, inueniet eam.* Innenire videtur animam suam, qui vitam quæ in carne est, custodit: sed perdit eam, quia mittit in æternum supplicium. Qui autem perdit animam suam, & moritur, non vt latro vel seipsum strangulans, sed propter Christū. ille seruat eam. *Qui recipit uos, me recipit: & qui me recipit, recipit eum qui misit me. Qui recipit prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetæ*
E *accipiet. Et qui recipit iustum in nomine iusti, mercedem iusti accipiet.* Excitat nos vt suscipiamus eos qui à Christo mittūtur. Nam qui discipulos suscipit, ipsum veneratur, & propter illum etiam patrem. Oportet autem suscipere iustos & prophetas in nomine iusti & prophetæ, hoc est quia iusti sunt & prophetæ, non propter præfecturam & subsidium à regibus. Quod si quis fortè & prophetæ figuram gerat, opere autem non idem præstat, tuque vt prophetam ipsum susceperis: & Deus, quasi iustū suscepisses, tibi retribuet. hoc enim signat, mercedem iusti accipiet. Vel etiam aliter intelligas quòd iustus existimetur etiam ille qui suscipit, & accipiat mercedem quam iusti capiunt. *Et quicunque potauerit unum ex pusillis istis poculo frigidæ aquæ tantum nomine discipuli, amen dico uobis, non*
F *perditurus est mercedem suam.* Ne paupertatem quis prætexat, dicit quòd etsi poculum aquæ frigidæ des eò quòd ille meus discipulus sit, & huius accipies mercedem. Poculum autem aquæ frigidæ dat & qui docet quempiam flagrantem igne dei vel concupiscentiarum, & facit eum nominari discipulum Christi, nec hic perdet mercedem.

CAPVT XI.

E *Et factum est quum finem fecisset Iesus mandandi duodecim discipulis suis: progressus inde ut doceret & prædicaret ciuitatibus illorum.* Missis discipulis ipse cessat facere miracula, & solum docebat in synagogis. Nam si ipse præsens curasset, nulli tunc accessissent discipulos. vt igitur & illi habeant locum sanandi, ipse progressus est

Iohannes

Iohannes autem quum audisset in carcere facta Christi, missis duobus A
discipulis suis, dixit illi, Tu es qui uenturus es, an alium expectamus?
Non interrogat Iohannes quasi ignorans Christum. Nam quo pacto ignoraret, quum testatus sit, Ecce agnus Dei? Verùm quia discipuli eius inuidebant Christo, vt pluribus argumentis certiores eos redderet: propter hoc mittit eos, vt vel visis miraculis credant Christum Iohanne maiorem esse: & idcirco fingit se rogare, Tu es qui venturus es? hoc est, qui expectatur in scripturis in carne venturus. Nonnulli autem dicunt, quòd quū dixerit venturum, interrogauit de descensu ad inferos, quasi ignoret Iohannes, & dicat, Es tu ille qui ad infernum venturus est, an alium expectamus? Hoc autem friuolū fuerit dicere. Quum enim prophetis aliis excellentior fuerit Iohannes, quomodo crucifixionem Christi & B
eius ad inferos descensum ignorasset, præsertim cum Christum agnū nominarit, eo quòd pro nobis immolandus erat? Sciebat igitur Iohānes quòd ad infernum venturus esset dominus cum anima, vt & illic saluaret (sicut dicit Gregorius theologus) omnes qui crediturī erant quòd pro nobis incarnatus esset. Et non sicut ignorans rogat, sed sicut volens copiosis testimoniis discipulos suos docere de Christo ob miraculorum operationē. Vide enim & Christum quid dicat ad Gregori⁹
hanc interrogationem. *Respondit autem, inquit, Iesus, & dixit* theologus
eis, Ite & renunciate Iohanni ea quæ auditis & uidetis: Cæci uidēt, & claudi ambulāt: leprosi mundantur, & surdi audiunt: mortui excitantur, & pauperes euangelizātur. Et beatus est quisquis non fuerit offensus per me. Non dixit, annunciate Iohāni, Ego sum qui C
vēturus sum: sed vt sciēs q̄ Iohannes hac de causa discipulos misisset, vt videant miracula, inquit: Quæ videtis, annūciate Iohāni. & omnino ille accepta occasione hac amplius de me vobis testimoniū perhibebit. Pauperes autē qui euangelizātur, intellige vel apostolos Euangeliū prædicātes (pauperes enim erant, & piscatores, & vt priuati cōtemptibiles) vel auditores Euangelij, de cœlestibus bonis audientes. Ostendēs autē discipulis Iohannis q̄ non laterent eum quę cogitabāt, dicit, Beatus qui nō offensus fuerit in me. nam ipsi multū de eo dubitabāt. *Illis autem euntibus, cœpit Iesus dicere turbis de Iohanne, Quid exiuistis in desertū ut uideretis? Nū arundinem quæ agitatur a uento?* Fortassis turbæ vt audierunt Iohannis interrogationem, offensæ sunt, ne forte & Iohannes de Christo

 dubitasset,

D dubitasset, & sic facile mutasset sententiã, quanuis prius testificatus fuisset de Christo. Hanc igitur suspitionẽ è medio tollens Christus, inquit: Non est Iohannes arundo, hoc est, inconstans & varius. Nam si talis esset, quare exiuistis ad eũ in desertum? Non enim ad arundinem, hoc est facile mutabilem hominem exiuissetis, verum sicut ad magnum & cõstantem hominem exiuistis. Proinde talis manet, qualem eum iudicastis. *Sed quid existis ut uideretis? hominem mollibus uestimẽtis indutum? Ecce qui mollia gestant, in domibus regum sunt. At quid existis uidere? Prophetam?* Nam ne dicere possint, quòd deliciis primum seruiuerit, factus sit remissus, inquit, Non. Vestis enim eius ex pilis erat, & ostendebat à deliciis alienum.

Nota, E Si enim mollia gestasset, in regum domibus versatus esset, & non in carcere si delicias fuisset sectatus. Disce igitur ꝙ non oportet probũ Christianũ mollia gestare. *Etiam dico uobis, & excellentiorem Propheta. Hic est enim de quo scriptum est, Ecce*

Iohãnes quare dixit angelus. *ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui præparaturus est uiam tuam ante te.* Angelus vocatus est & propter angelicam vitam, ac ferme materiæ expertem, & propter hoc quòd nunciauit prædicauitque Christum. Præparauit autẽ viam Christi, quasi testificans de eo, & quasi baptizans in pœnitentiam. Nam post pœnitentiam remissio peccatorum, quam remissionem Christus dat. Hæc autem dixit Christus postquã à se abierant discipuli Iohannis, ne videatur eis adulari. Va

Malac. 3. ticinium autem, dictum Malachiæ est. *Amen dico uobis, non surrexit inter natos mulierum maior Iohanne Baptista.* Cum affir F matione hoc asserit. Dicens autem mulierum, seipsum excepit. Christus enim à virgine natus est, non muliere, quæ virum passa. *Qui autem minor est in regno cælorum, maior illo est.* Quoniam multas Iohannis laudes dixerat, vt ne putent ꝙ & se maior sit ille, inquit hoc loco manifestius, quod ego minor, & natu iunior, & iuxta vestram opinionem inferior, maior illo sum in regno cælorum, hoc est, in spiritualibus & cælestibus bonis. Nam hic quidem ipso minor sum, & secundum hoc prior me natus est, & vobis magnus videtur, sed illic maior sum. *A diebus autem Iohannis Baptistæ usque ad hunc diem regnum cœlorum uim patitur, & uiolenti rapiunt illud.* Videtur hæc superioribus non cohærere, sed non sic habet. Vide igitur, Etenim de se dixerat Christus quòd maior sit Iohannes, & cogit illos vt ei credant, ostendens quod multi rapiant

piant regnum cœlorum, hoc est, fidem in se. Opus autem est A
virtute multa. Relinquere enim patrem & matrem, & animam suam contemnere, quanta vis? *Omnes enim prophetæ & ipsa lex usque ad Iohannem prophetizauerunt.* Ex hoc bene illa consequitur. dicit enim, Ego sum ille venturus. Omnes enim prophetę impleti sunt. Non autem impleti fuissent, si ego nõ venissem. Nihil igitur expectetis vlterius *Et si uultis recipere, ipse est Helias ille qui uenturus erat.* Si vultis, inquit, accipere, hoc est, si sana mente iudicatis, & non inuida, ipse est Helias quem dixit propheta Malachias venturum. Etenim prę- Malac. 3.
cursor ac Helias idem sortiti sunt ministerium: & hic quidẽ prioris aduentus, Helias autem posterioris præcursor. Deinde ostendens quòd ænigma sit Iohannem Heliam esse, & intellectu opus ad intelligendum, inquit, *Qui habet aures ad* B
audiendum audiat. Ita inducens eos vt interrogent ac discãt.

Cui autem assimilabo generationem hanc? Similis est pueris sedentibus in foro, & acclamantibus sodalibus suis, & dicentibus, Tibia cecinimus uobis, & non saltastis: lamentauimus uos, & nõ planxistis. Insinuat hic Iudæorum morositatem. Difficiles enim moribus, neque Iohannis austeritate, neque Christi simplicitate inuitari potuerũt: sed similes fuerũt pueris cõtumacib⁹, quos neq; facilitate neq; luctu quis placarit. *Venit enim, inquit, Iohannes neq; comedẽs neq; bibens, & dicũt, Dæmonium habet. Venit filius hominis comedens & bibens, & dicũt, Ecce hominem edacem, & uini potorem, amicumq; publicanorum & peccatorum.* Lamenta tioni assimilat vitam Iohãnis: erat enim magnæ tam in ver bis quàm operibus seueritatis. At Iesus mirè dispensans om- C
nia, omnibus condescendit, vt omnes lucrifaciat, & regnum euangelizet: proinde non eius fuit austeritatis cuius Iohannes. *Et iustificata est sapientia a filiis suis.* Hoc dicit, Neque Iohannis vita neque mea vobis placet, sed omnes salutis vias aspernamini. Iustus apparebo ego, qui sapientia sum. Nulla enim posthac vobis occasio erit, sed omnino iudicabimini. Etenim ego quidem impleui omnia, vos autem increduli facti, iustum me, vtpote qui nihil intermiserim, comprobatis.

Tunc cœpit exprobrare ciuitatibus in quibus factæ fuerant plurimæ uirtutes ipsius, quod non pœnituissent. Postquam monstrauit ꝙ omnia quæcunque oportebat fecerat, & manserunt absq; pœnitentia, consequenter exprobrat. *Væ tibi Chorozaim, uæ tibi Bethsaida.* Ex qua Andreas & Petrus & Philippus & filij Zebedæi

D bedæi fuerunt: atque ita non naturæ, sed voluntatis malitia fuit. Nam si naturæ, fuissent & illi mali. *Quoniam si in Tyro & Sydone factæ fuissent, uirtutes scilicet quæ factæ in uobis, olim in sacco & cinere pœnituissent. Veruntamen dico uobis, Tyro & Sidoni tolerabilius erit in die iudicii, quã uobis.* Deteriores dicit Iudæos Tyriis & Sidoniis. Tyrij enim naturalem legem transgressi sunt, Iudæi autem & Mosaicam. Et illi quidem non viderunt miracula, hi autẽ & miracula quę videre, accusarunt. Saccus pœnitentiæ symbolum est. Lugentes videmus cinerẽ & puluerem super caput spargere. *Et tu Capernaum, quæ usq; ad cœlos es exaltata, usque ad infernum detraheris: quoniam si in Sodomis factæ fuissent uirtutes quæ in te, mansissent usq; in hodiernum diem. Veruntamen dico uobis quod Sodomis tolerabilius erit in die iu-*

E *dicii, quam tibi.* Capernaum exaltata est eo quòd sit ciuitas Iesu. glorificata enim fuit, vtpote patria eius, sed nihil vtilitatis inde accepit, non credendo: & propterea contrario modo iudicata est vsque in infernum, quòd talem sortita inquilinum. non sit emendatior facta, Quoniam autẽ Capernaum interpretari quis potest agrum consolationis: vide q; si quis mereatur fieri ager spiritus paracleti, & deinde sublime sapiat, & exaltetur vsque in cælum, ita corruet quoq; per superbiam. Horrescas igitur ô homo. *In illo tempore respondit Iesus, & dixit, Confiteor tibi pater, domine cæli & terræ, quod occultaueris hæc sapientibus & intelligentibus, & reuelaueris ea paruulis.* Quod dicit, hunc sensum habet. Confiteor, hoc est, gratias ago tibi, quod Iudæi qui sibi videntur esse sapientes & periti in scripturis, non crediderunt, imperiti autem & paruuli cre-

F diderunt & cognouerunt mysteria. Occultauit autem mysteria deus ab his qui videntur esse sapientes: non vt inuidens, vel vt author imperitiæ, sed ideo quòd non erant digni, propter hoc quòd videbantur esse sapientes. Nam qui videtur sibi sapiens, & confidit in sapientia sua, neque deum inuocat. Vnde deus postea non vocat eum, neque inuat, neq; reuelat. Et aliter, Deus propter magnam misericordiam suam nõ reuelat eis plura mysteria, vt ne magis puniantur, vtpote aspernantes ea quæ didicerunt. *Etiam pater, sic fuit bene placitũ ante te.* Manifestat hoc loco benignitatem patris, quòd non ab alio prouocatus reuelat paruulis, sed sic placuit ab initio. Cõplacitum enim voluntas est, & beneplacitum. *Omnia mihi tradita sunt a patre meo.* Dixit supra quòd absconderit pater. Ne

Ne igitur suspiceris quòd ipse quidẽ nihil faciat, omnia au- A
tem patris sint, dicit, Omnia mihi tradita sunt, & vna potestas mea & illius. Quum autem audis, tradita sunt: ne suspiceris quòd tanquam seruo & inferiori tradita fuerint, sed tãquam filio. Nam secundum hoc quòd natus est à patre, omnia tradita sunt ei. Nisi enim natus esset ab eo, & eiusdem essent substantię, non fuissent ei tradita. Non à domino, inquit, sed à patre meo: vt exempli gratia si nascatur pulcher puer à pulchro patre, & dicat, Data est mihi pulchritudo à patre meo. *Et nullus cognoscit filium nisi pater. neque patrem quis cognoscit nisi filius, & cui uoluerit filius reuelare.* Maius dicit: Nulli sit mirum me omniũ esse dominũ, quum scilicet & aliud maius possim, nempe scire patrem, ac sic ipsum cognoscere, vt & aliis eum possim reuelare. Cõsidera autem quòd superius B
dixerit patrem reuelasse mysteria paruulis: hic autem filius patrem reuelauerit. Vides igitur vnam virtutem patris & filij: siquidem & pater reuelat ac filius. *Venite omnes ad me qui laboratis & onerati estis, & ego requiescere uos faciam.* Omnes vocat, non solum Iudæos, sed Gentiles. Per laborantes intellige Iudæos, vt facientes traditiones legis, & in operatione mandatorum legis fatigatos. Per oneratos autem, Gentiles onere peccatorũ oppressos. Hos igitur quiescere facit Christus. Credere enim, & confiteri, & baptizari, quis labor? Quo modo autem non & quies? quandoquidem & hic nihil solicitum esse oportet de iis quæ ante baptismum facta sunt, & alibi quies te susceptura est. *Tollite iugum meum super uos, & discite à me, quia mitis sum, & humilis corde, & inuenietis requiem a- C
nimarum uestrarum. Iugum enim meum commodum est, & onus meũ leue.* Iugum Christi humilitas & mititas. Qui igitur se humiliauerit omni homini, requiem inuenit, imperturbatus manens: sicut vanæ gloriæ cupidus & arrogans semper in curis est, nolens quoquam minor haberi, sed cogitans quomodo magis glorificetur, & quomodo vincat inimicos. Iugum igitur Christi (humilitatem dico) leue est. Facilius est enim humili naturæ nostræ humiliari, quàm sublimari. Dicuntur itẽ & omnia mandata Christi iugum leue, quoniam propter futuram retributionem leuia, tametsi ad breue tempus grauia videantur.

CAPVT. XII.

CAPVT XII.

D

IN illo tempore ibat Iesus sabbatis per segetes: discipuli uero illius esuriebant, & cœperunt uellere spicas, & comedere. At pharisæi quum uidissent, dixerunt illi, Ecce discipuli tui faciunt quod non licet facere in sabbato. Ille uero dixit eis, Non legistis quid fecerit Dauid quum esuriret ipse, & ii qui cum eo erant? Quomodo ingressus sit in domum dei, & panes propositionis ederit, quos ipsi non licebat edere, neque iis qui cum illo erant, nisi sacerdotibus solis.

1. Re. 22.

Iterum Pharisæi naturalem passionem arguunt, quum ipsi grauius peccent. Dominus per historiam Dauid admonet eos. Ille enim, inquit, propter famem maius quiddam ausus

Panes propositiõis.

E fuit. Panes autem propositionis erant duodecim, qui quotidie proponebantur in mensa, sex in dextera parte, sex in sinistra. Quanuis autem & Dauid propheta erat, non tamen ei inde licebat edere, sed sacerdotibus: quanto magis non licebat his qui cum eo erant? attamen propter famem venia dignus erat. sic igitur & discipuli. *An non legistis in lege, quòd sabbatis sacerdotes in templo sabbatum prophanant, & crimine uacant? Dico autem uobis quòd templo maius est hoc in loco.* Lex prohibebat in sabbato operari. Sacerdotes in sabbato & ligna scindebant, & ignem accendebant, atque ita prophanabant sabbatum, hoc est inquinabant, vt vobis videtur. At dicis mihi, quòd bene licebat sacerdotibus: discipuli autem sacerdotes non erant. Dico igitur quòd templo maius est hoc in loco, hoc est, quia ego maior sum templo, & dominus cum di-

Nu. 28. Exod. 20. 23. Deut. 5.

F scipulis sum: maiorem ergo habent hi potestatem soluendi sabbatum quàm sacerdotes. *Quod si scireris quid sit, Misericordiam uolo, & non sacrificium: nequaquam condemnassetis insontes: nam dominus est & sabbati filius hominis.* Ostendit eos & imperitos, & nescientes propheticum. Oportebat enim (inquit) misereri esurientibus. Et aliter, Ergo filius hominis, domi-

Supra. 9. Osee. 6.

nus sum sabbati, & dierum opifex, & ego vt dominus soluo sabbatum. Intellige autem & iuxta anagogen quoniam operarii erant apostoli: messis autem & aristæ: credentes. Porrò euellebant apostoli & comedebant, hoc est, cibum habebãt, salutem hominum. Hoc autem faciebant in sabbatis, hoc est in oeso malorum. Pharisei autem indignabantur. sic & in ecclesia doctoribus docentibus & prodesse cupientibus pharisæi

sæi sæpe inuidẽt, & ægré ferũt. *Progressus autẽ illinc uenit in synagogam illorum: & ecce homo erat manum habens aridam, & interrogabant illum dicentes, Num licet sabbatis curare? ut accusarent eum.* Alii Euangelistæ dicunt quòd Iesus interrogauerit pha- A Mar. 3.
risæos. Dici igitur potest quòd quum inuidi essent, præuenerint & rogauerint illũ, vt dicit Matthæus. Deinde Christus iterũ interrogauit eos, vti ridens eorum cæcitatem, id quod ab aliis Euangelistis dicitur. Interrogant igitur eum, vt occasionem habeant ad calumniandum. *At ille dixit eis, Quis erit ex uobis homo, qui habebit ouem unam, & si ea inciderit sabbatis in foueam, nonne apprehendet illam, & eriget? quanto igitur præstantior est homo oue? atque ita licet sabbatis benefacere.* Ostendit eos propter auaritiam, & vt ne priuentur oue, dissoluere B
sabbatum, propter inuidiam autem non ferre vt curetur homo: vnde hoc loco crudeles eos esse, & contẽptores dei ostẽdit. Contemnunt enim sabbatum, vt non pereat ouis: immisericordes autem sunt, quia hominis curam respuunt.

Luc. 6.

Tunc dicit homini, Extende manum tuam: & extendit, & restituta est sana sicut altera. Multi & nunc aridas manus habent, hoc est, immisericordes sunt, & non communicant: sed quando sermone euangelico docentur, extendunt eas, & communicant, quãuis Pharisæi, superbi dæmones, qui nobis eã amputarunt, propter suam in nos immisericordiam manus ad misericordiam extendi nolunt. *Pharisæi autem egressi cœperunt consilium aduersus eum, quomodo illum perderent. at Iesus ubi nouisset, secessit illinc.* Inuidebant: nam quando beneficiis afficiuntur, tũc insaniunt. Secedit autem Iesus, eo quòd passio- C
nis tẽpus imminebat, parcens interim illis, ne homicidii crimine fiant obnoxii. Temere enim se in pericula obiicere, deo gratũ non est. Vide autẽ quod signanter dicit, Egressi. nam vt exiuerunt à deo, tunc voluerunt perdere Iesum. Nullus enim in deo manens talia vult. *Et secutæ sunt eum turbæ multæ, & curauit eos omnes, & increpauit eos, ne se manifestum faciant.* Vt inuidiam illorũ demulceret, manifestari nõ vult. Nihil enim omittebat quod ad illorum curam pertinebat.

Temere se in periculũ mittere nõ deo gratum.

Esa. 42.

Vt compleretur quod dictum erat per Esaiam prophetam dicẽtem, Ecce filius meus quem elegi, dilectus meus, in quo sibi bene complacuit anima mea. ponam spiritum meum super illum, & iudicium gentibus annunciabit. Non contendet, neque clamabit. Introducit & prophetam testem mansuetudinis Iesu. Quæcũque enim, inquit,

D quit, voluerint Iudæi, faciet. Si voluerint vt non appareat, faciet etiam istud, & nō reluctabitur vt inanis gloriæ auidus, Neque clamabit, sed annunciabit turbis ne manifestent se: sed & gentibus iudicium annunciabit, hoc est, etiam gentes docebit. Iudicium enim est doctrina & scientia, & diiudicatio boni. vel, & futurum iudicium annūciabit Ethnicis, qui nunquam audiuerunt de futuro iudicio. *Neque in plateis audiet quis uocem eius.* Non enim in medio fori, vt gloriæ appetētes, sed in tēplo & synagogis & mōte & inxta littora docebat. *Arundinē cōminutā nō confringet, & linū fumigās non extinguet.* Poterat, inqt, Iudæos vt calamū contritū cōfringere, & irā eorū vt linū fumigās, hoc est ardēs, extinguere: sed noluit quoad dispēsatio adimpleretur, & per oīa vincit eos. Hoc E eñ significat quod subdit, *Donec eiiciat ad uictoriā iudicii, & in nōie illius gentes sperabunt.* Ne eñ haberēt quod prætexerent, omnia sustinuit, vt postea condemnaret eos, & vinceret nihil contradicentes. Et quidnam est quod nō fecit vt lucri faciat illos? sed noluerunt. Vnde gentes sperabunt in eum, quoniam Iudæi noluerunt. *Tunc adductus est ad eū dæmoniacus cæcus ac mutus, & sanauit illum, ita ut cæcus ac mutus loqueretur & cerneret. Et obstupuerunt omnes turbæ, dicebantque, Nū hic est filius Dauid?* Vias ad fidem occluserat dæmon, oculos, aures, & linguam: sed Iesus sanat, & filius Dauid à turbis nominatur. Expectabatur enim Christus ex semine Dauid. Et nunc si videris quēpiam neque quid bonum sit per se intelligentem, neque alterius sermones suscipientem, existima illū cæcum & mutum, quem sanarit deus tacto eius corde.

F *Quæ cum audiuissent Pharisei, dicebant, Hic non eiicit dæmonia nisi in Beelzebul principe dæmoniorum.* Tametsi dominus propter eos secesserat, illi nihilominus etiam procul audientes taxabāt: quūq; homines multis afficerentur beneficiis, erāt tam inimici, quàm diaboli. *Quum autem sciret Iesus cogitationes illorum, dixit illis, Omne regnum diuisum aduersus seipsum, desolatur: & omnis ciuitas aut domus diuisa aduersus seipsam, nō stabit. Et si Satanas Satanam eiicit, aduersus seipsum diuisus est: quomodo igitur stabit regnum eius?* Inuulgādo cogitationes illorum, deū se esse comprobauit. Excusat autem se apud illos communibus exemplis, & monstrat insipiētiam eorū. Quomodo enim dæmones seipsos eiiciunt, quum magis inter se conueniant? Satan autem dicitur aduersarius. *Et si ego in Beelzebul eiicio dæmonia,*

Iudicium.

dæmonia, filii uestri in quo eiiciunt? Propterea ipsi uestri erunt iudices. A
Esto, inqt, quòd ego talis sim: filii vestri, hoc est mei discipuli, in quo eiiciunt? Nunqd & illi in Beelzebul? Quòd si illi diuina virtute, multo magis ego. Illi eñ in nōie meo miracula operātur, ꝓpterea illi vos cōdēnaturi sunt, quia illos videtis in meo nōie miracula facere, & adhuc me accusatis *Quòd si spiritu dei ego dæmonia eiicio, ergo peruenit ad uos regnū dei.* Hoc dicit, ꝙ si in diuina virtute ego eiicio dæmonia, ergo ego sum filiꝰ dei, & aduenio ꝓpter vos, vt afficiamini būficiis, atq; ita puenit in vos meus aduētꝰ. hic eñ est regnum dei. quid igitur aduentum meum, qui propter vos est, accusatis? *Aut quomodo potest aliquis intrare domum potentis, & uasa eius diripere, nisi prius liget potentem, & tunc domum eius di-* B
ripiat? Tātum, inquit, abest vt amicos habeam dæmones, vt & aduersarios habeam, & ligem eos qui ante meum aduētum fortes erant. In domum autem, id est, in mūdum ingressus Iesus, spolia dæmonum homines abstulit. *Qui nō est mecum, contra me est, & qui non colligit mecum, dispergit.* Quomodo, inquit, Beelzebul mihi cooperaturus est, qui contrarium mihi operatur? Ego quidem veritatem doceo, ille autem malitiam. quomodo igitur est mecum? Et ego quidem congrego homines ad salutem, ille autē dispergit. Notat autē Pharisæos, quòd se docente, & multis prodesse cupiente, ipsi dispergerent populum ita, ne accederent ad se. Vnde ostendit eos re vera dæmoniis plenos. *Idcirco dico uobis, Omne peccatum & conuitium remittetur hominibus, at conuitium in spiritum* C
sanctum non remittetur hominibus. Et quisquis dixerit uerbum aduersus filium hominis, remittetur illi: qui autem dixerit aduersus spiritū sanctum, non remittetur ei, neque in præsenti, neque in futuro. Dicit hoc loco omne aliud peccatum, quātūuis inexcusabile sit vtpote scortationem, furtū, & similia, talia esse, vt confugere liceat ad humanam infirmitatem, & sit veniæ locus. quando autem quis viderit miracula spiritus sancti fieri, & accusaverit ea quasi à diabolo facta: qualem habiturus est ille excusationē? Manifestū est enim scire eum ꝙ à spiritu sancto fiant. sua autem sponte male operari. quomodo igitur talis venia Sup. 11.
dignus erit? Itaque Iudæi quando viderunt Christum man- Lucæ. 7.
ducantē & bibentem, ac versantē cū publicanis & meretricibus, aliaq; omnia more fili hominis facientem, & deinde arguerunt eum vt comedonē, & vini potorem: in hoc erāt venia digni, & neque pœnitentia super hoc ab eis exigebatur.

D videbantur enim rationabiliter offendi. Quando autē vidē
runt eum operari miracula, & arguerunt, & blasphemauerūt
spiritum sanctum, dicentes hoc dæmoniacum esse, quomodo
remittetur hoc peccatum, nisi pœnitentiam egissent? Et ita
discę quòd ille qui blasphemat in filium hominis, videns eū
De pcō in spiritū sanctū irremissibili. humano more viuere, & dicēs, Hic meretricarius est, vorax,
& vini potor, dum Christus hoc facit, talis etsi non pœni-
teat, de hoc non reddet rationem. Veniam enim accepit,
tanquam qui non intellexerit illum fuisse deum, eo quòd tā
occultus fuerit. Qui autem blasphemat in spiritum sanctum,
hoc est in spiritualia opera Christi, & dicit ea esse diabolica nisi pœnitentiam egerit, veniam non assequetur. Non
enim rationabilem causam habuit vt calumniaretur. Non re
mittetur igitur vel hic vel alibi. Multi enim sunt qui hic qui
E dem puniūntur, sed alibi pœnæ immunes sunt, vt pauper La
Luc. 16. zarus: alii autem & hic & alibi, vt Sodomitæ, & hi qui in spi
ritum sanctum blasphemant: alii vero neque hic, neque ali-
bi, vt apostoli, & præcursor. Nam licet videantur persequu-
tionem pati, sed non patiuntur illam pro peccatis. sunt enim
probationes & coronæ. *Aut facite arborem bonam, & fructū
eius bonum: aut facite arborem putrem, & fructum eius putrem. Ex
fructu enim arbor cognoscitur.* Quum Iudæi non possent ope
ra Christi arguere vt mala, Christum faciētem illa blasphe-
mabant vt dæmoniacum. Vel & me, inquit, dicite arborē bo
nam esse, & miracula mea, quæcunque illa sunt, fructum bo-
num: vel si me dicitis arborem putrem, manifestum quòd &
F fructus, miracula videlicet, putres erunt. Verū miracula fru-
ctum bonum esse dicitis. igitur & ego bona sum arbor. Om-
nino enim sicut ex fructu arbor, ita & ego ex miraculis co-
gnoscor. *Progenies uiperarum, quomodo potestis bona loqui, cum
mali sitis?* Ecce, inquit, vos quum arbores malę sitis, fructū
Iohan. 8. bonum fertis, maledicētes mihi: vnde & ego si malus essem,
fructus afferrem malos, & nō talia miracula. Progeniem vi-
perarum eos vocat, quoniam in Abraham gloriabantur. ostē
Turpilo- quos ta- xat. dit autē quòd non sint ex Abraham, sed ex progenitoribus
se dignis. *Ex abundantia cordis os loquitur. Bonus homo ex bono
thesauro emittit bona, & malus homo ex malo thesauro emittit ma-
la.* Quando enim videris quempiam obscœne loquentem,
scias quòd multa plura habeat in corde, quàm quę loquitur.
Nam ex abundātia effudit se in externa, & thesaurum possi-
det

det absconditum, Paruam enim partem declarat. Similiter & A
bona dicens, plura habet in corde. *Dico autem uobis, quod ho
mines de omni uerbo ocioso quod loquentur, rationem reddent in die
iudicii. Ex sermonibus enim tuis iustificaberis, & ex sermonibus tuis
condēnaberis.* Terret hic nos, quoniam & pro ocioso verbo Iob. 9.
rationem daturi sumus, hoc est pro mendacio, calūnia, inor Prou. 12.
dinatis & ridiculis. Deinde ponit testimoniū ex scriptura, 18.
ne videatur propria dicere. Ex sermonib⁹ tuis iustificaberis, Eccle. 20
& ex sermonibus tuis condēnaberis. *Tunc responderunt qui-
dam ex scribis & pharisæis, dicentes, Magister, uolumus à te signū
uidere.* Admirans Euangelista apposuit, tunc. Quum enim
obedire illos oporteret propter signa præcedētia, tunc signū
petunt. De cœlo autē volunt signum videre, sicut alius Euā B
gelista dicit. putabant enim quòd signa super terram pote-
state diaboli faceret, mundi enim rector est diabolus. Quid
igitur ad hæc saluator? *Respondens dixit illis, Generatio praua* Deut. 32.
& adultera signum quærit, & signum non dabitur illi, nisi signū Io
næ prophetæ. Quemadmodum enim fuit Ionas in uentre ceti tribus Ionæ. 2.
*diebus & tribus noctibus, sic erit filius hominis in corde terræ tribus
diebus & noctibus.* Prauam generationē vocat eos, quia do-
lose semper tentabant, adulteram autem, quia descisebant à
deo, & adhærebant dæmonibus. Signum autem dicit resur-
rectionem suam, vt admirabilem. Postquam enim in cor ter-
ræ, in infimum locum infernum descendit, resurrexit. Tres
autem dies & tres noctes à patre intelligas, & non integras.
Mortuus enim est in parasceue, quæ ipsa vna dies est: & mor
tuus fuit sabbato: nox autem dominicę ipsum adhuc mortuū C
apprehendit. Tres igitur dies & noctes à patre numerantur,
quia & sic sæpe numerare cōsueuimus. *Viri Niniuitæ surgēt
in iudicio cum generatione hac, & condemnabunt eam, quod ipsi pœ
nituerint ad prædicationem Ionæ: & ecce plus quam Ionas est hoc lo
co.* Postq̄, inquit, Ionas exiit à ceto, & prædicauit, credide-
runt: in me autem, etiam quum surrexero, nō crederis. Vnde
& condēnabimini à Niniuitis, qui crediderunt seruo meo
absq; miraculis, quāuis barbari fuerint: Vos autē assueti pro
phetis, visis signis nō creditis mihi domino: quod significat
dicens, Et ecce plus Iona hoc loco. *Regina Austri excitabi* 3. Re. 10
tur in iudicio cum generatione hac, & condemnabit eam: quia uenit 2. Para. 9
*a finibus terræ ut audiret sapientiam Solomonis: & ecce plus quam
Solomon hoc loco.* Regina, inquit, a longe venit, quāuis esset

Dmulier infirma, vt de arboribus & lignis & naturalibus quibusdam audiret: vos autem me, quum ad vos venerim, & arcana dixerim, non suscepistis. *Quũ autem immũdus spiritus exierit ab homine, perambulat per arentia loca, quærens requiem: & nõ inueniẽs, tunc dicit, Reuertar in domum meam unde exiui. & quum uenerit, reperit eam uacantem, & scopis purgatam atque ornatam. Tunc abit, & adiungit sibi septem alios spiritus sceleratiores, & ingressus inhabitat illic: & fiunt postrema hominis illius peiora primis. Sic erit & generationi huic peruersæ.* Ostendit illos vsque in extremam perditionem venisse, quòd ipsum nõ susceperint. Et sicut à dæmoniis liberati, si ignaui fuerint, deteri⁹ habẽt: ita & vestra generatio à dæmonio tenebatur quũ idola adoraret, sed per prophetas eiectus est ille dæmon. Veni autem & ego, mundare vos magis volens: sed quia repulistis me, & interimere vultis, vt grauius peccantes, grauius etiam puniamini: & extrema captiuitas vestra grauior erit, quàm prima. Tu autem intellige & hoc, q̃ per baptismum eiicitur spirit⁹, & vadit ad loca inaquosa, & animas nõ baptizatas, sed in illis non inuenit requiem. Requies autẽ est dæmonii baptizatos turbare per mala opera, quoniam non baptizatos iam habet. conuertitur igitur ad baptizatum cum septem spiritib⁹. Sicut enim septem sunt dona spiritus, ita è diuerso septẽ sunt malitiæ spiritus. Quum autem ingressus fuerit in baptizatũ, deterior fit calamitas. Prius enim spes erat per baptismũ esse purgatum: postea autem non est spes secundi baptismi, nisi per pœnitentiam, quæ valde laboriosa est.

Esaiæ. 11.

Adhuc autem loquente illo ad turbas, ecce mater eius & fratres eius stabant foris, quærentes ei loqui. Humanum quid volebat ostendere mater quòd vt in filium potestatem habeat: nihil enim magnum adhuc de eo intelligebat. propter hoc ipso adhuc loquẽte, volebat ad se illum attrahere, quasi ambitiosula tanto sibi filio subdito. Quid igitur? Christus quoniam intentionem eius sciebat, audi quid dicat. *Dixit autem quidam illi, Ecce mater tua & fratres tui foris stant, quærentes tibi loqui. At ille respondens dixit ei qui sibi renũciauerat, Quæ est mater mea, aut qui sunt fratres mei? & extendens manum ad discipulos suos, dixit, Ecce mater mea, & fratres mei. Quisquis enim fecerit uoluntatẽ patris mei, qui est in cœlis, ipse meus frater, & soror, & mater est.*

Caute lege, uide si nemem li.

Non iniuria afficiens matrem, hæc dixit, sed corrigẽs mẽtem eius gloriæ auidam & humanam. Nõ enim dixit, Non est

est mater mea: sed, si nõ fecerit voluntatẽ dei, nihil ei prodesse q̃ me genuit. Non enim negat naturalem cognationem, sed apponit etiam eam quæ est per virtutẽ. Nullus enim indignus, à cognatione vtilitatẽ capit. Igitur correcto vanæ gloriæ morbo, iterũ obedit matri vocanti. Dicit enim Euangelista. A

CAPVT XIII.

IN die uero illo egressus est Iesus è domo, & sedit iuxta mare: & congregatæ sunt ad illum turbæ multæ, ita ut ipse nauim ingressus sederet, & uniuersa turba in littore stabat. Sedit in naui, vt omnes auditores in faciem haberet spectantes, & omnes cõmodius audirẽt. Sane è mari piscatur eos qui in terra. B

Et loquutus est eis multa in parabolis. Simplicibus turbis absque parabola in mõte loquutus est: his autem in parabola, ut pote dolosis pharisæis, vt si non intelligant, quærant & discant. Prætẽrea, vt indignis non oportebat doctrinas eis proponere nudas. Nõ oportet enim margaritas ante porcos mittere. Primam autem parabolam ponit, quæ auditorem faciat attentiorẽ. *Ecce exiit qui seminabat ad seminandum.* Seipsum dicit satorem, semen autem verbum. Exiit autẽ non loco, nã vbiq; erat: sed secundum illud quod nobis propior fact⁹ est per carnem, dicitur egredi è finib⁹ paternis. Exiit autem ad nos, quoniam nos ad ipsum intrare non potuimus. Et ad qd faciendum exiit. Num vt exurat terram propter spinas? num vt puniat? Minime, sed vt sementem faciat. Semen autẽ suũ dicit, eo quòd & prophetæ seminauerunt, at non semen suũ, sed dei. Ipse vt deus semen suum, hoc est propriũ, seminauit. non enim diuina gratia illustratus est, sed ipse erat sapientia dei. *Et quum seminaret, alia quidem ceciderunt iuxta uiam, & uenerunt uolucres & deuorauerunt ea: alia autem ceciderunt in terrã petrosam, ubi non habebant multũ terræ, & protin⁹ exorta sunt, eo quod non habebant profunditatem terræ: quum autẽ exortus est sol, exusta sunt: & quia non habebant radicem, exaruerunt.* C

Supra. 5. 6. 7.

Quare Christus in parabo lis loquitur.

Hi qui iuxta viam, sunt ignaui & desides qui nunquam suscipiunt verbum. Mens enim eorum uia est conculcata & dura, & minime arata. ab his igitur rapiunt verbum volucres cœli, hoc est spiritus aeris, dæmones videlicet.

D Qui vero super petrosam, sunt ii qui audierunt quidem, sed in tentationibus & afflictionibus non obluctantur, sed per-
Sol, tentatio. dunt suam salutem. Per solem enim orientem, intellige tentationes: eo quòd tentatio ostendit homines & declarat quales sunt, sicut sol manifestat abscondita. *Alia autẽ ceciderunt inter spinas, & ascenderunt spinæ, & suffocauerunt ea.* Hi sunt qui curis suffocant sermonem. Nam diues licet videatur bonum quoddam opus facere, at non crescit opus eius neque proficit, solicitudinibus prohibentibus. *Alia uero ceciderunt in terram bonam, & dederunt fructum: ille quidem centum, alius autem sexaginta, alius uero triginta.* Tres partes seminis perierunt, & quarta sola seruata est. Pauci enim sunt qui saluãtur.
Luc. 13. Postea vero dicit de terra bona, data nobis pœnitentiæ spe,
E Est enim possibile, etiam si quis petrosa terra sit vel spinosa, eum fieri terram bonam. Non enim æqualem fructum ferũt omnes qui semen suscipiunt: sed alius quidem centuplũ, forte paupertatem perfectam habens, & summam exercitationem. Alius autem sexagecuplum, vt cœnobita forte monachus, & adhuc operans. Alius verò trigecuplum, vt qui honestas nuptias delegit, & virtutem pro virili amplexatur. Vide autem dei bonitatem, quomodo omnes suscipit, & magna, & mediocria, & parua colentes. *Qui habet aures audiendi, audiat.* Manifestat quòd hæc spiritualiter intelligenda sint ab his qui spirituales aures animæ habent. Multi autem aures habent, sed non ad audiendum: propterea subdit, Qui habet aures vt audiat, ille audiat. *Et quum accessissent discipuli, dixe-*
F *runt illi, Quare in parabolis loqueris illis? Ipse autem respondens dixit illis, Vobis datum est scire arcana regni celorum, illis autem non datum est. Quisquis enim habet, dabitur illi, & reddetur abundantior: quisquis autem non habet, etiam illud quod habet, tolletur ab eo.* Videntes discipuli magnam in his quæ à Christo dicebantur, obscuritatem: vt communes multitudinis procuratores accedunt interrogantes. At ille dicit, Vobis datum est scire mysteria, hoc est, quia habetis alacritatem & studium, datũ est vobis: illis autem non adhibentibus studium, non est datum. Ille enim accipit, qui quærit. Quærite enim, inquit, & dabitur vobis. Vide item quomodo hoc loco parabolam
Supra. 7. dixit Iesus, & discipuli soli quę interrogauerant acceperunt.
Luc. 11. Vnde bene diximus, adhibenti studium datum esse scientia abundantiorem fieri, quia adhibet studium & mentẽ dignã.

ab

ab eo autem qui non habet studium, etiam tolli quod habet: A
hoc est, etiam si paruam quandam boni scintillam habeat, & eam nõ excitet & accendat per spiritum & spiritualia opera, extingui. *Propterea per parabolas loquor illis, quia uidentes non uident, & audientes non audiunt neque intelligunt.* Atten- *Mali non*
de. Hic enim soluit quæstionem dicentium quòd à natura & *sunt a na-*
à deo mali sunt quidam. Dixit enim, inquit, Christus, vo- *tura nec*
bis datum est nosse arcana, Iudæis autem non est datum. Di- *a deo.*
cimus enim ad illos cum deo, quòd deus omnes faciat intelligere natura quantum opus est. Omnem enim hominem il- Ioan. 1.
luminat venientem in hunc mundum, Voluntas autem nostra obtenebrat nos. Hoc igitur & in isto loco manifestatur. Dicit enim quòd videntes natura, hoc est à deo facti vt natura intelligere possint, non vident voluntarie: & audientes, B
hoc est naturaliter à deo ita facti, vt audire & intelligere queant, non audiunt neque intelligunt propter voluntatem. Dic enim, quæso, an non videbant miracula Christi? Profectò, sed faciebant seipsos cæcos, & taxabant eum. Hoc ergo est, videntes non vidẽt. Adducit igitur & prophetam testẽ.
Et impletur in illis prophetia Esaiæ quæ dicit, Auribus audietis, Esai. 6.
& non intelligetis: & uidentes uidebitis, & non cernetis. Incrassatũ est enim cor populi huius, & auribus grauiter audierunt, & oculos suos occluserunt, nequando uiderent oculis, & auribus audirent, & corde intelligerent, & conuertantur, & sanem illos. Vides quid dicat propheta, propterea non intelligetis, nõ quòd crassum creauerim cor vestrum, sed quòd incrassatum sit, quòd antea manifestum subtile fuisse. Quòd enim incrassatur, prius te- C
nue fuit: incrassato autem illo sic, oculos suos occluserũt: nõ dixit q̃ occluserit eos deus, sed illi se sua voluntate. Illos em fecerunt, inquit, ne conuertantur, & sanẽ illos. Sua enim malitia operam dederunt vt incurabiles & ad conuersionẽ inepti fierent. *Vestri uero beati sunt oculi, quia uident: & aures uestræ, quia audiunt. Amen quippe dico uobis, quod multi prophetæ & iusti desiderauerunt uidere quæ uidetis, & audire quæ auditis, & non audierunt.* Et sensibiles quidem apostolorũ oculi & aures beatitudine digni, quòd agnouerunt Christum. Præfert autem illos prophetis, eo quòd Chrstum corporaliter viderunt, illi mentaliter tantum. sed & quòd illi non assequuti fuerũt tanta mysteria, & talẽ notitiam quantam ii. In duobus enim præcellebãt prophetas apostoli, & corporaliter vi

c iii dendo,

Apostoli prophetas in duobus præcelluntur.

D dendo,& spiritualiter intelligendo diuina. Manifestat igitur parabolam discipulis dicens. *Vos igitur audite parabolam seminantis. Quum quiuis audierit sermonem regni,& non intellexerit.uadit malignus ille,& rapit insitum in cor eius.hic est qui iuxta uiam seminatus est.* Adhortatur nos ad intelligendum quæ dicuntur à docentibus,ne & nos similes fiamus his qui iuxta viam.absit autem. Quia via est Christus, qui extra Christum sunt,hi non sunt in via,sed extra viam.

Afflictio. Persequutio.

At qui in petricosa semen iactum exceperat,hic est qui sermonem audit,ac protinus cum gaudio arripit:non habet autem radicem in seipso,sed temporarius est.Porro quum inciderit persequutio uel afflictio,propter sermonem statim offenditur. Afflictio,inquit, quia multi à parētibus vel aliis afflictionibus afflicti, statim blas

E phemant.Persecutio autem dicit propter eos quibus tyranni molesti sunt. *At qui in spinas semen exceperat, hic est qui uerbū audit, & cura seculi huius & deceptio diuitiarum suffocat uerbum, & sterilis fit.* Non dixit,seculum hoc suffocat, sed cura seculi:neque diuitię,sed deceptio diuitiarum. Diuitiæ enim quando disperguntur,non suffocant,sed crescere faciūt verbum.Spinæ autem,curæ & deliciæ,eo quòd ignem concupiscentiæ & gehēnæ accendunt.Et sicut spina acuta in corpus penetrat,& vix eradicatur,sic & deliciæ inualescētes in animam ingrediuntur,& vix eradicantur. *Cæterum qui in terram bonam excepit semen,hic est qui uerbum audit & intelligit,qui denique fructum reddit & facit,alius quidem centuplum, alius uero sexagecuplum,alius autem trigecuplum.* Variæ virtutis species

F sunt, varii & qui proficiunt. Vide autem ordinem in parabola. Oportet enim nos primum audire sermonem,& intelligere,ne simus sicut qui iuxta viam.Deinde firmiter retinere quod auditum est:præterea non esse amatores opum. Quid enim proderit si audiero & retinuero, & diuitiarum amore suffocor? *Aliam parabolam proposuit eis dicens,Simile factum est regnum cœlorum homini seminăti bonum semen in agro suo: sed dormientibus hominibus uenit illius inimicus,& seminauit zizania inter triticum,abiitque. Quum autem germinasset herba,& fructum fecisset,tunc apparuerunt & zizania. Accedentes autem serui patrisfamilias dixerūt illi,Domine,nōne bonū semen seminabas in tuo agro?unde igitur habet zizania?Ille uero dixit illis,Inimic⁹ hō hoc fecit.Serui aūt dixerūt illi, Vis igitur abeamus & colligam⁹ ea? At ille dixit, Non.ne dū colligitis zizania, eradicetis simul cū illis & triticū.sinite pariter*

pariter crescere utraque usque ad messem, & in tempore messis dicam messoribus, Colligite zizania, & colligate in fasciculos ad comburendum ea, triticum uero cōgregate in horreū meum. In priori parabola dixit quartam partem seminis cadere in terram bonam, in hac autem ostendit quod neque illa ipsa semina quæ in terram bonam, cediderunt incorrupta sinat hostis,dum nos dormimus,& ignaui sumus.Ager etenim mundus est,vel cuiusuis anima.Porro Christus est qui seminauit bonum semen.Boni homines,vel bonæ cogitationes. Zizaniæ, hæreses, vel malæ cogitationes. Quis seminat autem hæc? diabolus. At dormientes homines, qui propter ignauiam suam locum dederunt hæreticis,vel malis cogitationibus.Serui autem angeli,qui indignantur esse hæreses vel malitiam in anima, & volunt euellere & excindere ex hac vita hæreticos,& mala cogitantes.Deus autem non permittit hæ B reticos bellis consumi, ne simul patiantur consummanturque & iusti.Similiter neque propter malas cogitationes vult deus excindi hominem,ne & triticum simul corrumpatur:vt exempli gratia,si Matthæus excisus fuisset ex hac vita,quum esset zizanium, simul vtique excisum fuisset & frumentum quod postea ex ipso oriturum erat.Similiter & Paulus,& latro.Hi enim quum zizania essent,nō sunt extirpati,sed permissi sunt viuere,vt crescceret postea illorū virtus Dicitur igitur de angelis q̄ in consummatione tunc congregabūt zizania,hoc est hereticos.Sed quomodo? in fasciculos,hoc est,ligatis eorum manibus & pedib⁹: non enim tūc vltra quis ope C rari poterit,sed omnis operandi vis ligabitur.Frumentū aūt, sancti videlicet, à messoribus angelis cōgregabitur in cœlestia horrea. Igitur similiter malæ cogitationes quas habuit Paulus quādo persequebatur,exustæ sunt igni Christi,quem venit in terrā mittere:frumentū autē: id est bonæ cogitationes,cōgregatæ sunt in horrea ecclesiæ. *Aliam parabolam adiecit eis,dicens,Simile est regnum cœlorum grano sinapis,quod accepit homo,& seminauit in agro suo:quod minimum quidem est omnibus seminibus:quando aūt creuerit,maximū est inter holera,& fit arbor, adeo ut ueniant uolucres cœli, & nidulentur in ramis illius.* Granum sinapis, prædicatio est, & apostoli. pauci enim videntur hi, & totum orbem occupauerunt, atque ita vt volatilia cœli, hoc est qui leuem & alatam ad cœlestia mentem ha-

 bent,

D bent, in eis quiescant. Et tu quoq; esto granum sinapis, quod paruum quidē videatur. Non enim oportet virtute spectabilem se præbere, feruidum autem & prouocatiuum, & austerē reprehendentem. Sic enim eris maximus inter holera, id est perfectus inter infirmos, ita vt & volatilia cœli, hoc est anguli, habitent in te, angelicam ducentę vitam. Gaudēt enim illi in iustis. *Aliam parabolam proposuit eis, dicens, Simile factum est regnum cœlorum fermento quod acceptum mulier abscondit in farinæ satis tribus, donec fermentaretur totum.* Fermentum dicit apostolos, sicut & granum sinapis. Sicut enim fermentum, quū paruū sit, totā farinā in se trāfert sic & uos totū mūdū transformabitis, tametsi pauci sitis. Satū aūt erat mensura Hebręorum, sicut apud nos est modius, vel decalitra. Aliqui E autem per fermentum intelligunt prædicationem: per tria fata tres animæ vires, rationalem, concupiscibilem, & irascibilem: per mulierem vero, animam prædicationem in omnibus suis viribus recondentem, commiscentem, fermentantem, & sanctificantem per illam totum. Oportet enim nos omnino fermentari & transformari in diuina. Dicit enim, donec fermentetur totum. *Hæc omnia loquutus est Iesus per parabolas ad turbas, & sine parabola nihil loquutus est illis, ut compleretur quod dictum fuerat per prophetam qui ait, Aperiam in parabolis os meum, eructabo abscondita a constitutione mundi.* Adducit prophetam prædicantem quomodo docturus erat Iesus & in pF rabolis, ne tu putes Christum inuenisse nouum quendam docendi modum. Particula autem, Vt, non est causę, sed euētus significatiua. Non enim docuit Iesus vt impleatur prophetia: sed quia ipse docuit, impleta est prophetia. Absq; autem parabola non loquebatur eis, tunc solum: non enim semper in parabolis loquebatur. Eructauit autem dominus quæ abscondita erāt à cōstitutione mūdi. Ipse enim manifestauit nobis mysteria quæ in cœlis sunt. *Tunc relictis turbis uenit in domum Iesus.* Tunc reliquit turbas, quum nihil prodesset sua doctrina. Ipse enim in parabolis loquebatur, vt se interrogarent: contra illi non curabant, neque discere quærebant, vnde ab eo meritò relicti sunt. *Et accesserunt ad eum discipuli eius, dicentes, Dic nobis parabolam zizaniorum agri.* De hac sola rogant, quod aliq manifestiores eis videbantur, Zizania autem dicuntur, quæ inter fruges pullulant etiam noxia, vtpote lolium, vicia, bromium, & cætera. *At ille respondens*

Satū mensura.

Vt dictio non causæ semp, sed euentus significatiua est.

Zizania.

respondens dixit illis, Qui seminat bonum semen, est filius hominis: A *ager autem est mundus, Porro bonum semen, sunt filii regni: zizania uero, sunt filii illius mali: inimicus qui seminat ea, est diabolus: messis uero consummatio seculi est: messores autem, angeli sunt. Sicut igitur colliguntur zizania, & igni comburuntur: sic erit in consummatione seculi huius. Mittet filius hominis angelos suos, & colligent regno illius omnia offendicula, & eos qui patrant iniquitatem, ac mittent illos in caminum ignis. ibi erit ploratus, stridorque dentium.* Supra hæc dicta sunt, quæ hic dicenda. Dicebamus enim quòd de hæresibus accipiat quæ permittuntur esse vsq; ad cōsummationē seculi. Nā si excinderemus, & occiderem⁹ seditiōes fierēt, & forte etiā multi fideliū in seditionibus perirent: quoniam & Paulus & latro fuerunt olim zizania priusquam crediderunt: non execta autem sunt tunc, B propter futuram frugem. Postea autem quum fructum attulissent deo, conbusta sunt igni, & spiritus sancti feruore. *Tunc iusti fulgebunt sicut sol in regno patris sui. Qui habet aures audiendi audiat.* Quoniam sol videtur nobis omnibus stellis fulgentior: propterea comparat soli iustorum claritatem. Num vt super solem fulgeant? absit, quia sol iustitiæ Christus. Tunc iusti fulgebunt vt Christus. Erunt Mala. 4. enim & ipsi dij. *Iterum simile est regnum cœlorum thesauro in agro abscondito, quem homo qui inuenit, abscondit, & præ gaudio illinc uadit, & uendit uniuersa quæ habet, & emit agrum illum.* Ager, mundus: thesaurus, prædicatio & scientia Christi. Occultus est autem in mundo. Sapientiam enim, inquit Paulus, prædicamus absconditam. Quærens autem 1.Cor. 2. scientiam dei, inuenit eam: & omnia quæ habet, siue gentilia dogmata, siue malos mores, siue diuitias, abiicit statim, C & emit agrum, id est mundum. Nam qui scientiam habet Christi, possessionem propriam habet mundum, & elementa ei seruiunt, & imperat illis, sicut & Iesus & Moyses. *Iterum simile est regnum cœlorum homini negociatori quærenti bonas margaritas, qui cum inuenerit unam preciosam margaritam, abiens uendidit omnia, & mercatus est illam.* Mare est præsens vita. Negociatores, qui per hanc ambulant, & quærunt scientiam quandam inuenire. Multæ enim margaritæ, multorum sapientum opiniones. Vna autem præciosa, vna est ve- Margarita ut naditur. ritas, quæ scilicet Christus est. Igitur sicut de margarita traditur quòd in concha nascatur, quæ se aperit tempore ful-

goris,

D goris, & dein iterum claudit: concipitur itaque tum ex fulgore & rore, propterea candida est: sic & Christus in virgine conceptus est, & superno fulgore, spiritus sancti scilicet. Et sicut sæpe margaritam tenens in manu, ipse scit quantas habeat diuitias, alij autem ignorant: ita & prædicatio in obscuris & perfectis abscondita est. Docet igitur vt datis omnibus magaritam hanc possideamus. *Iterum simile est regnum cœlorum sagenæ, quæ in mare missa, ex omni genere congregauit: quam ut impleta fuisset subducentes ad littus, & sedentes collegerunt quæ bona sunt, in uasa: quæ uero mala, eiecerunt. Sic erit in consummatione seculi. Exibunt angeli, & separabunt malos de medio iustorum, & mittent eos in caminum ignis, ubi erit fletus & stridor dentium.* Terribilis est hæc parabola. o-
E stendit enim quòd licet credamus, nõ habeamus autem vitã bonam, in ignem proijciemur. Sagena quidem est doctrina piscatorum apostolorũ, quæ ex miraculis & testimonijs prophetarum connexa est. Quæ enim docebant apostoli firmabant miraculis, & prophetarum vocibus. Hæc igitur sagena ex omni genere congregauit, Barbaros, Græcos, Iudeos meretrices, publicanos, latrones. Quando autem impleta fuerit, & consummabitur mũdus, tunc qui in sagena fuerint, discernentur. Nam licet crediderimus, inuenti autem fuerimus mali, abijciemur. Qui autem non tales, in vasa mittentur, æterna tabernacula dico. Omne autem opus, siue bonum siue malum, cibus dicitur esse animæ. Habet enim anima spirituales dentes. Tunc autem anima stridebit illis, hoc est
F operatiuas suas virtutes conteret, eò quòd hæc fecerit. *Dicit Iesus, Intellexistis hæc omnia? Dicunt illi. Etiam domine. At ille dixit illis propterea omnis scriba doctus ad regnum cœlorum, similis est*
Mat.13. *patrifamilias qui depromit de thesauro suo noua & uetera.* Vidi-
Pro.18. sti quomodo parabolæ attentiores eos fecerint? Ecce igitur
1.Cor.4 qui alias insipientes & imperiti, intelligunt ea quæ obliquè dicta. Vnde laudans eos Saluator, dicit, Omnis scriba &c. Scribas enim vocat eos, vt doctos in lege: & licet docti essent in lege, non manserunt tamen in lege, sed docti sunt ad regnum, hoc est Christi scientiam, & possunt proferre ea quæ ex nouo & quæ ex veteri. Pater familias igitur dines. In ipso enim thesauri sunt scientiæ, qui noua docẽs, ex veteri subiũgebat testimonia, exempli gratia dixerat, pro ocioso sermone iustificaberis, hoc enim nouum: deinde addidit testimoniũ,

Ex

Ex sermonibus enim iustificaberis, & condemnaberis, hoc A
vetus. In hoc similes apostoli, qualis Paulus dicens, Imitatores mei estote, sicut & ego Christi. *Et factum est, ut quum finisset Iesus parabolas has, digrederetur illinc. Et quum uenisset in patriam suam, docebat eos in synagoga illorum.* Has dixit parabolas, quoniam & paulo post docturus erat. Trãsit autẽ, vt & alijs sua præsentia prosit. Patriam autem illius Nazareth intelli-
ge. nam in ipsa educatus est. Cæterum in synagoga docet publice & libere, ne dicere postea possint quòd quædam à lege diuersa docuerit. *Ita ut stuperent, ac dicerent: Vnde huic sapientia & uirtutes? nonne hic est ille fabri filius? nonne mater eius uocatur Maria, & fratres eius Iacobus, & Ioses, & Simon, & Iudas? & sorores eius nonne oẽs apud nos sunt? Vnde igitur huic hæc omnia? &* B
offendebantur super eo. Insipientes erant Nazareni. existima- *Ioseph ex*
bant enim ignobilitatem & obscuritatẽ in causa esse quo mi- *Clopæ fra-*
nus quis deo placeat. Esto enim quod humilis homo fuerit *tris uxore*
Iesus, an non & Deus? Quid obstaret magnum illum in mi- *sex libe-*
raculis fieri, Comprobantur igitur & inuidi, & insipientes. *ros habuit*
Oportebat sanè magis gloriari, quòd tantum bonum patria eorum protulerit. Fratres autem habuit dominus & sorores, Ioseph, filios, quos genuit ex vxore fratris sui Clopæ. Mortuo enim absque liberis Clopa, Ioseph iuxta legem vxorem eius accepit, & pueros procreauit sex, quatuor mares, & duas fœminas. Mariam quæ dicebatur Clopæ filia, secundum-
legem, & Salomon. Apud nos sunt, hoc est nobiscum habitant. Offendebãtur igitur & illi super Iesu. Fortassis enim ipsi dicebant quòd in Beelzebul eiiceret dæmonia. *Iesus au-* C
tem dixit illis, Non est propheta honoris expers, nisi in patria sua, & in domo sua. Et non fecit illic uirtutes multas, propter incredulitatem illorum. Vide Christum quomodo non iniuria eos afficit, sed mansuete fert. Solemus enim homines familiares contemnere, & externos in admiratione habere. Quod autem adiicit in domo sua, ideo fecit, quia oderant eum & fratres sui domestici. Porro illic virtutes multas non fecit, propter incredulitatem illorum parcens eis, ne post signa increduli manerent. Multa igitur non fecit: pauca autem fecit: ne possent dicere quòd si vlla fecisset, credidissemus. Tu autem intellige quòd & hodie Iesus in patria sua, hoc est apud Iudæos ignominiosus est: nos autem exteri illum veneramur.

CAPVT

CAPVT XIIII.

D

IN illo tempore audiuit Herodes tetrarcha famâ de Iesu, & dixit pueris suis, Hic est Iohannes Baptista, ipse surrexit a mortuis, & ideo uirtutes agunt in illo. Hic Herodes erat filius eius qui pueros in Bethlehem occidit. Considera autem hic fastum vitæ tyrannicæ. Ecce enim post quantum tempus fama de Iesu ad Herodem peruenit, tarde illa discétem, eo quòd non curabat eos qui virtute conspicui erant. Appareret autem quòd Baptistam timuerit, & propterea de his non aliis quàm pueris, hoc est seruis, effari audet. Quoniam autê viuens Iohannes signum nõ fecerat, putauit Herodes quòd E per resurrectionem acceperit etiam hoc donum à deo, vt miracula operetur. *Herodes enim ceperat Iohannem, & uinxerat ac posuerat in carcere propter Herodiadem uxorem Philippi fratris sui. Dicebat enim ei Iohannes, Non licet tibi habere eam. Et uolens eum occidere, metuebat turbam, propterea quod illum ceu prophetam habebant.* Narrationis huius de Iohanne in superioribus nõ meminit Matthæus, eò quòd scopus illi erat ea duntaxat scri
Deut. 7. bere, quæ ad Christum spectabant. Sanè nec nunc meminisset eius, nisi & hoc ad Christum retulisset. Arguit autem Iohannes Herodem, vt fratris vxorem non legitime habẽtem. Lex enim iubebat fratris vxorem accipere post frattem, si ille absque liberis defungeretur: hic autem Philippus nõ absq; liberis defunctus erat. Erat enim ei puella quæ saltabat. Sunt F autem quidam qui dicunt quòd etiam adhuc viuente Philippo Herodes ei abstulerit vxorem, & tetrarchiam. Siue autem hoc, siue illud erat, illicitum erat facinus. Non timebat autê deum, sed turbam timebat, vnde distulit cædem: at diabolus opportunum tempus sibi inuenit. *Quum autem celebrarentur natalia Herodis, saltabat filia Herodiadis in medio, & placuit Herodi: unde cum iureiurando pollicitus est se illi daturum quicquid peteret. At illa prius instructa a matre sua, Da mihi, inquit, hic in patina caput Iohannis Baptistæ.* Vide luxum, Regina saltat, & quanto pulchrius saltauit, tanto peius: Turpitudo enim regis facere, aliquid indecorum. Considera autem aliam insipientiam Herodis. Iurauit quicquid peteret daturum se. Quòd si caput tuum petisset, dedisses ne illud? Da mihi, inquit, hic caput Iohannis. Quare apposuit hic? Timebat ne forte Herodes

des resipiscens postea pœnitudine duceretur: propterea vr- A
get dicens, Da mihi hic. *Et indoluit rex: attamen propter iusiurãdum & accumbentes iussit dari. Et quum misissent carnifices, amputauit caput Iohannis in carcere: & allatum est caput eius in patina, & datum puellæ, atq; illa obtulit matri suæ. Et accesserũt discipuli eius, & tulerunt corpus & sepelierunt illud.* Indoluit propter virtu- Melio pletem. Admiratur enim virtutem & hostis, attamẽ propter ius- rũq; peierurandum dat donum inhumanum. Discamus autem hoc lo- rare, quâ co esse aliquando melius peierare, quàm propter iuramentũ *ob iuramẽ* impium aliquid facere. Sepultum autem est corpus Baptistæ *tũ quid fa* in Sebaste Cęsarea. Venerabile autem eius caput primum in *cere im-* Emesan repositum fuit. *Abieruntque et renunciauerunt Iesu.* pium. Quid annunciant Iesu? non quòd mortuus esset Iohannes, nam id fama statim attulerat, sed quòd Herodes de Iesu dice B ret quòd Iohannes esset. *Id quum audisset Iesus, secessit illinc in Pericula naui ad desertum locum seorsum.* Secedit Iesus propter Hero- *nõ temere* dis homicidium, docens nos ne obiiciamus nosipsos temere *adeunda.* in pericula: & interim ne videatur iuxta apparentiam tantũ incarnatus, propterea secedit. Si enim tenuisset eum Herodes, conatus fuisset illum occidere: & ũ conante hoc Herode, Iesus seipsum è mediis periculis eripuisset, eò quòd nondum instabat tempus mortis, habitus fuisset phantasma esse, & eapropter secedit. In desertũ autem locum seorsum, vt miraculum illud de panibus operaretur. *Et quum audissent turbæ, secutæ sunt eum itinere pedestri relictis urbibus Et egressus Ie sus uidit multam turbam, & miseratus illã, sanauit infirmos illorum.* Fidem indicant turbæ, vnde & ad secedentem accurrunt, & C ideo sanitatem fidei mercedem deportant. sed & quòd pedestri itinere incedunt, & quòd absque cibis veniũt, fidei signa sunt. *Facta autem uespera accesserunt ad eum discipuli ipsius dicentes, desertus est locus, & hora iam præteriit: dimitte turbas ut abeãt in uicos, & emant sibi cibaria. At illis dixit Iesus, Non est illis necesse ut abeant, date illis uos quod edant.* Misericordes sunt discipuli. Curam enim gerunt turbæ, & propterea nolunt eam ieiunam esse. Quid igitur saluator? Date vos illis quod edant. Hoc autem dicit, non tanquam ignorans in quanta Apostoli egestate essent: sed vt dicentibus illis se non habere quod edant, appareat ipsum non inanis gloriæ studio, sed necessitate ad operandum miraculum procedere. *At illi dicunt ei, Non habemus hic nisi quinque panes, & duos pisces. Ille uero dixit,*

Afferte

D *Afferte mihi eos huc. Et iussit turbas ut discumberent super gramina, sumptisque quinq; panibus, ac duobus piscibus, ac sublatis in cælum oculis, benedixit.* Nam licet vespera sit, tamen temporum ego conditor adsum: licet desertus locus sit, ego tamen sum qui omni carni escā do. Discamus autē hoc loco q̄ etiā pauca quæ habemus, in hospitalitatem insumere debemus. Etenim apostoli pauca habentes, dederunt turbis: & quemadmodum pauca hæc multiplicauit, ita & tua pauca multiplicabuntur. Facit autem turbas super gramina considere, ne tu in preciosis lectis & stratis recumbas. Porrò suspicit in cælum, & benedicit panes: fortassis vt maior fides ei habeatur quòd non sit contrarius deo, sed cælitus & à patre venerit. Docet quoque vt & nos mensam accedentes, primum
E gratias agamus, & sic comedamus. *Et quum fregisset, dedit discipulis panes, discipuli uero turbis. Et comederunt omnes, & saturati sunt, & sustulerunt quod superfuerat de fragmentis, duodecim cophinos plenos. Porro qui comederant, fuere uiri ferme quinquies mille, præter mulieres ac pueros.* Discipulis dat panes, vt in memoria semper habeant miraculum, & ne effluat à cogitatione eorum, tametsi illi semper obliuiscebantur. Ne autē opineris quòd apparenter tantum miracula fecerit, multiplicantur vsque ad impletionem duodecim cophinorū panes, vt & Iudas porter, & ad prodendum nō sit peruicax, miraculum secum cogitans. Panes autem multiplicat & pisces, vt ostendat quòd ipse sit qui terram & mare cōdiderit, & omnes
F cibi nostri ab ipso nobis dentur, & per ipsum multiplicētur. Cæterum in deserto sit miraculum, ne quis opinetur è ciuitate vicina emptos panes, multitudini q; distributos. desertum enim erat. Et hoc quidem secundum historiam. Iuxta anagogen autē disce. Postquā Herodes, hoc est, carnalis & pellicea mens Iudæorum (ita enim Herodes sonat) decollauit Iohannem prophetarum caput, hoc est, de Christo prædicentibus non credidit. secedit Iesus in desertū locū ad gētes à deo destitutas, & sanauit infirmas animas, & deinde pauit eas. Nā nisi remiserit nobis peccata, & sanauerit morbos per baptismum, nō pascet nos cōmunione impollutorum mysteriorum. Nullus enim nō baptizatus cōmunicat. Iam quinq; milia signant eos quorum quinque sensus male affecti erāt, qui & per quinque panes curantur. Enimuero quia quinque sensus infirmabantur, quot plagæ erant, tot erant & amplastra.

Duo

Duo vero pisces, piscatorum sermones: Vnus piscis Euange- A
lium, alius piscis Apostolus. Quidam quinque panes, quinq; libros Moysi intellexerunt: Genesim, Exodum, Leuiticum, Numeros, Deuteronomium. Duodecim autem cophini fuerunt sublati ab Apostolis, & portati. Quæcunque enim nos turbæ comedere & intelligere non potuimus, eorum Apostoli capaces portarunt. Excepit autem mulieres ac paruulos. Exigitur enim à Christiano ne quid puerile vel muliebre præ se ferat. *Et statim coegit Iesus discipulos suos intrare in nauim, & præcedere se in ulteriorē ripam, donec dimisisset turbas.* Vt significaret quàm indiuulsi essent à domino discipuli, dixit, coegit. semper enim ei adesse volebant. Dimittit autem & turbas, volens ipsas subsequi, ne arrogantiæ studiosus videretur. *Et dimissis turbis, ascendit in montem ad orandum seorsum.* B
Quum autem aduenisset uespera, solus erat illic. Cæterum nauis iam in medio maris erat, & afflictabatur a fluctibus. nam uentus erat aduersus. Ostendens nobis quòd oporteat absque distractione mentis precari, in montem ascendit. omnia enim propter nos facit. neque enim ipse precibus opus habet. Vesperi autem precatur, docens quòd nos non statim ab orationibus discedere debeamus, sed & nocte potissimum illis vacare: tunc enim maior quies. Permittit autem discipulos in tempestate, quò discant tentationes ferre fortiter, suamq; agnoscant virtutē. In medio autem maris naui giū, signat maiorē esse timorē. *Quarta autē noctis uigilia abiit ad illos Iesus, ambulās super mare: & ubi uidissent eum discipuli super mare ambulantē, turbati sunt, dicentes, Spectrum est. ac præ metu exclamauerunt: sed* C
statim locutus est illis dicens, Fidite, ego sum: ne terreamini.
Non mox astitit eis vt tempestatem sedaret, docens non sta- *Vigiliæ*
tim petendam aduersitatum solutionem, sed ferendas for- *noctis iu-*
titer: at circa quartam vigiliam. In quatuor enim partes no- *xta militē*
ctem diuidunt custodes iuxta militarem disciplinā, singulis *rem disci-*
per tres horas suā seruātibus custodiam. Dominus autē post *plinā par-*
nonam horam noctis ambulans supra aquam tanquam deus *titæ.*
astitit. Illi autē rem tam raram ac insolitā spectantes, putabant spectrum esse. Neq; enim à specie ipsum cognoscebāt, partim propter noctē, partim propter metū. Ille autē animās illos, primum eis dixit, Ego sum, qui omnia possum: fidite.
Respondens autem illi Petrus dixit, Domine, si tu es, iubeto me uenire ad te super aquas. Feruentissima Petri erga Christum charitas

D ritas erat. desiderabat enim statim prope illum esse, & præ aliis. Credidit autem quòd Iesus non solum ipse ambularet super aquas, sed & sibi daturus esset hoc. Non dixit autem, Iube me ire, sed, ad te ire. Nam illud ostentationis est, hoc autē amoris in Christum. *Iesus autem dixit, Veni. Et quum descendisset e naui Petrus, ambulabat super aquas, ut iret ad Iesum. Cæterum quum uideret uentum ualidum, territus est: & quum cœpisset demergi, clamauit dicens, Domine serua me.* Substrauit dominus Petro mare, suam declarans virtutem. Attende quod in maiori periculo existens, mari ventis turbato timuit: ita infirma est humana natura: & statim vt timuit, cœpit submergi. quando enim fides infirma est, tunc in profunda descendit Petrus. Hoc autem fecit, ne ille superbiret, & alios solaretur
E discipulos. forte enim inuiderunt. sed & Christus quantum ipsum amet, ostendit. *Confestim autem Iesus extenta manu apprehēdit eum, & dixit illi, Paruæ fidei, ad quid formidasti? Et ingressis illis in nauim, conquieuit uentus. Porro qui in naui erant, accesserunt ad eū & adorauerūt dicentes, Vere dei filius es.* Ostendens Christus nō ventū, sed pusillanimitatē submergendi causam esse, nō vētum increpat, sed Petrū pusillanimé. Ideo & apprehensum eū statuit super aquā permisso vento flare. Non omnino autem dubitabat Petrus, sed secundum quid, hoc est ex parte: nam iuxta id quod dubitauit, incredulus fuit: iuxta id autem quod clamauit, Domine serua me, curauit incredulitatem, Ideo paruæ fidei dicitur, non incredulus. Igitur qui in
F naui, & ipsi metu soluti sunt. Cessauit enī ventus. Et ex his cognito Iesu, confessi sunt eius deitatem. Neque enim hominis est super mare ambulare, sed dei: sicut & Dauid dicit, In mari viæ tuæ, & semitæ tuæ in aquis multis. Iuxta anagogen au
Psal. 70. tē, nauis terra, fluctus vita à malis spiritib⁹ turbata, nox ignorantia. In quarta igitur vigilia, ad finem seculorum astitit Christus. Prima vigilia, fœdus cum Abraham: secunda, lex Moysi: tertia, prophetæ: quarta, domini aduentus. Ipse enim seruauit nos fluctibus agitatos, veniens ad nos, ita vt eum cognosceremus, & vt deum adoraremus. Vide autem & hoc, quòd negationem Petri, & deinde eius conuersionem & pœnitententiam præsignarunt & quæ in mari acciderunt. Nam
Mar. 14. sicut illic dicebat confidens, Non te negabo: sic & hic, Iube me venire ad te super aquas. sicut tunc permisit negare, ita & hic permittit mergi. Hic manum ei porrexit dominus, & nō permisit

permisit eum submergi: ita tunc per pœnitētiam eum à pro- A
fundo negationis extraxit. *Et quū traiecissent, uenerūt in terrā Genezareth. Et quum agnouissent illū uiri loci illius, emiserūt nuncios in totam undiq; finitimam regionem, & attulerunt illi omnes male habentes, & obsecrabant eum ut tantum tangerent fimbriam uestimenti ipsius: & quotquot tetigerunt eum, salui facti sunt.* Genezareni agnoscentes Christū multo tempore apud se versantē, & ex aspectu & miraculis alacrem exhibuerunt fidem, ita vt *Fimbriam*
cuperent & fimbriam contingere, atq; ita curati sunt. Sic & *uestimēti*
tu quoq; summitatem vestis Christi cōtingito, hoc est finem *Christi tā*
incolatus sui ī carne. Si enim credideris q̄ assumptus est, sal- *gere.*
uaberis. Vestis enim caro: fimbria autem eius, finis vitæ.

CAPVT XV.

T VNC *accedūt ad iesum Hierosolymitani scribæ* B
& pharisæi, dicentes, Quare discipuli tui trāsgrediuntur traditionem seniorū? non enim lauant manus suas quando edunt panem. Quanquam in omnibus locis erant scribæ & pharisæi, magis tamē venerabiles erant Hierosolymitani: ideo illi magis inuidebant, vtpote inanis gloriæ magis appetentes. Morem autem habebant Iudæi non comedere illotis manibus, idq; ex patrum traditione. Has igitur traditiones vt vidissent nō obseruari à discipulis, putauerunt illos cōtemnere seniores. Nihil i gitur ad hoc respondet, sed vicissim reprehendit eos.
At ille respondens dixit eis, Quare & uos transgredimini præce- Exodi. 10
ptum dei propter traditionem uestrā? nam deus præcepit dicens, Ho- Deut. 5.
nora patrem & matrem: & qui maledixerit patri aut matri, morte C
moriatur: uos aūt dicitis, Quicūq; dixerit patri aut matri, quicquid doni a me profectum erat, id in tuum uertetur commodum, & non honorabit patrem suum, aut matrē suam: & irritum feciſtis præceptum dei propter traditionem uestram. Pharisæi accusabant discipulos quasi mandatum seniorum prævaricantes: Christus autē ostendit ipsos dei legem prævaricari. Docebāt enim pueros ne quid darent parētibus, sed offerrent quæcunq; habebāt in gazophylacium templi. Erat autē in tēplo thesaurus, in quē quisquis volebat quippiam immitteret, vocaturq; ille gaza. at distribuebatur in pauperes thesaurus. Pharisæi igitur persuadebant pueris ne quid darent parentibus, sed offerrēt in thesaurum: docebantq; ipsos vt dicerent, Donū dei est, id

Universidad de Deusto
Biblioteca

D est oblatum deo est ò pater, id quod per me tibi vsui esse cupis. Et sic partiebantur ipsi cum pauperibus opes, & parentes relinquebantur & contemnebantur, nec in senecta alebantur. Faciebant autem hoc & fœneratores. Si quis enim cuipiam dedisset ad vsuram pecunias, & deinde malus debitor non esset soluendo, dicebat fœnerator ad illum ingratũ debitorem, Corban est quod debes mihi, hoc est, donum deo oblatum. Debitor igitur tunc quasi deo debens, etiam inuitus dinumerabat. Hoc docebant pharisæi pueros facere.

Esa.29. *Hypocritæ, bene prophetauit de uobis Esaias dicens, Appropinquat mihi populus hic ore suo, & labiis me honorat, cæterum cor eorum procul abest a me. Sed frustra me colunt docentes præcepta & doctrinas hominum.* Ostendit Esaię voce quòd etiam tales sint

E erga patrem suum, quales & erga se inueniũtur. Nam quum mali essent, propter mala opera longe fiebant à deo, & diuinum sermonem solo ore loquebantur. Frustra enim colunt & putant se colere deũ, qui per opera illum dehonorãt. *Et aduocatis ad se turbis, dixit eis, Audite & intelligitẽ. Non quod ingreditur os, impurat: sed quod egreditur ex ore, hoc impurum reddit hominem.* Non loquitur vltra pharisęis, vtpote incurabilibus: turbæ autem loquitur, & per quòd illos ad se aduocat, honorem illis deferre videtur, vt suscipiant sermonẽ suum: & inquit, Audite, & intelligite: excitans eos, & attentos faciens. Quia autẽ pharisæi arguerant discipulos quod illotis mani-

F bus comederent, dominus de cibis dicit q̃ nullus cibus coinquinet hominem, vel impuret. Et si cibus non impurat, multo minus illotis comedere manibus. Coinquinat enim intus hominẽ, dicere quę non oportet. Notat autem latenter pharisæos per illa verba, qui dicentes inuidorum verba coinquinabantur. Vide autem sapientiam quomodo neq; manifeste illotis manibus comedere approbat, neq; auersatur: sed aliud quiddam docet, quod eiiciant è pectore malos sermones.

Tunc accedentes discipuli dixerunt illi, Nosti pharisæos audito sermone isto offensos fuisse? At ille respondens dixit. Discipuli propter pharisæos dicũt quod offensi sint, tametsi etiam ipsi turbati fuerint: quod manifestum ex eo quòd accesserit Petrus, & interrogauerit de hoc. Igitur Iesus quum audisset quòd offensi essent pharisæi, dixit. *Omnis plantatio quam non plantauit pater meus cælestis, eradicabitur. Omittite illos, duces sunt cæci cæcorum. Porro si cæcus cæco dux fuerit, ambo in foueam cadent.*

Senio-

Seniorum traditiones & Iudæorum præcepta eradicatum iri A
dixit, non legalia, vt existimant Manichæi. Lex enim plan- *Lex, dei*
tatio est dei, non igitur illa eradicata est. Manet enim radix *plantatio*
eius, spiritus qui in occulto est. Folia autem, hoc est apparẽs *est, adeo-*
litera, defluunt. Legem enim vltra non iuxta literam, sed iu- *que nõ est*
xta spiritum intelligimus. Quoniam autem desperati ac in- *eradicata*
curabiles erant pharisæi, dixit, Omittite illos. Hinc enim di
scimus quòd offendi illos qui sponte offenduntur, & incurabiles sunt, non est nobis damnosum. Præceptores autem illos dicit cæcos cæcorum duces, vt ab eis turbas abducat.

Respondens autem Petrus dixit ei, Dic nobis parabolam hanc. Petrus quia sciebat legem prohibere promiscuè esum omnium, & timebat dicere Iesu, Ex his quę dixisti, offendimur: apparent enim legi aduersa esse: simulat ignorantiam, & interro B
gat. *Iesus autem dixit, Adhuc & uos intelligentia caretis? Nondũ intelligitis quod quicquid ingreditur in os, in aluũ abit, & in secessum eiicitur? At ea quæ proficiscũtur ex ore, ex ipso corde egrediũtur, & illa impurum reddunt hominem. Nam ex corde exeunt cogitationes malæ, adulteria, stupra, furta, falsa testimonia, cõuitia. Hæc sunt quæ impurant hominem. Cæterum illotis manibus cibum capere, nõ inquinat hominem.* Increpat discipulos saluator, & insipientiam exprobrat vel vt offensis, vel vt manifesta ignorantibus. Dicit igitur. Non intelligitis quod omnes intelligunt & sciunt? Cibi enim non manent intus, sed infra exeunt per aluum, & nullum hominem in anima coinquinant, non enim manent intus. Cogitationes autem intrinsecus nascuntur, & C
manent illic, & egrediuntur, hoc est, in opus procedentes & actus, inquinant hominem. Cogitatio enim scortationis intrinsecus manens maculat, & egrediens in opus maculat.

Et digressus illinc Iesus, secessit in partes Tyri & Sidonis: & ecce mulier Chananæa quæ a finibus illis uenerat, clamabat ad illum dicens, Miserere mei domine fili Dauid: filia mea misere a dæmonio agitatur. Ille uero non respondit ei uerbum. Quare discipulos prohibuit ire in viam gentium, ipse autem in Tyrum & Sidonem gentilium ciuitates iuit? Disce igitur quòd non *Supra.16*
vt prædicaturus iuit illuc, quia (ut Marcus dicit) & occul- *Marci. 7.*
tauit se. Vel aliter dic, quia vidit pharisæos nolle suscipere sermonem de cibis, transiit ad Gentes. Miserere autem dicit, non filiæ meæ (illa enim sensu caret) sed mei, quæ tam grauia patior & sentio. Nec dicit, Veni & sana, sed mi-

D ſerere. At ille non reſpondit ei verbum, non vt contemnat, ſed vt oſtendat quòd propter Iudæos venerit, prius illos docens: & vt occludat calumnias eorum, ne poſſint poſtea dicere quòd gentilibus benefecerit, ipſis cõtemptis. Ad hæc etiam firmam mulieris fidem manifeſtam reddit.

Et accedentes diſcipuli eius rogabant illã dicentes, Omitte illam, nam clamat poſt nos. At ille reſpondens dixit, Non ſum miſſus niſi ad oues quæ perdiderant domus Iſrael. Diſcipuli grauatim ferentes clamorem mulieris, rogabant, Dimitte eam, hoc eſt obſecrabãt vt ablegaret illam à ſe. Hoc autem faciebant non tanquã im miſericordes, ſed magis volentes perſuadere domino vt miſereretur ei. At ille inquit, Non ſum miſſus niſi ad Iudæos, qui ſunt oues quæ perdiderant ea quæ illis concredita erant. Per

E hoc autem amplius euulgat fidem mulieris. *Illa uero uenit & adorauit illum dicens, Domine, ſuccurre mihi. At ille reſpondit, ac dixit, Non eſt bonum ſumere panem filiorum, & obiicere catellis. Illa autem dixit, Etiam domine. Etenim catelli comedunt de micis quæ cadunt de menſa dominorum ſuorum.* Poſtquam vidit mulier patronos ſuos repulſam paſſos, iterum dominum feruenter accedit, & inuocat vt dominum. Quia autem Chriſtus canem illam dixerat, eo quòd gentiles impuram agerent vitam, & in ſanguine idolis immolatorum verſarentur, filios vero Iudæos: illa valde ſapienter & magno intellectu reſpondit. Quamuis & canis ſim, & indigna quæ panem accipiam: hoc eſt virtutem & ſignum magnum, ſed hoc quod paruum quidem, quantum ad virtutem tuam attinet, mihi autem magnum fuerit, da, ſicut & qui panes comedunt, non magni fa-

F ciunt ſi micas dent: canes autem bene ex his paſcuntur.

Tunc reſpondens Ieſus dixit illi. O mulier, magna eſt fides tua, fiat tibi ſicut uis. Et ſanata eſt filia eius ex illa hora. Nunc manifeſtat Ieſus cauſam propter quam ſanationem primum ſuſtulerit, nempe vt fides & prudentia mulieris clareſcat. Propterea nõ ſtatim ab initio annuit Chriſtus, ſed magis illam à ſe amandauit: nunc vt fides & prudentia eius manifeſtentur, laudat eã Magna eſt fides tua. Hoc autem quod dicit, Fiat tibi ſicut vis, oſtendit quòd niſi fidẽ habuiſſet, nihil fuiſſet aſſequuta. Atque ita ſi voluerimus & nos, nihil vetat & nos aſſequi quę

De interceſſione ſanctorum. voluerimus. Obſerua autẽ q̃ licet ſancti orent pro nobis, ſicut pro illa apoſtoli, attamen nos pro nobiſipſis petentes magis audimur. Eſt autem Chananæa ſymbolũ eccleſiæ e gentibus co

tibus collectæ. Nam & gentes prius repulſæ fuerunt, & poſtea in filiorũ ordiné allectæ, & obtinuerunt panẽ corporis domini. Iudæi auté canes facti, ex micis videntur paſci, hoc eſt paruitate & vilitate literæ. Significat enim Tyrus cohibitionem, Sidon autem venantẽ: Chananæa, præparata humiliationi. Gentiles igitur qui malitia tenebãtur, inter quos fuerunt venatores animarum dæmones, humilitate ſunt prę-

A parati. Iuſti enim ſublimi regno dei ſunt prę-parati. *Et progreſſus illinc Ieſus, uenit iuxta mare Galilææ, & cõſcenſo mõte ſedebat illic: & acceſſerũt ad eũ turbæ multæ, habẽtes ſecũ claudos, cæcos, ſurdos mutilos, & alios multos, & abiecerũt eos ante pedes Ieſu, & ſanauit eos, adeo ut turbæ miratæ ſint quum uiderent mutos loqui, mutilos eſſe ſanos, claudos ambulare, cæcos uidere: & glorificabant deum Iſrael.* Non continuo verſatur in Iudæa, ſed Galilæa, B propter multam incredulitatem Iudæorum. Galilæi enim fideliores illis erant. Vide igitur fidem illorum, quomodo & in montem aſcendant claudi exiſtentes & cæci, non ſegnes ſunt, ſed & ad pedes obiiciuntur, vtpote illum ſupra hominẽ eſſe exiſtimantes, vnde & ſanitatem aſſequuti ſunt. Et tu igitur aſcende in montem mandatorum, vbi ſedet Ieſus: & ſi cæcus fueris, non valens videre per teipſum quod bonum: & ſi claudus, videns quidem quod bonum, non valens autem ad hoc peruenire: & ſi ſurdus, qui neque alium audias admonentem, neq; alium admonere valeas: & ſi mutilus ſis, non valẽs extendere manum ad eleemoſynam: & ſi alio quodam morbo teneare: vadas ad pedes Ieſu, & veſtigia vitæ illius attinge, curamque habebis. *Ieſus autem uocatis ad ſe diſcipulis ſuis di* C *xit: Miſeret me turbæ, propterea quod iam triduum perſeuerant apud me, & non habent quod edant: & dimittere eos ieiunos nolo, ne deficiant in uia.* Turbæ quidem non audebant panes petere, vtpote qui ad recipiendam ſanitatẽ venerant. ipſe autem miſericors exiſtens, curam agit: & ne quis dicere poſſit quòd alia viatica habeant, inquit quòd ſi etiam habuiſſent, fuiſſent conſumpta. Tres enim iam dies ſunt. Oſtendit autem *Supr. 14. Iohan. 6.* quòd à longe venerint, dicendo, ne deficiant in via. Hæc autem dicit ad diſcipulos, excitare eos volens vt dicant quòd poſſit eos alere, ſicut & quinque milia: ſed illi adhuc ſapientia carebant. *Et dicunt illi diſcipuli eius: Vnde nobis in ſolitudine panes tam multi ut ſaturemus turbam tantam?* Quanuis nõ oportebat illos oblitos eſſe quòd & prius plures pauerit in ſolitu-

 dine,

D dine, sed stupidi erant, vt quum postea hos videris tanta sapientia præditos, mireris dei gratiam. *Et dicit illis Iesus, Quot panes habetis? Illi autem dixerunt, Septem, & paucos piscículos. Et iussit turbas discumbere in terra, & sumpsit septem panes ac pisces: & postquam gratias egisset, fregit, deditque discipulis suis: discipuli autem turbæ. Comederuntque omnes, & saturati sunt. Et sustulerunt quod supererat fragmentorum, septem sportulas plenas. At hi qui comederant, erant quatuor mille uiri, præter mulieres & pueros.* Frugalitatem docens, super terram recumbere iubet, & gratias agere ante cibum docens, gratias agit & ipse. Rogas autem quo pacto illic quidem, quum essent quinque panes, & quinque milia aliti essent, duodecim cophini superfuerunt: hic autem quum essent pauciores panes, & plures panes, septem sportæ? Dici igitur posset quòd sportæ maiores essent cophinis, vel ne æqualitas miraculi eos obliuiisci faceret. Nam si nunc quoque superfuissent duodecim, obliti fuissent ob æqualitatem, quòd iterum miraculum fecisset in panibus. Tu autem & hoc scias, quòd quatuor milia, hoc est qui quatuor virtutes recte possident, hi septem panibus, hoc est magis spiritualibus & perfectis sermonibus pascuntur. Septenarius enim numerus, septem spiritualium donorum est symbolum. Discumbunt autem super terram, quia omnibus terrenis superiores sunt, & calcant ea: sicut & quinque milia super fœnum discubuerunt, hoc est carnem & gloriam subiecerunt. Omnis enim caro fœnum, & omnis gloria hominis sicut flos fœni. Septem autem sportæ hoc loco residuæ, eo quòd spiritualia & perfectiora fuerunt, quæ non potuerunt comedere. Illa igitur supererant, quę septẽ sportæ capiunt, hoc est, quę solus sanctus spiritus scit. Spiritus enim omnia scrutatur, etiam profunditates dei. *Et dimissis turbis conscendit nauim, uenitque in montes Magdala.* Secedit Iesus, quia nullum aliud signum fecerat, quale hoc in multiplicandis panibus. plures sequebantur, atque (vt Iohannes dicit) in regem assumpturi erant illum. Vnde & secedit, quò tyrannidis effugiat suspitionem.

Gratias agere deo ante cibũ exẽplo docet Christus.

Eccl. 14. Esa. 40. 1. Cor. 2. Ioan. 6.

CAPVT XVI. A

Taggressi Pharisæi una cum Sadducæis, tentantes rogabant eum ut signum è cœlo ostenderet sibi.

E Tametsi dogmatis dissideant Sadducæi & Pharisæi, nihilominus tamen contra Christum cõspirant. Signum autem è cœlo petũt, vt sistere solem vel lunam. Existimabant enim quòd signa quæ super terram fiebant, diabolica virtute & in Beelzebul fierent. Ignorabant enim insipiẽtes quòd & Moses in Aegypto multa signa super terram fecerat, & ignem è cœlo descẽdisse super pecora Iob à diabolo erat, atque adeo nõ omnia quæ è cœlo, à deo: neque quæ in terra omnia, à dæmonibus. Exod. 7. 8. 9. 10. Iob. 1.

At Ile respondens dixit eis, Quum cœperit esse uespera, dicitis, Serenitas erit, nam rubet cœlum. Et mane, Hodie tẽpestas, rubet enim cœlum, Hypocritæ, faciem cœli scitis diiudicare, signa uero temporum non potestis. Reprehendit tentatiuam illorum quęstionem, hipocritas ipsos nominans: & inquit, sicut signorum apparẽtium in cœlo aliud quidem pluuiarum, aliud autem serenitatis indicium est: & nemo videns pluuiarum signum, serenitatem requirit, vel serenitatis signũ videns, pluuias timet: sic & de me cogitare oportet, quòd aliud tempus huius aduentus, & aliud futuri. Nunc opus est miraculis in terra: quę autem in cœlo fient, vsque in illud tẽpus reseruabuntur, quo sol extinguetur, luna occultabitur, cœlum immutabitur. B Inf. 24. Mar. 13. Ionæ. 2.

Natio prauа & adultera signum requirit, & signum non dabitur ei, nisi signum Ionæ prophetæ. Et relictis illis abiit. Natio mala, C vtpote tentans: & adultera, vt deficiens à deo, & adhærens diabolo. Petentibus autem signum è cœlo, nõ dat nisi signũ Ionæ prophetæ, hoc est quòd in ventre magni ceti, hoc est mortis, factus triduanus, resurget. Hoc autem signum etiam è cœlo esse dixeris. In morte enim eius obtenebratus est sol, creatura omnis immutata est. Vide autem sermonem, Signũ non dabitur ei nisi signũ Ionæ prophetæ. Ipsis eñ data sunt signa, hoc est, propter ipsos facta sunt, tametsi non crediderint. Proinde & relictis illis vt incurabilibus, abiit. *Et quum uenissent discipuli eius in ulteriorẽ ripã, per obliuionẽ nõ acceperunt panes. At Iesus dixit illis, Videte & cauete a fermẽto pharisæorũ & Sadducæorũ.* Quẽadmodũ fermentũ amarũ est vetus, ita &

D cærorum doctrina mordet animas, amara existens, & veteres seniorum traditiones introducens. Et sicut fermentum tẽperatura est aquæ & farinæ, sic & doctrina Pharisæorũ mixta est ex sermone & ex vita corrupta. Non dixit autem illis manifeste, Cauete à doctrina Phariseorum, vt memores eos faceret signi panũ. *At illi reputabant intra se dicentes, Panes non sumpsimus. Quod ubi cognouit Iesus, dixit illis, Quid cogitatis intra uosipsos o parum fidentes, quod panes non sumpseritis? Nondum in-*
Supr. 14. 15. *telligitis, neque memoria tenetis quinque illos panes, quum homines essent quinque milia, & quot cophinos sustuleritis: neque septem illos panes, quum essent quatuor milia, & quot sportas acceperitis? Qui fit ut nõ intelligatis me nõ de pane dixisse uobis illud, ut caueretis a fermento Phariseorum & Sadducæorum?* Existimabant quòd hoc
E diceret illis, vt custodirent se ne coinquinarentur à cibis Iudaicis, eo quòd loquæbãtur inter se quòd panes non accepissent. Exprobrat igitur illis quòd tam stupidi & tam paruę fidei essent. Imprudentes enim erãt & stupidi, quòd non cogitabant quàm paucis panibus multos supra aluisset. Et quòd paucæ fidei, quòd quia non emerant, diffiderent ipsum posse alicunde acquirere. Et vt acrius eos perstrinxit (non enim vbique bona est mansuetudo, tantum vbique valet rationabilis increpatio.) Tunc, inquit, intellexerunt quòd non iussisset cauere à fermento panis, sed à doctrina Pharisæorum & Sadducæorũ. *Quum uenisset autem Iesus in partes Cæsareæ Philippi, interrogabat discipulos suos dicens, Quem me dicunt homines esse, filium illum hominis?* Meminit eius qui ciuitatẽ condidit,
F quia est & alia Cæsarea Stratonis, & non in illa, sed in hac illos interrogat. Procul enim à Iudeis abducit discipulos, vt nullum timentes libere ac fidenter dicant. Primũ autẽ percõtatur multitudinis opinionem, vt ad maiorem reducãtur benuolentiam, & ne in eandem, in quam plerique, cadant humilitatem. Non interrogat autem, Quem me dicũt Pharisęi? sed homines: de simplici multitudine dicens.

Illi uero dicebant, Alii quidem Iohannem Baptistam, alii uero He-
Supr. 14 Mar. 6. *liam, alii autem Hieremiam, aut unum ex prophetis.* Qui Iohannem illum nominabant, erant ex his qui cũ Herode, qui putabant Iohannem post resurrectionem etiam donum accepisse operandi miracula. Qui autem Heliam, mouebãtur ex eo quòd acriter reprehendebat, & expectabant quod veniret. Qui vero Hieremiam, hoc dicebant, quòd simili sapien- A
tia prędītus esset, quam à nullo didicerat. Etenim Hieremi- Hiere. 1.
as quum puer esset, in prophetam assumptus est.

Dicit illis, Vos autem quem me dicitis esse? At Simon Petrus dixit, Tu es Christus ille filius dei uiuentis. Iterum vt feruentior Petrus prosilit, & vere confitetur ipsum esse filiũ dei. Nõ enim dixit, Tu es Christus filius dei viuentis, absque articulo, sed cum articulo, ille filius, hoc est, ille ipse, qui solus & vnicus: non gratia filius, sed qui ex ipsa patris substantia genitus: quia & multi Christi erant, sacerdotes & reges omnes, sed Christus cum articulo vnus est. *Et respondens Iesus, dixit illi, Beatus es Simon Bar Iona. quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui est in cœlis.* Beatum dicit Petrum, quia à diuina gratia scientiam acceperat: approbans autem Petrũ, B
ostendit consequenter aliorum hominum opiniones falsas. Dixit autem illum Bar Ionam, hoc est, filium Iona: quasi ita diceret, sicut tu Ionæ filius, ita ego patris mei, consubstãtialis illi existẽs sum. Reuelationem autem scientiã dicit, quia absconditа & ignota ei à patre erant reuelata.

At ego tibi dico, quod tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, & portæ inferi non prævalebũt contra illam. Quo sup. Petrũ ædificatio ecclesiæ.

Remunerat Petrum dominus, mercedem illi dãs magnã, quòd supra eum ædificauit ecclesiam. Quia enim confessus erat eum dei filium Petrus, dicit quòd hæc confessio quam confessus est, fundamentum erit futurum credentium: ita vt omnis homo extructurus fidei domum, hoc iacturus sit fun- C
damentum. Nam licet innumeras condamus virtutes, nõ habeamus autem fundamentum rectam confessionem, inutiliter ædificamus. Quum autem dixit ecclesiam meam, ostendit se dominum vniuersi: deo enim seruiũt omnia. Portæ autem inferi, temporales sunt persequutores, qui ad infernum Psal. 118.
mittere conantur Christianos. Et hæretici quoq; portę sunt ad infernum ducẽtes. Multis igitur persequutoribus, & multis hæreticis prævaluit ecclesia. Est autem & vnusquisq; nostrum ecclesia, quæ sit domus dei. Si igitur in confessione Christi confirmati fuerimus, porte inferi, hoc est peccata, non prævalebunt nobis. De his enim portis exaltatus Dauid dicebat, Qui exaltat me de portis mortis. Quales portę Psal. 9.
ô Dauid: Duæ: cedis scilicet, & adulterii.

Et dabo

Universidad de Deusto
Biblioteca

D *Et dabo tibi claues regni cœlorum, & quicquid solueris in terrâ, erit solutum in cœlo: & quicquid alligaueris super terrâ, erit alligatum in cœlis.* Tanquam deus magna potestate, dicit, Dabo tibi. Sicut enim pater dedit tibi reuelationem, sic ego claues. Claues autem intelligas quæ ligãt & soluũt, hoc est delictorum vel indulgentias vel pœnas. Habent enim potestatẽ remittendi & ligandi, qui sicut Petrus, episcopatus gratiam assequuti sunt. Quãuis autem Petro soli dictum sit, Dabo tibi, omnibus tamen & apostolis concessæ sunt. Quando? quũ dixit, Quorumcũque remiseritis peccata, remittuntur. Etenim quum dixit, Dabo, futurum tempus signat, hoc est, post resurrectionem. Cœli autem dicuntur & virtutes, quarum claues sunt bonæ operationes. Nã operando ingredimur, quasi per

Iohan. 2.
Cœli uirtutes.

E claues quasdam aperientes vnamquãque virtutum. Si autem non operor, sed solum scio bonum, habeo quidem clauẽ scientiæ solum, extra autem maneo. Ligatus autẽ in cœlis, hoc est in virtutibus, qui non ambulat in illis: nam virtuosus in illis solutus est. Ne habeamus igitur peccata, vt non catenis nostrorum peccatorum ligati simus. *Tunc edixit discipulis ne cui dicerent quod ipse esset Iesus Christus.* Volebat Christus ante crucem obscurari suam gloriã. Nam si audiuissent homines ante passionem quòd deus esset, & deinde vidissent eum pati, quomodo nõ fuissent offensi? Et propterea occultat se multis, vt post resurrectionem absque offendiculo à multis sciatur, spiritu sancto omnia miraculorum operationibus adæquante. *Ex eo tempore cœpit Iesus indicare discipulis suis quod oporteret ipsum abire Hierosolymã, & multa pati a seniorib⁹ & principibus sacerdotum & scribis, & occidi, & tertio die resuscitari.*

F Prædicit illis passionem, ne inexpectata illa veniente offendantur, putantes quòd inuitus & non præsciẽs passus esset. Postquam enim audiuerunt per cõfessionem Petri quòd filius sit dei, tunc reuelauit illis & passionem. Post tristitia autem subdit & lætitiam, nempe quòd die tertio resurgeret.

Et quum, abduxisset illum Petrus, cœpit increpare illum, dicens: Propitius esto tibi domine, nequaquam erit tibi hoc. Id quod reuelatum erat, Petrus recte confessus est: in eo autem quod nõ reuelatum, lapsus: vt sciamus quòd absque deo neque ille loquutus est magnum quiddam. Nolens igitur Petrus Christum pati, & ignorans resurrectionis mysterium, dixit, Propitius esto

pitius esto tibi domine, nequaquam erit tibi hoc. *Conuersus* A *autem ille, dixit Petro: Abi post me Satana, obstaculo es mihi: quia Recte lo- non sapis ea quæ sunt dei, sed ea quæ sunt hominum.* Petrum re- quẽtẽ Pe- trũ, *beatũ* *Christ⁹ dã* *cit: male* *dicitur.* *autem sa-* *tanam.*
ctè quidem loquentem, beatum prædicat Christus: irratio- nabiliter autem formidantem, & nolentem se pati, perstrin- git, dicens, Vade post me Satana. Satanas autem aduersarius dicitur. Vade igitur post me, hoc est, ne obsistas, sed sequere voluntatem meam. Vocat autem sic Petrum, quia etiam Satanæ displicebat pati Christum. Dicit igitur, Tibi quidem iuxta humanam rationem videtur indecens mea passio: non intelligis autem quòd deus per hanc salutem operetur, & q̃ hoc me maximè deceat. *Tunc iesus dixit discipulis suis, Si quis uult post me uenire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, &* B *sequatur me.* Tunc, quando? quum Petrum increpasset. Volens enim ostendere errare Petrum prohibentem se pati, dicit, Tu quidem me prohibes, ego autem dico tibi, non solum non damnosum esse me pati, sed neque tu saluari poteris, nisi & ipse moriaris, & quisquis alius, siue vir, siue mulier, siue pauper, siue diues. Dicit autem Vult, vt ostendat li- *Christus* berum arbitrium, & non coactam virtutem. Post Christum *ostẽdit li-* autem sequitur non solum is qui illum confitetur filium dei, *berũ arbi-* sed & qui per omnia grauia transit, & illa sustinet. Ab- *trium,* dineget autem semetipsum dixit, perfectam abnegationem *cẽs: si quis* per præpositionem ab, significans: exempli gratia, ne ha- *uult.*
beat communionem quandam cum corpore, sed contemnat seipsum: sicut consueuimus dicere quòd quis quempiam negarit, hoc est, non habuit eum pro amico vel noto. Sic igi- C tur omnes docet nullam cum corpore habere communionem, id est amicitiam, ita vt & crucem tollant, hoc est, mortem eligant, & cum studio inquirant etiam mortem ignominiosissimam, qualis crux apud veteres fuit. Sed & sequatur me, inquit. Multi enim sequuntur latrones & fures, at illi non sunt discipuli mei. Sequatur igitur, hoc est, omnem aliam virtutem præ se ferat. Abnegat autem seipsum & qui *Galat. 2.* heri quidem intemperatus erat, hodie autẽ castus & sobrius. *Crucẽ tol-* Talis erat Paulus, qui abnegauit semetipsum quum dice- *lit q̃ mor-* ret, Viuo autem non iam ego, viuit autem in me Christus. *tificat se* Tollit autem crucem, qui mortificauit & crucifixit seipsum *mundo.* mundo.

Qui

D *Qui enim voluerit animam suam seruare perdet eam: quisquis autem perdiderit animam propter me inueniet eam.* Ad martyrium adhortatur nos. inuenit enim animam ad præsens, hoc est, seruat, negans, qui & postea perdit. Perdit autem animam, sed propter Christum, qui de eo testificatur: qui & inueniet eam
Roma. 2. in incorruptione, & vita æterna. *Quid enim prodest homini si*
Eccle. 16 *totum mundum lucratus fuerit, animæ uero suæ iacturam fecerit? Aut quid dabit homo, cuius permutatione redimat animam suam? Venturus est enim filius hominis in gloria patris sui cum angelis suis, & tũc reddet unicuique iuxta facta ipsius.* Sit igitur & fingamus quod totum mundum lucreris, sed quæ vtilitas si corpus bene habeat, & anima male afficiatur? quẽadmodũ si materfamiltas lacera veste, & ancillæ fulgido ornatu incedãt. Neque in fu-
E turo seculo poterit quis dare cõmutationem pro anima sua: hic quidem potest dare lachrymas & eleemosynam, & ieiunare, illic autem non. Iudex enim tunc nos excipiet, dona respuens: nam iuxta opera sua iustificabit vnumquemque. Est autẽ & metuendus. Veniet enim in gloria sua, & cum angelis, & non contemptibilis. *Amen dico uobis, sunt quidam hic stantes, qui non gustabunt mortem, donec uiderint, filium hominis uenientem in regno suo.* Dixerat venturum filiũ hominis in gloria sua. ne igitur incredulus sies, dicit quia sunt hic quidã qui iuxta quod capere possunt. videbunt in transfiguratione gloriam secundi aduentus. Interim autem ostendit in qua gloria erunt qui propter ipsum passuri. Sicut enim tũc caro eius
F fulgurauit, ita pro sua portione fulgebunt sancti. significat autem obscurius hoc loco Petrum, & Iacobum, & Iohannem, quos in montem assumpsit, & ostẽdit illis regnum dei, hoc est futurum statum in quo venturus esset ipse, & iusti fulsuri. Dicit igitur quòd quidam qui hic sunt, non morientur, donec viderint me transfigurari. Vide autem quòd stantes in bono & firmi, sunt illi qui vident Iesum clarius transformari, & proficiunt semper in fide & mandatis.

CAPVT XVII.

Lucæ. 9. T *post dies sex assumit Iesus Petrum & Iacobum, &*
E *Iohannem fratrem eius.* Non est hoc diuersum ab eo quod Lucas dixit quòd post sermones illos facti sunt quasi dies octo, &c. Lucas enim & primum & vltimum

vltimum commemorat quo ascenderũt in montẽ, Matthæus A
autem tantum inter medios dies ponit. Assumpsit autem Pe- Iohã. 21.
trum, vt eum à quo diligebatur: Iohannem, vt eum quem diligebat: Iacobũ verò, quòd & ipse æmulator fuerit. Et mani- *Infra.* 20
festum est illum ingẽtis zeli fuisse, tum ex eo quod poculum *Actu.* 12.
se bibiturum promisit, tum ex eo quòd Herodes vt placeret Iudæis, gladio illum occidit. *Et subducit illos in montem excelsum seorsum, transformatusque est coram illis: & splenduit facies eius sicut sol: uestimenta autem illius facta sunt alba sicut lumen.* In mõtem excelsum subducit illos, ostendens quòd nisi quis exaltetur, non dignus sit diuinis contemplationibus. Seorsum autẽ. solitus enim est Christus clariora miracula in occulto facere: vt ne videretur multis vt deus, sed, vt apparebat, homo haberetur. Transformationem autem audiẽs, ne putes quòd B
tunc corpus abiecerit, sed mansit corpus in suo habitu. Faciẽ enim ipsius audis & vestẽ. Fulgidior apparebat, deitate paruos quosdam radios suos declarante, & hos sicut videre pote *Trãsfiguratio quanem dicatur regnũ dei*
rant: propterea & regnum dei superius dixit transfiguratio-
nem, eo quòd ineffabilis eius potestas ibi refulserit, & quòd germanus filius patris ostensus sit, & quod dignitas secundi aduentus in splendore faciei Christi ineffabili claruerit. *Et ecce apparuerit illis Moses & Helias cum illo loquentes.* De quo 4. Reg. 2
colloquebantur? De gloria, inquit, quam impleturus erat in *Deut.* 23.
Hierusalem. Quare autem Moses & Helias visi sunt? Vt ostẽdatur quòd & legis & prophetarum sit dominus, viuentiumque ac mortuorum. Helias quidem est propheta, & viuit adhuc: Moses autem legislator, & mortuus est. Quin & vt appa C
reat q̃ nõ sit legi aduersarius. Nõ eñ Moses astitisset suo aduersario, neque Helias tãtus zelotes ipsum tulisset. Præterea vt suspicionem tollat eorum qui ipsum Heliam vel vnum ex prophetis dicebant. Vnde enim agnouissent discipuli quòd Moses & Helias fuerint? non enim à lineamentis facierum, quia imagines hominum facere tunc impium videbatur. Videtur igitur quòd ex sermonibus quos tunc inter se conferebant, agnouerint eos. Fortassis enim alter quidem dicebat, nempe Moses, Tu es cuius ego passionem præfiguraui occi- *Num.* 7.
so agno, & perfecto pascha. Alter autem Helias, Tu es cuius 2. Re. 17
resurrectionem ego præfiguraui in viduæ filio. Et talia quędam, Ostendens igitur illos discipulis, docet eos tales imitari, & mansuetos quidem esse & populares, sicut Moses: zelotas autem

D tas autem & constantes, sicut Helias: & si quando tempus vocet, periclitantes pro veritate, sicut illi. *Respondens autem Petrus dixit Iesu, Domine, bonũ est nos hic esse: si uis, faciemus hic tria tabernacula, tibi unum, & Mosi unum, & Heliæ unum.* Petrus ob multam dilectionem Christum pati nolens, dicit, Bonum est hoc loco manere, & non descendere, & occidi. Nam si quis huc venerit, habemus & Mosen & Heliam nos adiuuantes.

Exod. 17 Moses quidem Aegyptios deiecit, Helias autem ignem è cœ
3. Re. 18. lo deduxit, & tales erũt in inimicos si qui huc cõtra nos ventur sunt. Hæc autem præ nimio mœrore loquebatur, sicut Lucas inquit, nesciens quid diceret. Insolita enim visio obstupescere eum fecerat: aut nesciebat re vera quid loqueretur, volens Iesum manere in monte, & non descendere, & pa-

E ti pro nobis. Veritus tamen ne pertinax videretur, dixit, Si vis. *Adhuc illo loquente ecce nubes lucida obumbrauit eos, & ecce uox e nube dicens, Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene com-*

Exod. 19. *placitum est: ipsum audite* Tu quidẽ ô Petre tabernacula quæris manufacta vt fiant: pater autem aliud tabernaculum non manufactum nubem constituit, & ostendit quòd sicut ipse in nubibus apparuit antiquis deus existens, sic & filius suus. Lucida vero nebula hoc loco, non caliginosa sicut in veteri, eò quòd non exterrere voluit, sed docere. Ex nube autem vox, vt ostẽdat q̃ ex deo sit. In quo bene cõplacitum mihi, hoc est super quem requiesco, & qui mihi placet. Docet quoq; illum audiendum: etiam si crucifigi voluerit, ne obluctemini. *Et*

F *quum hæc audissent discipuli, prociderunt in faciem suam, & timuerunt uehementer. Et accedens Iesus, tetigit eos, & dixit, Surgite, & ne timeatis. Subleuatis igitur oculis suis neminem uiderũt, nisi Iesum solum.* Discipuli non ferentes fulgorem lucis, neque vocem, ceciderũt in terram, & oculi eorũ quasi somno grauati erãt. Somnum dicit multam grauationem è visu. Ne autem timor diutius infidens eiiciat memoriam eorum quæ viderant, suscitat eos, & animat, soluisque ipse comparet. Nec putes quòd de Mose vel Helia vox dicta sit, sed de ipso. Ipse enim est filius meus. *Et quum descenderent de monte, præcepit illis Iesus dicens, Ne cui dixeritis uisionem hanc donec filius hominis e mortuis resurgat.* Propter humilitatem denunciat nulli dicendum, ne offendantur qui audiunt talia, postea ipsum crucifigi videntes. Putassent enim impostorem fuisse, hæcque solum apparenter fecisse. Tu autem disce, post sex dies, id est post mundum,

dum, qui sex diebus conditus est, dei contemplationem futu- A
ram. Nisi enim transiueris mundum, & exaltatus fueris in monte, nequaquam videbis clara, neque faciem Iesu, deitatem dico: neque vestem, hoc est carnem. Videas autem nunc & Mosen & Heliam colloquentes Iesu: lex enim & prophetæ & Iesus vnum loquuntur & consonant. Quin & quum inueneris quendam sensum scripturæ clare interpretantem, cognosce quòd ille facie Iesu clare videat. quòd si & verba declaret & conspicua faciat, hic & vestes Iesu candidas videt. Vestes enim, sensuum dictiones. Sed ne dixeris cum Petro, Bonum est nos hic esse: nam oportet semper proficere, & non permanere in vno gradu virtutis & contemplationis, sed ad alia transire. *Et interrogauerunt eum discipuli sui dicentes, Cui igitur scribæ dicunt quòd Heliã oportet uenire primum?* Decipiẽ- B
tes populum scribæ dicebant non esse Iesum Christum: nam si esset, Helias primum venisset: ignorantes quòd duo aduentus Christi, quorum primi præcursor Iohannes, secundi autem Helias. Sic enim & Christus interpretatur discipulis. Audi enim. *Iesus aũt respondens dixit illis, Helias quidẽ uenit primũ, & restituet omnia. Dico autem uobis quòd Helias iam uenit, & non* Malac. 4
agnouerunt eum, sed fecerunt in eo quæcunque uoluerunt. Sic & filius hominis passurus est ab eis. Tunc intellexerũt discipuli quòd de Iohanne baptista dixisset illis. Dicendo quòd Helias quidem veniet, ostendit quòd nondum venit: in secundo autem aduentu veniẽs, restituturus sit ad finem Christi omnes Hebræos, quos persuasibiles inueniet, quasi ad hæreditatem paternam reducens eos qui exciderant. Quum autem dicit, Helias ve- C
nit, præcursorem illum Iohannem dicit, in quo fecerũt quæcunque voluere. Nam permittentes Herodi vt occideret Io- Supr. 14.
hannem, quum possent prohibere, ipsi occiderunt. Tunc igi Mar. 6.
tur discipuli facti perspicaciores intellexerunt quòd Iohannem Heliam vocarit, quòd ipse primi aduentus præcursor fuerit, sicut ille secundi futurus est præcursor.

Et quum uenisset ad turbam, accessit ad eum homo quidam flectens illi genua, dicensque, Domine miserere filii mei, quoniam lunaticus est, & misere affligitur. nã sæpe cadit in ignem, & sæpe in aquam. Valde incredulus apparet esse hic homo, eo quòd dixit ad ipsum Christus, O generatio incredula, & quòd arguit ipse discipulos. Nõ aũt luna causa erat morbi, sed diabolus obseruabat pleniluniũ, & tũc insidiabatur, vt arguerẽtur

opera

D opera dei tanquam nobis malum inferentia. Tu autem intel
ligas obsecro quòd omnis insipiēs sicut luna immutatur, se-
Eccle.27 cundum scripturam, & interim apparet virtute magnus, inte-
rim imminuitur sensu & desipit. Hic igitur quum lunaticus
fuerit, cadit in ignem iræ & concupiscentiæ, & in aquam ple
nã fluctib⁹ huius vitæ solicitudinis, in qua & Leuiathan dra
Iob.40. bolus, hoc est imperans ille in aquis. An non fluctus recte di
cuntur crebræ diuitum curæ? *Et obtuli eum discipulis tuis, nec*
potuerunt eũ sanare. Respondens autem Iesus dixit, O natio incredu-
la & distorta, quousque tandem ero uobiscum? usquequo patiar uos?
Adducite illũ huc. Et increpauit illud Iesus, & exiit ab eo dæmonium,
& sanatus est puer ex illa hora. Vides hominem delictum suæ
incredulitatis discipulis impingẽtem, quòd infirmiores sint,
E quàm vt sanent. Igitur dominus confundit eum quòd accu-
sarit discipulos, ac dicit, O generatio incredula. hoc est, Nõ
est tantum infirmitatis illorum, quantum tuæ incredulitatis
delictum. magnũ enim est, & illis cõgruam vincit virtutem.
Hominem autem illum opprobrando, omnes simul oppro-
brauit incredulos & circunstãtes. Porro quum dicit, Vsque-
quo ero vobiscum? ostendit quòd desideret in cruce pati, &
ab ipsis secedere. Vsquequo versabor cum irrisoribus & in-
credulis? Increpauit autem illum Iesus, Quem? Lunaticum.
Ex illo igitur manifestum, quòd quum & ipse incredulus fue
rit, per incredulitatem dæmoni se inuadendi locum dederit.
Tunc accedentes discipuli ad Iesum seorsum, dixerũt, Quare nos non
potuimus eiicere illud? Iesus aũt dixit illis, propter incredulitatẽ uestrã
F *Amẽ quippe dico uobis, si habeatis fidẽ sicut granũ sinapis, dicetis mõ-*
ti huic, demigra hinc illuc, & demigrabit, neq; quicquã ipossibile erit
in uobis. Sed hoc genus non egreditur nisi per deprecationẽ & ieiu-
Supra.10 *nium.* Timuerunt apostoli, ne perdidissent datam sibi con-
Lucæ. 10 tra dæmones gratiã: propterea perplexi animo seorsum in-
terrogant. Dñs autẽ arguit eos vt imperfectiores, dicens,
Propter incredulitatem vestram. Nam si feruentem & arden
tem haberetis fidem, etiã si parua videretur, perficeretis vti-
que magna. Vbi autem montes transtulerunt apostoli, nus-
quam quidem scriptum est: veruntamen verisimile est quòd
Iohan. 21 transtulerint, etiamsi non sit scriptum. non enim omnia scri-
pta sunt. Vel aliter, Non exigebat tempus, & ideo non tran-
stulerunt. Videte autẽ & dominum quid dicat, Dicetis mon-
ti huic, demigra, hoc est, quando dicetis, tunc transibit. Non
dixerun

dixerunt igitur apostoli, quoniam tempus non postulabat, A
neque necessitas: & propterea non transtulerũt mõtes. Hoc
autem genus dęmoniorum per deprecationẽ & ieiunium ex-
pellitur. Oportet enim & illos ipsos demoniacos maxime ie- *Ieiunare*
iunare, & eos qui illos sanare volunt. Tunc autem est depre- *oportet*
catio, quãdo nõ cum ebrietate, sed cum ieiunio fit. Obserua, *dæmonia*
quòd omnis fides granum est sinapis. Contempta enim puta *cos, et eos*
tur propter stultitiam prædicationis, attamen si ceciderit in *qui illos sa-*
terram bonam, crescit in arborem, in qua volatilia cœli, hoc *nare cõ-*
est cogitationes summa petentes, nidulantur. Igitur quisquis *dunt.*
habet omnem fidem, ille potest dicere monti huic, demigra,
hoc est, dæmoni. ostendebat enim quod exiret dæmonium.
Quum autem uersarentur in Galilæa, dixit illis Iesus, Futurum
est ut filius hominis tradatur in manus hominum, ac occident eum, &
tertio die resurget. Et mœrore affecti sunt uehementer. Subinde B
memoriã facit passionis, ne existimẽt quòd invitus patiatur:
& interim hoc, interim hoc agit, vt exerceat eos, & ne terreã-
tur si hoc inexpectatum eueniat. Coniunxit autem tristibus
læta, scilicet quòd resurget. *Quum autem uenissent in oppidum*
Capernaum, accesserunt qui didrachma solent accipere, ad Petrum, di-
xeruntq;, Præceptor uester non soluit didrachma? Dicit, etiam. Deus
pro primogenitis Hebræorum voluit consecrari sibi tribum
Leui. Inuentus est autẽ numerus tribus Leui vigintiduo mil- Num.3.
lia. Primogeniti autem chiliades vigintiduæ & ducenti & se
ptuagintatres. Pro his igitur qui erant extra tribum Leui, &
primogeniti erant, decreuit deus dari didrachmum sacerdo-
tibus. Hinc igitur facta est consuetudo vt simpliciter omnes
primogeniti penderent didrachmũ, qui est quinq; sicli, hoc C
est ducẽti oboli. Vnde quia dominus primogenitus erat, pen
debat & ipse. Reueriti autem fortassis Christum propter mi
racula quæ faciebat, non illũ interrogãt, sed Petrum. Vel po-
tius deceptores erant, quasi ita dicerent, Præceptor vester le-
gi contrarius est, non reddit didrachma. *Et quum ingressus*
fuisset domum, præuenit illum Iesus, dicens, Quid tibi uidetur Si-
mon? Reges terræ a quibus accipiunt tributa aut censum? a filiis suis,
an ab alienis? Dicit illi Petrus, Ab alienis. Ait illi Iesus, Ergo libe-
ri sunt filii. Tanquam deus, sciebat, quanuis non audierat,
quid illi loquuti fuissent ad Petrũ, idcirco & præuenit eum,
dicens, Si reges terræ non accipiunt tributum à filiis suis, sed
ab alienis, quomodo cœlorum rex à me filio suo accipiet di-

Universidad de Deusto
Biblioteca

D drachmum? Hoc enim (sicut supra dixi) sacerdotibus & templo tribuebatur. Si autem liberi sunt filij paruorũ regũ, multo magis ego. *Verum ne simus illis offendiculo, uade ad mare, & mitte hamũ, & eũ piscem qui prodierit primus, tolle, & aperto ore illius inuenies staterem: illum accipe, & da illum pro me & te.* Ne reputemur (inquit) contemptores & despectores legis, & offendamus, da illis tributum. Non enim vt debitum do, sed vt illorum infirmitatem corrigam. Discimus enim hoc loco, quòd nõ oportet offendere vbi nullum est damnum. Vbi autem damnum patimur in opere aliquo, non sunt curandi qui imprudenter offenduntur. Vt igitur ostendat quod deus fluminis & maris dominus, misit Petrum tollentem staterem ex ore piscis. Discamus hic & mysteriũ quoddam. Nostra enim natura est piscis in profundo incredulitatis mersus: sed apostolicus sermo extrahit nos, & in ore nostro inuenit staterem. Qualem staterem? Duo drachma tenentem: quia & Christus duas naturas habet, homo existens, ac deus. Hic igitur stater datus est pro duobus, pro Iudæis & Gentibus, pro iustis & peccatoribus. Quòd si & auarum quempiam videris nihil aliud habentem in ore nisi aurum & argentum, hũc habe pro pisce, in mari huius vitæ natãtem: at vbi inuentus fuerit præceptor, qualis Petrus, qui mittat hamum in mare, is eripiet ex ore illius aurum & argentum. Staterem quidam putant lapidem preciosum in Syria, alij tributum, alij vero quartam partem numismatis.

Non sunt curãdi qui imprudẽter offenduntur.

Stater.

F

CAPVT XVIII.

N illa hora accesserunt discipuli Iesu dicentes, Quisnam maximus est in regno cœlorum? Quia videbant a Christo Petrum honoratũ (honoratus enim erat hic dãdo stateré ꝓ christo & ꝓ se) & ꝓpterea humanũ quiddã passi, inuidiaq; incessiti, obliquè accedunt interrogantes dominum quis maximus esset. *Et accersitũ ad se puellum statuit in medio illorũ, & dixit Nisi conuersi fueritis, & efficiamini sicut pueri, non ingredieminí in regnum cœlorum. Quisquis igitur humiliauerit seipsum sicut est puellus iste, hic est ille maximus in regno cœlorum.* Quum vidisset Iesus discipulos inanis gloriæ vitio teneri, compressit eos, ostẽdens illis per puerum fastus expertẽ humilitatis viã. Oportet enim nos humilitate mentis puteros esse

ros esse, non sensu pueriles, & innocentia, non insipientia. A Dicens autem, Nisi conuersi fueritis, indicat quòd ab humilitate in superbiam venerimus. opus igitur iterũ illuc cõuerti, hoc est in humilitatem, à qua egressi estis. *Et qui receperit unũ puellũ talẽ in noĩe meo, me recipit. Qui autẽ offenderit unũ ex pusillis istis qui in me credũt, expedit ut suspẽdatur mola asinaria in collum eius, ac demergatur in profundum maris.* Non solum, inquit, oportet vos humiles esse, sed & si alios humiles ꝓpter me in honore habueritis, mercedem accipietis. Me enim accipitis, quãdo pueros, hoc est humiles suscipitis. Deĩde & à cõtrario inquit, Qui offenderit, hoc est iniuria affecerit, vnũ ex his pusillis, hoc est ex his q se humiliãt, & paruos putãt, tametsi magni sint: expedit ei vt mola asinaria suspẽdatur in collũ eius. Sensibilem enim pœnam in medium affert, volens ostendere B multis suppliciis obnoxios qui in Christo humiles iniuria afficiũt & offendũt. Tu autẽ intellige quòd etsi quis reipsa parum, hoc est infirmũ offenderit, & non omnibus modis patiẽter eum sustinuerit, punietur. Nam qui magnos est, haud facilè scandalizatur, sed paruus. *Væ mundo ab offendiculis. Necesse enim est ut ueniant offendicula, ueruntamen uæ homini per quem offendiculum uenit.* Luget vt misericors mundũ præ offendiculis damna accepturum. Et dicis, Quid oportet lachrymari vbi opus succurrere, & manũ porrigere? Dicim⁹ igitur quod & ipsum lugere, quædã iuuãdi species est. Sæpe enim quibus admonitio nostra nõ profuit, illis prosum⁹ dũ eos lugemus, quòd sensum mali sui accipiat. Et si necesse, inquit, vt eueniãt scandala, quomodo effugiemus ea, Necesse quidem est vt C eueniant: sed non necesse vt nos perdant. Possumus enim & offendiculis obluctari. Per offendicula intellige eos qui bono obstãt: per mundum autem, mundanos homines, & humi repentes, qui facilè impediuntur. *Quod si manus tua uel pes tuus tibi obstaculo fuerit, abscinde eum, & proiice a te, Bonum est tibi ad uitam ingredi claudum aut mutilum, potius quàm duas manus uel duos pedes habentem mitti in ignem æternum. Et si oculus tuus te offendit, erue eum, & proiice eum abs te. Bonum est tibi ut luscus intres in uitã, potius quam ut duos oculos habens mittaris in gehẽnam ignis.* Per manũ, pedẽ, & oculos, intellige amicos, quos mẽbrorũ loco habem⁹. Etem si hi tales fuerint, qui nobis noceãt, hoc est si familiares amici fuerit, oportet contẽnere eos vt mẽbra putrida, & execare, ne & aliis noceãt. Atque ita ex

Non esse necesse ut nos permĩ dãt scandala.

D his manifestum est, licet necesse sit euenire scandala, non tamen necesse esse vt vobis noceant: etiã si amici sint, nihil in-
Luc.e. 9. de nobis damni. *Videte ne contemnatis unum ex his pusillis. Dico enim uobis quòd angeli eorum in cœlis semper uident faciem patris mei qui in cœlis est. Venit enim filius hominis saluum facere quod*
Angeli hoim phæ sides. *perierat.* Præcipit ne contemnantur hi qui parui putantur, hoc est pauperes spiritu, magni autem apud deum. Adeo enim, inquit, diliguntur à deo, vt & angelos habeant præsides, ne damnum illis fiat à dæmonibus. Omnes enim homines, & maxime fideles, suos angelos habent. Pusillorum autem & humilium in Christo angeli, vsque adeo familiares sunt deo, vt faciem eius per omnia videant coram ipso stantes. Apparet autem ex hoc, quòd licet omnes angelos habeaE mus, peccatorum tamen angeli quasi propter nos cõfusi, minus fidentes sunt, neq; ipsi possunt tam liberè videre faciem dei, & precari forsitan pro nobis. Humilium autem angeli, hi semper vident dei faciem, & forte pro nobis orãt. Et quid dico quòd hi angelos habeant? ego propterea veni, vt seruem quod perierat, & mihi vindicem eos qui à plerisque planè nihili putantur. *Quid uobis uidetur? Si fuerint alicui homini centum oues, & errauerit una ex eis: nonne relictis nonagintanouem in montibus, uadit & quærit eam quæ errauerat? Et si contigerit ut inueniat eam: amen dico uobis, gaudet super eã magis, quàm super nonagintanouem quæ non errauerant. Sic non est uoluntas coram patre uestro ut pereat unus de pusillis uestris.* Cui homini fuerunt centum oues? Christo. Omnis enim rationalis creatura, tam anF geli, quàm homines, centum oues sunt, quorum pastor est Christus, non ouis? Non enim est creatura, sed filius dei. Hic igitur reliquit nonagintanouem in cœlo, forma serui assumpta. Venit autem quærere ouem illam vnicam quæ est humana natura, & gaudet super illa magis quàm angelorum firmitate. In summa autem hoc insinuat, quòd deus curam agit eõ uersionis peccatorum, & gaudet super illis magis quàm his
Eccle. 19. qui stabili virtute præditi sunt. *Si autem peccauerit in te frater tuus, uade & argue illum inter te & illum solum. Si te audierit, lucratus es fratrem tuum. Si autem non audierit, assume tecum adhuc unum uel duos: ut in ore duorum uel trium testium stet omne uer-*
2. Cor. 14 *bum. Quod si non audierit illos, dic ecclesiæ. Sin ecclesiam quoque non audierit, sit tibi uelut ethnicus & publicanus.* Sermonem contra offendiculum dantes ualde extenderat: nũc & eos qui offendun-

dũtur, corrigit. Vt enim tu qui offenderis, nõ omnino cadas, A
quia offendentem væ habiturũ dixit: volo & te qui offenderis, arguere eos qui te iniuria afficiunt & nocent, si fuerint Christiani. Etenim si te quidam non baptizatus iniuria afficiat, tunc ab eo te subducas. Si autem frater, argue illũ. Non enim dixit, cõnitiare, sed argue. Si te audierit, hoc est cõdemnarit seipsum. Priuatim enim vult primũ peccantes argui, vt ne coram multis redargutus impudentior fiat. Quòd si te nõ audierit, & cum duobus vel trib⁹ testibus argueris, ne graueris tunc in ecclesię suggestu inuulgare peccatum. Quia enim non audiit duos vel tres redargutus, quanuis lex dicat vt in ore duorum vel trium testium subsistat, id est firmetur omne verbum, ab ecclesia postea castigetur. Illam autem si non au- B
dierit, tũc abiiciat, ne suæ malitiæ participes faciat alios. Assimilat autem publicanis tales fratres. Infamatur enim ob pecunias publicanus. Consolatio autem fit offenso, iniuria affi- *gentilis.*
cientem, publicanum existimari & gentilem, hoc est incredulum. Nunquid autem hæc sola iniuriam facientis pœna? Sed audi & quæ sequuntur. *Amen dico uobis, quæcunque alligaueritis super terram, erunt ligata in cœlo: & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta in cœlo.* Si tu, inquit, offensus, habes eũ qui te iniuria affecit, sicut publicanum & gentilem, erit ille & in in cœlo talis. Si autem solueris eũ, hoc est ignoueris, erit ei & in cœlo condonatum. Non enim solum quę soluunt sacerdo- *Nota.*
tes, sunt soluta: sed quæcunque & nos iniuria affecti vel ligamus vel soluimus, & ipsa erunt ligata vel soluta. *Rursus, A-* C
men, dico uobis, quòd si duo ex uobis consenserint super terram, de omni re quancũque petierint fiet illis a patre meo qui est in cœlis. Vbi enim sunt duo uel tres congregati in nomine meo, illic sum in medio illorum. Cõgregat nos hisce verbis ad charitatẽ. Quia enim prohibuit ne mutuũ offenderem⁹, nũc & de mutua cõcordia dicit. Cõcordes aũt dicũtur, nõ qui in malũ cõueniũt, sed qui in bonũ. Vide enim quid dicat: Si duo ex vobis, hoc est credẽtibus & cõspirantibus. Cõspirauerũt aũt & Annas ac Caiphas, sed male. Et propterea sæpe precãtes nõ accipimus, eõ ꝙ mutua cõcordia caremus. Nõ dixit aũt, ero (nõ eñ tardat, vel futur⁹ est) sed sũ, hoc est, iã illic inueniõr. Intelligas itẽ ꝙ quãdo cõspirauerint spũs & caro, & nõ cõcupierit cõtra spiritũ caro, tũc erit in medio dñs. Cõspirant aũt & tres virtutes animæ, rationalis, irascitiua, & desideratiua. Sed & si vet⁹ ac

D noua leges conſpirarint, inuenitur in medio ipſarũ Chriſtus ab vtraq; prædicatus, *Tunc accedẽs Petrus ad eũ dixit, Domine, quoties peccabit in me frater meus, & remittã ei? Nũ uſq; ſepties? Dicit illi Ieſus, Nõ dico tibi uſq; ſepties, ſed uſq; ſeptuagies ſepties.* Hoc eſt quod interrogat Petrus, quoties, ſi peccet, & deinde accedat & petat veniã pœnitẽtia ductus, cõcedam ei? addidit, in me ſi peccauerit. In deũ enim ſi peccauerit, nõ ego, qui idiotes ac priuatus ſum, poſſum ei remittere, niſi forte dei ordine habẽs ſacerdos. Si aũt in me peccet, ac deide remiſero ei, erit ſolutus, etiã ſi priuatus ego ſim, & nõ ſacerdos. Quod aũt ſeptuagies ſepties dixit, nõ cõcludit veniã numero. Abſurdum enim ſedere & numerare vſq; dũ quadragĩta nonaginta habeas (tot enim faciũt ſeptuagies ſepties) ſed immẽſum numE rum ſignat: quaſi dicat, Quoties quis lapſus fuerit, & pœnitẽtiam aget, cõcede ei veniã, & id (quod & per ſequẽtem parabolam dicit) quia oportet nos cõpatientes eſſe. *Ideo aſſimilatũ eſt regnũ cœlorũ homini regi, qui uoluit conferre rationẽ cũ ſeruis ſuis.* Mẽs parabolæ eſt, vt veniã demus cõſeruis in nos delinquẽtibus: præſertim ſi illi veniã ante nos procidẽtes petant. Studioſorũ fuerit particulatim ſingula examinare, ſed aggrediamur & nos. Regnũ eſt dei ſermo: & nõ paruũ quoddã regnũ ſed cœlorũ. Similatũ eſt igitur homini regi. Incarnatus eſt enim propter nos, & in ſimilitudinẽ hominũ factus. Confert aũt rationẽ, vti bonus iudicãs. Nõ enim abſq; iudicio punit. hoc enim crudelitatis foret. *Et quũ cœpiſſet cõferre, oblatus eſt ei unus qui debebat decẽ millia talentorum, Cæterũ quũ is nõ eſſetF ſoluendo, iuſſit eum dominus uenundari, & uxorẽ eius, & liberos, & omnia quæ habebat, & fieri ſolutionẽ.* Decẽ milliũ talentorũ debitores nos ſum⁹, qui quotidie multis beneficiis afficimur, & nihil boni repẽdimus deo. Decem mille talentorũ debitores ſunt & qui populi præfecturam ſuſceperũt (vnuſquiſque enim homo magnum talentum eſt) & deinde non bene fungũtur ptincipatu. Vendi autem cum vxore & familia, ſignat alienationem à deo. qui enim venditur, alterius domini fit. Quid autem ſi vendatur vxor, caro ſcilicet quæ eſt coniunx animæ: & pueri, opera quæ male fiunt à corpore & anima? iubet igitur carnem dari ſatanæ in interitum hoc eſt morbis, vel paſſioni dæmonis. Similiter & filios, operatiuas dico virtutes malorum ligari: vt eſt manus alicuius furto dedita, eam deus aridã facit, vel conſtringit per demonem

nem aliquem. Ecce mulier caro eſt, & filij operationes ma- A
læ, traditæ ſunt afflictioni, vt ſpiritus ſaluetur. Non poteſt enim tunc ad futurum cooperari homo ille. *Procidens autem ſeruus ille adorabat illum, dicens, Domine, eſto patiens erga me, & omnia tibi reddam. Miſertus autem dominus ſerui illius, abſoluit eũ, & ꝛes alienum remiſit ei.* Vide pœnitentiæ robur, & miſericordiã domini. Pœnitentia enim fecit ſeruum cadere à malitia, qui firmiter in illa ſtabat, nec venia dign⁹ erat. Miſericordia autem dimiſit omnino debitum, tametſi ſeruus non omnia remitti, ſed prorogari tempus peteret. Diſce igitur quòd deus plura dat quàm petimus: quia tanta eſt miſericordia domini, vt & id quod admodum durum videbatur, nẽpe quod iuſſit vt venderetur ille, non ex duritia dixit, ſed vt reſipiſcere faceret ſeruum, & perſuaderet illi vt ad preces ſe & obſe- B
crationem conuerteret. *Egreſſus uero ſeruus ille inuenit unum de conſeruis ſuis, qui debebat ſibi centum denarios: & iniecta in eum manu, obtorto collo trahebat dicens, Solue quod debes. Et procidens conſeruus eius rogabat eum, dicens, Eſto patiens erga me, & omnia reddam tibi. At ille nolebat, ſed abiit, & coniecit eum in carcerem, donec redderet debitũ.* Egreſſus ille qui veniã obtinuerat, ſtrãgulat ac premit conſeruum. Nullus enim qui in deo manet, compaſſionis expers eſt: ſed ille egreſſus erat, & à deo nunc alienus erat. Magnæ autem erat crudelitatis. Erant ei decem millia talentorum remiſſa, & longe pauciora, centum ſcilicet denarios, omnino nec remittere, nec prorogare tempus dinumerandi volebat, tametſi conſeruus eadem verba diceret, quæ & ille ad dominum, miſericordiam domini in C
memoriam illi reducens. *Porro quum uidiſſent conſerui eius quæ fiebant, indoluerunt ualde: & uenerunt, aperuerunt que domino ſuo omnia quæ facta fuerant.* Videntur hi conſerui eſſe angeli, oſores mali, & amantes boni, non quòd ignoranti domino hæc dicant, ſed vt tu diſcas quòd angeli ſint, & quòd inhumanis & immiſericordibus indignentur.

Tunc accerſiuit illum dominus ſuus, & ait illi, Serue ſceleſte, totum debitum illud remiſi tibi, quum obſecraſſes me: Nonne oportuit & te miſereri cõſerui tui, ſicut & ego tui miſertus eram? Et iratus dominus eius tradidit eum tortoribus, quoadusque redderet totum quod debebatur ſibi. In iudicium intrat cum ſeruo dominus propter immiſericordiam: vt oſtendat quòd non ipſe, ſed ſerui crudelitas & ingratitudo donationem irritet.

D Donet, petuitatē significat.

Quibus autem tortoribus tradidit? Forte potestatibus punitricibus, ita vt perpetuo puniretur. Quousq; reddat quod debebatur: hoc significat, quòd tandiu puniatur, donec reddat. nunquam autem reddet quod debebat, videlicet pœnam quam meruerat: semper ergo punietur. *Sic & pater meus cæleſtis faciet uobis, ſi non remiſeritis quiſque fratri ſuo de cordibus veſtris delicta illorum.* Non dixit, pater veſter, sed pater meus. Indigni enim sunt tales qui deū habeant patrem. De cordibus autē vult remitti, nō de ore dūtaxat. Cogita igitur quātum malum sit vindictæ cupiditas: quandoquidem etiam donationē dei reuocat & irritat. tametsi enim dona dei ea sint, quorum non pœniteat illum, reuocantur tamen hac ratione & irritantur.

E

CAPVT. XIX.

E *T factum eſt quum conſummaſſet Ieſus ſermones hos, demigrauit à Galilæa, & uenit in fines Iudææ trans Iordanem, & ſequutæ ſunt eum turbæ multæ, & curauit eos ibi.* Iterum versatur in Iudæa, vt nihil prętexere possint qui non credebant in Iudæa, quòd nō frequentius apud ipsos versaretur, sed apud Galilæos. Iterum igitur post doctrinam, & consummatis sermonibus sequūtur miracula. Oportet enim nos & docere, & operari: at insipientes illi pharisæi quum oportebat credere, tentant. Audi enim. *Et acceſſerunt ad eum pharisæi tentantes illum, & dicentes illi, Licétne homini diuortium facere cum uxore ſua qualibet ex cauſa? Qui reſpondens ait eis, An non legiſtis quod is qui fecit ab initio, maſculū & fœminam fecit eos? & dixit, Propterea deſeret homo patrem & martem, & adglutinabitur uxori ſuæ, & erunt duo in carnem unam. Itaq; iam non ſunt duo, ſed una caro. Quod ergo deus copulauit, homo non ſeparet.* O insipientiam, opinabantur quęstionibus suis Christum se confutaturos. nam si dixisset licere quecunque de causa dimittere vxorem, potuissent illi dicere, Quomodo igitur dixisti, ne quis dimittat, nisi adulteram solam? Si autem dixisset non licere dimittere vxorem, arguissent eum vt aduersarium Mosi. Ille enim iussit vt dimitteretur odio habita, & absq; ardua & rationabili causa. Quid igitur Christus? ostendit opus & legislationem eius qui nos à principio formauit, esse monogamiam.

F Gene. 1. 2. Ephe. 5. 1. Cor. 6. Deut. 24

gamiam. Ab initio enim vnum coniunxit deus vni: atque ita non oportet vnum virum coniungi multis mulieribus, neq; mulierem vnam viris multis: sed sicut ab initio coniuncti fuerunt, manere, neque absq; causa cohabitationem diuellere. Non dicit autem, Ego feci masculum & fœminā: ne plus eos exasperet, sed, is qui fecit, indefinite. Atq; ita dicit maximæ curæ fuisse deo coniugij bonum. Vnde permisit etiam parentes dimitti, & viris adhærere. Quomodo autē in Genesi scriptum est, Adam dixit, Propterea deseret homo patrem suum: hic autem dicit Christus, Deus dixit, propterea deseret, ac cætera? Dicimus igitur quod & id quod Adam dixit, ex deo dixit: atque ita sermo Adæ, dei est. Igitur quia vna caro facti sunt, & propter coitum & naturalem amorem cohærētes: sicut impium est suam carnem diuidere, ita & coniuges diuellere. Non dixit autē, Ne separet Moses, ne turbaret illos, sed homo simpliciter: ostendēs quantū interſit inter deū coniungentem, & hominē soluentem. *Dicunt illi, Cur igitur Moſes iuſſit dare libellum repudii, & amittere eam? Ait illis, Moſes ad duritiam cordis veſtri permiſit uobis repudiare uxores veſtras, cæterum ab initio non fuit ſic. Dico autem uobis, quod quicunque repudiauerit uxorem ſuā, niſi ob ſtuprum, & aliam duxerit, is committit adulterium. Et qui repudiatam duxerit, is adulterium cōmittit.* Quum vidissent pharisæi quòd dominus ipsos confutasset, coacti fuerunt postea in medium afferre Mosen cōtradicentem Christo: & dicunt, Quomodo igitur Moses mādauit dare librum repudij, & dimittere? Igitur dominus vertens omnem accusationem in illorum caput, pro Mose respondet ac dicit, Non contraria deo Moses constituit, sed ad vestram duritiam hoc pronunciauit: ne propter intemperantiā volentes aliis cōiungi, occideretis primas vxores. Nam quum essent inhumani, occidissent vxores, si coacti fuissent seruare illas: nūc autem librum diuortij iussit dari his quę à viris odio habebantur. Ego autem dico vobis, inquit, quòd bonum est vxorem quæ fornicata est, eiicere. Si quis autem eiecerit aliquam quę non est fornicata, author fit illi adulterij. Intellige autem quòd qui adhæret domino, vnus spiritus est, & coniugium est fidelis cū Christo. Omnes enim idem corpus facti sumus cū eo, & ex parte membra Christi sumus. Non igitur recte quis potest separari à coniugio tali, iuxta sermonem Pauli dicētis. Quis nos separabit à dilectione Christi? Quæ igitur deus

A B C 1. Cor. 2. Roma. 8.

coniun-

D coniunxit, neque homo, neque alia creatura, neque angeli, neque principatus, neque potestates (vt Paulus dicit) separare poterunt. *Dicunt ei discipuli eius, Si ad istum modum habet causa hominis cum uxore, non expedit contrahere matrimonium.* Turbantur discipuli, & dicunt, Si propterea coniuncti sunt, vt vnum sint, & indiuulsi maneant per omnem vitam, vt etiam si pœnitenda alioqui sit mulier, eam eiicere non li-

Matrimonii difficultas.

ceat: non expedit matrimoniũ contrahere. Leuius fuerit matrimonium non contrahere, sed pugnare & certare cum naturalibus concupiscentiis, quàm sustinere malam mulierem. Causam enim hominis cum muliere dicit perpetuam & inseparabilem vnionem. Nonnulli autem & sic intelligunt, Si

E sic est causa homunis, hoc est, si reprehensionem & culpam habiturus est vir, vt illegitime eiiciens vxorem, non expedit matrimonium contrahere. *At ille dixit illis, Non omnes capaces sunt huius dicti, sed quibus datum est.* Postquam dixerunt apostoli, melius esse non venire ad nuptias: dicit dominus magnam esse virginitatis possessionem, at eam nõ ab

Suprà. 7. Lucæ. 11. Iohan. 16

omnibus recte seruari, sed ab his duntaxat, quorum cooperator est deus. Nam hoc loco datum est, valet, quibus operatur deus. Illis autem datum est, qui petunt. Petite enim, inquit, & dabitur. Omnis enim, inquit, qui petit, accipit. *Sunt enim eunuchi, qui de matris utero sic nati sunt: & sunt eunuchi qui facti sunt eunuchi ab hominibus: & sunt eunuchi*

F *qui seipsos castrauerunt propter regnum cælorum. Qui potest capere, capiat.* Paucorum est, inquit, virginitatis virtus. Sunt enim eunuchi ex vtero matris, hoc est, sunt quidam qui propter naturæ constitutionem ad coitum non sunt idonei, qui & sine vtilitate casti sunt. Sunt & qui eunuchi fiunt ab hominibus. Qui autem seipsos eunuchos faciunt propter regnum cælorum, non sunt ij qui verenda sibiipsis amputant (maledictum enim hoc) sed qui continentes sunt. Intellige autem & sic, Est eunuchus à natura, qui propter naturalem complexionem non mouetur ad venerea. Ab hominibus autem eunuchus fit, qui ex humano præcepto carnalis concupiscentiæ incendium excindit. Qui autem seipsum castrat, non ab alio, sed à seipso doctus est, & sua sponte ad continentiam inclinatur. Hic igitur & optimus est, qui non alteri, sed sibiipsi dux fuit ad regnum cælorum. Volens autem sponte nos operari virtutem, inquit, Qui potest capere, ca-

Eunuchorum differentiæ.

re, capiat. Non enim cogit virginem esse, neque nuptias de- A
struit, sed virginitatem præfert. *Tunc oblati sunt ei pueIli, ut manus illis imponeret, & oraret. Discipuli autem increpabant eos. Iesus uero inquit eis, Sinite puellos, & ne prohibeatis eos uenire ad me. talium est enim regnum cælorum.* Afferebant matres pueros, vt benedicerentur manuum contactu. Incompositi autem & turbati accedebant ad eum, & propterea prohibent discipuli, quòd existimarent hoc derogare doctrinæ eius authoritati si offerrentur ei paruuli. Christus autem ostendens quòd à fastu alienos magis amet, dicit, Sinite paruulos: talium est enim regnum cælorum. Non dixit, horum: sed talium, hoc est simplicitate præditorum, innocentium, malitiæ expertium. Etiam hodie si accedant ad doctorem nonnulli pueriles quæstiones interrogantes: non prohibe- B
at, sed suscipiat. *Et quum imposuisset illis manus, abiit illinc. Et ecce unus accedens ait illi, Magister bone, quid boni faciam ut habeam uitam æternam? Qui dixit ei, Cur me uocas bonum? Nullus est bonus, nisi unus, nempe deus.* Non vt tentans venit ille, sed vt discere cupiens, & sitiens vitam æternam. Accessit autem ad Christum quasi ad purum hominem: & idcirco dicit dominus, Quid me vocas bonum? Nullus bonus, nisi vnus deus: hoc est, si quasi vnum ex præceptoribus bonum me dicis, male dicis. Nullus enim hominum proprie bonus: partim quòd mutabiles sumus à bono in malum: partim quòd nostra bonitas ad diuinam bonitatem collata, malitia est.

Quod si uis ad uitam ingredi, serua mandata. Dicit illi, Quæ? Iesus autem dixit, Non facies homicidium, non committes adulte- C
rium, non facies furtum, non falsum dices testimonium, honora pa- Exod. 20
trem & matrem, & diliges proximum tuum ut teipsum. Dicit illi Leuit. 19
adolescens, Omnia hæc seruaui a iuuentute mea, quid adhuc mihi deest? Dominus ad legis mandata mittit, ne Iudæi dicant quòd legem contemnat. Adolescentem autem quidam vt superbum & arrogantem arguunt. Quomodo enim virtute fuisset præditus, qui diues erat? Nullus enim diligens proximum vt seipsum, ditior est proximo: omnis autẽ homo proximus. Quidam sic intelligunt, Da quod hæc omnia seruarim, quid adhuc mihi deest? *Ait illi Iesus, Si uis perfectus esse, uade uende quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo: & ueni sequere me. Quum audisset autem adolescens eum sermonem, abiit tristis. Erat enim habens possessiones multas.*

Quo uirtute prædi-tus, qui diues?

Quęcunque

D Quæcunque, inquit, feciſti opera bona, Iudaico more fecisti: ſi autẽ vis perfectus, hoc eſt meus diſcipulus eſſe, & Christianus, vade vende omnia quæ habes, & da ſtatim ſimul omnia, nulla reſeruans, vt continuam facias eleemoſynam. Nõ enim dixit, paulatim da pauperibus, ſed dixit, da ſemel, & nullus eſto. Dein quia ſunt multi miſericordes, vitam tamen omni malitia plenam habẽtes, dicit, Et veni ſequere me, hoc eſt, omnem aliam quoque virtutem habe. Adoleſcens igitur indoluit, valde enim optabat & ſitiebat quidem terra cordis eius, ſed ſpinæ diuitiarum ſuffocabant. Erat enim, inquit, habens poſſeſſiones multas. Nam qui paucas habet, non ita abillis detinetur. in multis enim diuitiis violentius eſt vinculum. Porrò quia diuiti loquebatur Chriſtus, dicebat, Habitu
E rus es theſaurum in cœlo: diuitiarum enim amator erat.

Ieſus autem dixit diſcipulis ſuis, Amen dico uobis, diues difficile intrabit in regnum cœlorum. Iterum autem dico uobis, facilius eſt camelum per foramen acus tranſire, quàm diuitem in regnum dei ingredi. Quãdiu diues & ipſe quidem habet ſuperflua, & alii non vel neceſſaria, non ingreditur in regnum. Poſtquam autem excuſſa ſunt omnia, tunc nõ eſt diues, & poſtea intrabit. Impoſſibile eſt enim multa habentem intrare, ſicut & camelum impoſſibile per foramen acus. Vide autem quomodo quod ſuperius dixit difficile, hic dicit impoſſibile. Nonnulli camelum hic animal dicunt, ſed eſt craſſus funis quo nautę vtuntur vt proiiciant ancoras. *Auditis autem his diſcipuli*
F *expauerunt ualde, dicentes, Quis ergo poteſt ſaluus fieri? Intuitus autem illos Ieſus, dixit illis, Apud homines hoc impoſſibile eſt, apud deum autem omnia poſſibilia ſunt.* Diſcipuli vt miſericordes, non interrogant pro ſeipſis (pauperes enim fuerant) ſed pro omnibus hominibus. Dominus igitur docet non humana infirmitate metiendam ſalutem, ſed diuina virtute. Nã ſi quis cœperit nõ eſſe auarus, ita proficiet, vt & ampliora accipiat, & poſtea eo veniet, vt & neceſſariis careat, & ſic bene ſperabitur adiuuante deo. *Tunc reſpondens Petrus dixit illi, Ecce nos relinquimus omnia, & ſequuti ſumus te: quid igitur erit nobis?* Tametſi uideatur Petrus non dimiſiſſe magna aliqua, vtpote pauper, ſed diſce quod reipſa multum etiã ipſe reliquerit. Etenim & paruarum rerum magna tenemur affectione, ſed & omnes voluptates Petrus reliquit, & cum parentibus amorem carnis. Illæ enim affectiones non ſolum contra diuites,

ſed &

ſed & contra pauperes militãt. Quid igitur dominus? Re- A
ſpondens dixit illis, Amen dico uobis, quod uos qui ſequuti eſtis me, in regeneratione quum ſederit filius hominis in ſede gloriæ ſuæ, ſedebitis & uos ſuper duodecim ſedes, iudicantes duodecim tribus Iſrael. Num ſedebunt? Minime, ſed excellentem honorẽ per ſedem indicauit. Num & Iudas ſedebit? Nõ: dicit enim, Qui ſequuti me fuerint, hoc eſt, qui vſque ad finem. Ille autẽ non vſque ad finẽ. Vel aliter, Sæpe deus pollicetur bona quibuſdam dignis: quando autem exciderint, & indigni fuerint facti, aufert ea. Similiter facit in aſperis, ſæpe minatur & nõ inducit, conuerſis nobis. Per regenerationem autem, reſurrectionem intellige. *Et omnis qui reliquerit domos, aut fratres, aut ſorores, aut patrem, aut matrẽ, aut uxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum: centupla accipiet, & uitæ æternæ hæreditatẽ ſor* B
tietur. Ne quis ſuſpicetur quod dictum eſt, ſolis congruere diſcipulis: dilatat promiſſionẽ ad omnes qui ſimilia faciunt. Habebunt enim pro carnalibus cognatis familiaritatem & fraternitatem cũ deo, pro agris paradiſum, & pro lapideis ædibus ſuper nam Hieruſalem, pro matre preſbyteram eccleſiam, pro patre preſbyteros: pro vxore omnes fideles mulieres: num nuptiis? abſit, ſed ſpirituali affectione, & miſericorde erga ſe cura. Non iubet autem Chriſtus ſeparari ſimplici ter à familiaribus, ſed quando ad pietatem obſiſtũt. Sic etiã *Lucæ.9.* corpus & animam iubet contẽnere, non vt quis ſeipſum occi *Ioan.12.*
dat. Vide autem quòd bonus deus non ſolum hæc dat, ſed & vitam apponit æternam. Cura igitur vt & tu vendas facultates tuas, & des pauperibus. Facultates aũt ſunt, iracundo furor, adultero adulterandi cupiditas, vindictæ auido vindicãdi cupido. Vende igitur hæc, & da pauperibus dæmonibus, & omni bono priuatis: conuerte affectiones tuas in affectionum authores: & tunc habebis theſaurum, hoc eſt Chriſtum C
in cœlo tuo, hoc eſt, in ſumma mente tua. Cœlum enim habet in ſeipſo, qui factus eſt cœleſtis. *Multi autem erunt primi nouiſſimi, & nouiſſimi primi.* Iudæos hic inſinuat & Gentiles. Nam qui primi erant, facti ſunt nouiſſimi: gentiles autẽ (qui erant nouiſſimi) primi conſtituti ſumus, & vt manifeſte diſcas quod dicitur, coaptat etiam ſequentem parabolam.

CAPVT XX.

CAPVT XX.

Simile enim est regnũ cœlorum homini patrifamilias qui exiit primo statim diluculo ad cõducendos operarios in uineam suam. Conuentione autem facta cum operariis in singulos dies denario, misit eos in uineam suam. Et egressus circiter horam tertiam, uidit alios stantes in foro ociosos, & illis dixit, Ite & uos in uineam meam, & quodcũque iustum fuerit, dabo uobis. Illi autem abierunt. Iterum quum exisset circa sextam & nonam horam, similiter fecit. Circa undecimam uero horam exiit, & inuenit alios stantes ociosos, & dixit illis, Cur hic statis toto die ociosi? Dicunt illi, Quia nullus nos conduxit. Dixit illis, Abite & uos in uineam meam, & quicquid iustum fuerit, accipietis. Christus est rex cœlorum, qui assimilatur homini, secũdum quòd humanam accepit formam. Paterfamilias autẽ, quia dominus est domus, hoc est ecclesiæ. Hic igitur Christus exiit è finibus paternis, & conduxit operarios in vineam, vel scripturas, vel mandata. Vnumquẽque cõduxit vt operetur vineam, hoc est suam animam. Conducit autem alium quidem primo diluculo, hoc est in pueritia: alium autem hora tertia, hoc est adolescentia: rursum alium hora sexta & nona, quando quis vigintiquinque fuerit annorum, vel triginta, & simpliciter in virili ætate: porro circa vndecimam, senes. Multi enim & senes crediderunt. Vel aliter, dies dicitur præsens seculum. in illo enim operamur sicut in die. Vocauit igitur dominus prima hora Enoch & Noe, tertia Abraham, sexta Mosen, nona prophetas, vndecima autem, hoc est in consummatione seculi, Gentiles, qui ocioſi fuerũt ab ommi bono nullus eñ eos cõduxerat, neq; missus est propheta quis ad Gentes. Quum autem uespera facta esset, dixit dominus uineæ procuratori suo, Voca operarios, & redde illis mercedem, incipiens a postremis usque ad primos. Et quum uenissent qui circa undecimam horam uenerant, acceperunt singuli denarium. Venientes autem & primi, arbitrati sunt quod plus essent accepturi, & acceperunt ipsi quoque singuli denarium. Et quum accepissent, murmurabant aduersus patremfamilias dicentes, Hi nouissimi unã horam fecerunt in opere, & illos pares nobis fecisti, qui portauimus pondus diei & æstum. At ille respondens uni eorum ait, Amice, non afficio te iniuria. Nonne denario pactus es mecum? tolle quod tuum est, & abi. Volo autem huic nouissimo dare sicut & tibi. An non licet mihi quod uolo facere in rebus meis? si oculus tuus malus est, quod ego bonus sim? Sic nouissimi erunt primi, & primi nouissimi. Multi enim sunt uocati, pauci autẽ electi. Et conscendens Iesus Hierosolyma, assumpsit duodecim discipulos suos in uia, & ait illis, Ecce conscendimus Hierosolyma & filius hominis tradetur principibus sacerdotum ac scribis, & condemnabunt eum morte, & tradent eum gentibus ad illudendum, & flagellandum, & crucifigendum, & tertio die resurget. Vesperũ est consummatio. in fine autem diei & consummatione accipiunt omnes suum denarium, qui est spiritus sancti gratia, tranformans hominem ad suum exemplar, & faciens diuinæ naturæ participem. Plus autem laborauerũt qui ante Christi aduentum fuerunt, eo quòd tunc nondum erat mors soluta, neque diabolus contritus, sed adhuc viuebat peccatum. Nos autem gratia Christi per baptismum iustificati, virtutem accipimus ad vincendum aduersarium nostrum iam deiectum & occisum à Christo. Et iuxta priorem interpretationem qui iuuenes credidere, maiorẽ laborem habent, quàm hi qui in senectute ad fidem accesserunt. Adolescens enim pondus iræ, & æstum concupiscentiæ gestat, certans cum affectionibus. Senex autem in trãquillo est: attamen omnes nos donũ spiritus sancti assequimur. Docet igitur nos parabola, quòd in senectute etiam licet resipiscere, & regnum cœlorum asse qui. Hæc enim vndecima hora est. Non inuident autem sancti his qui ex æquo accipiunt charitatem: sed ostendit hic ☩ tanta & talia sunt bona quæ dantur iustis, vt & inuidiam excitare possint. Tunc accessit ad eum mater filiorum Zebedæi cũ filiis suis, adorans & petens aliquid ab eo. At Iesus dixit illi, Quid uis? Dicit, Dic ut sedeant hi duo filii mei, unus a dextris tuis, & alter ad sinistram tuam in regno tuo. Opinabantur filii Zebedæi ☩ vadens Hierosolyma dominus regnaturus esset regno quodam temporali. Audierant enim eum sæpe dicentem, Conscendimus Hierosolyma. Passi autem sunt humanum quid, & accedentes ad matrem persuadent, ipsi reueriti in manifesto accedere. clanculo enim accedebant & ipsi, vt Marc⁹ dicit. Accesserunt enim, inquit, ad eũ Iacobus & Iohãnes. hoc est, priuatim & seorsum accesserunt ad eum. Respondẽs autẽ Iesus dixit, Nescitis quid petitis. Potestis bibere poculũ quod ego bibiturus sum? aut baptismo quo ego baptizor, baptizari? Dicũ ei, Possumus. Matre præterita filiis loquitur: vt ostẽdat ☩ nõ ignorauerit

Mar. 10.

Universidad de Deusto
Biblioteca

D rauerit ab ipsis præmissam matrem,& dicit ad illos, Nescitis quid petitis. Magnũ est,& angelicas virtutes concutiens. Deinde abducens illos ab huiusce modi cogitationibus, ad pericula magis hortatur. Interrogat autem, non ignorãs, sed vt cogat manifestare vlcus per responsum,& studeant impl re promissionem. Hoc enim dicit, Quia non potest quis hæri particeps regni mei, nisi & mearum passionum particeps fiat, dicite mihi, num possitis similia pati? Poculum enim dicit martyrium,& suam mortem: simul ostendens quòd leuis sit,& quòd oporteat nos tã facilè illud aggredi, quàm si bibendum esset poculum: & declarans ꝙ ipse suauiter accedat ad mortem. Sicut enim bibens poculum statim dormit grauatus: sic & qui martyrij poculum bibit, in mortis somnũ defertur. Baptisma quoque mortem suam nominat, quod nos E omnes purificet. Hi vero nescientes quid promitterent, sed solum spectantes ad id quod cupiebant, omnia facilè pollicebantur. *Ait illis, Poculum quidem meum bibetis, & baptismo quo ego baptizor, baptizabimini: sedere autem ad dextram meam & sinistram, non est meum dare, sed quibus paratum est a patre meo.*

Nõ efficimur participes regni, nisi passionum Christi cõ participes.

Scio quidem vos testificaturos,& euenient hæc omnino. Iacobum enim Herodes occidit, Iohánem autem Traianus Act. 12. condemnauit prædicantem verbum veritatis. Porrò sedere non est meum dare, sed quibus pręparatum est: sic intellige. Si inuẽtus fuerit quis cum veritatis testificatione, omni alia virtute præditus, ille accipiet donum. Illi enim præparatum est, qui laborauerit, sicut & certantibus coronæ sunt præparatæ. quasi dicat illis, Non est meum dare ad gratiam coro- F nam, sed quibus præparatum est, hoc est his qui cucurrerint & vicerint. Sic autem & hoc loco dicit Christus, Ego nõ possum ad gratiam dare vobis sedem à dextris: aliorũ enim est qui laborauerint, & illis præparata est. Rogabis igitur cõsequenter, Quinam sessuri sint? Discas autem quòd nullus ibi sessurus est: hoc enim solius diuinæ naturæ est. Ad quẽ enim Psal. 109 angelorum dixit, Sede à dextris meis? Verum hoc dominus dixit iuxta illorum opinionem. quærebant enim hanc sedẽ, non intelligentes quòd sedere super duodecim sedes, sit glorificari propter virtutem. *Et quum audissent decem, indignati sunt de duobus fratribus. Iesus autem vocauit eos ad se, & ait, Scitis quod principes gentium dominentur illis: & qui magni sunt, potestatem exerceant in eas. non ita erit inter uos, sed quicunque uoluerit inter*

inter uos magnus fieri, sit uester minister, & qui uoluerit inter uos A *primus esse, sit uester seruus: sicut filius hominis non uenit ut sibi ministraretur, sed ut ipse ministraret, utque daret animam suam redẽptionem pro multis.* Vbi viderunt duodecim illos à Christo increpatos, tunc & ipsi indignati sunt,& ostenderunt illos prælatos sibi in honore. Adhuc enim erant imperfecti. nam illi aduersus decem insurgebãt, hi duobus inuidebãt. Postquam igitur decem his auditis turbati fuerunt, arcessit illos, vocatione antea sermonem demulcens. Etenim filii Zebedæi aulsi ab aliis conuersabantur cum ipso. Præsens igitur omnibus fit. Sciẽs enim quàm sit tyrãnica,& graui indigeat reprehẽsionis plaga. ambitio, acrius eos perstringit,& abiicit eos in infideliũ & gentilium portionem, si inani gloriæ studere voluerint: & sic eos inhortatur dicens. Alii qui- B dem homines, quia regunt, clari sunt: & amare primas, gentilium est affectio. meos autem discipulos humilitas cõmendat,& honorabiles facit: atque adeò qui maior esse voluerit, debet his qui opus habent, ministrare, id quod præcipuæ humilitatis est,& ego in meipso ostendo. quũ enim sim princeps & rex celestium, humiliaui meipsum, ita vt vobis mini- Philip. 2. strem ad salutem,& in tantum ministrem vobis, vt & animã meam ponam redemptionem pro multis, hoc est, omnibus. Omnes enim multi. *Et egredientibus illis a Hiericho, secuta est eum turba multa. Et ecce duo cæci sedentes secus uiam, quum audissent quod Iesus transiret, clamauerunt dicentes, Domine: miserere nostri fili Dauid. Turba autem increpabat eos ut tacerẽt. At illi magis clamabant dicentes, Miserere nostri domine, fili Dauid. Et stetit* C *Iesus, ac uocauit eos, & ait, Quid uultis ut faciam uobis? Dicunt illi, Domine, ut aperiantur oculi nostri. Misertus autem eorum Iesus, tetigit oculos eorum, & confestim uisum receperunt oculi illorũ, & secuti sunt eum.* Fama agnouerant cæci dominum,& obseruabant tẽpus quum audissent ꝙ præteriret. Crediderũt autẽ ꝙ Iesus (qui ex semine Dauid secundũ carnẽ) posset curare illos. Et planè multum feruebãt fide, neq; dum tacere iuberentur, silebant, sed longe amplius clamabant. Vnde nõ interrogauit illos an fidẽ habeãt, sed quid vellent: ne quis existimet ꝙ alia det alia volentibus. Mõstrans igitur ꝙ non pecuniæ gratia ad se clamarint, sed vt curentur, tactos curat: vt discamus omnia suæ sanctæ carnis membra, viuifica & dei mem- Luc. 18. bra esse. Quòd aũt Lucas & Marcus vnũ dicũt cæcum fuisse, Mar. 10.

D non ab his dissonat. illi enim insignioris mentionē fecerūt. Vel aliter, Lucas dicit ꝙ anteq̄ veniret in Hiericho, curarit cęcum: Marcus autē postq̄ exiuit de Hiericho. Matthæus vero breuitatis amator in vno vtrūq; cōplex' est. Intellige aūt per cæcos, eos qui ex gētibus, qui secus viam curati sunt. Nō enim præcipuè venit Christ' ꝓpter gētes, sed propter Israelitas. Quemadmodum autē cæci audiendo didicerunt de Iesu, sic & gentes ex auditu fidei. Hi autē qui silentiū imperāt cæcis, ne clamando inuocēt nomen Iesu, sunt persequutores tyranni, q attentant ecclesiæ os obturare: sed illa multo magis confitetur nomen Christi: idcirco sanatur, & videt veritatis lumen clarius, & sequitur Christum, vitā eius imitādo.

Christ' nō præcipue propter gētes uenit.

E

CAPVT XXI.

T quā appropinquassent Hierosolymis, & uenissent Bethphagæ ad montē oliuarū, tunc Iesus misit duos

E *discipulos, dicens illis. Ite in castellum quod contra uos est, & statim inuenietis asinam alligatā, & pullum cum ea. soluite, & adducite mihi. & si quis uobis aliquid dixerit, dicite, Dominus his opus habet. & confestim emit-*

Esaiæ. 62 *tit eos. Hoc autem totum factum est ut adimpleretur quod dictum est*

Zacha. 9. *per prophetam dicentem, Dicite filiæ Sion, Ecce rex tuus uenit tibi mansuetus, sedens super asinam, & pullum filium subiugalis.* Sedit super asinam non in vllum aliū vsum, q̄ vt impleretur prophetia, & vt ostenderet quomodo oporteat viliter vehi. non

F enim equo, sed asello vili vectus est. Implet igitur prophetiā & iuxta historiam, & iuxta anagogen. Nam iuxta historiam visibili asino insedit: & iuxta anagogen quoque, nouo, indomito, & obedientiæ nescio populo. Ligati autem erant asina & pullus catenis suorum peccatorū. Duo missi sunt ad soluē-

Galat. 2. dum, Paulus quidem ad Gentes, Petrus vero in circuncisionē, hoc est ad Iudæos. Et vsq; in hodiernū diem duo nos soluunt, Apostolus & Euāgelista. Venit autē Christus mansue-

Iohan. 3. tus. Nō enim venit vt iudicet mundū in primo aduentu, sed vt saluet. Et alii quidē reges Iudæorū fuerunt rapaces & iniusti, Christus aūt mansuetus. *Euntes autem discipuli fecerunt sicut præceperat illis Iesus. Et adduxerunt asinam & pullum, & imposuerunt super eos uestimenta sua, & collocarunt eum super illa.*

Lucas quidem & Marcus subiugalem solum dixerūt, Matthæus

theus autē asinā & pullū. Non dixerūt autē cōtraria. ducentes enim pullum, sequuta est mater. Collocauerūt aūt eū sup illa: nō super duo iumenta, sed super vestem. Primum quidē sedit super asinā, postea super subiugalē: quia & primū quieuit in Iudæorum synagoga, deinde in gentili populo. *Plurima autē turba strauerunt uestimenta sua in uia: alii uero cædebant ramos de arboribus, & sternebant in uia. Porro turbæ quæ præcedebant & quæ sequæbantur, clamabant dicētes: Hosanna filio Dauid: benedictus qui uenit in nomine domini, Hosanna in altissimis* Iuxta historiā multū in se habet honoris, vestes strauisse, & ramos obiectasse. nam ostendūt magnam gloriam. At iuxta anagogen discē ꝙ postq̄ apostoli superposuerūt vestimēta sua, virtutes inquā suas, tunc super illas sedit dominus. Nā nisi anima nostra ornata fuerit apostolicis virtutibus, non equitabit eā dominus. Præcedentes, sunt prophetæ, qui ante incarnatum Christum fuere: Sequētes autem, martyres & doctores, qui vestimenta sua sternunt Christo, hoc est carnē subiiciūt spiritui. Vestimenta enim & tegumenta animæ, corpus. Stra-

Iohā. 14. uerūt igitur in via, hoc est in Christo. Ego enim sum via, inquit. Si enim quis carnem suam non strauerit, hoc est humiliauerit, in via, hoc est in Christo manens, & non hæreticus existens, non insidebit in eo dominus. Hosanna autē quidā dicunt q̄ hymnum vel psalmum significet: alii autē, id quod euidentius, Salua obsecro. Venturus autē dicitur dominus, quia expectabatur ab Hebræis venturus. Sic enim & Iohannes dicit, Tu es qui venturus es? hoc est, qui expectaris vt venias? eo ꝙ aduentus eius quotidie expectabatur. Debemus &nos omnes consummationē mundi & aduentum Christi expectare, ac præparari. *Et quum intrasset Hierosolyma, cōmota est uniuersa ciuitas, dicens. Quis est hic? Turbæ autem dicebāt, Hic est Iesus ille propheta à Nazareth Galilææ.* Turbæ simplices & eādidē neq; inuidebāt Christo, neq; opinionē indignam de Christo habebāt: ideo & nūc ꝓphetā illū dicūt. Nūq̄ autē si sine articulo dicatur ꝓpheta, potest intelligi quòd ille sit qui expectetur propheta. de quo dixit Moses, Prophetam vobis deus excitabit. Nō enim dixerūt, Hic est ꝓpheta, sed, propheta ille, hoc est ille q expectatur. *Et intrauit in tēplum dei, & eiiciebat oēs emētes & uēdētes in tēplo, mēsasq; collybistarū & cathedras uēdētiū colūbas euertit: & dixit illis, Scriptū est, Dom⁹ mea dom⁹ deprecationis uocabitur: at uos fecistis illā spelūcā latronū.*

Iuxta

Lucæ. 19. *Mar. 2.* *Plurima autē turba strauerunt uestimenta sua in uia: alii uero cædebant ramos de arboribus, & sternebant in uia. Porro turbæ quæ præcedebant & quæ sequæbantur, clamabant dicētes: Hosanna filio Dauid: benedictus qui uenit in nomine domini, Hosanna in altissimis* *Supr. 11.* *Lucæ. 7.* *Deut. 18* *Esaiæ. 56* *Hiere. 7*

D Tanquam dominus domus, hoc est, templi, eiicit vendentes: ostendens ea quæ patris sunt, & sua esse, interim etiam honestatis templi curam habens, sed & translationem sacrificiorum significans, eò quòd eiiciendo boues & columbas, præsignauit non vltra opus esse sacrificio & immolatione, sed oratione. Domus enim mea, inquit, domus deprecationis est: vos autem fecistis illam speluncam latronum. In speluncis enim latronum fiunt mactationes, & sanguinis effusiones. Vel etiam propter negociatores ementes & vendentes, speluncam vocauit templum. Auaritia enim & lucri cupiditas, latronum morbus est. Collybistæ autem sunt qui apud nos dicuntur mensarij. Collybos enim species est vilis nomismatis, sicut habemus & nos obolos & minuta. Vendunt autem columbas & hi qui in ecclesiis gradus vendunt. Spiritus enim gratiam, qui est columba, vendunt: vnde eiiciuntur ex superno & inferno templo. Indigni enim sunt sacerdotio fungi. Vide autem & tu ne forte templum dei, cogitationem tuam facias speluncam latronum dæmoniorum. Fit autē spelunca, si habuerimus cogitationes carnalibus rebus amicas, vendentes & ementes, & ita lucri cupidas, vt & collybos & vilia nomismata congregent. Et si vendiderimus & emerimus colūbas, hoc est, si quod in nobis fuerit spirituale dogma, & inhonesta cogitatio talis, speluncam latronum fecimus nos. *Et accesserunt ad eum cæci & claudi in templo: & sanauit eos.* Per infirmos quos curauit, ostendit se deum esse, & benefacere, eiiciens cum authoritate è domo sua indignos.

F Declaratur etiam hoc, quòd eiectis, qui legi & animalium mactationi addicti erant, cæci & claudi ex gentibus assumpti fuerint sanati ab eo. *Quum autem uidissent principes sacerdotum & scribæ mirabilia quæ fecerat, & pueros clamantes in templo, & dicentes, Hosanna filio Dauid: indignati sunt, & dixerunt ei, Audis quid isti dicunt? Iesus autem dicit illis, Quid ni? Nunquam legistis, Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem?* Pharisæi quum viderent pueros hymnum Dauid offerre Christo, quem videtur propheta deo obtulisse, dissecabantur inuidia, & interpellant illum, quòd permittat de se dici quæ soli deo debentur. Ille autē magis approbans dicit, Etiam. Tantum abest vt obturem ora talia dicentium, vt & prophetæ testimonium adducam, & vos ostēdam vel imperitos, vel inuidos. Nescitis enim ꝙ ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem? Perfecisti autem significat perfectā & absolutā ostendisti laudē, etiā si illi propter ætatē imperfecti & viles videantur. Nō enim illi dicebāt quæ dicebāt, sed os solū accōmodantes, spūs organa fuerunt. Et ideirco dicit, Ex ore infantiū: coniectans ꝙ os solū diuina gratia mouebatur. Significatur item ꝙ à gentibus, quæ simplices & stultæ erant, benedicēdus esset. Erat autē & apostolis cōsolatio, dandū & sibi sermonē, tāetsi per q̄ viles forent. Et tu innocēs si fueris, ac malitia paruulus, suxerisq; spirituale lac diuinorum eloquiorum, dignus eris qui laudes & prædices deū. *Et relictis illis exiit è ciuitate in Bethaniam, & diuersatus est illic.* Secedit ab illis, vt ab indignis. Et venit in Bethaniā, hoc est domum obedientiæ. Ab inobedientibus enim ad obediētes se cōfert, & inter illos versatur. Dicit enim, Habitabo in eis, & ambulabo in eis. *Mane autē reuertens in ciuitatē, esuriit. Et quum uidisset fici arborē unam in uia, uenit ad eā, & nihil inuenit in ea, nisi folia tantum: & ait illi, Ne post hac ex te fructus nascatur inæternū. Et arefacta est continuo ficus: & eo uiso discipuli mirati sunt dicētes, Quomodo cōtinuo exaruit ficus?* Quoniam dominus frequēter miracula operatus est, & in omnibus hoc spectauit vt benefaceret, nullum autē ostendit quo puniret: ne putarent ꝙ nō posset punire, ostendit hoc loco & hanc suam potestatē: non in hominem illa vtēs, sed arborē, vt pote misericors, sicut & antea in porcos. Arefacit igitur arborē, vt emēdet homines. Porrò discipuli merito admirantur. Arbor enim illa humidior est, & maius ostēdit miraculū, eo ꝙ statim exaruit. Cæterū ficus Iudæorū significat synagogā folia sola habētem, hoc est ostendentē literā, non fructū spūs. Sed & omnis homo exponēs se deliciis huius vitę, ficui cōparatur: quia fructū non habet spiritualem. vt esurienti Iesu det, sed folia tātum, & tēporalem ac defluentē apparentiā. Hic igitur maledictū audiet. Ite enim, inquit, maledicti in ignē. Sed & arescet. nā dum cruciatur in igne, arescit eius lingua sicut & diuitis. *Respondens autem Iesus ait illis, Amen dico uobis, si habueritis fidem & non hæsitaueritis, non solū hoc quod accidit ficui facietis, uerumetiam si monti huic dixeritis, tollere & proiice te in mare, fiet. Et omnia quæcunque petieritis in deprecatione credentes, accipietis.* Magna Christi quam discipulis dat, promissio, ꝙ possimus montes transferre, si non ambigui fuerimus fide, & hæsitauerimus. Quæcunque enim petiuerimus citra hæsitationem fidentes

A

Bethania

B

Supr. 8 Mar. 5. Fic⁹ arescēs Iudæ orū signat synagogā

C

Mat. 25. Luc. 17 Iobā. 14. 16.

D fidentes diuinæ virtuti, accipiemus. Etiã, inquit, si petiuerimus & quod non conducibile, credam autem insipienter q̃ hoc mihi det dominus, accipiã ne igitur & illud quod mihi non expedit? Deus igitur quomodo misericors, si quidẽ meã petitionem, quæ mihi non prodest, adimplet? Audi ergo. Primum quum audieris fidẽ, non stultam illã fidem, sed eã quæ re vera fides est, accipe, & deprecationem illã quę vtilia pe-
Matt. 6. tit, sicut tradidit dominus dicens, Ne inducas nos in tentationẽ, sed libera nos à malo: & quæ in ea oratione sunt verba. Insuper vide & verbũ hæsitaueritis. Nam qui vnitus fuerit deo, & vnus est cũ illo, & non discretus & separatus, quomodo petet quod inutile est? Vnde si indiuisi & indiscreti fuerimus à deo, conducibilia petemus à deo, & accipiemus.

E *Et quum uenisset in templum, accesserunt ad eum docentem principes sacerdotum & seniores populi dicentes, Qua authoritate hæc facis? & quis tibi dedit istam authoritatem? Respondens autem Iesus dixit eis, Interrogabo uos & ego quiddam, quod si dixeritis mihi, & ego uobis dicã qua authoritate hæc faciam. Baptismus Iohannis unde erat? è cælo, an ex hominibus? At illi cogitabant apud se dicentes, Si dixerimus e cælo, dicet nobis, quare ergo non credidistis illi? Sin autem dixerimus, ex hominibus, timemus turbam. Omnes enim habebãt Iohannem ut prophetam. Et respondentes Iesu dixerunt, Nescimus. Ait illis & ipse, Nec ego dico uobis qua authoritate hæc faciam.* Inuidentes legisperiti Iesu q̃ eiecisset è templo negociãtes, accesserunt ad eum, & talia quædã rogauerunt, Quis es tu q̃ è templo eiicis negociantes? nunquid hoc facis vt sacerdos?

F At tu quidem sacerdotalem dignitatẽ non habes. Num hoc facis vt rex? enĩ uero neq; rex es, neq; si esses, liceret tibi hæc facere. Non enim licet regibus in templo aliquid agere. Interrogabant autẽ hæc à domino, vt si quidẽ diceret, Mea potestate hæc facio: accusarent eum vt rebellem, & propriã potestatem se habere dicentẽ. Sin autem diceret, diuina potestate hæc facio, abducerẽt ab eo turbas illum vt deum laudantes, monstrãtes, Ecce Iesus ille non est deus, sed potestate dei
1. Cor. 1. hæc facit vt seruus. Quid igitur Christus ipsamet sapientia? Comprehendit sapiẽtes in versutia sua, & interrogat eos de Iohãne similia, vt si quidem dicerẽt, E cælo fuit prædicatio Iohãnis, cõprobarent deo aduersarii, q̃ illã nõ suscepissent. Si aũt ex hoĩb⁹ dicerẽt, periclitarentur ꝓpter turbã. Omnes enĩ vt ꝓphetã habebãt Iohannẽ. Ostẽdit aũt hoc loco dñs, quòd

quòd maligne interrogantibus nõ oporteat respõdere. Nam A
nec ipse pharisæis respõdit, quãuis nulla respondendi diffi- *Maligne*
cultas esset. Discimus aũt interim quòd semetipsum laudare *interrogã*
non est iuxta Christi doctrinam. Ecce dominus enim qui po *tibus non*
tuit discere qua potestate hæc faceret: non dixit, ne seipsum *oportere*
laudare videretur, *Quid autem uobis uidetur? Homo quidam ha-* *respondẽ*
bebat duos filios: & accedens ad priorem dixit, Fili, uade hodie ope- *re.*
rare in uinea mea. Ille autem respondens ait, Nolo: postea uero pœnitẽtia motus abiit. Accedens autem ad alterũ dixit similiter: at ille respondẽs ait: eo Domine, & non abiit. Vter e duobus fecit quod uoluit pater? Dicunt ei, Prior. Dicit illis Iesus, Amen dico uobis, quòd publicani & meretrices præcedũt uos in regno dei. Venit enim ad uos Iohannes per uiam iustitiæ, & non credidistis ei: publicani autem & meretrices crediderunt ei. Vos autem quum uidissetis eum, non fuistis com B
moti pœnitẽtia postea ut crederetis ei. Duos ordines inducit, vnum principio pollicentiũ, quales fuerũt Iudæi qui dixerũt,
Omnia quæcũq; dixit deus, faciemus & audiemus. Alterum *Exod. 24*
eorum qui non statim persuasi sunt, quales sunt meretrices & publicani, & qui ex gẽtilium populo, qui ab initio non credi derũt voluntati diuinę, postea autẽ pœnitudine ducti obedierunt. Vide igitur sapientiã Christi. Non statim à principio dixit illis, Meliores vobis publicani sunt & meretrices: sed prius cępit ipsos, & cõfessi sunt quòd ex duobus filiis ille obediẽs fuerit, qui fecerit voluntatẽ patris. Postea vbi hoc cõfessi fuerunt, subdidit venisse Iohannem per viam iustitiæ, hoc est in vita irreprehensibili. Non potestis enim dicere vitã Io
hannis fuisse reprehensibilẽ: attamẽ meretrices ei obedierũt, C
vos autẽ non: idcirco & præcedẽt vos, ante vos ingredientur in regnũ cœlorum: ita vt si & vos laboraueritis, vel post illas intrabitis: si autẽ increduli fueritis, nunquã intrabitis. Multi autem etiam hodie pollicentur deo & patri, monachos se futuros forte vel sacerdotes: post promissionem aũt negligẽtes sũt. Alij aũt monasticã vel sacerdotalẽ vitã polliciti nõ sunt, sicut monachi vel sacerdotes, viuunt tamen digne: atque ita illi sunt obedientes pueri, qui faciunt etiam si nihil promiserint. *Aliam parabolam audite. Homo quidam erat paterfamilias,* *Esa. 5.*
qui plantauit uineam, & sepem circũdedit ei, & fodit in ea torcular, *Hiere. 2.*
& ædificauit turrim, & locauit eam agricolis, ac peregre profectus *Psal. 77.*
est. Aliam parabolam eis affert, ostendens quòd licet summa diligentia eis exhibita sit, non meliores facti fuerint.

D Homo eñ paterfamilias, dominus est, qui propter misericor
Exod. 15. diam homo appellatur. Vinea autem, populus Iudęorũ, plan
tatus à deo in terra promissionis. Introducens enim, inquit,
plantabis eos in monte sancto. Sepes autẽ lex, non sinens eos
gentibus misceri: vel angeli custodientes Israel. Torcular, al
tare. Turris, templum. Agricolæ vero doctores populi, pha
risæi & scribę. Profectus est autem paterfamilias deus. quan
do in colũna nubis loquutus est eis. Vel peregrinatio dei, lõ
ganimitas eius. Videtur enim de⁹ & dormire, & peregre pro
ficisci, dum longanimis est, & non euestigio peccatorum pœ
nas exigit. *Quum autem tempus fructuum appropinquasset, misit*
seruos suos ad agricolas, ut acciperent fructus ipsius, & agricolæ ap
E *prehensis seruis eius aliũ ceciderunt, aliũ occiderunt, aliũ uero lapidá*
uerunt. Iterum misit alios seruos plures prioribus, & fecerunt illis si
militer. Nouissime aũt misit ad eos filiũ suũ, dicẽs, Reuerebũtur filium
meum. Agricolæ autem uiso filio dixerũt intra se, Hic est hæres: uenite
occidamus eum, & occupemus hæreditatẽ eius. Et apprehensum eũ
eiecerunt e uinea, & occiderunt. Appropinquauit tempus fru
ctuum prophetarũ temporibus. Serui enim missi, fuerũt pro
phetæ, quos variis affecerunt iniuriis agricolæ, hoc est qui
tunc erant falsi prophetæ & falsi doctores. Et alium quidem
3. Re. 22 percusserunt, vt Micheam. Sedechias enim eum in maxillam
2. Pa. 24 percussit. Alium autem occiderunt. vt Zachariam inter tem
plum & altare. Alium vero lapidauerunt, vt Zachariã filium
Iodoe pontificis. Postea missus est filius dei, in carne appa
rens. Quod autem dixit, Reuerebuntur filium meum, non
F ignorans dicit quòd illum occisuri essent, sed significare vo
lens quid facere deberent. Oportebat enim, inquit, licet ser
uos occiderint. vel filium reuereri. Agricolæ autem viso ipso
Extra uineã occisus dominus. dixerũt: Hic est hæres, venite occidamus eum. Etenim Iudæi
qui dicebant, Hic est Christus, ipsi illum crucifixerunt. Eie
cerunt autem eum extra vineam. nam extra ciuitatem occi
sus est dominus. Propterea quia vineam dicebamus esse po
pulum, extra vineam, hoc est præter simplicis populi senten
tiam, occiderunt eum pharisæi, & mali agricolæ. *Quum er*
go uenerit dominus uineæ, quid faciet agricolis illis? Dicũt illi, Mali
quum sint, male perdet illos: & uineam suam locabit aliis agricolis,
qui reddent ei fructum temporibus suis. Quum venerit. Quan
do? Num in secundo aduentu? Videtur quidem & hoc senti
re, veruntamen melius sic intelligitur. Dominus vineæ, deus
& pater

& pater, qui misit filiũ suũ ab illis occisum. Quũ igitur vene- A
rit, hoc est quum ipse respexerit ad iniquitatẽ quam fecerunt
Iudæi, tũc malos male perdet, misso Romano exercitu: & vi
neam suam, hoc est populum, locabit aliis agricolis, hoc est
apostolis & doctoribus. Intellige itẽ per vineã diuinas scri
pturas. in quibus sepes quidem litera est: torcular autem de
fossum, profundus spiritus: turris autẽ theologia, quæ sum
ma est & diuina. Has itaque scripturas habebant prius mali
agricolæ pharisæi locauit autem nobis deus eas bene colenti
bus. Illi enim dominum occiderunt extra vineã, hoc est præ
ter iussum eorum quæ dicebant scripturæ. *Dicit illis Iesus, Nũ* Psal. 127
quam legistis in scripturis, Lapidem quem reprobauerunt ædificantes
hic factus est in caput anguli. A domino factum est hoc, & est mira
bile in oculis nostris, Idcirco dico uobis, Auferetur a uobis regnum, B
& dabitur genti facienti fructus eius. Et qui ceciderit super lapidem
istum, confringetur: super quẽ autem ceciderit, illum conteret. La
pidem seipsum nominat: ædificãtes autem magistros Iudęo- Iohan. 8.
rum, qui illum quasi inutilem reprobauerunt, dicentes, Sama Actu. 4.
ritanus es tu, & dęmonium habes. Ipse autem quum surrexis- Ephe. 2.
set ex mortuis, positꝰ est in caput anguli, hoc est, caput eccle
siæ factus est, coniungens Iudæos & Gentiles in vnã fidem.
Sicut enim lapis angulum in domo faciens, continet hac &
illac murum, sic & Christus nos omnes in vnam fidem colli
gauit. Angulus autem ille admirabilis est, & à domino est fa
ctus. Ecclesia enim nos cohibens, & vnita fide à domino fa
cta est, & est magna admiratiõe digna, eò quòd pulchre ædi
ficata sit. Est autem & alia ratione admirabilis, eò quòd mi- C
raculis firmatꝰ est & cõfortatꝰ sermo dñi: & ita Ecclesię quo
que cõstitutio admirabilis. Ablatũ igitur est regnũ dei à Iu
dæis, hoc est peculiaritas qua dei, pprij erãt, & datũ est his q
crediderunt. Quj eñ impingunt in lapidẽ, & offenduntur in
Christo Iesu, confringentur quidem in secundo aduẽtu: ve-
runtamen & hic cõterentur ab ipso, hoc est dispersi sunt vbi- Amos. 8.
que terrarum, sicut videmus nunc miseros Iudęos. Conteret,
hoc est ita conteret, vt dispergat eos. *Et quum audissent prin*
cipes sacerdotum ac pharisæi parabolas eius, cognouerunt quòd de se
diceret: & quærentes illi manus iniicere, timuerunt turbas? quoniam
tanquam prophetam eum habebãt. Iterum vide quòd turba qui
dem simplex & fuci nescia sequitur veritatem, legisperiti au
tem malignè agunt. Et vsque in hunc in diem quærunt He
bræi

D bræi Iesum compræhendere, sed non cõprehendunt, neque intelligunt. Antichristum autem comprehendent, & ipsum adorabunt: at Christus non capitur, hoc est non intelligitur ab eis.

CAPVT XXII.

T respondens Iesus dixit iterũ per parabolas, dicens, Simile factum est regnum cœlorũ homini regi, qui fecit
E *nuptias filio suo: & emisit seruos suos ut vocarent inuitatos ad nuptias, & nolebant uenire. Iterum emisit alios seruos, dicens, Dicite inuitatis, ecce prandium meum parauí: tauri mei & altilia mactata sunt, & omnia parata: uenite ad nuptias. Illi autem neglexerunt: & abierunt, alius in uillam suam. alius uero ad negociationem suam: reliqui uero te-*
E *nuerunt seruos eius, & contumeliis affectos occiderunt. Rex autem cum audisset, iratus est, & missis exercitibus suis perdidit homicidas illos, & ciuitatem illorum succendit.* Et hæc parabola Iudæorum inobedientiam subindicat, sicut & superior de vinea. Verum sicut illa mortem Christi, ita hæc nuptiale gaudium, hoc est resurrectionem declarat. Cæterũ hæc monstrat multo atrociora quæ patrarint illi, quam superior. Illi enim quũ exigerentur fructus, occidebant eos qui exigebãt: hi autem cum vocarentur ad nuptias, homicidium fecerunt. Homini igitur regi similis est deus. Non enim apparet vt est, sed qualem decet vt nobis se videndum exhibeat. Nã quando vti homines morimur humanis peccatis obnoxij, vt homo nobis apparet deus: quando autẽ vt dij ambulamus, tunc
F stat deus in synagoga deorum: sicut & quando ferarum nã-
Psal. 7 11 turas assumimus, fit & ille nobis panthera, & vrsus, & leo. Facit autem nuptias filio suo copulans eum omni formosæ ani-
Apoc. 19. mæ. Sponsus enim Christus, sponsa autem ecclesia & anima.
& .21. Serui vero primũ missi, Moses & alij, quibus nõ crediderunt Hebræi, sed exasperãuerunt deũ in deserto quadraginta annis, & noluerunt sermonem dei & charitatem suscipere spiritualem. Deinde missi sunt serui alij, prophetæ: sed & illorum
Hiere. 38 quosdam occiderunt, vt Esaiam: quosdam contumeliis affecerunt, vt Hieremiã, quẽ in lacũ luti iniecerũt. Quidã autẽ minus mali, sibi ab huiusmodi iniuriis tẽperauerunt, sed alius quidẽ in propriũ agrũ abiit, hoc est indulsit deliciis & voluptatibus vitæ. vniuscuiusq; enim ager est corpus. alius autẽ in negociationẽ suã, hoc est, auaritiæ deditus fuit. Negocia

torum enim genus auarum est, & lucri cupidissimũ. Ostẽdit A igitur parabola, & qui à spiritualibus nuptiis & conuiuio & Christi societate destituũtur, ob has duas potissimum causas excluduntur, vel propter corporales voluptates, vel auaritiæ morbũ. Prãdium autem hoc loco nominat, quamuis alio loco cœnam eã dixerit. Nõ absurde cœnã. Nã in nouissimis tem- Lucæ. 14 poribus perfecte apparebũt illæ nuptiæ, & ad vesperũ, & ad finem seculorum. Prãdium autẽ, eo quòd in prioribus seculis reuelatum fuit mysteriũ, tametsi obscurius. Tauri autẽ & altilia, vetus est & nouũ testamẽtum. Vetus enim signatur per tauros (animaliũ enim mactationẽ continebat) nouũ autẽ per Pães quos altilia. Panes enim offerimus nũc in altario, qui proprie dicti *in altario* sunt *eccles.*, vtpote ex frugibus cõfecti. Vocat igitur nos deus *offerim⁹*, vt comedamus & veteris testamẽti bona, & noui. Et tu quan- *dicti eccle-* do videris quẽpiam manifeste interpretantẽ diuina eloquia, *sá.* scias eũ altilia & ẽ frugibus cõfectos cibos dare, ac quasi fru B gibus alere, & cibis farcire simpliciores manifeste docẽdo. Quæres autẽ hoc loco, quomodo dicat inuitatis: si enim inuitati erãt quomodo denuo sunt vocãdi? Scias igitur omnes natura vocari ad bonum à sermone doctoris natura dati: attamen deus & illos externos doctores mittit, vt qui intus vocari sunt, & extrinsecus vocentur. Mittit autem rex exercitus suos, hoc est Romanos, qui inobedientes Iudæos perdiderunt, & ciuitatem illorum Hierusalem succenderunt, vt Iosephus dicit. *Tunc dicit seruis suis, Nuptiæ quidem paratæ sunt: sed qui inuitati erant, non fuerunt digni. Ite ergo ad exitus uiarum, & quotcũq; inueneritis, uocate ad nuptias. Et egressi serui eius in uias, congregauerunt omnes quotquot inuenerunt, malos pariter ac bonos: & impletæ sunt nuptiæ discũbentibus.* Quoniã priores serui, Mo C ses & prophetæ, nõ persuaserũt: alios quoq; seruos mittit apostolos, qui gẽtiles vocarũt in via vera nõ incedẽtes, sed alios aliò diuisos, & in viis pluribus & dogmatis discordes, immo existẽtes iuxta exitus viarũ, hoc est in errore & inæqualitate multa. Nã & ipsi inter se dissidebãt & tumultuabãtur: & non in viis erãt, sed extra vias, & illa sunt mala eorum dogmata quæ docebãt. Nõ omnes diligebãt æqualiter, sed alij hoc modo, alij alio. Quid si sic melius intelligatur? Via est vita vniuscuiusq;: exit⁹ à via, dogma. Gẽtiles igitur qui vias habebãt malas, hoc est vitã reprehensibilẽ, ab ea mala via exierunt in dogmata ĩpia, fœdos sibi deos cõstituẽtes patronos vitiorũ.

D Egressi igitur apostoli à Hierusalem ad gentes, congregan
runt omnes tã malos quàm bonos, hoc est omni malitia re-
pletos, & minus malos, quos & bonos nominat si aliis conse
rantur. *Ingressus autem rex ut uideret discumbentes, ubi uidit ho-*
mo hominem non uestitum ueste nuptiali, ait illi: Amice, quomodo huc
intrasti non habens uestem nuptialem? At ille obticuit. Tunc dixit rex
ministris, Ligatis pedibus & manibus eius, mittite eum in tenebras
exteriores. ibi erit fletus, & stridor dentium. Multi enim sunt uocati,
pauci uero electi. Ingressus ad nuptias sine diiudicatione fit.
Gratia enim sola omnes vocati sumus tam boni quàm mali:
at vita eorum qui ingressi fuerint, posthac non indisquisita
erit, sed examen valde magnum faciet rex eorũ qui post in-
gressum in sordido habitu inuenientur. Horreamus igitur
E cogitantes quia nisi quis vitam habeat purã, nihil ei prode-
rit nuda fides. non solum enim è nuptiis eiicitur, sed & in
ignem mittitur. Quis est ille sordida vestimenta gerens? Is
qui non indutus est viscera miserationum, fraternitatem, be-
nignitatem. Multi igitur seipsos decipientes, etiam in spe pu
tant quòd regnum cælorum assequantur, & seipsos simul im
miscent discumbentium choro, sentientes de seipsis magna.
Rationem igitur sumens dominus ab indigno illo, monstrat
nobis duo hæc: vnum, quòd misericors sit: alterum, quòd &
nos nullos condemnare debemus etiam si manifeste peccet,
nisi redarguantur peccantes. Dicit igitur dominus ministris
angelis tortoribus, Ligatis manibus & pedibus, id est opera
tiuis eius virtutibus. In seculo enim præsenti operari possu-
F mus, in futuro autem seculo ligantur omnes virtutes animæ
operatiuę, & non potest fieri aliquid boni in ablutionem pec
catorum, Stridor autem dentiũ, pœnitentia est, quę tunc stul
te & inutiliter fit. Multi autem sunt vocati, pauci vero electi.
Pauci enim qui saluantur, & qui digni vt eligantur à deo: ita
vt dei quidem sit vocare: electos autem fieri, vel non, nostrũ
est. Ostendit igitur quòd propter Iudæos dicta sit parabola:
Caute legas, quæ rere in fi ne libri. qui vocati quidem fuere, non autem electi, eò quòd non au-
dierunt. *Tunc abeuntes pharisæi consilium cœperunt ut illaqueā-*
Luc. 20. *rent eum in sermone: & ad illum emittunt discipulos suos cum He-*
rodianis. Per insidias hæc fiebant: propterea & Lucas insi-
diatores illos vocat, tanquã missos in hoc vt insidiẽtur Chri
sto. Herodiani autem erant vel Herodis milites, vel qui pu-
tabant Herodem Christum. Veniunt igitur pharisæi cũ illis illa-

illaqueaturi eum. Audi enim quomodo loquantur illi. Di- A
centes, Magister, scimus quod uerax sis, & uiam dei in ueritate do-
ceas, neque cures quemquam: non enim respicis personam hominum.
Dic ergo nobis, quid tibi uidetur? Licet censum dari Cæsari, an non?
Cognita autem Iesus malitia eorum, ait, Quid me tentatis hypocritæ?
Ostendite mihi numisma census. At illi obtulerunt ei denarium. Et ait
illis, Cuius est imago hæc & inscriptio? Dicunt ei, Cæsaris. Tunc ait il
lis, Reddite ergo quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ sunt dei, deo. Et
his auditis mirati sunt, & omisso eo abierunt. Arbitrati se demul
suros illum laudibus, adulantur, vt lactatus dicat non deberi
Cæsari tributum, & inde comprehendant eum tanquam sedi
tiosum, & commouentem populum contra Cæsarem: idcirco
Herodianos secum adducunt, qui regij erant, vt comprehen
derent illum quasi rerum nouatorem. Nõ respicis personam B
cuiusquam, inquiunt. Nihil dicis in gratiam Herodis & Pi-
lati. Dic igitur nobis, Debemus & hominibus tributarij esse,
& dare eis censum, sicut & deo didrachmum? an soli deo tri
buemus? nunquid autem & Cæsari? Hoc autem dicebant (si-
cut dixi) vt dicat quòd non oporteat tributum & Cæsari pẽ-
dere, comprehendántque eum & occidant: sicut Theudan
& Iudam, qui dicebant non sacrificandum pro nomine Cæ-
saris. Iesus autem per hoc quòd figuratum erat numisma ima
gine Cæsaris, persuadet illis deberi Cęsari quę eius sunt, hoc Actuũ. 5.
est, quę habent eius imaginem. Et in corporalibus & in ex-
ternis obediendum est regi: in internis autem & spiritualib⁹
soli deo. Licet autem & sic intelligere, quòd oporteat vnum-
quemque nostrum ea quę sunt Cæsaris, hoc est dæmonis, in- C
fernorum principis, illiipsi reddere, & obiicere: vt exempli
gratia, si habes iram à Cæsare, reiice eam in illum, irascere
contra ipsum. sic poteris & ea quę sunt dei, deo reddere. Item
quia duplices sumus nos, & ex anima corporéque constitui-
mur, corpori cibos & amictũ vt Cæsari debemus: diuiniori
autem nostræ parti, quę & illi congruunt. *In illo die accesse-*
runt ad eum Sadducæi, qui dicunt non esse resurrectionem, & inter- Deut. 25
rogauerunt eum dicentes, Magister, Moses dixit, si quis mortuus fue-
rit non habens filium. ut ducat frater eius uxorem illius, & fuscitet Luc. 20.
semen fratri suo. Erant autem apud nos septem fratres, & primus Actuũ. 23
uxore ducta defunctus est: ac non habens semen reliquit uxorem suã
fratri suo. similiter secundus & tertius, usque ad septimum. Nouissi-
me autem omnium defuncta est mulier. in resurrectione igitur, cuius

D *e septem illis erit uxor? Omnes enim habuerunt eam.* Confutatis pharisæis cum Herodianis, iterum Sadducæi tentant. Heresis autem illorum erat talis: Neque resurrectionem, neque spiritum, neque angelos credebant: diuersa à pharisæis sentiebant. Rem fingunt, quę nunquam contigit: aut quomodo, quum tertius non bene ominatus fuit, sed renuit nuptias, periculis præcedentiũ admonitus, Fingũt igitur, quasi Christum in dubium tracturi, vt resurrectionem arguant, & Mosen figmento suo patronum faciant. Septem dixerũt esse fratres, maxime incessentes resurrectionis mysterium: & cuius ex illis, dicunt, erit mulier? Diceret quis. O cõtaminati Sadducæi, prioris qui duxerat, vxor erit, si quidẽ concederemus E in resurrectione nuptias fore. alij enim nõ veri sed viri erant accessorij. *Respondens autem Iesus dixit illis: Erratis, nescientes scripturas, neque uirtutem dei. In resurrectione enim neque matrimonium contrahunt, neque elocantur, sed sunt sicut angeli dei in cælo. De resurrectione uero mortuorum non legistis quod uobis dictum est* Exodi. 2. *à deo, Ego sum deus Abrahã, deus Isaac, & deus Iacob? Deus non est deus mortuorum, sed uiuentium. Et quum audissent turbæ, stupuerunt de doctrina eius.* Ostendit saluator & resurrectionem futurã, & nõ talem carnalem, vt errant, sed diuiniorem & spiritualiorem. Quid enim, inquit, erratis, nescientes scripturas, & vim dei? Nam si scripturas sciretis, crederetis vtique deum F non esse deum mortuorum, sed viuentium. Quòd si virtutem dei sciretis, cognosceretis vtique deo omnia esse possibilia, & posse deum facere vt homines viuant sicut angeli. Vide adsapientiam domini. Illi per Mosen conabantur dogma de resurrectione subuertere, & dominus per Mosen illis iterũ persuadet, Ego enim sum, inquit, deus Abraham, & Isaac, & Iacob. Hoc autem dicere vult, Deus non est eorũ deus, qui non sunt, sed qui subsistunt & sunt. Neque enim dixit, Ego eram, sed sum. Nam quamuis mortui sint, spe tamen resurrectionis viuunt. Interrogas autem, quomodo igitur alio loco dicit, Esa. 26. Mortuorum & viuentium dominus est? Discę igitur q̃ mortuos illos illic dicit defunctos quidem, victuros autem: hic vero dominus respondet hæresi Sadducæorum, docentium non esse animam immortalem, sed domino corrumpi, dicens deum non esse deum mortuorum, hoc est, sicut vos putatis, omnino pereuntium, sed viuentium, hoc est immortalem habentium animam, & resurgentium etiam si mortui fuerint.

Pharisæi

Pharisæi autem cum audissent quod silentium imposuisset Sadducæis, A *conuenerunt in unũ, & interrogauit eum unus ex eis legislator quispiam, tentans eum, & dicens, Magister, quod est mandatum magnum in lege? Ait illi Iesus, Diliges dominum deum tuum ex toto cor-* Deut. 10. *de tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua. hoc est primum & & Leuit. 19 magnum. Secũdum est autem simile huic, Diliges proximum tuum si-* Roma. 13 *cut teipsum. In his enim duobus mandatis uniuersa lex & prophetæ pendent.* Ex immodica inuidia accedit tentans. Quia enim viderant Sadducæos confusos, & laudatum dominum, accedunt tentantes si apponat aliquid mandato primo, quasi legem corrigens, vt inueniant contra ipsum ansam. Dominus autem inuulgans illius malitiam, q̃ non ad discendum venisset, sed vacuus charitate inuideat & æmuletur, ostendit chari B tatem inter mandata præcellere, quòd non ex parte oportet diligere deum, sed nos totos dare deo. Tres enim tales in anima discimus esse vires, plantatiuã, animalem, & rationalem. Secundum quòd crescit & nutritur, & simile generat, plantis assimilatur: secundum q̃ irascitur & concupiscit, brutis comparatur: secundum q̃ intelligit, rationalis dicitur. Vide igitur hoc loco quid illa tria significẽt: Diliges deũ tuum in toto corde tuo, hæc est brutalis animæ pars: & in tota anima *Tres ãĩæ* tua, hęc est plantatiua virtus, animatæ enim sunt plantæ: & *uires sunt* in tota mente tua, hęc est vis rationalis. Et sic oportet deum *quib⁹ deũ* diligere tota anima, hoc est, omnibus partibus & virtutibus *diligere* animę ei adhærere. Hoc est primum & magnum mandatum, *oportet.* ad pietatem nos exercẽs. Secundum autẽ simile est illi, quod C nos excitat ad faciendum quę sunt iusta homini. Duo enim *Interitus* nos in interitũ ducũt, mala doctrina, & corrupta vita. Vt igi *nostri cau* tur nõ incidamus in impia dogmata, diligẽdus est deus. Ne *se duæ.* autem sit vita peruersa, diligendus est proximus. Qui enim diligit proximũ, omnia mandata implet: & qui implet mandata, diligit deum. atque ita duo illa mandata inter se cohærent & copulantur, & continent omnia alia mandata. Quis enim diligens deum & proximum, vel furatur, vel vindictæ auidus est, vel adulterium cõmittit, vel scortatur, vel occidit? Hic autem legisperitus principio quidem venit tentans, deinde responso dei emendatior factus, laudatus est, sicut Marcus inquit quod spectans eum amplexatus sit il- Marci. 12. lum, & dixit ei: Non longe es à regno dei.

Congregatis autem pharisæis, interrogauit eos Iesus dicens, Quid

uobis

Universidad de Deusto
Biblioteca

D *uobis uidetur de Christo? cuius filius? Dicunt ei, Dauid. At illis, Quomodo ergo Dauid in spiritu uocat eum dominum, dicens, Dixit dominus domino meo, sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum? Si ergo Dauid uocat eum dominum, quomodo filius eius est? Et nemo poterat ei respondere quicquam, neque ausus fuit quisquam ex eo die eum amplius interrogare.* Quoniam purum hominem Christum esse putabant, subuertit eorum opinionem, & docet veritatem per Dauid prophetam, diuinitatem suam prædicãs. Dicentibus enim pharisæis, filius est Dauid Christus, hoc est, homo purus: dicit, Quomodo igitur Dauid dominum eum nominat? & non simpliciter eum nominat dominum, sed in spiritu, hoc est, per spiritus gratiã ipsum reuelauit? Non negans autem filium Dauid esse hoc di-
E cendo, monstrat quòd non sit purus homo ex solo Dauidico semine descendens. Hæc autem interrogat dominus, vt si dicant se nescire, interrogent, ac discant: vel si dicant veritatẽ, credant: vel si nihil possint dicere, confundantur & secedãt, non audentes vltra interrogare illum.

CAPVT. XXIII.

VNC Iesus locutus est ad turbas & ad discipulos suos dicens, In cathedra Moysi sedent scribæ
T *& pharisæi: omnia ergo quæcunque iusserint uos seruare, seruate & facite: secundum opera uero eorum nolite facere. dicunt enim, & non faciunt.*

F Quando eos confutauit, & ostendit incurabiliter ægrotantes, tunc de ipsis dicit, & de vita ac moribus illorum loquitur, admonens auditores, ne contemnant doctores etiamsi corruptæ vitę sint. Ostendit præterea quòd legi nõ sit aduersarius, sed malit seruare ea quæ legis sunt, quamuis eam docentes indigni sint. Quæcunque enim dicunt doctores, illa Moysen putate dicere, immò deum. Facienda ne igitur omnia quæ dicunt, etiamsi mala fuerint? Dicimus igitur primũ, quod docens, nullum vnquã audet adhortari in malum. Deinde vt demus hoc vt quis in malam vitam inhortetur, non tunc à Moysi cathedra, neque de lege loquitur. Dominus autem dicit de his qui in cathedra Moysi sedẽt, hoc est, his qui ea quę in lege habentur, docent. Eos igitur qui docent diuinam legem, etiam si ipsi non faciant, audire oportet.

Colli-

Colligant autem onera grauia, difficiliaque portatu, & imponunt A *in humeros hominum, cæterum digito suo nolunt ea mouere. Omnia uero opera faciunt, ut spectentur ab hominibus. Dilatant autem phylacteria sua, & fimbrias palliorum suorum.* Onera grauia imponunt pharisæi, cogentes homines vt impleant mandata legis, quanuis sint tenuia, & difficilia obseruatu. Vel etiam plura legis mandata aggrauarunt, traditiones quasdam vltra leges tradentes, quas ipsi digito suo non mouent, nihil operãtes. Quando enim qui docet, non solum docet, sed & operatur, videtur simul cum his qui docentur, laborare & operari. Quum verò ille me onerat, ipse autẽ ociosus viuit, magis me grauat. Arguit igitur dominus pharisæos, eò quòd nolũt simul gestare onera mandatorum. & cooperari. Non solum au B tem nihil boni faciunt, sed & simulãt quasi faciant: & siquãdo quippiam faciunt, vt videantur faciunt, & aufertur iam illorum merces. nunc autẽ quanta cõdemnatione digni, quando neque faciũt, & videri volunt quasi faciant? Quid autem faciunt? Dilatant phylacteria sua, & magnificãt fimbrias vestium suarum. Hoc autem ita se habebat. In lege habetur: Al Deut. 6. ligabitis ea in manu vestra, erúntque immota ante oculos ve Phylacte-stros. Scribebãt igitur in duabus chartulis decalogum legis, riũ sup ma & ponebant vnam super frontem, & alteram super dextram nũ & fim suspendebant. Fimbrias autẽ faciebant in summis vestibus, briæ quid violaceis & coccineis clauis. Et hoc inuenerant in lege, vt ui signent, dentes illa, non obliuiscerentur mandatorũ dei. At deus hoc nolebat, sed iubendo ferre super manum phylacteriũ, significi C care volebat mãdata operari eos oportere. Per coccineas aũt fimbrias declarabat q̃ oporteat nos sanguine domini signari. Illi vero faciebant phylacteria magna & fimbrias, vt videntibus illa appareant obseruatores esse legis. *Amantq; pri Marc. 12 mos accubitus in cœnis, & primas cathedras in synagogis, & salutationes in foro, & uocari ab hominibus Rabbi.* Papæ quid dicit? Idcirco condemnantur, quia amant? Quod si solum amans primos accubitus condemnatur, qui nihil non facit pro illis, qua condemnatione dignus? Et primas cathedras in synagogis, vbi magis debebant docere & alios humilitatem, eo loco ipsi maiori fastu corrumpebantur. Omnia enim pro gloria faciebant, & hæc facientes non confundebantur, sed interim vocari volebant Rabbi, hoc est doctores. *Vos autem nolite uocari Rabbi. unus enim magister uester, nempe Christus,* Luc. 14.

D *omnes autem uos fratres estis. Et patrē nolite uocare uobis super ter-*
Iaco. 3. *ram : unus est enim pater uester , qui in cælis est. Nec uocemini ma-*
gistri. unus enim est magister uester in cælis. Qui maior est uestrum,
erit uester minister. Qui autem se exaltauerit, humiliabitur: & quise
humiliauerit exaltabitur. Non prohibet Christus vocari quē-
piam magistrum, sed tanta affectione velle vocari , & omni-
bus modis curare vt ita vocetur. Docendi enim dignitas pro
priè solius est dei. Patrem autem ne vocetis dicens, non pro-
hibet honorem parentibus debitum , quia vult nos venerari
Exod. 20 parentes, & maxime spirituales patres : sed inducit vt spiri-
tualem patrem agnoscamus. Deus enim propriè pater est.
Carnales enim nō sunt authores natiuitatis , sed cooperatij
& ministri. Porrò lucrū humilitatis indicās dicit, Qui maior
E est vestrū, debet esse vester minister & vltim⁹. Qui enim exal
tauerit semetipsum aliqd se esse ratus, humiliabit dereliq⁹ à
deo. *Væ uobis scribæ & pharisæi hypocritæ, quia comeditis domos*
uiduarū, dū sub prætextu precū prolixis precamini: propter hoc plus
accipietis damnationis. Hypocritas hos vocat , vt ꝓmittentes
pietatē, & nihil promissione dignum facientes: sed prætexen
tes se precari longū, hoc est multo tēpore, deuorant viduarū
facultates. Re autē ipsa illusores sunt , ac deridēt simplicio-
res & decipiūt eos. Et plus condēnationis accipietis, eo ꝙ ea
quę viduarum, comeditis , quibus oportebat magis suppedi-
tare , & ipsarum inopiam subleuare . Vel aliter , multo plus
damnationis accipietis, eò quòd prætextu boni operis malū
quiddam committitis, nempe precando viduarum bona co-
F medentes. Maiori enim condemnatione dignus , qui præte-
xtu boni in malum allicit. *Væ uobis scribæ & pharisæi hypo-*
critæ, quia claditis regnum cælorum ante homines: uos enim nō in-
gredimini , neque aduenientes sinitis. Non solum , inquit, vos
increduli estis, & vitam habetis corruptam : sed & alios do-
cetis ne mihi credant: & per vitę vestræ exemplum corrum-
pitis. Solet enim populus principibus fieri similis , & magis
si illos in malum videt propensos. Omnis itaque malus do-
ctor & princeps videat quid lucretur, nempe vę, eo quòd per
suam vitam non finit alios in bono proficere. *Væ uobis scri-*
bæ & pharisæi hypocritæ , quia circumitis mare & aridam , ut fa-
ciatis unum proselytum : & cum fuerit factus , facitis eum filium ge-
hennæ duplo magis quàm uos estis. Non solum, inquit, Iudæos
corrumpitis , sed & eos qui ex Idolorum cultu ad Iudaicam
religionem

religionem accesserunt . Hos enim proselytos nominabant. A
Studetis quidem conuertere aliquem ad Iudaicam conuersa- *Proselyti.*
tionem, & ad circuncisionem: quando autē iudaizat, tunc pe
rit à vestra infectus malitia. Filius autem gehennæ , qui di-
gnus est illa, cum qua familiaritatem habet in illa flagratu-
rus. *Væ uobis duces cæci, qui dicitis, Quicunque iurauerit per tē-*
plum, nihil est: qui autem iurauerit per aurum templi, reus est. Stul-
ti & cæci, utrum enim maius est, aurum , an templum quod sanctifi-
cat aurum? Et quicunque iurauerit per altare , nihil est : quicunque
autem iurauerit per donum quod est super illud , reus est . Sulci ac
cæci , utrum enim maius est , donum , an altare quod sanctificat do-
num? Qui ergo iurauerit per altare , iurat per illud , & per omnia
quæ super illud sunt. Et qui iurauerit per templum , iurat per illud,
& per eum qui habitat in ipso . Et qui iurauerit per cælum , iurat B
per thronū dei, & per eum qui sedet super illum. Cæcos eos no-
minat, quia nolebant docere ea quæ decebat : & quæ mino-
ri loco debebant coli , venerabántur : quæ præcipua erant,
in secundum ordinem referebant. Etenim aurum in templo,
& cherubin , & aureum vrceū præferebant templo : ideo &
multos docebant quòd nihil sit per templum iurare, sed per
aurum in templo iacens , quod tamen propterea venerabile
erat, quia in templo continebatur. Et dona quæ in altario po
nebantur, digniora dicebant altario ipso: atque adeo phari-
sæi sic docebant , vt si quis iurasset per aureum vas , vel bo-
uem vel ouem oblatam in sacrificium , & deinde peierasset,
similia persolueret. Donum enim altario præferebant pro-
pter hostiarum lucra. Quòd si quis per templum iurasset, nō C
potuisset simile templo ædificare, & propterea absoluebatur,
videbatúrque postea leuius esse iuramentum per templum,
propter pharisæorum auaritiam . Itaque in veteri non per-
mittit Christus donum maius esse altario , apud nos autem
altarium à donis magis sacratur. Panes enim in dominicum *Panes in*
corpus diuina gratia conuertuntur : ideo & sanctificatur ab *dominicū*
eis altare. *Væ uobis scribæ & pharisæi hypocritæ , quia decima-* *corpº uer*
tis mentam, & anethum, & cyminū, & reliquistis quæ grauiora sunt *tuntur.*
legis, iudicium ac misericordiam & fidem. Hæc oportebat facere, &
illa non omittere . Duces cæci , excolantes culicem , camelum au-
tem glutientes. Iterum obiurgat eos vt insipientes , eò quòd
contemnentes mandata maiora , in paruis diligentes erant,
& cymini decimationem non negligebant, sed persoluebāt.

D Et si quis reprehendisset vt porcos, prætexebant legē hoc do
cere. Melius autē fuisset ac deo gratius, si misericordiā & iu
dicium & fidem expetissent à populo. Quid autem est iudi-
cium? nihil iniustum & absurdum facere, sed omnia cum iu-
Iudiciū se dicio & ratione. Statim enim iudiciū sequitur misericordia.
quitur mi Qui enim discrete facit omnia, scit & quibus debeat misere-
sericordia ri. Misericordiam autem sequitur fides. Qui enim misere-
hinc fides tur, credit omnino quòd nihil perdat, sed omnia accipiat.
Vel aliter, Oportet misereri, & credere Deo vero. Multi e-
nim paganorum misericordes quidem fuerunt, non crede-
tes autem in deum viuum, non habuerunt misericordiæ co-
mitem fidem. Oportet autem vnumquemque doctorum de-
cimare à populo suo, hoc est petere à decem sensibus, hoc est
E à quinque corporalibus, & quinq; animalibus, iudicium, mi-
sericordiam, & fidem. Hæc quidem oportebat facere, dicit
Christus, non adhortans ad decimandum herbas, sed ne vi-
deretur tunc contrarius Moysi. Duces autem cæcos eos no-
minat, eò quòd gloriabātur se omnia scire & docere, nulliq;
proderant, sed omnes corrumpebant in barathrum proiicié-
tes. Culicem autem excolentes eos nominat, vt parua pecca-
ta obseruantes: camelum autem, hoc est magna, deglutiētes
& despicientes. *Væ uobis scribæ & pharisæi hypocritæ, quia pur*
gatis exteriorem poculi patinæq; partem, cæterum intus plena sunt
rapinæ & intemperantia. Pharisæe cæce, purga prius quod est intrà
poculum & patinam, ut & exteriores horum partes puræ reddantur.
Qui traditiones seniorum obseruabant, lauabant calices &
F paropsides, hoc est patinas, in quibus secundæ mēsæ ponun-
tur: ex rapina autem bibebant vinum, & comedebant cibos,
quæ magis coinquinabant. Dicit igitur, Ne possideas vinum
iniuste partum, & mundus etiam calix erit. Vel non de cali-
cibus & patinis dicit, sed de externa corporali habitudine, &
interna spirituali. Tu enim (inquit) exteriores poculi partes,
hoc est, exteriorem tuam habitudinem, fricas, vt elegantio-
res sint: intus autem te imples sordibus, hoc est rapinis & in-
iuria alios afficis. Oportet autem te intus lauari, hoc est in
anima, vt puritate animæ cohonestetur & exterior digni-
tas. *Væ uobis scribæ & pharisæi hypocritæ, quia similes estis se-*
pulchris dealbatis, quæ foris quidem apparent speciosa, intus autem
plena sunt ossibus mortuorum, omnique spurcitia. sic & uos foris qui-
dem apparetis hominibus iusti, intus autem pleni estis fictione &
iniquitate.

iniquitate. Et hæc parabola similiter intelligitur vt præce- A
dens. Dabāt enim operam vt exteriori habitudine decori vi-
derentur, sicut sepulchra dealbata, vtpote gypso & asbesto
dealbati, intus autem immūditia mortuorum & putridorum
erant pleni. *Væ uobis scribæ & pharisæi hypocritæ, quia ædifi-* 1. Tess. 2.
catis sepulchra prophetarum, & ornatis monumenta iustorum, ac di-
citis, Si fuissemus in diebus patrum nostrorum, non fuissemus socii eo-
rum in sanguine prophetarum. Itaque testimonio estis uobismetipsis,
quod filii estis eorum qui prophetas occiderunt. Miseros dicit il-
los, non quòd sepulchra ædificant prophetarum (hoc enim
deo gratum) sed quia ita simulabant, & patres suos condem-
nabant, deteriores illis existentes, malitiáq; excellentes men
tiebātur manifeste: quia si fuissent in diebus patrū suorū, gra
uiora quàm illi commisissent. ipsum enim prophetarum do- B
minum rabidi occiderunt. Idcirco & dicit. *Vos quoq; imple-*
te mensuram patrum uestrorum. Serpentes, progenies uiperarum,
quomodo effugietis iudicium gehennæ? Non imperat, nec com-
pellit illos vt se occidant, dicens, Implete & vos mensuram
patrum: sed hoc est quod dicit, quia serpentes estis, & talium
patrum progenies, & in tanta insania obstinati estis, vt incu
rabiles sitis: reliquum est quum operam dabitis, vt patres ve-
stros vincatis. hoc erit quando me occidetis. Tūc enim sum-
mum malitiæ verticem apprehendetis, quum omissam à pa-
tribus vestris cædem implebitis. Quum igitur tales sitis, quo
modo pœnam effugietis? *Ideo ecce ego mitto ad uos prophetas,*
& sapientes, & scribas, & illorum aliquot occidetis, crucifigetisque,
& illorum nonnullos flagellabitis in synagogis uestris, & perseque- C
mini de ciuitate in ciuitatem. Arguit illos mendacij, dicentes
quòd si fuissemus in diebus patrum, non occidissemus pro-
phetas. Ecce enim ego, inquit, mittam prophetas, & sapien-
tes, & scribas, attamen vos illos occidetis. De Apostolis au-
tem hæc dicit, quos spiritus sanctus scribas fecit, hoc est do-
ctores populi, & sapientia omni & prophetia ornauit. Emit-
to autem, inquit, declarans suæ deitatis potestatem.

Vt ueniat super uos omnis sanguis iustus qui effunditur super ter- Gene. 4.
ram a sanguine Abel iusti usque ad sanguinem Zachariæ filii Ba- 2. Pa. 26
rachiæ quem occidistis inter templum & altare. Amen dico uobis,
quod uenient hæc omnia super generationē istam. Super Iudæos
illos qui tunc erant, dicit, veniet omnis sanguis iniuste ef-
fusus. Plus enim punientur, quàm patres sui Nam neque

D post tanta exempla emendati fuerunt. Sic enim & Lamech
Genes. 4. post Cain plus punitus fuit, quanuis nō interemisset fratrē, eò quòd non fuisset ad exemplum Cain emandatus. Veniet igitur, inquit, sanguis ab Abel vsque ad Zachariam. Oportunè autem meminit Abelis. Sicut enim Abel propter inuidiam interemptus est, ita & Christus occisus est. Cuius autem Zachariæ hoc loco meminit? Alij dicunt illū fuisse vnū de duodecim prophetis, alij patrem præcursoris domini. Habet enim ita narratio nobis tradita, quòd locus quidam in templo fuerit, in quo stabant virgines. Igitur quum esset pontifex, postquam Deipara peperisset Christum, & statuisset illā in eo loco. indignati sunt cōtra eum Iudęi, & occiderunt eū, quòd cum virginibus collocasset mulierem, quæ pepererat.

E Non est enim mirabile quòd etiam pater pręcursoris habuerit patrem Barachiā, & sicut is qui ex duodecim erat, dicatur Barachiæ filius. Verisimile enim quòd sicut illi fuerunt cognomines, ita & patres ipsorum. *Hierusalem, Hierusalem, quæ occidis prophetas, & lapidas eos qui ad te missi sunt, quoties uolui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, & noluisti? Ecce relinquitur uobis domus uestra deserta. Dico enim uobis, haudquaquam me uidebitis posthac, donec dicatis, Benedictus qui uenit in nomine domini.* Bis ponit nomen Hierusalem, misertus eius, & magna cum cōpassione eam reuocans. Expostulans enim cum ea, quasi cum dilecta quadam, quę diligentem contemnat, respondet inducturum se pœnam: vnde arguit illam quasi sanguinariam, & quòd sæpius volente se mi

F sereri eius, ipsa noluerit, sed diabolum potius audierit, à quo dispersa, & à veritate fuerit abducta, congregantem autē dominum non susceperit. Nil enim sic à deo dispergit, vt peccatum: & nihil ita ad deum aggregat, vt virtus. Ostendens autem misericordiam, auis exemplum ponit. Idcirco quia noluistis, relinquo tēplum desertum. Hoc loco discamus, quòd propter nos deus & templa inhabitat: quòd si nos pœnitendi fuerimus, relinquuntur & templa. Non igitur me videbitis vsq; ad secundum aduentum. tunc enim etiā nolētes eum adorabunt, & dicent, Benedictus qui venit. Posthac autē, intellige, postquā crucifixus fuero. non enim de hora qua hæc dicebat, loquitur: nā postea sæpius viderunt: post crucifixionem autem nequaquam, donec instet aduentus eius.

Propter nos deus tēpla inhabitat.

CAPVT XXIII.

CAPVT XXIIII. A

T egressus Iesus discedebat a templo. Et accesserunt ad eū discipuli eius, ut ostenderent ei structuras templi. Iesus autem dixit illis, Nōne uidetis hæc omnia? Amen dico uobis, non relinquetur hic lapis super lapidem, qui non destruetur. Egressus à templo, ostēdit quòd à Iudæis migraturus sit: & sicut dixit quòd relinquatur domus deserta, ita & facit. Prædicit quoque discipulis destructionem templi. Sapiebant enim & illi terrena, & stupebant ædificiorum pulchritudinem, & quasi Christo monstrabant, Ecce qualem domum relinquis desertam. Vnde abducit illos, ne adhęreant terrenis, & ad supernam Hie- B
rusalem transmittit. Neutiquam manebit hic lapis super lapidem: dicens hyperbolicum sermonem, funditus periturū dicit. *Sedente autem eo in monte oliuarum, accesserunt ad eum discipuli secreto, dicentes, Dic nobis, quando hæc erunt, & quod signum aduentus & consummationis seculi?* Secreto accedunt, vt de magnis rebus interrogaturi. De duobus enim rogant, & quando hęc erunt, nempe destructio templi, expugnatioque Hierusalem: & quod signum ipsius aduentus.

Et respondens Iesus dixit eis, Videte ne quis uos seducat. Multi enim uenient in nomine meo dicentes, Ego sum Christus: Multosque seducent. Multi, inquit, venient prędicātes se esse Christos. Nam Dositheus Samaritanus dicebat se prophetam à Moyse prædictum, & Simon magnam virtutem dei se nomina- Act. 8.
bat. *Audituri estis bella, & rumores bellorum. uidete ne turbe- C
mini. oportet enim omnia fieri, sed nondum est finis. Consurget autem gens contra gentem, & regnum contra regnum, & erunt pestilentiæ, & fames, & terræmotus singulis locis. Hæc autem omnia initia sunt dolorum.* Bella dicit Romanorum in Hierosolymis. Non solum autem bella dicit futura, sed & fames & pestes: quandoquidē ira dei in Iudæos sæuiet. Bella enim quis dixerit hominum incursiones, famem autem & pestem nunquam aliunde prouenire quàm à deo. Deinde ne putent quòd priusquam prædicauerint, consummetur mundus, dicit, Ne turbemini. Nondum enim consummatio, neq; cum subuersione Hierusalem erit generalis consummatio. Gentem vero contra gentem, & regnū contra regnū exurrectura

D dicit ꝓpter imminẽtia Iudæis mala: quæ initia sunt dolorũ. Sicut enim parturiens dolet, & sic parit, ita & præsens seculum post confusiones & bella parit. *Tunc tradent uos in afflictionem, & occident uos. & eritis inuisi cunctis gentibus propter nomen meum. Et tunc offendiculum patientur multi, & alius alios inuicem tradent, seque odio habebunt inuicem, & multi pseudoprophetæ surgent, & seducent multos: & quoniam abundabit iniquitas, refrigescet charitas multorum. Qui autem perseuerauerit usque in finem, hic saluus erit.* Predicit euentura mala, animans discipulos per hoc quod prædicit. Nã inexpectata terrere & turbare consueuerunt. Præmitigat igitur timorem, prædicendo futura grauia odia, inimicitias, offensiones, pseudoprophetas, qui præcursores sunt Antichristi, seducentes multos, ita vt in
E omni iniquitate obstinentur. Quia autẽ multiplicabitur iniquitas per impostoras Antichristi, exasperabuntur & efferi erunt homines, ita vt neque cum familiarissimis vllum seruent charitatis vinculum, sed mutuum se tradãt. Qui autem perseuerauerit, & fortiter tulerit, neque cesserit his quæ inferuntur tunc, saluus erit, & comprobabitur strenuus miles.

Et prædicabitur hoc euangeliũ regni in uniuerso orbe, in testimonium omnibus gentibus, & tunc ueniet consummatio. Nõ erit vobis prædicandi obstaculũ. confidite prædicabitur enim euãgelium in omnibus gentibus, in testimonium, hoc est in reprehensionem & condẽnationem eorũ qui non crediderũt: & tunc ueniet consummatio, non mundi, sed Hierusalẽ. Nã ante captam Hierusalem prædicatum est euangelium, sicut
Colos.1. & Paulus dicit, Euangelium, quod prædicatum in omni quę
F sub sole creatura. Nam quod de fine Hierosolymorũ dicat, manifestum est ex sequentibus. *Quum ergo uideritis abominationem desolationis quæ dicta est à Daniele propheta, stãtem in loco sancto, qui legit, intelligat.* Abominationem desolationis dicit statuam eius qui ciuitati imperauit, quam erexit in adytis templi. Desolationis autem dicitur, eò quòd expugnãda esset ciuitas. Abominatio vero, eò quòd statuas & imagines hominum Hebræi abominationes vocabant, odio idololatriæ.

Tunc hi qui in Iudæa sunt, fugiant in montes: is qui in tecto, nõ de-
Antichristus, *scendat ut tollat quicquam de domo sua: & is qui in agro, non reuertatur ut tollat uestes suas.* Insinuans summa pericula quæ cuã
2. Thes. 2 di non possunt, inquit quòd oporteat fugere non respiciendo neque

do neque curando quid in domo sit, vel vestes, vel alia vasa. A
Quidam autem abominationem desolationis Antichristum *Colos.1.*
existimant, eo quòd vastaturus mundum, & subuersurus sit ecclesias, ac sessurus in tẽplo. Et hæc sic, quòd qui in tecto est, id est excelsis virtutibus præditus, non descendat à summis virtutibus vt tollat ea quæ sunt corporis. Domus enim animæ, corpus. Oportet autem & ab agro secedere, hoc est terrenis, & neq; vestem tollere malitiæ, quæ vetus est vestis quam exuimus. *Væ autem prægnantibus & lactantibus in illis diebus.* Prægnantes quidem non poterunt fugere, onere vẽtris grauatæ: lactantes autem propter compassionẽ erga pueros. Illos enim relinquere nequeunt, neque secum portare & *Iosephus.*
simul saluare possunt. Fortassis Christus insinuat quòd & comederint pueros. Dicit enim Iosephus quòd quum esset B
fames propter obsidionem, mulier coxerit filium suum, & comederit. *Orate autem ne fuga uestra fiat hyeme, neque sabbato.* In persona apostolorum ad Iudæos hæc dicit. Apostoli enim prius egressi erant ex Hierusalem. Iudæis igitur dicit vt præcentur ne in hyeme fiat fuga sua, eo quòd incommodum sit illis temporibus fugere, neque in sabbato: tũc enim iuxta legem ociosi sunt, & fugere non audent. Tu autem & sic intelligito, quòd oporteat precari ne fiat fuga nostra ex hac vita, hoc est mors, in sabbato, ociosis nobis à bonis operibus, neque hyeme, in sterilitate bonorum: sed in serenitate animæ, quæ non turbetur. *Erit enim tunc afflictio magna, qualis non fuit ab initio mũdi ad hoc usque tempus, neque fiet. Et nisi ab-* C
breuiati fuissent dies illi, non fieret salua omnis caro: propter electos autem abbreuiabuntur dies illi. Afflictio intolerabilis tũc erit. Iusserunt enim Romanorum milites ne cui parceretur: sed Deus propter credituros ex illis, & eos qui iam crediderãt, nõ permisit simul omnes occidi. Decurtauit autem afflictiones & bella. nam si bellum crudelius fuisset, omnes qui intus erant, fame periissent. Quidam autem de Antichristi diebus hæc intelligũt: sed nõ sunt intelligenda hęc de Antichristo, sed captiuitate vrbis Hierusalem. Quæ ad antichristum pertinent, hoc loco incipiunt. *Tunc si quis uobis dixerit, Ecce hic Christus, aut illic, nolite crẽdere. Surgẽt enim pseudochristi & pseudoprophetæ, & dabunt signa magna & prodigia, ita ut in errorem inducãtur etiã electi, si fieri potest.* Quoniã discipuli duas quę-

stiones

D stiones introduxerant, vnam de captiuitate Hierusalem, & alteram de aduentu domini: postquam de captiuitate dixit, inde & de suo aduentu dicere incipit, ac consummatione seculi. Quum autem dicit Tunc, nō hoc sibi vult, quòd statim post captam Hierusalem si quis vobis dicat, &c. sed tempus illud declarat quo futurum est vt id quod dicitur, hunc sensum habeat. Tunc, id est quo tempore venturus est Antichristus, erunt pseudochristi & pseudoprophete multi, & in apparitione dæmonum, qui dispergunt videntium oculos, vt quosdam decipiant: atque adeo, nisi valde sobrii sint, & iusti seducantur. *Sed ecce prædixi uobis.* Non habetis excusationem, potestis enim non decipi *Si ergo dixerint uobis, ecce*
E *in deserto est, nolite exire: ecce in penetralibus, nolite credere. Sicut enim fulgur exiit ab oriente, & apparet usque in occidentem, ita erit aduentus filii hominis. Vbi enim fuerit cadauer, illic congregabuntur & aquilæ.* Si venerint, inquit, impostores dicentes, Christ⁹ venit, sed in solitudine est occult⁹, vel in domo quadam, vel in promptuariis & interioribus locis eius, ne decipiamini. Aduentus enim Christi non opus habebit quopiam qui illum demonstret, sed manifestus erit omnibus sicut & fulgur. Nam sicut illud repentinum est, & omnibus clarū, ita & ipse omnibus in mundo manifestus erit. Non enim ficut in primo aduentu de loco in locum transiuit: ita & in se-
Luc. 2. cundo, sed in momento oculi aderit. Et sicut apud mortuum cadauer congregantur statim aquilæ, quæ vultures sunt, sic
F & omnes sancti venient eo vbi Christus fuerit. Hi enim in
Iohā. 2. summa volant, & in nubes rapiuntur, sicut aquilæ. Cadauer autē dicitur Christus, quia pro nobis cecidit & mortuus est, sicut & Simeon dicit, Hic erit in casum & resurrectionē multorum. *Statim autem post tribulationem dierum illorum sol obscurabitur, & luna non dabit lumen suum, & stellæ cadent de cœlo, & uirtutes cœlorum commouebuntur,* Post aduentum Antichristi qui breui soluetur. hoc enim declarauit per hoc q̄ dicit, statim sol obtenebrabitur, hoc est obscurabitur, non disparens, sed superatus lumine aduentus Christi, quum non erit nox, sed apparebit sol iustitiæ. Quin & virtutes cœlorum commouebuntur, hoc est obstupescent & horrescent, videntes creaturam immutari, & omnes ab Adam vsque ad illud tempus homines rationem daturos. *Et tunc apparebit signum filii hominis*

hominis in cœlo, & tunc plangent omnes tribus terræ, & uidebunt A
filium hominis uenientem in nubibus cœli cū uirtute & gloria multa. Crux tunc apparebit in cœlo supra solem fulgens, ad arguē dos Iudæos. Veniet enim Christus contra Iudæos habens crucem, vt magnam iustificandi materiam & testimonium: veluti si quis lapide percussus, ostendat lapidem. Signum autem dicit crucem, tanquam trophæum & insigne regiū. Tūc igitur plangent omnes tribus terræ Iudaicæ, lugentes suorū inobedientiam & incredulitatem, & omnes qui terræna sapiunt, etiam si Christiani sint. Tribus enim terræ dicuntur *Tribus terræ.*
hi, qui terrena sapiunt. Quanuis autem cum cruce veniat dominus, veniet tamen cum gloria & virtute.

Et emittet angelos suos cum tubæ uoce magna, & congregabunt electos eius à quatuor uentis, a summis cœlis usque ad terminos eo- Danie. 12
rum. Emittet angelos suos cum tuba vocis magnæ, vt con- B
gregent sanctos, & eos qui ex mortuis resurrexerunt, ita vt occurrant illi in nubibus. Veneratur igitur eos etiam per angelorum vocationem. Quanuis autem Paulus dicat per nu- 2. Thes. 4
bes rapi, non est his aduersum. Collectos enim per angelos, rapiunt nubes. Tuba autem dicitur ad maiorem terrorem.

A fico autem discite parabolam. Quum iam ramus eius tener fuerit, & folia fuerint enata, scitis quod propè est æstas. Et uos quum uideritis omnia hæc, scitote quod prope sit in foribus Quando, inquit, omnia hæc fiunt, non procul erit inter meum aduentum & mundi consummationem. Aestatem autem dicit futurum seculum, & serenitatem quæ erit iustis. Impiis enim peccatoribus hyems & turbatio maior erit, Dicit igitur, Sicut videntes ramos & folia ficus, æstatem speramus: ita & si C
gna illa videntes, vt dixi, solem & lunam immutari, meum expectate aduentum. *Amen dico uobis, non præteribit hæc generatio, donec omnia illa fiant. Cœlum & terra præteribunt, uerba autem mea non præteribunt.* Generationem hoc loco dicit non eam quæ tunc erat, sed fidelium: quasi hoc dicens, Non præteribit generatio fidelium, donec omnia hæc fiant. Non enim quia auditis famem & pestilentiam, credatis q̄ generatio fideliū his malis intereat, sed permanebit, & nihil illi prę ualebit. Sūt qui hæc omnia de sola captiuitate Hierusalē intellexerunt, & non de secundo aduentu: vnde & sic interpretātur: Nō præteribit gnatio hæc, hoc est, vestra Apostolorū

generatio

D generatio videbit Hierosolymorum calamitates. Confirmat autem dicta, inquit, Facilius est transire cœlum, & terrā abo leri, ac illa firma & immobilia, quām vt quoddam ex meis dictis mendax sit. *De die autem illo & hora nemo scit, neque angeli quidem cœlorum, nisi pater meus solus.* Docet hoc loco discipulos non vt discant quærere humanā naturam transcendentia: nam dum dicit, neque angeli, admonet eos quòd discere attentant id quod angeli ignorant: & dum dicit, pater solus, prohibet eos anniti vt discant postea. Quòd si dixisset eis, Scio quidem, vobis autem dicere nolo: contristati essent vtique, quasi despecti ab eo. Nunc autem dicit quod neque filius nouit, nisi pater solus: sicut & patres sæpe cōtinent quid in manibus, deinde autem dum quærunt hoc filij, & dare ipsi
E nolunt, occultant dicētes, non habemus quòd quæritis, & flentes filios compescūt. Ita & dominus vt compescat Apostolos ne discant de die illo & hora, dixit, Neque ego scio, nisi pater solus. Scit enim & ipse horam, & diē illum: id quod
Ioh. 13. ex multis aliis est manifestum. Omnia enim quæcunque ha-
17. bet pater, filij sunt: sciētiam autem habet diei huius, proinde & filius illam habet. Manifestius autem ex hoc: Quomodo enim possibile est ignorare filiū, cui ea quæ ante diem, & hic cognitus est? Nam qui ad vestibulum ducit, manifestū quòd is etiam ianuam sciat. Sed vtiliter hunc non aperuit. nobis enim scire non prodest quando erit consummatio, ne ignaui
Gen. 6 7. simus. Ignorantia enim nos facit alacres. *Sed sicut erant dies*
F *Noe, ita erit & aduentus filii hominis. Sicut enim erant in diebus qui præcesserunt diluuium. edentes & bibentes, contrahentes matrimonium, & nuptum dantes usque ad diem quo intrauit Noe in arcam, & non cognouerunt donec uenisset diluuium, & sustulisset uniuersos: ita erit & aduentus filii hominis.* Ad confirmationem verissimorum suorum dictorum vtitur his quæ tēpore Noe sunt facta. tunc irridebant nonnulli arcæ præparationem, donec veniret afflictio, & inuolueret omnes. Sic & nunc aliqui irrident sermones de consummatione seculi, sed repente, inquit, adueniet interitus. Ostendit autem quòd quum venerit Antichristus, voluptatibus erunt homines dediti, & ad nuptias & delicias propensiores, sicut in tempore Noe gigātes. *Tunc duo erunt in agro: unus assumetur, & alter relinquetur. Duæ molentes in mola, una assumetur, & altera relinquetur.* Tunc, inquit, quum omnes sine solicitudine, & sua operati fuerint opera: vnus quidem

quidem assumetur, hoc est in occursum Christi in aërem: al- A
ter autem, peccator videlicet, infra relinquetur. Sed & si seruí aliqui fuerint, & molant: & in his illi quidē assumētur qui digni, relinquentur autem qui indigni. Atq; ita discimus ex hoc loco, quòd & serui & mulieres à virtute non impediuntur. *Vigilate igitur, quia nescitis qua hora dominus uester uenturus est. Illud autem scitote, quòd si sciisset paterfamilias qua hora fur uenturus fuisset, uigillasset utiq;, & non permisisset fodi domum suam Propter hoc & uos estote parati, quia qua hora non putatis, filius hominis ueniet.* Vigilare iubet, & præparari, hoc est habere virtutis opera quasi in thesauro quodam reposita, vt quum venerit dominus repetens id quod vult, possimus dare. Vide autem quomodo non dixerit, nescio qua hora fur venturus sit: sed, nescitis. Furem autem mundi consummationē nominat, B
& vniuscuiusque mortem. Porro insinuat hoc loco nocte aduētum suum futurum. Sicut igitur fur clam venit, ita & meus aduentus, vt negligentes non sitis, sed sobrij & vigilantes. Nam si sciremus quando futura esset mors nostra, illo solo die daremus operam quomodo placeremus deo: nunc autem quum ignoramus, sobrij simus semper ad virtutum opera. *Quisnam est fidelis seruus & prudens, quem præfecit dominus familitio suo, ut det illis cibum in tempore? Beatus seruus ille, quem quum uenerit dominus eius, inuenerit sic facientem. Amen dico uobis, quoniam super omnia bona sua constituet eum.* Dubitat an futurus sit fidelis quis & prudens, vt ostendat quod rarus talis sit, & inuentu difficilis. Duo enim exiguntur ab omni dispensatore, fides, & prudentia. Nam si quidem fidelis sit, & nihil furetur, prudens autem non sit, sed inuanum disperdat opes: vel si prudens fuerit, & furetur, nihil proderit. Igitur qui tūc inuentus fuerit fidelis & prudens, ille & multo plura cōsequetur, regnum dico cœlorum. Nam omnium quæ sunt dei, hæredes erunt sancti. Fidelis aūt seruus & prudēs omnis etiā est qui in tēpore dedit cibū discipulis: sicut Paulus nūc quidē lacte potās, nūc aūt sapiēter loquēs, fideliſq; minister, qui prius blasphemus: & prudēs, vt nō ignorās cogitationes inimici. Sed & omnis qui à deo acceperit vel opes, vel potentiam, vel principatum, debet fideliter & prudenter ministrare ea, tanquām rationem redditurus. *Quòd si dixerit seruus ille malus in corde suo, cunctatur dominus meus uenire: cœperitque percutere conseruos, imo edere & bibere cum ebriis: ueniet dominus serui illius in*

die quo

C
Fidelis & prudēs ra-
rus.
1. Ti. 2. 3.
2. Cor. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

D *die quo non expectat, & hora qua ignorat, & diſſecabit eum, & partem eius ponet cum hypocritis. Illic erit ploratus, & ſtridor dentium.*
Vt dixit quomodo fidelis ſeruus honores habiturus ſit, nunc dicit quomodo punietur malus. Nam ſi quis cui ſunt concredita diſpẽſationis dona, contemnat iudicium illud, & dicat, Moratur dominus meus, hoc eſt, non ſtatim & è veſtigio pœnam imponit: & ſumpta occaſione ex lõganimitate dei, percutiat conſeruos ſuos offendendo ſcandalis, & ſuam cõſcientiam verberet (ſubditi enim videntes principes donis dei male vti, ſcandalizãtur, & damnum accipiunt) Qui igitur talis, diſſecabitur: hoc eſt ſpoliabitur dono ſuo, & tunc apparebit qualis ſit: & mittetur in tenebras, qui prius ſub figura quadã
E decipiebat: ſicut multi pontificum ſancti videntur propter dignitatem, tunc autem tolletur ab eis gratia, & ſicut hypocritę punientur. Nam quum alij ſint, alij apparent.

De ſtatu põtificũ

CAPVT XXV.

Vnc aſſimilabitur regnum cœlorum decem uirginibus, quæ ſumptis lãpadibus ſuis exierũt in occurſum ſponſo,
T *Quinque autem ex illis erant prudẽtes, & quinque fatuæ. Quæ erant fatuæ, acceptis lampadibus ſuis non acceperant oleũ ſecum: prudẽtes uero ſumpſerant oleum in uaſis ſuis, una cum lampadibus. Tardante uero ſpõſo dormitauerunt omnes ac dormierunt.* Sub perſona virginum proponit para-
F bolam de eleemoſyna: vt quoniam magnum opus eſt virginitas, ne quis illud vnũ curans, alia negligat, ſed diſcat quòd abſque eleemoſyna etiam virgines cum ſcortis eiiciẽtur. Merito aũt qui compaſſione caret & miſericordia, eiicitur, etiam ſi virgo ſit. Scortum enim ab affectione tyrannica expugnatur & naturali, immiſericors autem à diuitiis. Quanto igitur infirmius cui oblu&andum, tanto minori venia dignus eſt qui expugnatur ab auaritię morbo. Et ſtultus quidem eſt, qui vincit naturale incendium, & vincitur à paruarum pecuniarum cupiditate ac morbo. Dormitatio eſt mors. Mora autem ſponſi dicitur, quia non ſtatim ſecundus aduentus fit. Por-
1. Theſ. 5. ro medio noctis clamor factus eſt, *Ecce ſponſus uenit, exite obuiam ei. Tunc ſurrexerunt omnes uirgines illæ, & apparauerunt lampades ſuas. Fatuæ autem prudentibus dixerunt, Date nobis de oleo ueſtro, quia lampades noſtræ extinguntur. Et reſponderunt prudentes dicentes,*

centes, Nequaquam, ne non ſufficiat nobis & uobis: ſed ite potius ad A
eos qui uendunt, & emite uobiſipſis. Porro dum irent emptum, uenit ſponſus, & quæ paratæ erant, intrauerunt cum eo ad nuptias, clauſaque eſt ianua. Poſtea uero ueniunt & reliquæ uirgines, dicentes, Domine, domine aperi nobis. At ille reſpondẽs ait, Amen dico uobis, non noui uos. Vigilate itaque, quia neſcitis neque diem neque horam quæ filius hominis ueniet. Media nocte dicit clamorem fieri, vt oſtendat quòd ſic inexpectatus veniat dominus, quaſi media nocte omnes dormiamus profundo ſomno. At cum clamore venit. tuba enim ſonabit in ſecundo aduentu. Lampades autem animæ noſtræ: & vniuſcuiuſque mens, lampas eſt: quæ tunc accenditur, quando habet oleum virtutum, & miſericordiam. Fatuæ autem virgines ideo, quòd tunc requirant oleũ, quum non ſit negociandi tempus. Porro prudentes dicunt, B
Ne forte non ſufficiat nobis & vobis. Virtus enim proximi mei vix ſufficiet illi ad defenſionem, tantum abeſt vt & mihi. Ex ſuis enim quique operibus iuſtificabuntur, non proximorum. Sed fatuæ ad vendentes abeũt, hoc eſt ad pauperes. Cæterum quod dico, hunc ſenſum habet: Pœnitudine ducuntur fatuæ, eò quòd eleemoſynam non fecerint: & nunc primum ſciunt quòd à pauperibus oporteat nos oleum emiſſe. Hoc igitur eſt quod dicit abire ad vendentes vt emerent oleum: hoc eſt, mente abierunt ad pauperes, & ſecum cogitarũt quale bonum ſit eleemoſina: ſed clauſa eſt eis ianua. Poſt vitã enim iſtam non eſt tempus pœnitendi & operandi. Proinde dominus dicit illis, Neſcio vos. Miſericors & miſerator dominus neſcit immiſericordes. Quomodo enim diſſimiles C
& alienos à ſe noſſet? Scito inſuper omnem animam à deo habere illuſtrationem & lampadem, & omnes ſurgere in occurſum domini. Omnes enim deſiderant occurrere & coniungi deo, ſed deo dante lampadem & illuſtrationẽ, prudentes quidem bene operando oleum immittũt, fatuæ autem ſinunt lampadem ſine oleo. Excluduntur igitur non habẽtes bona opera, propter quæ accenditur in illis lumen. niſi enim bona opera faciamus, extinguitur lumen dei in nobis. *Sicut enim homo quidam peregre proficiſcens, uocauit ſeruos ſuos, & tradidit illis bona ſua, & huic quidem dedit quinque talenta, alii autem duo, alii uero unũ, unicuiq; ſecũdũ propriã facultatẽ, & profectus eſt ſtatim. Abiit autem qui quinq; talenta acceperat, & operatus eſt in eis, & confecit altera quinque. Similiter & qui duo acceperat, lucratus*

Poſt hanc uitã nõ eſt tẽpus pœnitẽdi & operandi.

Excludũtur nõ bona opera.

Universidad de Deusto
Biblioteca

D *cratus est & ipse duo altera: q aũt unũ acceperat, abiẽs fodit ĩ terr*
& abscõdit pecuniã domini sui. Post multũ uero tẽporis uenit dominus
seruorũ illorũ, & ponit rationem cum eis. Quum dixisset supra
Ca.24. quòd nesciatur dies quando venturus sit dominus, apponit
& parabolam hanc, ostendens quòd repente venturus sit. Sic
cut enim homo peregre proficiscens, ita & dominus impera-
uit seruis & hæc atque ista commisit. Peregre autem profici-
Peregre profectus cur dicatur Christus. sci dicitur, qui propter nos factus est homo Christus, vel se-
cundum quòd ascendit in cœlos, vel secundum quòd longa-
nimis est, & nõ statim exigit opus, sed expectat. Serui autem
illius, quibus concrediti sunt ministerij sermones, vt episco-
pus, sacerdotes, diaconus, & spiritualia dona accipientes: illi
quidem plura, hi vero minora, vnusquisque secundum pro-
E priam facultatem, hoc est secundum mensuram fidei & pro-
phetationis. In vas enim quod ego daturus sum deo, in illud
mittet donũ suũ: si paruũ dedero paruũ dabit & ipse donũ: si
magnũ magnũ ipse quoq; dabit. Statĩ aũt q quinq; talẽta ac-
ceperat, abiit & operatus est. Vide sedulitatẽ illi⁹, quomodo
nihil neglexit, sed statim operatus est duplicãs quod accepe-
Talẽtũ duplicare qs dicatur. rat. Qui enim non solum sibi soli prodest, siue prudentiã ha-
beat, siue diuitias, siue potentiam & authoritatem apud re-
ges, siue quẽcunque aliam vel artem vel facultatem, sed & a-
liis vult prodesse, is duplicat quod sibi datum est. Qui autem
talẽtum fodit in terram, is est qui suæ tãtum vtilitatis cutam
habet, & non aliorum, qui & condemnatur. Et si bona mens
tis & studiosum hominem videris, qui ingenio suo ad negoti-
F ciationes, dolos & terrena opera abutitur: de illo dicas quòd
defoderit talentum suum sub terra, hoc est in terrena opera.
Post multum autem temporis venit dominus qui dederat ar-
Psal.11 gentum vel eloquia sua. Argentum enim igne probatum, elo
quia dei. vel simpliciter omne donum quod clarum & insi-
gnem facit hominem, argentum dictum est. Et conuocat illo-
los, vt rationem ab his qui talenta acceperant, audiat. *Et ac-*
cedẽs is qui quinq; talẽta acceperat, attulit alia quinque dicens, Do-
mine, quinque talenta tradidisti mihi, ecce altera quinque lucratus
sum per ea. Ait illi dominus eius, Euge serue bone & fidelis, super
pauca fuisti fidelis, supra multa te constituã. intra in gaudium domini
tui. Accedẽs autem qui duo talenta acceperat, ait, Domine, duo talen-
ta tradidisti mihi, ecce alia duo lucratus sum per ea. Ait illi dominus
eius, euge serue bone & fidelis, super pauca fuisti fidelis, supra mul-
ta te

ta te constituam. intra in gaudium domini tui. Accedens autem & A
qui unum talentum acceperat, ait, Domine, noueram te quòd homo du-
rus sis, metẽs ubi non seminasti, & inde congregans ubi non sparsisti,
ac territus abii, absconditque talentum tuum in terra: ecce habes quod
tuum est. Respondens autem dominus eius dixit ei, Serue male & pi-
ger, sciebas quòd metam ubi non seminaui, & congregem illinc ubi
non sparsi: oportuit ergo te committere pecuniam meam mensariis, &
ueniens ego recepissem utique quod meum est, cum usura. Tollite ita-
que ab eo talentum, & date ei qui habet decem talenta. Omni enim
habenti dabitur, & abundabit: qui uero non habet, etiam quod habet,
auferetur ab eo. Et inutilem seruum eiicite in tenebras exteriores. il-
lic erit fletus, & stridor dentiũ. Ambo hi qui in cõcreditis ope-
rantur, laudãtur à domino eodem modo. Euge serue bone &
fidelis, vterq; audit. Per bonum autem hic omnino intelligi- B
mus misericordem & liberalem, qui suam bonitatẽ & proxi-
mis impartit. Qui autem super pauca fideles apparent, super
multa constituuntur. nam licet hic dona consequamur, ea ta-
men cum futuris non sunt conferenda. Gaudium autem do-
mini, inceſſabilis lætitia, quam habet deus gaudens in o-
peribus suis, sicut Dauid dicit. Tali igitur gaudio gau- Psal.103.
dent sancti in operibus suis lætantes: sicut & contrà pecca-
tores dolent in operibus propriis: & sancti gaudẽt quòd tam
diuitem habeant dominum. Vide autem quòd & is qui quin-
que, & is qui duo talẽta acceperat, eadem bona consequãtur.
Quando enim quis etiam pauca acceperit, & datum sibi do-
num, licet paruum sit, bene dispẽsarit, æqualem honorẽ ade-
pturus est cũ eo qui magna habuit, & fecit. Vnusquisq; enim C
vt acceperit, ita & excelsus videbitur, si bene egerit. Porro ser
ui grati ita se habẽt: at ignauus & piger aliter respõdet, & vt
se dignum est. Durum enim dominum nominat, sicut & nũc
multi doctorum dicunt, Durum quidẽ, requirere ab hominibus obedientiam, quibus deus nõ indidit obedientiã, & per-
suasibilitatẽ, hoc enim insinuat, Metis vbi nõ seminasti, hoc
est, cui nõ dedisti vt obediret, exigis ab illo vt obediat. Dicẽs
autem durum dominum seruus, seipsum cõdemnat. Nã quo-
niam durus erat, debebat magis diligẽs esse, vtpote durum &
crudelem dominum sortitus. Nam si aliena exigit, multo ma
gis sua exiget. atq; ita oportebat & te multiplicare quæ acce-
peras, & facere discipulos à quibus debitũ repeteres. Nũmu-
larios autẽ discipulos nominat, tanq; eos qui probent sermo-

Dnes & reprobēt, Verū vsurā exigit à discipulis, operū scilicet exhibitionem. Discipulus enim à doctore sermonē accipiēs, habet quidem illum & reddit integrum, amittit autem & vsurā, boni operationē. Tollitur enim à malo & segni seruo donū. Qui eñ acceperit donū, accipit vt aliis prosit, etiāsi illo nō vtatur, sed decoquat. qui vero multiplicare studet, maiorē sibi cōciliabit gratiā. Diligentiā enim adhibēti dabitur maior gratia, ita vt abūdet. Studiū aūt nō adhibēs, & dono quod videtur habere, priuabitur. Negligēs enim, & qui nō operatur per ea quæ accepit, non habet donū, sed videtur habere. nā perdidit sua negligētia. *Quū aūt uenerit filius hoīs in gloria*
E *sua, & oēs sancti angeli cū eo, tūc sedebit super sedem gloriæ suæ, & cōgregabūtur ante eū oēs gentes, & separabit eos alteros ab alteris,*
sicut pastor segregat oues ab hœdis: & statuet quidem oues a dextris suis, hœdos aūt a sinistris. Quoniā primus aduēctus dñi in ignominia fuit & opprobriis, dicit, quū venerit in gloria sua, In se cūdo eñ cū gloria aderit angelorū se stipantiū. Primū aūt separat sanctos à peccatoribus, liberās eos à labore, & statuit, & tūc loquit eis. Itaq; oues vocat sanctos, qa māsueti sunt, & fructū nobis ac vtilitatē dant, vt oues, lanā videlicet suppeditātes ad diuinum & spūalem amictū: & lac, hoc est cibū congruū: hœdos aūt peccatores. in præceps enim vadūt, & incōpositi, & steriles vt hœdi. *Tūc dicet rex his qui a dextris sibi e-*
runt, Venite benedicti patris mei, possidete regnū in hereditatem pa-
Ephe.1. *ratum uobis ab exordio mūdi. Esurui enim, & dedistis mihi edere: sti-*
F *tui, & dedistis mihi bibere: hospes eram, & collegistis me: nudus, &*
operuistis me: infirmus, & uisitastis me: in carcere erā, & uenistis ad
me. Tūc respōdebūt ei iusti dicētes: Domine, quādo te uidimus esurientem, & pauimus? aut sitientem, & dedimus tibi potū? quādo aūt uidimus hospitem, & colligimus te? aut nudā, & cooperuimus te. Aut quādo te uidimus infirmū, aut in carcere, & uenimus ad te? Et respōdens rex dicet illis, Amen dico uobis, quatenus feciſtis uni de his fratribus meis minimis, mihi feciſtis. Nō antea præmiat vel punit, quàm diiudicet. Misericors eñ est: & nos docet idipsum quod non antea debeamus punire, q̄ rē discusserimus. Sic enim excusatione magis carebūt, qui præcedēte iudicio puniūtur. Porro sanctos vocat benedictos, vt à patre susceptos. Hæredes autē ipsos facit regni, ostēdens q̄ deus eos participes faciet regni sui, vt filios suos. Nō enī dixit, accipite: sed, possidete regnū in hæreditatē, vt paternā substantiā. Iā fratres minimos vocat vel

cat vel suos discipulos, vel oēs simpliciter pauperes. Omnis A enim pauper, frater est Christi, quandoquidem & Christus oīs pauin egestate vixit. Vide aūt dei iustitiam, quomodo laudet ac per, fraprædicet sanctos. Vide item & illorum equitatem, quomodo ter christi negent se illum pauisse: sed dominus ea quæ pauperibus sunt facta, in semetipsum suscipit. *Tunc dicet & his qui a sinistris*
erunt, Discedite à me maledicti in ignem æternū, qui paratus est dia-
bolo, & angelis eius. Esurui enim, & non dedistis mihi cibū: sitiui, &
non dedistis mihi potū: hospes eram, & non me collegistis: nudus, &
non operuistis me: infirmus & in carcere eram, & non uisitastis me.
Tunc respondebunt ei & ipsi dicentes, Domine, quādo uidimus te esu-
rientem, aut sitientem, aut hospitem, aut nudum, aut infirmum, aut in
carcere, & non ministrauimus tibi? Tunc respondebit illis dicēs, Amen
dico uobis, quatenus non feciſtis uni de minimis his, nec mihi feciſtis. B
Et ibunt hi in supplicium æternū, iusti uero in uitam æternam. Eos qui à sinistris, in ignē mittit, qui præparat⁹ est diabolo. Quia enim compassionis expertes sunt diaboli, & hostiliter & inimice erga nos affecti sunt, merito idem supplicium habent, Ignē deus qui eiusdē volūtatis sunt, qui & propriis operibus maledicti non homisunt. Vide autem quòd deus ignē non præparauit homi nibus. sed dæmōibus nibus. suppliciū enim non fecit propter nos, sed propter diabolum: ego autē memetipsum supplicio facio obnoxiū. Horparauit, resce igitur ò homo quum cogitaueris hoc, quod illi neq; vt nos aūt in scorta, neque vt latrones, neque vt qui graue aliud flagitium illā nos cō perpetrarunt, puniuntur, sed vt hi qui bonum non fecerunt. iicim⁹. Im Profecto si bene cōsideras, raptor est qui multa habet, & non misericors misereatur, etiāsi neminē manifesta cōtumelia afficiat. Quia raptor est enim quædam habet quibus nō indiget: rapit omnino ab his C qui egent, & non accipiunt ab ipso. Nam si in cōmune ea posuisset, fuissent vtique & illi non indigni. nunc autē quia reclusit, & propria fecit, propterea illi esuriunt: atque ita & raptor est qui immisericors, tanta afficiens iniuria, quantis beneficiis afficere potuisset illum, & non affecit. Sicut autē sancti incessabile habent gaudium, ita iniusti indesinentem pœnam: tametsi Origenes nugetur dicens fore suppliciorum fi- Cōtra Onem, & non semper puniendos peccatores, sed fore aliquādo rigenem. tempus, quando in iustorum venturi sint consortiū purgati à pœnis. Arguitur autem ex hoc loco manifeste. nā dominus dicit, Suppliciū æternū, hoc est, nunq̄ desinens. Vnde & ouibus cōparat iustos, hœdis autē peccatores. sicut enim hœdus

D nunq̃ fit ouis, sic nũquàm peccator purgabitur & erit iustus. Tenebræ autem exteriores, quæ procul sunt à luce diuina, & propterea grauiorem faciũt pœnam. Potest itẽ & causa quædam afferri ad hęc. Peccator enim in hac vita in tenebris est. nam excidit à solę iustitiæ: sed quia spes est cõuersionis, propterea non sunt tenebræ illæ exteriores. Porro vbi mortuus fuerit, & institerit examẽ factorum, excipiunt eũ exteriores. Non enim vltrà conuersionis spes est, sed sustinet omnigenã diuini splendoris priuationem. Quãdiu enim hic est, etiamsi bona dei min⁹ vbertì suscipiat (loquor de sensibilibus & creatis) videtur esse quodammodo seruus dei, dum in domo eius, hoc est in creaturis versatur, ab ipsoque alitur & educatur. Tunc autem omnibus modis à deo diuiditur, nihil commu-

E ne cum illius bonis habens. Hæ sunt per comparationem te-

Opa mĩæ spũalia. nebræ exteriores, eò quòd hic non omnibus modis peccator resecatur. At tu fuge immisericordiam, & fac eleemosynas, & alias quidem sensibiles, alias autem spirituales. Pasce Christum, qui esurit salutem nostram. Sed & esurientem doctrinas si paueris & potaueris, pauisti Christum & potasti. In Christiano enim Christus est, & fide pascitur, & crescit doctrinis. Sed & si videris peregrinum à superna patria, induc

1. Cor. 3. tecum & collige, hoc est, dum ingrederis in cœlos, introduc & illum, ne aliis prædicans, ipse sis reprobus. Et si quis incorruptionis vestem abiecerit, quam per baptismum induit, & nudus sit, indue illum. Et infirmum fide (vt Paulus dicit) assume: & vinctum in carcere, hoc est copore illo tenebroso,

F inuise, illi quasi splendorem admonitionem donans. Has sex species charitatis omnes imple quidẽ corporaliter, imple autem & spiritualiter. nam quum duplicis naturæ simus, possunt hæc & bifariam perfici.

CAPVT XXVI.

Lucæ. 22 Iohan. 11. E T *factum est, quum consummasset Iesus sermones hos omnes, dixit discipulis suis, Scitis quia post biduũ pascha fiet, & filius hominis tradetur ut crucifigatur.* Quia regni meminit, & retributionis, tempestiue consequenter & de passione sua disserit, quasi dicens, Etiam hi qui me crucifixerint, igne punientur. *Tunc congregati sunt principes sacerdotum, & scribæ, & seniores populi, in atriũ principis sacerdotũ, qui dicebatur Caipha, & consilium inierunt ut Iesum dolo tenerent, & occiderent.*

occiderent. Dicebant autem. Non in die festo, ne tumultus fiat in popu A *lo.* Quum lex præciperet vt vnum tantum haberent pontificem per omne illius vitæ tempus: illi cõtra legem multos faciebant, quos quotannis mutabant. idcirco ad pontificem illius anni veniunt de homicidio consilium inituri, vbi oportebat magis homicidas puniri. Pontifex autem nunc dicit ad eos qui iam annuo ministerio fungi debebant, sed sceleratam cædem perpetraturi erant, nec deum, sed homines timebant. Timuerũt enim, ne quo pacto si in die festo illum occidant, excitaretur tumultus: vel etiam quia tunc offerenda erant omnia sacrificia in lege decreta, ne populus propter homicidium à sacrificiis absisteret, perderentq; ipsi lucrum quod ex sacrificiis habebant. Fortassis autem & hoc timuerunt, ne forte in die festo occiso, illius mors nobilior & clarior fieret. o- B ptabant enim memoriam eius abolere. Illi igitur ante festum consilium inierũt, vt vel forte post diem festum occiderent. At non quando illi voluerunt, sed quando ipse voluit pati, permisit eis, per tempus scilicet paschæ vt quando typicum *Iohã. 10.* pascha, tunc & verum pascha fieret. Discere autem & illos cædis auidos fuisse possumus. Nam qui nolebant illum occidere, quum inuenerunt proditorem, occiderunt contẽpta etiam turba, modo voluntas eorum fieret. *Quum autem esset Iesus* *Mulieres* *in Bethania in domo Simonis leprosi, accessit ad eum mulier habens* *quot un-* *alabastrum unguenti prætiosi, & effudit super caput ipsius recum-* *gentes do-* *bentis.* Quidam dicunt tres esse mulieres quæ vnxerint do- *minum.* minum vnguento: alij autem duas dicunt: vnam apud Iohannem, quę est Maria soror Lazari: aliam, cuius Mattheus me- C minit, quæ eadem cum illa quæ apud Marcum & Lucam. Si- *Marc. 14* monem autem hunc leprosum quidam dicunt fuisse patrem *Lucæ. 7.* Lazari, quem Christus à lepra purificarit, & apud eum cœnarit. Dicitur autẽ quòd & Iesus qui dixerat discipulis suis, Abite ad quẽdam, & ostendet vobis cœnaculum stratum: ad illum miserit eos. Denique & suscepit (vt dicunt) dominum: qui & apud illum perfecit pascha. Mulier igitur quum vidisset eum, qui leprosum purificarat, cõfisa est quòd & ipsa peccatorum cõsequeretur remissionẽ, & purgaretur à lepra animæ. Magnam autem fidem ostẽdit, quòd tam precioſum vnguentum & absque parsimonia in caput eius effudit honorem exhibens membro præcipuo. Et tu quoque si lepra laboras, & pharisaica lepra inflatus es, quæ à deo separat: suscipe

D Iesum in domum tuam,& vnge eum vnguento virtutum. Potes enim parare vnguentum Iesu,qui lepram tuam purgauit, & caput eius perungere. Quod autem est caput Christi?diui
Psal.104 nitas eius,cui fragrãtia virtutum offertur. Dirigatur,inquit, oratio mea sicut thymiama in conspectu tuo domine. Affer igitur fragrantiam vnguẽti ex multis virtutibus confecti diuinitati Christi. Nam si non solum hominem illum esse docueris,sed dixeris & deum:tunc caput suum, hoc est diuinitatem fragranti vnguento perfundes, hoc est, theologum âges. *Videntes autem discipuli indignati sunt,dicẽtes, Ad quid perditio hæc? Potuit enim istud unguentum uenũdari magno,& dari pauperibus. Eo autem cognito,Iesus ait illis, Quid molesti estis mulieri? Opus enim bonum operata est erga me. Nam semper pauperes habetis uobiscũ,me uero non semper habetis.* Discipuli quoniã multa de eleemosyna habendaq; eius magna ratione audierant,reprehenderunt mulierem magis quẽrentem misericordiã dei, quàm honorem in illum. Ille autem increpauit discipulos,eò
Non quæ quòd intempestiue mulierẽ reprehẽdissent. Non enim sum-
sũma sunt ma exigere ab his qui nuper ad fidẽ adducti sunt,maxime ab
exigenda infirma muliere, sed mediocrem eorũ fidẽ suscipere oportet.
sunt ab iis Quando igitur quis offert deo donũ,ne auerseris illum,neq;
qui nuper confringas alacritatem eius, abducens illum vt det pauperi-
ad fidẽ du bus:sed sine implere oblationem. Quòd si quis consilio tuo
cti sunt. indiguerit vtrum oporteat facere,pauperibus dare,vel offerre deo,consule illi vt det pauperibus:at quũ offert,indignum est auersari illum. Decet enim vt honorem quem deo debe-
F mus, præferamus simpliciter omnibus, etiam misericordiæ. Noli enim quia propter misericordiam Christus suscipit in se misericordiam quasi sibi facta esset,existimare quòd oporteat contemnere deum,& eleemosynam tantum curare: quia sic & sacrilegium liceret, & ex sacrilegiis esset eleemosyna danda. Verum non sic se habet, quia non est idem, misereri pauperum, & colere ac honorare ipsummet Christum. Audi. Pauperes enim, inquit, semper habetis vobiscum, me autem non semper. Vides igitur quomodo aliud sit curam impendere Christo, & aliud misereri pauperibus, tametsi Christus suscipiat perinde ac si in se collocetur, quod pauperibus impenditur. *Quòd enim hæc unguentum hoc misit super corpus meum, ad sepeliendum me fecit. Amen dico uobis, ubicunque prædicatum fuerit hoc euangelium in toto mundo,* hoc

hoc quoque quod hæc fecit, narrabitur in memoriam ipsius. Docet A
nos quòd mulier hæc iuxta diuinam dispensationem hoc fecerit, præsignans mortem illius,& corporis sepulturam. Nõ *Mysterii*
enim tulisset Christus vnguento vngi,nisi mysterium quod- *unctionis*
dam subfuisset. Vnde futurum, sicut deus prædixit, quòd in *Mariæ*
gloriam eius vbique prędicetur res quam fecit mulier. Vide *Magdale*
autem dei misericordiam, quomodo mulierem magnis do- *næ.*
nis remunerat. Facit enim eam memorabilem vbique, quandiu suum euangelium duraturum. Quomodo autem sepultura eius præsignatur vnguento? Mos erat Iudęis cum vnguento mortuorum corpora sepelire,sicut & Aegyptij faciebant, vt incorrupta manerent, nec fœterent. Ostendit igitur, inquit,ex hoc quòd vnguẽtum effudit, corpus meum breui sepeliendum. Hæc autem omnia dicit demulcens & dehortãs B
Iudam,per quem sepulturæ tradendus erat. Intellige itẽ per anagogen,leprosum quidem esse gentilem populum: mulierem autem peccatricem, congregationem & ecclesiam ex gẽtibus,quę vnguẽtum,hoc est fidem, in Christi caput,hoc est deitatem effudit. Omnis enim credens deum esse Christum, vnguentum effundit in caput Christi. Iudas autem qui increpauit mulierem(sicut Iohannes dicit) figuram tenet Iudæorum:qui vsq; in hunc diem contra ecclesiam murmurant.
Tunc abiit unus de duodecim,qui dicebatur Iudas Iscariotes,ad principes sacerdotum,& ait illis, Quid uultis mihi dare,& ego tradam illum? At illi constituerunt ei triginta argenteos. Et ex eo tẽpore quærebat opportunitatem ut eum traderet. Quum aliena mulier meretrix tantum exhiberet honorem,tunc discipulus abiit pro- C
ditурus illum. Non enim frustra adiicitur, tunc abiit, sed vt ostendatur impudentia Iudæ. Addidit autem Iscariotes, vt *Duo Iudæ*
notiorem eum redderet. Erat enim & alius Iudas, qui Leb- *Iscariotes*
bæus dicebatur: hic vero proditor erat à pago qui dicebatur *& Leb-*
Iscara. Illi autẽ constituerunt triginta argenteos,hoc est,de- *bæus.*
creuerunt vt ei darentur, id est appenderunt. Quærebat igitur opportunitatẽ vt illum traderet eis. Timebant enim turbam,& idcirco conduxerunt Iudam vt indicaret eis quando solus esset. *Primo autem die azymorum accesserunt discipuli ad Iesum,dicentes ei, Ubi uis paremus tibi ad edendum pascha? At ille dixit, Ite in ciuitatem ad quendam,& dicite ei, Magister dicit tempus meum prope est, apud te facio pascha cum discipulis meis. Et fecerunt discipuli sicut constituit illis Iesus,& parauerunt pascha.* Pri-

D mam azymorum diem vocat, quę diē azymorum prędicit: vt sic dicam, quinta feria manducaturi erāt pascha, post quā sequitur parasceue. Prima azymorum vocabatur in lege, eo ꝙ festum incipiebat à vespera, qua vescebantur azymis. Dominus igitur mittit discipulos quinta, quam nominat Euangelista primam azymorum: quia prima vespera erat qua comedebant azyma. Accedunt igitur discipuli & rogant, Vbi vis paremus tibi ad edendum pascha? Non enim habebāt vel ipsi vel illi proprias ædes. Mittit autem illos ad hominē qui non cognoscebatur neq; cognoscebat, sicut & de asina fecerat: monstrās illis quòd possit nudis verbis persuadere etiam eis qui planè se non cognoscant, vt se excipiant. Voluit autē pascha perficere, ne legi cōtrarius esse videatur. Tempus vero suum nominat immolationem: vt discamus quòd nō ignorans neq; inuoluntarius immoletur. Adiicit præterea, Apud te faciam pascha, id est, in domo tua cum discipulis meis: vt pararetur quantum sat esset multis quī simul esuri erant.

Pascha quare perfecit Christus.

Vespere autem facto discumbebat cum duodecim, & edentibus illis, dixit, Amen dico uobis, quod unus uestrum me proditurus est. Et mœsti redditi uehementer, cœperunt singuli dicere ei, Num ego sum domine? Ex hoc putant quidam quòd hoc anno non comederit dominus pascha. Dicunt enim quòd stantes comedebant agnum. Christus autem recumbens tradidit suum sacramentum primùm enim perfecit figuralia, deinde verum perfecit. Pronunciat autem de Iuda, vt reueritus corrigatur, & si ob nihil aliud, saltem vel ob communem mensam, vel quòd sciret se prodituram deum corda cognoscētem. Discipuli vero turbabantur: & licet purum cor haberent, ac sanā conscię tiam, attamen magis credebant Christo, quàm sibiipsis, eo ꝙ ille melius sua corda cognosceret quàm ipsi. *At ipse respondens ait, Qui intinxit mecum manum in catino, hic me proditurus est. Filius quidem hominis uadit sicut scriptum est de illo: uæ autem homini illi per quem filius hominis proditur. Bonum erat ei si natus nō fuisset homo ille. Respondens autem Iudas, qui tradidit eum, dixit, Num ego sum Rabbi? Ait illi, Tu dixisti.* Manifeste proditorē reprehēdit: quoniam quum clàm reprehenderetur, non emendabatur. Propterea manifestat illum, dicens, Qui intinxerit mecum: vt vel sic corrigatur. Verum Iudas impudēs intingebat in catinum. Deinde dicit, filius quidem hominis vadit sicut scriptum est, hoc est, etiam si prędefinitum sit Christum pati ad salu

ad salutem, non tamen propter hoc colendus Iudas, sed væ illi. Non enim vt cooperans diuinæ voluntati hoc fecit, sed suam malitiam perficiens. Nam si diligenter consideraueris, noluit Christus prędicenter crucifigi. Insinuat autem illud per hoc quòd deprecatur poculum. Quoniam autē sciebat ante omnia secula ꝙ aliter non esset possibile saluari hominem: propter malitiam inimici voluntarium fit, quod prædicenter non erat volitum. Dicens autem, bonum esse hominem illum non esse natum: ostendit substantiam peccati aliā à natura. Obserua autem verbum uadit. significat enim peregrinationem magis quàm mortē, suam occisionem. *Vescentibus autem eis, accepit Iesus panem, & quum egisset gratias, fregit, deditq; discipulis, & dixit, Accipite, comedite, hoc est corpus meum.* Apposuit autem vescentibus, vt ostenderet crudelitatē Iudę: quia in mensa & communione ciborum illius, quādo si & fera fuisset, mansuetiorē se exhibuisset: tunc neq; quum arguerētur, intellexit, sed & corpus illius gustans non pœnituit. Quidam autem dicunt quòd egresso Iuda tradidit sacramentum aliis discipulis. Proinde & nos sic facere debemus, & malos à sacramentis abarcere. Gratias quoq; agit fracturus panem, vt & nos erudiat cum gratiarum actione panem offerē dum, & vt ostendat se cum gratitudine fractionem sui corporis, hoc est occisionem susципere, neque ægre ferre, ceu in re quę displiceat sibi: vt & nos cum gratitudine martyrium aggrediamur. Porrò dicens, Hoc est corpus meum, ostendit ꝙ ipsum corpus domini est panis qui sanctificatur in altario, & non respondens figura. Non enim dixit, hoc est figura, sed, hoc est corpus meū. Ineffabili enim operatione transformatur, etiam si nobis videatur panis: quoniam infirmi sumus, & abhorremus crudas carnes comedere, maxime hominis carnem: & ideo panis quidem apparet, sed caro est. *Et accepto & caro dato poculo, gratiis actis, dedit illis dicēs, Bibite ex hoc omnes: hic est enim sanguis meus, qui est noui testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum.* Sicut vetus testamentum immolationē habebat & sanguinem, ita & nouum testamentum sanguinē habet, ac immolationem. Pro multis autē dicit effundi, hoc est pro omnibus. Sunt enim & omnes multi. Quare autem supra quidem non dixit, Accipite, comedite omnes: hoc autem loco, Bibite ex eo omnes? Sunt qui dicant propter Iudā hoc dictum. Iudas enim panem accepit, & non comedit, sed occultauit,

A

B

C

Panis qui sanctificatur in altari, corpus domini.

1. Cor. 11.

Hebr. 9.

D cultauit,vr monstraret Iudæis quòd panem corpus suum vo
caret Iesus : poculum autem inuitus bibit , quum non posset
occultare. Propterea hoc loco dicebat, Bibite omnes. Iuxta
anagogen autem dicunt, quòd non sit omnium accedere ad
solidum cibum,sed perfectiorum: bibere autem omnium fi-
Idcirco hoc loco dicebat , Bibite omnes . Simpliciora enim
dogmata recipere omniũ est. *Dico autem uobis, quod non bibam*
post hæc ex hoc fructu uitis , usque in diem illum quum illud bibam
uobiscum nouum in regno patris mei. Sumpto poculo renuncian
corporali potioni . Nouum autem promittit, id est nouum
Luc.24. quendam modum sumptionis , in regno , hoc est in resurre-
Iohan. 21 ctione. Quũ resurrexisset enim, comedit ac bibit nouo quo-
Actuũ.10 dam modo. non enim quasi indigeret cibo,corporalem sum-
E psit cibum: sed vt crederetur vera corporis natura. Regnum
Regnũ re- autem meritò suam resurrectionem nominat. tunc enim vin-
surrectio- xit mortem, & re ipsa regem se comprobauit. Vel etiam si
nẽ nomi- intelligas . Nouum poculum , reuelatio est sacramentorum
nat. dei: hoc est, in secundo aduentu reuelabuntur quæ vere sunt
noua , qualia non audiuimus vspiam. Cæterum bibere dici-
tur Christus nobiscum , eo quòd nostram vtilitatem cibum
& potum suum existimat. *Et quum hymnum dixissent, exierunt*
in montem oliuarum. Postquam cœnauit, hymnum dixerunt
vt discamus & nos sic facere. In montem oliueti venit,& non
in alium locum , ne putaretur fugere. non enim in ignotum
locum secedit, sed in eum qui Iudæis notus erat. Secedit au-
tem à sanguinaria ciuitate,quam reliquit ut persequantur,&
F arguat illos postea qui & cedentem insectati fuerint.
Zacha.13 *Tunc dicit illis Iesus: Omnes uos scandalum patiemini per me in ipsa*
Iohan.16 *nocte. Scriptum est enim,Percutiam pastorem,& dispergentur oues*
gregis Postquam autem resurrexero , præcedam uos in Galilæam.
Futura tanquam deus prædicit. Et vt non offendantur quasi
ab ipso acrius accusati, dixit scriptum esse, Percutiam pasto-
rem,& dispergentur oues gregis. hoc insinuans, Ego contra
neo vos,mea autem abitio vos dispergit. Percutere autem di-
citur pater filium , eo quòd voluntate , hoc est , permissione
eius crucifixerunt Iudæi dominum : quia quum ipse posset
eos prohibere , & non prohibet , dicitur percutere propter
permissionem. Deinde soluens eorum tristitiam , euangeli-
zat eis , Resurgam , & præibo , hoc est , præueniam vos in
Galilæam. indicans hoc loco relicturum se Hierusalem , &
ad gentes

ad gentes concessurum. Galilæam enim gentiles inhabitãt. A
Respondens autem Petrus dixit illi : Etsi omnes scandalizati fuerint in te , ego tamen nunquam scandalum patiar. Dicit illi Iesus, In hac nocte prius quàm gallus cantet , ter me negabis. Ob multam
hac nocte prius quàm gallus cantet , ter me negabis. Ob multam
mentis confidentiam Petrus solus pollicebatur se non scan-
dalizatum iri, & idcirco permisit illum Christus cadere , vt
doceat ne quis in seipso confidat, sed in deo : & fide digniora existimanda verba Christi, quàm nostram conscientiam:
quoniam & superbia plenum erat dicere , Si omnes scandalizati fuerint . Ostenditur enim esse arrogans , & ignorans
suam infirmitatem . Prædicit igitur dominus illi & horam,
quòd in illa nocte , & priusquam Gallus cantet : & numerum negationum , nempe quòd ter negaturus sit.
Dicit illi Petrus , Etiam si oportuerit me mori tecum, neutiquam te B
negabo. Similiter autem & omnes discipuli dicebant. Tunc uenit Iesus cum illis in uillam quæ dicitur Gethsemani , & dixit discipulis. Sedete hic donec uadam & orem illic. Petrus genuinam suam
affectionem declarare volens,contradicit saluatori : liberatus autem à proditionis metu,ex magno amore & ambitione
cœpit & contra alios insurgere , & Christo reluctari : sed &
alij discipuli nondum experti tentationes,ex ignorantia pol
liciti sunt quæ præstare non potuerunt. Transiuit autẽ Chri
stus in locum seorsum oraturus . Ocio enim & sequestratio- *Ocio opus*
ne opus habent preces. *Et assumpto Petro & duobus filiis Zebedæi cœpit affici dolore ac mœstitudine. Tunc dicit illis Iesus, Tristis* *habẽt pre ces & se-*
est anima mea usque ad mortem. Manete hic, & uigilate mecum. Et *cessu.*
progressus pusillum, procidit in faciem suam , orans & dicens, Pater C
mi,si possibile est, transeat à me calix iste. Veruntamen non sicut ego uolo, sed sicut tu. Non omnes assumit discipulos, sed tres tan
tum,quibus ostenderat gloriam in monte Thabor: ne quum
vidissent eum orantem & laborantem,scandalizarentur. Cæterũ & illos relinquit, & abit in secretissimũ locum , ac orat.
Porrò ꝙ mœstus est & piget , per dispensationem fiebat , vt
credatur verus esse homo. Humanæ enim naturæ est timere
mortem,eò ꝙ præter naturam ingressa est mors,& propterea
illam fugit natura,Item vt ignoret diabolus,& inuadat eum
vt purum hominem,quò conficiatur ipse morte,& sic conte-
ratur. Vel aliter, Si dominus mortem non timuisset, dedisset
Iudæis excusationem quòd nõ peccassent,quòd ita citra me-
tum ad mortẽ prosiliisset. Ex hoc item discimus ne nos ipsi
in ten-

Universidad de Deusto
Biblioteca

D in tẽtationem iniiciamus, ſed precemur vt liberemur ab eis.

Nequaq̃ noſmetipſos i tẽtationes coniicere debemus.

Et propterea non longa diſtantia à diſcipulis progreditur, ſed prope tres diſcipulos manet, vt audientes eum memores ſint vt & ipſi in tentationibus precentur ſimiliter. Calicẽ autẽ ro paſſionem nominat, vel propter ſomnum quem facit, vel quòd lætitiæ cauſa ſit ac noſtræ ſalutis. Vult autem tranſire calicem, vel vt monſtret hominem naturaliter deprecari mortem, ſicut prædictum eſt: vel quòd noluit Iudæos tã grauẽ peccatum peccare, propter quod deſtrueretur templum, periretque populus. Verũtamen paternam voluntatem fieri vult: vt & nos diſcamus quòd licet natura noſtra reluctetur, deo tamen magis obtemperare quàm noſtram voluntatẽ implere debeamus. *Et uenit ad diſcipulos, & inuenit eos dormientes, & dicit Petro, Adeo non potuiſtis una hora uigilare mecum? Vigilate, & orate ne intretis in tentationem. Spiritus quidem promptus eſt, at caro infirma.* Quoniam audax erat Petrus, & alii diſcipuli, arguit illorum infirmitatem, quòd temeraria fuerint loquuti: & Petro præſertim ſic loquitur, Vna hora non potuiſtis vigilare, & quomodo animas veſtras pro me ponetis? Sed iterum poſtquam reprehenſione eos perſtrinxit, curat dicẽdo, Spiritus quidem promptus eſt, at carnis oblectatur imbecillitas. Hoc eſt, venia vos dignor, quòd nõ propter contemptum obdormiueritis, ſed propter infirmitatem. Vnde poſthac, quia infirmi eſtis, non ſitis iam audaces: ſed orate vt in nullam intretis tentationem. Alii autem, Ne intretis in tentationem, intelligunt, ne uincamini à tentatione mea.

F Non enim iubet nos ſine tentatione eſſe, nam tentationes nos coronant, ſed ne à tentatione abſorbeamur, & intremus in ventrem eius quaſi beſtiæ cuiuſdam, hoc iubet orare. Nã victus à tentatione, ingreditur in eam, hoc eſt, abſorbetur ab ea. *Rurſus altera uice abiit & orauit dicens, Pater mi, ſi non poteſt hoc poculum tranſire à me niſi biham illud, fiat uoluntas tua. Et uenit & reperit eos iterum dormientes. Erant enim oculi eorum grauati. Et relictis illis iterum abiit, & orauit tertio eundem ſermonem, dicens.* Diſce homo continuo precari in tẽtationibus, audiẽs & dominum ſepe oraſſe. Quum autem inueniſſet iterum dormientes, nõ reprehendit, ne triſtitia afficeret: ſed reliquit & abiit, ac orauit tertio, cõfirmãs ſe hominẽ eſſe. Ternarius enim numerus veritatis demõſtratiuus & cõfirmatiuus eſt. *Tunc uenit ad diſcipulos ſuos, & dixit illis, Dormite iam & requieſcite. ecce appropinquauit hora, & filius hominis traditur in manus peccatorũ.* A *Surgite eamus. Ecce appropinquauit qui me tradit.* Oſtẽdens q̃ non opus habeat illorum ſubſidio quando traditur, dicit illis, Dormite nũc, & requieſcite. Vel per ironiam dixit, quaſi ita diceret, Ecce appropinquauit proditor, & ſi placet vobis, & permittit tempus, dormite. Excitat igitur illos a loco illo vbi orabat, & accedit ad eos qui ſe comprehenſuri erant, & occurit eis quaſi lætum quippiam ſibi oblaturi venirent. Et illa quæ precatus eſt, precatus eſt vt credibilior eſſet diſpenſatio, & q̃ voluiſſet non pati, vt ſeruarentur Hebræi à perditione quæ eis imminebat propter peccatum ſuum.

Et illo adhuc loquente, ecce Iudas unus ex duodecim uenit, & cum eo turba multa cum gladiis & fuſtibus, miſſi a principibus ſacerdotũ & ſenioribus populi. Is uero qui tradebat eum, dedit illis ſignum, dicens, Quemcũque oſculatus fuero, ipſe eſt, tenete eum. Et confeſtim Ioh. 17. *accedens ad Ieſum, dixit, Aue rabbi. & oſculatus eſt eum. Dixitq; illi Ieſus, Amice, ad quid ades? Tunc acceſſerunt, & manus iniecerunt in Ieſum, & ceperunt eum.* Vides arma põtificum qualia ſint? Ligna, & gladii. Ita erant pacifici, & ſpiritum manſuetudinis habentes. Vnus autẽ ex duodecim dicit euangeliſta, admirans q̃ ex primis & electis eſſet, diabolóq; ſe tradidiſſet. Vnde homo & tu time, licet ex familiariſſimis ſis, ne vnquã deſidiæ vaces, & excidas. Signum autem dedit Iudas, eo q̃ nox erat, & non poterant internoſcere. Et aliter, Qui venerant ad cõprehendendum, non erant ex turba tot, quot ex ſeruis pontificum, qui omnino cognouiſſent Ieſum, Sed Iudas notum facit eis magiſtrum oſculo. Nam quum ſciret bonitatem domini, audebat illum oſculari. Ille autem fert vſq; ad nouiſſimam horam, ſtudens ſua longanimitate illum lucrari. Quum autem neque ſic emendatus eſt, tunc fecit illos cadere, vt vel cadendo agnoſcãt ipſius virtutem. Vnde quũ neque ſic deſtiterunt à ſua temeritate, tũc ſemetipſum eis exposuit. Aliter quoque & Iudam amicum vocat, inceſſans eũ, & blandiens, quaſi diceret, vnde nam amici oſculum? Quod vero dicit, Ad quid ades? hoc eſt, qua intentione hic ades? Nunquid vt amicus? ſed non oportebat cum gladiis aduenire. nunquid vt inimicus? & quomodo oſcularis? Arguit igitur eum vt doloſum. *Et ecce unus ex his qui erant cum Ieſu, extendens manũ exemit gladium ſuum, & percutiẽs ſeruum principis ſacerdotum, amputauit auriculam eius. Tunc dicit illi Ieſus. Conuerte gla-* Gene. 9.

B

C

Iudã Chriſtus oĩ ſtudio reuocare niſus

Universidad de Deusto
Biblioteca

D te gladium tuum in locum suum: Omnes enim qui acceperint gladium,
Esa. 53. gladio peribunt. An putas quod non possim nūc rogare patrem meū,
Iohā. 18. & exhibebit mihi plures quam duodecim legiones angelorum? Quo
pacto igitur implebuntur scripturæ? quia sic oportet fieri. Petrus
erat qui gladium exemerat, vt Iohannes dicit. Habebat autē
gladium, quo agnum paschalem mactarat. Non arguimus
autem Petrum, quoniam non pro se, sed pro magistri zelo ar
dens hoc fecit. Dominus vero qui stipatur angelicis exerci-
tibus, docet nō vtendum gladio, etiam si cui deum vltionem
exquirere videatur. Porro Petrus amputans auriculā, ostē-
dit Iudæos inobedientia laborare. Deinde & dictū legis po-
nit, quod homicida & ipse occiditur. Lex eñ hoc dicit, quod
qui acceperint gladium, moriantur gladio. Insinuat autem
E quòd Romanorum gladio perituri essent Iudæi, cōtra se gla
dium accipientes. Iam quod nō dixit, Possum exhibere duo-
decim legiones angelorum: sed, orare patrem meum, dispen
satiue dicit sicut homo, propter suam infirmitatem. Multa
enim tunc erant quibus humana veritas ostendebatur, vt fu-
dor & timor: & nō visus fuisset veri ūmilia dicere, si dixisset,
Possum ipse adducere angelos. Pro duodecim igitur, inquit,
Legio quid. apostolis. astitissent mihi duodecim exercitus angelorum, si
quidem voluissem. Legio enim est magnum agmen, nempe
sex millia equitum. Oportet igitur, inquit, hæc omnia fieri,
vt impleantur scripturæ quæ hæc prædixerunt. Non quòd
ideo Iudæi mali, quia prædixerunt scripturæ: sed quia Iudæi
hæc mala volūtate facturi erant, ideo spiritus sanct⁹ ea scri-
pturis prodidit. *In illa hora dixit Iesus turbis, Tanquam ad latro-*
F *nem existis cum gladiis & fustibus ut comprehendatis me: quotidie*
apud uos sedebam docens in templo, & non me cepistis. Hoc autē to-
tum factum est ut complerentur scripturæ prophetarum. Osten-
dit stultum illorum conatum, & quòd non fortitudinis illo
rum fuerit, se comprehendi. Quando enim, inquit, erā in tē-
plo, volebatis me comprehendere, & quia non concedebam
vobis, tunc non poteratis: nunc autem sponte meipsum offe-
ro. nam scio impossibile scripturas, quæ vestrā prædixerunt
malitiam, mendaces esse. *Tunc discipuli omnes relicto eo fuge-*
runt. At illi comprehensum Iesum duxerunt ad Caipham principem
sacerdotum, ubi scribæ & seniores conuenerant. Petrus autem seque-
batur eum procul, usque ad atrium principis sacerdotum. Et ingres-
sus intro, sedebat cum ministris, ut uideret finem. Alii quidē di-
scipuli

scipuli fugerunt: Petrus vero feruentiori erga magistrum af A
fectu, sequebatur procul. Quāuis autem & Iohannes seque-
retur, non tamen vt discipulus, sed vt notus pontifici.
Principes autem sacerdotum & seniores & totum concilium quære-
bant falsum testimonium contra Iesum, ut morti eum traderent: & nō
inuenerunt. Et quum multi falsi testes accessissent, non inuenerunt.
Ad Caipham ducunt eum, nam ille erat pontifex anni il-
lius, vbi & reliqui pernoctabāt, non comedētes tunc pascha,
sed expectantes, vt occiderent dominum. ita præuaricaban-
tur legem. Dominus enim & ipse legitime comederat, illi ve
ro cōtemnunt legem, modo occidant Christum. *Nouissime*
autē uenerunt duo falsi testes, & dixerunt: Hic dicit, Possum destruc
re templum dei, & in triduo ædificare illud. Et surgens princeps sa
cerdotum dixit illi, Nihil respondes cur isti aduersum te testimonium B
dicunt? Iesus autem tacebat. Et respondens princeps sacerdotum ait
illi, Adiuro te per Deum uiuum, ut dicas nobis an sis Christus filius
dei. Dicit illi Iesus, Tu dixisti. Vere illi erant falsi testes. Chri-
stus enim non dixerat, Possum destruere, sed soluere: & nō Ioan. 2.
dixit templum dei, sed hoc, id est corpus meum. Et iterū nō
dixit, ædificabo, sed excitabo. erantque illi manifestarii fal-
si testes, qui dicebant Christum alia dixisse quàm dixerat.
Iesus igitur quum sciret iudicium eorum iniustum, tacebat:
quibus enim signa nihil persuaserāt, quomodo persuasissent
responsa? Porro pontifex cupiens illum blasphemum decla-
rare, rogat, vt si dixerit, Ego sum filius dei, tāquam blasphe-
mus condēnetur. Si autem negauerit, testificatus sit cōtra se- C
metipsum At dominus, qui comprehendit sapientes in ver-
sutia sua, respondit, Tu dixisti. hoc est, tuū os cōfessum est q 1. Cor. 3.
ego sum filius dei. *Veruntamen dico uobis, amodo uidebitis fi-* Iohan. 5
lium hominis sedentem a dextris uirtutis, & uenientē in nubibus cæ
li. Ex daniele propheta hic loquitur. Ille enim inquit: Vi- Daniel. 7
debam sicut filium hominis venientē in nubibus. Nam quia
putabant impostorem esse, eo quòd in humili vestitu appa-
rebat, Videbitis, inquit, me tunc cum virtute venientem, &
assidentem patri. Virtutem enim hic patris dicit: & non in
terra, sed à celo venientem. *Tunc princeps sacerdotum discidit*
uestimenta, dicens, Blasphemauit: quid insuper egemus testibus? Ec- Vestimē-
ce nunc audistis blasphemiam eius: quid uobis uidetur? At illi re- torū sciſſi-
spondentes dixerunt, Reus est mortis. Mos erat Iudæis quan- onis sym-
do quid intolerabile accidebat, disrumpere vestem. bolum.

Sic

Universidad de Deusto
Biblioteca

D Sic & Caiphas, quasi manifestarius ille blasphemus esset, de-
cepturus populum hoc faciebat, quasi hac ratione cogens a-
lios dicere hunc reum esse mortis. Verūtamen discite quòd
Caiphas rupit vestimenta sua, sacerdotium veteris legis esse
Mar. 13. disruptum & ablatum significare. *Tunc expuerunt in faciem*
eius, & colaphis eum ceciderunt. Alii autem palmas in faciē eius de-
derunt, dicentes, Vaticinare nobis Christe, quis est qui te percussit?
Quando condēnatus est, tunc ignominiosa multa contra eū
fecerunt: & expuerunt in eum, obtegentes (vt alius Euange-
Lucæ. 22 lista inquit) faciem eius. Nam vt prophetam eum habebant,
Colaphi- ideo ita inspuerūt in eum. Colaphizare autem est manibus
zare. percutere, & simul incuruatis digitis & pugno cædere.

Petrus uero sedebat foris in atrio, & accessit ad eum una ancilla de-
E *cens, Et tu cum Iesu Galilæo eras. At ille negauit coram omnibus, di-*
cens, Nescio quid dicas. Quum autē exisset in uestibulum, uidit eum
altera ancilla, & ait his qui erant ibi, Et hic erat cum Iesu Nazare-
no. Et iterum negauit cum iureiurando, Non noui hominem. Et post
pusillum accesserunt qui stabant, & dixerunt Petro, Vere & tu ex
illis es: nam & loquela tua te manifestum facit. Tunc cœpit detestari
& iurare quod non nosset hominem. Et continuo gallus cătauit. Et
recordatus est Petrus uerbi Iesu, qui dixerat ei, priusquam gallus că-
tet, ter me negabis. Et egressus foras fleuit amarè. Immenso ti-
more laborās Petrus, oblitus est promissionum, & humanæ
seruit imbecillitati, quasi vita defunctus nescius quid dicat.
Intellige autem per anagogen, quòd ab ancilla Petrus repre
henditur, hoc esse humanæ infirmitatis & seruilis affectio-
F nis indicium. Donec gallus cantens illum recordari fecit.
Ephe. 5. Gallus autem est sermo, qui non sinit nos torpere & dormi-
re, sed dicit, Vigilate. & Surge qui dormis. A sermone igitur
tanquam à gallo quopiam excitatus Petrus egressus est fo-
ras atrium principis sacerdotum, hoc est, ambitum excæca-
tæ mentis, & egressus ab insensibilitate, fleuit amarè. Quan-
diu enim erat in atrio excæcatæ mentis, non fleuit, neque
enim sentiebat. postquam autem exiuit, sentire cœpit.

CAPVT XXVII.

Mat. 15. Iohā. 18. M *Ane autem facto consilium inierunt omnes principes*
sacerdotum & seniores populi aduersus Iesum, ut eū
morti traderent. Et uinctum eum adduxerunt, & tra-
diderunt

diderunt Poncio Pilato præsidi. Vide diabolum quomodo om- A
nes illos comprehendat in diebus illis, persuadens eis vt oc-
cidant, quum sacrificare & offerre debeant pro aliorum pec
catis, ignorantia, & purgatione. Illi autem Iesum & ligāt, &
adducunt ad Pilatum præsidem, qui à Ponto erat, Romanis A Ponto
autem tributarius, & ab eis in Iudæam præses missus, Tradi Pilatꝰ di-
derunt itaque dominum Pilato, vt seditiosum, & virum qui ctus Pōti-
tyrannidem meditatus esset. *Tunc uidens Iudas qui eum tra-*
diderat quod damnatus esset, pœnitudine ductus retulit trigin-
ta argenteos principibus sacerdotum & senioribus, dicens, Peccaui,
tradens sanguinem innoxium. Illi autem dixerunt. Quid ad nos? tu ui-
debis. Et proiectis argenteis in templo, recessit, & abiens laqueo se
suspendit. Tarde sapere incipit, & pœnitet quidem, non au-
tem recte. Nam suum pœnitere bonum erat, suffocari autem B
diabolicum. Proinde non ferens ignominias subsequuturas,
seipsum è vita subduxit. Oportebat lachrymari, & propitia
tionem quærere proditorem. Quidam autem dicūt quòd Iu-
das quum auarus esset, sperabat proditione Christi multū lu
cri, & Christum non occisum iri, sed euasurum, sicut sæpius
& antea. quum autem tunc vidisset condēnatum vt morereꝰ,
pœnitentia rei ductus est, quòd alium quam opinabatur exi
tum res sortiretur. Idcirco & se strangulauit, vt præueniat Ie
sum in inferno, & ibi orando salutem assequatur. Verū scias
quòd posuit quidem collum suum in laqueum, & quum pen- Iudæ
deret ab arbore, arbore inclinata superuixit, deo volente ip- mors.
sum vel in pœnitentiam conseruare, vel in traductionem & C
confusionem. Dicunt enim quòd morbo hydropico labora-
rit, ita vt transire non potuerit orbitam, & deinde cecidisse
pronum, & crepuisse medium, hoc est disruptum esse, vt di- Actu. 1.
cit Lucas in Actis. *Principes autem sacerdotum acceptis argen-*
teis dixerunt: Non licet eos mittere in Corbonam, quia precium san-
guinis est. Consilio autem inito emerunt ex illis agrum figuli in se-
pulturam peregrinorum, quapropter uocatus est ager ille, ager san-
guinis, usque in hodiernum diem. Tunc impletum est quod dictum est
per Hieremiam prophetam dicentem, *Et acceperunt triginta argen* Hiere. 11
teos precium æstimati, quem æstimatum emerunt a filiis Israel, &
dederunt eos in agrum figuli, sicut constituit mihi dominus. Cor- Corbona
bonam dicebant thesaurum in templo, in quem mittebāt do quid.
na quæ deo offerebantur. Vide autem quomodo deus infa-

Universidad de Deusto
Biblioteca

D tuet illos, vt traducatur mens illorum sanguinaria. Vsque in hũc enim diẽ dicitur ager sanguinis, vt oẽs sint memores quod dominũ occiderint. Disce autem & hoc, quòd & apud Iudæos fuerit in precio hospitalitas: vnde in sepulturã peregrinorum agrum illum emerunt. Confundamur igitur nos, qui vitæ perfectioris videmur esse, & peregrinos despicim⁹. Precium autẽ æstimati, hoc est Christi. Inæstimabilis enim fuit, & æstimatus est à filiis Israel, hoc est, precium eius constituerunt filii Israel, pacti cum Iuda vt darẽt illi triginta argenteos. *Iesus autem stetit ante præsidem: & interrogauit eum præses dicens, Tu es rex Iudæorum? Dicit illi Iesus, Tu dicis. Et quũ accusaretur à principibus sacerdotum, & senioribus, nihil respondit. Tunc dicit illi Pilatus, Non audis quam multa aduersus te dicant testimonia? Et non respondit ei ad ullum uerbum, ita ut miraretur præses uehementer.* Quasi capitalium criminum reus sistitur Pilato, & interrogatur num inuaserit, & coniurauerit, & attentarit regnare Iudæis? Iesus autem dixit illi, Tu dicis. sapientissimo responso dato. Neque enim dixit, Non sum: sed medio quodam modo dixit, Tu dicis. Hoc enim potest & sic intelligi, Sum sicut dicis. Et sic, Ego quidem hoc non dico, tu autẽ dicis. Aliud vero responsum non dedit. Sciebat enim iniustũ fore iudiciũ. Proinde admiratus est Pilatus dominũ & quod contẽneret mortem, & quòd tam eloquens & multa habens quæ responderet, nihil responderet, sed accusatores contẽneret. Discamus & nos hoc loco quomodo gerere nos debeamus in iudicio iniusto, ne quid dicamus, ne tumultus maior obortiatur, neue maiore condemnatione digni fiamus his qui defensiones nostras audire nolunt. *In festo autem cõsueuerat præses turbæ dimittere unum uinctum quem uoluissent. Habebat autem tunc uinctum insignem, qui dicebatur Barabbas. Cõgregatis ergo illis dixit Pilatus, Vtrum uultis dimittam uobis, Barabbã, an Iesum qui dicitur Christus? Sciebat enim quod propter inuidiã tradidissent eum.* Pilatus studebat absoluere, tametsi lentius, quã oportebat. debebat enim se pro veritate obiicere. Primũ quidem interrogabat dominũ, Nõ audis quid illi contra te testificentur? Interrogauit autem: vt si Christus se excusaret, haberet occasionẽ absoluendi eum, At quum nõ defenderet se Christus, sciens se non dimissum iri quantũuis se excusaret, aliã viam inuenit Pilatus, & cõfugit iam ad cõsuetudinem, quasũ sic

Apud Iudæos q̃ in p̃cio hospitalitas.

quasi sic diceret, Si non vt innocentem dimittitis Iesum, etiã si dãnatus sit, detis tamen hoc festo Quomodo suspicari potuisset Pilatus q̃ innocentem ad crucifigendum peterent, & reum dimitterent? Sciens igitur non esse reũ, sed inuidia traditum, ideo interrogat eos. Vnde ostendit se plus q̃ æquum erat molliorem. oportebat enim pro veritate periclitari. Itaque dignus est condemnatione, tanq̃ veritatis suppressor. Barabbas autem interpretari quis potest filium patris. Bar eñ filius, abbas autem pater. Iudæi igitur filium patris sui diabo li postularunt, Iesum autem crucifixerunt: & vsque in hunc diem filios patris sui Antichristo adhærent, Christum autem abnegant. *Sedente autem illo pro tribunali. misit ad eũ uxor eius, dicens, Nihil tibi cum iusto illo. multa enim passa sum hodie in somnis propter eum. Principes autem sacerdotum & seniores persuaserunt turbis ut peterẽt Barabbam, Iesum uero perderent. Respondens aũt præses ait illis. Vtrũ uultis uobis è duobus dimittã? At illi dixerũt, Barabbã. Dixit illis Pilatus, Quid igitur faciã de Iesu, qui dicitur Christus? Dicunt ei oẽs, Crucifigatur. Præses autẽ ait, Quid enim mali fecit? At illi magis clamabant dicentes, Crucifigatur. Videns aũt Pilatus quod nihil proficeret, sed magis tumult⁹ fieret, accepta aqua manus abluit coram populo, dicẽs, Innocẽs ego sum a sanguine iusti huius, uos uidebitis. Et respondens uniuersus populus dixit, Sãguis eius super nos, & super filios nostros. Tunc dimisit illis Barabbã, Iesum aũt flagellatũ tradidit ut crucifigeretur.* O miraculũ, qui iudicat à Pilato, vxorẽ eius terret. Ipse aũt nõ videt somniũ, sed vxor, vel q̃ ipse indignus erat, vel q̃ nõ crediturus, habitusq; fuisset ad gratiã loqui: fortassis etiã tacuisset talia, quũ esset iudex. Prouidentiæ autẽ opus somniũ factũ, non vt absoluatur Christus, sed vt seruetur vxor. Cũ igitur non absoluit illũ? Quia non erat integrũ dimittere illũ, qui de tyrãnide accusabatur. Verũ oportebat causas inquirere illũ, num milites conscriberet, nũ arma fabricaret: nunc aũt quasi mollis & mutus cedit, & idcirco nõ caret reprehẽsione. Nam quũ peterẽt illi insignem illũ malefactorẽ, dedit: de Christo aũt interrogat, quid igitur faciã de Iesu? Quũ eñ iudex esset, poterat ipsum vi eripere. sicut & Paulũ tribun⁹ militũ. Illi aũt dicebãt, Crucifigã. Nõ solũ occidere volẽtes illũ, sed & malã causam impingebãt. Crux enim pessimorũ suppliciũ erat. Porro lauãt, vt purũ se ostendat, nõ ignarus odii. Iustum eñ nominãs Iesum, homicidis illũ tradidit. At illi in se suscipiũt vltionem

Barabbas

Actũ. 21. 22.

Crucis suppliciũ.

D hoc homicidio dignam, qua & grauati sunt, Romanis ipsor
& ipsorum pueros perdentibus: & vsque in hunc diem Iudęi
& illorum pueri experiuntur à se sanguinem illius requiri.
nam ob suam incredulitatem persequutionem patiuntur ab
omnibus. Flagellauit autem Iesum, hoc est, verberauit, vel il
lis gratificans, vel ostendens quòd & ipse illum condemnet.
& non innocẽtem hominem crucifixuri sint, sed ignominia
notatum. Impletum igitur est & illud, Dorsum meum dede-
runt ad flagella. *Tunc milites præsidis suscipiẽtes Iesum in prę*
torio, congregauerunt ad eum uniuersam cohortem, & cum exuissent
eum, circundederunt ei chlamydem coccineam, & coronam de spinis
contextam imposuerunt super caput eius, & arũdinem in dexteram
eius, & genu flexo ante eum, illudebant ei, dicentes, Aue rex Iudæo
E *rum. Et quum expuissent in eum, acceperunt arundinem. & percutie*
Psal. 38. *bant caput eius.* Hoc loco impletur dictum Dauid, Oppro-
brium insipienti dedisti me. Milites enim quum insipientes
essent, se digna faciebant. Chlamyde pro purpura vt regem
induerunt, calamum pro sceptro dederunt, coronam pro dia
demate. Adorabant autem illudentes. hoc enim significat ge
nu flectere, hoc est adorare. Vide quomodo nullam nõ con-
tumeliæ speciem exercuerint, iniuria afficientes, faciem spu
tis, caput corona, manum calamo, reliquum corpus chlamy-
de, aures verbis irrisoriis. Veruntamen omnia quæ illi facie-
bant, per irrisionem faciebant. Tu tamen intellige ea, quæ
maioris sunt mysterii. Chlamys enim coccinea naturam no
F stram significat, quam quum sanguinaria esset, & cædis rea,
suscepit, & indués sanctificauit. Corona autem ex spinis pec
cata sunt, ex curis huius vitæ prouenientes, quæ cõsumit sua
dextate Christus. præsignatur enim per caput deitas. Cala-
mus, nostræ infirmæ carnis symbolum est, quam suscepit do
Psal. 117 minus, sicut & Dauid dicit, Dextera domini exaltauit me.
Auribus autem suscipiendo ignominias, sanauit serpentis si-
bilũ per aures Heuæ ingressum. *Et postquã illusissent ei, exu-*
erunt eum chlamyde, & induerunt eum uestimentis suis, & adduxe
runt eum ut crucifigerent. Exeuntes autem inuenerunt hominem
Cyreneum, nomine Simonem: hunc adegerunt ut tolleret crucẽ eius.
Tres dicunt Simonem portasse crucem Iesu, Iohannes au-
tem dicit ipsum dominum portasse. verisimile est autẽ vtrũ-
que factum. Primum enim portauit Iesus crucem, quum nul
lus portare vellet. In via autem inuento Simone, imposuerũt
ei crucem.

ei crucem. Tu autem & hic disce, & Simon interpretari quis A
potest obedientiam. Qui igitur obedientiam habet, ille cru
cem Christi fert. Sed & Cyrene, quæ vna Pentapoleos est, si
gnificat quinque sensus cogendos ad ferendum crucem.
Et uenerunt in locum qui dicitur Golgotha, quod est Caluariæ lo-
cus. Et dederunt ei acetum bibere cum felle mixtum: & quum gustas
set, noluit bibere. Postquam autem crucifixerunt eum, diuiserunt ue-
stimenta eius, sortem mittentes: ut impleretur quod dictũ est per pro-
phetam, Diuiserunt sibi uestimenta mea. & super uestem meam mi- Psal. 21.
serunt sortem. Et sedentes obseruabant eum illic, & imposuerunt su-
per caput eius causam ipsius scriptam, Hic est rex Iudæorum. Cra
nii locus dictus est, eo quòd dicunt qui traditiones tenẽt, & B
Adam illic sepultus sit. Sicut enim in Adã omnes morimur, Roma. 5.
ita & in Christo omnes viuificari oportebat nos. Ne turbe- 1. Cor. 15.
ris autem quòd Euangelistæ quidam dicant acetum cum fel Mar. 15.
le allatũ esse domino, & Marcus vinum myrrhatum, Iohan- Iohã. 19.
nes vero acetum, & fel cum hyssopo. Multi autẽ mortis mo-
di fuerunt, quãuis in cruce moriatur Christus, vt & lignum
sanctificet per quod maledicti fuimus, & omnia benedicat:
& cælestia, quæ per supremam partem crucis: & terrena, quæ
per suppedaneum: & fines terræ, orientem & occidẽtem, qui
per trãsuersas partes crucis signantur. Sed & extẽdit manus,
vt in vlnas suscipiat & congreget filios dei dispersos. Diui-
dunt autem vestimẽta eius milites, vt frugalis, & nihil aliud
habentis. Titulũ autem quem dixit alius Euangelista, Mat
thæus dixit causam. Asscripserunt enim cuius gratia crucifi-
xus esset, nempe vt rex Iudæorum, & rerum nouator. Illi igi C
tur regnum asscripserunt pro accusatione. Veruntamen testi
monium illud fidele etiam ab inimicis adductum. Rex qui-
dem est dominus, qui ad hoc venit, vt saluet Iudęos. Quia au
tem carnales Iudæi voluerunt illum super se regnare, rex sit
spiritualium Iudæorum, hoc est confitentium. Iudæus enim Iudæus.
confitens dicitur. *Tunc crucifiguntur cum eo duo latrones, unus*
a dextris, & alter a sinistris. Prætereuntes autem conuicia iaciebãt
in eum, mouentes capita sua, & dicentes, Tu ille qui destruebas tem Iohan. 2.
plum, & in triduo ædificabas, serua temetipsum: si filius dei es, de-
scende de cruce. Similiter & principes sacerdotum, illudẽtes cũ scri-
bis & senioribus, dicebant, Alios seruauit, semetipsum non potest ser
uare. Si rex Israel est, descendat nunc de cruce, & credemus ei. Con
fidit in deo, liberet eũ nunc si uult: dixit enim, Filius dei sum. Idipsum

D *autem & latrones qui crucifixi erant cum eo, exprobrabant ei.* In
Latrones crucifixi cũ domio Iudęos & gẽtiles ad umbrabãt

contumeliam Christi crucifixerunt cum eo duos latrones, vt ipse iniquus existimetur cum illis. Figura autem erant duorum populorum, Iudaici & gentilis, qui vterque prævaricatores erant & flagitiosi, ac exprobrãtes Christo, sicut & prius ambo latrones improperabant. Alter autẽ & posterior resipiscens, confessus est regem: ideo & dicebat, Memor esto mei in regno tuo. Sic & gentilis quoque populus blasphemabat. Diabolus autem submittebat dicentem, Si filius es dei, descende de cruce, vt incitatus descendat de cruce, & intereat salus omnium quæ est per crucem. At Christus, quia filius est dei, non obediit inimico: vt & tu discas quod nõ sit diaboli technis cedendum, sed bene operandum, etiam si homi-

E nes male de nobis sentiant. *A sexta autem hora tenebræ factæ sunt super uniuersam terram usque ad horam nonam. Et circa horam nonam clamauit Iesus uoce magna, dicens, Heli, heli, lamasabachthani, hoc est, Deus meus deus meus, cur dereliquisti me? Quidam autẽ illic stantium quum audissent, dicebant, Heliam uocat iste. Et cõtinuo currens unus ex eis, quum acceptam spongiam implesset aceto, imposuit arũdini, dabatq; ei ut biberet. Cæteri uero dicebant, Sine, uideamus an ueniat Helias liberaturus eum.* Tenebræ factæ nõ erãt

Eclipsis in morte Christi ũnaturalis.

iuxta naturæ ordinẽ, vt ex eclipsi solis. neq; enim quãdo est decimaquarta luna, fit solis deliquiũ: quũ autẽ crucifigeret, omnino decimaquarta luna erat. pascha eñ Hebræorũ tunc fiebat. vnde super naturã erãt. Erãt autẽ in toto mũdo, nõ in parte mũdi, sicut in Aegypto: vt monstretur quod lugeat in passione cõditoris creatura, & quod à Iudæa lux recesserit,

Mar. 8. Luc. 11.

Iudæi quoque petentes signum è cœlo, nũc videãt solẽ obtenebrari. Sexta aũt die homo est cõditus, qui & sexta hora de

F ligno comedit. Qua igitur hora dominus hominẽ condidit, eadẽ & lapsum curauit. Sexta die & sexta hora cruci affixus est. Hebraïco autẽ idiomate dicit, ppheticũ, vt mõstret q; nõ pugnet cũ veteri scriptura. Quod aũt dicit, Vt quid me dereliquisti? ostẽdit se hominẽ verũ, & nõ iuxta apparentiã tãtũ naturalẽ habere appetitũ vitę. Sicut eñ in mœstitudine fuit añ crucẽ, ostẽdẽs timorẽ naturæ nostrę cõgruẽtẽ, sic & nunc inqt, Vt qd me dereliqsti? insinuãs naturalẽ viuẽdi cupiditatẽ. Etenim vere hõ erat, nobisq; p oĩa similis, absq; peccato. Quidã aũt hoc sic intellexerũt, qđ saluator in se psonã gerat Iudęorũ, & dicat, Vt quid dereliqsti Iudaicũ populũ ô pater vt tantum

vt tantum admittat peccatũ, & perditioni tradatur? Christus A enim tanquam ex Iudęis natus, dereliquisti me dicit, hoc est, meam cognationem, meumque populum: vt quid me dereliquisti, quod per seipsum tale malum faciat? Turbæ autẽ quũ non intellexissent, vocem illam, nempe agrestes, & imperitæ propheticorum dictorum, putabant quòd Heliam vocaret. Non enim omnes Iudęi prophetica sciebant, sicut neq; nunc Christiani omnes forte ea quæ in Euangeliis. Cæterum acetum ei in potum dabãt, vt moreretur priusquam veniret Helias adiuturus eum. Vnde alij dicunt: Sine, videamus num veniat Helias, hoc est, sine eũ, ne facias mori, vt sciamus an iuuetur ab Helia. *Iesus autem quum iterum clamasset uoce magna, emisit spiritum. Et ecce uelum templi scissum est in duas partes à summo usque ad imum, & terra mota est, & petræ scissæ sunt, & monu-* B *menta aperta sunt, & multa corpora sanctorum qui dormierant, surrexerunt. Et egressi e monumẽtis post resurrectionem eius, uenerunt in sanctam ciuitatem, & apparuerunt multis.* Clamat magna vo- *Ioh. 10.* ce Iesus, vt sciamus verum esse quod dixit, Ego potestatẽ habeo vt ponam animam meam. Animam enim suam ponit sua potestate. Quæ autem erat vox? Pater, in manus tuas commẽdo spiritum meum. Non enim coactus, sed voluntarius emisit spiritum. Hoc enim significat, commẽdo. Insinuat autem se illam iterum repetiturum. depositum enim & commendatum iterum assumitur. Gratia autem domino, quod illo moriente & spiritum suum in manus patris commẽdante, ex eo tẽpore & sanctorum animę in manu dei ponuntur, & non, vt prius, in inferni penetralibus: atque ita mors Christi facta C est sanctificatio nostra. Idcirco & magna voce inclamat mortem, non audentem accedere nisi vocaret. Velum autem tem- *Velũ templi quid.* pli erat linteum quoddam in medio templi pendens, discernensque ab his quæ intra, ea quæ extra, vt interstitium. Scinditur hoc, demonstrante deo quòd templum inaccessum & nunquam visum, cuius intima velamen secludebat, soluatur & prophanetur, ita vt omnibus sit spectabile. Nonnulli alias causas afferunt, & quòd reuelentur omnia legalia, quæ prius litera vt velamento quodam erant cooperta: & quæ prius obscura erãt, ac plena ænigmatibus, manifestẽtur nunc in Christo implera. Et sicut erat mos Iudæis ĩ blasphemiis cõtra deũ scindere vestes, ita nunc quoque diuinum templum quasi ægrè ferens Christi mortem, disrupit vestem suam, hoc est ve-

D lum. Posset quis & alia dicere: sed hæc sufficiant. Elementa vero commota declarãt eum qui patiebatur, opificem suum, & factam rerum transmutationem. Scriptura enim terræmotum in rerum alteratione ponit. Facta igitur est mutatio viã tationis dei à Iudæis in gentes. Et petræ, hoc est lapidea gentilium corda, diuisa sunt, & susceperunt semen veritatis. Et mortui peccatis surrexerũt, & venerũt in ciuitatem sanctam, supernam illam Hierusalem, apparueruntque multis per latam viam incedentibus, & apparentes exẽplar illis facti sunt vitæ bonæ & cõuersationis. Nam qui viderit quẽpiam prius ab affectionibus suis mortuum, conuersumque & ingressum in sanctã illam quæ in cœlis est ciuitatẽ: imitatur illum per

E omnia, conuertiturque & ipse. Verum hęc ita intellexisse curiosius fuerit. Tu autem cognosce quòd mortuorum resurrectio, quæ facta est in cruce domini, significarit & eorum qui in inferno fuerint, liberationem. Apparuerunt autem multis qui tunc resurrexerunt, vt ne phantasma esse videretur quod fiebat. Resurrexerunt autem illi tantum signi gratia, manifestumque est illud, quòd iterum mortui. Quidam autem dicũt quòd postquàm Christus resurrexit, resurrexerint & illi: sed nescio an hoc sit recipiendum. *Centurio uero, & qui cum eo erant custodientes Iesum, uiso terræmotu, & his quæ facta fuerant, timuerunt ualde, dicentes, Vere filius dei erat iste. Erant autem ibi mulieres multæ e longinquo spectantes, quæ secutæ fuerant Iesum a Galilea, ministrantes ei, inter quas erat Maria magdalene, & Maria Iacobi, & Iose mater, & mater filiorum Zebedæi.* Centurio

F homo ethnicus signis credit cum his qui secum erant: Iudæi autem qui legem & prophetas audierant, increduli manent. Tantum malum est malignitas. Et testificatur hic Centurio Christum. Mulieres vero spectantes ea quæ fiebant, vt sunt compatientissimæ, & genus damnatum: primæ fruuntur bonorum contemplatione. Et discipuli quidem fugiunt, mulieres autem fortes sunt. Maria autem matrem Iacobi & Iose, Deiparã dicit. Iacobus enim & Ioses filij erant Ioseph è priore eius vxore. Verum quia Deipara vxor Ioseph dicebatur, merito & filiorum eius dicebatur mater, hoc est nouerca, Mater autem filiorum Zebedæi Salome dicebatur, quam & ipsam Ioseph filiam aiunt. *Vespere autem facto uenit homo diues ab Arimathæa, nomine Ioseph, & ipse discipulus fuerat Iesu. Hic accessit ad Pilatum, ac postulauit corpus Iesu. Tunc Pilatus iussit reddi corpus.*

Scriptura terræmotũ in rerũ alteratiõe ponit.

Resurrexerunt in morte domini multi iterũ nosituri.

Ioseph uxorẽ cũ liberis habuisse ostẽdit Theophylactus

corpus. Et quum accepisset corpus Ioseph, inuoluit illud in sindone mũda, posuitque illud in monumento suo nouo quod exciderat in petra, & aduoluto saxo ingenti ad ostium monumenti, abiit. Erant autem ibi Maria Magdalene & altera Maria sedentes contra sepulchrum. A

Delitescebat quidem olim Ioseph, nunc autem magnam rem audet, ponens animam suam pro corpore magistri, tantasque inimicitias Iudæorum suscipiens. Porro pro magno dono donatum est illi corpus Iesu. nam quum vt seditiosus esset occisus, reliquum erat vt insepultus abiiceretur. Verum quum Ioseph dives esset, verissimile est quòd Pilato aurum dederit. Proinde corpus quod acceperat, honorifice tractans in sepulchro nouo recondidit, in quo nullus vnquam positus erat: id quod diuina dispensatione factum, ne quum resurrexisset dominus, posset quis dicere quòd alius ante eum sepultus illic B mortuus resurrexisset: & idcirco fuit monumentum nouum. Maria autem Magdalene, & altera Maria, hoc est Deipara, quam supra dixerat Iose & Iacobi matrem, ambæ assederunt ad sepulturam: ita vt quum furor Iudæorum cessaret, abirent & abluerent corpus, ac inungerent. De his mulieribus dicebat Esaias, Mulieres veniẽtes à spectaculo, venite. non enim populus est habens intellectum. Manifeste loquitur de Iudaico populo, qui crucifixerat dominum, quòd non habeat intellectum. Aduocat igitur mulieres, vt populum quidem intellectu carentẽ derelinquerent, ad apostolos autem accederent, & illis resurrectionis Euangelium prędicarent. *Postera autem die quæ sequitur Parasceuen, conuenerunt principes sacerdotum & pharisæi ad pilatũ dicentes, Domine, recordati sumus quòd* C *impostor ille dixit adhuc uiuens, Post tres dies resurgã. iube ergo muniri sepulchrum usque in diem tertium, nequãdo ueniãt discipuli eius, & furẽtur eum, dicantq; plebi, surrexit a mortuis: & erit nouissimus error peior illo priore. Ait illis Pilatus, Habetis custodiam: ite munite sicut scitis. Illi autem abeuntes munierunt sepulchrum, obsignato lapide, adhibitis custodibus.* Non nominat sabbatum sabbatum: eo quòd non erat sabbatum quantum ad Iudæorum insaniã attinebat. Quũ enim lex pręcipiat ne quis se moueat die sabbati à loco suo: pręuaricatores Iudęi vadunt ad alienigenã Pilatum, & nõ ad congregationẽ quam lex permittebat. Et ipsi quidem sua malitia instigantur vt vadant ad sepulchrum, & muniant sepulchrum: Dei autem dispensatione hoc factũ, vt resurrectio inimicis testibus comprobetur, dum sepulchrũ

Esai. 27.

Deut. 8.

munitur

D munitur & custoditur. Interrogatione autem dignum, vnde Iudæi sciebant Christum tertio die resurrecturum? Nondum
Marc. 8. enim dominus nude & manifeste eis hoc dixerat. Dici potest
Lucæ. 11. quòd à figura Ionæ cognouerint, præsertim quum Christus
Ionæ. 2. dixerit, Sicut Ionas fuit tribus diebus in vētre ceti, ita & ego
Iohan. 2. in vētre terrę. Vel ex illo quod dixit, Soluite tēplū hoc, quod prius intellexerunt, sed putabant quòd de tēplo Iudaico sentiret, & ideo testimonium hoc contra eum protulerunt: nunc autem vbi cognouerunt quòd sepulchrū dixerat corpus proprium, timent, & impostorem cognominant, neque post
Custodia. mortem à malitia cessant. Cæterum custodia Romanum nomen est. ita enim milites ad custodiēdū ordinatos nomināt.

E

CAPVT XXVIII.

Marc. 16 Luc. 14 Iohan. 10

V *Espera autem sabbatorum, quæ luxescit in unam sabbatorum, uenit Maria magdalene & altera Maria ut uiderent sepulchrum. Et ecce terræmotus factus est magnus. Angelus enim domini descendit de cœlo, & accedēs deuoluit lapidem ab hostio, sedebatque super eum. Erat autem aspectus eius sicut fulgur, & uestimentum eius candidum sicut nix. Præ timore autem eius cōcussi sunt custodes, & facti sunt ut*

F *lut mortui. Respondens autem angelus dixit mulieribus: Nolite timere uos. scio enim quòd Iesum qui crucifixus est, quæritis. non est hic, surrexit enim, sicut dixit. Venite, uidete locū ubi positus erat dominus. Et cito euntes dicite discipulis eius quòd surrexit a mortuis: & ecce præcedit uos in Galilæam: ibi eū uidebitis. ecce dixit uobis. Et digressæ celeriter a monumento cum timore & gaudio magno currebant ut renunciarent discipulis eius.* Vespera sabbatorū eadem est cum profundo crepusculo diluculi apud Lucam, & valde mane sole oriente apud Marcum. Solem enim eo loco intelligere debemus matutinos solis radios. Ab octaua enim hora noctis principium est futuri diei, & matutinum videtur appetere. Tunc igitur vesperum erat sabbati, principium autem dominici diei, quam vnam sabbatorum nominat. Sabbatum enim dicebant dies hebdomadę. Vnam aūt, hoc est primā, itavt dominicus dies vna sit sabbatorum, hoc est prima dierū sabbati. Ad primam enim statim & secunda dicitur, deinde tertia, & deinceps reliquæ. Resurrexit igitur dominus lapide adhuc super sepulchrum posito. Postquam autem resurrexit dominus,

Idem sunt uespa sabbatorum, profundū crepusculū diluculi, & ualde mane.

dominus, & angelus venit, vt deuoluto lapide accessum habeant mulieres ad sepulchrum. Fit autem terræmotus, vt excitentur custodes, & discant nouum quod fiebat. Surrexit igitur dominus triduanus. Quomodo autem tres dies? Sexta hora parasceues crucifixus est. ab illa vsque ad nonam fuerunt tenebræ, per has mihi noctem intelligas. Iterum à nona, lux, hoc est dies. eccę diem & noctem. Iterum nox parasceues, & dies sabbati. ecce secundo diem & noctem. Nox quoque sabbati, & diluculum dominicæ, iuxta Matthæum, quod illucescebat in vnam sabbatorum. A diluculo enim & dies totus numeratur. ecce tertiò diem & noctem. Potes & aliter tres dies numerare. In parasceue tradidit spiritum, ecce vnum diem. Sabbato in sepulchro fuit, ecce secundus dies. Nocte dominicæ resurrexit, & à parte numeratur vt dominica in alium B diem, & ita tres dies. Nam & de defunctis dicimus, si vnus moriatur circa decimam horam noctis, & alter circa primam eius diei, quòd vterque eodem die fit mortuus. Possum tibi & aliam causam dicere quomodo tres dies & tres noctes numerentur. Attende igitur, Quinta vespera fecit dominus cœnam, & discipulis dixit, Accipite, & comedite, hoc est enim *Tradendo* corpus meum. & ita quia potestatem habebat ponere ani- *se Christ⁹* mam suam, manifestum quòd tunc immolauerit seipsum, ex *discipulis,* quo tradidit discipulis corpus suum. Nox illa & dies parasce- *immolauit* ue vsque ad sextam horam, ecce vnum diem & noctem. Ite- *se.* rum à sexta hora tenebræ vsque ad nonam, & à nona, lux vsque ad vesperam. ecce secūdum diem & noctem. Iterum nox parasceues & dies sabbati ecce tertium diem & noctē Sabba- C to aūt vesperi resurrexit: ecce tres integri dies & noctes. Iam quòd angelos Matthęus dixit sedere super lapide, Marcus autem reuoluto lapide sedere in dextris intra sepulchrum, nunquid inter se dissidēt? Minimè: sed verisimile est apparere primum angelum sedētem super lapide: deinde ingredientibus mulieribus præire mulieres, & iterum apparere in sepulchro à dextris. Dixit autem ad mulieres, Ne terreamini vos: hoc est, custodes quidem digni sunt qui terreantur: vos autem discipulæ domini, ne terreamini. Et postquàm liberauit eas à metu, euangelizat eis resurrectionem. Primùm enim timorem eiicere oportebat, & deinde euangelizare. Non erubescit autem nominare dominum crucifixum. Gloriatur enim cruce tanquàm trophæo, quo nobis omnia bona conciliata sunt.

Quo Christ⁹ triduanus.

D *Quum autem issent ad renunciandum discipulis eius, ecce Iesus occurrit illis dicens, Auete. Illæ autem accesserunt, & tenuerunt pedes eius, & adorauerunt eum. Tunc ait illis Iesus, Nolite timere: ite renunciate fratribus meis, ut eant in Galilæam, & ibi me uidebunt.* Dicit mulieribus, Auete. Quoniam enim muliebre genus ad tristitiam condemnatum fuit, dominus per resurrectionem suam gaudium attulit fœmineo sexui, & benedixit eis. At illæ præ multa reuerentia & honore propter pietatem pedes eius tenẽt, non audentes aliam corporis partem contingere, quàm extremas illas. Quidam autem dicunt dedita opera illas fecisse, vt periculum facerẽt num vere surrexisset, & num spiritus sit vel phantasma. Existimabant enim spiritum esse.

Ioan.20. Itaque tunc duæ illæ Mariæ tangebant pedes eius. Verũ iuxta Iohannem Maria Magdalene attentat quidẽ tangere pedes, non conceditur autem ei, eò quòd volebat semper manere cum eo sicut prius. vel ideo non conceditur ei tangere Iesum iuxta Iohannem, quòd curiosula erat. Quia enim, sicut dixit Matthæus, tetigerat pedes eius, quid adhuc opus erat iterum tangere? & ita repellitur vti curiosa. *Quæ cum abissent, ecce quidam è custodibus uenerunt in ciuitatem, ac renunciauerunt principibus sacerdotum omnia quæ acciderant. Et congregati cum senioribus, consilio habito pecuniam copiosam dederũt militibus, dicentes, Dicite quod discipuli eius nocte uenerint, & furati sint eum uobis dormientibus. Et si hoc auditum fuerit à præside, nos persuademus ei, & securos uos faciemus. At illi accepta pecunia fecerunt sicut erant edocti: & diuulgatus est hic sermo apud Iudæos usque ad*

F *hodiernum diem.* Custodes annunciauerunt omnia, quòd ter remotus factus sit, quòd lapis per se sublatus sit, quòd ipsi territi facti fuerint quasi mortui. Ac Iudæi tanto miraculo moti non sunt, neque demulsi miraculis quæ in passione contigerant, neque placati illis quę testificabantur custodes. Suo malo, hoc est auaritia, milites corrumpunt. Persuadere autẽ conantur quod omnium maxime impium & stultissimũ fuerit. Quo pacto enim, ò stulti, furati essent discipuli, qui præmetu inclusi erant, & omnino exire non audebant? Quomodo autem si furto abstuliissent, postea propter illum mori voluissent, prędicantes illum resurrexisse, & pro mendacio male affecti? *Vndecim autem discipuli abierunt in Galilæam in montem ubi constituerat illis Iesus. Et quum uidissent illum, adorauerunt eum. hi autem dubitauerunt. Et accedens Iesus locutus est eis dicens.*

Data

Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra. Euntes ergo docete A *omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filii & spiritus sancti, docẽtes eos seruare omnia quæcũq; præcepi uobis. Et ecce ego uobiscum sum omnibus diebus usque ad cõsummationem seculi, Amen.*

Secundum Iohannem primum discipulis visus est Iesus ipso die resurrectionis clausis ianuis: deinde post dies octo, quando & Thomas credidit: postremò, quia in Galilæam occursuri erant, nondum autem omnes congregati erant, sed quidam piscabantur apud Tyberiadem, apparuit tunc piscatoribus solis, qui septem erant. Nunc igitur quod dicit Matthæus, posterius factum est quàm illa quæ à Iohanne dicta *Ioan.20.* sunt. Sæpe enim apparuit eis per dies quadraginta, accedens *& 21.* & abscedens, non semper & vbique eis presens. Vndecim igi

tur discipuli cum reliquis omnibus qui sequebantur Chri- B stum, adorabant eum. Hi autem dubitarunt, hoc est, quidam dubitarunt. Probabile est quòd sic sit intelligendum. Vndecim abierunt in Galilæam, & vndecim adorauerunt illum. Hi autem, id est aliqui, forte ex his qui ex septuaginta erant, de Christo dubitarunt: postea autem & confirmati fuerunt. Nonnulli sic intelligunt quod Matthæus protulit quosdam dubitasse, Iohannes vero vnum, nempe quòd Thomas incredulus erat. Forte autem & omnes dubitarunt, id quod Lucas dicit. Debes igitur sic intelligere, q; quum venissent in Galilæam, adorauerunt eum. Illi autem qui adorarunt in Galilæa, primùm dubitarunt in Hierusalem, sicut Lucas dicit.

Loquutus est illis Iesus, Data est mihi omnis potestas in cæ- lo & in terra. Hoc quidem hunc sensum habet. Habui quidẽ C sicut deus & opifex potestatem omnium: quia omnia seruiũt tibi, dixit ad eum Dauid: sed voluntariam subiectionem nõ *Psal.118.* habui, quam nunc hábiturus sum. Subiecta enim erunt mihi omnia: quandoquidem per crucem vici eum qui potestatem habet mortis. Duplex enim est obedientia & subiectio. Inuo *Duplex* luntaria scilicet, secundum quam omnes sumus serui dei, etiã *obediẽtia* dæmones ipsi: & voluntaria, quomodo Paulus erat seruus Christi. Quum prius omnia obedientiam inuolũtariam exhiberent, & saluator omnium potestatem quasi dimidiatam haberet: post crucem, quum dei cognitio innotesceret omnibus, habuit etiam voluntarie obedientes omnes qui subiecti fuerunt. Merito igitur dicit Christus, Nunc accepi potestatem omnẽ. prius enim partiaria potestas mihi erat, eo quòd

præter

D præter voluntatem mihi veluti factori seruiebant: nunc autẽ quum homines sponte & scientes mihi seruiunt, omnis & integra potestas mihi data est. A quo autem data est illi? Omnino à semetipso habuit, & sua humilitate. Nisi enim humiliatus fuisset, & congressus cum aduersario per crucem, non saluasset nos. Et sic intellige, Data est mihi omnis potestas, propriis meis certaminibus & laboribus seruati homines, & facti sunt mihi in sortem & peculiarem populum. Dominus enim super terram potestatem habet, eo quòd omnis terra agnouit illum: in cælo autem, eo quòd merces ac municipatus illorum qui credunt, in cælo est. Vel etiam aliter, Quia humana natura prius condemnata, nunc vnita dei verbo personaliter in cælo sedet, & ab angelis adoratur, merito dicit,

E Data est mihi omnis potestas in cælo. Etenim humana natura prius seruiebat, nunc in Christo imperat omnibus. Breuiter igitur sic intellige, Data est mihi omnis potestas, eo quòd volentes & nolentes me deum agnoscunt, qui prius mihi seruiebant inuoluntariæ obedientiæ modo. Quod autem de humana natura dicitur, sic intellige, Ego prius condemnata natura, existens autem deus secundum vnionem ad filium dei absque naturarũ confusione, accepi potestatem super omnia, ita vt & ab angelis in cælo adorer, & super terram ab omnibus finibus terræ glorificer. Cæterùm Apostolos non iam ad solos Iudæos mittit: sed quia omnem potestatem accepit, omnémque humanam naturam sanctificauit in seipso: merito ad omnes gentes mittit, præcipiens baptizari in nomine patris & filij & spiritus sancti. Confundantur Arrius & Sabellius. Arrius quidem, eò quòd Christus non iussit in nominibus baptizari, sed in nomine. Nomen autem trium, vna deitas. Vnus igitur deus, tres. Sabellius vero eo quòd trium personarum meminit, non vnius, sicut ille nugatur tria nomina habere eundem, & nũc vocari patrem, nunc filium, nunc spiritum sanctum: sed tres personæ vnum habent nomen, dei scilicet. Deinde quia non sufficit baptizari tantum, sed etiam bene operandum est post baptisma, dicit, Docentes eos tenere non vnum vel duo, sed omnia mãdata mea, Horrescamus & timeamus fratres, quia si vnum nobis defecerit, non erimus perfecti serui Christi. Omnia enim exiguntur vt seruentur. Vide autem domini sermonem, quomodo vtrunq; Christianissimi caput complectatur: contemplatiuam & practicam.

Arrius & Sabellius.

Nõ sat baptizari, sed postbene opari oportet.

Duo Christianissimi capita.

cam. Dicendo quidem quòd oporteat baptizari in nomine trinitatis, contemplatiuam nobis tradidit: dicendo autem quod oporteat docere & mandata tenere, practicam introduxit. Confirmat quoque & animat illos, eò quòd mittat ad gẽtes, & in mortem ac pericula, dicens, Ego enim vobiscũ sum vsque ad consummationem seculi. Vide & hic quomodo memor fuerit consummationis, vt magis illos excitet ad contemnendum grauia. Ne grauatim feratis: finem enim habitura sunt omnia mundana, siue aspera sint siue prospera: atque ideo ne succumbatis in aduersis, prætereunt enim: neque prosperis decipiamini: finem enim habitura sunt. Non solũ autem hoc apostolis est pollicitus euenturum, sed simpliciter discipulis suis omnibus. Neque enim Apostoli vsque ad finem mũdi victuri erant: vnde & nobis, & his qui post nos erunt, promisit hoc: non quòd post consummationem mundi abfuturus sit, absit. Tunc enim magis nobis aderit, & clarius, & mundius. Nam vbi donec vel vsque in scriptura inuenitur, non adimit quod posterius. Quocirca gratias agamus domino, qui & nunc nobiscum est, & omne bonum suppeditat, & iterum nobiscum erit perfectius post consummationẽ. Itaque nos quoque hoc loco enarrationem absoluamus. Ipsum enim omnis gratiarum actio, gloria, & honor decet in secula seculorum. Amen.

A

Finẽ habitura omnia prospera & aduersa.

B

Donec & usq; in sacris literis nõ adimit re subsequentia.

Enarrationis Theophylacti Bulgariæ Archiepiscopi in Matthæum, Finis.

C

ARGVTENTVM IN EVANGELIUM SECUNDUM MARCUM.

E Vangelium secundũ Marcum, post decem annos assumpti Christi Romæ conscriptũ est. Erat autẽ hic Marcus Petri discipulus, quẽ & quem Petrus semper filium suum spiritualẽ nominabat. Vocabatur & Iohannes. Patruelis vero erat Barnabæ. fuit item & in Pauli comitatu. Quoniam igitur plurimum versabatur cum Petro, idq; Romæ: ro-

Euãgelium Marci ubi scriptũ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Dmæ: rogatus est à fidelibus qui Romæ erant, ne tantum prædicaret absque scripturis, sed & res Christi literis proderet. Itaque vix persuasus, conscripsit. Porrò reuelatum fuit Petro quòd Marcus conscripsisset Euangelium. Proinde quum vidisset, & verum esse confirmasset, deinde in Aegyptum misit illum, vt episcopatu fungeretur. Vbi quum prædicasset, & ecclesiam Alexandrinam constituisset, omnes qui meridianam mundi partem habitabant, fide illustrauit. Est autē cha-

character Euāgelii. Marci.

racter Euangelij manifestus, nihilq; habet quo mens hęreat. Et ferme per omnia cum Matthæo eundem habet processum hic Euangelista, nisi quòd Matthæus diffusior, & quòd natiuitatis Christi secūdum carnem, ab initio est memor: hic autem à propheta Iohāne cœpit. Vnde quidam, tametsi curiosior videatur, talem sententiā super Euangelistis dedit, quod deus sedēs super cherubin (quę scripturam quatuor faciebus

Sententia quorundā super euāgelistis.

delineant) tradiderit nobis quadriforme Euangelium, vno tamen spiritu comprehensum. Igitur sicut ex Cherubin vnū, faciem habet leoni similem, aliud autem homini, & aliud aquilæ, & aliud vitulo: ita est & Euangelicæ prædicationis negocium. Euangelium enim Iohannis leonina facie est. Vt enim leo regium & principale animal est, sic & Iohannes à regia & principali dignitate verbi diuini exorsus est, dicens, In principio erat verbum, & verbum erat apud deum. Euan-

Ratio comparatiōis quatuor euangelistarum.

gelium autem Matthæi faciem gerit hominis, eo quòd Euangelista ille ab incarnatione & natiuitate carnis cœpit. Porrò Marcū aquilæ assimilamus. à propheta enim Iohanne incepit. Et prophetica gratia, quia videt procul sita acute, aquila est. Aiunt enim aquilam perspicacissimis oculis esse, ita vt sola ex aliis auibus solem intuens, non caliget. Deniq; Euan-

Iohannis. Matthæi. Marci. Lucæ.

geliū Lucæ vitulo simile fuerit, quoniā ille à sacerdotio Zacharię auspicatus est, pro peccatis populi incensum facientis & sacrificantis. Vitulus tunc sacrificabatur. Exorditur itaq; Marcus euangelium suum à præcursoris vita & reuelatione. Audi igitur quid dicat.

CAPVT

Caput primum.

A

Mala. 3.

INitium Euangelii Iesu Christi filii dei, *Esai. 40.* sicut scriptū est in prophetis, Ecce ego *Mat. 3. 11* mitto nuncium meum ante faciem tuā, *Luc. 3. 7.* qui præparabit uiam tuā ante te. Vox clamantis in deserto, Parate uiam domini, recte facite semitas eius. Iohannem vltimum prophetarū, initium Euangelij filij dei esse dicit. B Finis enim veteris, initium est noui testamenti. Testimonium autē de pręcursore ex duobus prophetis est sumptum. Malachiæ enim est, Ecce ego mitto angelū meum ante faciem tuā, qui pręparabit viam ante te. Esaiæ autē, Vox clamantis in deser. &c. Sermo est dei patris ad filium, dicentis angelum esse prę-

cursorem, eo ꝙ angelicam, & materiæ expertem vitam egerit, annunciauerítque & ostenderit Christum venientem. Pręparauit viā domini, animas Iudęorum, vt per baptismum susciperent Christum. Cæterum ante faciem, significat prope te fore angelum tuum Vnde ostenditur familiaritas prę-

cursoris erga Christum. Nam proxime reges incedunt, qui familiarissimi illis sunt. Vox autem clamantis in deserto, C *Via.* forte in deserto Iordanis, vel forte in synagoga Iudæorum, *Semitæ.* quæ deserta erat omni bono. Via autem nouum est testamentum: semitæ vero vetus, vt detritæ. Itaque ad viam debebant pręparari, hoc est ad nouum testamentū. Semitas autem vetęris rectas, quas olim quidem susceperant, deinde peruersi & claudicantes à semitis suis inuenti. *Erat Iohannes baptizās in deserto, & prædicans baptisma pœnitentiæ in remissionē peccatorū. Et egrediebantur ad eū tota regio Iudæa ac Hierosolymitæ: & baptizabantur omnes ab illo in Iordane flumine, confitentes peccata sua.* *Baptisma Iohannis quale.* Baptisma Ioannis nō habebat remissionē peccatorū, sed pœnitentiā solam afferebat hominib⁹. Quo pacto igitur inquit hoc loco Marcus, in remissionē peccatorum? Dicimus ꝙ prę dicarit baptismū pœnitentiæ, hoc est, prędicauit quò ferret *Cōparatio pulchra.*

m baptismus

D baptismus pœnitentiæ, nempe in remissionẽ peccatorum: vt quando dicimus, Venit quidam satelles regis prædicans ciborum pręparationem, vt bene fiat his qui præparant cibos regios: non dicimus hoc, quòd satelles benefacturus sit his qui præparant regios cibos, sed quòd ipse prædicarit præparationem ciborum, vt hi qui illos præpararint, regémque susceperint, beneficia consequantur. Sic igitur & hoc loco pręcursor prædicauit pœnitentiam, vt hi qui pœnitentiam egerint, suscepto Christo remissionem peccatorũ consequantur. *Erat autem Iohannes uestitus pilis cameli, & zona pellicea circa lumbos suos, uescebaturque locustis ac melle syluestri.* Diximus de his apud Matthęum, & nunc quoq; dicemus quę illic prętermissa sunt, quia luctus symbolum erat indumentum,

E monstrãte propheta quòd oporteat lugere pœnitentem. Saccus enim ad luctum pertinet. Pellicea vero zona mortificationem declarat Iudaici populi. Quod autem luctum indicet stola, inquit dominus, Lamentauimus vos, & non planxistis. per lamentum, pręcursoris vitam significans. dicit enim. Venit Iohannes neque comedens neque bibens, & dixistis, dæmonium habet. Sed omnino quidem & hic cibus Iohannis cõtinentiam manifestat. fortassis autem & indicium erat spiritualis alimoniæ populi qui tunc erat, qui non comedebat puras quasdam cæli volucres, sublime quiddam intelligebat, sed sermone quidem pascebatur, qui visus est in sublime saltitare, sed rursus statim decidit. Locustarum enim natura est, subsultare, iterúmque decidere. Quodammodo

F igitur & mel quidem edebat populus, quod ab apibus prophetis confectum, non autem agricultura partum, neque domesticum, quod bene intelligeretur, inquireretur, & comprehenderetur. Habebant quidem scripturas quasi mel quoddã, sed non ipsi colebant agros, neque inquirebant. *Et prædicebat dicens, Venit is qui fortior me est, post me, cuius calceamenta non sum idoneus rigiam ut procumbens soluam. Ego quidem baptizaui uos in aqua: ille uero baptizabit uos spiritu sancto.* Neq; nouissimus seruorũ eius esse dignus sum, ita vt soluã corrigiã, hoc est vinculum, quod ex loris calceamenti eius. Intelligitur autem & hoc, Omnes qui veniebant & baptizabantur à Iohanne, soluebantur per pœnitentiam à vinculo peccatorũ suorũ, dum credebant in Christum. Omnium igitur aliorum soluebat Iohannes corrigias & vincula peccatorum: Iesu autẽ corrigiam

Saccus. Pellicea zona.

Matth. 2.

Locustarũ natura.

Cur Christus uenerit ad baptisma,

rigiam soluere non potuit, eo qp nõ inuenit corrigiã, hoc est A peccatũ in ipso. *Et factũ est in diebus illis, uenit Iesus à Nazareth Galilææ, & baptizatus est à Iohãne in Iordane. Et statim quũ ascenderet ex aqua, uidit diffindi cælos, & spiritum quasi columbam descendentem super illum: & uox facta est de cælis, Tu es ille filius meus dilectus, in quo mihi bene complacitum est.* Neque vt remitterẽtur sibi peccata, venit Iesus ad baptisma: (peccatum enim non fecit) neque vt spiritus particeps fieret: baptisma enim Iohannis (sicut dixi) peccata non purgabat, quomodo enim spiritum dedisset? Sed neque propter pœnitentiam venit vt baptizaretur: multo enim præstantior erat baptista. Quare igitur venit? Vel omnino vt manifestaretur à Iohanne populo. Nam quia confluebant, apparet quòd ideo venerit, vt testimonium acciperet coram multis quis esset. Vel vt imple B ret omnem iustitiam, hoc est omnia mandata legis. Quoniam enim & hoc mandatum videtur, vt credatur prophetæ baptizanti, quòd à deo missus sit, implet & ipsum. Spiritus vero descendit, non quòd opus illo habeat Christus, aut quomodo hoc possibile, quum in eo substantialiter maneat? sed vt tu discas quòd quando baptizaris, etiam in te spiritus sanctus veniat. Interea & hoc operatur spiritus sancti descensus, ne quũ pater superne diceret, Hic est ille filiꝰ meus, putarent qui audierant, quòd de Iohanne dixisset. descendit super Iesum, ostendens quòd de hoc dictum sit. Porrò cæli diffinduntur, vt discamus quòd quando baptizamur, aperiantur & nobis. *Et continuo spiritus illum expulit in desertum, & erat illic in deserto dies quadraginta, & tentabatur à satana, eratq; cum feris, & angeli ministrabant illi.* Docens nos dominus non grauatim ferre si post baptismum in tẽtationes inciderimus, eius gratia ascendit in montem tentandus. Immò non ascendit, sed sursum ducitur à spiritu sancto: demonstrans nobis, non temere nos in tentationes proiicere debere, sed ferre si impetamur. Propterea autem ascendit in montem, vt solitudine loci diabolus animosior fiat, & accedat. Solet enim quum nos viderit solitarios, statim insidiari. Iam adeo inaccessus erat locus, vt & multæ feræ illic essent. Cæterũ angeli ministrabant quum tentatus vicisset: quæ discs in Matthęo latius. *Postquam autem cõprehensus esset Iohannes, uenit Iesus in Galilæam, prædicans Euangelium regni dei, & dicens, Impletum est tempus, instatque regnum dei. Resipiscite, & credite Euangelio.*

Baptizatur, cæ? lumq; aperitur.

Ne in tentationes nos temere cõiicia mus.

Matt. 4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

D Secedit in Galilæam postquam audiuit Iohannē comprehen
sum,& in carcerem coniectum: quò monstraret etiā nobis vt
subducamus nos à tētationibus,& nō temere nos ingeramus:
Aliud itel ligendum qui Iohannes dicit, Resipiscite: aliud quā Christus. vbi autē inciderimus, feramus. Apparet autē dominus eadem prędicans,quę Iohannes,nempe, Resipiscite,& approbat,Resipiscite,vt abscederent à peccatis: Christus autē resipiscite dicit,vt à legali litera fugerent.Ideo apposuit,& credite Euangelio. Credens enim , per euangelium iam abolebat legem.Dicit enim dominus impletum esse tempus legis.
Matt 11. Luc.16. Enimuero in id vsq; temporis lex operabatur, inquit:ab hoc autem tempore regnū dei,quod est vita Euangelica,quę merito illi confertur.Nam si quempiam videris quasi absq; car
E ne viuere vitam Euangelicam,an non diceres quòd regnum
Regnum dei, uita euāgelica cælorum iam habeat, eo quòd non sit in illo cibus & potus, etiam si longe abesse videatur? *Quum ambularet autem iuxta mare Galilææ,uidit Simonem & andream fratrem eius iacientes retia in mare (erant enim piscatores) & dixit eis Iesus,Sequimini me, & faciam ut efficiamini piscatores hominum. At illi protinus relictis retibus suis sequuti sunt eum.Et progressus illinc pusillum,uidit Iacobum filium Zebedæi, & Iohannem fratrem eius , qui & ipsi in naui reconcinnabant retia:statimque uocauit illos: & illi relicto patre suo Zebedæo in naui cum mercenariis,sequuti sunt eum.* Præcursoris
Iohan.1. discipuli erant Petrus & Andreas. Quum autem vidissent Iesum à Iohanne testimonium accepisse,adierūt eum. Deinde postquam Iohannes cōprehensus fuit,mœsti facti iterum ad
F artem suam redierunt: vnde illos Christus secundo vocat.Se
Secūda apostolorū uocatio. cunda enim vocatio ista est. Vide autem quomodo illi iustis laboribus sese enutriant , & non ex iniustis. Tales enim digni erant qui primi fierent discipuli Christi. Relictis igitur statim his quæ in manibus erant, sequuti sunt eum.Nō enim moræ nectendæ sunt, sed statim sequendum est.Post illos piscatur Iacobum & Iohannem, qui & ipsi pauperes erant, &
Quo & quādo parentes relinquendi patrem senio confectum alebant.Porrò reliquerunt patrem, non quòd bonum sit relinquere parentes , sed quia impedimento futurus erat sequuturis Christum . Sic & tu relinque parentes si ad pietatem tibi obstiterint : & id quod bonum, amplexare. Apparet Zebedæum non credidisse , mater autem apostolorū credidit,& sequebatur fortassis mortuo Zebedæo.Scias item primum vocari practicem , dein contemplatiuam.

platiuam. Petrus enim practices symbolum est : feruentior A
enim erat aliis, sicut & practice est. Iohannes vero contemplatiuam significat : plus enim de rebus diuinis disserit Iohannes. *Et ingrediuntur Capernaum : & statim sabbatis ingressus in synagogam docebat.Et stupescebant super doctrina eius . Docebat enim eos tanquam authoritate præditus , & non sicut scribæ.* Vnde ingrediuntur Capernaum? A Nazareth. Itaque in die
Christꝰ arguit,phariseiadulantur. sabbati quum congregati essent legentes , tunc & Christus ingressus est vt doceret. Etenim lex etiam iussit ociosos esse in sabbato , vt lectioni vacent homines , qui in hoc congregantur. Docebat igitur tunc Christus arguens, non adulās, sicut pharisęi. Nam quum ad bonum adhortaretur,minabatur & pœnam incredulis. *Et erat in synagoga eorum homo obnoxius spiritui immundo , & exclamauit dicens , Ah , quid rei nobis* B
tecum est Iesu Nazarene ? Veniſti ad perdendum nos? Noui te qui sis, nimirum ille sanctus dei. Et increpauit illum Iesus , dicens, Obmutesce, & exi ab homine. Et cum discerpsisset eum spiritus immundus , exclamassetque uoce magna , exiit ab eo. Et obstupuerunt omnes , ita ut interrogarent inter se mutuum , dicentes , Quid est hoc? Quæ doctrina noua hæc , quia cum authoritate etiam spiritibus immundis imperat,& obediunt ei? Emanauit autem fama eius statim in totam undique regionem Galilææ finitimam. Immundi dicun-
Immundi spiritus. tur mali spiritus,eo quòd omnibus fœdis operibus delectantur : perditionémque suam existimat dæmon egredi ab homine . Dæmones enim quia omnis misericordiæ expertes sunt,malum quiddam sustinere se putant nisi permittatur eis affligere homines . Insuper quoniam & carnem amant , & C
pasci solent materialibus vaporibus , magnam ferunt inediam nisi in corpore habitent. Idcirco & dominus dicit ieiunio egredi dæmoniorum genus. Non dixit autem immun- *Matt.26*
dus ille,Sanctus es(multi enim prophetę sancti fuerunt)sed, *Infra.9.*
ille sanctus,adiectione articuli, ille, vnicus & prædefinitus. Christus vero obmutescere eum facit , vt discamus dæmones etiam vera dicentes confutandos,& non audiendos. Di-
Dæmōes etiā uera dicētes cohibendi. scerpebat autem & proiiciebat illum dæmon,vt homines visa mali magnitudine, per miraculum credant. *Et protinus è synagoga egressi uenerunt in domum Simonis & Andreæ , cum Iacobo & Iohanne. Socrus autem Simonis decumbebat febricitans, & continuo dicunt ei de illa. Et accedens erexit eam apprehensa manu eius : & reliquit eam febris illico , ac ministrabat eis.* Secessit,

D vt mos erat, in sabbato ad vesperam in cõuiuium in domum discipulorum. Porrò illa quæ ministrare debebat, febri laborabat: vnde ille eam sanat, & ipsa illis ministrat. Qui sermo indicat, quòd si morbo quopiam laborantes sanet nos deus, dono vtamur ad sanctorum & Christi ministerium. Febricitat autem, qui irascitur, qui temeraria manu est: sed si verbum apprehenderit manum eius, & non temere extenderit illam, ministrabit verbo, qui antea præira febri laborabat. *Vesperi uero quum occidisset sol, afferebant ad eum omnes male habentes, & eos qui à dæmoniis agitabantur, & ciuitas tota congregata erat ad ostium, & sanauit multos qui ægrotabant uariis morbis, & dæmonia multa eiiciebat, & non sinebat loqui dæmonia quòd nossent ipsum Christum esse.* Non absque causa addidit, quum
E occidisset sol, sed quia putabant nõ licere cuipiam sanare die sabbati, & eius gratia expectabant vsque ad solis occasum, & tunc afferebant curandos. Multos autẽ sanauit, hoc est, omnes. vel non omnes sanauit, quia omnes erant increduli, qui non sanati sunt propter incredulitatem suam: sed quòd multos ex oblatis sanauit, signum fuit credidisse illos. Porrò nõ
Actu. 16. sinebat dæmonia loqui, sicut dixi, docens nos ne credamus eis etiam si vera dicant. Nam quum quosdam dum mentiuntur, inueniunt omnino credentes sibi: quid non fieret si & veris falsa permiscerent? Ita & Paulus prohibuit spiritum pythonicum dicentem homines illos seruos esse dei altissimi. Non enim volebat sanctus ab immundo ore commendari, & testimonium accipere. *Et mane multa adhuc nocte surF rexit, & egressus est & abiit Iesus in desertum locum, ibique orabat: & prosequutus est eum Simon, & qui cum illo erant: & quum inuenissent eum, dicunt ei, Omnes te quærunt. Et ait illis, Eamus in proximos uicos, ut & ibi prædicem. in hoc enim egressus sum. Et prædicabat in synagogis eorum in tota Galilæa, & dæmonia eiiciebat.* Postquam sanauit ægros, secessit: docens nos ne quid ad ostentationem faciamus, & si quid boni fecerimus, studeamus illud occultare. Præcatur autem, ostendens deo offerendum si quid boni fecerimus, & dicendum ad illum, quod omne glorioſum & bonum superne à te descendat. Neque enim ipse oratione indigebat. Quum autem ipsum quærerent turbæ & desiderarent, non difficilẽ se reddit, sed approbat eorum desiderium, vadítque etiam ad alios qui sua indigebant doctrina. Neque enim vno loco circun-

circunscribenda erat doctrina, sed vbique diffundendi erant A radii sermonis. Vide autem quomodo practicæ doctrinã cõiungat. Prædicat enim, & dæmonia eiicit. sic & tu quoque cum docueris, etiam opera bona fac, ne vanus sit sermo tuꝰ. Nisi enim Christus etiam miracula adiecisset, vanus fuisset habitus sermo eius. *Et uenit ad eum leprosus deprecans eũ, ei-* Mat. 8.
que ad genua accidens. ac dicens illi, Si uis potes me mundare. Iesus Luc. 5.
autem misertus, protensa manu tetigit illum, & dixit ei, Volo, mũdus esto. Et quum dixisset, statim discessit ab eo lepra, & mundatus est.

Fidelis erat leprosus ille, & bene sentiebat, quia nõ dixit vt petat deum: sed, si vis: credens in eum tanquam deum. Tãgit autem eum Christus, vt doceat nihil immundum esse. Leui. 14.
Lex enim iubebat non tangendum leprosum, vt immũdum: Nu. 51.
sed saluator ostendens nihil esse immundum natura, & abo B lendam legis obseruationem, & quòd illa puris hominibus data fuerit, tangit leprosum: quãuis Helisæus vsque adeo le 4. Re. 5.
gem obseruauerit, & reueritus fuerit, vt Naaman leprosum, & sanari petentem, ne respiciendum quidem putarit.

Et comminatus ei, statim emisit illum, dicitque ei, Vide ne cui quic quam dicas: sed abi, teipsum ostende principi sacerdotũ, & offer pro emundatione tui quæ præcepit Moyses in testimonium illis. At ille egressus cœpit prædicare multa, & diuulgare sermonem, ita ut non posset Iesus manifeste introire in ciuitatem, sed foris in desertis locis erat, & ueniebant ad eum undique. Et per hęc docemur ne ad Bona non
ostentationem bona faciamus. Ecce ipse prohibebat purifi- *facienda*
cato ne ipsum prædicaret, tametsi non ignoraret illum non *ad ostẽta-*
obtemperaturum, sed prædicaturum. Verum per hæc sicut *tionem.*
dixi, docet nos alienos ab arrogantia esse. Et prohibet ne C
cui quippiam dicamus: quãuis deceat eum qui beneficio affectus est. gratum esse & officiosum, etiã si non indigeat is qui bene meruit. Vnde leprosus etiam prohibente domino bene ficium prędicauit. Misit autem illũ ad sacerdotem, eo quòd lex præceperat nõ licere leprosum in ciuitatem ingredi, nisi Leuit. 5.
à sacerdote mundus esset declaratus. Proinde & donũ quod solebant purificati, offerre iussit, quo testaretur se nõ esse aduersarium legis, sed adeo amicum, vt & leprosõ ea quæ legis sunt, præciperet.

Universidad de Deusto
Biblioteca

D

CAPVT II.

Iterum intrauit in Capernaum post dies aliquot, & auditum est quod in domo esset, & protinus cõgregati sunt multi, adeo ut iam non caperẽt eos nec illa loca quæ erant circa ianuam, & loquebatur eis sermonem. Et ueniunt ad eum ferentes paralyticum, qui a quatuor portabatur: & quum non possent appropinquare illi præ turba, nudauerunt tectum ædiũ in quibus erat: perfossoque tecto funibus demittunt grabatum in quo paralyticus decumbebat. Quum autem uidisset Iesus fidem illorum, ait paralytico, Fili, remittuntur tibi peccata tua. Magna illorum fides, vt & tectũ aperirent, & demitterẽt, idcirco & dominus sanat eorum fide visa, fide, inquã,

Vbiq; ob fidem saluat dominus.

E tam eorum qui illum gestauerant, q̃ paralytici ipsius. Etenim ipse non permisisset se tolli, nisi sanandum se credidisset. Sæpe enim propter offerentis fidem sanat eos qui afferũtur: incredulos: sæpe etiam è diuerso propter eum qui affertur, tametsi increduli sint qui afferant. Primum autem peccata dimittit infirmo, & morbum sanat. Nam ex peccatis difficiliores morbi oriri solent, sicut quendam apud Iohannẽ dominus dicit ob peccata in paralysin incidisse. Non est enim apud Iohannem is cuius nunc fit mentio. Nã qui apud Iohã

Iohan. 5

nem non habebat hominem: hic autẽ de quo nunc loquitur, à quatuor ferebatur: & ille in piscina probatica, hic autẽ nũc in domo: & aliæ quædam differentiæ sunt. Verum scias vnũ

Mat. 9.

F esse & illum apud Matthæum, & hunc de quo nunc fit mentio. *Erant autẽ illic quidã de scribis sedẽtes & cogitantes in cordib⁹ suis, Quid hic sic loquitur blasphemias? Quis potest remittere peccata, nisi solus deus? Et protinus ubi cognouit Iesus spiritu suo quod sic cogitarent intra sese, dixit illis, Quid ista cogitatis in cordibus uestris? Vtrum est facilius dicere paralytico, remittuntur tibi peccata: an dicere, surge, & tolle grabatum tuum, & ambula? Vt autem scias quod filius hominis habet potestatem in terra remittẽdi peccata, ait paralytico, Tibi dico surge, ac tollè grabatum tuum, & abi in domum tuam. Et statim surrexit: sublatoque grabato egressus est in conspectu omnium, adeo ut stupescerent omnes, & glorificarẽt deum, dicentes, Nunquam sic uidimus.* Pharisæi quidem arguebant dominum vt blasphemũ, quòd remitteret peccata. Solius enim dei est remittere peccata: Dominus autem & aliud dedit in-

Solius dei est remittere pcta.

dicium deum

dicium deum se esse verum, nempe corda illorũ cognoscens. A
Nã & corda omniũ cognoscere, solius dei est, sicut & ꝓphe 3. Re. 4.
ta dicit, Tu nosti corda solus. Illi tamen reuelatis etiam cor Hiere. 13
dium suorum cogitationibus permanẽt insensati ac stupidi, 17.
non concedentes posse remittere peccata illũ qui corda ipso
rum norat. Fidem igitur facit ac stabilit, corpus sanãdo, pos
se se etiam animam sanare: atq; adeo per manifestũ, id quod
obscurum erat, confirmat, & per facile, difficilius: tamesi nõ
ita videretur illis. Pharisæi enim difficilius putabant corp⁹
sanari, id quod videbant: facilius vero animam, eo quòd oc-
culta esset sanatio. Atque fortassis talia cogitabant: Ecce hic
impostor vt euadat ne curet corpus quod in manifesto, præ-
texit quòd curet animam quæ in occulto, dicens, Remittun-
tur tibi peccata. Omnino enim si posset sanare corpus, non B
confugeret ad id quod ignoramus. Quocirca saluator osten
dens se vtrunque posse, Quid est facilius, inquit, sanare cor-
pus, vel animam? Omnino curare corpus, sed vobis videtur *Alæ cura*
contrarium. Ego igitur curando corpus, id quod reuera fa- *tio difficilior sanatione corporis.*
cile est, etiam difficilius vobis faciam credibile, nempe ani-
mæ curationem: id quod reuera difficile, sed quia in occul-
to fit, & deprehendi nequit, videtur facile. Tunc igitur di-
cit paralytico, Surge, & tolle grabatum, ad maiorem miracu
li confirmationẽ, quòd non apparenter sanatus sis: & ad de- *Sanãs dominus animã, uirtutẽ quoque infundit.*
clarandum quod non solum sanarim, sed & virtutem indi-
derim. Sic quoque facit & in morbis animæ. Non solum li-
berat nos ab infirmitatibus, sed etiam virtutem infundit, vt
operemur mandatum. Possum igitur & ego, quum sim para-
lyticus, sanari. Est enim & nunc Christus in Capernaum do C
mo cõsolationis, hoc est Ecclesia. Domus enim paracleti di *Ecclesia domus paracleti.*
citur ecclesia. Sum autem paralyticus, quia non operãtur &
immobiles sunt vires animæ meæ ad bonum: sed si à quatu-
or Euangelistis gestatus & adductus fuero ad dominũ, tũc
audiam, Fili. Filius enim dei sum per mandatorum operatio
nem, & remittuntur mihi peccata. Sed quomodo adducar ad
Iesum? Si tectum perfodero. Quod est tectum? Mens, quæ fu
præma nostri portio est. Hæc habet multũ terræ & luti, ne-
gociorum inquam terrenorum: cæterũ vbi hæc deposita &
perfossa in nobis mẽtis virtus, & exonerata fuerit, debeo de
mitti, hoc est humiliari. Tunc igitur sanabor, & tollam gra-

batum,

D batum,hoc est corpus,ad mandatorum operationem ipsum mouens.Non enim à peccato solum nos suscitari oportet,& intelligere quòd peccamus,sed & lectum,hoc est corpus,ad operationem boni tollere.Tunc igitur & ad contemplationes venire poterimus,ita vt omnes nostræ cogitationes intra nos dicant,Hactenus nunquã tale vidimus,id est nunq̃ sic intelleximus,sicut nunc quando paralytici curati sumus. Quj enim à peccatis purificatus est,ille vere videt.

Et egressus est rursus ad mare: omnisque turba ueniebat ad eum, ac docebat eos.Et quum præteriret Iesus,uidit Leui Alphæi filium sedentem ad telonium,& ait illi,Sequere me.Isque surgens secutus est eum.Et factum est quum accumberet in domo illius,multi etiã publicani & peccatores simul discumbebãt cum Iesu & discipulis eius.

E *Erant enim multi qui secuti fuerant eum.Et scribæ ac pharisæi quum uidissent eum capientem cibum cum publicanis & peccatoribus,dicebant discipulis eius, Quid est quod cum publicanis & peccatoribus edit ac bibit?Hoc audito Iesus ait illis, Non opus habent qui ualent, medico,sed qui male habent.Non ueni ad uocandum iustos,sed peccatores ad pœnitentiam.* Post miraculum paralytici egreditur ad mare,fortassis solitudinem quærens,ac turba iterum concurrit:vt discas quod quanto magis gloriã fugeris,tanto illa magis te sequetur.at si tu illã sequaris,illa a te fugiet.Igitur domin⁹ vt ad mare secessit,turbæ illũ iterũ secutæ sunt: alioqui non illuc fugisset.Et præteriẽs cepit Matthæum,qui dinomius erat. Lucas quidem & Marcus duorũ fuisse nominum testantur,obticẽtes eius nomen:ipse autem non erubescit suum nomen proferre.Vidit enim, inquit, Iesus Matthæum publicanum.Sic etiam nos quoque nostra peccata cõfiteri non erubescamus.Sedit autem in telonio (vt videtur) exigens à quibusdam vel rationẽ faciens,vel aliquid faciẽs eorum quæ solent in officinis suis publicani agere . Ille autem ita excitatus est,vt relictis omnibus Christum sequeretur,lætansque conuocaret multos ad cõuiuium.Pharisæi autem taxant,per hoc se mundos facere studentes.At dominus inquit,Nõ veni vt vocarem iustos,hoc est vos , qui vosipsos iustificatis(per ironiam enim hoc dicit)sed peccatores , qui vocantur non vt maneant peccatores, sed ad pœnitentiam, hoc est conuersionem.Vnde hoc adiicit , ne existimes absq; sui emendatione vocari peccatores.

Matthæ⁹ binominis Lucæ. 5 Mar. 9.

F

Et discipuli

Et discipuli Iohannis ac Pharisæorum ieiunabant , ueniuntque & dicunt illi,Quare discipuli Iohannis & pharisæorum ieiunãt,tui autem discipuli non ieiunant?Et dixit illis Iesus,Num possunt filii thalami nuptialis,in quo cum illis spõsus est, ieiunare?Quãdiu habent secum sponsum,non possunt ieiunare. Venient autem dies quum auferetur ab eis sponsus,& tunc ieiunabunt in illis diebus. Discipuli Iohannis imperfectiores adhuc Iudaicis moribus studebãt, vnde quidam accedebant ad Christum vt denunciarent hoc illos agere,& taxabant quare discipuli eius non ieiunarent, sicut ipsi. At hic nunc quidem dicit,spõsus sum ego,& oportet illos bono esse animo,& non ieiunare:vbi autem ego è vita hac ablatus fuero,tunc ingruent tentationes,& ieiunabũt ac affligentur . Proinde sponsum seipsum vocat, non solum quòd desponset virgines animas , sed & quòd tempus primi sui aduentus , non tempus luctus , neque austeritatis est iis qui in illum credunt,neque labores habẽs,sed facile & absque operibus legis per baptismum refocillans nos . Qualis enim labor baptizari?attamen per facilia hæc salutem consequimur.Filii autem thalami,Apostoli,vtpote & ipsi domi nicum gaudiũ assequuti,& omnis cælestis boni ac voluptatis totius participes.Intellige & hic quòd omnis homo quãdo virtutem operatur,filius est thalami nuptialis. Quandiu igitur habuerit secum sponsum Christum:non ieiunat , hoc est,non ostendit opera pœnitentiæ.neq; enim cecidit.quando autem ab eo ablatus fuerit Christus, prolabereturque in peccatum,tunc ieiunat,& pœnitentiam agit, vt à peccato sanetur. *Et nemo assumentum panni rudis assuit uestimento ueteri: alioquin aufert supplementum eius nouum a ueteri,& peior scissura fit.Et nemo mittit uinum mustum in utres ueteres:alioqui disrũpit uinum mustum utres,& uinum effunditur,& utres pereunt:sed uinum mustum in utres nouos mitti debet.* Quod dicit , quemadmodũ pãnus rudis,hoc est nonus,si assuatur vestimento veteri, sua infirmitate illud discindit,vinumque nouum sua æstuatione vtres veteres disrumpit:sic etiam discipuli mei nondum facti sunt fortes:itaq; si grauauero ipsos,offendam . Veterem enim legem confert vestimentis,ob crassam Iudæorum intelligentiam.Non oportet igitur illos graui ieiuniorum præcepto onerare.Vel etiam sic intellige,Discipuli Christi cũ sint noui,non possunt seruire priscis moribus & legibus.

A

B

C

Et accidit

D Et accidit ut transiret sabbatis per segetes, & cœperunt discipuli eius
inter uiam uellere spicas, & pharisæi dicebant ei, Ecce, cur faciunt sab-
1. Re. 21. batis quod non licet? Et ipse ait illis, Nunquàm legistis quid fecerit Da-
uid quum opus haberet, & esuriret ipse & qui cum eo erãt? quomodo
ingressus sit in domum dei sub Abiathar principe sacerdotum, & pa-
nes propositionis comederit, quos non licet edere nisi sacerdotibus, &
dederit etiam iis qui secum erant? Et dicebat illis, Sabbatum propter
hominem factum est, nõ homo propter sabbatum. Itaque filius homi-
nis dominus est etiam sabbati. Discipuli domini spicas vellunt,
iam non vltra soliti iuxta legem viuere. Pharisæi autem in-
dignantes, à Christo confutabantur, in medium afferentes
exemplum Dauid, qui propter necessitatem soluerat legem
sub Abiathar pontifice. Fugiens enim Dauid propheta à fa-
E cie Saulis, venit ad pontificem illum, & fefellit eum quasi
à rege missus rei militaris gratia, & tunc panes propositio-
nis comedit, gladiumque Goliath ablatum obtulit domino.
Leuit. 14 Duodecim autem erant panes, qui quotidie proponebantur
super mensam, sex à dextris, & sex à sinistris. Quærunt au-
tem quidam, quomodo Euangelista Abiathar nunc sacerdo-
dotem nominat: liber autem Regum Abimelech illum no-
Abiathar minauit? Dicendum igitur quòd fortassis duo nomina habue-
Abime- rit, idemque sit Abiathar & Abimelech. Vel etiam aliter:
lech. Liber Regum sacerdotem dicit esse Abimelech, Euangeli-
sta autem pontificem Abiathar: vnde hæc inter se non sunt
diuersa. Erat enim sacerdos Abimelech, pontifex autem
Abiathar. Discе item iuxta anagogen, quòd discipuli Chri-
F sti sunt in sabbato, hoc est in animarum quiete. Sabbatum
Sabbatum enim quietem interpretamur. Quando igitur quietem ha-
quid inter bent ab omnibus affectionibus, & à dæmonibus non infe-
pretetur. stantur, tunc iter faciunt, hoc est, & aliis ad virtutem du-
ces fiunt, vellicantes omnia quæ à terra & humili phantasia
germinant. Nisi enim primum quiescat aliquis ab affectio-
nibus, & seipsum in solitudinem cõferat, neutiquam aliis ad
bonum dux erit.

CAPVT III.

Matt. 12. E T introiuit iterum in synagogam, & erat ibi homo ma-
Lucæ. 6. num habens arefactam, & obseruabant eum an sabba-
tis sanaturus esset illum, ut accusarent eum. Et ait homi-
ni manum

ni manum habẽti arefactam, Excitare in medium. Et dicit illis, Vtrum A
licet sabbatis benefacere, an malefacere? animam seruare, an occide-
re? At illi tacebant. Et cum circunspexisset eos cum iracundia, indole-
scens super cæcitate cordis eorum, dicit homini, Extẽde manum tuam.
Et extendit, & restituta est manus illius sana, ut altera. Quum di-
scipuli accusati essent à Iudæis eò quòd per sabbata spicas e-
uellissent, dominus accusantes confutauit, idque enim exem-
plo Dauid: magis autem illos confutat miraculum faciẽdo,
ostendens quòd adeo non peccent discipuli eius, vt & ipse o-
peretur in die sabbati miraculum faciens: ita vt si malum sit
operari miraculum simpliciter, malum futurũ sit operari ne-
cessaria in sabbato: sed miraculum facere in salutẽ hominis,
diuinum est: non igitur prẽuaricatur qui in sabbato non agit
mali quippiam. Propterea etiam interrogat illos num liceat B
benefacere, notans eos vt beneficia prohibentes. Aridam au-
tem dexteram omnis habet, qui opera eorũ facit qui ad dex-
teram partẽ pertinent. Ad quem Christus dicit, Excitare, hoc
est surge à peccato, & sta in medium, hoc est in mediocritate
virtutũ. Oĩs enim virt⁹ mediocritas est, eo quod sicut medio
critas neq; in defectũ neq; in excessũ declinat. Tũc igitur qũ
se statuit in mediocritatẽ, restituitur dextera eius sana. Vide
aũt quod dicit, & restituta est. Erant enim olim nobis sanæ
manus, hoc est efficax virtus operatiua, quando nõdum fuit
transgressio. Vbi autẽ extenta est dextera nostra ad fructum
prohibitum, tunc arescere cœpit ad operationem boni. Re-
stituetur igitur iterum in pristinam sanitatem, quum in me-
dio steterimus virtutum. Egressi uero pharisæi statim una cum
Herodianis consilium inibant aduersus illum, ut eum perderent Iesus C
autem cum discipulis suis secessit ad mare, & ingens multitudo secuta
est eum a Galilæa, & a Iudæa, & ab Hierosolymis, & ab Idumæa,
& trans Iordanem, & qui circa Tyrum habitabant, ac Sidonem, ho-
minum multitudo magna: qui quum audissent quæ faciebat, uenerunt
ad eum. Et Iesus iussit discipulos suos ut nauiculã appellerent sibi pro-
pter turbam, ne ipsum premeret. Multos enim sanauerat, ita ut irrue-
rent in eum, quo illum tangerent quotquot habebant flagella. Et spiri-
tus immundi quum illum uidissent, procidebant ei, & clamabant dicen-
tes, Tu es filius Dei. Et uehementer interminabatur eis ne se mani-
festum facerẽt. Quinã erãt Herodiani? Vel milites Herodis, Herodia-
vel hæresis quædam nuper admodum orta, quę docebat He- ni qui fue
rodem ipsum esse Christum, eo quod in illo Iudaicorum re- rint.

gum

D gum ſucceſſio finem habuiſſet. ita enim exponebant prophe-
Gen. 24. tiam Iacob, quando defecturi eſſent ex Iuda principes, tum
venturum Chriſtum. Quum igitur Herodis temporibus nul
lus vſquàm eſſet Iudaicus princeps, ſed regnaret Herodes a
lienigena, opinati ſunt, quidam ipſum eſſe Chriſtum: et
conſtituta quadam factione attentauerũt perdere dominum.
Secedit. Nondum enim erat patiendi tempus. Interim plu
bus benefaciebat, ab ingratis ſecedendo. Etenim ſecuti ſun
eum multi, & ſanauit illos: quãuis Tyriis & Sidoniis, tame
eſsẽt allophyli, proderat. Cognati autem eius eum perſequ
bantur. Adeo nulla à genere prouenit vtilitas, niſi etiam bo
ni mores aſſint. Et alienigenæ quidẽ à remotis locis ad eu
veniunt: Iudei vero quum ad ipſum veniſſent, inſectãtur. Vi
E de autem quàm alienus ſit à faſtu. enimuero ne turbę obſtr
Flagella. pentes ei negocium facerent, nauiculam quærit. Flagella ve
ro dicit morbos. nam ad ſanitatem nobis morbi multum co
ducunt, flagellante nos Deo quaſi filios patre. Intellige au
tem per Herodianos, carnales & pelliceos, & eos qui occide
Herodes. re volũt Ieſum. Herodes enim ſi quis interpretetur, pellicu
ſonat. Qui egrediuntur à domibus ſuis & patria ſua, hoc eſt
conſuetudinibus carnis, illum ſequũtur: vnde & flagella eo
rum ſanantur, peccata dico, quę conſcientiã flagellant, & im
mundi ſpiritus eiiciũtur. Attẽde hic quod diſcipulis ſuis præ
cepit Ieſus, vt appellatur ſibi nauis propter turbas, ne ipſum
premerẽt. Ieſus enim eſt ratio quæ in nobis imperat vt natu
noſtra hoc eſt corpus appellatur ſibi, & ne proiiciat in pro
F cellam ſecularium negociorũ, & ne premant turbæ negocio
Mat. 19. rumq; turbulẽtiæ Chriſtũ qui in nobis eſt. *Et aſcendit in mon*
Actuũ. 1. *tem, ac uocat ad ſe quos uoluit ipſe: uenerunt q; ad eũ. Et fecit duode*
cim ut eſſent ſecum, & ut emitteret eos ad prædicandũ. utq; haberent
poteſtatẽ ſanãdi morbos, eiiciẽdiq; dæmonia. Et impoſuit Simoni nom
Petrus, & Iacobũ filiũ Zebedæi, & Iohãnem fratrem Iacobi, & impo
ſuit eis nomina Boanerges, quod eſt filii tonitrui. Et Andreã, & Phi
Boaner- *lippum, & Bartholomæum, & Matthæum, & Thomã, & Iacobũ Al*
ges. *phæi filiũ, & Thaddæum, & Simonẽ Chananæũ, & Iudã Iſcarioten*
qui & prodidit illum. Aſcendit in montem, ad orãdum. Quo
niam enim miracula fecerat, factis miraculis adorat, docen
omnes nos gratias agere Deo, & ſicubi boni quippiam per
cerimus, id diuinæ virtuti offerre debere. Vel quia ordinatu
rus erat apoſtolos, eius gratia aſcendit oraturus: vt diſcamus
quòd

quòd nos quoq; quãdo ſumus ordinaturi, prius orare debea- A
mus vt reueletur nobis qui dignus ſit, & ne communicemus Ordinatu
peccatis alienis. Aſſumitur & Iudas in Apoſtolũ, vt diſcamus ris orãdũ.
quòd non propter futuram malitiã alicuius aſpernetur deus Iudas cur
quempiam mala operaturum, ſed propter præſentem virtu- in apoſto-
tem honoret quem dignum cenſet, etiamſi poſtea malus lũ electꝰ.
ſit futurus. Porro apoſtolorum nomina propter falſos apoſto
los recenſentur, vt ſint noti veri. Filios autem tonituri nomi-
nat filios Zebedæi, vt præcipuos prædicatores, & maxime
theologos. *Et ueniunt in domum: & conuenit iterum turba, ſic ut*
non liceret illis uel panes edere: & quum audiſſent qui ad illum atti-
nebant, exierunt ut manus iniicerent in eum. Dicebant enim. in furo-
rem uerſus eſt. Et ſcribæ qui ab Hieroſolymis deſcenderant, dicebãt,
Beelzebul habet, & per principẽ dæmoniorũ eiicit dæmonia. Quũ B
audiſsẽt, inquit, qui ad illũ attinebãt, hoc eſt neceſſarii eius,
vel etiã fratres eius, exirẽt vt cõprehẽderẽt eũ. Dicebãt enim,
quia in furorẽ verſus eſt, hoc eſt, dęmonem habet. Audientes
enim ꝙ dęmonia eiiceret, & morbos ſanaret, præ inuidia opi
nabãtur ꝙ dęmoniũ haberet, & furioſus eſſet: vnde volebant
cõprehendere illũ vt dęmoniacũ. Et familiares eius ſic quidẽ
agebant, ſimiliter autẽ & ſcribę faciebãt, qui à Hieroſolymis
deſcẽderant, dæmoniũ ipſum habere dicẽtes. Quum enim nõ
poſſent contradicere his quæ fiebãt, alio modo arguebãt ea, Matt. 9.
nempe quòd à dęmoniis fierẽt. *Et ad ſe uocatis illis, in para-* 12.
bolis dicebat illis, Quomodo poteſt ſatanas ſatanã eiicere? Et ſi regnum Lucæ. 11.
aduerſus ſeſe diuiſum fuerit, nõ poteſt ſtare regnum illud. Et ſi domus
cõtra ſeipſam diuiſa fuerit, nõ poteſt ſtare domus illa. Et ſi ſatanas in- C
ſurrexerit aduerſus ſemetipſum, ac diuiſus eſt, non poteſt ſtare, ſed ha
bet finem. Non poteſt quiſquàm uaſa fortis ingreſſus in domum illius
diripere, niſi prius fortem alligarit, & tunc domũ eius diripiet. Ex-
emplis quibus cõtradici non poterat, vincit inuidos Iudęos.
Quomodo enim poſſibile eſt dæmonem dęmones eiicere? ſi-
cut & in domibus videmus, quandiu pacifici ſunt, bene ha-
bent hi qui in illis ſunt: quando autem diuiſi fuerint, deſtruũ Quis for-
tur. Quomodo autem, inquit, poteſt quis diripere vaſa for- tis & quæ
tis, niſi prius illum vicerit? Cæterũ quod dicit, hoc ſibi vult. uaſa eius.
Fortis eſt dæmon: vaſa autem eius, homines ſunt qui ab
illo tenentur. Itaque niſi quis primùm alliget dæmonem
& deſtruat, quomodo vaſa eius ab eo auferet? dæmonia-
cos inquam. Proinde quia ego vaſa eius diripio, hoc eſt,
libero

D libero homines ab affectione dæmoniaca: consectaneum est quòd primum ligauerim & destruxerim dæmones, & inimicus illorum sim. Quomodo igitur vos dicitis quòd Beelzebul habeam, hoc est, quum amicus sim dæmonum & magus,
Matt.12, eiiciam dæmones. *Amen dico uobis, Omnia remittentur filiis hu-*
Lucæ.12. *minum peccata & conuitia quibuscunque conuitiati fuerint: at qui conuitium dixerit in spiritum, non habet remissionem in æternum, sed obnoxius est æterno iudicio. quia dicebant, spiritum immundum habet.* Tale quiddam hoc loco dicit, Quæcunque alia peccauerint homines, habent forte quod prætexerant, indulsisse se humanæ infirmitati: vt exempli gratia dicebant Christum helluo-
Matt.11. nem & bibonem, amicum publicanorum peccatorum. in illo veniam assequentur. quando autem videntes eum operari mi-
E racula indubitata, blasphemarint spiritum, hoc est mira opera per spiritum sanctum facta: quomodo tunc veniam assequentur, nisi pœnitentiam egerint? Quando enim offenduntur in carne Christi, etiam si pro illo non egerint pœnitentiam, veniam obtinent tanquàm offensi homines. Verum quum vident eum opera dei facere, & blasphemare pergunt, quo pacto dimittetur eis, si alieni à pœnitẽtia manserint? *Et ueniunt mater eius & fratres, & foris stantes miserunt ad eum qui euocarent eum, & sedebat turba circa eum, dicuntque ei: Ecce mater tua & fratres tui foris quærunt te. Et respondit eis dicens, Quæ est mater mea, & fratres mei? Et quum circunspexisset in circuitu circumsedentes discipulos sedentes, ait, Ecce mater mea, & fratres mei. Qui enim fecerit uoluntatem dei, hic frater meus, & soror mea, & mater est.*
F Fratres domino inuidentes accesserunt ad eum, vt caperent eum tanquàm in furorem versum & dæmoniacum. Mater autem fortassis inani gloriola mota venit vt illum à doctrina ad se attraheret, & ostenderet turbis quòd ipsa illum qui tantis miraculis conspicuus erat, gubernaret, atq; ita vt à doctrina auelleret. Dominus igitur respondit quòd nihil profuturum sit matri suæ esse matrem suam, nisi etiam alias virtutes possederit. Similiter neque fratribus esse consanguineos. Illi
Cognati Christi. enim sunt veri cognati Christi, qui voluntatem dei faciunt. Itaque non negando matrem hæc dixit, sed ostendens quòd non propter natiuitatem solam digna fuerit hoc honore, sed propter omnes alias virtutes quibus prædita fuit: ita vt si illis caruisset, alij ei fuissent prælati.

CAPVT

CAPVT IIII.

A

Iterum cœpit docere iuxta mare: & confluxit ad eum turba multa, ita ut nauim ingressus sederet in mari, &
E *tota turba iuxta mare in terra erat, & docebat eos per parabolas multas.* Quanuis videatur dimisisse matrem, iterum tamen obedit ei. propter illam enim egreditur ad mare. Cæterum in naui sedet, vt in conspectu habeat auditores omnes, magisque audiatur, & nullus sit à tergo. *Et dicebat illis in doctrina sua, Audite, Ecce exibat semina-* Matt.13.
tor ad seminandum, & accidit inter seminandũ, aliud quidem cecidit Lucæ. 8.
secus uiam, ueneruntque uolucres cœli, & comederunt illud. Aliud uero cecidit super petrosa, ubi non habuit terram multam, & statim exortum est, quòd non haberet altitudinem terræ: sole autem exorto, æ- B
stu affectum est, eoq; quòd non haberet radicem, exaruit. Et aliud cecidit in spinas, & succreuerunt spinæ, ac suffocauerunt illud, & fructum nõ dedit. Et aliud cecidit in terram bonã, & dabat fructum emergentem & crescẽtem, & afferebat unum triginta, & unum sexaginta, & unum centum. Ac dicebat illis, Qui habet aures ad audiendum, audiat. Quum autem cœpisset esse solus, interrogauerunt eum hi qui circa ipsum erãt cum duodecim, de parabola, & dicebat eis, Vobis datum est nosse mysterium regni dei: illis autem qui foris sunt, per parabolas omnia fiunt: ut uidentes uideant, & non cernant: & au- Esa.6.
dientes audiant, & non intelligant, nequando conuertantur, & re- Actu.28.
mittantur eis delicta, hoc est peccata. Primam hanc parabolam ponit, quæ est de semine, quo reddantur auditores attentiores. Quoniam enim dicturus erat verbum esse semẽ, quod vbi C
ceciderit in parum attentos, corrumpitur: propterea ante alia hęc dicit, vt auditores studeant non illi terræ similes fieri quæ semen disperdit. Quis igitur est qui seminat? Ipse Christus qui exiuit è paternis sinib⁹, ineffabili misericordia se nobis attemperans. Exiuit autem non vt incendat maledictam terram & mala corda, neque vt execet spinas, sed vt seminet semen. Quale autem semen? nunquid Moysis? nunquid pro- Nota.
phetarum? Non, sed suum, hoc est, vt Euangelium suum prædicet. Inde igitur seminauit. Iam semẽ aliud in animã à multis conculcatam cecidit: & volatilia cœli, dæmones dico, qui aërem inhabitant, comederũt semen. ii sunt qui omnibus pla- *Aĩa cõcul-*
cere volunt. Anima autem conculcata est quando quis place- *cata qd sit*
re vult huic & illi, & sic à multis conculcatur. Vide autem Iohan.14

n quòd

D quòd non dixerit se proiecisse illud in viam: sed cecidisse. Nam qui seminat, ceu in viam bonã proiicit: illa autem si inuenta fuerit mala, verbum corrumpit. Quidam autem per semen quod secus viam cecidit, pulchrè intellexerunt quod ceciderit in cor infidele. Via enim est Christus. Cęterùm secus viam, sunt infideles qui extra viã sunt, hoc est Christum. Aliud autem cadit in animam petrosam: eos dico, qui facile suscipiunt, & deinde abiiciunt. Qui petrosi sunt, ad paruũ tempus similes facti petræ Christo, in hoc quòd sermonem susceperunt: dissimiles autem facti, eò quòd ad tẽpus breue susceperunt, & deinde abiecerunt. Et aliud in animã cecidit multis curis obnoxiam. spinæ enim curæ sunt. Denique quartum
E in terram bonã cecidit. Proinde vide quomodo rara sint bona, & pauci qui seruentur. nam quartum tantum semen inuenitur seruatum. Porro discipulis seorsim interrogantibus inquit, Vobis datum est nosse mysteria. Nunquid igitur per segregationem & naturale fatum aliis quidem datum est, aliis vero non? Absit: sed illis datum est qui inquirunt. Quærite enim inquit, & dabitur vobis. Cæteros autẽ excęcauit Deus, ne sit illis in maiorem cõdemnationem si intelligant & non faciant. Et aliter, Vis scire quia Deus facit omnes videre? audi, Vt videntes, hoc est Dei, non videant: istud est malitiæ illorum. Deus enim formauit eos videntes, hoc est, bonum intelligentes: ipsi autem non vident sua sponte, ne conuertantur & emendentur, quasi suæ ipsorum saluti inuideant. Potest
F etiam & sic intelligi. Quia aliis in parabolis loquor, vt videntes non videant, & audientes non intelligant, & nequando ex hoc conuertantur, & emendentur. *Et ait illis, Nescitis parabolam hanc? & quomodo omnes parabolas cognoscetis? Seminator iste sermonem seminat. Isti uero sunt quorum alii iuxta uiam dicuntur ubi seminatur sermo, & quũ audierint, confestim uenit Satanas, & aufert sermonem qui seminatus est in cordibus eorũ. Et alii sunt similiter qui in petrosa semen accipiũt, qui quũ audierint sermonẽ, statim cum gaudio accipiunt illum, & non habẽt radicem in se, sed tẽporarii sunt, deinde coorta afflictione aut persecutione propter sermonem, confestim offenduntur. Et alii sunt qui in spinas semen accipiunt. ii sunt qui sermonem audiunt, at solicitudines seculi huius, deceptioque diuitiarum, cæterarumq; rerum cupiditates introeuntes, suffocant sermonem, ac redditur infructifer. Et alii sunt qui in terram bonam semen exceperunt, qui audiunt uerbum, & suscipiunt, & fructificant, ita ut aliud*

Quib⁹ data sit nosse mysteria. Marc. 7. Luc. 8.11

Esaiæ. 6.

aliud granum afferat triginta, aliud sexaginta, aliud centum. Tres A ordines sunt hoc loco eorum in quibus verbũ perditur. Nam hi qui sunt secus viam, parum attenti sunt, hi autem qui comparantur petræ, pusillanimes: illi vero qui comparantur spinis, delicati. Eorum quoque qui suscipiunt & conseruant verbum, similiter tres sunt ordines. Nam qui fructum afferunt centuplum, sunt qui perfectam & summam vitam agunt: qui autem sexagecuplum, hi mediocrem: hi vero qui trigecuplum, sunt qui parui quidem sunt, afferunt tamen & ipsi pro suis viribus: vt exempli gratia, iuuenes, virgines, & solitarii: item alij qui in cœnobiis & cõgregationibus viuũt: alij quoque laici & coniugati. Verũtamen dominus omnes suscipit, Gratia sit eius misericordiæ. *Et dicebat illis, Nũ lucerna incenditur ut subter modium ponatur, aut subter lectum? Nonne ut super candelabrum ponatur? Non est enim quicquàm occultum quod non manifestetur, neque fuit secretum, sed ut in propatulum ueniat. Si quis habet aures ad audiendum, audiat.* Hoc loco admonet Apostolos vt sint claræ & honestæ vitæ. dicit enim, Sicut lucerna ponitur vt luceat, ita & vita vestra omnibus conspicua erit, & omnes ad ipsam respicient: idcirco date operam vt vita vestra bona sit. Neque enim in angulo sedebitis, sed lucerna estis. Lucerna autem non sub lecto occultatur, sed super candelabrum ponitur. Erit autem & vnusquisque vestrum lucerna, qui debet poni super candelabrum, hoc est super summitatem diuinæ vitæ, vt & aliis possit lucere: sed non sub modio, hoc est sub gastrimargia, & ciborum cura: neque sub lecto, hoc est quiete. Nullus enim cui cibi curæ sunt, & qui requiem desiderat, poterit lucerna esse omnibus lucens etiam per suam vitam. Non enim est occultum, C quod non manifestetur. Vnusquisque vestrum, siue bonum quid fecerit, sine malum in occulto, manifestabitur etiam hic, & multo magis in futuro seculo. Quid enim absconditius deo? attamẽ & ipse manifestatus est in carne. *Et dicebat illis, Videte quid audiatis. Qua mensura metiemini, alii metiẽtur uobis: & adijcietur uobis qui auditis. Qui enim habet, dabitur illi: & qui non habet, etiam quod habet, auferetur ab eo.* Ad vigilantiam hortatur discipulos. Videte enim, inquit, quid audiatis. nullum ex dictis meis vos fugiat. In qua mensura mensi fueritis, remetientur alij vobis. hoc est, qualem mensuram attẽtionis attuleritis, talis etiã vtilitas vobis dabitur.

Tres ordines qui suscipiunt piẽtiũ & cõseruatiũ uerbũ dei

Modi⁹ & cultus cũ gastrimargia.

Mat. 7.

D Auditor enim si attenderit quátum potest, magnum illi commodum de[fe]dabit. sin remissus fuerit, iuxta eius remissionem & lucrum imminuetur. Illi enim dabitur qui alacer est & diligens: ab eo autem qui segnis fuerit ac ignauus, tolletur etiam quod videtur habere. Propter ignauiam enim extinguitur etiam parua scintilla quã habet, sicut per alacritatem redaccenditur. *Et dicebat, Sic est regnum dei, quemadmodum si homo iaciat semẽtem in terram, ac dormiat, atque illa exurgat die ac nocte, segetesque germinet, ac surgat in altum dum nescit ille. Vltro enim terra fructificat, primũ herbam, deinde spicam, postremo plenũ frumentũ in spica. Quũ aũt productus, fuerit fructus statim mittit falcem, quoniam adest messis.* Regnum dei intellige dei propter nos incarnationẽ. Homo enim est ipse deus, qui propter nos

E factus est homo. Semen autem misit super terram, Euangelij prædicationem: illoque proiecto dormit, hoc est, ascendit in cœlos: attamen surgit nocte & die. Nam quanuis deus dormire videatur, excitat tamen: & nocte quidem, quando per tentationes in sui cognitionem nos suscitat: die vero, quãdo per suauia & iucunda nostram vitam moderatur. Crescit autem semen ipso nescio. liberi enim arbitrii sumus, & in nostra electione oportebit semen vel crescere, vel non. Neq; enim coacti & necessario fructum afferimus, sed sponte, hoc est, à nobisipsis: primum quidem herbam florentem ac principium boni demonstrantes, quando paruuli sumus, & nondum ad mensuram Iesu Christi peruenimus. Deinde spicam proferimus, quando & contra tentationes consistere valemus. Spica

F enim & geniculis cingitur, & rectè stat, & perfectior est ac turgida. Quãdo aũt quis perfectũ fructũ attulerit, & affuerit messis, tunc falx, hoc est verbum dei cõgregat fructum. Per messem intellige consummationem seculi. *Et dicebat, Cui assimilabo regnum cœlorum? aut qua collatione conferemus illud? Est simile granum sinapis, quod quum seminatum fuerit in terra, minus est omnibus seminibus quæ sunt in terra: & quum seminatum fuerit, exurgit, & fit maius omnibus oleribus, & facit ramos magnos, ita ut possint sub umbra eius aues cœli nidificare. Et talibus multis parabolis loquebatur eis sermonem, prout poterant audire. Sine parabola uero non loquebatur eis, seorsum autem discipulis suis exponebat omnia.* Paruus quidem sermo fidei. Nam si credideris in Christum, saluaberis. Vide, qualis sermo, tale est & granũ sinapis. Nam prædicatio missa super terram, dilatata est & creuit, ita vt volatilia

Deus excitat die ac nocte.

Arbitrium liberum.

Messis qd intelligatur.

Matt. 13. Lucæ. 13

latilia cœli, hoc est omnes sublimes scientia & sensu, in ipso A habitent. Quot enim sapientes relicta sapientia gentilium in prædicatione requieuerunt? Maxima igitur fuit prædicatio, & magnos ramos fecit. Vnus enim Apostolorum ad Indiam, alius ad Romam, & alius in aliam partem terræ diuisi sunt vt rami. Dicebat autem ad turbas in parabolis multis iuxta habitudinem audiẽtium compositis parabolis. Quoniã enim turba erat imperita & indocta, ideo mentionem facit grani sinapis, & herbę & seminis, vt cognatis & consuetis nominibus doceat eos vtile quiddam, vel excitet vt accedãt & interrogent, & interrogando quæ ignorant discant. Discipulis enim exponebat omnia, quoniam seorsum accedebant eum, & interrogabant. Omnia autem soluebat quæcunque ignorantes rogabant. non enim simpliciter omnia, & quæ manifesta. B Nam de his quæ dixerat eis, interrogant. cætera enim manifesta eis erant, & ita omnia exponebat eis. *Et dicit illis in die illo quum facta esset uespera, Transeamus in ulteriorem ripam. & dimissa turba assumunt eum ita ut erat in naui. sed & aliæ nauiculæ erant cum eo. Et oritur procella uenti magna, & fluctus irruebant in nauim, ita ut illa iam impleretur. Et erat ipse in puppi super cernical dormiens, & excitant eum, dicuntque illi: Præceptor non est tibi curæ quòd perimus? Et excitatus increpauit uentum, dixitque mari, Tace, obmutesce. Et conquieuit uentus, factaque est tranquillitas magna: & ait illis, Quid timidi estis adeo. Qui fit ut non habeatis fiduciam? Et timuerunt timore magno, dicebantq; inter sese: Quisnam hic est, quia uentus & mare obediunt ei?* Aliter hæc enarrauit Mat C thæus, aliter Marcus. nã quæ ille dixit diffusius, hic in compendium contraxit: & è diuerso quæ ille contractius, hic diffusius dicit. Assumit igitur solos discipulos, qui futuri miraculi spectatores essent. Porro ne extollerentur quòd ipsos dimissis aliis assũpserat, & vt doceat ferendas tẽtationes, relinquit eos procellis periclitari. Dormit autem, vt maius appareat miraculum, quum prius turbati fuissẽt. Nam si vigilasset Christus, & facta fuisset tempestas, vel non timuissent, vel non orassent: proinde permisit eos in metum periculi incidere, quò virtutem ipsius sentirẽt manifestius. Quia enim videbãt aliis beneficia dari, sese autem nullo tali frui: periculum erat ne fierent negligentiores. Itaque tempestatem oriri permittit. Porrò super cernical dormit, quod in naui erat, nimirum ligneum. Excitatus vero, primũ increpauit ventum (hic

Matt. 8.

Lucæ. 8.

D enim est qui ferox reddiderat mare) deinde & mare. Discipulos autem increpauit, eo quòd non habuerãt fidem. Nam si fidem habuissent, credidissent vtiq; quòd & dormiens posset illos seruare illæsos. Dicebant enim inter se, Quisnam est hic? Adhuc enim de eo dubitabant. Cæterum secũdum quòd solo præcepto mare sedauit, & non virga vt Moyses mare,
Exod. 14 neque inuocatione, vt Helias Iordanem: neque arca, vt Iesus
4. Re. 2. Naue, propterea super hominem illis videbatur. In eo autem
Iosue. 2. quòd dormiuit, rursum eis homo videbatur.

CAPVT V.

Venerunt traiecto mari in regionem Gadarenorum.
Egressoque ei de naui statim occurrit è monumentis ho
E *mo spiritui obnoxius immundo, qui domicilium habebat* E
in monumẽtis, & neque catenis quisquam poterat eum
ligare, propterea quod quum sæpe compedibus & ca-
tenis uinctus fuisset, discerptæ essent ab illo catenæ, & compedes es-
sent comminutæ, neque quisquam ualuisset eum domare, & semper
die ac nocte in montibus & monumentis erat clamans, & concidens
seipsum lapidibus. Probatiora exemplaria habent, in regio-
Matt. 8. nem Gergesennorum. Igitur Matthæus duos dicit dæmonio
Lucæ. 7. agitatos, Marcus & Lucas vnum, atrociorẽ in medium profe
rentes. Venit igitur qui dæmonio agitabatur, confitens illum
esse filium dei. Quoniam in naui dubitabant discipuli quan-
tus hic esset, maioris fidei fit testimonium à gẽtibus, quas per
dæmones intelligo. Habitabat autem in sepulchris, volens
F hominibus malam opinionem inferre, quòd morientium ani
mæ dæmones fiant. quod absit vt quis credat. *Quum uidisset*
autem Iesum eminus, cucurrit & adorauit eum, & clamans uoce ma-
gna dixit, Quid mihi tecum est Iesu fili dei altissimi? adiuro te per
deum, ne me torqueas. Dicebat enim illi, Exi spiritus immũde ab hoĩe.
Et interrogabat eum, Quod tibi nomẽ est? Et respõdit dicens ei, Legio
mihi nomen est, quia multi sumus. Et deprecabatur eum multum, ne se
Tormentũ *emitteret extra regionẽ.* Tormentũ suũ putãt dæmones, si co-
est dæmo gantur exire ab homine: ideo dicũt, Ne torqueas, hoc est ne
nibus pel- educas nos ex habitaculo nostro, hoc est hoĩe. Sed & aliter
li ab hoie. existimabãt, ꝙ propter grauia quę attẽtassent, nõ vltra passu
rus esset ipsos, sed mox suppliciis traditurus: idcirco & orant
ne se torqueat. Interrogat aũt illũ dñs, non vt ipse discat, sed
vt alij discant multitudinem dæmoniorum qui in illo erant.

Quando-

Quandoquidem vnus apparebat esse, ostẽdit Iesus cum quot A
inimicis miserabilis homo ille certarit. *Erat autem ibi iuxta*
montem grex porcorum magnus pascens, & deprecabantur eum om-
nes dæmones dicentes, Mitte nos in porcos, ut in eos introeamus. Et
permisit statim Iesus. Et egressi spiritus immundi ingressi sunt in por
cos. Et ferebatur grex per præceps in mare. Erant autem ferme bis
mille, & suffocati sunt in mari. Porro qui pascebant porcos, fugerunt,
& renunciauerunt in ciuitatem, & in agros. Dæmones orant
dominum ne mitteret se extra regionem, sed in greges por-
corum. Qui hoc permisit? Quia enim certamen est vita no- Iob. 7.
stra, voluit dominus extra hanc vitam dæmones esse, vt cer-
tantes nobiscum nos probatiores cõmonstrarent. Permittit
autem illis intrare in porcos: vt discamus quòd sicut non pe
percerunt porcis, ita neque illi pepercissent, nisi eum diuina B
virtus custodisset. Disce autem quòd neq; in porcos habent Neque in
potestatem, & multò minus in homines, nisi permittat deus. porcos dæ
Obserua autem quòd in homines qui porcorũ more viuunt, mones ha
& in luto voluptatis versantur, ingrediũtur dæmones, & mit bent pote
tunt illos præcipiti perditione in mare huius vitę, vt suffocẽ- statem.
tur. *Et egressi sunt ad uidendũ quid esset quod acciderat: & ueniunt*
ad Iesum, & uident illum qui a dæmonio uexabatur, sedentẽ ac uesti
tum, & sanæ mentis, qui habuerat legionẽ: & timuerunt. Et narraue
runt illis qui uiderant, qualiter accidisset ei qui dæmonium habuerat,
& de porcis. Et rogare cœperunt eum ut discederet de finibus ipsorũ.
Et quum ingressus esset nauim, rogabat illum qui fuerat a dæmonio
correptus, ut esset cum illo. Iesus autem non permisit eum, sed ait illi,
Abi in domum tuam ad tuos, & annuncia illis quanta tibi dominus fe C
cerit, et misertus sit tui. Et abiit, et cœpit prædicare in Decapoli quã-
ta sibi fecisset Iesus: et omnes mirabantur. Exierunt igitur viri
illius ciuitatis ad Iesum stupefacti miraculo, & quum audis-
sent, timuerũt magis. Idcirco & Iesum rogãt vt egrediatur a
finibus ipsorũ. Timuerunt enim nequando & maius quiddã
patiantur. Qui enim perdiderãt porcos, in perditione dolen
tes precantur vt abeat dominus. Cæterũ is qui dæmonio agi
tatus erat, orabat illum vt cum ipso esset: timebat enim, ne si-
quando dæmones eum inuenissent solum, iterum se adirent.
At dominus dimisit eum in domum eius: ostendens ei quòd
licet ipse non assit, nihilominus tamen virtus sua & visita-
tio custodiat eum: insuper vt & alios lucretur, qui ipsum
visuri essent. Et ecce prędicare cœpit: & omnes mirabantur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

D Vide autem quàm alienus à fastu dominus. Nõ dixit, annuncia quę tibi feci: sed, quę tibi fecit dominus. Sic & tu quando
Lucæ. 8 bonũ quid facturus es, ne tibiipsi, sed domino factũ tribuas.

Et cum traiecisset Iesus naui rursus in ulteriorem ripam, conuenit multa turba ad eum circa mare, Et ecce uenit quidam principum synagogæ nomine Iairus: & quum uidisset eum procul, procidit ad pedes eius, & deprecabatur eum multũ, Dicẽs, Filiola mea in extremis est: oro ut uenias & imponas illi manus, ut salua sit & uiuat. Et abiit cum illo, & sequebatur eum turba multa, & comprimebãt eum Et mulier quædam quæ fuerat obnoxia profluuio sanguinis annis duodecim, fuerat quæ multa perpessa à compluribus medicis, & insumpserat omnia sua, neque quicquam adiumenti senserat, sed magis in deterius uenerat: quum audisset de Iesu, uenit in turba à tergo, & tetigit uestimẽ
E *mentũ eius. dicebat enim, Si uel uestimenta eius tetigero, salua ero. & confestim siccatus est fons sanguinis eius: & sensit corpore quod sanata esset à flagello.* Post miraculum quod in dæmoniaco actum, aliud operatur dominus suscitando filiam principis synagogæ, tum propter Iudæos qui sciebant quod fiebat. dimidiatam autem fidem habebat vir ille. Fidelis enim erat, eò quòd procidebat ad pedes Iesu: sed quia & obsecrabat vt veniat, non quantam oportebat præ se fidem ferebat. Debebat enim dicere, Dic verbo. Obiter autem iturus dominus curat mulierem sanguinis profluuio laborantem. Fidelissima erat mulier hęc, eò quòd à vestibus vtilitatem se assequi credebat & idcirco etiam sanatur. Intelligas autem hæc etiam de humana natura, quę sanguinis ꝓfluuio laborat. Scaturit enim
F in ea peccatum, quod mors est animę, & sanguinẽ animę nostrę effundit. A multis enim medicis, hoc est sapientibus huius mundi, sed & à lege & à prophetis non potuit curari. Tetigit autẽ vestẽ Christi, hoc est carnẽ eius, & sanata est. Qui
Tangere ueste christi quid sit credit enim esse incarnatum deum, is est qui tangit vestimentum eius. *Et statim Iesus in semetipso cognoscens uirtutem ex se prodisse, cõuersus in turba aiebat, Quis tetigit uestimenta mea? Et dicebãt ei discipuli ipsius, Vides turbã undiq; premẽtẽ te, & dicis, Quis me tetigit? Et circunspiciebat, ut uideret eam quæ hoc fecerat. Mulier uero timens ac tremẽs, sciens quod factum esset in se, uenit & accidit ei, dixitque ei omnem ueritatẽ. Ille autem dixit ei, Filia, fides tua te seruauit. uade cum pace, & esto sana a flagello tuo.* Egreditur virtus à Christo, non à loco in locũ transiens, sed manẽs immota in Christo cõmunicatur & aliis, quemadmodum &

doctrinæ

doctrinæ à docentibus sunt, & discentibus traduntur. Vide A
autẽ quomodo turbæ quidem cõprimant, & ex eis nullus illum tetigerit: contrà illa quę non premebat, illum tetigerit. Mysteriũ hic quoddam discimus, ꝙ nullus ex his qui turbulento sunt animo, tangit Christũ, sed solum premit eum. Qui autẽ nõ premit Iesum, neq; turbato est animo, ille tangit eũ. Sed quamobrem dominus manifestat mulierẽ? Primum quidem, vt fidem mulieris glorificet, deinde vt & archisynagogum animet ꝙ & eius filiam sit sanaturus. Ad hæc, vt mulierem à magno metu liberet. Etenim timebat mulier, vtpote quę sanitatẽ furtim abstulerat: idcirco & Euangelista dicit, tremens & timẽs. Venit igitur dominus, nõ dixit, Ego te secuaui: sed, fides tua. Proinde vade in pacẽ. hoc est in requiem: vt sit hęc sententia, Abi, & quieta esto, quę hactenus fuisti in B
mœrore & dolore. *Adhuc eo loquente ueniunt a principe synagogæ qui dicerẽt, Filia tua mortua est, quid ultra uexas magistrum? Iesus autem protinus audito sermone qui dicebatur, ait principi synagogæ, Ne timeas: tantummodo crede. Et non permisit ut quisquam se sequeretur præter Petrum & Iacobum & Iohannem fratrem Iacobi. Et uenit in domũ principis synagogæ, uidẽq; tumultum, ac flentes & eiulantes multũ, & ingressus ait illis, Quid tumultuamini & plorat? puella nõ est mortua, sed dormit. Et irridebãt eũ. Ipse uero eiectis omnibus assumit patrẽ & matrem puellæ, & eos qui cũ ipso erãt: & ingreditur eo ubi puella iacebat, & apprehensa manu puellæ, ait illi, Tabitha cumi, quod est si quis interpretetur, Puella, tibi dico, surge. Et confestim surrexit puella, & ambulabat. Erat enim annorum duodecim, & obstupuerunt stupore magno. Et præcepit illis uehementer* C
ne quisquam id sciret: & iussit ut daretur illi quod ederet. Familiares principis synagogæ arbitrabãtur Christum esse ex doctoribus quendam, propterea obsecrabant vt veniret & oraret super puellam: & quia iam mortua erat, putauerunt vltra non opus esse, eo ꝙ mortua esset. Sed ille patrem animat, & inquit. Solum crede. Non permittit autem vllum alium esse comitem, q̃ tres discipulos. Neq; enim Iesus humilis ad ostentationem quippiam vult facere. Dicente autem eo, Non mortua est puella, sed dormit: deridٍent, ne possint postea dicere quòd in excessu mentis correpta fuerit, & non fuerit miraculum eam suscitare: vnde deriserunt eum, quòd diceret illam non mortuam, sed dormire. Manum verò apprehendit, vt virtutem ei imponat. Et iubet vt detur ei quod comedat:

quò

D quòd certius credatur resurrectio vere & non apparenter tantum facta.

CAPVT VI.

Mat. 13. Luc. 4. Iohan. 4.

T egressus est illinc, uenitq; in patriam suam, & sequuntur eum discipuli sui. Quumq; adesset sabbatum, cœpit in synagoga docere: multiq; audientes obstupuerũt dicentes, Vnde huic hæc? & quæ est sapientia quæ data est illi? & uirtutes tales quæ per manus eius efficiuntur? Nonne hic est faber ille, filius Mariæ, frater Iacobi, & Iose, & Iuda, & Simonis? Nõne & sorores eius hic nobiscum sunt? Et offendebantur per eum. Ascendit ad patriã,

E non ignorans se contemptum iri, sed ne in posterum dicere queant, si venisset. Reprehendebat autem & inuidam illorũ mẽtem. Oportebat sanè magis gloriari de domino, qui suam patriã ita ornaret & doctrina, & miraculis: atqui ipsi despexerunt illum ob humilitatem generis. tam atrox malum est inuidia. Semper enim obscurat bona, nec illa ab inuidis videri finit. Et nunc multi quosdam quasi ignobiles arguunt, qui tamẽ omni honore digni sunt, qui sanè haud bene sentiunt, & neutiquam generosè. Dicebat autem illis Iesus, Non est contemptus propheta nisi in patria sua, & inter cognatos, & in familia sua. Et nõ poterat ibi uirtutem ullam edere, nisi quod paucos infirmos impositis manibus sanauit, ac mirabatur propter incredulitatem illorum.

Inuidia quæq; obscurat bona.

F In genere dicit dominus omnes prophetas cõtemptos in patria sua, & in domo sua, & inter cognatos suos. Nam si nobiles habent amicos, inuident illi eis, & propterea cõtemnunt. sin autem ignobiles, iterum propter ignobilitatem contemptui habent. Non potuit igitur illic virtutes facere, non quòd ipse infirmus esset, sed quòd illi increduli. Parcit igitur eis non faciendo signa, ne signa sint eis ad maiorem cõdemnationem neque sic credentibus: & idcirco nõ facit illic virtutes. Vel aliter, In virtutum operationibus opus est eius qui facit virtute, & eius qui suscipit fide. Quia autem illic defuit alterum, nempe sanandorum fides, non potuit illic signum facere Iesus. Ita enim intelligere debemus, non potuit, id est, non capaces erant. Et obambulabat per uicos undique circuniacentes docens. Et accersit duodecim, cœpitque eos emittere binos, ac dabat illis potestatem aduersus spiritus immundos. Et præcepit illis ne

Contẽpti prophetæ in patriis suis.

illis ne quid tollerent in uiam, nisi uirgam tantum, non peram, non A panem, non in zona æs, sed calcearentur sandaliis, & ne induerentur binis tunicis. Et dicebat eis, Vbicunque introieritis in domum, illic manete donec exeatis illinc. Et quicunque non receperint uos, neque audierint uos, exeuntes illinc excutite puluerem qui est sub pedibus uestris, in testimonium illis. Amen dico uobis, tolerabilius erit Sodomis aut Gomorrhis in die iudicii, quàm ciuitati illi. Non in solis Actu. 13.

ciuitatibus docebat dominus, sed & in vicis: vt nos discamus paruas non despicere, neque semper magnas quærere ciuitates, sed & in contemptis oppidulis prædicemus, seminando sermonem. Non solus autem ipse docet, sed & duodecim mittit binos, quò & alacriores sint. Nam si vnum misisset, fuisset vnicus ille minus alacris. iterum si plures quàm duos, non suffecisset numerus in plures pagos. Duos igi- B tur mittit. meliores enim sunt duo quàm vnus, dicit Eccle- Eccle. 3.

siastes. Prohibet autem eis quippiam tollere, vel peram, vel æs, vel panem, docens per hæc illos à diuitiarum studio esse debere alienos, & quòd his qui illos vident, grati sint futuri, quum agnouerint paupertatẽ tantam, eò quòd nihil habeant. Quis enim viso apostolo qui neque peram neq; panem (qui maxime necessarius est) tollat, non bene afficeretur, & se ad diuitiarum contemptum pararet? Porrò in vna *Manere*

domo eos manere iubet, ne videantur propter gastrimargiã *in una domo* inconstantes esse, ab aliis ad alios transeuntes. Apud illos au- *beantur*

tem qui eos non accipiunt, iubet vt excutiant puluerem, de- *apostoli.*

monstrantes quòd longã viam propter illos venerint, & ni- C

hil profuerint: vel quòd nihil ab eis acceperint, & ne puluerem quidem, quem etiam ipsum excusserint, ita vt hoc sit in testimonium illis, hoc est, in reprehensionem. Amen enim dico vobis, quòd tolerabilius erit Sodomis & Gomorrhis in die iudicij, quàm his qui non susceperint vos. Sodomitæ enim puniti in hoc seculo, leuius in alio seculo puniẽtur. Insuper illis non sunt missi apostoli, hi vero apostolos non susceperunt. meritò igitur grauius hi quàm illi punientur.

Et egressi prædicabant ut resipiscerent, & dæmonia multa eiiciebant, & ungebant oleo multos ægros, & sanabant. Quòd vnxerint oleo apostoli, solus Marcus narrat, quod & frater domini Iacob' in catholica epistola dicit: Infirmatur quis inter *Iacobi. 5.*

vos? aduocet seniores ecclesię, & orent super illũ, vngẽtes eũ *Oleum sa-*

oleo. Est igitur oleũ & ad labores vtile, & lucis fomẽtum, & *crum.*

hilaritatis

D hilaritatis effectiuum, significatque misericordiam dei, & gratiam spiritus, per quã à labore liberamur, & lucé ac gaudium hilaritatemque spiritualem accipimus. *Et audiuit rex Herodes (innotuerat enim nomen eius) dicebatque, Iohannes ille qui baptizabat, resurrexit a mortuis, & propterea uirtutes agũt in illo. Alii dicebant. Helias est. alii uero dicebant, Propheta est, uel tanquã unus ex prophetis. Quum audisset autem Herodes, ait, Cui ego præcidi caput, Iohannes iste est, ipse surrexit a mortuis.* Hic Herodes. Herodes fuit filius eius qui pueros occiderat: & licet tetrarcha esMat. 2. set Herodes, eum tamen regem dixit, simpliciter vsus nomine. Igitur ille quũ audiret miracula domini, sciens quòd immerito & absque causa iustum Iohannem occidisset, suspicatus est quòd surrexisset a mortuis, & per resurrectionem in E se virtutẽ accepisset operandi miracula. Iohãnes enim prius nullum miraculum fecerat: Herodes autem putabat signorũ operationẽ ei ex resurrectionis virtute aduenisse. At alii dicebant, Helias est. reprehendit enim multos, vt quum diceret, O incredula natio. Herodes autem timebat, adeo miser erat, vt & mortuum timeret. *Nam ipse Herodes missis satellitibus manus iniecerat in Iohannem, & uinxerat eum in carcere propter Herodiadem uxorem Philippi fratris sui, quia duxerat eam uxorem. Dicebat enim Iohannes Herodi, Non licet tibi habere uxorẽ fratris tui. Herodias autem insidiabatur illi, uolebatque occidere eum, nec poterat. Herodes enim metuebat Iohannem, sciens eum uirum iustum ac sanctum, & obseruabat eum, auditoque eo multa faciebat, & libenter eum audiebat.* Mat. 13. Luc. 13. Interserit hoc loco Marcus narrationem de morte Iohannis baptistę, occasione sumpta. Dicunt F autem quidam quòd Herodes rapuerit Herodiadem viuente Philippo, & quòd reprehensus fuerit vt præuaricator, qui abduxerit viuentis fratris vxorem. Alii autem quòd mortuus quidem fuerit Philippus, reliquerit autem filiolam: & quum filiam reliquerit, nõ debebat Herodes vxorem fratris Deut. 25 ducere, etiam post mortem. Lex enim tunc iubebat fratrem fratris vxorem ducere, quum non supereſſet puer: nunc autẽ illi erat filia. illegitimæ igitur erant nuptiæ. Vide autẽ quid Amoris ra- faciat amoris rabies, & quãtum valeat. Ecce enim Herodes bies. Iohannem quem in tanto honore & reuerentia obseruabat, vt libidini satisfiat, contemnit. *Et quum dies opportunus accidisset, quum Herodes in natalitiis cœnam faceret primatibus ac tribunis & primoribus Galilææ, quũq; introisset filia ipsius Herodiadis, ac saltasset, placuissetq; Herodi, ac simul accumbentibus, rex ait puellæ, Pete a me quoduis, & dabo tibi. Et iurauit illi, quicquid a me petieris dabo tibi, usque ad dimidium regni mei. At illa egressa statim dixit matri suæ, Quid petam? Illa uero dixit, Caput Iohãnis baptistæ. Et ingressa statim cum festinatione ad regem, petiuit dicens. Volo ut protinus des mihi in lance caput Iohannis baptistæ. Et dolore affectus rex, propter iusiurandum, eosque qui simul accumbebant, noluit eam reiicere. Et confestim rex misso speculatore iussit inferri caput eius. At ille abiit, ac decollauit eum in carcere, & attulit caput eius in lance, & dedit illud puellæ, & puella dedit illud matri suæ. Quo audito discipuli eius uenerunt, & sustutulerunt cadauer eius, posueruntque illud in monumento.* Mira collusio. Saltat per puellam diabolus, fit iusiurandum impium & nepharium, immo stultum. Nequam autem mulier dicit, Da mihi protinus, hoc B est statim, hac hora. Insipiẽs vero & amore captus Herodes iusiurandum implet, & iustum propter illud occidit. Oportebat hic periuriũ fieri, & non tam abominabile facinus perPeriuriũ petrare. Non enim vbique honestum est seruare quod iura- ubi licitũ. ris. Spiculator miles carnifex est, deputatus in hoc vt occidat. Cadauer, id est corpus. Postquam enim detrũcatum est Cadauer caput, corpꝰ quod decidit, cadauer dicitur. Accipere hos po quid dica- tes & spiritualiter. Herodes enim dicitur populus pelliceus tur. Iudæorum. Duxit autem vxorem, vanam & ementitam gloriam, cuius filia adhuc saltat & tripudiat apud Iudæos, nempe scripturarum cognitio, qua seducũtur. Videtur enim sibi cognoscere scripturas: veruntamen non sic habet res. Nam Iohannem detruncarunt, hoc est, propheticum sermonem, C & absque capite, hoc est Christo illum habent.

Et congregantur Apostoli ad Iesum, ac renunciauerunt ei omnia, Mat. 14. *& quæ egissent, quæque docuissent. Et ait illis, Venite uos soli seor-* Luc. 9. *sum in desertum locum, & requiescite pusillum. Erant enim qui ueniebant & abibant, multi, ac ne cibum quidem capere uacabat. Et abiit in desertum locum nauigio seorsum: & uiderunt eos abeuntes turbæ, & agnouerunt eum multi, & itinere pedestri ex omnibus ciuitatibus concurrerunt illuc, & præuenerunt eos, conueneruntque ad illũ.* Apostoli postquam prædicauerunt, congregantur apud Iesum: vt & nos discamus siquando in ministerium mittamur, ne nos totos ab eo qui mittit. abiiciamus, sed illum sciamus caput, & ad illum redeamus, annunciemusque ei omnia quæ vel docuimus vel fecimus. Neque enim satis est si doceamus, nisi &

D nisi & fecerimus. Quiescere autem facit Christus discipulos vt sciant prælati, laborãtes in verbo & doctrina, dignos quibus detur sua quies, & non semper intendant laboribus. Porro in locum desertũ secedit, vt inanis gloria vitetur. sed neq; eo loco latere potest quærentes. A deo autem vigilabant illi ne se effugeret, vt & præuenerint apostolos, & abiuerint in locum vbi Christus quietem habiturus erat. Sic & tu præueni Iesum: ne expectes vt ille te vocet: sed præcurre, & tu magis illum præuenito. *Et egressus uidit turbam multam Iesus, & affectu misericordiæ tactus est erga eos, qui erant uelut oues non habentes pastorem. Et cœpit illos docere multa: & quum iam multũ téporis præteriisset, accesserũt ad eum discipuli eius dicentes, Desertus est locus, & iam multum temporis est: dimitte illos, ut abeant in circumiacentes uillas ac uicos, emantque sibi panes. nam quod edant nõ habent. At ille respondens ait illis, Date illis quod edant. Et dixerunt ei, Euntes emamus ducentis denariis panes, & demus illis quod edant. At ille dicit eis, Quot panes habetis? Ite & uidete. Et quum cognouissent, dicunt, Quinque, & duos pisces. Et præcepit illis ut accubere facerent omnes. distributis conuiuiis in uiridi gramine. Et discubuerunt diuisim in areolas centeni & quinquageni.* Pharisæi quum essent pestilentes ac rapaces, non pascebant populum sed deuorabant. Propterea relictis illis ad Christum verum pastorem turbæ congregantur, vnde & ipse alimoniam eis suppeditat, & primum vtiliorem & honestiorem, nempe verbum suum, deinde & corporalem. Vide autẽ discipulos quomodo in misericordia proficiãt. Misericordia enim moti erga turbas, accedunt ad Christum, & pro illis orant. Dominus autem tentans & probans num suam agnoscerent virtutem quod possit illas alere, ait, Date illis vos vt edant. Illi autem & arguerunt eum, vt ignorantem quanta laborent rerum penuria, & quanta populi esset multitudo. Nonnihil enim grauati animo dicebant, Emamus ducẽtis denariis panes, & demus illis vt edant. Denique recumbere facit omnes in fœno separatos. hoc est enim distributis conuiuiis, id est diuersis mensis, quod iterum designat dũ dicit, diuisi in areolas, hoc est multas partes & sectiones. Areolę enim dicũtur variæ sectiones in hortis in quibus plantantur varia olera.

Iobã. 9.

E

F

Areolæ.

Et quum accepisset quinque panes & duos pisces, sublatis in cælũ oculis benedixit ac fregit panes, deditque discipulis suis, ut apponerent illis: & duos pisces diuisit omnib⁹. Et comederũt omnes, ac saturati

rati sunt, & sustulerũt fragmentorum duodecim cophinos plenos, & de piscibus. Et erant qui comederant panes, quinque millia uirorum. A

Suspicit in cælum, partim nos docens à deo petere cibum, non a diabolo: id quod faciunt qui iniustis prædis viuũt: partim monstrans turbis se non esse aduersarium deo, quem inuocabat. Porro discipulis dat, ne miraculi obliuiscãtur, quia suis manibus tenuissent panes. Residui autẽ sunt duodecim cophini, eadem de causa, vt suis quique humeris vnum gestãtes, memoria rem seruarent. Virtutis autem magnitudo indicatur, quòd non solum illi pascuntur, sed & multa relinquũtur residua. Moses enim quanuis manna dedisset, tamen pro singulorum vsu dabat. nam quod supererat, vermiculis scaturiebat. Helias quoque viduam pascens, suppeditabat quantum satis erat. Iesus autem vt dominus etiam residua facit. B

Qui cibẽ a diabolo petant.

Exo. 16.

3. Re. 17

Et hæc quidem iuxta historiam: verũ iuxta anagogen, quinque panes sunt libri Mosis, qui quinque sunt, Genesis, Exodus, Leuiticus, Numeri, & Deuteronomium. Duo autem pisces, piscatorum libri, Apostolus & Euangelium. Illis enim pascuntur quinque nostri sensus, qui per quinque millia significantur. Verum nõ possunt omnia edere, sed multa residua relinquunt, quæ apostoli gestare possunt. Nam difficiliores sensus legis & euangeliorum nos quidem quinque sensibus seruientes non portamus, sed apostoli. *Et statim coegit discipulos suos conscendere nauim, ut præcederẽt transmisso mari Bethsaidam, dum ipse dimitteret turbam. Et quum dimisisset eos, abiit in montem ad orandum. Et quum uespera aduenisset, erat nauis in medio mari, & ipse solus in terra: uiditque eos laborantes in remigando. Erat enim uentus contrarius eis. Et circa quartam uigiliam noctis uenit ad eos ambulans super mare, & uolebat preterire eos. At illi ut uiderunt eum ambulantem super mare, putauerunt spectrum esse, & exclamauerunt. Omnes enim uidebant eum, & cõturbati sunt & statim loquutus est cum eis, dixitque eis, Cõfidite, ego sum, ne terreamini. Et ascendit ad illos in nauim, & conquieuit uentus. Et uehementer supra modum intra se stupebant & admirabantur. Non enim intellexerant de panibus. erat enim cor eorum obcæcatum.* Cogit discipulos. Nolebant enim auelli ab eo, sed vi separabantur, partim propter amorem erga illum, partim q̃ dubitabãt quomodónam ad ipsos redderet, quũ abesset nauis. Dimissis itaque turbis ascendit in montem vt oraret seorsum.

Quinque panes.

Duo pisces.

C

Quiete

D Quiete & tranquillitate opus habent preces. Cæterum discipulos tentari permittit, vt discant patiẽtiam. Nam propterea non statim illis assistit, sed tota nocte finit in tempestate eos, vt doceat fortes esse, & non in principio tentationum spe randam requiem. Obserua & aliud, quod datarus finem rerum difficultatibus, in maiorem illos terrorem adducit. Viso igitur illo clamauerunt turbati tanquam in phantasmate: & statim per vocẽ succurrit eis, dicens, Ne terreamini. Deinde & per ingressum in nauim, maiorem illis securitatem parit. Confestim enim conquieuit vẽtus. Magnum autem miraculum, ambulare super mare: & quũ esset tanta tempestas, tamque contrarius ventus, miraculi incrementum erat. Apostoli autem quum non intellexissent de panibus, ex hoc miraculo in mari intellexerunt. Videtur sane Christus propter hoc permisisse illos tentari, vt quoniam à panibus eum non cognouissent, notitiam à mari perciperent. *Et quum transiecissent, uenerunt in terram Genezareth, & applicuerunt in portũ. Quumque egressi essent e naui, continuo agnouerunt eum: ac percurrentes totam undique regionem illam, cœperunt in lectis eos qui male habebant circunferre, quum audissent eum illic esse: & quocunque introisset in uicos aut ciuitates, aut in uillas, aut in plateis, ponebant infirmos & deprecabantur eum, ut uel fimbriam uestimenti eius tangerent: & quotquot tangebant eum, salui fiebant.* Aliquanto tempore, vt videtur, peregrinatus est dominus in loco illo, eò q Euangelista dicit, Quum agnouissent illum, attulerunt infirmos. Non enim in domos ipsum vocabant, sed ipsi afferebãt eos qui male habebant, obsecrantes vt illis vel fimbriam vestimenti tangere liceat. Nam miraculum quod in muliere operatus fuerat, quæ sanguinis profluuio laborabat, ad omnium aures peruenerat, fidemque auxerat.

Quiete ep⁹ habẽt orationes

E

F

CAPVT VII.

Mat. 9. Supr. 5. Luc. 8. Mat. 15.

T conueniunt ad eum pharisæi, & quidam de scribis qui uenerant a Hierosolymis: & quũ uidissent quosdam ex discipulis eius communibus manibus, id est illotis, edere panes, increpabant. Nam pharisæi & omnes Iudæi nisi cubitaliter lauarint manus, nõ capiũt cibum, tenentes instituta maiorum: & a foro uenientes, nisi loti fuerint non comedũt. Et alia multa sunt quæ susceperunt seruanda, nempe lo-

pe lotiones poculorum & urceorum, & æramentorum, & lectorum. A
Deinde interrogant eum pharisæi & scribæ, *Quare discipuli tui nõ ambulant iuxta traditionem seniorum, sed illotis manibus edunt panem?* Discipuli domini docti solam virtutem amplexari, & in aliis non esse superstitiosi, illotis manibus comedebãt, simpliciter, & absque curiositate. Pharisæi autem quærentes conuitii occasionem, illud reprehendunt, neque reprehendunt illos vt transgredientes legem, sed traditiones seniorum. Nõ enim in lege scriptum erat, Lauandum cubitaliter, hoc est vsque ad cubitum: (cubitaliter enim dicitur à cubito vsque ad extremos digitos) sed hoc erat à senioribus traditum.

At ille respondens dixit, Bene uaticinatus est Esaias de uobis hypocritis, sicut scriptum est. Populus hic labiis me honorat, cor autẽ eorum longe est a me: inuanum autẽ me colunt docentes doctrinas, præcepta hominum. Nam omisso præcepto dei tenetis constitutiones hominum: ablutiones urceorum & poculorum, aliaque similia his facitis multa. Et dicebat illis, Bene reiicitis præceptum dei, ut constitutionem uestram seruetis. Moses enim dixit: Honorá patrem tuũ & matrem tuam, &c. Qui maledixerit patri uel matri, morte moriatur. Vos autem dicitis, Si dixerit homo patri aut matri, corban, quod est donum quodcunque ex me, in tuum cedet commodum, & præterea non sinitis eum quicquam facere patri suo, suo, aut matri suæ, & irritum facitis uerbum dei per constitutionem uestram quam tradidistis. Et similia huiusmodi multa facitis. Vt grauius arguat dominus Iudæos, adducit & prophetam à quo taxãtur. Illi eñ discipulos arguebant quòd seniorum traditiones præuaricati essent: dominus autem eis impingit crimen lõge grauius, quòd Mosis legem præuaricarentur. Lex enim dicit, Honorá patrem & matrem: vos autem docetis pueros vt dicant ad parẽtes, corban, hoc est, donum & oblatum deo, quod quæris ex me. Pharisæi enim volentes deuorare ea quę erãt plebeiorum, docebant pueros, si quid haberent velut peculium, & quærerent parentes, dicerent, Iam consecraui hoc deo. ne vltra quærant iam oblatum domino. Igitur sic decipiebant pueros, & simul persuadebant eis vt consecrarent domino quæ haberent: quo parentes faciebant contẽti, ipsi autem deuorabant deo sacrata. Propterea arguit eos dominus, quòd propter lucrum trãsgrediantur legem dei. *Et quum aduocasset ad se totam turbam, dicebat illis, Audite me omnes, & intelligite. Nihil est extra hominem introiens in eum quod possit eum inquinare: sed*

B

C

Esa. 29.

Exo. 20.

Deut. 5.

Leuit. 20

Corban.

D re: sed quæ de homine procedunt, illa sunt quæ inquinant hominem. Si quis habet aures ad audiendum, audiat. Et quum intrasset in domũ semotus a turba, interrogabant eum discipuli eius de similitudine. Et ait illis. Adeo & uos intelligentia caretis? Nondum intelligitis quòd omne foris introiens in hominem, non potest eum inquinare, quia non intrat in cor eius, sed in uentrem, & in secessum exit, repurgans omnes escas? Dicebat autem, Quod ab homine exit, illud inquinat hominem. Ab interioribus enim de corde hominum malæ cogitationes procedunt, adulteria, stupra, homicidia, furta, auaritiæ, fraudes, dolus, impudicitia, malus oculus, blasphemia, superbia, stultitia: omnia hæc mala ab internis procedunt, & coinquinant hominem. Dominus docens homines quòd ciborum obseruationes quas lex prohibet, non debeamus corporaliter intelligere, incipit hoc lo

E eo legis mentem aperire, dicẽs, nihil quod ingreditur, posse communem facere, hoc est inquinare quempiam: sed ea quæ egrediuntur de corde. illa enim sunt quæ inquinant. & enu-

Oculus malus. merat ea. Oculum malum inquit vel intemperantiã, vel inuidiam. Etenim inuidus oculum malum & fascinum immittit

Blasphemia. in eum cui inuidet. Et intemperans per oculum videns, malum communicat. Blasphemiam autem dicit conuitium in

Superbia deum, vt si quis dicat, Non est prouidentia. vnde & superbiã

Stultitia. adiicit. Superbia enim est quasi contemptus dei, quãdo quis bonum operatur, & hoc non asscribit deo, sed propriæ virtuti. Stultitia autem conuitium est in homines. Omnes illæ affectiones coinquinant animam, scaturiuntq; ex illa & egrediuntur. Cæterum turbæ obscurius loquutus est deus: id-

F circo & dicebat, Qui habet aures audiendi, audiat, hoc est intelligat. Apostoli autem profundius quiddam dicere dominum existimarunt, & accedunt & interrogant de parabo-

Parabola la, hoc est obtenebrato & obscuro sermone. Parabola enim sermo est tenebrosus. Et primum quidem increpauit eos dicens, Siccine & vos sine intellectu estis? deinde soluit quod angebat. Et quum inde surrexisset, abiit in confinia Tyri & Sidonis: & ingressus domum, neminem uoluit scire. nec potuit latere. Mulier enim statim ut audiuit de eo, cuius filiola habebat spiritum immundum, uenit & accidit pedes eius. erat enim Græca Syrophœnissa genere, & rogabat eum ut dæmonium eiiceret de filia sua. Iesus autem dixit illi, Sine prius saturari filios. Non est enim bonestum sumere panem filiorum, & proiicere catellis. At illa respondit, & dixit

dit & dixit illi, Etiam domine: nam catelli quoque comedunt sub A
mensa de micis filiorum. Et ait illi, Propter istum sermonem uade, exiit dæmonium a filia tua. Et quum abiisset domum suam, reperit dæmonium exiisse, & filiam iacentem super lectum. Postquam de cibis loquutus est dominus, & vidit incredulos Iudæos, transiit in gentilium fines. Nam quum increduli essent Iudei, salus futura erat Gentium. Et ipse primum quæsiuit latere, vt ne habeant Iudæi postea quo possent ipsum accusare quòd ad immundas gentes præcurrerit. Non potuit latere.

Preces cur exaudire differat deus.

non enim veniebat vt lateret, & a nemine agnosceretur. Mulier enim quæ audierat de eo, ostendit alacrem fiemd suam: & propterea dominus non statim exaudit, sed moratur & differt donũ, vt ostẽdat mulieris solidã fidẽ, quæ quanuis ablegaretur, perseuerauit: vt & nos discamus non statim resilire quum precamur, si non statim votorum fuerimus com- B
potes, sed perseueremus donec accipiamus. Præterea canes nominat Gentiles, tanquam exosos Iudæis habitos. Panem autem beneficium, quod pueris, hoc est Hebræis, segregarat deus. Beneficia autem Hebræis impartitus est. Dicit igitur dominus, Non oportet Gentiles participes esse beneficiorum quæ Iudæis destinata sunt. Quia vero prudenter respondit mulier, & fideliter desiderii facta est compos. Iudæi enim, inquit, panem habent, hoc est te totum, qui e cœlis descendisti: & beneficia tua: at ego micas peto, hoc est beneficium particulare. Vide autem dominum quomodo non dixerit, Virtus mea saluauit te. sed quid dicit? Pro- C
pter sermonem hunc, hoc est propter fidem tuam, vade: munda enim est filia tua. Disce igitur & tu hoc loco vtilem doctrinam. Etenim vnusquisque nostrum quando peccat, mulier est, hoc est infirma anima. Phœnissa autem tanquam rubrum & sanguinarium ac cruentum peccatum habens. Filiam autem habet talis mulier, malum opus, quod habet dæmonium. Mala enim opera, dæmonum sunt. Pec-

Pctores canes.

catores itaque cum simus, canes nominamur, immũditia pleni, propter quod & indigni sumus qui accipiamus panẽ dei, hoc est, cõmunicem⁹ immaculatis mysteriis. Quod si per humilitatem nosmetipsos agnouerim⁹, & cõfessi fuerimus nos esse canes, enarrauerimusq; pctã nostra, tũc sanabit filia nostra, hoc est opus diabolicũ. Et rursum egressus de finibus Tyri

Universidad de Deusto
Biblioteca

D ac Sidonis, uenit ad mare Galilææ per medios fines decapolis, & ad
ducunt ei surdum, impeditæque linguæ, & deprecantur eum ut im-
ponat illi manum. & quum apprehendisset eum de turba seorsum, mi
sit digitos suos in auriculas eius, & sputo emisso tetigit linguam ei9,
ac suspiciens in cœlum ingemuit, & ait illi, Effeta, quod est aperi-
re. Et statim apertæ sunt aures eius, & solutum est uinculū linguæ
eius, & loquebatur recte: & præcepit illis ne cui dicerent. Sed quo
magis ille eis præcipiebat, hoc amplius prædicabant, & supra modū
stupebant dicentes, Bene omnia fecit, & surdos fecit audire, & mu-
tos loqui. Non moratur diu in Gentilium locis, sed statim
transit, ne (sicut dicebam) daret occasionem Iudæis dicendi
quod præuaricaretur legem, Gentilibus se miscens. Secedés
igitur à finibus Tyri & Sidonis, uadit in Galilæam. Porro
surdum & impeditæ linguæ illum sanat. Erat autem morbus
E ille à dæmone. Iam quod de turba seorsum apprehendit illū,
ideo factum, quòd non erat arrogātiæ sectator, qui se humi-
liarat vsque ad nostram inopiam: & vt plurimum noluit co-
ram multis miracula facere, nisi forte propter vidētium vti-
litatem. Quum vero expuisset, tetigit linguam illius, vt osté-
deret omnes partes carnis suæ sanctas ac diuinas esse, adeo
Partes om nes ī Chri sto sanctæ
vt & sputum solueret linguæ vinculum: tametsi superfluitas
omnia. Vt autem suspexit in cœlum, ingemuit, fortassis & o-
rans patrem quo misericordia dignaretur hominem: & nos
docens quando facturi sumus miraculum, inde petēdam mi
raculorum virtutem. fortassis etiam misericordia erga huma
nam naturam tactus, quo pacto sic tradita esset diabolo, qui
F illi sic illuderet, & à quo tanta pateretur. Vnde & qui sana-
rat, à sanatis prædicatur: tametsi illis ipse interdiceret ac pro-
hiberet ne quid dicerent. Docemur & item hoc loco quòd
quando benefacturi sumus, ne plausus vel celebritates ex be
neficiis quæramus.

CAPVT VIII.

Ioh. 15. N diebus illis quum turba admodum multa esset, nec
1 haberent quod manducarent, accersitis ad se Iesus di
scipulis, ait illis, Misericordia tangor erga turbam:
quia

quia iam triduo apud me manent, nec habent quod edant: & si dimi- A
sero eos ieiunos in domum suam, deficient in uia. quidam enim ex eis
è longinquo uenerūt. Et responderunt ei discipuli sui, Vnde illos quis
poterit hic satiare panibus in solitudine? Et interrogauit eos, Quot pa
nes habetis? Illi uero dixerunt, septem. Et præcepit turbæ discumbe
re super terram: & acceptis septem panibus, quum gratias egisset,
fregit, deditque discipulis suis, ut apponerēt, & appositerunt turbæ.
Et habebant piscículos paucos: & quum benedixisset, iussit apponi &
hos. Comederunt autem & saturati sunt: ac sustulerunt quæ superfue
rant fragmentorum septem sportas. Erant autem qui comederāt, fer-
me quater mille: & dimisit illos. Etiam antea tale quoddam mi
raculum fecit dominus, & nunc idem denuo operatur sum-
pta occasione iusta, nempe quòd tres dies manserat turba, & Mat. 14.
absumpta erant omnium viatica. Non enim semper miracu- B
lum facit in alimentis, vt ne putent quòd propter cibos po- Supra. 6.
pulus illum sequatur, & nunc nisi periculum ex ciborum pe- Luc. 9.
nuria fuisset, neutiquam fecisset miraculū. Vide autē & disci Iohan. 6
pulos quàm insipienter se habeant, nondum credentes virtu Erga indo
tes illius ex prioribus signis. Ipse autem non reprehēdit, do- ciles non
cēs & nos ne morosiores & austeriores erga indociles sim9, decet au-
sed sunt quæ illis oportet ignoscere vt insipientibus. Consi- steriores
dera autem & hoc, quòd Christus nullum vult dimittere ie- nos esse.
iunum. omnes enim vult deliciis suorum donorum alere, &
maxime eos qui triduo apud se manent, hoc est baptizatos.
Illuminatio enim dicitur baptisma. Quia autem baptismus Baptismi
in tribus mersionibus fit, ita & triduo manēt qui per baptis- trina im-
mum illuminantur. Accepit septem panes, spirituales inquā mersio.
sermones. Numerus enim septenarius, spiritus sancti symbo C
lum est, qui perficit omnia. Septenario enim numero perfici Septena-
tur vita hæc, & hoc seculum. Comedūt autem illuminati, & rius nume
saturantur, & reliquiæ supersunt. Neque omnes sensus diui rus.
nos edere valent. Verum sicut in illo quinque panum mira-
culo, duodecim cophini sunt, & plures reliquiæ: erant enim
quinque millia, hoc est, quinque sensibus seruiebant, & pro-
pterea non potuerunt multa edere, sed paucis contenti fue-
runt, & ideo plures sunt reliquiæ: ita hic septem sunt sportæ,
& pauciora residua, eo quòd quatuor millia fuerunt, hoc est,
quatuor virtutibus exercitati, & propterea vt sint potentio-
res, plura comederūt, & pauciora reliquerunt. Illa enim so-

D la non potuerunt comedere, quæ fuerũt magis spiritualia, &
Mat. 16 profundiora, vnde & per septem sportas designantur. Disce
Hebr. 13. & hoc iuxta historiam, quòd debemus his quibus indigem⁹,
contenti esse, & nihil amplius quærere. Ecce enim turbę quę
comederunt, & saturatæ fuerunt, non acceperunt secum reli
quias panum, sed discipuli has gestarũt. sic igitur & nos vtu
nobis congruo esse contentos decet. *Et mox ingressus in na-*
Mat. 16. *uim cum discipulis suis, uenit in partes Dalmanutha: & egressi sunt*
Luc. 12. *pharisæi, cœperuntque disputare cum illo, quærentes ab eo signum è*
cœlo, tentantes eum. Et quum ingemuisset spiritu suo, ait, Cur gene-
ratio hæc signũ quærit? Amen dico uobis, si dabitur generationi huic
signum. Post signum hoc septem panum, statim secedit in a-
lium locum, timens ne quo pacto turba tanto miraculo exci
E tata, quid nouarum rerum moliretur, regemque se faceret.
Pharisæi signum quærunt de cœlo, vtpote quod solem sistat
Mat. 24. & lunam, fulmina deducat, aerem immutet. Arbitrabantur
Inf. 13. enim eum non posse facere signũ de cœlo: in Beelzebul fa-
cere solum signa in terra. Ipse autem morem eis non gerit.
Aliud enim est tempus signorum de cœlo, nempe secundi
aduentus tempus, quando virtutes cœlorum commouebun-
tur, & luna non dabit splendorem suum. Primi autem aduen
tus tempus nihil tale habet, sed omnia mansuetudine plena
sunt, & ita nõ dabit gñationi huic signũ tale, hoc est de cœ-
lo. *Et relictis illis ingressus rursus nauim abiit traiecto lacu. Et obli-*
ti fuerant sumere panes, nec præter unum panem habebant secum in
naui. Ac præcepit illis dicens, Videte, cauete a fermento pharisæo-
rum, & a fermento Herodis. Et disputabant inter sese dicentes, Pa-
F *nes non habemus. Et eo cognito Iesus dicit illis, Quid disputatis quod*
panes non habetis? Nondum animaduertitis nec intelligitis? adhuc
obcæcatum habetis cor uestrum? oculos habentes non cernitis: & au-
Iohã. 6. *res habentes non auditis? & non meministis quum quinque panes fre*
gissem in hominum quinque millia, quot cophinos fragmẽtis plenos
sustulistis? Dicunt ei, duodecim. Quum autem septem in quatuor mil
lia, quot sportas ex reliquiis fragmentorum tulistis? Illi uero dixerũt
septem, & dixit illis. Qui fit ut non intelligatis? Reliquit phari-
sæos dñs, vt incorrigibiles. Vbi em̃ spes est correctionis, ibi
immorandũ est: vbi aũt illa defuerit, inde trãseundũ. Singu-
lari aũt dispẽsatione fit vt discipuli obliuiscãt panũ, quo me
liores euadãt obiurgati, & intelligãt domini virtuté. Nã quũ
dixisset

dixisset cauendum à fermento pharisæorum, hoc est doctri- A
na, illi eum putabant de panum fermento loquutum. Vnde
meritò perstringuntur tanquàm stupidi, & non intelligentes
virtutem Christi, qui possit ex nihilo facere panes. Fermen-
tum ideo nominat doctrinam pharisæorum & Herodiano-
rum, quia amara est, malitiæq; veteris plena. Quicunq; enim *Cur doctri*
malitia inueteratus est, & nihil spirituale potest dicere quod *na phari-*
auditoris faucibus sit dulce, ille fermentum habet, ac morda- *sæorũ fer*
cem veteris malitiæ doctrinam, quæ illi obedientẽ ad pœni- *mentum.*
tudinem tandem ducat. Herodiani autem erãt doctores qui *Herodia-*
dam nuper orti, dicentes Herodem esse Christum, & illi esse *ni.*
credendum. *Et uenit Bethsaidan, & adducunt illi cæcum: & obse-*
crabant eum ut illum tangeret. Et apprehensa manu cæci, eduxit illum
extra uicum: & quum expuisset in oculos illius, imposuisset que illi ma- B
nus, interrogauit eum siquid uideret: & recepto uisu dicebat, Video
homines, quoniam uelut arbores cerno ambulantes. Deinde rursum
imposuit manus super oculos illius, & fecit ut uisum reciperet, & re-
stitutus est: ac denuo uidebat dilucide omnes: & dimisit illum in do-
mum suam, dicens, Neque in uicum ingrediaris, neq; dixeris cuiquam
in uico. Apparet Bethsaidan incredulitate multa laborasse:
ideo & miseram eam dicit Christus, sicut Matthæus inquit,
Væ tibi Corozain, væ tibi Bethsaidan: quia si in Tyro & Si- Mat. 11.
done factæ fuissent virtutes quæ factæ sunt in vobis, pridem
resipuissẽt. Huc igitur quum venisset Iesus, adducunt ad eum
cæcum ex pago. Non erat autem pura adducentium fides, vn
de & dominus educit cæcũ è pago, & sic sanat illum. Expu-
it vero in oculos cæci, & manus imponit, vt discamus nos C
quòd sermo diuinus efficax sit. Manus enim, operatiõis sym
bolum est: sputum autẽ sermonis, eo quòd ex ore sit. Et quia *Manus.*
neque cæcus ille perfectam habuit fidem, idcirco non statim *Sputum.*
ipsum respicere facit, sed sensim, vtpote integra carentem fi-
de. Iuxta fidei enim magnitudinem & sanitas datur. Prohi-
bet autem ne ingrediatur in pagum suum, cò quòd, sicut di-
xi, increduli erãt homines, & animæ eius nocuissent, Sed ne-
q; Christus hoc de se diu dici vult, vt ne in incredulitate sua
perseuerantes illi, in grauius inciderẽt iudicium. Et nos quã-
diu in hoc pago, id est mũdo agimus, anima sumus cæci: edu
cti autem è mundo & secularibus negociis, à Christo sana-
mur. Postquam autẽ sanati fuerimus, dicit nobis ne vltra re-

D uertamur in pagum, sed in domũ. Domus autem vniuscuiusque, cœlum, & mansiones quæ illic sunt. *Et regressus est ipse & discipuli eius in uicos Cæsariæ quæ cognominatur Philippi: & in uia interrogauit discipulos suos dicens, Quem me dicũt homines esse? Illi uero responderunt. Iohannem Baptistam, & alii Heliam, alii uerò quasi unũ de numero prophetarũ. Et ipse dicit illis. At uos quẽ me dicitis esse? Respõdens autem Petrus dicit illi, Tu es ille Christus. Et interminatus est eis ne cui dicerent de se.* Quum abduxisset eos procul à Iudæis, interrogat de se, vt nullum timentes veritatem fa-
E terentur. Respondent igitur, alij quidem Iohannem Baptistam te suspicãtur, alii vero Heliam. multi enim Iohannem resurrexisse credebãt, sicut etiam Herodes opinatus est quod propter resurrectionem accessisset ei virtus illa qua miracula faciebat. Iohannes enim quum viueret, non faciebat miracula. Vbi igitur interrogauit eos de aliorum opinionibus, rogat ex eis & suam ipsorum sententiam, quasi diceret: Illi errantes sic de me sentiũt, vos autem aliud quiddã dicite. Quid igitur Petrus? Cõfitetur eum esse illum qui à prophetis prædictus est. Quid autem ad confessionem Petri dixerit dominus: & quomodo beatificarit illum, Marcus quidem prætermisit, ne videretur ad gratiã Petri præceptoris sui hæc dixis-
Mat. 16. se. Matthæus autem non omisit. Interminatus est autem illis vt nulli de se dicant. Volebat enim adũbrari gloriam suam, ne postea multi in se scandalizarentur, & propterea ob incredulitatem suam maiori supplicio fierent obnoxii. *Et cœpit docere eos quòd oporteret filiũ hominis multa pati, & reprobari à se-*
F *nioribus summisque sacerdotibus ac scribis, & occidi, & post tres dies resurgere: & apertè sermonem loquebatur. Et apprehendit illum Petrus, cœpitque increpare eum. at ille conuersus, & intuitus discipulos suos, increpauit Petrum, dicens, Abi post me satana, quoniam non sapis quæ dei sunt, sed quæ sunt hominum.* Quando deprehendit eos confessos se esse Christum, tunc tandem & crucis sacramentum eis manifestat, tametsi non omnino nude: neque enim sic quid diceret intellexissent, neque intelligebant quid esset resurgere. Vnde putabant melius esse omnino non pati. Vnde & Petrus incepit eum increpare, quod temere in mortem se offerret. potuisset enim non pati. At dominus monstrans ad salutem suam passionem pertinere, & solum satanam eum nolle pati, ne saluentur homines: satanam nominat Petrum, tanquam idem cum satana sentientem, nolentemque

temque se pati. sed magis se opponentem. Satanas enim idem A
est quod aduersarius. Vade autem post me, inquit, hoc est, se- *Satanas.*
quere voluntatẽ meam, & non oblucteris, neque ex aduerso
mihi stes, sed post me sequaris. Humana dicebat sapere Petrum, eò quòd humilia quædam & carnalia sapiebat, volens
mollius agere, & non crucifigi nec in tentationes incidere
dominum propter mundi salutem. *Et quum ad se uocasset tur-* Iohã. 12.
bam una cum discipulis suis, dixit illis, Quicunque uult sequi me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Nam quis-
quis uoluerit animam suam seruare, perdet eam. Quisquis autem perdiderit animam suam causa mea & euangelii, hic seruabit eam. Quid
autem profuerit homini si lucratus fuerit mundum uniuersum, & ani-
mæ suæ iacturam fecerit, Aut quid daturus est homo quo repensat a-
nimam suam? Quandoquidem Petrus increparat eum volen- B
tem crucifigi, aduocat turbam, & audientibus omnibus Petrũ acrius alloquitur, Tu me, inquit, reprehendis Petre, quòd
crucem tollo? ego autem tibi dico, quòd neq; tu neque quisquàm saluabitur, nisi moriatur pro bono & veritate. Cæterũ
vide quòd non dixit, etiamsi nõ velit quis, moriatur, sed, quicunque vult. Nullum enim cogo. Ad bona voco, non ad ma- *Nota.*
la, vt & compellam, & ita si quis nõ vult, non est his dignus.
Quid sit autẽ abnegare semetipsum, discemus, si didicerimꝰ,
quid sit abnegare alium. Qui enim abnegat alium, fratrẽ for *Abnega-*
tassis, vel familiarem, vel patrem, etiamsi flagellari illum vi- *re semet-*
derit, & occidi, non aduertit, non dolet, non cõpatitur semel *ipsum.*
ab eo alienatus: sic quoq; & nos vult corpus nostrũ despicere
vt siue flagella, siue aliud quid patiat, ne illi parcamus. Tol- C
lat autẽ crucẽ suã, hoc est ignominiosam mortẽ, ignominio
sa enim tũc videbatur, Præterea quia multi in crucẽ agebãtur
latrones, addit quòd cum crucifixione etiam omnẽ aliam vim
tutem habeat. hoc enim est, & sequatur me. At quoniam gra-
ue hoc esse videbatur & crudele quod imperat nobis vt nos
morti exponeremus, dicit quòd hoc modo plus habeat misericordiæ. Nam quisquis perdiderit animam suã propter me
non tanquàm latro qui occiditur, vel tanquàm is qui suspen
ditur (hoc enim non est propter me) talis inueniet animam
suam: sicut contrà si quis videatur lucrari, perdet eam si in *Crux.*
tempore martyrij non restiterit. Ne mihi dixeris quòd lu- *ignominiosa.*
cratus sit vitam. nam quum postea deponenda sit, etiam si
totum mũdum fuerit lucratus nulla erit vtilitas. neque enim

diuitiis

D diuitiis salus repensari potest. siquidem enim hoc est, quod in qui lucratur totum mundum, animam autem perdit. Dedisset enim & is qui in flãma cruciabatur, & innocẽs fuisset. At non est tunc talis quædam commutatio illic. Proinde & hoc loco confutabimus Origenistas dicẽtes quòd futura sit quædam animarum reparatio postquàm punitę fuerit iuxta peccatorum suorum rationem. Audimus enim quòd illic non repensetur quippiam pro anima. Proinde non tanta res puniri, quanta pro peccato rependenda est. *Quemcumque enim puduerit mei ac meorum sermonum in generatione hac adultera & peccatrice, pudebit illius & filium hominis, ubi uenerit in gloria patris sui cum angelis sanctis.*

Origenistæ cõfutantur.

E

CAPVT IX

Mat. 16. Luc. 9. *Et dicebat illis: Amen dico uobis, sunt quidam inter eos qui hic stant, qui non gustabunt mortem donec uideant regnum Dei uenisse cum uirtute.* Non sufficit mentalis fides, sed etiam oris cõfessio exigitur. Nam quia duplex est homo, duplex fiat & sanctificatio. Sanctificatur quidem anima per fidem, corpus autem per confessionem. Quẽ igitur puduerit crucifixũ confiteri Deum F clarare quòd non hoc per arrogãtiam loqueretur, dicit quòd sunt quidam ex hic stantibus, nẽpe Petrus, Iacobus, & Iohannes, qui nunc morientur donec ostendero eis in transfiguratione quãta cũ gloria venturus sim. nã ipse tunc fulgebat, ita Matt. 17 & sancti eius. *Et post dies sex assumit Iesus Petrũ & Iacobũ ac Iohannem, & subducit eos in montem excelsum seorsum solos, & transformatus fuit coram illis, & uestimenta illius facta sunt splendida & candida ualde uelut nix, quàm candida facere non potest fullo super terram.* Lucas autem post octo dies dicit, nõ dissidens à Matteo, sed plane consonans. Ille enim & dié quo locutus erat, & diem quo ascendit, dixit: Marcus autem intermedios duntaxat. Assumptos igitur precipue secum subducit in montem excelsum. Petrum quidem, tanquàm eum qui confessus erat, & diligebat: Iohannem, vt eum qui diligebatur: & Iacobum, vt &

Sanctificatio corporis et aiæ

Lucæ. 9.

vt & ipsum theologum vocalissimum. nam ita molestus erat A
Iudæis, vt etiam Herodes Iudæis placere volens ipsum occi- Actuũ. 12
derit. In montem autẽ excelsum subduxit, quò glorioſius fiat
miraculum. Et seorsum. sacramentum enim seorsum demon-
straturus erat. Per transformationem intellige non characte
ris & lineamentorum immutationem, sed manente characte-
re qualis prius erat, ineffabilis lucis factum esse augmentum.
Et conspectus est illis Helias cum Moyse, colloquebanturq; cum Iesu.
Et respondens Petrus dicit Iesu, Rabbi, bonum est nos hic esse: & faciamus tabernacula tria, tibi unum, Moysi unum, & Heliæ unum. nõ
enim nouerat quid loqueretur. erant enim expauefacti. Et facta est
nubes quæ obumbrauit illos: & uenit uox e nube dicens, Hic est filius meus dilectus, ipsum audite. Et repente quum circunspexissent, nõ
amplius uiderunt quenquàm, sed solum Iesum esse secum. Helias B
& Moyses videntur colloquẽtes, multis de causis. Quia enim Causæ cur
dixerant discipuli populum dicere quòd Christus sit vel He Moses &
lias, vel alius ex prophetarum numero: ostendit eis prophe- Helias in
tarum præcipuos, vt & inde discant quantum inter seruum & monte &
dominũ intersit. Vna quidem causa hæc est. Alia autem, quia quid cum
multi eum putabant aduersarium Deo, & quòd solueret sab- Iesu collo
batum, ac legem præuaricaretur, ostendit in monte prophe- quuti sint.
tas, quorum vnus legislator, alter æmulator fuerat. Neque Iohan. 9.
enim colloquium habuissent prophetę cum eo, qui visus fuisset soluere legem. At Petrus timebat descendere à monte. timebat enim ne crucifigeretur dominus: & dicit, Bonum est
nos hic esse, & non illuc descendere in medium Iudæorum.
Nã si huc venirent qui aduersum te sæuiunt, haberemus Mo C
sen, qui de Aegyptiis triumphauit: haberemus item Heliam,
qui ignem de cœlo deduxit, quinquagenarios cõsumentem. Exod. 14
Quid autem colloquebantur cum eo prophętæ? De cruce & 4. Re. 1.
de morte ei°. Porro de Petro dicit quòd nescierit quid loqueretur. Territi enim facti sunt ob ineffabilẽ lucẽ & gloriam.
Non enim integrè erat in eius animo, q̃ nunquàm vellet descendere Iesum vt crucifigeretur pro salute nostra, sed in mõte semper manere. Núc etiam sermonem ad anagogiam subducamus. Post consummationem mundi, qui sex diebus est Gene. 1.
conditus, & nos ascendere faciet dominus, si quidem discipuli eius fuerimus, in montẽ excelsum, cœlum dico, & ostendet
nobis semetipsum fulgidiorẽ. Núc quidé quasi in ignobilita
te apparuit, crucifixus, & fabri filius: tũc aũt videbimus vnigeniti

D geniti illius gloriam, videbimus etiam legem & prophetas cum ipso colloquentes, id est ea quæ de ipso dicta sunt tam à Mose, quàm à cæteris prophetis, & tunc comperiemus ac videbimus quòd cum suis operibus consonent: ac tunc audiemus reuera paternam vocem, quę reuelat nobis patris filium, & docet, Hic est filius meus. Quomodo docebit nos? Nube obumbrante, id est spiritu sancto, qui est fons sapientiæ.

Porro quum descenderent de monte, præcepit illis ne cui dicerent ea quæ uiderant, donec filius hominis a mortuis resurrexisset. Et uerbum hoc tenuerunt apud sese, inter sese disputantes quid esset hoc quod dixerat è mortuis resurgere. Quam ob causam interdicit dominus discipulis ne quid dicant cuipiam de transfiguratione? Vt ne scandalizarentur homines si quum tam honorifica de Christo audissent, postea viderēt ipsum crucifigi. Igitur postquam à mortuis surrexit: tempestiuum erat de Christo dicere gloriosa quæ ante crucem erant facta. Tenuerunt itaque apostoli apud se sermonem, disputātes inter sese quid esset ex mortuis resurgere. nondum enim sciebant, inquit, quòd oportebat è mortuis resurgere. *Et interrogabāt illū, dicentes, Quid est quod scribæ dicunt, Heliā oportere uenire prius?* Esa. 53. Malac. 4 *Ille uero respondēs dixit illis, Helias quidē ubi aduenerit, prius restituet omnia, et quemadmodū scriptum est de filio hominis, ut multa patiatur & contemnatur. Verū dico uobis Heliam uenisse: et fecerūt illi quæcunq; uoluerunt, sicut scriptum erat de illo.* De Helia rumor quidam erat apud Hebræos quòd vēturus esset ante Christum. Veruntamen pharisęi non vt oportebat interpretabantur de Helia, sed spontanea malitia veritatem occultabant. Duo enim sunt aduentus Christi, is scilicet qui præteriit, & is qui futurus est. Prioris præcursor fuit Iohannes, posterioris autem erit Helias. Proinde Christus vocat Iohannem Heliam, & quòd acriter reprehendebat ac æmulabatur, & quòd solitudinem amabat. Vrget itaq; Christus iuxta pharisæorum opinionem, suspicantium quòd prioris aduentus Christi præcursor sit Helias. Et quomodo vrget? Helias quidem quum venerit, restituet omnia: & quemadmodum scriptū est de filio hominis vt multa patiatur. Sensus autem dictorum is est: Helias Thesbites quādo veniet, facturus est pacem cum Iudæis qui non credunt, & adducturus est illos ad fidem: & ita secundi aduentus præcursor futurus est. Nam si primi aduētus præcursor fuisset Thesbites restituturus omnia, quomodo scripta essent

Duorum ad uētū Christi præcursores duo.

pta essent de filio hominis quòd hæc & illa, & quòd debeat A pati? Igitur è duobus alterum colligitur: vel nō esse Heliam prioris aduentus præcursorem, si quidem vere dicunt scripturæ quòd pati debeat: vel non vere dicere scripturas dicentes quòd patietur Christus, si quidem crediderimus quod iuxta pharisæorum mentem prioris aduentus præcursor erit Helias. Helias enim restituturus est omnia, & non erit vltra incredulus Iudæus, sed omnes credent prædicationi quotquot Heliam audierint. Itaq; dominus opinionem pharisæorum euertens dicit quòd Helias iam venerit, hoc est Iohannes, & fecerunt quæcunq; voluerunt in eo, & tandem capite truncatus factus est ludi apud Herodem prēmium. *Et quum uenisset ad discipulos suos, uidit turbam multam circa illos, & pharisæos disceptantes cum illis. Et protinus uniuersa turba quum uidisset eum,* B *obstupuit, & accurrentes salutauerunt eum, & interrogauit scribas. Quid disceptatis ek illis? Et respondens unus è turba dixit, Præceptor adduxi filium meum ad te, habentem spiritum mutum: & quandocūque eum corripuerit, lacerat eum, atq; ille spumat ac stridet dentibus suis, & arescit: & dixi discipulis tuis ut eiicerent, & non potuerunt.* Quum venisset ad discipulos, nouem videlicet qui non ascenderant secum, vidit disceptantes eos cum pharisæis. Pharisæi autem freti absentia Iesu, molesti erant discipulis. At turbæ repente viso illo (desiderabāt enim illum videre) quasi à longinqua peregrinatione aduentantē salutant. Quidam autem dicūt quòd facies eius facta à luce transfigurationis formosior, ad salutationem populum inuitarit. Porrò respondens vnus è turba dixit Infirmæ fidei homo ille erat, sicut & do- C minus testatur dicens, O generatio incredula. & iterum, Credenti omnia sunt possibilia. Et ille ipse, Succurre incredulitati meę. Taxat autem discipulos tāquam incredulos. Etenim oportebat ipsum non coram omnibus illos accusasse, sed seorsum. *At ille respondens ei dicit, O natio incredula, quousq; apud uos ero? quousq; patiar uos? adducite illum ad me. Et adduxerunt illum ad eum. At uiso illo, continuo spiritus discerpebat eum, & prolapsus in terra uoluebatur spumās. Et interrogauit patrē illius, Quantū tēporis est quod hoc accidit ei? At ille dixit, A puero: & frequēter illū in ignē abiecit, & in aquas, quo perderet ek. age si quid potes, subueni nobis misertus nostri. Iesus autem dixit illi, Illud si potes credere, omnia possibilia credenti. Et confestim exclamans pater pueri cum lachrymis dixit, Credo domine, succurre incredulitati meæ. Quum uidisset*

Supra. 6.

D uidisset autem Iesus quod turba simul accurreret, increpauit spiritum immundum, dicens illi, Spiritus mute & surde, ego tibi imperо, exi ab eo, & ne posthac ingrediaris in illum. Et cum clamasset spiritus, multumque discerpisset eum, exiuit, & factus est tanquam mortuus, adeo ut multi dicerent, mortuus est. At Iesus correpta manu illius erexit eum, & ille surrexit. Ille quidem qui accesserat ad dominum, arguit discipulos quòd non possent sanare: Christus autem in ipsum crimen regerit, quasi ita dicens, Tu quoque incredulus es, in causa fuisti quòd non sanatus sit filius tuus. Verum hoc non illi soli dicit, sed generalem ad omnes sermonem vertit, & Iudæos omnes simul ob incredulitatē obiurgat. Verisimile enim erat multos ex astantibus fuisse scandalizatos. Ostendit autē desiderabilem sibi esse mortem, E quòd dicit, Vsquequo ero vobiscum? hoc est, affligor veriūcū vobis incredulis. Non tamen subsistit in hoc ꝙ eos reprehendit, sed etiam medicinam addit, non vt se ostentaret, sed magis vt cum summa modestia sanaret puerum. Vide autem quomodo non suę virtuti, sed illius: fidei sanitatem tribuat, dicens, Omnia possibilia credenti. Sed & iterum quum videret congregari turbam, increpauit spiritum, nolebat enim eam turba sanare, & ostentare se vt arrogantem. Quum increpasset autē & dixisset, Egredere, & ne vltra ingrediaris: innuat ꝙ propter incredulitatem hominis ingressurū iterū foret dæmonium, nisi suo prohibitum fuisset præcepto. Permittit autem discerpi filium, vt omnes sciāt dæmonis insidias, & ꝙ occidisset hominem, nisi diuina manu refrenatus & F tractus fuisset. Sæpe enim in ignē quis à dæmone protectus cōcupiscentię & iræ, & in aquam secularium negociorum procellis vndantem. Porrò dæmon hic mutus erat & surdus. Surdus quidem, vt audire nolens diuina eloquia: mutus vero, quòd neq; alios docere valēs quod oportebat. At vbi Iesus, hoc est sermo Euangelicus, manū apprehenderit, operatiuā dico virtutē, tūc liberamur ab hoc dæmone. Vide autē ꝙ Deus quidem adiuuat nos, deinde à nobis bona opera exiguntur. Dicit enim, Erexit illū Iesus, hoc erat Dei adiutorium. & surrexit, hoc est illius in bonis studium. Et quum esset ingressus domum, discipuli illius interrogabant eum seorsum: Cur nos non potuimus eicere illum, Et dixit illis, Hoc genus nulla re potest exire, nisi per orationem & ieiunium. Timebāt discipuli ne forte amisissent gratiam quam eis dederat dominus, & propterea nō potuissent eiicere

Fidei Christus mirabila sua adscribit.

Bona opa exigūtur.

eiicere dæmonium. Vide autem & reuerentiā eorum quomodo seorsum ad illum accedunt. Hoc enim genus. Quale? Vel lunaticorum, vel omne dæmoniorū genus nō egreditur alio quodā modo, nisi precatione & ieiunio. Oportet enim ieiunare eum qui dæmonē patitur, & qui sanaturus est: & vtrisq; necessariū est ieiunium, magis autē illius qui dæmonem patitur, ieiunium exigit sermo. Oportet autē nō ieiunare solum, sed & orare: neq; solum orare, sed & ieiunare. Sic enim veræ A pręces fiunt, si nō solum oretur, sed & ieiunetur: vt ne grauetur qui orat, ciborū vaporibus, sed expeditus sit & leuis.

Ieiunii uir tus in dæmoniacis.

Veræ pręces quæ fiant.

Et illinc digressi iter fecerunt per Galilæam, nec uolebat ut quisquam sciret. Docebat enim discipulos suos, & dicebat illis, Filius hominis tradetur in manus hominū, & occident eum, & occisus tertio die resurget. At illi ignorabant quod dixerat, & timebant eum interrogare. Vbiq; miraculorum operationibus interserit sermonē de passione, vt ne putent ipsum propter impotentiam pati. Dixit igitur quod durum erat, quia occident: & subdit quod iucundum, quia tertio die resurrecturus esset: vt discamus quod semper lęta sequuntur ad tristia, & in tristibus non frustra mœreamus, sed speremus meliora. Et uenit in Capernaū: & quum uenisset in domum, interrogauit illos, Quid in itinere inter uos disputabatis? At illi siluerunt. Nam inter se disputauerant inter uiam quis esset maior. Et quum consedisset, accersiuit duodecim, & dicit illis, Si quis uult primus esse, is erit omnium minister. Atque arreptum puerum statuit in medio illorū: & quum cepisset illum in ulnas suas, dixit illis, Quisquis unum ex talibus pueris receperit in nomine meo, me recipit: & quicunq; me recipit, non me recipit, sed eū qui me misit. Discipuli adhuc humanū quiddā sapientes, cōtendebāt inter se quis eorum maior & dignior esset apud Christū. Dominus autem nō prohibebat pręlationis cupiditatē: vult enim nos aspirare ad sublimiorē gradū: at nō rapere nos vult primas dignitates, sed potius per humilitatē respicere sublimitatē. Puerum enim statuit in mediū, & illi similes nos vult fieri. Puer enim neq; gloriā desiderat, neq; inuidet, neq; vindictæ cupidus est. Et nō solū, inquit, si ipsi tales fueritis, mercedē accipietis magnā: sed & si alios tales venerabimini, propter me, regnū cęlorū accipietis. me enī accipitis. qui aūt me suscipitis suscipitis eū qui me misit. Vides igitur quāta sit humilitas, simpliceſq; & absq; fraude mores. Filiū enī & patrē in nobis habitare facit. manifestū autē ꝙ & spiritum sanctū.

Matt. 18

Luc. 9.

B

C

Puer.

Quāta sit humilitas

Respondit

D *Respondit autem ei Iohannes dicens, Præceptor, uidimus quendã in nomine tuo eiicere dæmonia, nec sequitur nos: & prohibuimꝰ illũ propterea quod non sequitur nos. At Iesus ait, Ne prohibeatis illum. Nullus enim est qui si fecerit uirtutem per nomen meum, possit cito male loqui de me. Qui enim non est aduersus nos, pro nobis est.* Non zelotypia quadam vel inuidia ductus tonitrui filius prohibet illum qui dæmonia eiicit: sed volens omnes qui inuocant nomen domini nostri Iesu Christi, etiam sequi ipsum, & vnum esse corpus omnes discipulos. Vel enim in principio prædicationis quidam vanæ glorię studio capti, voluerunt & ipsi signa facere. Videntes autem nomen Iesu multum valere, super infirmos hoc dicebant, signaque faciebant, alioqui gratia diuina indigni. Volebat enim Christus dilatari prædicaE tionem etiam per indignos. Quid igitur saluator? Non permittit Iohannem prohibere signa facientem. Omittite, inquit, nullus enim qui fecerit virtutem in nomine meo, statim poterit mihi male loqui. Nam quo pacto male loqueretur de me, qui nomen meum in occasionem gloriæ prætexit, & innocando illud operatur mira? Videtur autem dominus sibi contradicere. Dixerat enim alibi, *Qui non est mecum, cõtra me est*: nunc dicit, *Qui non est contra nos, pro nobis est.* Videntur quidem hæc diuersa, non sunt autem. Nam quum dicit, *Qui non est mecum, contra me est*: de dæmonibus est dictũ, qui studeant à diuinis abstrahere, & quę Dei sunt, dispergere. Quod autem nunc, dictum de hominibus, qui ad deum quodF dam adducunt per miraculorum operationem. *Quisquis enim ad bibendum dederit uobis calicem aquæ nomine meo, quod sitis Christi: amen dico uobis, nequaquam perditurus est mercedem suam. Et quisquis offenderit unum ex pusillis qui confidunt in me, melius foret illi si circundaretur saxum molare circa ceruicem eius, & abiceretur in mare.* Non solum, inquit, facientes virtutem in nomine meo, non prohibeo, sed siquis minimum quiddam dederit vobis propter nomen meum, & susceperit vos propter humanam gratiam, vel mundanam, neutiquam perdet mercedem suam. Dixit autem calicem aquæ, propter eos qui paupertatem prætexunt. Etiam si calicem, inquit, aquæ dederis contemptibilem, neq; illum perdis. Quemadmodum autem si vnum ex paruis honoraueris, gratus eris deo: sic si vnum ex paruis scandalizaueris, expediret tibi si mola asinaria de collo tuo suspenderetur. grauiorem enim pœnam sustinebimus. Sen-

Luc. 11.

Cur dixerit calicẽ aquæ.

mus. Sensibile autem supplicium dixit, terrens nos per hoc A sensibile exemplar. *Et si tibi fuerit obstaculo manus tua, amputa illam. bonum est tibi mutilum ad uitã ingredi, potius quàm duas manus habentem abire in gehennã, in ignem inextinguibilem, ubi uermis illorum non moritur, & ignis non extinguitur. Et si pes tuus fuerit tibi obstaculo, amputa illum. bonũ est ut ingrediaris ad uitam claudus, potius quàm duos pedes habens mittaris in gehennã, in ignem inextinguibilem, ubi uermis illorum non moritur, & ignis non extinguitur. Et si oculus tuus tibi obstaculo est, erue illum: bonum est tibi ut luscus introeas in regnum dei, potius quàm ut duos oculos habens mittaris in gehennam ignis, ubi uermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur. Nam omnis homo igne salietur, & omnis uictima sale salietur. Bona res est sal. cæterum si sal insulsus fuerit, per quid ipsum cõdietis? Habete in uobisipsis salem, & pacem habete inter uos inuicem.* B Postquam interminatus est his qui scandalizant, & expediret eis si proiicerentur in mare: nunc admonet eos qui scãdalizantur, vt caueant sibi ab his qui parati sunt offendere & scandalizare alios. Nam siue pes siue manus siue oculus fuerit qui scandalizat te, hoc est, quantúmuis sit tibi familiaris, etiamsi tibi sanguine iunctus sit, vel vtilis, amputa illũ, hoc est, renuncia eius amicitiæ & familiaritati. Vermis autem & ignis quę puniunt peccatũ, vniuscuiusq; sunt conscientia, & memoria eorũ quę in hac vita fœde sunt acta: quia quasi ver mis absumit, & quasi ignis ardet. Omnis enim homo igne salietur, hoc est probabitur: id quod & Paulus dicit, & in igne probãbitur omnia. Et omnis, inquit, victima sale salietur. Hoc autẽ ex Leuitico dixit. Ibi enim inquit deus, Omne donum C victimæ vestrę salietur. Bonum igitur est vos sale condire sacrificia vestra, sale dei, hoc est, nõ offerre victimas infirmas & pigras, sed vegetas & validas. Sal autẽ dicit etiam apostolos dominus, & omnes simpliciter qui virtutẽ habent conseruandi, & à putredine cohibẽdi. Nam sicut sal carnẽ prohibet & non sinit vermes procreare, ita & sermo doctoris si recens & mordax sit, carnales homines cõstringẽs, nõ sinit in ipsis generari vermẽ irrequietum. Si autem doctor insulsus fuerit, & nihil habeat quod cõstringat & cohibeat, in quo salietur, hoc est, condietur? Habete igitur in vobisipsis salem, hoc est, spiritus gratiam, quæ cohibeat, ita vt pacifici sitis. nam qui constrigitur charitate erga proximum, hic salem habet, & pacificus est cum fratre suo.

Mꝰ. Sẽsibile supplicium dixit, terrens nos per hoc sensibile exemplar.

Esaiæ. 56 Matth. 5. Luc. 14.

Vermis nõ morietur. Ignis inextinguibilis.

Sal qui sunt. Simile.

Leuit. 2. 1. Cor. 3.

D CAPVT X.

T quum inde surrexisset, uenit in fines Iudææ per
regionē quæ est ultra Iordanē, & cōuenīūt rursum
E turbæ ad illū, & sicut cōsueuerat, rursum docebat
eas. Et adeuntes pharisæi interrogabāt illū, Licet
Mat. 19. ne uiro uxorem repudiare? tentantes illū. At ille
respondēs dixit illis, Quid uobis præcepit Moses? At illi dixerūt, Mo
Deut. 14 ses permisit libellum repudii scribere, ac dimittere. Et respondens Ie
sus dixit illis. Ad duritiā cordis uestri scripsit uobis præceptum istud:
Gen. 1. 2. cæterum ab initio creationis masculum & fœminam fecit illos deus:
Ephe. 5. propter hoc relinquēt homo patrem suum & matrem, & adhærebit
1. Cor. 6 uxori suæ, & sient duo caro una. Itaq; non iam sunt duo, sed una caro.
E Quod igitur deus copulauit, homo ne separet. Sæpenumero reli-
Hierosoly quit dominus Iudæos propter inuidiam illorum, nūc autem
ma pha- iterum in eorum regionem transit. Et non Hierosolyma nūc
risæorum ascendit, sed in fines Iudææ, vt populo simplici prodesset.
nomine. Hierosolymitæ enim omnis malitiæ officina erant, propter
Captiosa pharisęorum malitiam. Vide ergo malitiam illorum, quomo
pharisæo do tentent dominum, non relinquentes illum, ne credant ei
rū quæstio turbæ, sed semper accedunt, & sperant se quęstionibus illum
facturos perplexum animo, & confutaturos. Rogabāt enim
quæstionem quæ vtrinq; præcipitia habebat. An liceat ho-
mini vxorem dimittere? Nam si diceret quòd liceret absol-
uere, obiecissent ei quòd dixisset extra causam fornicationis
non licere absoluere. Si autem diceret quòd non liceret, taxa
F rent eum vt aduersarium doctrinis Mosi. Christus igitur, qui
est sapientia ipsa respōdet eis responso quo laqueos illorum
effugit. Rogat enim illos quid eis præceperit Moses. Quum
autem illi dixissent præceptum esse dimittendam, interpreta
tur eis legem. Non adeo crudelis erat Moses, inquit, vt talem
introduceret legem, sed ad vestri cordis duritiā scripsit hoc.
Iudæorū Deus enim sciens Iudæorum inhumanitatem, quòd qui fe-
inhumani mel ex eis odio habere cœpisset mulierem, occidisset eam:
tas erga concessit eis legem talem, non sibi placentem. Ab initio au-
uxores. tem non sic erat, sed dei consilium noluit polygamiam, vt
hæc relinqueretur, & altera duceretur vxor: & iterum relin-
queretur illa, & assumeretur alia. Nam si hoc esset, fecisset
deus vnum quidem virum, multas autem mulieres. Nunc au
tem hoc non fecit, sed masculum & fœminam fecit, vnum
vni

vni copulari iubens. Possemus forte & sic hunc locum intel- A
ligere. Sermo doctoris, qui semen bonum mittit in animam Secundus
fidelis hominis, habet rationem viri erga animam quę illum huius loci
suscipit. Sæpe igitur ratio quę cupit prodesse animæ quę ver- intellect⁹
bum suscipit, relinquit patrem suum, hoc est mentē sublimē:
& matrem suam, hoc est verbum ornatū: & adhęret vxori suę
attemperando se illi, quæ illi expediant docens, & sæpe sen-
sum imperfectum ac verba simplicia & idiotarum proferēs:
& tunc sunt duo in carnem vnam, hoc est, credit anima car-
nem factum esse verbū dei, & nulla humana cogitatio potest
separare animā à tali fide. Et in domo rursum discipuli illius ea-
dem de re interrogauerunt illum. & dicit illis, Quicunq; repudiaue-
rit uxorem suam, & duxerit aliā, adulterium committit aduersus illā.
Et si mulier repudiauerit uirū suum, & nupserit alteri, adulteriū com B
mittit. Iterum etiam discipuli scandalizati sunt, atq; eam ob
causam denuo ad eum accedunt & interrogant, quasi nondū
satis factū esset menti eorū. At ipse respondit eis dicens, Qui
dimiserit vxorē suam, & duxerit aliā, adulter est eius, scilicet
secundæ. Similiter quoque & vxor adulterа est, quæ reliquit
virum proprium, & alteri coniuncta fuerit. Et attulerunt ad Luc. 18.
illum puellos, ut tangeret illos. Discipuli uero increpabant eos qui
adducebant. Quum uidisset autem Iesus, indignatus est, & dixit il-
lis, Sinite puellos uenire ad me, ne prohibete illos: talium enim est re
gnum dei. Amen dico uobis. Quicunq; non acceperit regnum dei tan-
quam puellus, haudquaquam ingredietur in illud. Et quum cepisset il
los in ulnas, impositis manibus super illos benedixit eis. Magna
fides turbarum, quæ etiam sola manuum impositione bene- C
dici à Christo existimabant puellos quos offerebant. Disci-
puli vero indignum hoc esse Christo arbitrabantur, quòd
pueri adducerentur ad ipsum: & prohibebant adducentes.
Quid igitur Christus? Vt doceat humilitatem, & munda-
ni fastus contemptum, illos & suscipit, & vlnis amplectitur.
Ostendit enim quòd simplices & innocētes suscipiat, ideoq;
dicit, Talium est enim regnū dei. Vide, nō dixit, horū est enim
regnum dei, sed talium, hoc est, eorum qui per præparationē
innocentiam acquirunt, quam puelli à natura habent. Puer
enim neq; inuidet, neq; vindictam meditatur, neq; si flagel-
letur à matre, recedit: sed & vestem suam nouam regiæ pur- Simplici-
puræ præfert. Sic & qui virtutibus vacat, matri suæ, Ecclesiæ tas pueri-
dico, neq; voluptatem, quæ multis imperat, neque quippiam lis.

D prefert. Ideo in vlnas tales suscipit Iesus, dicens, Venite ad
Matt. 11. me omnes qui laboratis. & benedicit dicẽs, Venite benedicti
25. patris mei. Regnum autẽ dei, prædicationẽ & promissionem
præsentiũ bonorum dicit. Quisquis igitur acceperit prædica-
tionẽ dei sicut puer, non diiudicans vel discredens, ille ingre
ditur in regnũ dei, & in bona quę iam fide suscepit. *Et quum*
exiret in uiam, accurrit quidam, ac genua flexit illi, & interrogabat
eum, Præceptor bone, quid faciam ut uitam æternã possideam? Iesus
autẽ dixit illi, Cur me dicis bonũ? Nemo bonus, nisi unus, nempe deus.
Præcepta nosti? Ne committas adulterium, ne occidas, ne fureris, ne fal-
Exod. 20 *sum testimonium dicas, ne fraudes, honora patrem tuum & matrẽ. At*
ille respondens dixit illi, Præceptor, hæc omnia seruaui ab adolescen-
tia mea. Iesus autem intuitus illum, dilexit eũ, & dixit illi, Vnum tibi
E *deest: abi, quæcunq; habes uendę, & da pauperibus, & habebis the-*
saurum in cælo, & ueni sequere me, sublata in humeros cruce. At ille
molestia affectus per sermonem, discedebat mœrẽs. habebat enim pos-
sessiones multas. Quidã taxant adolescentẽ illũ vt insidiatorẽ
& malum & tentatorẽ. At nõ ita se res habet, sed amabat di-
uitias, nõ tentabat. Audi enim Euãgelistã, qꝝ quum intuitus
esset eũ Iesus, dilexerit illũ. Quare igitur sic respõdit ei Chri
stus dicẽs, Nullus bonus? Quia ad ipsum accesserat tanq; ad
hominẽ, & ad vnũ ex magistris. Dicere enim vult Christus:
Si quidẽ vt magistrũ bonũ me esse putas, nullus homo bonus,
si cum deo cõferatur. sin vt deum, me bonũ esse censes, quid
igitur magistrum me vocas? Et ita verbis istis Christus men
tem hominis illius sublimiorẽ reddere vult, vt ipse tanquam
F deus agnoscatur. Sed & aliud quiddam corrigit, docendo il-
lum ne aduletur his cũ quibus cõuersaturus est, sed radicem
fontémq; bonitatis sciat deum, cui honor tribuẽdus est. Ad-
miror autem adolescentem, qꝝ cũ alij pleriq; sanandorũ mor
borũ gratia accesserint, ille vitę ęternę hęreditatẽ quęsierit,
tametsi grauissimo auaritiæ morbo teneretur: propter quod
quũ audisset, Vade, vende, & da pauperibus, abiit tristitia af-
fectus. Vide autẽ qꝝ non dixerit, Vade, & quęcũq; habes, par
ticulatim vende, & da: sed, vende vsq; ad vnũ, & da pauperi-
bus, inquit, sed nõ adulatoribus & intẽperatis. Insuper & hoc
Nõ ões dicit, Veni sequere me, hoc est, & omnem aliam virtutẽ am-
pauperes plexare. Multi enim pauperes sunt, sed non humiles: vel etiã
humiles. humiles, nõ tamen sobrij, sed ebrij, vel alio quodã malo im-
pliciti. Et propterea dominus dicit, Vende, & da pauperi-
bus, &

bus, & sequere me, sublata cruce, hoc est præparato teipso pro A
me ad mortem. At hic mœstus ob sermonem illũ, abiit. Habe
bat enim possessiones multas. Neq; enim similiter alligãtur
hi qui multum, & hi qui parũ possident. Difficilius enim ex-
pediuntur vincula eorum qui multa possident. Verum & si
quis adolescens fuerit, adolescens inquam & paruulus sensu,
& malè cõposito pectore, vẽdat facultates suas, vtpote irã &
cõcupiscentiam, & quęcunq; ex his mala pullulãt, & det ea
ac abiiciat pauperibus, hoc est dæmonibus (pauperes enim
sũt, omniq; priuati bono, & exciderũt diuitiis bonitatis dei) *Pauperes*
& tunc sequatur Christum. Nam qui diuitias peccatorũ dæ- *dæmones*
monibus obiecerit, sequi poterit Christum. Declina enim à *Psal. 36.*
malo, inquit, hoc est, abiice malas diuitias pauperibus pote-
statibus, dæmonibus inquam: & fac bonum, hoc est, sequere B
Christum, & tolle crucem. *Et quum circunspexisset Iesus, dicit*
discipulis suis, Quam difficulter ii qui pecunias habent, in regnum dei
intrabunt? Discipuli uero obstupuerũt super uerbis illius. At Iesus rur
sum respondens dicit illis, Filii, quàm difficile est eos qui fiduciam hã
bent in pecuniis, regnum dei ingredi? Facilius est camelum per fora-
men acus ingredi, quàm diuitem in regnum dei ingredi. Illi uero su-
pra modum admirati sunt, dicentes intra sese, Et quis potest saluus
esse? Intuitus autem Iesus illos dicit, Apud homines impossibile est, nõ
apud deum: nam omnia possibilia sunt apud deum. Diuitiæ nõ malę
sunt, sed qui illas habent, digni sunt qui taxentur: non enim
illas habere oportet, hoc est detinere, sed eis vti pro necessita
te. χρήματα enim, hoc est opes, dictæ sunt possessiones, quia C
vsui sunt hominibus, & opẽ atq; auxiliũ afferunt: non autẽ qꝝ *Cur Græ*
detinendæ sint. Qui igitur illas habent & includunt, difficili- *cis χρήμα*
lè in regnum dei ingrediuntur. Difficile autem hoc loco pro *τα possef*
impossibili intellige. Impossibile enim diuitem hominẽ sal- *siones di-*
uari. Hoc autẽ manifestũ ab exemplo quod ponit dominus, *uitiæ.*
dicens quòd facilius sit camelum intrare per foramen acus, *κάμηλος.*
quàm diuitem in regnũ. Per camelum autẽ intellige vel ani *Græcis a-*
mal, vel crassum funẽ quo nautæ vtuntur. Impossibile enim *nimal uel*
est hominem, quatenus diues est, saluari. Etenim apud deum *rudẽs quo*
hoc possibile est. Dixit enim Christus. Facite vobis amicos *nautæ al*
ex mammona iniustitiæ. Vides quòd si deum audiuerimus, *ligandis*
quomodo possibile fiat. Apud homines autem impossibile, *anchoris*
hoc est, quando humana sapimus, impossibile est. Iam quare *utuntur.*
discipuli obstupuerũt super verbis illius? Nõ enim ipsi diui- *Lucæ. 16*
tes

Dtes erant. Mihi videtur ꝙ pro omnibus hominibus anxij fie-
Quo deo omnia sint possibilia. rint. Iam enim misericordes cœperant fieri. Quidam hoc lo-
co dubitant quomodo dixerit, Omnia possibilia sunt deo:
quum deus peccare nequeat. Dicimus itaque, quãdo dicit o-
Peccatum quid. mnia, intelligimus ea quę sunt, peccatũ autem nõ est. Pecca-
tum enim res est sine essentia, & sine substantia. Vel aliter,
Roma. 5. Peccatum nõ est potentię, sed infirmitatis: sicut & Apostolus
Psal. 15. dicit, Christus, quũ nos infirmi essemus, mortuus est. Et ite-
rum Dauid, Multiplicatæ sunt infirmitates eorũ, & ita pec-
catum apud deum nõ est possibile, quia infirmitas est. Num-
quid autem dicunt deum factum infectũ facere nõ posse? Di-
cimus deum esse veracem: factũ autem infectum facere, men
dacium est Quo pacto, quęso, verax fecerit mendaciũ? Prius
E enim perderet naturam suam: & ideo qui sic loquuntur, per-
inde loquuntur ac si quęrant, Num potest deus nõ esse deus?
Vides igitur quàm ridicula sit quęstio. *Et cœpit Petrus dice-
re illi, Ecce nos reliquimus omnia, & sequuti sumus te. Respondens
autem Iesus dixit: Amen dico uobis, nullus est qui reliquit domum, aut
fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorẽ, aut liberos,
aut agros, mea causa & euãgelii, quin recipiat cẽtupla nũc in tẽpore
hoc, domus, & fratres, & sorores, & matres, & liberos, & agros cũ
persecutionibus, ac in uenturo seculo uitam æternam. Multi autẽ pri-
mi erunt postremi, & postremi primi.* Petrus tametsi pauca re-
liquisset, quia tamen dixit omnia, indicium est quod etiam
pauca vinculo quodam illum detinuerint: & ita beatificatus
est is qui etiam pauca reliquerat. Quumque solus Petrus ro-
F gasset, omnibus generaliter loquitur Christus, dicens, Om-
Quo uxor & parentes relinquendi. nis qui reliquerit vxorem, vel patrem. Hæc dicit non vt pa-
rentes velit auxilio destitui, & ab vxoribus separari, sed do-
cet nos præferre pietatem erga deum omnibus carnalibus.
Quia enim vere bellum à prædicatione accensum erat, & ne-
gaturi erant pueri parentes propter pietatem, dicit, Quisquis
reliquerit cognatos quos sibi natura dedit, & in summa, cor-
poralia omnia propter Euangelium, centupla omnia accí-
piet in præsenti seculo, & in futuro vitam æternam. Num-
Iulianus. quid ergo & mulieres centum accipiet? Etiam. Tametsi ma-
Quæna uiro ab uxore utilitas ledictus Iulianus hoc irriserit. Quid cõfert vxor domui vi-
ri? Omnino curat vt vir habeat quod edat, quibus indua-
tur, & horum omnium curam adimit viro. Videtaque hoc
etiam in Apostolis. Quot mulieres fuere quibus cura erat de
cibo &

cibo & esu illorum, & quæ ministrarunt eis, qui nihil horum A
curabant, sed solum sermonem & doctrinã? Similiter matres
& patres multos habuerunt apostoli, qui diligerent, & ami-
co affectu erga se essent. Et Petrus qui vnã domũ reliquerat,
postea omniũ discipulorũ suorũ domos habebat. Et nũc quo
que vbiq; terrarũ erecta sunt tẽpla in noĩe eius, quæ sunt cla
ræ domꝰ. Et qđ maiꝰ, hæc oĩa in pſequutionibꝰ possidẽt san
cti, hoc est qđ dicit cũ pſecutionibꝰ, id est pſequutionẽ passi,
& male affecti atque afflicti. Vñ & qui vltimi in hoc seculo *Qui primi*
videnť ppter afflictiones & pſequutiones, erũt primi ppter *& qui po*
spem in deum. Sed & pharisæi qui videntur primi, facti sunt *stremi.*
postremi. Qui autem relictis omnibus sequuti sunt Christũ, Matt. 20
facti sunt primi. *Erant autem in uia ascẽdentes Hierosolyma, &* Lucæ. 18
præcedebat illos Iesus, erantque pauefacti, & sequentes timebãt. Et B
*assumptis Iesus rursum duodecim, cœpit illis dicere quæ sibi euentura
essent. Ecce ascendimus Hierosolyma, & filius hominis tradetur prin
cipibus sacerdotum & scribis, & condemnabunt eum ad mortem. &
tradent illum gentibus, & illudent illi, & flagellabunt eum, & in-
spuent in illum, & occident eum, & tertia die resurget.* Quare
prædicit eis euentura? Vt mẽtes discipulorum præparet, quo
prius audita facilius ferant, & non repente præcellantur ani
mo. Insuper vt sciant quòd voluntarius patiatur. Nam qui
prænouit, & effugere potest, & non fugit: manifestum quòd
volũtarium se passionibus exponat. Seorsim autem assumit
discipulos, & cum solis illis loquitur. Secretum enim myste-
riũ erat passio, quod familiarioribus dũtaxat reuelãdũ erat,
& propterea in via omnes præcedit, volẽs à multitudine se-
gregare discipulos. Insuper per hoc quòd omnes præcedit C
& præuenit in via, ostendit quòd ad passionem accurrat, &
non fugiat mortem propter nostram salutem. Quãuis autem
multa enumerat aspera, omnium tamen illorum sufficiẽs cõ
solatio est vnum hoc, quòd tertia die resurget. *Et accedũt ad
eum Iacobus & Iohannes filii Zebedæi dicentes, Præceptor, uolu-
mus ut quicquid petierimus, facias nobis. Ille uero dicit eis, Quid me
uultis facere uobis? Illi uero dixerunt ei. Da nobis ut unus tibi a dex-
tris, & alter tibi a sinistris sedeamus in gloria tua. Iesus autem dixit
illis, Nescitis quid petatis. Potestis bibere poculum quod ego bibo? &
baptismate quo ego baptizor, baptizari? At illi dixerũt ei, Possumus.*
Alius Euãgelista dicit quòd mater illorum accesserit ad
Christum. Verisimile autem est vtrunque factum, & aposto

Dlos pudore quodam matrem præmisisse,& deinde ipsos seorsum adiisse:idcirco & Euangelista assignat hoc dicens, Accesserunt,hoc est, seorsum adierũt,aliis segregatis. Quid igitur fuerit quod petierunt,discamus. Cogitabant quod ascenderet in Hierosolyma vt regnaturus tẽporali quodã regno, & postquam regnasset,passurus esset ea de quibus dicebat. Talia secum cogitantes,petiuerunt sedem & à dextris & à sinistris,idcirco & dominus increpat eos tanquã stultũ quiddam petentes. Nescitis enim,inquit, quid petatis. Vos enim creditis sensibile quoddam meum regnum esse, & temporalem sedem petitis:at res non ita se habet,sed omnia hæc supra mẽtem hominis sunt. Et sedere à dextris meis, magnum est,& quod excellit etiã angelicos ordines : & vos quidẽ ad gloriam festinatis, ego autẽ ad mortem vos voco. Poculum enim & baptisma crucem nominat. Poculum quidem,quod statim somnum conciliet,& quod ab ipso magna cum suauitate sumatur. Baptisma autem, quòd futura esset peccatorũ purificatio. At hi non intelligẽtes qd diceret,polliciti sunt. Opinabantur enim eum loqui de poculo sensibili,& baptismate quo baptizabantur Iudæi quum ante cibum se lauarẽt.

E

Sedere a dextris Christi.

Crux poculum & baptismꝰ.

Iesus autem dixit illis, Poculum quidem quod ego bibo, bibetis: & baptismate quo ego baptizor, baptizabimini: cæterum sedere mihi a dextris ac sinistris, non est meum dare, sed iis continget quibus paratum est. Ad martyrium quidem,inquit,peruenietis, & moriemini pro veritate: at sedere à dextris ac sinistris , non est meum dare . Hoc loco duo quæri solent: Primo,num cuipiam paratum sit sedere:deinde an omnium dominus possit sedem istã dare?Dicimus igitur,quòd nullus à dextris sedebit & sinistris. Et quum sæpe in scripturis audieris cathedrã, non cathedram intelligas,sed excellentem dignitatẽ. Quòd autem non sit meum dare,hoc talem habet sensum : Non est meum,hoc est iusti iudicis,dare vobis ad gratiam dignitatẽ istam(non enim iustus essem)sed his qui laborauerint,præparata est dignitas illa:quemadmodum si iustus rex præsideret certamini cuipiam,& deinde accedant ad illum quidam amici eius,& dixerint,da nobis coronas:dicet vtique, non est meum dare,sed si quis certauerit & vicerit , illi præparata est corona. Et ita etiam vos ô filii Zebedei, martyres quidem eritis propter me:si autem quis inuentus fuerit cum martyrio omnes alias virtutes possidere amplius quàm vos,

F

Duæ quæstiones.

Cathedra quid sit in scripturis

ille vos præcedet. *Et quum audissent decem, cœperunt indignari* A *super Iacobo & Iohanne. Iesus autem quum uocasset eos ad se, dicit illis, Scitis quod qui uidentur imperare gentibus, dominium exercent aduersus illas: & qui magnates sunt inter eas, potestatem exercent in illas. Verum nõ sic erit inter uos: sed quicunq; uoluerit ex uobis fieri magnus inter uos, erit minister uester: & quicunq; uoluerit ex uobis esse primus, erit omnium seruus. Nam & filius hominis non uenit ut sibi ministraretur, sed ut ipse ministraret, ac daret animam suam redemptionem pro multis.* Discipuli adhuc humanis affectionibus & inuidia laborabant: ideo & indignantur aduersus duos. Sed quando ? Quum vidissent eos non susceptos esse a domino,sed quasi repulsam passos,tunc indignati sunt. Quandiu enim à domino honorabantur, ferebant non indignantes,quãuis viderẽt eos præferri: quum B autem nunc ipsi honorem sibi deposcunt , non ferunt alii. Cæterum nunc quidem ita imperfectè se gerunt, postea autem videbis eos mutuum sibi de primatu cedere. At Christꝰ sanat illos,& primum demulcet illos, propius ad se vocando. Hoc enim significat quod dicit , Quum vocasset eos ad se. Deinde monstrat quod rapere honorem,& ambire dignitates, gentium sit. Principes enim gentium magna potestate & authoritate efferuntur: discipuli autẽ mei non sic: sed qui vult esse magnus,ministret omnibus: quoniã & hoc magnæ animæ est,omnia ferre,& omnibus seruire. Et exemplum in promptu erat. Etenim filius hominis non venit vt sibi ministraretur,sed vt ipse ministraret,& daret animam suam redẽ C ptionem pro multis,quod maius est quàm ministrare. Quãdo enim quis non solum ministrauerit , sed & mortuus fuerit pro eo cui ministrat,quid illo maius & admirabilius? Attamen ministeriũ illud & condescẽsio,exaltatio fuit ac gloria tam sua quàm omnium. Etenim priusquam factus est homo,tantum ab angelis agnoscebatur: postquã autem factus est homo & crucifixus,non solum illam gloriam habet , sed & aliam accepit,& in toto regnat orbe.

Et ueniunt Hierichò: quumque egrederetur ab urbe Hierichò, ac discipuli illius,& turba copiosa, filius Timæi Bartimæus cæcus sedebat iuxta uiam mendicans. Et quum audisset quod Iesus Nazarenus esset, cœpit clamare & dicere, Fili Dauid Iesu miserere mei. Et increpabant illum multi ut taceret. At ille multo magis clamabat, Fili Dauid miserere mei. Et stetit Iesus, ac iussit illum uocari: & uocant cæcum,

D *cãm, dicentes illi, Bono animo esto: surge, uocat te. Ille uero abiecto*
pallio suo surrexit, & uenit ad Iesum. Et respondens dixit illi Iesus,
Quid uis faciam tibi? Cæcus autẽ dixit ei, Rabboni, ut uisum recipiã.
Iesus autem dixit illi, Abi, fides tua saluum te reddidit. ac protinus
Mat.20. *recepit uisum, & sequebatur Iesum in uia.* Matthæus duos cæ-
Quid sibi uult quod Iesus cæcũ interrogat. cos narrat: & fieri potest duos quidem esse sanatos, hunc au-
tem ex illis clariorem fuisse, cui⁹ nunc mentionẽ facit Mar-
cus. Vide autem quomodo turbæ Iesum venerãtur, & ita ve-
nerantur cæco clamante, quasi rex quispiam præteriret. Por
ro Iesus illum interrogat, vt ne quis putet ꝙ ille alia volue-
rit, Christus autem alia dederit. Grati autem animi cæcus
erat, qui postquam sanatus est, Iesum non dimisit, sed sequu-
tus est illum. Iam & per anagogen intelligere possumus: Hie
richo locus ille inferior est: cæcus autem qui sedet hoc loco,
E humana est natura, quæ filius erat dei, qui super omnẽ digni
tatẽ. Ista igitur clamabat ad Iesum, per Hiericho, id est hãc
vitam, euntem. Misericordia autem motus erga illam, & pro
pter fidem, saluam eam fecit vbi vetus peccati vestimentum
exuit. Seruata autem sequuta est illum, faciendo mandata in
via, hoc est in hac vita. Hic enim possumus sequi Christum:
postea autem excludũtur omnes à mãdatorum operatione.

CAPVT XI.

Mat. 21. Luc. 10. *T quum appropinquant Hierosolymis ad Bethphage & Bethania m iuxta montem oliuarum, emittit*
B *duos è discipulis suis, & dicit illis, Abite in uicũ qui*
F *contra uos est, & statim ingredientes in illum, inue-*
nietis pullum alligatum, supra quem nullus hominũ
sedit: soluite eum, & adducite: & si quis uobis dixerit, Cur facitis
hoc? dicite quod dominus eo opus habet: & cõtinuo illum mittet huc.
Abierunt autem, & inuenerunt pullum alligatum iuxta ianuam fo-
ris in biuio, & soluunt illum. Et nonnulli eorum qui illic stabant, dice
bant illis, Quid facitis soluentes pullum? At illi dixerunt eis quema-
modum præceperat Iesus, & sinebant illos. Sæpe etiã alias ve-
nit Hierosolymam, sed nunquam cũ tanta maiestate, quan-
ta nunc. Prius quidem delitescebat propter inuidiam illorũ:
nunc autẽ quia passionis tempus aderat, quod ipse sibi præ-
niuerat, clarior venit: vt si velint, gloriam eius intelligãt, &
ex prophetiis quæ de ipso erant, agnoscant eum esse deũ ve-
rum. sin nolint, in maiorem condemnationem eorum sit, ꝙ
etiam

etiam tam claris miraculis nõ crediderint. Vide enim quot A
signa eis hoc loco dixerit. Dixit eis, Inuẽietis pullum: dixit
prohibendũ: & deinde cum dicerent, Dominus illo opus ha-
bet, dixit dimittedum. Neutiquam enim hoc parum fuisset
apostolis permitti vt abducant pullum, nisi diuina quædam
virtus dominos pulli adegisset: præsertim pauperes & agri-
colas fortassis. Attamen disce dominum id non sine causa fe
cisse: neque opus habebat asina, qui toties Iudæam & Gali-
læam peragrauerat: sed monstrabat quòd super populũ gen- *Asina qđ*
tium sessurus esset, qui tum incredulus erat & ineruditus, & *designat.*
vinctus peccatis suis in biuio, hoc est vita hac, apud ianuã,
quæ est extra ecclesiam. Solutus est autem ab apostolis per
baptismum & fidem: & vectus est in eo dominus, quum apo-
stoli vestimenta sua, hoc est omnem qui ex virtute decorem B
imposuissent. Prius enim nudi erant Gẽtiles & deformes, pa
trantes nepharia: postquam autem ab apostolis adducti fue
runt, tunc honestè didicerunt ambulare, & propterea etiam
in ipsis fertur gestatus Christus. Fuerunt autem quidã, nẽpe
ii qui prius domini pulli, hi prohibere ausi fuerunt apostо-
los: vel certè dæmones: sane & his apostoli prævaluerunt.

Et adduxerunt pullum ad Iesum, & iniecerunt illi uestimenta sua,
sederque super illum. Multi uero uestimenta sua sternebãt in uiam,
alii uero frondes incidebant ex arboribus, & sternebãt in uiam. Et
qui præcedebant, quique sequebantur, clamabant dicẽtes, Hos anna
benedictus qui uenit in nomine domini. Benedictũ quod uenit regnũ,
in nomine domini patris nostri Dauid, Hos anna in altissimis. Mul
titudo quãdiu incorrupta manet, agnoscit q̃tũ op⁹ erat: ideo
& singuli ꝓ viribus suis venerãtur. Laudãtes aũt quid dixe- C
rint, videamus. A Dauid sanè hymnum illũ sumpsere Porro
Hos anna iuxta quosdã significat, salua obsecro: iuxta quos *Hos anna*
dã vero hymnũ, Recti⁹ tamẽ est quod primo dictũ. Habetur
enim in. xvii. psalmo, O dñe salua obsecro: id qđ in Hebrai-
co Hos anna scriptũ est. Regnũ aũt Dauid, regnũ Christi di
cebãt, tũ ꝙ à semine Dauid deductus esset Christus, tũ ꝙ Da
uid interptari qs potest idoneũ vel sufficiẽtẽ manu. Quis au
tẽ ali⁹ manu vsq; adeo valid⁹ & potẽs vt dñs, cui⁹ manus tã-
ta miracula sunt operatæ? Ceterũ sternam⁹ & nos vestimẽta *Vestis*
nostra, hoc est carnẽ. Vestis eñ animæ, caro, quã subiiciam⁹ *aiæ caro.*
dño, & sternam⁹ viã vitæ nostræ: deputãtes & incidẽtes ab
arborib⁹ ramos, hoc est sanctorũ vias imitemur. Arbores aũt
imitemur.

D imitemur. Arbores eñ ſunt ſancti, à qbus ramos ſecant, q illo
rũ imitantur virtutẽ. Opera item noſtra & quę præcedunt &
quæ ſequuntur, ſint in gloriam dei. Sunt etenim qui vitam
honeſtam principio præ ſe ferunt, quorum vita ſubſequens
longe diſſimilis eſt: nõ enim in gloriam dei. *Et ingreſſus eſt*
Hieroſolymam dominus, & in tẽplum. Et quum circunſpexiſſet omnia,
iamque tẽpus eſſet ueſpertinum, egreſſus eſt in Bethaniam cum duo-
decim: & poſtero die quum exiſſet Bethania, eſuriit: quumq; uidiſſet
arborem fici procul habentem folia, ueniebat ſi ſcilicet inuẽturus eſſet
aliquid in illa: & quũ ueniſſet ad illã, nihil inuenit niſi folia. Nõ enim
erat tempus ficorum. Et reſpondens Ieſus dixit ficui. Ne poſthac exte
in æternum quiſquàm edat fructum. Et audiebant diſcipuli illius. In-
E greſſus quidem eſt in Hieroſolymam, ſed iterum exiit: oſten
dens quòd relicturus eſſet eam deſertam, & in direptionem.
Bethania Et egreditur in Bethaniam, quam vertũt interpretes domum
obedientiæ. Iudæis enim inobedientibus & duris corde relic
tis, venit cum diſcipulis ad eos qui ſibi obedierunt. Videa-
Fic⁹ quare a domino execrata. mus autem & quæ de ficu dicuntur. Emergunt enim & appa
rent quędam abſurda. Primum quidem quòd eſurierit mane
deinde quòd quum non eſſet tempus fructuum, fructum quę
ſierit: ad hæc, qua ratione plantam inſenſatam punierit.
Dicunt igitur omnia hæc ſingulari diſpẽſatione facta. Nam
quoniam ſæpe miracula fecit benefaciendo hominibus, non
viderant autem diſcipuli potentiam eius ſi quem vellet affli
gere: eius gratia hic vult oſtendere diſcipulis quod & affli
gere, & ſe crucifixuros in vno momento perdere potuiſſet ſi
F voluiſſet: & ideo in arbore inſenſata oſtendit virtutem ſuam:
quæ res magna ac mira eſt, quòd arbor ſucculenta tam ſubi-
Fici humiditas. tò exaruerit. humidior enim ferme omnibus eſt fic⁹. At quòd
mane eſurit, id diſpenſatione quadam permittit carni: ac fru
ctum quærit ex ea quæ non habebat fructum: vt id quod ſu
prà dixi, oſtendat diſcipulis, quod etiam punire poſſit. Ha-
Fic⁹, typ⁹ ſynagogæ Iudæorum. bet item & ficus typum ſynagogæ Iudæorum, quæ ſola folia
habet, hoc eſt legem, vmbram illis præbentem, fructum vero
nullum afferentem. Eſuriebat autem Ieſus ſalutem illorum.
Meus enim cibus eſt, inquit, vt faciam voluntatẽ patris mei.
Iohan. 4. voluntas autem patris eſt, vt cõuertant ſe peccatores. Et quia
ſynagoga fructum nõ habebat, maledicta eſt & exaruit, ne
que prophetam, neque doctorem habens. *Et ueniunt Hiero-*
ſolymam, & ingreſſus Ieſus in templum cœpit eiicere eos qui uende-
bant &

bant & emebant in templo: & menſas collybiſtarum, & ſellas uen- A
dentium columbas ſubuertit: & non permiſit ut quiſquam deportaret
uas per templum: & docebat dicens illis, Nonne ſcriptum eſt, Domus Eſa. 56.
mea domus precationis uocabitur omnibus gentibus? uos autem feci- Hiere. 7.
ſtis eam ſpeluncam latronum. Et audierunt ſcribæ principes; & ſacer-
dotum, & quærebant quomodo illum eſſent perdituri. Timebant enim
eum, quòd tota turba admirabatur doctrinam illius. Quòd argue- Iohan. 2.
rit vendentes, etiam Iohannes narrat: ſed Iohannes in princi
pio Euangelij, hic autem ſub finem. Veriſimile igitur hoc ſe
cundò factum, quo etiam Iudæorum accuſatio maior eſſet:
quandoquidem neque quum ſæpe idem fecerit dominus, ſunt Quãobrẽ
conuerſi. Spelũcam autẽ latronũ nominat templum propter tẽplũ ſpe-
auaritiam. Latronũ enim genus ad rapinam ſpectat. Et quo- lũca latro
niam etiam illi propter ſacrificia, animalia quæ offerrentur, nũ, & qui-
lucri gratia vendebant, latrones ipſos nominauit. Collybi- nã latrões
ſtæ autem fuerunt qui nummos permutabant. Collyba enim B
genus eſt numiſmatis minimi ærei. Accuſando autem illis
etiam Eſaiam prophetam affert dicentem, Domus mea do-
mus precationis vocabitur. Abſit autem ne & nos extra tem-
plum eiiciamur. Multi enim & in noſtrum templum ingre-
dimur vendentes vtilia, & ementes deteriora, Sunt aũt qui & Multas
multas menſas nummorum habent, qui adminiſtrant & di- mẽſas nũ-
ſpenſant eccleſiaſtica, & omnia propter auaritiam faciunt. morũ ha-
Quin & ſellæ vendentium columbas ſubuertuntur, hoc eſt bẽtes, qui
pontifices vendentes ſpiritualia dona. Columba enim do- ſunt.
num eſt ſpiritus ſancti: quod qui vendunt, à domino à ſacer-
dotio repellũtur. Nam qui propter datum aurum ordinatur,
depoſitus eſt. Sed & quiſquis gratiam quæ ex baptiſmate eſt, C
& munditiam prodit diabolo, hic vendit columbam ſuam:
propterea ex templo eiicitur. *Et quum iam ueſpera eſſet egreſ-*
ſus eſt Ieſus e ciuitate. Et mane prætereuntes uiderunt ficum exaruiſſe
radicitus, & recordatus Petrus dicit illi, Rabbi, ecce ficus illa quã exe
cratus es, exaruit. Et reſpondens Ieſus dicit illis, Confidite deo: amen
dico uobis quòd quicunque dixerit monti huic, tollaris, ac mittaris, in
mare, & non hæſitauerit in corde ſuo, ſed crediderit fore quæ di-
xerit: erit illi quicquid dixerit. Tametſi Matthæ⁹ dixerit quod
ſtatim exaruit ficus, & videntes diſcipuli admirati ſint, nihil
moueatis audiens nunc Marcum dicẽtem quòd ſequenti die
viderint exaruiſſe ficum. Sic enim intelligere debes id quod
apud Matthæum, Et ſtatim exaruit ficus, quo lecto, ſubſiſte; Cap. 21.

& dein

D & dein dic, Et quum vidissent discipuli, admirati sunt. Quando? Quum vidissent: non statim, sed sequenti die: proinde sic intelligenti nihil difficile occurrit. Vide itē & hoc loco quomodo Christus monstretur deus, dicit enim per prophetam
Zzec.17. dominus, Ego aridum facio lignum viride. Porro misereris dū uinam misericordiam, quomodo etiam nobis, qui per fidem illi assimilamur, virtutem dat faciendi miracula, quam ipse
Mōs superba mens. natura habet, ita vt montes transferre possimus. Mons autem est etiam superba mens, quū arrogans est & obstinata. Nam qui videt superbiæ morbum sibi obsistere, & conatur illum eiicere visitatione & cura dei, is debet increpare illum montē, superbiā dico, & dicere ei, Mittaris in mare, hoc est in mūdanos homines, hoc est, eos qui in mari huius vitæ sunt, ac
E increduli: ipse autem nunquam separetur à deo, dicēs, Nihil
Mat.7. à deo habeo neque indigeo eius auxilio. *Propterea dico uobis,*
20. *Omnia quæcunque orantes petitis, credite quòd accipietis, & eruit*
Eccle.18. *uobis. Et quum steteritis orantes remittite si quid habetis aduer-*
Credens. *sus aliquem, ut & pater uester qui in cœlis est, remittat uobis delicta uestra.* Qui magna affectione credit, cor suum omnino extendit ad deum. Et quid facit? Vnitur illi, & feruefactum cor eius magnam certitudinem sumit quòd voti compos fiat: id quod experti sciunt omnes. Opinor autem omnes hoc experiri, qui vel mediocriter attendunt. propterea dicit Christus quòd omnia accipietis, quæ cum fide petitis. Qui autem credit, totum se dat deo, cum lachrymis illi colloquens, quasi pedes domini precando tenere se putans. Vis autem & alia ra-
F tione accipere quæ petis? Dimitte si quid in te peccauerit frater. Vides facilitatem doni dei? *Et ueniunt rursum Hierosolymam, & cum ambularet in templo, ueniunt ad illum principes sacerdotum, & scribæ & seniores, & dicūt illi, Qua authoritate hæc facis? & quis tibi dedit authoritatem istam, ut ista facias? Iesus autem respondens dixit illis, Quæram a uobis & ipse quiddam, & respondete mihi, & dicam uobis qua authoritate hæc faciā. Baptismus Iohannis utrum e cœlo erat, an ex hominibus? respondete mihi. Et cogitabant apud se dicentes, Si dixerimus, e cœlo, dicet, Cur igitur non credidistis illi? At si dixissent, ex hominibus, timebant populum. Omnes enim habebant Iohannem quòd uere propheta fuisset. Et respondentes dicunt Iesu, Nescimus. Et Iesus respondens dicit illis, Nec ego dicam uobis qua authoritate hæc faciam.* Insanientes quòd eiecisset è templo negociatores, accedunt ad eum, vt animo perplexum reddérent,

derent, quærentes quanam potestate hæc faceret, quasi talia A
ei dicentes: Quis es tu qui hæc facis? magister constitutus es? sacerdos ordinatus es? Hæc autem dicebant vt dubitare eum faciant, & in vetbis capere queant. Nam si dixisset, potestate mea hæc facio: lapidassent illum vt deo contrarium. Sin autem dixisset, postestate dei facio, abduxissent ab eo plebem, quæ illum arbitrabatur esse deum. Dominus igitur interrogat illos de Iohanne, non sine causa, neque sophistarum more viciſſim illos capiens: sed quia Iohannes de ipso testificatus erat, idcirco de illo malignos interrogat, vt quum ostenderint Iohannē à deo esse, cogantur & testimonium Iohannis quod de Christo dederat, accipere. Et quia maleuoli dubitabant, neque ego dico vobis, inquit. non dixit, neque ego scio quid dicam: sed, neque ego dico, hoc est, quia maleuoli B
estis, non dignabor vos responso.

CAPVT XII.

T cœpit illis per parabolas loqui: Vineam plantauit ho- Matt.21.
E mo, & circunde derat sepem, & foderat lacum, & ædi Lucæ.20
ficauerat turrim, & elocauerat eam agricolis, & pere- Esaiæ.5.
gre profectus est: & misit ad agricolas, quū tépestiuum esset, seruum, ut ab agricolis acciperet de fructu uineæ. *At illi arreptk illū ceciderunt, ac remiserunt uacuū. Et rursum misit ad illos alium seruum, & illi conieclis in eum saxis, comminuerūt caput, & remiserunt contumeliis affectum. Et rursum aliū misit, & illum occiderunt, multosq; alios: hos quidem cædentes, illos uero occidentes.* C
Itaque quum unum adhuc haberet filium suum dilectum, misit etiam illum ad eos postremum, dicens, *Reuerebuntur filium meum.* Illi uero agricolæ dicebāt inter sese: Hic est hæres, uenite occidamus eum, & nostra erit hæreditas. *Et arreptum illum occiderunt, & eiecerūt e uinea.* Quid igitur facturus est dominus uineæ. Veniet & perdet agricolas, & dabit uineam aliis. Vinea, populus est, quem plantauit dominus. Perfice enim, inquit, vineam istam, quam plan- Psal. 79.
tauit dextera tua. Et Moses, Introducēs plātauit eos in mon- Exod.15.
te sancto tuo. Sepes autem, lex, quæ prohibebat ipsos commisceri gentibus. Turris vero, templum. nam conspicuum erat. Porro torcular, altare in quo effundebatur sanguis. Elocarat autem populum agricolis, hoc est doctoribus qui per id temporis erant, & principibus Iudæorum.

Misit

D Misit vero seruum vnum, forte Heliam, & qui tunc erant, & Micheam, quem cecidit Sedechias, pseudopropheta scilicet. Secundum autem seruum lapidatum ceciderunt, hoc est occiderunt, & contumeliis affecerũt, Osee & Esaiam prophetas. Tertium autem seruum, id est eos qui in captiuitate fuerunt, vt Danielem & Ezechielem. Vltimo autẽ misit filium suum deus (qui homo nominatur propter misericordiam) dicens, Reuerebuntur filium meum. Non vt ignorans quod futurum erat hoc dixit, sed vt dicens quod futurum verisimile. Mali autem agricolæ quum didicissent quòd hic esset filius dei, eiecerũt illũ extra ciuitatem. extra enim illam crucifixus est. Dominus igitur vineæ, pater occisi filij, immo & ipse occisus filiº, perdidit agricolas, quos tradidit Romanis,
E & populum collocauit aliis agricolis, apostolis scilicet. Vis videre quomodo apostoli coluerint vineam? lege librum Actorum, & inuenies tria millia & quinque millia simul credere ac offerri in primitias deo. *An ne hanc quidem scripturam legistis, Lapidẽ quẽ reprobauerũt ii qui ædificabãt, hic factus est in caput ãguli: a domino factũ est hoc, & est admirabile ĩ oculis nostris?* Psal. 117 Actu. 4. *Et quærebant eum cõprehendere. & metuebãt turbã: sciebãt enim quòd aduersus ipsos parabolã dixisset. Et relicto illo abierunt.* Per omnia Lapis qs. Aedificãtes qui. Angelus. Ecclesia mirabilis. ista ostendit reiectos Iudæos, gentes autem acceptas. Lapis enim ille, dominus: ædificantes autẽ, doctores populi. Quem igitur reprobauerũt doctores: ille in caput anguli factus est. Caput enim ecclesię factº est. Angulus enim ecclesia, quæ in vnum coniungit Iudæos & Gentiles: quemadmodum & angulus duos parietes inter se committit. Igitur iste angulus,
F hoc est ecclesia, à domino factus. Et est mirabilis in nostris fidelium oculis. Ab infidelibus etiam miracula calumniam patiũtur. Mirabilis est igitur ecclesia, quasi ex miraculis constituta, domino cooperãte apostolis, & sermonem cõfirmante per sequentia signa. *Et mittunt ad illum quosdam e Pharisæis* Mat. 22. *& Herodianis, ut eum captarent sermone. Illi uero quum uenissent,* Luc. 10. *dicunt ei, præceptor, scimus quòd uerax es, & non curas quenquam: non enim respicis personam hominum, sed cum ueritate uiam dei docces. Licet censum dare Cæsari, an non? demus, an non demus? Ille uero sciens illorum simulationem, dixit illis, Quid me tentatis? Afferte mihi denarium, ut uideam. Illi uero attulerunt. Et dicit eis, Cuius est imago hæc & inscriptio? Illi autem dixerunt ei, Cæsaris. Et respondens Iesus dixit illis, Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ sunt*

sunt dei, deo. Et admirati sunt de eo. Diximus etiã aliâs de Herodianis, quòd fuerit hæresis quædam tunc nuper orta di- A Sup. ca. 3. centium Herodem esse Christum, eo quòd in temporibus illius defecisset successio regum Iudaicorum. Alii autem dicunt Herodianos hoc loco dictos esse milites Herodis, quos pharisæi in testes eorum quæ Christus dicturus erat, assumunt, vt consequenter comprehendant illum & abducant. Vide autem malitiam illorum, quomodo adulatione tentent decipere dominum. Scimus, dicunt, quòd non respicis personam hominum, & ita neq; Cæsarem reuereris. Totum enim hoc artificium erat vtrinque habens præcipitia: vt si quidem diceret quod liceat dare Cæsari tributum, arguerẽt eum tan- Cæsar quàm populum in seruitutem redigentem: sin diceret non quid. persoluendum, accusarent eum vt ad seditionem populum B mouentem contra Cæsarem. At fons sapientię dolos illorum euadit. Ostendite mihi, inquit, numisma. Quum enim vidisset quòd imaginem haberet Cæsaris, dicit, Reddite quod habet imaginem, ei cuius gerit imaginem: & quæ sunt dei, deo, hoc est, Nihil obstat vobis ad pietatem persoluere Cæsari. Potestis enim & Cæsari persoluere, & deo sua tribuere. Cæsar item vnicuique nostrum, ineuitabilis illa corporis nostri necessitas est. Iubet igitur dominus reddere etiam corpori sua necessaria, cibos scilicet ac vestes: & quæ dei deo, nempe vigilias quãtas possumus, orationes & cætera. Sed & diabolo, qui Cæsar est, obiice quæ tibi ab illo data, iram, concupiscentiam malam: & quæ dei sunt, offer deo. *Et ue-* C *niunt Sadducæi ad illum, qui dicunt non esse resurrectionem: interro-* *gauerunt eum dicentes, Præceptor, Moses scripsit nobis, Si cuius* Deut. 25. *frater moriatur, ac relinquat uxorem, & liberos non relinquat, ut accipiat frater eius uxorem illius, & suscitet semen fratri suo. Septem fratres fuerunt, ac primus accepit uxorem, isque moriens non reliquit semẽ: & secũdus accepit illã, ac mortuus est, & nec ipse reliquit semen: & tertius similiter: & acceperunt eam septem, nec reliquerunt semen: postremo uero omnium mortua est & uxor. In resurrectione igitur, quum resurrexerint, cuius illorum erit uxor? Nam septem habuerunt eam uxorem. Et respondens Iesus dixit eis, An non propterea erratis, quod nesciatis scripturas, neque uirtutem dei? Quum enim a mortuis resurrexerint, neque cõtrahunt matrimonium, neque nuptum dãtur: sed sunt uelut angeli qui in cœlis. Cæterum de mortuis quod resuscitãtur, non legistis in libro Mosi, quomodo in rubo* Exod. 3.

D loquutus sit illi deus dicens, Ego ille deus Abraham, & deus Isaac, & deus Iacob? non est deus mortuorum, sed deus uiuentium. Vos igitur

Sadducæi apud Iudæos hæretici erāt

multum erratis. Hæretici apud Iudæos erāt Sadducæi, dicētes non esse resurrectionem, neque angelum, neque spiritum. Obliquè autem, vt dolosi, aggressi, fingunt narrationē quandam qua subuertatur resurrectio, contexto argumento quod nūq̄ euenit neq; forte eueniet. Septē aūt fingūt qui vnā ducūt vxorē, quò magis resurrectionē discerpant. Igitur quia prætexebant illi legem Mosi, ostendit eos ignaros scripturarum. Non enim intelligitis, inquit, de qua resurrectione scriptura loquatur. Vos em̄ opinamini quòd olim resurrectio talis magis corporalis sit futura: at non sic erit. Itaque ignoratis scripturæ mentem, sed & scripturæ virtutem ignoratis. Enimuero vos ad difficultatē rei fortasse respicitis, & propterea addubitatis quomodo poterunt dissoluta corpora redire ad animam. Sed virtuti diuinę hoc quasi nihil erit. Erit igitur resurrectio, & non corporalis, & diuinior quidam vitæ status, angelicus videlicet. Incorruptibiles enim erimus, & idē qui simus manentes, propterea que tollentur etiam nuptiæ. Nunc enim nuptiæ propter corruptionē fiunt, vt successione generis durantes homines non intereant: tunc autem sicut angeli absque nuptiali successione illi ipsi erunt, & nunquàm deficient: sic & qui resurgunt, sine nuptiis permanent, nunquàm imminuēdi. Et aliter quoq; taxātur vt nescientes scripturam. Si enim intellexissent illa, intelligerent etiam quomodo scriptum sit, Ego sum ille deus Abrahā, vtpote manifeste viuentium. Nō enim dixit, Ego eram, sed, sum: vtpote præsentium,

Exod. 3.

atque illorum non perditorum. Iam fortassis dicet quis quòd hoc de sola Abrahę anima dixerit dominus, & nō itē de corpore, & ita corpora non resurgūt. Dico igitur primū quidem quòd Abrahā vtrunq; dicatur, anima & corpus, & ita etiam deus est corporis, quod & ipsum viuit apud deū, & nō omnino in nihilū redigitur. Insuper quia Sadducæi de corporis resurrectione dubitabant, certū ꝙ dñs de corporibus dixerit ꝙ

Resurrectio.

viuant apud deū, non de anima. nam istud iā ex cōfesso erat etiā apud carnales Iudæos. Obserua & hoc. Resurrectio est eius quod ceciderat surrectio. immortalis aūt anima non cecidit, sed corpus hoc: itaque & resurget iterum, coniugali animæ complicitum. *Et quum accessissent quidā e scribis, & audissent eos simul disputātes, uideretq; quòd bene respōdisset eis, interrogauit illum*

illum, Quod est primum omnium præceptorum? Iesus autem respondit A
illi, Primum omniū præceptū est, Audi Israel, Dominus deus noster, Deut. 6.
dominus unus est: & diliges dominum deum tuū ex toto corde tuo. & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & ex totis uiribus tuis. Hoc
est primum præceptum: & secūdum simile hoc est, Diliges proximum Leuit. 19.
tuum ut teipsum. Maius his aliud præceptū non est. Et dixit illi scriba, Bene præceptor cū ueritate dixisti, quòd unus sit deus, & nō sit alius præter illum. quòdque diligere eū ex toto corde, & ex tota intelligentia, & ex tota aīa, & ex totis uiribus: ac diligere proximū ut seipsum, plus sit quàm uniuersa holocaustomata & uictimæ. At Iesus quum uideret quòd cordate respōdisset, dixit illi: Haud lōge abes à regno dei. Cap. 22.
Et nemo post illa audebat illum interrogare. Matthæus quidem inquit quòd tentans accesserit: Marcus vere dicit quòd prudenter responderit. Nunquid ergo dicunt cōtraria? Minime: B
sed verissimile est primùm quidem ipsum vt tētantem interrogasse, deinde quum profuisset ei responsum Christi, & cordatè respondisset, ab illo laudatū. Vide autē & laudem. Non perfectum illum testatur. Non enim dixit, Intra regnum cælorum es: sed, non procul es. Quare autem hanc potissimum quæstionē legisperitus ille proposuit Christo? Putabat reprehendi posse Christum, qui emendaturus esset legem, vnde ac cusari posset tanquàm legis aduersarius. Verū dominus ostēdēs ei ꝙ charitatē simpliciter nō habeat, sed iuidia corrupt⁹
veniisset ad hæc interrogāda, dicit: Primū & magnū mādatū 1. Io. 4. 5
est diligere deū. Secūdū simile, diligere proximū. Quomodo aūt simile? Eo ꝙ simul inter se cōnexa sunt. Qui enim diligit
Deū, diligit & facturā eius. homo aūt maximè propria factu C
ra Dei: & ita qui diligit Deū, diligat etiā ōnes hoīes: & dum ꝓximū diligit, multo magis Deū diligit. Nā si hoīes diligit, qui multas sæpe scādalorū occasiones & odia fouent, quanto magis Deū, qui semper benefacit? Audi aūt dñm, Qui diligit Iohā. 14.
me, manda tamea seruabit. Vides nos diligēdo Deum seruare mandata eius. Mādata autem eius omnia de amore mutuo tractant. Et iterum, In hoc scient omnes quòd mei discipuli estis, si diligitis inuicem. Vides iterum quòd ex mutuo amore discitur amor erga Christum, ita vt simus eius discipuli & amici. Obserua autem quomodo omnes animę virtutes enumerarit. Est enim virtus animæ animalis, quam insinuat dū dicit, ex tota anima. Iram enim & cōcupiscentiā totā Iohan. 13
dilectioni dei dari vult. Est etiam alia virtus aīæ quæ dicitur Tres uirtutes aīæ.

D nutritiua, ea est & plantarum: quæ & ipsa quoq; Deo tota est
danda, Est insuper rationalis vis, quam nominauit lex intel-
ligentiam. Omnes igitur animæ virtutes charitati offerendæ
sunt. *Et respondens Iesus dicebat docens in templo: Quomodo di-*
Psa.109. *cunt scribæ Christum esse filium Dauid? nam ipse Dauid dixit afflatus*
spiritu sancto, Dixit dominus domino meo, sede a dextris mihi donec
posuero inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Ipse ergo Dauid uo-
cat eũ dominũ, & unde filius eius est? Et pleraque turba audiebat il-
lum libenter. Et dicebat illis in doctrina sua, Cauete a scribis, qui a-
mant infulati obambulare, & amant salutationes in foris, primasque
sellas in congregationibus, & primos accubitus in cœnis, qui deuo-
rant domos uiduarum, & sub prætextu longas faciunt preces: isti ac-
cipient grauiorem damnationem. Quia Christus ad passionem
E accessurus erat, corrigit prius opinionẽ scribarum erroneam,
qui suspicabantur Christum esse filium Dauid, sed non domi
num. Demonstrat igitur se deum ex ipsis Dauid verbis: &
non simpliciter, sed deterret, eo quòd dicit Donec posuero
inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Nam ipsi omnino
erant inimici eius, quos posuit Deus pater scabellum pedum
Christi. Vide autem & quomodo interroget. non enim dixit,
Quid vobis videtur de me, sed, de Christo? Et ita non per-
stringit eos. Et neque potestis mihi dicere quòd absque spi-
ritu hoc dixerit, sed spiritu sancti afflatu dixit dominum,
Quo pha- hoc est, motus gratia spiritus. Quomodo ergo Christus, fi-
risaica dã lius est Dauid, an non dominus eius, & deus? Turba igitur
netur di- audiebat eum libenter. Et dicebat turbæ, Cauete à scribis,
sciplina. qui splendidiores ferunt stolas, & propter illas præferri vo-
F lunt salutationesque & celebritates fori probant, & gloriæ
omnibus modis student: qui & domus viduarum comedunt.
Clam enim accedunt ad mulieres præsidio destitutas, quasi
illarum futuri tutores & patroni, & prætextu lõge orationis,
& vestitu reuerentiæ & simulatione decipiunt simpliciores,
deuorantes domos diuitum. Illi igitur grauiorem accipient
Sapiẽ. 6. damnationem, quàm alij Iudæi peccantes. Potentes enim
potentius punientur. Interim & Apostolos docet ne iuxta scri
barum morem viuant, sed se imitentur. Doctores enim illos
ordinantem verisimile est vt vitæ suæ fecerit imitatores. *Et*
Lucæ.21. *cum sederet Iesus ex aduerso gazophylacii, spectabat quomodo tur-*
ba mitteret æs in gazophylacium, & multi diuites mittebant multa:
& uenit quædam uidua pauper, misitque minuta duo, quod est quã-
drans.

drãs. Vocatisque ad se discipulis suis, dicit illis: Amẽ dico uobis quod A
uidua hæc pauper plus misit, quàm omnes qui miserunt in gazophy-
lacium. Nam omnes ex eo quod abundabat illis supererat, miserunt: at hæc e pe
nuria sua omnia quæcunque habebat misit, totam substantiam suam.
Mirabilis quædam consuetudo apud Iudæos erat. Qui enim
poterant & volebant, mittebant in thesaurum templi, qui vo
cabatur gazophylacium, è quo sacerdotes & pauperes & vi-
duę alebantur. Quumque id multi facerent, & vidua accessit,
suam voluntatem declarans opibus abundantiorem. Gloria Præcatio
tibi Christe, qui & parua gratiora sæpe habes quàm magna. Theophy-
Quæso vt etiam mea anima vidua talis sit, quæ abiiciat sata- lacti.
nam, cui vt viro adhæsit, & mittat in thesaurum sacrum duo
minuta, carnem & mentem, quæque paruifaciat, continentia
quidem carnem, humilitate vero animam, vt & ego audiam B
quod totam meam vitam consecrarim Deo, non relicta vlla
cogitatione vel affectione huic mundo.

CAPVT XIII.

T quum exiret de templo, dicit illi quidam è discipulis Mat.24.
illius. Præceptor, uide quales lapides, & quales sub- Lucæ.21.
E *structiones. Et Iesus respondens ait illi, Vides has ma-*
gnas substructiones? Nõ relinquetur lapis super lapi-
dem, qui non diruatur. Et quum sederet in monte oli-
uarum e regione templi, interrogabãt illum secreto Petrus & Iaco-
bus, & Iohannes & Andreas: Dic nobis, quando hæc erunt? & quod
signum est quando hæc omnia sint consummanda? Quoniam mul- C
ta de desolatione Hierusalem dicebat Iesus, quòd relinque- Matt. 23
retur domus illorum deserta, discipuli eius admirantes quòd
tãtæ magnitudinis, tamque pulchra ædificia abolenda essẽt,
ostendunt illi decorem templi. At ille nihilominus prædicit
perdenda, & in tãtum, vt neque lapis super lapidem maneat.
Et dicunt quidã multas veteris ciuitatis Hierusalẽ reliquias
superstites, & ita Christũ mendacẽ ostẽdere tentant. sed hoc
neutiq; verũ est. Nã etiã si reliquiæ quædã relictę essẽt (quod
verũ nõ est) nõ tamen relinquẽtur vsq; ad cõsummationẽ se-
culi, Historiæ enim habẽt q; Aelius Hadrianus tẽplum & ci Aeli⁹ Ha-
uitatem à fundamẽtis effoderit, & ita in illo impletum est q; drian⁹ ẽ
nõ sit relictus lapis super lapidẽ. Porro sedẽte illo in mõte o- plũ & ci-
liuarũ, accesserũt ad eũ iterrogãtes: Quãdo hæc crũt? hoc est, uitatem

Hierosoly morũ fúdi tus suffo dit.

D quando consummabitur Hierusalem? At ipse anteq̃ respõde ret eis de his de quibus interrogabãt: munit cogitationẽ illorum, vt ne errent. Quia incipientibus illis fieri in Iudæa surrexerunt quidam qui se dicebant magistros, dicit dominus, Videte ne decipiamini. *At Iesus respondens illis cœpit dicere, Videte ne quis uos fallat: multi enim uenient in nomine meo dicẽtes, Ego sum Christus multosque decipient. Quum autem audieritis bella, & rumores bellorum, ne turbemini. oportet enim fieri, at nõdum finis. Insurget enim gens aduersus gentem, & regnum aduersus regnum. Et erunt terræmotus in singulis locis, & erunt fames ac turbationes. Initia dolorum hæc. sed cauete uos uobis. Tradẽt enim uos in concilia, & in synagogis cædemini, & sub principibus ac regibus ducemini propter me, in testimoniũ illis. Et apud oẽs gentes oportet prius prædicari Euangeliũ.* Multi veniẽt, qualis erat Iudas, qualis Theudas, qui dicebãt se à deo missos esse. Bella autem futura dicit, quæ & Iosephus narrat ante captiuitatem facta. Nã insurgebat quidem gens, & non reddebat tributa. Romani autẽ irati eos infestarunt, & cõtinuis insidiis ac cladibus affecerũt, sed nondum finis Hierusalem. Romani enim misericordes erãt. Non solum autem bella erant, sed etiam aliæ clades à deo immisse, vt fames, & terræmotus: ostendẽte eis deo manifeste q̃ ipse illos impugnaret. Omnia em̃ hæc principia parturitionum, hoc est malorum quæ euentura sunt. Cauete vobis. tradent enim vos in cõcilia. Tempestiue interserit narrationem illam, vt ex cõmunibus habeãt cõsolationem quandã in propriis calamitatibus. Sed & dicendo. Propter me ducemini ad duces & reges, consolationem eis non mediocrẽ attulit, quòd pro ipso passuri essent. In testimoniũ vero illis, hoc est, vt inexcusabiles illi sint, & ob hoc condẽnati, quòd etiã torquentes vos, veritatẽ vincere non potuerũt. Deinde ne putes quòd pericula & afflictiones prædicationem prohibeãt, inquit, Et in omnes gentes oportet prędicari Euangeliũ, & tunc capietur Hierusalem, Nam quòd ante captiuitatem prædicatũ sit Euãgelium, audi psalmistam, In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba corũ. quod etiã in maiorẽ condẽnationẽ Iudææ factũ est, quòd ante captiuitatẽ vbique Euangelium prædicatũ est. Nam quũ viderent tam breui tẽpore in totũ orbẽ prædicationẽ transire, etiã ipsi agnoscere debuisseut Christi virtutẽ, pœnitentiã agere, & liberari à calamitatibus: sed non intellexerunt, & idcirco maius illorum

Actuũ. 5. Iosephus.

E

F

2. Pa. 18.

iudicium. *Quum autem duxerint uos tradentes, ne præcogitetis quid dicturi sitis, neq; meditemini, sed quicquid datum fuerit uobis in illa hora, hoc loquamini. Non enim estis uos qui loquimini, sed spiritus sanctus. Traditurus est autem frater fratrem in mortem, & pater filium, & insurgent filii aduersus parentes, & morte afficient eos. Et eritis odio habiti ab omnibus propter nomen meum. Sed qui perseuerauerit usq; in finem, hic saluus erit.* Anteq̃ bellũ perfectũ excitatum quid nõ patiebantur Apostoli ab illis dum protraherentur ad tribunalia, & ducerentur ad reges, Herodem, & Agrippam, & Neronẽ? Ne igitur antea soliciti sitis (inquit) quid loquamini, sed in ipsa hora dabit vobis spiritus sanctus quę loquamini. Prędicit autem eis, quod omnibus graue: nẽpe à maxime familiaribus impugnãdos. Et dicit hoc, vt quũ prius audierint, prepariẽtur, & periculum facilius ferant, deinde consolatio sequitur, quòd propter me odio eritis habiti. Quòd enim propter ipsum fuerũt odio habiti, satis erat ad omnes calamitates leniendas. Quin & q̃ saluandi erant perseueraturi vsq; in finẽ, etiam ipsum maximã afferebat consolationem. *Porrò quum uideritis abominationẽ desolationis de qua dictum est à Daniele propheta, stantem ubi non oportet, qui legerit intelligat. Tunc qui fuerint in Iudæa, fugiant ad montes: qui uero fuerit in tecto, ne descendat in domum, nec ingrediatur ut quicquam tollat è domo sua: & qui fuerit in agro, ne reuertatur ad ea quæ reliquit à tergo, ad tollendum pallium suum. Væ autem prægnantibus, & lactantibus in die illo.* Abominatio desolationis, statua est eius qui ciuitatem destruxit. Abominatio enim omne idolum dicitur: desolatio vero, eo quòd capta & desolata Hierusalem, illum statuerunt intra adytum templi. Pilatus quoque Cæsaris imagine noctu in templum illata, magni tumultus author fuit plebi. tunc enim cœpit & bellũ, & desolatio Hierusalem. Igitur tunc hi qui in Iudæa erant, fugerunt in montes. Bene autẽ dixit, hi qui in Iudæa. nam Apostoli non fuerunt in Iudæa: vt diximus, anteq̃ bellum exortum est, in persecutione exacti sunt è Hierusalem, immò ipsi exierunt, diuino afflati spiritu. Qui igitur inuenti in Iudæa, fugerunt. Et is qui supra tectũ, nullius rei gratia quę in domo, reuertatur. Expedit enim vt quis vel nudo corpore saluus fiat. Insuper væ & prægnantibus, & lactãtibus vę. Quare? quia nõ possunt fugere mulieres quibus sunt pueri, affectione erga illos detẽtæ. Prægnãtes quoq; ppter vteri sarcinã neq; ipsę facilè fugã,

A

B

C

Quãdocœperit bellũ & desolatio Hierosolymorum.

D inueniunt. Exiſtimo autem quòd & pueros hoc loco ſignificet vorandos. Fame enim obſeſſi nec pueris pepercerunt. *Orate autem ne fuga ueſtra fiat hyeme. Erunt enim dies illi tales afflictio, qualis non fuit ab initio rerum conditarum quas condidit deus, uſq; ad hoc tempus, nec futura eſt. Et niſi dominus abbreuiaſſet dies illos, haudquaquam ſalua fuiſſet uniuerſa caro. Sed propter electos quos elegit, abbreuiauit dies.* Si hyeme fuga fieret, tẽporis iniuria impedimenta habituri eſſent fugere volentes, & omnino afflictio futura eſſet, & earum quę fuerũt vel erunt vnquã grauiſſima. Sed propter electos, hoc eſt eos qui ex Iudæis crediderunt, vel poſtea crediturí ſunt, bellũ citius diremptũ eſt. Deus enim quia pręcognouit ex Hebræis multos poſt captiuitatem credituros, nõ permiſit totum genus aboleri. Poſſunt

E autẽ hæc morali ſenſu ſic exponi. Abominatio deſolationis, eſt omnis diabolica cogitatio, quę ſtat in loco ſancto, hoc eſt noſtra mente. Tunc igitur qui eſt in Iudæa, fugiat in monta na, hoc eſt, qui confeſſus fuerit, currat ad virtutum montes. Iudæa enim cõfeſſio dicitur. Et qui in ſummo ſtat, nõ deſcendat. Quando enim affectio quædã in mẽte noſtra reperitur, oportet per confeſſionem ad ſumma recurrere, & à ſummitate non deſcendere. Et qui operatur quod bonum, non reuertatur vt tollat veterem conſuetudinem, quæ eſt veſtis quam exuit. Væ autem fugienti in hyeme. Oportet enim nos fugere à peccato cum alacritate, & non frigide & ſegniter. Hoc enim per fugam in hyeme inſinuatur. *Tunc ſi quis uobis dixerit, ecce hic Chriſtus, ecce illic: ne credatis. Exorientur pſeudochriſti*

F *& pſeudoprophetæ, & edent ſigna ac prodigia ad decipiendum, ſi fieri poſſit, etiã electos: uos autem cauete, ecce prædixi uobis omnia. Cæterum in illis diebus poſt afflictionem illam ſol obtenebrabitur, &*

Iohe. 2. *luna non dabit ſplendorem ſuum, & ſtellæ cæli decident, & uirtu-*

Eſa. 13. *tes quæ in cælis ſunt, concutientur: & tunc uidebunt filium hominis uenientem in nubibus cum poteſtate multa & gloria.* Quia impleuit quæ ad Hieruſalem attinent, incipit igitur nũc de aduentu Antichriſti dicere. Quod autem dicit Tunc, ne intelligas quòd quando fient ea quæ ſupradicta ſunt de Hieruſa-

Scripturæ proprietas. lem, tunc ſi quis vobis dixerit, Ecce hic Chriſtus, ne credatis: ſed ſcito quòd ſcripturæ proprietas hæc eſt, ſicut etiam Matthæus poſt genealogiã Chriſti dicit, In diebus illis ad-

Matth. 3. uenit Iohannes. Quibus diebus? Num mox ſequentibus poſt Chriſti natiuitatem? Non, ſed indefinite. Sic igitur & hoc loco

loco dicit tunc: nõ quando Hieruſalem deſolata fuit, ſed per A tempus aduẽtus Antichriſti, ne ſeducamini. Multi enim prętexent nomen Chriſti, ita vt & electos ſeducere queant. At poſt aduentũ Antichriſti omnis creatura immutabitur, quando ſtellæ obtenebrabuntur propter immenſam lucem Chriſti. Cõmouebuntur autem & angelicæ virtutes, hoc eſt obſtupeſcent, videntes tantam rerum mutationẽ fieri, & cõſeruos ſuos iudicari. Et tunc videbũt dominum vt filium hominis, hoc eſt in corpore. Nam quod ſpectatur, neceſſe corpus eſt. Quamuis autem vt homo veniet, aderit tamen cum poteſtate & gloria magna. *Et tunc mittet angelos ſuos, & aggregabit electos ſuos à quatuor uentis, à ſummo terræ uſque ad ſummum cæli. A ficu uero diſcite ſimilitudinem: quum ramus eius tener fuerit, produxeritque folia, ſcitis quòd propè ſit æſtas. ſic & uos quum uideritis* B *hæc fieri, ſcitote quòd propè ſit in foribus. Amen dico uobis, quòd non præteribit generatio hæc, donec omnia hæc facta fuerint. Cælum & terra tranſibunt, ſed uerba mea non præteribunt.* Vides quòd & Filius angelos mittit, ſicut & pater. Vbi igitur ſunt qui dicũt, Non eſt æqualis deo & patri? Venient igitur angeli vt congregent electos, qui tanquam in nubes rapti, occurrant domino. A ficulnea autem diſce quod dico. Quemadmodum enim folia ficu habente, ſtatim æſtas adeſt: ſic & poſt afflictionem hanc Antichriſti ſtatim abſque vllo mediatore aderit Chriſti aduentus, quę reuera iuſtis æſtas quędam eſt ab hyeme, peccatoribus autem hyems ab eſtate. Amen dico vobis, quòd generatio hæc, hoc eſt Chriſtianorum, nõ tranſibit donec hæc omnia, de Hieruſalem & Antichriſti aduentu, fiant. Non enim generationem dicit Apoſtolorum, quia pleriq; non vſq; C ad conſummationem Hieruſalem vixerunt, quomodo ergo ad conſummationem mundi pertingere dicerentur? Generationem itaq; Chriſtianorum dicit, ita conſolans Apoſtolos, ne ſuſpicentur quòd quum tanta mala fiant, forte deficiat fides. Quaſi diceret, Confidite, & bono animo eſtote: nõ prętęribit generatio fidelium, neque deficiet. Prius enim tranſibunt immobilia hęc elementa, cælum & terram dico, quàm mei ſermones in vllo intercidãt. Omnia quęcunq; dixi, perficientur. *Cæterum de die illo ac tempore nemo nouit, ne angeli quidem qui in cælo ſunt, nec ipſe filius, ſed ſolus pater. Cauete, uigilate & orate: neſcitis enim quando tempus ſit: ſicut homo qui peregre*

agũ relicta domo ſua, deditq; ſeruis ſuis ſubſtãtiam ſuam, ac ſuũ cuiq;

opus, &

Universidad de Deusto Biblioteca

D opus, & ianitori mandauit ut uigilaret. Vigilate igitur: nescitis enim quando dominus domus uenturus sit, sero an medio noctis, an in gallicinio, an diluculo: ne si uenerit repente, offendat uos dormientes. Ceterum quæ dico uobis, omnibus dico, uigilate. Volens dominus discipulos à diei & horæ illius interrogatione cohibere, dicit quòd neq; angeli neq; filius sciant. Si enim dixisset, scio quidem, sed nolo vobis reuelare, mœrore illos affecisset: nūc autem prudenter rem agit, & eos omnino prohibet à discendo, & persuadet illis dicēs. Neq; angeli sciunt, neq; ego. Ab exemplo autem intelligas quod dicitur. Sæpe pueruli vident patres suos tenere quiddā in manibus, & hoc petunt, patribúsq; dare nolentibus, plorant ꝙ non accipiunt: deniq; patres occultant illud quod tenent, & ostendentes manus vacuas pueris, fletum illorum sistunt Sic & dominus quasi pueros Apostolos alloquens, occultauit diem. Nam si dixisset, scio, nō discerent. Quòd autem eo autem, indoluissent ꝙ ab illo non discerent. Quòd autem dominus sciuerit & diē & horam certā, manifestum, quia seculi conditor est. Et quo pacto nesciret? Verū vtiliter abscondit Deus cōsummationem vitæ, siue omnium in cōmuni, siue vniuscuiusq; in singulari, vt dum incertus est finis, semper soliciti simus ac anxij, expectantes illum, & timētes ne imprēparatis superueniat, Consideremus autem verba. Tarde quidem tunc adest finis, quando quis in bona senecta moritur. Media autem nocte, quum mediam ætatē peregerit. In gallicinio autē, quando in nobis ratio cōpleta fuerit. Gallus enim ratio est, quę nos à somno excitat, & stuporē repellit. Quum igitur puer incipit iuxta rationē viuere & sapere, tunc gallus ei canit. Ante galliciniū autē omnino puerilis ætas est. Omnes igitur finē in memoria habere oportet: etiamsi quis puer sit, prouidendū ne forte non baptizatus moriatur. Omnibus autē hęc præcipit dominus, & his qui in mūdo viuunt, & his qui secesserūt. Debemus igitur vigilare & orare. Vtraq; hæc necessaria sunt. Multi enim vigilāt, sed nocte male absumūt. Vide autem quomodo non dixerit, Nescio enim quādo tempus est, sed, nescitis Occultauit enim nostram ob vtilitatem. Nam si nunc, quum est finis mundi incertus, mutuis odiis insanimus, quid non faceremus scientes finem? In extremam sane malitiam insumeremus vitam, deinde vltimo die summa cum iactura pœnitentiam ageremus.

Exemplū occultationis diei secundi aduētus.

CAPVT

CAPVT XIIII.

A

E Rat autem pascha, & azymorum dies fu|uri post biduum. Et quærebāt summi sacerdotes ac scribæ quomodo eum per dolum comprehensum occiderent. Dicebant autem, Non in die festo, ne tumultus fiat populi. Et quum esset Bethaniæ in domo. Simonis leprosi, accumbente eo uenit mulier habens alabastrum unguenti nardi pisticæ præciosæ: & comminuto alabastro effudit illi in caput. erant autem quidam qui indignarētur apud sese, ac dicerēt, Ad quid perditio hæc unguenti? nam poterat hoc uendi pluris quàm trecentis denariis, ac dari pauperibus. Et infremuerunt aduersus illam. Feria quarta conciliū conuenit, & propterea ieiunamus etiā nos quartis feriis. Illi quidē consultabant solennitatis tēpus B prętermittere, at nōpmisū est eis, sed ipse sibiipsi tēp' passio nis statuens, in pascha crucifigi voluit. ipse enim erat pascha verū. vnde virtutem eius admirari licet. Nam quum illi vellent ipsum cōprehendere, nō potuerunt: quando autē illi noluerunt propter festū diem, tūc voluntarius ipse seipsum tradidit. At quū ipse esset in Bethania in domo Simonis leprosi, venit mulier. Et quatuor mentionē faciunt vnguenti: & videtur quibusdā vna esse: nō aūt ita est, sed duę sunt. Vna quidē ꝙ apud Ioannē, quę & Lazari soror est. Altera ꝙ à reliquis tribꝰ memoratur. Verūtamē attende & inuenies ꝙ tres sint. Apud Ioannē quidē vna, apud Lucā alia, & apud duos illos adhuc vna alia. Nā illa quę apud Lucam, meretrix erat, & in medio p̄dicationis Christi ad Christū venit. quę apud Matthęum, tēpore passionis, & nō dicitur meretrix. Probat autē C Christus eius voluntatē, ꝙ tāta expenderit in nardū. De nardo pistica scias ꝙ est species quędā nardi quę pistica dicatur, vel quòd syncera sit, & non adulterata, vel cum fide confecta. Erant autem quidam ægreferentes Iohannes autem dicit Iudā ęgre tulisse. Verisimile igitur & alios quidem Apostolos mulierem obiurgasse, vtpote qui audierant Christum semper multa de eleemosyna docere. Iudas sanè non eodem scopo aduersus mulierem indignabatur, sed propter auaritiam, & turpe lucrum suum. Propterea & Iohannes ipsius duntaxat meminit, tanquam dolosa mordacitate mulierem reprehenderit. Et infremuerunt in eam, hoc est indignabantur, conuitiabantur, perstringebant eam. At Iesus dixit,

Cur quartis ieiunamus.

Christus pascha uerum.

De tribus Magdalenis.

Nardus pistica quid.

Sinite

D *Sinite illam, cur illi molesti estis? Bonum opus operata est in me. Semper enim pauperes habetis uobiscum, & quandocunque uolueritis potestis illis benefacere: me uero non semper habetis. Quod potuit hæc, fecit: præuenit ut ungeret corpus meum ad sepulturam. Amen dico uobis, ubicunque prædicatum fuerit euangelium hoc in totum mundum, etiam hoc quod fecit hæc, dicetur in memoriam ipsius.* Reprehendit dominus discipulos, quòd tam pestiuè mulieris alacritati obsistũt. Cur enim, inquit, illi molesti estis? Num quia donum attulit, aut facinus eam cum ignominia? Interim autẽ perstringit & proditorẽ dicendo, In sepulturã meã hoc fecit. & planè cõscientiæ expertem arguit, quasi ita diceret ei, Tu quidem in me tradidisti, & non reprehendis temetipsum: ista autem me

E *in sepulturam meam vnguẽtum afferens, à deo mota, dixit.* ne est quæ à te reprehendatur? Prophetam autẽ agit hoc co dominus, duoque prædicit, & quòd euangelium prædicandum sit in toto mundo, & quòd opus mulieris simul prædicandum. Confundãtur hoc loco qui pauperes Christo præferunt. Audiui enim ego aurifabros dicentes, q̃ si ego dissectum sacrum vas dem pauperibus, & ego viuam, nec curaner. Audiant igitur quomodo Christus præferat sui curã pauperibus. Christi autem corpus proprie est, quod in ciborum aureo. & sanguis qui in poculo. Qui igitur abstulerit diuinum precioſum, & cogit vt corpus Christi in viliori ponatur, pro texens scilicet pauperes, sciat cuius partis sit.

Christus propheta Christi cura præferẽda curę pauperũ.

Corpus Christi uere est i altari.

Et Iudas Iscariotes unus e duodecim abiit ad summos sacerdotes

F *ut traderet eum illis.* Quo audito illi gauisi sunt, & polliciti sunt ei daturos pecuniam. Et quærebat quomodo opportune illum traderet. Quum mulier suam libertatem declararet, insaniebat discipulus vnus è duodecim. Non enim temere additum est vnus è duodecim, sed vt ostenderetur q̃ vnus è duodecim electioribus esset. Quid autem est hoc quod ait, vt traderet illum? hoc est, significaret illis quando solus esset. timebãt enim ẽnuadere quum doceret, propter turbam. Ipse itaq; poterat licebatur illis se dicturum quando ille solus esset.

Vnus è duodecim nõ temere additũ

Ac primo die azymorum, quum pascha immolarent, dicunt ei discipuli sui, Vbi uis ut abeamus & paremus ut edas pascha? Et emittit duos e discipulis suis, & dicit illis, Ite in ciuitatem, & occurret uobis homo hydriam aquæ baiulans. Sequimini illum, & quocunque ingressus fuerit, dicite patrifamilias, Magister dicit, Vbi est diuersorium

pascha

pascha cum discipulis meis edam? Et ille uobis ostendet triclinium A *magnum stratum, paratum: illic parate nobis.* Primum diem azymorum, diem quintum dicit qui erat ante azyma. Azyma enim & infermẽtata die parasceues comedebant. Accedunt itaque discipuli, & interrogant vbi comedãt pascha. Ex hoc autem manifestum est Christum non habuisse proprium di- *Neq; christ*

uersorium, & nec discipulos habuisse domum propriam. Nã si habuissent, illic eum suscepissent. Mittit autem duos è di- *discipulos*

scipulis suis, Petrum & Iohannem, sicut & Lucas inquit, ad *proprias*

hominem ignotũ, ostendens illis q̃ posset non pati. Qui eñ *ædes ha-*

mentem hominis ignoti conciliare sibi poterat vt se excipe- *buisse.*

ret, quid nõ fecisset in aliis? Præterea dat illis signum quomodo inueniant domum: nempe vt sequantur hominẽ figulinum vas aquæ gestantem. Hæc etiã sublimius intelligi possunt. Hydriam baiulat baptizans. vadit autem in domũ, quę B rationali suo ordine digna est. Qui enim habet baptisma, ad requiem vadit, iuxta rationẽ viuens, & viuit in ordine quasi in domo quadam. Paterfamilias mens est, qui ostendit magnum triclinium, sublimes scilicet sensus. Verum triclinium hoc stratum est, hoc est tametsi sublime sit, nihil tamen habet vel asperum, vel superbum: sed stratum est, & humilitate complanatum. Illic ergo, in tali inquam mente, præparatur pascha Christo à duobus discipulis, Petro & Iohanne, practica dico & contemplatiua. Petrus enim propter feruorem practicus, Iohannes vero vt theologus. contemplatiuus.

Et exierunt discipuli eius, & uenerunt in ciuitatem, & repererunt C *quemadmodum dixerat illis: parauerunt que pascha. Et quum uesperæ iam esset, uenit cum duodecim. Et quum accumberẽt, ederentq;, dixit Iesus, Amen dico uobis, unus ex uobis proditurus est me, qui edit mecum. At illi cœperunt esse mœsti, ac dicere illi singillatim: Num ego? Et alius, num ego? Ille uero respondens dixit illis, Vnus è duodecim qui intingit mecum manum in catinum. Filius quidem hominis uadit sicut scriptum est de illo: sed uæ homini illi per quẽ filius hominis proditur. bonũ erat illi si natus non fuisset homo ille.* Quomodo accumbebant, quum lex præciperet à stantibus comedendum pascha? Verisimile igitur primũ perfecta ea quæ sunt legis, deinde recubuisse proprium pascha traditurum. Cœperunt autem discipuli tristes fieri propter sermonem domini quem dixerat, quod vnus ex eis se traditurus esset. Quãuis autẽ nihil sibi conscii essent, attamen anxii erant, credentes magis

et qui

D ei qui corda cognoscit, quàm sibiipsis. Obserua autem & ret
Mors christi quasi quædam erat peregrinatio.
bum, vadit. Mors Christi quasi peregrinatio quædam fuit, non mors. Quod autem dicitur, bonũ esset homini illi si natus nunquam fuisset, dictum est propter pœnam qua cruciandus erat Iudas. Melius enim est omnino non nasci, quàm ad talẽ pœnam nasci. Igitur quantum ad fidẽ attinet, melius videtur omnino si non fuisset Iudas. Deus quidem illum fecerat, & ad bona opera: at quia ipse in talem incidit malitiam, vt apparet, melius erat si nunquam fuisset genitus.

1. Cor. 12. *Et edẽtibus illis, sumpto Iesus pane, quum gratias egisset, fregit & dedit illis: ac dixit, Sumite, comedite, hoc est enim corpus meũ. & accepto poculo, quum benedixisset, dedit illis. Et biberunt omnes, & dixit illis, Hic est sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effunditur. Amen dico uobis, posthac non bibam de fructu uitis usque ad diem illum quum illud bibero nouum in regno dei.* Quidã dicunt Iudam non fuisse participem sacramentorum, sed egressum esse priusquam dominus sacramenta traderet. Alii autem dicunt quòd etiam ingrato illi sacrosancta dederit. Quum benedixisset, hoc est, gratias egisset, fregit panem: id quod etiam nos facimus, preces adiungendo. Hoc est corpus meum, hoc
Panis non figura est corporis, sed cõuertitur in ilũ corpus Christi.
inquam quod sumitis. Non enim figura tantum & exemplar quoddam dominici corporis panis est, sed in illum conuertitur corpus Christi. Dominus enim dicit: Panis quem ego do bo, caro mea est. non dixit, figura est carnis meæ, sed, caro mea est. Et iterum, Nisi ederitis carnẽ filii hominis. Et quomodo, inquis, caro non videtur? O homo, propter nostrã infirmitatem istud fit. Quia enim panis quidem & vinũ ex his
Iohan. 6.
F sunt quibus assueuimus, ea non abhorreremus: sanguinẽ vero propositum & carnem uidentes, non ferremus, sed abhorremus: idcirco misericors Deus nostræ infirmitati cõdescendens, speciem quidem panis & vini seruat, in virtutem autẽ carnis & sanguinis transelementat. Sanguinem vero noui te
Exo. 24.
stamenti dixit, opponendo veteri. Habebat enim & vet⁹ testamentum sanguinem, quo aspergebantur & populus, & liber legis. Non autem bibam ex hoc vino, dicit, vsque ad resurrectionem. Regnum enim resurrectionem vocat, tanquã rex qui aduersus mortem certarit, & regnat. Sane post resu-
Iohan. 21
rectionem bibit & comedit cum discipulis, quoniam ipse ille est qui patiebatur. Nouum autem illud bibit, hoc est nouo quodã modo & insolito. non enim vltra corpus habebat pas-

sibile, quod cibo indigeret, sed immortale & incorruptibile. A
Intellige autem etiam sic. Vitis dominus ipse est, fructus au
Ioh. 15.
tem vitis, mysteria sunt & abscondita scientia. quam ipse, pfert, docens hominem scientiam. In regno itaq; dei, hoc est, in octauo seculo, bibit cum discipulis suis, mysteria & sapiẽtiam nouam quandam docens nos, & reuelans quæ abscondita est. *Et quum hymnum dixissent, exierunt in mõtem oliuarum & dixit illis Iesus, Omnes offendiculum patiemini per me in hac nocte: quia scriptũ est, Percutiam pastorem, & dispergentur oues. Sed* Zach. 13.
postea quam resurrexero, præcedam uos in Galilæam. Petrus autem dixit illi, Etiam si omnes offendiculum passi fuerint, at ego non. Et dicit illi Iesus, Amẽ dico tibi quod hodie in nocte hac priusquam bis gallus cecinerit, ter abnegabis me. At ille uehementius dicebat, Immo si me oportuerit commori tibi, non te negabo. Similiter autem & om B
nes dicebant. Gratias egerunt. Et antequam & postquam bibissent, gratias egerunt: vt & nos discamus quod oporteat gratias agere Christo, & ipsum laudare & ante cibum, & post cibum. Præterea etiam hoc indicat quod grata sit ei mors pro nobis, quoniam etiam exiens vt traderetur, laudat dominum. Omnino autem & nos docet, si quãdo in aduersa pro multorum salute inciderimus, ne tristes simus, sed & gratias agamus Deo, qui nostram afflictionem in multorum salutem operatur. Egreditur vero in montem oliuarum, vt solitarium adorirentur, & detinerent: ne tantum tumultum faciant. Nam si in ciuitate ipsum inuasissent, fortas sis suborta fuisset turba, & inimici occasione quapiam, quæ C
iusta videri potuisset, apprehensa, visi fuissent ipsum iuste vt seditiosum interficere. Prædicit autem illis quòd & offendiculum passuri essent. Postea ne videantur hæc in manifestam omnium accusationem, adducit etiam testimonium ex propheta Zacharia quòd dispergendi essent. Denique & consolationem illis affert dicens, Præcedam vos in Galileã, hoc est, præueniam. At Petrus vrget: ideo & audit quòd antequam gallus bis canat, ter me abnegabis. Hoc autẽ in hũc modum se habet. Negauerat semel Petrus, deinde gallus cãtauit: & quum alias duas abnegationes fecisset, & tũc quoq; cantauit gallus. Et hoc est quod hoc loco dicit, Priusquã gallus bis cantet, ter me abnegabis. Similiter aũt & omnes frigidam alacritatẽ ostendentes, & ipsam veritatẽ mẽdacẽ facien

Abnegatio Petri quõ se habeat beat.

tes, polli-

D tes pollicentur: ideo dominus permittit vt humana natura
Cadere p suam prodat imbecillitatē. Omnino enim potuisset illos do-
mſit domi minus seruare, & Petrum maximè: sed permisit, vt ne in no-
nus Petrū bisipsis cōfideremus. Cæterum, Percutiam pastorem, vox est
& cæte- patris. Oues autem apostolos vt innocentes nominat.
ros, ut hu- Et *ueniunt in locū cuius nomen Gethsemani, & dicit discipulis suis,*
mana na- *Sedete hic, donec digressus orauero. Et assumit Petrum & Iacobum*
tura imbe- *& Iohannem secum: cœpitque expauescere & angi. Et dicit illis, Do-*
cillitatem *lore afficitur anima mea usque ad mortem. Manete hic, & uigilate,*
suā pro- *Et progressus paulum, prostratus est in terram, & orauit ut si possi-*
dat. *le esset, transiret a se hora. Et dicebat, Abba pater, omnia possibilia*
sunt tibi: aufer poculum a me hoc: uerūtamen non quid ego uelim, sed
quid tu. Et uenit & offendit eos dormientes: dicitque Petro, Simō, dor-
E *mis? non potuisti unam horam uigilare? Vigilate & orate, ne uenia-*
tis in tentationem. Spiritus quidem promptus, at caro infirma. Et rur-
sum digressus orabat, & eundem dixit sermonem. Et reuersus offen-
dit illos rursum dormientes, erant enim oculi eorū grauati, neq; scie-
bant quid illi respōderent. Et uenit tertio, dicitque illis, Dormite post
hac, & requiescite, sufficit. Venit hora, ecce traditur filius hominis
in manus peccatorū. surgite, eam⁹, ecce qui prodit me, appropinquat.

Seorsum semper orare consueuit, dans etiam nobis figurā,
Matt. 7. vt quietem in precibus inquiramus. Assumit autē solum tres
illos qui suæ in Tabor gloriæ spectatores fuerant, vt illi ipsi
qui glorioſa viderant, videant & tristia: discantque p & ipse
vere homo sit, & mœreat & angatur sicut nos. Nam & qui
totum hominem cum naturalibus cōditionibus suscepit, om-
F nino & tristitiam & angorem naturalem habuit. Omnes aūt
natura insuauiter erga mortem affecti sumus. Cæterum dice-
do, Transeat calix, monstrauit humanitatem. Dicendo autē
nō sicut ego volo, sed sicut tu, docet nos quòd si petam⁹ deo
super naturam, quæ impugnat, sapimus. Postquam autē post
preces venit, inuenit tres dormientes, & increpauit Petrū so-
lum, quasi talia ad ipsum dicens, Tu ne ille es, qui pollicitus
es te mihi commoriturum? Vnam horam non potuisti vigila
re, quomodo mortem contemnes? Sed vigilate & orate, vt ne
veniatis in tentationem abnegandi me. Spiritus quidē prom
ptus est, vt me nō abneget, & propterea etiā vos pollicemini
mihi hoc: sed caro infirma est, & ita si non per orationē vir
tutem dederit deus carni, perielitabimini. Et iterum quum
abiuisset, orauit eundem sermonem, vt etiam secundo orādo
credere

credere faciat eos q̄ sit vere & substātialiter homo, & vt do- A
ceat etiā nos sæpe orare, & non statim vt semel petiuerimus
cessare. Et quum inuenisset eos iterum dormientes, non val-
de increpauit eos. erant enim grauati somno. vnde disce hu
manam leuitatem & infirmitatem, quandoquidem qui neq;
somno possumus obsistere, promittimus sæpe quæ nobis im-
possibilia sunt. Igitur nūc tertio precatur, propter illas ipsas
causas quas supra diximus. Et venit iterum, ac dicit illis, nō
iam perstringēs durius, quāuis meriti essent, quia post increpationem non erant facti meliores, sed somno indulserant.
Et quid dicit? Dormite nunc, & requiescite. Per ironiam hęc
illis loquitur. quia sciebat venire proditorem, dicit ad illos,
Nunc tempus est dormiendi, dormite nunc, ecce inimicus
venit. Hoc autem dixit irridēs eorum somnolentiā. Et quod B
per ironiam dixerit, audi quoniam mox subdat, Surgite, ea-
mus: non vt fugiant hoc dicens, sed magis vt obuiā eant ini-
micis. Quidam autem hoc quod dicit, Tristis est anima mea
vsque ad mortem, sic intellexerunt: Tristis sum, nō quia mo
ritur⁹, sed quia Israelitæ domestici mei me crucifixuri sunt,
& propterea regno eiicientur. Et *continuo adhuc eo loquente*
accedit Iudas, qui erat unus e duodecim, & cum illo turba multa cū
gladiis & fustibus a summis sacerdotibus & scribis & senioribus.
Dederat autem is qui prodidit eum, cōmune signum illis, dicens, Quē
cūque osculatus fuero, is est, comprehendite eum, & abducite caute.
Et quum uenisset, protinus accedit ad illum, dixitq; ei, Rabbi, rabbi:
ac deosculatus est eum. Illi uero iniecerūt in illum manus suas, & cō-
prehenderūt eum. Vnus autem quispiam astantiū educto gladio per-
cussit seruum summi sacerdotis, & amputauit auriculam eius. Et re- C
spondens Iesus dixit illis, Tanquam ad latronem existis cum gladiis
ac fustibus ad comprehēdendum me: quotidie eram uobiscum in tem-
plo docens, & non comprehendistis me: sed ista fiunt, ut impleantur
scripturæ. Nō frustra adiectum est, Vnus ex duodecim, sed
in proditoris detestationem, quòd quum ex primo ordine es
set, ita contra magistrum insaniuerit. Vide autem stuporem
illius, quomodo putarit posse dominum latere, q̄ pro amico
habēdus esset propter osculum. nam si amicus erat, quare cū
inimicis veniebat? Reuera malitia semper stulta est. Vnus au
tem quispiam astantium, Petrus hic erat. obticet autē nomen *Petri no-*
eius Marcus, vt ne videatur laudare præceptorē suum Petrū *men cur*
maioris pro Christo zeli. Nō autem alium q̄ pōtificis seruū *Marc⁹ta*

D percussit Petrus. Pōtifices enim primi scripturas aspernabantur, facti inuidiæ & sui ipsorū amoris mancipia. Dixit item turbis, Tanquam ad latronem ad me exiuistis, quotidie docebam in templo. Hoc autem diuinitatem eius monstrabat. Quando enim in templo docebat, non potuerunt illum comprehendere q̄is in illorum manibus esset, quia nondum tempus erat patiendi. quando autem voluit, tunc seipsum obtulit, vt impleantur scripturæ, & sicut ouis ad occisionem ductus sit, non contendens, neque clamans sed sua sponte sequens. *Et relicto illo omnes fugerunt. Et unusquispiam adolescentulus sequebatur illum circumamictus sindone super nudum, & comprehendunt illum adolescentuli. Ille uero relicta sindone nudus effugit ab illis. Et adduxerunt Iesum ad summum sacerdotē, & conueniunt cum illo omnes summi sacerdotes & seniores & scribæ. Et Petrus eminus sequebatur illum in atrium summi sacerdotis, & erat* E *sedens una cum ministris, & calefiebat ad lumen,* Fugerunt discipuli neque enim mentiri poterat veritas ipsa, neque propheta. Adolescentulus autem quispiam sequebatur. Hic adolescentulus erat quidam è domo in qua comederant pascha. Quidam autem dicunt illum fuisse Iacobum fratrem domini, qui cognominabatur iustus. Hic enim vna veste vsus est per omnem vitam suam, qui & sedem Hierosolymitanam ab apostolis accepit post assumptionem domini. Et hic igitur relicta sindone fugit. Nihil autem noui si fugientibus præcipuis etiam hic reliquerit dominum. Petrus vero sequutus est, ampliorem erga dominum declarans amorem. Quum autem F lex præciperet vnum esse pontificem per totam vitam, multi tunc erant, ementes quotannis à Romanis principatus. Pontifices itaque dicit eos, qui tempus suū iam exegerant, & pontificatum deposuerant. *Pontifices uero & totum consilium quærebant aduersus Iesum testimonium, ut morti traderent eum: nec inueniebant. Nam multi falsum testimonium dixerant aduersus illum, & dicentes, Nos audiuimus eum dicētem, Ego diruam templum hoc, quod est manibus factum: & tribus diebus aliud sine manibus factum extruam. Et nec sic quidem satis idoneæ erant testimonia illorum. Et surgens summus sacerdos in medium, interrogabat Iesum dicens, Non respondes quicquam quod isti aduersum te dicunt testimonia? At ille tacebat, neque quicquam respondebat.* Iudicii formam seruant illi, ipsi condēnatione digni vt videantur illū cū iudicio occidere. Quomodo enim iudiciū iustum, quū tales adiunt testes nihil sani, sed turbata & inæqualia dicentes omnia? Et A ipsi quoque qui visi sunt dicere quiddā, mendaciter dixerunt Non dixit enim, Ego destruam templum hoc: sed, soluite: & non dixit manufactum: sed simpliciter, templum. Pontifex *Ioan. 2.* autem surgit, & interrogat Iesum, volēs ipsū ad defensionem trahere, vt vel ex defensione & responso ipsum comprehenderet. At Iesus tacet, sciens illos non attenturos his quæ ab ipso dicerentur, id quod & Lucas dicit: quia quum interroga- *Luc. 22.* retur dominus, dixit, Si dixero vobis, non creditis: sin interrogauero vos, non respondebitis. *Rursum summus sacerdos interrogauit, & dicit illi, Tu es ille Christus filius dei benedicti? Iesus autem dixit, Ego sum, & uidebitis filium hominis sedentem a dextris uirtutis & uenientem in nubibus cœli. Summus autem* B *sacerdos dilaceratis uestibus suis dixit, Quid præterea opus habemus testibus? Audistis blasphemiam. Quid uobis uidetur? Illi uero omnes condemnauerunt eum esse reum mortis. Et cœperunt quidā conspuere in eum, & obuelare faciem illius, & colaphis eum cædere & dicere illi, Diuina. Ac ministri alapas illi impingebant.* Rogat denuo pontifex, non vt discat & credat: sed vt captet contra eū occasionē. Adiicit autem dictum, Tu es Christus: etiam hoc. filius dei benedicti. Multi em̄ fuerunt Christi reges inquam & pontifices, sed nullus horum fuit filius dei, qui benedicendus & laudandus. Iesus dixit, Ego sum. Sciebat enim quòd non crediturі essent, attamen respondit coactus, vt ne habeant postea quod dicant, Si manifeste ipsum audiuissemus hoc dixisse, credidissemus. & propterea condemnatio eorum maior fuit, quia & nunc quum audiuerunt, non credi- C derunt. Et videbitis, inquit, me vt filium hominis à dextris sedentem patris. Virtutem enī, patrem hoc loco dicit. Non enim sine corpore veniet, sed qualis visus est ab his qui eum cruci fixerunt. Itaquepontifex morē iudeorū obseruat. Quando enī graue & atrox quippiā eueniebat eis, dilacerabāt tunicas. Ita & hoc loco quasi blasphemasset dn̄s, & malefactor *Psal. 34.* magn⁹ esset, discindit vestē pōtifex. Rectè quis hoc Dauidis hic diceret, Discissi sūt: & nō sūt cōpūcti. Verū signū hocerat tametsi illi nō intelligerēt, rūpēdū & abolendū Iudæorū sacerdotiū. Itaque quādo cōmuni pontificū suffragio condemnatus est, tūc ministri aboleuerūt illū & ceciderūt, dixerūtq; Prophetiza, quis est qui te percussit? Quid igitur pati & nos debemus vt reddamus par domino? Horrore plena sunt hęc.

cuerit in *āputatiōe* *auriculæ.* *Malchi.*

Christus *nō sine cor* *pore ue* *niet.*

D Et quum esset Petrus in atrio inferius, uenit una ancillarum summi sacerdotis: quúque uidisset Petrum calefacientem se, intuita illum dicit, Et tu cum Iesu Nazareno fuisti? At ille negauit dicens, Non noui neque scio quid dicas. Et exiuit foras in uestibulum, & gallus cecinit. Et ancilla cum uidisset eum, rursum cœpit dicere his qui astabãt, Hic ex illis est. Ac ille rursum negabat, ac paulopost iterũ q astabãt, dicebant Petro, Vere ex illis es: nam & Galilæus es, & loquela tua conuenit. At ille cœpit execrari ac deierare, Non noui hominẽ istũ de quo dicitis. Et iterum gallus cecinit: recordatusq; est Petrus uerbi quod dixerat illi Iesus, Priusquam gallus cecinerit bis, abnegabis me ter. Et quum iniecisset, fleuit. Infirmus erat Petrus, tametsi alacer esset, & præ timore turbatus dominum abnegat, idq; ab ancilla interrogatus. Permisit autem deus singulari dispẽsatione fieri, vt ne extolleretur, & ad hoc, vt cõpateretur labentibus, à seipso eruditus quanta sit humana imbecillitas & fragilitas. Non refert siue vna, siue duæ ancillæ fuerint quæ arguerint Petrum. Mattheus sanè istam non eandem dicit, Euangelistæ in præcipuis nequaquam discordãt. Marcus vero eãdem. Nihil autem nobis in hoc obstaculi ad euangelii veritatem. Nunquid enim in magno aliquo & salutem nostram complectente discordant? Nunquid ille dixit quod crucifixus sit, & alius non? absit. Igitur Petrus præmetu turbatus, & oblitus sermonis quem dixerat dominus, quòd eum qui me abnegauerit, abnegabo & ego coram patre meo, negauit: sed pœnitentia & lachrymę illum ad Christum reduxerunt. Et quum iniecisset, fleuit: hoc est, quum caput obuelasset, vel pro eo ꝓ cœpit magna vehementia. Iam quod Matthęus obscure dixit, quod priusquam gallus cãtet, F interpretatus est Marcus, quia priusquam bis cantet. consuerunt enim galli vno tẽpore sæpe sonare, & postea dormire, & post tempus quoddã iterum cãtum incipere. Quod igitur Matthæus dixit, hoc est, prius q̃ gallus cantet, hoc est, impleat clamorem primi cantus, negabis me ter. Erubescãt Nouatianorũ hæresis. Nouatiani, qui eos qui post baptismum & sacramentorum communionem peccarunt, non suscipiunt. Ecce & Petrus suscepto immaculato corpore & sanguine quum negasset, ꝓpter pœnitentiam receptus est. Sanctorum enim delicta ideo scripta sunt, vt & nos siquando lapsi fuerimus non animaduertendo, possimus in exempla illorum respicere, & per pœnitẽtiam corrigi.

Sctõrũ delicta quare scripta

CAPVT. XV.

CAPVT XV. A

E T confestim diluculo concilio inito summi sacerdotes cum senioribus & scribis ac toto cõsensu uinctum Iesum adduxerunt tradideruntque Pilato. Et interrogauit eum Pilatus, Tu es ille rex Iudæorum? At ille respondens dixit illi, Tu dicis. Et accusabant eũ summi sacerdotes de multis. Pilatus aũt rursus interrogauit illum dicẽs, Nã respondes quicquam? ecce quam multa aduersus te testãtur. Iesus autem deinde nihil respondit, adeo ut admiraretur Pilatus. Cæterũ in die festo dimittebat illis unum uinctum, quẽcunque postulassent. Erat autem qui dicebatur Barabbas, qui cum seditionis authoribus fuerat uinctus, qui per seditionem cædem patrauerant. Et cum acclamasset turba, cœpit flagitare quemadmodum semper fecerat ipsis. Pilatus B autem respondit eis dicens, Vultis dimittam uobis regem illum Iudæorum? Sciebat enim quòd propter inuidiam tradidissent illum summi sacerdotes. Summi uero sacerdotes concitauerunt turbã ut potius Barabbam dimitteret ipsis. Pilatus auem respondens rursum ait illis, Quid igitur uultis faciam ei quem dicitis regem Iudæorũ? At illi rursum clamauerunt, Crucifige istum. Pilatus autem dicebat illis, Quid enim mali fecit? At illi uehementius clamauerunt, Crucifige eum. Pilatus uero uolens turbæ satisfacere, dimisit illis Barabbam. & tradidit Iesum flagellatum, ut crucifigeretur. Tradiderũt Iudæi Romanis dominum, traditi sunt & ipsi à domino vicissim Romanorum manibus. Et implentur scripturæ quę dicunt, Væ, Esa. 5. lege, mala erunt ei secundum opera manuum suarum. Et ite Psal. 27. rum, Secundum opera manuum suarum da illis. Sicut fecisti, Abdiæ. 1. ita erit & tibi retributio tua. Quum interrogasset Pilatꝰ, Tu C es rex Iudeorum? dominus dubium responsum dedit. Nam, Tu dicis: potest intelligi, quòd vere dixisti: vel, dixisti id qđ sum. Iterum autem quum interrogatus esset, & nihil responderet, mirari fecit Pilatum. Admirabatur quòd quum legisperitus esset, ac eloquens, & qui posset per defensionem abstergere calumnias, nihil diceret, sed sustineret fortiter calũnias. Vide autem sanguinarias Iudæorum mentes, & Pilati modestiam, quanuis etiam ipse condemnationem mereatur, eo quòd non strenuè iustum defenderit. Nã illi quidẽ clamabant vt crucifigeretur: ille autem, licet mollius, tentabat eripere à condemnatione Iesum. propterea iterum rogat, Quid faciam Iesu? Vndique occasiones offerens vt dimitteretur

Occasionẽ undiq; capta Pilatus dimittẽdi Christum.

D Iesus innocens, Tandem succumbens voluntati illorum flagellauit dominũ, hoc est cecidit eum loris, vt putarentur accepisse pro tribunali cõdemnatum: & tradidit illis eũ vt crucifigeretur. Volebat enim fatisfacere plebi, hoc est gratificari quantum possibile, nõ aũt quod gratum erat iusto & deo.

Milites autem abduxerũt eum intro in atrium, quod est prætorii, Et conuocant totam cohortem, & induunt illum purpura, & circũponunt ei contextam spinis coronam, & cœperunt salutare illum, Aue rex Iudæorum. Et uerberabant illius caput arundine, & inspuebant in illum, & positis genibus adorabãt illum. Et quũ illusissent ei, exuerunt eum purpura, & induerunt illum uestibus propriis: & educunt eum ut crucifigerent eum. Et coegerãt prætereuntem quendam Simonem Cyrenensem, qui ueniebat ex agro, patrem Alexãdri & Rufi, ut tolleret crucem eius.

Militares insolẽtiæ.

Militare genus semper cõuitiis gaudet ac tumultibus, & sibi simile est. Nam quũ Iudæi, qui plurimas audierant doctrinas, & in quos multa collocata erant beneficia, taliter affecti erant, quid de gentilibus possumus dicere? Conuocant itaque totam cohortem, hoc est, totum exercitum, & induunt eum purpura, vt regi illudentes: & coronam pro diademate, & calamum pro sceptro assumunt hoc loco diabolorum socii. Angariant autem quendam vt tollat crucem eius, quanuis alius euangelista dicat quòd baiulans Iesus crucem exierit. Vtraque igitur facta sunt. Aliquandiu enim portauit ipse lignum deinde autem quum inuenissent aliquem qui portaret, coegerunt illum, & postea gestata est ab illo crux. Quare autem dixit esse & quorundam puerorum patrem? Ad maiorem fidei confirmationem. Verisimile enim erat hominem adhuc viuere, & posse enarrare omnia quæ in cruce facta. Porro feramus & nos purpuram, regalem vestem. vt exempli gratia quid dicam, Sicut reges ambulare debemus super serpentes & scorpiones, & imperare peccato. Christiani enim dicimur, hoc est, vncti & ipsi, sicut tunc reges dicebantur Christi. Sit igitur vita nostra non seruilis & illiberalis, sed regalis ac libera. Feramus autem & coronam spineam, hoc est, studeamus coronari asperitate & continentia vitæ: non voluptuarie neque delicate.

Ioh. 19.

Simõ obedientia dicitur.

Simus autem & Simon, quod est obedientia: & tollamus crucem Iesu, quæ mortificet membra nostra quæ super terram sunt. *Et ducunt eum in Golgotha locum, quod est, si interpretaris,*

preteris, Caluariæ locus. Et dederunt illi bibere myrrhatum uinum, A *sed ille non sumpsit. Quumque crucifixissent eũ, partiti sunt uestimenta eius, mittentes sortem super illa, quis quid tolleret. Erat autem hora tertia, & crucifixerunt eum. Et erat inscriptio causæ illius inscripta, Rex Iudæorum. Et cum eo crucifigunt duos alios latrones, unum a dextris, & alterum a sinistris eius. Et impleta est scriptura quæ dicit. Et cum iniquis deputatus est.* Traditio est quæ à priscis pa- Esaiæ. 53.
tribus vsque ad nos peruenit, quod Adam illic sepultus sit. *Adam ubi*
Dñs itaq; q lapsum & mortẽ Adæ sanauit, illic crucifix⁹ est, *sepult⁹ sit*
vt vnde principiũ mortis inde & mortis destructio. Dederũt
autem illi bibere vinum myrrhatum. Myrrha autem amarissima est. Illudentes igitur hæc dederunt domino. Alius au-
tem Euãgelista dicit acetũ cũ felle, & alius aliud quid oblatum esse domino. & nihil in his contrarium. Quum enim nul B
la apud illos disciplina, alii alia offerebant, & alius quidem
acetum & fel, alius autem vinum myrrhatum. Fortasse & vi-
num acetosum erat, & amara myrrha: & hinc cõueniũt quòd
dicit ille myrrhatum vinum, alius verò acetũ cum felle. Nam
& vinum acetũ dici potest, quia acetosum: & myrrha fel, quia
amara. Neque in hoc dissonant quòd vnus dicit, Dabat ei bi
bere, ipse autem non sumebat: & alter, Quumq; gustasset, no-
lebat bibere. Omnino enim dicẽdo, nõ accepit, manifestauit
quòd non biberit. Miserunt quoq; sortes super vestes eius, &
hoc ad illusionẽ eius facientes, quasi regis vestes diuiderent,
quanuis non ingẽtis precij essent. Scripsit autem & titulum,
hoc est, causam propter quam crucifixus est, quasi rebellis ac
seditiosus esset, & seipsum regẽ appellasset: vnde omnes qui C
prætergrederẽtur, non misererentur eius, sed magis infremerent in eum quasi tyrannũ. Quomodo aũt Marcus inquit ho-
ra tertia crucifixum esse, Matthæus autẽ hora sexta factas te-
nebras? Dicẽdum quòd hora tertia crucifixus est: tenebræ aũt
inceperunt fieri ab hora sexta vsq; ad horã nonam. Et cum la
tronibus crucifixus est, vt hoies de eo male suspicarẽtur, q⁹ &
ipse vt malefactor esset crucifixus. Factum est autem hoc sin
gulari dispensatione. impleta enim est prophetia, Et cum ini
quis reputat⁹ est. Sũt & latrones duorũ populorum, Iudæo- Esai. 53.
rum scilicet hæc, ac Gẽtium. Vtriq; enim impij sunt, Gẽtiles *Latrones,*
tanq̃ naturalis legis prẽuaricatores: Iudæi verò vt contẽpto- *figura duorum pulorum,*
res & huius, & eius quã dñs dedit legis. Sed hic quidẽ gẽtilis
gratus fit, & resipiscit: Iudaicus aũt vsq; ad finẽ blasphemat.

D Porrò dominus inter duos populos crucifigitur. Ipse enim lapis est coniungens nos. *Et qui præteribant, conuitiabantur illi, mouentes capita sua, ac dicentes, Væ qui demoliris templum, & in tribus diebus extruis. Serua teipsum & descende de cruce. Similiter & summi sacerdotes illudentes inter sese cum scribis, dicebant, Alios seruauit, seipsum seruare non potest. Christus ille rex Israel descendat nunc de cruce, ut uideamus & credamus. Et qui crucifixi fuerant cum illo, probra iaciebãt in eũ.* Et qui præteribant, hoc est, qui transibant per viam, & ipsi blasphemabant dominum, improperantes ei vt impostori. Similiter autem & pontifices dicebãt, Alios saluauit, seipsum non saluat. Hoc autem dicebant deridentes eius miracula & vellicantes quasi phãtastica fuissent. Nam operando miracula, saluos fecit multos. Diabolus au-
E tem incitabat illos vt dicerẽt, Descendat nũc de cruce. Quia enim cognoscebat author mali quòd salus per crucem fieret, iterum tentabat dominum, vt si descenderet de cruce, certum foret ipsum non esse filiũ dei, & sic periret salus quæ per crucem. sed ille & dei filius erat vere, & propterea minus descendit. Nam si voluisset descendere, neque principio ascẽdisset. sciens enim per hoc saluandos homines, sustinuit vt crucifigeretur, aliaque multa pateretur, perficereturque eius opus. Et qui simul crucifixi, exprobrabant, principio duo, postea
Lucæ. 29 vnus agnouit eum innoxium, sicut Lucas dicit, & increpauit alium blasphemantem. *Quum uero facta esset hora sexta, tenebræ ortæ sunt super totam terram usque ad horam nonam. Et horã no-*
Psa. 21. *na clamauit Iesus uoce magna dicens, Eloi, eloi, lamazabacthani, quod*
F *est, si quis interpretetur, Deus meus, deus meus, cur me deseruisti? Et quidam astantium quum audissent, dicebant, Ecce Heliam uocat. Accurrit autem quidam, & impleta spongia aceto, impositaque arundini, porrexit illi potum dicens, Sinite, uideamus an uẽturus sit Heliat ad deponendum eum. Iesus autem emissa uoce magna expirauit.* Tenebræ factæ sunt non in vno loco, sed super totam terram: & si quidem fuisset tempus eclipsis, potuisset quis dicere naturale fuisse deliquium: nũc autem decimaquarta fuit luna, quãdo iuxta naturam deliquium fieri impossibile. Clamat verò Iesus Hebraica voce propheticum, ostẽdens se vsque ad mor-
Hebraica Christ⁹ in honore habuit. tem Hebraica in honore habuisse. Cæterum quod dicit, Cur me deseruisti? ex persona humanæ naturæ dicit: quasi diceret, Cur me hominẽ dereliquisti ò deus, vt precer deũ crucifixum pro me? Nos enim homines fuimus deserti, ille nunquàm

quàm à patre derelictus fuit. Audi enim eum quid dicat, Nõ A
sum solus, inquit, sed pater mecum est. Vel etiã pro Hebræis *Iohan. 16*
hoc dicit, erat enim Hebræus & ipse secundum carnem. Cur me, hoc est, cur Hebraicum populum deseruisti, vt crucifigerent filium tuum? Quemadmodum enim consueuimus dicere, Deus tulit me, hoc est, humanam naturam: sic & hoc loco dereliquisti me, hoc est, vel meam humanam naturam, vel meum populum. Cucurrit verò vnus vt acetum ei potandum porrigeret, quò citius eum aceti cõficeret amaritudo. Quum autem clamasset Iesus voce magna, expirauit, quasi iritans mortem vt dominus, & potestate sua moriens. Quæ autem vox illa fuerit, Lucas manifestauit. Pater, in manus tuas com
mendo spiritum meum. Etenim & hoc beneficium Christi
est, quòd nunc sancti spiritus in manus patris ascendunt, qui B
olim ab inferno tenebantur, donec veniret qui prædicauit ca *Sanctorũ*
ptiuis remissionem. *Et uelum templi scissum est in duas partes a ãcẽi ma-*
summo usque ad imum. Quum autem uidisset Centurio qui astabat ex nus patris
aduerso illi, quòd sic emisso clamore expirasset, dixit, Vere homo hic nũc ascen
filius erat dei. Erant autem & mulieres e longinquo spectantes, inter dunt.
quas, erat Maria magdalene, & Maria Iacobi parui & Iose mater Lucæ. 23.
& Salome: quæ etiam quum esset in Galilæa. sequutæ fuerant illum,
& ministrauerant ei, aliæque complures quæ simul ascẽderant cum
eo Hierosolymam. Scissum est velum, per hoc manifestante deo quòd gratia spiritus è templo euolet, & quòd sancta sanctorum omnibus conspicua & accessa fiant: quod & factum est Romanis ingressis. Et quòd lugeat etiam templum, idq; quod in calamitatibus facere solent, quum vestes dilacerantur, hoc & tẽplum quasi animatum esset, faciat, cõpatiens cõ- C
ditori suo patienti, & vestes suas disrumpens: & aliud quiddam in hoc manifestatur. Caro ipsa velamentum est nostri templi, hoc est, mentis. Itaque virtus quã habuit caro aduersus spiritum, passionibus Christi dissoluta est, à summo vsq; deorsum, hoc est, ab Adam vsq; ad nouissimos homines. Etenim Adam sanctificato passionibus Christi, non vltra caro illius maledicta erit, neque corruptioni obnoxia, sed incorruptibilitate honorati sumus omnes. Porrò Centurio (hoc *Centurio.*
est qui centum præerat) videns quòd tam potenter & sicut dominus mortis expirasset, admiratus est & confessus. Vide autem ordinem conuersum. Iudæi moriuntur. Gentilis confitetur: discipuli fugiunt, mulieres manẽt. Erant enim, inquit,

ibi &

D ibi & mulieres, inter quas Maria magdalene, & Maria Iacobi & Ioſe mater. Et hęc dei genitrix erat, quę quatenus Ioſepho deſpōſata fuit, mater erat & filiorum Ioſeph, cuius filij fuere Iacobus & Ioſes. Dicitur horum mater, hoc eſt nouerca: ſicut & Ioſeph vxor dicebatur, hoc eſt ſponſa. Salome aūt erat mater filiorum Zebedęi. Et aliæ quoq; multæ, nomina enim celebriorum tantum cōmemorauit. *Et quum iam uenisset uespera, quoniam erat paraſceue quæ præcedit ſabbatum, uenit Ioſeph ortus ex ciuitate Arimathæa, honeſtus ſenator, qui & ipſe erat expectans regnum dei, & ſumpta audacia ingreſſus eſt ad Pilatū, & petiit corpus Ieſu. Pilatus autē admiratus eſt ſi iam mortuus eſſet. Et accerſito ad ſe Cēturione interrogauit illum an iamdudum mortuus fuiſſet. Et re cognita ex Centurione, donauit corpus ipſi Ioſeph. Et is mercatus ſindonem. depoſitum eum inuoluit ſindoni, repoſuitq; in monumento quod erat exciſum e petra: & aduoluit lapidē ad oſtiū monumenti. At Maria magdalene & Maria Ioſe ſpectabāt ubi poneretur.* Beatus Ioſeph adhuc legi ſeruiēs, Chriſtū & deum agnouit, ideo & laudatum audet facinus. Neq; cogitabat, Diues ſum, & diuitias amittere poſſum: ſi poſtulauero corpus eius qui propter tyrānidem affectatam condemnatus eſt, accuſabor à Iudæis. Nihil tale ſecum dicebat, ſed omnia ſecus cogitans, periuit vt ſepeliret cōdemnatum corpus. Pilatus verò mirabatur quòd iam mortuus eſſet. Putabat enim ipſum in agone luctaturū, ſicut & latrones, Interrogat autē & Centurionē, ſi dudū mortuus eſſet, hoc eſt, āte horā. Ioſeph itaq; accepto corpore mercatus eſt ſindonē, in qua depoſitum inuoluit: & quod honore dignū, cū honore ſepeliuit. Erat enim & ipſe diſcipulus Ieſu, ſciēs dignū honore dūm. Et honeſtus, hoc eſt pius irreprehēſibilis. Senator aūt, quæ dignitas quædā erat qua præditi cogebātur intēdere his quæ foris erāt, & multa ſæpe inde oriebantur pericula, propter fori malitiā. Audiant diuites, & publicis muneribus fungentes, quomodo Ioſepho nihil obſtitat ad virtutem ſenatoria dignitas. Ioſeph interpretari poſſumus augmentum: Arimathæus verò, tollēs hoc. Concedat autem deus, vt etiam nos ſicut Ioſeph ille fiamus ſemper aucti, & adiicientes in curſu virtutis, ac tollentes hoc, id eſt bonum: accipiamus verò corpus Ieſu per communionem, & collocemus in monumento exciſo ex petra, hoc eſt in anima memori, quæ deum non obliuiſcatur. Sit autem anima illa ex petra exciſa, hoc eſt à Chriſto, qui eſt petra in qua conſiſtere poterimus.

Mater Ieſu nouerca dicitur filiorū Ioſeph.

Senator.

Ioſeph Arimathæus.

Anima & corpore.

rimus. Inuoluatur verò in ſindone, hoc eſt, in corpore mundo ſuſcipiatur. Nam ſindō animæ eſt corpus quaſi veſtis. Oportet igitur nō ſolum in anima pura ſuſcipere diuinum corpus domini, ſed & in corpore puro. Cohibendum eſt autem & illud, non explanādum. Myſterium enim in contracto eſt & occultum, & non cuiuis aperiendum. A *puris fuſcipiēdū corpus domini* B

CAPVT XVI.

E T quum præteriſſet ſabbatum, Maria magdalene & Maria Iacobi & Salome emerunt aromata, ut uenirēt & ungerent eum. Et ſummo diluculo diei primi ſabbatorum ueniunt ad monumentum exorto ſole, dicebantque inter ſeſe, Quis reuoluet nobis lapidem ab oſtio monumenti? Et quum reſpexiſſent, uident lapidem eſſe reuolutum. nam erat magnus ualde. Et ingreſſæ in monumentū uiderunt adoleſcentem ſedentē à dextris amictū ſtola cādida, & expauerūt. At ille dicit eis, Ne expaueſcatis. Ieſum quæritis Nazarenum, qui fuit crucifixus. ſurrexit, non eſt hic, Ecce locus ubi poſuerant illum. Sed abite, dicite diſcipulis eius & petro, quòd ille præcedit uos in Galilæam. illic eum uidebitis ſicut dixit uobis. Et abeuntes cito fugerunt a monumento. Habebat enim illas tremor & ſtupor, neque cuiquàm quicquam dicebāt. timebant enim. Nihil magnum, neque dignum deitate Ieſu ſapientes mulieres illæ faciunt. aſſident ſepulchro, & vnguēta emunt, vt ſecundum conſuetudinē vngant corpus, vt fragrās maneat, & ne quid fœtidum ex corruptione oriatur, & vt vnguenta, & alia quę virtutem ſiccādi habent, humoremq; corporis abſorbent, incorruptum illud ſeruent. Et talia quidem ſentiebant mulieres. Et valde mane, id Matthæus veſperam ſabbatorum, & Lucas profundum diluculum dicit. Vnius autem ſabbatorū, hoc eſt primæ ex diebus hebdomadis. Sabbata enim dies hebdomadæ nominabāt, vnam autem primam. Surrexerunt & veniunt ad monumentū, & diſceptabant, quis reuoluet nobis lapidem? Quumq; illę cogitarent, angelus reuoluit lapidem, nō ſentientibus mulieribus. Id quod & Matthæus dicit, quòd quum irent mulieres, angelus reuoluerit lapidē. Hoc aūt Marcus ſiluit, q̄ Matthæus dixiſſet à quo reuolutus eſſet lapis. Quod aūt Matthæus dicit, angelū ſedere ſuper lapidem, Marcus verò, poſtq̄ ingreſſæ ſunt in monumentum, vidiſſe ipſum mulieres intro ſedere, non eſt mirandum. C *Mat. 28. Lucæ. 24*

Poteſt

D Potest enim fieri quòd quem viderũt foris sedere, sicut Matthæus dicit, super lapidem, illum iterũ viderint intus in monumento, qui prœuenerit mulieres, & ingressus sit. Quidam autem dicunt quòd aliæ quidem fuerint mulieres quæ apud Matthæum, aliæ autem quæ apud Marcum. Magdalena vero omnium comes fuerit, nimirum quòd alacris esset, flagranque, ac officiosa. Dixit igitur mulieribus ille qui apparuerat, Ne expauescatis. Principio à metu liberat, deinde bonum illud de resurrectione nuncium affert. Crucifixum autem ipsum nominat. Non enim pudet crucis, quę salus est hominũ, & bonorum caput. Surrexit. Vnde manifestum? Nõ est enim hic. Et vultis fide confirmari? Ecce locus vbi posuerant illũ. Ad hoc enim & lapidem reuoluerat, vt ostenderet locũ. Sed

E ite, dicite discipulis & Petro. Petrũ ab aliis discipulis vt præcipuum segregat, ac ob excellẽtiam nominat illum præ aliis. vel quia negauerat Petrus: si veniſſent mulieres & dixissent quòd præceptum esset eis vt annunciarent discipulis, dixisset Petrus, Ego negaui eum, iam non sum illius discipulus, abiecit igitur me, abominatus est me. Illius igitur gratia appo-

Et Petro, cur additũ nit, & Petro, vt ne offendatur Petrus quòd ipse nõ meruerit verbum, vtpote qui negarit, & propterea indignus sit qui aliis discipulis connumeretur, Porrò in Galileam illos mittit, eripiens à tumultu & metu Iudæorum. Inuaserat autem mulieres tremor ac ecstasis, hoc est stupor, & in spectaculo angeli, & in horrore resurrectionis. Et propterea nulli quicquam dixerunt. Timebant enim, & oblitæ erant omnium quæ an-

F dierant. *Quum surrexisset autem Iesus, mane prima sabbati apparuit primum Mariæ Magdalenæ, ẽ qua eiecerat septem dæmonia. Illa profecta renunciauit his qui cum illo fuerant, lugentibus ac flentibus. Et illi quum audissent quod uiueret, ac uisus esset ab illa, non credidерunt. Post hæc autem duobus ex ipsis ambulantibus apparuit in alia forma, euntibus rus. Et illi abierunt, ac renunciarũt reliquis: nec his illi crediderunt.* Quum surrexisset Iesus, hoc loco punctũ pone. Mane prima sabbati apparuit Mariæ Magdalenæ. Nõ enim surrexit mane. Quis enim vidit quãdo surrexit? Sed apparuit mane dominica die, quę est prima sabbati, hoc est hebdomadis, quã supra vocauit vnam sabbatorum, Marię Magdalenæ, à qua eiecerat septem dæmonia, hoc est multa. Solet enim scriptura septenarium numerum pro multitudine accipere: vt quòd sterilis peperit septem. Vel septem dæmonia,

Septenarius numerus in scriptura.

quæ

quæ contraria sunt septem spiritibus virtutis, vt spiritus præ- A
sumptionis, hoc est, abiecti timoris: spiritꝰ ruditatis, spiritus
mendacij, & alij quotquot sunt contrarij donis spiritus. Post *Esaiæ. 11.*
hæc autem duobus ex illis apparuit quum ambularent, in alia forma, de quibus etiam Lucas dicit: & illi annunciauerunt aliis: & neq; illis crediderunt. Et quomodo igitur Lu- *Gen. 24.*
cas dicit quòd reuersi inuenerunt congregatos vndecim, dicentes quòd surrexit dominus: & Marcus hic dicit quòd neque his qui ex rure venerũt, credidere? Dicimus igitur, quòd annunciauerunt reliquis, non de vndecim loquitur apostolis, sed de quibusdam aliis. Illos enim hic reliquos vocat, qui vndecim viderant illum in ipso die, quando & hi qui ex rure reuersi inuenerunt illos dicentes, Resurrexit dominus.

Postea discumbentibus illis undecim apparuit, & exprobrauit illis B
incredulitatem suam, & cordis duritiam, quòd iis qui se uidissent resurrexisse, non credidissent. Et dicebat eis, Ite in mundum uniuersum, & prædicate Euangelium omni creaturæ. Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit: qui uero non crediderit, condemnabitur. Porrò signa eos qui crediderint, hæc subsequentur. Per nomen meum dæmonia eicient, linguis loquentur nouis, serpentes tollent: & si quid letale biberint, non nocebit eis. super ægrotos manus imponent, & bene habebũt. Itaq; dominus quidem postquam loquutus fuisset eis, receptus est in cælum, & consedit à dextris dei. Illi uero egressi prædicauerunt undique domino cooperante, & sermonem confirmante per signa subsequentia. Vide mandatum domini, Prædicate omni creaturæ. Non dixit, prædicate his qui obtemperant, sed om
ni creaturæ, siue recipiant, siue non. Qui crediderit. Et non C
sufficit hoc: sed, & baptizatus fuerit. Nam qui crediderit, &
baptizatus fuerit, sed adhuc est catechumenus, non iam salua *Signa cre*
tus est. Signa verò quæ sequuntur credentes, dicit dæmonia *dẽtes sub-*
eiicere, linguis loqui nouis, serpẽtes tollere, hoc est abolere *sequentia*
serpẽtes, siue sensibiles, siue spirituales: sicut etiã dixit, Super *Mat. 10.*
serpentes & scorpios calcate, manifeste de spiritualibus intel *Luc. 10.*
ligens. Potest item & sic intelligi, Serpentes tollẽt, sicut Pau *Actuũ 22*
lus viperam in manu sustulit, nihil ab illa offensus. Etiam si
mortale quiddam biberint, non nocebit eis. Sæpe autem hæc
facta sunt, vt in historiis inuenimus. Multi enim & venenum
bibentes, per signaculum crucis illæsi conseruati sunt. Hæc
autem quum dixisset, assumptus est, & sedet à dextris dei. Illi
autem prædicauerunt vbique, domino, inquit, cooperante, &

sermonem

D sermonem confirmante per sequentia signa. Vides vbiq; no-
Et miseri cordia domini præuenit. stra primũ, deinde dei adiutorium. Quum enim nos operamur, & principiũ dederimus, dominus cooperatur. ita si non dederimus occasionem, non cooperatur. Considera autem & hoc, quia post sermonẽ, opera, & sermo, per opera cõfirmatur, sicut & in apostolis sermonem confirmabant operra quę subsequebãtur ac signa. Fiat ô sermo Christi, vt perfecti sistamur apud te, qui cooperaris nobis in sermonibus & operibus, quoniam te decet & per sermones & per opera, gloria. Amen.

Enarrationis Theophylacti Bulgariæ Archi-
E episcopi in Marcum,

FINIS.

ARGVMENTVM IN EVANGElium secundum Lucam.

Iuus Lucas Anthiochenus fuit patria, medicæ artis péritus, & in externa philosophia
D magnus. Hierosolymis quoque probe Hebræorum disciplinis eruditus est. Sanẽ domino nostro docente (vti quidam tradunt)
Quando Lucas Euãgeliũ suum scripsit. F vnus septuaginta discipulorum factus est, Christóque quum surrexisset à mortuis, cum Cleopa occurrit. Domino autem in cælos assumpto, & Paulo ad fidem conuerso, illi peregrinationis comes factus est, Paulo inquam, & Euangelium omni cum diligentia conscripsit, id quod & procœmium eius declarat, post assumptum in cælos Christum anno quintodecimo. Scribit autem ad Theophilum, virum senatorij ordinis,
Strenui nomẽ quib⁹ tributũ sit antiquit⁹ & fortassis principem. Nam strenui nomen principibus &
Actu. 26. præsidibus tribuebatur, sicut & Paulus ad præsidem Festum dicit, Strenue Feste. Omnis autem homo dei amãs, & Theophili nomine dignus, roboréque ac strenuitate in refrenandis affectionibus prędituS, dignus reuera est vt Euangelium audiat.

Prologus

PROLOGVS BEATI LVCAE IN A Euangelium suum.

Quoniam multi attentarunt contexere narrationem earum quæ inter nos multis argumentis comprobatæ sunt rerũ, sicuti tradiderunt nobis hi qui ab initio suis oculis uiderunt, & ministri fuerunt sermonis, uisum est & mihi, ut cũcta ab initio diligenter peruestigãs ordine tibi scribam, strenue Theophile, quo agnoscas eorũ quibus instructus es sermonum cõmunitionem. Qui fuerunt multi illi qui attentarunt? Pseudo apostoli. Multi enim tunc cõscripserunt Euangelia, vti est quod vocant Euangeliũ secundum Aegyptios, & quod inscribitur Euangeliũ secundum duodecim. Tales itaq; attentarunt duntaxat, sed non perfecerunt. Quia enim absq; diuina gratia cœperũt, ꝓpterea neq; absoluerunt. B Bene igitur dixit Lucas, multi conati sunt: at pauci, vt Matheus & Marcus, nõ tantũ attentauerunt, sed & perfecerunt. Nam spiritũ sortiti erãt, q perfecta operatur: res autẽ multis argumentis cõprobatas dixit, Res enim Christi nõ simplici ter & nudè traditę sunt, sed vera & solida fide, & multorũ argumentorũ certitudine. Et quomodo, dic Luca, multis argumẽtis cõprobatæ sunt? Sicut tradiderunt nobis hi q ab initio suis oculis viderũt, & ministri fuerunt sermonis. Hinc manifestũ est Lucã ab initio nõ fuisse discipulũ, sed posterioribus temporibus. Alij enim ab initio didicerant, vt Petrus, & filij Zebedæi, q & tradiderũt huic quæcũq; ipse nõ viderat, neq; ipse audierat. Quid aũt est quod dicit, quò agnoscas eorũ de quib⁹ edoctus es sermonũ cõmunionẽ? Duos in hoc sensus habeo. Vnus quidẽ est hic, Prius te sine scriptis instituI ô Theophile, nunc scriptũ tibi trado Euangeliũ: atq; ita mentẽ tuã, C munio, vt ne obliuiscatur eorũ quę sine scriptis tradita sunt. Alter vero, Solemus nos hoies sępe qñ quis nobis sine scriptu ris loquitur, suspicari ne forte quid mendacij admixtũ sit: qñ autẽ etiã scribit q̃ loquitur, tũc credimus q̃ nõ scripsisset, nisi vera se dicere cõsideret. Idcirco & Euãgelista dicit, Propterea scripsi tibi Euangeliũ, vt ea de quib⁹ sine scriptis eruditus es, in maiori securitate cõserues, maiorẽ mihi fidem nunc habens, qui adeo de his quę nõ scripto docui, cõfidam, etiã scripturis prodere non formidarim. Attende item quod dicit, agnoscas, nõ scias, hoc est, secundò maiorem accipias scientiam & fiduciã ac securitatem quòd non mentiar.

CAPVT. I

Caput primum.

Prophetæ narraturi quippiam quo auspicentur Gene. 49

DRat in diebus Herodis regis Iudææ, sacerdos quidã nomine Zacharias, de uice Abia, & uxor illius de filiabus Aaron, & nomẽ eius Elizabeth. Mẽtionem facit regni Herodis, tum vt narrãdo prophetarum formam seruet. illi enim sic incipiunt, In diebus Ioachaz & Ezechiæ, & eu iuspiam, facta sunt hæc. tum quia de Christo dicturus est, ideo meminit Herodis, vt ostendat q̃ sub Herode vere venerit Christus. Hic enim Herodes fuit quum defecissent apud Iudæos principes, iuxta prophetiam Iacob. Vnde monstratur quòd
E Christus venerit. Sed & in hoc recte facit, q̃ ostendendo tẽpus, certius ostendit euangelium. Copiam enim quærendi, si qui volent, & discendi euangelij veritatem à tempore facit. Et incipit à Zacharia patre Iohannis: idq; merito, quoniam de Christi natiuitate dicturus, præcursorq; Christi fuit Iohannes, neq; illius natiuitatem sine miraculo fuisse narrat. Et quia virgo paritura erat, prẽordinauit deus vt vetula pareret, non secundum legem naturæ, tametsi ex viro. Quid autem est, Ex vice Abia? Intelligunt quidam sic, quòd duo fuerint sacerdotes, successione ministerium perficiẽtes, quorum
F vnus Abia, alter autẽ Zacharias. Quia igitur sacerdotio functus erat Abia, post illius ministerium ministrauit etiã Zacharias. Videtur autem nõ sic esse. Solomon enim quum perfecisset templum, constituit & vices, hoc est hebdomadas: & in vna constituit filios Chore, in alia Asaphat, in alia Abia, in alia alium. Igitur quod dicit fuisse de vice Abia, sic oportet intelligere, quòd de hebdomada Abia fuerit. Non quòd post hebdomadã Abia functus sit ministerio: dixisset enim, post hebdomadam Abia: nunc autẽ quũ dixit, de vice Abia, ostendit quòd ex ordine & hebdomada Abiæ fuerit. Ostendere autem volens quòd ex vtroq; parente legitimè fuerit ex sacerdo-

sacerdotali genere Iohannes, dicit, Et vxor eius de filiabus A
Aaron. Non enim licebat ex alia tribu vxorem ducere, sed Num. 36
ex eadem. Elizabeth interpretamur dei quietem: Zacharias Elizabeth
autem, memoriam domini. *Erant autem ambo iusti coram deo. Zacha-*
Quidam iusti sunt, at nõ coram deo, sed in speciem tantum, rias.
& coram hominibus: illi autem etiam coram deo iusti erant.
Ambulantes in omnibus præceptis & iustificationibus domi irrepre Mandata
hensibiles. Mandata quidem sunt, vt ne occidas, ne adulteriũ Exod. 20
committas: Iustificationes autẽ, vt qui maledixerit patri, vel Iustifica-
matri, morte moriatur. Iustum enim hoc. Scito quòd & man tiones.
datum iustificatio nominari potest, vtpote iustum faciẽs ho- Exod. 21.
minem, immò & dei iustificatio existens. In die enim illa cõ Leu. 20.
demnat nos, quasi scripta quędã iustificatio in nobis sit. Nisi Iohan. 15
enim venissem, inquit, & loquutus essem eis, peccatum nõ ha B
buissent. Et iterum. Sermo quem loquutus sum eis, ille eos cõ
demnabit. Quare autem quum dixit, ambulãtes in omnibus
mandatis, adiunxit, irreprehensibiles? Multi ambulant in le-
ge dei, sed omnia faciunt vt videantur ab hominibus. Tales
igitur non sunt irreprehensibiles. Sed Zacharias & fecit mã
data, & citra reprehensionem fecit, nõ vt hominibus placeat
talia faciens. *Nec erat illis proles, eo quòd Elizabeth sterilis es-*
set, & ambo prouectæ iam ætatis essent. Iustorũ mulieres & iu-
stæ, sæpe steriles fuerunt, vt discas legem non exigere corpo
ralium filiorum procreationẽ, sed spiritualium. Prouectę au-
tem ætatis ambo erant, tam corpore, q̃ anima. Etenim iuxta
animam profecerant & progressi erant, ponẽtes ascensiones
in corde, & diem habentes, sed non noctem: vitam, vt in luce C
honeste agentes. *Factum est autem quum sacerdotio fungeretur*
Zacharias in ordine uicis suæ coram deo, secundum consuetudinem
functionis sacerdotalis sors illi obuenit ut odores incenderet ingres-
sus in templum domini, & omnis multitudo populi precabatur foris tẽ
pore thymiamatis. Coram deo mundi soli sacerdotio fungun
tur, ab impuris autem auertit deus faciem suam. Quando au
tem tempus incendendi odores? Vel omnino secundum tem-
pus deprecationis, quando solus in sancta sanctorum ingre-
diebatur summus sacerdos: vt discamus q̃ sic summus sacer-
dos ingressus in sancta sanctorum, hoc est cælum, cũ carne,
acceperit fructum incarnationis suæ, nostri curam & salutẽ.
Apparuit autem illi angelus domini stans à dextris altaris thymia-
matis. Non omnibus apparet angelus, sed mundis corde,

Universidad de Deusto
Biblioteca

D qualis erat Zacharias. Altare autẽ thymiamatis dixit, quia erat & altare holocaustorum. Et *turbatus est Zacharias illo uiso, ac timor irruit super eum. dixit autem ad eum angelus. Ne timeas Zacharia, quoniam exaudita est deprecatio tua: uxorque tua Elizabeth pariet tibi filium, & uocabis nomen eius Iohannem: & erit gaudium tibi & exultatio, multiq; in natiuitate eius gaudebunt.* Turbatur quidem Zacharias. Insolitæ enim visiones etiam sanctos turbant. Verùm angelus confestim turbationem sedat. Vbiq; enim hoc indicio discernuntur visiones quæ à deo, & quę à diabolo. Nam si mens primũ turbetur, & statim timor solua-

Visiones quando diuinæ, & quando diabolicæ

tur, & iterum quiescat, reuera diuina est visio. Si autem timor ac turbatio magis atq; magis crescant, dæmoniaca est visio. Quare angelus dicit, Exaudita est deprecatio tua, & vxor tua Elizabeth pariet tibi? Nam Zacharias non pro filio precatus est, sed pro peccatis populi. Dicunt igitur quidam, quòd quoniam pro peccatis populi orabat, futurum autem quòd generaret filium qui clamaret, Ecce agnus dei, qui tollit peccatum mundi: meritò dicit ad illum angelus, Quoniam exaudita est deprecatio tua pro remissione peccatorum populi. Filium enim generabis, propter qué remissio erit peccatorum. Alij autẽ sic intelligunt, Quoniam exaudita est deprecatio tua Zacharia, & remisit Deus peccata populo. Deinde quasi ille dixisset angelo, Vnde hoc manifestũ? dicit angelus, Hoc tibi signum do, quòd pariet filium Elizabeth, & ita per puerperium Elizabeth credibile tibi sit remissa esse peccata populo. Erit *enim magnus coram Deo, ac uinum & siceram non bibet: & spiritu sancto replebitur iam inde ab utero matris suæ, multósque ex filiis Israel conuertet ad dominũ deum ipsorum: & ipse præcedet ante illum cũ spiritu ac uirtute Heliæ, ut cõuertat corda patrum in filios, & inobediẽtes ad prudentiã iustorum: ut paret domino plebem præparatam.* Magnũ fore Iohãnem prędicit angelus. Multi sanè magni fuerunt corã hominibus, at non item corã Deo, vt hypocritæ. Magnus autem Iohãnes iuxta animã, sicut & paruus iuxta animam dicitur omnis qui scãdalizatur. Nullus enim magnus scandalizatur, sed parui, sed pusillanimes. Dicit igitur dominus, Qui scãdalizauerit vnum ex paruis. Quemadmodũ autem hi qui genuerunt Iohannem, iusti fuerunt coram deo, sic & puer ipsorum magnus corã deo. Sicera autem dicitur omne quod inebriare potest, & non est ex vite. Quum autem esset adhuc in vtero matris, repletus est spiritu

Hypocritæ magni coram hominibus.

Matt. 28

Sicera.

spiritu sancto, quando mater domini venit ad Elizabeth, & exultauit præ gaudio infans propter aduentũ domini. Porrò conuertit corda patrum ad filios, hoc est Hebræorum ad Apostolos. Patres enim fuerunt Iudęi, illorum autem filij Apostoli, cõuertit igitur corda Iudæorum ad Apostolos, docens & testificans de Christo. Qui autem de Christo testatur, omnes fideles facit & discipulos suos. Non omnes conuertit Iohannes, sed multos: Christus autem omnes illuminauit. At in spiritu Heliæ præcessit. Sicut enim in Helia efficax fuit gratia, ita & in Iohanne. Et sicut Helias secundi aduentus pręcursor, ita & Iohannes primi. In virtute autem Heliæ, eo quòd idem voluerunt aductus amborũ. ambo enim ad Christum congregant. Et aliter, In virtute ac spiritu Heliæ venit Iohannes, eo quòd eremita fuit etiam ipse, & frugalis vitæ, & arguens sicut ille. Conuertit autem & incredulos Iudæos ad prudentiam iustorum, hoc est Apostolorum doctrinam. Prudentia autem Apostolorum, gratia est spiritus in illis. Prępparauit quoque domino, id est Christo plebem prępparatam, hoc est capacem ad suscipiendum prædicationem, vt exempli gratia quando veniebat propheta quispiam prædicans non omnibus credebant, sed qui præparati erant, & qui seipsos ad hoc accommodabant. Nam sicut siquis noctu veniat in domum, non omnes illum excipiunt, sed qui vigiles sunt expectantque, & ad excipiendum parati sunt: sic & Iohannes præparauit domino populum non incredulum quidem, sed elaboratum, & præparatum ad suscipiendum dominum. Et *dixit Zacharias ad angelũ, Quo argumento cognoscam illud? Ego enim sum senex, & uxor mea prouectæ ætatis est. Ac respondens angelus dixit ei, Ego sum Gabriel, qui astiti in conspectu dei, missusque sum ut loquar ad te, & hæc tibi lęta nunciem. Et ecce futurum est ut sis tacitus, nec fari possis ad eum usq; diem quo hæc fiant, eò quòd non credidisti uerbis meis, quæ implebũtur in tempore suo.* Tametsi iustus esset Zacharias & sanctus, respiciens tamẽ ad prodigiosam generationẽ filij, nõ facile credebat. Idcirco & angelus suã dignitatẽ dicit, Ego sum angelus, qui astiti in cõspectu dei. nõ seductor dæmõ, sed angelus dei. Igitur quia discredis, ego te faciã surdũ, & loqui nõ poteris. Meritò aũt duo hęc passus est, & q; nõ audiret, & nõ loqueretur Quia enim nõ obedierat, cõdẽnatur vt surdus sit: & quia cõtradixerat, vt fileat. Verũtamẽ prefigurabat etiã ea q̃ Iudęis.

Prudẽtia apostolorum.

D euenerũt. Nã sicut hic senex & sterilis & incredulus peperit filiũ, & prophetis maiorẽ: ita & Iudęorũ cõgregatio sacerdotio inueterato quanuis esset sterilis, incredula & inobediẽs, verbũ tamen dei, hoc est dominũ prophetarũ, peperit in carne: quo nato, hi qui prius inobedientes, ad fidẽ & confessionem peruenerunt. *Et erat populus expectans Zachariam. & mirabantur quòd moraretur in templo. Egressus autem non poterat loqui illis. Et cognouerunt quòd uisionẽ uidisset in templo. Et ipse innuebat illis, permansitque mutus. Et accidit ut impleti sunt dies officii eius, abiit in domum suam.* Vides quomodo Iudæi expectabant & permanebant donec exiret summus sacerdos? At nos Christiani, nisi mox vt ingressi fuerimus in templum, iterum egrediamur, existimamus male nobiscũ agi. Innuebat autem

E populo Zacharias, forte roganti silentij causam. Quia enim loqui non poterat, per nutum significabat. Vide item quòd non abiit in domum suam, donec impleti essent dies ministerij sui, asseditq; templo. Aberat enim vere à Hierusalem mõtana regio. Quanuis autem & Hierosolymis domum haberet, non licuisset tamen ei extra habitum templi per tempus vicis suæ exire. Nos autem proh pudor, quàm contemnimus diuina ministeria? Cæterum quòd Zacharias non potest loqui, sed innuit populo, significat indignam Iudæorum vitam: quia vbi occiderunt verbum, non possunt rationem reddere de his quæ vel dicunt vel faciunt. Et si quid propheticum interrogaueris, obmutescunt, & non possunt tibi vel sermonem vel responsum dare. *Post hos autem dies concepit Elizabeth uxor eius, & occultabat se mensibus quinque, dicens, Sic fecit mihi dominus in diebus quibus me respexit, ut auferret probrum meum inter homines.* Elizabeth, quoniam casta erat, occultabat se, eò quòd senex concepisset. Mensibus autem quinq; occultauit se, donec Maria conciperet. Vbi autem illa concepit, & exultauit infans in vtero, non vltrà se occultauit, sed libere iuit, vtpote tanti pueri mater, qui etiam antequam nasceretur, prophetarum dignitate fuit honoratus. *In mense autem sexto missus est angelus Gabriel à Deo in ciuitatem Galilææ cui nomen Nazareth, ad uirginem desponsatam uiro cui nomen erat Ioseph, de domo Dauid, ac nomen uirginis Maria. Et ingressus angelus ad eam dixit, Gaude gratiosa, dominus tecum, benedicta tu in mulieribus. Illa uero quũ uidisset, turbata est super sermone eius, & cogitabat qualis esset illa salutatio. Et dixit angelus ei, Ne timeas Maria.*

Zachariæ silentium quid significet.

Maria inuenisti enim gratiam apud deum. Mensem sextum dicit à tempore quo conceptus fuit Iohannes. Dicit autem desponsatam virginem viro qui erat de domo Dauid, vt ostenderet & ipsam ex genere Dauid descendisse. Iuxta legem enim coniuges ex eodem genere & eadem cognationis catena prognatos esse oportebat. Quia autem Heuæ dictum erat à domino, vt in tristitiis pariat filios, soluit tristitiam illam in gaudium, quod angelus virgini afferens dicit, Gaude gratiosa. Et quia maledicta fuit Heua, hæc dicitur benedicta. Cõsiderabat autem de salutatione, qualisnam esset, num absurda & procatrix, ac qualis viri ad puellam, an diuina: quia & dei mentio inter salutandum facta, quum diceretur, Dominus tecum. Primum autem timorem cordis sui repellit, & quasi in quiete constituta diuinum responsum accipit. Neque enim fieri potest vt turbata fuerit, quæ tam diligenter audiuit quæ euentura. Porrò id quod suprà dixi, gratiosa, quia interpretans dicit, inuenisti enim gratiam coram domino. Hoc enim est gratiosam esse, vel plenam gratia, quòd inuenerit gratiam apud deum, hoc est placuerit deo. Verum hoc commune habet cum multis. Multæ enim & aliæ inuenerunt gratiam coram deo, non autem id quod infertur. *Ecce concipies in utero, & paries filium, & uocabis nomen eius Iesum. Is erit magnus, & filius altissimi uocabitur. Et dabit illi dominus deus sedem Dauid patris ipsius, regnabitq; super domum Iacob in æternum: & regni eius non erit finis.* Ecce concipies, hoc singulare, quod nulli alteri concessum. In vtero autem dixit, vt ostendat dominum ex ipsius virginis vtero incarnatum substantialiter. Bene autem dictus est Iesus, quia ob salutem nostri generis venit. Nomen enim hoc in græcam linguam conuersum, dicitur salus. Iesus igitur σωτὴρ est, hoc est saluator: quia & Iesua salus dicitur. Erit autem, inquit, magnus, & filius altissimi vocabitur. Magnus quidem fuit & Iohannes, sed non ad hoc altissimi filius. Iesus vero magnus quidem, eo q̃ docuit: filius autem altissimi, & propter istuc ipsum. docebat enim sicut authoritatẽ habens. & propter mirabilium miraculorum operationem. Vocatur autẽ filius altissimi, qui apparebat homo. Nam quia vna fuit hypostasis, reuera filius altissimi fuit filius virginis. Et fuit quidem ante secula filius altissimi verbum, sed non vocabatur neq; cognoscebatur. postquam autem incarnatũ est & apparuit in carne,

A Num. 36. Gene. 3.

B Gratiosa Gratia plena.

C Esa. 6. Miche. 4

D tunc & vocatum est filius altissimi, qui apparebat, & mira-
cula faciebat. Audiens vero thronum vel sedem Dauid, ne
putes sensibile quoddam regnum, sed diuinum, quo regna-
Domus Iacob qui sūt Christi
uit super omnes gentes per prædicationem. Domus enim Ia-
cob sunt hi qui ex Hebræis crediderunt, atque etiam qui ex
aliis gentibus. Illi enim propriè Iacob & Israel. Et quomo-
Super sedē Dauid
do dicitur sedere super sedem Dauid? audi. Dauid parua
erat inter fratres suos, & dominus quoque contemptus &
taxatus vt edax & vini potor, & fabri filius, & à fratribus
suis filiis Ioseph despiciebatur. Neque enim fratres eius,
1. Re. 16
inquit, credebant in eum. Ille quum benefaceret, perse-
quutionem patiebatur: & dominus quoque miracula faci-
ens accusabatur & lapidabatur. Ille per mansuetudinem vi-
cit & regnauit, & dominus per mansuetudinem susceptā
E cruce regnauit. Vides quomodo dicatur sedere super se-
dem Dauid? Nam sicut Dauid sensibile regnum susceptit,
ita & dominus spirituale. Cuius regni non erit finis. Non
enim finis regni Christi, hoc est, agnitionis dei & Chri-
stianismi. Nam & quum persequutionem patimur, gratia
Christi floremus. *Dixit autem Maria ad angelum, Quomo-
do erit istud, quandoquidem uirum non cognosco? Et respondens
angelus dixit ei, Spiritus sanctus superueniet in te, & uirtus al-
tissimi obumbrabit tibi: quapropter & quod nascetur sanctum, uo-
cabitur filius dei.* Non quasi discredens virgo dixit, Quo-
modo erit mihi istud? sed vt prudens & intelligens, vt di-
scat, modum inquirit. Non enim prius tale quiddam factum
F est, neque posthac fiet. Ideo & ignoscit ei angelus, & non
condemnat vt Zachariam, sed magis modum docet. Nam
Zacharias merito condemnatur. habuit enim exempla mul-
ta, quandoquidem & multæ steriles fuerunt: virgini autem
nullum exemplum erat. Spiritus, itaque, dicit, sanctus veniet
super te, & virtus altissimi obumbrabit tibi, fœcundum fe-
dens vterum tuum, & condens carnem consubstantiali ver-
Obūbrare
bo. Virtus vero altissimi, filius est dei. Christus enim dei vir-
tus est. Obumbrabit tibi. hoc est, contegette, hoc est vndi-
que te circundabit. Sicut auis obumbrat pullos suos, ita & di-
uina virtus totam virginem apprehendit, & hoc est obum-
brare. Alius autem quispiam fortassis dicet, quòd sicut pictor
primùm delineat, & vmbras inducit, & deinde perfectū colo-
rem addit: ita & dominus ipse sibi carnē condens, & imaginē
hominis formans, primum delineauit illam in vtero virgi- A
nis, compacta ex sanguinibus semper virginis carne, quam
deinde paulatim figurauit. sed hoc dubiū. Sunt enim qui di-
cunt quòd vbi dominus obumbrauit vterum virginis, statim
perfectus fuerit infans. Alii autem hoc non recipiunt. Audi
enim quid dicat. Ideo & quod nascetur sanctū, hoc est quod
particulatim in vtero crescit, & nō statim perfectum existit.
Cōfundatur autem & hoc loco Nestorius. Ille enim dicit q̄ Nestorii
non fuerit filius dei in vtero virginis quiescens, sed nud⁹ ho hæresis.
mo è virgine fuerit natus, posteaque habuerit deum factum
sibi comitem. Audiat igitur quòd illud quod nascebatur in
vtero, erat filius dei. Et non alius quidē fœtus est vteri, alius
autem filius dei, sed vnus & idem fuit filius virginis, & filius B
dei. Vide item quomodo sanctam trinitatem declarauit, di-
cens spiritum sanctum, virtutem filium, altissimum patrem.

*Atque ecce Elizabeth cognata tua, & ipsa concepit filium in sene
tute sua, & hic mensis est sextus illi quæ dicebatur sterilis: quia nō
erit impossibile apud deum omne uerbum. Dixit autem Maria, Ecce
ancilla domini, fiat mihi secundum uerbum tuum. Ac discessit ab illa* Virgo ma
angelus. Dubitauerit fortasse quispiam quomodo Elizabeth ria è qua
cognata fuerit Mariæ. Virgo enim ipsa ex tribu Iuda fuit, tribu.
Elizabeth autem de filiabus Aaron. Nam lex præcepit con Elizabeth
iuges ex eadem tribu esse: & ita cognationes ex vna tribu e- una filia-
rant. Dicendum igitur quòd à captiuitate confusa sunt gene rū Aaron
ra. Et melius ita dicitur. Aaron vxorē duxit Elizabeth, quæ
filiā fuit Aminadab: qui fuit ex tribu Iuda. Vides quòd ab
initio & ab Aaron cognata fuit Elizabeth Dei genitrix? C
Quia enim vxor Aaron ex Iuda descēdit, è qua tribu fuit dei
genitrix, & Elizabeth fuit ex filiabus Aaron, merito Dei ge
nitrix cognata dicitur Elizabeth. nam proaua eius, hoc
est, vxor Aaron, fuit ex tribu Iuda. Considera autem &
cognationis consequentiam. Sed videamus quid dicat vir-
go, Ecce ancilla domini, fiat mihi secundum verbum tuū.
Tabula sum pictoria, pinguat pictor quod voluerit, fa-
ciat Deus quod voluerit. Atque ita etiam quod prius di-
xerat, Quomodo erit hoc, non fuit incredulitatis, sed de-
siderii addiscendi morem. Nam si discredidisset, neutiquā
dixisset, Ecce ancilla domini, fiat mihi secūdum verbum tu-
um. Discē autē q̄ Gabriel si quis interpretatur, idē est quod Gabriel.
homo dei. Maria vero, domina, Nazareth aūt sanctificatio. Maria.

D nazareth

Meritò igitur quum nasci voluit Deus homo, missus est Gabriel angelus, hoc est homo dei. Sed in sancto loco fit salutatio, hoc est in Nazareth. Vbi enim Deus, ibi nihil impurū, nihil non sanctum. *Exurgens autem Maria in diebus his, abiit in montana cum festinatione in ciuitatem Iudæ, & intrauit in domum Zachariæ, ac salutauit Elizabeth. Et factum est ut audiuit salutationem Mariæ Elizabeth, salit infans in utero eius, & repleta est spiritu sancto Elizabeth exclamauitque uoce magna, & dixit, Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus uentris tui.* Quum audisset ab angelo ꝙ concepisset Elizabeth, statim abiit ad illā, & gaudēs de bono cognatæ, & volens vt prudentissima maiore certitudine certior reddi num vera dixisset qui apparuerat ei, vt ex hoc nec de suo dubitaret. Prudēs enim quum esset, timebat ne forte deciperetur, & nō vt incredula, sed vt diligens rem explorare volebat. Zacharias itaque in montanis habitat, & propterea illuc abit. At Iohannes susceptо singulari supra reliquos homines gaudio, exultat in vtero matris: vnde & maior est prophetis. Nam alii quidem prædixerunt futura postq̄ nati sunt ille autem quum adhuc esset in vtero matris, gratiam talem assecutus fuit. Vide enim: Salutauit virgo Elizabetham, hoc est, prior allocuta est. Vox ipsa que virginis, vox erat incarnati in illa dei, & idcirco etiam præcursoré in vtero gratia prosecut⁹ est, & prophetam fecit. Quæcunque enim dixit Elizabeth prophetice ad Mariam, non verba fuerunt Elizabeth, sed infantis: os autem Elizabeth tantum ministrauit, sicut & os Mariæ ministrauit filio Dei qui in vtero eius erat. Quippe quum exultasset puer in vtero tunc impleta est spiritu Elizabeth. Nisi enim puer exultasset, non prophetasset illa. Itaque sicut dicunt prophetas primum mente excedere, & diuinum quid pati, ac tum deinque prophetizare: ita & Iohannes forte prius saltauit vt diuinum quiddam patiens, postea per os matris prophetizauit. Quid autem prophetizauit? Benedicta tu in mulieribus. Deinde quia multæ sanctæ mulieres pepererūt improbos, vt Gene.25. Rebecca Esau, dicit: Sed & fructus ventris tui benedictus. Aliter quoq; intelligi potest, Benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui. Benedictus enim solus Deus, sicut & Dauid dicit, Benedictus qui venit. Cōsueuit eñ scriptura coniunctionē, Et, pro eñ accipere: vt, Da nobis auxilium, & vana

Et pro eñ

lium, & vana salus hominis, hoc est, vana enim salus hominis. Et iterum, Tu iratus fuisti, & nos peccauimus. Fructum autem ventris dei genitricis dicit dominum, & ideo sine vitio conceptum. Pueri enim alii, fructus sunt patrum: Christ⁹ vero ventris Mariæ fructus. ipsa enim sola hunc fructū protulit. *Et unde hoc mihi, ut ueniat mater domini mei ad me? Ecce enim ut facta est uox salutationis tuæ in auribus meis, exultauit præ gaudio infans iu utero meo. Et beata que credidit quoniam perficientur ea quæ dicta sunt ei a domino.* Sicut postea Iohannes Christum quum venisset vt baptizaretur, prohibuit propter reuerentiā, dicēs, Ego non sum dignus: sic & nūc per matrē suā loquitur. Vnde mihi hoc, vt veniat mater domini mei ad me prius quam pariat dominū, matrem vocans eam, quæ in vtero gerebat. Alias enim prius quam pariant, non solemus matres vocare propter metum abortiendi: in virgine autem nihil tale suspicari oportebat, & idcirco prius quam pariat, mater. Et beata es tu o Maria quæ credidisti, quia implebuntur ea quæ à domino tibi dicta sunt. *Et ait Maria, Magnificat anima mea dominum, Et exultauit spiritus meus in deo seruatore meo. Quia respexit ad humilitatem ancillæ suæ, ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes. Quia fecit mihi magnifica qui potens est, & sanctum nomen eius. Et misericordia eius in progeniē & progeniem timentibus eum.* Virgo certior reddita de fœtu concepto, glorificat deum, illi miraculū attribuens, non sibiipsi. Ille enim, dixit, respexit in me humilem, non ego ad illū respexi. Ille me prosecutus est misericordia, ego illum nō quę fiui. Et ex hoc tempore beatam me dicēt omnes generationes: nō sola Elizabeth, sed & eorum generatio qui credidерint. Quare autē beatā me dicent, Nō propter meam virtutem, sed quia fecit mecum magnalia qui potens est. Potētem autem nominat deum, vt ne quis diffidat his quæ à se dicū tur, confiderans ꝙ deus illa facere potens sit Porrò sanctum nomen eius vocat, declarans quòd non inquinetur mundissimus ille in utero conceptus, sed sanctus maneat, Neq; in me sola est misericordia eius, sed in omnes qui timent illum. Verum qui omnino indigni sunt, non assequūtur misericordiā. In generationem autem & generationē dicēs esse misericordiā dei, ostēdit ꝙ misericordiā assequētur & in præsenti seculo, & in æterno. Nam hic centuplum accipiunt, & illic lōge amplius. Attende autem quod primum magnificat anima mea

A

Psal.59.
107
Esa.64.
Psal.117

B

Mat.2.
Inf.3.

C

Universidad de Deusto Biblioteca

D ma mea dominum,& deinde ſpiritus exultat : vt ſimile quid dicam,magnificas deum,qui dignè iuxta deum ambulas, vocatus Chriſtianus,non attenuans nomen & dignitatẽ Chriſti faciendo quod nõ oportet,ſed magnificãs operando magna,cæleſtiaque opera. Et tũc etiam ſpiritus tuus exultabit, hoc eſt ſpirituale donum quod accepiſti per egregia opera, exultabit & proficiet,& non cõtrahetur,&(vt ita dicã) mortificabitur. Scies præterea videri ſcripturam ſimpliciter iſtud dicere ſpiritum & animam,propriè tamen differt. Animalem enim hominem dicit eum qui iuxta naturam viuit,& humanis rationibus regitur ſiquando eſuriẽs comedat,odio habeat inimicum,& in ſumma,ſi nihil ſupra hominem appareat.ſpiritualem vero,qui tranſcẽdit leges naturæ,& nõ humano more ſapit. Et hęc eſt differentia animæ & ſpiritus in ſcriptura . Medici forſitan hæc aliter diſcernunt,ſed nobis ſcriptura cordi eſt,medici vero valeant. *Fecit robur in brachio ſuo dominus,diſperſit ſuperbos cogitatione cordis ipſorum. Detraxit potentes de ſedibus,& exaltauit humiles. Eſurientes implenit bonis,& diuites dimiſit inanes. Suſcepit Iſrael puerum ſuum, memor eſſet miſericordiæ. Sicut locutus eſt ad patres noſtros, Abrahã & ſemini eius in ſeculum. Manſit autem Maria cum illa mẽſibus eiciter tribus,& reuerſa eſt in domum ſuam.* Brachium patris,filius. Fecit igitur robur & virtutem ac potentiam contra naturam deus in filio ſuo . Incarnato enim filio,victa eſt natura,virgine pariente,deo homine vero deificato Et diſperſit dominus ſuperbos dęmones,ciectis illis ex humanis animabus,& aliis quidem in abyſſum miſſis,aliis autẽ in porcos.

F Poterit autem & de Iudæis intelligi,quos diſperſit in omnẽ regionem:& nunc diſperſi ſunt. Porro detraxit etiam potentes de ſedibus,dæmones dico,qui contra homines prævalebant , & ſedes in humanis habebant pectoribus , in illis requieſcentes. Sunt & Phariſæi potentes,nimirum ea quæ parum diripientes:& cathedras habẽt vt doctores, à quibus depoſiti ſunt. Et exaltauit humiles eſurientes,homines quos hũiliarat peccatũ,vel gẽtes. Exaltauit aũt, adoptatis illis in filios. Igit ſicut eſurientes dicere licet gẽtiles,vtpote non habentes vel ſcripturas,vel legẽ,vel mãdata, quos impleuit bonis ſcripturarũ:ita & Iudæos diuites & in lege, ac in mãdatis,quos etiã emiſit foras terrenã & cæleſtẽ Hieruſalẽ ianes: nihil enim habẽt Iudæi,etiã ſi quid habere videãt. Suſcepit Iſrael

Diſcrimẽ animę & ſpiritus. 1.co.2.15 Galat.6 Ephe.1. Coloſ.1.

Gen.22. Pharisæi potenter.

Iſraël puerum ſuum,vel carnales Iſraëlitas dicit. multa enim millia ex illis crediderunt, & impleta eſt promiſſio facta Abrahæ,ad quem dixerat deus,In ſemine tuo benedicentur omnes tribus terræ,vel etiam de ſpirituali Iſraël dicit. Omnis enim qui videt deum,Iſraël dicitur, iuxta nominis interpretationem. Suſcepit itaque eos qui vident deum , in cæleſtem hæreditatem adducens. Manſit autem Maria cum Elizabeth circiter mẽſibus tribus,deinde reuerſa eſt. Quia enim paritura erat Elizabeth , abſcedit virgo propter multitudinem qui ad partum conuenturi erant. indecens autem virgini in talibus verſari. Quòd autem quũ paritura eſſet Elizabeth,reuerſa ſit virgo , manifeſtum hinc eſt quòd menſe ſexto concepti præcurſoris venit angelus ad Mariam, & manſit illa cum Elizabeth tribus circiter mẽſibus. Ecce ferme nouem menſes. A

Iſrael duplex. Gen.22. Maria dũ reuertitur parturiẽte Elizabeth.

B *Elizabethæ uero impletum eſt tempus pariendi,& peperit filium. Et audierũt uicini & cognati eius quòd magnifice dominus miſericordiam ſuã uſus eſſet erga illam,& gratulabantur ei. Et factũ eſt in die octauo,uenerunt ad circuncidendum puerum,& uocabant eum nomine patris ſui Zachariam. Et reſpondens mater eius dixit, Nequaquàm,ſed uocabitur Iohannes. Et dixerunt ad illam, Nemo eſt in cognatione tua qui uocetur iſto noĩe. Innuebãt aũt patri eius qui uellet uocari eũ. Iſq; poſtulatis tabellis ſcripſit dicẽs, Iohãnes eſt nomẽ eius. Et mirati ſunt uniuerſi. Apertũ eſt aũt os eius illico & lingua eius & loquebatur laudans deum.* Virgo quidem circiter tribus menſibus manſit apud Elizabeth, fortaſſis tanto attonita miraculo,& indigens conſolatione quadam quam ex conſuetudine Elizabeth habuit. Verum vbi appropinquauit partus, abſceſſit. Vbi autem impletum tempus Elizabeth vt pareret , obſeruandum quòd in peccatoribus non dicitur, Impletum eſt tempus pariendi, ſed hoc duntaxat inuenies vbi de iuſtorũ partu habetur mentio. Nã(vt apparet) imperfecti & nõ impleti peccatorũ ſunt partus, meliusque illis ſi nati non fuiſſent. Quare autem poſt circunciſionem imponitur nomen? Quia prius ſuſcipiendum eſt ſignaculum dei,& tunc humanum nomen. Vel aliter, Circunciſio ſignificat carnalium abiectionem. Nullus igitur niſi prius abiiciat & amputet carnalia , dignus eſt vt nominetur miles dei,& vt in libro cælorũ ſcribatur nomen eius. Elizabeth vero vt prophetiſſa indicauit nomen, Iohannes ſit nomen eius . Fortaſſis autem Iohannes ſibiipſi indidit nomen, matrique ſuę communicauit donum propheticum. Porro Zacharias

C

Circũciſio quid.

D charias quum non posset nutu manifestare nomen, petit tabellas. Et quia stipulatus est sententiæ vxoris in nomine pueri, obstupescunt omnes. non enim erat in cognatione eorum quispiam eius nominis, vt quis dicere possit quòd ante tem-

Iohānes. pus de hoc ambo tractarint. Iohānes iuxta interpretationem est dei gratia: proinde & pater illius statim assequutus gratiam, primùm de Christo, deinde de puero prophetizat. Et *factus est timor super omnes uicinos eorum, & in tota montana regione Iudææ diuulgabantur omnia uerba hæc, & posuerunt omnes qui audierant uerba hæc, in corde suo dicentes: Quisnam puer hic erit? Et manus domini erat cum illo. Et Zacharias pater eius repletus est spiritu sancto, prophetauitque dicens Benedictus dominus Deus Israel, quia uisitauit & fecit redemptionē populo suo. Et excitauit cornu salu-*

E *tis nobis in domo Dauid pueri sui: Sicut locutus est per os sanctorum, qui a seculo sunt prophetarum suorum. Salutem ex inimicis nostris, & de manu omnium qui oderunt nos. Vt faceret misericordiam cum patribus nostris, & memor esset testamenti sui sancti. Iuxta iusiurāndum quod iurauit ad Abraham patrem nostrum, ut daret nobis. Vt sine timorem, de manu inimicorum nostrorum liberati, seruiamus ipsi. In sanctitate & iustitia coram ipso, cūctis diebus uitæ nostræ.* Factus est timor super omnes, propter miraculum loquentis Zachariæ. Sicut enim prius quum obmutuisset, stupuerat populus, ita etiam nūc quum redditus est ei sermo. Propter duo igitur miracula hæc cogitabant de nato quòd multos præcelleret. Facta autem sunt hæc omnia singulari quadam dispensatione, vt qui de Christo prophetizaturus esset: fide dignus habe-

F retur, & omnes ex ipsa natiuitate Iohannis certiores redde-

Matt. 15. rentur quòd multis maior esset. Benedicit autem Zacharias Deū, quia visitauerat Israëlitas. Et profecto venerat ad omnes quæ perditę erant de domo Israel, sed plerique beneficiū eius suscipere noluerunt, vnde veros Israëlitas inuisit. Et quinam sunt illi? Hi qui crediderunt. Excitauit autem cornu salutis,

Cornu. hoc est virtutem & regnū salutare. Cornu enim vel potēciam significat (cornuta enim animātia in cornu robur habēt) vel regnum: ex cornu enim reges inungebātur. Itaq; Christus & potentia est & regnum patris. Excitatū igitur est cornu salutis, Christus. Videbatur enim dormire, contēnens multorum peccata, longanimitatem in simulacrorū insano cultu præferēs, sed in nouissimis tēporibus incarnatus excitatus est, & contriuit omnes qui oderunt nos dæmones, non iam vltrā lō-

ganimis

ganimis & dormiēs. Porro in domo Dauid excitatus est, hoc A
est in Bethleem. illic enim natus est. Bethleē autē patria Da- *Bethleem*
uid erat. Sicut locuti fuerunt prophetæ. omnes enim de incar *patria Da*
natione locuti sunt. Micheas etiam domus Dauid, Bethleē di *uid.*
co, mentionem facit dicens. Et tu Bethleem neutiquam mini *Michæ. 5*
ma es. ex te enim egredietur dux. Fecit autem misericordiam *Ad eos*
non solum cum viuentibus, sed & cū patribus nostris, Christi *quoq; quæ*
enim gratia etiā in illos qui olim mortui, pertingit. Dedit no *ante mor-*
bis viuentibus spē resurrectionis, & resurreximus: sed non so *tui sunt,*
li nos hanc gratiā assecuti fuimus, sed & qui ante nos defun- *misericor*
cti fuerant. Omnis enim natura boni particeps fuit. Vel ali- *dia Christi*
ter, Fecit misericordiam cum patribus, eo quòd spem illorum *perfluxit.*
impleuit. Adimpleta enim viderūt quæcunq; de Christo ex-
pectarant Sed & filios suos quum vidēt patres talibus bonis B
frui, gaudent, & participes sunt letitiæ, perinde ac si in se col
lata essent. Cuius autē testamenti, & cuius iurisiurandi quod
Abraham factum meminit? Vel omnino huius, Benedicēs be
nedicam te, & multiplicans multiplicabo te. Vere nunc mul- *Gene. 22*
tiplicatus Abraham, quū ei filij ex omnibus gētibus adoptati *Hebr. 9.*
sunt per fidem. Nā sicut ille credidit, ita isti per fidē appro-
piarunt ei. Liberauit autem nos de inimicis sine timore. Sepe
liberant quidā, sed non sine nostro timore, agone, & certami
ne: Christus vero, quum nos non laborassemus, pro nobis cru
cifixus est, & liberauit nos sine timore, hoc est, absque pericu
lo. Quare autem liberauit nos? Num propter cibū & potum? C
non, sed vt seruiamus illi: nō semel, neque duobus diebus, sed *Cur nos li*
omnibus diebus. Seruiamus autē non sola coporali adoratio- *berauerit*
ne & ministerio, sed in sanctitate & iustitia. Est autem san- *Christus.*
ctitas, iustitia erga Deum: iustitia vero erga homines, vt exē- *Sanctitas*
pli gratia si quis abstineat à sacris & ad diuina nō accedit im *Iustitia.*
pie, sed venerabilibus omnē honorem exhibet, is sanctus est.
Similiter & qui honorat parētes, sanctus est. nā & illi dij do- *Sanctus.*
mestici. At si quis non fuerit auarus, non rapax, non fur, non *Iustus.*
adulter, is iustus dicetur. Itaque oportet seruire Deo in sancti
tate, hoc est reuerētia erga diuina: & iustitia, hoc est laudata
in rebus humanis vita. Seruiēdum deniq; est coram ipso, non
corā hominibus, sicut hi qui hominibus placere volūt, vt hy-
pocritæ faciunt. *Et tu puer propheta altissimi uocaberis. præibis*
enim ante faciē domini ad parandas uias eius, Ad dādā scientiā salutis
in populo ipsius, per remissionem peccatorum eius. Per uiscera miseri-

cordiæ

D cordiæ dei nostri, quibus uisitauit nos oriēs ex alto. Vt illucescere his qui in tenebris & in umbra mortis sedent, ad dirigēdos pedes nostros in uiam pacis. Puer autē crescebat, & corroborabatur spiritu, & erat in desertis donec ueniret dies quo ostendendus erat apud Israelem.

Rarum videtur quod Zacharias ad puerum loquitur adhuc insensatum: quomodo potuit loqui? Dicēdum igitur quòd sicut raram & admirabilem habuit natiuitatem puer, qui exultauit & prophetauit in vtero ad aduentum Mariæ, sic non est mirum si etiam ea quæ à patre dicebantur, post natiuitatē intellexerit. Præibis autem, inquit, ante dominū me derelicto, tametsi nō tā statim. Sciebat enim Zacharias quòd nō multo post priuandus esset eo, quādo fugiturus in desertū. Quare autem præibis? vt parentur viæ domini. Viæ autē sunt animę in quib⁹ īcedit dñs, quas præparauit præcursor vt in eis ābularet Christus. Quomodo autē illas præparauit? Dādo scientiam salutis populo. Salus quidē erat dominus Iesus. Data est igitur sciētia salutis, hoc est Christi, populo, à Iohāne. Iohannes enim testificabatur de Iesu. Scientia autē erat in remissione peccatorum, Non enim aliter Christus agnitus fuisset eis deus, nisi remisissēt peccata populo. Dei em̄ est remittere peccata. Non enim propter opera nostra, nihil enim fecimus boni, sed ille visitauit nos ex alto, qui oriēs dicitur. Sol enim iustitiæ est, & illuxit nobis qui in tenebris eramus, hoc est in ignorantia, & vmbra mortis, hoc est peccatis, sedentes. Duo enim mala humanum genus inuaserunt: ignoratio dei, quam habebant Gentiles: & peccatum, quòd habebāt Hebræi, licet deum cognoscerent. Apparuit itaque humanæ naturæ, vt his eos qui in tenebris, hoc est dei ignorantia, & vmbra mortis, hoc est peccato (est enim peccatū vmbra mortis) erant sedentes, illustraret. Ideo aūt vmbra mortis dici opinor peccatum, quòd sicut vmbra sequitur corpus, ita vbi mors, illic & peccatum. vnde quia mortuus est Adam, cōsectaneum ibi etiā est mortem. Et neq; Christi mortem sine peccato inuenies. Mortuus est em̄ Christus, sed propter peccata nostra. Et ita meritō peccatū dicitur esse vmbra mortis, quia semper comitatur ipsum mors. Possent & alia ad hoc dici, & opinor dictū à nobis in Matthæo. Num igitur sufficit solē illuxisse obtenebratis? Minime, sed etiam opus est vt dirigantur pedes nostri in viam pacis, hoc est iustitiæ. Sicut enim peccatum inimicitiæ sunt cū deo, ita iustitia pax. Via igitur pacis, via est iustitiæ, ad quam

Viæ domini quæ.

Peccata remittere cuius.

Malac. 4

Pſlm. umbra mortis.

Rom. 6.

ad quam direxit animarum nostrarum pedes qui ex summo ortus est Christus. Cæterum puer crescebat iuxta staturā corporalem, & corroborabatur spiritu. Cū corpore enim simul crescebat & spirituale donū. Et quanto magis crescebat puer, tanto magis & efficaciæ spiritus in illo se ostendebant, organo illarum capace existēte. Quare autem erat in desertis? Vt ne multitudinis malitiæ particeps fieret, & vt neminem reue ritus libere reprehenderet. Nam si fuisset in mundo, fortassis consuetudine amicorum & societate coinquinatus fuisset: sed vt fide dignus haberetur, qui prædicaret Christū, vtpote eremita, vitaque excellens alios. Latuit autem in desertis, donec visum fuit deo Israëlitarum populo illum ostendendum esse.

A

Cur puer Iohannes in desertū abierit.

B

CAPVT II.

F *Factum est autem in diebus illis, Exiit decretum a Cæsare Augusto, ut cēseretur totus orbis. Hæc descriptio prima facta est præside Syriæ Cyrenio. Et ibant omnes ut profiterentur, in suam quisque ciuitatē. Ascendit autem & Ioseph a Galilæa de ciuitate Nazareth in Iudæā, in ciuitatem Dauid, quæ uocatur Bethlehē, eo quòd esset de domo & familia Dauid, ut profiteretur cū Maria desponsata sibi uxore, quæ erat prægnās. Accidit autem, quum essent ibi, completi sunt dies pariendi. Et peperit filium suum primogenitum, ac fasciis eum inuoluit, reclinauitque eum in præsepi, quòd non esset eis locus in diuersorio.* Propterea fit descriptio, vt quū omnes in suas patrias irent, ascenderet & virgo in Bethlehem, quę eius patria erat, nascereturque sic dominus in Bethlehem, ac impleretur prophetia quæ dicebat cessaturo multorum deorum cultu vnū etiam regem, nempe Cæsarem, imperaturum. Porrò Christus cū omnibus describitur. Oportebat enim cum toto orbe censeri, vt sanctificaret eos qui censentur, abolerētque seruitutem: quoniam sicut circuncisionem aboleuit, ita descriptus sicut seruus: seruitutem naturæ nostræ aboleuit. Non enim vltrà sunt serui, qui domino seruiunt, sicut Apostolus dicit: Nolite fieri serui hominum. sed tametsi corpore simus serui, spiritu tamen sumus liberi, neque cum impietate dominorum simul adducimur. Primogenitum vero filium nominauit. virginis dominum, quāuis nullum secundum pepererit idq; merito.

C

Libertas spiritus.

Galat. 5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

D merito. Primogenitus enim dicitur, q primus natus est, etiã
Primogenitus quis dicatur. non nascatur postea secundus. In præsepium autem reclinatur, forte vt statim ab initio vitæ frugalitatem nos doceret: forte etiam quodam symbolo declarauit quòd peregrinatus sit in hoc mundo, qui locus noster est: nos autem brutis animantibus comparati simus. sicut & præsepe proprius brutorum locus est, ita nostrum præsepe est mũdus, nos vero bruta: ipse autem redemit nos, qui brutis assimilamur: propterea & ipse tali loco fuit reclinatus *Et pastores erant in regione eadem rusticantes, & excubantes excubias nocte super gregem suum: & ecce angelus domini astitit illis, & claritas domini circãfulsit illos, & timuerũt timore magno. Et dixit illis angel⁹, Ne timeatis. ecce enim annuncio uobis gaudium magnum, quod futurum est toti po-*
E *pulo, quia natus est uobis hodie seruator, qui est Christus dominus, in ciuitate Dauid. Et hoc uobis signum, Inuenietis infantem fasciis involutum, positum in præsepi. Et subito facta est cum angelo multitudo militiæ cælestis laudantium deum, ac dicentium: Gloria in altissimis deo, & in terra pax, hominibus bona uoluntas.* Pastores erãt rusticantes, hoc est vel rusticam agentes vitam, vel in agro stabulantes & versantes: quibus apparet angelus, propter simplicitatẽ & innocentiã morum, & quòd iustorum vitam imitari videantur. Etenim prisci patriarchæ pastores erãt, vt Iacob, Moses, Dauid. Neq; in Hierusalem apparuit pharisæis vel scribis, qui omnis malitiæ receptacula erant. Illi autem quum simplices essent, diuinis spectaculis potiti sunt: monstrante deo quòd statim ab initio eos agrestiores præ aliis elegerit, præconesque fecerit. Abierunt enim, & de omnibus
F illis prædicarunt. Angelus vero magnum illis gaudium euangelizauit, quod futurum omni populo, qui propriè populus dei. Non enim omnes Iudæi populus dei. Nam & omniũ hominum populo incarnatio facta est gaudium. Quid autem hymnus angelorum declarat? Vel omnino gratiarum actionem supernorum exercituum, & gaudium, eo quòd terreni beneficia tanta consequamur. Gloriam enim deo dicunt. Sed per terram autem pax nunc facta est: & quum prius humana natura inimica fuerit deo, nunc ita conciliata est, vt & deo adiuncta sit, & incarnato vnita. Vides igitur pacem dei cum homine? Et aliter quoq; intelligitur: Pax est ipse filius dei. Ego enim, inquit, pax. Ista igitur pax, filius dei inquam, super terram facta est. Et hominibus bona voluntas, hoc est deo

Gen. 47. Pharisæi ὁμαλίτιę receptacula sunt.

Ioh. 16. 20.

deo requies in illis hominibus. Et cui prius nõ beneplacitum
A erat in hominibus, nũc pro beneficiis & refocillationibus hominum habet opera in quibus & quietem habet. *Et factum est ut discesserunt ab eis angeli in cælum, homines pastores loquebãtur inter sese: Trãseamus iã Bethlehem usque, & uideamus hoc quod accidit, quod dominus aperuit nobis. Et uenerunt festinantes, & inuenerũt Mariã & Ioseph, & infantẽ positum in præsepi. Cum uidissent aũt, diuulgauerunt de uerbo quod dictũ erat ipsis de puero hoc: & omnes qui audierunt, mirati sunt de his quæ dicta erant a pastoribus ad ipsos.* Pastores illi figura sunt spiritualium pastorum. *Episcopo-*
Oportet igitur Episcopos custodire gregem suum ἀγραυλοῦντας, *rũ munus* in agro canere, hoc est canere spiritualia, & docere populũ, *quale.* & sic audire diuinas visiones & auditus. Bethlehem interpre
B tamur domum panis. Quę autem alia est domus panis, quàm ecclesia, in qua panis repositus est? Officium itaque spiritualium pastorum fuerit, quærere panem cęlestem, quem cum viderint, debẽt illum & aliis prædicare: sicut & pastores qui viderunt infantem, loquuti sunt de eo & aliis. *Maria autem conseruabat omnia uerba hæc, conferens in corde suo. Et reuersi sunt pastores glorificantes ac laudantes deum super omnibus quæ audierant & uiderant ita ut dictum fuerat ipsis.* Quæ verba conserua
bat virgo? Quidã dicunt quod ea quæ angelus ei dixerat, &
C quæ pastores narrauerant, conseruarit & contulerit secum, inueneritque in omnibus sententiam vnam, quòd deus sit filius suus. Mihi autem videntur verba hoc loco res vel gesta *Verba, id* dici, & id esse quod dicitur: Maria autem conseruabat omnia *est facta.* verba hęc, quæ nunc ego dico, & gesta esse facio. Gesta enim quando narrantur, dicuntur verba. Porrò pastores reuersi sunt gratias agẽtes deo in omnibus. neque enim erant exorsi Iudæis. *Et postquàm consummati sunt dies octo ut circũcideretur puer, uocatum est nomẽ eius Iesus, quod uocatum erat ab angelo priusquam in utero conciperetur. Et posteaquam completi fuissent dies* *Gen. 17.*
purgationis eorum secundum legem Moysi, adduxerunt eum Hierosolymã, ut sisterent eum domino, sicut scriptum est in lege domini, O- *Leuit. 12.*
mne masculinum adaperiens uuluam, sanctum domino uocabitur: & *Exod. 34*
ut darent hostiam secundum quod dictum est in lege domini, par tur- *Exod. 13.*
turum, aut duos pullos columbarum. Qui mandata legis præua- *Deut. 15.*
ricabantur, sub maledictione erant. Dominus igitur circumciditur, vt etiam in hoc adimpleta lege, & nullo prætermisso quod illa mãdabat, eripiat nos à maledicto. Reuereãtur hic

D qui dicunt quòd Christus incarnatus sit apparenter tantum.
Curiosæ quæstiões uitandæ. Inutiliter autem quæritur vbi sit abscta illa particula. Nam quæ scriptura tacuit, ea quærere non oportet, præsertim vbi nulla vtilitas. Dici autem posset quòd quando abscctum terram tetigit, illam quoque sanctificarit, sicut etiam sanguis & aqua quæ ex latere eius fluxerunt. Et videtur quòd seruarit particulam illæsam, & in resurrectione iterum resumpserit, vt & hæc particula non inueniatur deesse. Quippe & nos in resurrectione perfectum corpus resumpturi sumus. Obserua autem quòd non statim dixit angelus, concipies filium, conceptus est dominus, sed postea, quando voluit. Vide enim quid dicat hoc loco, quod vocatum est ab angelo priusquam conciperetur in vtero. Et hoc verbo ostendi-
E tur id quod diximus. Non enim dixit, Ecce concipis: sed, ecce concipies. Atque ex his animaduertere licet, quòd alit quidem illo conceptus fuerit dominus: non autem illo momento quo angelus dixit, sed forte posteaquam compleuit sermones. Hæc autem non dixerimus definitiuè. Impleti autem sunt dies purgationis illorum secundum legem Mosi. Bene dixit secundũ legẽ Mosi nã secũdũ veritaté nulla necessitas vrgebat, sed volẽs implere legem, venit in templum. Quod autem dicit, Omne adaperiens vuluam: propriè ad
F Christum solum pertinet. Ipse enim aperuit vuluam virginis, quum aliis vir aperiat vuluam. Cæterum par turturum offerri iussit lex, ostendens quòd ex casto coniugio procreandi sit. Dicunt enim turturem esse castum animal: quumque coniugem amittit, non secundo se copulet. Quum autem non haberent turtures, offerebant duos pullos columbarum, vt multiplicatio prolis huius signetur. Fœcundum enim animal columba. *Et ecce homo erat Hierosolymis cui nomen Simeon, & homo iste iustus ac pius, expectans consolationem Israel, & spiritus sanctus erat super eum: & responsum acceperat a spiritu sancto, non uisurum se mortem, nisi prius uideret Christum domini. Et uenit per spiritum in templum. Et quum inducerent puerum Iesum parentes ut facerent secundum consuetudinem legis pro eo: ipse quoque accepit eum in ulnas suas, & benedixit deum, &*

Turturum natura. Columba, fœcunda.

dixit: Nunc absoluis seruum tuum domine secundum uerbum tuum in pace: Quia uiderunt oculi mei salutare tuũ, quod parasti ante faciem omnium populorum: Lumen ad reuelationem gentium, & gloriam plebis tuæ Israel. Non erat Simeon sacerdos, sed homo deum amans, & expectans quando veniat Christus consolaturus Hebræos, & liberaturus à seruitute peccati, forte & ea qua Romanis & Herodi seruiebant. Nam qui Christo credit, liber est reuera, & dignior regibus ac hominibus omnibus. Vide apostolos, non fuerunt serui Romanorum, sed nunc venerantur eos Romanorũ reges. Itaq; hos, quum essent Israëlite, consolatus est Christus. Porro hic Simeon spiritu sancto motus ascendit in templum quando adduxit dominum mater, & suscepto illo, dominum confes-
B sus est. Dicere enim, Nunc absoluis seruum tuum domine, confitentis est quòd ipse sit dominus vitæ ac mortis. Vide autem quomodo sancti pro vinculo corpus habent. idcirco dicit, Nunc absoluis, quasi à vinculo, secundum verbum tuum, propter oraculum quod acceperat quòd non esset moriturus donec videret Christum. In pace autem, hoc est quiete, nam homo quoad viuit, turbatur, sicut & Dauid dicit: mortuus vero pacem habet, Vel aliter inteliige, In pace, hoc est spei consecutione. Priusquã, inquit, vidissem dominũ, non pacata mente eram, expectans illum, & semper solicitus quãdo veniat: nunc autem ipso viso, & pacẽ consequut⁹, & solicitudine liberatus (vt sic dicam) absoluor. Salutare autẽ, incarnatio vnigeniti est, quã ante secula omnia deus præparauit.
C Ante faciem vero omnium populorum istam salutem præparauit vt saluaret mundũ, & vt omnibus liquida fiat eius incarnatio, cuius gratia & incarnatus est. Salutare quoque hoc lumen est ad reuelationẽ gentium, hoc est ad illustrationẽ gẽtium obtenebratarum, & gloriam Israëlitarũ. Christus enim gloria est populi qui vere Israel, secũdum quod ex illo ortus est, & in hoc ornantur qui sapiũt ac intelligũt. Hęc Simeon. Videtur aũt mihi & quę dicta sunt à Dauid, cõuenire Simeoni, Longitudine dierum implebo eum, & ostendam illi salutare meum. *Et erant pater & mater eius mirantes super his quæ dicebantur de illo. Et benedixit illis Simeon: & dixit ad Mariam matrem eius, Ecce positus est hic in ruinã & resurrectionẽ multorum in Israel, & in signum cui contradicitur. Quin & tuam ipsius animam penetrabit gladius, ut retegantur ex multis cordibus cogitationes.*

Sãcti pro uinculo cor pus habẽt

Simeon.

Psa. 89.

Psal. 99.

D Benedixit quidem ambobus Symeon: reiecto autem patre putatiuo, ad veram matrem loquutus est, Ecce hic positus est in ruinam, & resurrectionem multorum in Israel. Ruinam quidem dicit eorum qui non crediderunt: resurrectionem autem eorum qui crediderunt, Vel etiam aliter, In ruinam positus est dominus malorum quæ in animabus nostris: in resurrectionem verò bonorum. Cadit fornicatio, surgit continentia. Vel aliter quoque intelligi potest, Positus est enim dominus in ruinam, hoc est ipse passurus est, & casurus est in

Crux, contradictionis signũ.

mortem: & quum ceciderit ipse, resurgent multi. Punctum autem pone quum dixeris, in ruinam: deinde incipe, in resurrectionem multorum. Signum autem, crux, cui vsque in hoc tempus contradicitur, hoc est, non recipitur ab incredu-

E lis. Dicitur & incarnatio signum, & mirabile signum. Deus enim homo fuit, & virgo mater. huic autem signo, incarnationis inquam contradicitur. Quidam enim dicunt carnem ex homine, quidam vero apparére, quidam autẽ aliud quiddam nugantur. Et tuam ipsius, virginis dico, animam pertransibit gladius. Fortassis autem & dolorem quem in passione tulit, fortassis autem & scandalum dicit rhomphæam, quo offensa fuit. Videns enim crucifixum, fortassis cogitabat, quomodo qui natus est sine semine, qui miracula fecit, qui mortuos suscitauit crucifixus est, consputus est, mortuus est? Quod autem dicit, Vt reuelentur ex multis cordibus cogitationes, hoc significat, quòd reuelabuntur & manifestabuntur multorum cogitationes, qui scandalizantur, & reprehensi re-

F pentinum inuenient remedium: sicut & tu ò virgo reuelaberis, & manifesta eris quid sentias de Christo, deinde cõfirmata eris fide in illum. Similiter & Petrus reuelabitur qui negauerit, verum permõstrabitur dei potentia, quæ per pœnitentiam ipsum suscepit. Et aliter, Reuelatæ sunt è cordibus cogitationes, quum apparuerit proditor, & apparuerint di-

Mat. 26. Iohã. 16.

ligẽtes illum, qualis fuit Ioseph qui accessit ad pilatum: quãles fuerunt mulieres quæ permanebant apud Christum. Et *erat Anna prophetissa filia Phanuel, de tribu Aser. Hæc processerat in multam ætatem, & uixerat cum uiro annis septem a uirginitate sua, & hæc uidua annorum ferme octogintaquatuor, quæ non discedebat de templo, ieiuniis ac deprecationibus seruiens nocte ac die. Et hæc eadem hora superueniens, uicissim confitebatur domino, & loquebatur de illo omnibus qui expectabant redemptionem Hierosolymis. Et*

lymis. Et ut perfecerunt omnia secundum legem Moysi, reuersi sunt A *in Galilæã in ciuitatẽ suã Nazareth. Puer autem succrescebat, corroborabaturque spiritu, adimplebatur sapiẽtia: & gratia dei erat super illum.* Euangelista Annę profert genealogiam, enumerans, eius patrem ac tribum, vt sciamus illum vera dicere, tot testibus accersitis, qui patrem tribumque eius nouerunt. Ista igitur vicissim confitebatur deo, hoc est, gratias agebat, & docebat omnes de dño q̃ ipse esset saluator, & consolatio nostri expectantium redemptionem. Postquã autẽ perfecerunt hæc omnia reuersi sunt in Galilæam in ciuitatẽ suam Nazareth. Erat quidem & Bethlehem ciuitas ipsorum, sed vt patria: Nazareth vero vt habitationis locus. Iesus vero quantum ad corpus creuit, quanuis potuisset ex vtero matris in statura viri perfecti procedere, visum tamen fuisset phantasma, & pro- B pterea paulatim crescit. Quum autem cresceret, emicuit dei verbi sapientia. non enim sapiens fuit proficiendo, absit: sed paulatim declarauit insitam sapientiam, & iuxta corporis staturam dicitur proficere & corroborari spiritu. Si enim quandiu brevis fuisset statura, ostendisset omnem sapientiam, visus fuisset prodigiosus: nunc autem iuxta rationem staturæ, quantum capiat intra se, ostendit seipsum dispensationem implere, non assumens sapiẽtiam. Quid enim perfectius eo, qui ab initio fuit perfectus? Verùm paulatim illam denudat. Et *ibant parentes eius quotannis Hierosolymam in die festo paschæ. Et* C *quum factus esset annorum duodecim, ascendentibus illis Hierosolymam secundum consuetudinem diei festi, consummatisque diebus quum redirent illi, remansit puer Iesus Hierosolymis, & non cognouerunt parentes eius, Cæterum rati illum esse in comitatu, uenerunt itinere diei, & requirebant eum inter cognatos & inter notos. Et quum non inuenissent eum, reuersi sunt Hierosolymam, quærẽtes eum. Et accidit post triduum, inuenerunt illum in templo sedentem in medio doctorum, audientem illos, & interrogantem eos, stupebant autem omnes qui eum audiebant. super intelligentia & responsis eius, & uiso eo admirati sunt Et dixit mater eius ad illum, Fili, cur feciſti nobis sic? Ecce pater tuus & ego. dolentes quærebamus te. Et ait ad illos, Quid est quod quærebatis me? an nescibatis quòd in his quæ patris mei sunt, oportet me esse? At illi non intellexerũt sermonem quem loquutus est ipsis.* Simul venit cum parentibus in Hierusalem, vt per omnia ostendat se non aduersarium deo, neque repugnantem his quæ à lege posita fuerunt. Quum perfeciſ-

D sent autem dies septem, paschæ scilicet, mansit in Hierusalem. Disputabat autem cum scribis, rogans eos de lege: & obstupuerunt omnes. Vides quomodo profecerit in sapientia, eo quòd nosceretur à multis, & in admiratione esset. Emicatio enim sapientiæ eius, profectus ipse est. Porro patrem nominat dei genitrix, sciens quidem non esse patrem: veruntamen propter Iudæos, vt ne videatur ex fornicatione prognatus, patrem eius dicit Ioseph. Vel aliter, Quoniam velut pater curam pueri gerebat, & simul conuersando ministrabat: merito nominauit illum patrem, tanquam honorans illum spiritus sanctus patris vocabulo. Quare autem quærebant illum? nun suspicabantur perdi-

Cur Maria Ioseph patrẽ Iesu dicat.

E tum illum aberrasse, vt ita dicam? Absit. Neque enim hoc sapientissimæ Mariæ fuerit, quæ plurimasde illo acceperat reuelationes: neque Ioseph, cui & ipsi de illo reuelatum erat quòd à spiritu sancto esset. Verum quærebant illum, nequo pacto ab eis abiisset, ne forte reliquisset illos. Vbi autem inuenerunt eum, vide quomodo ipsis respondet. Quum enim illa Ioseph patrem eius dixisset, ille dixit: Non hic verus pater meus est, alioqui in domo eius mansissem: sed deus est pater meus, & propterea in domo illius sum, hoc est in templo illius. Verum ipsi non intellexerunt quid loquutus esset eis: sacramentum enim erat. *Et descendit cum eis, uenitque Nazareth: eratque subditus illis. Mater autem eius conseruabat omnia uerba hæc in corde suo. Et Iesus proficiebat*

F *sapientia & ætate & gratia apud deum atque homines.* Subditus fuit parentibus, dato etiam nobis exemplo vt patribus simus obedientes. Conseruabat autem hæc omnia virgo. Diuina enim erant quæ dicebãtur & agebãtur à puero, non quasi duodecim annorum, sed quasi perfecti viri. Vide autẽ quomodo hoc loco Euangelista interpretatur quid sit proficere sapientia. subdit enim, statura. Profectũ autẽ ætatis, sapiẽtiæ, profectũ esse dicit, Gratiã vero habebat apud Deum & apud homines, hoc est, agebat ea quæ deo beneplacita erant, & quæ laudata ab hominibus. Primum autem apud deum, & postea apud homines. Primum enim oportet deo placere, & deinde hominibus.

CAPVT

CAPVT III.

A

Matth 3.

NNO *autem decimoquinto imperii Tyberii Cæsa-* *Marci. 1.*
ris, Pontio Pilato præside Iudææ, tetrarcha uero Ga *Iohan. 1.*
A *lilææ Herode, Philippo autem fratre eius Tetrarcha*
Iturææ & Trachonitidis regionis, & Lysania Abi-
lenes Tetrarcha, sub pontificibus Anna & Caipha,
factum est uerbum domini super Iohannem Zachariæ filium in deser-
to. Et uenit in omnem regionem finitimam Iordani, prædicans baptis-
mum pœnitentiæ in remissionem peccatorum. Rectè memor est & temporis, & principum illorum: vt sic demonstret defecisse Iudaicorum principum successionem, præsidatum Pilato homine alterius gentis, tetrarchatum autem Herodis Ascalo *Gen. 49.*
itæ filiis tenentibus: credatúrque merito adesse Christus, iu B
xta prophetiam Iacob. Factum est autem, inquit, verbum dei super Iohannem: vt discas illum non temere, neque citra vocationem ad testificandum Christo prosiliisse, sed diuino motum spiritu. Per verbum intellige spiritum sanctum, vel mandatum dei. Factum est autem in deserto verbum dei ad Io- *Verbũ dei*
hannem, quandoquidem enim filios desertæ multiplicaturus erat, ecclesiam dico ex gentibus, magis quàm eius quæ habet virum, hoc est Iudaicæ synagogæ, merito in deserto fit ad Iohãnem verbũ & mandatum dei. Prædicauit item baptisma pœnitentiæ populis, hoc est inuulgauit. Porrò ba- *Vis baptis*
ptisma cooperabatur illis in remissionem peccatorum, quæ *matis Io-*
per baptismum Christi datur. Neque enim baptisma Iohan- *hannis.*
nis remissionem peccatorum habebat, sed ad remissionem C
conferebat: hoc est, præparabat homines vt acciperent baptisma quod habebat remissionem peccatorum.

Sicut scripum est in libro sermonum Esaiæ prophetæ dicentis, Vox *Esa. 40.*
clamantis in deserto, parate uiam domini, rectas facite semitas eius.
Omnis uallis implebitur, & omnis mons & collis humiliabitur, &
fient quæ obliqua sunt directa, & aspera in uias planas, & uidebit
omnis caro salutare dei. Via quidem quam iubet parari, vita est Christiana. Prædicaturus enim erat Christus, quantum nunquam. Semitas verò dicit mandata legis iam trita, quæ præcipit recta facere. Peruertebant enim mandata pharisæi. Potest item per viam anima intelligi, semitæ vero cogitationes & opera. Oportet igitur vt nos præparemus & animam, rectásque faciamus cogitationes ac opera. Deinde

D quasi interrogante quopiam, & quo pacto hoc faciemus? Vir
Virtus. tus enim ardua est ac difficilis, multósque anfractus habet & obliquitates, & propter potestates aduersarias, & propter affectiones quæ in nobis habitant: dicit non fore operosum, sed omnino facile. Nam valles, inquit, implebuntur: omnisque mons & collis, aduersariæ nimirum potestates, quę propter superbiam se extollunt, humiliabuntur. Vere enim infirmatæ sunt potestates illæ aduersariæ, & potestates quę natura nobis videtur insitæ. Facta igitur sunt omnia facilia, & obliqua versa sunt in recta. Christus enim aduersarias potestates protriuit, quę hoc loco montes ac colles dicūtur, & naturales nostras inclinationes ad bonū reuiuificauit, quas di-
E xit Euangelista valles quæ implentur. Nam propterea incarnatus est, vt naturam nostram restitueret. Et omnis, inquit, caro videbit salutare dei, non Iudæi tantum & proselyti, sed omnis caro. Etenim in omnē terrā peruenit Euangeliū. Pōsent quidem & alia multa dici, sed hæc vt manifestiora dicta sint. *Dicebat ergo ad turbas quæ exibant ut baptizarentur ab ipso, Progenies uiperarum, quis uobis submonstrauit ut fugeretis a uentura ira? Facite ergo fructus dignos pœnitentiæ, & ne cœperitis dicere intra uosipsos, Patrem habemus Abraham: dico enim uobis, potens est deus de lapidibus istis suscitare filios ipsi Abrahæ. Iā uero & securis ad radicem arborū posita est. Omnis ergo arbor non faciens fructum bonum, exciditur, & in ignem coniicitur.* Progenies viperarum vocat Iudæos, tanq̄ affligētes patres & matres suas. Tra-
F dunt enim de hoc animali, q̄ matrem suam deuoret, & sic nascatur. sic & Iudæi prophetas & doctores occidebant. Ventu-
Fructus pœnitentiæ quid. ram iram dicit perpetuum supplicium. Fructus autem pœnitentiæ non solum est fuga mali, sed elaboratio boni. Hoc enim reuera est proferre fructum pœnitentiæ, si bonū operati fuerimus. Ne cœperitis autem dicere intra vos: Generosi sūmus, & cōfidimus in patribus: negligentes ipsi virtutes. Potest enim deus ex lapidibus istis patriarchæ filios dare, sicut Sarræ & prius fecit. Vulua enim Sarrę lapidibus erat durior, attamen ad procreandos filios gratiam consequuta est. Por-
Securis. ro securis diuinum iudiciū est, indignos è vita resecans. Nisi igitur pœnitentiā egeritis, inquit, excidemini ab hac vita. Securi enim posita est ad radicē nostrarum arborum. Proinde (vt diximus) per radicem vita intelligitur. Intelligitur autē & per radicem, Abrahæ cognatio. Itaque rami illo indigni excidantur

excidantur ab eius cognatione, iuxta Apostolum, Cæterum A
duplex est supplicium. Peccator enim & sterilis non solū ex- *Roma. 6.*
ciditur à cognatione iustorum, sed & in ignem coniicitur.

Et interrogabant eum turbæ dicentes, Quid ergo faciemus? Respōdens autem dicit illis, Qui habet duas tunicas, impertiat non habenti: & qui habet escas, similiter faciat. Venerunt autem & publicani ut baptizarentur. & dixerunt ad illū, Magister, quid faciemus? At ille dixit ad eos, Ne quid amplius quàm quod constitutum est uobis, exigatis. Interrogabant autem eū & milites, dicentes, Et nos quid faciemus? Et ait illis, Ne quem concutiatis, neq; quē calūniemini, & contenti estote obsoniis uestris. Expectāte autē populo, & cogitātibus omnibus in cordē suo nū ipse esset Christus ille, respondit Iohānes uniuersis dicens, Ego quidē aqua baptizo uos, sed ueniet fortior me, cuius nō sum dignus soluere corrigiā calceamentorū, ipse uos baptizabit spiritu sancto & igni, cuius uentilabrū in manu ipsius, & purgabit aream suā, & congregabit triticū in horreū suum, paleas autē comburet igni inextinguibili. Multa quidē & alia exhortans euangelizabat B
populo. Admonet & exhortatur tres illos ordines qui ad Io- *Tres ordines ad Iohānē accedentes.*
hannem accesserant, turbas, publicanos, & milites. Et turbas quidem admonet vt iustitię vacēt, præcipiens habēti duas vestes, cōmunicare vnam ei qui nō habet, Publicanis vero non plus q̄ constitutum est ipsis extorquere, hoc est exigere: militibus autē non rapere, sed cōtentos esse obsoniis, hoc est his quę à rege iuxta cōsuetam liberalitatem erogātur. Vide autē quomodo turbis ceu innocentibus dicit, exhortās vt bonum quiddam faciant, hoc est vt cōmunicent. Publicanis verò, mi-
litibúsque, vt absistant à malo. Neq; enim capaces illi erant, C
neq; bonum quippiā facere poterant, sed sufficiebat eis non facere malum. Quidam anagogiam hic admittunt, & intelligunt q̄ habentes duas vestes, cōmunicare debeāt non habenti, dicentes duas vestes, spiritū scripturæ, & literā: & exhortetur eum qui duas habet, vt cōmunicet ei qui omnino nudus est: vt sit qui scripturā bifariam intelligat, & secundum spiritum, & secundū literam, cōmunicet ei qui non habet, hoc est doceat ignorātem, & det ei vel literā. Tanta autē fuit Iohannis virtus, vt omnes cogitarent apud se de illo q̄ esset Christus. Talem itaq; suspicionem repellens inquit, Tantū inter me & Christum interest, vt ego quidē in aqua baptizem, ille autem in spiritu & igni: & neq; ego dignus sum qui corrigiā calceamentorum illius soluā. Quid autē hęc sibi volunt? Baptizabit

D ptizabit vos in ſpiritu & igni, manifeſtum omnino. Etenim Apoſtolis ſpiritū miſit, & igneę linguæ apparuerunt diſpartitæ illis. Non autem dignum eſſe vt ſoluat corrigiā calceamentorū, clara ſententia eſt, ꝙ non ſit dignus qui inter extremos ſeruos ordinetur. In ſenſu autem occultiore, duo calceamenta domini ſunt profectiones eius duę, vna è cælis in terram, altera è terra in infernū. Iam ventilabrum in manu eius, hoc ſignat, ꝙ licet baptizarit vos, ne putetis quòd iā inſontes ſitis, ſed niſi poſthac vitā egeritis immaculatā, exuret vos
Palea quis igni inextinguibili. Palea enim eſt qui infœcundam mētem habet, & magnā rerum temporalium curam gerit. *Multa autem & alia exhortans euangelizabat populo.* Conſolatio enim & exhortatio, vera doctrina eſt, & iure dicitur Euangelium.

E *Herodes autem Tetrarcha quum corriperetur ab illo de Herodiade*
Matt. 14 *uxore fratris ſui, déque omnibus malis quæ faciebat, Herodes adiecit*
Marci. 6 *& hoc ſuper omnia, & incluſit Iohannem in carcerem. Factum eſt autem quum baptizaretur omnis populus, ut & Ieſu baptizato & orante apertum ſit cælū, ac deſcendit ſpiritus ſanctus corporali ſpecie quaſi*
Matt. 3. *columba in ipſum, & uox de cælo facta eſt quæ diceret, Tu es filius*
Eſai. 42. *ille meus dilectus, in te complacitum eſt mihi.* Merito interſeris hoc loco Euangeliſta de Herode, quaſi in hunc modum dicens, Turba quidem talia de Iohanne ſentiebat: Herodes autem quum reprehenderetur ab eo, etiam ad omnia alia facinora adiecit vt includeret illum in carcere. Narrat itaque hæc, miſerum illum & ærumnoſum indicans, quādoquidem talia auſus fuerat, turba tantam opinionem habente de Iohanne. Aperitur autem cælum, vt monſtretur nobis quòd baptiſma aperiat omnibus cælum, quod Adam clauſerat. Deſcendit autem ſpiritus in Ieſum, vt ex hoc diſcamus quòd & nos quum baptizamur, deſcendat ſpiritus: neque enim ſpiritu dominus opus habebat, ſed omnia propter nos facit, &
Roma. 8. primitiæ ipſe ſit omnium quæ nos ſumpturi ſumus poſthac, vt fiat primogenitus in multis fratribus. In ſpecie autem columbæ deſcendit, vt diſcamus quòd manſuetos nos eſſe oportet, ac mundos. Et ſicut tempore Noe columba ſignificauit
Gene. 8. quieuiſſe iram dei, ſic & hoc loco ſpiritus ſanctus conciliauit nos deo, facto peccati diluuio. Et filius audit à patre vocem allatam: monſtrans quòd & nobis qui baptizamur, adoptionem filiorum dei largitus ſit. In te bene placitum eſt mihi, hoc eſt in te quietem accepi. *Et ipſe Ieſus incipiebat eſſe ferme annorum*

annorum triginta, ut putabatur, filius Ioſeph, qui fuit filius Heli, qui A
fuit Mathat, qui fuit Leui, qui fuit Melchi, qui fuit Ianne, qui fuit Ioſeph, qui fuit Mathatthiæ, qui fuit amos, qui fuit Naum, qui fuit Herli, qui fuit Naggæ, q fuit Maath, qui fuit Matatthiæ, qui fuit Semei, qui fuit Ioſeph, qui fuit Iuda, qui fuit Iona, qui fuit Rheſa, qui fuit Zorobabel, qui fuit Salathiel, qui fuit Neri, qui fuit Melchi, qui fuit Addi, qui fuit Coſam, qui fuit Helmadam, qui fuit Her, qui fuit Ioſe, qui fuit Heliezer, qui fuit Ioram, qui fuit Mattha, qui fuit Leui, qui fuit Simeon, qui fuit Iuda, qui fuit Ioſeph, qui fuit Ionam, qui fuit Heliachim, qui fuit Meleach, qui fuit Menam, qui fuit Mathatha, qui fuit Matham, qui fuit Dauid, qui fuit Ieſſe, qui fuit Obed, qui fuit Booz, qui fuit Salmō, qui fuit Naaſon, qui fuit Aminadab, qui fuit Arā, qui fuit Eſron, q fuit Phares, qui fuit Iudæ, qui fuit Iacob, qui fuit Iſaac, qui fuit Abrahæ, qui fuit Tharræ, qui fuit Nachor, qui fuit Sa B
ruch, qui fuit Ragau, qui fuit Phalec, qui fuit Heber, qui fuit Sale, qui fuit Cainan, qui fuit Arphaxat, qui fuit Sem, qui fuit Noe, qui fuit Lamech, qui fuit Mathuſala, qui fuit Enoch, qui fuit Iaret, qui fuit Malalehel, qui fuit Cainan, qui fuit Enos, qui fuit Seth, qui fuit Adā, qui fuit dei. Quū triginta annorum eſſet dūs, baptizatus eſt, Matth. 1.
eò ꝙ ætas illa perfectiſſima eſt, & illa homo vel probus vel improbus cognoſcitur. Recenſet autem Lucas retrogrado ordine à Matthæo, vt oſtendat quòd is qui nunc natus eſt in carne, à deo ſit. Vide enim quomodo recēſendo catalogum, recurrat in deum, vt diſcamus quòd patres omnes intermedios in deum reducat, & filios faciat, qua de cauſa & incarnatus eſt. Poſſum autem & aliter dicere, Difficilis creditu eſt natiuitas Chriſti quòd ſine ſemine ſit. volens igitur Euange C
liſta oſtendere quòd & aliàs ſine ſemine factus ſit homo, ab inferioribus aſcendit ad Adam & deum: quaſi dicens. Si non credis quòd ſecundus Adam ſine ſemine factus ſit, aſcende precor memoria ad priorem Adam, & inuenies etiam illum ſine ſemine factū à deo, & poſthac ne ſis incredulus. Querūt autem quidā quomodo Matthęus Ioſephum dicat filium Iacob, Lucas autē filium Heli: impoſſibile autem vnū habuiſſe duos patres. Dicunt itaq; ad hoc, ꝙ Iacob & Heli vterini fratres fuerint ex diuerſis patribus: mortuo autem Heli ſine liberis, Iacob eius vxorē duxerit, ex illa procreaturus filios. Et ſic dicitur Ioſeph eſſe filius Iacob natura: filius autē Heli, lege. Iacob enim ipſum natura genuit, & vere deniq; & natura Deut. 25.
lis eius filius eſt, Heli vero illius legitimus. Lex enim iuſſit, ſi quis ſine

Ioſeph ut fuerit fili⁹ Heli.
Iacob, & fili⁹ Heli.

Universidad de Deusto
Biblioteca

D quis sine liberis moriatur, vt eius vxor ipsi° fratri copuletur, & quod inde nascitur, mortui esse censeatur, tametsi natura sit viuentis. Et sic bene dicunt Euangelistæ, neq; sunt inter se contrarii. Matthæus enim naturalē patrem Ioseph descripsit, Lucas autem legalem & putatiuum patrem, hoc est Heli: ut ambo ostendant quòd propter hoc natus sit dominus, vt & naturam & legem sanctificet.

CAPVT IIII.

Matt. 4. Mar. 1. *Esus autem plenus spiritu sancto regressus est a Ior-*
dane, & actus est per spiritum in desertum, ac diebus
I *quadraginta tentabatur a diabolo: nihilq; comedit in*
E *diebus illis. Et consummatis illis deinde esurit. Et*
xit autem illi diabolus, Si filius es dei, dic lapidi hui
Deut. 8. *ut panis fiat. Et respōdit ad illum Iesus dicens, Scriptum est, Non solo*
pane uiuit homo, sed omni uerbo dei. Et subduxit illum diabolus in mon
tem excelsum, & ostendit illi omnia regna orbis terræ in puncto tem
poris: & ait illi diabolus, Tibi dabo potestatem hanc uniuersam, & tu
gloriam illorum, quia mihi tradita sunt, & cuicunq; uolo do illam: tu
ergo si adoraueris prouolutus coram me, erunt tua omnia. Et respon-
Deut. 6. *dens Iesus dixit illi, Abi post me satana: scriptum est enim, Adorabis*
dominum deum tuum, & illum solum coles. Et duxit illum Hierosolym
Psal. 90. *mam, & statuit q; eum super pinnam templi: & dixit illi, Si filius dei es,*
mitte teipsum hinc deorsum. Scriptum est enim, Angelis suis mandauit de te, ut seruent te: & in manibus tollent te, ne offendas ad lapi-
Deut. 6. *dem pedem tuum. Et respondens Iesus ait illi, Dictum est, Non tentabis*
F *bis dominum deum tuum.* Baptizatus est domin° propter nos, vt sanctificaret aquas propter nos, qui gratiā consequuti eramus: verū postquā baptizatus est, fertur à spiritu in mōtem desertum. Spiritus enim sanctus ducebat eum ad certamē cū
Solitarii maxime tētantur. diabolo. Vnde & in desertum abit, vt diabolo det ansas inuadi sibi. maxime enim quum soli fuerimus, insidiari solet. At ieiunans dies quadraginta, mensurā ieiunii Mosis & Heliæ non transgreditur, vt ne det Satanæ hoc loco suspicionē se illis esse maiorem, sed accessum ad se, putanti quòd & ipse homo sit. Ad hæc, vt ne videatur apparēter tantum incarnatus. Post baptisma autem tentatur, ostēdens nobis quòd post baptisma tētationes nos sint excepturæ. Ieiunauit autem eo q; in tentationibus armorum loco sint ieiunia, & tūc debeamus nō vacare deliciis, sed ieiuniis. Accedit igitur ad illum inimicus: & primū de gula tentat, de qua tentauerat & Adā: deinde & per auaritiam, monstratis ei regnis omnibus. Quo modo autem monstrauit? Sanè quidam dicunt quòd imaginationi illius proposuerit: sed non opinor q; imaginationi tantum obtulerit, sed sensibiliter illa mōstrata fecerit ei clara. Tertio autē aggreditur de vana gloria tentans. dicit ēm, Si filius dei es tu, mitti to te deorsum. Adulans autē ei ita nugabatur, si fortassis adulatione deceptus se filium dei ostentare velit deiiciendo se deorsum, quo cognosceret quisnā esset. At dominus illum scripturis repellit. Non tentabis, inqt, dominum deum tuum. Neque enim quis se in manifestaria pericula debet obiicere, probando nū iuuet se deus. Animad uerte interim quanta sit vtilitas scire scripturas. Scripturis enim dominus satanam repulit. Hoc autem, Non solo pane viuit homo, Mosaicum est de manna dictum. nam licet non esset panis manna, eo tamen alebatur populus. Similiter & illa à Mose deprompta sunt, Dominum autē deum tuum adorabis: &, Non tentabis. *Et consummata omni tētatione diabolus recessit ab illo usq; ad tempus. Et reuersus est Iesus in uirtute spirit° in Galilæam, & fama exiit per uniuersam regionem de illo. Et ipse docebat in synagogis eorū, & glorificabatur ab omnibus.* Omnē tentationem dicit Lucas consummasse dominum, quāuis tribus dūtaxat tētationibus tentatum: eo quòd tētationum omniū sint capita tria, auaritia, gula, & inanis gloria. Porro gulæ tentationem repulit dicens, Non solo pane viuit homo. Hæc enim primo inuasit eum, sicut & Adamum. Adā enim non potuit per auaritiam supplantare: non enim poterat plura aliis cupere, id quod auaritiæ est: solus existens. Neq; per iram: cui enim succensuisset? Neque per inuidiam. Proinde per gulam supplantauit. Cæterum auaritiæ tentationem repulit non procidēs ante diabolum, neque eum adorans. Nā quum demonstrasset omnia regna sensibiliter eius imaginationi, non ad ea respexit: tametsi nonnulli hoc non de sensibilibus regnis, sed mentalibus intellexerint, vt quod mōstrauerit ei regnum inuidiæ, regnum gulæ, & in summa omniū peccatorum regna: & quasi talia ei diceret, Si vis regnare affectionibus illis, & in hoc venisti, vt eos qui sub me sunt ranpias, procide, & adora me: & accipe omnes qui à me gubernantur. Dominus autem regnare quidem vult, & ad hoc venit:

A
Gene. 3.
Vtilitas scientiæ scripturarum.
B
Tentationū capita tria.
C

D venit:regnare autem non cum peccato,neque sine certamine,sed certans & vincens. Sic quidam intellexerunt: quæ sententia sum,si cui placet,recipiat. Porro & inanem gloriam repulit verbo scripturæ. Eripe igitur & nos domine à tribus illis cæpitibus draconis. Reuersus est autem Iesus in virtute spiritus. Videtur mihi quòd diuino quodam afflatu,quem furoré vocant,redierit. Attende quoque scripturam,quòd postquà vicit tentantem,& monstrauit virtutem suam,scriptum, in virtute spiritus. Recessit autem ab illo vsq; ad tempus,hùc tendens habet:Diabolus affectionibus duabus dominum aduersus est,voluptatis scilicet ac tristitiæ: & accessit ad dominum de voluptate tentans in monte,recessit vero vsque ad tempus crucis,tunc illum per aduersa ac dura tentaturus.

E *Et uenit Nazareth,ubi erat nutritus: & intrauit secundum consuetudinem suam die sabbatorum in synagogam, & surrexit ut legeret.*

Esa. 61. *Et traditus est illi liber Esaiæ prophetæ: & ut explicuit librum, inuenit locum ubi scriptū erat, Spiritus domini super me, propterea quod unxit me. ad euangelizandum pauperibus misit me, ut sanem contritos corde, ut prædicem captiuis remissionem, & cæcis uisum, ut emittam cõfractos per remissionem, ut prædicem annum domini acceptum. Et complicato libro reddidit ministro, ac resedit. Et omnium in synagoga oculi erant defixi in eum. Cœpit autē dicere ad illos, Hodie impleta est hæc scriptura in auribus uestris.* Volebat quidem Iesus manifestum se reddere Israëlitis, & quòd à deo ac patre vnctus sit vt saluet eos qui sub cœlo sunt. Cum magna adoratione & hoc agit. Præ aliis autem se Nazarenis cum quibus conuersabatur,manifestat: vt & nos doceat, primum & præ

F priis benefacere,atque illos docere,& postea in alios quosq; benignitatem transfundere. Porro oblatum sibi librum aperuit,ac inuenit,nõ quod forte occurrit,sed quod ipse voluit. Ne enim existimes forte aperto libro incidisse eum in illum locum in quo hæc de ipso scripta erant: nã ipso volente hoc accidit. Quid autem scriptũ erat? Spiritus domini vnxit me, hoc est consecrauit me,constituit me,vt euangelizarem pauperibus,hoc est gentibus quæ neque legem neque prophetas habebant. & reuera valde pauperes erant. Contriti autē corde fortassis fuerunt Israelitæ,quorum cor prius fuit magnus & sublimis domus dei. Postea autem vbi vacare cœperũt idolis,& variis modis peccarunt,contritum & destructũ est cor illorum,hoc est,domus dei facta est spelunca latronum. Vo-

nit igitur dominus vt & illos sanaret, & captiuis remissionẽ A
daret,& cæcis visum,hoc est,gẽtibus & Iudæis. Ambo enim
illi populi & captiui erant,& sub satana,ac cæci. Possunt au
tem hæc & de mortuis intelligi. Erant enim & illi captiui at
que saucii,liberatiq; sunt à potestate inferni per resurrectio-
nem. Prædicauit item & annum acceptum. Quis autem fuit
annus ille acceptus? Fortassis seculum futurum,de quo præ-
dicauit dominus dicens, In die illa non interrogabitis me Mat. 22
quicquam. Et iterum, Venit hora quando mortui resurgent. 1oh. 5.
Acceptus autem est ille annus,hoc est desiderabilis,& iust⁹,
& amabilis: quem accipiunt omnes qui hic operati sunt. Est
autem & tempus dominici aduẽtus in carne: de quo Paulus 2. Cor. 6.
dicit, Nunc tempus est acceptabile,nunc dies salutis. Porro
vbi hæc legit,dixit, Hodie impleta est scriptura hæc in auri B
bus vestris,manifeste se audientibus commendans quia ipse
sit de quo hæc scripta fuerint. *Et omnes testimonium illi dabãt ac mirabantur super gratia sermonum qui procedebãt ex ore ipsius: dicebantque, Nonne hic est filius Ioseph? Et ait illis, omnino dicetis mihi hanc similitudinem: Medice, cura teipsum. Quæcunque audiuimus facta in Capernaum, fac & hic in patria tua. Ait autem, Amen dico uobis, nemo propheta acceptus est in patria sua. Sed in ueritate dico uobis: multæ uiduæ erant in diebus Heliæ in Israel quando clausum est cœlum annis tribus & mensibus sex, quum facta esset fames magna per omnem terram: & ad nullam illarũ missus est Helias nisi* in Sarephtha Sidonis *ad mulierem uiduam. Et multi leprosi erant in* 3. Re. 17
Israel sub Helisæo propheta, & nemo eorum mundatus est nisi Naa- 4. Re. 5.
man Syrus. Et repleti sunt omnes in synagoga ira, hæc audientes. Et C
insurrexerunt, eiecerunt que illum è ciuitate, & duxerunt illum usq; ad supercilium montis, super quem ciuitas illorum erat ædificata, ut precipitarent eum. Ipse autem transiens per medium illorum ibat.

Quum audirent turbæ quæ dicebantur à Christo, admirabantur super sermonibus gratiarum. Admirantes autem dicebant: Nonne hic est fabri filius? Quanuis ceteriis incessebant eum: quid prohiberet ipsum dici admirabilem & adorabilem? Nõ Hiere. 5.
vides quanta fecit? non audis quęcũq; dicit? Deinde cõuitiis patrem illius lacessis? Reuera de illis dicere licet, Ecce populus stultus & absque corde: oculi illorum non vident, aures etiam non audiunt. Dominus igitur quid dicit? Omnino dicetis mihi, fac & in patria mirabilia quæ in Capernaum fecisti. Hoc enim est quod dicit, Medice, cura teipsum.

Prouerbium

D Prouerbium enim erat apud Iudæos quod ægrotantibus me
Res maxi dicis dicebatur. At ego dico vobis q̃ fecissem multa signa
mæ ni sunt etiam apud vos patriotas meos: sed scio commune omnium
raræ, cõtẽ prouerbium, quòd conténantur etiam res maximæ, nisi quũ
nuntur. raræ fuerint, si vulgatæ sint & quotidianæ, & eis omnes co-
Cur Chri pioſe fruantur. Semper enim solent homines rara & admira-
stus in Ca bilia curare, despicere autem communia & familiaria. Et id-
pernaũ si circo nullus propheta in patria sua preciosus: sed si aliunde
gna faci- veniat, admirabuntur illum. Sic & Heliam Iudæorum vidũ
at in Na- non susceperunt: Sarephthana autem suscepit. Et Helisæus
zareth ue alienigenam leprosum purificauit, fide in illum declarata.
ro non. Nam familiares eius, qui eiusdem erant patriæ, ei non credi
derunt, & propterea non sunt purificati. Similiter & ego vo-
E bis patriotis non videor admirabilis, sed contẽptus: & idcir-
co neq; signa facio. His sanè qui in Capernaum, videor ad-
mirabilis, & signa facio, & acceptus eis sum. Audiẽtes autẽ
hæc hi q in synagoga erãt, implebantur furore. Oportebat
admirari, & præcipitare conãtur. At ipse per medium illorũ
iuit, non quidem passionem fugiens, sed tempus expectans.
Venit enim vt pro nobis pateretur: sed nunc in prædicatio-
nis exordio nõ debebat se morti exponere: sed tunc mori cũ
sufficientibus doctrinis nos docuisset. Et ita ex hoc manife-
stum est quòd neque quum crucifigeretur, inuitus sit crucifi-
Synago- xus, sed sponte mortem obierit. Scias autem quòd propheta-
ga pro- rum patria, synagoga Iudæorum est, in qua prophetæ despi-
phetarum cabiles sunt, & non suscipiuntur: nos autem alienigenæ suscí-
patria. pimus illos. Vidua enim Ecclesia est, quæ ex gentibus colle
F cta, suscepit Heliam, hoc est propheticum sermonem, quum
1. Re. 2. esset fames facta in Iudæa, fames inquam audiendi sermonẽ
dei. De hac sanè vidua prophetia dicit quòd plures sunt filii
Esaiæ. 54 desertę, quàm eius quæ habet virum: quia sterilis peperit se-
ptem: & quæ multos habebat filios, infirmata est.

Et descendit in Capernaum ciuitatem Galilææ, ibiq; docebat eos sabbatis. Et stupebant super doctrina eius, quia cum potestate erat sermo ipsius. Et in synagoga erat homo habens spiritũ dæmonis immundi, & exclamauit uoce magna dicens, Eia quid tibi nobiscum est Iesu Nazarene? ueneristi ad perdendum nos? Scio te qui sis, sanctus ille dei. Et increpauit illum Iesus dicens, Obmutesce, & exi ab eo. Et cum proiecisset illum dæmonium in medium, exiit ab illo, nihilque illi nocuit. Et factus est pauor super omnes, & colloquebatur inter

inter sese dicentes, Quis sermo hic est, quia cum authoritate & pote A
state imperat immundis spiritibus, & exeunt? Et diuulgabatur fama de illo in omnem locum undique finitimæ regionis. Postquã neq;
ratio neque doctrina ad fidẽ rapuit incredulos, dominus ad
miraculorum operationem se conuertit, ceu efficacissimum
pharmacum. Miracula igitur operatur in Capernaum. Val-
de enim increduli erant, & multis ad fidem indigebant. id-
circo postquam satis docuit, & id tanquam potestate prædi-
tus (non enim dicebat, Hæc dicit dominus sed, Ego dico vo
bis: quia non vnus ex prophetis erat, sed vere dei filius) sub-
dit etiam miraculum, & sanat dæmonio agitatum. At dæmõ
inimicitias primùm fatetur, quo testimoniũ eius fide digni
fit: dein subiicit testimonium, Scio te qui sis, sanctus ille dei.
Prius igitur increpat illũ, Cur veniſti hic perdere nos? Post- B
ea adulatur, existimans dominum adulatione fractum sine-
re illum. tam stulta res est malitia. sed dominus docens nos
ne vtamur dæmonum testimoniis & sententiis, Obmutesce
(inquit) & egredere ex illo. Permittit autẽ dæmoni vt proii
ciat hominem, vt discerent circunstantes illum vere habuis-
se dæmonium, cuius erant verba, tametsi lingua hominis mi-
nistraret. Propterea colloquebãtur inter sese omnes admirã
tes de talibus factis. Quis sermo hic, id est mandatum istud
quo imperat, Exi ab illo, & obmutesce? Scias autem quòd &
nunc multi habent dæmonia, qui dæmonum perficiunt con
cupiscentias, vt iracundus qui habet dæmonium iræ. At si ve
nerit Iesus in synagogam, hoc est, quum mens fuerit coadu-
nata, & non diuagatur, tunc dicet dæmonio iræ, quæ coerce
ri nequibat, Obmutesce: & statim proiicit hominem in me- C
dium, & egreditur ex eo. Quid autem sit in medium proiici,
disce. Oportet hominem non omnino iracundũ esse & ama-
rum (crudelis enim hoc & truculentæ bestiæ fuerit) neq; om
nino ira carentem (nam hoc insensati fuerit) sed mediam in-
cedere viam, & furorem seruare contra malitiam. Quum igi
tur in medium quis à malo spiritu proiicitur, relinquitur ab
eo. *Quum surrexisset autem Iesus de Synagoga, introiuit in domũ* Mat. 8.
Simonis. Socrus autem Simonis tenebatur febri magna, & rogauerunt illum pro ea. Et stans supra illam, increpauit febrẽ, & febris dimisit illam: statimq; surgens, ministrabat illis. Quum autem sol occideret, omnes qui habebant infirmos morbis uariis, ducebãt illos ad eum. At ille singulis manus imponens, sanabat eos. Exibãt autem &

D dæmonia a multis, clamantia ac dicentia, Tu es Christus filius dei. Et increpans non sinebat ea loqui, quia sciebant ipsum esse Christum. Facto autem die egressus ibat in desertum locũ, & turbæ quærebant eum, & uenerunt usque ad ipsum, & detinebant illum ne discederet

Christus ab eis: quibus ille ait, Et aliis ciuitatibus oportet me euangelizare regnum dei. nã in hoc missus sum. Et prædicabat in synagogis Galilææ.

apud Petrũ hospitio excipitur.

Dominus omnium à discipulis excipiebatur & pascebatur quemadmodum nunc quoque & apud Petrum hospitio excipitur, & sanat eius socrum: vt & te instruat ne reiicias pauperum modestiam & studium. Non simpliciter autem curat illam à morbo, sed & bonam valetudinem & robur ad ministrandum ei suppeditat. Et nos quoque si illũ exceperimus, extinguet nostram febrim iræ & concupiscẽtiæ, & eriget ac

E corroborabit nos, ita vt ei ministrare, ualeamus, hoc est facere quæ ei placent. Vide autem obsecro & turbæ fidem, quomodo etiam iam occidente sole infirmos afferebat, neq; tempore impediebatur Non finit autem dæmonia loqui, tum

Eccle. 15. non indigebat immundorum testimoniis (neque enim speciosa laus in ore peccatoris) tum quòd volebat accendi inuidiam Hebræorum, videntium eum ab omnibus celebrari. Turbæ item quærunt eum etiam in locum desertum abeuntem, & detinent. At ille non vno loco circũscribitur, sed etiã aliis, inquit, ciuitatibus oportet me euangelizare regnũ dei. Vnde opòrtet etiam nos non segnes, neque vno loco contentos esse, sed vbique circumire & prodesse quibusque.

F

CAPVT V.

Factum est autem quum turba immineret ei ut audiret uerbum dei, & ipse stabat iuxta stagnum Genezareth. Et uidit duas naues stantes ad stagnum: piscatores autem descenderant ex illis, & abluebant retia. Ingressus autem in unam nauim quæ erat Simonis, rogauit eum ut a terra abduceret pusillum, & sedens docebat de nauicula turbas. Vt cessauit autem loqui, dixit ad Simonem, Duc in altum, & laxate retia uestra in capturam. Et respondens Simon dixit illi, Praeceptor, per totam noctem laborantes nihil cepimus, tamen tuo iussu laxabo rete. Et quum hoc fecissent, concluserunt piscium multitudinem copiosam. Rumpebatur autem rete eorum. Et annuerunt sociis qui erant in altera naui, ut uenirent & adiuuarent ipsos. Et uenerunt, atque impleuerunt ambas naues, ita ut mergerentur. Quod quum uideret Simon Petrus, accidit ad genua Iesu, dicens, Discede a me domine, quia homo peccator sum. Stupor enim circundederat eum, & omnes qui cum illo fuerant, super captu piscium quem ceperant: similiter autem Iacobum & Iohannem filios Zebedæi, qui erant socii Simoni. Et ait ad Simonem Iesus, Ne metuas, posthac homines capies. Et subductis in terram nauibus, relictis omnibus secuti sunt eũ.

Fugit dominus gloriam, quę eum ob hoc magis sequebatur. Igitur vrgente turba in nauim ingreditur, ut vel à naue doceat in littore stantes, omnibus è regione cõparantibus, & nullo à tergo veniẽte. Postquam autem turbam à naui docuit, dominũ nauis non reliquit irremuneratum, sed bifariam ei benefecit, B quia & multitudinem piscium ei donauit, & discipulum suũ fecit. Admirare igitur domini dispensationẽ, quomodo per propria & familiaria sua quẽq; attrahit. sicut magos per stellam, ita & piscatores per pisces. Porro Christi mansuetudinẽ vide, quomodo obsecret Petrum vt à terra abducat. Rogauit enim, idem est quod obsecrauit, sed & quomodo Petrus morigerus fuerit, ita vt hominem quem non viderat, in nauim suam susceperit, & ei in omnibus obedierit. Nam vt dixit ei quod abduceret, in profundum, non abnuit, neque dixit, Per totam noctẽ laboraui, & nihil consecutus sum: nunc tibi parẽrem, & aliis fatigandus laboribus incumberem? Sed ait, In verbo tuo lazabo rete. Adeo feruebat fide etiam ante fidem: vnde & tantos pisces comprehendit, vt illos nõ potuerit trahere, & annuerit sociis, hoc est participib⁹ in alia naui. Nu- C tu autem illos vocat, quia propter stuporem magnum loqui nequibat. Porro multa reuerentia Petrus rogat Iesum vt naui excedat, peccatorem seipsum dicens, & indignũ illius conuersatione. Hæc etiam per anagogiam si vis intelligas. Nauis est Iudæorum synagoga, & Petrus gerit typum doctorum legis. Laborauerunt autem per totam noctem doctores qui ante Christum fuerunt. Tempus enim ante eius aduentum, nox erat, & nihil comprehenderunt: postquã autem venit Christus, diesque factus est, Apostoli in locum legisdoctorũ surrogati, in uerbo eius, hoc est in præcepto eius laxant rete euangelii, & multitudinem hominũ venãtur. Soli autem Apostoli nõ possunt trahere rete pisciũ, annuuntq; sociis suis, & cõmunicant, & cum eis trahunt. Hi autem sunt

Trahẽtes rete q̃ sũt & qui illorũ socii.

D pastores & doctores Ecclesiarum in singulis temporib⁹: qui
Laxare rete. interpretantur & docent Apostolica, trahuntque cum Apostolis, vt piscentur homines. Animaduerte item & dictioné, Laxate rete. Euangelium enim est rete, orationem habés humilem & pedestrem, & auditorum infirmitatē se attemperá tem: & idcirco dicit laxari. Si cui autem & sensuum profunditas significari videatur per laxationé retis, neque ipsum à
Hiere.16 vero abludit. Impletur enim & hoc prophetæ qui dicit, Ecce ego mitto piscatores multos, dicit dominus, & postea mittá alios venatores, & venabuntur illos. piscatores quidem sanctos apostolos vocans: venatores autem eos qui temporibus sequentibus habiti sunt doctores. *Et factum est, quum esset in*
Mat. 8. *quadam ciuitate, & ecce uir plenus lepra, quumque uidisset Iesum, prostratus in faciem rogauit eū dicens, Domine, si uis, potes me mun*
E *dare. Et protensa manu tetigit eum, dicens, Volo: mundus esto. Et cō festim lepra discessit ab illo. Et ipse præcepit illi ne cuiquam diceret: sed uade (inquit) ostende teipsum sacerdoti, & offer pro emundatio*
Leui.14. *ne tui quæ præcepit Moses in testimonium illis. Peruagabatur autē magis rumor de illo, & conueniebant turbæ multæ ut audirent, & sanarentur ab infirmitatibus suis. Ipse autem agebat in secessu in desertis, & orabat.* Admiratione dignus est leprosus ille, quia dignam deo de Christo opinionē habuit, & dixit, Si vis, potes me mundare. Hoc enim indicat ipsum sentientē de Chri
Lepra, morb⁹ im medicabilis. sto vt de deo. Non enim vt ad medicum accesserat (neq; enī lepra à medicis curari potest) sed vt ad deum, cuius solius est sanare id genus morborum. At Iesus tangit illū, nec sine cau
F sa, sed quoniam immundus habebatur iuxta legē, qui leprosum tangebat: volens ostendere quòd nō teneatur ad seruanda tam exigua legis dicta, & quòd ipse sit dominus legis, & quòd mundus non coinquinetur ex eo quod videtur immundum, sed animorum lepra sit quę coinquinat, & ideo tangit interim & hoc indicans, quòd sancta eius caro diuinam habeat virtutē, & purificet ac viuificet, vtpote quæ sit caro vere dei. Abi autem, inquit, & offer teipsum sacerdoti, & offer munus in testimonium illis. Lex cauebat à sacerdote probá
Vade, ostende te sacerdoti, quo intelligendum. dos leprosos, qui iudicaret an purificati essent. Et si quidem intra dies septem purificabatur quis, manebat intra ciuitatē: sin minus, eiiciebatur. Et hoc est quod dicit dominus, Vade, ostende te sacerdoti, & offer munus. Quod autē erat munus? Duæ aues. Sed quid est, in testimoniū illis? Hoc est in reprehensionem

hensionem & condēnationem illorum, vt quando condem- A
nant me ceu præuaricatorem legis, ex hoc arguantur me nō
præuaricari hoc, quòd mādarim vt illis offeratur donum fi-
cut præcepit Moses. Quomodo autē duæ aues illæ offereban *Leuit.13.*
tur domino, non intempestiuum fuerit dixisse. Occidebatur 14.
vna auis, & susc̄ipiebant sanguinem eius in vase testaceo no
uo: deinde alterius auis vtræque alæ tingebantur in sanguine, & sic demittebatur auis viua. Præfigurabant autem hæc, res Christi. Duæ enim aues, duæ naturæ sunt Christi, diuina & humana, quarum vna occisa est, nempe humana, altera vero dimissa. diuina enim impassibilis permansit, iuncta sanguini passibilis naturæ, & in se passionem susc̄ipiens. Sāguinem autem domini vas susc̄epit figulinum nouum, populus (inquam) nouus ex Gentibus, noui testamenti capax. Vide B
autem quod vbi aliquis fuerit purificatus, tunc denique dignus est offerre domino donū istud, hoc est immolare Christum, & sacrificare. Nam qui leprosus est, & immundus anima, haud dignus fuerit offerre talia dona, hoc est offerre corpus & sanguinem domini, quod diuinæ naturæ vnitum est. Vide autem & hoc quomodo ineffabili excellentia Moysen
præcellat dominus. Moyses enim sororem suam, quānis mul *Nu. 15.*
tum oraret, non potuit sanare: Dominus vero sermone solo mundauit leprosum. Obserua item & humilitatem domini, quomodo turba desiderante vt illum tangeret, in solitudini bus magis versabatur placidus, ac orabat: vt nobis in omnibus exemplum præberet & seorsim orandi, & gloriam declinandi. *Et factum est quodam die, & ipse docebat, erantque pha-* C
risæi sedentes, ac legis doctores, qui uenerant ex omni castello Gali- *Mat, 9.*
lææ, & Iudææ, & Hierusalem, & uirtus domini aderat ad sanādum *Mar.2.*
eos. Et ecce uiri portantes in lecto hominem qui erat paralyticus, &
quærebant eum inferre, & ponere ante illū. Et non inuenientes qua
parte illum inferrent præ turba, ascēderunt supra tectum, ac per te-
gulas demiserunt eum cum lectulo in medium ante Iesum. Quorum fi-
dem ut uidit, dixit illi, Homo, remittuntur tibi peccata tua. Et cœperūt
cogitare scribæ & pharisæi dicētes, Quis est is qui loquitur blasphe-
mias? Quis potest remittere peccata, nisi solus deus? Vt cognouit au-
tem Iesus cogitationes eorum, respondens dixit ad illos, Quid cogita-
tis in cordibus uestris? Vtrum est facilius dicere, remittuntur tibi pec-
cata, an dicere, surge & ambula? Vt autem sciatis quod filius homi-
nis habeat potestatem in terra remittendi peccata, ait paralytico, Ti-

 bi dico,

Universidad de Deusto
Biblioteca

D bi dico surge, tolle lectulum tuum, & uade in domum tuam. Isque cõfestim surgens coram illis, tollebat in quo iacuerat, abiitque in domum suam, glorificans deum. Et stupor corripuit omnes, & glorificabant deum, & repleti sunt timore, dicentes, Vidimus incredibilia hodie. Oportebat dominum rarius quoddam coram inimicis facere miraculum. proinde sanat hominem difficillimi morbi, vt sanando tantum morbum, sanaret & mirabilem pharisæorum insaniam. Primum igitur animam sanat, dicens, Remittãtur tibi peccata: vt discamus multas infirmitates à peccatis nasci. deinde & corpus sanat, uisa afferentium fide. Sæpe enim alios propter aliorum seruat fidem. Porro pharisæi dicunt, Cur ille loquitur blasphemias? Quis potest remittere peccata, nisi solus deus? Hæc autem dicunt mortis reũ con
E demnantes. Lege enim statutũ, vt blasphemans in deũ mor-
Leui. 24 te puniretur. Dominus igitur monstrans eis se verum deum,
1. Par. 8. & nõ arrogantia illud à se dictũ, alio signo illis suadet. Sciebat enim quid illi cogitarent. Vnde omnino liquidum, eum esse deum. Dei enim est videre cor. propterea dixit, Quid vobis videtur? facilius ne remittere peccatũ, vel sanare corpus? Omnino iuxta vestram sententiam videtur facilius remittere peccata, vt obscurum, & non reprehensibile, quãuis difficilius sit: sanare autem corpus, difficili⁹ (vt apparet) videtur, quanuis natura facilius: attamen ego & hoc & illud faciam: & idcirco sanabo corp⁹, quæ res vobis difficilior videtur, vt
Animæ sanatio difficilior quàm corporis. credibilem vobis faciam & animæ sanationem, quæ reuera difficilior est, quanuis vobis (quia non videtur) facilis videa
F tur. Vide autem quod super terrã remittantur peccata. Quãdiu enim super terram sumus, poterimus delere peccata nostra: at postquam è terra migrauerimus, non vltra nobisipsis poterimus p cõfessionẽ: clausa eñ est ianua. Diximus de hac clausula in aliis Euãgelistis vberi⁹. Et post hæc exiit ac uidit publicanum nomine Leui sedentem ad telonium: & ait illi, Sequere me, Atque is relictis omnibus surgens secutus est eum: & fecit ei cõuiuium magnum Leui in domo sua: & erat turba multa publicanorũ & aliorum qui cum illis accumbebant. Et murmurabãt scribæ & pharisæi aduersus discipulos eius, dicentes, Quare cum publicanis & peccatoribus & editis & bibitis? Et respondens Iesus dixit ad illos, Non egent qui sani sunt, medico, sed qui male habent. Non ueni uocare iustos, sed peccatores ad pœnitentiam. Matthæus nomen
Cap.9. suum non tegit, sed clarè inuulgat. Vidit Matthæum publicanum

blicanũ Iesus sedentẽ in telonio. Lucas vero & Marcus hono A
rantes Euãgelistam, aliud eius nomen Leui in mediũ propo- Cap.2.
nũt. Admirare autem dei misericordiã, quomodo vasa maligni diripiat. Telones enim vas erat maligni, & malum vas. Sciunt qui experti sunt, q̃ sint importuni exactores. Publica- Publican⁹ quis.
ni enim sunt qui publica vectigalia emũt, quatenus inde dã- nosum suis animabus quid lucrẽtur. At nõ solum Matthæum tunc lucratus est, sed etiam alios publicanos cum quibus conuiuabatur, lucratus est dominus. Nam propterea & conuiua illorum fit, vt etiam illos attrahat. Vide autẽ quid dicat pharisæis ipsum reprehendentibus, Non veni (inquit) vocare iu- Rom.3.
stos, hoc est, vos, qui vosipsos iustificatis, sed peccatores veni vocare. Vel aliter, Non veni vocare iustos: nullos enim inuenio, quandoquidem omnes peccant. Quod si possibile es- B
set inuenire iustos, nõ venissem. est autem publicanus omnis, qui mundi domino seruit, & tributa carni dat. Gulosus ventri tributa dat cibos, scortator fœdum congressum, & alius aliud. Quũ igitur illum viderit dñs, hoc est euãgelicus sermo, sedentẽ in telonio, hoc est nõ proficere, neq; procedere neq; moueri ad maiorem malitiã, sed quasi ociosum, tunc resuscitabit à malo, & sequetur ille Iesum, & excipiet in domo animæ dominum. Pharisæi autem arrogantes & dæmones absecti (pharisæus dicitur qui ab aliis sequestratur) murmurant Pharisæi.
quòd cum peccatoribus comedit. At illi dixerũt ad eum, Quare discipuli Iohannis ieiunant frequenter, & obsecrationes faciunt, similiter & pharisæorũ: tui uero edũt & bibunt? Quibus ipse ait, Num
C potestis facere ut filii thalami, dum cum illis est sponsus, ieiunent? uenient autem dies, & quum ablatus fuerit ab illis sponsus, tunc ieiunabũt in illis diebꝰ. Dicebat aũt similitudinẽ ad illos. Nemo immissurã noui uestimẽti immittit in uestimentũ uetus: alioquin & nouũ rumpit, & ueteri non conuenit immissura ex nouo. Et nemo mittit uinum nouum in utres ueteres, alioquin rumpet uinum nouum utres, & ipsum effundetur, & utres peribunt. Sed uinum mustum in utres nouos mittendum est, & utraque conseruantur. Et nemo qui biberit uetus, statim uult nouũ. dicit enim, Vetus melius est. Diximus de his in Mat- Cap.9.
thæo, & nũc dicemus succinctius. Apostolos vocat filios thalami. Aduentus enim domini assimilatur nuptiis, eo quòd Ecclesiam in sponsam duxerit. Proinde Apostolos ieiunare non oportebat: discipuli autem Iohannis debebant ieiunare, nimirum quia virtutem magister illorum labore parabat.

D Venit enim(inquit)Iohannes neque comedens,neq; bibens.
Mat.11. Discipuli autem mei qui mecum agunt vti cũ verbo dei,non
Inferi⁹ 7 indigent ieiunij vtilitate: quoniam ex mea cõuersatione gra
tiam cõsecuti sunt,& per me custodiuntur. Vbi autẽ ego as-
sumptus fuero, & ipsi ad prædicandum missi fuerint tunc &
ieiunabunt,& orabunt,vtpote ad magna certamina sese pre-
parantes. Vel etiam aliter. Nunc quum infirmi sunt, & à spi-
ritu sancto nondum innouati,veteribus comparãtur vtribus:
haud oportet illos grauiori viuẽdi ratione grauari & onera-
ri,sicut neque veteri vestimento noua addatur immissura. Po
tes sane(vt dixi)per vtres veteres intelligere apostolos, vtpo
te infirmos. Potes etiam pharisęos intelligere,qui vtribus as-
similantur: quasi diceret dominus,Mea quidem doctrina,vi-
E num est nouum: vos autem quum sitis vtres veteres, illud ca-
pere non potestis: sed dicitis,Vetus vinum,hoc est, vetus te-
stamentum,melius est.

CAPVT VI.

Mat.12. Marc.2. *Cidit autem ut in sabbato secundoprimo transiret per*
sata,ac uellebant discipuli eius spicas,edebantque con-
A *fricantes manibus. Quidam autem pharisæorum dice-*
bant illis, Quid facitis quod non liceat facere in sabba-
tis? Et respondens Iesus ad eos dixit, Ne hoc quidem
1.Re.21. *legistis quod fecit Dauid quum esurisset ipse,& qui cũ illo erant?quo-*
*modo intrauit in domum dei,& panes propositionis sumpsit, edit*que,
F *ac dedit etiam his qui secum erant: quos non licet edere nisi tantum*
sacerdotibus? Et dicebat illis,Dominus est filius hominis etiam sabba-
ti. Iudæi omne festum sabbatum nominabãt. Sabbatũ enim
Sabbatum quies dicitur. Sæpe igitur occurrebat festum in parasceue, &
Iudæi õne vocabant parasceuen sabbatum propter festum: deinde quod
festum no proprie est sabbatum,nominabant secundoprimum,eo quòd
minabant sequatur festum & sabbatum quod præcesserat. Atque quòd
pharisæi discipulos carpebãt quòd in sabbato vellicarẽt quæ
comedebant euellentes,hoc est,aristas abstrahentes & cõtri-
cantes,hoc est terẽtes manibus,adducit dominus Dauid esu-
rientẽ & comedentẽ panes propositionis, quos proponebant
quotidie. Fugiens enim à Saul veniebat ad Abiathar pontifi-
Panes pro cem, & decepit eũ quasi à rege missus esset in opus quoddam
positionis. necessarium: & esuriens accepit à pontifice etiam panes pro-
positionis,

positionis, quorum duodecim quotidie super sacram mẽsam A
ponebant,sex à dextris,& sex à sinistris. Accepit autẽ & gla-
dium Goliath. Hanc historiam dixit illis dominus, & admo Leuit.28
net eos à facto Dauid. Nam si Dauidem(inquit) honoratis,
quomodo meos condemnatis discipulos? Vel aliter, Filius ho
minis,hoc est,ego,dominus sum sabbati,vt cõditor & factor
& legislator,potestatem habẽs soluẽdi sabbatum. Filius enim Filiꝰ hoīs
hominis non alius vocatus est quàm Christus, qui quum es-
set filius dei, mirabiliter dignatꝰ est filius hominis & fieri &
vocari. At quòd ego & tu dicimur filius hominis, nihil no-
ui. Illum autem dignum est vocari filium hominis, qui mi-
ro modo factus est homo. *Factum est autem in alio sabbato ut*
intraret in synagogam, ac doceret. Et erat ibi homo, & manus eius
dextra erat arida. Obseruabant autem eum scribæ ac pharisæi an in B
sabbato sanaturus esset,ut inuenirent unde accusarent eum. Ipse ue-
ro sciebat cogitationes eorum, & ait homini qui habebat manum ari-
dam,Surge,& sta in medio. Et surgẽs stetit. Ait igitur ad illos Iesus:
Interrogabo uos,utrũ licet sabbatis benefacere,an malefacere? ani-
mam seruare,an perdere? Et circunspectis omnibus dixit homini, Ex-
tende manum tuam. Ille autem fecit, & restituta est manus eius sana
sicut altera. Ipsi autem repleti sunt amentia, & colloquebantur inter
sese quidnam facerent Iesu. Quæ diximus in Matthæo,mani-
festa sunt: nunc autem hoc dicimus,quod aridam manum ha Mat.12.
bet,qui nulla virtutum opera facit. Manus enim,operandi or
ganum est: cui aũt illa aresci t, is omnino ociosus est. Si quis
igitur manũ sanari vult, in sabbato illam sanctificet. Neque
enim potest quis opera virtutum facere, nisi prius à malitia C
cesset. Declina enim(inquit)primò à malo,& tunc fac bonũ. Psal.36.
Itaque quando sabbatum agis,hoc est,ociosus es ab operibus
malis, tunc extendas manum ad opera virtutum, & restitue-
tur ipsa. Et merito dixit,restituta est. Fuit enim quando hu-
mana natura habebat vim operandi bonum ac malum, hoc
est operandi efficaciam sanam: sed posteaquàm perdita fuit,
gratia Christi illam iterum recepit, & ad priorem sanitatem
restituta est. *Factum est autem in illis diebus, exiit in mõtem ad* Mat. 10.
orandum,eratque pernoctans in deprecatione dei. Et quum dies fa-
ctus esset, uocauit discipulos suos, & elegit duodecim ex ipsis,
quos & Apostolos nominauit: Simonem,quem & Petrum nominauit,
& Andream fratrem eius,& Iacobum,& Iohannem, Philippum,&
Bartholomæum,Matthæum,& Thomam,Iacobum Alphæi filium,&

Simonem

D Simonem qui uocatur Zelotes, & Iudam Iacobi, & Iudam Iscariō
tem, qui idem fuit proditor. Et descendens cum illis stetit in loco cam-
pestri, turbaque discipulorum eius, & multitudo copiosa plebis ex o-
mni Iudæa & Hierusalem, & a maritima Tyro & Sidone: qui uene-
rant ut audirēt eum, & sanarentur a morbis suis: & qui uexaban-
tur a spiritibus immundis, sanabantur. Et omnis turba quærebat eum
Iohā.13. tangere, quia uirtus ab illo exibat, & sanabat omnes. Dominus
docet nos vt opa sua imitemur, & sicut ipse fecit, ita & nos fa
ciamus Ecce oraturus erat, & ascendit in montem. E tenim
Pernoctā- oportet etiam nos à negociis ociosos orare, & non in medio
dū in ora- multorū, sed pernoctantes, ne statim vt cœperimus cessemus.
tione. Post orationem autem elegit discipulos, vt doceat etiam nos
quando quempiam in spirituale ministerium sumus ordinatu
E ri, cum precibus hoc faciamus, vt doctis à deo & ab illo pe-
tentibus reuelet quis idoneus sit. Assumpsit ergo duodecim,
descenditque cum illis de monte, vt eos qui ex vrbibus venis-
rant, sanet, & geminis beneficiis prosequatur, in anima scili-
cet ac corpore. Audi enim quid dicat, Venerunt vt audirēt
eum quod ad animæ curam pertinebat: & sanarentur à mor-
bis suis, hoc de corporibus dicit. Etenim virtus ab illo egre-
diebatur, & sanabat omnes. Nam prophetæ & alij sancti non
habebant virtutem à se egredientem. Non enim fuerunt fon
tes virtutum. At dominus habuit virtutem à se egredientem,
quandoquidem ipse fons virtutum. Et ita prophetæ ac sancti
virtutem suam superne acceperūt. Et ipse attollens oculos suos
Mat.5. in discipulos, dicebat: beati pauperes, quia uestrum est regnum dei.
F Beati qui esuritis nunc, quia saturabimini. Beati qui fletis nunc, quia
ridebitis. Beati eritis quum uos oderint homines, & separauerint
uos, & exprobrauerint, & eiecerint nomen uestrum tāquam malum,
propter filium hominis, Gaudete in illo die & exultate: ecce enim
merces uestra multa est in cælis. secundum hæc enim faciebant pro-
Amos. 6. phetis patres eorum. Veruntamen uæ uobis diuitibus, qui habetis
Eccle. 31. solationem uestram. Væ uobis qui saturati estis, quia esurietis. Væ
bis qui ridetis nunc, quia lugebitis & flebitis. Væ quum laudauerint
uos omnes homines. secundum hæc enim faciebant pseudoprophe-
patres eorum. Postquàm ordinauit discipulos, per beatitu-
dines & doctrinas in ordinem magis spiritualem inducit ac
componit. Nam ad illos se vertens, sermoné facit. Et primum
beatos dicit pauperes, siue humiles itelligere volueris, siue a
pecunię cupiditate alienos. Et ōnes beatitudines simplicitatem
frugalitatem

frugalitatem nos docent ac humilitatem, & contemptum ac A
opprobria ferenda: quemadmodum & væ dirigit in diuites
huius seculi, quos & consolationem habere dicit, hoc est, hic
in præsenti seculo lętitiam accipere, & ridere, & in deliciis ac
laudibus claros viuere. Horreamus fratres, quia vę habēt qui
ab hominibus laudantur. Decet quidem vt & ab hominibus
laudemur, sed prius à deo. Sed uobis dico qui auditis, Diligite
inimicos uestros, benefacite his qui uos oderunt. Benedicite maledi-
centibus uobis, & orate pro calumniantibus uos. Percutienti te in ma
xillam, præbe & alteram: & ab eo qui aufert tibi pallium, etiam noli
tunicam prohibere. Omni autem exigenti abs te, tribue: & ab eo qui
aufert quæ tua sunt, ne reposcas: & prout uultis ut faciant uobis ho-
mines, uos quoque facite illis similiter. Et si diligitis eos qui uos dili-
gunt, quæ uobis est gratia? Nam & peccatores eos a quibus diligun- B
tur, diligunt. Et si benefeceritis his qui uobis benefaciunt, quæ uobis
est gratia? Siquidem & peccatores hoc faciunt. Et si mutuum dede-
ritis his a quibus speratis uos receptaturos, quæ gratia est uobis?
Nam & peccatores peccatoribus dant mutuum, ut recipiant paria.
Quinimo diligite inimicos uestros, & benefacite, & mutuum da- Exod.22.
te, nihil inde sperantes: & erit merces uestra multa, & eritis filii
altissimi: quia ipse benignus est erga ingratos & malos. Estote ergo
misericordes, sicut & pater uester misericors est. Quoniam Apo
stoli ad prædicandum mittendi erant, & expectabantur mul
ti persequutores & insidiatores: si igitur apostoli in persecu-
tione sua dolentes, ad vindicandum eos qui se offenderant,
conuersi fuissent, siluissentq; & nō docuissent, extinctus vti- C
que fuisset sol euangelij: propterea dominus anticipans ad- Nō sumē-
monet discipulos ne vindictam de inimicis sumant, sed o- da uindi-
mnia quæ eueniunt, fortiter ferant, quanuis quidam iniuria cta.
afficiant, quanuis irreligiose insidientur, sicut & ipse in cruce Infra.23.
faciebat dicēs, Pater, dimitte eis. nesciunt enim quid faciunt.
Deinde ne apostoli dicere possint impossibile esse præceptū
diligēdi inimicos, dicit, Quod tibi vis fieri, hoc & aliis facito:
& esto talis aliis, quales alios tibi esse vis. Si qdē duros & in- Lex natu
cōpatiētes & iracūdos nolueris esse tibi inimicos, esto & tu ta- ræ cordi-
lis. sin illos volueris esse bonos, & cōpatiētes, & iniuriarū ime bus inscri-
mores, ne impossibile credas esse q; & tu talis fias. Vides legē pta hom.
naturalē i cordib⁹ nostris inscriptā? Sic & dūs dixit, In dieb⁹ Hiere. 31
illis dabo leges meas in mētē illorū, & in cor illorū inscribā.
Postea & alia necessitate nos vrget, Si diligitis eos qui vo-
bis benefa-

D bis benefaciunt, similes estis peccatoribus & gentilibus. Si diligitis eos qui vobis malefaciunt, similes estis deo, qui e bonus ingratis & malis. Vtrum igitur deo vel peccatoribus similes fieri vultis? Vides diuinam doctrinam? Primum à na turali lege te docuit: Nam quod tu tibi vis fieri, hoc etiam al teri fac. Deinde & à fine ac mercede mercedem enim posti cetur vobis, quòd similes fiatis deo. *Nolite iudicare, & non iudicabimini. Nolite cõdemnare, & non condẽnabimini. Remittite, & remittetur uobis. Date, & dabitur uobis. Mensuram bonam & confertam & concussam atq; exũdantem dabunt in sinum uestrum. Eadem quippe mensura qua metimini, metientur alii uobis. Dicebat autem illis similitudinem, Nunquid potest cæcus cæcum ducere? nonne ambo in foueam cadunt? Non est discipulus supra magistrum suum. perfectus autem omnis erit, si sit sicut magister ipsius.* Omnem morbũ dif-

E ficilem ab animabus nostris amouet dominus: radicẽ dicẽ *Suspicio, malorum radix.* spicionis. Nam qui seipsum non considerat, & solum attẽdit res proximi, illáque taxare vult, certum quòd suspicione ca pitur, & obliuiscitur sui. Omnino enim de se quòd non pe cet sentit, & propterea alios peccantes reprehendit. Igitur vis incondemnatus esse, ne condemnes alios. Dic enim quæ so, quare condemnas alium vt prævaricantem diuinas leges An nõ & tu prevaricaris diuinam legem? Vt taceam de alii peccatis, certe in illo ipso quòd alios iudicas, peccas. Et enim *Roma. 2.* diuina lex præcipit tibi ne iudices fratrem. Et ita etiã tu pre uaricaris legem. Et quum prevaricator es, non debes iudica re alium vt prævaricatorem. Iudicé enim superiorem esse o

F portet natura peccãte. Remitte igitur, & remittetur tibi: da & dabitur tibi. Mensuram enim bonam, confertam & concus sam & exundantem dabunt in sinũ vestrũ. Non enim parce remetietur dominus, sed opulente. Sicut igitur mensurus fac nam accumulas, concutis, exundaréque facis, si quidem abu que parsimonia metiri vis: ita & dominus mensuram magna & exundãtem dabit tibi. Hic forte acutior quispiam quæsie rit, quomodo postquã dixit, qua mensura metimini, metieto tur vobis & alij, iterum dicit quòd mensura exundet? quomo do mensura hæc eadem est? Dicimus itaque non esse dictum quòd tanta mensura metientur vobis & alij, sed eadẽ. si quidem dixisset tanta mensura, tunc non defuisset difficultas & contrarietas sermoni. Dicit igitur dominus quòd si beneficeris, benefiet etiam tibi: sicut & in condemnatione dixit.

Qui enim condemnat, & postea condemnatur, eandem men A suram recipit: qui autẽ plus condemnatur quàm condemnauit, iuxta illud, exundantem habet mensuram. Hæc dixit dominus à condemnatione nos prohibens. Dicit autem & parabolã nobis, hoc est exemplũ. Dic enim quæso, inquit, nonne alterum iudicans, & ipse eadem peccans, comparatus est cæco cæcum ducenti? Nam si alium condemnas, & ipse in eadẽ incidis peccata, vterque cæci estis: & videris quidem illi dux esse ad bonum, eo quòd condemnas: nõ es autem dux. Quomodo enim ille à te ad bonum inducetur, quum & tu labaris? Non est enim discipulus super magistrum. Si igitur tu qui vi *Ioan. 13.* deris esse dux, laberis: omnibus modis cadet etiam qui docetur ac ducitur. Elaboratus enim discipulus, hoc est perfectus erit, si sit sicut magister eius. Hæc dicit etiam vt ne condem- B nẽtur hi qui sunt inferiores nobis, si videantur peccare. Subdit quoque & aliud eiusdem argumenti. *Quid autem uides festucam in oculo fratris tui, trabem autem quæ in oculo proprio est, nõ animaduertis? Aut quomodo potes dicere fratri tuo: frater, sine eiiciã festucã quæ in oculo tuo est: ipse in oculo tuo trabẽ non uidens? Hypocrita, eiice primũ trabem ex oculo tuo, & tunc perspicies ut eiicias festucam quæ est in oculo fratris tui. Non est enim arbor bona quæ facit fructum malum: neque arbor mala faciens fructum bonum. Vnaquæq; enim arbor ex fructu suo agnoscitur. Neque enim è spinis colligunt ficus, neque è rubo uindemiant uuam. Bonus homo ex bono the* *Matt. 12.* *sauro cordis sui profert bonum, & malus homo ex malo thesauro cordis sui profert malum. Ex abundantia enim cordis loquitur os eius.* Quid autem vides, inquit, festucam, hoc est paruum peccatũ C fratris tui, trabem autem magnum peccatum tuũ non aduertis? Hoc autem omnibus dici potest, & maxime doctoribus & principibus, qui subditorum peccata quanuis parua puniunt: sua autem etiam maxima impunita sinunt. Idcirco illos & hypocritas vocat dominus. Sunt alij quidem apparentes, dum aliorum peccata puniunt: in hoc enim iusti apparent. Alij autem sunt, ex eo q̃ & ipsi grauius peccent. Postea etiã & exemplo confirmat sermonem suum. Sicut, inquit, non est arbor bona quę facit fructum putrem, neq; arbor putris quæ facit fructum bonum: ita & qui alios castigare & corrigere, & ad bonum transferre attentat, non fuerit malus: si autem malus fuerit, alios non faciet meliores. Vniuscuiusque enim cor thesaurus est: & si quidem bona habeat, etiam homo bonus est, &

D nus est, & bona loquitur: sin vero malis cor plenum fuerit, etiam homo malus est, & mala loquitur. Potes autem hæc & de pharisæis sic intelligere. Ad illos enim sermonẽ dirigens inquit, Eiice primùm trabem ex oculo tuo, & tunc festucam
Mat. 23. quę est in oculo fratris tui: sicut etiam alibi dicit, Camelum glutientes, & culicem excolantes. Quomodo igitur vos pharisęi qui estis arbores putres, poteritis fructus bonos afferre? Vester enim sermo semper putris est, sicut & vita. Nam dicitis ex abundantia cordis. Quomodo igitur alios corrigetis, & aliorum peccata punietis, ipsi grauius peccantes? Quid autem *uocatis me domine, domine, & non facitis quæ dico? Quisquis uenit ad me, & audit sermones meos, & facit eos, ostendam uobis cui similis sit: Similis est homini ædificanti domum, qui fodit in altum, & po-*
E *suit fundamentum super petram. Inundatione autem facta illisus est flumen domui illi, & non potuit eã mouere. fundata enim erat super petrã. Qui autem audiuit, & non fecit, similis est homini qui ædificauit domum suam super petram absq; fundamento, in quam illisus est fluuius, & continuò cecidit, & facta est ruina domus illius magna.*
Tit. 1. Et hoc necessariò nobis dicitur, qui ore quidem Christũ confitemur, opere autẽ negamus. Si enim dominus sum, inquit, omnino vestrum est facere ea quę sunt seruorum. Serui enim opus est rectè facere quod dominus imperat. Deinde dicit nobis quid lucretur se audiens, & non solum audiens, sed & faciens. Similis est enim homini ædificanti, qui ædificauit
1. Cor. 10 per petrã. Petra igitur est Christus, sicut apostolus testatur. Fodit autem in profundum, qui nõ superficialiter sermones
F scripturæ accipit, sed scrutatur profunda illarum in spiritu. Talis igitur & supra petram fundat, & deinde facta tempestate, hoc est persequutione vel tentatione, illidit flumen domui illi, tentator, siue dęmon, siue homo, & non valet moue-re illam. Flumini sanè tentans ille homo confertur, & valde merito. Sicut enim flumen inundare facit aqua quæ superdecidit, ita & tentantem illum hominem satanas, qui à pernis cecidit, crescere facit. Domus autem eorum qui mã-ciunt sermonem domini, cadit, & fit ruina domus illius magna. Magna enim ruina est eorũ qui audiunt & non faciunt. Nam qui non audit, & non facit, non tam grauiter cadit, qui autem audit, & non facit, grauius peccat.

CAPVT

CAPVT VII. A

Vum autem consummasset omnia uerba sua audiente populo, intrauit Capernaũ. Centurionis autem cuiusdam seruus male habens agebat animam, qui illi erat charus. Qui audisset autẽ de Iesu, misit ad eũ seniores Iudæorũ, rogãs eũ ut ueniret & seruaret seruũ suũ. At illi quũ ueniissent ad Iesum, rogabãt eũ studiosè, dicẽtes, Dignus est ut hoc illi præstes: diligit enim gentem nostram, & synagogam ipse ædificauit nobis. Iesus autem ibat cum illis. Et quum iam non longe abesset à domo, misit ad eũ Centurio amicos, dicens ei, Domine, noli uexari: non enim sum dignus ut sub tectum meũ intres. quapropter nec dignum meipsum arbitratus sum ut uenirem ad te: sed dic
B *uerbo, & sanabitur puer meus. Nam & ego homo sum sub potestate constitutus, habens sub me milites, & dico huic, uade, & uadit: & alteri, ueni, & uenit: & seruo meo, fac hoc, & facit. Auditis enim his Iesus miratus est eũ, & conuersus sequenti se turbæ dixit, Dico uobis, ne in Israel quidem tãtam fidem inueni. Et reuersi qui missi fuerant, in domum, inuenerunt seruum qui languerat, sanum.* Idem est hic cum illo quẽ Matthęus ponit, etiam si nõ dicat Matthæus ꝙ Mat. 8.
misserit Iudæos rogantes & orantes illũ. Verisimile enim est ꝙ primùm miserit Iudæos, deinde etiam ipse venerit. Quod igitur prætermisit Matthæus, hoc dicit Lucas. Fortassis & Iudæi inuidia tabescẽtes non permiserunt Centurionem ad pedes Iesu venire. fuisset enim hoc in gloriam Iesu. Deniq; ipse
C vrgente necessitate accessit ad Iesum. Sed forte iterũ quis interrogarit, Quomodo igitur Matthæus dicit ꝙ ille propria voce obsecrarit vt veniret Iesus, Lucas vero hoc loco dicit ꝙ amici obsecrarint eum ne veniat? Dicendum itaque quòd nihil nouum etiã alios mittere, & per se venire, & dicere ac deprecari ne veniat. Digna enim viri fides est quam admiremur, indignum se vocantis aduentu Iesu. Idcirco & dominus dicit quòd neq; in Israelitico populo tantã fidem inuenerit. Gentilis enim erat Centurio, forsitan ex Romanorũ cohortibus. Cẽturio quoq; omnis mens est quę prędest multis in malitia, cui per vitam multa sunt negocia, & habet seruum ęgrotantem, partem animæ rationis expertem, iram dico & concupiscentiam. ordinata enim sunt hæc vt seruiant. & accersit mittitq; ad illum intercessores Iudæos, hoc est cogitationes confessionis & orationis. Iudas enim interpretatur cõfessio. Iudas.

Nonne

D Nonne enim confessionis & humilitatis verba sunt, Nó sum dignus vt ingrediaris sub tectum meum, &c. Itaq; quum hęc crediderit in Iesum, statim recipit seruum suũ sanũ, irá dico & concupiscentiam *Et factum est, deinceps ibat in ciuitatem quæ uocatur Nain: & ibant cum eo discipuli eius multi, turbaque copiosa. Quum autem appropinquaret portæ ciuitatis, defunctus efferebatur filius unicus matri suæ: & hæc uidua erat: & turba ciuitatis multa cum illa. Quam quum uidisset dominus, misericordia motus super eam, dixit illi, Noli flere. Et accessit, tetigitque loculum. Porro qui portabant, substiterunt. Et ait, Adolescens, tibi dico, surge. Et resedit qui erat mortuus, & cœpit loqui: & dedit illum matri suæ. Accepit autem omnes timor, & glorificabant deum, dicentes: Propheta magnus surrexit inter nos, & deus uisitauit plebem suam.* Postquam Centurionis seruum etiam absens sanauit, aliud rarius facit

E miraculum, vt ne quis dicat, Et quid noui in hoc seruo contigit. Fortassis alioqui non fuisset mortuus, propterea mortuũ illum qui efferebatur, suscitat. Non solum autem verbo facit miraculum, sed & loculum tangit: vt discamus quòd corpus eius corpus viuificum sit. Quoniam enim caro eius facta est propria verbi omnia viuificantis, propterea viuifica est & ipsa, tollítq; mortem, & corruptionem. Porro resedit mortuus, & cœpit loqui, vt ne apparenter tantũ quibusdam suscitatus videatur. Nam veræ resurrectionis signũ fuit, residere & loqui. Inanimatum enim corpus neq; residere neque loqui potest. Viduam autem intelligas & animam, quæ virum suum, verbum dei, qui bonum seminat semen, misit: filius vero eiús, mens, mortua est, & effertur extra supernam ciuitatem Hie-

F rusalem. regio enim viuentium illa est. Proinde dominus misericordia motus tangit loculum. loculus mentis est corpus. Sepulchrum enim & loculus corpus est. vnde & Græci corpus σῶμα vocãt, quasi σῆμα, hoc est sepulchrum. Tacto autẽ corpore dominus suscitat mentẽ iuuenẽ & fortẽ illam faciés, quæ residet, & vt suscitata fuerit à sepulchro peccati, incipit loqui, hoc est, docere alios. Quandiu enim in peccato detinetur, non audet docere & loqui. quis enim ei crederet? *Et exiit hic rumor in uniuersam Iudæam de eo, & omnem finitimam regionem. & nũciauerunt Iohanni discipuli ipsius de his omnibus. Et cõuocauit duos de discipulis suis Iohannes, misitq; ad Iesum, dicens, Tu es qui uenturus es, an alium expectamus? Quum autem uenissent ad eum uiri, dixerunt, Iohannes Baptista misit nos ad te, dicens, Tu es ille qui uenturus*

Caro christi uiuifica.

Matt. 21.

σῶμα, corpus.

Matt. 11.

uenturus est, an alium expectamus? In eadem autem hora multos curauit à morbis ac plagis, & spiritibus malis, & cæcis multis donauit uisum. Et respondens dixit illi, Euntes renunciate Iohanni quæ uidistis & audistis, quòd cæci uideant, claudi ambulent, leprosi mundentur, surdi audiant, mortui resurgant, pauperibus annuncietur euangelium: & beatus est quicunq; non fuerit offensus per me. Et quum discessissent nuncii Iohannis, cœpit de Iohanne dicere ad turbas, Quid existis in desertum ut uideretis? arundinem quæ uento agitatur? Sed quid existis ut uideretis? hominem mollibus uestimentis indutum? Ecce qui uestitu splendido uestiuntur, & in deliciis agunt, in aulis regũ sunt. Sed quid existis ad uidendum? prophetam? Vtiq; dico uobis, & plus quàm prophetã. Hic est de quo scriptũ est. Ecce mitto angelum meum ante faciem tuam. qui præparabit uiam tuam ante te. Dico enim uobis, Maior inter natos mulierũ propheta Iohanne Baptista nemo est: attamen qui minor est in regno dei, maior est illo. Et omnis populus audiens, & publicani, iustificauerunt deũ, baptizati baptismo Iohannis. pharisæi autem & legisperiti consilium dei spreuerunt aduersus semetipsos, non baptizati ab eo. Increbuit per totã Iudæam miraculum quod in Nain factũ, auditum etiam est à discipulis Iohãnis, quos grauabãt laudes Christi, vtpote imperfectos. Itaq; Iohãnes volens eis demonstrare magnitudinem Christi, & quantum se præcelleret, rem hanc comminiscitur, & nihil quidem dicit discipulis de Christo definiens, sed simulãs sese ignorantem, mittit illos, vt visis miraculis confirmentur in fide ex operibus ipsis dominũ esse Christum, & seruum Iohannem. Ne igitur credas quòd Iohannes vere ignorans mittit ad Christum discipulos interrogãtes. Quomodo enim, quum & ante natiuitatem in vtero matris exultarit agnoses illum, & in Iordane testificatus sit eum esse filium dei? Mittit igitur discipulos interrogans, dicens eis vt interrogent Iesum, Tu es ille venturus? Vides quomodo discipulos inducat vt credant quòd deus sit Iesus. Prophetæ enim missi dicuntur, & ipse Iohãnes, sicut testatur euangelista, fuit homo missus à deo: dominus vero venturus. In potestate enim venit, non inuitus. Tu igitur, dicit, es qui expectabatur vt veniret in mundum? Quidam autem venturum in infernum intelligunt, vt quod dicitur, hunc sensum habeat, Tu es qui venturus es ad infernum: Quid igitur dominus? Sciens scopum & mentem Iohannis quare misisset illos, vt viderent quæ faceret, & ex illis cõfirmarentur, propterea ad se missis dicit, Re-*

A

Ichannes cur misserit interrogatũ, Tu es qui uenturus es &c.

Supra. 1.

Iohan. 1.

B

C

Dnunciate quę videtis. Deinde enumerat miraculorum opera, quę & per prophetas annũciata fuerant. Nam quòd cæci vident, & claudi ambulant, & pauperibus annunciatur euangelium, in Esaia scriptum est. Deinde dicit, Et beatus qui nõ
Esai. 35. offensus fuerit in me. quasi ita dicens eis, Et vos beati, si non fueritis offensi in me. Quoniam autẽ verisimile erat multos fuisse offensos in Iohanne, qui tantũ testimonium perhibuisset de christo, & nunc misisset illos ad rogandum num esset vẽturus ille, propterea dicit turbis Christus, Ne quid tale suspicemini de Iohanne. Neq; enim arundo est, quę nunc huc, nunc illuc moueatur, & nũc quidem testificetur de me, nunc autem ignoret me. Nam si fuisset talis, cuius gratia exiuisse-
E tis in desertum vt videretis eum? Sed neque animum suũ deliciis corrupit. vestis enim eius declarat deliciis eum superiorem esse. Etenim si arrisissent ei deliciæ, in palatiis vixisset. Sed prophetã illum dicitis. Vtiq; dico vobis, maior est prophetis. Nam alij de Christo tantum prędixerunt, hic etiam & vidit, & mõstrauit dicens, Ecce agnus ille dei. Et alij quidem prophetę prophetizarunt postquã egressi ex vteris matrum: hic autem antequã exiret de vtero, agnouit dominum, & exultauit. Post hęc affert & prophetam testem. dicit enim,
Malac. 3. Hic est de quo scriptum est, Ecce mittam angelum meum. Angelus enim Iohannes fuit, fortassis quòd angelicam vitam & non carnalem sed spiritualem egerit, fortassis etiam quòd aduentum saluatoris nunciarit. Amen dico vobis, non surrexit inter natos mulierum maior Iohanne. Præfert aliis omnibus præcursorem. Deinde quasi quis dixisset, an & re-
F maior ille est? subdit. Ego aũt qui minor illo sum, maior sum in regno cælorum. Habeor enim vt qui minor illo sim, propter ætatem, & propter genus, & propter gloriam, sed in regno cælorum maior illo sum, hoc est, in omnibus diuinis & spiritualibus. Proinde omnis populus qui audierat Iohannẽ, iustificauit deum, hoc est, honorauerunt deum, eò quòd prophetam illum ipsi suscepissent: pharisæi autem non honora-
Inter filios mulierum, quomodo à quibusdã fit intelle ctum. uerunt deum, nõ suscepto Iohanne. Quidam autem, Inter filios mulierum, sic intellexerunt, quod bene dixerit mulieri. ita enim excepit seipsum, quandoquidem de virgine fuerit natus, non de muliere virum experta. Et quod dicit, minor in regno cælorum, aliter intellexerunt. Minor in vita Christiana, maior est iusto iuxta legem, vt Iohannes iuxta iustitiam legis

tiam legis erat irreprehẽsibilis. Si quis autem inueniatur baptizatus quidem, nondum autem malũ quoddam vel bonum operatus fuerit, hic minimus est in regno cælorum, hoc est in prædicatione Christi: attamen maior est non baptizato, quanuis ille in lege iustus fuerit. Vel aliter, Sis licet minime carnalis, & ferme Iohannes alter, attamen in carne (ait) adhuc es: & propterea minimus in resurrectione, quam regnũ cælorum esse dicit, maior te est. Tunc enim ab incorruptione omni liberi, non vltra iuxta carnem ambulabimus. Et qui tunc paruus, maior est eo qui nunc quidem est iustus, sed carnem adhuc gestat. *Ait autem dominus, Cui ergo similes dicã homines generationis huius? & cui similes sunt? Similes sunt pueris sedentibus in foro, & acclamantibus inter se, ac dicentibus; Cantauimus uobis tibiis, & non saltastis: cecinimus uobis lugubria, & non plorastis. Venit enim Iohannes Baptista neque edens panem, neq; bibens uinum, & dicitis, Dæmonium habet. Venit filius hominis edens ac bibẽs, Et dicitis, Ecce homo edax, & uini potor, amicus publicanorũ ac peccatorũ. Et iustificata est sapientia à filiis suis oĩbus.* Erat quoddam ludi genus apud Iudæos. In partes enim duas pueri multi diuidebantur, & quasi vitam deridebant. alij ex vna parte lamentabantur: alij ex altera tibiis canebant, & neque lugentes curabant: hi qui ex altera parte, neq; tibicines eos qui lugebant, curabant. Taxat igitur dominus pharisæos, qui neq; lugebant cum Iohanne lugubrem vitam agente, & pœnitentiam introducente, neq; eum imitabantur: neque obtemperabant Iesu, vitam prę se ferenti ciuiliorem: sed ambos repellebant, nec lugentes cum Iohanne lugente. neque concinen
C tes cum Iesu tibiis canente, hoc est remissiore. Et iustificata est sapientia, hoc est honorata, non à pharisæis, sed à filiis suis, id est his qui susceperunt Iesum & Iohannem.

Rogabat autem illum quidam è pharisæis ut caperet cibum cum ipso. Et ingressus domum pharisæi accubuit: & ecce mulier quæ fuerat in ciuitate peccatrix, ut cognouit quòd Iesus accubuisset in domo pharisæi, attulit alabastrum unguenti stansq; ad pedes eius à tergo flens, lachrymis cœpit rigare pedes eius, & capillis capitis sui extergebat, & deosculabatur pedes eius, & unguento ungebat. Videns autem pharisæus qui uocauerat, ait intra se dicens, Hic si esset propheta, sciret utique quæ & qualis est mulier quæ tangit ipsum, quia peccatrix est. Et respondens Iesus dixit ad illum: Simon, habeo quiddam quod tibi dicam. At ille ait, Magister dic. Duo debitores erãt cuidam

D creditori. unus debebat denarios quingentos, & alter quinquaginta, quum autem illi non essent soluendo, condonauit utrisque. horũ igitur dic uter eum plus diliget? Respondens Simon dixit, Existimo quòd is cui plus condonauit. At ille dixit ei, Recte iudicasti Videtur hic phariseus non rectam habuisse sentẽtiam, sed dolosus fuisse. Nam & hypocritæ sermo erat quum diceret, Si esset hic propheta, & ita non credidit, quia hæc loquebatur. Dominus ta
Iob. 11. 12 men quanuis sciret eum non esse candidum, ingressus est ad
Matt 26 eum, & comedit cũ eo, docens per hoc nos omnino ꝙ nos sim
Mar. 16. plices exhibeamus erga eos qui dolose nobiscũ agunt. Quæ-
Tres sunt Mariæun gentes do minũ. runt autem multi quot fuerint mulieres quæ vnxerint domi- num unguento. Et alij quidem dicunt ꝙ duæ fuerũt, vna scilicet apud Iohannẽ, quę fuit soror Lazari, & alia apud Mat- E theum & Marcum, & nũc apud Lucam. Ego autem credo his qui dicunt tres esse, vnam quidem apud Iohannem ante sex dies paschæ, quę & soror fuit Lazari: aliam autem apud Mat theum & Marcũ, ante duos dies paschæ, & tertiam illam de qua nunc Lucas, quæ in media euãgelij prædicatione domi- num vnxit Neq; mirũ est quòd illa ante passionem hoc fece rit, & inde illæ vel ad huius imitationem, siue alia de causa circiter passionem idem fecerint. Quanuis autem & his qui apud Matthęum cõmemoratur, & cuius nunc fit mentio, eo- dem Simonis nomine vocentur, haud mirum fuerit. Sæpe e- nim multi idem nomen sortiuntur. At ille fuit leprosus, sed hic non. Et ille quidem sanatus à lepra in gratiarũ actionem vocauit dominum, hic autẽ neq; leprosus, neq; gratias refe- F rens. Et ille quidem nihil dixit: hic autem obmurmurauit, & condemnauit in hoc tam Iesum quàm mulierem: hanc vt pec catricem, illum vt misericordem. O arrogantiam. Vere pha- risæus homo. Sed dominus rogans illum in parabolis, in me- dium producit debitores duos, latenterque & illum debi- torem esse insinuat. Et parum quidem debere videbatur, sed non parum debebat. Itaque neque tu potes dare etiam minus debitum; nõ enim habes confessionem superbia inflatus: ne- que mulier. Vtrisq; igitur remittet. Et vter plus diliget? Om nino cui multa dimissa sunt. Et quum hæc dixisset, obmute- scere fecit arrogantem. Et conuersus ad mulierem, dixit Simoni, Vides hanc mulierem? Intraui in domum tuam: aquam pedibus meis non dedisti: hæc autem lachrymis rigauit pedes meos, & capillis capitis sui extersit. Osculũ mihi non dedisti, hæc autem ex quo intraui, non

non cessauit deosculari pedes meos. Oleo caput meũ non unxisti, hæc A autem unguento unxit pedes meos. Propter quod dico tibi, Remittantur peccata eius multa, quoniam dilexit multum. Cui autem minus remittitur, is minus diligit. Dixit autem ad illam, Remittantur tibi peccata. Et cœperunt qui simul accumbebant, dicere intra se, Quis est hic, qui etiam peccata remittit? Dixit autem ad mulierem, Fides tua saluam te fecit, uade in pace. Ostendit dominus Simonem & arrogantem & insipientẽ fuisse. Arrogantem quidem ac con tumeliosum, quandoquidem etiam ipse homo existens, ho- minem propter peccata condemnabat. Insipientẽ verò, quan doquidem non cogitabat quanta fidei & charitatis signa illa præ se ferret. Oportebat illam susçipere, non repellere. Idcir co reprehendit eum dominus, vtpote condemnantem eã quę tanta fecit, quanta nec ipse: immo longè inferiora fecit Si- B mon: quasi diceret, Tu quidem neque aquam ad abluendum puluerem pedum proposuisti, illa autem lachrymis rigauit. Tu faciem meam non es deosculatus, illa & pedes meos de- osculata est. Tu item neque oleum, illa vero vnguentum ef- fudit. Vnde quia dixisti quòd non sim propheta, ex eo quòd non cognouerim hanc esse peccatricem, ecce reprehendo ea quæ in corde tuo, vt cognoscas quòd sicut occulta tua scio, multo magis illa sciam, quæ & multi alij sciunt. Remittan- tur igitur peccata illi, quia dilexit multum, hoc est magnam præ se tulit fidem. Denique & qui simul accubuerant, etiam ipsi obmurmurant, non cogitantes, quod iam ad Simonem dixerat, verisimiliter dictum & ad ipsos. Dominus vero com primens murmur illorum, & ostendere volens quòd sua quẽ- C que fides saluum faciat, non dixit, Vade mulier, ego te ser- uo, vt ne maiori inuidia capiantur: sed, fides tua. Hoc di- xit, vt dicebam, tum quò inuidiam illorum minueret, tum vt & illos ad credendum induceret, discentes salutem ex fi- de esse. Cæterum quod inquit, Vade in pace, hoc est, in iu- stitiam. pax enim iustitia est, sicut peccatum inimicitiæ cum deo. Vide autem quòd postquam remisit ei peccata, non con tentus est remisisse peccata, nisi adiecisset & operationem bo ni. Vade in pace, id est, fac ea quæ te deo concilient.

Dilectio pro maxima fide.

CAPVT VIII.

D Et factū est deinceps, & ipse iter faciebat per singulas ciuitates & castella prædicās & annuncians regnum dei, & duodecim cū illo, simulq; mulieres aliquæ quæ erant sanatæ à spiritibus malis, & infirmitatibus: Maria quæ uocatur Magdalene, de qua septem dæmonia exierāt, & Iohanna uxor Chuzæ procuratoris Herodis, & Susanna, & aliæ multæ quæ ministrabant ei de facultatibus suis. Qui cælitus descenderat vt figura & exemplar fieret nobis in omnibus, docet nos ne pigri simus ad docendum, sed circumeamus per omnia loca, & prædicemus. Quęcunque enim fecit, in admonitionem nostri fecit. Transiit itaque per singulas ciuitates & castella, duodecimque discipulos cohi-
E buit ne docerent vel prædicarent, vt discerent à se & postea docerent tam ea quæ docuerat, quàm quę fecerat. Porro prędicauit dominus non bona terrena, sed regnum cælorum. Et quem alium decuisset prædicare superna, quàm eum qui è supernis descendit? Idcirco & nullus prophetarum regnum cælorū prędicauit. Quę enim nō viderāt, quo pacto prędicarent? Propterea & pręcursor dicebat, Qui de terra est de terra
Iohan. 3. loquitur: q è supernis venit, quod vidit testatur. Sequuntę autē sunt eum mulieres, vt discas ꝙ neq; fœminas sua infirmitas à comitatu Christi prohibeat. Vide itē quomodo & quę diuitēs erant, oibus neglectis paupertatē cum Christo & ꝑ Christo delegerint. Nā ꝙ diuites fuerint, audi, quia ministrarunt
F dño de facultatibus suis, nō de alienis opibus, & iniuste parctis, vti multi solent. Iam per septem dæmonia quę de illa ejecta fuerunt, quidam intelligunt multa. In scripturis enim pro multis septem accipi solet. Fortassis autem dixerit quis,
Septē pro multis. ꝙ sicut sunt septē spiritus virtutis, ita sunt è diuerso septē spiritus malitiæ, vt sicut est spiritus timoris dei, ita & ediuerso spiritus cōtēptus dei & impietatis. Est spiritus intellectus, est è diuerso spiritus hebetudinis intellectu carentis, & sic de aliis. Itaque nisi eiiciantur septem spiritus malitiæ ab anima, non potest quis sequi Christum. Oportet enim primum eiici dæmonem, & tunc inhabitare Christum. Quum
Matt. 4. autem turba plurima conueniret, & è singulis ciuitatibus properarent ad eū, dixit per similitudinē, Exiit qui sementem faciebat, ad seminandū semen suum: & inter seminādum, aliud cecidit circa uiā, & cōculcatū est, & uolucres cæli comederāt illud. Et aliud cecidit super petram, &

petram, & enatum aruit, quia non habebat humorem. Et aliud ceci- A
dit inter spinas, & simul enatæ spinæ suffocauerunt illud. Et aliud ce
cidit in terram bonam, & enatum fecit fructum centuplū. Hæc dicens
clamabat, Qui habet aures ad audiendum, audiat. Interrogabant aūt
eum discipuli eius dicentes quænam esset ista parabola. At ille dixit,
Vobis datum est nosse mysteria regni dei, cæteris autem per para-
bolas: ut uidentes non uideant, & audientes non intelligant. Nunc Psal. 77
tādē euenit quod olim Dauid in persona Christi dixit, Ape Cur in pa
riam enim, inquit, in parabolis os meum. Loquitur itaq; pa- rabolis lo
rabolas dominus, propter multa, nempe vt attētiores reddat quitur do
auditores, & excitet illorum mentem ad inquisendum de his minus.
quæ dicta. Solēt enim homines curiosius inuestigare de his
quæ dicta sunt obscurius, manifesta autē negligere. & vt in- B
digni non intelligant quæ abstrusius sunt dicta, atque propter multa alia in parabolis loquitur. Exiit igitur seminans, hoc est, filius dei exiuit de patris sui sinu abscondito, & con spicuus factus est. Quis autem exiuit? Is qui semper seminat. Filius dei
Filius enim dei non cessat semper seminare in animabus no- semper se
stris. Non enim solum quando videtur docere, sed & per mū minat.
dum istum, & per ea quæ quotidie facit erga nos, seminat in
nostris animabus bona semina. Exiuit autem, non vt agricolas occidat, vel agrū exurat, sed vt seminet. Sæpe enim egreditur agricola & propter alia, non solū vt seminet. Sed exiit vt seminet semen suum. Proprius enim eius est sermo doctrinæ, & non alienus. Prophetæ enim quæcunque dixerūt, è spiritu dixerunt, & non vt propria: vnde & dixerunt, Hæc C
dicit dominus. Christus vero proprium habet semen. idcirco non dicebat docēs, Hæc dicit dominus: sed, Ego dico vobis. Seminante autem illo, hoc est docente, aliud quidem ce
cidit circa viam non dixit quòd proiecerit seminans, sed ꝙ
illud ceciderit. Nam qui seminat, seminat & docet, sermo
autem cadit in audientes. Hi autem inueniuntur esse vel
via, vel petra, vel spinæ, vel terra bona. Cæterum discipulis
interrogātibus parabolam, dicit dominus: Vobis datum est Mat. 7.
scire mysteria regni dei, hoc est, vobis quærentibus vt discatis. Omnis enim qui petit, accipit. Reliquis vero qui
sacramentis indigni sunt, obscure dicuntur, & existimant
quidem se videre, sed non vident: & audiunt quidem, sed
non intelligunt, atque hoc in illorum bonum. ne enim ma-
gis cōdēnentur quòd cognita mysteria spreuerint, ideo ab il

Universidad de Deusto
Biblioteca

D lis ea Christus abscondit. Qui enim cognoscit & conténit, grauiora meretur supplicia. *Est autem hæc parabola: Semé est sermo dei. Qui autem iuxta uiam, hi sunt qui audiunt: deinde uenit diabolus, & tollit sermonẽ de corde eorum, ne credentes seruentur. Nam qui super petram, hi sunt qui quum audierint, cum gaudio suscipiunt sermonem, & hi radices non habent, qui ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedũt. Quod aũt in spinas cecidit, hi sunt qui audierunt, & a solicitudinibus & diuitiis ac uoluptatibus uitæ eũntes suffocantur, nec referunt fructum. Quod autem in bonam terram, hi sunt qui in corde honesto ac bono audientes sermonem retinẽt, & fructum afferunt per patientiam.* Tres hic ordines eorũ sunt qui non seruantur. nam hi qui secus viam, neutiquam suscipiunt
E sermonem. Sicut enim via conculcata & lutulenta semen nõ suscipit, eo quòd dura sit: ita & obdurati corde sermonẽ non suscipiunt etiam audientes. non attendunt enim. At qui per petram intelliguntur, suscipiunt quidem. sed præ infirmitate humana marcescunt. Tertii sunt qui quum audiuerunt & susceperunt, præ curis vitę huius suffocantur. Igitur tres quidem partes eorum sunt qui pereunt, vna autẽ eorum qui saluantur. Ita pauci quidem sunt qui seruantur, plures autẽ qui pereunt. Vide item quum de his qui suffocantur loquitur, quomodo non dicit quòd præ diuitiis suffocẽtur, sed præ curis diuitiarum & solicitudinibus. Non enim diuitiæ nocent, sed solicitudines earum. Multi enim magna commoda ex diuitiis percipiunt, illas in pauperum ventres proiicientes. Cõsidera quoque & diligentiam Euangelistæ, quomodo dixerit de his qui saluantur, qp auditum sermonem retineãt. Hoc
F enim dixit propter eos qui per viam intelliguntur, sed diabolus tollit ab eis sermonem. & quod fructum nõn afferant, dixit propter eos qui suffocantur, & qui nõ perdurãt vsque ad finẽ. Illi enim fructũ non afferunt, qui non perseuerant vsq; ad finem. Porro quod dicit, in patiẽtia, dixit propter eos qui super petram, qui suscipiunt quidem sermonem, non sustinẽt autem tentationis insidias, & comprobantur reprobi. Videsquomodo dixerit de his qui saluantur, quòd retineãt, & fructum faciant, atque id in patiẽtia: & per tria distinxerit eos; ab his qui non retinent, & hi sunt qui iuxta viam: ab his qui non perdurant, & hi sunt qui inter spinas: ab his qui nõ sustinent tentationis insidias, & hi sunt qui super petram.

Diuitiæ nõ nocẽt, sed earũ solicitudines.

Nemo uero quum lucernam accenderit, operit eam uase, aut subter lectum

lectum ponit, sed super candelabrum ponit, ut intrantes uideãt lumẽ. A
Non est enim occultum, quod non manifestum sit futurum: nec absconditum, quod non sit cognoscendum, & in propatulum uenturum. uidete ergo quomodo audiatis. Quisquis enim habet, dabitur illi: & quicũque non habet, etiam quod putat se habere, auferetur ab eo. Hoc loco alterius doctrinæ initium est. Ad discipulos enim sermonem dirigens, hæc dicit inducens eos ad sanctæ vitæ diligentem custodiã, & instruens vt semper in agone sint ac certamine, vtpote ab omnibus despiciendi. Qui enim docet ac prædicat, ab omnibus conténitur, ab omnibus diiudicatur, num honestus sit: & nihil quod facit, occultatur. Vos igitur ô discipuli bene vobis attendite, & studiosi estote. dabitur enim vobis maior gratia à deo. Qui vero nõ adhibuerit studium & attentionem, etiam siquam gratiam habet à deo, a- B
mittit & extinguit. *Venerunt autem ad illum mater & fratres eius, & non poterant adire eum præ turba, & nunciatum est illi, dicũque, Mater tua & fratres tui stant foris, uolẽtes te uidere. Qui respondens dixit ad illos, Mater mea & fratres mei hi sunt, qui sermonem dei audiunt, ac faciunt illum.* Hoc loco ostẽditur quòd non fuerit cum carnalibus cognatis Christus. illis enim religiõis. spirituali vacabat doctrinæ. vnde illi ad eum accedunt. Sic etiam oportet vt omnes quibus concreditum est ministerium dei, nihil illo antiquius habeant vel præferant. Sũt itẽ & parentes repellendi, siquidem absque vtilitate & frustra in opere dei nos impediturí sunt, quemadmodum & nũc dominus facit. Quia enim dixerant illi quidã de cognatis eiº, ipse fraternitatem non in paruo numero claudit, neque filiis C
Ioseph hunc honorem dat, vt soli sint fratres: sed quia venit totum mundũ seruare, & omnes fratres facere, dicit, Mater mea & fratres mei hi sunt, qui sermonẽ dei audiunt. Deinde quia nõ saluat solũ audire verbũ, si nõ & seruetur in animo, sed magis condẽnat: dicit, Et faciũt illum. Oportet igitur audire, & facere. Porro sermonẽ dei, suã doctrinã vocat. Quẽcũq; enim ipse dicebat, patris sui erant, cui non fuit aduersarius, vt dicat quæ dei non sunt. At pleriq; locũ hũc sic intelligunt, qp quidã irriserint Christũ docentem, & ob doctrinam suã factum admirabilẽ, vt per inuidiã dixerint, Ecce mater tua & fratres tui sunt foris, cupientes te videre. Quia mater sua videbatur viilis esse, & fratres eius obscuri, vtpote fabri filii, & idcirco quasi ignobilis: matrẽ eius & fratres irridẽdo

obiicie-

D obiiciebāt. Proinde sciens cogitationes eorū, Quū nihil, in-
Mat. 8. quit, mihi noceat ignobilis cognatio, quanto magis si quis
Mar. 4. ignobilis fuerit, & me audierit, ipsum meū cognatum facio?

Factum est autem quodam die, & ipse ascendit in nauim, & discipuli eius, & ait ad illos, Traiiciamus in ulteriorem ripam stagni. ac soluerunt. Cæterum nauigantibus illis, obdormiuit. Et ingruit procella uenti in stagnum, & complebantur ac periclitabantur. Accedētes autem suscitauerunt eum dicentes, Præceptor præceptor, perimus. At ille excitatus increpauit uentū ac tempestatem aquæ, & cessauerunt, factaq; est tranquillitas. Dixit aūt illis, Vbi est fides uestra? Timentes autem mirati sunt inter se dicentes, Quis putas hic est, quia uentis quoq; & aquæ imperat, & obediunt ei? Exercēs discipulos dominus, eorumq; fidem examinans num in tentationibus suis imperterriti sint, singulari quadā dispensatione dor-
E mit, arguitq; illorum infirmitatē. Non enim perfectam fidē, sed infidelitate mixtam præ se ferebāt. Credunt enim quod saluare possit, verum vt pusillanimes dicunt, Salua, perim⁹. Si enim perfectam habuissent fidē, satis certi fuissent impossibile esse perire illos præsente eo qui omnia valet. Excitat⁹ aūt increpauit ventū. Permisit vero eos turbari, vt clarior fieret sua virt⁹. Solēt enim hoīes tūc meminisse eius qui saluat, quādo à magnis periculis eripiuntur. Propterea nō in principio, sed in articulo periculi excitat⁹, illos seruauit. Vide aūt & anagogiā, quia figura est eius quod postea discipulis contigit. Stagnū enim est Iudæa, in qua tēpestas orta, ꝓpter insaniā Iudæorū qui crucifixerūt dominū. Turbati vero sunt discipuli: nā illo relicto fugerūt: sed excitatus est dominus à
Ioh. 20. somno, hoc est surrexit: vnde reddita discipulis trāquillitas.
F Venit eū ad eos, ac dixit, Pax vobis. Et hæc quidē ꝓ anagogiā. Quod aūt dicunt, Quisnā hic est? non vt dubitātes dicunt, sed admirātes: quasi dicerēt. Quis hic est, hoc est qualis & qualis, & in quanta potestate hæc facit? *Et nauigauerunt ad regionem Gadarenorū, quæ est contra Galilæā. Et quū de naui egressus esset ad terrā, occurrit illi uir quidā e ciuitate qui habebat dæmoniū iam tēporibus multis, & uestimēto nō induebatur, neq; in domo manebat, sed in monumentis. Is ut uidit Iesum, & exclamasset, procidit ante illum, ac uoce magna dixit, Quid mihi rei tecum tu Iesu fili dei altissimi? Obsecro te, ne me torqueas. Præcipiebat enim spiritui immundo ut exiret ab homine. Frequēter enim corripuerat illum, & uinciebatur catenis, & compedibus custodiebatur, & rupto*

uinculis agebatur a dæmonio in deserta. Interrogauit autem illū Iesus dicens, Quod tibi nomen est? At ille dixit, Legio. quia intrauerant dæmonia multa in eum. Et rogauerūt illum ne imperaret ipsis ut in abyssum irent. Erat autem ibi grex porcorū multorum pascentium in monte, & rogabant eum ut permitteret ipsis in illos ingredi. Et permisit illis. Exierunt ergo dæmonia ab homine, & intrauerūt in porcos: & impetu abiit grex per ꝓceps in stagnum, & suffocatus est. A

Vide dæmonē duabus malis affectionibus teneri, audacia, & timore. Nā quod dicit, Quid mihi & tibi? audacis & impudētis serui. qā vero dicit, Obsecro te, timētis est. Habitat aūt in monumētis, vt malā suspicionē ingeneret hoībus ꝙ animæ morientiū dæmones fiāt. Potro petunt dæmones ne in abyssum ingrediātur, sed in terra permittantur vltra ver- B saris & dās permittit illos esse in terra, vt certamē habeāt cū hoībus, & ꝓbatiores illos reddāt. Nā si nō essent aduersarii, neq; coronæ essent. Disce & quiddā sublimioris anagogiæ. Quisq; habet intra se dæmones, hoc est opa dæmoniaca, veste nō indaīt. caret eū stola quā in baptismate accepit. & in domo nō manet, hoc est in ecclesia (indign⁹ eū est q ingrediaī in ecclesiā) sed in monumētis, hoc est in mortuorū opērū receptaculis, vt in ꝓstibulis & teloniis, & aliis scelerū officinis & monumētis. *Porro ut uiderunt quod acciderat, hi qui pascebāt, fugerūt, & rumorē nunciauerūt in ciuitatē ac uillas. Exierunt aūt ut uiderēt quod factū erat. Et uenerāt ad Iesum, & inuenerūt hominē sedentē a quo dæmonia exierant, uestitū, ac sana mente, ad pedes Iesu, & timuerunt. Nunciauerūt aūt illis etiā qui uiderāt, quō sanatus factus esset is qui agitabatur a dæmonio. Et rogauerunt illum oīs multitudo Gadarenorū, ut discederet ab ipsis, quia magno timore tenebātur. Ipse autē cōscensa naui reuersus est. Rogauerat enim illum uir a quo dæmonia exierāt, ut ēt eo esset, sed ablegauit eum Iesus dicēs, Redi in domū tuā, & narra quæcunq; tibi fecerit deus. Et abiit ꝑ totā ciuitatē prædicās quæcūq; sibi fecisset Iesus.* Fuga pastorū Gadarenis occasio salutis erat, sed illi nō intellexerūt. Oportebat enim mirari virtutē saluatoris, & credere eius: at illi rogauerūt, ingt, Iesum, hoc est obsecrauerūt vt ab ipsis recederet. Timuerūt eū ne quo pacto etiā aliud dānū paterēt, qū qdē porci periissent. At sanat⁹ ille indicibile quoddā sanitatis indicīū ostēdebat. Ita eū corde sanat⁹ est, vt Iesum agnosceret orās vt sibi cū illo esse liceret. Et enim, vt apparet, tunebat ne forte elōgat⁹ a Iesu, a dęmonib⁹ iterū inuaderet, sed dās indicat ei

Si nō esset aduersarii nec coronæ essent.

D cat ei quòd licet non sit secum, gratia tamen eius prætectus, dæmoniacis insultibus superior fiat. Redi, inquit, in domum tuam, & narra quæcunque tibi fecerit deus. Non dixit, quæcunque ego tibi fecerim, figuram nobis humilitatis tradens, vt omnia bona opera nostra deo tribuamus. Erat autem ille gratus, ita vt narraret quæcũq; fecisset ei Iesus. Nã dñs quibus præceperat ei vt narraret quęcũq; fecerat ei deus: at is narrat quęcũq; ei fecerat Iesus. Oportet igit & nos qñ cuipiã beneficimus, nolle hoc prædicari: at illũ qui beneficio affectus est,
Mat. 9. etiam nolentibus nobis prędicare decet. *Factum est aũt quum*
Marc. 5. *rediret Iesus, excepit illum turba. nam omnes expectabant eum. Et ecce uenit uir cui nomen Iairus, & ipse princeps synagogæ erat, ac*
E *ciditque ad pedes Iesu, rogãs eum ut intraret in domum suam, quoniam unica filia erat ei fere annorum duodecim, & hæc moriebatur. Verum inter eundum turbæ coarctabant eum. Et mulier quæ erat obnoxia profluuio sanguinis ab annis duodecim, quæ in medicos impenderat omnem substantiam, nec ab ullo poterat curari, accessit retro, & tetigit fimbriam uestimẽti eius, & confestim sistebatur fluxus sanguinis eius.* Rediit quidem Iesus à regione Gadarenorũ: expectabat autem illum turba, tum propter doctrinam, tum propter miracula. Accessit item & princeps quidam synagogæ, non vulgaris neque abiectus, sed ex primis. Apponit autem & nomen illius Euãgelista, vt notius fiat miraculum, quòd vere factum sit. Accedit autem ad pedes Iesu, vrgente necessitate. quãuis enim sine illa oporteat procidere, & agno-
F scere deum esse Iesum, attamen & afflictio cogit homines ad
Psal. 31. meliora sectentur. vnde & Dauid dicebat, In chamo & freno maxillas eorum constringe, qui non approximant ad te. Porro mulier in transitu accedit, ampliorem afferens fidem. Accedens enim tangebat fimbriam vestimenti eius, bona spe, & certa fide, quòd si tantum contigeret, saluaret. Et statim stetit fluxus sanguinis eius. Sicut si quis afferret oculum ad lumen lucens, vel stipulam ad ignem, statim operationem illorum experiretur: ita & illa afferens fidem ad eum qui sanare poterat, statim sanitatem adepta est. neque enim cogitabat vel diuturnitatem morbi, vel desperationem medicorum, vel aliud quiddam, sed credidit tantum, & saluata est: &, vt videtur, prius tetigit Christum mente, & dein corpore. *Et ait Iesus, Quis est qui me tetigit? Negãtibus autem omnibus, dixit Petrus, & qui cum illo erant, Præceptor, turbæ te constringunt & affligunt,*
& dicis,

& dicis, quis me tetigit? Et dixit Iesus, Tetigit me aliquis: nam ego noui uirtutem à me exisse. Videns autem mulier quòd non latuisset, A
tremens uenit ac procidit ante pedes eius, & ob quam causam tetigisset eum, indicauit ei coram toto populo, & quemadmodum cõfestim sanata fuisset. At ipse dixit ei, Confide filia: fides tua te seruauit. uade cum pace. Dominus volens etiam mulieris fidem omnibus manifestam fieri, vt imitatores eius fierent, & Iairum maiorem spem de salute filiolæ suæ capere, quod clã factum erat, manifestat. Et quærit quidem quis ipsum tetigerit, at Petrus audacter ob interrogationem hanc eum reprehendens dicit, Tot te comprimunt, & dicis, Quis me tetigit? Non intelligebat autem quare Iesus interrogaret. Iesus enim interrogat, quis me tetigit, cum fide, & non ita simpliciter, Nã sicut quis habet aures audiendi, alius vero aures habet, & non audit: ita B
alius quidẽ tangit cum fide, alius autem appropinquat quidem pedibus, corde autẽ procul est. Rogat igitur dominus, non ignorans factum mulieris, sed id quod dicebam, vt & fidem eius aliis mõstraret, & principi synagogæ spem bonam faceret. Rogat, & spectabilem facit mulierem. Noui enim, inquit, virtutem exiisse à me. Merito. Prophetæ enim non habebant virtutem de se egredientem, sed gratia dei operabantur miracula. Iesus vero quum fons esset omnis boni, & omnis virtutis, habet & virtutem à se egredientem. Nam dupliciter sanat mulierem dominus, primum quidem morbum eius sanando, deinde timorem animæ eius tollens per hoc quod dixit, Confide filia. *Adhuc illo loquente uenit quidam a domo principis synagogæ, dicens ei, Mortua est filia tua: noli uexare* C
magistrum. Iesus autem audito hoc uerbo respondit patri puellæ, Noli timere, crede tantum, & salua erit. Et quum uenisset in domum, non permisit intrare secum quenquàm, nisi Petrum, & Iacobum, & Iohãnem, & patrem ac matrem puellæ. Flebant autem omnes, & plangebant illam. at ille dixit, Nolite flere, non est mortua, sed dormit. Et deridebant eum scientes quòd mortua esset. Ipse autem eiectis foras omnibus, apprehensa manu eius clamauit dicens, Puella surge. Et reuersus est spiritus eius, & surrexit continuo, ac iussit illi dari cibum. Et stupuerunt parentes eius. At ille præcepit eis ne cui dicerent quod factum erat. Iesus vt audiuit quod dixit quidam ad archisynagogum, Ne vexes magistrum, hoc est ne facias negocium, ne adduc illum: non expectauit vt princeps synagogæ sibi loqueretur, sed præuenit eũ, ne forte diceret archisynagogus,

Non

D Non opus habeo te, iam enim malum factum est, mortua est quam sperabamus à te sanandam. Igitur ne quid tale dicens (incredulus enim erat & iudæus) prævenies illum Christus dicit, Ne timeas, tantum crede: respice ad mulierem hãc, quæ sanguinis profluuio laborauit: illam si imitatus fueris, non aberrabis. Cæterùm ex discipulis tantum intrare secum permisit Iohannem & Iacobum & Petrum, vt discipulorum præcipuos, & taciturnos. nolebat enim hoc miraculum ante tempus reuelari multis, ne inuidia succensi, iudicij ferent rei. Hunc in modum etiam nos quoque facere oportet quando quis nobis inuidet, ne aperiamus ei nostra bona opera, sed curemus vt ignoret. Quum autem dominus diceret, non est mortua, sed dormit, & vocaret mortem somnum, eo quòd mortuam quasi ex somno suscitaturus esset: deriserunt eum audientes, vt iterum aliquid accideret miraculo. Vt enim postea dicere non possent quod non sit mortua, sed dormierit, propter hoc permisit vt prius derideretur à dicentibus, Non est mortua, sed dormit: vt obturarentur ora volentium calumniari. Vsque adeo erat certa mors, vt deriderent dicentem, Non est mortua. Eiecit autem foras omnes, fortasse docens nos carere inanis gloriæ studio, & nihil ad ostentationem facere: fortasse autem & docens, quòd facturus miracula, non in medio multorum illa facere, sed solus, & non impeditus esse debeat. Rediit igitur spiritus puellæ, non autem aliam animam induxit, sed eam quæ à corpore auolarat, iterum ipsum redire fecit. Præcepit autem vt ei cibum darent, vt confirmaretur fides ac veritas quòd illa resurrexisset. Possis etiam & sic intelligi: Sanguinem profluens est omnis anima scaturiens cruẽtum peccatum & sanguinarium. Omne enim peccatum homicida est, & occisor animæ. At si anima concipiens vestem hoc est incarnationem Iesu, & crediderit quòd incarnatus sit filius dei, sanctificabitur. Et si quis fuerit principeps synagogæ, hoc est mens quæ præest multis per cupiditatem & habendi studium congregatis, & ægrotauerit filia eius, cogitatio scilicet: tantum inuocet Iesum, & credat, saluabitur.

Ab iuidis bona nostra occultanda.

CAPVT

CAPVT IX. A

Q Vum autẽ conuocasset duodecim, dedit illis potestatem & authoritatem super omnia dæmonia, & ut morbos sanarẽt. Et misit illos ut prædicarent regnum dei, & sanarẽt infirmos: & ait ad illos: Ne quid tuleritis in uiam, neque uirgam, neque peram, neque panem, neque pecuniam: neque binas tunicas habeatis. Et in quancunque domum intraueritis, illic manete, atque illinc exeatis. Et quicunque non receperint uos, exeuntes de ciuitate illa, etiam puluerem e pedibus uestris excutite, in testimonium aduersus illos. Egressi autem circumibant per castella, euangelizantes & curantes ubique. Ex hoc loco ostenditur excellentia deitatis Iesu. non enim ipse tantum miracula facit, sed & discipulis hoc concedit. Vtique hoc non hominis, sed dei fuerit tanta ac talia dona præstare suis amicis. Dãs autem eis potestatem contra malos spiritus, non illo contentus fuit, sed iussit etiam euangelium prædicare. Docet enim vt is cui concredita est doctrina, & prædicare, & miracula agere debeat. Tunc enim prædicatio per miracula confirmatur, miracula autem per prædicationẽ. multi enim multa miracula per dæmones fecerunt, quorum prædicatio sana non fuit, & miracula eorum ex deo non fuerunt. Ita autem ab omni re superflua nudat, vt neque panem eos ferre velit, neque aliud quid, quæ plerique secum tollunt. Porro præcipit eis & hoc, ne à loco in locum transiliant, sed in quancunque domum intrauerint, in illa maneant, vt ne videantur inconstantes & mobiles. Puluerem verò excutiendum dicit, si non receperint vos, in testimonium illis, hoc est in reprehensionem ipsorum ac condemnationem, ostendẽtes eis quòd multum itineris propter eos cõfecerint, nullumque inde lucrum habuerint. Quidam autem sic intelligunt apostolos non gestare vel virgam vel perã, & nec tunicas duas habere: Ne thesaurizetis, cuius symbolum pera, quæ multa congreget: neque virgam gestetis: hoc est, ne sitis ĩportuni, & ad verberãdũ proni: neq; duas tunicas habeatis, hoc est, ne sitis duplices, ac varij moribus.

Miracula quædã p dæmones

Audiuit aũt Herodes tetrarcha omnia quæ fiebãt ab eo, & hæsitabat, eo quòd diceretur a quibusdam quòd Iohãnes surrexisset a mortuis: a quibusdã uero quod Helias apparuisset: ab aliis autem quod propheta quispiã ex antiquis surrexisset. Et ait Herodes, Iohannem ego decollaui: quis autem iste de quo ego talia audio? Et quærebat uidere eum.

Hic

D Hic Herodes paruus fuit filius magni qui pueros occiderat. Nam ille quidem rex fuit, hic autem tetrarcha. Dubitabat de Christo quis esset. Iohannem quidem, inquit, ego decollaui: & si quidem Iohannes excitatus est ex mortuis, omnino vi- sum illum agnoscam. Quærebat enim videre eum. Vide au- tem quòd Hebræi errantes opinabantur resurectionem mor- tuorum in carnali vita futuram, atque in cibo & potu. Re- rectio enim non in cibo vel potu vel carnali vita erit: sed qui resurgunt, sicut angeli dei versantur. *Et reuersi apostoli nar-*
Iohan. 6. *rauerunt illi quæcunque fecerant. Et assumptis illis secessit seorsum in locum desertum ciuitatis quæ uocatur Bethsaida. Quod quum cog- uissent turbæ, sequute sunt illã, & excepit eos & loquebatur illis de regno dei, & eos qui curatione indigebant, sanabat. Dies autẽ cœpe-*
E *rat declinare, & accedentes duodecim dixerunt illi, Dimitte turbã, ut euntes in castella uillasque uicinas diuertant, & inueniant escas, quia hic in loco deserto sumus. Ait autem ad illos, Vos date illis quæ- dant. At illi dixerunt, Non sunt nobis plus quàm quinque panes, & duo pisces, nisi nos eamus & emamus in omnem hunc populum escas. Erant autem fere quinquies mille. Ait autem ad discipulos suos, Fa- cite illos discumbere in singulo discubitu quinquagenos: atque ita fe- cerunt, & fecerunt omnes discumbere. Acceptis itaque quinque pa- nibus, & duobus piscibus, sublatis in cælum oculis, benedixit illis, & fregit, distribuitque discipulis ut apponerent turbæ. Et comederunt omnes, & saturi sunt. Et sublatum quod superfuit illis, fragmento- rum cophini duodecim.* In desertum locum abiit Iesus, quonã-
F miraculum panum ibi facturus erat, vt ne quis dicere posset quoniam prope fuerit ciuitas vnde panes allati. Docuit au- tem & sanauit: vt tu discas quòd philosophia nostra verbo & Philoso- phia no- stra uer- bo & ope re cõstat. opere cõstet, & neq; dicenda sint quę facere nõ liceat, neq; fa- cienda quę dictu absurda. Inclinãte aũt die discipuli incipiẽt fieri humaniores & officiosiores, miserentur turbis, & dicunt dimitte eas, hoc est, sana citius infirmitates illorum, imple pa- titiones illorum, dominus autem ad discipulos dicit, date il- lis vos quod edant. Non ignorans discipulorum inopiã hoc dicit, sed incitare volens vt dicant quot panes sibi sint, vt ita commonstretur miraculum maius, indicantibus illis numero- rum panum. Quod autem dicit, Facite illos discũbere in sin- gulo discubitu quinquaginta, ostendit quòd oporteat etiam nos quando aliquam hospicio excipimus, & facere ipsum re- cumbere & in eũ officiosos esse. Porro suspiciendo in cælum

monstrat quòd manducaturi deo gratias agere debeant. Dat A autem discipulis, & inde turbis, vt ne obliuiscantur miraculi, sed memores eius sint, cogitantes quot panes in manus sum- pserint. Superfuerunt autem cophini duodecim, vt discamus quaut ũ possit hospitalitas, & quòd nostra multiplicẽtur quũ suppeditamus indigentibus. Dictũ est aũt de his latius in his Mat. 14. quæ dicta sunt apud Matthæum. *Et factum est quum solus es-* Mat. 16.
set orans, erant cum illo & discipuli, interrogauitq; illos dicens, quem Marci. 8.
me dicunt esse turbæ? At illi responderunt & dixerunt, Iohannem Ba-
ptistam, alii autem Heliam, alii uero quod unus prophetã de antiquis
surrexerit. Dixit autem illis, Vos autem quem me esse dicitis? Respõ-
dens Simon Petrus dixit, Christum illum dei. At ille comminatus illis
præcepit ne cui dicerent hoc, dicens, Quia oportet filiũ hominis multa
pati, & reprobari a senioribus & principibus sacerdotum & scribis, B
& occidi, & tertia die resurgere. Interrogans discipulos do- minus, non statim interrogat eos quid ipsi dicant, sed prius vulgi & deinde etiam ab eis illorum sententiam. Hoc au- tem facit vt ostendat reprobam multorum de se opinionem, & discipulos in veram transferat: id quòd & factũ est. Quum enim dixissent discipuli, quòd alij quidem Iohannem, alij vero Heliam dicerent, ipse interrogat, Vos autem, hoc est qui præcellitis alios, qui electi, quique præcipui. Ante alios autem Petrus prosiliit, & factus omnium os, fatetur illum es- se Christum dei, qui olim prædicatus fuerat. Non enim di- xit tantum Christum dei, sed Christum illum dei, cum artic- culo, vt declaret quòd ipse sit propriè Christus dei. Multi e- nim vncti fuerunt, sed ille Christus dei vnus & solus est. Di C
cebat autem ad omnes, Si quis uult post me uenire, abneget semetip-
sum, & tollat crucem suam quotidie, & sequatur me. Qui enim uolue Matt. 10.
rit animam suam saluam facere, perdet illam: qui uero perdiderit a- 16.
nimam suam propter me, is saluam faciet illam. Quid enim proficit ho Infr. 14.
mo si lucretur uniuersum mundum, se autem ipsum perdat, aut iactu- Iohã. 12.
ram suipsius faciat? Nam qui me erubuerit, & meos sermones, hunc
filius hominis erubescet quum uenerit in maiestate sua & patris, &
sanctorum angelorum. Dico autem uobis uere, quod sunt quidam hic
stantes, qui non gustabunt mortem donec uideant regn. dei. Quo- niam de seipso dixerat quòd oporteat filium hominis multa pati, infert commune quoddã ac generale, quòd nõ solus ego mortem sustineho, sed & omnes qui me volunt sequi, debent seipsos abnegare, nullam communionem cum carne habẽtes,

D sed despiciẽtes seipsos. Crucem autem dicit hoc loco mortem contemptissimam. nulla enim mors tam cõtempta fuit, sicut crucis. Ostendit itaque quòd si quis voluerit eius discipulus esse, mori debet non gloriosa morte, sed contemptibili, & sicut condemnatus occidi. Quoniam autem multi ignominiosa morte occiduntur, & sicut latrones ac malefactores: propterea adiicit hoc, & sequatur me, hoc est, omnem virtutem exerceat. Qui enim voluerit animam suam seruare, perdet illam. hoc est, qui voluerit viuere iuxta mũdũ, hic occidit animam.

Quos christi & sermonũ eius pudeat.

E rubescit Christum qui dicit, Quomodo credam in crucifixum & illusum Deum? Et sermones illius erubescit, qui Euangelij simplicitatem irridet. talẽ autem erubescet & dominus in secundo aduentu suo. Quod autem dicit, hunc sensum habet: Sicut si quis paterfamilias habet seruum malum, erubescit nominari illum seruum proprium: ita & ego (inquit) erubescam nominare seruum meum eum qui abnegauerit me. Et quia supra dixit, Qui perdit animam suam, saluabit animam illam: volens monstrare quænam bona tales mereantur, dicit, Sunt quidam ex his qui hic sunt, qui non morientur donec viderint regnum dei, hoc est, gloriam in qua futuri sunt iusti. Hoc autem dixit de transfiguratione sua. Transfiguratio enim figura fuit futuræ gloriæ: & sicut in hac Iesus mirabiliter fulgurauit, ita pari forma tunc & iusti fulgebunt. Sic igitur (inquit) quidam, Iohannes, Iacobus, & Petrus, hi non præoccupabuntur morte, donec viderint in qua gloria sum

F ri sunt qui me confitentur. Viderunt autem hoc in transfi-

Mat. 17. Marc. 9 ratione. *Factum est autem post hæc uerba fere diebus octo, & assumpsit Petrum & Iohannem & Iacobum, & ascendit in montem ut oraret. Et facta est, dum oraret, species uultus eius alia, & uestitus eius albus, & refulgens. Et ecce duo uiri loquebantur cum illo, erant Moses & Helias, qui uisi in maiestate dicebant excessum eius quem completurus erat Hierosolymis. Petrus uero, & qui cum illo erant, grauati erant somno. Experrecti autem uiderunt maiestatem eius, & duos uiros qui stabant cum illo. Et factum est cum discederent ab illo, ait Petrus ad Iesum, Præceptor, bonum est nos hic esse, & faciamus tria tabernacula, unum tibi, & unum Moysi, & unum Heliæ, nesciens quid diceret. Hæc autem illo loquente facta est nubes, & obumbrauit eos. Timuerunt autem intrantibus illis in nubem: & facta est de nube dicens, Hic est filius meus dilectus, ipsum audite. dum fieret uox, inuentus est Iesus solus, & ipsi tacuerunt, & nemini dixerunt in illis diebus quicquam ex his quæ uiderant.*

Matthæus A dicit sex dies transisse post sermones hos, & tunc Iesum ascẽdisse in montem. Lucas autem dicit octo transisse. Nam ille solas dies intermedias dicit: Lucas autem non intermedias solas, sed & diem qua dicti sunt sermones illi, & diem qua facta est transfiguratio. Assumpsit autem tres solos: Petrum, vtpote se diligẽtem: Iohannem autem, vt eum quem diligebat: Iacobum, qui & ipse feruebat zelo pro Christo: velut magis taciturnos, & silere valentes. Porro in montem ascendit vt oraret. oportet enim nos solitarios esse & ascendere, & nullis terrenis rebus intendere orando. Facta est autem species vultus eius alia, non permutata vestimentorum substantia, sed illustratiore. Moses autem & Helias astiterũt cum eo orantes, vt monstretur quòd non sit aduersarius legi & prophetis. B Nam si talis fuisset, non legis dator Moses, & feruentissimus prophetarum se illi associassent, vel cum ipso stetissent. Dicebat autem excessum eius quomodo illum completurus erat Hierosolymis, hoc est mortem. Petrus autem somno grauabatur, oratione vacante Christo. Infirmus enim erat, & humano more somno seruiebat. Quum autem euigilasset, spectabat gloriam, & duos viros. Postquàm autem vitam illam considerauisset, tum propter splendorem, tum propter prophetas, dixit, Bonum est nos hic esse, Putabat enim tunc consummationem fuisse, & regnũ Iesu, ignorãs quid loqueretur. Nondũ finis neq; regni dies instabat, neq; gaudiorũ fruitiones sanctis communicandæ erant. Insuper & crucifigi timẽs Christum, hæc dicebat. quoniam audierat q̃ oporteat eũ occidi, & tertia die resurgere: dicit quasi in hunc modũ, Ne descendamus de mõte, maneamus hic, vt crucem & passionẽ effugiamus. Habemus Heliam adiutorem, si inuaserint nos Iudæi, ignẽ deducet, & sicut quinquagenarios comburet. Habemus Mosen, qui tot & tãtas gẽtes perdidit. Ipse enim putabat malum quiddam & difficillimum esse crucẽ, & propter hoc illam cupiens vitari, hæc dicebat. Christ⁹ autem sitiebat crucifigi, quoniam non aliter salus hominum cõstabat. Petro autem dicente, faciamus tabernacula tria: dominus repẽte tabernaculum nõ manufactũ facit, & in illud ingreditur cum prophetis, vt ostẽdatur q̃ in nullo minor sit patre. Sicut in veteri lege nubes dicebatur habere dominum, & Moses ingrediebatur in eam, atque sic legem suscepit: ita & nunc nubes

Petr⁹ cur in mõte illo manendum putabat.

4. Re. 1.

D Christum suscipit, nubesq; non caliginosa (transiit enim umbra veteris legis, & tenebrosa obscuritas) sed nubes lucida. Venit enim veritas, & illuxit gratia domini, nihilque nūc tenebrosum est. Facta est & vox de nube, sicut olim vox dei audiebatur de nube. Inuētus est autem Iesus solus: vt ne quis putet, quòd Hic est filius me⁹, de Mose vel Helia dictum sit. Fortassis etiam hoc significat, quòd vsque ad tempus quoddam apparebant lex & prophetæ, sicut & hoc loco Moses & Helias: deinde solus prēteritis illis apparuit. nunc enim Euā-
Euāgeliū seruatur. gelium seruatur, legalibus abolitis. Siluerunt autem apostoli, & nulli annunciauerunt quicquàm de his quæ viderant. Nam ante crucem non oportebat diuinum quiddam dici de Iesu Nam qui audierant hæc, si deinde eum crucifigi vidit-
E sent, qualem putas de eo habuissent opinionem? Nonne impostorem & præstigiatorem existimassent, & idcirco ante crucē nullum opus admirabile vel deo dignum prædicant apostoli. De hoc autem loco multa & iucunda diximus apud
Mat. 17. Matthæum. *Factum est autem sequenti die descendentibus illis de monte, occurrit illi turba multa. Et ecce vir de turba exclamauit dicens, Magister obsecro te, respice ad filium meum, quia unicus est mihi, & ecce spiritus apprehendit eum, & subito clamat ac discerpit eum spuma, & uix discedit ab eo dilanians eum: & rogaui discipulos tuos ut eiicerent illum, & non potuerunt. Respondens autem Iesus dixit. O natio infidelis & peruersa, usquequo ero apud uos, ac patiar uos? adduc huc filium tuum. Quum autem accederet, laniauit illum dæmonium, & dissipauit. Increpauit autem Iesus spiritum immundum,*
F *& sanauit puerum, & reddidit illum patri suo.* Valde incredulus
Infidelitas unius plurib⁹ cuicit fidem. erat vir ille. propterea enim hoc dæmonium nō egressum est à puero eius quia vincebant infidelitas eius apostolorū virtutem. Insuper & hinc ostenditur eius incredulitas & pertinacia, quòd coram omnibus accedit & accusat discipulos: & propterea dominus ostendēs incredulitatē eius in causa fuisse quia non fuerit sanatus filius eius, coram omnibus exprobrat ei & aliis omnibus incredulitatem Dicendo enim, O natio incredula, omnes complectitur Iudęos. Nam quia peruersam dicit, declarat quòd nō à principio, neq; à natura sit malitia. Natura enim recti fuerant. semen enim sanctū erant Abraham & Isaac. peruersi autē facti sunt præ malitia. Vsquequo ero apud vos? hoc est, vsquequo patiar vos? quia in vobis habebat mortem, & cupiebat statim ab illis liberari. Vsquequo enim

enim, inquit, feram incredulitatem vestram? Ostendens ita- A
que quòd virtutem habeat quæ vincat incredulitatem Iudęi. dicit: Adduc filium tuum huc. & quum sanasset illum, reddidit ipsum patri suo. Prius enim qui à dæmonio possidebatur, non erat patris sui, sed malī spiritus qui detinebat eum: tunc autem dominus reddidit eum ei qui illum perdiderat & inuenerat patri. *Stupebant autē omnes super magnificentia dei. Sed omnibus mirātibus super omnibus quæ faciebat, dixit ad discipulos suos Ponite uos in auribus uestris sermones istos. Futurum est ut filius hominis tradatur in manus hominum. At illi ignorabant uerbum istud, & erat absconditum ab illis, ut non intelligerent illud. Et timebant eū interrogare de hoc uerbo.* Alij quidem omnes admirabantur in ōnibus quę faciebat Iesus, non in vno hoc miraculo. Verū ipse relictis aliis cū discipulis loquit̄, & dicit, Ponite vos hæc B
omnia, & miracula, & miraculorum sermones, in aures vestras. Quare? quia tradendus sum & crucifigendus: vt quando crucifixum videritis, ne existimetis quòd præ infirmitate talia passus sim. Nam qui talia miracula facit, potest & non crucifigi. Illi autem ignorabant verbum hoc, & erat absconditum ab eis. Et quare hoc fuit? vt ne ante tempus tristitia afficerentur, & timore exterrerētur. Itaque deus condescendēs infirmitati illorum, & quasi pueros moderabatur illos, neque concedit eis vt intelligant hoc quod de cruce dicebatur. Vi- *Timor au*
de autem & illorum reuerentiam, quomodo præ reuerentia *get reuc-*
interrogare non audebant, immo præ timore. uam timor au- *rentiam.*
gmentum est pietatis & reuerentiæ: sicut & reuerētia uel pie- *Mat. 18*
tas contractus timor est. *Intrauit autem cogitatio inter eos quis* *Marc. 9.*
eorum maior esset. At *Iesus uidens cogitationem cordis illorum, ap-* C
prehendit puerū, & statuit illū iuxta se, & ait illis, Quicunq; recepe-
rit puerum hunc in nomine meo, me recipit: & quicunque me cecepe-
rit, recipit eum qui me misit. Nam qui minor est inter omnes uos, hic
erit magnus. Respondens autem Iohannes dixit, Præceptor uidimus
quendam sub nomine tuo eiicientem dæmonia & prohibuimus eum,
quia non sequitur nobiscum. Et ait ad illum Iesus, Nolite prohibere.
Qui enim nō est aduersum nos, pro nobis est. Morbus inanis glo
riæ Apostolos inuasit. Mihi videtur ortum id inter illos eo
quòd dæmoniacum non sanarint. Verisimile enim quòd su-
per hoc contenderint, dicentibus singulis quòd non propter
suam, sed alterius cuiusdam infirmitatem puer ille sanatus nō
fuerit: & in de accēsa lis est quis eorum maior esset. At domi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Dnus visis singulorum cordibus, præuenit: & priusquàm morbus increduesceret, curauit radicitus eiici. Morbi enim ab initio facilè vincuntur: quũ verò increduerint, curatu difficiles sunt. Itaque quomodo malũ hoc emendat? Apprehensum puerum ostendit discipulis, manifestans eis per hoc, quòd talem mentem oportet nos in nobis parare, qualis est in pueris. Illi enim malitię expertes sunt & simplicissimi, neque inanis gloriæ neque ambitionis cogitationibus diuexantur. Qui igitur (inquit) susceperit talem puerũ in nomine meo, me suscipit. Quod enim dicit, hunc sensum habet, Vos quidem opinamini, si pompatici & gloriosi fueritis, multis placeatis, pluresq; vos susceperi sint. Ego autẽ dico vobis, quòd tantopere gaudeo simplicitate, & quòd ea discipulos meos ita discernit, vt meũ discipulũ (hoc eñ est quod dicit, in nomine meo) me suscipit. Qui autem arrogantem suscipit, neque meum discipulum suscipit, neque me. Respondens autem Iohãnes dixit, Domine, vidimus quendam in nomine tuo eiicientẽ demonia, & prohibuimus eũ. Quænam sermonis illius cõsequẽtia quẽ dixit Iohannes, ad ea quę dixit dominus? Vtiq; magna. Quia enim dixerat dominus quòd minor in vobis hic erit magnus, timere cœpit Iohannes ne forte malum quid feciſſet homine per arrogãtiam & superbiã prohibito. Nã prohibere aliquem aliquo, nõ minorem arguit eũ qui prohibet, sed maius quiddam de sẽsentiẽtem, quàm de eo quẽ prohibet ab illo. Proinde Iohannes timebat ne forte superbius egisset prohibito homine. Cuius igitur gratia prohibuerũt hominẽ? Nõ inuidentes, sed indignum illum iudicantes qui miraculũ operaretur. non enim aderat quum illis gratia agendorum miraculorum daretur, neque ad hoc à domino emissus erat sicut alij, neque Christum vsquàm sequebatur. Quid igitur dominus? Sinite (inquit) eum hoc facere. Conterit enim & ipse satanæ capita: & quia non obstat nobis ad prædicationem, non cooperatur diabolo: proinde pro nobis est. Qui enim non est contra deum, pro deo est: quemadmodum qui non congregat cum deo, ille cum diabolo est, Admirare autem obsecro virtutem nominis Christi, quomodo & per indignos, & eos qui non erant discipuli, gratia operetur, & solum nominatus. ita & per sacerdotes, etiam si indigni fuerint, operatur gratia, & sanctificantur omnes, etiamsi indignus fuerit sacerdos.

Initiũ morbi facile curatur.

Virtus noīs christietiã p indignos operatur.

Factum est autem dum complerentur dies assumptionis eius, & ipse faciẽ suã obfirmauerat, ut iret Hierosolymã, & misit nũcios ante conspectum suum, & euntes intrauerunt in ciuitatem Samaritanorũ, ut pararent illi. Et non receperunt eum, quia facies eius erat euntis Hierosolymam. Quum uidissent autẽ discipuli eius Iacobus & Iohannes, dixerunt, Domine, uis dicamus ut ignis de cælo descendat, & cõsumat illos, quemadmodũ & Helias fecit? Conuersus autem Iesus increpauit illos, dicens: Nescitis cuius spiritus estis uos. Filius enim hominis non uenit ad perdendum animas hominum, sed ad seruandum. Et abierunt in aliud castellum. Quid est quod dicit, dum complerentur dies assumptionis eius? hoc est, instabat tempus quo postquam sustinuisset salutarem passionem pro nobis, oportebat assumi in cælum, & considere deo & patri. Tunc igitur quum appropinquabat tempus passionis eius, & assumptionis ex hoc mundo, decreuit non vltrà hinc & inde obambulare, sed ascendere in Hierosolymam. Itaque obfirmauit faciẽ suam, hoc declarat, quòd stabilierit & firmarit sententiam quòd velit ascendere Hierosolymam. Porrò nũcios ante faciem suam emittit, vt parent ipsi diuersorium, & iciẽs quòd à Samaritanis non essent suscipiendi, nihilominus tamen illos emittit, vt omnem Samaritanorum auferat excusationem, ne dicere possent, suscepissemus illum si quosdam prę se misisset. Interim & discipulis eius vtile hoc erat, vt videntes postea in cruce illi opprobrari, minus scandalizaren tur: sed ex hoc facto magis discerent quòd sicut nunc cõtemptus à Samaritanis patienter tulit, atque discipulos increpauit exasperantes eum contra contumelioſos, ita & tunc cum crucifigeretur, nõ vt impotens, sed vt longanimis ferat. Prodest etiam in hoc discipulis, quòd illos suo exemplo docet patientes esse. Illi quidem ad Heliã respicientes, qui bis quinquaginta viros cum quinquagenariis exussérat, exasperabant dominum contra eos qui se iniuria affecerant. erant enim adhuc imperfecti. Cæterum Christus docens legẽ suam sublimiorem quàm vitam Heliæ, increpat eos, atq; à tali sententia abducit, quum docuisset mansuetè ferendos illos qui iniuria afficiebant. Quid autem est quod dicit, non susceperunt, quia facies eius erat euntis Hierosolymã? Nunquid dicit quòd non susceperint eũ, eò quòd definierat abire Hierosolymam? & quum hoc sic intellexerimus, quòd eum propterea nõ susceperint, eo q; definierat abire Hierosolymam,

A

B

C

Lex Christi ſublimior quàm Heliæ uita.

4. Reg. 1

Universidad de Deusto
Biblioteca

D inueniantur illi excusati non susciptentes? Est igitur dicendum q; Euangelista hoc dicit quòd non susceperunt eũ, neq; intrauit Samariã, deinde quasi interrogasset quispiam, nunquid impotens erat? an nõ valebat etiam illis nolentibus ingredi? dicit, Non. Non ideo impotens fuit, sed quia noluit illuc ire, sed Hierosolymam: quoniam nisi hoc fuisset, etiã iniuitis illis in castellum ingressus fuisset. *Factum est autem, ambulantibus illis in uia, dixit quidam ad illum, Sequar te quocunq; ieris. Dixit illi Iesus, Vulpes foueas habent, & uolucres cæli nidos: filius autem hominis non habet ubi caput suum reclinet. Ait autem ad alterum: Sequere me. Ille autem dixit, Domine, permitte mihi primo abire, & sepelire patrem meum. Dixit autem ei Iesus, Sine ut mortui sepeliant mortuos suos: tu uero uade & annuncia regnum dei.* Et ad

E *alius, Sequar te domine, sed permitte mihi prius ut dicam uale iis qui sunt domi meæ. Ait ad illũ Iesus, Nemo qui manu sua admota aratro, respexerit à tergo, aptus est regno dei.* Hic qui accessit ad Iesum, & petiit vt sequeretur illum, mala mente accessit. Quia enim

Mẽtẽiuter sa uolentẽ seq, Christus nõ recipit.

vidit magnam turbam sequi dominum, suspicatus est quòd pecuniam ab illa colligeret dominus, & sperauit etiam ipse sequendo pecunias se congregaturum: idcirco repellit eum dominus, quasi talia dicens ei: Tu quidem putas quòd pecuniam ab his qui me sequantur, corradam, & quòd vita mea

Christi paupertas

talis sit quam dòceo, sed non est. Enimuero vsqueadeo paupertatem doceo & induco, vt quum alia quidem animalia habeant, ego ne domum quidem, & sic illum repulit.

F Alium autem qui non rogauerat, permittit sequi, & quum petiret vt abire ei liceret, & sepelire patrem suum, ei non concedit, dicens, Sine mortuos sepelire mortuos suos. quo insinuat incredulum fuisse patrem illius, & propterea indignũ curam ageret filius qui crediderat. Sine enim mortuos cogere

Sepelire.

tos, hoc est incredulos, increduli patris curam gerere, & illi pascere vsque ad sepulturam. Sepelire enim hoc loco significat curam gerere vsq; ad sepulturam: quia & communis sermo ita habet, quum dicimus, ille filius sepeliit patrem suum, non intelligimus quòd tantum sepelierit eum, & nihil boni aliud illi fecerit, sed quòd diligẽtem eius curã habuerit vsq; ad mortem & sepulturam. Igitur illi quidem mortui, hoc est increduli, sepeliãt mortuum suum, dico patrem tuum. Tu autem quia credidisti, annuncia velut meus discipulus euangelium dei. Hoc autem dixit dominus, non prohibens nos alendis

alendis parentibus, sed docens pietatem præferendam incredulis parentibus, eò quòd nullum ad virtutẽ obstaculum esse debeat: & cõtemnendam etiam naturam propriam. ideo petenti sequi illum, prius autem renunciare his quæ domi suæ, non concessit, ire scilicet in domũ suam, & renunciare domesticis: & vt magis proprie dicam, dicere vale. Insinuabat autem homo ille q; familiaritatem quandã adhuc habeat cum mundo, & nõ affectus sit vt apostoli, qui mox vt audierunt, Christũ sequuti sunt, nihil aliud curiosius perquirentes, & ne vale quidem necessariis dicentes. Sæpe enim contingit quòd quando quis vale dicit amicis suis, vt inueniantur aliqui qui illũ à vita sancta abducant & prohibeant. ideo bonum est vt quum quis rem bonã facere vult nõ moretur, sed statim perficiat. Nullus enim qui mittit manum suam ad aratrum spirituale, & respicit iterum ad mundum, idoneus est ad regnum B cælorum. Intellige autem per vulpes, etiam malignos dæmones, qui & volatilia cæli dicuntur, hoc est aeris. Iuxta principem enim, inquit, potestatis aeris. Dicit igitur dominus ad Ephe. 2. hominem, Quia dæmones in te foueas habẽt, propterea ego filius hominis non habeo in te vbi caput reclinem, hoc est fidem. Non video locum in corde tuo, quod impletũ est dæmonibus. Caput enim Christi, fides in illũ. Quando enim quis Caput credit deum esse Christũ, tunc caput Christi tenet. Mortuus Christi. autem peccator est, qui & sepelit suos mortuos, hoc est, malas Mortuus, cogitationes, quas non confitetur. Proinde dominus prohibet sequuturum se, & ne sepeliat malas cogitationes & occultet. vult enim eas per confessionem manifestari. qui malas cogitationesnõ confitetur

A Pietas præferenda infidis parentib⁹

CAPVT X.

P *Ost hæc autem designauit dominus & alios septuaginta, misitq; illos binos ante faciem suam in omnem ciuitatem & locum quò erat ipse uenturus. dicebat ergo illis, Messis quidem multa, sed operarii pauci. Rogate ergo dominum messis ut extrudat operarios in messem suam. Ite, Ecce ego mitto uos sicut agnos inter lupos.*

Scriptum est in Exodo quòd filij Israel venerint in Elim, & Exod. 15. duodecim fontes aquarum fuerint illic, & septuaginta palmæ. Quod igitur tunc per historiam & in figura factũ, nunc vere euenit. Elim ascensus interpretatur: quod nihil aliud Elim.

vult,

D vult, quàm ne sitis cũ Iudæis in litera legis permanentes, sed
ascendentes in Christianismum ad perfectiorem intelligen-
tiam, & incrementũ spirituale. Inuenimus duodecim fontes,
inuenimus & duodecim præcipuos apostolos, qui omnis do-
ctrinę dulcissimi fontes sunt. Palmę vero hi sunt, qui ab apo
stolis educandi & docẽdi erant. Nam quamuis Christus illos
elegerit, fuerunt tamen inferiores illis duodecim, & discipu-
li illorum postea ac comites. Palmæ igitur illæ à fontibus, a-
postolos dico, educatæ fuerunt. Nobis autem fructum dulci
quodammodo & austerum suppeditarunt. Talis enim san-
ctorum doctrina est non omnino dulcis & adulans, neque
omnino austera & verberans, sed vtriusque particeps, & reu
ra condita sale, gratiámque habens: vnde & Paulus dicit, Ser
E mo vester in gratia sale sit conditus. Ostendit autem domi-
Colos. 4. nus per septuaginta discipulos, multitudinem discipulorum
Op⁹ opa- quibus est opus. Sicut enim agri frugiferi multos quærunt
riis multis messores, sic quum multi & innumerabiles essent credituri,
multis indigebant magistris. Porrò binos mittit, ceu imper-
fectiores, & vt alius alium adiuuaret. Ibant & ante faciem
Matt. 11. eius, eò quòd docebant, sicut Iohannes, Parate viam domi-
Iohan. 1. ni. Considera autem quomodo dixerit, Rogate dominum
messis vt extrudat operarios: deinde ipse propria authorita-
te illos emittit. Ipse enim est vere dominus messis, hoc est, ve
rus credentium deus. Prædicit autem eis & persequutiones,
quòd sicut agni in medio luporum futuri essent, vt ne si re-
pente in aduersa talia inciderent, magis turbarentur.

F *Nolite portare sacculum, neque peram, neque calceamenta: & neminem per uiam salutaueritis. In quamcunque domum intraueritis, primum dicite, Pax huic domui. Et si ibi fuerit filius pacis, requiesceat super illum pax uestra: sin minus, ad uos reuertetur. In eadem autem domo manete edentes & bibentes quæ dantur ab illis. Dignus est enim operarius mercede sua. Nolite transire de domo in domum. Et in quamcunque ciuitatem intraueritis, & susceperint uos, edite quæ apponuntur uobis: & sanate infirmos qui in illa sunt: & dicite illis, Appropinquauit in uos regnum dei.* Quia missurus erat prædicatores euangelij dicit, Ne portetis sacculum, neque hoc vel illud: sufficit enim vobis q̃ curã habeatis verbi. Nam si sacculum portaueritis, manifestum, q̃ illius vobis cura est, & verbum contemnitis, Vel aliter. Quoniam alendi estis ab his quos docetis, quid vobis sacculis opus, vel pera, vel

ra, vel calceamentis? Omnem enim illorum vsum suppedita- A
bunt hi qui à vobis docebũtur. Porrò quòd nullum per viam
salurent, hac de causa eis iniungit, vt ne occuparentur in ho- *Quare di*
minum salutationibus & curiositatibus, quibus à prædica- *scipulis à*
tione impedirentur. Verisimile enim est vt quum quis saluta *Christo i-*
uerit quempiam, ab eodem resalutetur, & de maiori familia- *iunctũ ne*
ritate interpelletur: vt fieri solet in his qui simul vadunt. Si- *quem salu*
mul enim vt amici facti, etiam amplius & curiosius quid- *tarem per*
dam scrutantur: & sic paulatim in humana negocia apostо- *uiam.*
li inciderent, verbúmque negligerent. In itinere igitur salu-
tare quempiam ea de causa prohibet. In domum autem in-
gressi, dicit, dicite, Pax huic domui. hoc est, salutate eos qui
in domo sunt. Et deinde ostendens quòd hoc non solum sit
salutare, sed & benedicere, dicit, Si quidem dignus fuerit B
paterfamilias, benedicetur: si autem contumeliosus, & non
capax pacis, pugnans & aduersarius sermoni vestro & do-
ctrinæ: benedictio non veniet super illum, sed ad vos reuer-
tetur. Præcipit quoque non transeundum de domo in domũ,
vt ne videantur gulosi, & scandalo sint multis, & contristent
eos à quibus primùm susceptі sunt. Insuper dicit, Comedite
ea quæ apud illos sunt: hoc est quæ proponunt vobis, etiam
si vilia & parua sint, nihil amplius inquirentes. Pro merce-
de autem habete cibum. Et ne quæratis & pasci, & mercedem
insuper accipere, sed cibum pro mercede habetote. Vide igi
tur quomodo discipulos ad inopiam instruat, & securos fa-
ciat. Sanare autem & infirmos qui in ciuitatibus, præcipit,
vt miraculorum operatione attrahant homines ad verbum C
quod prædicant. Et vide quid dicat: Et dicite eis, Appropin- *Quando*
quauit in vos regnum dei. Nam si primum sanaueritis, ac de- *prædican*
inde docueritis, feliciter curret sermo vester, & credent ho- *tiũ sermo*
mines quòd regnum dei peruenerit in vos. Non enim sanati *feliciter*
fuissent nisi diuina quædam virtus fuisset hæc operans. Sed *currat.*
& quando in anima quis sanatus fuerit, tunc venit in eum re
gnum dei. Ab ægrotante enim longe istud est, quandoquі-
dem peccatũ in illo regnat ac dominatur. *In quamcunq; autẽ*
ciuitatem intraueritis, & non susceperint uos, exeũtes in plateas eius
dicite, etiã puluerem qui adhæsit nobis de ciuitate uestra, extergimus
in uos: tamen hoc scitote quòd appropinquauit in uos regnum dei. Di-
co uobis quòd Sodomis in die illo remissius erit q̃ illi ciuitati. Quã-
do, inquit, non susceperint vos egressi testemini eis q̃ nihil

comune

D commune nobis vobiscum, neque habemus aliquid de ciuitate vestra: sed etiam puluerē qui adhęsit nobis, extergimus, hoc est excutimus, spongia emundamus, abiicimus in vos.

Verūtamē scitote quòd appropinquauit in vos regnum dei.

Quo susci pientibus & nō susc ipiēdibus apostolos appropin quet regnū cælo rum.

Hoc loco quæsiuerit quispiam, Quomodo dicit dominus appropinquasse regnum dei & his qui susceperunt & qui non susceperunt apostolos? Appropinquare dicit regnum cælorum his qui apostolos susceperē, ppter beneficia quæ in eos collocantur: his autem qui non susceperunt, propter condemnationem. Finge in spectaculo quodam multos condemnatos, & alios non condemnatos, senatorios inquam milites & optimates: deinde dicere præconem ad omnes tam condemnatos quàm venerabiles, Appropinquauit rex vester: nónne

E his quidē ad suppliciū, aliis vero ad gloriam & beneficentiā appropinquare dicit regem? Sic igitur & hoc loco intellige: Tolerabilius erit Sodomis, inquit, q̄ ciuitati quæ vos nō susceperit. Quare? Eo quòd in Sodoma apostoli non fuerūt missi. Igitur qui apostolos non susceperunt, deteriores sunt Sodomitis. Obserua ciuitatem non susc ipientem apostolos, plateas habere. Lata enim via est quæ ducit ad interitum: quam quisquis ingreditur, ille apostolicum & diuinum verbū non susc ipit. *Væ tibi Corozain, uæ tibi Bethsaida: quia si in Tyro & Sidone factæ fuissent uirtutes quæ factæ sunt in uobis, olim in cilicio & cinere sedentes pœnituissent. Verūtamen Tyro & Sidoni remissius erit in iudicio, quàm uobis. Et tu Capernaum, quæ usque ad cælum elata es, usq; ad infernum deprimeris, Qui uos audit, me audit: & qui uos spernit, me spernit. Qui autē me spernit, spernit eum qui me misit.*

Matt. 7.

F Tyrus & Sidon ciuitates fuerunt Gentilium, Bethsaida autem & Corozain Iudaicæ. Dicit igitur quòd in iudicio tolerabilius erit Gētilibus, q̄ vobis, qui vidistis miracula, & non credidistis. Illi enim si vidissent, credidissent vtique. Sed & tu Capernaum quæ exaltata quidem fuisti vsque ad cœlum, & glorificata multis quæ in te facta sunt miraculis, detraberis vsque ad infernum, condēnenda propter isthuc ipsum, q̄ & post tanta miracula incredula manes. Deinde vt ne dicāt qui mittuntur ad prædicationem, quo mittis nos, si ciuitates quædam non sunt te susc epturæ? dicit, Ne sitis animo tristi qui spernit vos, me spernit, & patrem meū: & ita iniuria non vestra est, sed in deum transit. Consolatio igitur sit vobis, q̄ hæc dei sit iniuria. Sicut cōtra, ne gloriemini, vel sapitē sublime,

lime, quod quidam vos audiāt. Non enim vestrum est opus, A sed meum, & gratiæ. *Reuersi autem sunt septuaginta cum gaudio, dicentes, Domine etiam demonia subiiciuntur nobis per nomen tuum. Dixit autem illis, Videbam Satanam sicut fulgur de cœlo cadentem. Ecce do uobis potestatem calcandi super serpentes & scorpiones, & super omnem uirtutem inimici, & nihil uobis nocebit. Verumtamen in hoc nolite gaudere quod spiritus uobis subiiciuntur, sed gaudete quod nomina uestra scripta sunt in cœlis.* Prius dixit q̄ mi-serit septuaginta, nunc autem dicit quod reuersi sint gauden ter quòd non solum alios morbos fugarint, sed, quod maius malum erat, effugarint etiam dæmones. Vide autem quomodo non superbiunt. Dicunt enim quod in nomine tuo subiiciuntur nobis dęmonia, tua gratia, non nostra virtute. Dicit autem illis dominus, Ne miremini si dæmones vobis subii- B ciantur. Princeps enim ipsorū olim de cœlo decidit, & nullam fortitudinem habet. Nam licet hoc homines non viderint, ego tamen inuisibilium spectator vidi. Decidit autem sicut fulgur, quia lux erat, & archangelus & lucifer, ac in tenebras decidit. Si igitur de cœlo ille decidit, serui eius, dæmonia dico, quid non patientur? Quidam autem sic intelligunt, de cœlo, hoc est de gloria. Nam quia dixerāt ei septuaginta, quod dæmonia sibi subiiciantur, dicit: hoc & ego scie bam. Videbam enim satanam de cœlo, id est de gloria sua, & de honore quem habebat, cadentem. Ante Christum enim vt deus colebatur, nūc autem de cœlo decidit, hoc est de gloria sua, ne colatur vt deus, neq; habeatur perinde ac si in cœlo habitet. Ecce igitur do vobis potestatem conculcandi vir tutem illorum. Serpentes & scorpii, dæmonum sunt cateruę, C quæ de sursum trahuntur. Et qui manifeste percutiunt, serpē tes qui vero occultius, scorpii, vt dæmō libidinis & inuidiæ est serpens. in manifestaria enim mala compellit. at qui propter morbos persuadet hominem lauacris vnguentis & aliis effœminantibus vti, scorpius vocatur, non manifestum habens aculeum, sed clam carnem offendens, vt in magnum ea sum iniiciat. Gratia autem domino, qui dedit potestatē calcandi super illos. Cæterum docens eos ne superbiant, dicit, Verūtamen in hoc non gaudete quod dæmonia vobis subiiciuntur (alii enim sunt qui ex hoc beneficia capiunt, nempe qui sanitatem consequuntur) sed magis quod nomina vestra scripta sunt in cælis: non attramēto, sed memoria dei & gratia. Et

Dæmonū cateruæ, serpētes & scorpii

Universidad de Deusto
Biblioteca

D tia. Et diabol⁹ decidit è celo, homines autem qui infra sunt,
Scribi in cœlis, est cœlis scribi, & esse in memoria dei. scribuntur supra. Verum itaque gaudium, nomina vestra in
esse in dei memoria. *In eadem hora exultauit spiritu Iesus, & dixit, Confitebor tibi pater domine cœli & terræ, quod abscondisti hæc a sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea*
Mat.11. *paruulis: etiam pater, quoniam sic complacitum est coram te.* Sicut pater bonus quum viderit filios recta quædam opera gestisse, ita saluator exultat,, quia talia bona assecuti erant apostoli. Itaque patri gratias agit quod occultauerit quidem talia mysteria à sapientibus, pharisæis scilicet & scribis, qui legis
Sapiens quid. interpretantur, & intelligẽtibus, hoc est discipulis horũ scribarum. Sapiens enim est qui docet, intelligens autem qui docetur & intelligit quæ dicũtur: vt exempli gratia sapiẽs Gamaliel, intelligẽs Paulus. ille enim docebat, hic intelligebat
Intelligẽs quid. quæ ab illo docebantur. Paruulos autem nominabat dominus
Qui parnuli dicti & quare suos discipulos, vtpote eos qui in lege docti nõ erant, sed potius ex turba & piscatoribus congregati. Verũtamen & paruli dicti sunt ob puerilem simplicitatem. Illi autem sapientes dicti, quia videbantur sapientes, quum sapientes non essent. Abscondit igitur mysteria ab his qui videbantur sapientes & intelligentes, quum vtique nõ essent. Nam si fuissent, reuelata fuissent eis. Etiam pater, gratias ago tibi, quia sic beneplacitum fuit ante te, hoc est, fuit talis approbatio & voluntio ante te, & placuit tibi. *Et conuersus ad discipulos dixit, Omnia mihi tradita sunt a patre, & nemo scit filiũ, nisi pater: & quis sit pater, nisi filius, & cui voluerit filius aperire. Et conuersus ad discipulos seorsum, dixit, Beati oculi qui uidẽt quæ uos uidetis. Dico enim*
F *uobis quod multi prophetæ & reges voluerunt uidere quæ uos uidetis, & non uiderunt: & audire quæ auditis, & non audierunt.* Omnia traduntur filio a patre, sicut subiicienda fuerunt filio omnia.
Duo modi regnãtis in nobis dei. Duo enim modi sunt quibus regnat in nobis deus: vnus quo regnat in his qui nolunt: vt exempli gratia quid dicam. Deus dominus meus est etiam si nolim, quia conditor meus est. Est autem iterum dominus meus, quando seruando mandata eius, voluntatem eius impleo, gratus seruus factus. Primum humana natura seruit & subdita est deo etiam si nolit, etiam si satanæ ministret. Postquam autem Christus pro nobis suscepit bellum, & nos à diaboli tyrãnide extractos, ministros suos, & mandatorum suorum operarios fecit, tunc sancti sumus serui grati & natura & volũtate. Prior enim seruitus na-

tus naturæ tantum erat, secunda vero etiam voluntatis. Hoc A
igitur est quod nunc dicit dominus, quia omnia mihi tradita sunt a patre meo, hoc est omnia mihi subiicienda sunt, & sub potestatem meam redigenda. Simile autẽ est hoc ei quod alicubi dictum. Data est mihi omnis potestas in cœlo & in Mat.28.
terra. Qui enim pacificauit omnia tam quæ in cœlo quàm Coloss.1.
quæ in terra, talia dicit. Et aliter, Omnia tradũtur filio a patre, omnia opera quæ incarnatus pro nobis fecit. Quia enim neque pater neque spiritus pro nobis vel incarnatus est, vel passus, vel resurrexit, sed filius hæc omnia tulit, & dux salutis nostræ factus est: idcirco dixit tradita illi esse, veluti si dixisset, Pater meus mihi cõcredidit omnia, incarnari, pati, resurgere, saluare naturam repulsam. Et nullus scit filium nisi pater: & quis sit pater, nisi filius. Postquam autẽ dixit, Omnia mihi concredita sunt, quasi dubium quoddam nunc solB
uit. Ne enim quis dubitet, & cuius gratia tibi tradita sunt omnia, & non alteri, fortassis angelo vel archangelo? dicit ꝙ Cur Christo potiꝰ q̃
propterea mihi tradidit, eo quod eiusdem naturæ & substan ãgelo seu
tiæ sum cum eo. Et sicut illum nullus scit, ita neque me, nisi archãgepater solus: & ita merito mihi tradidit omnia, vt eiusdem na lo cuipiã
turæ secum. omnemque cognitionem transcẽdenti, sicut etiã tradita
ipse supra omnem cognitionis vim est. Etenim pater dicit ꝙ funt omnia.
a solo filio cognoscatur, & cui filius voluerit reuelare. Vide autem quòd filius quidem non per reuelationem cognoscat, patrem, creaturæ autem per reuelationem. gratia enim accipiunt scientiam. non igitur creatus est filius. Conuersus veC
ro ad discipulos, beatos illos dicit, & omnes quoq; qui cum fide ipsum in carne ambulantem vident, & miracula operantem. Etenim prophete prisci & reges desiderauerunt quidem in carne videre dominum, & audire eum, sed non cõtingit eis. Et aliter, quia supra dixit, Cui filius reuelauerit, ille scit patrem: beatos nunc dicit discipulos, quòd sua reuelatione ista eis contingant. Reuelauit enim eis patrem per se. Ipsum enim videns, videt patrem: quod bonum nullus ex sanctis qui ante incarnationem eius fuerunt, obtinuit, quia non viderunt dominum in carne, per quem pater cognoscebatur. vnde neque patrem sic viderunt vt apostoli.

Et ecce quidam legisperitus surrexit tentans illum, & dicens: Magister, quid faciendo, uitam æternam possidebo? At ille dixit ad eum, In lege quid scriptum est? quomodo legis? Ille respondens dixit, Mat.22.

Diliges

D *Diliges dominum deũ tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua,*
Deut. 6. *& ex totis uiribus tuis, & ex tota mente tua: & proximum tuum, si-*
Roma. 13 *cut teipsum. Dixitque illi, Recte respondisti. hoc fac, & uiues.* Ac-
rogans quidã legisperitus fuit, immo superbus, vt ex his quę
sequuntur, manifestum est: insuper & dolosus. Accedit itaq;
tentans dominum. Opinabatur enim quod ex responsis sup-
Homo ois plantare dominum posset. Sed dominus illum ad legem du-
omniũ na cit, in qua mirè gloriabatur. Vide autẽ quanto studio iubeat
turæ par- lex deum amare. Homo animalium omnium perfectissimus
ticeps. est, & particeps naturæ omnium, & præterea quiddam sublimius habens. vt exempli gratia quid dicam, Particeps est naturæ lapidis. habet enim capillos & vngues, quæ insensata
E sunt, quemadmodum lapis. Particeps est & naturę plantarũ, secundum quod crescit & nutritur, & simile generat, sicut & plantæ. Particeps est & naturæ brutorum, secũdum quod habet sensus, & irascitur, & concupiscit. Particeps est autem & dei iuxta rationalem animam, supra omnia alia animantia. Itaque lex ostendere volens quod homo debeat sese totũ tradere deo, & omnes animales virtutes insumere in dilectionẽ dei, eo quod dicit, ex toto corde, crassiorem & plantis propriam declarauit virtutem. Dicendo autem, ex tota anima, medium ostendit, & sensatis congruentem. Per hoc autem quod dicit, ex tota mente, homini maximé propriam vim significauit, animam rationalẽ. Porro quod dicit, ex tota for-
F titudine, ad omnia hæc trahendum. Oportet enim nos & naturalem ac vegetatiuam virtutem subiicere dilectioni Christi. Sed quomodo? Fortiter, & non dissolute. Et sensitiuã, atque illam fortiter. Denique & rationalem, atque illam ex tota virtute. Atque ita debemus nos totos dare deo, subiicere-
que & nutritiuam, & sensitiuam, & rationalem nostram virtutem dilectioni dei. Et proximum tuum sicut teipsum. Lex nõdum valens perfecta docere ob auditorum puerilitatem, proximum diligere hortatur vt seipsum. Christus autem & plus quàm seipsum diligere proximum docuit. Maiorem em
Iohã. 15. hac dilectionem, inquit, nemo exhibere potest, quàm vt animam suam ponat quis pro amico suo. Dicit igitur ad legisperitum, Recte respondisti. Quia enim (dicere vult) legi adhuc subiectus es, rectè respondisti. iuxta legem enim sapis.

Ille aũt uolens iustificare seipsum, dixit ad Iesum, Et quis est meus proximus? Respõdens autem Iesus dixit, Homo quidam descendebat ab Hie-

ab Hierosolymis in Hiericho, & incidit in latrones: qui etiam despo A
liauerunt eum uestibus, ac uulneribus infligis abierũt semimortuo re
licto. Accidit autem ut sacerdos quidam descenderet eadem uia, uisoque illo præteriit. Similiter & leuita quum iret iuxta locũ, quum accessisset ac uidisset eum, præteriit. Samaritanus autem quidam iter faciens, uenit ad eũ: & uiso eo, misericordia motus est, & accedens obligauit uulnera eius, infundens oleum ac uinum: & imponẽs illum in suum iumentum, duxit in diuersorium, & curam eius egit. Et postero die egrediens, depromptos duos denarios dedit hospiti, & ait ei, Curam illius habe: & quodcunque præterea insumpseris, ego cũ redie
ro reddam tibi. Quis ergo horum trium uidetur tibi proximus fuisse
illi qui incidit in latrones? At ille dixit, Qui exercuit misericordiam
in illum. Ait igitur illi Iesus, Vade, & tu fac similiter. Laudatus
à saluatore legisperitus, prodidit insolentiã animi. dixit enĩ, B
Et quis est meus proximus? Existimabat enim se iustum esse,
nullumque habere sibi similem & proximum virtute: putãs
solum iustum iusto proximum esse. Proinde volens iustifica
re seipsum, & extolli super omnes homines, insolescens inqt,
Et quis est proximus meus? Saluator autem quoniam condi *Proximus*
tor ipse erat, sciens nos omnes vnam creaturam, non operi- *noster quã*
bus neque dignitatibus, sed natura definit proximũ. Ne igi- *sit.*
tur putes, inquit, quia iustus es, quòd nullus tibi similis sit. *Cur Sama*
Omnes enim qui eiusdem naturæ sunt, proximi tui sunt. Sis *ritanus in*
igitur viciſſim & tu illis proximus: non loco, sed affectione *exemplũ*
& studio erga illos. Idcirco & Samaritanum introduxit in *proximi*
exemplũ, vt tibi mõstret quòd licet hic vita excelluerat, pro *inductus.*
ximus tamen ei erat qui miseratione dignus. Sic & tu cõpas- C
sione proximum te illi exhibe, & spõte ac non vocatus in il
lius subsidiũ curre. Docemur igitur & hoc loco per parabo
lam vt parati simus ad misericordiam, & conemur esse proximi his qui indigent nostro subsidio. Docet autem & quanta dei bonitas erga homines, Descendebat enim humana natura a Hierusalem, hoc est a tranquilla & pacifica uita. Hierusalem enim interpretatur visio pacis. Quo autẽ descendit? *Hierusalẽ*
In Hiericho humilem, & æstu suffocantem, hoc est, vitam affectionibus plenam. Vide autem quod nõ dixerit descendit, sed descendebat. Semper enim humana natura ad inferiora proclivis est, nõ semel, sed semper vitæ affectionibus deditę *Dæmones*
vacans. Incidit autẽ in latrones, hoc est dæmones. Nisi quis *latrones.*
a cogitationibus sublimib⁹ deciderit, non incidit in dæmo-

D nes,qui exuto homini,& spoliato vestibus virtutum,plagas inferunt peccati.Primũ enim denudant nos omni bona cogitatione,& visitatione dei : deinde plagas peccati inferunt. Porro naturam humanam semimortuam reliquerunt: vel q anima immortalis,corpus autem mortale,& ita dimidiũ hominis morti subditũ est:vel quòd non omnino desperata est humana natura . In Christo enim salutẽ se habere sperauit: & ita neq; moriatur omnino,sed propter ruinam Adę, mors in mundum intrauit:propter Christi autem iustificationem
Roma. 5. mors abolenda est. Per sacerdotem vero & leuitam, legem intellige & prophetas. Illi enim volebant iustificare humanam naturam,sed non potuerunt. Impossibile enim,inquit
Hebr. 10 Paulus,sanguinem taurorum & hircorum tollere peccatum.
E Miserti itaque sunt hominis,& de eius sanitate cogitarunt. Deinde plagarum magnitudine victi , ad posteriora iterum regressi sunt.Hoc enim significat ἀντιταφηλθεῖν. Venit enim (inquit)lex,& astitit iacenti:deinde non valẽs sanare,reuersa est. Attende item quòd verbũ accidit, sensum quendã habet.Nam reuera legem non data opera inuenerunt,sed propter humanam infirmitatem,quæ non potuit ab initio sacramentum Christi susципere, data est.Propterea dicit, accidit quòd sacerdos, hoc est lex (ita enim dicere solemus de his quæ fortuito obueniũt,& citra operam nostram)venit vt sa-
Galat. 2. naret hominem:sed dominus & deus noster, qui „Ppter nos
Ioh̃. 8. factus est maledictum,& vocatus Samaritanus, iter faciens, hoc est hanc potissimũ sui itineris causam esse volens,& hoc scopum obseruans,vt nos sanaret : non præteriens & obiens
F nos visitans venit ad nos,sed conuersatus nobiscum,& locutus non apparenter,sed vere. Proinde statim obligat vulnera,neq; permittit malitiam amplius laxari,sed obligat eam. Infundit oleum ac vinum:oleum,hoc est sermonem doctrinæ,qui per suauia nos adhortatur,vinum vero, sermonẽ qui
Mat.11. per austeriora inducit ad virtutem. Exempli gratia,quando
Mat.25. audis dominum dicentem,Venite ad me,& ego refocillabo vos:hoc oleum hilaritatem & quietem ostendit. & iterũ, Venite,hæreditate præparatum vobis regnum. Quando autem dicit, Ite in tenebras:vinum est.hoc est austerior doctrina. Intelligere potes & aliter. Oleum humanam significat conuersationem,vinum diuinam,vt tale quid dicam, Dominus alia humano more operabatur,alia autem diuino. Humana

erat comedere & bibere,& vitã laxiorẽ sectari,& non austeritatem præ se ferre,vt Iohannes:atque hoc fuerit oleum. Ieiunium vero mirabile,& ambulatio in mari , & aliæ diuinæ virtutes,vinum sunt. Vino enim assimilata est deitas , quam meracam sustinere ac ferre nullus posset,nisi & oleum adesset.hoc est,humanior conuersatio,Et proinde quia per vtraque nos seruauit,diuinitatem inquam & humanitatem: propterea dicit vinum & oleum infudisse , Et quotidie qui baptizantur,liberantur à vulneribus animæ, oleo quidem vnguenti vncti:statim autem communicantes,& diuini sanguinis participes fiunt. Porro dominꝰ imposuit sauciam nostrã naturam super proprium iumentũ,hoc est super corpus suũ. Membra enim sua nos fecit,& participes sui corporis: nosq; infimo loco sitos posuit in dignitatem illam , vt & eiusdem corporis videamur esse. Diuersorium autem ecclesia est,quæ omnes susципit.lex enim nõ ões susципiebat. Moabita enim, Deut.23. dicit,& Ammonita non intrabunt in ecclesiam dei. Nunc Actu.10. autem in omni gente qui timet deum,acceptus est ei , modo velit credere,& pars fieri ecclesiæ,quæ omnes peccatores & publicanos susципit. Vide item & diligentiam, quomodo dicens,inquit,in diuersorium,curam eius egerit. Nam prius quàm in hoc duceret,solum obligauit vulnera. Quid igitur est quod dico? Quia quum constituta est ecclesia,& factũ est diuersorium,hoc est ex omnibus ferme gentibus aucta,tunc fuerunt & spiritus sancti dona , & dilatata est gratia dei : id quod ex actis Apostolorum disces. Tenet autem figuram hospitis,omnis apostolus & doctor, & pastor:quibus dedit dominus duos denarios,duo testamenta, vetus & nouum. C Vaius enim regis imaginem vtraque tenent,nempe quòd eloquia dei sint . Itaque denarios illos dominus in cœlum ascendens reliquit apostolis,& episcopis aliis,atque doctoribus. Dixit autem, Quicquid ex tuo insumpseris , ego dabo tibi. Reuera enim de suo apostoli multa insumpserunt,multum laborantes, & omnem doctrinam seminantes. Sed & doctores qui explanant veterem & nouam. multa è suo insumunt,pro quibus mercẽdem accipient domino reddituro in secundo aduentu. Tunc enim singuli dicent ei,Domine,duos denarios dedisti mihi,ecce alios duos præterea impendi. Mar.25. Cui dicet & ipse,Euge serue bone & fidelis &c.

D *Factum est autem dum irent, ut ipse intraret in quoddam oppidu-*
Infr. 19. *lum, ac mulier quędam Martha nomine excepit illum in domum suã:*
& huic erat soror nomine Maria, quæ etiam assidẽs ad pedes audie-
bat sermonem illius. Martha autem distrahebatur circa frequens mi-
nisteriũ: quæ assistens ait, Domine, non est tibi curæ quod soror mea
reliquit me ut sola ministrem? Dic ergo illi ut me adiuuet. Et respon-
dens dixit illi Iesus. Martha Martha, solicita es, & tumultuaris cir-
ca multa: atqui unum est necessarium. Maria bonam partem delegit,
quæ non auferetur ab ea. Magna quidem hospitalitatis virtus
est, id quod Martha ostendit, & non reiicienda: maior autẽ
attendere verbis magis spiritualibus. Per illam enim corpus
pascitur, per hoc anima viuificatur. Non enim propter hoc
assumus, inquit, vt métem impleamus variis cibis, sed vt ani-
mabus vtiles simus. Vide item & domini sententiam. Nihil
E prius dixit Marthæ, quàm ab illa perstringendi sumeret oc-
casionem. Postquam enim illa auellere tentauit sororem ab
auditu, tum denique dominus arrepta occasione illam verbe-
Hospitali tas quate nus uene-randa. rat. Eatenus enim hospitalitas veneratione digna est, quate-
nus non abstrahit & abducit nos a magis necessariis. Et quo
niam cœpit prohibere nos à curiosis, tunc illi præferẽdus di
uinorum auditus: immo si accuratius dicendum, non hospi-
talitatem prohibet dominus, sed varietatem ac turbam, hoc
est distractionem & turbationem. Laudat enim frugale hos-
pitium. Quare enim, inquit, Martha solicita es, & turbaris
circa multa, hoc est distraheris, turbaris? Vno nobis op' est,
nempe vt comedamus qualitercũque, non variis. Quidam au
tem exponunt, vno est opus, non de esu, sed attẽtione doctri
næ. Porro dictis illis docet dominus apostolos, vt quum ve-
F nerint in domum cuiusdam, non varia inquirant, sed conten
ti sint frugali hospitalitate, nihil plus quærẽtes quàm vt at-
Martha uirtutem practicã, Maria cõ tẽplatiuã significat. tendant doctrinæ. Intellige quoque per Martham virtutem
practicam, per Mariam cõtemplationem. Practice enim dis-
tractiones & turbationes fert: contemplatio vero domina fit
affectionum. Maria enim domina interpretatur, ac in sola di
uinorum eloquiorum & iudiciorum cõtemplatione occupa-
ta est. Animaduerte autem & hoc, quod assidet iuxta pedes
Iesu, & audit sermones eius. Etenim per pedes intelliguntur
virtutem practicam. motum enim & incessum ostẽdunt. Pos
ro sessio, firmitatis symbolum est. Quisquis igitur sederit iu-
xta pedes Iesu, & confirmatus fuerit in practica, ac imitatur
vitam

vitam & conuersationem Iesu, ille postea venit ad auditum A
diuinorum sermonum, videlicet contemplationem: quia &
Maria primũ sedet, deinde audit sermones. Tu igitur si qui-
dem potes, in ordinem Mariæ ascende, & fias domina affe-
ctionum, & ad contemplationem venies. At si hoc tibi non
fuerit possibile, Martha esto, practicæ parti addictus, & per
hoc Christum suscipiens. Vide autem hoc, Quæ non aufere
tur ab ea. Practicus enim habet quod a se auferatur, hoc est,
distractionem & occupationem. proficiendo enim venit ad
contemplationẽ, liberaturq; a turbatione & distractione, &
ità aufertur aliquid ab eo. Contemplator vero non priuatur
hac bona parte, contemplatione scilicet. In quod enim ma-
ius aliud proficeret, vbi in hoc venerit fastigium, diuinã di-
co visionem, id quod est deificari? Quj enim dei visionem as B
sequitur, deus fit. Simile enim simili comprehenditur.

CAPVT XI.

T *factum est quum oraret quodã in loco, ut cessauit,*
E *dixit quidam ex discipulis eius ad eum, Domine, do-*
ce nos orare, sicut Iohannes docuit discipulos suos.
Et ait illis, Quum oratis, dicite, Pater noster, qui es in
cœlis, sanctificetur nomen tuum: ueniat regnum tuũ: Mat. 6.
fiat uoluntas tua, quemadmodum in cœlo, sic etiam in terra. panem no
strum quotidianum da nobis hodie: & remitte nobis peccata nostra,
siquidem & nos remittimus omni debenti nobis. Et ne nos inducas in
tentationem, sed libera nos a malo. Imitatur discipulus Christi C
discipulos Iohãnis: idcirco & quærit vt doceatur modũ ora-
tionis. Saluator autem non repulsa discipuli prece, docet: Pa
ter noster, inquit, qui es in cœlis. Vide orationis vim. statim Orationis dominicæ expositio.
sursum te ducit: tibiq; persuadet, quoniã nominas deum pa-
trem, ne omnino similitudine eius careas, sed enitaris fieri si
milis patri. Nõ dixit autem, pater meus: sed, pater noster, ad
fraternitatis amorem nos cohortãs, & compellens omnes di
ligere tãquam communes fratres. Porro quũ dixisset, in cœ-
lis, non deum illic circunscribit, sed auditorem in cœlos sub
uehit, & a terrenis abducit. Sanctificetur vero nomen tuum,
pro eo quod est glorificetur, hoc est, fac vitã nostram in tuã
esse gloriã. Nam sicut nomen dei propter malos blasphema
tur, ita propter eos qui bonã agunt vitã, glorificatur. Veniat

D regnum tuum. Malus deprecatur regnum dei, nolés illud venire propter iudicia quæ tunc erunt: iustus vero orat vt cito veniat, quo à tẽtationibus quę hic sunt, liberetur & quiescat. Fiat autem volũtas tua, quemadmodum in cœlo ab angelis, ita & a nobis hominibus super terram. Angeli enim omnino iuxta voluntatem dei operantur. Docet quoq; quotidianum panem solum quærendum, hoc est, eum qui substantiæ nostræ & vite conseruandæ conducit, non superfluũ sed necessarium. Porro non intrare in tentationes, significat nõ temere prosiliendum in tentationes. Neque enim orare debemus deum vt immittat in nos tentationem: sed deprecandæ sunt: & si nobis acciderint, ferendæ fortiter. Dicere autem

Duo genera tẽtationum.

E possumus quòd duo sint genera tẽtationum. Aliæ enim sunt voluntariæ, vt ebrietas, homicidium, adulterium, aliæq; affectiones. Hisce enim tentationibus sponte nos submittimus. Inuoluntarię vero sunt, quibus tyrãni & validiores nos subiiciunt. Igitur à voluntariis tentationibus, hoc est affectionibus, fugere nos oportet, & eas deprecari, & dicere, ne induças nos, hoc est ne permittas nos incidere in tentationẽ, hoc est voluntariam tentationem. Sed libera nos à malo. Hic enim est qui & voluntarias & inuolũtarias infert tẽtationes. Ideo qui tentaris ab homine & vim pateris, ne putes hominẽ esse tibi authorem tentationis, sed malignum. Ille enim est qui fratri persuadet vt in te sæuiat & insaniat. *Et ait illis, Quis ue-*

F *strum habebit amicum, & ibit ad illum media nocte, & dicet illi, Amice, da mihi mutuo tres panes, quoniam amicus meus uenit de uia ad me, & non habeo quod apponam illi. & ille intus respondens dicat: Noli mihi molestus esse: iam ostium clausum est, & pueri mei mecum sunt in cubili: non possum surgere, & dare tibi. Dico uobis, etiam si non daturus sit illi surgens eo quod amicus eius sit, propter improbitatem tamen eius surget, ac dabit illi quotquot habet opus.* Parabolam hanc & exemplum dicit dominus erudiens nos ne segniter oremus. Quid igitur vult parabola? Mediam noctem quidẽ inquit esse extremum vitæ, ad quod quum homines perueniunt, sensum boni accipiũt, & ad deum festinant: qui amicus

1. Tim. 2. est, omnes diligens, & omnes volens saluos fieri. Igitur multi accedunt in media nocte, hoc est in extrema vita, ad deum, vt ad amicum: & dicunt ei, Da mihi tres panes, hoc est fidem in trinitatem. Amicus enim meus aduenit, hoc est, angelus qui animam assumit. Amicus autẽ est omnis angelus,

gelus, sicut & dominus dixit quòd gaudium factum est in cę A lo de salute hominis. Pueri aũt qui in lecto quiescunt, sunt hi qui conuersi sunt & facti sunt pueri, & digni habiti sunt qui quiescerẽt cũ dño. Impudentiam autem & improbitatẽ dicit orationem attentam cũ sustinétia, Intellige & aliter, per mediam noctem, ingentem tentationem. Nox enim omnis tẽtatio: media autem nox, omnis tentationis feruor. Igitur cum quis in medias tentationes peruenerit, accedit ad deum nos diligentem, & dicit, Commoda mihi tres panes, salutem corporis scilicet, & animę, & spiritus. Timetur enim ne tria hæc periclitentur. Quis autem amicus est qui venit de via? Vel omnino dominus, qui probat nos, & auidus est edendi de salute nostra. Non habet autẽ quod apponat amico, qui in tentationes inciderat, & infirmus per se vt obsistat illis, & curet B ea quæ sunt dei. Claudi ianuã, signat quòd oporteat ante tentationes nos esse præparatos. Quum autem inciderimus, clausa est præparationis ianua. Et qui inueniuntur impræparati, nisi deus adiuuerit, periclitabuntur. Pueri autem (sicut prius dictum) hi sunt, qui per virtutẽ facti sunt filij dei, & recumbunt ac quiescunt cum deo. *Et ego dico uobis, Petite, & dabitur uobis: quærite, & inuenietis: pulsate, & aperietur uobis. Omnis enim qui petit accipit: & qui quærit inuenit: & pulsanti aperietur. Quis autẽ ex uobis pater, a quo si filius petierit panẽ, num lapidẽ dabit illi? aut si piscem, num pro pisce serpẽtem dabit illi? autem si petierit ouum, nũ porriget illi scorpiũ? Si ergo uos quũ sitis mali, nostis bona dona dare filiis uestris: quãto magis pater uester qui in cælis est, dabit spiritum sanctum poscentibus se?* Videte verborũ diligen- C tiam. Non dixit, petetis, & dabitur: sed, petite, hoc est, continuò quærite. Omnis enim qui petit, accipit. Nunquid ergo & qui petit quæ non expediunt, accipit? Non. Primò igitur rerum noxiarum petitio, nõ vocatur petitio apud deum. nam qui deum orat, debet petere quæ ille dat. Quando autem quis noxia petit, non ad deum petitionem facit. ipse enim noxia non dat. Insuper audi etiam ipsum dominum quomodo doceat nos petere quæ oportet. Panem, inquit, & piscem & ouum filius petit. Sicut igitur hæc hominis sunt cibus, ita & petitiones nostræ vtiles nobis esse debent. Intellige hic quòd panem petat omnis qui fidem in trinitatem & rectitudinem dogmatum reuelari sibi petit. Hæc enim cor sicut panis confirmant, At piscem petit, qui in mari vitæ huius est,

Matt. 7. 13. Marc. 11. Ioh. 10. 14.

Panis, pisces, uũ, a deo roganda.

Psal. 103.

D & quærit à deo adiutorium, vt in mediis tentationibus non
submergatur, sed viuat, & sicut piscis custodiatur. Quum au-
tem petit, qui sibi virtuosarum animarum fructus dari petit.
Quæ sanè animæ auibus conferuntur, quæ alas sumpserunt,
& spiritu alleuiatæ super terrena sese extulerunt. Et erat eiu-
Matt. 4. ciens dæmonium, & istud erat mutum: quumque eiecisset dæmonium,
12. locutus est mutus: & admiratæ sunt turbæ. Quidam autem ex eis di-
xerunt, Per Beelzebul principem dæmoniorum eiicit dæmonia. Et alii
tentantes, signum de cælo quærebant ab eo. Ipse autem quum sciret
cogitationes eorum, dixit eis, Omne regnum aduersus seipsum diui-
sum, desolatur, & domus super domum cadit. Quòd si satanas quoque
aduersus seipsum diuisus est, quomodo stabit regnum eius, quia dicitis
me per Beelzebul eiicere dæmonia? Quod si ego Beelzebul præsidio
E dæmonia eiicio, filii uestri cui⁹ præsidio eiiciũt? Ideo ipsi iudices uestri
erunt. Porro si digito dei eiicio dæmonia, profecto peruenit ad uos re-
κωφὸς quis dicitur. gnum dei κωφὸς mutus frequenter dicitur, qui neque audit, ne-
que loquitur. dicitur autem & qui nõ audit: propriè verò qui
neque audit, neque loquitur. Et sanè qui à natiuitate non au-
diunt, iidem etiam necessariò nõ loquuntur. Illa enim loqui-
mur, quæ per auditum loqui didicimus. Quando autem quis
non audit, non mirum si neque loquatur. Verum secus est si
casu cuiuspiam auditus offendatur. Nam eum qui talis est lo
qui nihil prohibet. Vnde qui ad dominũ adductus est, & lin-
gua & auribus impeditus erat. Figura autem hic est humanæ
naturæ, quę à dæmonibus detenta, nõ audire potest sermonẽ
dei; multoq; minus eloqui valet. At dominus postquàm vene
F rit, dæmonesque effugarit, dæmoniacas affectiones & opera
inquam, fecit nos audire & eloqui veritatẽ. Non solum enim
sermones dei audire oportet, sed etiam aliis loqui. Audiamus
igitur qui habemus in nobis diabolica opera, & putamus nos
docere alios, & cupimus ab hominibus salutari rabbi. Egre-
so enim dæmonio, verus sermo & doctrina fit. Quandiu autẽ
intra nos fuerit dæmonis operatio, etiamsi videamur loqui,
nou loquimur. Pharisæi sanè miraculum arguunt: & dominũ
vt magum contumelia afficiunt. Dicunt habere eũ amicum
principem dæmoniorum, atq; illius cooperatione eiicere dæ-
monia. Ad quos dominus, Quomodo (inquit) potest dæmon
eiicere alium dæmonẽ? Hoc enim esset destructio regni eius.
Siquidem regnum illi putãt & quietem, habitare in homini-
bus: & si eiicit eos princeps ipsorũ, manifestum quòd seipsum
destruit.

destruit. Etenim omne regnum diuisum & seditiosum destrui A
tur, & domus diuisa. Domum autem siue ædificium intellexe
ris, bene. Nam ædificium quandiu cohibet se, & seruat conti-
nuitatem, consistit: postquàm autem etiam muri dispescunt,
cadit. Siue eos qui domũ inhabitant intellexeris. nã hi quan-
diu pacifici sunt, conseruantur: quum autem inter se dissidẽt,
cadũt. Esto autem quòd ego eiiciam dæmonia in Beelzebul,
filii vestri, hoc est Apostoli, in quo eiiciunt? nonne manife-
stum quòd in meo nomine? Quomodo igitur dicitis quod
ego eiiciam in Beelzebul, quasi opus habeã illorum virtute,
quũ filij vestri, sancti scilicet Apostoli, in meo noĩe dæmonia
eiiciant? Igitur ipsi cõdemnabũt vos. Manifestum enim quòd
si illi in meo nomine eiiciunt dæmonia, mihi non opus sit vir
tute alterius. In digito ergo dei, hoc est in spiritu sancto eii- B
cio, & non in malo spiritu. Digitum autem spiritum dicit, vt Digit⁹ dei
scias quòd sicut digitus eiusdem substantiæ est cum alio cor- quis.
pore, ita & spiritus eiusdem substantiæ est cum patre & filio. Esaiæ. 11.
Fortassis autem & ideo, quia filius dicitur manus dei, & re-
quieuerunt super eum septem efficaciæ spiritus, nõ quòd per
spiritum agatur, sed quia substantialis est spiritui. Vtpote
ex donis & efficaciis spiritus sancti est sanare: propterea dici
tur in spiritu dei, hoc est, in spirituali dono eiicere dæmonia.
Nam sicut digitus pars est manus, ita spirit⁹ donationũ pars
fuit spirituum quos habuit Christus. hoc est operationũ spiri
tus. Propterea si eiicio (inquit) dæmonia efficacia diuinæ vir
tutis, peruenit vtiq; in vos regnum dei. Quod talẽ habet sen-
sum. Destructum nũc est regnum diaboli, regnatq; deus qui C
dæmones effugat. Audi enim quid deinceps dicat. Quum
fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt ea quæ possidet. Vbi
uero fortior eo superueniens uicerit eum, uniuersa arma eius aufert,
in quibus confidebat, & spolia eius distribuit. Qui non est me-
cum, contra me est: & qui non colligit mecum, dispergit. Quum
immundus spiritus exierit ab homine, ambulat per loca arentia, quæ-
rens requiem: & non inueniens, dicit, Reuertar in domum meam
unde exiui. Et cum uenerit, inuenit eam scopis mundatam atque or-
natam. tunc uadit, & assumit septem alios spiritus nequiores ipso, &
ingressi habitant ibi, & fiunt extrema hominis illius peiora primis.
Fuit quidem, inquit, ante aduentum meum fortis satanas, &
custodiebat atrium suum, hoc est prævalebat & imperabat
humanæ naturæ fortiter & secure. Postquam autem ego veni
illo

D illo fortior, & vici mundum, omniaque arma eius in quibus fidebat, omnia scilicet peccatorum genera, illa enim
Arma diaboli. arma sunt diaboli in quibus fidebat & prævalebat. Arma igitur (inquã) illa eius diripui ego qui sine peccato inventus, vnde infirmata sunt: & spolia eius, hoc est, homines quos habebat, quasi spolia ab eo rapui, & trado ea, aliud alij angelo fido custodi, vt pro dæmone, cuius tyrannidem tulerat, habeat angelũ. Vel aliter, Egóne cõmunionem cũ Beelzebul habeo? Meũ op⁹ est cõgregare filios dei dispersos, illius vero congregatos dispergere. Quomodo igitur de me cogitatis quòd communionem habeam cum satana? Et profectò hęc cogitatio hinc oritur, quòd dæmones magis nunc vos q̃ olim prætimant. Etenim habuistis etiam olim immundũ spiritũ, qui habitabat in vobis quãdo idola colebatis, & prophetas occidebatis, & visus est postea exire à vobis: at nunc rediit in domũ suam, hoc est, animas vestras, cũ septẽ spiritibus, hoc est multis (scriptura enim septem pro multis vsurpat) fecitque vobis
Septẽ, pro multis. extrema peiora primis. Quum enim idola coleretis, prophetasque occideretis, nondum iniura afficiebatis filium dei, qui nunc propter vos in carne apparuit. Nunc autem quæ spes salutis, quando & incarnato filio dei, qui & propter vos miracula operatus est, in tantam ingratitudinem & contumeliam prorupistis? Porro loca inaquosa, animę sunt eorum qui nihil aquosum & dissolutum habent, sed aridæ & solicitæ sunt, in quibus nullam quietem inuenit spiritus immunditię. Et quoniam in talibus animabus malignum nullũ domicilij locum inuenit, ad Iudæos reuertitur, & fiũt ipsis posteriora deteriora primis: neq; adhuc habent prophetas (occiderũt enim verbum) neque vnctionem. Christum enim crucifixerũt, Hæc enim in illis olim apparebant, quãuis idola colerent: nunc autem quia in filium dei peccarunt, omnibus illis priuati sunt.

Factum est autem, quum hæc diceret, extollẽs vocem quædam mulier de turba, dixit illi, Beatus uenter qui te portauit: & ubera quæ sensti. At ille dixit, Quinimmo, beati qui audiunt sermonem dei, & custodiunt illum. Turbis autem condensantibus se cœpit dicere, Natio hæc mala est, signum quærit: & signum non dabitur ei, nisi signum Ionæ prophetæ. Nam sicut Ionas signum fuit Niniuitis, ita etiam filius hominis erit nationi isti. Regina austri surget in iudicio cum uiris nationis isti, & condemnabit illos: quia uenit a finibus terræ ut audiret sapientiam Salomonis, & ecce plus quàm Salomon hic.

Matt. 12. Ionæ. 2. 3. Re. 10 2. Par. 9.

Niniuitæ

Niniuitæ surgent in iudicio cum natione hac, & condemnabunt illam, quia ad pœnitẽtiã adducti sunt prædicatione Ionæ: & ecce plus quàm Ionas hic in loco. Pharisæis & scribis miracula taxantibus, mulier simplex doloq; carens illa celebrat. Vbi aũt sunt qui dicunt dñm apparẽter tantũ apparuisse? Hæc igitur testis sit q̃ & vbera lactẽt. Ipse vero beatos dicit illos qui custodiunt sermonem dei, non destituẽs beatitudine matrẽ suã, absit: sed ostendit q̃ etiam illi nulla vtilitas futura sit ex eo q̃ pepererit & lactauerit ipsum, nisi virtutes alias ões habeat. Insuper & hæc tẽpestiue dicit. Quia enim inuidi & inobediẽtes arguebant alios qui sermones eius audiebãt, ideo Christus contrà beatos eos dicit. Fortassis autẽ & propter sanatum surdũ hæc dicit: vt & ipse quum audierit, faciat sermonẽ, & nõ fiat ei in condemnationẽ recepta audiendi virtus. Congregãtibus autem se turbis, cœpit Iesus reprehẽdere ingratos. Nã quoniam erant quidã apud eos qui quærebãt signũ de cęlo fieri à Iesu: dicebãt enim, Signa quę fecit, de terra sunt, & facit ea in Beelzebul mũdi principe, qui potestatẽ habet terræ: de cælo aũt non poterit, eò quòd nõ sit filius patris cælestis: quia inquam fuerunt quidam hęc dicẽtes, eius gratia arguit eos dñs, & dicit, Dabitur vobis signum, id quod ostẽdet vobis me verũ filium cælestis patris, Quale hoc? Ionæ signũ, hoc est resurrectionis. Sicut enim ille tribus diebus fuit in ventre ceti, ita & ego tres dies faciã in vẽtre magni ceti, hoc est inferni, & resurgam. At Ionæ quidẽ, postquam reuixit ex ventre ceti, crediderunt Niniuitæ: mihi autem etiam quum resurrexero, non credet generatio ista: vnde condẽnabitur, quòd neq; Niniuitas sint imitati, q̃is maior nunc hic assit q̃ Ionas. Nã & ob meã dignitatẽ, & prædicationis genus, maior monstratur excellẽtia. Et dñs, ille seruus: ego regnũ cælorũ prædico, ille salutẽ, ne perirẽt: ego cũ miraculis, ille absq; miraculis. Similiter & regina austri iudicabit nationem hãc, quia ex finibus terræ venit vt audiret sapientiã Salomonis. Intelligas quoq; obsecro per reginã austri, omnem animã quæ in bono valida est, & perseuerat. Et vt tale quid dicã, aquilo in scriptura infamatur tãquàm aduersarij regio. Gelida em̃ est & rigida, ac mortua facit. Auster verò laudatur vt vẽtus calidus, & viuificãs, & stupida mẽbra cõfouẽs. Ideo & ĩ Cãticis spõsus aquilonẽ fugans dicit, Surge aqlo, & veni auster. Et iterũ Propheta dicit, Et cũ q ab aqlone est, exterminabit dñs, satanã scilicet.

Signũ Ionæ quod fuerit. A B C *Regina austri quæ intelligatur.* Cant. 4. Iohel. 2.

Igitur

D Igitur anima quæ regnat in austro, in bona parte spiritualis
Sapientia vitę, & imperiū habet in operibus, venit vt audiat sapientiā
Solomonis hoc est, ad contemplationem ascendit. Sapientia enim Solo-
quæ fuerit. monis, pacifici regis domini & dei nostri sapientia est: ad
quam non veniet quis aliter, nisi regnauerit in bona vita, &
Matt. 6. per actiuam imperauerit. *Nemo lucernam accendit, & in abdito ponit, neque subter modium, sed super candelabrum, ut qui ingrediuntur, lumen uideant. Lucerna corporis est oculus. Quum igitur oculus tuus fuerit simplex: totum quoque corpus tuum lucidum erit. quod si malus fuerit, etiam corpus tuum tenebrosum erit. Vide ergo ne lumen quod in te est, tenebræ sint. Si ergo corpus tuū totū lucidū fuerit, nō habens aliquam partem tenebrosam: sic erit lucidum totum, ac quum lucerna fulgore illuminat te.* Quoniam inuidi Iudæi mi-
E racula videntes, ea calumniabantur ob mētis malitiam, eius
gratia dominus hæc dicit, Quasi lucernam, hoc est noscendi
deum beneficium, quo videmus veluti si nobis datum esset lu-
men, homines absondunt mentis iudicium, & præ inuidia
obtenebrati, miracula & beneficia nō vident, quanuis in hoc
acceperimus mētem, vt super candelabrum ponamus, vt cæ-
alij lumen videant. Videtur autem mihi hoc dicere, O pha-
risæe, habes scientiam, hoc est lucernam: oportet te scientia
illa vti, vt per eam agnoscas miracula, & aliis quoque ostende-
dere & monstrare possis quòd sint opera filij dei, & non Be-
elzebul: vt hi qui ingrediuntur, hoc est nouitij, & qui instru-
untur, lumen videāt. Nam qui sapiens est, iam ingressus est:
qui autem discit, adhuc ingreditur. At pharisæi vos hoc fa-
F re non vultis, sed oculum mentis vestræ, qui simplex erat, fa-
cistis obliquum & obscurum. Et enim sicut oculus corporis &
quid habet, hoc & corpus habere facit: si quidem lucem ha-
bet, ac lucidus fuerit, erit & corpus in luce: sin tenebrosus
fuerit, erit & illud in tenebris: simili modo eundem affectū
habet anima, quem habet mens. Et si inuenerit oculum qui
accepit à deo, & lucem obtenebrari vel ab inuidia, vel ab aga-
ritia, vel vt in summa dicā, carnalitate: obtenebratur & ipsa.

Et quum loqueretur, rogauit illum quidam pharisæus ut pranderet apud se. Ieiunus autem ingressus accubuit. Pharisæus autem quum vi-
Matt. 23 *set, admiratus est quòd non prius lauasset ante prandium: & ait dominus ad illum, Nunc uos pharisæi exteriora poculi catinique mundatis, & quod intus est uestri, plenū est rapina & malitia: stulti: nonne qui fecit quod foris est, etiam id quod intus est, fecit? Verumtamen quod*

superest date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt uobis. Scie- A
bat quidem pharisæorum liuorem dominus, & nihilominus *Cur cum*
comedit cum eis propter ipsum, quòd mali erant, & cor *pharisæis*
rectione opus habebant. Nam propter hoc comedit cum eis, *& malis*
vt occasionem apprehendat, & eorum mores emēdet. Proin- *manducat*
de & nunc stultam eorum consuetudinē taxat, nempe lotio- *dominus.*
nem antequam comedant: docens quòd oporteat animā per
bona opera purificare. nam lauari aqua nō animam, sed cor-
pus purificat. At stulti illi putabant quòd cum corpore quan
do baptizabatur & lauabatur, simul & anima purgaretur. Do
minus igitur pulchro calicis exemplo vsus est. Quia enim tē
pus erat mensæ, calicis & catini meminit, ab his quę ob ocu-
los sita erant, testimonium afferens, & persuadens pharisæis
quòd sicut nulla quidem vtilitas est extrinsecus mundum es- B
se poculum, intrinsecus autem impletū esse sordibus: sic neq;
si corpus baptizetur, anima autem omni plena sit immundi-
tia, vtpote rapina & malitia. Insinuauit autem duas affectio-
nes quibus laborabant Iudæi, auaritiam per rapinam, inui-
diam autem, & quæ ex inuidia proueniunt, per malitiā. Nul
la igitur vtilitas est quādo sic habet anima stulti. Nonne qui
fecit corpus, quod multa cura dignaris, etiam animam fecit?
Debes igitur & illam purgare. Deinde docet eos quomodo
purgandum sit: nempe quod interius, per eleemosynam in-
quit. Vide autem quomodo duas illorum affectiones sanet,
inuidiam dico & rapinam, per hoc quod subiicit eleemosy-
nam. Nam qui verè miseretur, non inuidet ei qui misericor-
diam assequitur. Et quia duos morbos eis exprobrauit, vno C
remedio eleemosynæ vtrunque sanat, quę prima est filia dei- *Eleemosy*
ficantis charitatis. Si enim affuerit dilectio, vbi manebit aua *na filia*
ritia & inuidia? Ea igitur quæ insunt, hoc est, facultates ve- *pria deifi*
stras. Benedixit ea quæ insunt, & non dixit, ea quæ sunt, eò *cantis cha*
quòd diuitię insunt in corde auari, & sedēt in eo. Ideo & Da *ritatis.*
uid dicit non apponendum cor diuitiis, hoc est ne agglutine *Psal. 61.*
tur nec colligetur eis cor. *Sed uæ uobis pharisæis, quia decimatis mentam & rutā, & quoduis olus, & præteritis iudicium & charitatem dei: immo hæc oportuit facere, & illa non omittere. Væ uobis pharisæis, quia diligitis primas cathedras in synagogis, & salutationes in foro. Væ uobis scribæ & pharisæi hypocritæ, quia estis ut monumenta quæ non apparent, & homines ambulantes super, nesciunt.* Respondens autem quidam ex legisperitis ait illi, Magister, hæc di-

cens etiam

D *cens etiam nos afficis contumelia. At ille ait, Et uobis legisperitis ua-*
quia oneratis homines oneribus quæ portare non possunt, & ipsi uno
digito uestro non attingitis sarcinas. Væ uobis, quia ædificatis mo-
menta prophetarum : patres autem uestri occiderunt illos. profecto
testamini quòd comprobatis facta patrum uestrorũ, quoniam illi quidem
dem eos occiderunt, uos autem ædificatis eorum sepulcra. Propterea
& sapientia dei dixit, Mittam ad illos prophetas, & apostolos, & ex
illis occident & persequentur: ut requiratur sanguis omnium prophe-
tarum qui effunditur à constitutione mundi à natione ista, à sanguine
Abel usq; ad sanguinem Zachariæ, qui periit inter altare & ædem.
profecto dico uobis, requiretur ab hac natione. Pharisei ne trãsgre-
Gen. 4. derentur in vllo legem, decimas etiam de minimis dabãt. &
2. Pa. 24 si quis illos reprehendebat tam paruarũ rerum rationem ha-
E bentes, legem proferebant, quæ de omnibus decimas offerri
sacerdotibus præcipiebat. Itaq; dominus dicit, Sicut illa non
negligitis, ita oportet vos & iudiciũ & dilectionem dei face-
re. Quoniã iniusti erant, viduasq; & orphanos pessundabãt,
dicit q; oporteat eos habere iudicium, hoc est iustũ iudicii.
Et quia contemptores dei erant, temere sacerdotalibus ope-
ribus se credentes : idcirco præcipit eis vt charitatem dei ha-
Duæ dile beãt. Nam qui diligit deũ, nõ contemptim facit opera eius.
ctionis spe Fortassis autem, vt mihi videtur, quoniam duę sunt dilectio-
cies. nis species, vna erga deum, altera erga proximum, duas illas
infinuat. Dicendo enim iudicium, indicat dilectionem erga
proximum. Iuste enim iudicare proximum, & non concula-
re eum, ex dilectione fit. Dicendo vero dilectionem dei, osten-
F nino significat generalem affectionem erga deum. Et quan-
do quis diligit proximum, nõ propter viduam quandam, vel
turpem affectionem, sed iuxta deum: itaq; & illa dilectio dei
dicta fuerit, quòd eam mandauerit deus. Volebant autẽ pha-
risæi ab omnibus hominibus honorari & salutari vt doctores
in foro. Hoc enim vult salutatio & appellatio. Similes igitur
estis (inquit) monumentis, quæ plena quidem sunt omni pu-
tredine, extrinsecus autem marmore fulgere vidẽt homines
nescientes quid calcent, alioquin abominarentur abomina-
tionem quæ intra est. Legisperitus vero stultè ad reprehen-
Pharisæi. dendum procedit. Sanè alij erant legisperiti, & alij pharisæi.
Legispe- Nam pharisei videbantur vt monachi, & qui ab aliis se segre-
riti. gabant. Legisperiti verò scribæ erant & doctores, qui solue-
bant quæstiones legis. Onerabant itaque homines grauibus
& intolerabilibus, mãdantes ea quæ in lege obseruatu difficilia, & ipsi neq; digito attingebãt: hoc est, ipsi nihil ex his quę aliis imperabant, faciebant. Nam quando docẽs facit quę docet, alleuiat onera, exemplóq; suo consolationem affert discipulis. Quando autem nihil horũ facit quę docet tũc q̃ docet, grauiora onera videntur discipulis, ita vt à doctore nullam rectè faciendi vim accipiant. Declarat quoque dominus Iudæos nepotes esse ac hæredes malitiæ Cain, eò quòd dicit quòd omnis sanguis effusus ab Abel vsque ad Zachariam, à natione illa expetetur. Etenim vos prophetas qui erãt fratres vestri, occidistis, sicut ille Abel. Vnde quidam non absurde numerauerũt Cain inter eos qui prophetas occiderunt, à quo vindictæ exquisitæ sunt septem, supplicio scilicet leuiore: Lamech autem inter eos qui occiderunt Christum. Et ideo septuagies septem vltiones dederunt, dispersi in captiuitatem, à qua nõ redibunt. Quis autem fuit Zacharias quem occiderunt inter templum & altare? Alij quidem dicunt fuisse Zachariam filium Ioiadæ, quẽ lapidarunt, vt discimus ex libro Regum. Alij verò patrem præcursoris, eò q; ille ordinauerat dei genitricem cum virginibus etiam postq̃ peperisset Christum, & constituerat eam in loco quo illę stant. hic enim locus est inter templum & altare, quod est extra æreum, & propterea occiderũt eum. Nã quia expectabant Christum quendam regem suum futurum, nolebant autem regem ferre, ideo occiderunt sanctum, qui asseruerat virginem peperisse, & Christum natum esse regnaturum super eos, quod auersaban tur. absque enim rege volebant esse. *Væ uobis legisperitis, quia* C
tulistis clauem scientiæ. ipsi nõ introistis: & eos qui introibant, uetui-
stis. Quum autem hæc ad illos diceret, cœperunt legisperiti & pharisæi grauiter insistere, & captiose eũ interrogare de multis, insidiãtes
ei, & quærentes aliquid uenari ex ore eius, quo accusarent eũ. Cla Clauis sci
uem scientię nominauit dominus doctrinã, & legis manudu- entiæ.
ctionẽ, quę valebat adducere ad Christũ. Lex enim omnino Lex.
nos ad Christũ manuducit. Legisperiti igitur, qui sibi rectè legẽ interpretari videbantur, scientiæ clauem malignè tenebant, & non aperiebant ianuas legis, per quas intrarẽt & ipsi & populus ad Christũ, quandoquidem lex ianua est ad Christum. Veruntamen ianua ista clausa est, nisi quis obscuritatẽ legis manifestet & aperiat, faciatq; manifestam. Etenim do- Iohan. 5.
minus dixit, Si credidissetis Mosi, credidissetis vtiq; & mihi.

Et iterum

D Et iterum, Scrutamini scripturas, quoniam istæ sunt quæ testi-
monium perhibent de me. Et vos non vultis venire ad me. Et
Exod. 12. vt exempli gratia vnum ostẽdam, Agnus immolabatur à Iu-
dæis, & vngebantur superliminaria, & carnes comedebant,
& erat eis victoria contra exterminatores. Significabat hoc
planè mysterium Christi, quo vt agno immaculato & puro
occiso perfusi sunt nostri postes, ira & concupiscentia, & ho-
rum superliminare rationalis vis: carnemq; filij hominis co-
medimus, & vicimus quidem animales virtutes nostras per-
dentem. Et pleraque in lege Christum significabant. Clausa
enim erat lex obscuritate literæ, quasi ianua quadam. Si aut
cuipiam doctrina concredita fuerit, hic habet clauem scien-
tiæ: si voluerit aperire, & ipse intrabit, & aliis dux erit: id
quod legisperiti non fecerunt, sed tulerunt clauem scientiæ,
E hoc est absconderunt, obscurarũt, & iam quasi claui è medio
sublata, hoc est legis interpretatione, manfit clausa eius ia-
nua. Intelligas item & fidem clauem esse scientiæ. Per fidem
Esai. 6. datur vera scientia: vnde propheta Esaias dicit, Nisi credi-
ritis, non intelligetis. Igitur legisperiti clauem hanc, hoc est
fidem, è medio abstulerunt, & absconderunt. Nõ enim sine-
bant quosdam credere in Christum omnium saluatorem. Ille
miracula faciebat, & populus per miracula credens agnita-
Matt. 12. rus erat deum: at hi in Beelzebul dicebant eiicere dæmonia.
Vides quomodo abstulerunt clauem scientiæ, non sinentes
credere id per quod scientiam illi acquisituri erant. Docebat
enim in synagogis voluntatem dei: illi autem dicebant, Dæ-
Supra eo. monium habet, & insanit: quid illum auditis? Tulerunt igi-
F tur verè clauem scientię, & ipsi ingressi nõ sunt, & alios pro-
hibuerunt maximè ingredientes, hoc est, studiosos cognitio
nis diuinæ. Illo autem adhuc loquente hæc, illi quasi attesta
rentur dicta eius, ostentarunt se illo aliquatenus sapientio-
ἀπεσοματίζειν. res, atq; occludere illi os (quod Græci dicunt ἀπεσοματίζειν)
incipiebant, hoc est, frequenter interrogare, & perplexum fa
cere: id quod fieri solet quando plures interrogant vnum de
aliis atque aliis argumentis. tunc enim qui respondere nõ va
let, omnibus specimen ac indicium stulti exhibet, eo quòd
perplexus sit redditus. Hoc igitur struebant etiam maledicti
illi contra Christum. Multi enim interrogantes vnum, vide-
bantur illi os occludere, & perplexum reddere: ita vt nõ pos
set eis respondere, id quod verisimiliter accidit. Quomodo
enim

enim vnus posset multis respondere alia atq; alia interrogan A
tibus? Potest aũt & os occludere & ἀπεσοματίζειν sic intelligi,
hoc est illaqueare, & ob testimoniũ oris quem apprehendere.
Quando enim apprehẽditur ac capitur ex his quę ipse dicit,
videtur ab ore capi, & ab ore suo rapi, atq; condemnari. Por-
ro & sequentia hoc declarant, quęrẽtes (enim inquit) venari
quippiam ex ore illius. quod enim paulò antè dixerat os eius
occludere, hoc nunc dicit venari quippiã ex ore eius. Interro
gabant autẽ ipsum de lege, vt eum blasphemũ arguant, qui
Mosen taxasset. hoc enim suspicabantur. Aliquando interro-
gant de his quę ad Cæsarẽ attinebant, vt eum denuncient se-
ditiosum, & tyrãnidis studiosum, & omnino talia, qualia aui
mæ pessimæ & malignissimæ ac omni iniquitate plenæ ex-
cogitarent. B

CAPVT XII.

Q Vum autem conuenisset innumera turbæ multitudo, Matt. 10
adeo ut se inuicẽ cõculcarent, cœpit dicere ad discipu- 16.
los suos, Primũ cauete uobisipsis à fermẽto pharisæo- Marc. 4.
rum, quod est hypocrisis. Nihil enim opertũ est, quod 8.
non reuelabitur: neq; absconditum, quod non scietur:
quoniã quæ in tenebris dixistis, in lumine audientur: & quod in aurẽ
locuti estis in conclauibus, prædicabitur in tectis. Phariſęi quidem
ipsum venari tentabant in sermone. vt turbas ab illo abarce-
rent. At res in contrariũ euenit, magisq; adierunt turbę, & in C
turbas innumeras colligebantur, & ita singuli cupiebant ap-
propiare ei, vt & se inuicem cõculcarent. Sic igitur fortis est
veritas, & dolus infirmus. Iesus itaq; visa fraude phariſęorũ,
& ꝓ figuram quidem interrogantium gererent, re autem ve
ra illaqueare conarentur: dixit discipulis suis de simulatione
pharisæorum, arguẽs omnino illos, & denudans corda illo- Fermentũ
rum simulatione plena. Fermentum autem vocat hypocrisin pharisæo
& simulationem, quòd acerba sit, & plena veteris malitiæ, & rum.
transformet corrumpátque secum hominum mentes quibus
admixta fuerit. Nihil enim sic mores alterat, vti hypocrisis.
Qui igitur Christum discunt, hypocrisin fugiunt. Christus
enim quum sit veritas, mẽdacio aduersatur. Porro omnis hy-
pocrisis mendacio plena est, & aliud quidem est, & aliud fin Hypocri-
git. Pharisæi itaque (inquit) latere se putant per hypocrisin, sis.

D bonos mores sibi effingentes. Atqui nihil occultũ est, quod non reuelabitur. Omnia enim & verba & cogitationes nudæ ante iudicium in supremo illo die apparebũt: quin & in præsenti vita multa eorum quę occultantur, manifestari solent. Quæcunq; igitur in tenebris dixistis, & in promptuariis & occultè locuti estis, prædicabuntur in lumine & in tectis. Et hæc quidem videtur ad discipulos dicere, sed ad phariſæos dirigit, insidias illorum insinuans: & quasi hoc eis manifestat, quãuis ad discipulos videatur loqui. Quoniã ò phariſęi, quęcunq; in domo, hoc est in tenebrosis vestris cordibus cogitatis, tentantes me illaqueare, in luce audiantur & cognoscentur. Ego enim sum lux, & nõ potestis à me occultari, sed in meo lumine omnia tenebrarũ vestrarum consilia internoscũtur. Et quod inter vos in aures cõsultatis, ita celebrabitur,

E vt super tecta summa prędicetur. Poteris autem illa etiam sic intelligere, quòd lux sit Euangeliũ, & domus sublimis, Apostolorum summæ animæ. Quęcunq; autem phariſęi cõsultarunt, prędicata sunt postea & audita in lumine Euãgelij, stante super apostolicas animas magno prędicatore spiritu. *Dico autẽ uobis amicis meis, Ne terreamini ab his qui occidunt corpus, & post hæc nõ habent quod amplius faciant. Ostendã autem uobis quem timeatis. Timete eũ qui postq̃ occiderit, habet potestatem conijciendi in gehennã. Certè dico uobis, hũc timete. Nonne quinq; passerculi uenũt minutis assibus duobus? & unus ex illis non est in obliuione coram deo. quin & capilli capitis uestri omnes numerati sunt. Nolite ergo timere: multis passeribus pluris estis.* Postq̃ dñs hypocrisin pharisæorum accusauit, & discipulos suos ab illa deterruit, & intersum pharisęos iterũ perstrinxit per hoc quod dixit, Quod dixistis in tenebris, audietur in lumine: nũc ad amicos suos per fectiora loquitur. Vbi enim spinas execuit, iam & bonũ semẽ seminat. Dico aũt vobis amicis meis. Ea enĩ q̃ priꝰ dixerat, non ad ipsos, sed ad phariſęos dicta fuerãt. Vobis igitur dico amicis meis. Nõ enim oĩbꝰ sermo ille cõgruit, sed his qui ex toto

Roma. 8. corde diligunt, & dicere possunt: Quis nos separabit à dilectione Christi? Talibus enim admonitio illa cõuenit. Ne timeatis, inquit, ab his qui occidũt corpus. nihil enim amplius nocere poterunt: tametsi paruum damnũ ab illis eueniat, quod corpori nocent, quod alioqui passurũ esset etiã illis non longè tibus. Ille autem dignus qui timeatur, qui non solum corpus punit, sed & animam immortalẽ possessionem immortalibus subiicit

subiicit pœnis, iisq; ardentibus. Itaq; in spirituale certamen A
vngit & prępărat amicos suos Christus, testésq; suos facit, ac
humano metu exuit. Homines enim (inquit) iram suam vltra
corruptibile hoc corpus extendere nequeunt: finísq; insidiarum illorum cõtra nos, carnis mors est. Deo autem puniẽte,
non carnis solum damnũ est, sed & misera anima cum suppliciis vadit. Scito autem hoc loco, quòd peccatoribus mors ad
supplicium infertur, & in hac vita puniuntur quum occidun
tur, & in alia dum in gehennã coniiciuntur. Perscrutans autẽ
verbũ, etiam aliud quiddam simul intelliges. Vides enim q̃
non dixit, Metuatis eum, qui postquã occiderit, mittit in gehennã: sed habentem potestatẽ mittendi. Non enim semper
qui moriũtur peccatores, mittuntur in gehẽnam, sed sunt in
potestate dei, vt etiam dimitti possint. Hoc autem dico pro- B
pter oblationes & distributiones quę fiũt pro defunctis, quæ *Defuncto*
non parum conducunt etiã his qui in grauibus peccatis mor *rũ auxiliæ*
tui sunt. Non omnino igitur postquam occidit, mittit in ge- *Purgato-*
hennam, sed potestatem habet mittendi. Ne igitur cessemus *riiassertio*
per eleemosynas & intercessiones propitiũ reddere eum qui
potestatem habet mittendi, non semper autem potestate hac
vtentem, sed & valentem remittere quiddam: quoniam mul
ti putant moriẽtes pro veritate à deo derelictos. Ne hoc existimetis vos, inquit: non enim moriuntur quasi à me derelicti. Si enim nullus ex passerculis qui venduntur, in obliuione est: multo maioris igitur vestra mors erit, qui amici mei
estis. Quasi ego non prouideam vobis? Equidem tantam ve- C
stri curã gero, vt & omnia vestra subtiliter perspecta sint, &
numerati capilli vestri. Quauis igitur vos in tentationem
cadere permittam, suppeditabo tamen vbertim sufferendi
vires. Sæpe autem si quem infirmiorem videro, non permitto illum in tentationes incidere. Nam qui sum curator, &
omnia bene scio, & numerata habeo etiã minutissima: distribuo vnicuique quod suę mensuræ congruit. Porrò si obser- *Exodi. 38*
uaueris, in scriptura inuenies numerantem omnia quæ ad *Num. 26*
mensuram virilis ætatis peruenium, dignáque diuina enu- *32.*
meratione. Per caput autem vniuscuiusque Christi fidelium,
intelligenda vita Christo grata: per capillos vero eius, particularia opera, & quibus corpus mortificatur, quæ numerantur apud deum & supputantur. Talia enim nostra opera
diuinam visitationem merentur. Iam quidam intelligũt per

Universidad de Deusto
Biblioteca

D quinq; passerculos, quinque sensus, qui duobus minutis assibus venundantur, hoc est, nouo & veteri testamento, & non sunt in obliuione apud deū. Quorum enim sensus recte cōponuntur, & sobrij sunt, & rationi subduntur, ita vt nō sint inutiles, sed valde vtiles in spiritualē cibum: hi non sunt in obliuione apud dominum. *Dico autem uobis, omnis quicunq; confessus fuerit in me coram hominibus, & filius hominis confitebitur in illo corā angelis dei. Qui autem negauerit me corā hominibus, negabitur coram angelis dei. Et quisquis loquitur dictū in filium hominis, remittetur illi: ei uerò qui in spiritum sanctum conuitium dixerit, non remittetur. Quum autem adduxerint uos ad synagogas, & ad magistratus ac potestates, nolite soliciti esse qualiter aut quid respōdeatis, aut quid dicatis. Spiritus enim sanctus docebit uos in eadē hora quid*

E *oporteat uos dicere.* Nunc autem præmium martyrij adiicit. Postquam enim dixit, ne timeatis ab his qui occidūt corpus: & adiecit quòd capilli vestri numerati sint: vis? etiam mercedem audi: Quisquis cōfitebitur in me, confitebitur corā deo. In me (dicit) confitebitur, hoc est, meo adiutorio adiutus, & mea virtute. confitebor igitur & ego in illo, hoc est, sub ipso cooperans. Opus enim habemus & nos deo duce, sine quo nihil possumus: & deus quoque opus habet nobis. *Si enim non* inuenerit in nobis opera digna, neque nos assumet: alioqui personarum acceptor esset. Cōfiteamur igitur & nos in illo, hoc est, in eius cooperatione: & ipse in nobis, hoc est, intra nos cooperans. Si enim non dederimus ei occasionē, non cō-

F fitebitur pro nobis. Qui autem negauerit, non in virtute dei negat: ideo nō apponit, in me. Quid autem si etiam hoc vult, quod omnis sanctus manet in Christo, & Christus manet in eo? Iuxta quod dictum est, Quisquis confitebitur in me, hoc est, in me manens, confitebor vtique & ego in illo manens. Et omnis qui dixerit sermonem in filium hominis, remittetur ei: hoc est, qui blasphemauerit in me, qui videor purus filius hominis, & comedo, & bibo, & cum publicanis versor: veniam cōsequi poterit, siue pœnituerit, siue non. Non enim imputatur ei peccatum si non credat. Quid enim vidit vt credat? Quid autem amplius vidit, quod indignum videtur conuitio? Vidit hominem versantem cum scortis, & ideo blasphemat eum: non igitur imputatur ei peccatum: Verisimile enim visum est: & quomodo filius dei, qui cum scortis versatur? Blasphemat igitur, & impostorem vocat eum, qui sic cōuersatur,

Deus opus habet nobis.

Caute.

Matt. 10 12.

Mar. 3. 8

uersatur, & facientem se filium dei. Quando autem quis conuitium dixerit in spiritum sanctum, non remittetur ei. Quod vero dicit, hunc sensum habet: Quando videns diuina miracula, & opera magna & præcellentia discredit, & calumniatur spiritus sancti operationes, illas Beelzebul attribuens, is blasphemat & conuitium dicit in spiritum sanctum. Et in spiritu maligno & non diuino miracula fieri dicens, veniam non consequetur, & non erit innocens, si non pœnituerit. Caute. Ei enim qui filium hominis blasphemat, peccatum non imputatur: ideo etsi non agat pœnitentiam, veniam consequetur. Videnti autem diuini spiritus opera, & blasphemanti, absque pœnitentia peccatum non remittetur. peccatum enim maximum habetur. Quum autem adduxerint vos ad sacerdotes, magistratus, & alios. Quia infirmitas nostra duplex est, & vel propter timorem pœnarum fugimus martyrium, vel propter simplicitatem, eo quòd non possumus reddere rationem nostræ fidei: sanauit quidem metum qui ex pœnis, quia dixit, Ne timeatis eos à quibus occiditur corpus. Sanat quoque nunc morbum qui ex simplicitate. nam quoniam non multi sapientes secundum carnem crediderūt, sed plures laici: Ne timeas (inquit) qui simplex es, & agrestis ac idiota, neque solicitus sis quomodo vel quid respondeas tyranno quum interrogatus fueris, vel quid dicas. alius concionandi modus erit. Spiritus enim sanctus docebit vos in illa hora quæ loqui oporteat: atque ita quid fuerit opus solicitudine, si quidem in illa hora à spiritu sancto docendus eris? Sic igitur vtroque modo nos ad martyrium instruit: sanat metum qui est ex corporali infirmitate, & qui ex simplicitate. *Ait autem ei quidam de turba, Magister, dic fratri meo ut diuidat mecum hæreditatem. At ille dixit ei, Homo, quis me constituit iudicem aut diuisorem super uos? Dixitque ad illos, Videte & cauete ab auaritia, quia non in abundantia cuiusquam uita eius ex iis quæ possidet.* Docens nos dominus quomodo oporteat contemnere temporalia, & quòd non opus sit multum occupari in terrenis, dimittit à se eum qui vocauerat se vt partiretur hæreditatem paternam: ideo & dicit, Quis me constituit iudicem vel diuisorem super vos? Quoniam enim ille omiserat petere vtilia, & animæ saluti conferentia: in terrenis & temporalibus negociis quærebat ipsum facere diuisorem: cuius gratia quasi vulgarem & nihil ex vtilibus di-

A Quãdo qs peccet in spiritum sanctum.

B Hoim infirmitas duplex.

C

D scere valentem dimittit, idque manſuetè & non auſterè faciens. Docet autem omnino per hoc omnes & qui tunc & qui nunc audiunt, omnia quidem terrena negligenda, & ob

Nõ contẽdẽdum cũ fratribus protemporalibus.

temporalia negocia non contendendum cum fratribus, cedendum autem magis illis, etiamſi velint auari eſſe. Ab eo enim qui aufert tua, ne repetas. Quærenda igitur quæcunque vtilia & neceſſaria ſunt ad ſalutem animę. ideo & ſubdit dicens, Videte & cuſtodite vos ab auaritia. vt à diabolica quadam fouea admonet nos vt fugiamus. Ad quos autem dixit, Videte & cuſtodite vos ab auaritia? Ad duos illos fratres, quoniam de hæreditate illi contendebant. Verisimile autem erat vnum ex illis duobus alterum iniuria affeciſſe, &

Coloſſ.3.

propterea de auaritia cum illis loquitur. Magnum enim hoc

E malum: idcirco & Paulus idololatriam ipſam vocat: forte quòd ad ſolos pertineat qui deum ignorant: vel, id quod etiam verius, quia idola gentium, argentum & aurum. igitur qui colit argentum & aurum, ſimilis eſt idolorum cultoribus. Eandem enim materiam adorant & amplexantur vterque. Superuacua itaq; fugienda. Quare? Quia non in abun-

Diuitias nõ comitatur uitælõgæuitas.

danti quodã vita illis eſt: non continetur vitæ menſura abundãtia. neq; enim qui multa poſſidet, diutius viuit: neque comitatur diuitiarum multitudinem vitæ longæuitas. Hoc autem dicit dominus confutans cogitationes amantium diuitias. Quoniam autem diuitiarum amatores exiſtimant quòd multo tẽpore diuitias poſſeſſuri ſint, & quaſi diu victuri undequaque opes colligunt, dicit, Miſer & ærumnoſe, nunquid

F ex multorum poſſeſſione vita tua productior erit: Cur igitur affligeris? manifeſtè pro incerta quiete. Incertum enim num ad ſenectutem pertingas, cuius gratia theſaurizas. Manifeſtum autem quod nunc inſumis in opes conquirendas.

Dixit autem ſimilitudinem ad illos, dicens, Hominis cuiuſdã diuitis uberes fructus ager attulit, & cogitabat intra ſe dicẽs, Quid faciam, quòd non habeã quò cõgregem fructus meos? Et dixit, Hoc faciã, Deſtruam horrea mea, & maiora extruam, & congregabo illuc omnia

Eccle.11.

bona mea, quæ mihi nata ſunt: & dicam animæ meæ, Anima, habes multa bona repoſita in annos multos: requieſce, comede, bibe, gaude. Dixit autem illi deus: Stulte, hac nocte animã tuam repetent abs te quæ uero paraſti, Cui cedent? Sic qui recondit ſibi, nec eſt erga deum dives. Poſtquã dixit vitam hominis non produci cum diuitiarum abundantia, ad confirmationem eius affert etiam parabolam: &

parabolã: & vide quomodo deſcribit nobis inſatiabiles ſulti diuitis cogitationes. Deus enim ſua faciebat, & ſolitã oſtẽdebat miſericordiam, vt non vnus tantũ agellus, ſed tota regio vberes illi fructus afferret: verum hic tam immiſericors erat, vt antequam reciperet ea, clauderet. Vide item & diuitum voluptates. Quid faciam? Neutiquam pauper ita loqueretur, quid faciam? ſed, non habeo quomodo induar, quomodo alar. Vide autem & diuitis voces, Quid faciam, quia non habeo vbi congregem fructus meos? Bona quidem eſt quies. Siquidem & pauper dicit, quid faciam. quia nõ habeo? & diues dicit, quid faciam, quia habeo? Quid igitur lucramur ex eo quòd plura congregamus? Quietem enim non lucramur, & manifeſtum id, quòd à curis: tantum autem peccatorum multitudinem nobis accumulamus. Deſtruam horrea mea, B & maiora extruam: quòd ſi regio plures in poſterum fructꝰ attulerit, iterum illa deſtruemus, & alia ædificabimus. Et quæ vtilitas deſtruendi & extruendi? Habes horrea. paupe- *Horrea dẽ*
rum ventres, quæ multa capere poſſunt, quæque incorrupti- *uitiarũ no*
bilia ſunt: cæleſtia enim ſunt & diuina: quandoquidem qui *ſtrarũ ſunt*
paſcit pauperem, deum paſcit. Vide item & aliam inſipien- *pauperũ*
tiam. Prouentus meos, hoc eſt, quæ mihi nata ſunt, & bona *uentres.*
mea. Non enim putabat hæc ſe habere ex deo, alioquin vt diſpẽſator dei aliter hæc diſpoſuiſſet: ſed ſuis laboribus parta putabat. idcirco & ſibi hæc tribuens, bona ſua & ſibi nata dicebat. quaſi diceret, Nullum habeo ſocium, nullum diuiſorem facio: non dei ſunt, ſed mea, ſolus igitur fruar, & ad frui tionem illorum deum non aſſumam. Quia autem iſta ſtulta, C videamus & reliqua. Anima, habes multa bona repoſita in multos annos. Longam ſibi præſtituit vitam, quaſi & illam terram colendo excoluiſſes. non enim & illa tibi inde nata eſt, neq; hoc tuum bonum. Comede, bibe, lætare. Euge quales animæ tuæ affectiones. nam comedere & bibere, irrationalis animæ bonum eſt: igitur quum etiam ipſe talem animã ſortitꝰ ſis, merito illi hæc tribuis. Rationalis vero animæ bo- *Rationalis animæ bona.*
num eſt, intelligere, ratiocinari, letari in lege dei, & bonis cogitationibus. Nõ ſufficit aũt tibi & comedere & bibere ò ſtulte, ſed & abominabilem voluptatẽ & turpiſſimã quę hãc cõſequitur, animæ imperas? Clare eñ dñs per hoc quod dicit, lętare, affectiones declarauit libidinoſas, & intẽperatas, quæ ſatietatem ciborum & potuum comitantur. Dixit autẽ

D ei deus, Stulte, hac nocte animam tuam repetét. Non hoc dicitur quasi deus familiare colloquiū habeat cum diuite, Dixit autem ei deus: sed sensum hunc habet quod dicit, Quum hæc illæ in mente haberet, dixit deus (fingitur enim hæc parabola (Stulte. Insipiés enim est & vanus omnis qui talis est,
Psal. 38. sicut & Dauid dicit, Vane omnis homo. ea causa thesaurizat, & nescit cui congreget eos. Nam quo pacto non est insipiens, qui ignorat quæ vitæ mensura apud solum deum? nec sibi quisquam suam vitam definire possit. Obserua itē & verbum, & repetent. Angeli enim sicut crudeles tributorum exactores & terribiles, tuam repetent animam, te etiam inuito, vtpote propter vitæ præsentis immodicum amoré obluctan
E tans commendat eam deo patri spirituum, neque mortem ægrefert. Corpore enim circūamictus est vt onere, quod leuiter deponit. Peccator vero qui animam carni subdidit, corpori nimium affectus, etiam illam fecit carnem, indiuulsam eam habere vult: idcirco dicitur ab eo repetita, sicut ab inobediente quodam debitore, qui traditur crudelibus exactoribus. Vide quoque quòd nō dixit, Repeto animam tuam: sed
Sap. 3. repetent. Iustorum enim animæ in manu dei. Et profecto in nocte ab huiusmodi repetitur anima. Non enim habet lumē diuinæ scientiæ sibi fulgens, sed quum est in nocte cupiditatis diuitiarum, & ab illa obtenebratur, morte comprehenditur. Sic vtique stultus est qui thesaurizat, & insipiés dicitur, & non transit cogitationem suā, sed in ipso cogitationis momento ex tota vita abscinditur. At si pauperibus & deo con-
F gregasset, nō sic se habuisset. Audiamus igitur, vt diuites fiamus in deum, hoc est vt in illo fiduciam habeamus, & vt ille habeat nostras diuitias, & diuitiarum cellam, nec dicam" bona nostra, sed bona dei. si autem dei sunt bona, ne priuemus deum bonis suis. Hoc est ditari in deo, credere quod si omnia dedero, & euacuauero me totum, nō me aliquid defectu rum est. Prōptuarium enim meum deus est: aperiam & tollā
Mat. 5. necessaria, & ea quibus mihi opus fuerit. *Dicitque ad discipulos suos, Ideo dico uobis, Nolite soliciti esse animæ uestræ quid edatis, neque corpori quid induamini. Anima plus est quàm esca, & corpus plus quā indumentum. Considerate coruos, quia non seminãt, neq; metunt, quibus non est penarium, neque horreum, & deus pascit illos. Quanto magis uos præstatis uolucribus? Quis autem uestrum solicitudine*

licitudine sua potest adiicere ad staturam suam cubitum unum? Si ergo ne id quidem quod minimum est, potestis, quid de cæteris soliciti estis? Paulatim in sublimiora subducit doctrinam dominus. Vide enim ordinem. Docuit cauere ab auaritia, & apposuit parabolam illam de diuite, per illam monstrans quòd insipiés sit qui plura desiderat. Deinde proficiens sermone, neque de necessariis solicitos nos esse sinit. Quemadmodū igitur diabolus a paruis incipit, vt nos in grauiora mala faciat incidere, quamobrem & myrmicoleon à Iob nominatur: ita ediuerso dominus resoluit eius opera. Primum enim magna peccata fugat, deinde etiam principia eorum ostendit, indicās nobis vt ab auaritia caueamus: & venit ad ipsam radicē, vt & ipsam amputet, solicitudinem inquam, & dicit: Propter hoc dico vobis, quoniam insipiens, qui plura quàm vitæ necessitas exigat, inquirit, & plus in hac vita appetit, qualis erat diues. idcirco dico vobis, ne soliciti sitis animæ vestræ quid comedatis: non quòd mentales animæ comedant, sed quia apparet animam non aliunde corpori colligari, nisi nos alamus, propterea sic dicit. Et aliter. Corpus quidē mortuum induitur, non pascitur autem. Proinde quia animatorū est pasci, merito addidit animæ pasci. An non & nutritiua vis animæ dicitur? Igitur ne soliciti sitis vegetatiuæ parti animæ non rationalis, quid comedatis, neq; corpori quo induamini. Deinde affert rationem: nam qui maius dedit animæ, nō daret & cibum? Qui dedit corpus, nonne & indumē tum dabit? Post ea etiam ab exemplo coruorum probat quòd nos obseruet, volatilia in mediū afferens. Potuerat enim sanctos prophetas in medium afferre, vtpote Heliā vel Mosen, sed ad maiorem certitudinem volatilia affert. Deinde & aliam rationem adducit. Dic quæso, quid solicitudine proficis? Adiiciēs ne etiam staturæ tuæ vel minimum quid? Non, imo aufers potius quippiam è carnalibus. Solicitudo enim arrosio est. Si igitur adiicere non potes id quod minimum, quid de reliquis solicitus es? Perspicuū enim, quod sicut de" incrementum dat, ita & alia dabit. *Considerate lilia quomodo crescunt: non laborant, neque nent. Dico autem uobis, nec Solomon in omni gloria sua uestiebatur sicut unum ex istis. Si autem gramen quod hodie est in agro, & cras in clibanum mittitur, deus sic uestit: quanto magis uos uestiet, o parum fidentes? Et uos nolite quærere quid esuri sitis, aut quid bibituri: & nolite in sublime tolli. Hæc enim*

A

Diabolus apud Iob 4. c. myrmicoleon nuncupatur secundā septuaginta interptes. nos aūt hebemus Tigris perhibet &c.

B

C

Solicitudo

omnia

D *omnia gentes mundi quærunt. Pater autem uester scit quod istis indi-*
geatis. Quin potius quærite regnum dei, & hæc omnia adiicientur uo-
bis. Et hoc liliorum exemplum posuit, vt nos magis inhor
taretur. Si enim hæc sic vestit deus vt neque Solomon in om
nibus deliciis suis possit sic vestiri quomodo vnum ex istis,
idque quum nulla sit necessitas pulchrtudinis liliorũ: quan
to magis vos, qui tam digna creatura estis, vestiet: præsertim
quum necessitas corporis indumẽtum postulet? Quid igitur,
dicet quispiam, iubes vt non colamus agros? Non dixit, ne
Solicitudo prohibetur non labor. colatis agros: sed, ne soliciti sitis. Etenim non prohibeo ne
labores, sed ne solicitus sis, interdico: hoc est, ne spem in illis
habeas. Sic qui laborat, & spem habet in deo, is citra solicitu
dinem uiuit. Solicitudinem enim vt a deo abducentem rele
E cat deus. Proinde dicit, Ne quæratis quid comedatis, vel qd
In sublime tolli quid sit. bibatis, & nolite in sublime tolli. In sublime tolli prorsus ni
hil aliud dicit quàm distractionem, & mentis instabilẽ ver
sionem, nunc hoc nunc illud cogitantis, & ab hoc in illud sa
lientis, & semper sublimius quiddam imaginãtis secum. An
non hoc fuerit in sublime tolli? Hanc igitur solicitudinem,
hoc est ita in sublime tolli, quia a deo abducit, prohibet do
minus. dicens hæc omnia gentes inquirere. Solicitudo enim
non solis necessariis cõtenta est: sed, vt dixi, semper amplius
Solicitudo cur μετεω ριζομὲ; dicta. & maius quid requirit, & propterea dicitur μετεωρίζεσθε, ela
tio in sublime. Et vt aliquid, exempli gratia dicam, Non ha
bemus panem, soliciti sumus vnde habeamus, & non in hoc
subsistimus, sed & vt adipem frumenti, deinde & vinum, id
F que fragrantissimum, & ad hæc assas carnes, & ad has Atta
gines & Phasianos. Vides solicitudinẽ, & in sublime ac am
plius extollentiam, quam dicit μετεωρισμὸν. Eapropter domi
nus amputat hæc omnia. Gentiles enim hæc quærunt. Insu
per & aliam affert rationem: quia pater vester scit quia his
opus habetis. immo non vnam rationẽ, sed multas. Pater est,
inquit, & si pater, quomodo non daret? sed & scit, quomodo
enim ignoraret? sed & quibus opus habetis. Nõ enim super
flua sunt, sed nobis necessaria. Igitur quum & ipse sit pater,
& vos opus habeatis, & sciat ille, quomodo nõ daturus esset?
Quærite igitur regnum dei ante omnia, & temporalium so
licitudinem abiicite, quæ ab illo abducunt, adiicientur q; vo
bis tunc omnia. Vides quòd si parua quæsieris à deo, nihil
illi gratum facias, munificentiam enim eius de honestas. Sin quæ-

quæsieris magna, & illa accipies, & cum illis accipies etiam A
parua. Nam quum te viderit occupatum in regno dei, neces
sario & de omnibus prouidebit. An nõ & nos in rebus pro
priis sic facimus, & magis curam illorum agimus, qui se to
tos nobis manciparunt, deque illis soliciti sumus, tametsi se
ipsos ipsi negligant? quãto magis id agit dominus? Propter
ea dominus omnium temporalium curam reiicit, vt quæra
mus regnum eius, id quod de temporalibus soliciti non fa
ciunt. *Noli timere pusille grex, quia complacitum est patri uestro*
dare uobis regnum. Vendite quæ possidetis, & date eleemosynam.
Parate uobis sacculos qui nõ ueterascunt, thesaurum non deficientem
in cœlis, quo fur nõ accedit, neque tinea corrumpit. Vbi enim thesau
rus uester est, ibi & cor uestrum erit. Dominus nominat disci- B
pulos & doctrinam sũam suscipientes, pusillum gregem: vel
quòd pauci sunt in mũdo qui sponte paupertatem illã obeãt, **Pusillus grex quis & quare**
vel quod si ad angelos conferantur, numero incomparabili- *Inferius*
ter inferiores sint, quia multo plures sunt angeli. Et manife- *cap. 15.*
stum est ex parabola quam dixit dominus, quòd gaudeat pa
stor plus super vna oue inuenta quæ perierat, quàm super no
nagintanouem quæ non errauerunt. Quo loco monstratur
quòd sicut unum se habet ad nonagintanouem, ita humana
natura ad angelicam. Ne timeas igitur, dicit, ò pusille grex,
hoc est, ne sis incredulus. gerit enim tui curam ac prouiden
tiam deus, etiam si tu solicitus non sis. Quare? quia bonum
visum est, & placet patri vt det nobis regnum. Qui igitur no
bis regnum dat, multo magis terrena concedet. Ne igitur sis C
incredulus, quod si diuitiarum solicitudinem abieceris, non
sis habiturus aliquem qui tibi prouideat, sed vẽde ea quæ ha
bes, & da eleemosynam, & fac tibi thesaurum indeficiẽtem.
At hæc persuadet nobis rationibus quibus contradicere non
possumus. In hac enim vita, inquit, tinea corrumpit, in cœ-
lis autem non sic. Non ergo insipiẽtis esset colligere thesau-
ros in loco in quo corrumpuntur? Postea quia aurum à tinea
non corrumpitur, dixit, & quo fur non accedit. Tinea qui-
dem non corrumpit aurum, sed fur diripit. Denique quia
non omnia furto pereunt, adiicit rationem maiorem, & con
tradictione superiorem. Vbi enim est thesaurus vester, in-
quit, illic & cor vestrum erit. Esto enim, inquit, quòd neque
tinea corrũpat, neque fur accedat: istuc ipsum tamen habere
cor addictum thesauro corruptibili, & animam, quæ diuina

possessio

D possessio est, iniicere terræ, per se quanto supplicio fuerit dignum? immo quomodo in summo? si quis animaduertat. Vbi enim thesaurus tuus, illic & cor tuum: si in terra ille, & in terra hoc: sin autem in cælo ille, sursum est & hoc. Quis igitur non sursum esse, & non sub terra, mallet? Quis non diligeret potius esse angelus, quàm talpa semper in subterraneis latebris agens? *Sint lumbi uestri præcincti, & lucernæ accensæ, & uos similes hominibus expectantibus dominum suum quando reuertatur a nuptiis: ut cum uenerit & pulsauerit, confestim aperiant ei. Beati serui illi, quos cum uenerit dominus, inuenerit uigilantes. Amen dico uobis quòd præcinget se, & faciet illos discumbere, & transiens ministrabit illis, Et si uenerit in secunda uigilia, & E autem scitote, quòd si scisset paterfamilias qua hora fur uenturus fuisset, uigilasset utique, nec passus fuisset perfodi domum suam. Et uos igitur estote parati, quia qua hora non putatis, filius hominis ueniet.* Dominus postquàm discipulum suum absq; superfluis fecit, & nudauit ab omni sollicitudine & cupiditate temporalium, & ita planè leuem reddidit, nunc & ministrum suum facit. Eum enim qui minister esse voluerit, leuem & expeditum esse oportet. ideo dicit, Sint lumbi vestri præcincti, hoc est omnibus modis parati estote ad opera domini vestri. Et lucernæ ardentes in manibus vestris, hoc est, ne in tenebris & absque iudicio versemini, sed sit vobis lumen verbi, quod monstrabit vobis quæ facienda. & quæ non facienda. Est igitur hic mundus, nox. Porrò succincti lumbi sunt, qui actiuam vi- F tam agũt. eiusmodi enim habitibus vtuntur operarij, quibus & ardentibus cãdelis opus est. Opus enim habet vita actiua etiam iudicij dono, vt is qui actiuam vitam agit, non solum sciat quid oporteat facere, sed & quomodo. Multi enim bonum quidem fecerunt, sed non bene. & tales quidem succincti fuerunt lumbis, & opera quidem fecerunt, sed non bene. nec habuerunt ardentes lucernas, in manibus, hoc est, nõ habuerunt rectum iudicium, sed vel in fastum inciderunt, vel in aliud arrogantiæ præcipitium. Consideres autem & hoc, quòd primum lumbi vestri succincti sint, deinde lucernæ ardeant. Primum enim operatio, & deinde contemplatio, quæ mẽtis est illustratio. Lucerna enim est mens nostra, quæ quũ habet lumen dei in lege fulgens, tum dicitur ardere. Demus igitur operam, vt virtute simus prediti, duas habentes lucernas ar-

Primum operatio, deinde cõtẽplatio.

nas ardentes, & sermonem internum in affectibus, & quem A pronunciamus: & internum quidem, vt per omnia animam illustret: eum autem quem proferimus, vt in lingua refulgeat lucidus. Et internus nos illuminet: doctorum autem sermo, & qui pronunciatur, alios. Et nos similes simus hominibus expectantibus dominum suum quando reuertatur à nuptijs. Quis autem hic dominus alius quàm Christus Iesus? qui humanam quidem assumpsit naturam, & sicut sponsam copulauit sibi, & nuptias fecit, in carnem vnam ei se adiungendo: immo non vnas fecit nuptias, sed multas. Quotidie enim nuptiæ fiunt in cælo sanctarum animarum, quas ei commendat Paulus vel si quis similis Paulo virginem castam. Redit au- 2.Cor.11 tem ex cælestibus nuptijs, fortasis in vniuersali consumma. tione mundi, quando de cælis veniet in gloriam patris. For- B tasis autem & in vniuscuiusque propria morte inexpectatus aduenit. Beatus igitur ille quem inuenerit succinctis lumbis, hoc est verum christianum philosophum agentem, & ad ministerium dei præparatum, & habentem lucernam rationis & iudicij: & non solum faciẽtem quod bonum, sed bene etiã: accipientemque & contemplationis lucernam. Bene enim & recte operando acquirimus etiam contemplationis lucernã: immo duas lucernas, & vnam quæ est in corde, & alterã quę in sermone. Eiusmodi ministri etiam dominus minister erit. Præcingetur enim, inquit, & recumbere illos faciet, & præteriens ministrabit illis. Præcingitur secundum quod non omnium bonorum effusionem nobis suppeditat, sed sibi reser- C uat illam. Quis enim potest capere quantus sit deus? & mani Esa.5. festum est ex Seraphim, qui se obtegunt propter excellẽtiam diuini luminis. Porrò recumbere facit bonos seruos. totos enim per omnia quiescere facit. Nam sicut qui recumbit, toto corpore quiescit: ita in secundo aduentu omnes sancti per omnia quiescent. Etenim in hac vita quietem corporis nõ inueniunt. Alibi autem cum animabus spiritualia & diuina eorum corpora incorruptionem hæreditabunt, & omni quiete fruentur, & erit deus omnia in omnibus illis. Ministrat vero 1Co.15. dignis, par eis retribuens: & sicut ipsi ei ministrauerunt, ita etiam ipse eis vicissim ministrat, & dapsilẽ eis mensam præ- *Secũda & tertia uigilia q̃ intelligatur* stat, exhibens spiritualium donorum lauticias. At per secundam & tertiam vigiliam intelligas varia vitæ nostræ tempora: vt exempli gratia aliquid dicam, Quemadmodum qui in se-

D in secundam aut tertiam vigiliam vigilat, vigilātissimus esse videtur(istis enim horis homines maximo & primo somno tenentur)sic obsecro etiam intelligas in diuersis vitæ nostræ statibus esse horas quæ beatos nos faciant si vigilantes inuenti fuerimus. Rapuit quis diuitias tuas, mortui sunt tibi filii, calumniam passus es: si in illiusmodi temporibus non fueris lapsus, sed vigilans inuentus à deo & domino, & nihil aliud præter mandata domini feceris: vtique vigilantem te in secunda & tertia vigilia inuenerit, hoc est in periculoso & gra-
2.Petri.3 ui tempore, quod mortiferum somnum & casum dissolutis animabus præbet. Opus itaque fuerit vigilantia. Patrisfamilias enim assimilamur, qui si vigilauerit, nihil ex rebus eius
E auferre poterunt fures. sin autem somniculosus fuerit, ablatis omnibus fur euadit. Per furem quidam hoc loco intelligunt diabolum, sicut & per domum animam: & patrem familias hominem. sed non apparet expositio satis accommoda, textui. Furi enim hoc loco dominicus aduentus comparatur, eò quòd repente & inopinatò veniet: sicut & apostolorū quidam dicit, dies enim domini quasi fur in nocte. Et hoc loco vide quomodo interpretatur dominus quis sit fur. Nam dicit, Et vos igitur vigilate, quia qua hora nō putatis, filius hominis veniet. Dicunt quidam quòd per primam vigiliam intelligantur hi qui aliis sunt diligentiores: per secundam vero, qui aliquantum profecerūt: per tertiam autem, qui etiam illis sunt inferiores. At alii diuersas ætates exposuerunt, & primam, qua adolescentes sumus: secūdam, qua viri: tertiam,
F qua senes. Beatus igitur quisquis quacunque ætate inuentus fuerit vigilans, nec in operando bonum negligenter se gerens. *Dixit autem ei Petrus, Domine, ad nos dicis istam parabolam, an etiam ad omnes? Ait autem dominus, Quisnam est fidelis dispensator ac prudēs quem constituet dominus super familitium suum, ut det illis in tempore dimensum cibum? Beatus ille seruus, quem quum uenerit dominus, inuenerit ita faciētem. Vere dico uobis, quòd omnibus quæ possidet, præficiet illum.* Interroganit Petrus eum curam omnium habens & pro auditoribus solicitus, tāquam fratrum amator, & cui iam concredita ecclesia, nū ad omnes parabolam dicat. Dominus verò non manifeste ad interrogationem respōdet, sed occulto quodam modo indicat quòd dicta parabola communis sit, & ad omnes quidem pertineat fideles, & ad vos apostolos, & in primis eos qui vel doctri-

na vel dignitate præsunt. Verum audi quisnam sit fidelis ac A
prudens dispensator. Parabola enim prædicta multis, inquit, congruit. Nunc autem de his qui præfecti sunt aliis, dubito quis inueniatur duo hæc habens, fidem dico & prudentiam. Rarus enim hic, & inuentu difficilis. Nam sicut in dispensationibus diuitiarum si quis fidelis fuerit domino suo, non autem prudens, & disperdit res domini, nesciens illas dispensare sicut conuēit, & dat quando non oportet, damnum facit domino maius: iterum si prudens quis fuerit, & expendat, infidelisque sit, & fur, is tanto magis intollerabilis, quanto *In diuinis*
prudētior: ita & in diuinis opus est fide ac prudentia. Scio e- *quoq; fide*
nim multos qui videntur virtute ac pietate ac fide præditi, *ac prudē-*
damnosos esse ecclesiæ: & nō solum facultates. sed etiam ani- *tia op⁹ est*
mas perdere: vt exempli gratia, Peccauit quispiam peccato B
quod animam offendit: nisi prudens sit qui præsidet, & tantum habeat fidem, hoc est virtutem absque iudicio: vel ex immodica increpatione, vel ex intempestiua illius mansuetudine corrumpitur is qui lapsus est, & non sanatur, sed contemnitur. Quisquis igitur fidelis & prudens inuentus fuerit, constituetur in ministerio domini hoc est super omnes seruos, vt vnicuique det mensuram frumenti in tempore suo, siue hoc sit sermo doctrinæ quo aluntur animæ, siue operum exemplum, & mandatum quomodo viuere oporteat. Beatus qui talis fuerit inuentus, & super omnia sua constituet illum dominus. Non solum inter seruos, sed & sublimiori gradu proue-
hēs, super omnia cōstituet, vt ei & terrena subsint & cælestia. Talis erat Iesus Naue, talis Helias. ille enim cælo, hic autem C
nubibus cæli imperabat. Et omnes simpliciter sancti, vt amici dei, his quæ dei sunt vtuntur. Communia enim sunt omnia amicorum. Et omnis qui in solitaria vita actiuam vitam agit, & seruiles affectiones iram & concupiscentiam gubernat, & suam cuique mensuram tritici in tempore distribuit, iram quidem ita, vt odio habeo odio habentes dominum, & suas inimicitias aboleat: concupiscentiam vero ita, vt necessariam carnis gerat curam, & omnem in deum dirigat: omnis inquam talis beatus est, & assequitur pietatem, & super omnia quæ domini sui sunt constituetur, merebiturque contemplatiuo oculo perspicere & eas quæ non propriè dicūtur facultates, & eas quæ propriè, æternas dico. *Quòd si seruus ille in corde suo dixerit, Differt domin⁹ meus reditū: cœperitq;*

percutere

Ioſue.10.
3.Re.17
Actuū.4.

D *percutere seruos & ancillas, & edere bibereque, & inebriari: uenit dominus serui illius in die quo non sperat, & hora qua nescit, & dissecabit eum, partemque eius cum infidis ponet.* Væ talibus seruis, qui donum spiritualis præsidentiæ acceperunt, & dispensationem sibi commissam infideliter gerunt, & bibunt ac inebriantur: siue ebrietatem sensibiliter intelligere voluerit (significat enim & hoc malos ecclesiarũ præsides, qui deliciose viuunt de bonis pauperum) siue etiam per ebrietatem intelligere placet peruersionem status mentis per falsas doctrinas, vel amorem diuitiarum. Verberant enim tales præsides seruos ancillas, hoc est offendiculo sunt infirmioribus ecclesiæ, quorum percutiunt conscientiam. Etenim infirmus & pusillanimis quum viderit me episcopum vitam male transigere,

E percutitur conscientia offensus, & plagam accipit in corde, fitque infirmior. Hæc autem omnia contingunt infideli seruo ex eo quod dicit, Differt dominus meus reditũ. præignauia enim hoc facit, nõ cogitans horam mortis. Nam si cogitaremus vẽturum dominum, & in foribus finem & consummationem vitę nostræ: minus vtique peccaremus. Verùm vide & supplicium. Dissecabit, inquit, illum, hoc est priuabit illum docendi gratia: ne quis putet donum non sibi ad maiorem pœnam cessurum. Quomodo, inquit, in bonum cedet ei donum, quum illo nudandus sit? Enimuero ille tunc miserabilis inuenitur, quum sit caro, & non spiritus: quia tũc sumus

Quãdo sit m° in spũ. in spiritu, quando spiritus dei habitat in nobis. Qui autẽ non

F ambulat spiritu, sed in carne est, & expers inuentus fuerit vitæ spiritualis: cũ incredulis ordinatur, vtpote qui cum incredulo mũdo condemnatur: quoniã nihil vtilitatis à fide quam possidet, percipit. Vera enim fides in ipso non fuit. nam si in eo fuisset vera fides, dispensator fidelis fuisset. verùm nunc quia bibens & se inebrians fuit, & res domini corrumpẽs, fidem veram non habuit, quæ exigitur à dispensatoribus. hedie ergo cum infidis ponitur portio eius. Priuatus enim domino, nudatus & inutilis iuuenitur, & non integer. *Ille autem seruus qui cognouit uoluntatem domini sui, nec se præparauit, neque secundum uoluntatem eius fecit, plagis uapulabit multis. qui autem non cognouit, & fecit digna plagis, uapulabit paucis. Porro cuicunque multum datum est, multum quæretur ab eo: & cui commendauerunt multum, plus petent ab eo.* Hoc loco amplius quiddam ac terribilius nobis demõstrat dominus. Non solum enim, inquit, gratia

gratia nudabitur qui talis est, & nihil sibi proderit hoc vt li- A beretur à pœnis, sed & maioris condemnationis causa erit dignitatis magnitudo. Quo plus enim scit qui peccat, tãto grauiorem pœnam sibi accersit. Et in sequentibus hoc manifestius fit. Cui enim datum est multum, ab eo requiretur etiam multum: & cui commendauerunt multum, plus petent ab eo. Per hoc enim signatur, pœnam quam merentur doctores, futuram maiorem. Datur igitur & commendatur doctoribus, datur quidem, vt gratia sanandi morbos, & faciendi miracula. commendatur autem eis verbi & doctrinæ donum. Et quum dixit datur, non subiungit, amplius exigent: sed quum dixit, commendatur. Et profecto donum verbi opus habet labore, & amplius exigitur à doctoribus. Oportet enim eum non esse desidem ac ignauum, sed multiplicare talentum ver B bi. Igitur cui commendauerunt intelligere debes, cui multum datum ad vsuram. Vsura enim commendatum & depo- *Vsura.* situm hic signat. At sunt qui quærant: Esto, bene, puniatur is qui scit voluntatem domini, & non facit: qui autem nescit, quare punitur? Eò quòd potuisset etiam ipse discere, & noluit, sed piger fuit, ipse in causa fuit quo min⁹ didicerit: quapropter puniendus est, quòd non sponte didicit. Timeamus fratres. Nam si is qui nihil scit, omnino dignus est plagis, quæ excusatio liberabit eos qui scienter delinquunt, maximẽ si doctores fuerint, Grauior enim est hæc condemnatio. *Ignem ueni missurus in terram, & quid uolo, si iam accensus est? Sed baptismo habeo baptizari, & quomodo constringor donec perficiatur?* Per ignem quidem & prædicatio intelligitur. Sermo enim C ignis est, qui consumit omnem materialem & imperfectam cogitationem, & simulacra abolet cuiuscunque fuerint materiæ. Intelligitur etiam & zelus pro virtute in vnoquoque nostrum accensus. fortassis autem & is est qui propter verbum dei fit, non dissimilis autem est à priore. hoc enim igni vult deus accendi corda nostra. Debemus ignitum pro virtute zelum habere. Vnde quid volo, id est, quantum volo, si iam accensus est? Vrget enim vt accendatur ignisille: sicut & *Roma. 12.* Paulus dicit Spiritu feruentes. Aemulor enim vos emulatio- *2. Cor. 11.* ne dei. Baptisma autem mortem suam dicit. Quoniam enim ignis ille non aliter accendendus erat, quàm post mortem eius (nam ex eo tempore prædicatio & zelus creuerunt) propterea subdit etiam de morte, baptismum illam vocãs. Hanc

 aũtem

D autem valde desiderans inquit, Et quomodo constringor, hoc est, quàm solicitus & anxius sum ac premor, donec perficiatur? Sitio enim mortem pro omnium salute. Ignem veni missurus non solum in omnem terram in quam prædicatio & fides explanata sunt, sed vniuscuiusq; animam, quę terra quidem spinosa est & sterilis, à verbo autem dei quasi igne foecensa, & diuinorum seminum capax, & spiritualium frugum ferax facta. Vbi enim alicuius animæ inuisibiliter diuina gratia cõtigerit, videtur desiderio dei supra quàm dici queat
Luc. 24. flagrare, quemadmodum & Cleopas flagrabat diuino igne quum diceret, Nonne cor nostrum accensum erat in nobis? Quisquis igitur hanc affectionem expertus est, scit quid dicamus. Experiuntur autem multi etiam quando leguntur diE uinæ scripturæ, vel vitę sanctorum patrum, vel si admoneantur vel doceantur, quomodo accendantur animæ ad faciendum bonum. Et alij quidem vsque ad finem flagrant, alij vero statim frigescunt. *Putatis quod pacem uenerim missurus in*
Matt. 10. *terram? Non, dico uobis, immo separationem. Erunt enim ex hoc quinque in domo una diuisi, tres aduersus duos & duo contra tres, diuidetur pater aduersus filiũ, & filius aduersus patrẽ: mater aduersus filiã, & filia aduersus matrẽ: socrus aduersus nurũ suã, & nurus aduersus socrum suam.* Christus quidẽ est pax nostra, sed non venit missurus pacem: vnde ænigmatice hoc dictum est. Dicimus igitur quòd non omnis pax vituperio caret, & bona est, sed
Nõ omnis pax bona. est sæpe pax periculosa, & procul à diuina charitate reticiens, vt pote quando pacem habemus & conspiramus in
F destructionem veritatis. Hanc enim pacem non venit Christus vt daret, sed contrarium vult: nempe vt dissideamus propter bonum, quod & in persecutione factum est. In vna enim domo pater gentilis à filio fideli differebat, & mater à filia, & contra. Quomodo autem dicendo, quinque in domo vna diuisi erunt, in enumeratione sex personas ponunt? Dicimus igitur quod vna persona bis assumpta est. Filia & nurus eadem est persona. Filia enim dicitur si ad matrem referatur, nurus vero si ad socrum. Tres igitur erunt diuisi, pater & mater & socrus, aduersus duos, filium & filiam. Filia enim quum vna persona sit, duas relationes suscipit, & secundum hoc videtur duplex persona matri & socrui collata. Intellige autem simpliciter per patrem & matrem & socrum, vetera omnia: per filium autem & filiam, omnia no-

ua. Itaque dominus vult vt sua noua & diuina præcepta & A
dogmata pugnent cum antiquis nostris sceleratis moribus & dogmatis. Intellige autem etiam sic, Pater quidem mens, filius verò ratio. diuisio horum fit in vnaquaque domo, hominis inquam. vt manifestius dicam, Illustrata fuit mens Dionysij Areopagitæ, & prædicationem suscepit. repugnat autem eius menti quæ tam alacriter fidem susceperit, gentilis ratio, tentans ostendere dialecticis tendiculis, vt illas sequeretur. Vides diuisionem patris & filij inter se repugnantes propter Christum & prædicationem? Matrem quoque & socrum vocabis mentem, filium verò & nurum sensum: & inter has est pugna propter Christum, insurgente mente cõtra sensum: quandoquidẽ mens suadet præferenda nõ fluxa fluxis, inuisibiliaque visibilibus, habetque ad hoc demonstraB
tiones multas adiutrices. Committitur autem & bellum sensus contra mentem. Sensus enim per miracula & signa quæ videntur perducta ad fidem, non credit mentis cogitationibus. neque enim gentilium demonstrationes vult sequi, quæ compellunt illis attendentes non credere quòd deus factus sit homo, vel quòd virgo pepererit. Huiusmodi sunt gentilium deliramenta, naturæ seruientia. At sensus per miracula quæ videntur, præstantior omni demonstratione est, ad dei cognitionem manuducens. Non omnis igitur pax & concordia bona est, sed est quando & pugna & dissidium diuina quædam possessio videtur. Nullus igitur amet malos, quanuis & pater & mater sint, & si aduersentur legi Christi, repugnandum est eis perinde ac hostibus veritatis. C
Dicebat autem ad turbas, Quum uideritis nubem orientem ab occa- Mat. 16.
su, statim dicitis, imber uenit, & ita fit: & quum austrum flantem, dicitis quòd æstus erit, & fit. Hypocritæ, faciẽ cæli & terræ nostis probare, hoc autem tempus qui fit ut non probetis? Cur autem ex uobis ipsis nõ iudicatis quod iustum est? Quum enim uadis cũ aduersario tuo Mat. 5.
ad magistratũ, in uia da operam, ut liberetis ab illo, ne forte pertrahat te ad iudicem, & iudex tradat te exactori, & exactor coniiciat te in carcerem. Dico tibi, non exibis inde, donec ultimum etiam minutum reddas. Postquam de prædicatione disseruit, ignemque & gladiũ nominauit: quia verisimile erat audientes turbari, nõ intelligẽtes id quod dicebatur, inquit, Quẽadmodũ aëris qualitates à quibusdã signis cognoscitis, sic oportebat & meũ aduẽtũ cognoscere ex his q̃ dicũtur, & ex his quæ à me fiunt.

D Et enim sermones mei demonstrant me contrarium vobis.
Supius. 9 similiter & opera. nam vos quidem publicani & raptores,
ego autem non habeo vbi caput reclinem. Oportebat igitur
vos, veluti à nubibus imbrem, & ab austro æstum coniecta-
tis, sic etiam tempus huius mei aduentus probare, & con-
iectare quòd non venerim mittere pacem, sed imbrem & tur
bationem. Nubes enim & ipse sum, & ab occidente humanæ
naturæ venio, quæ prius fuit humilis, & magnam ex peccato
caliginem habuit. Sed etiam veni ignem mittere, & æstum
Bethlehē facere. Auster enim sum, spiritus feruidus, & frigiditati a-
ad Austrū quilonis contrarius: quandoquidem & in Bethlehem appa-
sita. ruit, quæ ad austrum sita est. Et vbi hæc dixit, docet eos e-
tiam de laudabili pace. Quia enim ostenderat laudatum dis-
E fidium, ostendit & irreprehēsibilem pacem, & inquit. Quum
aduersarius rapuerit te ad tribunal, in via da operam, festi-
na & labora, hoc est, omnes modos cogita, quomodo ab eo
libereris. Vel aliter, Da operam, hoc est etiam si nihil habeas
vt lucreris quippiam, da operam, hoc est vsuram, vt libereris
ab illo, nequādo trahat te ad iudicem, & iudex tradat, te exa-
ctori, & exactor proiiciat te in carcerē, donec vltimū minutū
reddas. Hæc aūt dicit dominus exterrēs per hęc crassiores, &
ad pacem faciēdam cogens, sciens quòd eos qui magis terre-
stres sunt, metus damni & suppliciorum plus emēdet, & pro-
pterea dicit hæc. Intelliguntur autem hæc etiam de diabo-
lo, qui noster aduersarius est. Quum igitur in via huius vitæ
sumus, demus operam, virtutibus vacādo, vt ab eo liberemur,
F & nihil commune cum eo habeamus, nequando in futuro
iudicio tradat nos iudici. Opera enim eius quæ in hac vi-
ta facimus, illa tradunt nos iudici, & iudex tradit nos exa-
ctori, dæmoni cuidam nos torquenti & affligenti, & postea
punit nos donec etiam minutorum peccatorum pœnam lua-
mus, & mensuram pœnæ impleamus. Nunquàm autem im-
pleta est pœnæ mensura, semper ergo puniemur. Si enim
in carcere manebimus donec extremū minutum reddamus,
& nunquàm reddituri sumus, manifestum quòd æternum sit
futurum supplicium.

CAPVT

CAPVT XIII.

A Derant autem quidā eodem in tempore, nunciantes illi
de Galilæis quorum sanguinem Pilatus miscuerat cum
sacrificiis ipsorum. Et respondens Iesus dixit illis, Pu-
tatis quod hi Galilæi præ cunctis Galilæis peccatores Ezec. 18.
fuerint, quia talia passi sunt? Non, dico uobis: immo nisi Eccle. 17
resipueritis, omnes similiter peribitis. Aut illi decē & octo supra quos
cecidit turris in Syloe, & occidit eos, putatis quod debitores fuerint
ultra cunctos homines habitantes Hierosolymis? Non, dico uobis, immo
nisi resipueritis, omnes similiter peribitis. Iudas Galilæus, cuius Actu. 5.
& in actis ipse Euangelista noster meminit, quum & ipse ali-
quantum doctus esset in lege, docuit etiam alios Galilæos
suo dogmati adherere. Docebat autem non ferendum vllum B
omnino hominem dominum dici neque honoris vel mode-
stiæ gratia, & ne regem quidem ipsum. Vnde & multi ipso-
rum grauiter feriebantur, qui & docebant sacrificia à Mose
constituta non offerenda, eo quòd pro Cæsare & Romano-
rum gente fierent sacrificia. Verisimile igitur Pilatum ob
hæc indignantem, iussisse occidi Galileos illos super sacrifi-
cia quæ ab eis prohibebantur fieri pro Romanorum gente,
& ita sanguinem eorum commiscere sanguini sacrificiorum.
Annunciauerunt igitur quidam hæc saluatori vt aliqua ex
parte pie facta, volētes per hoc discere quid in eo sibi place-
ret. Putabant enim quidam illos iustissime passos, vtpote pec
catores & seditiosos, & irritantes Pilatum in odium Iudæo-
rum, eo quòd vrgebant Cæsarem non appellandum: id quod C
in totius Iudæorum gentis incommodum cedebat. Igitur
saluator non negans eos esse peccatores, dicit non ipsos pas-
sos esse quasi essent maiores peccatores iis qui nihil passi.
Nisi enim & vos resipueritis, & à seditionibus intestina
bella succendentes cessaueritis, & deum operibus placare
festinaueritis, grauiora patiemini. Non oportet enim præ- *Prætextu*
textu pietatis suam gloriam quærere, & intestinas seditio- *pietatis*
nes excitare. Porro turris quæ ceciderat in Siloe, præsagium *nō oportet*
erat eorum quæ postea populo euentura erant. Turris enim, *seditiones*
totius ciuitatis figura est: at decem & octo illi, totius populi. *excitare.*
Quum enim sub Tito ciuitas rueret, omnis populus in in-
credulitate permanēs simul periit. Sit & hoc nobis in his quę
quotidie eueniunt, admonitio. quidam in tentationes inci-

 dunt,

D dunt, nobis extra tentationem positis, ne nos solicitudinem & metum vt iusti abiiciamus, quasi tanquàm iusti non simus obnoxij: sed ediuerso magis doceamur quod in hoc puniantur illi, vt nos meliores efficiamur. quod si nos negligentes fuerimus, patiemur grauissima. *Dicebat & hãc similitudinem, Arborem ficî habebat quidam plantatam in uinea sua, & uenit quærens fructũ in illa, & non inuenit. Dixit aũt ad cultorem uineæ, Ecce anni tres sunt ex quo uenio quærẽs fructũ in ficu hac, & nõ inuenio: succide illã ad quid uel terrã occupat? At ille respõdens dixit illi, Domine sine illam & hoc anno donec fodero circum illam. & misero stercus, & si quidem fecerit fructum: sin minus, in posterum succides illam.* Bona consequentia parabolam hanc iungit. Postquàm dixit, nisi resipueritis, peribitis, meritò & istam parabolam

E adiicit. Est igitur ficus Iudæorum generatio folia tantum amara faciens, & nullum fructum proferens. In vinea autem dei stetit Iudaica vita. Paterfamilias autem Christus venit & quæsiuit fructum fidei bonorumque operum in ea, ac non inuenit. Tribus autem annis venit, per Mosen, per prophetas, & per seipsum: & quia non pœnituerunt, à dilectione dei eos abiecuit. non vltra enim gens domini & populus sanctus vocatur. In locum autem eius introductæ sunt gentes, quæ fructum facere valent. Intelligitur & per ficum totum humanum genus: per patremfamilias pater & deus: per cultorem vineæ, filius dei, qui nobiscum peregrinatus est vt coleret & purgaret vineam. Christus autem ficum illam vt sterilẽ execari non sinit, dicens, Sine illam & hoc anno. Licet enim per

F legem & prophetas non fuerint facti meliores, neque pœnitentiæ fructũ fecerint: attamẽ me irrigante meis doctrinis & passionibus fortassis facient fructum obedientiæ. Sin minus, in posterum execabis illam, exectis illis à iustorum regione. Ex anno autem tertio quæsitum in se fructum natura nostra

Gen. 3. non dedit. Primum enim in paradiso mandatum prẽuaricati
Exod. 32. sumus: deinde quum daretur lex, vitulo facto mutata est glo-
Psal. 105. ria dei in similitudinẽ vituli comedentis fœnum. tertio domi
Iohan. 19 nus & saluator abnegatus est à dicentibus, Non habemus regem nisi Cæsarem, Et vnusquisq; nostrum ficus est in vinea domini, in Ecclesia scilicet, vel simpliciter dicendo in mundo hoc plantata. Venit igitur deus quærens fructum: & si ipse uenerit te absq; fructu, iubet vt vel ex hac vita execeris: at cultor vineæ supplicat vt tibi parcatur. Quis autem ille cultor vineæ

vineę? Vel suus cuiusq; custos angelus, vel etiam homo ipse. A suę enim vineę quisq; cultor est. Sæpe igitur quum in lethales morbos vel alia pericula incidimus, Sine ò domine, dicimus, etiam hoc anno: & pœnitentiam agemus. Hoc enim significat fodere & mittere circa illã stercus. Foditur quippe anima, quando decutitur temporaliũ curarum puluis, & alleuiatur ipsa. Stercus vero circumponi signat feruorẽ & seueritatem in via viliori, pœnitentiæ scilicet, quę ab omnibus contemnitur. Quãdo enim quis à gloria in vitã in gloriã se demittit propter salutẽ animę, stercus circa animã mittere dicitur ad hoc vt fructũ faciat, Si quidẽ fecerimus fructũ: sin minus, nõ vltrà relinquit nos in vinea illa, sed execat à mundo, vt ne frustra occupemus locũ. Peccatorẽ enim quis videns diu differentem, offenditur, & peior fit: & sic inuenitur peccator B neq; ipse fructũ faciẽs, & aliũ quoq; impediens ne fructũ faciat. Quod si execetur ex hac vita, fortassis ij qui exectũ vident, hoc animo secũ perpendentes, mutabũtur, & fructum facient. Tribus autẽ annis dicitur paterfamilias venire ad ficũ, fortassis ꝓpter tres leges quas nobis dedit dominus, quę sunt naturalis, legalis, & spiritualis. Oportebat sanè nos naturali lege cõmonitos fructũ facere: nã natura docet quid facere oporteat: at quia ĩ nobis naturalẽ inuenit inutilẽ, dedit & Mosaicam legẽ naturæ adiutricẽ: q̃ quũ & ipsa inuenta est infrugifera propter nostrã desidiam, addidit & spiritualẽ. Vbi igitur tres ille non meliorẽ reddiderint cuiuspiam animã, neq; longanimitate & misericordia dei fit emendatior: tũc: postea monere non vltrà sinitur. nõ enim deo sæpe procrastinatio- G nibus illuditur, Quid autem si per tres annos, etatum status intelligas? Pueritiam, hoc est, adolescentiam octo & decem annorum: virilem: & tertiam eorum qui iam incipiunt fieri vetuli. Quando igitur in tertio anno, hoc est senecta, non damus fructus, & adhuc permittimur viuere vt adiiciamus stercus, vilem pœnitentiæ vitam propter Christum accipientes, & deinde etiam tunc mentimur, non vltrà nobis parcet dominus, vt ne frustra occupemus terram, & alios offendamus. Et hæc expositio propositio textui consona mihi videtur. *Docebat autem in una synagogarum sabbatis: & ecce mulier quæ habebat spiritũ infirmitatis annis decẽ & octo, erat que contracta, nec omnino poterat erigere caput: quã quũ uideret Iesus, uocauit eã ad se, & ait illi, Mulier liberata es ab infirmitate tua.*

D *Et imposuit illi manus, & confestim erecta est, & glorificabat deum. Respondens autem princeps synagogæ indignans quòd sabbato sanasset Iesus, dicebat turbæ: Sex dies sunt in quibus oportet operari: in iis ergo uenite ut sanemini, & non in die sabbati. Respondens autē ad illū dominus dixit, Hypocrita, unusquisq; uestrū sabbato nonne soluit bouē suū aut asinum à præsepi, & ducit aquatū? Hanc autem filiam Abrahæ, quam alligauit satanas ecce decem & octo annis, non oportuit solui à uinculo isto die sabbati? Et quum hæc diceret, erubescebāt omnes aduersarii eius, & omnis populus gaudebat super uniuersis quæ glorioſe fiebant ab eo.* Morbus ille mulieri diabolo affligente acciderat: sicut & dominus dicit, quam alligauit satanas decem & octo annis. Nam fortassis propter peccata de-

E relictam à deo puniuit satanas. Omnia enim mala humanis

Mala oia nobis à dæmone ifc runtur cū illi permittitur.

corporibus satan infert, quādo ei à domino pmittitur: quandoquidem nobis & ab initio author fuit vt ab incorruptione in qua conditi fuimus, excideremus, & infirmo passionumq; capaci corpori alligati essemus. Hoc enim per pelliceas tunicas intelligimus. At dominus voce deo dignissima potestateque plena, mulieris istius morbum fugat. Imponit autem ei & manus, vt discamus quòd dei sermonē virtutémq; & operationē sancta caro habuerit. Sua enim propria erat, & nō alterius cuiuspiā sibi assistentis, & proprietate personę separari, sicut impio Nestorio videtur. Igitur tanta quidē domini benignitas, vt proprio figmento misericors esset. Satanas verò qui prius mulierem alligauerat, morbi solutionem do-

Nestorii ἰδιοφυΐα

F lens, & eam amplius affligere cupiens, alligat principē synagogæ inuidia, & per os eius miraculum calumniatur. more enim suo bonis vbiq; imponit. Indignatur ergo quòd in sabbato sanatur: quem dominus pulcherrimis exemplis brutorū animaliū arguit. Vnde non ipse tantum talibus sermonibus, sed & omnes alij qui aduersabantur Iesu, confundebantur. Magnæ enim stultitię erat prohibere hominem sanari in sabbato propter ocium quod aliqua ex parte in sabbato lex præceperat. Igitur qui aduersabantur Iesu, confundebātur. Turbæ autem gaudebant in operibus, sicut illi operibus nō gaudebant, sed insaniebant Christo faciente miracula. At turbę ex miraculis vtilitatem percipientes gaudebant, maxime quòd sanationibus fruerentur. Intelligas autem (oro) miraculum istud etiā de interno homine. Incuruatur anima quando ad terrenas tantū curas vergit, & nihil cœleste vel diuinū

secum

secum concipit. Idcirco decē & octo annis ægrotare dicitur. A Quando enim quis in obseruatione mandatorū diuinę legis, quę sunt decem, & in spe octaui seculi infirmus fuerit, decem & octo annis dicitur obstipus esse. Nonne qui terrenis additus peccat semper, mandata reprobat, & futurum seculum nō expectat? Sed dominus in sabbato & synagoga sanat talem animam. Quando enim quis in seipso colligit confessio nis cogitationes (Iudas enim confessio dicitur) & sabbatum *Iudas.* tenet, hoc est feriatur à malis: tunc eum sanat Iesus, non sermone tantum dicens ei, Liberatus esto ab infirmitate tua: sed & manus imponens. Opus enim est nobis vt ad operandum opera virtutis suscipiamus & diuinarū manuū cooperationē, & nō per solū verbum & instructiones eruditi contenti, putemus nos sanitatem cōsequutos. *Dicebat ergo, Cui simile est re-* B *gnum dei? & cui similе faciam illud? Simile est grano sinapis quod ac-* *Matt. 13* *ceptum homo misit in hortum suum, & creuit, & euasit in arborē magnam, & uolucres cæli nidulabantur in ramis eius. Et iterū dixit, Cui simile faciam regnū dei? Simile est fermento, quod acceptum mulier abscondit in farinæ sata tria, donec fermentetur totum. Et ibat per ciuitates & castella docens, & iter faciens Hierosolymam.* Grano *Regnum* sinapis cōparat regnū dei. Regnum autē dei prædicatio est, *dei.* & verbum dei. Per prædicationem enim regnauit in animabus hominū. Enimuero sicut sinapi videtur quidē paruum esse, inultam autē habet virtutem: ita & sermo euangelij cōtemnitur quidem à multis, & apparet esse stultitia: quum vero illum homo susceperit, & miserit in hortum suæ animæ, arborem magnā facit, ita vt & ramos dilatet, ac volatilia cęli, hoc C est homines qui in sublime volare nitūtur, nidos habeant in ramis. Qui enim supergressi sunt terrestria, in ramis prædicationis, hoc est in dilatatis sentētiis quiescunt: vt exempli gratia quid dicam, Granum sumpsit Paulus, paruam Ananię in- *Actu. 9.* structionem, sed plantatum hoc granū in horto eius pingui, ramos fecit, multas inquam & bonas doctrinas ac epistolas, in quibus nidulabantur hi soli qui tunc sublimes mente & sapiētia, vti Corinthij, Dionysius, Hierotheus, & alij plurimi. Possunt etiā singulis temporibus quidam per granum sinapis intelligi, & dominus ipse. vilis enim videbatur, nā fabri filius, & pauperrimus. At vbi cecidit in cor terræ, quum mor *Iohan. 12* tuus esset, & sepultus in horto, ramos pulchros apostolos fecit, in quibus quiescunt omnes qui prius agitabantur & vexabantur

D xabantur à ſpiritu erroris, nempe gentiles: qui comparabantur volatilibus, propter mentem facilè mobilem, & illuſioni obnoxiam, magnæque leuitatis. Tales enim ſunt omnes qui errant volatilibus cæli, hoc eſt aeris, aſſimilati. Iterum aſſimilatur fermento diuinus ſermo, quod ſumptum mulier, hoc eſt humana natura, occultauit in farinæ ſata tria, hoc eſt in corpus, ſpiritum, & animam, ita vt illa ſanctificentur, ſicut
1. Tim. 4. dicit beatus Paulus: fiatque vna contemperatio communione cum ſpiritu ſancto. Intellige autem per mulierem, animam: ſata vero tria, tres partes eius, rationalem, concupiſcibilem, & iraſcibilem. Si quis igitur in tribus illis partibus ſermonem dei occultarit, faciet illam totam ſpiritualem, ita vt rationalis non labatur in doctrinis, neque iraſcibilis & cō
E cupiſcibilis abſque ratione ferantur, ſed fermententur & aſſimilentur ſermoni dei. Perambulabat verò Ieſus per pagos & ciuitates docens. Neque ita in parua venit oppida & pagos, vt magnas ciuitates negligeret: id quod faciunt qui volunt ſimpliciores decipere. neque ita venit in ciuitates, vt oſtentator & glorioſus paruas negligens ſed vt communis dominus, immò vt pater qui omnium curam agit, vbique circuit. Nūquid autem ita tranſit per externas ciuitates, in quibus non tot erant legiſperiti: à Hieruſalem autem fugit, vtpote formidans reprehendi à legiſperitis, vel ſuſpicans ne ab eis occidatur? Non eſt hoc dicendum, ſed & iter, inquit, faciens in Hieroſolymam. Vbi enim plures ægrotant, cō ma-
Matth. 7 gis feſtinat medicus. *Ait autem illi quidam, Domine, an pauci*
F *ſunt qui ſalutem conſequuntur? Ille uero dixit ad illos, Contendite intrare per anguſtam portam, quia multi (dico uobis) quærent intrare, & non poterunt. Quum autem experrectus fuerit paterfamilias, & clauſerit oſtium, & cœperitis foris ſtare, & pulſare oſtium, dicentes, Domine domine, aperi nobis: & reſpondens dicet uobis, Neſcio uos unde ſitis: tunc incipietis dicere, Edimus corā te, & bibimus, & in platheis noſtris docuiſti. Et dicet, Dico uobis, neſcio uos unde ſitis. Diſcedite à me omnes qui patratis iniquitatē. ibi erit fletus, & ſtridor dentium, quum uideritis Abraham, & Iſaac, & Iacob, & omnes prophe-*
Pſalm. 6. *tas in regno dei. uos autem expelli foras. Et uenient ab oriente & occidente, & aquilone & auſtro, & accumbent in regno dei. Et ecce ſunt poſtremi, qui erunt primi: & ſunt primi, qui erunt poſtremi.* Pauci ſunt qui ſaluantur, eò quòd anguſta via multos non recipiat. Eſt autem dominus paterfamilias, qui conuocat omnes ho-

nes homines ad prandium & fruitionem æternorum bono- A
rum. Omnes itaq; virtute prediti vſq; ad Chriſtū ſtuduerunt intrare: omnes autem degeneres & ignaui, qui poſt tempus prandij venerunt, excluduntur. Hora autem prandij, preſens vita eſt. Hoc enim tempus vtiq; prandium eſt, quo præparamur vt ſpirituali conuiuio excipiamur. Quum autem expergefactus fuerit paterfamilias, hoc eſt, ad iudiciū ſurrexerit, ac clauſerit ianuam, virtutis dico viam, quā ingredi nō poſſumus poſtq̄ hinc emigrauerimus (quandiu enim in vita ſumus, iri poteſt via virtutis) incipiunt quidem tunc hi qui negligentius in hac vita vixerint, pulſare ianuam, & per inutilem pœnitentiam virtutis viam requirunt, nudis verbis quaſi pulſationibus & ſtrepitibus quibuſdā reuocantes illā, operibus tamen carētes. Pater verò familias quum eos iuſtè exclu- B
ſerit, diſſimulat ſcire vnde ſint: & merito: ſunt enim ex diabolo. Dominus autem cognoſcit ſuos. Hoc autē quod dicit, Comedimus & bibimus coram te, & in plateis noſtris docuiſti: ſimpliciter quidem ad Iſraelitas dicitur. Etenim dominus ex ipſis natus eſt ſecundū carnem, & cū eis comedit ac bibit. Et 2. Tim. 2.
poteſt etiam ſublimius intelligi, Coram te comedimus & bibimus. Legalem enim perficientes cultum, & offerentes decruenta ſacrificia, comederunt & lætati ſunt: audierunt autem diuinos libros in ſynagogis. Omnino enim & per prophetas dominus docuit. Neque enim prophetæ ſua ipſorum Prophetæ
dicta proferebant, ſed diuina prædicabant: quapropter & dicebant,
dicebāt, Hæc dicit dominus. Non igitur ſufficiebat Iudæis C
ad iuſtificationem cultus ille per ſanguinis effuſionem non Hæc dicit
accedente fide, quę iuſtificat impiū. Et meis quoq; Chriſtianis quidē, vitę autē diſſolutæ, hęc cōgruūt. An nō & nos mā- dominus
ducamus corpus diuinū, & bibimus ſanguinem dei corā eo, Chriſtō au
quotidie ad myſticam menſam accedētes, & docet in plateis tē, Ego di
noſtris dominus? Atqui nulla inde vtilitas, ſi auditores diui- co uobis.
næ quidē legis fiamus, & nō factores: immò cōtrà ad maiorē Rom. 2.
tormentorū occaſionem audiuiſſe cedet, ſicut & diuinarū ſan Iacobi. 1.
ctificationum ſumptio ad iudiciū. Obſerua q̄ reiecti ſunt illi, quos in plateis docet dominus: verū ſi ipſum habuerimus docentem, nō in plateis, ſed in anguſtis & tritis & cōpunctis cordibus, non erimus reiecti. Iam hoc quod inquit, Illic erit ploratus, quando videbitis Abraham & Iſaac & Iacob: congruit quidē & Iſraelitis quibus dicitur, & his qui hodie ſunt incredu-

D incredulis, Iudæi sanè tanto magis torquebuntur audiendo alios ex gentibus requiescere, & quietem habituros cũ Abraham & patribus, se autem expellendos. Pertinet item & ad nos, qui nõ bene operamur cum fide: & nos quidem in lege Christi gloriamur, quam mox postea transgredimur & reprobamus. Primi quidé esse videmur, vtpote à cunabulis instructi, & nomen Christi ferentes: postremi autem erimus, prælatis Gentilibus quibusdam, qui in fine vitæ suæ credũt, & deo placentes paruum vitæ tempus agunt. *Eodem die accesserunt quidam pharisæorum dicentes illi, Exi, & uade hinc: quia Herodes uult te occidere. Et ait illis, Ite, & dicite uulpi huic, Ecce eiicio dæmonia, & sanitates perficio hodie, & cras, & tertia die consummor. Verũtamen oportet me hodie & cras, & proximo die proficisci, quia fieri non potest ut propheta pereat extra Hierusalem.*

E Inuidia tabescebant maledicti Iudæi, & dominum terrere nituntur, & minantem ei faciunt. Herodem. nolebant enim eum videre facientem miracula, ne multitudine miraculorũ turbas sibi conciliaret, & virtute verbi ad se alliceret. Præterunt igitur Herodem, & fingunt sibi saluatoris curam esse. Ipse autem corda illorum sciens, mansuetè & adumbratè & pro more suo eis respõdet. Dicite vulpi huic. Et videtur quidem Herodem appellare vulpem, sed pharisęos notat, si quis diligenter consideret. Nõ enim dixit, vulpi illi, sed huic, media quadam voce vsus, idque scite. Singulari numero dicendo vulpem, Herodem illos suspicari fecit: dicendo aũt, huic, quod est pronomen demonstratiuum, insinuauit istosipsos esse dolosos illos, Et profecto pharisæi prę se ferebant malignos versipellesque vulpium mores. Vide autẽ (oro) quomodo malitiæ eorum respondeat. Quia enim illi propter sanitates inuidebant, incutiebãt ei metum ex Herode. ideirco ipse id quod credebat illis potissimum dolere, dicit: Ecce enim ego, inquit, sanitates perficio, & dæmonia eiicio. Nam (sicut predictum est) propterea insectabantur eum, vt ne miraculis ostensis multos ad credendum sibi alliceret. Hodie vero & cras, plures dies significat: quemadmodum & nos familiari sermone consueuimus dicere, Hodie & cras fiet hoc: nõ omnino intra tam breue temporis interuallum rem circũscribentes, sed statim fieri significantes. ita etiam Christus dicens, Sanitates perficio hodie & cras, & tertio die consummor: non omnino significare voluit q̃ tertio die necessario

Vulpis nomine Pharisæi subtaxati.

Pharisæorũ uulpini mores.

Hodie & cras ut intelligatur

fit consummãdus, sed breui mortem suam futuram declarat. A Veruntamen oportet me hodie & cras manere hoc loco, & operari miracula, & sequenti in Hierusalem proficisci. illic enim elegi mortem: quia & illi dicebant ei, Egredere, quia Herodes te occisurus est. In Galilæa autem hæc dicebat, cui præerat Herodes: monstrabatque eis, etiamsi plurimum vellet, non posse ab illo se interimi. nõ enim in galilæa, sed Hierusalem præfinitum esse Christum esse passurum. Et vt tibi Euãgelii dictum manifestius exponam, quum legeris, hodie & cras, punctum facito, & tunc dic, proximo die proficisci: quomodo numerantes sæpe dicere consueuimus, Ego dominico secundo, & tertio die egredior: non quòd egressur⁹ sim dominico & secundo, sed solum duos illos dies enumeram⁹, vt manifestemus diem tertium. Ita sanè & dominus hoc loco prius numerans inquit, Oportet me hodie & cras, deinde tertio die proficisci in Hierusalem. illic enim finis meus. Sicut autem supra diximus, non quòd tribus diebus vitã suam circunscribat, sed pluribus quidem diebus: veruntamen non valde longo tempore se mansurum significat: quasi hæc dicat ad eos qui sibi inuidebant: Quid meam meditamini mortem? Ecce paulò pòst ipsa instabit. Quum vero audis quod fieri non possit extra Hierusalem perire prophetã, ne putes Iudæos vi quadam ac necessitate ad hoc faciendum compelli, sed scias sponte sua homicidium istud patrare: vt siquis videns crudelissimum maximeq; sanguinarium latronem vias obsidere, diceret, Fieri non potest, viã hanc in qua latro pretereuntibus insidiatur, à sanguine puram esse. Omnino enim C hoc loco quod consectaneum est ad opera latronum, dicit. Sic igitur & in Hierosolyma, quam occuparunt latrones & scribæ, fieri non potest in alio loco quàm in illo in quo sunt latrones, perire prophetarum dominum. Assueti enim effundere seruorum sanguinem, etiam dominum ipsum occident.

Hierusalem Hierusalem, quæ occidis prophetas, & lapidas eos qui Mat. 23.
mittuntur ad te, quoties uolui congregare filios tuos quemadmodum auis nidum suum sub pennas, & noluistis? Ecce relinquitur uobis domus uestra deserta. Dico autem uobis quod non uidebitis me, donec uenerit tempus quum dicetis, Benedictus qui uenit in nomine domini.

Duplicatione nominis ostendit amorem quẽ erga illos habet dominus. Quemadmodum enim amator quis ab amica contemptus, ita reuocat adulteram synagogam. Ostendit itẽ suam

D suam misericordiam, quòd sæpenumero voluerit congregare illos: & illorum significat arrogantiam, dicendo, quia noluistis, relinquo vos postea. In tantum enim odio habui malitiam vestram, vt neque templum domum meam esse dicã, sed domum vestram. Nam quãdiu vitam vestram bene gerebatis, & templũ meũ erat: quia autem illud contaminastis, & negociationis domũ, & spelunca latronũ feciſtis, vartiisque

Negociatio, latrocinium dicitur.

negociationibus & auaris vestris studiis vicissim seruitis (negociatio enim latrocinium est, supplantans fratres, & rapiẽs quæ illorum, id quod & latrones faciunt: inuadunt enim viatores, vt illorum bona rapiant) & quoniam speluncam latronum templum feciſtis per negociationũ species quas in ipso orationis loco faciebatis: non vltra mea erit domus, sed ve-

E stra. Non solum autem templum intelligas domũ, sed & omnem generationem Iudæorum. Solet enim scriptura & gen⁹ domum appellare, vt, Domus Leui benedicet dominum. Et hoc loco potest intelligi, Domus vestra relinquitur, hoc est genus vestrum relinquitur à me: sicut & per prophetam alibi dicit, Dereliqui domum meam, hæreditatem meã. Domũ enim illic dicit Israëlitas. Ostendit autem quòd & ante hoc ipse eos conseruarit, & ab inimicis liberarit. Denique dicẽs, Non me videbitis donec dicatis, Benedictus qui venit: secũdum significat aduentum. Inuoluntarii enim confitebuntur & saluatorem, & dominum: quandoquidem ipsis nulla inde vtilitas eueniet. Quid igitur? Non viderunt illum à quo tempore hæc dixit? Vtique. Dicens enim, Nõ me videbitis ex illo tempore: non horam quæ tunc erat significat, sed tempus

F quod post crucem, sicut si dixisset, A tempore quo me crucifixeritis, non vltra me videbitis donec redeam.

Dom⁹ qd significet.

Psal. 34.

CAPVT XIIII.

Et factum est quum introiret in domum cuiusdã principis pharisæorum sabbato ad capiendum cibum, &

1 *ipsi obseruabant eum. Et ecce homo quidam hydropicus erat ante illum. Et respondens Iesus dixit ad legisperitos & pharisæos, dicẽs, Num licet sabbato sanare? At illi tacuerunt. Ipse uero apprehensum sanauit eum ac dimisit. Et respõdens ad illos dixit, Cuius uestrum asinus aut bos in puteũ cadet, & non continuo extrahet illum in die sabbati? Et non poterant ad hæc*

ad hæc respondere illi. Dominus satis sciens pharisæorũ mo- A
rositatem, ingreditur in eorum domos. Curæ enim ei erat animarũ vtilitas, & propterea ingressus est. Potuissent enim vel ex doctrina & sermone, vel ex ostensione miraculorum vtilitatem percepisse, siquidem voluissent. Porro quũ in medium venisset hydropicus: non hoc considerauit dominus quomodo non offenderet multos, sed quomodo sanaret eos qui cura sua indigebant. Oportet enim nos vbi magna prospectat vtilitas, non curare insipientes qui scandalizantur. *Scãdalum* Arguit autem insipientiam eorum qui reprehensuri erant, *insipiẽtia* ideoque interrogat, Licét ne sabbato sanare? Nónne manifestie irridet eos vt insipientes? Siquidem quum deus sabbatum *utilitati proximi* benedixerit, ipsi benefacere prohibent in eo, & p hoc faciũt *posthabẽdum.* omnino maledictum. Non enim benedictus est dies in quo nihil boni fieri soleat. Ar quum hi scientes quo tenderet in- B
terrogatio, silerent. Iesus quod suum erat facit, & cõtactu sanat hominem: deinde etiam pharisæos admonet, quasi talia diceret eis, Si prohibuisset lex misereri in sabbato, nõ curæ tibi fuisset si filius tuus periclitatus fuisset in sabbato? Et quid dico filius? neque bouem reliquisses absq; adiutorio, si periclitantem vidisses. Quomodo igitur nõ stultum fuerit quòd obseruatis sanationẽ hydropici in sabbato? Hydropicus est omnis qui per dissolutam vitam & lubricam anima sua graviter ægrotat, qui & Christo indiget: & sanabitur plane, si ante Christum fuerit. Nam qui ante Christũ fuerit, cogitãs semper quomodo ab ipso videatur, minime peccabit. *Dicebat autem & ad inuitatos parabolã, intendens quomodo primos accu* C
bitus eligerent, dicens ad illos: Quũ inuitatus fueris ab aliquo ad nuptias, ne accumbas in primo loco, ne forte honoratior te ab illo sit inuitatus, & ueniẽs is qui te & illum uocauit, dicat tibi, Da huic locũ: & tũc incipias cũ rubore extremũ locum tenere: quin potius quum uocatus fueris, uade accũbe in nouissimo loco: & quum uenerit qui te inuitauit, dicat tibi, Amice, ascende superius: tunc erit tibi gloria coram simul discũbentibus: Quia omnis qui se extollit humiliabitur: & qui se humiliat, extolletur. Vides cœnas Christi quales sint, nẽpe in vtilitatẽ animæ, & nõ in satietatẽ vẽtris vertũtur. Ecce eñ sanauit hydropicũ docuit pharisæos q̃ bonũ sit in sabbato benefacere. Et postea vidẽs eos de primo accubitu tumultuari, sanat & hãc affectionẽ, quæ nõ à parua, sed magna & vix effugabili causa incipit, inani inquã gloria. Et ne q̃s exiſtimet

hoc di-

D hoc dicere, minus & indignum esse magnificentia verbi dei, immo maximè: quia medicus qui pollicetur sanare podagrã, omnesque morbos memoratu dignos, neque digitorum attritiones, vel dentis dolorem sanare detrectat. Deinde quomodo paruus inanis gloriæ morbus, quo omnino turbantur qui primos accubitus quærunt? Oportebat igitur humilitatis doctorem & principem & consummatorem Christum omnes ramos inanis gloriæ amputare. Et hoc quoq; expende, si nõ fuisset tempus mensæ, & de hoc disseruisset dominus relicto de aliis rebus sermone, esset forte reprehensioni locus: nunc autẽ quia hora cœnæ & ambitionis morbus ante oculos saluatoris versabatur, tempus erat admonitionis. Vide enim &
E aliter quomodo à culpa hominẽ liberet, & quomodo ipsum ciuilem faciat. Quanta enim confusione plenus, quum requisieris locum te indignum, & deinde quum superuenerit dignior, is qui te vocauit, dicat, Da huic locum, idque sæpe? descendes enim tu, illi autem primũ locum occupabunt. Contra, quanta laude dignus, quando prima sella dignus, principio sedet in humili loco, & postea præ aliis sedere comperitur. Num igitur parua tibi videtur illa admonitio domini, quæ maximam virtutum humilitatem docet, & in auditorũ animabus collocat, & ad honestam vitæ obseruationem dueit? id quod Christi dilectus discipulus Paulus postea dixit,
1. Cor. 13. Omnia honeste & secundum ordinem, inquit, fiant. Quo pa-
F cto igitur hoc fiet? Nullus quærat quod suum est, sed vnusquisque quod alterius. Vides discipulum eadem loqui, quæ magister eius. Omnis qui seipsum exaltat, humiliabitur, quo
Humiliari quid sit. pacto intelligam? Etenim multi in vita hac se exaltantes, honore fruuntur. Igitur hoc quidem humiliari est, quãdo quis fruitur magno honore in mundo, miserque & humilis sit apud deum. Insuper nõ vsque ad finem, neque apud omnes in tali honore est, sed quantum a quibusdam obseruatur, tãtum ab aliis irridetur, & nonnũquam ab his à quibus honoratur. Vera igitur est sententia. Et omnis indignus hanc sibi sublimitatem vendicans, humiliabitur, & apud deum quidẽ, quãdo vltimum iudicium, in vita vero hac maxime. Natura enim omnis homo indignus sublimitate. Nullus igitur extollatur, vẽ ne extreme humilietur. *Dicebat autem & ei qui se inuitauerat, Quum facis prãdium aut cœnam, noli uocare amicos tuos, neque fratres tuos, neque cognatos tuos, neque uicinos diuites, ne quando*

quando & ipsi te uicissim inuitent, ac repẽdatur tibi beneficium. Immo quum facis conuiuium, uoca pauperes, debiles, claudos, cæcos, & A
beatus eris: quia non possunt rependere tibi: rependetur enim tibi in resurrectione iustorum. Hæc quum audisset quidam de simul accumbentibus, dixit illi, Beatus qui comedit panẽ in regno dei. Ex duobus generibus cõstabat conuiuium, ex vocatis, & his qui vocabant. Vocatorum genus salubri admonitione ad humilitatem induxerat, & conuiuium minimè sumptuosum illis proposuerat. Nunc & in eum qui vocauerat, vicissim liberalitatem suam exercet: & admonitione redinuitat, abducens eum ne conuiuia instituat hũani fauoris vel remunerationis mox recipiẽdæ gratia. Qui pusillo sunt animo, amicos vel cognatos ob præsentis vitæ beneficium vocant: quod si minus consequantur, grauatim ferũt. Qui autem magni sunt animi, fu- B turum præmium expectantes, a verè diuite remunerationes accipiunt. Hæc autem dicens dominus, nõ nos ab amicis arceat, sed non contemnendam humilitatem docet. Itaq; postq̃ hæc quidam audisset, & sentiret quòd deus corporalibus mẽsis remuneraret & redinuitaret iustos, dixit, Beat⁹ qui comedit panem in regno dei. Non enim spiritualis erat, vt intelligeret ea quæ supra sensum: sed animalis adhuc erat, hoc est, *Aialis hõ.* humanas cogitationes sectabatur. Animalis enim est, qui ni *Tres homines or dines.* hil super naturam credit, sed omnia secũdum naturam intelligit. Tres enim sunt ordines, carnalium, animalium, & spiritualium. Carnalis quidem est, qui vult lætari & gaudere quum aliis malefecerit, vt est omne genus auarorũ. Animalis, qui neque furari neq; nocere vult. hoc est enim iuxta na- C turam viuere, quando quidem hoc nobis natura indidit. Spiritualis vero, qui & affligi & damnum ferre vult propter virtutem. Est igitur primus circa naturam, secundus iuxta naturam, tertius supra naturam. Omnis igitur qui humana sapit, 2. Cor. 5. & non valet intelligere ea quæ supra naturam, animalis dicitur, vti qui anima & spiritu gubernetur. Quando autẽ quis spiritu agitur, & non iam viuit ipse, viuit autem in eo Christus, hic est spiritualis, naturã supergressus. Animalis igitur erat & hic, qui putabat fore sensibiles sanctorũ retributiões, quoniã nihil super naturam poterat intelligere. *At ipse dixit* Mat. 22. *ei, Homo quidã apparauerat cœnã magnã, & uocauit multos, misitq; seruũ suum suã hora cœnæ ut diceret inuitatis, Venite, quia iam parata sunt omnia.* Et cœperunt simul oẽs excusare. Primus dixit ei, Vil

C lam emi,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Iam emi, & necesse est mihi exire, & uidere illam: rogo te, habe me excusatum. Et alter dixit, Iuga boum emi quinque, & eo ad probare illa: rogo te, habe me excusatū. Et dixit alius. Vxorē duxi, & ideo non possum uenire. Quū dixisset is q̄ simul accubuerat, beatū eū q̄ comedit prandiū in regno dei, dñs docet eū iatius ēo oporteat nos intelligere conuiuiū dei, & parabolā hāc dicit:

Dei uindicantis & miserētis in scriptura appellationes.

hominē q̄dē nominās misericordē suū patrē. Quādo eīn vindicatiuam dei virtutē scriptura significat, pātherā, & vrsum, & pardum eum vocat: quando autem misericordiā vult insinuare, hominem inducit: sicut & nunc misericordissimā eius dispēsationem intelligens, quam operatur in nobis, qua nos facit participes carnis filii sui, hominem eum nominat. Cœnam

E nam enim magnam vocauit dispensationem hanc. Cœnam quidem, eo quod in nouissimis temporibus, etenim ad vesperam seculi venit dominus. Magna autem cœna hæc, quoniam ex confesso magnum est salutis nostræ mysterium. Et misit seruum suum hora cœnæ. Quis est seruus ille? Is qui formam

Philip. 2. serui assumpta, filius dei homo factus, & vt homo missus esse dicitur. Attende quomodo non dixerit seruum, sed cum arriculo seruum illum suum. Illum proprie dixit, qui iuxta formam humanam ei placuit, & seruiuit. Non enim vt filius & deus tantum beneplacitus est patri, sed & sicut homo ipse ei

F & patri: ideo & ipse sol⁹ ꝓprie seruus dei dicit. Hora aūt cœnæ missu: est, hoc est definito & opportuno tēpore. Non enim aliud tēp⁹ cōmodius fuit saluti nostræ, q̄ quo regnabat Cæsar Augustus, quū in summo esset malitia, quam destrui oportebat. Sicut eīn medici sinūt in sæui morbi vlcerib⁹ humore

Cōparatio pulchra. colligi, & deīde remedia apponūt: ita & pct̄m oportebat oēs spēs suas indicare, & deinde magnū medicū imponere pharmaca. Et ꝓpterea expectauit Christus donec diabolus malitiæ mēsurā impleret, & tūc demū incarnatus est, & omne genus malitiæ per sanctā vitā suā sanauit. Missus est igit in tempore, hoc est opportuno & accommodo tempore, sicut & Da-

Psal. 44. uid dicit, Accingere gladio tuo super fœmur tuum potentissime. Tempestiuitate tua Omnino enim gladius, verbū dei: per tempestiuitatem autem natiuitas in carne significatur. Tempestiuitas autem fuit, hoc est opportunum tempus. Missus vero est vt discerneret inuitatis. Qui sunt hi qui vocati sunt? Fortassis omnes homines.

homines. Omnes enim vocauit deus ad sui agnitionem, partim per ordinatam inuisibilium constitutionem, partim per naturalem legem. fortassis enim magis ꝓprie Israëlitas, qui per legem & prophetas vocati fuerūt. Ad illos igitur missus est primum dominus, vti ad oues domus Israel. Ipse enim docebat, Venite, quia parata iam sunt omnia. Prope enim esse regnum dei, omnibus euangelizabat dominus, & intra nos. At illi cœperunt simul omnes excusare. Omnes enim principes Iudæorum detrectabant Iesum habere regem, & cœnam non meruerunt: & alius quidem propter diuitiarum cupiditatem, alius autem propter voluptatem. Nam ille quidē villam emerat, & alius iuga boum, qui signant diuitiarum cupidos. At alius qui vxorē duxerat, voluptarius erat. Insuper

A *Mat. 22.*

& is villam comparat, qui propter mundanam sapientiā nō

B *Naturam*

accipit mysterium. Villa enim est & mundus hic, & natura simpliciter. Qui autem naturam obseruat, non recipit hoc quod super naturam. Igitur pharisæus qui villam forte comparanerat, hoc est, qui respexerat ad naturæ leges, non recipit virginem parere deum, quod super naturā est: sed & omnes qui in externa sapientia gloriantur, propter villam hāc, hoc est naturam, ignorauerunt eum qui condiderat & innouarat naturę ordinem, Iesum. Porro qui iuga boum quinque emit vt probaret, signat carnalem hominem, qui quinq; sensus animę corporalibus coniunxit, & animam carnem fecit: & propter hoc, vtpote circa terrena occupatus, non vult spiritualis cœnæ particeps esse. Dicit enim Sapiens, Quid calūniatur qui alteri prœualet? At qui propter vxorem excidit, voluptarius vtiq; fuerit, qui carni vt coniugi animæ alligatus est, & quum est in illa, quasi ei adhærens, deo placere nō potest. Intelligas autem hæc omnia & iuxta literā. Etenim excidimus à deo & propter villas, & propter iuga boum, & propter nuptias. Adhærētes enim illis, & totam vitam in ea impendentes, & vsque ad sanguinem vexati & excoriati, nullū diuinum vel sensum vel verbum cogitamus vel attentamus.

qui obser uat, nō re cipit quæ sunt super naturam.

C *Prou. 14.*

Et ueniēs seruus ille renūciauit hæc domino suo. Tūc iratus paterfamilias dixit seruo suo, Exi cito in plateas & uicos, & ciuitates, & pauperes ac debiles claudosq;, & cæcos ītrodue huc. Et ait seru⁹, Domine, factū est ut impasti, & adhuc loc⁹ est. Et ait dominus seruo, Exi in uias & sepes, & cōpelle intrare, ut ꝓpleatur dom⁹ mea. Dico aūt uobis, quod nemo uirorum illorum q̄ vocati sūt, gustabit cœnā meā.

D Nam abiecti sunt principes Iudæorũ,& nullus ex illis cre-
Ioh. 7. didit Christo:& ipsi gloriabantur in malitia,ut dicit, Num
Hiere. 8. quis principũ credidit in eum? Proinde docti in lege, ac scri
bæ(vt propheta dicit)infatuati,gratiã amiserunt, idiotæ au
tem & Iudæi qui cæcis & claudis & debilibus comparantur,
& stulti sunt huius mundi,& mirè contẽpti, hi vocati sunt.
Turbæ enim admirabantur super gratia quæ de ore Iesu pro-
cedebat,& gaudebant in doctrina. Postquam autem intrauerunt Israëlitæ,electi inquam,quos in gloriam suam prædestinarat deus,quales fuerunt Petrus & filii Zebedæi, & mul
Sup. 14. ta alia millia eorum qui crediderunt, benignitas dei etiã in
gentes diffusa est. Per hos enim qui in via & apud sepes,gen
tes intelligendæ sunt. Israëlitæ enim fuerũt intra ciuitatem,
E vt hi qui legem susceperant,& ciuiliorem vitam sortiti. Gen
tiles vero a testamentis & à lege dei alieni erãt, & non facti
Eph. 2. 4 ciues sanctorum,nec in vna,sed in multis iniquitatibus & ru
Colos. 1. sticitate magna versabantur:& apud sepes,peccata dico. Pec
Peccatũ catum enim magna sepes est, & interstitium diuidens nos à
quid. deo. Per vias itaque,pecuinam gẽtilium vitam, & in multas
dissectam opiniones,per sepes vero intelligit vitam illorum
in peccatis. Non simpliciter autem iubet illos vocare: sed cõ
Cur domi pelle,inquit:quãuis voluntarium sit omnibus credere. Cete-
nus dixe- rum vt sciamus magnæ virtutis dei esse, credidisse gentes in
rit,cõpel- tanta versantes ignorantia,ideo dixit,compelle. Nisi eñ ma
le ĩtrare. gna prędicaretur virtus,& magna esset verbi veritas,quomo
do persuasi essent homines in idolorum cultu insanientes,&
F fœda operantes,vt repente agnoscerent verum deum,& spi-
ritualem diligerent vitam? Igitur admirabilem translationẽ
significare volens,necessitatem nominauit,quasi diceret q̃s,
Gentiles etiam idola & delicias relinquere nolentes, a prædicatione tamẽ veritatis et ea relinquere coacti sunt. Vel ali
ter, Virtus signorum magnam afferebat necessitatem vt trãi
ferrentur ad fidem Christi. Et quotidie cœna illa præparat,
& vocamur omnes ad regnum quod deus præparauit ante
mundi originem hominibus: sed alii quidem propter sapien
tiæ curiositatem,alii vero propter rerum terrenarum cupidi
tatem,alii autem propter carnalitatem, nõ meremur illud.
At dei misericordia aliis peccatoribus hoc largitur,qui cæci
mentalibus oculis sunt,& non intelligunt quæ sit voluntas
dei,vel intelligunt quidem,sed claudi sunt, & ad operãdum
tardi

tardi ac imnobiles,& omnino debiles ac pauperes, eo quòd A
superna gloria exciderint,neque immaculata vita conspicui
fuerint. Illis igitur peccatoribus in latis ac spaciosis peccato
rum viis errantibus,mittit pater filium suum ad cœnam in-
uitantem,qui secundum carnem seruus fuit,qui non venit vt Mat. 9.
vocet iustos,sed peccatores,inuitatque eos liberaliter prę do
ctis illis & diuitibus,& carni indulgentibus. Multos autem
morbos & pericula immittẽdo, facit eos etiam inuolũtarios
renunciare huic vitæ: quibus iudiciis solet inducere illos ad
cœnam suam,necessitatem eis faciens periclitationem. & hu
ius exempla multa sunt. Docet antem nos parabola hæc sim
plicius,pauperibus & debilibus potius dandum quàm diuiti
bus,id quod & paulo antea admonuerat. propterea istud vi- B
detur parabola dicere, per hoc credibilius faciens pauperes
vocandos. Discimus & aliud,debere nos esse alacres & libe-
rales ad pauperum susceptionem,atque etiam ita nolẽtes co
gamus eos vt participes fiant nostrorum bonorum. Hoc &
magistri admoneantur, quòd operæpreciũ sit discipulos etiã
nolentes docere. *Ibant autem turbæ multæ cum eo, & conuersus*
dixit ad illos, Si quis uenit ad me, nec odit patrem suum ac matrem,
& uxorem ac filios, & fratres & sorores, præterea autem & animã
suam, non potest meus esse discipulus. Quoniam multi ibant cũ Christi di
Iesu,qui non cum omni alacritate & obedientia sequebãtur, *scipulus*
sed frigidiores erant: docet eos qualem oporteat esse discipu *qualis eẽ*
lum suum, de quo affirmat qualem illum depingat,asserens *debeat.*
oportere eum odio habere non solum eos qui externa fami- C
liaritate iuncti sunt,sed & suam ipsius animam. Vide autem
ne litera abripiaris. Non enim inhumanitatem & crudelita-
tem docet misericors,neq; sibiipsi docet manum inferre, sed
proprium suum discipulum uult tunc odio habere cognatos
suos,quando ad pietatem ei obstaculo sunt,& propter neces
situdinem a bonis operibus prohibetur: quoniã nisi obsiste-
rent,magis honorandos doceret vsque ad extremum spiritũ.
Et quomodo docet? Per maiorem doctrinam inquam, nem-
pe per ea que operatus est. ipse enim & Ioseph, quanuis non
esset proprius parens,sed existimatus,obediens fuit: & ma- Luc. 2.
tris suæ tantam semper egit curam, vt neque cum crucifige- Ioh. 19.
retur,eam negligeret,sed commendauit discipulo quem di-
ligebat. Quomodo igitur is qui hæc per opera docuit, alia
sermonibus asseuerauit? At(sicut dixi)præcipit odio habe-

 re parẽtes,

Universidad de Deusto
Biblioteca

D re parentes, quando in cultu dei periculũ eſt. tunc enim non parentes cenſentur, neq; familiares, ſi in hoc nobis obſiſtãt. Et hinc manifeſtum quod dicimus. Nam quum noſtram animam odio habere præcipit, omnino non præcipit vt nobiſipſis mortem conſciſcamus, ſed vt renunciemus concupiſcẽtiis animæ, quæ nos ſeparant a deo. etiam ſi perferendũ martyrium, non curanda anima, quoniam perpetuum lucrũ proponitur. Hoc enim eſt quod nos docet, & non ſimpliciter vt quis ſeipſum occidat. Oſtenditque illud iterum ipſe per hoc quod diabolus conatus fuit eum de ſummitate templi deiicere, quãdo tentationem repulit: & non ſe Iudæis tradidit, ſed
Mat. 4. Lu. 4. receſſit, atque per medium eorum tranſiens, ab illis ſe occultauit. Igitur cuicunque domeſtici & amici obſtant in pietate, & is illorum familiaritatẽ deo cui placere debet, præfert:
E vel etiam propter amorem vitæ imminẽte martyrio deficit & negat, ille non poteſt eſſe diſcipulus Chriſti.

Quis enim ex uobis, qui uelit turrim ædificare, quin prius ſedẽs cõputet ſumptus an habeat quibus opus eſt ad perficiendum, ne poſtquam poſuerit fundamentum, nec potuerit perficere, omnes qui uiderint, incipiant illudere ei, dicentes, Hic homo cœpit ædificare, nec potuit conſummare? Per parabolam turris docet nos dominus vt hi qui ſemel delegerint ſe ſequi, ne ſolum iaciant fundamentum, hoc eſt, ne incipiant tantum ſequi, & poſtea finem non imponant, vt hi qui non habent ſufficientem alacritatis præparationem. Tales fuerunt hi de quibus Euangeliſta Iohannes dicit, Multi igitur ex diſcipulis eius abierunt retrorſum. Et omnis homo qui virtutem quidem operari vult, & non eo peruenit, vt & diuinam cognitionem accipiat, eo
F quòd imperfecte & abſque ratione virtutem orditur, imperfectè ædificat, non volens abſoluere turrim ſummæ cognitionis. Vnde & illuditur illi ab his a quibus videtur & ho-
Iohã. 6. minibus & diabolis. Vel aliter, Per fundamentum quidem intelligas ſermonem doctoris. Nam qui ſuſcipit ſermonem doctrinæ, vtpote de continentia, cõparatur ei qui iecit fundamentum in anima diſcipuli. Opus eſt autẽ ſermoni huic, hoc eſt, fundamento, ſuperædificatione, opere dico: vt turris noſtra fortis à facie inimici abſoluta ſit virtus illa quam prę
1. Cor. 3. mittamus. Quòd autem fundamentum quidem ſit ſermo, extructio autem opus, ſufficienter dicit apoſtolus, Fundamentum poſui Ieſum Chriſtum, alius autem ſuperextruit, & ſtatim

ſtatim enumerat varia ædificia, hoc eſt operationes vel bo- A
norum vel malorum operum. Timeamus igitur ne forte illudant nobis dæmones, de quibus propheta dicit. Illuſores dominabuntur eis, his ſcilicet qui à deo repulſi ſunt. *Aut quis*
Eſa. 3. *rex proficiſcens ut committat prælium aduerſus alterum regem: nonne ſedens prius cogitat an poſſit cum decem millibus occurrere ei qui cum uiginti millibus uenit contra ſe? alioquin adhuc illo longe agente, legatione miſſa petit ea quæ pacis ſunt. Sic ergo omnis ex uobis qui non renunciat omnibus quæ poſſidet, non poteſt meus eſſe diſcipulus. Bonum eſt ſal, ſi uero ſal infatuatum fuerit, per quod condietur? Neque in terram, neque in ſterquilinium utile eſt, foras proiiciunt illud.*
M.at. 5. *Qui habet aures ad audiẽdũ, audiat.* Et hęc parabola docet nos
Eſa. 6. ne ſimus duplici anima, neque carni & deo adhæreamus: ſed ſi volumus bellum contra malignos dæmones ſuſcipere, vt B
feramur in eos tanquàm hoſtes, & illis vere obluctemur. Rex igitur eſt & peccatum regnãs in mortali noſtro corpore, ſi illud admittimus. Rex etiam & animus noſter conditus eſt. Ne igitur quum reſiſtendum eſt peccato, puſillanimiter illud impugnet. Grauis enim & terribilis eſt eius exercitus, & maior & numeroſior videtur quàm nos ſumus. Quippe dæmones ſunt milites, qui cenſentur viginti millia contra noſtra decem millia. Nam incorporei ſunt, & pugnant contrà nos qui in corpore ſumus: vnde & maiorem virtutem habere videntur. Quanuis autem videãtur fortiores nos tamen
Pſal. 59. reſiſtere poterimus. In deo enim, inquit, faciam virtutẽ &c.
Pſal. 26. Dominus illuminatio mea, & ſalus mea, quem timebo? Si cõſtiterint aduerſum me caſtra, non timebit cor meum. Dedit C
autem nobis deus, qui propter nos incarnatus eſt, virtutẽ omnem calcandi hoſtem. Idcirco & quoniam in carne exiſtentes, non carnalia arma habemus, etiamſi decem millia videamur habere, eò quòd in corpore ſumus, & illi viginti millia, eo quòd incorporeæ naturæ ſunt: attamen dicere debemus, Domine deus meus, virtus mea: nullamque vnquàm cum pectato habere pacem (id quod eſt ſeruire affectionibus) ſed mages reſiſtamus eis, & oſtendamus nullas eſſe inducias odium erga illa: neque habere velimus concupiſcibilia mundi, ſed renunciemus omnibus. Non poteſt enim diſcipulus Chriſti eſſe, qui non renunciat omnibus, & pacem habet cum his *Chriſti dĩ*
quæ in hoc mundo animas damno afficiunt. Chriſti ſanè *ſcipulus* diſcipulus ſal eſſe debet, non ſolum ipſe bonus exiſtens, ſed *ſal ſit.*

D & malitiæ non particeps, aliisque communicans bonitatem. Ita enim se habet sal. Ipsum enim quum maneat, nescium eris corruptionis, & alia seruare valet ne corrumpatur, quibus suam qualitatem communicat. At si naturam suam sal abiecerit, omnino inutile est, neque terræ neque stercori accommodum. Quod autem dicit, ita se habet, Ego quidē omnem christianum vtilem & condire valētem esse volo, non solum eum cui concreditum docendi donum, quales sunt doctores & pastores, sed etiam exigo vt laici ipsi bonæ frugis & vtiles sint proximis. Iam si profuturus aliis reprobus fiat, & à christianorum ordine eiiciatur, neque prodesse neque vtilitatem
E tem capiat, per sterquilinium autem quòd profit. Ideo reiicitur & reiiciendus est, tanquam qui nec prosit, nec vtilitatem percipiat. Et quoniam obscurus parabolicusque sermo ille fuit, excitans auditores dominus vt non simpliciter fusile fuit, excitans auditores dominus vt non simpliciter fusile piant dictum de sale, dicit, Qui habet aures ad audiendum,
Aures. audiat: hoc est, qui habet intellectum, intelligat. Aures enim hoc loco sensitiuam virtutem animæ, & ad intelligendum aptitudinem significant, Omnes itaque fideles sal sunt, ex diuinis sermonibus & superna gratia qualitatem suscipientes.
Colos. 4. Et quod gratia sal sit, audi Paulum dicentem, sermo vester sit in gratia sale conditus. Et ita si fuerit sermo ἄχαρις, hoc est sine gratia, insulsus dicitur. Igitur si diuinorum eloquiorum qualitatem cōtemplerimus, & non susceperimus eam in nos,
F stulti & intellectu carētes efficimur. Et profecto insatuatum est sal vestrum: si non habuerit supernæ gratiæ qualitatem.

CAPVT XV.

A *Accedebant autem ad eum omnes publicani & peccatores ut audirent illum, & murmurabant pharisæi ac scribæ dicentes, Hic peccatores recipit, ac cibum capit cum illis. Dicebat autem ad illos parabolam hanc, dicens, Quis ex vobis est homo qui habet centum oues, & si perdiderit unam ex illis, nonne relinquit nonagintanouem in deserto, & uadit ad illam quæ perierat, donec inueniat eam? Et quum inuenerit eam, imponit in humeros suos gaudens, ueniensque domum conuocat amicos & vicinos, dicens illis, Gaudete mecum, quia inueni ouem meam, quæ perierat. Dico uobis, quòd ita gaudium erit in cælo super uno peccatore resipiscente magis quàm super nonagintanouem iustis, qui non indigent pœnitentia.*

Aut quæ

Aut quæ mulier habens drachmas decem, si perdiderit drachmam A *unam, nonne accendit lucernam, & uerrit domum, queritque diligenter donec inueniat: & quum inuenerit, conuocat amicas ac vicinas, dicens, Gaudete mecum, quia inueni drachmam quam perdideram. Ita dico uobis, gaudium erit coram angelis dei super uno peccatore resipiscente.* Dominus quidem illud faciebat, cuius gratia incarnatus est, accedens puplicanos & peccatores, tanquàm medicus infirmos. Qui autem reuera peccatores erant, obmurmurationem tantæ humanitati rependebant. Abominabiles enim censebant publicanos, ipsi autem domos viduarum & orphanorum comedebant. Quid igitur dominus? Sicut misericors erat erga publicanos, ita & erga illos, qui suam calumniabantur misericordiam. Non enim auersatur eos tanquàm insipientes & obmurmurantes, sed mansuete sanat, para- B bolam hanc de ouibus dicens, & de manifestis & certis eis persuadet, & confutat ita, ne ægre ferāt tantam bonitatis effusionem. Nam si in oue vna irrationali, & quæ ad imaginem dei non est facta, si quum errauerit, fuerit inuenta, gaudiū fit tantum: quantum verisimile est fieri in homine rationali ad imaginem de cōdito? Manifeste igitur parabola hac iustos dicit per oues nonagintanouem, & peccatorem vnum. Dicunt aūt nonnulli centum oues omnē creaturā rationalem: vnā autem ouem, rationalis naturæ hominem, quem errantem requisiuit pastor bonus, relictis nonagintanouem solitudine, hoc est, in superno loco cælesti. Solitudo enim est cælum, & à mundano tumultu sequestratum, plenumq; omni trāquillitate ac pace. Dominus vero vt inuenit illā quæ errauerat, imposuit C in humeros. Infirmitates enim nostras & peccata nostra ipse portauit, & omnia onera nostra non grauatim ipse suscepit, persolutis omnibus quæ debebamus: & nos sponte ac libēter portauit vsq; in domum nostrā, hoc est in cælum, & cōuocat amicos & vicinos, fortassis angelos, quos & oues dixim⁹ esse iuxta aliam & aliā relationē. Nā secūdum quod omnis creatura cōdita ad deū cōfertur, pecuina est & bruta, & secū dum hoc dicūtur etiā supernę virtutes oues. at si ad alias creaturas conferūtur rationales, dicūtur amici & vicini, angelicarū virtutum chori. Et per mulierem intelligas sapiētiā & virtutem dei & patris, Iesum ipsum, qui perdidit vnā drachmā, ex rationalibus & ad imaginem dei conditis creaturam, hominem inquam, & accendit lucernam suam carnem. Sicut enim lucer

Solitudo cælum dicitur.

na quauis

D na quáuis sit ex terra, illuminat tenebrosa per lucē quam recipit: ita & caro domini licet terrena esset, similisq; nobis, lumine deitatis suæ quam in se recepit, apparuit quum incarnatus esset: & domus, hoc est omnis mundus, repurgata est à peccato. Christus enim abstulit peccatum mūdi. Et plane inuenta drachma, gaudiū fuit & Christo, & supernis virtutibus, quæ amicæ eius & vicinæ sunt. Amicæ quidē, quia volūtatem eius faciunt: vicinæ vero, quia incorporeæ. Quid autem si amicæ sint omnes supernę virtutes: vicinæ autem, quæ propiores ei, vt throni & cherubim? Dicēdo eñ amicas & vicinas, duogenera manifestauit. quāuis hoc curiosius videatur. *Aiit autem, Homo quidam habuit duos filios, & dixit adolescentior illorum patri, Pater, da mihi portionē substātiæ quæ ad me redit. Et diuisit illis substantiam. Ac post dies non multos quū omnia contraxisset adolescēior filius peregre profectus est in regionem longinquam, & ibi dissipauit substantiam suam uiuēdo luxuriosē: & postquàm omnia consumpsisset, facta est fames ualida in regiōe illa, & ipse cœpit egere. Et abiit, & adhæsit uni ciuium regionis illius: atq; is misit illum in uillam suam ut pasceret porcos: & cupiebat implere uentrem suum de siliquis quibus porci uescebantur, nec quisquam illi dabat.* Et hæc parabola superiori similis est. Inducit enim & illa hominem quidem, deum videlicet vere misericordem: filios autem, duos ordines hominum, iustorum dico & peccatorum. Dixit autem iunior, Da mihi partem substātiæ quę ad me pertinet. Olim hæ manæ naturę possessio erat iustitia: ideo & filius senior nō insolescit. Peccatū postea natū est, vnde & iunior insolescit, qui cum peccato quod postea introductum est, creuit. Vel aliter, Iunior dicitur peccator, quia nouator rerum insolēs, & deficiens à paterna volūtate. Pater, da mihi partē substantiæ quæ ad me pertinet. Rationalis, ad quam subsequitur liberū arbitrium, substantia est hominis. Omne autē rationale, liberi arbitrij est. Dat igitur nobis dñs rationē, vt ea libere vtamur tā quā nostra substātia. Dat autē omnibus ex æquo. Omnes enim ex æquo rationales sunt, & æque liberum habent arbitriū. At alij vtimur hac libertate secundum rationē, alii aūt dilapidamus donū diuinū. Et simpliciter omnia quę dedit nobis: dūm substātia nostra cēseri possunt: vt exēpli gratia cælū & terra, & in summa creaturæ ōnes, lex, prophetæ. Atqui filius maminor vidit cælum, & cælū fecit deū: vidit terrā, & coluit eā. In lege dei noluit ambulare, in prophetis scortatus est. At senior

Liberū arbitrium.

nior filius omnibus his in gloriam dei vsus est. Itaq; ille qui A dedit omnia hæc ex æquo, permisit libere ingredi. Nullum enim cogit non volentem vt sibi seruiat. Nam si voluisset nos cogi, nō fecisset nos rationales, & liberi arbitrij. Porro filius iunior omnia hæc simul decoxit. Et quę causa? Profectus est, *nos deus* in terram longinquam. Nam quando egreditur homo à deo, *non uult.* & se à timore dei elongat, omnia diuina dona expendit. Propinqui enim deo existentes, nihil tale quod interitu dignū faciemus, iuxta id quod dicitur: Prouidebam dominum in conspectu meo semper, quia à dextris meis est, ne commouear. Illo autem longe à nobis absente, efficimur apostatæ, facientes & ferentes pessima quæq;: iuxta illud dictū, Ecce qui elōgant se à te, peribunt. Dissipauit igitur substantiam suam. Me B tito, Virtus enim terminū vnum habet, & vnum quoddā est: at malitia multifariam diuisa est, eorumq; multorum causa. vt exempli gratia fortitudinis vnus est limes, vt quādo oportet, & quomodo oportet, & erga quos oportet irascibili vti. Vitij autē eius duæ sunt species, timor & audacia. Vides spargi rationem, & vnitatē virtutis disperire? Consumpta autem substantia illa, homine secūdum rationē naturalem dico eūte, & non iuxta legem scriptam incedente, neque prophetas audiente, fames magna est facta: non fames panis, sed fames audiendi verbum domini. Initiū sit penurię, quandoquidem non timet dominum, sed longe discedit ab eo. nā iis qui timent dominum, nulla est penuria. Quomodo autē nulla est inopia timentium dominum? Quia qui timet dominum, in C mandatis eius volet nimis: & propterea gloria & diuitiæ in domo eius: & dispersit, immo ipse etiam dedit pauperibus: tantum abest ne egeat. At qui lōge profectus est à dño, & nō habet ante oculos terribilem eius faciē, nil mirum si inopia laboret, sermone diuino nihil in illo operante. Et profectus est, hoc est, processit & profecit in malitia. Adhæsit vni ciuiū regionis illius. Nā qui adhęret domino, vnus spiritus fit cum illo: qui vero, adhæret scorto, vnum corpus fit cum natura dæmonum, atque fit totus caro, neque spiritus est capax, sicut hi qui tempore diluuij fuerunt. Ciues regionis illius qui à deo defecerant, demones omnino sunt. At qui proficit, & in peccatis fit potens, pascit porcos, hoc est & alios docet malitiam, & lutosam operationem. Porci enim sunt omnes qui in luto vilium & materialium affectionum volutantur.

Psal. 15.

Psal. 22.

Amos. 8.

Psal. 111.

1. Cor. 6.

Porci qui sint.

nam

Porcorum grēnitus ut compescatur.

Dnam porcorū oculi nunquā possunt sursum spectare aliā ob titi formationem. Vnde & porcorum pastores quum nō possunt compescere porcum clamantem, resupinantes illum efficiunt vt minus clamet. Etenim quasi in spectaculum veniens spectantes quę nunquam videre, & aspicientes sursum, stupescunt & silent. Tales sunt oculi eorum qui male educati sunt: nunquam vident ea quę sursum. Tales pascit is qui multis in malitia præest, vt est scortorum hospes, vel publicanorū princeps, vel latronum princeps. de omnibus enim his dicendum quod porcos pascant. Cupit autē miserabilis ille saturari peccato, & nemo ei dat saturari. Assueto enim malis nemo dat iam tietatē. Non enim manet voluptas, sed famescit & perit, fitq; iterum vacuus ille miserabilis. Assimilatur enim filiquis peE catum dulcedinem habens & asperitatem. Delectat enim ad tempus, cruciat vero perpetuo. Propterea nullus dat satietatem malorū ei qui illis est assuetus. Quis enim satiat, & quis escere facit? Deus, sed nō adest: nam qui talibus vescitur, longe abest à deo. An dæmones? At hi multo magis soliciti sunt ne vnquam quiescamus, & malitia saturi simus. *In se autem reuersus dixit, Quàm multi mercenarii patris mei abundant panibus: ego uero fame pereo. surgam, & ibo ad patrem meum: & dicam ei, Pater peccaui in cælum, & coram te: iam non sum dignus uocari filius tuus. fac me sicut unum de mercenariis tuis. Et surgens uenit ad patrem suum. Quum autem adhuc longè abesset, uidit illū pater ipsius, & misericordia motus est, & accurrens ruit in collum eius, & osculatus est eū.* Intēperatus tandē ad seipsum rediit. Quādiu maleF agebat, extra seipsum erat. Cōsumpserat enim (vt dicit) substātiam, & meritò propter hoc extra seipsum erat. Nā qui nō gubernatur ratione, sed præter rationē viuit, & absurda alia exorditur, extra seipsum est, & non manet in sua substantia, hoc est ratione. Quando autem quis cogitat in quantam venerit miseriam, tunc redit ad seipsum, considerans, & in penitentiam veniens à sua exteriori diuagatione. Porrò mercenarios dicit catechumenos, quia nondum eò peruenerunt vt dicerentur filij, quia nōdum rectè illustrati. Omnino autem catechumeni abundantiam rationalium panum habēt, quotidie lectiones audientes. Et vt discas differentiam mercenarij & filij, audi, tres sunt ordines eorum qui saluantur. Alijenim vt serui faciunt bonum, timentes iudiciū: quod & Dauid insinuat dicens, Cōfige timore tuo carnem meam: à iudicijs enim

enim tuis timui. Mercenarij verò esse videntur, qui desiderio A
bonorum bene placere deo cupiunt, sicut & ipse Dauid dicit, *Psal. 113.*
Inclina cor meum deus ad faciendum iustificationes tuas in
æternum, propter retributionem. At filij sunt qui propter a- *Ibidem.*
morem in deum, mandata perficiunt: sicut iterum Dauid te. *Psa. 108.*
statur: Quomodo dilexi legem tuam domine: tota die meditatio mea est. & iterum, Leuaui manus meas ad mādata tua, *Ibidem.*
quæ dilexi. non quę timui. Et iterum, Mirabilia testimonia
tua: ideo scrutata ea est anima mea. Quum igitur quis fuerit filius, & deinde propter peccatum abdicatur, vidétque alios frui diuinis donis, & communicantes diuinis mysteriis,
& diuino pane (non enim de solis mercenariis intelligi oportet quod mercenario dicitur, sed & de ecclesiasticis in genere, qui non sunt ex primo ordine) tunc sanè illa miserabilia B
oportet ei enumerare: Quot mercenarij patris mei abundant
panes: ego autem fame pereo. Sed surgēs de ruina peccati, ibo
ad patrem meum, & dicam ei, Pater, peccaui in cęlum. Derelinquendo enim cælestia, peccaui in ea, præferens ipsis voluptatem contemptibilem, & præligens cælesti patriæ meę regionem famis. Ita in cælum peccat, qui illi terrena pręponit.
Abest autem omnino à via quæ fert in cælum. Scias itē quòd
quando peccauit, quasi nō corā deo operans peccauit. Quando autem confitetur coram deo, quod peccauit, sentit. Porrò
surgens vadit ad patrem suum. Non solum enim consultandum est de his quæ placent deo, sed & opus est facto. Nunc
quemadmodum vidisti feruidam pœnitentiam, ita & celerē
patris misericordiam vide. Neque enim expectauit donec fi- C
lius veniret ad se, sed præuenit & amplexatur. Etenim natura & benignitate deus pater est, & totus totum amplectitur,
vt vndequaq; ipsum ad sē constringat, sicut dictū est, Et gloria dei illum circunfundit. Olim quidem quādo elōgabat se
filius, tempus erat & patri vt ab amplexu se elongaret: nunc
verò quum redit & appropinquat per conuersionem, tempus
est amplexandi. Ruit igitur in collum eius, ostendens eū qui
olim desciuerat, nunc obedientem esse factum. Et osculatur
eum, reconciliationem indicans, & quasi vestibulum quoddam os polluti sanctificans, ac per hoc ad interna sanctificationem immittens. Dixitq; ei filius, Pater, peccaui in cælum, & coram te: neq; posthac sum dignus uocari filius tuus. Dixit autem pater ad seruos suos, Proferte stolam primam, & induite illum: & date

annulum

D *annulum in manum eius, & calceamenta in pedes: & adducite uitulũ illum saginatum, atq; mactate, sumptisq; epulis lætemur: quia hic filius meus mortuus erat, & reuixit: perierat, & inuentus est. Et cœperunt lætari.* Per seruos intellige vel angelos ministratorios

Hebræ. 1 spiritus, qui mittuntur in ministerium propter eos qui salutem digni sunt. Illi enim vestiunt à peccato reuertentem stola prima, quã prius quàm peccaremus gestabamus: indumento scilicet incorruptionis: vel dignitate qua præstat aliis omnibus,

Baptism⁹ præstat primũ honestatis uestitum. vt baptismi dignitate. Prima enim nos illa vestit, & ab ea sumimus honestatis vestitũ. Vel per seruos intellige angelos, qui ministrant omnibus quę propter nos fiunt & quibus mediantibus sanctificamur. Vel etiã sacerdotes, quia conuertios per baptismum vel verbũ doctrinæ, induunt, & induunt eos

Galat. 3. Christum stolam primã. Quicunq; enim baptizati sumus in E Christum, induti sumus Christũ. Et annulũ dat in manum, signaculum christianismi, quod per opera habemus. Nã manus, symbolum operationis est, annulus vero signaculi. Igitur baptizatus, & omnis qui à peccato conuertitur, debet habere in manu, hoc est, operatiua virtute, signaculum christiani: vt demõstrare queat q̃ recreatus sit ad imaginem eius qui se condidit. Vel aliter, Per annulum intelliges arrabonẽ spiritus: vt exempli gratia quid dicam, deus perfectissima bona tunc dat, quando eorum tempus fuerit: & nunc vt credibilia sint illa nobis charismata, vt arrabonem futurorum: & aliis donum operandi miracula, aliis donum docendi, aliis vero aliud quiddam: & quum illa suscipimus, firmiter & perfe- F ctiora expectamus. Et calceos ad pedes, vt custodiantur à scorpiis, peccatis scilicet quæ videntur parua & occulta, sicut dicebat Dauid: attamen mortiferis & ipsis: atque etiam

Psal. 18. à serpentibus, id est, peccatis quæ manifestè nocere censentur. Vel aliter, Calceamenta dantur ei qui primã stolã assecutus est, faciente deo eum aptũ ad annũciandum Euange-

Officium bois Christiani. lium pacis. Christiani enim est ꝓdesse ꝓximo. Vitulus igitur natus non ignoratur quis sit, qui immolatur & comeditur. Nam est verus filius dei, & ita homo qui carnem assumpsit, naturam ratione carentem, & brutam, illámque diuino honore impleuit: & secũdum hoc vitulus dicitur. non enim expertus est iugum peccati. saginatus vero, secundum quòd ad hoc mysterium ordinatus est ante cõstitutionem mundi. Et fortassis curiosius videbitur si dicatur, dicetur tamen. Quia

panis quem frangimus, secundum id quod apparet, ex tritico confectus est, saginatus, & (vt Græci dicunt) σιτευτὸς, fru- A
mento pastus dicendus est. Secundum hoc autem quòd per illum intelligitur quòd caro est, vitulus dictus est. Et ipse est vitulus, & saginatus. Omnis igitur qui baptizatur, & filius dei efficitur, immò restituitur, & in summa omnis qui à peccato purgatur, particeps fit saginati illius vituli, & lætitiæ author fit patri, & seruis eius, angelis & sacerdotibus, tanquam ex morte resurrexisset, & post perditionem fuisset inuentus. Nam quantum ad malitiæ abundantiam mortuus erat, & desperatus: quantum verò ad humanam naturam, quę vertibilis est, & valet à malitia ad virtutem ingredi, perditus dicitur. Perditus enim mitius dicetur, quàm mortuus.

Erat autem filius eius senior in agro, & quum ueniret, & appro- B
pinquasset domui, audiuit concentum & choros, & uocauit unum de seruis suis, & interrogauit quid essent illa. At ille dixit illi, Frater tuus uenit, & occidit pater tuus uitulum illum saginatum, quòd incolumem illum receperit. Indignatus est autem, nec uolebat introire. Pater ergo illius egressus rogabat illum. At ille respondens dixit patri, Ecce tot annis seruio tibi, nec unquam præceptum tuum transgressus sum, nec unq̃ dedisti mihi hœdum ut cum amicis meis lætarer: sed postq̃ filius tuus hic, qui deuorauit substantiã suam cũ meretricibus, uenit, occidisti illi uitulum illũ saginatum. At ille dixit ei, Fili, tu semper mecũ es, & omnia mea tua sunt: lætari autẽ & gaudere oportebat, quia frater tuus hic mortuus erat, ac reuixit: & perierat, & inuẽtus est. Hoc loco celebris mouetur quęstio, Quomodò appareat filius inuidus, qui alioqui vixit & seruiuit patri bene placẽs? C
Quæ soluitur, si quidem parabolam quis expẽderit quare dicta fuerit. Omnino enim quia obmurmurabant domino pharisæi, mundos & iustos se putantes, eo quòd susciperet meretrices & publicanos, ac propterea parabola ista cũ his quæ ante eam dictæ sunt, eadem est: quandoquidem pharisæi, qui erant iustiores publicanis, vt videbantur, obmurmurabant: Considera quod gerant personam filij qui videbatur obmurmurare: contra omnes qui scandalizantur in repentina felicitate & salute peccatorum. hoc autem non est inuidiæ, sed magnæ benignitatis, quam nos ignoramus, & propterea parit murmurationem. An non & Dauid inducit personam Psal 70.
quæ offenditur in pace peccatorum, & similiter Hieremias? Hiere. 12
Quid quòd via impiorum prosperatur? dicens: & Esaias, Esaiæ. 37

Planta

D Plantasti eos, & radices egerunt. Hæc enim omnia sunt infirmarum & pauperum cogitationum hominum, qui accenduntur, & loquuntur in prosperitate malorum indigna. Dicit igitur per præsentem parabolam dominus pharisæis quasi in hūc modum: Esto, vos iusti sitis sicut filius ille benepla-
cens patri: obsecro vos iustos & mūdos, ne obmurmuretis in
salute filiorum: est enim & ille filius. Itaque non apparet in-
uidia, sed dominus pharisęorum mentem instruit per parabo
lam illam, vt etiamsi iusti ipsi essent, & omnia mandata dei
perfecissent, grauatim ferrè nō deberent suscipi peccatores.
Nec mirum est si ægre feramus super his quæ indigne viden
tur fieri. Tanta enim dei est benignitas, & tam liberaliter sua
bona nobis communicat, vt & indignatio & obmurmuratio
inde nasci posset: id quod & in familiari colloquio dicimus.
E Sæpe cum beneficiis quempiam affecimus, & deinde gratias
egerit, dicimus, reprehendunt me omnes quòd tanta in te be
neficia contulerim. quamuis forte nemo nos reprehenderit:
attamen magnitudinem beneficientiæ ostendere volentes,
ita fingimus. Videamus autem & particulatim & breuiter pa
rabolam. In agro erat filius senior, hoc est in mundo hoc, &
operabatur suam terram, carnē dico, vt impleretur panibus,
& serebat in lachrymis, vt meteret in exultatione. Porrò vbi
didicit quę facta erant, noluit ad cōmune gaudium ingredi:
sed misericors pater egreditur, & obsecrat, & docet eum, lætī
tiæ causam esse mortui reuiuificationem, eò quòd ignorans
scādalizatus esset homo, & arguerat eū quod sibi neq; hœdū
dedisset, intemperato autem saginatum occidisset vitulum.
F Quid autem est quod per hœdum significatur? Hoc loco di-
Matt. 25. sce: Omnis peccator ordinatur ad sinistram partē. Dicit igi-
tur bonæ frugis filius, Trāsegi vitam in omnibus laboribus,
persequutionem passus & afflictus, & à peccatoribus passus,
& nunquam mihi occidisti hœdum, hoc est humiliasti pecca
torem, vt inuenirem vel paruam quietem: qualis hœdus erat
3. Re. 17 Heliæ Achab. Persequebatur enim prophetam, & non dedit
dominus hœdum statim ad occidendum, vt parumper refo-
cillaretur & quiesceret cū amicis prophetis suis. Proinde di-
3. Re. 19 cit ad deum: Domine, prophetas tuos occiderunt, & altaria
1. Re. 22. tua subuerterūt. Hœdus Dauidi erat Saul, & omnes qui eāsū-
23. niabantur eum, quibus permittebat dominus tentare eum, &
Psal. 93. non occidit vt lætaretur Dauid: ideo & dicebat, Vsquequo
peccatores

peccatores domine, vsquequo peccatores gloriabuntur? Hæc A
dicit in euangelio & filius quum in multis esset laboribus, &
nullam fuisset assequutus consolationem. Neque aliquem
ex persequutoribus meis morti tradidit, nunc autem ita faci
lè saluat prodigum. Hic igitur totus scopus parabolæ est pro
pter pharisæos obmurmurantes quòd peccatores susciperet:
qua docet, etiamsi iusti simus, nō repellendos peccatores, ne-
que obmurmurandū, expectante illos deo. Filius igitur iuni-
or, fuit meretrices & publicani: senior verò, pharisæi & scri-
bæ, secundum materiam parabolæ iusti intelliguntur: quasi
dicēte deo, Esto, vos sitis vere iusti, nullúmq; transgressi mā-
datū: non oporttet igitur assumi eos qui à peccatis conuertū
tur? Tales itaque sunt qui obmurmurant in parabola. Non
ignoro autē quòd quidam per seniorem filium angelos expo B
nunt, per iuniorem autem humanā naturam, quę tumultuata
est, & dato mandato vacauit deliciis. Alij verò Israelitas &
Gentiles. Verum autem hoc tenendū est quod diximus, quia
filius senior personam gerit iustorum, iunior autem peccato
rum, & se conuertentium. Totus autem parabolæ contextus
propter pharisęos est positus, vt doceat eos dominus ne ęgrè
ferant susceptionem peccatorū, etiamsi ipsi iusti essent. Nul-
lus ergo iudicia dei grauatim ferat, sed gratum sit ei si pecca
tores feliciter agant & saluentur. Qui enim scis si is quem tu
peccatorem censes, pœnitentiam agens gratior fiat? Quid
item si occultas habet virtutes, & propterea à deo benigne
respicitur?

C

CAPVT XVI.

Dicebat autem & ad discipulos suos, Homo quidā erat
D *diues, qui habebat dispensatorem, & hic delatus est*
apud illum ut qui dissiparet bona ipsius: & vocauit
illum, & ait illi, Quid hoc audio de te? Redde ratio
nem dispensationis tuæ: non enim poteris posthac di
spensare. Ait autem dispensator intra se, Quid faciam, quia dominus
meus aufert à me dispensationem? Fodere non valeo, mendicare eru-
besco: scio quid faciā, ut quum amotus fuero à dispensatione, recipiant
me in domos suas. Conuocatis itaq; singulis debitoribus domini sui, di-
cebat primo, Quantum debes domino meo? At ille dixit, Centum batos
olei. dixitq; illi, Accipe cautionem tuam, & sede citò, & scribe quin-

D quaginta.

D quaginta. Deinde alteri dixit, Tu uero quantum debes? qui ait, Centū choros tritici. ait illi, Accipe cautionem tuam, & scribe octoginta. Et laudauit dominus dispensatorē iniquum, quòd prudenter fecisset: quia filii huius seculi prudentiores sunt filiis lucis in natione sua. Et ego uobis dico, Facite uobis amicos ex mammona iniusto, ut quū defeceritis, recipiāt uos in æterna tabernacula. Omnis parabola obliquè & figurato modo rerū quarundam naturam manifestat, nō per omnia rebus illis assimilata propter quas assumpta est. Idcir co non oportet omnes parabolarum partes curiosius inquire re, sed quatenus apparent proposito vtiles. reliquæ enim si nendæ sunt quasi parabolam contexentes, & nihil ad propositum cōducentes, quomodo & in proposita parabola facien

Parabola & ei⁹ partes quatenus inquirendæ.

E dum. Nam si per tenues particulas omnes exponere tentauero quis dispensator, quis dispensatoris dominus. & à quo delatus sit, & qui debitores, & propter quam causam ille quidē oleum, alius autem triticum, & qua de causa centum debere dicantur, & si alia omnia perquisiuerimus, obscurum & molestum sermonem faciemus, & fortassis, si valde hæsitauerimus, etiam ridiculi erimus. Igitur tantū vtilitatis ex præsenti parabola capere oportet, quantum possibile est. Et vt aliquid dicam, dominus hoc loco vult nos docere vt bene dispensentur creditæ nobis diuitiæ. Et primum hoc discimus, quòd nō sumus domini diuitiarum. Nihil enim habemus proprium, sed dispensatores alienarum rerum sumus, quæ à domino nobis concreditæ sunt vt illas bene dispensemus sicut ipse impe

F rat. At si concreditas diuitias non expenderimus iuxta mentem domini, & abusi fuerimus illis in nostrum luxum, accusabimur. Etenim voluntas domini est, datis vti in vsus conseruorum, non in proprias delicias. Porrò qui accusantur, & destituuntur à dispensatione diuitiarum, hi sunt qui ex hac vita emigrant, quando scilicet & rationem dabimus de dispensatione, quum destituti fuerimus. Si itaque prudentes essemus, vel tarde sentiremus quid facto opus, & faceremus nobis amicos ex diuitiis iniustitiæ. Dicuntur autem diuitiæ iniustitiæ, quas nobis dominus in vsus fratrum & conseruorum insumendas dedit. nos autem nobis depositas tenemus. Verum vel tarde sentiamus quò feramur, & quòd quum dies illa venerit, neque laborare poterimus. Non enim tunc erit operandi tempus, neque tunc honestum erit mendicare. Stul

Diuitiæ iniustitiæ quæ dicantur.

Matt. 25. tæ enim virgines dicuntur quæ mendicant. Quid igitur reliquum,

liquum, quàm vt harum diuitiarum fratres participes faciamus, vt quando hinc defecerimus, hoc est ex hac vita excesserimus, accipiant nos pauperes in ęterna tabernacula? Aeterna enim tabernacula constituta sunt, in quæ possint recipere eos qui hic ipsis amice de bonis quæ sunt dominica, largiuntur. Pauperibus enim primum debemus dare: nam illi debito res sunt, secundum hoc quod dictum est, Tota die miseretur & commodat iustus. & iterum. Qui miseretur pauperi, fœneratur deo. Oportet igitur primum dare bonis illis debitoribus, qui centupla reddunt. Verùm quia dispensatores iniu stitiæ inuenimur, iniuste retinentes quæ aliis sepositā sunt: non semper manendum erit in hac infidelitate, sed communicandum pauperibus, vt ab ipsis suscipiamur in ęterna tabernacula. Sic igitur nobis exponentibus parabolam, nihil vel superfluum, vel curiosum, vel somniculosum enarrando occurret. Videtur autem & alienum quiddam significare, dicens, Filij huius seculi prudentiores sunt &c. Non autem male cohæret, neque alienum est. Filios enim huius seculi dicit eos qui laudant omnia quæ in terra lucrosa sunt: filios vero lucis, eos qui debent pie spirituales diuitias communicare. Hoc igitur dicit, quia homines humanis dispēsationibus præfecti, omnibus modis curam habēt & prouident vt quum destituti fuerint à dispensationis munere, consolationem habeant. Filij autem lucis ordinantur, hoc est, quibus concredita est spiritualis rerum dispensatio, non cogitant quomodo post hanc vitam cōmodum percipiant. Filij itaque seculi huius, quibus humanæ dispensationes concreditę sunt, & in generatione sua, hoc est in vita hac prudenter res suas dispensant. Filij vero lucis, qui pecunias receperunt vt illas in pios vsus dispēsent. Inuenimur itaq; in humanis dispēsationibus res nostras prudenter dispensare, vt etiam si administratione exciderimus, habeamus quoddam refugiū vitę: in his autem rebus quę debent secundum deū dispensari, nullam videmur gerere curam quomodo rationem dispensationis reddamus ex hac vita educti, ne inueniamur ab omni consolatione destituti. Ideo & insipiētes vocamur, uō sapientes ea quę nobis posthac sint profutura, & quomodo faciamus nobis pauperes amicos communicatis diuitiis iniustitiæ, hoc est his quæ date sunt nobis à deo vt sint arma iustitiæ, sed à nobis detinentur, & propterea ad iniustitiam pertinent. Si autē diuitię

A

B

C

D quæ iustis modis partę sunt, quando non bene dispẽsantur & dantur pauperibus, iniustitia & mammona reputãtur: quę ex iniustitia, multo magis. Ex ipsis igitur faciamus nobis amicos, vt quãdo defecerimus, & ex hac vita emigrauerimus, vel etiam aliter, quando pusillo animo sumus, & illic condemnamur, accipiant nos in æterna tabernacula. *Qui fidelis est in minimo, & in multo fidelis est: & qui in minimo iniquus est, is & in multo iniquus est. Si ergo in iniquo mammona fideles nõ fuistis, quod uerum est, quis credet uobis? Et si in alieno fideles non fuistis, quod*
Matth. 6 *uestrum est, quis dabit uobis? Nemo seruus potest duobus dominis seruire. aut enim hunc odio habebit, & alterum illum diliget: aut huic adhærebit, & alterum illum contemnet. Non potestis deo seruire & mammonæ.* Adhuc docet quomodo secundum deum dispen-
E sandæ sint diuitiæ. Qui enim fidelis est in minimo, hoc est qui bene dispensauerit concreditas sibi diuitias in hoc mundo, etiam in multo fidelis est, hoc est in futuro seculo reuera
Diuitias terrenas Christus minimum uocat. diuitiis dignus est. Minimum igitur vocat terrenas diuitias, vt reuera paruas, immò quę nihili sunt, quandoquidem trãsitoriæ sunt: multum verò cælestes, vtpote semper duraturas, & quib⁹ semper accedit. Qui verò in his terrenis diuitiis iniustus apparuerit, & sibi vendicat quæ in communem vsum fratrum sunt concessa, neque illo multo dignus inuenietur, sed sicut iniustus repudiabitur, interpretans autem quod dictum est, addit, Si in iniusto mãmona fideles nõ fuistis, quod verũ est, quis vobis credet? Iniustum mammona nominat diuitias quę apud nos sunt. Nam si non essent iniustæ, neque a-
F pud nos essent: nunc autem quia apud nos sunt, manifestum quòd tenentur, & pauperibus uon distribuuntur. hoc autem est vendicare sibi res alienas, atque eas quæ pauperum sunt: id quod iniustitiæ est. Itaque ei qui diuitias illas male dispensat & infideliter, non bene dispensat aliena, hoc est bona & pecunias quæ ad pauperes pertinent, quomodo veræ creduntur diuitiæ? Vel aliter: quũ nihil attulerimus in hunc mundum, nudíque in hunc mundum nati simus, nostrum quis aliquid dabit? Nostrę autem sunt diuitiæ cælestes & diuinæ, illic noster municipatus est, eò quòd homo ad imaginem dei est conditus. Pecuniæ autem & possessiones alienæ sunt nihil enim simile illi ex his. Diuinorum autem bonorũ fruitio, & participatio dei, nostra sunt. Igitur hucusque docuit nos dominus quomodo fideliter dispensandæ sunt diuitiæ.

tiæ. alienæ enim sunt: & non nostræ. nos enim dispensatores A
sumus in nomine domini. Quoniam autem dispensatio diuitiarum iuxta deum non aliter fit recte, nisi absint erga illas etiam affectiones, quod hac doctrina dixit, Nõ potestis deo seruire & mammonæ: hoc est, impossibile est simul addictum esse mammonæ, & tali affectione detentum seruire deo. Atq; ita si vis fideliter dispensare diuitias, non seruias eis, hoc est, non tenearis affectione erga illas, & profectò seruias deo. Vbiq; enim amor pecunię taxatur: hoc est affectio erga illas & studium. *Audiebant autẽ hæc omnia & pharisæi, qui erant auari, & deridebãt illũ. Et ait illis, Vos estis qui iustificatis uosipsos coram hominibus: Deus autem nouit corda uestra: quia quod hominibus excelsum est, abominandũ est coram deo.* Pharisęi quidã deridebant dominum, eò q; sermonibus illis notarentur. Grauatim B
enim ferunt auari siquando de paupertate audiunt: quoniam *Auaris*
& dictũ est, Abominatio est peccatorum pietas, & reprehen- *pauptas*
siones impio sunt flagella. Dominus autem retegens occultã *exosa.*
eorũ malitiam, & ostendens eos simulare iustitiã, & abhomi- Prou. 15.
nabiles esse apud deũ propter opinionem quã de se habebãt, *secundum*
dicit, Vos estis qui iustificatis vosipsos, opinantes solis vobis *aliã trans-*
datũ noscere quę oportet docere, & ideo deridetis meos ser- *lationem.*
mones, cupiẽtes haberi à multitudine doctores veritatis. Sed non sic. Deus enim noscit corda vestra, & abominabiles vos existimat, propter superbiã, & humanæ glorię cupiditatem. Quod enim sublime in hoĩbus, abominatio apud deũ est Im 1.Cor.1.
mundus enim apud dominũ omnis superbus corde. Oportebat igitur vos, ò pharisæi, nõ ad humanã viuere opinionem: C
(deus enim disperfit ossa eorũ qui hominibus placent) sed iu Psalm. 52
stificare vos corã deo. *Lex & prophetæ usq; ad Iohannẽ. ab eo* Matt. 11.
tempore regnũ dei annunciatur, & quiuis in illud uim facit. Facilius
est autem cælũ & terrã præterire, q̃ legis unũ apicem cadere. Qui- Matt. 19.
quis dimittit uxorẽ suã, & alterã ducit, adulteriũ cõmittit: & qui dimissam à uiro ducit, adulteriũ cõmittit. Videtur hęc sęparatim dicta, & cũ superioribus nõ cohærere: sed attẽdenti videbũtur non male cõsectanea. Nam quia ipse paupertatẽ in superioribus docuerat, vocando diuitias iniustũ mãmona, lex vero benedictiones & in diuitiis dabat, & ꝓphetę bona terrę promittebant: vt ne quis dicat ei irridens sicut pharisæi, quid tu dicis? cõtrarius es legi? illa & in diuitiis benedicit, & tu paupertatem doces? propterea dicit, Lex & prophetę vsq; ad Io-

D hannem habuerunt tempus. Et bene quidem docebat, nempe ita auditorum infirmitate postulante. A quo autem tempore Iohannes propter paupertatem materia ferè carebat, & sine possessionibus versabatur, regnúmq; cælorũ prędicabat: non vltrà bona terrena huic tempori debentur, sed regnum cælorum prædicatur. Proinde & paupertatem in terra debent seruare hi qui cælos desiderant. Quoniã prophetæ & lex nõ memores fuerunt regni cælorum, merito bona terræ promittuntur imperfectioribus, & nihil virile vel magnũ intelligere valentibus. Atque ita ô pharisæi merito paupertatem doceo, eò quòd imperfecta legis præcepta iam non habent tempus. Insuper ne dicant reiecta omnia quæ in lege sunt dicta, quasi vana sint & inutilia: nõ hoc dicit, sed magis implentur & perficiuntur. Quæcunq; enim illa adumbrauit, ea dixit de

E Christo figuraliter. Et quantum ad leges attinet, etiam ipsæ

Nihil à lege excidit quin fiat.

nunc implentur, & nihil in his víq; ad extremum apicem interdicit. Et quę de Christo illic per vmbrã subindicata sunt, nunc perficientur clarius. Et mãdata legis quę tunc data, pro imperfectorum sensu congruenter data, nũc sublimiorem & perfectiorem sensum habitura sunt. Lex enim imperfectè im-

Matt. 19. Deut. 24

perfectis locuta est: quod hinc manifestum est. Nam de solutione nuptiarum iuxta duritiem cordis iudęorũ respõdit, vt quum vir odio habuerit vxorem, potestatem habeat dimittẽdi eam, ne deterius quid fiat. Homicidę enim erant & sanguinarij, & neq; propriis parcebant, quandoquidem & filios &

Psal. 105

filias dæmonibus immolabant. sed humilitas & imperfectio legis talis erat. Tẽpus enim eiusmodi legislationis tunc erat,

F nunc autem alia perfectiore doctrina opus est. Idcirco etiam dico, Omnis qui dimittit vxorem excepta causa fornicationis. & ducit aliam, adulterium cõmittit. Vnde haud mirum si cũ nihil tale de paupertate lex manifeste docuerit, ego de paupertate differã. Ecce quum de solutione matrimonij lex humiliter pręceperit propter cædem Iudæorum, ego ad perfectiora exercens auditores, repudium absq; rationabili causa prohibeo, nõ illi contraria docens, sed magis voluntatem eius perficiens. Mens enim legis erat ne homicidia fierẽt inter virum & vxorem. hoc & ego intendo, eo quòd docea conuiuges mutuam inter se curam gerere, & parcere alterũ alteri vt membris propriis: id quod & lex volebat. At quoniam imperfecti erãt auditores, decreuit illa coniugij solutionem, ne

vel sic sibi mutuum parcerẽt, & non in se inuicem insanirent A vir & mulier. Statuit igitur Christus omnia quæ ad legẽ pertinent, & ita bene dixit quòd impossibile sit vnum apicem *Mat. 5.* de lege cadere. Quomodo enim decideret, quum magis à Christo corrigeretur? *Homo quidam erat diues, qui induebatur purpura & byſſo, & epulabatur quotidie ſplendide. Erat autem quidam mendicus nomine Lazarus, qui iacebat ad ianuam eius ulceroſus, cupiens ſaturari de micis quæ cadebant de menſa diuitis. Sed & canes ueniebant, ac lingebant ulcera eius. Accidit autem ut moreretur mendicus, & deportaretur ab angelis in ſinum Abrahæ. Mortuus eſt autem & diues, ac ſepultus eſt.* Bene sequuntur hæc ad superiora. Quia enim prius docuerat vt nos rectè circa diuitias geremus: meritò coniungit & hanc parabolam in eandem ferentem sentiam per exemplũ diuitis. Parabola enim est hæc, B & non (vt quidam opinati sunt) historia. Nondum enim seperata erant iustis bona, & peccatoribus contraria: sed figurauit sermonẽ dominus, vt immisericordes doceat qualia eis euentura sint, & iterum doceat eos qui affliguntur, quàm bene habituri sint pro his quę hic sustinent. Diuitem igitur hoc loco absque nomine in parabola assumpsit, vtpote qui neque dignus sit qui à deo nominetur: sicut & per prophetam dicit, Non memor ero nominum illorum per labia mea. Nomẽ au- *Psal. 6.* tem pauperis memorat. Iustorũ enim nominatim in libro vitæ scripta sunt. Fert enim Hebræorum traditio, Lazarũ quendam per illud tempus extrema inopia & infirmitate laborasse, cuius memor fuerit dominus in parabola hac, vtpote noti & manifesti. Diues igitur omnino dissolutus erat. nã purpu- C ra & byſſo induebatur, & præterea omnibus aliis deliciis vacabat. Epulabatur enim dicit, & non nunc tantum, & postea non, sed quotidie: & non mediocriter, sed splendide, hoc est, sumptuosè & prodigaliter. Lazarus uerò pauper erat, & infirmus grauiter. Vlceroſus enim, inquit, erat. Aegrotant alii, sed vlceribus carent: hic autem grauiore malo affligebatur, & ad vestibulum diuitis iacebat. Ecce alius dolor, videre alios in deliciis, se vero fame premi. Desiderabat eñ, inquit, satiari, non sumptuosis ferculis, sed de micis eius, & illis quibus satiabantur canes. Insuper destitutus erat omni cura, & canes lingebant vlcera eius, quũ nemo esset qui ab illo istos abigeret. Num igitur Lazarus in tantis malis blasphemabat?

D num conuitiabatur? num inceſſebat luxum diuitis? num inhu
manitatem condẽnabat? num prouidentiam dei reprehende
bat. Nihil horum, ſed fortis erat, & magnæ philoſophiæ. Vn
de manifeſtum ex his quòd angeli ipſum mortuum ſuſcepe-
rint. Nam ſi obmurmurator fuiſſet & blaſphemus, neutiquã
tantum honorem fuiſſet conſecutus, & angelorum comitatu
ſtipatus. Mortuus eſt autem & diues, ac ſepultus eſt. Nã pro
fecto etiam quũ viueret, ſepulta erat eius anima, carnẽ quaſi
ſepulchrũ circũferens. Et ideo quum moreretur, non ab an-
gelis aſſumptus eſt, ſed in infernum deductus. Nam qui ni-
hil ſublime, nihilque cæleſte cognouit vnquam, infimo loco
dignus. Dicendo enim quòd ſepultus ſit: inſinuat obiter do-
minus quòd & anima eius locum infimũ & caliginoſum ſor
E tita fuerit *Atque in tartaro ſublatis oculis, quum eſſet in tormen-
tis, uidit Abraham eminus, & Lazarum in ſinu eius: & ipſe clamans
dixit: Pater Abraham, miſerere mei, & mitte Lazarum, ut intingat
extremum digiti ſui in aquam, ac refrigeret linguam meam, quia cru
cior in flamma hac. Dixit autem Abraham, Fili, recordare quod rece
peris bona tua in uita tua, & Lazarus ſimiliter mala: nũc autem hic
ſolatio fruitur, tu uero cruciaris. Et ſuper hæc omnia inter nos & uos
hiatus ingens firmatus eſt: ut hi qui uolunt hinc tranſire ad uos, non
poſſint, neque inde trãſcendere ad nos.* Quemadmodum domi
Gene. 3. nus eiectum Adam e regione paradiſi collocauit, vt cõtinuo
aſpectans, clarius ſentiret a quantis bonis excidiſſet: ſic & il
lum condemnauit in conſpectu Lazari, vt videns illũ in qua
libus eſſet, ſentiret vnde per inhumanitatẽ excidiſſet. Et pro
pterea non apud alium quendam iudicum, ſed in ſinu Abra
F hæ vidit Lazarum, quoniam hoſpitalis fuerat Abraham. Vt
igitur reprehenderetur illius inhoſpitalitas, propterea illum
apud Abraham videt. Ille etiam eos qui præteribant, in do-
mum ſuam trahebat, hic autem etiam intra domum iacentes
Cur diues Abraham in auxilĩ inuocet, ac non potius Lazarum. deſpiciebat. At cur non vertit ſermonem ad Lazarum, ſed ad
Abraham? Confundebatur fortaſſis, exiſtimans forſitan La
zarum vindictæ auidum, & ex ſuis cauſis iudicabat illum. Si
enim ego tanta felicitate fruens contempſi illum tantis ma-
lis coanguſtatum, & neque micas ei cõmunicaui: multo ma-
gis ipſe contẽptus vindicabit, & non annuet vt mihi benefi-
cium concedatur. propterea ad Abraham facit ſermonem.
Putabat enim ignorare patriarcham quæ contigiſſent. Quid
igitur ille? non dixit, Inhumane & crudelis, non erubeſcis
immiſericordiæ non recordaris? ſed quomodo? Fili. Vide cõ A
patientem & ſanctum. Dicit enim & ſapiẽs quidam, Animã Eccle. 4.
humiliatam ne turbaueris. Et propterea etiam ipſe dicit, fili:
inſinuans per hoc eatenus ſibi licere, quatenus tam benignè
alloquitur, ſed vlterius nihil licere ei. Quod poſſum, hoc ti-
bi communico, compatientem ſcilicet vocẽm. At illinc trã ſi-
re non eſt noſtrum. cõcluſa enim ſunt omnia. Et tu quidem
recepiſti bona tua, ille autem mala. Et quare non dixit acce
piſti, ſed, recepiſti? Recipere enim de his dicere ſolemus qui Recipere
ſuſcipiunt quod eis debebatur. Diſcimus igitur quòd licet
quidam facinoroſi ſint, & in extremam peruenerint malitiã
nonnunquam tamen vnum quoddam vel duo bona opera fa
ciunt, vnde & ipſi habentes bona quædam, quæ in præſentis
vitæ proſperitate capiunt, recipere dicũtur. Similiter autem
& Lazarus mala. Forſaſſis autem & ille vnum vel duo mala B
commiſerat, & propterea dolorem illum ſuſtinens, dignã fa
ctis mercedem accepit. Vnde cõſolationem habet ille, tu ve-
ro cruciaris. Porro hiatus ſignificat diſtãtiam & differenti- Hiat⁹ q̃d.
am iuſtorum & peccatorum. Nam ſicut voluntates eorum di
uerſæ fuerunt, ita & præmia multũ inter ſe diſtant, vnoquo-
que recipiente ea quę vitæ & voluntati ſuæ congruunt. Ob- Cõtra Ori
ſerua autem hoc loco cõtra Origeniſtas dicentes quòd tem- geniſtas.
pus erit quo finiẽtur impiorum ſupplicia, & peccatores cum
iuſtis coniungentur, & ſic omnia in omnibus erit deus. Ecce
enim audimus Abraham dicentem quod hi qui volunt hinc
ad vos, vel illinc ad nos tranſire, non poſſint. Sicut igitur im
poſſibile eſt ex conſortio iuſtorum quempiam tranſire in lo C
cum peccatorum: ita impoſſibile eſt, vt nos docet Abraham,
tranſire a loco pœnæ in locum iuſtorũ. Abraham ſane fide
dignior eſt, quàm Origenes. Quid autem eſt infernus? Qui- Infernus
dam dicunt eſſe locum ſubterraneum tenebroſum. Alii au- quid.
tem tranſitum animæ à lucidõ in obſcurum: & immũdum di
cunt infernum. Quãdiu enim in corpore eſt anima, apparet
propter operationes ſuas: poſtquam autem à corpore emigra
uerit, inuiſibilis fit. Hoc igitur dixerũt eſſe infernum. Sinus Sin⁹ Abra
autem Abrahæ vocant continentiam bonorum quæ repoſi- hæ.
ta ſunt iuſtis, qui à tempeſtate huius maris ingrediuntur in Sinus ma-
portus cœleſtes: quoniam & in mari ſinus appellamus loca ris.
portubus & quieti apta. Attende hic quòd in die illo qui a-
lium iniuria affecit, videbit iniuria affectum in quali gloria
ſit, &

D sit,& hic iterum illum in quanta condẽnatione: sicut in hoc loco diues Lazarum,& Lazarus diuitem.

Ait autem, Rogo ergo te pater, ut mittas eum in domũ patris mei, habeo enim quinque fratres: ut testetur illis, ne & ipsi ueniant in hũc locum cruciatus. Ait illi Abraham, Habent Mosen ac prophetas, audiant illos. At ille dixit, Non, pater Abraham, sed si quis ex mortuis ierit ad eos, resipiscent. Ait autem illi, Si Mosen & prophetas nõ audiunt, neq; si quis ex mortuis resurrexerit, credẽt. De rebus suis desperans propheta, pro aliis supplicat. Vide autem quomodo in suppliciis sensum alienæ infelicitatis capit. Et pri⁹ Lazarum despiciebat ante pedes iacẽtem, nunc aliorum absentium curam gerit,& obsecrat vt Lazarus ex mortuis in domum patris sui mittatur. Et non simpliciter ex mortuis quispiam, sed Lazarus: vt videant eum coronatũ & gloria & incolumitate, qui viderant ante infimum & contemptũ: fiãtq; testes tanti miraculi, ac tantæ gloriæ spectatores. Nam perspicuum, quòd si dignum fide præconem habuerint, & ipsos in gloria olim fulsuros. Quid igitur Abraham? Habent Mosen. Non sicut tu, inquit, curam geris fratrum, ita & deus qui illos fecit. innumeros enim illis præfecit doctores. At diues inquit, Pater. Nam quemadmodum ipse scripturas audiẽs nõ crediderat,& fabulas esse putarat ea quæ dicuntur: similiter etiam fratres suos se habere suspicatus est, & ex se iudicans dicebat quòd non audituri sint scripturas, sicut neque ipse, sed si quis ex mortuis resurrecturus esset, crediturí sint. Tales etiam nunc sunt qui dicũt, Quis vidit ea quæ in inferno

E

F Quis venit illinc,& annunciauit nobis? Sed audiant Abraham. Quoniam si scripturas non audimus, neque his qui ex

Iohã. 12. inferno veniunt, credemus. Et hoc manifestarunt Iudæi, qui quia scripturas non audierunt, neq; cum resurrexissent mortui, crediderunt: sed & Lazarum occidere tentauerunt, & cũ mortui multi resurrexissent crucifixo Iesu, magis tamen sæuiẽtes Iudæi inuaserunt Apostolos: quia si quidem illud fuisset nobis ad fidem, etiam hoc sæpe fecisset dominus. Nõ nihil tam vtile est vt scripturarum diligens scrutatio. Mortuorum suscitationem falsè & apparẽter facere potest etiam diabolus, vt seducat imprudentes, seminans doctrinas de inferno dignas sua malitia: at eis qui scripturas probè scrutantur, nihil potest illudere. Illæ enim sunt lucerna & lumen, quo lucente far deprehenditur & manifestatur. Illis igitur credendum,

Diligens scripturæ scrutatio curanda: nõ defunctorũ spectra.

credendum,& de mortuorum suscitatione non curandum. A
Posset autem parabola hæc per allegoriam exponi,& ita dici, quòd per diuitem populus Iudæorum significetur. Diues enim ille fuit olim. locupletatus omni cognitione & sapientia & sermonibus dei, qui super aurum & lapidẽ precioſum. Sed & purpura & byſſo indutus erat, regnum habens & sacerdotium,& regale erat sacerdotium deo. Significat autem purpura quidam regnum, byſſus vero sacerdotium. Nam Leuitæ byſſinis sacerdotalibus vestimentis induebantur. Epulabatur autem quotidie & viuebat splendide. Quotidie enim offerebant sacrificium matutinum & vespertinum, quæ & ἀεὶ καὶ χρὸς ὁῦ, hoc est iuge sacrificium nominabant. Lazarus vero populus gentilium fuit, pauper diuina gratia & sapien B
tia,& ante fores iacens. non enim licebat gentilibus intrare in domum. pollutio enim videbatur, sicut in Actis Apostolo rum clamant in Paulum quòd Gentiles introduxerat in tem Actu. 21.
plum,& communem fecisset sanctum illum locum. Insuper & vlceribus peccatorem fœtẽtium plenus erat ille populus, & impudentes canes diabolos pascebat suis vlceribus. Voluptati enim illis sunt nostra vlcera. Desiderabat item & micas decidentes a mensa diuitis. Omnino enim carebat pane, qui confirmat cor hominis,& minimo tenuique cibo egebat Psal. 103.
sicut & Chananæa mulier quum ethnica esset, de micis satu Mat. 15.
rari cupiebat. Quid multis? Mortuus est Hebraicus populus deo,& mortua sunt illorum ossa, quæ ad bonum faciendum non mouentur. Mortuus est autem & Lazarus peccato, Gẽtilis inquam populus. Et Iudæi quidem qui in peccatis suis C
mortui sunt, in flamma inuidiæ exuruntur zelantes, vt dicit Apostolus quòd gentiles assumpti sint ad fidem: qui autem prius pauper & ignobilis populus Gentilis, in finibus Abrahæ patris gentium versetur. Merito. Etenim & Abraham quum gẽtilis esset, credidit deo, & ex idolorum cultu ad dei agnitionem transiit. Proinde qui participes sunt translationis eius & fidei, iure & in finibus eius quiescunt, eundem finẽ,& habitationes & susceptionẽ bonorũ sortiti. Et cupit Iudeorum populus vnam guttam de asperſionibus & purgationibus priscis legalibus, vt refrigeretur eius lingua, & possit confidenter loqui nobis quòd lex sit efficax & operetur, sed Mat. 11.
non est. Lex enim vsque ad Iohãnem. & sacrificium (inquit) Psal. 39.
& oblationem noluisti, ac cætera. & Daniel, Exterminabitur Danie. 9.

vnctio.

D vnctiõ. Et signari prophetas, hoc est cessaturos esse & concludendos prædixit. Tu autem & moraliter parabolam expone, & ne quum sis diues, in malo mentem tuam famelicã præ-tereas, neque despicias in humum proiectam, & quum facta sit vt sursum tendat, ante fores iacentem, sed introducam intro, & non stet foris, nec vagetur, nec iaceat, sed operetur. Et sic ea quæ mentis, operari, & non solum in carne deliciari poteris. Facile fuerit etiam alia quæ in hac parabola sunt, ad morum vtilitatem exponere.

CAPVT XVII.

E D *Ixit autem ad discipulos, Fieri non potest quin ueniant offendicula: uæ tamen illi per quem ueniunt. Expedit illi, si mola asinaria ponatur circa collum eius, & proiectus fuerit in mare, potius quam ut offendiculo sit uni de pusillis istis. Cauete uobis. Si peccauerit in te frater*

Mat. 18. Marc. 9.

tuus, increpa illum: & si pœnituerit, remitte illi. Et si septies in die peccauerit in te, & septies in die conuersus fuerit ad te, dicens, Pœnitet me: remitte illi. Quoniam pharisæi auari obmurmurabant contra dominum de paupertate loquentem, quibus & parabolam dixit de diuite & Lazaro, ostendens eis per illã quanta propter amorem diuitiarũ supplicia passuri sint: dicit nũc ad discipulos de iisdem pharisæis, manifestans eos esse scandalorum authores, & impedientes à via dei, & propterea væ eis infligendum. Videamus igitur quid dicat, Fieri non po-

F teſt vt non eueniant scandala, hoc est, impedimenta bonæ deoque placitæ vitæ. Necesse enim propter malitiam hominum multa impedimenta prædicationis & veritatis ueniri. Væ autem illi per quem veniunt, id est, illi qui ea facit, quales sunt pharisæi, qui offendunt & prohibent prædicationem. Quare igitur condemnas domine, & miseros dicis eos qui scandala faciunt, si ex necessitate illa eueniãt? Omne autem quod necessariũ, hoc & venia dignum. Sed audi quòd necessitas illa ex voluntate habet initium: & ita dicere vult dominus videns malitiam hominum qui tunc erant (proni enim erant in omne malum, nihilque bonum eligebant) quòd quantum ad consequentiam eorum quę videntur, necesse sit venire scandala. Malitia igitur cui studet homines, ex voluntate est. Operatio autem offendiculorum necessariò

Scãdalorũ authores pharisæi.

Necessitas scãdali nõ absoluta, sed ex uoluntate mala.

cessariò malitiam comitatur: & ita propter hoc & puniendi A sunt scãdalorum authores. Et age dicamus exempla. Videns quempiam malam diætam seruare, & insatiabilem esse, dicit, Necessarium est illum & ægrotare. Num igitur morbus necessarius? Etiam, quatenus obscurat malam diætam. Propter-ea væ his qui prædicationem impediunt, eò quòd in tantam peruenerunt malitiam, vt etiam necessariò eueniant scandala. Et expediret magis homini scandala & offendicula faciẽti, molam asinariam in collo eius appendi, & proiici eum in mare, quàm vnum ex pusillis fidelibus scãdalizari & subuerti. Ideo munit discipulos suos, & dicit, Cauete vobis. Ecce (inquit) prædico vobis quòd venient mala. Inexcusabiles estis. Necessarium enim vt eueniant illa, non necesse autem vos perire, si quidem muniueritis & armaueritis vos. Necessa- B rium enim est venire lupum, sed si vigilauerit pastor, non necessarium est perire oues, sed lupus frustra hians abibit. Di- *Simile.* xit igitur hæc de his qui offendunt, hoc est, impediunt & nocent. Quoniam autem multæ horum differentiæ: nam alij quidem sunt incurabiles, quales pharisæi: alij vero sanabiles, quales fratres domini erga dominum ipsum, nam neque ipsi credebant in eum: quia igitur multæ impedientium differen- *Iohã. 7.* tiæ, verisimile etiam quosdam qui idem credant, tales esse: & propterea dicit, Si peccauerit in te frater tuus, argue eum tu solus, & seorsum: & si quidem audierit te, lucratus es illum: sin minus, accipe tecum vum vel duos & cætera. quæ latè exponit Matthæus: Lucas autem vt dicta à Matthæo silentio *Cap. 8.* præterit. Itaq; qui audierit increpationem, venia dignus est. C Qui autem nõ audierit, sit tibi velut ethnicus & publicanus, hoc est, ab omnibus contemptus, & indignus qui vocetur frater. Postea quasi interroget quispiã, Esto dñe hæc quidem bene dixeris: si aũt sæpe veniã cõsecutus fuerit, & iterũ noceat, quid faciendũ ei? dicit, Si resipiscit, iterũ remitte ei. Et iterũ. Si septies peccauerit, & conuersus fuerit, remitte ei. Septies autem hoc loco pro sæpius positum est: sicut & quum dicitur, Sterilis peperit septem. Quoties igitur pœnitentiam agit, toties remittere oportet. Non enim cogites quòd dominus ponat numerum remissionis: sed per septies intellige sæpius, & sine numero: quẽadmodũ & in familiari colloquio dicimus *Septies pro sæpius ponitur,* exercitum decem millium, non quòd decem millia & non plures viros habeat, nam fortassis plures habet: sed idem di-

cere

D cere volumus,ac si diceremus,multorum virorum . Et quòd hoc dicat,manifestum est ex Matthæo . Illic enim quum dixisset Petrus:Nunquid domine septies remittã ei? Dominus dixit,Non, sed septuagies septies , & per hoc innumerabilia designat. *Et dixerunt Apostoli domino,Adauge nobis fidem. Dixit autem dominus,Si haberetis fidem sicut granũ sinapis, dixissetis huic* Mat. 18. *arbori sycamino,eradicare,& transplantare in mare: & obediret vobis. Quis autem uestrum habens seruum arantem aut pascẽtem,qui regresso ab agro dicat,Statim transi & accumbe:ac non potius dicit ei, Para quod cœnam,& præcinge te,ac ministra mihi donec edero & bibero,& post hæc edito & bibito tu? Num gratiã habet seruo illi, quia fecit quæ imperata fuerant ? Non puto. Sic & uos quum feceritis omnia quæ præcepta sunt uobis, dicite,Serui inutiles sumus : quod debuimus facere,fecimus.* Apostoli credebant quidem domino: E veruntamen quum venissent in conscientiã infirmitatis suæ, & audiuissent dominum de magnis quibusdam sibi dicẽtem, & de periculo ab offendiculis,precantur vt augeatur in eis fides virt°, per quã poterint hæc quæ dicit,perfici. Nihil enim adeò ad paupertatem de qua loquitur, perficiendam conducit,atque credere & cõfidere domino: quemadmodum nihil ita facit thesauros reponere,vt non credere quòd magnus sit thesaurarius, & inexhaustum prõptuarium bonitas eius. Insuper vt & offendiculis per fidem obsistere possint,ideo accedentes dicunt,Auge nobis fidem. Fac nos perfectiores & firmiores in fide. Dominus autem ostendens eis quòd bene petant,& quòd hanc mentem firmiter habere debeãt de fide re- F multum efficacem,dicit, Si haberetis fidem, istã sycaminum transplãtassetis . Duo autem in hoc magna sunt,nẽpe in alio locum moueri radicatam in terram,& plantari in mari. In qua enim quidnam plantatur? Manifestum autem quòd dum hæc dicit,fidei monstrat virtutem. Fortassis autẽ per allegoriam quis sycaminum dixerit esse diabolum,quòd nobis author & alumnus sit vermis seculi, propter cogitationes quas ille generat. Folia enim sycamini vermes pascunt,vnde fiunt serica . Hãc igitur sycaminum fides eradicare valet ex corde humano, & in mare proiicere, hoc est, in abyssum perditionis. Et quia hæc dixit de fide, subdit doctrinam aliam magis necessariam. Qualis hæc? Non superbiendum esse in bonis operibus. Quoniam enim fides multa corrigit, & facit implere mandata eum qui illam habet,cum eo quòd adornat miraculorum

culorum operibus,quia verisimile est hominem ex his in superbiam incidere,munit Apostolos ita vt non extollantur in bonis operibus,pulcherrimo exemplo. Quis enim vestrum, inquit,seruum habens & cætera. Monstratur enim per hanc parabolam quòd non oportet extolli in bono quopiam opere, immo neque in omnium mandatorum impletione. Seruo enim necessitas incumbit vt faciat mandata domini , neque vt bonum opus sibi asscribere debet. Quippe si non operabitur , dignior est multis plagis . quum autem operatus fuerit, contentus sit quòd plagas effugerit. Proinde non oportet de hoc precium vel honorem quærere. Liberalitatis enim domini fuerit dare,immo largiri ei. Igitur & qui seruit deo,etiam si mandata perficiat,non debet extolli. Nihil enim magnum fecit, sed væ erit ei nisi fecerit: sicut apostolus dicit , Væ mihi nisi euangelizauero. Proinde si dona fuerit assecutus, non debet in illis superbire , & de eis se iactare . Beneficia enim sunt per misericordiam dei illi concessa, non quòd debeat ei aliquid dominus: immo seruus debet domino suo vt faciat omnia eius mandata . Si autem & quum omnia mandata fecerimus,neque tunc debemus magnum quiddam sentire: quantum peccamus quum maximam partem mãdatorum dei non perficimus,& nihilominus extollimur? Aduerte autem quòd in dicta parabola primùm posuit arantem.& subdidit postea pascentem. Primum enim oportet esse aratorẽ,deinde & pastoralem curam assumere. Nam qui carnem suam bene arauerit quasi terrã quãdã,dignus erit etiã aliorũ pastor fieri. Qui enim suæ domui nescit,præesse vt oportet , quomodo Ecclesiæ curã geret? Ara igitur prius teipsum,tunc pasces & alios: sicut & Hieremias dicit, Nouate vobis noualia. deinde subdens, Illuminate vos lumine scientiæ:id quod pastorum præcipuum munus fuerit. *Et factũ est dum iret Hierosolymã,& ipse transibat per mediam Samariam & Galilæã. Et quum ingrederetur quendã uicũ,occurrerũt ei decẽ uiri leprosi,qui steterũt procul,intentaque uoce dixerunt,Iesu præceptor,miserere nostri Quos ut uidit, dixit illis,ite ostendite uos sacerdotibus Et factum est ut inter eũdum mundati sint. Vnus autem ex illis ut uidit quòd mundatus esset,regressus est cum uoce magna glorificans deum,& procidit in faciem ad pedes eius , gratias agens ei : & hic erat Samaritanus . Respondens autem Iesus dixit,Nonne decem mundati sunt ? nouem autem illi ubi? Nõ sunt reperti qui redierint ut darẽt gloriã deo,nisi hic alienigena.*

Et ait

D Et ait illi, Surge, uade, fides tua te seruauit. Et hinc discere quis
potest quòd nihil cuiquam abest ad hoc vt deo placeat, etiãsi
maledicti generis sit, modo bonam voluntatem habeat. Ecce
enim decem leprosi occurrerunt Iesu in ciuitatem quandam
ingressuro: occurrerunt autem extra ciuitatem. Non enim li-
Num. 5. cebat eis qui habebãtur maledicti, in ciuitatibus versari. Pro
cul igitur stabant, vt pote propter immunditiam quæ in eis
apparebãt, erubescentes: & neque audebant appropiare, pu-
tantes quòd abominabiles ei essent, sicut & aliis. Extollunt
igitur vocẽ suã & orãt. Et loco quidã procul stãt, oratiõe aũt
Psa. 144 appropiãt, Prope enim est dñs õnibus inuocãtibus se in veri-
tate, Et non simpliciter orant vt hominem, sed vt eum qui su-
pra hominem. Præceptorem enim eum nominant, hoc est do
E minum, curatorem: id quod est putare illum prope deum.
At ille præcipit eis vt ostendant se sacerdotibus. Nam sa-
Leuit. 13. cerdotes probabant tales, & ab illis sententiam accipiebant
Cur lepro si se sacer- an mundi essent vel nõ. Habebant enim sacerdotes signa per
dotibus o- quæ insanabilem lepram inuestigabant. Sed & quando lepra
stendere quis infectus, postea sanitatem assequutus erat, eum sacerdo-
præcipiũ- tes probabãt, & donum offerebatur in lege præceptum. Hoc
tur. autem loco quum ex confesso essent leprosi, quid opus erat
se ostendere sacerdotibus, nisi omnino fuissent mundandi?
Nam quod præcipiebat eis vt ad sacerdotes abirent, nihil a-
liud indicabat, quàm quòd mundi futuri essent: idcirco & di
cit quòd inter eundum mundati fuerunt. At vide hoc, vt in
principio diximus, quòd quum decem essent, nouẽ quidem,
F quanuis Israëlitæ, ingrati apparuerũt: at Samaritanus quum
esset generis alterius, reuersus est, & vocem gratitudinis emi-
sit. Assirij enim erant Samaritani: vt nullus gentilis desperet,
Samarita & nullus de sanctis parentibus glorietur. Insinuat hoc mira-
ni Assyrii culum etiam communem totius humani generis salutem fie-
Decẽ le- ri. Decem enim leprosi, omne genus hominum signant lepra
prosi quos malitię infectum, ac turpitudinẽ peccati circunferens, & ex-
designent tra regni cælorum ciuitatem propter immunditiam consistu
tum, proculque à deo stans. Et istucipsum procul stare, sup-
plicandi speciem habet. Misericordi enim & volẽti omnibus
benefacere, magna occasio est ad miserendum, videre in ul-
lo participem suæ bonitatis. propter hoc enim reuelauit se, vt
sanaret eos qui tam male habebant. Quanuis etiam omnem
naturam sanauerit lepra infectam, pro omnibus & incarnẽ-
tus &

tus & moruus: attamen Iudæi, quanuis à domino mũdati fu- A
issent ab immunditiis leprosi peccati, ingrati fuerunt: & non
reuersi sunt à via vanitatis suę, ita vt darẽt gloriam ei qui sa-
uos eos fecerat: hoc est, vt crederent ei, quòd quum Deus es-
set, extremã passionem tulerit. Hęc enim est gloria dei, caro Caro &
& crux. Hi igitur incarnatum & crucifixum dominũ gloriæ crux glo-
non sunt confessi. Alienus autem, populus gẽtilium, agnouit ria dei.
eum qui mundauerat, & glorificauit eum credẽdo quòd tam
misericors & tam potens sit dominus, vt & propter nos vilis-
sima tulerit, id quod est misericordię: & quum pertulerit, ni-
hil inde incommodi acceperit, id quod potentię est. Inter-
rogatus autem à pharisæis quando uenturũ esset regnum dei, respon-
dit eis & dixit, Non ueniet regnum dei cũ obseruatione: neq; dicent,
ecce hic, aut ecce illic. Ecce enim regnum dei intra uos est. Et ait ad di B
scipulos: Venient dies quando desiderabitis uidere unum dierum filii
hominis, nec uidebitis: & dicent uobis, Ecce hic, ecce illic. Nolite ire,
neq; sectemini. Nã sicut fulgur coruscãs è regiõe quæ sub cælo est, in
alterã quæ sub cælo est fulget: ita erit filius hois in die suo. Sed prius
oportet illũ multa pati, & reprobari a natione hac. In multis quidẽ
doctrinæ suæ locis dñs regnũ dei nominat. Pharisæi aũt hoc
audientes, irridebant eum: & propterea de hoc interrogaturi
accedunt ad eum, rogantes quando venturum sit, irridentes
eum vt insanum de insolita & admirabili re prædicantem.
Nullus ex doctoribus & prophetis qui superioribus seculis
fuerunt, eius mentionẽ fecit. Vel fortassis in mente habentes
quòd nondum occisuri essent eum, accedũt per irrisionem ro
gantes, & quasi per ironiam dicẽtes, Tu quidem de regno fa C
cis sermones, quando autem erit regnum istud tuũ? Tu enim
eras à nobis occidendus es, & feres crucem, & ignominiosa
quæque. Quid igitur Christus? Non iuxta stultam sententiã
& insipientiam respondit insipientibus: sed relictis ipsis vt
errent in nomine regni, & non manifestãta eis re: neq; enim
accepissent si eis de regno disseruisset, quòd non sit munda-
num regnum illud, sed plus q̃ mũdanum. Illis igitur relictis
ceu his qui indigni essent vt audirent, eò q; volebant eum de
tempore regni loqui, quum ignotũ illud sit, & inobseruabile.
Non enim habet prefinitũ tempus, sed semper volenti adest
regnum. Omnino enim regnum quidem dei est, angelorum
more viuere. Tunc enim vere dicitur regnare deus, quando
nihil mundanum in manibus nostris versatur, sed omnino

E aliter

Universidad de Deusto
Biblioteca

D aliter viuitur quàm mundus solet. Hãc autem vitã intra nos
Regnum dei, quod & quãdo deus regnare dicatur: habemus, hoc est, quando voluerimus. Non enim longo tempore, neque longa peregrinatione opus, sed prope nos est & fides, & post fidem diuina vita. Istuc ipsum etiam Apostolus dicebat: Prope te verbũ est in ore tuo, & in corde tuo, hoc est verbum fidei. Credere enim, & secũdum fidẽ ambulare, sicut dignum est uocatione, intra nos est. Itaq; pharisęi irridebant
Rom. 10. dominum sic de regno predicantem. At ipse illos in risum cõuertit, ostendens quòd ignorent rem quæ intra se sit, & quæ valde facilis, si qui capere velint. Nũc enim quũ sim medius inter vos, potestis omnino regnũ dei capere, si creditis in me, & vultis iuxta mandata mea viuere. Discipulis vero suis dixit: Venient dies, &c. hoc est, & vobis regnum dei adest, quæ
E tenus sum vobiscum. Adest autem illud vobis, non solũ quòd credidistis & sequuti estis me, sed quia nunc in magna securitate viuitis absque solicitudine, me curam vestri gerente. Venient autem dies quum ego abfuero, & trademini periculis, & ad reges & præsides trahemini: tunc desiderabitis securam illam & solicitudine carentem vitam, quam me præsente agitis, sicut regnum dei. Et sæpe desiderabitis vel vnum ex diebus meis habere, hoc est, ex secura illa quam mecum agitis vita. Quanuis autẽ & quo tẽpore cum ipso erant, nõ omnino sine labore & periculis vitam agebãt, sed cũ fugiente fugiẽter affligebãtur, cumq; eo conuitia audiebant: tamen si quæ tunc ferebant, comparabantur cum his quæ postea laturi erant, videbãtur prorsus secura & absque periculis. Atque ita regnum
F dei etiam hoc modo intra apostolos erat, hoc est minime laboriosum & periculosum regnum. Post resurrectionem enim sicut captiui, & qui persecutionem patiuntur, obambulant. Porrò his verbis apostolorum corda ad ferendos labores & parat & roborat, & prædicit eis ne decipiantur si qui dixerint, Ecce hic, vel illic. Nullus vos decipiat, dicere vult, quòd veniat huc vel illuc. Non enim loco circunscribitur secundus ille meus aduentus, qui gloriosior & clarior. Verùm sicut fulgur non latet, sed ab vna summitate terræ vsque ad aliam cõspicuum est: ita & meus aduentus clarus erit & illustris, nullique ignotus. Ne igitur decipiamini à pseudochristis. Non enim sicut prius in præsepio & humilitate per triginta annos apparui, ita & tunc, sed cum omni gloria stipantibus me angelis, & in momento. Postea quia dixerat eis euentura valde aspe-

de aspera, consolatur eos & exhortatur, & vt generosẽ ferãt, A
exemplo suo cõmendat. Nõ enim admiremini (inquit) si euenerint vobis tam molesta, quæ vobis desiderium afferẽt dierũ quibus ego vobiscum sum. Nam & ego ipse qui venturus sum sicut fulgur, prius passurus multa, reprobãdusq; ero, & ita in gloria ista veniã, atq; ita hoc vobis sit extimulatio ad patiẽtię virtutẽ, & ad fortiter ferẽdum alacres vos faciat, dũ in me respicitis & speratis: quia & vobis obueniet ex periculis dũ patimini & reprobamini, quemadmodum & mihi. *Et sicut accidit* *Mat. 19.*
in diebus Noe, ita erit & diebus filii hominis. Edebãt, bibebãt, uxores *Gene. 7.*
ducebant, & dabãtur nuptum ad eum usq; diem, quo Noe in arcã intrauit: & uenit diluuium, & perdidit omnes. Consimiliter etiam sicut *Gen. 19.*
accidit in diebus Lot. Edebãt, bibebant, emebãt, uendebãt, plantabãt,
ædificabãt: cæterũ quo die exiit Lot e Sodomis, pluit igni & sulphu- B
re de cælo, & omnes perdidit. Secundum hæc erit dies quo filius *Quid per exẽpla diluuii & Sodomitici incẽdii insinuetur.*
hominis reuelabitur. Et per hæc inexpectatũ suũ aduẽtum ostendit. Nam sicut temporibus Noe repente venit diluuium, & abstulit omnes: ita erit & aduẽtus eius. Insinuatur autẽ per exempla hæc diluuij & Sodomitici incendij, quòd quum venerit Antichristus, illicitæ voluptates in hominibus increscent, & dissoluti erunt, deliciis vacantes: id quod & apostolus dixit, quod in extremis temporibus erunt homines voluptatũ magis quàm dei amatores. Et merito in regno deceptoris florebũt mala. Erit enim ille peccati & malitiæ omnis sentina: vnde quam aliam politiam & vitam inuehet miserendæ tunc hominũ generationi, quàm omnino eã quæ illi propria? Ex improbo enim quid purificabitur? Erunt tunc homi- C
nes in omnibus deliciis, sicut temporibus Noe, & nihil graue formidabunt: sed neque credent si quis illis de quibusdam aduersis euẽturis dicet, sicut & hi qui temporibus Noe & Lot fuerũt. *In illo die qui fuerit in tecto, & uasa eius in domo: ne descen-* *Gen. 19.*
dat ad tollendã ita: & qui in agro, similiter nõ redeat ad relicta. Me-
mores estote uxoris Lot. Quicũq; ẽsierit animã suã seruare, pdet illã:
& quicũq; perdiderit illã, uitã illi parabit. In illa die aduẽtus Antichristi is q fuerit sup tectũ, hoc est, in sũmis virtutib⁹ ne descẽdat, neq; ab illis desistat cuiusp iã tẽporalis rei gratia. Oĩa enim tẽporalia hęc, vasa dicũtur, homini cõferentia, alij quidẽ ad virtutẽ, alii vero ad malitiã. Igitur qui ĩ summis est virtutibus, ne descẽdat, ꝓpter tẽporale aliquod, & excidat à suo fastigio: sed resistat malitiæ, & non demulceatur. Et is qui in

D agro, similiter non reuertatur ad ea quæ post se. Nam eũ qui
in agro est, hoc est mundo, & operatur virtutem, non oportet
reuerti ad ea quæ post se, sed vrgeri ad anteriora. Nam sicut
Lucæ. 9. alio loco dicit, Nullus qui manum suam ad arattrum mittit,
& conuersus est retrorsum, idoneus est ad regnum cælorum.
Affert item exemplum mulieris Lot, quæ quum conuersa est
retro, in statuam salis riguit, hoc est, non exiit à malitia, sed
mansit in salsugine sua, tota facta mala, ac celebre faciens, &
quasi colũnæ inscribẽs malum quod passa est: obstinata enim
mansit in malitia sua. Deinde affert ea quæ ad supradicta re-
quuntur, Quicunque quæsierit animam suam saluare, perdet
eam. Nõ quærat aliquis, inquit, in Antichristi persequutione
animam suã saluare, perdet enim eam. At qui se occisioni &
E periculis exposuerit, saluabitur. Ne igitur se humiliet tyrãno
propter vitæ amorẽ. Quippe sicut supra dixit, qui est in facul-
gio virtutis, propter res tẽporales ne desecẽdat, diuitiis & pos-
sessionibus delenitus, & propterea cedat periculis: sic & nunc
in via progressis dicit. Et quid dicit? Nõ desecẽdat propter ua-
sa, neque propter ea quæ virtutem impediunt, neque propter
animæ lucrum annuat vt inclinetur impostori & persequuto-
Matt. 24 ri, Hæc quidem Matthæus propter Hierosolymorum captiui-
tatẽ dicta esse à domino narrat, insinuãs hostiũ vim, & quod
Romanos qui inuasuri sunt, fugere oporteat, ita vt & ne re-
spiciatur: neque qui in tecto sint, descẽdant in domũ aliquid
rei temporalis gratia, sed statim fugiant. non erit enim tẽpus
ocij, & ita adumbrat figura, neque qui in agro est, reuertatur
F in domum suam, sed eum qui in domo est, fugere oportet. Ni-
hil enim mirum in Hierosolymis hoc factum esse, iterumque
futurum in aduentu Antichristi, immo ad ipsum tempus con-
summatiõis futura est tribulatio grauissima. *Dico uobis, in illa*
nocte erũt duo in lecto uno, unus assumetur, & alter relinquetur. Duæ
erũt molãtes simul, una assumetur, & altera relinquetur. Et respõdentes
dicunt illi, Vbi domine? Qui dixit illis, Vbicunq; fuerit corpus, illuc ad-
gregabuntur & aquilæ. Ex hoc loco repentinum & inopina-
tum eius aduentum discimus. Duos enim esse in lecto, signifi-
cat solicitudinis carẽtiam. Et molere quoque, inexpectatum
significat aduentũ. Discimus & aliud quiddam, quod in nocte aduentus erit. Dicit igitur, quòd ex diuitibus qui in lecto
Mat. 19. quiescent, alij quidem saluabũntur, alij autem non. Nam quia
dixit quòd difficilè diuites saluãtur, ostendit nũc quòd neq;
hi pereunt:

hi pereunt: neque pauperes omnes saluantur. Sed & ex diuiti A
bus vn⁹ assumitur in occursum domini raptus quasi leuis spi
ritu, & cælestis: & alius relinquitur infra vt condemnatus. Et
ex pauperibus similiter, quos per molẽtes significauit, (quo-
niam per pistrinũ, laboriosam paupertũ vitam insinuat) vnus
quidem saluabitur, alius autem non. Non omnes pauperes iu
sti. Nam ex illis fures, & marsupiorum incisores. Quũ autem
rogassent discipuli. Quò domine assumentur illi? dixit, Vbi
corpus illic & aquilæ: hoc est, vbi filius hominis, illic & san-
cti eius leues, & in sublime volantes: sicut peccatores graues,
qui & infra relinquentur. Nam sicut proposito cadauere o-
mnes carniuoræ volucres aduolant: ita & vbi filius hominis
propter nos mortuus, & in casum positus, de cælo apparue
rit, omnes sancti subuehentur, futuri & ipsi angeli. Cum illis B
enim veniet in gloria patris, & in splendore indicibili: licet
tempus illud noctem vocarit, eo quòd repentinum & inopi-
natum, vel quia tenebris inuoluentur peccatores. Iustis enim
lux orietur, immo ipsi magis fulgebunt quàm sol.

CAPVT XVIII.

Ibat aũt & parabolam ad illos huc spectantem, quòd Eccle. 18.
D *oporteret semper orare, nec defatigari, dicens:* Iudex 1. Thes. 5.
quidam erat in quadam ciuitate, qui deum nõ timebat,
nec hominem reuerebatur. Vidua autem quædam erat
in ciuitate illa, ueniebat ad eum dicens, Vindica me de
aduersario meo, Et nolebat aliquandiu. Post hæc autem dixit intra se, C
Quanquàm deum non timeo, nec hominem reuereor, tamen quia mole
sta est mihi hæc uidua, uindicabo illam, ne tandẽ ueniens fugillet me.
Ait autem dominus, Audite quid iudex iniquus dicat. Deus autem non
faciet uindictam electorum suorum clamantium ad se die ac nocte, e-
tiam quum patiens fuerit super illis? Dico uobis quòd faciet uindictam
illorum cito. Veruntamen filius hominis quum uenerit, an reperturus
est fidem in terra? Postquàm mentionem fecit afflictionũ &
periculorum, nunc subdit quomodo in illis saluemur. Curan
tur enim oratione perseuerante & solicita. Nam ventura sunt
hæc omnia. Magnum enim auxilium in his fert precatio, mo
do perseuerans sit & continua. Oportet enim nos cõsiderare
quomodo iniusti iudicis pertinaciam sedulitas viduæ frege-
rit. Si enim illum omni malitia repletum, neq; deos neque ho

D mines reuerentem, perseuerantis oratio demulsit: quanto magis nos patrem misericordię deũ ad miserationem mouemus, etiamsi, cũctemur nonnihil? Vide autem maioris malitiæ iudiciũ esse, neq; homines reuereri. Deũ enim multi nõ timent, attamen homines reuerẽtur, ideo & minus peccãt: quãdo aũt & apud homines quis impudẽs fuerit, tũc omnis malitiæ vertex videtur. Idcirco & dominus postea posuit, neq; reuerens, quasi hoc dicens, Iudex erat deũ non timens, & quid dico q̃ deum nõ timuerit? maius malitię indicium habuit, quia neq; hominẽ reuerebatur. Porro hęc parabola nos docet quòd sãpe dicimus inter exhortandũ, ne excidamus è præcibus. Sane sicut alibi dicit, Si quis vestrum amicum habens, & quum ve-
Supra. 9. nerit & pulsauerit nocte, dimittitur. Nam propter impudentiam eius, si non propter aliud, aperiet. & iterum, Quis ex vobis: à quo si filius eius panẽ petat, &c. Quibus solicita ac perpetua oratio prescribitur. At tentarunt quidam parabolã hãc
Curiosa parabolæ expositio. curiosius exponere. Viduam enim dicũt omnẽ animam esse, virum autem dimisisse quem prius habuit, diabolum: & propter illum habet aduersarium semper resistẽtem sibi. Ipsa autem accedit ad deum iudicem iniustitię, hoc est condemnantem iniustitiam, qui neq; deũ timet. Ipse enim deus solus non
Galat. 2. habet quem timeat alium. Sed neq; hominẽ reueretur. Deus enim personã hominis non recipit. Huic viduæ, quæ dũ orat continuis præcibus propter aduersarium suum diabolum, miseretur deus, & placatur propter assiduitatem eius. Hæc, qui volet, & cui placẽt, suscipiat. Proposita enim sunt ne ignorẽ-
F tur. Atqui dominꝰ hęc nos docuit, eo q̃ oporteat semper orare & per exẽplum indicaui q̃ etiãsi esset iniquus & omni malitia plenus, misereretur tamen ob continuas preces nostras: quanto magis deus omnis iustitię dux nõ faciet breui vindictam, q̃uis differat, & videatur nõ audire orãtes die ac nocte? Itaq; qui docuit & monstrauit nobis q̃ in tẽpore consummationis seculi opꝰ sit oratione, vt in futuris periculis durare valeamus, subdit, Nunquid filius hominis quũ venerit, inueniet
Matt. 23. fidem in terra: Qua interrogationis figura raros dicit inueniri fideles. In tantũ enim inualescet filius iniquitatis, vt possibile sit q̃ seducat etiã electos. In raris eñ solet huiusmodi
Supra. 12 interrogãdi figura vti, sicut & quũ dicit, Quis putas fidelis & prudẽs seruus? Atq; hoc loco idẽ significãs, q̃ pauci numero erunt qui erga deum & inter se fidem seruabunt, hac interro-

gatione

gatione vsus est. Merito autem sermoni de oratione sermonẽ A
de fide connexuit, quoniam omnis orationis fundamentum
ac basis est fides. Nisi enim crediderit homo, quòd hoc quod
petit, accepturus sit in suam vtilitatem, vana est oratio quam
facit. Et propterea dominus de oratione docens, etiam fidei
meminit, declarans interim, paucorum fore tunc orare: quan
doquidem fides in paucis inuenietur. Igitur quum venerit
dominus in nube, non inueniet fidem super terrã, nisi in pau
cis. faciet autem hanc tunc. Inuiti autem omnes confitebun-
tur quòd dominus Iesus Christus in gloria est dei patris: si
quidem hæc fides vocanda est, & non potius necessitas. Nul
lus enim erit infidelium qui non credet quòd solus sit salua-
tor is, quem antea blasphemarat. *Dixit autem & ad quosdam* B
qui in se confidebant quòd essent iusti, & aspernabãtur cæteros, para-
bolam istam: Duo homines ascendebant in templum ut precarentur:
unus pharisæus, & alter publicanus. Pharisæus stans hæc apud se o-
rabat: Deus, gratias ago tibi quòd non sum sicut cæteri homines, ra-
ptores, iniusti, adulteri, uelut etiam hic publicanus. ieiuno bis in sabba-
to, decimas do omnium quæ possideo. Et publicanus procul stans, nec
oculos volebat ad cælum attollere, sed tundebat pectus suum, dicens,
Deus propitius esto mihi peccatori. Dico uobis, descendit hic iustifi-
catus in domum suam, magis quàm ille: quia omnis qui se extollit, hu-
miliabitur: & omnis qui se humiliat, extolletur. Non cessat do-
minus plurib⁹ argumentis repurgare superbiæ vitium. Plus
enim aliis vitiis mentem humanam turbat, propterea sæpe &
multum de hac docet. Denique & nũc peiorem eius speciem
purgat. Multa enim sunt philautiæ germina. Opinio de se C
magna, arrogantia, & inanis gloriæ cupiditas ab hac pul-
lulant. Pernicios*i*or autem omnibus aliis est superbia, quæ
abominatio apud deum est, quum quis non deo, sed sibi sua
bona opera tribuit. quid hoc aliud quàm negare deum est,
& ei aduersari? Hoc igitur vitium, cui dominus ita aduersa-
tur, vt inimicus inimico, hac parabola medicari dominus
pollicetur. Propter hoc enim quòd confidunt in scipsis, & nõ
totum deo tribuunt, sed alios per hoc exinaniunt, hæc dicit:
& ostendit quòd iustitia quanuis alioqui sit mirabilis, & ho-
minem deo proximum constituat, quum superbiam admise-
rit, hominem in locum infirmũ reiiciat, & dęmonem reddat,
qui iam se æqualẽ deo fecerat. Similia itaq; sunt verba phari
sęi ab initio, grati hominis sermonibus. Gratias enim habeo

Fides ora
tionis basis.

Superbia q̃
pniciosa.

Iustitia cũ
superbia ho
minẽ facit
infimum.

D tibi, inquit, deus: at cætera quanta referta sunt arrogantia? Nõ enim dixit, feci ſti me abſtinere ab iniuſtitia, & à rapina: ſed quomodo? Non ſum. Sibiipſi attribuit bonũ opus, & ſuo robori. At alios iudicare, quomodo eſt hominis ſcientis quę à deo habeat quę habet? Omnino enim ſi credidiſſet quòd per gratiam haberet aliena bona, non contempſiſſet alios, conſideraus quòd etiam ipſe æque nudus eſſet, quantum ad ſuã virtutem attinebat. Gratis enim indutus eſt propter miſericordiam: propterea ſuperbus phariſæus, tanquam proprię adſcri
bens potentiæ ea quæ dicta ſunt, inde eò progreſſus eſt, vt & alios iudicet. Oſtendit autem dominus & per ſtationem, ſuperbiam eius, & humilitatis inopiã. Humilis enim viri eſt & aſpectu humiliari, hic autẽ & habitu & geſtu ſuperbus ageno
E ſcitur. Quamuis autem & de publicano dictum ſit quòd ſtetit, tamen vide & quæ ſequuntur, quòd neq; oculos in cęlum voluerit extollere, vnde ſtatio eius incuruata erat. Illius autẽ & oculi in cælum extollebantur, & cor ſimul extollebatur. Vide autem & in oratione phariſæi ordinẽ quid indicet nobis: primum quidem quòd dixerit id quod erat, & tunc enumerauit quæ erant. Dixit enim, Non ſum ſicut multi hominum. Illa autẽ & illa appoſuit, quę virtutis erant, vt ieiunare bis in ſabbato, & decimas dare de omnibus quę poſſidebat. Oportet enim non ſolum declinare à malo, ſed & facere bonum. Et prius oportet abſiſtere à malo, & poſtea virtutem aggredi: quemadmodum & fonte turbato, vt aqua pura defluat, prius lutum expurgandum, vt haurias puram aquam. Conſi
F dera autem & hoc, quomodo nõ arripuerit paruum verbum, vt ſingulari nomine diceret: ſed plurali numero in multos hęc expuerat, dicendo: quia non ſum vt adulteri: appoſuit: & dixit: Ieiuno bis in ſabbato, hoc eſt bis in hebdomada. Sabbatum enim hebdomas eſt, quæ à conſummatione & quie-

Sabbath. to die nominatur. Sabet enim, quies. Sabbata autem hebdo-

Sabet. madam dixit plurali numero. Vnde & vnam ſabbatorũ, pri-

Vna ſabbatorum. mam diem hebdomadæ, quę apud nos eſt dominica, vocãt. Apud Hebræos enim vnum & primum idem ſignat. Eſt & alius profundior ſermo. Nam contra adulterium gloriabatur de ieiunio: à deliciis enim petulantia. Ipſe igitur corpus propter ieiunium compeſcens, à multis eſuſmodi affectionibus liber erat. Ieiunabant autem phariſæi ſecunda & quinta. Contra rapinã & iniuſtitiam proferebat dationem decimarum

rum omnium quę poſſidebat. Tantum, inquit, cõtrarius ſum A
rapinę & iniuſtitię, vt etiam quę mea ſunt, expendam Deci- *Decimarũ datio.*
marũ enim datio videtur quibuſdam ſimpliciter & ſemel de lege prędicari: his autem qui profundius ſcrutantur, occurrunt tres decimarũ dationes, quas introducit id quod ex Deuteronomio diſces, ſi diligẽter intuearis. Et hęc quidem phariſæus. At publicanus diuerſa. Lõge enim ſtabat à phariſęo, & geſtibus, & ſermone, & compunctione cordis diſtabat ab illo, non tantum loco. Verebatur enim oculos in cælum attollere, indignos iudicans qui ſurſum ſpectarent, qui voluerant videre bona terrena, & illis frui. Et percuſſit pectus ſuũ, cor videlicet propter malas cogitationes, & vt excitet quod dormierat: & nihil aliud dicebat, quàm Deus propitius eſto mihi peccatori. Et propter hęc omnia, deſcendit iuſtificatus B
in domum ſuam, magis quàm ille. Immundus enim apud dominum omnis ſuperbus corde. Et dominus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam. Verùm admirabitur quis quo modo ſuperbus quum pauca verba humilitatis pronunciaue *Quare*
rit, condemnetur: Iob autem quum multa de ſe magnifice di- *phariſæus*
cat, coronetur: Quia phariſęus quidem nullo cogente ſtat ta- *ob bonorũ*
lia nugans & condemnans, alio nullo vſu vrgente: Iob vero *operũ iac-*
prementibus ſe amicis, & grauius incumbentibus q̃ calami- *ſtantiã cõ*
tas ipſa, dicentibúſq; quòd propter peccata illa ſit paſſus, cõ- *demnetur*
pulſus eſt enumerare ſua opera idq; propter gloriam dei, ne *Iob uero*
ſcilicet homines à recto virtutum curſu exciderent. Nam ſi *coronetur*
comperiſſent homines peccata fuiſſe quæ fecerat Iob, & propter illa paſſum, cauiſſent ne eadem facerent, factiq; inſuper C
fuiſſent oſores hoſpitum, & inhoſpitales, immiſericordes, & iniuſti. Hæc enim erant opera Iob. Igitur ne multi inde incõmodarentur, eius gratia bona opera enumerat. Et cauſę quidem Iob tales fuere, vt ne dicamus quòd & in his quę gran- *Iob.29.*
diloquentiam quandam ſonant, non omnis refulget humilitas, Quis enim me dabit, inquit, iuxta menſes dierũ priſtinorum, quãdo deus me cuſtodiebat? Vides quòd omne deo obtulerit, & non cõdemnet alios, ſed ipſe ab amicis condemnetur. Phariſæo omnia in ſe, & non in deum referenti, & abſq; neceſſitate condemnãti alios, meritò cõdemnatio aſcribitur. Omnis enim qui ſe exaltat, humiliabitur, deo illum condemnante: qui autem ſe cõdemnando humiliat, exaltabitur à deo iuſtificante. Dic igitur tu prior peccata tua, vt iuſtificeris.

Afferebam

D *Afferebant autem ad eum & infantes, ut eos tangeret. Quod cum*
Matt. 19 *uiderent discipuli, increpabant illos. Iesus autem quum illos ad se ue-*
Matt. 10. *cassset, dixit, Sinite pueros uenire ad me, & nolite uetare eos. talium*
est enim regnum dei. Amen dico uobis: quicunq; non acceperit regnũ
dei ueluti puer, non intrabit in illud. Et ad humilitatem conhor-
cit etiam hoc de pueris exemplum. Docet enim dominus per
illos omnino humiliter agendum, & omnes suscipiendos. Di
scipuli enim indignum arbitrabãtur ad talem magistrum of
ferri pueros. At ille ostendit vsqueadeo sectandam humilita
tem, vt etiam minimi non sint abiiciendi. Et sic quidem do-
cet humilitatem opere suo. Non enim amandat, sed suauiter
amplexatur infantes. Docet autem & per sermonem, quod
Conditio regnum cælorum est eorum qui similiter affecti sunt vt pue-
pueri. ri. Puer non inflatur, neque aliquem contemnit: innocẽs est,
E simplex, neque in prosperis molestus sit, neque in tristibus
deiicitur. Vnde qui viuit in omni humilitate & simplicitate,
innocentiáque, ille deo acceptus est, & qui accipit regnũ dei
sicut puer, hoc est absque dolo & curiositate, sed fideliter. Cu
riosus enim, & semper interrogans quomodo ab incredulita
te liberetur, non intrabit in regnum, quod noluit simpliciter
& sine curiositate & humiliter suscipere. Omnes itaque Apo
stoli, in summa omnes credentes in Christum, vocantur pue-
ri: quia & ipse dominus Apostolos nominauit pueros, dicẽs,
Iohan. 21 Num quid obsonij habetis? Sapientes autem gentilium, sapi-
entiam in mysterio quærentes, quod est regnum dei, & nolen
tes accipere absq; ratione, merito excluſi sunt ab hoc regno.
F Non dixit autem, Horum est regnum, sed talium, qui volun-
tariè possederunt innocentiam & humilitatem, quam pueri
natura habent. Suscipiamus igitur omnia illa ecclesiastica,
quę sunt regnum dei, fideliter, absque curiositate, & humili-
ter. Curiosè enim inquirere, superbiæ fuerit, & sapientię glo
riosæ. *Et interrogauit eum quidam princeps: Magister bone, quid*
faciendum mihi ut consequar uitam æternam? Dixit autem ei Iesus,
Quid me dicis bonum? nemo bonus, nisi solus deus. Præcepta nosti:
Exod. 20 *Non committes adulterium, non occides, non facies furtum, non fal-*
sum testimonium dices: honora patrem tuum, & matrem tuam. At
ille ait. Hæc omnia seruaui à iuuentute mea. Quo audito Iesus ait ei:
Adhuc unum tibi deest: Omnia quæcunque habes, uende, & distri-
bue pauperibus, & habebis thesaurum in cœlo: & ueni, sequere
me. His ille auditis mœrore affectus est, quia diues erat ualde. Vi-
detur

detur ille homo quibusdam malignus quispiam esse, & illa- A
queare quærens Iesum in sermone. Non est autem hoc veri-
simile, sed auarus erat: quoniam & Christus eum quia talis
erat, arguit. Etenim & Marcus dicit quòd accurrerit, & ge- Mar. 10.
nuflexerit, & obsecrauerit Iesum, & quòd Iesus ipsum aspe-
xerit, & dilexerit. Igitur diuitiarum amator erat homo il-
le. Accedit autem ad Iesum discere cupiens de vita æterna,
fortassis & in hoc diuitiarum sectator. Nihil enim ita vitæ
cupidum est, vt homo diuitiis studens. Suspicabatur igitur
Iesum indicaturum sibi modum quempiam quo diuitiarum
possessione perpetuo frui possit. Postquam autem dominus
dixit diuitiarum abiectionem conferre ad vitam æternam,
quasi suam reprehendens interrogationem, & Christi respõ-
sum, abiit. Ipse enim quia habebat multas diuitias, multùm B
quærebat vitam perpetuam. Verùm quum renunciandum es-
set diuitiis, quid opus illa æterna vita, vt videbatur? pauper
enim agenda fuisset vita. Proinde accedit ad Christum vt ad
simplicem hominem & doctorem. Idcirco & dominus de-
monstrans quòd non oporteat ad ipsum accedere vt purum
hominem, dixit, Nullus bonus, nisi vnus deus. Bonum, in-
quit, me dixisti, cur igitur adiecisti, præceptor? Videris e-
nim quòd me quasi vnum ex multis habeas. Quod si sic, non
sum bonus. Nullus enim hominum bonus propriè, nisi deus.
Quod si bonum me dicere vis, vt deum me bonum dicas: ne
accedas vt ad simplicem hominem Si enim me communem
quendam hominem putas, ne voces bonum, Deus enim ve-
re bonus, & fons bonitatis, & principium substantialis bo- C
nitatis: nos autem homines licet boni simus, non tamen pro
prie, sed participes bonitatis illius, promiscuam habemus
bonitatem, mutabilésque sumus. Nosti præcepta? Non com-
mittes adulterium, non occides &c. Prius lex corrigit ea in
quæ facilè cadimus: deinde etiam ea in quibus non multi,
neque sæpius: vti est adulterium committere. quia ignis natu Ira, mala
ralis & internus Occidere, quia mala bestia est ira. Furari bestia.
leuius est, & in falsum testimonium rarius inducitur. Ideo
& illa quidem prius corriguntur, eò quòd facilè in illa prola
bamur, quanuis alioqui grauiora sint. Hæc autem, furtum di
co, & falsum testimonium, secundo loco ponit, vt quę rarius
contingant, etiam leuiora sint. Porrò in parentes peccare,
quanuis sit grande peccatum, veruntamen rarius contingit.

Non

D Nō enim facile inuenitur qui ita bestialibus moribus sit, vt in parentes debacchetur. pauci enim sunt, raroq; fit: & ideo posterius ponit. Postquam autē adolescens se omnia hæc seruasse dixit a iuuentute, prescripsit ei dominus paupertatem, caput omnium virtutum. Vide aūt legem Christiana vita dignam. Omnia quæcunque habes, inquit. Nā si quid reliqueris, illius seruus es. Et distribue non diuitibus cognatis, sed pauperibus. Habet autem & distribuēdi verbum emphasim quandam, vt quum diiudicatione, & non fortuito dispergantur bona. Quoniam autem cū paupertate & alias habere virtutes Christianum oportet, propterea dicit, Et veni, sequere me: hoc est: & in omnibus aliis esto discipulus meus, & sempe sequere, non hodie quidem, cras autem non. Vt autē auero promisit cælestem thesaurum, non attendit ille. seruus erat pecuniarum: ideo & vt audiuit, abiit tristis, eo quod possessionis priuatio esset ei dicta, propter quam ipse æternā vitam desiderat, quo possit perpetuo diuitiis frui. Cæterum & tristitia arguit eum benevolum & non malignum fuisse. Nullus enim pharisæorum vnquam tristis abiit, sed exasperatus potius. Non ignoro autem quod magnum luminare mundi Chrysostomus adolescentem hunc veræ æternam vitam desiderasse putarit, quòd de ea rogauerit, laborasse autem difficiliore morbo auaritiæ: nihilominus non caret gratia quod nunc adiectum est, quod desideraverit æternam vitam, quāuis auarus fuerit. *Videns autem Iesus illum mœrore affectū, dixit: Quam difficile qui pecunias habent, in regnum dei intrabunt? Facilius est enim camelum per foramen acus transire, quam diuitem intrare in regnum dei. Et dixerunt qui audierant: Et quis potest saluus fieri? At ille ait, Quæ impossibilia sunt apud homines, possibilia sunt apud deum. Ait autem Petrus, Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te. Qui dixit eis, Amen dico uobis, nemo est qui reliquit domū, aut parentes, aut fratres, aut uxorem, aut liberos propter regnum dei, qui non recepturus sit multo plura in hoc tempore, & in uentura seculo uitam æternam.* Postquam diues audiit abiiciendas diuitias, mœrore affectus est: vnde dicit dominꝰ admirabili figura quomodo difficile sit habentes pecunias in regnum cælorum ingredi. Non dicit quod impossibile sit eos ingredi, sed difficile. Non enim impossibile est saluari tales. possibile enim expendere pecuniā, & superna assequi. Et difficile quidem hoc. Tenaciores enim viſco adhærent pecuniæ, & difficile

Paupertas uirtutū caput.

Chrysostomi laus.

cile abstrahitur qui a talibus est comprehensus. Non multo autem post subiicit quomodo impossibile sit: dicit enim facilius esse camelum per foramen acus intrare, quā diuitē saluari. Impossibile enim est quòd totum camelum capiat foramē acus: siue per camelum animal intelligas, siue funem nauticum crassum. Si igitur facilius camelum per foramen acus transire, q̄ saluari diuitem: impossibile & hoc, impossibilius igitur saluari diuitem. Quid igitur dicendum? Primum quidem, quòd vere sic habet, impossibile saluari eum qui diues est. Nec enim mihi dicas quòd saluatus sit diues quispiā qui sua dederit: non enim diues saluatus est, sed quia pauper factus, vel dispensator existens seruatus est, non diues. Aliud enim est dispensator, aliud diues. Diues enim est, qui sibi reseruat diuitias: dispensator vero, cui cōcreditæ sunt propter alios. Et ita etiam hic si saluatus est, nō diues saluatus est, sed (vt diximus) quia omnibus renūciauit quæ habuit, vel vt dispensator bene illas distribuit. Insuper & hoc animaduerte, quod diuitem quidem impossibile est saluari, pecunias autē habentem, difficile: quasi diceret, Qui habetur & tenetur à pecuniis, ac seruit eis, non saluabitur: qui vero pecunias habet, hoc est dominus illarum est, & ipse habet eas, & nō habetur ab eis, difficile saluabitur propter humanam infirmitatē. Impossibile enim est non abuti his quæ habemus. Quippe quā diu pecunias habemus, molitur diabolus nos supplantare, ne regula dispensationis recte vtatur, & difficile est effugere eius laqueos. & propterea bona est paupertas, & quasi tentatione superior. Dixerunt autem, inquit, hi qui audierant: Quis igitur poterit saluari? At ille dixit, Quæ impossibilia apud homines sunt, possibilia sunt apud deum. Qui eñ habent mentem humanam quæ ad inferiora vergit, & terrena desiderat, saluari non possunt: sicut dictum est. Deo autē possibile hoc est, quando quis cōsiliarium habet deum, & iustificationes dei: & mādata magistri de paupertate suscipit, & illius inuocat auxilium. Possibile enim est hoc. Nostrū est enim velle hoc, dei autem perficere. Et aliter, Si quidem trāsscēderimus humanam illam infirmitatem diuitum, & voluerimus nobis facere amicos ex mammona iniustitiæ, saluabimur per eas, & recipiemur in æterna tabernacula. Nā meliꝰ quidam fuerit dimittere omnia. Hoc autem si minus, saltem facere partiarios pauperes, & sic impossibile fiet possibile.

Impos-

Universidad de Deusto
Biblioteca

D Impossibile quidem esset non omnibus dimissis saluari, ve-
rūtamen & est propter misericordiam dei, si partes dederi-
mus in vsum congruum. At hic Petrus interrogat, Ecce nos
reliquimus omnia. Interrogat autem non pro se solo, sed ad
consolationem omnium pauperum. Vt enim non soli diui-
tes bonam spem habeant se multa consequuturos, qui multū
reliquerint: pauperes autem paruam spem habeāt, quòd pau
ca reliquerint, & propterea paruas retributiones habituri sint:
omnis igitur, inquit, qui propter deum contempserit faculta
tes, etiamsi paucæ sint. Non enim hoc consideres, sed quòd
parua hæc homini totus victus fuerint. Et sicut tu multis &
magnis, ita ille paucis & paruis depauperari expecta. Vt ne
dicas quod qui pauca habet, maiori ad illa teneatur affectio
E ne: idque manifestum ex patribus, qui quando vnum habent
puerum, maiorem erga illum affectionem gerunt, quàm er-
ga plurimos. Ita & pauper vnam domum & vnum agrū im-
pensius diligit, quàm tu multa. quòd si non, certe vel eadem
vtrisque est affectio, & propterea idem & contemptus. Hic
sane & in hoc seculo præsenti multiplices accipiunt retribu
tiones, sicut Apostoli illi. Tuguriola quidem reliquerant il-
li omnes, & nunc habent fulgētissima templa, & res familia
res, & agros, & vxores multas, quæ illis feruore fidei adhæ
rent, aliaque omnia in futuro seculo: non agros inquam tā
les multiplices, & corporales retributiones, sed vitā æternā.

Mat. 20. Mar. 10. *Assumpsit autem Iesus duodecim, & ait illis: Ecce ascendimus Hie-*
rosolymam, & consummabuntur omnia quæ scripta sunt per prophe-
tas de filio hominis. Tradetur enim gentibus, & illudetur, & contu-
F *meliis afficietur, & conspuetur, & postquam flagellauerint, occidēt*
eum, & tertia die resurget. Et ipsi nihil horum intellexerūt. Et erat
uerbum istum absconditum ab eis, nec intelligebant quæ dicebantur.

Passionem suā dominus prædicit ob causas duas.

Prædicit eis passionem propter duo illa. Vnum, vt ostēdat
quod non inuitus neque vt purus homo mortē ignorans cru
cifigatur, sed & præuideat, & volūtarie patiatur. Nam si no-
luisset pati, deuitasset vtique quæ præsciebat. Eorum eīm qui
non sunt præscii, est capi. Secundū, vt doceat eos leuiter fe-
re quę euentura, vtpote qui antea audiuerint, & non repente
in illa inciderint. Quum autem perficienda erant in te quæ
dicta a prophetis, cur ascēdis ô domine? Propter istuc ipsum
vt salutem operer. & ita volūtarius vadit. Et ipse quidē hæc,
discipuli autem tunc quidē nihil intellexerunt. Erat enim
verbum

verbum hoc absconditum ab eis, & maxime omnium verbū A
hoc resurrectionis omino non agnoscebant. Et alia quoque Mat. 22.
non agnoscebant, vt tradi gentibus. Maxime autem verbum Act. 23.
resurrectionis ignorabant, quod non erat in vsu. Et non om
nes Iudei credebāt resurrectionem, in primis Sadducæi. Sed
dixeris, & si nihil agnoscebant, quare ergo eis hęc prædicit?
Quid opus illis ad consolationem eius tempore crucis, si nō
intelligebant ea quæ dicuntur? Quod nō parum vtilia post-
ea commemorari cœpta fuerint, quæ tunc prædicente domi
no non intellexerunt, manifestum ex multis, & maxime ex
his quæ Iohannes dicit, Hæc autem non cōgnouerunt disci- Iohā. 12.
puli eius: postea autem memores facti sunt quod hæc de ipso 14.
essent scripta. Et spiritus paracletus suggessit eis omnia, cer-
tissimum testimonium de Christo in illis ponendo. De eo,
quomodo triduo fuerit in sepulchro, satis dictum est in euē- B
gelistis aliis. *Accidit autem quum appropinquaret Hiericho, cæ-*
cus quidam sedebat iuxta uiam mendicus, & quum audiret turbam
prætereuntem, interrogabat quid hoc esset. Dixerunt autem ei, quod
Iesus Nazarenus transiret, & clamauit dicens: Iesu fili Dauid mise-
rere mei. Et qui præibant, increpabāt eum ut taceret. Ipse uero mul-
to magis clamabat, Fili Dauid, miserere mei. Stans autem Iesus iussit
illum adduci ad se. Et quum appropinquasset, interrogauit illū, dicēs,
Quid tibi uis faciam? At ille dixit, Domine, ut uisum recipiam. Et Ie-
sus dixit ei, Recipito uisum. fides tua te saluum reddidit. Et cōfestim
uisum recepit, ac sequebatur illum, glorificans deum. Et omnis plebs
ut uidit, dedit laudē deo. Dominus miraculum hoc cæci obi-
ter in via operatus est, vt & trāfitus eius nobis vtilis esset, ac C
doctrina: vt semper & vbique & apud omnes vtiles simus, &
nunq̄ iguaui. Cæcus igitur credens eū esse Christum qui ex-
pectabatur (verisimile enim fuit ipsum, vtpote innutritum Iu
daicis, nō ignorasse Christū ex semine Dauid) voce magna
clamat, Fili Dauid, miserere mei. Et dicendo miserere mei,
declarat ꝙ diuiniorem quandam de illo sententiam habeat,
& non hominē purum censeat. Admirare autem quæso quo-
modo confessionem suam multiplicet. Quomodo? Quanuis
multi increparent eum, non tacebat, sed amplius clamabat.
Feruor, quidā intrinsecus instimulabat eū: idcirco & Iesus iuf
sit illū adduci ad se, ꝙ profecto dignus esset qui appropiaret
ei. Interrogat autē illū, Quid vis vt tibi faciā? nō vt ignorās,
sed ne ille præsentibus alia petere videatur, ipse alia dare:

& dum

D & dum ille petit pecuniam, ipse, vt ostentator, cæcitatem sanaret. Nam fortassis insipienter talia fingere posset inuidia. Propterea quum interrogasset & comperisset eum recipiendi visus valde cupidum, dat quod petit. Vide autem q̃ alienus sit ab arrogãtia. Fides tua, inquit, saluum te fecit. credidisti enim q̃ ego sum ille filius Dauid, qui celebretur Christus, & tantum præ te tulisti feruorem, vt quamuis increparere, non silueris. Discamus autem ex hoc, quod quando cum fide petimus, non alia quidem nos petimus, & alia ipse dat, sed illa ipsa. Atque ita quoties alia petimus, & alia accipimus, manifestum quod non bene neque fideliter petimus. Petitis enim
Iaco. 4. (inquit) & non accipitis, eo quòd male petatis, Vide insuper & potestatem: Recipe visum, inquit. Et quis prophetarũ ita sanauit: tali inquam potestate? Vnde & vox a vero lumine
E progressa lumen cæco facta est. Vide insuper gratitudinem eius qui sanatus est. Sequutus est enim Iesum, glorificãs deũ, factusque est & aliis glorificandi deum author.

CAPVT XIX.

T ingressus perambulabat Hiericho. Et ecce uir nomine Zachæus, atq; is princeps erat publicanorum, &
2 *idem erat diues, & quærebat uidere Iesum quis esset, & nec poterat præ turba quod statura pusillus esset. Et*
præcurrens ascendit in arborem caprificum, ut uideret eum: nam illac erat transiturus. Et quum uenisset ad locum, suspiciens Iesus uidit illum, dixitque ad eum, Zachæe festinans descende, quia hodie domi tuæ oportet me manere. Et festinans descendit, &
F *excepit illum gaudens. Quumque uiderent, omnes murmurabant, dicentes quod ingressus esset apud hominem peccatorem diuersaturus.*
Stans autem Zachæus dixit ad dominum, Ecce dimidium bonorũ meorum domine do pauperibus: & si quid aliquẽ defraudaui, reddo quadruplum. Ait Iesus ad eum, Hodie salus domui huic contigit, eo quòd & ipsa filia sit Abrahæ. Venit enim filius hominis quærere & seruare quod perierat. Hæc fortissima diaboli vasa rapit dominus, & ciuitates eius destruit. Vide enim quomodo non solũ publicanos discipulos fecit, sed & Zachæum principem publicanorum captiuum ad salutem recipit. Quod publicanus quidem res abominabilis, princeps autem publicanorum multo magis, vtpote in malitia princeps, nullus dubitat. Victũ enim publicani

publicani non aliunde quàm ex pauperũ lachrymis habent. A
At neque publicanorum ille princeps despicitur, sed solã dat *Publicano*
alacritatem, & recipit mercedem. Desiderabat enim videre *rũ victus,*
Iesum. Et quum ascendisset in caprificum, priusquam vide- *pauperũ*
ret, prius ipse spectatur a Iesu. Sic igitur omnibus in locis præ *lachrymæ*
uenit nos dominus, tãtum vt nos alacres & promptos vide- *Præuenit*
at. Vt autem eum vidit Iesus, festinat descendens, eo quòd in *nos ubiq;*
domo eius mansurus erat. Et ille nõ erat segnis. Vnde & nos *deus.*
paratos esse oportet quãdo Christus quippiam imperat. Sed
& descendit, & suscipit gaudẽs, etiamsi multi obmurmurẽt.
Videamus autem quãtum etiam vtilitatis accipiat in ingressu Christi. Dimidium bonorum meorum inquit, do pauperibus. Vides alacritatem? Non parce seminare cœpit, neq; pauca quædam dedit, sed totam vitam, & illa ipsa quæ iuste pos- B
sidebat, eo quòd habebat quæ dare poterat his quos iniuria affecerat. Docet enim nos nullum esse lucrum, si quidem ex iniustitia pecunias habẽs, aliis misereatur, relictis illis quos iniuria affecerat. Et vide quomodo in hoc se gerat. Quadruplum reddit si quem defraudauit, vt illius cui iniuria facta, damnum resarciatur. Hæc enim vera eleemosyna est, vt non reddatur solum damnum simplex, sed & cum augmẽto, iuxta legem. Lex enim furem quadruplum reddere iubebat.
Quãuis si diligenter consideremus, nullæ prorsus pecuniæ *Exo. 22.*
ei relictæ sunt. Dedit eñ dimidium bonorũ pauperibus. Relictæ autem sunt dimidiatæ, & ex his relictis dedit quadruplum his qui a se iniuria erant affecti: & ita si vita principis publicanorum ex iniustitia, ipse autem omnia quæcunq; in- C
iuste abstulit, quadrifariam reddidit, considera quomodo omnino fuerit nudatus. Et hinc comperitur quòd sublimius sapuerit quàm lex præcipiebat, nunc eruditus ex Euangelio: quia dilexit proximum plus quàm se, talia promittens, immo faciens. Non enim dixit, Dabo dimidium, & reddã quadruplum: sed, ecce do, & reddo. Audierat enim Solomonis admonitionem, Ne dicas, rediens redi, & cras dabo. Christus *Prou. 3.*
euangelizat ei salutem. Hodie enim, inquit, das, hodie tibi & salus. Dicendo enim, domui huic, omnino Zachæum significat, qui salutem accepit. Zachæus enim per donum significatur. Et enim inanimatam domum non dicebat filiam Abrahæ, sed manifestum quod animatum patrem familias filium Abrahæ nominarit: fortassis & quod crediderat, insti-

D ficatusque erat ex fide. fortassis & quod in dispensandis opi-
bus magnanimus, & pauperum amator, qualis erat patriar-
cha ille: Vide insuper quod & nunc dicit filiũ Abrahæ Za-
chęum, quum morum similitudinem in se ostendit. Neque
enim dixit quod & ipse Abrahæ filius fuerit, sed quòd nunc
sit. Prius enim quum princeps publicanorum & exactor es-
set, nihilq; ei in iustitia cum Abraham commune esset, non
erat filius. Quoniam autem & obmurmurabãt quidam quod
apud peccatorem hominem diuertisset, ad confutandos eos
inquit, Venit enim filius hominis quærere & saluare quod
Moralis expositio historiæ. perierat. Et hoc quidem iuxta historiam. Facile autem & ali
ter hæc exponere licet in vtilitatem moralem. Omnis enim
princeps multorum in malitia, paruus est spirituali malitia.
E contraria enim sunt caro & spiritus: & propterea non potest
videre Iesum præ turba. Qui enim a secularibus negociis &
affectionibus turbatur, non videt Iesum operantem, & mouẽ
tem, & ambulantem. Nam qui talis est, nullam experitur o-
perationem Christiano dignam. Hoc est enim ambulare Ie
sum, operari Christum aliquid in nobis. At talis homo qui
nunquam vidit Iesum ambulantem, neque sensit vllam ope-
rationem Christo congruam, sępe per pœnitentiam venit in
conscientiam, & ascendit in caprificum, omnem voluptatem
ac dulcedinem, quæ per ficum insinuatur, infatuans & mor-
Psal. 82. tificans. Et sic excelsior se factus, ascẽsioneſque in corde suo
ponens, videtur a Iesu. Et vide. Dicitque ad illum dominus,
Festina, descende, hoc est ascendens per pœnitẽtiam in sub-
limiorem vitam, descende per humilitatem. Non te supplan
F tet superbus sensus, festina, humiliare. Si enim humiliat⁹ fue
ris, in domo tua oportet me manere. Necesse enim, inquit, yt
Esa. 99. ego maneam in domo humilis. Ad quem enim respiciam ñ
super mansuetum & quietum? Et enim qui talis est, dimidium
Bona nostra dupli cia. bonorum suorum dat pauperibus dæmonibus. Duplicia ẽm
sunt bona nostra, corporis dico, & animæ. Omnia corpora-
lia concedit iustus verè pauperibus, omnique bono destitu-
tis dæmonibus. Animæ aũtem bona non dispẽdit, id quod &
Iob. 2. de Iob dominum dicentem audiuimus: Veruntamen animã
eius ne tetigeris. Sed & si quem defraudauit, reddit quadru-
plum. Insinuatur igitur per hoc quòd omnis qui per pœnitẽ-
tiæ viam vadit contrariam priori malitiæ, per quatuor virtu
tes omnia quæ prius peccata sunt, sanat: & sic accipit salutẽ,
filiusq;

filiusq; nominatur Abrahę, eo q⁹ & ipse egressus sit de terra A
sua & cognatione prioris malitię, & de domo patris sui, hoc
est, extra seipsum fact⁹ & negãs seipm. Domus ẽm patris sui
diaboli illa erat. Igit̃ extra seipsum fact⁹ & alienat⁹ salutẽ si- Mat. 25.
cut Abrahã cõsequitur. *Hoc illis audientibus, adiiciens dixit pa*
rabolam, eo quod esset prope Hierosolymam, quodque existimauit fo-
re ut confestim regnum dei manifestaretur, dixit ergo, Homo quidã
generosus profectus est in regionem longinquam, ut acciperet sibi
regnum, ac reuerteretur. Vocatis autem decem seruis suis, dedit eis
decem mnas, & ait ad illos, Negociemini donec ueniam. Ciues autẽ
eius oderant eum, miseruntque legationem, dicentes, Nolumus hunc
regnare super nos. Videtur mihi quòd homines illi audien-
tes regnum dei, illud suspicabantur temporale esse à deo da- B
tum in libertatem Hebraici generis: idcirco & suspicabãtur
quòd Iesus ascendens in Hierusalem, sumpturus esset hoc re
gnum. Dominus autem monstrat eis quod insipientia quæ-
dam dicant. nõ enim temporale regnum eius. Interea & hoc
declarat, quòd vt deus cogitationes eorũ sciat: vnde & hanc
parobolam dicit, & hominem generosum se introducit. Nã
licet homo fuerit, manfit tamẽ in fastigio & nobilitate dei-
tatis. Perfecto autem mysterio dispensationis in carne, in re
gionem longinquam, cœlum dico, profectus est, vt accipe-
ret sibi regnum, hoc est, vt quasi & secundum quòd homo se
deret in dextra throni magnificẽtiæ cum carne. Etenim si-
cut deus, semper consubstantialis fuit patri: sicut homo au-
tem tunc sedit, quando assumptus est, permanens donec po-
nantur inimici eius sub pedes eius. Hoc autem erit in cõsum C
matione, quando omnia etiam quæ nolunt, subiicientur ei, Hebr. 10
credentia quòd dominus Iesus Christus in gloria patris. Ci Iohan. 15
ues autem eius sunt Iudæi, odio habẽtes illum. Viderũt enim
inquit, & odio habuerunt & me, & patrem meum. Qui etiã
noluerunt eum super se regnare: vnde & dicebant ad Pilatũ, Iohã. 19.
negantes regnum eius, Non habemus regem. Et iterum. Ne Zacha. 9.
scribas, rex Iudæorum. quãuis Zacharias dicat, Gaude val- Esa. 32.
de filia Sion, quia rex tuus veniet tibi iustus & saluans. Atq;
Esaias, Ecce rex tuus regnat. Insuper & Dauid, Ego autẽ cõ- Psal. 2.
stitutus sum rex ab eo. Iudæi sane odio habuerũt dominum.
Porrò dominus dedit seruis decem minas. Serui autem illi
sunt hi quibus in ecclesia ministerium concreditum est: de-
cemque dicuntur esse, propter perfectionem ecclesiasticæ

D præsidentiæ. Ordo enim in ecclesia perfectam præsidẽtium
dispositionem habet, & neque plures oportebat esse, neque
pauciores: vt exempli gratia tria hæc videmus esse in eccle-
Tres opa- sia, purgationem, illuminationem, & perfectionem. Tres
tiões una enim operationes illas sortiti sunt ordines. Diaconi purgant
cũ trib⁹ ec- per institutionem & doctrinam, pre byteri illuminant per
clesiæ or- baptismũ, episcopi & sacerdotes ordines constituunt & per-
dinibus a ficiunt, hoc est ordinant. Vides ordines cum operationibus,
Dionysio & neque plures, neque pauciores præsidentium ordines. Il-
primũ assi- lis igitur seruis distribuit decem minas, hoc est dona quæ
gnatæ. vnicuique data sunt in vtilitatem. Omnis enim cuicunque
concredita est præsidentia, etiam si indignus fuerit, donum
E habet ex vnctione sua, id quod magnum diuinæ misericor-
diæ sacramentum est. *Et factum est ut rediret accepto regno,*
misitque uocare seruos illos ad se, quibus dederat pecuniam, ut sciret
quantum quisque negociatus esset. Venit autem primus dicens, Domi-
ne, mina tua decem minas acquisiuit. Et ait illi, Euge bone serue: quia
in minimo fuisti fidelis, habeto potestatem super decem ciuitates. Et
alter uenit dicens, Domine, mina tua confecit quinque minas. Et huic
ait, Et tu præfectus esto quinque ciuitatibus. Et alius uenit dicens,
Domine, ecce mina tua quam habui repositam in sudario: timui enim
te, quod homo austerus sis: tollis quod non posuisti, & metis quod non
seminasti. Dicit ei: De ore tuo te iudicabo serue male. Sciebas quod
ego homo austerus sim, tollens quod non posui, & metens quod nõ se-
F *minaui: & quare non dedisti pecuniam meam ad mẽsam, & ego ue-*
niens cum usuris utique exegissem illã? Et adstantibus dixit, Auferte
ab illo minam, & date illi qui decem minas habet. Et dixerunt ei,
Domine, habet decem minas. Dico enim uobis quod omni habenti da-
bitur, ab eo autem qui nõ habet, etiam quod habet auferetur. quoniã
inimicos meos illos qui noluerunt me regnare super se, adducite huc
& interficite ante me. Et his dictis ibat pergens ascendere Hierosoly-
mam. Quum rediturus est Christus generosus ille & secũ
dum humanam naturam (ex regio enim genere deiecẽdit do-
minus) & secundum diuinam, hoc est in secundo eius aduen
tu, quando apparebit rex cum angelis in gloria patris veni-
ens, & omne genu flectetur ei: tunc sane ad rationem adiget
ad eos qui dona acceperunt: & inuenietur vnus quidem mul
tis profuisse, & decuplicasse donum, alius autẽ profuisse qui-
dem & ipse, sed paucioribus profuisse: alius autem neminu
profuisse:

profuisse, sed ignauiter transiuisse negociationis tempus. A
Proinde qui decuplicauit quod acceperat, super decem ciui-
tes constituitur, hoc est multiplices retributiones accipit: &
alius deinceps iuxta suam recipit proportionem. Qui autem
nihil lucratus fuit, condemnatur. Videamus autem & quid
dicat, Domine, ecce mina tua, accipe eam. habui enim istam
in sudario reconditam. Dominus mortuus sudario inuolu-
tus fuit, & Lazari facies in sepulchro sudario obuoluta fuit. Iohan. 12.
merito igitur ignauus ille in sudario inquit reconditum fuis
se donum. Mortuum enim illud fecerat, & inefficax, non e-
uoluens, neque lucrum faciens. Timebam enim te, quia tol-
lis quod non posuisti. Talia multi prætexunt. Nolentes
enim vllis prodesse, dicunt quod vbi non seminauerit deus
bonam indolem & aptitudinem, illinc ne requirat messem. B
Me non fecit industrium, & ad doctrinam idoneum, & quid
à me exigitur vt inde fructum faciam? Idcirco dominus di-
cit, Tu doce, & depone pecuniam tuam apud mẽsarios, hoc
est, apud omnes homines qui propositi sunt vt percipiãt vti-
litatem. Omnis enim homo mensarius à deo ordinatus est,
vt in huius mundi officina magna negocietur. Et ego veni.
ens exegissem illud, hoc est repetiissem, cum vsura. Oportet
igitur & nos quod nostrum est facere: alios autem dominus
iudicat, si noluerint vtilitatem inde percipere. Tollitur igi-
tur donum, & datur bono negociatori. Nam licet is habeat,
propter istucipsum tamen magis debet plura accipere. Ha-
benti enim dabitur, hoc est, ei qui ex negociatione boni mul
ta lucratus fuerit, illi dabitur & amplius. nam si parua in de- C
cupla fecit crescere, manifestum quod & plura decuplicabit,
maioris lucri author domino futurus. A negligente autem
& ignauo, & cui nõ est studium vt crescat & augeatur quod
acceperat, & istuc ipsum tolletur, vt ne res dominica frustra
vacet, quæ dari potest alteri, & multiplicari. Hæc non solum
de sermone & doctrina exponimus, sed & de moralibus vir-
tutibus. Nam & in his dona nobis dedit deus, vtpote vni
donum iciunii, alii vero eleemosynæ, alii autem mansuetu-
dinis, alii autem humilitatis. Et si quidem sobrii fuerimus
& vigilantes, multiplicabimus hæc: sin autem negligentes,
& voluntate mortui erimus, ac postea arguemus deum, vt
consueuimus dicere, Et quid faciam? Si quis fuerit sanctus,

Universidad de Deusto
Biblioteca

D vult deus vt sit sanctus: me non vult, & non sum. &, Ille Petrus fuit, & ille Paulus fuit. Stulte homo, mina illa Paulum te fecit & Petrum. Operare autem iuxta virtutem, & affer aliquid ei qui dedit, etiamsi non quantum Paulus & Petrus. Tu autem quum eadem acceperis quæ Petrus & Paulus: nã & ille minam, & tu minam: postea non motus omnino ad operationem boni, arguis deum? Propter hoc indigni inuenti donis illis spoliabimur. Inimicos meos, dicit, eos qui nolũt me regnare, adducite huc, & occidite. Iudæos dicit, quos interitui tradam, in ignem æternum mittens illos. Atque adeo illi miseri in hoc mundo occisi sunt à Romanis exercitibus, seruanturque & internecioni quæ illic est.

Exhortatio pulchra Theophylacti.

Et factum est quum appropinquasset ad Bethphage & Bethaniam
E *iuxta montem qui uocatur oliuarum, misit duos discipulos suos, dicẽs,*
Ite in castellũ quod e regione est, in quod introeuntes inuenietis pul-
lum asinæ alligatum, in quo nemo unquam hominum sedit. Soluite il-
lum, & adducite. Et si quis uos interrogauerit, quare soluitis? sic dice-
tis ei: Quia dominus eo opus habet. Abierunt autem qui missi erant,
& inuenerunt sicut dixerat illis. Soluentibus autem illis pullum, dixe-
runt domini eius ad illos, Quare soluitis pullum? At illi dixerãt, Quia
dominus eo opus habet. Et duxerunt illum ad Iesum, Et iniectis uesti-
mentis suis super pullum, imposuerunt Iesum. Eunte autẽ illo subster-
nebant uestimenta sua in uia. Et quum appropinquaret iam ad descẽ-
sum montis oliuarum, cœperunt omnis multitudo discipulorum gaudẽ-
tes laudare deum uoce magna super omnibus quas uiderunt uirtuti-
bus, dicentes, Benedictus qui uenit Rex in nomine domini. Pax in cæ-
F *lo, & gloria in altissimis. Et quidam pharisæorum è turba dixerunt*
ad illum, Magister, increpa discipulos tuos. Quibus ipse ait, Dico uo-
bis, quod si tacuerint, mox lapides clamabunt. Dominus super pullum sedens, duo declarat: Vnum, quòd impleat prophetiam dicentem, Ecce rex tuus venit sedens super asinam. Secundum figuraliter nobis insinuat q̃ sessurus sit super nouũ & indomitum & immundum populum gentilem. Nunquam enim alias rogauit vt pro itinere iumẽtum sibi daretur. Qui per omnem Galilæam pedestri itinere venerat, quomodo à Bethania in Hierusalem transiens rogaret vt pullus sibi daretur, quum non sit tanta distantia, vt sciunt omnes? Proinde, vt dicebam, mystica sunt hæc. Vinct⁹ autem erat pullus, & dominos habebat multos: sed solutus est ab his qui missi fuerunt. Sensum autem hunc habet. Bethania quidem domus obedientiæ interpretatur, Bethphage verò domus maxillarum. Erat sanè vicus sacerdotum. Etenim maxillæ sacerdotibus dabantur, sicut in lege scriptum est. Indicatur autem per maxillas sermo doctrinæ, quẽ animales maxillæ efficiũt, & attenuãt. Vbi igitur domus sermonis, doctrinæ, & obediẽtiæ erga illum, illuc mittuntur discipuli domini, & soluunt populum catenis peccatorum ligatum, multisque curis vitæ: & pro eo quòd habent multos dominos & deos, faciunt eum habere vnum dominum Iesum Christum, & vnum deum patrem. Vbi autem non est domus obedientiæ, vel susceptio verbi doctrinę, ibi illud non fit, neque asinus soluitur. Duos autem missos esse, hoc vult, quòd in adductione populi gentilis ad Christum vt obediãt ei, duo ordines ministrent, prophetæ, & Apostoli. Et ducũt eum ex castello, vt discamus fuisse populum valde crassum & ineruditum. Nondum enim sederat super eũ sermo vel Mosaicus, vel propheticus, sed pullus erat indomitus. Quanuis autem Euãgelista alĩ⁹ dixit pueros fuisse qui clamabant, Hos anna filio Dauid: attamẽ & illi insinuabant nouum populum. Credendo enim Iesum ex semine Dauid secundum carnem apparuisse, gloriam retulerũt deo, secundum quod scriptum est, Populus qui creatur, laudabit dominum. Vestimentorum autẽ substratio, significare videtur quòd exuti hominẽ veterẽ, qui digni sunt laudare Iesum, substernant & subiiciant illum, vt quum ascenderit, sanctificet eum, & nõ vltrà repugnet caro spiritui, vt & ipsi possint dicere, Subiectus fui domino, & oraui eum. Porro omnes, multitudinem discipulorum dixit Lucas laudare deũ: discipulos vocans simpliciter omnes qui sequuntur Iesum, non solum duodecim, vel sepuaginta, sed omnem multitudinem quæ vel propter miracula, vel ad tempus trahebatur à doctrina vt sequeretur Iesum, in qua & pueros fuisse verisimile est: sicut alij Euangelistæ dixerunt. & hi afflati deo, regem illum confitebantur in nomine dei vẽturum, hoc est vt deum. Et pacem dicunt in cælo, pro eò quod est, Antiquum bellum quod habuimus contra deum, diremptum est. Non enim fuit in terra rex deus, nunc autem inuento deo super terram, merito pax in cælo, & idcirco gloria in altissimis, angelis glorificantibus in vnione & conciliatione tali quam nobis rex & deus qui asino vehitur, largitus est. Etenim istucipsum, quòd deus existẽs super terram apparuerit,

Zac. 9.

Bethania

A

Bethphage.

B

Psal. 101.

C

Psal. 36.

Mat. 21.

D & in regione inimicorum suorum ambulauerit, indicat fœdus factum inter nos & ipsum. Porrò pharisæi murmurabãt quòd regem eum nominauerat populus, & quòd vt deum laudauerat. Ad seditionem enim pertinere nomen regis, & ad blasphemiam nomen domini existimabant. At dominus, Si hi tacuerint, lapides clamabunt. quasi diceret. Non hæc loquuntur homines vt mihi gratificentur, sed à virtutibus & miraculis quę viderũt, inducti & compulsi, hanc confessionẽ & gloriam offerunt. *Et ut appropinquauit, uidens ciuitatem, fleuit super illam, dicens, Si cognouisses & tu: & quidem in isto die tuo quæ ad pacem tuam. Nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis, quia uenient dies in te, & circundabunt te inimici tui uallo, & cingent te & coangustabunt te undique, & solo æquabunt te, & filios tuos qui*
E *in te sunt, & non relinquent in te lapidem super lapidem, eo quòd non cognoueris tempus uisitationis tuæ.* Plorat super ciuitate vt misericors, nolens perdi eos qui in illa, propter facinus contra se. Ostendit itaq; viscera misericordiæ per fletum. Quòd enim miserebatur eis, & non solum ante crucem, sed & post crucem etiam conuersionem eorum sitiebat, manifestum est ex eo quòd post triginta quinq; annos Romanis traditi sunt. Nam propter nihil aliud distulit supplicium, quàm quòd cupiebat eos conuerti. Hoc est, si cognouisses quæ nunc tibi conferunt, ac pacem & quietem afferunt, nempe fidem erga me, & cessationem à persequendo me. Nunc autem sunt abscondita ab oculis tuis, quòd propter me, quem tu reprobas, innumera mala te apprehendent, patierisque hæc ac illa, eò quòd non cognoueris tempus visitationis tuæ, hoc est,
F mei aduentus, quando veni vt inuiserem te, & saluarem. Oportebat igitur scire te quæ ad pacem tuam, vt in me credere, & habuisses vtiq; pacẽ à Romanis, & omnis malitię liberationẽ. Etenim omnes qui crediderunt Christo, à captiuitate fuerũt securi: & ita si omnes credidissent, nullus fuisset captus. *Et ingressus in templum, cœpit eiicere uendentes in illo &*
Esa. 56. *ementes, dicens illis, Scriptum est, Domus mea domus precationis est,*
Hiere. 7. *uos autem fecistis illam speluncam latronum. Et docebat quotidie in templo. Principes autem sacerdotum & scribæ quærebant illum perdere, & primores plebis: nec inueniebant quid facerent. Totus enim populus pendebat ab ore eius quum audiret illum.*

CAPVT

CAPVT XX. A

T factum est iu uno dierum, docẽte illo populum in tem Mat. 21.
E plo, & euangelizante, conuenerunt principes sacer- Matt. 11.
dotum & scribæ cũ senioribus, & aiunt illi dicẽtes, Dic nobis, qua authoritate ista facis? aut quis est qui dedit tibi istam authoritatem? Respondens autem Iesus dixit ad illos, Interrogabo uos & ego unum quiddam, & respondete mihi, Baptismus Iohannis e cælo erat, an ex hominibus? At illi cogitabant Iohan. 2.
intra se dicentes, Si dixerimus e cælo, dicet, Quare ergo non credidistis illi? Si dixerimus ex hominibus, plebs uniuersa lapidabit nos: persuasum enim habet Iohannem prophetam. Et respondebant se nescire unde esset. Et Iesus ait illis, Neque ego dico uobis qua authoritate hæc faciam. Iesus gloriose Hierusalem ingressus, suæ autho- B
ritatis indicium facit, repurgando domum patris sui à negociatoribus: quanuis & in principio prędicationis hoc fecerit, sicut Iohannes dicit: & iterum nunc secundo facit: id quod ad maiorem Iudæorum accusationem pertinet, quòd primo suo aduentu non fuerint facti emẽdatiores, & manserint ipsi negociatores, illũ dei aduersarium dicentes, quum patrem & deum maximè coleret, ita vt & domum illius à negociatoribus repurgatã voluerit. Idcircò & Esaiam inducit, qui eos Esa. 3. 56
arguat, dicẽtem, Domus mea domus pręcationis vocabitur. At illi stultè interrogant eũ, qua authoritate hęc facis? quanuis satis intelligere poterant. Quoniam enim proheticum dictum subdidit, quod testatur domum dei domum præcationis esse, non emporium & speluncam latronum (negociatio C
enim & auaritia latronum est) quid postea opus rogare eum qua authoritate hæc faciat? Facilè enim coniectare poterant ex dictis prophetæ quòd deus hæc iusserit. At illi interro- Deut. 10.
gant, qua authoritate facis hæc? Lex (inquiunt) his qui à Leui originem deducunt, templi gubernationem permittit: tu vero cum ex tribu Leui non descendas, quomodo sacerdotũ ius tibi vsurpas, & hæc facis? Verum ò Iudæ memor esto quid Dauid dicat, Tu es sacerdos in æternum secundum Psa. 109.
ordinem Melchisedech. Si igitur secundum ordinem Melchisedech dictus est sacerdos, Melchisedech verò non fuit sacerdos secundum legem, neque ex tribu Leuitica (aut quomodo posset hoc dici, quum fuerit multis seculi ante Leui?) quid queris in Christo ordinem legis? Deus legibus non

Universidad de Deusto
Biblioteca

D bus non est subditus. Imperabàt, quum tempus esset, sacerdotes esse ex tribu Leui: nunc transfert hanc legem, & præfert sacerdotium Melchisedech. propterea eiicit ementes & vendentes ad sacrificandum animalia, sicut oues & columbas. Ad hæc decentiam & honestatem templi vindicat. Insuper & hoc ostendit, quòd non vltrà animalium sacrificiis placari deum credi debeat. Igitur quauis in promptu esset quod eis responderet dominus, sicut dictum est, & diceret quòd propheta hæc, immo deus præcipiat: veruntamen vt ostendat eis quòd semper inobedientes sint spiritui sancto: & non ostendit quòd noluerint credere Esaiæ veteri prophetæ, & cuius forte memoriam non habebāt, sed ostendit quòd & Iohanni viro euangelico, minimeque carnali, qui pridem
E apparuerat, credere noluerint: & propterea interrogat interrogationem hanc admiratione dignam, qua confutat illos. Ostendit autem & nobis quòd si tali prophetæ Iohanni, qui maior se habebatur, non crediderunt de se testanti, quomodo sibi essent crediturí responsuro qua authoritate hæc faciat? Quasi dixisset, omnino licere vobis vultis vt sermones meos respuatis & calumniemini, sicut & Iohannis (qui maior apud vos fuit) sermones respuistis. *Cœpit autem dicere ad plebem parabolam hanc, Homo quidam plantauit uineam, & locauit eam colonis, & ipse peregre egit multo tempo-*
Esaiæ. 5. *re. Quumque esset opportunum, misit ad colonos seruum, ut de fru-*
Hiere. 2. *ctu uineæ darent ipsi: qui cæsum emiserunt eum inanem. Et rursus adhuc alterum seruum misit. Illi uero hunc quoque cæsum, &* con-
F *tumeliis affectum, emiserunt inanem. Rursus misit & tertium. At illi hunc quoque uulneribus inflictis eiecerunt. Dixit autem dominus uineæ, Quid faciam? Mittam filium meum dilectum, forsitan quum hunc uiderint reuerebuntur. Quem quum uidissent coloni, cogitauerunt intra se, Hic est hæres, uenite occidamus illum, ut nostra fiat hæreditas: & eiectum illum extra uineas, occiderunt. Quid ergo faciet illis dominus uineæ? Veniet & perdet colonos istos, & dabit uineam aliis.* Breuis quidem ista parabola, multa & ma-
Gene. 37 gna nos docet: Curam quam deus tantam erga Hebræos exhibuit, qui ab initio fuerunt homicidæ. Vnum esse deum
Vinea veteris & nouæ legis. Vocandas gentes, & abiiciendos Iu-
quæ, & dæos. Vinea igitur ista, synagoga erat Iudæorum: cultoqnã eius res autem, scribæ & pharisæi, qui præerant populo. Est &
cultores vnusquisque vinea, & idem agricola. vnusquisque enim nostrum

strum seipsum colit. Hanc igitur vineam quum collocasset A
agricolis misericors, peregre profectus est, hoc est, permi- *Liberũ ar*
sit eos iuxta liberum arbitrium ingredi. Misit autem diuer- *bitrium.*
sos seruos, prophetas dico, vt haberet vel paruum quoddam lucrum. Volebat enim de fructu capere, nõ fructum omnem. Quid enim lucri faceret deus ex nobis nisi sui agnitionem? Illud autem etiam nostrum est, lucrumque nostrum suum facit. Contumeliis autem affecerunt mali agricolæ missos, & cæsos miserunt vacuos, hoc est, in tantam peruenerunt ingratitudinem, vt non solum declinauerint à bono, & nullum fructum dederint, sed & mala fecerint: quod maiori supplicio dignum. Igitur quum prophetæ tam grauia sustinuissent, filius mittitur. forte enim hunc reuerebuntur, forte di-
xit, non vt ignorans futurum quòd peius eum affecturi es- B
sent quàm prophetas: sed illud dicit quod fieri debebat. debebant enim reuereri illum. At illi vsque adeo non sunt reueriti, vt etiam occiderint: quod in maiorem eorum accusationem est, quia postquàm affirmauit deus bonum hoc esse, reuerentiam forte haberi filio: illi planè contrariam tulerunt sententiam. Hęc autem proprietas sæpe in scripturis in- *Hier. 26.*
uenitur: vt quum dicitur, Si forte audiant. Neque enim illic *Eze. 2. 3.*
ignorãs futurum ita dicit, sed ne quidam præsentiam dei ne- *12.*
cessariam inobedientiæ causam esse dicant: & idcirco eiusmo *Scripturæ*
di verborum figura vtitur. Eiectum aũt illum extra vineam, *proprietas*
occiderunt. Extra vineã, exponi solet extra Hierusalem. ex- *in si forte*
tra enim ciuitatem Christus passus est. At quia supra vineam *& huiusmodi.*
populum, nõ Hierusalem exposuimus: quid si magis proprie
dixerimus ꝙ occiderit quidẽ populus ipsum, sed extra vineã: C
non ipse sua manu ei mortis fuerit author, sed tradiderit illũ Pilato & gẽtibus? Et ita extra vineã, hoc est, extra populi manus passus est Christus, Etenim nõ licebat his occidere quẽquam. vnde militum manibus occisus est. Nõnulli per vineã intellexerunt scripturã. Extra scripturã enim passus est dñs. Illi eñ ꝙ nõ crediderũt Mosi, occiderũt eũ. Nã si credidissẽt Mosi scripturis, & eas scrutati fuissẽt, dñm scripturarũ vtiq; nõ occidissẽt. His dictis ꝓtulit & sentẽtiã in eos ferẽdã, ꝙ vinea locãda sit aliis vineæ cultoribus, hoc est, aliis dabit hoc beneficiũ vt dicãtur populus meus. Vide autẽ ꝙ hi qui dicũt scripturã vineã esse, magis assequi videtur sensum, vt hic manifestũ. Collocata est eñ nobis scriptura, ab hebręis sublata.

Fidenter

D Fidenter autẽ dixerit quis omnia ſpiritualia eſſe vineã quan
dam, ſiue in ſcripturis & legibus, ſiue in actis & hiſtoriis ſita
ſint, quibus omnibus priuati ſunt Iudæi, & nos fruimur.
Quod quum audiſſent, dixerũt, Abſit. Ille uerò intuitus eos ait, Quid
Pſal. 117 eſt ergo hoc quod ſcriptum eſt, Lapidem quem reprobauerunt ædifica
Actu. 4. tes, is factus eſt in caput anguli? Omnis qui ceciderit ſuper lapidem il
lum, cõquaſſabitur: ſuper quem autem cadet, diſperget illum. Et quæ
rebant principes ſacerdotum & ſcribæ iniicere in illum manus eadẽ
hora, & timuerunt populum. cognouerunt enim quòd in ipſos dixiſſet
parabolam hanc. Lucas quidem (vt audis) inquit dicere domi
num quòd dominus vineæ perditurus ſit ingratos colonos,
& vineam daturus alij. Quod quum audiſſent phariſęi, dixe-
E runt, Abſit. Matthæus vero aliter dicit: nempe quòd interro-
gauerit eos dominus. Quid faciet agricolis illis dominus vi-
neæ? reſponderintque Iudęi, ac dixerint, Malos male perdet
illos, & vineã daturus eſt agricolis aliis. Nunquid igitur cõ-
trarij ſunt? Vtrũq; enim factum fuiſſe veriſimile eſt, & quòd
ſecundum Matthæum ſententiam ipſi tulerint, & deinde ani
maduerterint quò tendat parabola, & quòd de ipſis dicta ſit:
ac iterum dixerint hoc quod Lucas dicit, nempe, Abſit. Quid
igitur Chriſtus dicit? adducit & aliud teſtimoniũ ex Dauid,
lapidem quidem ſeipſum nominans, ædificantes autẽ docto-
res ſuos quemadmodum & Ezechiel dicit, Aedificantes pa-
rietem & linientes abſque temperatura, hoc eſt qui ad gratiã
loquuntur, arguunt peccata populi tantum in ſuperficie, pec-
F cata populi liniunt, velut parietem quendam. Quomodo au-
Duæ Iu- tem reprobauerũt lapidem illum? quia dicebant, Non eſt ex
dæorum deo. Duas autem perditiones hic dicit: Vnam animarum il-
pditiones lorum in quam incidebant ſcandalizati. Omnis enim qui ce-
ciderit ſuper lapidem, confringetur. Alterã captiuitatis, quã
contemptus ille lapis eis attulerit. Super quem enim cecide-
rit, diſſilire illum faciet. Sic igitur diſſiluerunt Iudæi, & di-
ſperſi ſunt ſicut ſtipulæ ab vno horreo in totũ mundum. Ob-
ſerua autem quòd illi prius ceciderunt ſuper lapidem, hoc eſt
ſcandalizati ſunt, deinde lapis cecidit ſuper eos, & vltus eſt
illos præcedit enim peccatum meum, deinde ſequitur & iu-
ſta dei vindicta. Verùm Iudæi quidem reprobauerunt lapi-
dem iſtum. At lapis ille erat pulcher & electus, ita vt & in ea
put anguli ſit poſitus, & cõiunxerit parietes, & vniuerit vete
Eſaiæ. 8. ra ac noua. Et quid multis? Oportebat illos audire Eſaiam
dicen-

dicentem, Dominum ipſum ſanctificate, & ipſe erit veſter ti- A
mor, & non impegiſſent in illum vt in lapidem offenſionis,
& petram ſcandali. At illi ſcientes quòd propter ipſos para-
bolam dicat, conſilium ineunt contra eũ, & niſi fuiſſet timor
populi, etiam manus iniecciſſent in eum. Et contempſerunt
quidem legem quæ dicit, Innocentem & iuſtum nõ occides.
Timuerunt autem & repreſſi ſunt à metu hominum, ne ma- Exodi. 23
nifeſte inuadant eum, ſed clàm ei denuo inſidiantur. Et ob-
ſeruantes emiſerunt inſidiatores qui ſe iuſtos ſimularent, ut caperent Matt. 22
eum ex ſermone, traderẽntque illum principatui & poteſtati præſi- Mar. 12.
dis: & interrogauerũt eum dicentes, Magiſter, ſcimus quòd recte di
cis ac doces, nec reſpicis perſonam, ſed uiam dei cum ueritate doces:
licet nobis tributum dare Cæſari, an non? Intellecta autem illorũ uer-
ſutia, dixit ad eos, Quid me tentatis? Oſtendite mihi denarium. Cuius B
habet imaginem & inſcriptionem? Reſpondentes dixerunt, Cæſaris.
Et ait illis, Reddite ergo quæ ſunt Cæſaris, Cæſari: & quæ ſunt dei,
deo. Et non potuerunt uerbum eius reprehendere coram populo: &
mirati ſuper reſponſis eius obmutuerunt. Laqueũ parauerũt pha
riſæi, quem difficilẽ (vt ſibi videbatur) effugere poterat do-
minus: ſed comprehenſus eſt illo pes eorum. vide enim mali-
tiam. Nam ſi quidem dixiſſet dandum tributum Cæſari, ac-
cuſaſſent eum apud populũ quòd in ſeruitutem redigere ſtu-
deat gentem quæ ſemen Abrahæ ſit, & nullius ſeruituti obno
xia. ſin prohibuiſſet dare, iterum ad Cæſarem vt ſeditioſum
traxiſſent. Verùm ipſe laqueos eorum effugit vt caprea, quo
nomine ipſum in canticis appellauit ſpõſa: & docet vt ei qui Cantic. 2.
poteſtatẽ habet ſuper corpora noſtra, corporaliter ſubiacea- C
mus, ſiue rex ille ſit, ſiue tyrannus. nihil enim hoc nobis no- Roma. 13
cet vt ſpiritualiter bene placeamus deo ſpirituum. Reddite
enim, inquit, quæ Cæſaris ſunt, Cæſari: & quæ ſunt dei, deo.
Et vide quia non dixit, date: ſed reddite. Debitum igitur, in- Cur non
quit, eſt: reddite igitur debitũ. Cuſtodit te princeps tuus ab ſimplici-
hoſtibus, vitam tuam pacatam facit. debes itaque ei pro his ter dictũ,
tributum. Et aliter, Etiam ipſum quem habes nummum, ab date, ſed
illo habes. Igitur quum numiſma regis iterum illi reddis, in- reddite,
terim tibi lucraris, quòd per ipſum, quæ vitæ debita ſunt, prę &c.
ſtantur. Sic denique & quę dei ſunt, deo ſunt reddenda. de-
dit tibi mentem, illam redde ei. iuxta mentem operans. dedit
tibi rationem, redde ei illam, ne fias brutis inſipiẽtibus ſimi-
lis, ſed facias omnia vt rationalis. Et in ſumma, dedit tibi ani
mam &

D mam & corpus:omnia redde ei,& imaginem ſuam reſtitue ei per fidem,per ſpem,pérque charitatem incedens. Sanè & aliter reddẽda ſunt Cæſari,quę Cæſaris ſunt. Vnuſquiſq; enim noſtrum imaginẽ dei geſtat,vel principis mundi. Quum igitur ſimiles nos fecerimus Cæſari,facti filij diaboli, imaginẽ eius geſtantes.illam reddere ei oportet,& abiicere: vt habeat quę ſua,& nihil inueniat in nobis quòd propriè ſunm ſit. Ita & imago dei ſeruetur à nobis incontaminata. Idcirco & Pau-
1.Cor.16 lus admonet,Sicut portauimus imaginem terreni, ita porte-
Ephe. 4. mus & imaginem cæleſtis. Et alio loco, Deponentes veterem hominem. Quod hoc loco dicitur reddi, id apud Paulum dicitur deponi: & quòd hic imago Cæſaris,hoc illic imago terreni peccatoris , Adam ſcilicet, ac vetus homo. Nam imago
E terreni nihil aliud q̃ corruptio & peccatũ, quod habuimus aſſimilati apoſtatæ, & nõ regi. Porrò non potuerunt phariſæi comprehendere Ieſum in ſermone coram populo. Hoc enim maximè conabantur,vt apud populum ipſum accuſare valerent,quòd illum ſeruituti Romani populi ſubigeret:ſed efficere nihil valuerunt,propter excellentem ipſius ſapientiam.
Acceſſerunt autem quidã Sadduceorũ qui negant eſſe reſurrectionẽ,
Deut.25. *& interrogauerunt eũ dicentes, Magiſter, Moſes ſcripſit nobis:ſi cuius frater mortuus fuerit habens uxorem,iſq; ſine liberis mortuus fuerit,ut accipiat frater eius uxorem, & ſuſcitet ſemen fratri ſuo. Septẽ ergo fratres erant, & primus accepit uxorẽ, ac mortuus eſt ſine liberis: & tertius accepit ſecundus illã, & ipſe mortuus eſt ſine liberis: & tertius*
F *accepit illã,ſimiliter & cæteri ſeptem,nec reliquerũt liberos, & mortui ſunt. Nouiſſima omniũ mortua eſt & mulier. In reſurrectione ergo,cuius eorũ erit uxor? Siquidẽ ſeptem habuerũt eã uxorem. Et reſpõdens ait illis Ieſus, Filii huius ſeculi ducũt uxores, & nuptũ dant: illi uerò qui digni habebuntur ſeculo illo, & reſurrectione ex mortuis, neq; ducũt uxores,neq; nuptũ dant,neq; ultrà mori poſſunt. æquales enim angelis ſunt, & filii ſunt dei,quũ ſint filii reſurrectionis. Quod*
Exodi.3. *uero reſurgant mortui, & Moſes oſtendit iuxta rubũ, quum dicit dominũ deum Abrahã, & deũ Iſaac & deũ Iacob. Deus autẽ non eſt mortuorũ, ſed uiuorũ. omnes enim illi uiuunt. Reſpondentes autẽ quidam ſcribarũ dixerunt, Magiſter, bene dixiſti. & amplius nõ audebant eũ quicq̃ interrogare.* Inualidũ fundamentũ ſuę doctrinę iecerãt Sadducęi,nõ credentes reſurrectionem. cogitabant enim futuram corporalem reſurrectionẽ Ideo reiecturi dogma reſurrectionis,ſtultã hanc narrationẽ fingunt: vnde dominus fundamentum

damentum eorum ſtatim concuſſit: & oſtendit q̃ non ſit cor A
poralis vita tunc: quo factũ. vt dogmatum ſtatim obtuſa opinione, & inualido fundamento cõcideret. Erratis enim (inquit)neſcientes ſcripturas,ſed inuertentes ſenſum earum. Filii enim huius ſeculi generant & generantur , nubunt & nubuntur,hoc eſt,vxores ducunt:filij vero ſeculi illius nihil tale faciunt,neq; enim vltrà mori poſſibile eſt. Proinde non illic fiunt ea quę in nuptiis,ſed angelica & diuina vita eſt. Hic enĩ quia mors,ideo & nuptię:& quia nuptię,& ideo ſt mors.
Illic autem morte abolita, quis nuptiarũ vſus? Nuptiæ enim *Nuptiæ*
auxilium vitę mortalis,& impletio eius quod deficit,ibi autẽ *auxiliũ uĩ*
nihil deficit:quid ergo opus implente? Pares itaq; ſunt ange- *tæ mortæ*
lis,& filij dei. Quare? Quia reſurrectionis filij ſunt. Quod au- *lis.*
tem dicit,talem ſenſum habet, Dixit(inquit) illos filios dei, B
eò quòd nihil corporeum in generatione eorũ videatur, ſed omnia diuina ſint. Neq; enim in reſurrectione præcedit vel coitus,vel ſemẽ,vel vterus,vel impręgnatio: ſed deus eſt qui generat corpora noſtra modis quibus ipſe ſcit. Et proinde quia deus eſt qui operatur ĩ reſurrectione,meritò filij dei dicuntur,qui ex reſurrectione naſcuntur. Subdit autem rationi bus etiã ſcripturæ teſtimoniũ. Moſes enim inquit dixiſſe ſibi deũ ex rubo, Ego ſum deus Abrahę &c. Quod ſi omnino eua nuiſſent patriarchæ, & nõ vixiſſent apud deum in ſpe reſurrectionis,nõ vtiq; dixiſſet deus, Ego ſum:ſed,ego erã. De re
bus enim perditis & corruptis dicere ſolemus, Ego eram dominus huius & huius rei. Nunc autẽ quia dixit, Ego ſum,oſtendit quòd ſit viuentiũ dominus & deus,& nõ omnino cor C
ruptorũ,etiamſi mortui ſint,ſed ſpe reſurgẽdi viuunt: ſicut & Adã quanuis viuebat,attamen mortuus erat. nã ab ipſa hora qua comedit,mori dicebatur. Confuſis autem Sadducæis,ap
probauerunt dictum Ieſu phariſæi & ſcribæ,vtpote aduerſarij illorum , gaudentes illos victos. *Dixit autem ad illos, Quo-*
modo dicunt Chriſtum filium eſſe Dauid , & ipſe Dauid dicit in libro
Pſalmorum, *Dixit dominus domino meo, ſede à dextris meis, donec po* Pſal. 109
nam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum? Dauid ergo dominum il- Matt. 24
lum uocat, & quomodo filius eius eſt? Audiente uero cuncto populo di Marci. 12
xit diſcipulis ſuis, Cauete à ſcribis , qui uolunt ambulare in ſtolis, & amant ſalutationes in foris , ac primas cathedras in ſynagogis , & primos diſcubitus in conuiuiis : qui deuorant domos uiduarum , ſimulantes longam orationem. hi accipient damnationem maiorem.

Ad paſſio-

D Ad passionem propediem accessurus, suam prædicat diuinitatem: idq; non admodum aperte, nec iactãter, sed modeste. Interrogat enim illos, & perplexos reddit, sinitq; ratiocinari quid consectaneum. Dauid enim, inquit, dominum vocat, & quomodo filius eius est purus? Erat enim & filius Dauid secũ dum carnem, sed & deus eius. Illi autem solum filium Dauid esse opinabantur, ideo opinionem eorum euertit, quia putabant filium Dauidis solum. Declarat item quòd non sit aduersarius deo patri, sed multam cum illo habeat cõcordiam, siquidem inimicos eius humiliat pater. Et hæc quidẽ scribis dixit. Quia autem discipulos magistros orbis misit, merito eos admonet ne imitentur pharisæorum arrogantiam, & ambitiosam mentem: & simpliciter ne cogitent quomodo placeant hominibus. Nam salutationibus fori studere, adulanE tium occurrentibus est, & gloriam malis moribus venantiũ, vel hanc occasionem ad cõgregandas diuitias admittentiũ: quin & hi viduarum domos deuorant, ventri dediti, & vltrà quàm opus sit insumunt, & prætextus quasi pius est. Preces enim & vtilitatẽ animarum prætexunt, non ieiunium docẽt, at ebrietatem & gastrimargiam: & propterea accipient ampliorem condemnationem: quia non solum faciunt malum, sed prætexunt preces: & piam honestatem ac virtutẽ faciunt prætextum peccati. Oportebat sane misereri viduis. Illi autẽ & domos earum ingrediuntur quasi per longas preces benedicantur: interim viduę in præsentia illorum multos coguntur sumptus facere, quo fit vt exhauriantur illarum diuitiæ.

Pharisæorũ improbitas erga simplices.

F

CAPVT XXI.

Matt.12.

R *Espiciens autem uidit eos qui mittebant munera sua in gazophylacium diuites. Vidit autem & quandam uiduam pauperculam mittentem illuc æra minuta duo, & dixit, Vere dico uobis quod uidua hæc pauper plus quàm omnes misit. Nã omnes hi ex eo quod ipsis exuberat, miserunt in munera dei, hæc autẽ ex penuria sua uniuersam substantiam quam habebat, misit.* Gazam thesaurum dicunt. Erat itaque sacer thesaurus quem pij contribuerãt, quo vtebantur ad apparationem & necessaria sacrificij, & ad ornatum templi, pauperúmque alimoniam: quanuis & de hoc postea negociationem fecerunt sacerdotes, distribuẽtes thesaurum

Gaza qd.

Sacerdotes negociatores.

saurum nõ in ea ad quę cõtributus fuerat. Laudat igitur dñs A viduã supra omnes, ꝙ ex penuria sua suam substantiã dederat. Nã hi duo oboli etsi parui videbantur: attamen totus victus ex mendicimonio erat. Vidua enim erat pauper. Neque enim dominus mercedẽ reddet respiciens ad id quod datur, sed ad id quod deficit. Igitur plura diuites in domibus relinquunt, paruáque ac pauca offerunt: hęc autem totam domum euacuauit, nihilq; sibi reliquit. Merito igitur dignior est quę laudetur, quàm illi. Intellexerunt quidam omnem animã exponi posse per viduam, quæ priore viro, hoc est, veteri lege, relicto, nondum verbo dei copulata, nunc arrabonem verbo dignum offerat, fidem tenuem ac paruam, & pro sua mensura, scientiámque puram habens, vt simpliciter in vita & do B ctrina appareat inculpata. Opus enim est cũ fide, & bona cõscientia: & si sic accesserit quis ad deum, videtur mittere plus omnibus diuitibus in eloquio, & abundantibus in gentilium virtutibus. *Et quibusdam dicentibus de templo quòd pulchris lapidibus ac donis ornatum esset, Dixit: Ex his quæ uidetis, uenient dies* Matt. 24. *in quibus non relinquetur lapis super lapidẽ qui non diruatur. Inter-* Marci. 13 *rogauerunt autem illum dicentes: Præceptor, quando hæc erunt? & quod signũ quando ista futura sunt? At ille dixit, Videte ne seducami ni. Multi enim uenient sub nomine meo dicentes se esse Christum, & tẽpus instat: ne igitur sequamini illos. Cæterũ quũ audieritis bella & seditiones, nolite terreri. Oportet enim pri° hæc fieri, sed nõ statim finis. Tunc dicebat illis. Insurget gens contra gentẽ, & regnũ aduersus regnũ, & terræmotus magni erunt in singulis locis, & fames ac pesti* C *lentiæ, terriculamentáq; & signa de cælo magna erunt.* Merito dominus prędicit nunc de Hierusalẽ subuersione, quoniã propè erat vt crucifigeretur, vt sit & hoc magnũ argumẽtum ipsum esse deum. Vnde quibusdã laudantibus structuras tẽpli, & quę in illud oblata erant. Opinor autẽ illum de sculptis & ornatis loqui, vt erant Cherubin, & similia. Hoc enim forte ἀναθήματα, hoc est dona, dicit. Dominus verò nihil horũ mirat ἀναθήματα. tur, sed & destructionem eorũ prædicit. Alij autem opinati sunt eũ de cõsummatione vniuersali loquutũ, quãuis de captiuitate Hierosolymarũ à Romano exercitu dicat: ideo & ipse morẽ gerẽs eis relinquit sermonẽ de captiuitate, dicturus de ea postea: nũc autẽ de cõsummatione seculi loquitur, & præmunit eos, ne se falsis prophetis ante suum aduentũ venturis subdant. Erũt autẽ bella & seditiones. nã quum sublata fuerit

G omnis

D omnis charitas, meritò locũ habent bella & seditiones. post bella vero fames & pestilẽtię: & pestilitas quidẽ corrupto ab occisis aere, fames autem ex agris non cultis. Quidam pestilentiam & famem nõ tantum in cõsummatione seculi, sed etiam in captiuitatis temporibus fore intellexerunt. Etenim Iosephus. Iosephus miras tunc calamitates fuisse dicit propter famẽ, & Actuũ. 11 meminit etiã Lucas ĩ Actis. Facta est fames sub Claudio Cęsare. Porrò & terriculamenta multa fuerunt tẽpore captiuitatis Hierusalem, vt Iosephus testatur. Omnino tamen hæc sequentia (de seditionibus, bellis, & fame, ac cæteris loquor) possunt tam de captiuitate Hierusalem, quàm consummatione seculi intelligi. *Sed ante hæc omnia iniicient uobis manus su-*

E *as, & persequentur, tradentes in conciliabula & carceres, trahentes ad reges & præsides propter nomen meum. contingét autem uobis in testimonium. Habete igitur fixum in cordibus uestris, non esse præmeditandam defensionẽ. Nam ipse dabo uobis os & sapientiã cui non poterunt contradicere neque resistere omnes qui aduersabuntur uobis. Trademini autem etiam à patribus & fratribus, & cognatis & amicis, & morte afficient quosdam ex uobis. Et eritis inuisi omnibus propter nomen meum. Et pilus de capite uestro non perit. Per patientiam uestram possidete animas uestras.* Ante hæc omnia, hoc est, ea quæ fient ante consummationem, vel etiam captiuitatem. Nam (vt dixit) coniungit sermonibus de consummatione, sermones de captiuitate. Iniicient enim, inquit, in vos meos discipulos, manus. Et ante captam Hierusalem perse-

F quutionem passi sunt apostoli à Hierosolymitanis, deo hoc ita dispensante, vt quum milites mundum concuterent, & grauiter affligerent Iudæos, apostoli interim totum mundũ prædicatione implerent. Ducti sunt igitur apostoli ad reges Actu. 25. & præsides, sicut Paulus ad Festum, ad Agrippam, ad Cæ 26.28. sarem, & factum est eis hoc in gloriam testimonij. Quia autem priuati & imperiti erant, ne turbarentur reddituri rationem apud viros sapientes: nihil, inquit, de hac re vobis curæ sit. Accipietis enim tunc à me eloquentiam & sapientiam, ita vt etiam si omnes aduersatij vestri ad vnum usque vobis obstiterint, non poterunt vobis resistere, neque per sapientiam, hoc est, sensuum vim, neque per eloquentiam, & linguæ certitudinem. Sæpe enim quis habet sapientiam in rationibus & mensibus. Qui enim facile in aduersis non turbatur, confundit omnia quum dicendum est ad populum. Apostoli

stoli autem, dico, in vtroque gratiam consequuti sunt. Vnde A obstupuerunt sacerdotes de Petro & Iohanne ob immensam Actu. 4. sapientiam dum comprehenderent eos, qua prius carebant. Paulo vero dicit Festus, Insanis paule, multæ te literæ ad in- Actu. 26. saniam redigũt. Et quum excussissẽt timorem illorum quem ex imperitia habebant, subdit & aliud necessarium & validum ad concutiendas animas. Trademini ab amicis & cognatis. Prædicit igitur & de hoc, vt ne quum hoc subito contingat, turbentur. Grauiter enim hoc animam cruciat, sicut & Dauid dicit, Quod si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem vtique: tu autẽ homo vnanimis &c. Et iterũ, Qui Psalm. 54 comedit panes meos mecũ, supplantauit super me calcaneũ. Psal. 40. Quum dixisset quòd odio habendi & quòd occidendi essent quidam ex eis, subdit maximam consolationem. Capillus de B capite vestro non perit. Saluabimini enim, inquit, & nequo minimum quiddam in vobis corrumpetur, etiamsi videatur multis corrumpi. tantum ferre oportet. Per patientiam enim possidebitis animam vestram. Nam inimicus quidem inuadit ceu hostis, in captiuitatẽ ducturus animas vestras, & tentat per afflictiones rapere: sed vos date pro pecunia patientiam, & possidebitis animam vestram hac compensatione, & nihil vobis damni erit. Attende autem quod dicit. occisuri sunt ex vobis. intelliges enim rarius quiddam, quia non integros vos occident: sed quum ex duobus sitis anima & corpore, non vtrunque morte afficient, sed vnum ex vobis occidẽt: animas autem vestras possidebitis per patiẽtiam. id quod & alibi dicit, Ne timeatis ab his qui occidunt corpus, animam C autem vestram occidere non poterunt. *Quum autem uideritis* Mat. 10. *circundari ab exercitibus Hierosolymam, tunc scitote quòd immineat* Matt. 24 *desolatio eius. Tũc qui in Iudæa sunt, fugiãt ad montes: & qui in me-* Marci. 13 *dio eius, descendant: & qui in regionibus, non intrent in eã, quia dies* Esa. 3. 13. *ultionis hi sunt, ut impleantur omnia quæ scripta sunt. Væ autem prægnantibus, & mamma nutrientibus in illis diebus. Erit enim afflictio magna super terram & ira in populo hoc, & cadent in ore gladii, & captiui ducentur in omnes gentes, & Hierusalem calcabitur à gentibus, donec impleantur tempora gentium. Et erunt signa in sole, & luna, & stellis, & in terris anxietas gentium per desperationem, resonanti mari & fluctu, extabescentibus hominibus præ timore, & expectatione eorum quæ superueniẽt orbi terrarum. Nam uirtutes cælorũ mouebuntur, & tunc uidebunt filium hominis uenientem in nube cum*

D *poteſtate & gloria magna.* Manifeſtiſſime nunc de captiuitate Hieruſalem tradit. Vnde ſic opinor intelligendum: Ante hęc omnia autē, hoc eſt, ante fames & peſtilitates, & alia gra uia quę ſunt euentura in tempore cōſummationis, perſequutionem quidem patiemini vos Apoſtoli, & cæteri: deinde & Hieroſolymis mala imminebunt. Nam quoniā illi putabant quòd in tempore conſummationis deſtruenda eſſent ędificia templi: non, inquit. Tępus enim conſummationis falſos prophetas habebit, & fames & peſtilētias ex cōtinuis bellis quæ contingent ob charitatis penuriam. Vos autem ante tempus conſummationis perſequutionem patiemini, & Hieruſalem capietur, & lapides illi diruentur. Quando enim videbitis ciuitatem à Romanis exercitibus cingi, tunc deſolationē eius ſcitote. Tragice igitur profert mala quæ tunc ciuitati immi-
E nebunt. Nam qui in Iudæa, inquit, fugiant in montes: & qui in regionibus, ne ſperent quòd ciuitas murata cuſtodiat eos: ſed ſecedāt etiam ipſi qui in media ciuitate. Dies enim vltio-
Danie. 9. nis ſunt, vt impleantur quæ in Daniele ſcripta. Maxime autem væ prægnantibus, quandoquidem fugere non poterunt propter ſarcinam ventris: & lactantibus, propter amorem erga pueros, quos neque relinquere poſſunt abſque cura, neque ſecum auferre. Quidam in hoc inſinuatum putant eſum pue-
Ioſephus ri de quo tradit Ioſephus, & prædicit Hieremias. Et Hieru-
de puero ſalem, inquit, conculcata erit à gentibus. Hucuſq; de captiui-
Hieroſoly tate. Deinde iterum tradit ea quę de conſummatione. Erunt
mis cōeſto enim ſigna in ſole, & luna, & ſtellis. Quū enim creatura alte-
F ratur, merito elemēta nouum morē habent. Et anguſtia gentium, hoc eſt, afflictio omniū, perplexitate cōmixta. Mare autem maximis ſonis reſonabit, & erit cōmotio ac turbatio, ita vt homines extabeſcant à ſolo timore & expectatione eorum quæ venient ſuper orbem. Vides hic manifeſte de conſummatione loquentem? Suprà enim dicebat Hieruſalem ab exercitibus & gentibus cingendam & conculcandam, hic autem toti orbi ſuperuentura dicit mala, & ita nunc de conſummatione ſeculi loquitur. Nam virtutes cælorum mouebuntur. Et quid dico, inquit, quòd homines turbabuntur, quum creatura omnis alteretur? Nam & ipſi angeli & primæ virtutes turbabūtur, terrebuntúrque in terribilibus immutationibus vniuerſi. Et tunc videbunt filium hominis. Qui? Omnes credentes & non credentes. Venientem autem in nubi-

bus, vt deum ſcilicet cum virtute & gloria magna. Quippe ſu A
per ſolem tunc fulgebit & ipſe, & crux eius, & ab omnibus agnoſcetur. *His autem fieri incipientibus ſuſpicite & attollite ca pita ueſtra, quoniam appropinquat redemptio ueſtra. Et dixit illis ſimilitudinem, Videte ficum & omnes arbores. quum protrudunt iam gemmas, cernentes ex uobiſipſis ſcitis quòd iā inſtet æſtas. Ita & uos quum uideritis hæc fieri, ſcitote quòd inſtet regnum dei. Amen dico uobis, non præteribit generatio hæc anteq̄ omnia facta fuerint. Cælū & terra tranſibunt, uerba autem mea non tranſibunt.* Sicut prior aduentus domini in reſtitutionem & regenerationem animarum noſtrarum fuit, ita & ſecundus erit in regenerationem corporum. Quoniam enim animæ prius mortuæ fuerant, P-
pter inobedientiam, corpora autem poſt nongentos annos
inobedientiæ mortis vim experta ſunt: ideo poſterius rege- B
nerantur, & melius habent. ideirco & dominus dicit, Quando hæc fiunt, ſuſpicite qui grauati eſtis corruptione, quaſi libertate donandi, Nam ἀπολύτρωσις, hoc eſt redemptio ve- ἀπολύ-
ſtra adeſt, hoc eſt conſummatio vtriuſque libertatis, animæ τρωσις.
inquam & corporis. Præpoſitio enim ἀπὸ inſinuare videtur perfectam à corruptione libertatem, quam & corpus tunc accipiet gratia domini extremum inimicum abolentis mortē. Aboleuit etenim principatus & poteſtates, & animas redemit: reliqua autem erat mors, corpora noſtra depaſcens: quæ & ipſa quum abolebitur, erit nobis libertatis & redemptionis author. Et regnum dei ſtatim aderit, quum hæc fient. Et-
enim quemadmodum ficus quæ prǫmittit folia, propinquam
ęſtatem nunciat: ita & quum hæc fiunt prodigia, & transfor C
matio vniuerſi, ſignant quòd ventura ſit æſtas, hoc eſt regnū dei poſt hyemem & tempeſtatem quaſi æſtas aduenturum iuſtis: tametſi tūc peccatoribus futura ſit hyems & tempeſtas. nam illi præſens ſeculum pro æſtate habent, futurum autem pro hyeme. Amen dico vobis, quòd non præteribit generatio hæc, donec hæc omnia fiant. Generationem vocat non eos qui tunc aderant, ſed omnium fidelium generationem. Solet enim ſcriptura generationem hoc nominare modo, vt, Hæc eſt generatio quærentium dominum. Quia autem turbationes & bella & alterationes dixit futuras tam elemento- *Genera-*
rum quàm rerum: vt ne quis ſuſpicetur quòd forte aliquando *tio ī ſacris*
deſtruendus ſit Chriſtianiſmus, dicit, Non. Non enim prę- *literis.*
ribit hæc Chriſtianorum generatio. Cælum quidem & terra *Pſalm. 23*

D immutabunrur:ſermones autem mei & euangelium meũ non
Fides in Chriſtum defectura non eſt. peribunt,ſed manebunt. Tametſi commoueantur omnia, fides tamen in me non deficiet. Apparet autem hoc loco quod eccleſiam omni creaturæ præferat. Eccleſia enim eius,& verbum ac euangelium nequaquam peribunt. *Attendite autem uobis nequando grauentur corda uestra crapula & ebrietate, & curis huius uitæ ſubituſque uobis ingruat dies ille.tanquam laqueus enim ſuperueniet in omnes ſedentes ſuper faciem totius terræ. Vigilate itaque omni tempore, deprecantes ut liceat uobis effugere iſta omnia quæ futura ſunt, & ſtare ante filium hominis.* Audiiſtis, inquit, terriculamenta & turbationes,& grandia ſunt hęc omnia, ac ſymbola malorum quæ peccatores ſunt deprehenſura : ſed quia grauia hæc, ideo magnum remedium eorum
E eſt attentio & oratio. Semper enim paratum eſſe & expectare finem,maxime omnium conferre poterit. Hoc autem vobis non continget,ſi ſobrij fueritis,& nõ grauata fuerint corda veſtra crapula & ebietate, & ſolicitudine ſeculari. Num cum obſeruatione aderit dies ille?Non,ſed inopinatus & repentinus aderit,clàm ſicut laqueus apprehendens eos qui nõ attendunt. Fortaſſis autem quis curioſius ſcrutabitur dictionem hanc, Sedentes ſuper faciem omnis terræ. Hos enim illaqueabit dies ille,qui in ocio & abſque ſolicitudine verſantur.illi enim ſunt qui ſedent,& qui illaqueantur. At qui operantur & actiui ſunt,& ſobrij in operatione boni, ferunturq; in omne bonũ,non ſedent neque quieſcunt ſuper terram, ſed ſurgunt hic,& dicunt ſibi,Surge & ambula,quia non eſt tibi
F hic requies.& patriam meliorẽ inquirunt. Hiſce nõ erit dies ille laqueus,ſed dies feſtinus. idcireo oportet vigilare,& orare deum, vt poſſimus effugere futura omnia. Qualia? Fortaſſis tempeſtates,& fames,& peſtilentias,atq; alia quę electos non ita prement:fortaſſis item mala quę peccatoribus perpetuo ſuperuentura:quę aliter nõ poſſumus effugere, q̃ vigilantia & oratione. Quoniam autem nõ ſufficit fugere malũ, ſed opus eſt etiam bono quopiam:poſtq̃ dixit, vt poſſitis effugere omnia hęc ventura, addidit, Et ſtare coram filio hominis, quod eſt fruitio bonorũ. Oportet igitur Chriſtianũ nõ ſolũ fugere aſpera,ſed &curare vt gloriã accipiat. Angelica enim
Matt.18. dignitas eſt ſtare corã filio hominis & deo noſtro Angeli ſane ſemper videt faciẽ patris mei. *Docebat autem in templo:noctu uero exiens diuerſabatur in mõte qui uocatur oliuarum.* Et omnis

populus diluculo uẽiebat ad eum,ut in templo audiret eũ. A
Occultarunt Euangeliſtæ multa quæ docuit, & maxime tres:Iohannes autem & ipſe multa ſilentio præteriit,verũtamen ſublimiores quàm tres alii doctrinas expoſuit. Igitur his qui congregabantur in templo,multa & ſublimia differe bat,ut conijcere licet. Nam pauca dixerunt Euangeliſtæ, *Pauca ex* neque oſtendere voluerunt,& manifeſtum quidem eſt aliũ- *multis ferè* de multis ex locis,& ex hoc non parum diuinare poſſumus, *ſcrũt e-* quum domin⁹ ferme per triduum prædicarit,ſcripſiſſe illos *uãgeliſtæ* paucas doctrinas,quas intra diem vnum ſi quis dixerit dici poſſe,non reprehẽdendus fuerit. Ex multis igitur pauca nobis ſcripſerunt ſancti euangeliſtæ,guſtum quendam dulcedinis præbentes. Diſſerebat autem non vnius generis,ſed vni-
B cuique idoneum ſermonem referebat,ideo & turba diluculo veniebat ad eum. Gratia enim effluebat ex labiis eius. Nocte vero ſecedebat ad montem,monſtrans nobis quod oporteat nocte quidem per quietem colloqui cum deo,die autem morem gerere,& prodeſſe hominibus,& congregare quidẽ nocte,die autem diſtribuere congregata. Ipſe autem non habebat opus oratione, vel conuerſatione cum deo. Non enim erat ad quem ſe cõferre poterat,quum ipſe eſſet deus. Nobis autem hæc ad figuram prætulit: vt apud fluenta nocte quidem accipiamus orationis fluxum ex ſpiritualibus venis,die autem effundamus hauſta his qui opus habent. At ſi quis vidiſſet populum ita mane ad audiendum confluentem, dice-
ret congruere ei illud Dauidis, Deus deus meus,ad te de lu- *Pſal. 62.*
C ce vigilo. Sitiuit in te anima mea.

CAPVT XXII.

Nſtabat autem dies feſtus azymorum qui dicitur paſ Mat.26.
cha, & quærebant principes ſacerdotum & ſcribæ Mar.14.
1 *quomodo Ieſum interficerẽt. Timebant enim plebẽ.*
Intrauit aũt Satanas in Iudã cui cognomen erat Iſca
riotes,qui erat è numero duodecim,abiitque,& loquut⁹ eſt cũ princi
pibus ſacerdotũ, ac ducibus,quẽadmodum illũ traderet eis. Et gauiſi
ſunt,ac pacti ſũt pecuniã illi ſe daturos. Et ille ſpopõdit:quærebatq;
opportunitatẽ ut traderet illũ illis ſine turba. Quærebãt quidem illũ interimere ſcribæ,at quia tẽp⁹ paſchæ inſtabat, & videbant ſibi inde periculũ imminere à turba quæ cõgregabatur

D maxime propter diem festum, quærebant insidias, quomodo interfecto illo non periclitarentur. Intrauit autem Satanas in Iudam qui erat vnus è numero duodecim, eratque ex maxime familiaribus discipulis: vt nullus confidat in seipso, sed semper attendat vitæ suæ, vtpote grauem habens aduersariũ. Quidam autem sic intellexerunt, Qui erat è numero duodecim: numerum solum implebat vt apostata, nõ vt apostolus, nec vt verus discipulus. Quomodo enim verus discipul⁹, qui furatur quæ in marsupium mittebãtur? Hic igitur, quum ingressus esset in eum Satanas, decreuit secum, & conspirauit cum quærentibus Iesum tradere. Hoc enim significat spopõdit, hoc est, perfectam promissionem & pactum fecit. Et quærebat opportunitatem quando inueniret illũ sine turba, hoc

E est seorsim & solitarium, & ipsis traderet. Magistratus autẽ loco hoc vocat præfectos ædificiis tẽpli, vel etiam censores, vt qui curarent ea quæ ad bonum ordinem seruandum pertinebant. Præfecerant enim Romani quosdam populo, vt ne turbaretur, quandoquidem seditiosi erant. Illos igitur vocat στρατηγοὺς, magistratus. Fortassis autẽ & militaria munera credebantur eis qui erant ex sacerdotali ordine, vnde magistratus & duces dicti. Ambitione enim laborantes & illa officia inuadebant: vnde eos magistratus & duces templi nominauit, manifestius forte taxans illos. *Venit autem dies azymorum, in qua necesse erat immolari pascha. Et misit Petrum ac Iohannem, dicens, Euntes parate nobis pascha, ut edamus. At illi dixerunt*

F *ei, Vbi uis paremus? Et dixit ad eos, Ecce introeuntibus uobis in ciuitatem, occurret homo quidam uas aquæ testaceum portans. sequimini eum in domum in quam intrat, & dicetis patrifamilias ædium: Dicit tibi magister: Vbi est diuersorium, ubi pascha cũ discipulis meis edã. Et ipse ostendet uobis cœnaculum magnum stratum. ibi parate. Euntes autem inuenerunt sicut dixerat illis, & parauerunt pascha.* Quod phase hebraice pascha dicatur, & signet transitum ex Aegypto, sæpe dictum est: & in summa omnia quæ in festo fiunt ita dicta: nunc autem quem nobis dicat diem azymorum, cendum. Diem igitur azymorum dicit quintum, ad cuius vesperam pascha immolãdum erat. Igitur dominus forte quia to mane mittit discipulos, Petrum & Iohannem, & illum quidem vt diligentem, hunc vero vt dilectum. Mittit autem in alienam domum. Neque enim domum habebat vel ipse vel discipuli eius, alioquin in vna discipulorum domo mandu-

cassет

cassет pascha. Vides paupertatem? Mittit vero eos ad homi- A
nem incognitum, vt ostendat quod sponte susceperit passionem. Si enim voluisset, sicut mẽtem homini qui se nesciebat, dedit vt se susciperet: ita poterat & cum Iudæis quæ libuisset facere. Quidam autem dicunt quod propter hoc non dixit nomẽ hominis, nec manifestauit eum, sed signo quodam deduxit eos ad domum illius, propter proditorem, vt ignorato nomine non proderet domum pharisæis, qui venissent & comprehendissent eum priusquam cœnam perficeret, & spiritualia sua sacramenta traderet: idcirco infra Christus dicit, Desiderio desideraui hoc pascha manducare vobiscum. hoc est, omnem operam adhibui vt lateat proditorẽ, ne ante tempus sustineamus passionem, priusquam traderem⁹ sacra- B
menta. Expositionem hanc accipiat qui volet. Et cuius gratia pascha facit? Per omnia ostendit quod vsque ad extremũ anhelitum non sit contrarius legi. Atqui comedamus & nos hoc pascha spiritualiter. Et intelligamus dies azymorum omnem quæ in spirituali lumine est conuersationẽ, quæ nullam vetustatem primæ in Adam inobediẽtiæ habeat: in qua conuersatione si fuerimus, impinguandi sumus mysteriis Christi. Præparabunt itaque hæc sacramenta Petrus & Iohannes, actiua & contemplatiua, feruor zeli, & mansuetudo pacifica. Oportet enim fideles & feruidos esse bonum operando, & zelotas aduersus malitiam, & mansuetos erga ma- *Male a-*
le operantes. Odio enim habẽda malitia, non is qui male a- *gere quid*
git, cuius habenda est cura. infirmus enim est. Et hoc est ma- *sit.*
le agere, a maligno vexari & facere malum. Quod si habue C
rimus Petrum & Iohannem adornantes cœnam: vitam dico bonam, quæ est Petrus: & vera dogmata, quæ sunt Iohannes theologus: occurret illis præparatoribus homo: tunc inuenientus humanam conditionem vere formatam secũdum imaginem conditoris: vas aquæ figulinum gestantem. Aqua quidem spiritus gratia, vt Euangelista Iohãnes docet. Figulinum autem vas, cor, quod facile confringitur. nam qui spi- *Iohã. 7.*
ritualem gratiam accipit, humilis est, & contritus corde. Hu- *Iaco. 4.*
milibus enim dat dominus gratiam. Qui autem scit seipsum esse terram & cinerem, & dicit cum Iob, De terra me formasti, ille portat gratiam spiritus in vase cordis sui, quod facilè *Iob. 33.*
compungitur & conteritur. Et quũ assequuti fuerimus hanc conditionem, abeamus in domum mentis, cuius paterfamilias

D lias monstrabit nobis cœnaculum stratum magnum. Cœnaculum autem est sublimis eiusmodi mentis capacitas, diuinorum, inquam, & spiritualium, in quibus habitat, & in quibus amice excipitur. Strata autē sunt hæc: nihil enim in eis aspe-
Prou. 8. rum, sed & aspera in plana conuertuntur tali menti: sicut & Solomon dixit, Omnia plana intelligentibus, & recta inuenientibus scientiam. Id autem peccatoribus non dixit: quia mens licet opus excellens faciat iuxta suam efficaciam agés, strata tamen eius scientia est, & adhuc humiliora habet. Sublimis autem, & quæ vera scientia, & super omnem sublimitatem, ignoratio est, quæ mentem transcendit, quando nō iam mens operatur, sed operationem sentit, ac patitur. Oportet
E autem nos prius mente nostra operari, & deinde gratiæ dominicæ in nobis operationem sentiemus, quæ nos suscipiet sicut prophetas, & eos qui excessum patiuntur, & omni naturali operatione destituuntur. Denique dicitur assumptio domini in propheta huiusmodi fieri. Sicut igitur & in hoc cœnaculum stratum venit Iesus cum discipulis suis: & mysteria perficit: ita venit ad nos: etiam damnum nostrū & suā ostendit efficaciam: sed non expectat vt nos veniamus ad eū. Discipuli autem verbi dei sunt omnes sermones quos fecimus. Tunc igitur quū intellexerimus quod operetur in nobis verbum, dico impletionem, immo assuefacti fuerimus iungere
Psal. 8. sermonibus opera: tunc videbimus cœlos opera digitorū tuorum. *Et quum iam esset tempestiuum, accubuit. ac duodecim Apostoli cum eo. Et ait illis, Desiderio desideraui hoc pascha comedere uobiscum autequam patiar. Dico enim uobis, posthac non edam ultrà ex eo, donec cōpleatur in regno dei. Et accepto poculo gratias egit, ac dixit, Accipite hoc, & diuidite inter uos. Dico enim uobis, quod nō bibam de fructu uitis, donec regnum dei ueniat. Et accepto pane, quū gratias egisset, fregit, ac dedit eis, dicēs, Hoc est corpus meum, quod pro uobis datur. hoc facite in mei recordationem. Similiter & poculū postquam cœnauit, dicens, Hoc poculum nouum testamentum per sanguinem meum, qui pro uobis effundetur.* Pascha stantes comede-
Quo olim pascha cō ederunt. bant, quomodo igitur dominꝰ recumbere dicitur? Dicūt itaque quod postquam comedit legale pascha, recubuerunt more vulgari comedentes alios quosdam cibos. Dicit autem ad discipulos, Desiderio desideraui hoc pascha manducare vobiscum, priusquam patiar: quasi diceret, hanc extremam cœnam meam vobiscum. ideirco & gratum ac desiderabile est.

nam vltra vobiscum non sum conuiuaturus. sicut & peregre A
profecturi postrema colloquia cū maxime familiaribus suauiter miscent. Vel aliter, Desideraui hoc pascha manducare uobiscum, eo quod magna mysteria in hac vobis cœna sim traditurus, nempe ea que sunt noui testamenti. Significat autem per hæc, quod voluntarie patiatur. Poterat enim omnino secedere, sicut & aliis temporibus, quum sciret se passurū. Iohan. 2.
Quod autem dicit, Non bibam illum, donec regnum dei veniat, quidam sanctorum intellexerunt, donec resurgam. Post resurrectionem enim conuersatus est cum discipulis, & comedit & bibit cum eis: sicut & Petrus ad Cornelium dicit, Qui Act. 10.
comedimus & bibimus cum eo post resurrectionem. Quòd autem regnum dei sit resurrectio, manifestum est. Resurrectio enim destruxit mortem: regnauit autem mors ab Adam B
vsque ad Christum. Tunc autem destructa, concessit domino victoriam & regnum: quemadmodū dictum est, Vbi stimulus tuus ô mors? & Dauid, Dominus regnauit. Deinde interpretans quomodo regnauerit: decorem, inquit, indutus est, incorruptionem accipiente corpore, & decorato deitate, vt Esaias inquit: Hic formosus in stola, violentia cum fortitudine. Dominus quoque postquam resurrexit, inquit, Data est mihi omnis potestas. Quum enim venisset resurrectio, quam regnum dei nominauit, eo quòd mortem destruxit, ite Mat. 28.
rum bibit cum discipulis, persuadens discipulis non iuxta apparentiam tantum resurrexisse. Quidam autem regnū putarunt futurum statum: bibere autem dominum nobiscum in futuro, pro reuelatione mysteriorum. Lætificans enim nos C
exhilaratur, & pascens pascitur misericors, & nostrum potū ac alimoniam, hoc est doctrinam, proprium cibū existimat. Bibit igitur hoc loco nouam quandam potionē cum dignis, reuelans eis semper noua quædam & insolita. ideo & Lucas videtur meminisse poculorum. Et semel quidem dicit, Accipite & diuidite inter vos: quod veteris testaméti figurā quis esse dixerit. Et iterum quod illum, postquam fregit panem & distribuit, ipse distribuit discipulis, quod & noui testamenti nominat, & suo sanguine dicit hoc innouari. In veteri enim, sanguis erat brutorum animalium, quum lex vigeret: nunc autem quum verbum dei homo factum est, sanguis nouum testamentum nobis obsignauit. Dicendo autem, quod pro vobis datur & effunditur, non pro solis

Apostolis

Universidad de Deusto
Biblioteca

D Apostolis signat corpus eius esse datũ, & sanguinem eius esse effusum, sed pro humano genere. Quando igitur dicit, quod
Exod. 12. pro vobis datur, hoc est, pro nostro hominum genere. Vetus enim pascha perficiebatur ob liberationem ex Aegypto, & sanguis agni propter seruata primogenita: nouum autem pascha propter remissionem peccatorum, & cognitionum sanctificatarum, & consecratarum deo. Primum autem panis, & deinde poculum. Primum enim laboriosior actio & difficilior. Sudores enim præcedunt virtutem. Quemadmodum igitur panis, non solum in sudore faciei excolitur, sed & comedendo operosior est. Deinde post labores, lætitia diuinę gra-
Ebrietas sancta. tiæ, quæ signatur per poculum. Postquàm enim quis in virtutibus diu grauiterque laborauerit, tandem dignus est donis,
Abacuc. 2 & inebriatur, laudata illa ebrietate qua excedit ex hoc mundo, sicut Paulus & Dauid, & vt audentius quiddam dicam, sicut & deus apud Habacuc. *Veruntamen ecce manus tradentis me, mecum est in mensa. Et filius quidem hominis secundum quod definitum est uadit: uerumtamen uæ homini illi per quem prodatur.*
E *Et ipsi cœperunt quærere inter sese, quisnam esset ex ipsis qui hoc facturus esset. Facta est autem & contentio inter eos quis eorum uideretur esse maior. Dixit autem eis, Reges gentium dominantur eis, &*
Matt. 20 Marc. 10 *qui potestatem habent super eas, benefici uocantur. Vos autem non sic: sed qui maior est in uobis, fiat sicut iunior: & qui princeps est, sicut qui ministrat. Nam uter maior est, qui accumbit, an qui ministrat? nonne qui accumbit? At ego in medio uestrum sum ut qui ministrat.*
Excæcatis miserius nihil. Nihil excęcatis miserius est. Vide enim quid dominus dicat: Ecce manus tradentis me, mecum est in mensa: & stupidus nõ
F sensit. Etenim dominus hæc dicit, non solum vt ostendat se ignorare quod euenit, sed & vt nobis suam bonitatem, & proditoris malitiam ostendat, qui non erubuerit secum conuiuari. Nam non omisit sua facere, vt nobis exemplum daret vt vsque in finem lapsos lucrari studeamus. Et filius quidem hominis (inquit) vadit: non quasi non valeat se vindicare, sed quia olim decreuerat mori in salutem hominum. Veruntamẽ
Gene. 3. væ homini illi per quem traditur. Nã prædefinitum quidem est vt patiatur: sed tu quare inuentus es malus, & ita ad proditionẽ paratus? Propterea tibi væ adiudicatũ est, quia inuẽtus es studens proditioni. Quia etiam serpens maledictus est eò quòd seruierit diaboli consilijs. Turbati sunt aũt discipuli auditis his: & hoc latius disces in Euangelio Iohannis. Nũc autem

autem non solum de suspicione proditionis tantum turbantur, sed ex turbatione illa ad contentiones veniunt, contendentes quis ex ipsis esset maximus. Inciderunt autem in hãc litem quia verisimile est quòd inter se dixerint vnus alteri, tu prodituras es, & alius alteri, tu prodituras es. Et inde eò peruenerunt vt dicerent, Ego sum melior, & ego sum maior, & similia. Quid igitur dominus? Comprimit tumultum hunc duobus exemplis. Vno gentilium, quos abominabantur: ostendens quòd illis assimilandis sint, si sapiant similia. Altero autem suo exẽplo. Eos enim ad humilitatem exemplo suo ducit, ostendens quòd ipse ministret eis. Etenim tunc, sicut dictum est, panem suum & potum distribuit. Quũ igitur ego, quem omnis rationalis & angelica creatura adorant, in medio vestri ministro: quomodo vos digni estis qui magna de vobis sentiatis, & primas partes capiatis? Videtur autem mihi non obiter huius recubitus & ministerij meminisse, sed reducere eis in memoriã, Quia de vno pane comedistis & vno calice bibistis, amicos & vnanimes vna mensa fecerit: quare ergo sapitis quę tales nõ decẽt? Et neq; ego vni quidẽ seruiui, alteri aũt nõ seruiui, sed ónibus vobis. Omnes igitur vnũ & idem sentiatis. Tu autẽ in his ónibus intelligas q̃ discipuli adhuc imperfecti fuerint, sed vide quomodo & postea refulserint. Confundantur Manichæi, qui dicunt quosdã natura esse indociles, & impossibilem esse vitæ mutationem. *Vos autem estis qui permãsistis mecũ in tẽtationibus meis: & ego dispono uobis, sicut disposuit mihi pater meus, regnum, ut edatis & bibatis super mensam meam in regno meo, & sedeatis super duodecim thronos: iudicantes duodecim tribus Israel. Ait autem dominus, Simon Simon, ecce Satanas expetiuit uos, ut cribraret sicut triticum: sed ego rogaui pro te, ne deficiat fides tua. Et tu aliquãdo conuersus cõfirma fratres tuos. At ille dixit ei, Domine tecum paratus sum & in carcerem & in mortem ire. At ille dixit, Dico tibi Petre, nõ canet hodie gallus priusquàm ter abneges nosse me.* Postquàm dixit traditori væ, & in medio docuit eos humiles esse: sicut traditori vę adiudicauit, ita ẽ diuerso inquit, Vos estis qui mansistis mecum in tentationibus. ideo & mercedem vobis dispono, hoc est, paciscor vobiscũ, vt quum pater meus disposuerit mihi, hoc est, segregauerit mihi regnum, vt edatis & bibatis super mẽsam meã. Comedere autem & bibere dixit, non quasi edulia illic sint posita, que quasi sensibile quoddã regnum sit. Ipse enim per ea quæ

A Ioh. 13.

Christ° cõ tẽtionẽ di scipulorũ de prima tu duobus exẽplis cã primit.

B

Mani-chæi.

C

D ea quæ Sadducæis locutus est, docet quòd conuersatio quæ
Supra. 20 illic, angelica sit, & Paulus docet regnum dei non esse ci-
Rom. 14 bum & potum. Ne quis igitur erret audiens hic, edatis &
bibatis super mensam: sed cogitet quod dictum sit, ex meta-
phora eorum qui à regibus honorantur. Nam qui cum regi-
bus cœnant, videntur primos honores sortiri. Hoc igitur &
de Apostolis dicit, quod apud se omnibus aliis præferantur.
At vbi thronos & sedes audieris: non thronos intellige, sed
Cuius sit sedere, cuius stare. gloriam & honorem. Non enim creaturę est sedere, sed san-
ctæ trinitatis: increati & regis omnium dei: creaturæ autem
tanquam ancillæ est stare, idque quum corporaliter dicimus
sedere & stare. Iudicantes vero, hoc est condemnãtes eos qui
ex duodecim tribubus sunt incredduli futuri. Non parua auté
E condemnatio fuerit, quòd Apostoli qui etiam ipsi ex Israëli-
tis erant, crediderunt, & alij non crediderunt. Itaq; quia pro-
ditori væ adiudicatum est, illorum autem qui permanserunt
in amore erga illum, tantum prædixit fore honorem, vt ne
extollantur quasi magnum quiddam fecissent, & permansis-
sent in charitate, ac non prodidissent: Satanas vos, inquit, pe-
tiuit cribrare, hoc est, turbare, nocere, tentare. Sed ego roga-
ui. Ne existimetis (inquit) quòd vestrum sit totum hoc bonũ
opus. Diabolus enim valde vrget, si possit vos ab amore mei
depellere, & ostendere proditores. Ad Petrum autem verba
hęc dirigit, qui reliquis audacior erat, & probabile est super-
bisse in iis quæ à Christo promissa erant: idcirco & reprimit
eum, dicens: Satane quidem fuit multum studium cõtra vos,
F ego autem oraui pro te. Et hoc humano more dicebat. Nam
vt deus, non opus habebat orare aliquem. Rogaui igitur, di-
cit, vt non deficiat fides tua. quanuis enim breui tempore
concutiendus sis, habes tamen recondita semina fidei, vt e-
tiam si folia abiecerit spiritus inuadentis, radix tamen viuet,
& non deficiet fides tua. Tu vero conuersus confirma fratres
tuos. Planus huius intellectus is est. Quia te habeo vt princi-
pem discipulorum, postquàm negato me fleueris, & ad pœni
tentiã veneris, confirma cęteros: Hoc enim te decet, qui post
me Ecclesiæ petra es fundamẽtum. Intellexerit autem quis
non solum de Apostolis dictum quòd confirmati fuerint à
Petro, sed de omnibus qui vsque ad consummationem seculi
futuri sunt fideles, Tu enim Petre conuersus, bonum ex-
Petr⁹ pœ emplum pœnitentiæ eris omnibus, vt nullus credentium in
te respi-

in te respiciens desperet: qui quum Apostolus fueris, & ne- A
gaueris. iterum tamen receperis primatum omnium, & præ- *nitentiæ*
fecturam orbis per pœnitentiam. Rogauit itaque Satan cri- *exẽplũ o-*
brare & nocere, sicut cribratur triticum purum, vtpote inui- *mnibus.*
dens amori tuo in me, sicut ei mos est. Nam sic etiam Iob *Cap. 4.*
inuasit. Verum ego non omnino te derelinquam vt deficiat
in vniuersum fides tua. Quanuis autem ego rogauerim pro
te, attamen tu ne recideris, sed conuersus, hoc est pœniten-
tiam agens, & lachrymas profundens, & à negatione resi-
liens, esto etiam aliis pœnitentiæ exemplar, ne desperent.
Quid igitur Petrus? Multa charitas animosum eum reddi-
dit, vt polliceatur quæ sibi tunc impossibilia. Dominus au-
tem vbi vidit eum temeraria loqui (oportebat enim semel au-
dita veritate, quæ ei dicebat quòd tentandus esset, non relu- B
ctari) manifestat ei tentationis speciem, nempe negociatio-
nem. Hoc autem loco discimus magnam doctrinam, quòd
non sufficiat propositum hominis absq; subsidio dei: quem-
admodum & Petrus parum derelictus, tametsi charitatem ac
feruorem habere videretur, vbi reliquit eum deus, supplan-
tatus est ab inimico. Et iterum non sufficit dei subsidium,
si non affuerit & humanum propositum: quemadmodum &
Iudæ nihil profuit quanuis omnia faceret dominus vt lucri-
faceret eum, quum abesset ei bona voluntas. Horreamus
autem confiderantes quantum contra remissos valeant insi-
diæ diaboli. Ecce enim & hoc loco Petrus quanuis à deo
conseruaretur, quia paruo tempore per dispensationem de-
relictus est, eò peruenit vt negaret: & nisi à deo parua quæ- C
dam custodita fuissent quæ in illo recondita erant semina,
quid non passus fuisset? Eò enim spectabat diabolus, vt &
ipsum ad proditionem intruderet. Cibus enim diaboli (in- *Psa. 36.*
quit Propheta) electi. Deo autem sit gratia, qui non dere-
linquit sanctos & iustos, & bonos corde: qualis erat Petrus,
valde amans, & alienus à malis erga magistrum suspicioni-
bus. *Et dixit eis, Quando misi uos sine sacculo & pera & calcea-*
mentis, num quid defuit uobis? At illi dixerunt, Nihil. Dixit er-
go eis, Sed nunc qui habet sacculum, tollat similiter peram: & qui
non habet, uendat tunicam suam, & emat gladium. Dico enim uo-
bis, quoniam adhuc quod scriptum est, oportet perfici in me, Et *Esa. 53.*
cum iniquis deputatus est. Etenim ea quæ sunt de me, finem habent.

At illi

D *At illi dixerũt, Domine, ecce duo gladii hic. At ille dixit eis, Satis est.*
In principio quidem prædicationis mittens discipulos domi-
Mat. 10. nus in castella & ciuitates, absque necessariis dimisit, neque
Supra. 10 dedit quibus habebant opus, neque curam gerere volebat, &
in his oportebat discere eius virtutem. Illorum enim curam
habens tanquàm infirmorum, faciebat eis omnia necessaria
affluere abunde citra ipsorum curam. Nunc autem contraria
præcipit, non contrarius sibiipsi, sed ostendens eis quòd vsq;
ad hoc tempus tanquàm paruulos gestarit, & non fecerit eos
de quoquàm solicitos. Nunc autem opus est eis vt curent ea
quæ virorum sunt, & prouideant sibiipsis. Ego enim (inquit)
pater vester, vestri curam gerens iam abeo. Ex hoc tempore
parati estote, & ipsi rerum propriarum curam gerite, & no-
E lite omnem curã in me reiicere. Opera enim vestra non erũt
tam facilia, & à labore aliena: sed obnoxii eritis fami & siti,
& multis aduersis. Hæc enim insinuantur per sacculum & pe
Quid per sacculũ pe ram, ac gladium. Proinde ne sitis ignaui: quia famem exper-
ram, & gla turi estis, & opus habeatis eduliis, quæ per peram significat.
dium insi- Et viriles estote, quia in multa aduersa incidetis: quod per
nuetur. gladium indicat. Hæc autem dixit, non vt omnino gladiis
sint accincti, sed (vt dixi) significans bella & pericula, & do-
cens vt ad omnia præparati sint. Nam ne existiment poste-
riores quòd Apostoli à se nihil ad virtutem contulerint, sed
totum dei fuerit: non hoc erit (inquit) sic. neque enim aposto
lis meis vti volo vt instrumentis inanimatis. Denique inue-
nies Apostolos, & maxime Paulum, multa etiam ex humanis
F industriis recte facere (lege acta) quanuis & in his non abfue
rit diuinum subsidium. Interea autem & Apostolis accedit v-
tilitas, ne fastu inflentur ex hoc. Si enim ipsi nihil curassent,
& à deo omnia facti fuissent, inflati fuissent, quasi maius
quiddã super vires humanas sortiti. Et alioquin naturæ igna
uia & corruptione nihil à se excogitabant, sed omnia expe-
ctabant à verbo, propterea dicit eis, ex hoc tẽpore & peras ge
stare, hoc est, sic affecti estote, & curã habete, vt esuriem ha-
bituri. Et gladium emite: quod est, sic prouidete vobisipsis,
tanquàm hi qui in bella & prælia multa incident. Et aliter
exposuerunt quidam, Emite gladium. Significat enim breui
tantas futuras incidias, quales nũquàm fuerunt, & quòd in-
uasuri sint illos viri sanguinarii. Nam quia illi prius inter se
de primatu contenderant, Non est (inquit) tempus ambitio
nis, sed

nis, sed periculorũ & cædium. nam & ego magister vester ad A
mortem abducor, neq; ad glorioſam mortẽ. Verũtamen im-
plebitur in me, Cum iniquis deputatus est. Insidias igitur la-
trocinatorias significaturus, meminit gladij: & neque omni-
no reuelauit, vt ne metu quodam terreantur: neque omnino
siluit, vt ne repentinis insidiis confundantur: immò vt post
hæc recordantes admirentur eum tanquàm præscientem, &
stupescant quomodo seipsum pro salute hominum ad mor-
tem tradiderit, & propterea etiam ipsi nihil molestum sub-
terfugiant vt saluentur aliqui. Hæc enim opinor ænigmati-
ce propterea dicebat, vt postea recordantes & intelligentes,
vtilitatem caperent: quoniam tunc adeo insipientes erant,
vt dicerent, Domine, ecce hic gladij duo. at ipse quia vidit
eos non intellexisse, inquit, Satis est. Tametsi nequaquàm B
suffecissent: si humano auxilio contra homicidas illos vti o-
portuisset: neque centum gladii suffecissent. si autem hoc
noluisset. & diuiniore subsidio opus erat. superflui fuissent
& duo: veruntamen dominus noluit eos arguere, vtpote
nihil intelligentes: sed dixit, satis est, ac processit. Sic *Mos lo-*
igitur etiam nos quando cum quodam conuersantes vide- *quẽtiũ nã*
mus eum non intellexisse quod diximus, Dicimus, Be- *intelligẽ-*
ne, dimitte: quanuis non sit bonum. sed ne conturbe- *tibus.*
mus, remittimus. Facit autem hoc dominus, quando videt
discipulos non intelligere dictum: transit, & euentum re- *Iohan. 2.*
rum permittit explicare dictorum intelligentiam, sicut &
quando dixit: Soluite templum hoc. Nam postea cognoue-
runt hoc discipuli eius post resurrectionem. Quidam autem C
per ironiam dixerũt dictum à Christo, Satis est. Nam quum
dixissent discipuli, Ecce duo gladij hic, dominus ironice
(aiunt) dixit: Quia duo sunt, omnino multi sunt, & suffi-
ciunt nobis contra multitudinem quæ venit super nos. *Et*
egressus ibat (ut erat solitus) in montem oliuarum: secuti sunt autem *Matt. 26*
illum & discipuli. Et quum peruenisset ad locum, dixit illis: Ora- *Mar. 14.*
te, ne intretis in tentationem. Et ipse auulsus est ab eis ferme ad ia- *Iohan. 18*
ctum lapidis, positisque genibus orabat, dicens: Pater, si uis, trans-
fer poculum hoc a me: ueruntamen non mea uoluntas, sed tua fiat.
Apparuit autem illi angelus de cælo confortans eum: & correptus
labore prolixius orabat. Et erat sudor eius sicut guttæ sanguinis de-
currentis in terram. Et quum surrexisset a deprecatione, uenissetque
ad discipulos suos, reperit eos dormiẽtes præ mœstitudine, & ait illis,

H Quid

D *Quid dormitis? Surgite, & orate ne intretis in tentationem.* Post cœnam non desidia & ludi & somnus dominum excipiebant, sed docebat & orabat, propter nos hæc figurans & demonstrans. Væ igitur iis qui post cœnam fœdis scortationibus vacant. Secedit autem in montem oliuarum postquàm talia docuisset discipulos, vt oraret. consueuerat enim seorsum hoc facere. idcirco & à discipulis auellitur. Non omnes discipulos, sed tres tantum assumit, qui & gloriæ suæ in montem spectatores fuerant. Quia enim & in agone oraturus erat: vt ne videatur formidinis esse indicium, propterea assumit eos qui diuinæ gloriæ & supernitestimonij spectatores & auditores fuerant, vt quum viderint laborantem, hoc humanæ naturæ esse dicant. Vt enim credeE retur verus homo esse, naturæ quod suum erat facere permisit, & vitam appetit etiam ipse vt homo, præcaturque vt transeat calix. Nam vitæ amans est homo. Quo confutantur hæreses quæ dicunt phantasticum fuisse hominem. Etenim quid hæc facta sint, & habuerũt vnde eiusmodi nugarentur: quid non facturi erant si non fuissent hæc facta? Porrò velle quòd transeat calix, humanum erat. Statim autem dicendo, Verumtamen non mea voluntas fiat, sed tua: ostendit quòd etiã nos sic oporteat affectos esse, & philosophari, diuinæque voluntati cedere, & non parere naturæ se opponenti. Non voluntas mea humana fiat, sed tua, eò quòd tua voluntas non est à mea diuina voluntate separata. Duas enim naturas habens vnus Christus, habuit & naturales voluntates vel volitiones,F diuinam ac humanam. Voluit itaque humana natura viuere, naturale enim est. Deinde sequens diuinam voluntatem, quæ volebat vt omnes homines saluarentur, & erat communis patri & filio ac spiritui sancto, mortem suscepit: & sic vnũ factum est volitum, hoc est, salutaris mors. Quod enim ab humana natura fuerit orare, quæ iuxta permissionẽ patiebatur communem affectionem qua amamus vitam, & non à diuinitate, sicut dicunt maledicti Ariani, manifestũ est ex hoc, quòd sudauit, idque cum tanta anxietate, vt planè hæc fuerit & parœmia, eò φ sanguinei riui ex eo ecciderit. Parœmia eñ est in his qui valde laborant, ita vt sanguinẽ sudẽt: sicut & in his qui amare flẽt, dicimus φ sanguinẽ fleant. Hoc igitur voluit manifestare Euãgelista, φ nõ tenuib⁹ quibusdã indicijs, & ostẽtationis gratia apparẽtibus, sed fluentẽ fortiter sudorẽ, stillauerit,

Væ scortatoribus.

Ariani.

Sudare ac flere sanguinem, παροιμία

stillauerit, & collegerit secũ riuos sanguinis. Hĩc igitur manifestum, φ natura illa quæ sudabat, & in agone erat, humana enim ista fuit, non diuina: quia & humana natura permissa est hęc pati, & sic passa est. Sed simul interim ostẽdit, quòd non phantasticus fuerit homo. Interim & magis mysticum quiddam docet, quòd & communem humanæ naturæ formidinem sanet, quia in seipsum illam sumpsit, diuinæque voluntati fecit obedientem. Quippe φ egrediebantur è corpore sudores & decidebãt, videtur significare φ exurat & abstergat & à nobis cadere faciat fontes formidinis, natura nostra in Christo. Dico igitur quòd quia humanã nostrã formidinem curare voluit: si valde timidus & ignauus fuisset, nõ vtiq; sic sudasset. Visus est autẽ ei angelus cõfortans eum, idq; ad nostram consolationem, vt orationis virtutẽ discamus, eò quòd B cõfortet. Quumq; didicerimus, eã in grauibus periculis præmittamus. Interea etiã implentur ea quæ dicta à Mose in magno cantico, Et cõfortent eũ omnes filij dei. Nõnulli autẽ sic dictum explicarũt curiosius, quia apparuit ei angelus glorificans eũ, & dicẽs. Tua est dñe fortitudo. tu enim pręualuisti cõtra mortẽ, & cõtra infernũ, & liberasti genus humanũ. Et hæc quidẽ sic se habent. Ipse autẽ quum inueniret discipulos dormiẽtes, exprobrat simul & adhortatur vt orẽt in tẽtationibus, ne forte ab illis vincantur. Hoc enim significat non intrare in tentationem, hoc est, non absorberi à tentatione, neque in illius potestate fieri. Vel etiam simpliciter iubet nos orare vt nostra sint serena, & ne in difficultatẽ quandam incidamus. Dæmoniacum enim est, & arrogantiæ plenum, in C pericula semetipsum iniicere. Quomodo igitur dicit Iacob⁹, Omne gaudium existimate fratres quum incideritis in tẽtationes? Et quid hoc? Nõ enim nos cõtraria dicimus. Ecce eñ & Iacobus nõ dixit, Iniicite vosipsos: sed: quum incideritis, ne collabamini: & omne gaudium existimetis: & quod non erat volitum, facite volitum. Melius quidem fuerat si non venissent verũ quũ venerint, quæ vtilitas fuerit inutili mœrore cõfici? Ostẽde igitur mihi vbi expresse præcipiatur orãdũ vt cadas in tẽtationem? Verũ non poteris. Cęterum scio duplex genus esse tentationũ, & φ quidã intelligũt, ne ingrediamur in tẽtationẽ, hoc est, in eã qua anima nostra vincitur, scilcet in tentationem libidinis vel iræ, Omne autẽ gaudium existimandũ, quũ in corporalẽ afflictionẽ & tẽtationẽ incidimus.

Nõ intrare in tẽtationẽ, qđ significet.

Iacobi. 1.

Duplex genus tentationum.

D Quanto enim externus homo corrumpitur, tanto & internus renouatur. Scio quidem hæc, sed veriora arbitror quæ presenti scopo viciniora sunt. *Adhuc autem eo loquente, ecce turba, & qui uocabatur Iudas, unus e duodecim, antecedebat eos, & appropinquauit Iesu, ut oscularetur eum. Iesus autem dixit illi, Iuda, osculo filium hominis prodis?* Videntes autem hi qui circa ipsum erant, *quod futurum erat, dixerũt ei, Domine, percutiemus ne gladio? Et percussit unus ex illis seruum principis sacerdotum, & amputauit auriculam eius dextram. Respondens autem Iesus ait, Sinite huc usque. & quum tetigisset auriculam eius, sanauit eum. Dixit autem Iesus ad eos qui uenerant ad se, principes sacerdotum, ac magistratus templi & seniores: Quasi ad latronem existis cum gladiis ac fustibus. quum quotidie uobiscum fuerim in templo, non extendistis manus in me: sed*
E *hæc est hora illa uestra, & potestas tenebrarum.* Osculum Iudas dedit, quod his qui inuadebant, signum esset. at non à longe monstrauit, vt non deciperentur nocte: quia & cum facibus & lucernis aduenerant. ne latere posset Iesus. Quid igitur dominus? Accedit ad hostile illud osculum: fulmina autem tam dolosum & ingratum subitò extinguere neglexerunt, docente nos saluatore per illa patientiam. Reprehendit autem solum Iudam, Osculo prodis? Non erubescis hoc proditionis signum? Misces amico amplexui inimici opus proditionem? Sed & quem prodis? Filium hominis, hoc est, mansuetum, lenem, morigerum, propter tefactum hominem, quum deus sit. Hæc dicebat, vsque sub extremam horam fouens illum: & idcirco non prosecutus est
F conuitiis, neque dixit, O inhumane & ingratissime, sed, Iuda, proprio eum nomine compellans. neque grauius simul arguisset, nisi & hoc ei cessisset in melius, si quidem voluisset. Etenim ne putaret esse occultum, sed notum domino, & vel tunc ante omnia scientem procumberet & pœniniteret, hoc fecit, & vitus est eum confundere. Et sciebat quidem illum inemendabilem, faciebat tamen interim quod suum, quemadmodum & pater eius in veteri faciebat, sciens enim Iudæos non audituros, mittebat prophetas. Interea & nos idem docet, vt ne correcturi lapsos, multum affligamus. Porro discipuli zelo flagrantes, etiam gladios eximunt. Vnde autem illos habebant? Agnum immolarant, & à mensa exierant. At arguitur Petrus, qui præter scopum domini zelo vrebatur, Alij etenim interrogant, num percutiemus?

tiemus? Ipse autem non expectat præceptum. ita semper fer- A
uebat pro magistro. Percutit autem seruum pontificis, & amputat aurem eius dextram. Neque hoc fortuitò contigit, sed *Quale si-*
signum hoc erat, pontifices qui tunc erant, omnes futuros ser- *gnũ abscis-*
uos & perdituros auriculam dextram. Etenim si Moysen au- *sa auris*
diuissent, dominum gloriæ nunquam crucifixissent. Verum *serui pon-*
Iesus auriculam restituit. Decet enim virtutem verbi sanare *tificii.*
inobedientes, & apponere eis auriculam vt audiant. Iesus itaque manifestum miracului facit, & auriculam sanans, miraculo patientiam suam ostendens, & per miraculum inducens eos vt ab insania absistant. Dicit autem ad principes sa- *σπαπηρεῖς*
cerdotum, & ad magistratus templi, qui *σπαπηρεῖς* & ædi- *& quod-*
les dicebantur: qui constituti erant ad exquirenda ea quæ ad *nã eorũ of-*
templi vsum exigebantur, vel qui præfecti erant ædificio & *ficium.*
cõstructioni templi. Ad hos igitur dicit, Quotidie vobiscum B
docebam in templo, & nolustis me comprehendere, & nunc quasi latrones inuaditis: sed reuera noctis attentatis opera, & potestas vestra tenebrarum est: atque idcirco hanc horam obseruatis, quæ conuenit vobis & operi, quia me inuaditis. *Comprehensum autem eum duxerunt, & induxerunt in domum principis sacerdotum. Petrus uero sequebatur eminus. Quum autem accendissent ignem in medio aulæ, atque una consedissent, sedit & Petrus inter illos. Quem cum uidisset ancilla quædam sedentem ad lumen, defixis in illum oculis dixit, Et hic cum illo erat. At ille abnegauit eũ, dicens, mulier, nõ noui illũ. Et post pusillũ alius uidẽs eum dixit, Et tu de illis es. Petrus uero ait, Homo non sum, Et interuallo interiecto fere horæ unius alius quidam affirmabat dicens, Vere & hic cum illo erat. nam & Galilæus est. Et ait Petrus. Homo, nescio quid dicas.* C
Et continuo adhuc illo loquente cecinit gallus. Et cõuersus dominus intuitus est Petrum, & recordatus est Petrus uerbi domini, quomodo dixerat ipse, priusquàm gallus cecinerit, ter me negabis. Et egressus foras Petrus flouit amare. Infirmus fuit Petrus iuxta prædictionem, & negauit dominum non semel, sed ter, & cum iura mento fecit negationem. Dicit enim Matthæus, quòd cœpe- Cap. 26.
rit detestari & iurare quòd nesciebat hominem. In tantũ malum metu correptus, & parum à domino derelictus propter temeritatem peruenit, vt doceatur quòd ad dandam aliis venia & ipse facilis sit. Pertinacior enim erat: & nisi sic fuisset correctus, aliis veniam non dedisset, manens in sua morositate. Porro nunc vsqueadeo metu confusus est, vt ruinam non

D senſiſſet, niſi dominus reſpexiſſet eum. O bonitatem. Etiam quum negaretur, nō neglexit diſcipuli ſalutem. Meritò enim & negatio iſta propter ſalutem hominum nonnihil eum afligebat. Itaque negauit quidem primum diſcipulus: deinde gallus cecinit: & iterum negauit, vſque dum tertiò negaſſet,
Marc. 14 & tūc ſecūdò iterū cecinit. Sic enim Marcus ſcripſit manifeſtius & euidētius, quaſi à Petro edoct⁹. illius enim diſcipulus erat. Proinde dictum à Marco, Lucas per tranſcurſum dixit, non exactiori ſermone: nec eſt contrarium ei quod dicit Lucas, quod à Marco dictum. Nam gallus ſolet & bis & ter canere ſingulis motibus. Quippe vſqueadeo Petrus ab humana infirmitate grauatus eſt, vt neque galli cantum ſentiret, ſed poſtquàm gallus cecinit, iterum atque iterum negauit, donec
E Ieſus benignè ſuo vultu ipſum recordari faceret ſui dicti. Et egreſſus foras, fleuit amare. Nam & egreſſus eſt quum primum negaſſet, vt Marcus inquit. Deinde probabile illum iterum ingreſſum, ne daret ſuſpicionem quòd familiaris eſſet Ieſu. Et iterum quum recordatus eſſet, exit & flet amarè. vt ne videretur ab his qui in atrio erant, exit occultans ſe ab illis.
Inſipiēter quidā Petrum excuſant. Quidam autem neſcio quàm ſtultam pro Petro defenſionem fingunt, dicentes audacter quòd non negauerit Petrus, ſed dixerit, Neſcio hominem, hoc eſt, neſcio purum hominem, ſed deum hominem factum. Horum autem inſipiens argumentum aliis relinquamus. Mendacem enim faciunt dominum, & aduerſantur contextui Euangelij, nulloque modo facere poterunt vt cohæreat conſequentia narrationis. ſed &
F Petrus quare fleuit, ſi non negauit? *Et uiri qui tenebant Ieſum, illudebant ei, cædentes. Et quum circuntexiſſent eum, percutiebant faciem eius, & interrogauerunt eum dicentes, Vaticinare, quis eſt ille qui te percuſſit? Et alia multa conuitiantes dicebant in eum. Et ut factus eſt dies, conuenerunt ſeniores plebis, & principes ſacerdotum & ſcribæ, & duxerunt illum in concilium ſuum, dicentes. Num tu es ille Chriſtus? dic nobis. Et ait illis. Si uobis dixero, non credetis: quòd ſi etiā interrogauero, nō reſpondebitis mihi, neq; dimittetis. Ex hoc tempore erit filius hominis ſedēs a dextris uirtutis dei. Dixerunt autem omnes, Tu ergo es filius dei? Qui ait, Vos dicitis me eſſe. At illi dixerunt, Quid adhuc deſideramus teſtimonium? Ipſi enim audiuimus ex ore ipſius.* Conuitiatores quidam intemperantes fuere qui hæc Ieſu inferebant. Oportebat enim interim & diabolum nullam malitiæ ſpeciem relinquere, ſed omnia effundere,

effundere, vt in omnibus natura noſtra inuēta ſancta, vince- A
ret ac turbaret eum. Etenim quia propter hoc naturam noſtram ſuſcepit dominus, vt roboraret eam contra omnes diaboli artes, & oſtendat quòd ſi ab initio ſobrius fuiſſet Adam, neutiquam eſſet victus: ideo omnes ſpecies diabolicæ malitię quæ in eum fundebātur, ſuſtinebat, vt nos qui ſequimur eum, confidamus quòd in Chriſto natura noſtra vicerit, & ne formidemus ad vllum opprobrium vel triſte. Idcirco & percutitur, & illuditur: prophetarumque ipſe dominus, quaſi pſeudo propheta irridetur. Nā vaticinare nobis, quis eſt qui te percuſſit? eò tendit. vt illum ſubſannarent, & dicerent impoſtorem, qui ſeipſum prophetam feciſſet. Et vt factus eſt dies (nocte enim ab ebriis miniſtris illuſus & blaſphematus eſt) ſe- B
niores & dignitate præſtantiores interrogant eum, num ipſe ſit Chriſtus. At ipſe cogitationes eorum ſciens, & quòd operibus nō credidiſſent ad perſuadendū efficacioribus, & quomodo ergo verbis ſuis crederent? inquit, Si dixero vobis, non credetis. Si enim crederetis verbis meis, quid opus erat cōcilio? Sin interrogauero, non me abſoluetis. Sæpius enim antea Marci. 11
interrogati ſiluerunt, vt de baptiſmate Iohannis, & de hoc di Mat. 21.
cto prophetæ, Dixit dominus domino meo: & de muliere in-
curuata. Vbi igitur me audito credidiſtis? Quādo autem in- Luc. 13
terrogati non ſiluiſtis? Propterea hoc dico, quòd ex hoc tempore non eſt tempus ſermonum & doctrinæ de hoc, quis ſim. Si enim voluiſſetis, cognitus eſſem vobis ex ſignis & miraculis. Iudicij autem tempus eſt ex hoc tempore. Videbitis igitur filium hominis ſedentem à dextris virtutis dei. At illi his C
auditis maiori rabie concitati, perinde ac inſani interrogāt, Tu igitur es filius dei? Verum ipſe medio quodammodo & ironice reſpondet, vos hoc dicitis, quòd ego ſim. Etenim deſpiciebat inſaniam eorum, & ambiguè eis loquebatur. Hinc autem manifeſtum quòd inobedientes nullam vtilitatē percipiunt quum eis reuelantur myſteria, ſed maiorem condemnationem accipiunt. Ideo illis occultanda ſunt. nam hoc maioris eſt miſericordiæ.

D

CAPVT XXIII.

Matt. 27 Marci. 15 Iohan. 18 & 19.

T surgens uniuersa multitudo eorum duxit illũ ad Pi-
latum. Cœperunt autem illũ accusare dicentes, Hunc
E deprehendimus euertentem gentem, ac uetantem tri
buta dari Cæsari, dicentem se Christum regem esse.
Pilatus autem interrogauit eum, dicẽs, Tu es ille rex
Iudæorum? At ille respondens illi, ait, Tu dicis. Ait autem Pilatus ad
principes sacerdotũ & turbas, Nihil inuenio noxæ in hoc homine. At
illi inualescebãt dicentes, Cõmouet populũ docens per uniuersam Iu-
dæam exorsus à Galilæa usque ad hũc locũ. Manifeste veritati ad-
uersantur. Vbi enim prohibuit Iesus tributa dari, qui vt de-
bita potius reddi præcepit, sic dicẽs, Reddite Cęsari quę Cę-
E saris sunt? Quomodo autẽ cõmouet turbã? nunquid vt regna
Matt. 22 inuadens? Sed incredibile hoc omnibus. nam quũ agnouisset
Supra. 20 quod populus vellet ipsum regem facere, secessit: vnde &
Iohan. 6. Pilatus deprehendens illorum sycophantiam, fatetur, Nullam
inuenio noxam in homine hoc. Videtur autem mihi ista in-
terrogatione quam facit erga Christum, ridere calumniam.
Subsannat enim regem, dicens, Tu es rex Iudæorum? Quasi
sic dicat, Tu qui tam pauper, tam vilis, tam destitutus auxi-
lio, tam nudus es, accusaris regnum ambire? Hoc autem de-
ridentium est (vt diximus) ita accusare Iesum, fingendo ta-
lem rem attentari ab homine tam nudo atque vili, ad quam
tot diuitiis atque præsidiis opus est. Verùm hi quum nihil a-
liud haberent ad sycophantiam confirmandam, clamoris v-
F tuntur auxilio, & clamauerunt contra deum verbum. Com-
mouet enim, inquiunt, hoc est, seditiosum facit populum: &
non in vna parte, sed à Galilæa incepit, & peruenit huc vs-
que, per mediam Galilæam transiens. Non simpliciter au-
tem mihi videntur meminisse Galilææ, sed in terrorem Pila-
Actuum. 5 ti. Nam Galilæi semper seditiosi, rerúmque nouatores fuere,
Galilæi semper seditiosi. qualis erat & Iudas Galilæus, cuius recordari faciunt Pila-
tum, quasi ita dicentes, Cogita præses Iudam Galilæum, qui
multum negocij fecit Romanis, facta non parua seditione
populi. talis & hic est, quem oportet è medio tollere.

Pilatus autem audita mentione Galilææ, interrogauit num homo
Galilæus esset: & ut cognouit quòd ad Herodis diuionem pertinet, re
misit eum ad Herodem, qui & ipse Hierosolymis erat per tempus. He
rodes autem uiso Iesu gauisus est ualdę. Tenebatur enim multo iam

tempore,

tempore cupiditate uidendi illũ, eo quòd audiret multa de eo, & spe- A
rabat se signum aliquod uisurum ab eo fieri. Interrogabat autem eũ
multis sermonibus: at ipse nihil illi respondebat. Stabant autem prin-
cipes sacerdotum & scribæ acriter accusántes eum. Spreuit autem il-
lum Herodes cum exercitibus suis: quumque illusisset, indutum uestę
splendida remisit ad Pilatum: & facti sunt amici inter sese Pilatus &
Herodes in eodem die. Nam antea simultas inter eos interceserat.
Pilatus autem conuocatis principibus sacerdotum, & magistratibus
ac plebe, dixit ad illos, Obtulistis mihi hunc hominem quasi auerten-
tem populum, & ecce ego corã uobis interrogans, nullum crimen in-
uenio in homine isto ex iis de quibus accusatis eum, sed ne Herodes
quidem: nam remisi uos ad illum, & ecce nihil dignum morte actũ est
ei. emendatum ergo illum dimittam. Necesse autem habebat dimitte-
re eis in festo unum. Exclamauit autem simul uniuersa turba dicens, B
Tolle hunc, & dimitte nobis Barabbam, qui propter seditionem quan
dam factam in ciuitate, & homicidiũ, in carcerem coniectus erat. Ite-
rum autem Pilatus loquutus est ad eos, uolens dimittere Iesum. At illi
clamabant dicentes, Crucifige, crucifige eum. Ille autem tertio dixit
ad illos, Quid enim mali fecit hic? Nullum crimẽ capitale comperio in
eo. Castigatum ergo dimittam illum. At illi instabant uocibus magnis
postulantes ut crucifigeretur, & inualescebant uoces eorum, ac sum-
morum sacerdotũ. Et Pilatus adiudicauit ut fieret quod illi postulabãt.
Dimisit autem illis eum qui propter seditionem & homicidium conie-
ctus fuerat in carcerem, quem poposcerunt: Iesum uerò tradidit arbi-
trio eorum. Et cũ abducerent, apprehenderunt Simonem quendã Cy-
renensem, uenientem è rure: & imposuerunt illi crucem, ut portaret
post Iesum. Sequebatur autem illũ multa turba populi, & mulierũ quæ C
plangebant & lamentabantur eum. Romanorũ legem sequens
Pilatus, mittit dominũ ad Herodem. Illa enim cauet vt vnus
quisque à principe suę regionis iudicetur. ideo & tanquã Ga
lilæum Iesum mittit principi Galilææ. Herodes autẽ gaude- *Quare*
bat, non vt animæ suę vtile quid lucraretur ex spectaculo Ie- *Herodes*
su: sed quia audierat de eo ꝙ sapiẽs esset, & mira operaretur, *Iesum ui-*
habuit stultum desideriũ, laborans curiositatis morbo etiam *dere ga-*
ipse vt videret alienum hominẽ, & audiret quid ille diceret. *uisus sit.*
An non etiam hodie multi morbo illo laborãt? Desiderabat
enim & ipse signum quoddam videre à Iesu, non vt crederet,
sed vt oculos oblectaret: sicut in spectaculis videmus præsti-
giatores apparere qui deuorent serpentes & gladios, ac simi-
lia. Talẽ enim ferme Iesum esse putabat. Et interrogabat eũ

sermo-

Universidad de Deusto
Biblioteca

D sermonibus multis,& illudẽtis more tractabat,totúmq; subsannabat.ideo & Iesus nihil respõdit. Sciuit enim quando respondendum,omniáq; ratione fecit, & testimonium accepit
Psal.111. à Dauid ꝙ dispẽset sermones suos in iudicio. Quid enim respondendum illi qui non interrogat vt discat? Quid itẽ margaritæ mittendæ ante porcos?Immò maioris, quemadmodũ supra diximus : misericordiæ est tacere inter tales. Sermo enim dictus cui nihil prodest, adhuc maioris cõdemnationis causa est ei si non attẽdat. Pilato sanè respondit,quoniam aliquanto prudentior erat Herode,etiamsi non admodum sapiens. Quum autem interrogasset ille,Tu es rex Iudæorum? quid dicit dominus? Tu dicis. Hoc autem medium quodammodo sensum habet. Potest enim intelligi: Vere ego sum, tu
E dixisti id quod est. & intelligi potest,ego non sum, tu autem dicis. Herodi autem prorsus nihil respondit,quandoquidem illusor erat. Et verè semini malo,filiis iniquis,his qui tunc erant (inquam) Iudæis etiam exactores erant , opprimentes eos,& illusores dominabantur eis. Nam irrisoria mente & ridicula intentione Iesum videre concupiscebat,& signum ab eo spectare. Et hoc animo interrogauit eum, atque hoc tandem indicauit,illum contemptũ & irrisum dimittens: & non ipse solum,sed etiam omnis exercitus eius:qui præter cæteras conuitia induit eum veste candida,remisitque ad Pilatũ. Tu autem vide quomodo per omnia quæ facit, diabolus est impedimento. Excitat enim opprobria & conuitia cõtra Chri-
F stum,& inde veritas magis declaratur. Nam hisce irrisionibus manifestius testantur,quòd dominus non fuerit seditiosus vel rebellis. Si enim talis fuisset,neutiquã hisce ludibriis illusissent,excitato tanto periculo,& seditione totius gentis, præsertim tam suspicacis,& tantum nouitate rerum gaudentis. Facti sunt autem amici Pilatus & Herodes. Herodi enim argumentum amicitiæ fuit & initium , quòd à Pilato ad se missus esset,quasi Pilatus non vindicet sibi aliqua priuilegia Herodis. Veruntamen vide q̃ discrepantia congreget diabolus, solum vt Christo mortem præparet. In vnam enim conspirationem copulat & conciliat inimicos. Non confundimur igitur nos, siquidem ille inimicos pacificat vt Christum occidat,nos propter salutem nostram neque amicos fet uamus in officio: Postquam autẽ missus est Pilato(vide quomodo iterum refulgeat veritas.) Obtulistis mihi (inquit Pilatus)

latus) hominem hunc vt subuertentem populũ, & nihil mor A
te dignum in eo inuenio: sed neque Herodes. Vides duorum hominum , quorum alter præses,alter rex,testimonium omnino verum. Neque ego, inquit, neque rex Herodes inuenimus vllam causam in eo. Quid dicent ad hæc Iudæi? Iudices ipsi testantur quòd culpa careat homo, & vos accusantes nullum adducitis testimonium. Quibus credendum? Papæ, 3.Esdr.3.
quomodo vincit veritas? Tacet Iesus , & testificantur pro eo inimici. Clamant Iudæi , & nemo adstipulatur eorum clamoribus. Mollior autem erat Pilatus, & minimè pro veritate constans. Timebat enim calumniam, ne accusaretur quòd rebellem absoluisset. Non enim didicit : Terrorem vestrum ne timeamus , sed dominus ipse erit timor. Castigatum, in- B
quit, dimittam,hoc est,emendatum per flagella. Necesse au- Esaiæ.8.
tem habebant Romani per diem festum vnum dimittere Iudæis. Tale enim fœdus cum Iudæis inierant,vt liberum permitterent eis iuxta legitima & consueta sua viuere. Et mos patrius erat Iudæis , à principe iudicatos petere , sicut & à Saul petiuerunt Ionathan . Quòd si historiam ignoras , va- 1. Re.14
de ad primum librum Regum , & eam inuenies. Clamauerunt autem, inquit, omnes dicentes, Tolle hunc. Quid hoc peius? Gens sancta rabie furit , & gentilis Pilatus cædem auersatur. Et quæ sursum , cum his quæ deorsum , miscentur. Tolle hunc , dicunt , dimitte autem nobis Barabbam : qui quum seditiosus esset & homicida,missus erat in carcerẽ. Et tertiò absoluit Pilatus, & tertiò illi cõtra Christum clamãt, vt omnino tertia illa clamatione cædem suam perficiant,san C
ctúmque ac iustum negent : sicut dicit beatus Petrus , Peti- Actuum.3
uerunt autem virum homicidam dari sibi : diligebant enim similem : proinde partis illius erunt. Quum enim & ipsi contra Romanos insurrexerint,innumerabilium cędium sueque perditionis authores erunt. Hæc autem per Hieremiam prę- Hier. 12.
dicit dominus , Dereliqui domum meam, reliqui hæreditatem meam. Dedisti hæreditatem meam in manus inimicorum: facta est hæreditas mea mihi ficut leo in sylua: dedit su
per me vocem suam: propterea odi eam. Et iterum Oseas, Vę Oseæ. 7.
eis, quia resilierunt à me: pernicioſi sunt , quia impiè egerũt in me. Ego autẽ redemi eos,ipsi verò loquuti sunt contra me mendacia: & cadent in ore gladij principes eorum, propter insipientiã linguæ eorum. Ducitur enim Iesus,& primũ quidem

D dem imposuerunt ei crucem, & baiulans exiuit. Nemo enim alius eam susc ipere volebat, quia habebant vt maledictum lignum. Deinde inuẽto quodam Simone Cyrenæo, imposuerunt vi quadam ei illam, quam auersabantur alii. Insinuatur non parua admonitio hoc loco. Crux enim est mortificatio affectionum, ita vt moueri nequeant, & operari. Nã qui crucifigitur, clauis affigitur, & operari nequit. Vnde doctor secundum Christum debet prior ipse crucem tollere, & clauis cõfigere carnes suas, vt fulgeat timore dei, & careat affectionibus: deinde eam etiam auditorib⁹ imponere. Simon enim obedientia interpretatur. Impletur autem & hoc loco Esaiæ dictum. Cuius principatus super humeros eius. Principatus enim domini & regis, crux est. Dicit enim Paulus, Humiliauit semetipsum vsque ad mortem, mortem autem crucis: ideo

E & deus exaltauit illum, &c. At igitur quia crux fuit sublimitas & gloria Iesu, merito principatus eius dicitur, quia principalis eius dignitas, & symbolum principatus est. Et si bene animaduerteris, inuenies non aliter regnare in nobis Iesum, nisi per afflictionẽ: atque ita qui in deliciis viuunt, inimici sunt Christi. Ille autem potest fieri subditus Christi, & tollere crucem suam, qui virtutis operari⁹ est, qui venit a vilia relinquens mundum, & ea quæ sunt in mundo, & ad Hierusalem illam supernam & liberam tendit. Porro quòd Christum multitudo populi virorum & mulierum sequitur, insinuat quod magna multitudo Iudæorum etiam post crucem credet in Christum (hoc enim est sequi) & mulieres multæ, lege Acta apostolorum, & videbis innumera millia credentium. Quid autem si lugere & plorare mulieres, moralẽ sen-

F sum secum asserat? Est enim mulier anima infirma, quæ si cõtritionem cordis suscipiat, per pœnitentiam luget & plorat, reuera sequens Iesum qui crucifigitur & affligitur propter nostram salutem. *Cõuersus autem ad illas Iesus dixit, Filiæ Hierusalem, nolite flere super me, sed super uobisipsis flete, & super filiis uestris, quoniam ecce uenient dies in quibus dicent, Beatæ steriles, & uentres qui non genuerunt, & ubera quæ non lactauerunt. Tũc incipiẽt dicere mõtibus, Cadite super nos: & collibus, cooperite nos. Quia si in humido ligno hoc faciunt, in arido quid fiet?* Mulieres quidem hominum genus est facile lachrymãs & plorãs. quasi graue quiddam accidisset domino, plorant compassionem præ se ferentes magnam, & iniustitiam lamentantes.

Crux. Officium doctoris Christiani

Esaiæ. 9.

Philip. 2.

Act. 2. 6. 19.

Esa. 54.

At ille

At ille non approbat, sed magis increpat illas. Voluntarió A enim patiebatur. Non decet autem lamentari eum qui sponte & pro salute omnium patitur, sed congruum est vt ille magis laudibus efferatur & celebretur. per crucẽ enim & mors destructa est, & infernus captiuus est. Lamenta enim his qui sponte patiuntur, nullam consolationem afferunt. Proinde dominus illas quæ ipsum lugebant, increpat. Admonet autẽ vt ad futura mala respiciant, & propter illam plorent, quãdo mulieres coctuæ sunt filios suos propter immisericordiam: & venter qui portauit, ille iterum miserabiliter fructum suũ recipiet. Si enim in me talia fecerunt Romani, in me ligno humido, feraci & semper virenti, & semper vitali, ppter dei

B tatem, & per doctrinas fructuum meorum ferente omnes: in vobis, populo inquã arido, ligno sterili ab omni viuifica iustitia, & nullum fructum afferente, quid nõ facient? Si enim quandam vitalem operationem boni haberetis, fortassis digni essetis quibus quodammodo parceretur: nunc autẽ quasi lignum aridum in combustionem & corruptionem eritis.

Ducebantur autem & alii duo facinorosi cum eo, ut interficerẽtur. & postquam uenerunt in locum qui uocatur Caluaria: ibi crucifixerunt eum & facinorosos, unum a dextris, alterum a sinistris. Iesus autem dicebat, Pater, remitte illis. nesciunt enim quid faciunt. Diuidẽtes uero uestimenta eius, miserunt sortem. Et stabat populus spectans & deridebant eum principes cum eis, dicẽtes, *Alios seruauit, seruet seipsum, si hic est ille Christus, ille dei electus. Illudebãt autem ei &* C *milites, accedentes & acetum offerentes ei, dicentesque, Si tu es ille rex Iudæorum, saluum te fac. Erat autem & inscriptio super eũ literis Græcis, Latinis, & Hebraicis, Hic est rex Iudæorum.* Diabolus volens dominum magna infamia aspergere, facit crucifigi cum eo & latrones: sed vide quomodo & vno priuat⁹ sit, & hoc ad maiorem gloriam domini cesserit. Nam aliorum cruces nemo requirit, totus autem mundus à cruce ista pendet. & manifeste hic ostenditur dominum non esse iniquum sicut latrones, sed omnis iustitiæ principem. Ducunt autem eum ad locum Cranii, vbi dicunt primum parentem nostrũ *Adam* sepultum esse: vt vbi per lignum casus, illic & per lignum re- *pultura* surrectio. Iesus vero eximiam mansuetudinem declarãs, pro *ubi.* illis precatur: Pater remitte eis, dicens: nesciũt enim quid faciunt. Et vtique dimissum fuisset eis peccatum, nisi deinceps in incredulitate mansissent. Diuiserunt vero vestimẽta eius.

Cuius

D Cnius gratia? Forsitan & multi ipsis indigebāt, fortassis hęc ad maiorem contumeliam per lasciuiam fecerūt. Quid enim precioſum videbant in his veſtibus? Videntes igitur, & contumelia afficientes, talia fecerunt. Vbi enim & principes ſubſannabant, quid non de reliquo vulgo cogitandū? Alios ſeruauit, ſeruet ſeipſum, ſi hic eſt ille Chriſtus, ille dei electus.

Mat. 4. Hoc dicebat per illos diabolus. Sicut enim in pinna templi, ita & hoc loco dicit, inuidens ſaluti noſtræ per crucem, quā volens interire, omnes mouebat machinas. Acetum vero offerebant milites, quaſi regi quodammodo miniſtrātes vt biberet. Vide autem & aliam machinam diaboli, quæ in ipſum vertitur. Qui enim tribus literarum characteribus rebellionem Ieſu inuulgarat quodammodo, vt neminem prætereuntium lateret quaſi propter hoc ſuſpenſus eſſet, quod regem ſe

E Quid per trilinguē titulum ſignificetur. feciſſet: hoc iam, etiamſi non è mente ſcribentis, ſymbolum factum eſt quod potentiſſimi gētium, quales Romani & ſapientiſſimi, quales Græci: & religioſiſſimi, quales Hebræi, Chriſti regno ſubiiciendi eſſent, & ipſum prædicare debeāt. De hoc autem plura & ſublimiora in euangelio Iohannis dicemus. Cap.19. *Vnus autem de his qui pendebant facinoroſorum, conuitiabatur dicebat in eum, dicēs, Si tu es Chriſtus, ſerua teipſum, & nos. Reſpōdens autem alter increpabat eum, dicens, Ne times quidem tu deum quod in eadem damnatione es: & nos quidem iuſte, nam digna factis recipimꝰ: hic uero nihil mali geſſit. Et dicebat ad Ieſum, Domine, memento mei quum ueneris in regnum tuum. Et dixit illi Ieſus, Amē dico tibi, hodie mecū eris in paradiſo.* Quomodo igitur alii euāgeliſtæ duos latrones dicunt conuitia in eum iecisse? Veriſi-

F mile autem eſt quod primum quidem duo eū conuitiati ſint, deinde vnus eorum cordatior agnoſcens bonitatem Ieſu ex voce quā fecit pro crucifigentibus, Pater, dicens, remitte eis. Non enim dixit, Domine, oro dimitte eis, ſed ſimpliciter ſic & magna poteſtate, remitte eis, quæ vox nō ſolum omni miſericordia plena eſt, ſed & magnam authoritatē præ ſe fert. Ex hac igitur voce vt agnouit prior blaſphemus Ieſum verum regem, confutat & alterum latronem, & ad Ieſum dicit: Memento mei in regno tuo. Quid igitur dominus? Hodie mecum eris in paradiſo. Sicut homo in cruce, vt deus autem vbique, & illic, & in paradiſo implēs omnia, & nuſquam ab-

Hebr.11. ſens Quærunt autem quidam, quomodo dicente domino latroni, Hodie mecum eris in paradiſo: Paulus dixit quòd nullus

ſanctorum receperit promiſſionem. Et quidam dicunt A quòd Apoſtolus non de omnibus ſanctis aſſerat quòd non receperint repromiſſionem, ſed de his quos ipſe ſolum enumerauit. Enumerauit autem alios quidem multos, latronis autem non meminit. Audi enim quid dicat, hi omnes, demonſtrando eos quos ſermo enumerat, quibus latro connumeratus non eſt. Alii autem dixerunt quod latro nōdum ſortitus ſit in paradiſo conuerſationem: ſed quia inuariabilis ſit & mētiri nequeat domini promiſſio, ideo dictū eſſe, Hodie mecū eris in paradiſo. Eſt enim & hæc ſpecies phraſeos in verbis dominicis, vt de futuris loquatur tanquam de his quæ iam fiant: vt quum dicit, Qui non credit, iam iudica- Iohā. 3.5. tus eſt, &c. Qui ſermones meos audit & credit, in iudiciū nō B venit. ſed tranſiuit de morte in vitam. Alii autem non torquent verbum, punctum facientes poſt hodie, vt ſit is ſenſus dicti, Amen dico tibi hodie: deinde, mecū eris in regno, adiicientes. Quidam vero, qui maxime ſenſum aſſequi viſi ſunt, ſic exponunt: Repromiſſa nobis bona non ſunt ingreſſus in paradiſum, vel aſcenſus, ſed regnum cœlorum: vnde & ora- Mat. 6. mus, Veniat regnum tuum, nō conuerſatio illa in paradiſo. Eſa. 64. neque enim mihi videtur idem paradiſus & regnum. Bona 1.Cor.1. enim regni neque auris audiuit, neque oculus vidit, neque in cor hominis aſcendit. Paradiſum autem & oculus Adæ vidit & auris audiuit de eis. De omnibus enim lignis, inquit, Gene.2. quæ ſunt in paradiſo, edens comede. nam licet vnum tātum lignum interdictum ſit eis, tamen & ipſum viderunt, & de C ipſo audierunt. Lætabatur enim in ſpiritu Adā, alioqui tantam operationem cum lætitia in agricultura non obiuiſſet. Atque ideo non eſt cōtrarium quod Paulus dicit. Latro itaque paradiſum ſortitus eſt, non autem aſſequutus eſt regnū: aſſequetur autem, quando etiam omnes quos Paulus enumerauit: nunc autem hoc tempore paradiſum habet, qui eſt pars ſpiritualis quietis. Deque his multa loquuntur. Dicendum autem eſt idem eſſe regnum cœlorum, & paradiſum. Nihil prohibet ergo & dominum vera dicere, & Paulum. Nam latro quidem eſt in paradiſo, hoc eſt regno, & nō ſolus ipſe, ſed etiam omnes quos enumerat Paulus. Alioqui non frueretur perfecta bonorum participatione. Nam Nota de ſicut condemnati in regnis non ſunt, ſed in cuſtodiis clauſi tenentur in deputatis pœnis: qui autem glorioſi, & in re- ſtatu poſt hanc uitā

gna

D gna ingrediuntur,& nunc in eis versantur, deinde quum venerit tempus distributionis regalium donorum, illa assequũtur:ita & sancti tametsi nondum perfecte bonis fruantur,iã tamen versantur in locis lucidis & fragrantibus, & pulchris tabernaculis,etiamsi nondum distributionem regiorum bonorum assequantur. Ita & latro in paradiso fuit,etiamsi nõdum perfecte acceperit, vt ne absque nobis perfectus sit. Et hoc opinor verissimum omnium, vt ne dicam quod sanctorũ gratiæ in quotidianis miraculorum operationib⁹, paradisus merito dictus sit: & omnes sancti quotquot participes facti sunt spiritualium donorum,& arrabonem habent spiritus in paradiso sint,etiamsi nondum perfecti fuerint,& regnũ acceperint, sicut dicit Paul⁹ in epistola ad Hebræos,etiãsi nõ-
E dum promissionem acceperint. Promissionem enim dicẽdo, integram felicitatem posuit. At illam nondum integram acceperunt,& sunt in regno ac paradiso. Tu autem admireris, quomodo sicut rex quidam trophæa ex victoria referẽs, spolia opima secum abducit: ita & dominus, quoniam fortior, vas diaboli diripuit, secumque abstulit,& reduxit ad primã hominis patriam,paradisum dico. Etenim Christus non solum sicut deus in paradiso fuit,sed & secundum quod animã rationalem & mentalem habuit. Et in paradiso cũ mẽte fuit, in infernum autem descendit cum anima Cæterum per hoc quod saluat latronem,vas malitiæ,ostendit quod prius accepit, quia victo inimico spolia eius diripuit. *Erat autem horã*
F *fere sexta, & tenebræ factæ sunt super totam terram usque ad horã nonam: obscuratus est sol, & uelum templi scissum est mediũ. Et quũ*
Psal. 30. *clamasset uoce magna Iesus, ait, Pater, in manus tuas commendo spiritum meum. Et hæc quum dixisset, expirauit. Quum uidisset autẽ Cẽturio quod accidit, glorificauit deum, dicens, Vere hic homo iustus erat. Et omnes turbæ eorum qui simul aduenerãt ad spectaculum istud & uiderant quæ contingebant, percutientes pectora sua reuertebãtur. Stabant autem omnes noti eius procul, & mulieres quæ secutæ*
Mat. 12. *eum erant a Galilæa, spectantes hæc.* Signũ quærebant aliquã-
Sup. 11. do Iudæi videre de cœlo. Ecce igitur signum rarũ, tenebræ. Scinditur autem velum templi, ostendente domino q̃ nõ ylra inaccessa erunt sancta sanctorum, sed Romanis tradita prophanabuntur. Veraliter. Ostendit quod velum quod diuisit nos a sanctis in cœlo, scindãt, hoc est inimicitiæ & peccatum. Hoc enim fuit magnum interstitium, quod nos ab il-

Nota de sanctis.

Hebr. 11.

lis qui ibi erant, distinguebat. Ostendit autẽ quòd non pro- A
pter impotentiam crucifixus sit. Nam qui talia fecit, etiã illos potuisset perdere. Quũ vero voce magna clamasset, emisit spiritum. potestatem enim habebat animam suam ponere & iterum accipere eam. Vox item illa Cẽturionis, & alia mi Iohã. 10.
racula, fidei fuerunt argumenta. Non enim sicut communis homo, sed cum magna potestate mortuus est. Et depositum, mortem nominauit, tanquam iterum recepturus animã. Hac autem voce primũ libertatem assequutæ sunt animæ nostræ, diabolo posthac nullam in eas habente potestatem, vtpote patri commendatas. Ante mortem enim Christi magnũ ius fuit diabolo in animas. A quo autem tempore filius nõ infer
no, sed paternis manibus commẽdauit spiritum, libertatẽ as- B
sequuti sumus ab inferno. Et hoc quod dicit dominus, Quã- Iohan. 12
do exaltatus fuero, traham ad me omnes: nunc videtur consummatum. Exaltatus est in cruce, traxit latronẽ, traxit Centurionem. Percusserunt autem & pectora Iudæorum quidã, & crucifixores arguebant, manifeste Iesum iustificantes. Et discipuli quidem fugerũt: mulieres autem, condemnatum & maledictum genus, permanẽt ac spectãt hæc omnia, & iustificatione ac benedictione illa fruuntur primæ, sicut & resurrectione. Tu autem admirare cæcitatem Iudæorum, quòd dicunt, Descendat de cruce, & credemus in eum: quũ visis maioribus non credant. Non enim idem est, descendisse de cruce, & obtenebrari solem, petras rumpi, terræ motum horribilem fieri, mortuos resurgere, velum scindi, & in summa creaturam alterari? Vnde non est quod quis dubitet quare non C
descenderit. satis enim habebat certum, quòd licet etiam hoc fecisset, neque tunc credidissent, & nihil aliud sequutum fuisset, quàm abreuiatam salutem per crucem. Crux enim inter omnia, maxima gloria Christi est. Igitur qui fecit maiora, quum nõ crederent illi, duo præcipua operatus est: & ma Crux, ma
gnum crucis trophæum vsque ad finem sustinuit, & illos de xima glo-
clarauit ingratos esse per omnia, & nihil boni habere, sed in ria Chri-
credulitate fermẽtatos & perditos. *Et ecce uir nomine Ioseph* sti.
decurio, qui erat uir bonus ac iustus, hic non consenserat consilio ac facto eorum, oriundus ab Arimathæa ciuitate Iudæorum, qui expectabat & ipse regnum dei. Hic accessit ad Pilatum, & postulauit corpus Iesu, & depositum inuoluit sindone, & posuit illud in monumento, quod erat in lapide excisum, in quo nondum quisquam positus fue-

rat. Et dies erat paraſceue, & ſabbatum illuceſcebat. Subſequutæ autem mulieres quæ cum eo uenerant de Galilæa, uiderunt monumentum, & quemadmodum poſitum erat corpus eius. Reuerſæ uero parauerunt aromata & unguenta, ac ſabbato quidem quieuerunt ſecundum præceptum. Ioſeph tametſi primo latuerit, rem tamen laude dignam nunc facit, quâuis conſiliarius eſſet ac diues, & audet petere corpus hominis crucifixi quaſi perduellis & ſeditioſi, nullumq; periculum ſuſpicatur, licet periculũ eſſet diuitiarum: ſed & petit, & honorifice ſepelit, & in monumẽto exciſo vbi nullus alius iacuerat, vt ne dicant ſycophantæ quod aliud corpus ſurrexerit Mulieres autem & fidem habebant erga dominum, non tamen qualem oportebat, ſed infirmam ac paruam. Habebant enim eum pro puro homine, vnde & aromata & vnguenta portarunt, iuxta veterem Indæorum conſuetudinem ſemper obſeruatam de mortuis vngendis. Et ſabbato quidem quieuerunt iuxta mandatum legis.

CAPVT XXIIII.

Mat. 28. Mar. 26. Iohã. 20. Na aũt ſabbatorũ, profundo crepuſculo, uenerunt ad monumentũ, portantes quæ parauerãt aromata, & nonnullæ cum illis. Repererunt autem lapidem reuolutum a monumento: & ingreſſæ, non inuenerunt corpus domini Ieſu. Et factum eſt, dum mente conſternæ eſſent de hoc, ecce duo uiri ſteterunt iuxta illas in ueſtibus fulgurantibus. Quum expauiſſent aũt, & declinarent uultum in terram, dixerunt ad illas, Quid quæritis uiuentem cum mortuis? nõ eſt hic, ſed Mat. 17. Mar. 9. ſurrexit. Recordamini ut dixerit uobis quum adhuc in Galilæa eſſet, dicens: quod oportuerit filium hominis tradi in manus hominum peccatorum, & crucifigi, & die tertio reſurgere. Et recordatæ ſunt uerborum eius, & regreſſæ a monumento nunciauerunt hæc omnia illis undecim, & cæteris omnibus. Erat autem Maria Magdalenæ, & Iohanna, & Maria Iacobi, & cæteræ quæ cum eis erant, quæ dicebant ad apoſtolos hæc. Et uiſa ſunt apud illos ceu deliramentũ uerba illarum, neque crediderũt illis. Petrus autem ſurgens cucurrit ad monumentum, & proſpiciens uidit linteamina ſola poſita, & abiit apud ſemetipſum admirans quod acciderat. Vnam ſabbatorum, primam dierum ſabbati, hoc eſt hebdomadæ dierum nominat, quæ apud nos propter reſurrectionem dominicam, dominica dicitur. Secundum illam igitur venerunt ad monumentum

Dominica dies.

mentum mulieres ferentes aromata. Venerunt aũt crepuſcu A
lo profundo, quod mane ſabbatorum nominat Matthæus.
Profundum enim crepuſculum idem eſt quod valde mane. Mat. 28.
inuenerũt autem lapidem deuolutum. Angelus enim deuoluerat eum. Porro ingreſſis illis duo viri apparent. Vnus quidem apud Matthæum ſedebat ſuper lapidem, hic autem duo viri intra monumentum ſteterũt. Variæ enim viſiones ſunt. Fulgurantibus autem veſtibus apparent, ob feſtiuitatem reſurrectionis. Et recordari illas faciunt eorum quæ à Chriſto dicta fuerunt, quod eum oportuerit, hoc eſt neceſſarium fuerit, tradi in manus hominum peccatorum, Romanorum ſcilicet, qui Gentiles erant, & abominabiles: & tertia die reſurgere. De reſurrectione, quomodo trium fuerit dierum, ſatis B
diximus in euangelio Matthæi. Reuerſæ vero a ſepulchro, quum apoſtolis hæc dicerẽt, viſæ ſunt delirare. Adeo incredibile videbatur hominibus reſurrectionis miraculum. At Petrus non eſt deſes. neque enim ſignis materiam totam apprehenderat: ſed venit ad ſepulturam, vt videat ſola lintea: & tunc hanc vtilitatem primum accipit a tranſitu ad ſepulchrum. Admirans, hoc eſt ſubſannans. Abiit enim, inquit, ad ſeipſum, hoc eſt ſecum admirãs factum: quomodo autem ſudaria ſola fuerint relicta, maxime vnguento corporis iniuncta: quomodo tantũ ocii habuiſſet fur, vt relictis illis in quæ inuolutum erat, furatus fuiſſet corpus, idque militibus ſedentibus. Mariam vero Iacobi, deiparam intellige. Sic enim illã C
nominabant, quia putabatur mater Iacobi filii Ioſeph, quem & paruum dicebant, fratrem domini inquam. Erat enim & magnus vnus ex duodecim ille Zebedæi. Maria Iacobi, deipara dicitur.

Et ecce duo ex illis ibant eodem die in caſtellum quod aberat ſtadiorum ſexaginta a Hieroſolymis, nomine Emaus, & ipſi conferebulabantur inter ſe de his omnibus quæ acciderant. Et factũ eſt dũ eã fabularẽtur ac diſputarent, & ipſe Ieſus appropinquãs ibat una cũ illis. Cæterũ oculi illorũ tenebãtur ne eum agnoſcerẽt. Et ait ad illos, Qui ſunt hi ſermones quos cõfertis inter uos ambulantes, & eſtis triſtes? Ac reſpondens unus cui nomẽ Cleophas, dixit ei, Tu ſolus peregrinus es Hieroſolymis, neque cognouiſti quæ facta ſunt illic his diebus? Quibus ille dixit, Quæ? Et dixerunt ei, De Ieſu Nazareno, qui fuit uir propheta, potẽs ope & ſermone corã deo & toto populo: & qõ eũ tradiderũt ſumi ſacerdotes & principes noſtri in condẽnationem mortis, & crucifixerũt eum. Nos autem ſperabamus eũ eſſe illũ qui redem-

D qui redẽpturus esset Israel. Atqui super hæc omnia tertius dies est hodie quod hæc facta sunt. Sed & mulieres quædam ex nobis attonitos reddidere nos, quæ diluculo peruenerunt ad monumentum: & nó inuento corpore eius, uenerunt dicentes se etiam uisionem angelorũ uidisse, qui dicerẽt eum uiuere. Et abierunt quidam eorum qui erant nobiscum, ad monumentũ, & ita repererunt sicut mulieres dixerant: ipsum uero non uiderunt. Nonnulli vnum ex duobus illis Lucã ipsum fuisse dicunt: idcirco & abscondit nomen suũ Euãgelista. Loquebantur autem inter se isti de omnibus quæ acciderant, non ut credentes, sed vt dubitantes, & de rebus mirabilibus stupescentes, nec statim rei tam admirandæ sententia sua accedentes. Iesus autem quum appropinquasset, simul

E iuit cum eis. spirituale & diuinum corpus nunc habens, non impediebatur locorũ interuallis, quo minus adesset his quibus volebat. Idcirco ex lineamentis corporis, in quibus tunc apparebat, non permittebantur agnoscere illum. Nam sicut

Cap.16. Marcus inquit, in alia forma apparuit, & in aliis lineamentis. non vltra enim naturalibus legibus regebat corpus, sed spiritualiter, & super naturam: vnde oculi illorum tenebantur ne agnoscerent eum, Quare autem in altera forma apparuit, & tenebantur oculi eorum? Nempe vt ambiguam suam sententiam reuelarent, ut hulcus detegerent, ac pharmacum susciperent, vt dulcior eis post multam cõuersationem esset: vt doceret ex Mose & prophetis, ac tunc agnosceretur, & ma

F gis credant quòd corpus suum vltra non sit tale quale solet ab omnibus videri. quãuis illud ipsum quod passum est, surrexerit: attamen quibus vult, apparet. Magnum autem quiddam ex hoc lucrifaciunt, quod non vltra dubitant quare nó iterum in mediis populis versetur, considerantes quod conuersatio post resurrectionem suam longè alia sit, & non communis: non qualis hominum, sed diuinior, in typum futuræ resurrectionis, in qua sicut angeli & filii dei versabimur. propter hoc igitur tenebantur oculi eorum ne agnoscerẽt eum. a quibus enim volebat, videbatur. Cleophas vero comiti ineris, vt apparebat, obiicit: Tu solus, inquiens, peregrinus es in Hierusalem, hoc est, tu solus ex his qui habitant in Hierusalem, ignoras quæ facta sunt? Alii autem, peregrinus es, sic intelligunt: Tu, inquit, solus peregrinus, & extra fines Hierusalem domicilium habens, non es particeps eorum quæ in media Hierusalem contigerunt, vt hæc ignores? Vide autem quomodo

quomodo paruam omnino de domino opinionem habebãt. A
Verum enim prophetam eũ existimabant, qualis Helias fuerat, vel Iesus Naue, vel Moses. Potentem in opere, & sermone. Primũ opus, & deinde sermo. Nullus enim sermo doctoris firmus est nisi prius docens se factorem declaret. Potens igitur esto primum in opere, deinde & verbi solicitudinẽ habeto. sic & deus cooperabitur tibi. Prius enim opus, & deinde contemplatio ac illustratio. Nisi speculum purificaueris in labore & sudore, neutiquam cõcupitam pulchritudinem in speculo suspicies. Beati enim mundo corde (hoc fit per o- Mat. 5.
perã) quia ipsi deum videbũt. hic contemplationis est finis.
Oportet autem esse potentem in opere & sermone corã deo,
& tunc corã omni populo. Prius enim placere debemus deo,
deinde danda opera vt etiam inter nos sine macula viuamus B
quantum fieri potest: & neq; quomodo hominibus placeas,
sed quomodo seruias deo, studẽdum: neque viuendũ vt multis sis scandalo, sed & hoc post illud prouidendum, quod & Prou. 20.
Sapiens dicit, Prouide bona coram deo, deinde & coram ho 2. Cor. 8.
minibus. Et Paulus istuc ipsum dicit. Nos autẽ sperabamus,
inquit, quod ipse esset redẽpturus Israel. Quasi frustrati spe
dicunt, nos sperabamus quod ipse & alios saluaturus esset: &
ecce neque seipsum seruauit. ita parum nostræ expectationi
respondit, ita imbellis fuit. Et prope eadem dicebant quę latro in cruce: Alios seruauit, seipsum non potest seruare. Ideo
& insipientes eos vocat, & tardos ad credendum. Quid autẽ Redimi
est redimi Israel? Diximus quod Christum expectabant vul Israel, qđ
gares & minus exercitati saluatorem & redemptorem a ma- sit.
lis quæ eis imminebant, & a iugo seruitutis Romanorũ, spe- C
rabantque eum regnaturum vt regem terrenum: ideo & dicunt, Nos sperabamus quod ipse redempturus esset Israel, vi
delicet a gentilibus Romanis, & ipse neque iniustam sententiam contra se latam effugit. Et hodie tertius dies est, & mulieres terruerunt nos, &c. Hæc quasi dubitantes dicunt: & videntur mihi viri in valde ambigua esse sententia, & neq; valde discredere, neque recte credere, Etenim dicendo, sperauimus quod redempturus sit Israel, incredulitatem indicant:
quod autem dicunt esse diem tertium, hominum est qui prope recordẽtur quod dixerit eis, die tertia resurgam. Et quod
dicit, exterruerunt nos, hoc signat, quod incredulitas eorum

D concutiatur. Et omnino si considerentur sermones, humani
sunt, & magnam dubitationem habent, & hominum perple-
xorum & ignorantium quid agãt propter resurrectionis mi-
raculum. Abierunt autem, inquit, quidam ex his qui sunt no
biscum, vel Petrum solum dicit, vel Petrum & Iohannem. Et
hinc manifestum quod quæ alii late dicunt, alii compendio
tradunt, & transcursu transeunt. Abitionem enim Petri &
Iohannis ad sepulchrum, Iohannes pluribus complexus est,
Iohã. 20. hic autem paucis mentionem faciens, etiã nomina prꝛteriit.

Et ipse dixit ad eos, O stulti & tardi corde ad credendum in omni
bus quæ loquuti sunt prophetæ. Nonne hæc oportuit pati Christum,
& ita intrare in gloriam suam? Et exorsus a Mose & omnibus pro-
phetis, interpretabatur illis in omnibus scripturis quæ de ipso erant.
E *Et appropinquauerunt castello quo ibant. Et ipse præ se ferebat se lõ*
gius ire. Et coegerunt illum, dicentes, Mane nobiscum domine, quo-
niam uergit ad uesperam, & inclinatus est dies. Et intrauit ut mane-
ret cum illis. Et factum est dum accumberet cum eis, accepit panẽ, &
benedixit, ac fregit, & porrigebat illis. Et aperti sunt oculi eorum,
& agnouerunt eum, & ipse euanuit a conspectu eorum, Et dixerunt
inter se: Nonne cor nostrum ardebat in nobis dum loqueretur nobis
in uia, & aperiret nobis scripturas? Et surgẽtes eadem hora, regref
si sunt in Hierosolymam, & inuenerunt congregatos undecim, & eos
qui cum illis erant, dicentes, Surrexit dominus uere, & apparuit Si-
moni. Et ipsi narrabant quæ gesta erant in uia, & quomodo fuisset a-
gnitus sibi ex fractione panis. Quoniam mente humano more
affecti erant, multaque dubitatione laborabant, stultos vo-
F cat & tardos ad credendum in omnibus quæ loquuti fuerãt
prophetæ. Credere enim possumus & ex parte, & in totum:
vt si quis speret in salutem populi venturum, non in salutem
animarum, sed restitutionem & liberationem populi Iudai-
ci: is non quantũ oportet credere, credit. & rursus si quis cre
dat Dauidi dicenti, Foderunnt manus meas & pedes meos,
& cætera quæ de cruce, & aliis quę in cruce facta sunt, tãquã
ex persona domini prædicta, & recipit ea quę de passione di
cuntur, ea autem quæ de resurrectione, non curat, vti est
Psal. 21. hoc, Quia non dabis sanctum tuum videre corruptionem.
Psal. 15. & illud, Non derelinques animam meam in inferno. & ite-
Ibidem. rum, Inter mortuos liber. & illud, Educens vinctos, &
Psal. 67. habitantes in sepulchris, & similia: non habet perfectam fi-
Psal. 87. dem, sed ex parte. Oportet autem in omnibus, tam his quæ
gloriæ

gloriæ sunt, quàm quæ ignominiæ, credere prophetis. O- A
portebat enim & Christum pati, quod est ignominiæ: & in-
trare in gloriam suam, quod est gloriæ. Vos autem sic stul-
ti estis, vt quum Esaiam vtraque dicentem audiatis, & quòd Esa. 53.
ad occisionem ductus sit, & quòd dominus velit ei ostendere
lumen: illud quidem recipitis, hoc autem respuitis. Et quod
vulneratus quidem sit, creditis: quòd autem dominus velit
eum purificare à plaga, animo non perpenditis. Sed quòd di
cit, Vos stulti estis, signat tardi estis. nam si stulti fuissent,
neque ipse eis fuisset locutus: at quia tardi estis vos, ego men
tem vestram acutius videre faciam. Vnde & à Mose & ab om
nibus prophetis interpretatur eis, nempe mysterium sacrifi-
cij Abrahæ, quando dimisso Isaac aries immolatus est. Hæc
enim res dominicas præfigurabant. Sicut etiam ipse domi- B
nus dicit vidisse Abraham diem suum, & exultasse: & visam Gene. 22
esse vitam nostram pendentem: in quo & crucifixionem si- Iohã. 8.
gnificat, suspendium dicendo, & resurrectionem vitam no-
stram nominando. In reliquis autem prophetis sparsim sita
sunt quæ de cruce & resurrectione dicuntur, præsertim in cla
rioribus. Et possent ex illis ea recensseri. At tu quæso atten-
das quomodo per afflictionem eatur in gloriam dei. Simulat
autem se longius iturum, iuxta humanam naturam. Et quan
do permittit, tunc aperiuntur oculi eorum, & agnoscunt
eum. Insinuatur autem & aliud quiddam, nempe quòd ocu-
li eorum qui benedictum panem assumunt, aperiuntur vt a-
gnoscant illum. Magnam enim & indicibilem vim habet ea
ro domini. Euanuit autem ab eis. neque enim adhuc habebat C
corpus quod multum corporali modo cum eis conuersare-
tur, vt ex hoc illorum crescceret desiderium. Nam ita exhila-
rati fuerunt, vt illa ipsa hora surgerent, & reuerterentur in
Hierusalem: non eadem quidem hora, sed surrexerunt qui-
dem hora illa: reuersi autem sunt post multos dies, secundum
quod verisimile est iter feciisse euntes spatium sexaginta sta-
diorum, in quibus omnino & dominus visus est Simoni, dum
illi interim reuertuntur Hierusalem. Ardens autem erat cor
eorum, vel dum igni eloquiorum domini illo interpretante
intrinsecus succenderentur, & illis quæ dicebantur, assenti-
rentur vt veris: vel dum illo interpretante scripturas, tange-
retur cor eorum intrinsecus. Talis enim interpres nobis est
Christus. *Dum autem hæc loquuntur, stetit Iesus ipse in medio* Iohan. 20

D *eorum, & dixit eis, Pax uobis, Expauefacti uero & conterriti, existimabant se spiritum uidere: & dixit eis, Quid turbati estis, & cogitationes ascendunt in cordibus uestris? Videte manus meas & pedes meos: quia ego ipse sum. Contrectate me & uidete, quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me uidetis habere. Et quum hæc dixisset, ostendit eis manus ac pedes. Adhuc autem illis non credentibus præ gaudio, & mirantibus, dixit eis: Habetis hic aliquid edulii? At illi obtulerunt ei partem piscis assati, & aliquid de fauo apiario: & accepit, & in conspectu illorum comedit, & dixit ad eos: Hæc sunt uerba quæ locutus sum ad uos quum adhuc essem uobiscum, quòd necesse foret impleri omnia quæ scripta sunt in lege Mosi & prophetis & psalmis de me.* Dominus propter salutem nostram omnia faciens, stat in medio discipulorum, volens illis resurrectionē credibiliorem fieri, & primum solita imprecatione perturbationem illorum sedat. Et iterum ostendit quòd ipse sit ille ipsorum magister, qui ita alloqui gaudeat, & eos ad prædicationē mittens animet. Verum quia animarum illorum perturbatio verbis non sedabatur, monstrat eis etiam aliunde filium dei se esse, corda agnoscentem. *Quare* enim, inquit, cogitationes ascendunt in corda vestra? Et enim in cōfesso est, solius dei esse cognoscere corda. Subiicit autē & alius argumentū, palpationem manuum & pedū eius. Vos enim, inquit, spiritū putatis me esse: vel phantasma, qualia multa circa mortuorum sepulcra apparere solent: sed scitis quòd spiritus quidem neque carnem neq; ossa habet: ego autē carnem & ossa habeo, tametsi spiritualem & diuiniorē.

F Domini enim corpus, spiritus quidem non erat, sed spirituale, hoc est absq; omni crassitudine à spiritu gubernatum. Etenim corpus quod nunc habemus animale est, hoc est, ab anima regitur, & à naturalibus & animalibus qualitatibus
1.Cor.15. ac viribus viuificatur. Quod autem post resurrectionem habebimus, spirituale nominauit Paulus, hoc est quod à diuino spiritu viuificetur & gubernetur, modoque indicibili & spirituali ad incorruptionem alteratum sit per resurrectionem, spirituale & subtile, & alienum ab omni ineptitudine, neque cibi neque alterius cuiusquàm indigens, quannis ad confirmationem illorum comederit comedens. Quod enim comedit, non secundum naturam comedit, sed secundum dispensationem, ad docendum quòd illud ipsum corpus quod passum est, surrexerit. Naturale autem huic corpori

pori erat clausis ianuis ingredi, & absque labore è loco in locum transire. Itaque quū discipuli adhuc non crederent, neq; per palpationem persuaderentur, addit & aliud indicium, comedens, diuina quadam virtute consumendo quod edebat. Omnis enim cibus natura per os sumptus, ad secessum vadit. verùm hæc non naturaliter, sed (vt diximus) secundum dispensationem comedit. Habet autem ænigma quoddam, quòd partem piscis comederit. significat enim quòd naturam nostram, quæ in salsuginoso hoc mari natat, igni suæ deitatis assarit, & exiccarit omnem humorem quem ex profundis fluctibus habebat, vt fieret diuinus cibus, & quæ prius erat abominabilis, fieret nunc dulcis deo. Vel (vt opinor) significat per piscem assatum, actiuam vitam, quæ tollit nostram humiditatem & ineptitudinem auxilio carbonum solitariorum, & quietem amplexantium. per fauum autem apiarium, scientiam vel contemplationem. siquidem dulcia eloquia dei. Est & alius fauus agrestior, nempe gentilium sapientia. hic autem est apiarius fauus, diuina inquam sapientia. siquidem Christus parua apis est magnitudine. Abbreuiatum enim est verbum, & infirmum robore. Non enim in virtute sermonis Paulus prædicat, vt ne crucem euacuet: veruntamen regibus & idiotis est amabilis, afferens labores suos in sanitatem animarum. *Tunc aperuit mentem illorum, ut intelligerent scripturas: & dixit eis. Sic scriptum est, & sic oportebat Christum pati, & resurgere à mortuis tertio die, & prædicari in nomine eius pœnitentiam ac remissionem peccatorum in omnes gentes, initio facto ab Hierosolymis. Vos autem estis testes horum. Et ecce ego mitto promissum patris mei super uos. Vos autem sedete in ciuitate Hierusalem usquequo induamini uirtute ex alto. Eduxit autem eos foras usque in Bethaniam, & sublatis in altum manibus suis benedixit eis. Et factum est dum benediceret illis, recessit ab eis, ac ferebatur in cælum. Et ipsi adorato eo regressi sunt Hierusalem cum gaudio magno, & erant semper in templo laudantes & benedicentes deum, Amen.* Postquam corda illorum pacificauit, & dubitationem, loquendo, palpabilemque se exhibendo, ac comedendo sedauit confirmata veritate resurrectionis corporis sui, tunc aperuit illorum mentem ad intelligendum scripturas. Nisi enim quieta fuisset illorum anima, quomodo intenta turbatione & inquietudine cognouissent? Vacate, enim, inquit, & cognosci-
Pſal. 45. te idcirco

A

B

Pſal. 18.

1.Cor.1.

C

D te idcirco & docet eos quòd necessarium fuerit Christum sic
pati. Quomodo sic? per lignum crucis. quia enim per lignum
interitus, ideo necessarium fuit per lignũ corruptionem tol-
li: & aboleri voluptates quæ in ligno, per dolores quos in li-
gno pertulit inuictus dominus. Et deinde resurgere, inquit,
tertio die, & prædicari in nomine eius pœnitẽtiam & remis-
sionem peccatorum. De baptismo autẽ hoc loco dicit. Nam
& in eo pœnitentia fit per confessionem & depositionem pri
stinorum malorum & impietatum, & simul comitatur re-
An in solo Christi nomine deceat fieri baptisma
missio peccatorum. Quomodo autem baptisma in nomine
solius Christi fieri intelligemus, præsertim cum aliàs do-
ceamur baptizari in nomine patris & filij & spiritus sancti?
Igitur primum quidem dicimus quòd quando dicimus ba-
ptisma fieri in nomine Christi, non dicimus quòd oporteat
E in solius Christi nomine fieri, sed quòd Christi baptisma
quo Christus baptizatus est, spirituale sit, non Iudaicum:
neque quale Iohannis, quod pœnitentiam solum, sed &
communionem spiritus sancti, & remissionem peccatorum
conferat: vt ipse nobis ostendit quum baptizaretur in Ior-
Matt. 3. dane, monstrato in columbæ specie spiritu sancto. Insuper
Ioan. 1. baptisma in nomine Christi, intellige in morte Christi.
Nam sicut ille mortuus triduanus resurrexit, ita & nos fi-
guraliter in aqua sepulti, incorruptibilitatem animæ indui-
mus, & arrabonem incorruptibilitatis corporis actipimus.
Et aliter: Christi nomen in seipso continet & patrem in-
ungentem, & vnctionem spiritum, & vnctum filium. In
nomine domini, remissio peccatorum. Vbi igitur fœtulen-
F tæ linguæ baptizantium in Montanum, & Priscillam, &
Maximillam? Verè nulla his qui sic baptizantur, remissio,
sed peccatorum augmentatio est: & hi quidem male peribũt.
In ones autẽ gentes sermo exiuit, à Hierusalẽ sumpto initio.
Oportebat enim humanam naturam, quæ tota in Christo
vnita est & assumpta, non vltrà in duas dirimi sectiones, Iu-
dæorum & Gentilium, sed incipere sermonem à Hierusa-
lem, & in gentibus requiescere: vnitis generibus. Vos au-
tem estis testes horum, passionis scilicet ac resurrectionis.
Postea ne turbarentur intra se, & cogitarent, quomodo te-
stificabimur, qui priuati homines ac idiotæ sumus, contra-
que gentes mittimur, & contra Hierosolymitanos arma-
mur, qui & te occiderunt? dixit eis, Confidite: huius rei
gratia

gratia mitto (quantam nondum) promissionem patris, de A
qua dictum per Iohelem, Effundam de spiritu meo super o- *Ioelis. 2.*
mnem carnem, & cætera. Sedete igitur, qui nunc timidi
& parum fideles, donec induamini virtute, non humana,
sed cælesti. Non dixit autem, accipite: sed, induamini: de-
clarans omnino custodia spiritualis armaturæ muniendos.
Eduxit autem eos vsque in Bethaniam, hoc intelligamus in
die quadragesimo factum esse. Quæ enim illi breuiter di-
cunt, tu in multis diebus facta esse intellige: sicut & ipse
Lucas in Actis dicit quòd per quadraginta dies visus sit eis. *Actu. 1.*
Sæpe enim ad eos accessit, & ab eis iterum abscessit. Bene-
dicit autem discipulos, fortassis infundens eis vim quæ cu-
stodiret vsque in aduentum spiritus: fortassis etiam nos do-
cens, quum peregre proficiscimur, vt commendemus nos B
supernis benedictionibus. Ferebatur autem sursum in cæ-
lum. Helias enim quasi in cælum (videbatur enim quasi in cę
lum ferri) at saluator in cælum ipsum præcursor omniũ ascen
dit, vt ostendat conspectui patris sanctam carnem, & consi-
deat in cælis patri. Et nũc adoratur natura nostra in cælo ab
omni angelica virtute. Illi autem reuersi sunt cũ gaudio ma-
gno, & erant semper in templo. Vides virtutem? Nõdum spi-
ritus, & spiritualiter viuunt. Qui enim prius incluſi erãt, nũc
inter medios pontifices viuunt, & nihil in eis temporale, sed
contemptis omnibus in templo semper Deum laudant & be-
nedicunt. Quorum imitatores etiam nos facti, in vita sancta *Gloria*
semper simus, laudantes per hac vitam & benedicẽtes deum. *dei q̃ sit.*
Gloria enim dei & benedictio est sancta & virtuosa vita, quo C
niam eum decet omnis gloria in secula seculorum, Amen.

Enarrationis Theophylacti Bulgariæ.
Archiepiscopi in Lucam.

FINIS.

D THEOPHYLACTI ARCHIEPISCOPI BULGARIÆ, IN EVANGELIUM IOHANNIS ENARRATIO.

PROLOGVS.

1. Cor. 12. Piritus potentia in infirmitate perficitur, ficut & scriptum est, & credimus: in infirmitate autem non corporis tantum, sed & sermonis, & sapientiæ quę in lingua sita. Manifestúmque est id cum ex multorum aliorum, tum ex Iohannis magni theologi, qui frater Christi gratia. Hic enim pa-

E tre quidem piscatore natus, eādem quam pater exercebat artem. Non solum autem imperitus erat gentilium disciplinarum, & Iudaicæ eruditionis, sed planè totus illiteratus erat,

Actuũ 4. quemadmodum diuinissimus Lucas in Actis Apostolorum de eo tradit. Nam & patria eius vilis & obscura, nō insignibus artibus clara, sed piscaturæ apta, Bethsaida erat. Nihilominus illiteratus ille, ignobilis ille, quique in nullo spectabilis erat, vide quantum sortitus sit spiritum. Etenim quæ nullus aliorum Euangelistarum nos docuit, ea ipse intonare ausus est. Nam quum illi occupati fuissent in carnali substantia Christi explicanda, nihilque clarè & manifestè satis de sub-

F stātia eius dixissent, quā ante secula habuit: metuebatur nequando quidam humi repentes, nihilque sublime intelligere valentes, putarent Christum tunc primum subsistere cœpisse, quando ex Maria natus est, & non ante secula ex patre natum esse, id quod vtique Paulo Samosateno accidit. propterea magnus Iohānes de superna eius generatione tractat, quanuis interim & incarnationem verbi non relinquit intactam. dicit enim, Et verbū caro factū est. Dicūt autem nonnulli quòd etiam ipsum rogauerint quidam orthodoxi vt cō scriberet de superna natiuitate, eò quòd tunc in diebus illis pullularent hæretici aliqui Christum hominem esse purum docere non reueriti. Dicitur quoque quòd sanctus ille quum legisset alia quæ ab Euangelistis erant scripta, admiratus sit illos de omnibus quidem vera narrasse, & iudicauit illos recte nihil ad gratiam Apostolorum scripsisse. Cæterum quæ illi non manifestè dixerunt, vel omnino prætermiserunt, ea ipse

Bethsaida patria Iohannis.

Paulus Samosatenus

ipse explanare, & liquida facere, adiiceréque proprio Euan- A
gelio cœpit, quod & exul in Patmo insula cōscripsit post tri- *Quãdo & ubi Iohannes euangelist. scripserit.*
gintaduos annos post assumptum in cælos Christum. Dilectus est autem Iohannes præ discipulis omnibus maximè à domino, eò quòd absolutè mitis erat, suauissimísq; moribus, ac mundo corde, nempe virgo. Vnde & amplius notitię dei donum ei concreditum est, mysteriísque plerísque incognitis ipse delicatus est. Beati enim, inquit, mūdo corde, quoniam ipsi deum videbunt. Erat insuper & cognatus domini. Quomodo autem? Audi. Ioseph ille deiparæ sponsus, habuit ex priore vxore liberos septem, quatuor mares, & tres fœmellas, Martham, Esther, & Salomen. Et illius sanè, Salomes inquam, filius erat Iohannes ille. Comperitur itaque dominus esse auunculus eius, quoniam Ioseph habitus est pater domini, illius autem Ioseph filia Salome, & proinde habita soror domini, atque sic Iohannes eius filius, nepos domini. Fortassis autem non absurdum fuerit nomina & matris eius & Euangelistę aperire. Etenim mater eius quæ Salome dicebatur, interpretatur pacifica: Iohannes autem, gratia eius. Sciat igitur omnis anima, quòd pax quæ erga homines, & quæ in anima ab affectionibus libera, mater sit diuinæ gratiæ, & generat istam in nobis. Animam enim quæ adhuc turbatur, & pugnat contra homines alios, & contra seipsam, non verisimile diuinam consequi gratiam. Consideremus autem & mirabilius quiddam quod circa sanctum illum Euangelistam accidit. Vnus enim ille tres habere matres comparet, deiparam, Salomen, & tonitruum. Nam filius tonitrui est, propterea C quòd in Euangelio vocalissimus fuerit. deiparæ: dicit enim, Ecce mater tua. Verùm hæc ante enarrationem dicta sufficiant, nunc incipienda dictorum eius reseratio.

Matt. 5.
Quo Iohã nes cognatus domini fuerit.
B
Salome.
Iohannes
Marci. 3.
Iohan. 19

Caput primum.

IN *principio erat uerbum.* Sicut & in prœmio dicebam, ita denuo dico, quòd quum Euangelistæa lij inferiorem natiuitatẽ domini, conuersationẽ, & incrementũ latè narrarunt, ea Iohannes trãscurrat quidem, vtisatis à condiscipulis suis dicta: de deitate autẽ eius qui propter nos homo factus est, disserat: tametsi si diligenter consideraueris: neque illi de deitate vnigeniti dicere neglexerunt, sed eius mentionem fecerunt, quanuis non diffuse: neque iste ita sublimitati verbi intentus fuit, vt omnino posthaberet dispensationem eius in carne. Vnus enim erat spiritus qui mouebat omnium animas. Itaque nobis de filio disserit. Etenim pater nobis ex veteri lege notus erat: tametsi nec de patre obticeat, sed & eius meminit de filio loquens, & ostendens sempiternitatem vnigeniti, dicẽdo, In principio erat, hoc est, à principio erat. Quod enim à principio est, eius omnino nullum tempus inuentum quando non erat. Et vnde, dixerit quis, manifestum quòd in principio idem sit quod à principio? Vnde? Ex ipsa quidem communi conceptione, maxime autem ab Euangelista illo. Inquit enim in vna suarum Epistolarum: Quod erat ab initio, quod vidimus. Vides igitur quomodo ille dilectus domini seipsum interpretetur? Etiam, inquit: Sed ego quod erat in principio, sic intelligo, quemadmodum & à Mose dictum est, In principio fecit deus. Sicut enim illic, quod erat in principio, non intelligitur quasi cœlum fuerit sempiternũ, sic neque hoc loco quod sempiternus sit vnigenitus. Hæc quidem hæreticus. Nos autem ad hanc stultam instãtiam nihil aliud dicimus, quàm hoc, O Sophista malitiæ, quomodo quod sequitur, obseruasti? At nos etiam hæc te nolente dicemus. Nam illic quidem Moses dicit, In principio fecit deus cœlum & terram: hoc autem loco, In principio erat verbum. Quæ igitur communio verbi facit, ad verbũ erat? Et quidem

Euangelistas omnes unus spiritus mouit.

1. Iohã. 1.

Gen. 1.

filiũssem, si hoc loco scriptum fuisset, In principio fecit deus filium. nunc autem inquit, In principio erat. Ex quo intelligo sempiternum fuisse verbum, & non posterius conditum, sicut vos nugamini. Quare autem non dixit, Ab initio erat filius, sed, verbum? Audi, propter auditorum infirmitatem. Ne audito statim ab initio filij nomine, cogitarem⁹ natiuitatem corporalem, & ab affectionibus proficiscentem. Et eius gratia ipsum vocauit verbum, quò discas, quòd sicut verbum gignitur ex mente sine passione, ita & hic à patre natus est absque vlla affectione. Vel aliter, ideo verbum appellauit, quia paterna nobis annunciauit, quemadmodum omne verbum mentis voluntates annunciat. Insuper vt ostendat coæternum esse patri filium. Sicut enim dici nequit mentem aliquando esse absque verbo, ita neq; patrem & deum absque filio. Dictum est autem cum articulo, illud verbum. Sunt enim multa etiam alia verba dei, vt prophetiæ & mandata: secundum quod dictum est de angelis, Potentes virtute, facientes verbum eius. sed proprie verbũ subsistentia est personam con stituens. Et *illud uerbum erat apud deum.* Et hoc loco manifestius indicat coæternum patri filium. Ne enim existimes ꝑ pater aliquando fuerit absq; filio, dicit: Et illud verbum erat apud deum, hoc est cum deo, in sinibus paternis. Apud, enim intelligere debes pro cũ: sicut & alio loco dictum est, Nónne fratres eius & sorores ei⁹ apud nos sunt? hoc est nobiscũ sunt, & nobiscum conuersantur? Sic & hoc loco apud deum intelli ge, hoc est, cum deo erat, cum deo in sinibus eius. Impossibile enim est deum absque sermone & sapientia esse. Idcirco quia verbum & sapientia & virtus patris existit filius, credimus ip sum semper esse apud patrem, & cum patre. Et quomodo, inquit, possibile est, quòd quum filius, non sit posterior patre? Quomodo? Disce à corporali exemplo. Splendor solis nónne ab ipso sole est? Etiam omnino. Nunquid ergo & posterior sole, ita vt sine eo sol non intelligatur? Aut quomodo sol esset, splendorẽ non habens? Igitur multo magis hoc de patre & filio intelligetur. Filius enim, patris quũ sit splẽdor, sicut & Paulus dicit: semper cũ patre credẽdus est fulgere, nec esse illo posterior. Attẽde hic & Sabellium Liben hoc dicto cõfutari. Ille enim docuit quod pater, filius & spiritus vna ꝑsona sint, & ꝑ vnica illa persona apparuerit aliquãdovt pater, interdum vt filius nonnunq; vt spiritus sanctus. Hæc nugatur menda-

Verbum.

principio erat filius

Marci. 6

Heb. 1.

D mendacis patris filius, malignoque spiritu plenus. arguitur autē manifeste ex hoc quod dicitur, Et illud verbū erat apud deum. Manifeste enim Euangelista hoc loco alium dicit esse verbum, & alium deum, hoc est patrem. Nam quia verbum erat apud deum, manifestum quòd duæ personæ introducantur, etiam si vna natura sit in his duobus. Quòd autē vna natura sit, audi. *Et deus erat illud uerbum.* Vides quòd & verbū erat deus, & ita vna erat natura patris & filij, quia & vna diuinitas. Confundantur igitur & Arius & Sabellius. Arius quidem, qui creaturam dicit filium dei & facturam. Confutetur autem per hoc quod dicit, In principio erat illud verbū & deus erat illud verbum. Sabellius vero negās personarum trinitatem, sed asserens vnitatem, reiiciatur per hoc quod dicitur, Et illud verbum erat apud deum. Manifeste enim hoc loco aliū esse verbum, & alium esse patrē declarat magnus Johannes, etiamsi non sit aliud & aliud. Alius enim & alius de persona dicitur, aliud & aliud de naturis. Et vt exemplo manifestius faciamus, Petrus & Paulus sunt alius & alius, sunt enim personæ duæ: sed non aliud & aliud. Vna enim eorū natura est humanitas. Sic igitur de patre ac filio dicendū. Alius enim sunt & alius, duæ personæ: non autē aliud & aliud, vna enim natura eorum deitas. *Illud erat in principio apud deum.* Ille deus verbum, nunquam separatus est à deo patre. Quia enim dixerat, deus erat verbū: ne quis diabolica illusione turbet quosdam, dicens, Ergo quia & verbum deus est, aliquando insurget contra patrē, vt gentiles fabulantur, & segregās se ab eo, aduersarius erit: propterea dicit quòd licet deus sit verbum, nihilominus cum deo patre est, & ab eo nunquā separatus. Non minus facile fuerit & Arianis respondere. Surdi audite, qui dicitis opus & facturam esse dei filium. Intelligite quale nomen imposuerit euangelista filio dei. Verbum enim ipsum vocauit: vos autem opus & facturam vocatis eū, qui neque opus est, neque factura. Nam quum duplex sit verbum, aliud quidē mentale, quod habemus etiam nihil loquētes, intellige autem virtutem loquendi. Ita enim & dormiens & nihil loquens habet vim loquendi in seipso sitam, & virtutem nō abiecit. Est igitur aliud mentale, aliud vero enunciatiuum, quod per labia proferimus, hoc est vis eloquēdi, quum id quod intus situm est in mēte, in opus producimus. Quum igitur duplex sit verbum, neutrum horum cōgruit in filium dei.

Sabellius tres personas unam esse docens, cō futatur.

Quare Arius & Sabellius cō fundendi

Alius & alius de persona, aliud & aliud de natura dicitur.

Duplex uerbum: quorū neutrū quadrat in filium dei.

dei, Neque enim vel enūciatiuum vel mentale verbum est filius dei: Verba enim illa naturalia sunt, & qualia apud nos. Verbum autem patris super naturam est, nec subiectum artificiis illis loquendi inferioribus. Atque ita cadit Porphyrij gentilis sophisma. Ille enim tentans subuertere euangelium, talibus vtebatur diuisionibus. Si enim (inquit) filius dei verbum est, vel est pronunciatiuum, vel mentale: verum neque hoc est, neque illud: ergo neque verbum est. Solutum itaque prius est sophisma hoc, qui dicimus quòd mentale & pronunciatiuum verbum est de his quæ apud nos de naturalibus dicuntur: de eo autē quod supra naturam est, nihil tale. Veruntamen & hoc dicendum: Si quidem nomen verbi dignum esset deo, & propriè de illo ac substātialiter diceretur, haberet vtique locum gentilis dubitatio: at neq; vllum aliud propriū nomen quis inuenerit dignum deo: neq; verbum ipsum substantialiter & proprie est nomen vnigeniti, sed tantum manifestat absque affectione natum de patre filium, quemadmodum verbum de mente, & quòd filius sit paternæ voluntatis nuncius. Et proinde ò miser quid vellicas nomē? Nam quum dicitur pater, & filius, & spiritus, ad materialia laberis, & carnales fingis patres, & filios, & spiritum aerium, meridionalē forte, vel septemtrionalem, vel alium excitantem tempestatem. Cæterum si scire vis quale sit verbum dei, audi reliqua quæ sequuntur. *Omnia per ipsum facta sunt.* Ne existimes sequit, verbum quod in aera diffunditur & dissoluitur, sed factorem omnium tam mentalium q̄ sensibilium. Hic iterum Ariani insurgunt, & dicunt q̄ sicut dicimus securi fabricari Arianam quasi instrumēto, & alium esse fabrū qui mouet hoc organum: ita & per filium fieri omnia: non quòd ipse sit factor, sed instrumentum, sicut securis dei & patris factoris, & vtentis filio tāquam organo. Et ita factura (aiunt) est filius, ab eo condita, eò quòd per ipsum fiant omnia, sicut & securis ad hoc sit vt per eam omnia artificialia elaborentur. Et hæc sunt maligna Arij nugamenta. Nos autē quid illis dicemus? Simpliciter ac rectē, quòd si in hoc creauit (vt dicit) pater filium, vt instrumentum haberet ad completionem creaturæ: indignior fuerit filius creaturis. Nam sicut securi, quę est instrumentum, alia quę per eam fiūt, digniora sunt (propter illa enim fit securis, non illa propter securim) ita & creatura dignior est vnigenito. propter illam enim (vt dicunt)

Porphyrij sophisma.

Ariani.

D ipse pater creauit eum, & ita, vt si non fuisset omnia creatu-
Per præpositio. rus neque vnigenitum produxisset. Quid his verbis insipien
tius? Etiam (inquit) & quomodo? Non dixit quòd ipsum ver
bum fecerit omnia, sed vsus est præpositione per. Quomo-
do? Vt ne suspiceris illum vnigenitum & absque principio es
se filium, & deo aduersarium, eius gratia dixit quòd pater
per verbum fecerit omnia. Finge enim regem quendam qui
habet filium regem, & conditurus est ciuitatem, & ei concre
dere illius exstructionem. Sicut igitur dicés quòd per filium
regis condita sit ciuitas, non seruum dicit filium regis, sed
monstrat quòd hic filius habeat patrem, & non sit solus: sic
etiam hoc loco Euangelista dicens per filium facta omnia,
manifestauit quòd pater mediatore illo ad conditionem re-
E rum (vt sic dicam) vsus fuerit, non se minore, sed æqualis po
testatis, & vt valéte talia perficere Insuper hoc tibi dixerim,
quòd si te offendit præpositio per, & quæris inuenire in scri-
ptura sermonem quendam qui dicat quòd verbum ipsum fe-
Psal.101. cerit omnia, audi Dauid, Principio tu domine terram funda
sti, & opera manuum tuarum sunt cæli. Vides quomodo nō
dixerit, quia per te facti sunt cæli, & fundata est terra, sed tu
fundasti, & opera manuum tuarum sunt cæli: quia & hæc de
Hebr.1. vnigenito, & non de patre dicit. Discés etiam hoc & ab ipso
Psal.101. quidem Apostolo, qui vtitur hoc dicto in epistola ad He-
bræos. Discés quoque ex eodem Psalmo quum dicit, Domi-
F nus in terram aspexit, vt audiret gemitum, & vt solueret mor
tificatos, & vt annunciet in Sion nomen domini. Nunquid
alium significat quàm filium dei? Hic enim in terrā aspexit,
siue hanc dicas quam inhabitamus, siue hanc nostram natu-
ram quæ terræ inuoluta est, siue carnem, iuxta illud, Terra
Gene.3. es. quam & assumpsit, soluitque nos compeditos peccatorum
vinculis, & filios occisorum ab Adam & Heua, vt annunciet
in Sion nomen domini. Stans enim in templo docuit de pa-
Iohan.17 tre suo, quemadmodum & ipse dicit: Manifestaui nomen tuū
hominibus. Hæc igitur cui congruūt? Patríne, an filio? Om-
nino filio, Nam ipse annunciauit nomen patris in Hierusa-
lem docens. Itaque postquam hæc dixit Dauid, subdit. Et tu
ab initio domine terram fundasti, & opera manuum tuarum
sunt cæli. An non manifestè filium inducit factorem, & non
instrumentum? Quod si præpositio per, vnionem tibi indu-
cere videtur, quid dices quum Paulus apponat hanc patri?

Dicit

Dicit enim, Fidelis deus, per quem vocati sumus in societa- A
tem filij sui. Nam instrumentū hoc loco facit patrem. Et ite- 1.Cor.1
rum, Paulus Apostolus per volūtatem dei. Et de his quidem
satis. redeamus ad ea vnde digressi sumus. *Omnia per ipsum fa* Ibidem.
cta sunt. Moses quidē de visibili creatura loquēs, nihil nobis
de mentalibus manifestauit: Euangelista autē vno verbo cō-
plexus omnia, inquit, Omnia per ipsum facta sunt, tā visibi-
lia q̄ inuisibilia. *Et sine ipso factum est nihil quod factū est.* Quia
dixit ꝙ omnia ipse fecerit: vt ne quis existimet quòd & spiri
tum sanctū creauerit, apponit quòd omnia per ipsum facta
sint. Et quæ omnia? Quæ facta sunt: perinde ac si diceret,
Quòd si quid est ex natura cōdita, illud factum est à verbo:
spiritus autem quia non est illius factæ naturæ, nō factus est
ab eo. Itaque sine virtute verbi nihil factum est quod factum B
est. id est, quod est naturæ illius creatæ ac factæ. *In ipso uita*
erat, & uita erat lux hominū. Pneumatomachi, qui spiritū ne- πνευματόμ
gant deum, hanc particulā sic legunt, Et sine ipso factum est μαχοι.
nihil. deinde hoc loco facto puncto, legunt quasi ab altero
principio, Quod factum est in ipso, vita erat. & interpretā-
tur locum iuxta suam mētem, dicentes quòd hoc loco de spi-
ritu sancto Euangelista differat, dicens, Quod factum est
in ipso, hoc est, spiritus sanctus, vita erat. Hæc autem dicunt
Macedoniani, conantes ostendere spiritū sanctum esse crea- Macedo-
turam, & annumerare eum his quæ facta sunt. Nos autem niani.
non sic, sed puncto facto postquam dixit quod factum est,
nouum principium legimus, In ipso vita erat. Postquam e-
nim dixit de opificio quòd omnia per ipsum facta sint, di- C
cit postea de eius prouidentia, quòd non solum condiderit,
sed etiam ipse sit is qui vitam omnium creaturarum con-
seruet. Etenim in ipso vita erat. Non enim, inquit, suspi-
ceris quòd expers vitæ sit verbum hoc, sed in ipso vita erat.
Scio autem à sanctorum quodam particulam hanc sic le-
ctam: Et sine ipso factum est nihil quod factum est in ipso.
deinde posito signo, cœpta quæ sequuntur. Vita erat. Opi-
norque etiam hanc lectionem non malam, sed rectam habo-
re sententiam. Sanctus enim iste orthodoxe intellexit, quia si-
ne verbo nihil factum est quod factum est in ipso Omnia e-
nim quæcunque facta sunt, & condita sunt in ipso verbo in-
quam, sine ipso nō sunt facta. Deinde aliud initium erat, Vi-
ta erat, & vita erat lux hominum. Vitam Euangelista no-

D minat dominum, eò quòd cõtineat vitam omnium in se, & q̃ spiritualis vitæ conciliator fuerit omnibus ratione præditis. Lux autem, non aliqua sensibilis, sed spiritualis, quæ ipsam animam illustret. Non dixit autem quòd Iudæorum lumen duntaxat sit, sed omnium hominum. Omnes enim homines

Ratio lux nostra. secundum quod mentem accepimus, & rationem ab eo quod nos creauit verbo, dicimur illustrari ab eo. Nam ratio data nobis, secundum quam rationales vocamur, lux est, quæ ducit nos ad ea quæ sunt facienda, & quę non sunt facienda.

Et lux in tenebris lucet, & tenebræ eum non comprehenderunt. Lux, hoc est verbum dei: in tenebris, hoc est morte & errore

E apparet. Nam & in morte factus est quasi fuisset victus, ita vt cogeret hinc illum emigrare, sicut eos quos prius absorpserat. Et in errore gentili fulget prædicatio. Et tenebræ eum non comprehenderunt. Mors enim eum non comprehendit, neque error. Inuictum enim est lumen hoc, deus uerbum inquam. Quidam autem tenebras existimarunt & carnem & vitam. Verbum enim factum, in vita & carne hac fulsit. Et tenebræ, aduersaria inquam potestas, tentarunt quidem & persequutæ sunt lumen, sed inuictum & infatigabile offenderunt. Tenebræ autem dicitur caro, non quòd secundum naturam sit talis, absit, sed propter peccatum. Caro enim nihil omnino habet malum si naturaliter moueatur: sed si prꝑter naturam moueatur, & peccato seruiat, tenebræ fit & dicitur.

Fuit homo missus à deo, nomen ei Iohannes. Postquam dictum est nobis de subsistentia verbi dei ante secula: quia & de incarnatione verbi dicturus est, sermonem de præcursore in-

F terserit. Et quis alius quàm Iohannes præcursor haberet sermonem de sua natiuitate, qui præcurrit & ante natiuitatẽ domini? Dicit igitur de præcursore Euangelista, quòd fuit homo missus à deo, missus inquam à deo. pseudoprophetę enim non à deo missi erant. Cæterum quum audieris quòd missus fuerit à deo, nihil priuatum vel humanum dicere putes,

Matt. 11. Malac. 3. Angeli uirtus. Ioh. bapt. sed diuina omnia. Et idcirco etiam angelus dicitur. Angeli enim virtus est nihil proprium dicere. Item quum angelũ audieris, ne putes quòd natura sit angelus, vel ex cælo descẽderit, sed propter opus & ministerium vocatur angelus. Quia enim ministrauit prædicationi, & prænuncius fuit domini, eius gratia dictus est angelus. Propterea Euangelista subuertens quorundam opinionem qui suspicãtur Iohannem natura fuisse

ra fuisse angelum, dicit, Fuit homo missus à deo. *Hic uenit* A *in testimonium, ut testimonium perhiberet de lumine, ut omnes crederent per illum.* Hic, inquit, qui missus erat à deo, venit vt testimoniũ perhiberet de lumine. Deinde ne quis existimet quòd huius testimonio opus habuerit ad gloriam vnigenitus, quasi aliqua ex parte inops, idcirco addidit q̃ venit testificaturus de filio dei: nõ quòd illius testimonio habeat opus, sed vt omnes credant in illũ. Num & omnes crediderũt? Minime. Quomodo igitur inquit Euangelista, vt omnes credant? Quomodo? Quantum in illo erat, propterea testificabatur, vt omnes trahat. Quanuis autẽ quidã diffidant, non tamen ideo ille reprehẽdendus: quoniã & sol in hoc lucet vt oẽs illuminet: at si quis in caliginosa quadã domo se incluserit, & iubare nõ fruatur, quid hoc ad solẽ? Sic igitur & hoc loco mis- B sus quidem fuit Iohannes, vt omnes credant: quanuis autem euenerit cõtrarium, ille in causa non est. *Non erat ille lux illa, sed ut testaretur de luce.* Quandoquidem, vt sæpe fieri solet, qui testatur, maior est eo cui testimoninm perhibet: ne existimes quòd & Iohannes testificans Christo, maior illo fuerit, malam suspicionem illam interimens inquit, Non erat ille lux illa. Sed dixerit quispiam: Igitur non erit vel Iohannes, *Sãctꝰ qui-* vel quispiam sanctorum vocandus lux? Lucem vtique recte *dem lux nũ* dixerimus vnumquemq; sanctorum, sed lucem illam cum ar- *cupari põt* ticulo neutiquam dicemus. Vnde si quis tibi dixerit, Iohan- *non autẽ* nes lux est? annue. Si autem interrogarit, nunquid Iohannes *lux illa.* lux illa est? dic, non. Non enim ipse proprie lux est, sed lux per participationem, habens fulgorem à vera luce. *Erat lux* C *illa lux uera, quæ illuminat omnem hominem uenientem in mundum.* Dicturus est de incarnatione vnigeniti, quòd venerit in propria, quòd caro factus sit: ne igitur quis suspicetur quòd nõ fuerit antequã incarnaretur, eius gratia subuehit mentem nostram in substantiam quę vltra omne principiũ est, & inquit. Erat etiam antequam incarnaretur, lux vera. Et per hoc Photini & Pauli Samosateni subuertit hęresim, qui docent in suis *Photini & Pauli Samosateni hæresis subuertitur.* dogmatibus vnigenitum tunc cœpisse, quando de Maria natus est, & ante hoc non fuisse. Audi & tu Ariane, qui negas verum deum filium dei, quid dicat Euangelista: Erat lux illa vera. Et tu quoque Manichæe, qui dicis quòd simus creaturæ opificis diaboli, audi, quia lux illa vera illuminat omnẽ hominem. Si igitur malignus ille opifex tenebræ est, nullum

Dvtiq; illuminat: atque ita veræ lucis creaturę ſumus. Et quomodo, inquit, illuminat omnem hominem, quum videamus tam multos obtenebratos? Quantum ad ipſum attinet, illuminat omnes. Dic enim, obſecro, nónne omnes rationales ſunt? nónne omnes natura ſcientes bonum? num ſecus habet res? nónne omnes habent virtutẽ ex creaturis cognoſcendi creatorẽ? Et ita ratio data nobis, & natura nos inſtruẽs, quę & naturalis lex vocaẽ, hęc vocata eſt lux nobis à deo data. Quòd autem quidam ratione vſi non ſunt, hi ſeipſos obtenebrarũt. Nõnulli hanc dubitationem ita ſoluunt: Illuminat (inquiũt) dominus omnem hominem venientem in mundum: hoc eſt eos qui ſunt in ſtatu meliori, & dantes operam vt illuminetur anima ſua, neque illam inornatam & turpem eſſe ſinentes. *In mundo erat, & mundus per ipſum factus eſt, & mũdus eum non cognouit.* In mundo erat, ſicut deus vbiq; præſens. Quin & propter prouidentiam, & conſeruatiuã vim qua omnia cõſeruat, dicendus eſt in mundo eſſe: quanuis cum hoc, inquit, dico quòd in mundo fuerit, quoniam neque mundus ipſe fuiſſet, niſi ille ipſum condidiſſet. Vbique ipſum oſtendit opificem: partim vt Manichæi inſaniã reprimeret, qui dicit malignum opificem produxiſſe omnia: & Arium confutaret, qui dixit filium dei eſſe creaturam: partim vt omnem hominem induceret vt confiteatur factorem, & non ſeruiat creaturis, ſed adoret conditorem. At mundus, inquit, eum non cognouit: hoc eſt, promiſcuus ille populus, qui mundanis addictus eſt negociis. Mundus enim ſignificat quidem & vniuerſum hoc ſicut hoc loco dictum eſt quòd mũdus per ipſum factus eſt. ſignificat autem & eos qui mundana ſapiunt: ſicut hic dicit quòd mundus eum non cognouit, hoc eſt terreni homines, quoniam ſancti omnes & prophetæ agnouerunt. *In propria uenit, & proprii eum non receperunt.* Hoc loco manifeſtiſſime ingreditur ſermonem de incarnatione: & eſt totus ſententię contextus is, Erat quidem abſque carne lux vera in mundo, & non agnoſcebatur: deinde in propria venit cum carne. Propria autem eius, vel totum mundum intelige, vel Iudæos, quos elegit vt funiculum hæreditatis, & vt portionem peculiumque ſuum. Et proprij eum non receperunt, vel Iudæi, vel cæteri homines qui ab eo conditi. Igitur quemadmodum deplorat dementiã hominum, ita & admiratur miſericordiam domini. Qui proprij eius, inquit, erant, nõ omnes

Ratio & natura, lex dicitur naturalis

Manichæi & Arii hæreſes.

Mundus.

omnes receperunt eum. Nullũ dominus neceſſitate cogit & attrahit, ſed volũtatem reliquit & electionem. *Quotquot autem receperunt eum, dedit eis poteſtatem fieri filios dei, his qui credunt in nomine eius.* Siue ſerui, ſiue liberi, ſiue pueri, ſiue ſenes, ſiue Barbari, ſiue Græci, quotquot receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios dei fieri. Qui autem ſunt illi? Hi qui credũt in nomine eius, hi ſcilicet qui ſuſcepto verbo lucẽ veram per fidem receperunt, & declararunt: cuius gratia nõ dixit, quod fecerit eos filios dei, ſed quod poteſtatem dederit eis filios dei fieri. Cuius gratia? audi: Quia nõ ſufficit ad cuſtodiam puritatis, baptizari, ſed & multo ſtudio eſt opus vt imago adoptionis in filium dei, figurata in baptiſmate, incõtaminata ſeruetur: idcirco multi quidem in baptiſmo gratiã receperunt adoptionis, per ignauiam autem non fuerunt filii dei vſque ad finem. Fortaſſis autem quis etiam hoc dixerit, quod multi recipiunt eum per hoc quod ſolum credunt, quales ſunt qui dicuntur catechumeni, nondum autem facti ſunt filii dei. poteſtatem autem tunc habent, quum voluerint baptizari, & hanc gratiam conſequi, adoptionem inquam in filios. Dicet autem quis & hoc: Quãuis in baptiſmo adoptionis beneficium accipiamus, tamen perfectam in reſurrectione accepturi ſumus, & perfectiſſimam adoptionem tunc recepturos nos ſperamus: ſicut & Paulus inquit, Quia adoptionem filiorum accipimus. Quapropter & hic euangeliſta non dixit, Quotquot receperunt eũ, fecit eos filios dei: ſed, dedit eis poteſtatem filios dei fieri, hoc eſt, dedit vt in futuro ſeculo gratiam illam ſuſcipiant. *Qui non ex ſanguinibus neque ex uoluntate carnis, neque ex uoluntate uiri, ſed ex deo nati ſunt.* Comparationem quodammodo facit diuinæ & carnalis generationis, non abſurde reducens nobis in memoriam carnales partus, vt agnita vilitate & humilitate carnalis generationis per comparationem, ad diuinam gratiam curramus. Dicit igitur, Qui non ex ſanguinibus nati ſunt, menſtruis ſcilicet. Ex illis enim embryo nutrimentum habet & incrementum. Dicunt autem quod & ſemen primum ſanguinis naturam abiiciat, & deinde in carnem & aliam diſpoſitionem transformetur. Quia autem probabile eſt quoſdam dicturos quòd & natiuitas Iſaac fere talis fuerit, quali generantur credentes in Chriſtum (etenim Iſaac non ex ſanguinibus natus eſt: defecerant enim Saræ menſtrua)

Neceſſitate nullí infert deus

Gala. 4.

Gene. 18

D itaque quia possibile est quosdam talia suspicari, subdit, Neque ex voluntate carnis, neque ex volũtate viri. Etenim quãuis natiuitas Isaac non fuerit ex sanguinibus, erat tamen ex voluntate viri. Voluit enim vtique vir generare sibi puerum de Sara. Ex voluntate autem carnis, sicut ex Anna Samuel.

Gene. 21. Dixerit enim quis Isaac ex volũtate viri, Samuelem verò ex
1. Reg. 1. voluntate carnis, hoc est Annæ. Sitiuit enim (inquit) vt posideret filium sterilis ista. Fortassis autem ambo ex vtrisque. Quod si & aliud quid volueris discere, audi: Carnalis coitus vel fit a naturali ardore (sæpe enim quis calidioris complexionis est, & inde ad coitum est propensior) & hoc appellat voluntatem carnis: vel propter malam consuetudinem, & intemperantiam dietæ, impetus coeundi violentior fit, & illum nominat voluntatem viri, quod non sit ex naturali constitutione, sed opus sit virilis intemperantiæ. Fortassis autem quia mulier interdum inuenitur ad coitum propensior, interdum vero vir: per voluntatem quidem carnis. intellexit mulieris: per voluntatem autem viri, viri lasciuiã significauit. Intelliges autem recte per voluntatem carnis, cõcupiscentiam incendentem ad coitum carnem: per voluntatem autem viri, congressum ac copulam concupiscentis, qui operis est principium. Posuit autem ambo, quia multi concupiscunt quidem, at non statim a concupiscentia abstrahuntur, sed imperant illi, & in opus non labuntur. Cæterum qui vincuntur, illi primum a carne & titillante concupiscentia succensi concitantur vt coitum velint. Igitur recte adiunxit Euangelista voluntatem carnis voluntati viri, quia coitũ natura præcedit concupiscentia, & in copula necessario præcedunt vtraque. Hæc omnia dicta sunt propter eos qui multa sæpe interrogant stulte, quoniam proprie dicendo vna ex omnibus illis sententia declaratur, ipsa, inquam, carnalis generationis quæ consummatur, clarior manifestatio. Quid igitur plus habemus nos, qui in Christũ credimus, quam Israelitæ in lege? Etenim & illi dicebantur filii dei. Magnum sane inter nos & illos discrimen: quoniam lex in omnibus habebat vmbram futurorum, neque adoptionem filiorũ dei dabat Israelitis, sed quasi in figura & typo: nos autem secundũ veritatem, accepto spiritu dei per baptisma, clamamus, Abba pater. Sicut autem illorum baptisma in vmbra & in figura erat, ita & adoptionem quoq; nostrã prefigurabat, propterea quãuis vocat

Quid discriminis inter nos & Israelitas, dũ filii dei utrique dicimur.

Hebr. 10
Gala. 4.

quãuis vocati fuerint filii, hoc tamen cõtigit eis in vmbra, neque in veritate eandem filiorum adoptionem habuerunt, quã nos nũc per baptisma. *Et uerbum caro factum est.* Postquam dixit quod nos credentes in Christum, si voluerimus, efficiamur filii dei: subinfert nunc & causam tanti boni. Dicit enim. Vis discere quid conciliarit nobis hanc adoptionẽ in filios? Quia verbum caro factum est. Quando autem audieris quòd verbum caro factum est: ne opineris quòd a sua natura destiterit, & in carnẽ versum sit. neq; enim deus fuisset, si versum & alteratum fuisset: sed manẽs quod erat, factũ est quod non erat. Apollinarius autem Laodicenus hinc hæresim excitauit. Dogma enim eius erat, dominum & deũ nostrum non susceptisse perfectam hominis naturam, videlicet corpus cum anima rationali: sed carnem solam mentalis & rationalis animæ expertẽ. Quid enim opus habebat anima. inquit, qui habebat deitatem, quæ gubernabat corpus, sicut nos habemus animam corpus nostrum dirigẽtem? Habebat autem ansam, vt existimabatur, ex præsenti dicto, Et verbũ caro factum est. Nõ enim, inquit, dixit, Et factum est homo: sed, caro. & ita non suscepit animam quæ habet mentem ac rationem, sed carnem absque mente & ratione. Ignorabat autem miserabilis ille quòd scriptura plerũque a parte totũ nominet, vtpote commemoratura totum hominem, a parte, animam scilicet, ipsum nominat: vt, Omnis anima quæ non circũciditur, occidatur. Ecce enim pro eo quod est omnis homo, dicit partem, animam scilicet. Et iterum a carne nominat totum, vt quãdo dicit, Et videbit omnis caro salutare dei. Dicere enim volẽs omnem hominem, carnis nomine vsus est. Sic & euangelista pro eo quod est, verbum homo factum est: dixit, verbum caro factum est: a parte totum hominem nominans, ex anima & corpore constitutum. Fortassis autem quia caro a diuina natura alienior est, volens Euangelista significare immensam dei misericordiam, carnis meminit, vt ineffabilem eius benignitatem obstupescamus, quod propter nostram salutẽ, alienum a natura sua, & omnibus modis peregrinum, carnem dico, assumpserit. Anima enim cognationẽ quandam habet cum deo, caro autem nullo modo communicat: & idcirco opinor Euangelistam hoc nomine vsum: non quod per omnia expers sit assumptionis, sed ad maiorẽ ostẽsionem mirandi & stupendi sacramenti. Nam si non assumpsisset

Apollinarius Laodicẽsis hæreticus.

Gen. 18.

Psal. 64.
Luc. 3.

D pfisset animam humanam verbum incarnatum, incurabiles
forent animæ nostræ. Nã quod nõ assumpfit, nõ sanauit. Et
quã ridiculũ, quũ anima prior ægrotarit (illã enim, cũ crede
Gen.3. ret sermonibus serpẽtis, decipereturq; in paradiso, vt domi-
nam & reginam sequuta est manus, & fructum attigit) si re-
linqueretur domina, & non assumeretur, nec curaretur: assu-
meretur autem & sanctificaretur & curarẽt caro. Verum Ap
pollinarius valeat: nos autem quãdo audimus quod verbum
caro factum sit, credimus quod totus homo factus? quando-
Scriptu- quidem scripturæ mos est & carnem, & animam, vt a parte,
ræ mos. totum hominem nominare. Cõuincitur autem & Nestorius
Nestorius ex hoc dicto. Dicebat enim ille quod non deus verbum fue-
E rit homo ille conceptus ex sanctissimis sanguinibus sanctæ
virginis, sed peperit quidem virgo hominem: iste autem ho-
mo gratiam assequutus in omni virtutũ genere, habuerit ver
bum dei sibi coadunatum, quod potestatem ei dederat cõtra
immundos spiritus: atque ita dicebat duos filios, vnum virgi
nis Iesum hominem, & alium filium dei, qui adunatus quidẽ
fuerit homini inseparabiliter, sed per habitum & gratiam &
charitatem, quemadmodum & in alio virtutibus prædito ho
mine. Hæc ille, sua sponte ad veritatẽ surdus, Nam si volui-
set, audiuisset vtique & beatum Iohannem Euangelistam di
centem, Verbum caro factum est. Nonne manifeste hic con
uincitur? Ipsum enim verbum factum est homo. Non dixit
F quod inuento homine virtutibus prædito, illi se adiunxerit,
sed factum est ille ipse homo. Confutantur insuper & Euty
Eutyches ches & Valẽtinus & Manichæus hoc loco. Illi enim dixerũt
Valẽtin⁹ quod apparuerit homo iuxta apparentiam. audiant igitur,
Manichæ Verbum caro factum est, non dicit quod apparenter fuerit
us. caro, sed quod fuerit veritas & substantia, & non phantasia.
Absurdum enim & stultum esset credere quod quum sit & di
catur filius dei, mentiatur incarnationem. In hunc se modũ
mendax phantasia semper ostentat. *Et habitauit in nobis.*

Quoniam supra dixerat, Verbum caro factum est: vt ne qs
suspicetur quod vna natura facta sit Christus, ideo subdit, &
habitauit in nobis: vt ostẽdat duas naturas, nostram scilicet
ac verbi. Nam sicut alterius naturæ est tabernaculum, & al-
terius is qui inhabitat in eo: ita & verbum in nobis habita-
re dicitur, hoc est in nostra natura, & alteri⁹ est naturæ q̃ sit
Armenii. nostra. Confundantur Armenii, qui vnam colunt naturam.

Discimus

Discimus igitur per, Verbũ caro factum est, quod ipsum ver A
bum homo factum est: & quum sit filius dei, factum est filius Deipara.
mulieris, quæ proprie Deipara dicitur, eo quod genuerit de-
um in carne. Per hoc autẽ quod dicit, habitauit in nobis, di-
scimus duas naturas credendas in Christo. Nam & si vnus
sit secundum hypostasin, hoc est secundum personam: secun
dum naturas tamen duo, deus videlicet & homo. Diuina au
tem natura & humana non fuerunt vna, etiamsi apud vnum
videantur, Christum dico. *Et spectauimus gloriam eius uelut*
unigeniti a patre, pleni gratia & ueritate. Postquam dixit q̃
caro factum sit, subdit nunc, Et spectauimus gloriam eius,
quum videlicet esset in carne. Etenim quum faciem Mosi ex Exo.34.
colloquio dei factam clarioré Israelitæ videre nequiuerint,
multo magis apostoli nudæ deitatis vnigeniti capaces non B
fuissent, nisi per carnem apparuisset. Spectauimus autẽ glo-
riam, non talem qualem habebat Moses, vel cum qua gloria Exec.10.
Cherubim & Seraphim prophetæ apparuerunt, sed talẽ glo
riam, qualem decuit esse vnigeniti a patre, quæ illi naturali-
ter inest. Nam velut, hic non similitudinis, sed conformatio
nis & determinationis indubitatæ verbum est: sicut cũ regẽ
videmus cum gloria magna venientem, dicimus quod velut
rex prodeat, hoc est, quod vere sit rex: ita etiam hoc loco in-
telligere debes, velut unigeniti, quòd gloria quam spectaui-
mus, reuera fuerit gloria filii. Pleni gratia & veritate. Gratia
quidem plenus, secundum quod sermo eius gratiosus erat, vt
sic dicã iuxta Dauid, Diffusa est gratia in labiis tuis. Et euã- Psal.44.
gelista, Admirabantur omnes super sermonibus gratiæ qui Mat.7.
procedebant ex ore eius. Et omnibus sanctis conferebat, pro- C
ut congruebat eis. Veritate autem plenus erat, secundum q̃
ea quæ prophetæ & moses ipse vel dicebant vel faciebant, fi
guræ erant per omnia: at quæ Christus faciebat, dicebatq;,
plena erant veritate, quũ esset ipsamet gratia, & ipsamet ve-
ritas, aliisq; suppeditaret eã. Vbi autẽ spectarũt? Quidã suspi- Mat.17.
cãt q̃ fortassis in mõte Thabor. Fortassis autẽ & hoc verũ est
q̃ nõ solũ in mõte, sed etiã in oĩb⁹ quæ dicebat & faciebat,
spectabãt gloriã eius. *Iohãnes testatur de ipso, & clamauit di-*
cẽs: Hic erat de quo dicebã, q̃ post me uẽtur⁹, ante me factus est, quia
ante me fuit. Frequenter Iohannis testimonium assumit euã Mat.3.
gelista, nõ vt dominum fide dignũ faciat ex verbis serui, sed Mar.3.
quia turbæ magnã de Iohãne opinionẽ habebãt, ei⁹ gratia

in te-

D in testimonium Christi assumit Iohannẽ, qui apud illos magnus nominabatur, & super omnes alios esse credebatur. Verbum autem, clamauit, magnam fiduciam & libertatem Iohannis ostendit. Non enim in angulo, sed magna cum libertate clamabat de Christo. Quid autem dicebat? Hic erat de quo dicebam. Iohannes etiam antequàm videret Christum, testificabatur de illo: idque singulari dei voluntate, vt ne videatur gratificans personę Christi, de eo honestiora testari. ideo dicit, de quo dicebam, hoc est, etiam priusquàm viderẽ eum. Qui post me venturus, manifeste quàtum ad natiuitatis tem-
Lucæ. 1. pora. Sed enim mensibus prior fuit præcursor Christi secundum natiuitatem in carne. Hic ante me fuit, hoc est, venera-
Arianorũ bilior & glorioſior me fuit. Quare? Quia & prior me erat, se-
hæresis. cundum deitatem. Ariani autem stultè interpretati dictum
E hoc sunt. Volentes enim demonstrare quòd filius dei non sit genitus à patre, sed fuerit sicut vna aliarum creaturarum, dicunt, Ecce Iohannes testatur de eo, Ante me fuit, hoc est, ante me fuit & cõditus est à deo sicut vna creaturarum. Redarguuntur autem male intelligentes dictum, ex eo quod sequitur. Quæ enim sententia apparet si dicatur, Hic, Christus sci licet, ante me, hoc est, priusquàm ego, conditus est, eo quòd prior me fuerit? Omnibus enim modis stultum est dicere quòd illum creauerit deus prius, eo quòd prior me erat: sed contrarium magis dicere oportebat: quia hic prior me est, ideo ante me fuit, hoc est, conditus est. Et hæc quidem Arianorum sunt dicta. Nos autem orthodoxe intelligimus quòd qui post me venturus erat, iuxta natiuitatem in carne ex vir-
F gine: ante me fuit, hoc est glorioſior & dignior me fuit, propter miracula quæ circa ipsum acciderunt in partu, in educatione, in sapientia. & merito hoc. Etenim prior me erat secũdum natiuitatem diuinam ex parte, quanuis post me venerit secundum aduentum in carne. *Et de plenitudine eius accepimus omnes, & gratiam pro gratia.* Et hæc præcursoris verba sunt, dicentis de Christo quòd nos & prophetæ omnes de plenitudine eius acceperimus. Maiorem enim gratiã habet, quàm qui spiritu afflabantur homines. Nam fons omnis boni & omnis sapientiæ ac prophetiæ existens, superefluit, & dat sẽ omnibus dignis, & effluens plenus manet, ac nunquàm exhauritur. Gratiam autem accepimus, noui scilicet testamenti, pro gratia veteris legis. Et quoniam testamentum illud antiqua-

lud antiquatum est, pro eo nouũ accepimus. Et quomodo, in- A
quit, nominauit gratiam vetus testamentum? Eo quòd Iudei, gratia in filios adoptati & recepti fuerunt. Dicit enim, Non quia vos multi estis, sed propter patres vestros vos elegi. Patres quoque gratia susceptí fuerunt, & nos ex confesso gratia sumus saluati. *Quia lex per Mosen data est, gratia & ueritas per Iesum Christum facta est.* Interpretatur nobis quomodo acceperimus gratiam magnã pro parua gratia, & dicit quòd lex quidem per Mosen data sit, quũ vteretur deus mediatore ho- *Nouũ te-*
mine Mose. Nouum autem testamentum gratia quidem no- *stamẽtũ et*
minatur, eo quòd largitus sit nobis deus non sòlum peccato- *gratia &*
ram remissionem, sed & filiorum adoptionem. Veritas autem *ueritas ap*
vocatur, eo quòd quæcunque patres olim in figura vel vide- *pellatur.*
runt vel loquuti sunt, ea clare hic prædicarit. Nouum igitur B
inquàm testamentũ, quod & gratia nominatur & veritas, datum est nõ per mediatorem aliquem hominem vilem, sed per filium dei. Et vide quomodo de veteri dicit, Datum est per Mosen. Minister enim & subditus ille erat. De nouo autem testamento non dixit, datum est, sed factum est: vt ostendat à domino nostro Iesu Christo, velut domino, nõ seruo, factam & ad finem perductam gratiam ac veritatem. Nam lex qui- 1. Ioh. 4.
dem data est à deo, mediatore Mose: gratia autem facta est, non data, per Iesum Christum. Factum esse, authoritatẽ quãdam sonat: datum verò, ministerium indicat. *Deum nemo uidit unquam. Vnigenitus filius, qui est in sinu patris, ille enarrauit.* Quoniam dixerat quòd gratia & pax per Iesum Christum facta, istucipsum volens adstruere, dicit. Nihil incredendum di C
xi. Nam Moses quidem neque deum vidit, sicut neque alius quispiam: nec potuit nobis manifestam & liquidam de illo narrationem dicere: sed quum esset seruus, minister fuit solũ legalis literæ. Christus autem qui est filius, & vnigenitus, & in sinu paterno est, nõ solum illum videt, sed etiam omnibus hominibus de illo annunciat: atque ita, quia filius est, & patrem videt, & in sinu eius est, merito gratiam & veritatem nobis dedit. Cæterum dixerit hic fortasse quispiam: quomodo hoc loco discimus quòd nullus viderit deum, quum prophe- *Esa. 6.*
ta dicat, Vidi dominum? Vidit quidem propheta deum, at nõ *Gen. 23.*
ipsam substantiam, sed similitudinem & apparentiam quandam, sicut capere poterat. Et alius iterũ in alia figura vidit, & alius in alia. Vnde scilicet non ipsam veritatem viderunt?

non

D non enim diuersis futuris illam vidissent, quæ simplex est & infigurabilis. Quin neque angeli vident dei substantiã, quãuis dicantur videre faciem eius. Hoc enim totum indicat, semper deũ eis apparere. Filius igitur ex õnibus hominibus solus videt patrem, & enarrat illum. Sinum autem audiens paternum, non suspiceris aliquid corporale de deo. Euangelista enim volens nobis indicare filium patri esse coęternum, ac verum & inseparabilem, huius nominis mentionem fecit. *Et hoc est testimonium Iohannis, quando miserunt Iudæi ex Hierosolymis sacerdotes & leuitas ut interrogarent eum, Tu quis es? Et confessus est, & non negauit. Et confessus est, non sum ego Christus.* Dixit superius quòd Iohãnes testetur de illo: & quũ interfuit quid testatus sit Iohannes de Christo, nempe quòd hic ante me fuit, & quòd nos omnes & prophetæ de plenitudine eius acceperim⁹, subdit, Et hoc est testimoniũ. Quale? Quod superius dixit, Ante me fuit, &c. Sed & quæ deinceps dicit, non sunt Christi, & hæc testimonia sunt Iohannis. Porro Iudæi ad Iohannem miserant præstantiores quos habebant, sacerdotes videlicet & leuitas, eosq; Hierosolymitanos, quòd illi, vtpote sapientiores, persuaderent Iohanni per adulationem vt confiteretur se esse Christum. Vide autem quàm finistra sit illorum mens. Non interrogant eum statim, Tú ne es Christus, sed, tu quis es? Verum ille cognita eorum malignitate, non dicit quis sit, sed confitetur, non sum Christus: ad scopum vtique illorum respiciens, & vndequaque illos ad credendum alliciens quòd alius sit Christus, quem ipsi putant vilem, & ex vili patre, fabro videlicet, & contempta patria, nempe Nazareth, ex qua nihil boni esse credebant. Atqui de præcursore ipso magnam habebant opinionem, eo quòd natus erat ex patre sacerdotum principe, & vitam angelicam & quasi materiæ expertẽ ageret. Vnde iuste admiramur Deum, quomodo per illa ipsa per quæ illi gloriæ Christi nocituros se putabant, impediuntur. Nam interrogabant quidem Iohãnem, vt fide dignum, quò testimonium illius, suæ in Christum incredulitati prætexant, si quidem non confessus fuisset illum Christum. Verum secus euenit, & contra eos testimonium versum est. Etenim eum, quem pro fideli habebant, inueniunt præclara testari de Christo, & non sibiipsi honorem arrogare. *Et interrogauerunt eum, Quid ergo? Helias es tu? Et dicit, Non sum. Et tu propheta ille? Et respondit, Non. Dixerunt ergo ei, Quis*

Sinus paternus quis intelligatur.

es, ut responsum demus his qui nos miserunt? Quid dicis de teipso? Ait, Ego uox clamantis in deserto, dirigite uiam domini, sicut dixit Esaias propheta. Heliam existimabant venturum veteri traditione persuasi: vnde quærũt num sit Helias, eò quòd & vita eius simílis erat vitæ Helię. Negat igitur & hoc. Prophe ta es tu? Negat hoc etiam, tametsi propheta esset. Et qũomodo igitur negat? Quomodo? Quia non interrogauerunt eum, Propheta es? sed, propheta ille es? facta interrogatione cũ articulo, hoc est, propheta ille qui expectabatur, de quo dixit Moses, Prophetã susciabit vobis dñs deus. Nõ negauit itaq; Iohannes se prophetã esse, sed prophetam illum qui expecta batur. Quia enim audierant Mosen dicentem prophetam su scitandum, sperabant propter occasiones quasdam hunc futurum illum prophetam. Deinde iterum instant. Dic nobis, quis es, Tunc respondit eis, Ego vox clamantis in deserto. Ego, inquit, sum, de quo scriptum est, Vox clamantis in deserto. Nisi enim adieceris, de quo scriptum est, absurda quædam videretur sermonis constructio. Quid autem clamatis? Dirigite viam domini. Seruus, inquit, sum, & vias præparo domino corda vestra. Proinde illa facite recta dolosi vos & obliqui, & facite æqua, ita vt dominus Christus per vos iter faciat. Post hęc inducit Esaiam testem. Nam quum magnifica dixisset de Christo quòd dominus esset, ipse vero serui & præconis suscepisset opus, confugit ad prophetam. Fortassis autem quis sic exposuerit, Ego vox clamãtis, hoc est, ego sum vox Christi clamantis, id est, veritatem manifeste annũciantis. Omnes enim qui in lege erant, submisse & humiliter sonabant, vtpote qui nondum peruenerant ad tempus euangelicæ veritatis. Et hæc sane erat vocis ruditas in Mose, quia lex obscura erat, & nõ manifesta. Christus autem quum sit veritas ipsa, & annunciet nobis omnia quæ patris, clamans est. ideo Iohannes dicit, Ego sum vox verbi clamantis, versans in deserto. Deinde sequitur aliud principium, Dirigite viam domini. Merito autem dicitur Iohannes vox, eo quod præcursor erat Christi, sicut & vox verbum præcurrit. & vt manifestius dicam, Vox quidem est spiritus inarticulatus, qui à pectore egreditur: quando autem lingua articulatur, tunc fit verbum. Primum igitur vox, & deinde verbum. Prior Iohannes, & deinde Christus secundum aduentum in carne. Et baptisma quidem Iohannis non erat articulatum,

Esa. 40.

Deut. 18.

Vox, spiritus inarticulatus.

non

D non enim fiebat in spiritu: Christi vero articulatum erat. Nihil enim vmbrarum vel figurarum continebat, sed fiebat in spū. *Et qui missi fuerāt, erāt ex phariſæis, ac dixerunt ei, Cur ergo baptizas, ſi tu non es Chriſtus, neque Helias, neq; propheta?* Postquàm per adulationem nō potuerunt eum ad suas partes trahere, atrocioribus & minacibus verbis terrent, vt diceret quod volebant, & cōfiteretur se esse Christum. Quid igitur baptizas? dicentes: Quis tibi hāc dedit authoritatem? Ostenditur autem ex hoc sermone, illos alium putasse esse Christū, & alium qui expectabatur prophetam. Dicūt enim, Si tu non es Christus, neque propheta ille: alium intelligentes Christum, & alium prophetam illum, male sentientes. Nam propheta ille, ipse est Christus & deus noster. Hęc autem omnia
E dicebant, sicut dixi, vt vrgerent eum quòd confiteretur se esse Christum. Immō si veriora dicere licet, quasi inuidentes eius gloriæ, eum interrogant. Ideo non quærunt num ipse sit Christus: sed, tu quis es? quasi dicentes, quis es tu, qui tale opus attentas, baptizans & purificans confitentes? Et enim neque Iohannem apud multos pro Christo haberi Iudæi mihi velle videntur, sed ex liuore & inuidia interrogare eum, tu quis es? Maxime igitur maledicti Iudæi, & vere progenies viperarum, qui Iohannem quidem baptizantem acceperunt: postquàm autem baptizati sunt, ingrati fuerunt. *Respondit eis Iohannes, dicens, Ego baptizo in aqua: sed medius uestrum stat, quem uos nescitis: ipse est qui post me uenturus est, qui ante me fuit, cuius ego non sum dignus ut soluam eius corrigiam calceamenti.* Vi
F de & mansuetudinem & veritatem sancti. Mansuetudinem quidem, eò quòd nihil asperum ad eos loquitur, quanuis insolentes essent. Veritatem autem, quia liberrimus testis erat gloriæ Christi, neque domini gloriam occultabat, vt sibi nobilitatem pareret: sed confitebatur, Ego quidem baptizo imperfecto baptismo: nam in sola aqua, non habente peccatorum remissionem, sed præparante ad susciepiendum spirituale baptisma, quod donat remissionem peccatorum. Medius autem vestrum stat, quem vos nescitis, Nam dominus multitudini se miscuerat, & ignorabatur quis esset, & vnde. Fortassis autem quispiam dixerit quòd & alio modo medius steterit inter pharisæos dns, sed ignorarint eum. quia enim videbantur scripturas edidicisse, quibus annunciatus fuit dominus, medius fuit inter eos, hoc est, in cordibus eorum: sed ignorabāt

rabāt eū, tanquàm non intelligentes scripturas, quanuis cor- A
dibus illas tenerent. Fortassis autem & secundum quòd me- 1. Tim. 2.
diator dei & hominum fuit dominus, medius stetit inter pharisæos, conciliare illos volens deo, sed ignorabant eum. Continue autem ponit hoc, qui post me venturus est: ostendens quòd neque perfectū suum sit baptisma, sed tantum præuium ad spirituale baptisma. Ante me fuit, hoc est, dignior & gloriosior, in tantum vt ego me non ausim numerare vel in vltimis eius seruis. Soluere enim calceum, extremi ministerij est: Scio autem me apud sanctorum quendam etiam hanc legisse expositionem, Calceus semper sumitur ad peccatricem carnem, & corruptioni subditam: corrigia autem vt vinculum peccatorum. Igitur Iohannes in aliis quidem qui ad se egrediebantur, & confitebantur, poterat soluere corrigiam peccatorum. Vinculis enim suorum peccatorum cōstricti ad ipsum egrediebantur. Et per hoc quod vocabat eos ad pœnitētiam, viam præparauit eis ad hoc vt perfectè corrigiam illam, & calceamentum peccati abiiciant: in Christo autem non inueniens corrigiam, hoc est vinculum peccati, merito neque soluit, neque soluere potuit. Quomodo enim soluisset, in quo Esa. 53.
non inueniebat? Peccatum enim non fecit, neque inuētus est dolus in ore eius. Calceamentum autem, est aduentus domini ad nos: corrigia autem eius, modus incarnationis, quo verbum dei vnitum & quodammodo colligatum. vtique hunc modum soluere impossibile est. Quis enim posset soluere, quomodo deus corpori colligatus sit? *Hæc in Bethania facta sunt trans Iordanem, ubi erat Iohānes baptizans.* Quare dixit q̄ C
hæc in Bethania facta sint? Vt ostendat magni præconis li- Bethababerratem, quòd non in domo, neque in angulo, sed circa Iordanem in media multitudine hæc de Christo prædicauerit. ra.
Sciendum autem quòd exemplaria emendatiora habent, in Bethabara. Bethania enim non trans Iordanem est, sed prope Hierosolymas. *Postero die uidet Iohannes Iesum uenientem ad se, & ait, Ecce agnus ille dei, qui tollit peccata mundi.* Sæpe dominus venit ad præcursorem. quare? Vel omnino quòd sicut vnus ex multis & ipse à Iohanne baptizaretur: & ne putent quidā quòd quasi peccatis obnoxius, æqualiter cum aliis baptizatus sit, idcirco iterum venit, dans Iohanni occasionem corrigendi hāc opinionē. ideo & Baptista dicit, Ecce agnus dei, qui tollit peccata mundi. Nā qui tam pur⁹ est, vt & alio-

Drum peccata tollere & abolere valeat, manifestum quòd non acceperit æqualiter cum aliis confessionis baptisma. Exquire autem diligenter hoc dictum, Ecce agnus dei: quia fermo est ad cupientes & quærentes videre illum agnum qui ab Esaia prædictus est. Ecce, inquit, qui quæris, ille agnus ecce adest. Probabile enim multos in prophetico libro Esaię edoctos quæsiuisse quisnam ille agnus esset. Igitur Iohannes demonstrat eum. Non dixit autem, agnus: sed dixit, ille agnus. Nam multi quidam agni, sicut & multi Christi: sed ille est verus agnus qui à Mose figuratur, & ab Esaia prædicitur. Porro agnus dei dicitur Christus, siue quòd deus acceperit mortem Christi pro nostra salute, siue quòd deus tradiderit illum pro nobis ad mortem: quemadmodum dicere solemus, sacrificium hoc illius est: hoc est, ille sacrificium hoc obtulit. Sic igitur & dominus dicitur agnus dei, eo quòd deus pater propter charitatem suam erga nos, illum dederit ad mortem. Nō dixit autem, qui abstulit peccatum: sed, qui tollit in præsenti peccata nostra. Quotidie enim tollit peccata nostra, & aliorum quidem per baptismū, aliorū aūt per pœnitentiā. Et agni quidem qui in veteri lege immolabantur, nullius peccatum omnino abolebant: hic autem totius mundi peccatum tollit è medio, & abolet. Quare autem non dixit, peccata, sed peccatum. Fortasse quidem per hoc quòd dicit peccatum, in genere dixit, & de omnibus. Sicut enim dicere solemus, defecit homo, hoc est, omnis humanitas, à deo: ita & hoc loco dicens peccatum, omnia peccata significauit. Fortassis autem, quia inobediens fuit homo deo, & in varias affectiones incidit: peccatum mundi, inobedientia fuit, quam è medio abstulit dominus, factus obediens vsque ad mortem, & cōtrariam cōtrario sanās. *Hic est de quo ego dicebā, Post me uenit uir, qui ante me fuit: quia prior me erat.* Superius quidem iis qui à pharisæis venerant, Iohānes dicebat, Medius vestrum stat, quem nescitis, quia ante me fuit. nunc digito ostendit illum, & manifestat ignorantibus, Hic est ille de quo testificabar, inquit, pharisæis, q̄ ante me fuerit, hoc est dignior me & insignior. Quare? Quia prior me erat. Audi Ari, non dixit, prior me conditus est, sed erat. Audi & tu Pauli Samosateni secta, quòd nō à Maria esse cœperit dominus, sed præcursore prior fuerit secundum substātiam suam, quam ante secula habuit, quoniam si, quēadmodum vos nugamini, dominus à Maria initiū sūæ substantiæ

Quare Christus agnus dei dicatur.

Esa. 16.

Philip. 2.

Arii & Pauli Samosat eni secta confutatur.

Lucæ. 1.

substantiæ assumpsisset, quomodo prior fuisset præcursore? A
Etenim præcursor manifeste sex mensibus antecessit dominū
iuxta natiuitatem in carne. Vir autem dicitur dominus, fortassis propter ætatem perfectam, quoniam triginta annorum
erat quum baptizaretur. Fortassis autem quòd & omnis animæ vir sit, & ecclesiæ sponsus. Adoptaui enim, inquit Pau- 1. Cor. 11.
lus, vos vni viro vt virginem castam exhiberetis, Christo
scilicet. Dicit igitur præcursor, Ego quidem pronubus & internuncius, veniet autem post me vir. Nam ego quidem tradho animas ad fidem in Christum: ipse autem vir est qui illas
sibi adiunget. *Et ego nesciebam illum: sed ut manifestetur Israeli propterea ueni ego in aqua baptizans. Et testatus est Iohannes dicens, Vidi spiritum descendentem specie columbæ de cælo, & mansisse super eum, & ego nesciueram eum: sed hic qui misit me ut baptizarem aqua, ille mihi dixit, Super quem uideris spiritum descendere, & manere super eum, hic est qui baptizat spiritu sancto. Et ego uidi, & testatus sum Christum esse filium dei.* Quoniam cognatus domini erat præcursor (dicit enim angelus virgini, Ecce cogna Lucæ. 1.
ta tua Elizabeth cōcepit) vt ne quis suspicetur quòd propter
cognationē præcursor gratificaturus fuerit dño, & testimonii phibuerit, eius gratia subīde dicit, Et ego nesciuerā illū.
ita suspicionem tollēs: sed dicit, vt manifesteī Israēli, ideo ve
ni baptizare: vt oēs, inquit, adducātur ad fidem in illū, & mō
straretur populis. nā propterea ego baptizo. me eūm baptizante
concurrūt populi, & quū cōgregātur, manifestatur eis Chri-
stus, qui à me prædicatur, & præsens præsentibus mōstratur.
Nisi eūm propter baptismū cōfluerēt, qūo à Iohāne mōstrare- C
tur dñs? Nō eūm ostiati obābulabat, vt manu Christū ostēderet, & vnicuiq; mōstraret. igitur ea de causa, dicit, veni baptizare aqua, vt populis ꝓpter baptisma cōueniētibus à me manifesteī. Hoc aūt loco discimus q̄ miracula pueritię Christi Miracula
cōficta sint, & mēdacia, cōposita ab his q̄ deridere voluerūt pueritiæ
mysteriū. Nā si fuisēt vera, qūo ignotus fuisset dñs q̄ hæc fa Christi cā
ciebat? Neutiq̄ eūm verisimile fuerit nō fuisse celebrē eū q̄ ta- ficta.
lia faciebat miracula. Verum nō ita est. Non enim antequam
baptizaretur, signa fecit, neque cognitus erat. Sed is qui misit me vt baptizarem, ille mihi dixit, Super quem videris
spiritum descendere, ille est qui baptizat spiritu sancto. Iohannes (vt dixi) quò testimonium non suspectum faceret
de Christo, testimonium refert ad Deum & ad patrem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

D Nam ego quidem, inquit, nesciebam illum: pater autem rene
Obiectio lauit mihi hunc in Baptismate. Porro interrogauerit quis-
Matt. 3. piam: si ignorauerit illum Iohannes, quomodo Matthæus di
cit quòd prohibuerit eum, dicens, Ego debeo à te baptiza-
ri? Dicendum igitur quòd iic intelligi debeat nesciueram ip-
sum, ante multum temporis, & ante baptismum nesciueram il
lum. Nam in baptismi tempore noui illum. Vel etiam aliter
dicendum, quòd nouerit quidem illum quòd esset Christus:
quòd autem ille esset qui baptizaret spiritu sancto, tunc didi-
cerit, quando vidit spiritum descẽdentem. Dico igitur, quòd
nesciuerit illum, hoc sibi velit, quòd nesciuerit illum esse qui
baptizet spiritu sancto: sciebat tamen eum esse super mul-
tos, & ideo secundum Matthæum, eum omnino maiorem eo-
E gnoscebat. Postquàm autem spiritus sanctus descendit, mani
festius agnouit, & aliis eum prædicauit. Spiritus autẽ omni-
bus apparuit qui aderant, & non soli Iohanni. Cur ergo, di-
cet quispiam, non crediderunt? Eo quòd obtenebratum erat
insipiens cor illorum: quia & quum viderunt eum facientem
miracula, non crediderunt. Quidam autem dicunt quòd non
omnes viderint, sed hi qui magis pij erant. Nam quanuis cor
poraliter descẽderit spiritus, verisimile tamen est non omni-
bus apparuisse, sed dignis: quandoquidem & prophetæ mul-
Daniel. 10 ta in sensibili specie viderunt, sicut Daniel & Ezechiel, quæ
Eze. 1. 9. tamen nullus alius vidit. Et vidi, & testatus sum quòd hic est
10. filius dei. Et vbi testatus est Iohannes quod hic est filius dei?
nusquam enim sciptum est. Nam agnum quidẽ dicit, filium
F autem dei nusquam. Vnde verisimile est coniectare quòd &
Iohã. 21. plura alia prætermissa sint. Nõ enim omnia conscripta sunt.
Postero die iterum stabat Iohannes, & ex discipulis eius duo, & intuitus Iesum ambulantẽ, dicit, Ecce agnus ille dei. Et audierũt eũ duo discipuli loquentem, & secuti sunt Iesum. Propter audientium
ignauiam cogitur Iohannes eadem dicere, vt vel crebro te-
stimonio efficiat aliquid: neque falsus est. Christo enim sta-
tim duos discipulos obtulit. Nam quum reuera pronubus es-
set, omnia faciebat, & ita humanam naturam sponso adduce
bat. Ideo & Christus quidẽ tacet, vt spõsus: pronubus autem
Nuptiarũ ritus omnia loquitur. Et dominus sicut sponsus venit ad multitu-
dinem. In nuptiis enim nõ sponsa ad sponsum, sed spõsus ad
illam abit, etiam si regis filius sit. Ideo & dominus naturam
nostram desponsaturus, descendit ad eam in terram, & sa

cis nuptiis assumptus ipse tulit eam in domum patris. Itaq; A
quum intuitus esset Iesum Iohannes, hoc est, etiam corporali
bus oculis prę se tulisse gaudium quod habebat in Christo &
miraculo: Vide, inquit, agnus ille. At discipuli crebris testimo
niis demulsi, sequuti sunt Iesum: non quidem contemnentes
Iohannem, sed magis obedientes ei, testanti de Christo me-
liora. *Conuersus autem Iesus, & conspicatus eos sequentes se, dicit eis, Quid quæritis? Illi autem dicebant ei, Rabbi (quod dicitur, si quis interpretetur, magister) ubi manes? Dicit eis, Venite & videte. Venerunt igitur, & viderunt ubi maneret: & manserunt apud illũ die illo. Hora autem erat quasi decima.* Matthæus quidem quum
de baptismate narrasset, statim subducit illum in montem
tentandum: at præsens Euangelista relictis iis quæ ab illo di
cta sunt, refert ea quæ post descensum de monte facta sunt. B
Igitur postquàm de monte vbi tentatus fuit, descendit, se-
quitur discipulorum comitatio & accessus ad Christum. Opi Doctor
nor quòd sermo demonstret quòd non debeat aliquis consti- cõstitui qs
tui doctor, nisi prius ad fastigium conscenderit virtutum debeat.
(hoc enim mons significat) & omnem deuicerit tẽtationem,
triumphum de tentatore referens. Sequuntur igitur primùm
discipuli, & tunc interrogant eum vbi maneat. Non enim
publice multis præsentibus, sed seorsim oportebat colloqui,
quasi de rebus quibusdam necessariis. Immo illi non prio-
res interrogant, sed Christus ipsos inducit ad interrogan-
dum. Dicit enim eis, quid quæritis? non tanquàm ignorans
(quomodo enim ignoraret, qui sciebat corda hominum?) sed
vt per interrogationem prouocaret eos ad dicendum quid C
vellent. Verisimile enim est eos erubuisse, & reueritos illum,
cui Iohannes testimonium plus quàm de homine dederat.
Tę autem velim admirari bonam illorum affectionem erga
Christum. Non enim solum sequuti sunt, sed & Rabbi salu-
tant, hoc est, magister, idque cum nihil adhuc de illo audis-
sent. Volentes itaq; seorsim aliquid ab eo discere, interrogãt
vbi maneat. In quiete enim commodius & discitur & audi-
tur. Domin° vero nõ dicit eis signũ dom°: sed, venite, inquit,
& videte. Hoc autẽ facit tum vt magis alliciat eos ad sequẽ-
dum se, tum vt probet eorum desiderium, num grauentur ex
itinere. Nam si frigida mente accessissent, neutiquam ad do- Obiectio.
mum fuissent sequuti, Quomodo autem Christus alibi dicit Luc. 9.
quòd filius hominis non habeat vbi caput reclinet: hoc au-

D hoc autem loco videtur habere domum ? Non hæc inter-
se dissident . Etenim quando dicit quòd non habeat vbi ca-
put reclinet: non dicit quòd nullum omnino habeat diuerso-
rium, sed quòd non habeat proprium. Si igitur habitasset in
domo, non propriã inhabitasset, sed alienam. Non frustra au
tem Euãgelista assignat tempus, quòd fuerit hora quasi deci-
ma, sed vt doceat & doctores & discipulos. quòd propter nul
lum tempus studia sua differre debeant, neque doctor præte-
xat aliquid, & dicat q̃ vespere sit : & discipulus sciat omne
tempus esse doctrinæ, nec differẽdum auditum in crastinum.
Hinc autem discimus quòd discipuli habebãt ventrem mini-
me oneratum, sed ieiuniis assuetum, eo quòd tempus quod a-
lij impendunt in quietẽ corporis cibis grauati, & non valen-
tes serio operi intendere , hoc illi insumebant in doctrinam.
E Ita erant discipuli Iohannis ieiuniis clari. Vide autem obse-
cro quòd Christus conuertit se ad sequẽtes, & ostendit eis fa-
ciem suam. Nisi enim per bonam operationem sequutus fue-
ris Iesum, non peruenies ad cõtemplationem faciei domini,
neque ibis ad habitationẽ eius, hoc est, non peruenies ad illu
minationem diuinæ sciẽtiæ. Lucem enim, inquit, habitat in-
accessam. Propterea nisi quis seipsum purificauerit, & purifi-
cationẽ sequutus fuerit, quomodo scientia illustrabitur? *Erat*
autem Andreas frater Simonis Petri, unus ex duobus qui audierãt a
Iohanne, & sequuti fuerunt illum. Inuenit hic prior fratrem suum Si-
monem, & dicit ei, Inuenimus Messiã, quod est, si interpreteris, Chri
stus. Et duxit illum ad Iesum. Intuitus illum Iesus dixit, Tu es Simon fi
lius Iona, tu uocaberis Cephas, quod interpretari licet, Petrus.
F Andreæ quidem nomẽ profert nobis, sed non alterius. Qui-
dam autem dicunt illum esse Iohannem, qui hæc scribit.
Nonnulli autem aiunt quòd non fuerit ex nobilioribus ali-
quis. Præterea nulla vtilitas fuerat etiam scire nomen. Cæ-
terum Andreę mentionem facit, quia & insignior erat, & ad-
ducebat suum fratrem, Vide autem, obsecro, quantum ama-
uerit fratrem , & quomodo non occultauerit ab eo bonum,
sed communicarit ei thesaurum, emiseritque iucunditatis vo
cem, Inuenimus, dicens. Et verisimile est, quòd multo tempo
re desiderarit & meditati fuerint quærere illum. Neque sim-
pliciter dicit, Messiã : sed, Messiã illũ: cũ articulo, illũ ipsum
qui proprie est Christus. Vnus em̃ erat qui ab eis expectaba-
tur, quãuis multi essent Christi qui & filij dei appellabãtur

Oẽ tepus doctrinæ aptum.

1. Tim. 7.

Adduxit

Adduxit autem illum ad Iesum , non quòd tam leuibus esset A
moribus, vt ad omnem sermonem circunferretur : sed quòd
feruenti & bono animo susceperat sermones quos ei dixerat
frater de Christo. Verisimile enim est quòd Andreas plura
dixerit ei, & manifeste annunciauerit de Christo , vtpote e-
doctus secretiora quædam, eò quòd manserat apud Christũ.
Quòd si perseuerat quis arguendo facilitatem Petri , discat
& hoc non esse scriptum, quòd crediderit statim Andreę, sed
quòd Andreas duxerit illum ad Iesum , id quod magis soli-
dæ mentis fuerit, & nõ quouis vento circumactæ. Non enim
simpliciter recepit sermonem Andreæ , sed voluit videre &
Christum: vt si quidem inueniret quod dignum fide, seque-
retur: sin minus, resiliret: & ita duci ad Iesum, non leuis, sed
studiosæ mentis indicium erat. Quid igitur dominus? Pro- B
phetando de illo, illis se manifestare incipit. Nam quia pro-
phetiæ non sunt minimum signorum , immò plurimum ho- Prophe-
minibus persuadent, prædicit de Petro, Tu enim, inquit, es tiæ uis.
Simon filius Iona. deinde & quod futurum , Tu vocaberis
Cephas. Nam quum quod præsens est dicitur, etiam futurum
credibile fit. Non dixit autem, ego te vocabo Petre, sed voca-
beris . Nolebat enim ab initio authoritatem suam indicare,
eo quòd nondum firmam in illum fidem haberent. Quam-
obrem autem agnominat hunc quidem Petrum, illos autem,
filios inquam Zebedæi, filios tonitrui? Vt ostendat quòd ip- Marci. 3.
se sit qui & olim nomina indiderit , & sicut nunc , ita etiam Gen. 17.
tunc mutauerit nomen Abram in Abraham, & Saram in Sar
ram. Scias autem quòd Simon interpretatur obedientia, Io- C
nas vero columba. Igitur mansuetudinis quæ per columbam
significatur, filia est obedientia. & qui habet obedientiam, e-
tiam ipse Petrus efficitur, per obedientiã proficiens vt firme-
tur in bono. *Postero die uoluit Iesus exire in Galilæã & reperit*
Philippum: & dicit ei Iesus, Sequere me. Erat autẽ Philippus à Beth-
saida ciuitate Andreæ & Petri. Reperit Philippus Nathanael, & di
cit ei, De quo scripsit Moses in lege & prophetæ, inuenimus Iesum fi
lium Ioseph, Nazarenum. Andreas quidem præcursore audi- Christum
to, & Petrus Andrea, secuti sunt Iesum: at Philippus videtur cur mox
nullum audiuisse, & statim secutus esse dominum , dicentem uocati di-
sibi, Sequere me. Vnde hoc igitur, quòd ille tam statim credi scipuli se-
dit? Videtur igitur primùm vox domini animam illius stimu quebãtur.
lo quodã charitatis tetigisse. Nõ enim simpliciter saluatoris Lucæ. 24

D vox dicebatur, sed dignos statim flagrare faciebat intrinse-
Lucæ.24 cus ad amādum ipsum: sicut & Cleopas dicit, Nónne cor no
strum ardēs erat quum loqueretur nobis in via? Quia autem
Philippus, eo quòd solicitum cor habebat, & multum medi-
tabatur scripta Mosis, expectabátque semper Christum, &
statim simul atque vidit, credidit: propterea etiam dicit, in-
uenimus Iesum: quo ostendit quòd semper quæsiuerit. Fortas-
sis autem & à Petro & Andrea de Christo didicit. Etenim
verisimile est colloquutos illos ei, qui ex eadem patria erat,
& narrasse de Christo: id quod & Euangelista videtur insi-
nuare per hoc quod dicit, Erat autē Philippus à ciuitate An-
E dreæ & Petri. Parua autē fuit ista ciuitas, quæ pagus rectius
diceretur: vnde & digna miraculo Christi virtus, quòd ab
his qui nullum afferebant fructum, præcipuos discipulos ele
gerit. Igitur neque Philippus apud se bonum hoc retinet, sed
communicat & Nathanaeli: & quia legisperitus erat Natha-
nael, ad legem & prophetas ipsum mittit Philippus, quia di-
ligenter legem meditabatur. Porrò filium dicit Ioseph domi
num, quia eius filius nominabatur: & Nazarenum illum ap-
pellat, quanuis proprie à Bethleem fuit, in qua natus, sed in
Nazareth educatus fuit. At quoniam natiuitas eius multis
incognita erat, manifesta autem educatio, à Nazareth eum
nominat, vtpote illic enutritum. *Et dixit ei Nathanael, A Na-*
zareth potest aliquid boni esse? Dicit ei Philippus, Veni, & vide.
Vidit Iesus Nathanael uenientem ad se, & dicit de eo, Ecce uerus
F *Israelita, in quo dolus non est. Dicit ei Nathanael, unde me nosti?*
Respondit Iesus, & dixit ei, Priusquam te Philippus uocaret, quum
esses sub ficu, uidebam te. Philippus quidem Iesum Nazarenū
dicebat, Nathanael autem, vtpote in lege diligentior, cogno
scebat ex scripturis quòd à Bethleem oportebat venire Chri
stum: & propterea dicit, A Nazareth potest esse aliquid bo-
ni? Philippus vero inquit, vade, & vide: sciens quòd si gusta
ret verba Christi nō esset discessurus. Porrò laudatur à Chri
sto Nathanael: vtpote verus Israelita. non enim ad gratiam
neque ad odium loquebatur. Non enim verba illa sunt incre
dulæ, sed diligentis & in lege versatæ mentis, quæ sciebat
quòd Christus non à Nazareth, sed Bethleem veniret. Quid
igitur Nathanael? num laudibus remissior fit? Minime, sed
vrget, manifestius & euidentius quiddam discere volens.
Ideo & interrogat, Vnde me nosti? At Christus dicendo ei

quæ

quæ nullus alius sciebat præterquam ipse & Philippus, quod A
solus & locutus esset & fecisset, detegit & suam deitatem.
Nam Philippus solus & nullo præsente sub ficu locutus erat
Nathanaeli, quæ sane omnia Christus etiam absens cogno-
scebat. Proinde & dicit, Quum esses sub ficu, vidi te. Prius-
quam autem appropiaret Philippus, dixit dominus de Na
thanaele, Vide Israelites. vt ne quis suspicetur quòd Philip-
pus Christo dixerit de ficu, & aliis quæ locutus sit cum Na-
thanaele. Vnde Nathanael agnito domino, fatetur eum fi-
lium dei. audi enim quid dicat. *Respondit Nathanael, & ait*
ei, Rabbi, tu es ille filius dei, tu es ille rex Israel. Respōdit Iesus, &
dixit ei, Quia dixi tibi, uidebam te sub ficu, credis: maiora his uide-
bis. Et dicit ei, Amen amen dico uobis, posthac uidebitis cælum aper
tum, & angelos dei ascendentes & descendentes super filium homi B
nis. Maxime potens est prophetia, & efficacior miraculis ad *Prophetiæ*
alliciendum quosdam ad fidem. Dæmones enim etiam pos- *maxime*
sunt miracula simulare, & apparenter facere: præscientiam *potēs alli-*
autem futurorum, & prædictionem euidentem nullus habet *cere quos*
neque angelus, & quanto minus dæmones? Ideo & Natha- *dā ad fidē*
naelem dominus attraxit dicens ei locum, & quod locutus es
set ei Philippus, & quòd vere esset Israelita. Nathanael igi-
tur auditis illis sentire cœpit magnitudinem domini, quan-
tum tunc possibile erat, & fatetur illum filium dei. Veruntā-
men quanuis filium dei fateatur, non tamen sicut Petrus. Nā
Petrus quidem confessus est filium dei, ideo & beatus prædi- Mat. 18.
catur, & Ecclesia ei concreditur. Nathanael vero vt hominē
nudum quidem eum fatetur, gratia autem propter virtutem C
adoptatum in filium dei: & hoc manifestum ex eo quod sub-
ditur, Tu es ille rex Israel. Vides quòd nondum venerat ad
perfectam cognitionē veræ deitatis vnigeniti. Etenim quasi
amicum dei, & quasi regem Israel eum credit esse. quòd si ve
re eum deum esset confessus, non dixisset eum regem Israel,
sed regem vniuersi. Vnde nō prædicatur beatus, sicut Petrus:
& dominus corrigens eum, & inducens ad cognoscendum
quiddam dignum sua deitate, Videbitis, inquit, angelos dei
ascendentes & descendentes super filium hominis. Ne enim,
inquit, suspiceris nudum hominem, sed dominum angelorū.
cui enim angeli ministrant, is vtique non fuerit purus homo,
sed verus deus. Porrò hæc in cruce & ascensione euenerunt.
Nam & ante tempus passionis angelus de cælo confortauit

eum, &

D eum,& in ſepulchro viſi ſunt angeli,& in aſſumptione, ſicut
Lucæ. 25 Lucas prodit. Sunt qui per ficum legem intellexerunt, quaſi fructum habentem ad tempus dulcem, aſperitate autem legalium obſeruationum, & difficultate mãdatorum quaſi foliis obtectam. Dicunt igitur quòd Nathanaelem dominus viderit,& intellectum eius illuſtrarit,quanuis adhuc ſub lege eſſet. Tu & hoc ſcias,ſi quid & hæc arrident,quòd Nathanaelem dominus vidit adhuc ſub lege exiſtentem, hoc eſt,intra legem,& profunda legis ſcrutantem. Nam ſi non eſſet ſcrutatus profunda legis, neutiquã vidiſſet eum dominus. Scias autem & hoc,quòd Galilæa interpretatur deuolubilis. Exi-
Galilæa. uit igitur dominus in deuolubilem huius mundi regionem, vel etiam humanam naturam:& nos ſub ficu ſumus, hoc eſt, peccato dulci,cui etiam non parum amaritudinis adeſt pro-
E pter pœnitudinẽ & iudicia ſecutura. Sicut miſericors videt ac eligit eos qui fatentur ipſum filium dei, & regem eius Iſrael qui videt deum. Et ſi quidem ſtudium adhibuerimus, & maioribus nos dignabitur ſpectaculis,& videbimus angelos aſcendentes quidem ad ſummitatem cognitionis dei: deſcendentes vero iterum, incognibilẽ eius ſubſtantiam deprehendere non valentes. Vel aliter. Aſcendit quis,quando verſatur in ſermonibus de deitate vnigeniti:deſcendit autem, quando tractare gaudet ſermones de incarnatione & deſcenſu in infernum.

F

CAPVT II.

T die tertia factæ ſunt nuptiæ in Cana Galilææ, & erat mater Ieſu ibi. Vocatus eſt autem & Ieſus ac diſcipuli eius ad nuptias. Et quum defeciſſet vinum, dicit mater Ieſu ad eum, Vinum non habẽt. Dicit ei Ieſus, Quid mihi & tibi eſt mulier? Nondum venit hora
E *mea.* Vocant ad nuptias dominum,non quòd viderint miracula,vel aliud quiddam magnũ:ſed ſimpliciter vocant vt notum.vnde hoc ſignificans Euangeliſta,dicit, Erat autem mater Ieſu & fratres eius ibi. Igitur ſicut illã & fratres,ita & Ieſum vocauerunt. Affuit autem ipſe,& vocationem non repulit,quia non reſpexit ad domum dignam, ſed ad vtilitatẽ & beneficia noſtra. Nam qui non dedignatus eſt fieri ſeruus, multo

multo magis non dedignatus eſt venire ad nuptias. Exhor- A
tatur autem illum mater vt magnum faciat miraculum, habens opinionem ſuæ erga illũ poteſtatis, tam ob conceptionem, quàm ob partum. Omnia enim conſeruabat in corde Lucæ.2.
ſuo, & ex illis cogitabat filium aliquid poſſe ſupra hominẽ. Neque enim mater eius vt oraret deum ad faciẽdum aliquod miraculum, ex alio quod prius viderat facere inducta eſt. Nam quum puer eſſet,nullum fecit miraculum: quia ſi feciſſet, notus fuiſſet omnibus. Audiuerat autem mater de teſtimoniis Iohannis, quæ de ipſo erat teſtatus, videbátque iam & diſcipulos ipſum ſequentes: & ex his omnibus cõiectabat virtutem filij. At ille increpat eam, non abſurde.dicit enim, ſi non adeſt vinum,oportet illos ipſos quibus deeſt, accedere & rogare,& non te matrem. Nam quando hortantur à do B
meſticis, ſcandalum fit videntibus.quando autem hi rogant qui opus habent,ſuſpicione res caret. Cęterum dicens,Nondum venit hora mea,non vult quòd obnoxius ſit neceſſitatibus temporum, vel horas obſeruet (quomodo enim hoc dicere poſſemus de factore temporum & ſeculorum?)ſed quòd omnia tempore cõgruo operetur. Igitur quoniam adhuc incognitus erat, & occultus multis, & nondum omnes habebat diſcipulos,& neque hi qui in nuptiis erant eum agnoſcebant (nam alioquin ipſi acceſſiſſent, & rogaſſent pro vino) quia hæc omnia ita ſe habebant,Nondum (inquit) venit hora mea, hoc eſt, opportunum tempus nondum adeſt. At hic adhuc vrget Arij furor,qui monſtrare nititur dominum horis & temporibus ſubditum. Diſce igitur ò maledicte, quòd C
ſi fuiſſet horis & temporibus ſubiectus, quomodo poſtea feciſſet miraculum? Oportebat enim id ſecundum tuum ſermonem, quoniam ſeruit horis & temporibus. Nondum autem venit hora eius ne poſſit miracula facere: ſed miraculum fecit, non igitur ſeruit horis. Vide autem, oro,quomodo non vſque ad finem, neque per omnia reſiſtit matri, ſed quum eam parum perſtrinxiſſet, iterum preces eius implet, honorans illam: & nobis dat formam reuerentiæ erga parentes. *Dicit mater eius miniſtris, Quodcunque dixerit vobis, facite. Erant autem ibi hydriæ lapideæ ſex poſitæ ſecundum purificationem Iudæorum,capientes ſingulæ metretas binas ac ternas. Dicit eis Ieſus, Implete hydrias aqua. Et impleuerunt eas vſque ad ſummum. Et dicit eis, Haurite nũc:& ferte architriclino: & tulerũt.*

Miniſtris

D Ministris dicit mater, Quicquid dixerit vobis, facite. atq; ita cum maior fieret petitio, quumque accessissent & illi, ac petissent: vt monstretur quòd nõ infirmitatis fuerit repulsa, sed ne videretur accurrere & festinare ad miraculorum ope rationem propter ostentationem & vanam gloriam. Lapideæ autem hydriæ ad purificationem Iudæorum aderant. Iudæi enim ferme singulis horis abluebantur, & sic comedebant: vt si tetigissent leprosum, vel mortuum, vel rem habuissent cum muliere, se lauabant, quasi immundi forent. Et quũ Palæstina inaquosa sit, nec vbique inueniantur fontes, imple bant semper hydrias aqua: & ita non currebant ad flumina, ne forte immundi fierent. Non temere igitur dixit, secundũ purificationem Iudæorum. Sed ne infidelium quidam suspicarentur quòd mansissent in ea vindemiæ quędam reliquię, E & dein aqua infusa, & vinum deinde tenuissimum, ostẽdit q̃ nunquam illa fuerint vini receptacula. Iam, num potuit etiã absque eo quod impleretur hydria aqua, creare vinum ex nihilo? Potuit quidem, sed sæpe obest magnitudo ne miracula creditu sint facilia. Interim hoc accedit, vt testes miraculi fiant ministri, qui aquam infuderant hydriis. Insuper vt discamus quod ipse sit ille qui & in vite liquorem aquæ in vinum conuertat. Iubet autem ministros vt architriclino gustandũ exhibeant. Non immerito, sed vt ne suspicentur quidam q̃ ebriorum conuentus fuerit, quorum gustus corruptus esset, & qui ebrietatis vitio existimarunt aquam vinum. Ne igitur locum haberet talis suspicio, iubet gustandum dari architriclino, qui sobrius erat. Etenim hi quibus tale concreditũ est ministerium, magis sobrii sunt, vt eorum iussu omnia quæ il F lic geruntur, ordinate fiant & composite. Cærum oremus vt hæc in nobis quoque impleantur etiam nunc. nempe vt fiant nuptiæ, hoc est, coniunctio dei cum anima nostra, quãdiu sumus in Cana Galilææ, loco inquam inferioris huius & deuolubilis mundi, eius qui rotatur, & rotat alia. Nuptiæ illæ non fiunt sine præsentia Christi, & suæ matris, & discipulorum eius. Nisi enim quis crediderit in Christum, qui natus est ex maria virgine, & locutus est per Apostolos, quomodo coniũgetur deo? Sciamus igitur quid miraculis operetur dominus in talibus nuptiis, & in tali coniunctione dei ad animam. Aquam in vinum conuertit, & sex nostras lapideas hydrias implet. Per aquam tu quidem intellexeris dissolutionẽ nostram

Palæstina inaquosa.

Adhortatio Theophylacti, & moralis expositio.

nostram & mollitiem in via ac doctrina: per hydrias vero A sex, quinque sensus per quos in operibus labimur: & sextam hydriam, rationalem vim, per quam in doctrinis periclitamur. Itaque dominus noster Iesus Christ⁹, verbum inquam euangelicum, nostros sensus, siue in virtute practica, siue cõtemplatiua, si quid in eis aqueum est & resolutum, in vinum conuertit sapidum, & lætificans vitam & sermonem: atq; ita implẽtur hydriæ nostræ bono hoc poculo: sensus scilicet, ne in operatiua vi labamur: & ratio, ne in praua incidam⁹ dogmata. Obserua autem quod & lapideæ hydriæ propter purificationem Iudæorum stabant illic. Nam Iudas quidem dicitur confessio: purificatur autem qui pœnitet, per quinq; sensus quibus prius peccarat. Oculus male uiderat, sed ocul⁹ ite B rum lachrymas in cõfessione profundit, atque ita seruit purgationi. Audiuit auris verba meretricia, sed iterum se inclinat ad verba oris dei. ita & in aliis sensibus. Sic & rationalis virtus in dogmatibus peccat, sed iterum mũdat priorem malitiam quando ad pia dogmata redit. Cæterum lapideæ hydriæ ideo sunt, vel quod ex terra formati sumus, vel quod solida receptacula talis vini esse oporteat, & nusquam futilia. Lapidea hydria erat Pauli rationalis vis, etiam quando per- *Galat. 5.* sequebatur. Zelator enim erat paternarum traditionũ super omnes coætaneos & quando prædicabat. tantam enim vim verbi habebat, vt a Lycaonibus Mercurius crederetur, vtpo *Act. 14.* te dux verbi. *Postquam autẽ gustasset architriclinus aquam in uinum uersam, neque sciret unde esset, sed ministri sciebant, qui hauserant aquam, uocat sponsum, & dicit ei, Omnis homo primo loco bonũ uinum ponit, & quum inebriati fuerint, tunc id quod deterius est. Tu seruasti bonum uinum usque ad hoc tempus?* Architriclinus non C ministros, sed sponsum interrogat: quare? Omnino iuxta diuinam prouidentiam. Nam si ministros interrogasset, vtique miraculum reuelassent, & null⁹ eis credidisset. Initium enim erat signorum, & null⁹ adhuc opinionem talem habebat de Christo: atque ita ministris narrãtibus miraculum hoc, nullus credidisset. Igitur postquam & alia signa ostẽsa sunt, credibile & hoc futurum erat, & paulatim ministri omnib⁹ hoc enarrantes, fideles habiti fuerunt. Idcirco ordinauit dominus ne ministri interrogarentur, sed sponsus. Porro non simpliciter fecit vinum, sed & optimum. Hæc enim quæ per miracula Christi facta, multo meliora his sunt quæ per naturã fiunt.

D fiunt. Et quòd aqua factũ sit vinum, testes sunt ministri qui hauserant aquam, quòd vero optimum fuerit, architriclinus testatus est: quæ sane omnia procedente tempore prædicata, credibilioraque facta sunt audientibus. Potes autem intelligere & vinum quidem sermonem euangelicum, aquam antè omnia quæ ante Euangelium, quæ liquidiora & insipidiora erant, & ad illius perfectionem non peruenientia: & vt aliquid exempli gratia dicam, Dominus homini varias leges dedit, vnam in paradiso, secundam tempore Noe, tertiã sub Abraham, nempe circuncisionem, quartam per Mosen, quintam per Prophetas. Omnes igitur illæ si conferantur cum Euangelii euidentia & virtute, aqueæ sunt, si quis eas simpliciter & ad literam intelligat. Quod si quis spiritu incedit, & intelligit abscondita, inueniet aquam mutatam in vinum. Nam quæ simpliciter dicuntur, & ad literam intelliguntur, multis omnino aqua sunt: qui autem spiritualiter diiudicat, inueniet vinum optimum, postea habẽdum & seruandum a sponso Christo: quandoquidem & in extremis temporibus monstratum est Euangelium. *Hoc fecit initium signorum Iesus in Cana Galilææ, & manifestauit gloriam suam, & crediderũt in eũ discipuli eius.* Quod dominus signa operari cœperit post baptismum, & prius quidem diximus: videtur autem & hoc signum primo fecisse. dicit enim, Hoc fecit initium signorũ. At dicet quis quod licet fuerit initium signorum, non tamen omnium, sed eorum quæ in Cana Galilææ. Nam quum plura ibi fecerit signa, hoc tamen primum fuit. Et hæc quidem
F illi dixerint: nos autem quãuis multa habeamus ad monstrãdum quod initium fuerit omnium signorum (etenim quũ dicit, manifestauit gloriam suam, & crediderunt in eum discipuli eius: indicat quod ante hoc nõ fecerit miraculum aliud ab illo enim manifestauit gloriam suam) attamen non refert siue hoc siue aliud fuerit prius. Quomodo autem manifestauit gloriam suam? Non multi interfuerunt, neque coram populo fuit factum. Verum quidem non tunc, sed postea miraculum hoc auditori erant omnes, vnde vsque in hunc diẽ celebratur, & in occulto non est. Quod autem & discipuli eius crediderint in eum, ita intellige, quod fidem ampliorem & firmiorem acceperint: quia & prius quidem crediderant, sed non tam firmiter. *Post hæc descendit Capernaum ipse & mater eius, & fratres eius, & discipuli eius, & ibi manserunt non multis diebus.*

Varias dedit deꝰ homini leges. Gen. 1. 9. 17.

Exod. 19. & 20.

Signũ in Cana, an absolute primũ fuerit.

diebus. Et in propinquo erat pascha Iudæorum, & ascẽdit Iesus Hierosolymam, & reperit in templo eos qui uẽdebant boues & oues & columbas, & nummularios sedentes. Et quum fecisset flagellum e funiculis omnes eiecit de templo, oues simul ac boues, & nummulariorum effudit æs, mensasque subuertit: & iis qui columbas uendebant dixit, Auferte ista hinc, nec facite domum patris mei, domum mercatur. Recordati uero sunt discipuli eius quod scriptũ est, Zelus domus A
tuæ exedit me. Descendit in Capernaum dominus, non alterius vsus gratia, quam vt matrem suã illic residere faceret, vt ne illam vbique post se traheret. Quoniã enim ad nuptias venerant in Cana, nuptiis habitis abducit matrem in domũ suam in Capernaum. Manifestum autem quod propter hanc causam descenderit in Capernaum, ex eo quòd neque multis illic manebat diebus, neque miraculum illic faciebat In- B
creduli enim erant eius ciuitatis uiri. ideo & alio loco dominus eam miseram esse dicit. Quod autem dicit Euangelista fuisse prope pascha, ostendit ꝙ non ante multos dies paschæ fuerit baptizatus. Porro vbi ascendit in Hierusalem, rem fecit magnæ authoritatis. Vendentes enim oues & boues eiecit. Iam quod factum hoc & Matthæus commemorat, scias quod nõ semel hoc Christꝰ fecerit, sed hoc quod Matthæus cõmemorat, fecit prope tẽpus passionis: quod aũt apud Iohã nem, in exordio signorũ. idcirco hoc loco adnectit dicens, Ne feceritis domũ patris mei, domũ mercatus. initiũ enim signorũ adhuc erat, & nõdum tanta signorũ ostẽsorũ erat authoritas. Illic autẽ apud Matthæũ dicit, Nõ facite, inqt, spelunca latronũ. Manifeste enim illos latrones nominauit, ꝙ C
ex iniustis modis lucrum facerent. Quando enim quis ex eo ꝙ parui precii est, multũ precii petiit, & a pauperibus fortasis & viduis lucrum corradit, sicut ferme solent hi qui necessaria venditant, quid aliud quàm opus latronis facit, ex calamitatibus aliorum lucra comportans? Et quare illos e templo eiicit? Non immerito. Quia enim in sabbato sanaturus erat, & soluturus legem: vt ne videatur contrarius deo, corrigit hoc loco opinionem illam. Neque enim tantum zelum propter domum ostẽdens, spreuisset deum, dominũ domus. Non enim simpliciter eiicit, sed & flagello plexo percutit, & subuertit mensas, & lucrum, hoc est pecuniam nummulariorum, effundit. Et opus periculosum attentans, non se in periculum coniecisset pro domo dei soluens legem dei vt aduersarius:

Psal. 68.

Luc. 10.

Mat. 21.

Christꝰ nõ semel eiecit. mẽtes & uẽdentes è tẽplo eiecit.

D sarius: sed omnino vt filius dei, & æqualem habens potestatē patri, qui legem de sabbato statuerat. Ideo autem non dixit domum dei, sed domum patris mei, ostendens quòd potestatem habeat sicut filius patris omnium. Nummularij autem, qui & collybistę, sunt hi qui parua numismata vendunt. Collybos enim apud Græcos minutum numisma est, quod Romani nummum vocant. Multi autem ex pontificibus in hūc modum peccant. Nam & ipsi negociatores vendūt boues in Ecclesia: hoc est, qui præstantes sunt in verbo doctrinæ, non iuuant, sed tradunt his qui affligere volunt. Insuper & oues, hoc est, simpliciorem & communem populum: & columbas, hoc est spiritualia dona vendunt, & maiores dignitates conferunt his qui plura dant: quos dominus eiicit e templo, indignos iudicans sacerdotio. Ad hæc si quis talentum & nummum, hoc est & sermonem & dogma vendat, & fortassis quū sit doctor, non annunciet verbum, nisi lucrum habeat, etiam eius mēsam subuertit dominus. sedem dico doctrinæ, sermonem quem ille cohibet propter malitiam, non dans illum omnibus, dominus Iesus per misericordiam effundit, populisque dat, illum quidem a principatu deiiciens, & alium in doctrinæ sedem collocans. Recordati sunt autem discipuli ei, quod scriptum sit, Zelus domus tuæ comedit me. Paulatim enim incrementa boni sumentes, & scripturarum recordantur, inde testimonia recipiendo, & firmiorē de Christo scientiam apud se constituendo. *Responderunt ergo iudæi, & dixerunt ei, Quod signum ostendis nobis quod ista facias? Respondit Iesus, & dixit eis, Destruite templum hoc, & in tribus diebus erigam illud. Dixerunt ergo Iudæi. Quadraginta sex annis extructū est templum hoc, & tu in tribus diebus eriges illud? At ille dicebat de templo corporis sui. Quum ergo resurrexisset a mortuis, recordati sunt discipuli ei⁹ quod hoc dixisset, & crediderūt scripturæ, & sermoni quem dixerat Iesus.* Postquam viderunt Iudæi dominū magna potestate hæc facere, & dicere, Ne feceritis domum patris mei mercatum, dicunt, Persuade nobis signo aliquo quòd filius dei sis tu, & quod illinc missus sis. Vnde enim manifestū quod pater tuus sit qui domus illius est dominus? At ille per ænigma eis respondit, Soluite, dicens, templum hoc, corpus omnino suum dicens, quod in ipso habitabat omnis diuinitas vnigeniti. Vbi autem dixit, Soluite, non exhortatus est ad cædem, absit: sed quoniam sciebat facturos, certo euentu-

Pōtificum peccatum

In doctores quæstuarios.

Psal. 68.

rum affirmat. Audiant vero Ariani quomodo sicut dominus & mortis destructor dicat. Excitabo. nō enim dicit, Excitabit pater, sed, ego excitabo, propria virtute vsus, nullaq; externa indigens. Cęterū Iudęi de inanimato templo ipsum dicere autumantes hoc, derident eum. Quum quadraginta & sex annis sit ædificatum, quo pacto (dicunt) tu dicis in tribus diebus te excitaturum? Sciendum autem quòd quando a Solomone templum primo extructum est, viginti annis omnia perfecte absoluta fuerūt, postea autem post captiuitatē, Hebræi accepta potestate illud reedificandi, cœperunt quidem sub Cyro rege ædificare: impediti autem ab his qui inuidebant eis, prorogarunt structuram vsque ad Artaxerxen regem, sub quo nacti omnium rerum copiam, omni studio vix potuerunt perficere opus. Vnde & dicitur Iudæos ædificantes altera manu gladium, altera tenuisse ædificatoriū instrumentum. vsqueadeo timebant vicinos Idumæos, non autem Persas, a quibus (vt dixi) omnes accipiebant sumptus. Istam itaque structuram post captiuitatem aiunt quadraginta sex annis factam, eo quod prohiberentur & impedirētur Iudæi a Cyro vsque ad Artaxerxen. Et non est mirandum quod Iudæi miraculum non agnouerint, quandoquidē neq; discipuli agnoscebant. Obstabant enim duo magna: vnum, quod resurrectio per se tam difficilis captu, immo omnibus ignota esset: alterum quod deus corpus eius inhabitaret. Et enim post resurrectionē cognouerūt discipuli, & crediderūt scripturæ: cui scripturæ? Omni quæ de resurrectione tradit: manifestissime aūt ei quæ dicit, Nō derelinques animā meā in inferno. Et illi Dominus voluit purificare a plaga, ostendere lumen. Manifeste enim illa de resurrectione dicuntur. Apollinarius autem tentat hoc loco patrocinium suæ hæreseos inuenire. Volens enim persuadere inanimatam esse carnem domini, dicit quod templum dicatur caro, templū autē inanimatū sit, inanimata ergo & caro est. Attonite & versute: tu & ligna & lapides. domini carnē facies, quandoquidem ex his est templum? Quādo autem audieris dominum, Nunc turbata est anima mea: &, Potestatem habeo ponendi animam meam: quomodo ea intelligis? Quòd si tu nō de mē tali & rationali anima hæc dicta asseris, quo referes hoc, Pater, in manus tuas commendo spiritum meum? Vtique hoc de inanimata anima non intellexeris. De hoc autem, Non

Quot annis templū Solomonis extructum sit.

Psal. 15. Esaiæ. 53 secundum trās. lxx.

Iohā. 12. Iohā. 10. Lucæ. 23 Psal. 15.

D derelinques animam meam in inferno, quid tibi videtur? At tu propter tua corrumpis. *Quum autem esset Hierosolymis in pascha in die festo, multi crediderunt in nomen eius, uidentes signa eius quæ edebat.* Ipse autem Iesus non credebat semetipsum eis, eo quod ipse nosset omnes, nec opus haberet vt quisquã testaretur de homine. Ipse eñ sciebat quid esset in homine.

CAPVT III.

Erat aũt homo ex pharisæis Nicodemus nomine, princeps Iudæorũ: hic uenit ad Iesum nocte, & dixit ei,
E E *Rabbi, scimus quod a deo ueniſti magister. Nullus enim hæc signa potest facere quæ tu facis, nisi deus sit cum eo* Videbãtur quidem nõnulli credere in nomine Iesu, quum esset in festo, sed non firma illorum fides erat. ad tempus enim attendebant Christo, non vt deo, sed vt homini qui deo afflabatur: ac iterum a fide illa cõtemptibili excidebant. Nam quod tales fuerint, manifestũ ex se-
Hier. 17. quentibus. Iesus enim ipse, inquit, non credebat se eis, neque
Psal. 93. omnia dogmata, vt his qui vere credunt, concredebat. Scrutator enim est cordium, & scit quid sit in homine. Nõ enim ignorat quales sint cogitationes in singulis hominibus. Ferme & Nicodemus talis erat, qui & ipse credebat Iesu, vt videtur pro domino contra Iudæos loqui, quod oporteat cum
F scrutatione & ex animo condemnari illum: sed post crucem multum officii & liberalitatis in sepultura exhibuit. Cæterũ
Nicodemus non perfecte credidit. quia nõ vt oportebat, credulus erat, & adhuc infirmitate Iudaica tenebatur, nocte quidem venit ad Iesum, propter timorem Iudæorum. Magistrum autem ipsum vocat, quasi purũ hominem. talem enim opinionem de eo conceperat. idcirco & subdit. Nullus potest talia facere, nisi deus sit cum eo. Videns quod sicut ad prophetam & hominem dilectum a deo, accedit ad Iesum. Quid igitur dominus? Non arguit, neque dicit, Quare igitur ad magistrum qui a deo missus est, venisti nocte? quare non fidenter & publice accedis? Nihil horũ dicit, sed læte ei de diuinis & sublimibus disserit. Nota autem quod quanuis Christus multa fecerit miracula, nullũ tamen illorum narrat Euangelista, vel quod ab aliis tradãtur Euangelistis, vel quod maiora sint quàm quæ particulatim recensẽantur.

recensẽantur. *Respondit Iesus, & dixit ei, Amen amen dico tibi,* A
nisi quis natus fuerit superne, non potest uidere regnum dei. Videntur verba quæ a saluatore dicta, nihil alludere ad ea quę à Nicodemo dicta: at si quis recte peruiderit, valde cõgruere inueniet. Quandoquidem Nicodemus humilem de Christo habebat opinionem, nempe quod magister esset, ac deus esset cum illo, dicit ei dominus, Merito ita de me sentis. nondum enim natus es superne, hoc est, a deo spirituali natiuitate, sed carnalis es: & cognitio quam de me habes, non est spiritualis, sed animalis, & humana. Ego autem dico tibi, quod nisi tu, & quisquis alius fuerit, superne & ex deo nati fueritis, & piam & dignam de me opinionem habueritis, extra
B regnum cœlorum estis. Natiuitas enim per baptismum, illuminationem præbens animæ, regnum dei, hoc est, vnigenitum illius filiũ, videre, hoc est, intelligere dat. Nam sicut dei sapientia filius est, ita & regnum quoq; dei dicitur. Hoc sane regnum nemo videt, hoc est, intelligit, ô Nicodeme, nisi natus fuerit a deo: atque ita etiam tu, quoniam nõdum natus es spiritualiter, propterea nõ vides me regnum dei, sicut oportet, sed humilem opinionem de me habes

Dicit ad eum Nicodemus, Quomodo potest homo nasci, quum sit senex? Num potest in uentrem matris suæ iterum introire, ac renasci? Respondit Iesus, Amen amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, non potest intrare in regnum dei? Audiens Nicodemus doctrinam plus quàm humanam, stupescit, & passus humanum quiddam interrogat, quomodo potest? id quòd
C incredulitatis est signum. Vbi enim fides non est, illic quæritur, quomodo hoc, & quare hoc? propterea ridicula Nicodemi verba apparent. Neque enim intellexit spiritualem natiuitatẽ, sed mẽtionẽ corporalis vẽtris facit. Postq̃ eñ audiuit, nisi quis ἄνωθεν, è supnis fuerit natus, existimauit ἄνωθεν. ab initio, & denuo, atq; tale quippiã dici, nisi quis ab initio & denuo nascaẽ: & propterea dicit, Qũo potest is q senex est, denuo intrare in vterũ matris suę? Nã duo illũ faciebãt perplexũ, natiuitas scilicet spiritualis, & regnũ. Neq; enim nomen regni cœlorum auditum erat aliquando apud Iudæos. Nunc igitur de natiuitate dubitat. propterea & Christus ei manifestius spiritualis natiuitatis modum reuelat, Nisi quis nascatur, dicens, ex aqua & spiritu. Homo quum ex duobus constet, ex corpore & anima, habet natiuitatis

Nota ieres dolorum uerba. ἄνωθεν.

D quoque duplicem modum. A qua enim si visibiliter accipiatur, ad corporis pertinet purificationem: spiritus vero inuisibiliter concurrens, ad inuisibilis animæ regenerationé pertinet. Quod si rogas, quomodo aqua potest generare? Interrogabo & ego quomodo semen & ipsum aquosum existens, potest in hominem transformari? Igitur sicut in corporali semine totum est gratiæ diuinæ, ita & in baptismate aqua subdita est, & spiritus omnia operatur, & inuocatio per preces, immo dei præsentia. Symbola enim sepulturæ & resurrectionis in aqua illa perficiũtur. Tres mersiones, triduanæ sepulturæ symbola sunt, deinde regreditur homo, sicut dominus, fulgidior & clarior, incurruptionis ferens induméta, qui in aqua corruptionem summersit. *Quod natum est ex carne, caro*

Trinæ mersionis symbolum

E *est: & quod natum est ex spiritu, spiritus est. Ne admireris quod dixi, Oportet uos nasci è supernis. Spiritus ubi uult spirat, & uocẽ eius audis, sed nescis unde ueniat, & quo uadat. Sic est omnis qui natꝰ est ex spiritu.* Abducens dominus Nicodemum à carnali natiuitate, dicit, Quod natum est ex carne, caro est: & quod natum est ex spiritu, spiritus est. hoc est, spiritualis est homo, q natus est per baptismum. Per spiritum enim, spiritualẽ intelligere debes. Neque spiritus diuinus fit baptizatus, sed quũ adoptionem filiorum in spiritu, & gratiam & honorẽ susceperit, spiritualis esse meretur. Vidẽs autem Nicodemum adhuc perturbari, dicit: Ne mireris. deinde sensibili exẽplo docere eum tentat. Spiritus enim, inquit, vbi vult, spirat. A vento, inquit, discemaiora. Ventus enim, quem hoc loco spiritũ

F vocat, vbi vult, flat: & sonum eius audis, & ignoras tamẽ vnde feratur. Nequit enim comprehendi vel prohiberi. Naturali enim potestate fertur in aliquem locum incertum. Cæterum vbi vult, inquit, non quod ventus volũtatem habeat, sed (vt dixi) a natura indita illi potestas ostenditur. *Si igitur vẽtum, qui spiritus est sensibus subiectus, ignoras quomodo & quo spiret, quomodo regenerationem a diuino spiritu curiosius inquiris? Si hic spiritus comprehendi nequit, multo minus sancti spiritus gratia legibus naturæ subdetur.* Confundatur Macedonius, spiritus oppugnator, & qui antecessit illum Eunomius. Ille enim seruum facit spiritũ, quãuis audierit hoc loco quod vẽtus quo vult, spirat. multo igitur magis spiritus sanctus liberiorem habet motionem, & quo vult, & sicut vult, operabitur. Eunomius vero in illo ipso peccans,

Macedonius.

Eunomius

& crea-

& creaturam dixit spiritum, & in tantam peruenit peruicaciam, quasi cognosceret deum sicut ipse seipsum. Audiat igitur quod neque impetum, neque finem sciat. Quomodo igitur dei substantiam cognoscet impostor? *Respondit Nicodemus, & dixit ei, Quomodo possunt hæc fieri? Respondit Iesus, & dixit, Tu es ille magister Israelis, & hæc ignoras? Amen amen dico tibi, quod scimus, loquimur: & quod uidimus, testamur: & testimonium nostrum non accipitis. Si terrena dixi uobis, & non creditis, quomodo si dixero uobis cœlestia, crediturí estis?* Nicodemꝰ adhuc in Iudaica imperfectione subsistit: propterea iterum rogat, quomodo possunt hæc fieri? Ideo & dominus monstrans ei quod imperfectionem ita loquitur, dicit, Tu quum sis doctor in Is- *Gen. 1. 2.*

B rael, si recordatus fueris miraculorum quæ in veteri testamẽ to traduntur de formatione hominis, & alia, quomodo formatus sit, quomodo ex latere vxor, quomodo ꝓdigia in Aegypto, quomodo in mari rubro, quomodo sterilis peperit, & similia: si hæc considerares sicut doctor in Israel, non diffideres his quæ nunc dico. Veruntamen ego quidem quod scio, dico: & quod vidi, hoc est clare cognoui. Neque enim corporalem visionem significat quum dicit, vidimus: sed cognitionem certissimam. At vos testimoniũ nostrum, hoc est meum, non accipitis. Hæc autem dicit dominus non ad Nicodemum, sed ad genus Iudæorum, qui vsque ad finẽ incredduli fuerunt. Igitur si terrena dixi vobis, & nõ creditis, hoc est, si de generatione quæ est in baptismo, dixi vobis, & non recepistis, sed interrogastis dicentes, Quomodo? Terrenam autem hanc natiuitatem nominat, quod super terram facta

C sit in beneficium hominum. quãuis enim cœlestis sit secundum gratiam & honorem, at baptizamur quum super terrã sumus. Sic igitur de hac terrena natiuitate dicens, inueni vos incredulos: de supercœlesti natiuitate, quæ ineffabilis, qua vnigenitus filius a patre natus est, quum audieritis, quomodo credetis? Quidam autem per terrenum intellexerunt simi litudinem de vento: ita vt quod dicitur, sic se habeat, Si exẽplum a terrenis dedi vobis, & neque sic persuasi estis, quomodo poteritis superiora discere? *Et nullus ascẽdit in cœlum, nisi qui de cœlo descendit, filius hominis, qui est in cœlis.* Neque hoc videtur cum his quæ præcesserunt, recte contexi. At si quis diligenter inspexerit, apparebunt etiam illa bene cohærere cum superioribus. Quia enim magistrum dominum & pro-

Baptismũ cur dominus terræ nũ dixerit natiuitatem.

D phetã nominabat Nicodemus: Ne putes me, inqt, quasi prophetam qui de terra est, a deo missum doctorem, sed è supernis me scias descendisse vt filium, non & a terra esse. Nullus igitur prophetarum ascendit in cælum, nisi ego solus ascensurus, qui & descendi. Filium autem hominis quum audieris descẽdisse de cœlo, ne existimes quod caro è cœlo descenderit. Hoc enim Apollinarius docuit, quod Christus habuerit corpus de cœlo, quod per virginem transierit quasi per canalem. Verum quia vna hypostasis, hoc est, vna persona Christus, ex duabus naturis constituta est, ideo omnia quæ sunt hominis, dicuntur de verbo: & iterum ea quæ sunt verbi, attribuuntur homini. Sic & hoc loco quoque filius hominis dicitur descendere de cœlo, eo quod vna sit persona, & vna hypostasis. Deinde vt ne quum audieris, qui descẽdit,

E putes quod non sit in cœlo, dicit, Is qui est in cœlo. Noli eũ suspicari me propterea non esse illic, quia descẽdi: sed & hic adsum corporaliter, & illic sedeo cum patre vt deus.

Et sicut Moses exaltauit serpentem in eremo, ita exaltari oportet filium hominis: ut omnis qui credit in illum, non pereat, sed habeat uitam æternam. Postquam dixit de regeneratione per baptismum, nunc dicit de beneficio quod per crucem nobis factũ est. Crux enim & mors author nobis fit gratiæ quæ per baptismum data est. siquidem quum baptizamur, mortem domini repræsentamus. Non dicit autem manifeste, crucifigendus sum: sed meminit serpentis, & veteris historiæ. Interim discimus vetera cognata nouis, & vnum esse legislatorem ve

F reliqua id genus hæreticorum cohors, reprobent, dicẽtes veterem a malo opifice esse conditam. Docet item, quum Iudæi videntes ærei serpentis imaginem, mortem effugerint, multo magis nos ad crucifixum respicientes & credentes, animę mortem effugituros. Vide autem, oro, figuram, & confer cũ veritate. Illic serpentis similitudo, formam quidem habet bestiæ, venenum autem non habet. Ita ex hoc loco homo dominus, sed a peccati veneno liber, in similitudine carnis peccati venit, hoc est, in similitudine carnis peccato obnoxiæ, quæ minime caro peccati esset. Et tunc quidem videntes euadebant mortem corporis: nunc autem qui vident, mortem animæ. Tunc quidem suspensus, serpentium ictus sanabat: nunc autem spiritualis draconis plagas curat Christus.

Nu. 21.

Apollinarius.

Vna hypostasis in Christo.

Marcion.

Manichæus.

Exaltatum autem audiens, intellige quidem & suspensum esse. In summo enim suspensus est, vt & aërem sanctificaret, qui terram sanctificarat in illa ambulando. Intellige autem quid sit glorificari. Nam reuera gloria Christi, crux fuit. Per hoc enim quo visus est condemnari, condemnauit huius mundi principẽ. vt clarius dicam: Adam iustè mortuus est, peccarat enim: dominus iniuste mortuus est, non enim peccarat. Igitur vsque ad crucifixionem domini iustè prævaluit hominibus mors. Quia autem absque peccato inuentus est Christus, quid igitur in illo iuris habebat diabolus, vt occideret ipsum? atque ita quia iniuste mortuus est, vicit eum à quo occisus est: & sic liberauit Adamum à morte, quæ illi iuste inferebatur, vtpote ei qui peccarat. Et aliter, Duo fuerunt quæ dominum habebant in humanum genus: voluptas, & tristitia. A duobus autẽ illis inuictus repertus est dominus. Nam assumpserat quidem illum in mõtem, tentãs per voluptatem: & quum experiretur hac via vinci nõ posse, maiorem postea machinam, tristitiam scilicet, adhibuit, vt saltẽ per illam deuinceret: & propterea commouit omnes contra illum: discipulos, vt negarent: milites, vt illuderent: prætereuntes, vt blasphemarent: & in summa Iudæos, vt crucifigerent: & sic quoque inuictum comperit. Non enim potuit crucis dolor efficere vt crucifigentes haberet odio, sed diligebat eos, & pro eis orabat, dicens, Ne statuas illis pater peccatum hoc. Vides quomodo vicerit per hoc ipsum, qui videbatur victus esse. Sic igitur exaltatio & gloria eius, crux fuit. *Sic enim deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret, ut omnis qui credit in eum, non pereat sed habeat uitam æternam. Non enim misit deus filium suum in mundum ut condemnet mundum: sed ut seruetur mundus per eum.* Mira dei erga mundum dilectio, & tanta, vt non dederit vel prophetam, vel angelum, sed filium suum, atque illum vnigenitum. Angelum si quidem dedisset, non erat res parua, eò quòd angelus quidem ministeer eius fidelis & seruus, non autem inimici & apostatæ: nunc autem dato filio, quanto excellentiorem dedit charitatem? Item si multos habens filios, vnum dedisset, & hoc maximum fuisset, nunc vero vnigenitum dedit. Igitur bonitas digne laudanda est. Ariani autem dicunt quòd vnigenitus dicatur eo, quòd solus ipse factus sit & conditus à deo, omnia autem alia ab illo.

A

Crux, gloria Christi

B

Mat. 4.

C

Mat. 26. 27. Luc. 23.

1. Ioh. 4.

Arianí.

D Quibus simpliciter respondemus, Si quidem vnigenitus dictus fuisset, quum non esset filius, haberet rationem impudens vestrum commentum: at nunc quum non solum vnigenitus, sed & filius dicatur, non permittit sic intelligere, sed vult illum solum ex patre natum. Vide autem, oro, quòd sicut iupra dixit filium hominis descendisse de cælo, quanuis non descenderit caro de cælo, sed propter vnam personam & vnam hypostasin, ea quæ dei sunt attribuit homini: ita & hoc loco, ea quæ hominis sunt, attribuit verbo deo. Dedit enim (inquit) deus filium suum in mortem: quanuis impassibilis permanserit deus: attamen quia vnus & idem fuit per hypostasin, & qui verbum dei, & homo qui pro nobis patiens, filius dicitur esse, datus esse, in quantũ & vere passus, nõ in sua natura, sed in sua carne. Quod autẽ lucrũ, dari filium? O magnum, & supra humanam mentem, vt omnis qui credit in illum, duo illa lucretur: vnum quidem, quòd non perit: alterũ, quòd vitam habet, atq; vitam æternam. Vetus enim lex promittebat eos qui in illa deo placebant, implendos longitudine dierum: Euangelium autem non temporariam vitam largitur, sed æternam & indissolubilẽ. Quia enim duo sunt aduentus Christi, & ille qui fuit, & ille qui venturus est: de priore aduentu dicit, quòd non missus sit filius vt condemnet mundum (quia si propter hoc venisset, condemnati fuissent vtique omnes. omnes enim peccauerunt, sicut & Paulus dicit) sed primum ad hoc venit, vt mũdum seruaret, atque hæc intentio eius fuit: per accidens autem iudicat eos qui nõ crediderunt. Lex enim Mosaica præcessit, vt reprehenderet peccatum, & condemnaret præuaricantes. Nulli enim ignoscit, sed simul atque inuenerit peccantem in aliquo, pœnã infert. Itaque primus aduentus nõ propter iudicium factus, nisi per accidens, iudicans eos qui non crediderunt, qui iam iudicati sunt. Secundus vero erit vt omnes iudicet, & vnicuique secũdum opera sua faciat. *Qui credit in filium, non iudicatur: qui uero non credit, iam iudicatus est, quia non credidit in nomen unigeniti filii dei. Hæc est autem condemnatio, quòd lux uenit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras quàm lucem. Erant enim eorum opera mala. Omnis enim qui mala agit, odit lucem, nec uenit ad lucem, ne arguantur opera ipsius. Qui autem operatur ueritatem, uenit ad lucem, ut conspicua fiant facta ipsius, quòd per deum sint facta.* Quid est, qui credit in filium, non iudicatur?

Vicissim ẽ sũt naturæ humanæ, diuinæ tribuũtur in christo: & quæ diuinæ, humanæ.

Vet⁹ lex. Euãgelium.

Rom. 5.

Exod. 20 Deute. 5. 17. 32.

dicatur? Nunquid si immundam egerit vitam. non iudicatur? maxime quidem. non enim vere fideles sunt eiusmodi, vt Paulus dicit. Deum enim, inquit, fatentur se scire, operibus autem negant. Veruntamem hoc loco dicit, quòd propter ipsum credere non iudicatur, dabit autem pœnas graues malorum operum: propter incredulitatem autem quam non habet, non punietur. semel enim credidit. at qui non credidit, iam iudicatus est. Quomodo? Primum quidem quoniam & ipsa incredulitas condemnatio est. Esse enim extra lucem, per se maximum supplicium est. Deinde quanuis non hic gehennæ traditus sit, sed congregauit hic futuri supplicij occasiones, sicut & homicida, tametsi non sententia iudicis condemnetur, natura tamen rei condemnatus est. Et Adam die quo comedit de ligno, mortuus est: & quanuis viueret, sententia tamen & natura rei mortuus fuit. Omnis igitur incredulus condemnatus est, quòd hinc migrans mox supplicio tradendus est, & non in iudicium producendus: iuxta illud, Non resurgent impij in iudicio. Indigni enim habẽtur vt rationem dent impij, sicut & diabolus. In iudicium igitur non resurgent, sed in condemnationem. Ita & in Euangelio dicit dominus quòd princeps huius mundi iam iudicatus sit, & non solum quòd ipse non crediderit, sed quòd & Iudã proditorem fecerit, & aliis perditionis fuerit author. Quanuis autẽ dñs in parabolis adducat punien dos quasi eos à quibus sumatur ratio, ne mireris. Primũ quidem eo ipso, quia parabolæ sunt ea quæ dicuntur, non oportet oĩa quæ in parabolis dicũtur, quasi canones ac leges assumere. In die enim illo vnusquisq; conscientiã habẽs pro iudicio quod falli nequeat, non opus habebit alio qui reprehendat, sed semetipsum quisque confutabit, ac abibit. Deinde dominus non inducit incredulos quòd mereantur vt rationem reddant: sed credentes quidam, at immisericordes. Nos autem de impiis & incredulis loquimur. Aliud autẽ est impius ac infidelis: & aliud immisericors & peccator. Hoc est iudicium, quia lux venit in mundum. Ostendit hoc loco infideles omni excusatione destitutos. Ista enim condemnatio est, inquit, quia venit ad eos lux, & neq; sic ad illam accesserunt, Non enim in hoc solo peccarunt, quòd ipsi non quæsiuerunt lucem, sed hoc pessimum est, quod lux ad illos venit, & illam non susceperunt: propterea & condemnati sunt. Nam siquidem non

Immũdus uita, nõ ut re fidelis est.

Ad Tit. 1.

Increduli tas est condemnatio

Gen. 3.

Pſal. 1.

Ioan. 12

Quatenꝰ parabolæ assumẽdæ

D dem non veniſſet lux potuiſsẽt homines prætexere ignoraſſe
ſe quid eſſet bonum: verum quia venit quidem deus verbum,
deditque verbum ſuum vt illuminaret, non ſuſceperũt autem
illi, omni excuſatione poſthac carent. Vt autem nullus dicat,
Nemo præfert tenebras luci, ponit cauſam propter quã tene-
bris adhæſerint homines. Erãt enim, inquit, opera illorũ ma-
Quid exigat Chriſtianiſmꝰ. la. Quia enim Chriſtianiſmus nõ ſolũ recta dogmata, ſed &
honeſtam vitam exigit: ipſi autem voluerunt luto peccati in-
uolui, ideo nolũt improbi ad lucem Chriſtianiſmi venire, &
ſe meis ſubiicere legibus. Porrò qui facit veritatẽ, & cõtendit
& aſpirat ad vitam quę deo placeat, is ad Chriſtianiſmum ve
luti ad lucem accedit: quò magis in bono proficiat, & appa-
reant eius opera ſecundum deum facta. Qui talis eſt cum fide
E recta, & vitam quoque honeſtam inſtituit, lucetque omnibus
hominibus: in illo glorificatur deus. Et ita Gentilibus incre-
dulitatis cauſa facta eſt immunditia vitæ. Sed forte dixerit
quis, Quid igitur? non ſunt & Chriſtiani improbi, & Genti-
les honeſtæ vitæ? Fateor & ipſe quidem improbos Chriſtia-
nos: at bonos Gentiles inueniri non aſſeuerauerim, Et natu-
ra quidem manſueti & boni reperiuntur quidam, ſed non vir
tute. Nam exercitatione & meditatione boni nullus inuenie-
tur: & quanuis boni quidam habiti ſint, omnia tamen ad va-
nam gloriam fecerũt. Qui autẽ bonus propter gloriã, & non
propter bonũ ipſum, ſiquando tempus inuenerit, malis indul
gebit concupiſcentiis. Nam ſi apud nos interminatio gehen-
næ, & omne aliud ſtudium, & vitæ innumerabilium ſanctо-
F rum vix conſeruant homines in virtute: quo pacto nugæ Gẽ-
tilium illos in bono continebũt? Magna quoque res fuerit ſi
non & peſſimos reddiderint. *Poſt hæc uenit Ieſus & diſcipuli
eius in terram Iudæam, & illic morabatur cum eis, ac baptizabat. Ba
ptizabat autem & Iohannes in Aenon iuxta Salim: quia aquæ multæ
erant illic, & ueniebant ac baptizabantur. Nondũ enim coniectus fue
rat Iohannes in carcerem.* Erat Ieſus Hieroſolymis vſque ad
feſtum paſchæ: & poſtquam illud præteriit, exiuit in terram
Iudæam, & prope Iordanem verſabatur, vbi multi conuenie-
bant. Non quærebat autem populoſa loca propter inanẽ glo
riam, vel oſtentationem: ſed cupiebat pluribus ſuam bonita-
tem communicare, & vſui eſſe: quoniam & eam ob cauſam ad
feſtum aſcenderat, vtpote plurimis profuturum doctrina &
miraculis. Audiẽs autem quòd baptizarit, ne putes quòd per
ſe baptiza-

ſe baptizarit, ſed per diſcipulos. hoc enim diſcipulorũ opus, A
in magiſtrum refert Euãgeliſta, quandoquidẽ ſuperius idem
ille Euangeliſta dixit quòd Ieſus nõ baptizarit, ſed diſcipuli
eius. Sed quæris, Quare nõ ipſe baptizauit? diſce. Superius di *Cur Chriſtꝰ ipſe nõ baptizarit.*
dixit Iohannes, Ille vos baptizabit ſpiritu ſancto. Spiritus au
tem ſanctus nõdum erat datus, eò quòd nondũ tempus erat.
Igitur ſi baptizaſſet, vel abſq; ſpiritu baptizaſſet: & quid igi-
tur præſtabat Iohãne? Vel dediſſet ſpiritum, atq; ante tẽpus,
ſed id indignum deo, qui in tempore facit omnia. Quod au-
tem tempus dandi ſpiritum? Tẽpus poſt aſſumptionem. Pro-
inde diſcipuli Ieſu baptizabãt, vt plures ad ſaluatoris doctri
nam adducerent. Vnde & his baptizantibus, etiam Iohannes
baptizabat, & non ceſſabat, duo bona faciẽs. Vnum quidem,
quia ad ſe venientes de Chriſto loquẽs ad illum adducebat. B
Alterum verò, quia curabat ne diſcipuli ſui in maiorẽ zelum
& contentionem prouocarentur. ſi enim ceſſaſſet baptizare,
quid nõ feciſſent diſcipuli eius, alioqui maiore inuidia Chri-
ſtum perſequentes? Nam quum ſæpe clamarit, & primas ſem-
per Chriſto tribuerit, non perſuaſit eis vt accederẽt ad illum:
in quantam ergo inuidiam impuliſſet, ſi ceſſaſſet baptizare?
Idcirco & Chriſtus tunc maximè cœpit prædicare, quando
Iohannes incluſus eſt, propter inuidiam diſcipulorum Ba-
ptiſtæ. Opinor autem permiſſam Iohannis mortem matura- *Opinio Theophylacti ſup morte Iohannis.*
ri, vt omnis populus paratus ad Chriſtum tranſiret, & non
diuiderentur ſententiæ de Chriſto & Iohanne. Baptizãt igi-
tur diſcipuli Chriſti baptiſmo qui nihil habebat amplius
quàm baptiſmus Iohannis. ambo enim imperfecti, & non-
dum habentes ſpiritum, eademque vtrique cauſa, vt adducan C
tur ad Chriſtum baptizandi. *Orta autem eſt quæſtio ex diſci-
pulis Iohannis cum Iudæis de purificatione. Et uenerunt ad Iohan-
nem, & dixerunt ei, Rabbi, qui erat tecum trans Iordanem, cui tu te-
ſtimonium perhibuiſti, ecce is baptizat, & omnes ueniunt ad eum.
Reſpondit Iohannes, & dixit, Non poteſt homo accipere quicquàm,
niſi fuerit ei datum è cælo.* Facta eſt quæſtio per Iudæũ quen-
dam de baptiſmate, contendentibus diſcipulis Iohãnis. Nam
Iudæus quidem præferebat baptiſma ſui magiſtri. Quum ergo
diſcipuli autem Iohannis baptiſma ſui magiſtri. Quum ergo
purificatione, hoc eſt baptiſmo, quæſitum eſſet, accedunt ad
magiſtrũ ſuũ, & incipiunt adulari ei, dicẽtes: Rabbi, qui erat
tecũ, qui in ordine erat diſcipulorũ, vt à te diſceſſit, baptizat:
cui tu

D cui tu testimonium dedisti. hoc est, quem baptizasti, quem tu clarum feciſti: eadem nunc audet quæ tu. Sed & aliud: ad te nulli nunc veniũt, ad illum vero omnes. Omnes, inquit, veniunt ad eum, cõtempto te. Iohannes autem uolens eos terrere, & ostẽdere quòd pugnent contra deum, prohibẽtes Christum, & abstrahentes à glorificatione eius, dicit, Non potest homo à se quicquam accipere, &c. Nam nisi superne (inquit) datum esset, neutiquã creuisset is, cui inuidetis: & ita in duobus peccatis. nam & contrarij estis diuino consilio, & attentatis impossibile. Interim autem & consolatur eos placidè, eò quòd non sit homo qui vincat ipsos, sed deus. Quin & nos (inquit) superne habuimus quod habuimus, non à nobis. Quòd si præclariora sunt quæ agit Christus, non oportet
E admirari. deus enim vult. *Ipsi uos testes estis quòd dixerim, non sum ego Christus, sed missus sum ante illum. Qui habet sponsam, sponsus est: amicus autem sponsi, qui stat & audit eũ, gaudio gaudet propter uocem sponsi. Hoc autem gaudium meum impletum est. Illum oportet crescere, me uerò minui.* Ipsi (inquit) vos scitis quòd ego testimonium dedi ei quòd maior me sit. Igitur si omnino meum attenditis testimonium, discite illum mihi præferendum. Et hoc est gaudium meum, quòd illum omnes accedant, Si quidem non accessisset ad sponsum sponsa, hoc est, populus, doluissem vtique ego pronubus: nunc autem quum hoc fiat, valde gaudeo. Video enim sponsum Christũ loquentem sponsæ, populo scilicet, & docentem ipsum. Non simpliciter autem dixit, Qui stat. Ostendit enim finem esse operum
F suorum, & stare iam non vltrà operantem: & se nunc oportet stare, & solum audire Christum docentem, & differentẽ spõsæ. Meum enim (inquit) opus perfectum est, & tradidi ipsum populo. Oportet igitur meam quidem gloriam imminui, illius autem augeri. Igitur quomodo imminuitur gloria præcursoris? Vel omnino sicut lucifer à sole occultatur, & videtur quidem multis quòd extinctum sit lumen, at reuera non est extinctum, sed à maiori occultatur: ita & præcursor velut lucifer à spirituali sole occultatus, imminui dicitur. Crescit autem Christus, secundum quòd paulatim manifestat se per
Nestorius signa & miracula, non secundum profectũ in virtutibus, absit: hoc enim Nestorij deliramentum esset: sed secundum ostensionem & manifestationem deitatis. Paulatim enim declarauit se deum esse, & non repente. Impletũ igitur (inquit) meum

meum gaudium in sponso. Nam meum opus, quod mihi vt A
pronubo cõcreditum, video profeciſſe. Omnis igitur animæ sponsus, dominus: thalamus vbi autem copula fit, locus baptismatis, hoc est ecclesia. Dat autem arrabonem sponsæ peccatorum remissionem spiritus sancti cõ unione: perfectiora vero in futuro, quãdo dignos in meliora & sublimiora introducet. Nota autem quòd nullus alius est sponsus, quàm solus Christus: omnes autẽ docentes pronubi sunt, sicut & præcursor quoque. Nullus alius dator est bonorum, quàm solus dominus, alij autem omnes mediatores, & ministri bonorũ quæ à domino dantur. *Qui è supernis uenit, super omnes est: qui à terra profectus est, terrenus est, & de terra loquitur. Qui è cælo uenit, supra omnes est: & quod uidit & audiuit, hoc testatur: & testimonium eius nemo accipit. Qui accipit eius testimonium is obsignauit quòd deus uerax sit. Nam is quem misit deus, uerba dei loquitur. Non enim ad mensuram dat deus spiritum.* Comparat se præcursor Christo, & dicit quòd ille quidem è supernis venerit à patre, & super omnes sit, egregius super omnes, & paternam seruans excellentiam. Ego autem qui de terra sum, terrena loquor, vilia & humilia, si cum doctrina Christi conferatur. Quamuis autẽ quæ à præcursore fiebant, diuina erant, collata tamen cum his quæ à Christo, valde humilia apparebant. Ille (inquit) quod vidit & audiuit, loquitur, hoc est, quę à patre audiuit, & quæ vidit, hoc est clare nouit, illa loquitur & testatur. Et testimonium eius nullus ex his qui veritatem nõ attendunt, recipit. Qui autem recipit testimoniũ, hoc est doctrinam eius, obsignauit, hoc est monstrauit & stabiliuit, q̃ C
deus verus sit. Qui enĩ credit ei qui à deo missus est, deo credit, & cõsequenter obsignat & demonstrat quòd verũ quiddam crediderit: sicut ediuerso qui non credit ei qui à deo missus est, ostendit quòd mendax sit, & propter hoc non credit ei, vtpote mendaci. Et ita qui Christo credit, ostendit quòd deus est verax, ex eo quòd credidit ei à quo missus. Manifestũ enim quòd illi vt veraci crediderit. Et merito. Nos enim alij omnes ad mẽsuram accepimus operationem spiritus. ipsi autem Christo non ad mensuram dedit vnam vel duas virtutes, sed ipsum spiritum integrum habet substantialiter. Igitur & prophetis dedit deus spiritum, hoc est operationem spiritus, & ad mensuram dedit: Christo autem nõ ad mensuram, & neque omnino dedit. habet enim illum Christus substantialiter.

Christus sponsus solus, docentes pronubi.

Romã. 1. Iohan. 5.

Veritas, fidei basis.

D tialiter. Quando autem audis ꝙ Christus loquitur illa quæ audiuit à patre, ne putes illum indigere vt scientiã ab illo discat: sed quia quæcũq; scit filius, à patre naturaliter scit, quasi illi consubstãtialis, eius gratia dicitur à patre audire quę scit: quemadmodum si videris filium patri per omnia similem, dicis ꝙ omnia à patre habet, hoc est, nulli similis est quàm patri. Audiens igitur missum esse, quasi radium intellige eum à solo patre missum esse. Nónne & ita dicere solemus, quòd sol radios emiserit, hoc est, miserit in terram, & nusquã radium alterius substantiæ dicimus esse, vel posterioré quàm sol? Sic quoq; & filiũ missum esse à spirituali sole, scilicet patre huic mundo, veluti deradiationem, & radium, & lumen, & qualitercunq; (quantum congruit) vocare illum volueris. Non in-

E tempestiuum autem fuerit hoc loco dicere quomodo habeat filius spiritum, & quomodo dicatur spiritus filij. Dicit enim & Apostolus, Spiritum filij sui in corda vestra misit, clamantem, Abba pater. Et iterum, Si autem quis spiritum Christi non habuerit, hic non est eius. Sanè Latini male hæc exponentes, & minus rectè intelligentes, dicunt, quòd spiritus etiam ex filio procedat. Nos autem hoc quidem primum dicimus ad eos, quòd aliud sit esse ex quopiam, & aliud esse cuiusdã: vt spiritus est quidẽ spiritus filij absq; dubio, & ab omni scriptura approbatum: cæterũ esse ex filio, nulla scriptura testatur, vt ne duo principia spiritus introducamus patrem & filium. Profecto, inquit: nam & inspirauit discipulis, & dixit,

F Accipite spiritum sanctũ. O desipientiam. Si tunc dedit discipulis spiritum quando insufflauit, quomodo postea dixit eis, Accipietis virtutem superuenientis spiritus sancti super vos, non post multos dies? Vel quomodo in pentecoste credimus factum descensum spiritus, siquidem in vespera diei resurrectionis dedit illum? tunc enim inspirauit. At hæc quidẽ valde ridicula. Manifestum enim quòd tũc illis spiritum sanctũ non dederit, sed donum vnum spiritus sancti, remissionẽ scilicet peccati. statim enim subdit, Quorum remiseritis peccata. Habet autem spiritum filius substantialiter, vt consubstãtialem sibi, non à quo operationem recipiat, sicut prophetæ. Dicitur autem spiritus esse filij secundũ quod veritas, & virtus & sapientia. Spiritus autem sanctus, & veritatis & fortitudinis & sapientię spiritus ab Esaia describitur. Et aliter, quia per filiũ hominibus datur, propterea filij dicitur. Crede igitur tu

Galat. 4.
Roma. 8.
Spiritũ sãctũ à filio procedere negat Theophylactus cum Græcis antigs. Nũc aũt oẽs cõfitemur.
Qui à patre filioq; procedit. Iohan. 20 Actuum 1.
Esaiæ. 11

tur tu spiritum à patre quidem proficisci, per filium autẽ dari creaturæ, atq; hic sit tibi canon orthodoxæ doctrinæ. A
Pater diligit filiũ, & omnia dedit illi in manu. Qui credit in filiũ, habet uitam æternam: qui autẽ incredulus est filio, non uidebit uitã, sed ira dei manet super eum. Postquam dixit de Christo sublimia, nunc iterum humilia loquitur, sermonẽ auditoribus attemperans, vt capi possit. Ideo dicit, Pater diligit filiũ, quasi de homine quodã admirabili loquẽs. Et omnia dedit in manu filij iuxta humanitatem. Si autem & secundum diuinitatem, quid hoc? Dedit pater omnia filio ratione naturæ, sed non gratiæ. quoniam enim & esse à patre habet, merito & omnia dicitur à patre habere. Habet igitur omnia filius, tam quæ in cælo, quàm quę in terra. Dominatur enim omnibus, etiamsi quidã nolint. Postea verò in secundo aduentu, quando omne genu B flectetur ei, perfectum omnium accipiet dominum: quando malitia non vltrà habebit virtutem, sed inefficax manens ostender naturã boni à principio omnibus inditam, & omnia continentem. Qui credit in filium, habet vitam æternã in ipso, illam dico Christum, qui verè vita est. In ipso enim viuimus & mouemur. Qui autem incredulus est, non videbit vi- *Actuũ. 17.*
tam. Nam qui sponte recessit à vita, quo pacto habebit eam quæ est Christus? sicut & Paulus inquit, Quando Christus manifestabitur vita nostra, tunc & nos qui ad malitiam mor- *Coloss. 3.*
tui & immobiles facti, manifestabimur in gloria. Sed ira dei manet super illum, non dixit quòd maneat illũ, sed super illum, ostendens quòd nunq̃ ab eo recedat. vt ne mortem credas temporalem, dicit quòd maneat super eũ qui incredulus C
fuerit, & perpetuum erit supplicium. Per omnia autem verba hæc inducit Baptista & compellit auditores omnes ad fidem Christi. Non enim in vanum hæc dixit, sed suos discipulos & alios omnes instruit ne inuideãt Christo, sed vt deo auscultent.

CAPVT IIII.

T ergo cognouit dominus audisse pharisæos quòd Iesus plures discipulos faceret ac baptizaret quàm Iohannes: quanq̃ Iesus ipse nõ baptizaret, sed discipuli eius, reliquit Iudæã terram, & abiit iterũ in Galilæã. Oportebat autẽ ẽm transire per Samariã. Misericors

Y

dominus

D dominus semel propter nos incarnatus, omnia ad nostrā sa-
lutem facit. Deniq; & nunc quum audisset quòd pharisæi de
gloria ipsius audiuerint, & sciret contra ipsum ad inuidiam
concitandos, secedit in Galilæam: duo nos docens: Vnū qui-
dem, vt parcamus inimicis, & omni modo tentemus non da
re eis occasionem scandali vel inuidiæ. Alterum, ne iniicia-
mus nos in tentationem insipienter & inutiliter, sed seceda-
mus ad tempus, donec insania resideat. Quanuis auté potens
sit cohibere inuidentes sibi, etiam si impetu quodam nūc vr-
gerent: non tamen hoc egit, ne videretur phantasticum habe
re corpus. si enim sæpe per medium illorum exiisset, quid nō
dixissent Phantasiodocitæ, Manichæi inquam & Valentia-
ni & Eutychiani? Insinuans autem Euangelista calumniato-
E rem illorum omnium, dicit, quāuis Iesus non baptizarit, in-
uidi tamen volentes concitare pharisæos contra Christum,
calumniabantur eum quasi baptizasset. Oportebat autem ip
sum transire per mediam Samariam. Volebat enim occasio-
nem omnem calumniæ Iudæis excindere, vt dicere non pos-
sint quòd relictis eis concesserit ad gentes, quas abominabā-
tur. Quando autem abegerūt eum, tunc accessit ad gentiles,
Gen. 48. & neque tunc ex proposito, sed obiter. *Venit ergo in ciuita-
tem Samariæ quæ dicitur Sychar, iuxta prædium quod dedit Iacob Io
seph filio suo. Erat autem ibi fons Iacob.* Operæprecium fuerit
dicere vnde Samaritani originem duxerint, & vnde appella-
tionem illam sortiti fuerint. Somor enim mons vocabatur ab
Esaiæ. 7. eo à quo possidebatur: sicut & Esaias dicit, Et caput Somor
F Ephraim. Qui autem ad montem illum habitabant, primùm
non vocabātur Samaritani, sed Israelitæ dicebantur. Quum
autem offendissent deum, traditi sunt variis temporibus As-
syriis. Tandem Assyrius quum defectionem meditarentur,
superuenit, tenuitque captiuos, & non vltrà in suam regionē
abire permisit, suspicans iterum defecturos: sed illos quidem
transtulit in Babylonios & Mœdos. Samariam autem genti-
bus ex diuersis locis congregatis coloniam dedit. Porro quū
hæc facta essent, deus monstrare volens barbaris quòd non
propter impotentiam, sed propter peccata illis Iudæos serui-
re fecerit, immisit leones in eos qui in Samaria habitabant
barbaros, qui illos perdebant omnes. Rex vero quum hoc au
disset, misit ad quosdā ex senioribus Iudæis, & rogauit quid
faciendū vt non vltrà leones perdant eos qui in Samaria bar
baros.

baros. Illi autem enarrabant deum Israel suspicere locum il- A
lum, & nō sinere habitare illic eos qui sua legitima ignorēt.
Igitur si curæ sibi sint barbari qui illic, mittat Iudæos sacer-
dotes qui dei legitima barbaris tradent, & sic placent deum.
Obtemperat illis rex, & mittit sacerdotem quendam traditu
rum his qui in Samaria barbaris legem dei. At illi nō omnes
libros receperunt, sed tantum quinq; libros Mosi, Genesim,
Exodum, Leuiticum, Numeros, & Deuteronomiū: neq; per-
fecte ab impietate discesserunt, & posterioribus quidem tem
poribus abstiterunt ab idolorum cultu, deúmque coluerunt.
Itaq; Iudæi à captiuitate regressi, æmulabantur illos, vtpote
Assyrios genere, & à monte Samaritanos vocabant. Illi vero
Abraham & Iacob progenitores suos nominabant: quoniam
Abraham Chaldæus fuerat: & fons Iacob quem illic habue- B
rat, proprius illorum putabatur. At Iudæi cum Gētibus aliis *Abrahæ*
etiam istos abominabantur: vnde & domino opprobrantes *Chaldæus*
dicebāt, Samaritanus es. Et ipse discipulis suis dicebat, In ci-
uitatem Samaritanam ne intraueritis. Quare autem Euange *Iohan. 8.*
lista de loco Iacob & fonte tam diligenter disserit? Primùm *Mat. 10.*
quidem, vt quando audieris dicentē mulierem, Pater noster
Iacob dedit nobis fontem illum, ne mireris. locus enim ille
erat Sycima, vbi filij Iacob Symeon & Leui grauem illā cæ- *Gen. 34.*
dem commiserunt eo quòd sororem illorum Dinam oppres-
serat Sycimorum princeps. Insuper & hoc discimus, eò quòd
Euāgelista nobis narrat ea quæ de fonte & loco, quòd etiam
olim reiecti fuerint propter peccata sua, & quū offendissent
deum, gētes illorum loca possederint: & quę patriarchę pro- C
pter suam in deum fidem possederāt, ea illi propter impieta-
tem amiserunt: & ita nihil nouum si & nunc Gentiles pro Iu
dæis in regnum cælorum sint introducti. Prædium autem *Prædium*
quod dedit Iacob Ioseph, Sycima dicebatur. quoniam enim *Iacob Sy-*
filij Iacob Sycimitas perdiderant, & ciuitatem desolauerant: *cima.*
eam vtpote desolatam pater in hæreditatem filio Ioseph de-
dit. *Iesus ergo fatigatus ex itinere, sedebat sic super fontem. Hora
erat ferme sexta. uenit mulier Samaritana, ut hauriret aquam. dicit
ei Iesus, Da mihi quod bibam. nam discipuli eius abierāt in ciuitatem
ut cibos emerent.* Fatigatum dominum ex itinere narrās Eu- *Quàm do*
angelista, ostendit nobis dominum à fastu & rerum abūdan *minusa fa*
tia alienum fuisse. Non enim iumentis vtebatur ad iter, sed *stu alien*
pedes ibat, instruens etiam nos non multis opus habere. In-

D super dicit & ipsum incedere strenuè, & non ignauiter. Ex quo discimus & nos, vt cum constantia & diligentia faciamus opus dei. Quòd autē sedebat sic, significat simpliciter, & vt forte obueniebat, & non super sede, sed simpliciter videlicet super pauimento, refocillans corpus, & apud fontem se recreans. Deinde & aliam causam inducit quare sederit apud fontem. Erat enim tempus meridianum. Hora enim (inquit) erat quasi sexta: atque etiam propter horæ calorem opus habebat refrigerio, & recreatione. Vel aliter dicit, vt ne quis reprehenderit dominum, quomodo quum præcepisset discipulis vt ne viam gentium ingrederentur, ipse ad Samaritanos venerit: idcirco dicit quòd sedens in loco propter fatigationem fuerit, & quòd colloquium cum muliere ratio-
E nabilem habuerit causam, sitim scilicet. Quoniam enim sitiebat, consequenter humano more indigebat & potu. Quærenti autem occurrit mulier, anima discendi auida. Quid igitur opus erat facto? Repellerétne mulierem adeo studiosam, colloquentem & sitientem ea de quibus dubitabat, vt audiret? Non fuisset hoc diuinæ misericordiæ. Vide autem oro & ex hoc quàm procul à fastu fuerit dominus. Solus enim relinquitur in via, quum discipuli abiuissent in ciuitatem vt emerent alimenta. Vsqueadeo enim nullā curam ventris agebant, vt quo tempore ferme omnes dormiunt, illi cibos emerent, & panes duntaxat: vt & nos discamus varietatem ciborum paruifacere. Vide obsecro & diligentiam Euan
F gelistæ. neque enim dixit affirmatiue, hora erat sexta, sed vt minus à veritate excidat, ferme sexta, inquit, securum faciēs sermonem. *Dicit illi mulier Samaritana. Quomodo tu Iudæus quū sis, potum à me poscis, quæ sum mulier Samaritana? Non enim cōmercium habent Iudæi cum Samaritanis. Respondit Iesus, & dixit ei, Si scires donum dei, & quis sit qui dicit tibi, da mihi quod bibam, tu petisses ab eo, & dedisset tibi aquam uiuam. Dicit ei mulier, Domine, neque quo haurias habes, & puteus profundus est: unde ergo habes aquam illam uiuam?* Ab habitu & veste forsitan, & alia corporis forma, & colloquio ipso existimauit Samaritana Iudæum esse dominum, ideo & ad ipsum dicit, Quomodo tu Iudæus quum sis, &c. Vide autem quomodo circunspecta fuerit mulier. Nam si cauere oportebat, dominum oportebat, non illā. non enim dixit quod Samaritani consuetudinem non habēt cum Iudæis, sed Iudæi non habent consuetudinem cum Samaritanis. Attamen neq; sic tacet, sed existimans dominum A rem illicitam facere, corrigit quod præter legem fiebat. Christus autem nō prius manifestat se, quàm virtus mulieris mōstretur. Postquam autem indicata est mulieris virtus, & quòd tam circunspecta & diligens esset, tunc tandem incipit loqui cum ea de sublimibus. Si scires enim (inquit) donum dei, hoc est, si cognoscerēs quid donet deus, nempe æterna & incorruptibilia: scires autem & me, quòd quum deus sim, vt possim hæc tibi dare: tu quæsiuisses vtique, & accepisses aquam viuam. Gratiam autem spiritus sancti aquā dicit esse, propter- *Gratia spiritus sancti aqua uiua* ea quòd purificat, & multū refrigerij præbet suscipientibus. *Psalm. 83* Porrò aquam dicit non stantem, qualis est in puteis & lacubus, putris & corrupta: sed viuam, hoc est, scaturientē, & quę B moueatur. Nam gratia spiritus semper agilē ad bonum facit animam, ascēsiones semper disponentē. Talem aquam bibit *Phil. 3.* Paulus viuentem, & semper mobilē, quum obliuiscereturʼeorum quę post se, & ad anteriora se extēderet. Dicit ei mulier, Domine. Vides quomodo ſtatī ab humili cogitatu desistens, magnum ei honorem tribuat, dominum vocādo? Neq; enim in profundum verborum Christi venerat. Nam aliter quidē ille dicit, aliter autem illa intelligit verba de aqua. *Num tu maior es patre nostro Iacob, qui dedit nobis puteum, & ipse ex eo bibit, & filii eius, & pecora eius? Respondit Iesus, & dixit ei, Omnis qui bibit ex aqua hac, sitiet iterum. quisquis autem biberit ex aqua quam ego dabo ei, non sitiet in æternum, sed aqua quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in uitam æternam. Dicit illi mulier, Domine, Da mihi istam aquam, ut non sitiam, neque ueniam huc ad* C *hauriendum.* Patrem suum facit Iacob, se intrudens in nobilitatem Iudaicam. Vide autem obsecro prudētiam mulieris, quomodo statim à varietate aquarum ratiocinatur & dantiū varietatem. Dicit enim, Si talem aquam daturus es, omnino maior es patre Iacob, qui nobis dedit hanc aquam. Quòd autem ipse ex eo bibit, laus est bonitatis aquæ. tantum enim placuit fons ille patriarchæ. Quòd autem & ipse biberit, & filij eius, & pecora eius. indiciū est copię aquarū. Non enim solū dulcis est aqua, & ita dulcis, vt & Iacob ex ea biberit: sed & larga, & sic larga, vt suffecerit multitudini pecorum patriarchę Iacob. Quum autē diceret mulier, num tu maior es patre nostro? Dns quidē manifeste non dicit, profecto maior sum, vt nō videatur arrogans esse, quum nondū aliquod specimen

D suæ virtutis exhibuisset: hoc tamen parat per ea quæ dicit. di
cit enim, Qui bibit ex hac aqua, iterum sitiet: qui autem ex
mea bibit, non sitiet in æternum. Atq; ita si miraris Iacob qui
dedit aquam talem, multo magis admirari oportet eum qui
præbet longe meliorem aquam. quam enim ego do, fons fit
aquæ, in diéſque magis ac magis multiplicatur. Non enim q̃
parum accipiunt sancti à deo, ita vsq; ad finem seruant, sed se
mina quidem & initia accipiunt boni per gratiam: insumunt
autem & ipsi, ac crescere faciunt: id quod per parabolam ta-
Mat. 25. lentorum significat dominus, & per hospitem. Etenim qui ac
ceperat duo talenta, lucratus est alia duo, sed sua prę paratione: & hospiti qui susceperat vulneratum à latronibus, pollice
tur dominus, quicquid præterea impenderis de tuo, dabo ti-
bi. Igitur & hoc loco coniectatur: equidem aquam do sitien-
E ti: illa autem quam ego do, non manet tantum, sed etiam mul
tiplicatur, ac fons efficitur. Dedit Paulo aquam breuem do-
Actu. 9. minus, Ananię instructiones: at breuem illum fontem doctri
narum Ananię Paulus fontem esse demõstrauit, ita vt à Hie-
rusalem vsque ad Illyricum peruenirent illius fontis profili-
entes fluxus. Et mulier quomodo in his affecta est? Humili-
ter quidẽ adhuc se gerit, opinatur enim de sensibili aqua ser-
mones haberi. profectum tamen quendam indicat. Nam pri
mùm quidem dubitabat, dicens, Vnde habes aquam viuen-
tem? Nunc autem & sermonem non retrocedens suscipit, di-
cens, Da mihi hanc aquam. Videtur igitur hæc esse pruden-
tior Nicodemo. Nam ille quidem quum multa audiuisset ta-
lia, dicebat: quomodo possunt hęc fieri? Ista autem incipit cõ
F temnere etiam fontem Iacob. Nam dicit, si talem aquam ha-
Mulier Sa bes, da mihi, vt non vltrà veniam huc ad hauriendum. Vides
maritana q̃ prætulerit ipsi Iacob dominũ. *Dicit ei Iesus, Vade, uoca ui-*
Nicode- *rum tuum, & ueni huc. Respondit mulier, & dixit ei, Non habeo ui-*
mo prudẽ *rum. Dicit ei Iesus, Bene dixisti: quinq; enim uiros habuisti, & nunc*
tior. *quẽ habes, nõ est tuus uir. hoc uere dixisti. Dicit ei mulier, Domine,*
uideo quòd propheta es tu. Patres nostri in monte hoc adorauerũt, &
uos dicitis quod Hierosolymis est locus ubi oporteat adorare. Dicit ei
Iesus, Mulier, crede mihi, uenit hora quando neq; in monte hoc, neq;
in Hierosolymis adorabitis patrẽ. Vos adoratis quod nescitis: nos ado-
ramus quod scimus: quia salus ex Iudæis est. Vade voca virũ tuũ.
Quia videbat illam vrgentẽ ad recipiendũ, & cogentẽ se ad
dandũ. dicit, Vade voca virum tuũ: quasi ostendat q̃ etiã illũ
oporteat

oporteat esse participem huius doni mei. Illa autẽ festinans, A
& vt recipiat, & vt se defendat, dicit, Non habeo virũ. At do-
minus per prophetiam nunc reuelat suã virtutem, & priores
eius viros numerat, & eũ qui nunc ignorabatur, arguit. Nun-
quid igitur illa ęgre ferebat quum talia audiret? vel relicto il
lo fugiebat? Non, sed magis admirata est & cõfortata, dicẽs,
Domine, video q̃ propheta es tu. Et de dogmatibus statĩ illũ
interrogat, non de corporalibus, vt de sanitate corporis, vel
diuitiis, (ita sapientia auidam, & virtuti deditã habebat ani-
mam) sed dicẽs, Patres nostri in monte illo adorauerũt, quod
dicit propter Abrahã & Iacob. etenim illuc tradunt Isaac in
sacrificium adductum. Et quomodo (inquit) vos dicitis q̃ in *Gene. 22*
Hierosolymis oportet adorare? Vidisti quomodo sublimior
fuerit. Nam quę paulò antè solicita erat ne siti vltrà vexare- B
tur, nunc de dogmatibus rogat. Idcirco & Christus visa eius
sapientia hoc quidem eius dogma non soluit. Non enim erat
satis solicita, sed aliud quoddam magis dogma manifestat,
id quod neq; Nicodemo neque Nathanaeli reuelauerat. Ve-
nit enim, inquit, hora quãdo neque in Hierosolymis neq; in
hoc loco adorabitur deus. Nam tu quidẽ, inquit, conaris o-
stendere res Samaritanorũ digniores iis quę apud Iudæos a-
guntur: ego autẽ dico tibi quòd neq; hæc neq; illa habent di
gnitatem, sed alius quispiã status erit illis dignior. Veruntа-
men & sic Iudęos vobis Samaritanis digniores affirmo. Vos
enim, inquit, adoratis quod nescitis: nos autẽ Iudæi, quod sci
mus. Porrò seipsum Iudæis annumerat, eò q̃ iuxta opinionẽ
mulieris loquitur. Illa enim suspicabatur Iudaicum prophe- C
tam esse, & propterea dicit, nos adoramus. Quomodo au-
tem nescierunt Samaritani quod adorarunt? Loco putabãt
concludi deum: ideo & quum mississent quando à leonibus
deuorabantur (vt supra dictum est) & annunciassent regi As
syriorum se à deo loci non suscipi: ibi manserunt multo tem
pore, & coluerunt idola, & ipsum quoq; verum deum. Iudæi
autem ab hoc errore liberi fuerunt, & sciuerũ esse vnum deũ
omnium, tametsi non omnes. Quia salus ex Iudæis est. Dupli
cem sensum hoc nobis dat. Vel enim quòd orbi ex Iudæis bo
na prouenerint. scire enim deum, & contemnere idola, inde
exordium habuere, aliáque omnia sana dogmata: etiam ipsa
adoratio, quę apud vos Samaritanos, tametsi nõ recta fuerit,
à Iudęis originem duxit. Vel salutem nominat suum aduen-

D tum, qui ex Iudæis fuit. Potest autem & dñs ipse dici salus, quia ex Iudęis fuit secundũ carnẽ. *Sed uenit hora, & nunc est, quãdo ueri adoratores adorabũt patrẽ spiritu ac ueritate. Nam & pater tales quærit qui adorent ipsum. Spiritus est deus, & eos qui adorant eum, spiritu ac ueritate oportet adorare.* Quanuis nos Iudæi, quãtum ad modum adorationis attinet, plus habeamus quàm vos Samaritani: attamen & res Iudæorum nunc finem habituræ sunt. Non enim in solis locis mutatio erit, sed & modus colendi alterabitur: & hæc in foribus sunt, & nũc est hora. non enim sicut ea quæ à prophetis dicta, in longum
E tempus differentur. Veros autem adoratores dicit eos qui secundum ipsius legem viuunt, qui non loco aliquo includunt deũ, sicut Samaritani: vel cultu colunt corporali, sicut Iudęi: sed spiritu & veritate: hoc est per animam, per puritatem mẽtis. Quia enim deus spiritus est, hoc est incorporeus, oportet ipsum adorare incorporaliter, videlicet in anima. hoc enim significat, in spiritu. Etenim anima spiritus est incorporeus. Quoniam autem multi videntur adorare in anima, non tamen rectam habent scientiam, sicut hæretici: ideo addidit, & in veritate. Oportet enim & mente adorare deum, & sanam opinionem de ipso habere. Fortassis autem quispiã dicet, quòd duæ partes nostræ philosophiæ hic insinuentur,
F praxis dico & contemplatio per duo ista. Nam quum dicit, in spiritu, practice docetur. Quicunq; enim spiritu dei agun tur, opera corporis mortificant secundum diuinum apostolum: & iterum, Caro concupiscit aduersus spiritum, spiritus autem contra carnem. Et ita practice insinuatur per hoc quod dicit, in spiritu. Per hoc autem quod dicitur, in veritate, contemplatiua. Porrò hæc & Paulus dicit, Epulemur, inquit, in azymis synceritatis, hoc est puritatis vitæ, id quod est practices: & veritatis. id quod est contemplatiuæ. Contemplatio enim occupatur circa veritatem doctrinæ verbi. Vel aliter, Quoniam peculiare erat Samaritanis deum loco includere, & dicere quòd in hoc loco oporteat adorare: apud Iudæos autẽ omnia in figura & vmbra fiebant: in spiritu adorare, opponitur adorationi Samaritanorum: vt dictũ hunc sensum habeat, Vos quidem Samaritani localem quendã cultum offertis deo, veri autem adoratores non localem offerẽt. In spiritu enim colent, hoc est mente & anima. Sed neque sicut Iudęi in typo & vmbra adorabũt, sed in veritate: quia Iudaicorum

Anima gd

Roma. 8.
Galat. 5.

1. Cor. 5

1. Cor. 10

daicorum morum & obseruationum futurus est finis. Fortasse autem Iudaica lex secundum literam intellecta, figura erat & vmbra. Quod dicitur, in spiritu, opponitur literæ. Nõ enim lex literæ a nobis obseruatur, sed lex spiritus. Nam litera quidem occidit, spiritus autem viuificat. Et quod dicitur, *2. Cor. 3.* in veritate, opponitur vmbræ & figuræ. Venit igitur, inquit, hora, immo nunc est, corporalis mei scilicet aduentus tẽpus, quãdo veri adoratores, neq; sicut Samaritani, vno loco adorabunt, sed omni loco secundum spiritum, & incorporaliter adorationem offerentes: sicut & Paulus dicit, Seruio in spiri *Roma. 1.* ritu meo. Neque (sicut Iudæi) figuralem & vmbratilem futurorum ostensiuum cultum adducent, sed uerum, & nihil vmbratile habentem. Tales enim quærit adoratores deus. Quo B niam spiritus est, spirituales: & quia veritas est, veros.

Dicit ei mulier, Scio quòd Messias uenturus est, qui dicitur Christus: quũ ergo uenerit, ille nobis nunciabit omnia. Dicit ei Iesus, Ego sum, qui loquor tibi. Et continuo uenerunt discipuli eius, & mirabantur quod cum muliere loqueretur. Nemo tamẽ dixit, quid quæris, aut cur loqueris cum ea? Vnde mulier sciebat vẽturum Messiam, qui dicitur Christus? ex Mosaicis scripturis. Nã superius diximus quòd quinque libros Mosi Samaritani receperint. Quia igitur Mosaica receperant, ex illis cognouerunt prophetias de Christo, & quod filius sit dei. Nã quũ dicitur, Fa *Ge. 1. 17.* ciamus hominem, tanquam ad filium dicta esse a patre, ma- *& 18.* nifestum est. Et Abrahæ quoque in tabernaculo filius loque *Gen. 48.* batur, & Iacob de ipso prædicens dicebat: Non deficiet prin *Deut. 18.* ceps de Iuda, donec veniat cui repositum est. Et ipse Moses C quoque dicit, Prophetam fuscitabit vobis dominus de fratribus vestris: sicut me, illum audietis. Et multa alia Christi ad uentum prædicunt. Propterea dicit mulier, Scio quod ventu rus sit Messias. At nunc se illi manifestat dominus, ita consequentia sermonis exigente. Sane si statim ab initio dixisset, Ego sum Christus: neque mulieri persuasisset, & visus fuisset onerosus quispiam & arrogans: nunc paulatim illam ad hoc inducit, vt mentio fiat expectationis Christi. Ita iam se illi *Mat. 26.* detegit. Cuius gratia Iudæis quidem continuo interroganti *Iohã. 13.* bus, Dic nobis, nũ tu es Christus? non reuelauit seipsum: mulieri aũt dicit. Illis quidem nihil dicit, eo q; nõ interrogabãt discẽdi gratia, sed calũniandi animo: huic aũt, quia studiosa erat, manifeste se reuelat. Nã q; simplici mẽte & cogitatiõe,

D discendique desiderio rogauerit, manifestum ex his quæ sequuntur. Nam vt audiuit, non solum ipsa credidit, sed etiam alios ad fidem adduxit, semperque apparet & fidelis, & diligenter inquirens. Absoluto autem colloquio cum muliere ac doctrina, tempestiue occurrerunt discipuli, & admirati sunt humilitatem eius, quod quum tam glorioſus esset, & apud omnes celebris, non dedignatus sit cum tam paupere & Samaritana muliere tãta cum modestia sermonem habere. Admirantes autem, non audent rogare de quo loquatur ei. adeo erant bene compositi, seruantes suam erga præceptorem reuerentiam. Quod si alicubi apparuerint fidẽter loquẽtes, sicut Iohã. 13. Iohannes quum recumberet super pectus, & quum accederent & dicerent, Quis maior? & quum filii Zebedæi obsecrarent vt vnus à dextris, & alter à sinistris sederent: illa inquirunt quasi ad se attinẽtia, & tunc eis necessaria visa. Hoc autem loco, quia nõ vsqueadeo ipsorum intererat quærere, neque necessarium omnino, propterea non vtuntur fiducia, eo quòd non habeant tempus opportunum. *Reliquit ergo hydriam suam mulier, & abiit in ciuitatem, & dixit illis hominibus: Venite, uidete illum hominem qui dixit mihi omnia quæ feci: num hic est ille Christus? Exierunt ergo e ciuitate, & uenichant ad eum.* In tantum accensum est cor mulieris dictis dominicis, vt & aquã relinqueret. Sic igitur statim prætulit aquam Christi fonti Iacob, & fit Apostola ordinata à fide, quæ cor eius occupauerat, docetque & attrahit totam ciuitatem. Venite, inquit, videte eum qui mihi dixit omnia quæcunque feci. Profecto quoniam accensa fuit anima diuino igni, ad nihil F corum quæ in terra, respicit: non ad confusionem, non ad ignominiam, nec ad aliud quippiã. Ecce igitur & ista quantis posset & aliter dicere: Venite, videte prophetam prophetantem: at non sic. Contẽnit autem suam gloriam, & ad hoc solum spectat, vt prædicet veritatem. Non dicit autem, Hic est Christus, affirmatiuè: sed, nũquid hic est Christus? volẽs etiam illos calculum addere, & facere sermonem creditu faciliorem. Etenim si affirmasset hũc esse Christum, fortassis refugissent quidam sententiam eius, neque tã diffamatæ credidissent. Intellexerunt autem quidam per quinque viros Samaritanæ, quinque libros Mosi, quos solos Samaritani recipiunt. Quem autem nunc habes, dicit, hoc est verbum meũ, quod nunc à me accipis, non est vir tuus. Nondum enim coniuncta

iuncta fuisti, inquit Iesus, meæ doctrinæ. Dixerit autẽ quis A Samaritanam gerere typum humanæ naturæ. Natura enim nostra olim quidem in monte habitabat, mente scilicet plena gratiæ diuinæ. Nam priusquam peccaret Adam, omnibus diuinis ornatus erat donis. Erat enim & propheta. Vnde & a somno expergefactus prædixit de formatione mulieris & habitudine viri erga illam: dicebatque, Hoc nunc os ex ossibus meis, & propter hoc relinquet homo patrem suum & matrem. Proinde tunc erat natura nostra in excelso monte mentis. Sed vbi offendit eum, abducta est captiua, & sanctũ quidem semen eius, omnem diuiniorem dico cogitationem, diabolus captiuam in Babylonem inde abduxit, hoc est, in confusionẽ huius mundi, & pro eis inhabitare fecit barbaricas cogitationes, hoc est leones, qui bonas cogitationes quæ habitabant in nobis, deuorabãt, donec persuasum est eis vt reciperent diuina eloquia, nec tamen illa integre. Malitia enim quum semel in monte mentis nostræ habitare cœperit, susci- B pit quidem Mosi libros, non autem integre bonum amplexatur, sed adhuc sub maledicto manet. Igitur iter faciens, hoc est, multas vias trãsiens, & modos pro salute nostra tractãs, & interim minis malorũ, interim afflictionibus, interim beneficiis, interim bonorum promissionibus, nostram vitam lucrari quærit: & fatigatus quidem est talibus modis attentans nos corrigere: inuenit autem alium modum regendi, qui ei & placuit, vnde super illũ sedit & requieuit. Et quis ille? Fõs baptismatis, in quo naturæ nostræ quasi Samaritanæ cuipiã C benefecit. Fons autem iste baptismatis, fons Iacob merito dicitur, hoc est, supplantatoris. In fonte enim isto supplantamus diabolum, quia & dominus in illo contriuit caput draconis, quem dedit escam populis Aethiopum. Dracone autẽ isto non alii quidem pascũtur & oblectantur, quàm obtenebrati & nigri anima, & diuinæ lucis nõ participes. Huic autem nostræ naturæ quinque viri coniuncti fuerũt, variæ scilicet leges a deo datæ ei, nempe lex in paradiso, lex quæ tempore Noe, lex quæ data Abrahæ, lex quę data Mosi, lex quæ data per prophetas. Nam & Noe post diluuium præceptum quoddã susceperit, & Abrahã circuncisionem. Iis itaque quinq; legibus coniuncta natura, & sextam accepit, quam tamen non habebat vt virum. nondum enim coniungebat sibi legẽ noui testamẽti. Intellexerit autẽ quis per sextam legem, quã

Baptisma fons Iacob dicitur.

Psal. 73.

Gen. 2.

Gene. 9.

Gene. 17

vt virum

D vt virum non habebat natura, legem idololatriæ. Hác enim
legem non habebat a deo datam sibi coniugẽ, sed velut adul
Hiere. 2. terum iũgebat sibi. Ideo & propheta dicit, Et adulterabãtur
Eze. 60. in ligno. Et iterum, Fornicati post omne lignũ. propter scul
ptilia scilicet & ligna quæ colebant. Eo enim demẽtiæ per-
uenerat natura, vt & lignis pulchris propter pulchritudinẽ
sacrificaret, Cypariſſis videlicet, & Platanis, & similibus.
Quando igitur sextum illum adulterum homines dilexerũt
& in idololatriam exciderunt, tunc dominus veniens libera
uit nos ab ea. Ideo & dicit, quem nunc habes. Nam profecto
tempore aduentus Iesu Christi, etiam Iudæorum sapientio-
res in Gentilium errorem inciderant. Et manifestauit hoc
pharisæorum hæresis, quæ fato & astrologiæ credebat. Est
E & Samaritana omnis anima, quæ sensibus quinq; imprudẽ
ter subiecta est, deinde periculosam doctrinam veluti sextũ
quendam adulterum suscipit, cui Iesus benefacit, vel per ba-
ptismum, vel per fontem lachrymarum. Nam & lachrymæ
fons Iacob dicuntur, mente nostra supplantante malitiã: ex
quo aquam & ipsa mens bibit, & cogitationes eius, quæ filii
dicantur & pecora, ceu irrationales partes animæ, ira & con
cupiscentia. Lachrymæ enim menti & cogitationibus & reli
quis in refrigerium fiunt. *Interea rogabant eum discipuli dicẽ
tes, Rabbi, comede. Ille autem dixit eis, Ego cibum habeo comeden-
dum, quem uos nescitis. Dicebant ergo discipuli inter se: Num quis at
tulit ei quod ederet? Dicit eis Iesus, Meus cibus est, ut faciã quod uult
is qui misit me, & perficiam opus eius.* Rogabant discipuli do
F minũ, hoc est, obsecrabant vt comederet: non temeraria qua
dam mente, sed magna dilectione erga magistrum. Etenim
videbant ipsum defatigatum ex itinere, & calore flagrante.
Dominus autem sciens Samaritanam fere totam ciuitatẽ ad
se euocaturam, & Samaritanos in se credituros, Ego, inquit,
cibum habeo comedẽdum, hoc est, salutem hominum: quam
tanto desiderio auebat, quanto nullus nostrum sensibilem ci
bum. Hunc autem cibum quem habeo comedere, vos discipu
li mei nescitis. Crassi enim quum vos adhuc sitis, & intellige
re nequeatis quę obscurius a me dicuntur, nescitis quod cibũ
salutem hominum nominem. Et aliter, Hũc cibum nescitis.
ignoratis enim quod Samaritani credituri sunt mihi, & sal-
uabuntur. Quid igitur discipuli? Adhuc dubitabant nũ quis
attulisset ei quod comedat. Non autem propter solidã ipsorũ

rum reuerentiam erga illum, interrogare audent. Porro ille A
quãuis ipsi non interrogassent, reuelat obscurius dictum, &
dicit, Meus cibus est, quod faciam volũtatem eius qui me mi
sit. Voluntas enim dei est salus hominum, & perficiam opus
eius. Prophetæ quidem & lex minime potuerunt perficere
opus dei. Imperfecti enim erãt, vtpote figuras & vmbras fu-
turorum continentes. at dominus perfecit opus dei, nostram
dico salutem & renouationem. Forsitan & per opus dei intel
ligere potes hominem, quem solus filius dei, ostensa natura
nostra nullis peccatis obnoxia, perfecit, hoc est declarauit
perfectum & absolutum in omni bono opere per diuinam in
carne vitam: & vsque ad finem vicit mundum. Et lex quoq; Deut. 9.
dei opus est, secundum quod digito dei scripta: quam legem B
perfecit dominus. Finis enim legis, Christus: quoniam cessa
re fecit omnia quæ in lege fiebant, & a corporali cultu ad spi Rom. 10.
ritualem eam transtulit. Cæterũ dominus sæpe loquitur ob-
scurius, vt attẽtiores faciat auditores, & excitet eos ad inter
rogandum & discendum quod obscure dicebatur. Cibum au
tem nominans hominum salutem, docet discipulos vt & ipsi
quum ordinati sint in magistros orbis, minoris faciant cor-
poralem cibum, omneque desiderium suum eo transferãt, vt
saluent homines. Obserua autem quod & dominus ipse acci
piebat cibos a quibusdam propositos. Dicunt enim discipu-
li, Num quis attulit ei vt comedat? non quasi opus habẽs a-
liorum ministerio (quomodo enim aliorum indigeret mini- Psal. 135.
sterio, qui dat escam omni carni?) sed vt afferẽtes mercedem C
habeant, & assuescant simul & ipsi alios pascere. Et interim
dat exemplum omnibus hominibus, vt nõ erubescamus pau Docentes
pertatem, neque graue putemus si ab aliis pascamur, præser- pascantur
tim ii qui docemus: & maxime necessarium est alios habere a discenti
ciborum curatores, vt ipsi non diuulsi curis, ministerio ver- bus.
bi vacemus. propterea & discipulis imperauit vt a discẽtibus
pascantur. *Nonne uos dicitis: adhuc quatuor menses sunt, & mes
sis ueniet? Ecce dico uobis, attollite oculos uestros, & uidete regio-
nes: quoniam albæ sunt iam ad messem. Et qui metit, mercedem acci-
pit, & cõgregat fructũ in uitã æternã, ut & q seminat, simul gaude-
at, & qui metit. In hoc enim est sermo uerus, quòd alius est qui semi-
nat, & alius est qui metit. Ego misi uos ad metendum quod uos nõ labo
rastis. Alii laborauerunt, & uos in labores eorũ introistis.* Incipit

nunc

D nunc manifestius reuelare discipulis ea quæ prius obscurius dixerat. Nam vos quidē, inquit, dicitis, hoc est putatis, quòd messis sensibilis illa quatuor mensibus futura sit: ego autem dico vobis quòd aderit spiritualis messis. Hæc autem dicebat propter Samaritanos, qui iam veniebant ad ipsum. Attollite igitur oculos vestros, vel spirituales, vel sensibiles: & spectate multitudinem Samaritanorum, & animas ipsorum ad fidem alacres & prōptas, quæ quasi regiones albæ opus habēt messoribus. Nam sicut aristæ quum fuerint albæ, paratæ sunt ad messem, ita & hæ ad salutem sunt præparatæ. Et metens mercedem accipit, & colligit fructum in vitam æternam, vt & seminans simul gaudeat, & metens, quod hunc sensum habet, Prophetæ seminauerunt, sed nō messuerunt, neque propterea priuati sunt voluptate, quanuis nobiscum non metant. id

E quod in sensibilibus messibus non est. Illic enim si euenerit quod alius seminat, & alius metit, tristitia est non metenti. In spiritualibus autē non sic est. Sed & prophetæ antea prædicauerunt, & præmolliuerunt hominum mentes: vnde vobiscum gaudent. qui homines ad salutem capitis. Ego autem misi vos vt metatis quod vos non elaborastis. propterea dicit dominus, vt mittendi discipuli ad prædicationē, non turbentur quasi ad rem difficilem: nā quod onerosum erat, prophetæ susceperant: vos autem in præparata mittimini. At ser

F monem verum dicit, prouerbium vulgo iactatum: Alius est qui seminat, & alius qui metit. Obserua autem quomodo omnia authoritatem & dominium indicent. Ego misi vos ad metendum. Audiant maledicti Marcionitæ & Manichæi, & similes, qui vetus testamentum à nouo abalienant. nā & hoc loco redarguuntur. Etenim si alienum fuisset vetus, quomodo Apostoli messuissent ea quæ à prophetis seminata? Vnde quia Apostoli messuerunt ea quæ in veteri, non alienum est ipsum à nouo testamento: sed vtraque vnum sunt. Audiant & Ariani, quomodo tanquam dominus & potestatem habēs mittat discipulos. Mittit autem vt de terrenis metant & excecent eos qui terrenis affixi erāt, tam Gētiles, quàm Iudæos: inuehantque illos in aream, Ecclesiam dico, in qua conculcentur à bobus, hoc est doctoribus: & iaceant sub illis, ac triturentur, quum omnes paleas, & ignis fomitem, & quicquid carneum est, abiecerint, & facti pura grana in cælesti penu reponātur, & deinde cibus fiant dei, qui gaudet in salute eorum

Cōparatio pulchra-

Prouerbiū Marcionitæ.

Manichæi. Ariani.

rum. Ita Paulus messuit, à terra resecans, & docens nos quòd A municipatus noster in cælis sit. Cauillantur autem quidam Lepidè ea hoc dicto lepidè senes, videri regiōes quòd albæ sint ad messem, propter canos scilicet, & messem mortis. *Ex ciuitate autem illa multi Samaritanorum crediderunt in eum propter sermonem mulieris testificantis quòd dixisset sibi omnia quæcunque fecisset. Quū ueniissent ergo ad illum Samaritani, rogauerunt eum ut apud se maneret: & mansit ibi duos dies, ac multo plures crediderunt propter sermonem ipsius: & mulieri dicebant. Iam non propter tuam orationem credimus, ipsi enim audiuimus, & scimus quod hic est uere saluator mundi Christus.* Propter sermonem mulieris multi Samaritani credunt, vtpote prudenter apud se iudicantes quòd vitam sitam mulier non vulgasset ad hoc vt gratificaretur alteri, nisi vere magnus quis esset, & super multos, qui ab illa prę B dicabatur. Ideo & fidem operibus commonstrantes, obsecrabant illum valde vt apud se maneat. Manere enim hoc significat perpetuum domicilium apud illos habere. Verum ille in hoc non obtemperat, sed ad duos tantum dies manet: vnde & multo plures crediderunt Propter doctrinam eius. Tāetsi Euangelista non enarret particulatim mirabilia doctrinæ eius verba: euentu tamen docet, vt intelligamus virtutem diuinæ illius doctrinæ. Nam & multa alia transeunt Euangelistæ, eò quòd non ad ostentationem, sed ad ueritatem declarandam scribunt. Itaque quum dominus esset apud Samaritanos, verisimile est eum diuiniora quædam docuisse: vnde nullo viso signo credunt, & obsecrant vt maneat. Iudæi autē C quanuis plurimis sermonibus & signis fruerētur, adhuc persequebantur. Profecto inimici hominis, domestici eius. Vide item quomodo breui multitudo præcellat eam à qua docta Mich 7. fuerat, nō enim prophetam vocant, neque saluatorem Israel, Mat. 10. sed mundi: & cum articulo, hic est saluator ille, qui proprie & vere saluauit omnes. Venerunt enim multi vt saluarent, & lex, & prophetæ, & angelus: sed hic est ille verus saluator. *Post duos autem dies exiit inde, & abiit in Galilæam. Ipse enim Iesus testatus est quod propheta in sua patria honorem non haberet. Quum ergo uenisset in Galilæam, exceperunt eum Galilæi, quum omnia uidissent quæ fecerat Hierosolymis in die festo. nam & ipsi uenerant ad diem festum.* Quum exisset à Samaria dominus, in Galilæā digreditur. Deinde ne quis inquirat, & dubitet quare non semper maneat in Galileę, sed peregrinetur apud eos,

maxime

D maxime quum videatur esse ex Galilæa: dicit quòd propterea non manserit in Galilæa, quia nullum honorem illi exhibuerãt. Ipse enim Iesus testatus fuit quòd propheta in sua patria in honore non sit. Consueuimus enim nos homines contemnere ea quæ valde familiaria, semper magis attendentes alienis insolitis. Quid igitur? Non videmus etiam multos apud suos in honore haberi? sanè hoc valde rarum. Si autem nonnulli inueniuntur qui in patria sua in honore habentur, multo magis in terra aliena: ita vt honor qui eis in patria impenditur, si conferatur cum eo qui in terra aliena, ignominia esse inueniatur. Nam inuidia cõpatriotis non finit cõgruum honorem reddi, sed parum illis tribuunt ciues, suam confusionem existimantes gloriam contribulium. Quum venisset igitur dominus in Galileam, crediderunt Galilei: quia viderant signa facta in Hierosolymis. Atqui Samaritani probatiores erant, & absque signis verbo mulieris crediderunt. Vide autẽ vbiq; eos qui abiecti habebantur, celebrari vt potiores fide, Samaritanos dico & Galilæos. Nam hos contemnebant vt agrestiores: & dicebãt, Propheta ex Galilea non surrexit. Vide autem quòd & hi qui electi putabantur, abiiciuntur, quales fuerunt Hierosolymitani Iudæi. Merito igitur & Gentilos suscepti sunt. Nam in sua patria, hoc est, in synaga Iudæorum, honorem non habebat propheta Christus, sicut Moses dicit: Prophetam suscitabit vobis dominus. Venit ergo Iesus iterum in Cana Galilææ, ubi fecerat ex aqua uinum. Et erat quidam regius cuius filius infirmabatur Capernaum. Hic quum F audisset quòd Iesus aduenisset a Iudæa in Galilæam, abiit ad eum, & rogabat eum ut descenderet, ac sanaret ipsius filium: siquidem is agebat animam. Dixit ergo Iesus ad eum, Nisi signa & prodigia uideritis, non creditis. Dixit ad eum regius, Domine, descende prius quàm moriatur filius meus. Dicit ei Iesus, Vade, filius tuus uiuit. Credidit homo sermoni quem dixerat ei Iesus, & ibat. Recordari nos facit Euangelista miracnli in Cana, vbi aqua facta est vinum. & interim vt crescat laus Samaritanorũ. Nam & Galilei quidem, inquit, susceperunt eum propter signa quæ facta sunt in Hierosolymis, & apud se: Samaritani autem ob solius mulieris testimonium, & ipsius domini doctrinam. Ostendit insuper quòd & regius ille ex miraculo quòd in Cana erat factũ, bonam quandam de Christo opinionem conceperat, tametsi minus dignam. Regium autem illum vocat, vel quòd ex regio erat

Pauci apud suos in honore habẽtur.

Ioh. 7.

Deut. 18.

Lucæ. 4.

gio erat genere, vel quòd gerebat dignitatem quandam ob A
quã sic vocabatur. Nũ igitur, dicet quis, idem est ille cũ Centurione apud Matthæum? Nã & ille ex Capernaum erat. Nõ opinor igitur illum esse, sed alium. Nã ille quidẽ & volentem venire Christũ probibet, dicẽs, Nõ sum dignus vt sub tectum meum ingrediaris. & illius quidẽ puer paralysi detinebatur, seruus videlicet: istius autem filius febri. Et ille quidẽ quum à monte descendisset, in Capernaum ingressus est: nũc autem à Samaria, & non in Capernaum, sed in Cana, In summa, ille Cẽturio, hic aũt regius fuit dignitate. Orat igitur regius ille dominũ vt descendat ad sanandũ filiũ. At dominus perstringit eum. vtpote non perfectam, sed paruam habẽtem fidem. Dicendo enim, descẽde prius quàm moriatur filius meus, infirmitatẽ fidei suæ ostẽdit: quia non credebat ꝙ si cõtingeret B
mori filiũ, potẽs esset eũ suscitare. propterea perstringẽs eum dicit, Nisi signa & prodigia videritis, nõ credetis. Interim autem & alios ciues Capernaum accusat. Vidẽtur enim vbique ob multam incredulitatem condemnari. Igitur quoniam infirmæ mentis erat regius, & vrgebat dominum vt descẽderet ad sanandum filium: ostẽdens ei saluator quòd etiam absens posset sanari, dicit, Vade, filius tuus viuit. Denique pueri quidem sanauit febrem, patris autem incredulitatẽ. Scias autem *Ioh. 9. 10*
aliud esse signum, aliud prodigium. Nam prodigium fit præ- *Prodigiũ*
ter naturam, vt est aperire oculos cæci nati, & excitare mor- *& signum*
tuum: Signum autem non præter naturam, vt est sanare infir- *differunt.*
mum. Perficiat autem & nunc hoc miraculum dominus. Omnis homo est regius quidam, nõ solum quòd cognatus pro- C
pter animam regi omnium, sed etiã quòd ipse regiam dignitatem supra omnes accepit. Inuenitur autem sæpe habẽs quidem mentem quasi filium igne illicitarum voluptatũ & concupiscentiis male laborantem. Si igitur accesserit ad Iesum, & petiuerit ab eo vt descendat, hoc est misereatur & remittat illi peccata prius quàm tota à morbo voluptatum moriatur (si enim nostri non misereretur deus, sed obseruaret iniquitates, & secundum illas vlcisceretur, quisnam sustineret?) Si igitur accesserit vt dictũ est, assequetur ꝙ quærit, & recipiet mẽtem suam sanam. Veruntamen vide & quid dicat ad illum dominus, Vade, filius tuus viuit. hoc est, ne sis immobilis ad bonum: sed vade, & incessibilem motionem ostende ad bonum. Tũc enim filius tuus viuet. Si autem quieueris nõ ambulans,

morietur

D morietur planè mens tua, eò quòd ad bonum te non pro-
moueris. *Iam autem eo descendente, serui occurrerunt ei, &*
nunciauerunt ei dicentes, Filius tuus uiuit. Scisciatus est ergo
horam ab eis in qua uegetius se habuisset. Et dixerunt ei, Heri ho-
ra septima reliquit eum febris. Cognouit ergo pater quod illa hora
erat in qua dixisset sibi Iesus, Filius tuus uiuit. & credidit ipse, & do-
mus eius tota. Hoc iterum secundum signum edidit Iesus quum uenisset
a Iudæa in Galilæam. Obstupefacti serui repetina morbi mu
tatione, occurrunt domino, bonum nuncium afferentes de sa
nitate filii. Non enim simpliciter, & sicut fieri solet, sed subi-
tò liberatus est à febre, vt ita ostendatur miraculum hoc non
fuisse naturæ, sed virtutis Christi. Vt ergo didicit à seruis ho
ram in qua puer vegetius se habuisset, hoc est melius habuis-
E set, & in meliorem transisset valetudinem, plenè credidit do-
mino. Prior enim eius fides imperfecta erat. Ne enim mihi
dixeris quòd non accessisset nisi credidisset. Nam & patres
consueuerunt præ amore erga filios, non solum accedere ad
medicos quibus bene fidunt, sed & ad imperitos, nihil ex his
quæ facere oporteat, intermittentes. Accessit quidem ex fide,
siquidem & hoc dabimus: sed frigida & imperfecta, quâ ne-
que fidem quis recte vocauerit. Tunc autem perfecte credi-
dit, quâdo & de hora didicit. Et quare Euãgelista dicit quòd
secundum hoc signum fecerit in Cana? Vt ostendat Samari-
tanos multis dignos laudibus. Etenim dicit, & cum secundo
hoc fieret signum, nondum peruenerunt Galilæi ad sublimi-
tatem illorum qui nullum viderant signum.
F

CAPVT V.

Post hæc erat dies festus Iudæorum, & ascendit Iesus
Hierosolymam. Est autem Hierosolymis ad probati-
P *cam, piscina, quæ Hebraice dicitur Bethesda, quinque*
porticus habens. In his iacebat multitudo languentium,
cæcorum, claudorum, aridorum, expectantium aquæ
motum. Angelus enim descendebat certo tempore in piscinam, & tur-
babat aquam. Itaque qui prius descendisset post turbationem aquæ,
sanus fiebat a quocunque detinebatur morbo. Dies festus erat Iu
dæorum, Pentecoste opinor. Ascendit in eo dominus: partim
ne videretur esse aduersarius legi, sed compareret cum reli-
quis diem festum agens: partim vt plures per signa & doctri
nas alliceret,

nas alliceret, & maxime turbam simplicem. Solebant enim A
conuenire & rustici & opifices qui in ciuitatibus, & aliis die-
bus erãt occupati. Probatica autẽ dicebatur piscina, eò quòd *Quare pi*
oues illic ad sarificium congregabantur, & intestina earum *scina pro-*
abluebantur. Multi autem opinabantur quòd sola ablutione *batica di-*
intestinorum sacrificalium, virtutem quandã diuiniorem ac- *cta.*
ciperet aqua, & propterea angelus ad aquam vt electam ac-
cederet, & miraculum operaretur. Videbatur vtique diuina
sapientia à longe viam facere Iudæis ad fidem in Christum,
præordinando miraculum piscinæ. Nam quoniam baptisma
daturum erat magnam virtutem, & maximum donum, vtpo-
te purificans peccatum, & viuificans animas, prefigurat deus
baptisma in rebus Iudaicis, & ipsis quoque aquam dat quæ B
purificet sordes, quæ non sordes proprie erant, sed videban- *Piscina il-*
tur esse, vt siquando tetigissent mortuum, vel leprosum, vel *la baptis-*
aliquid tale. Dat autem & piscinæ huic miraculum, quod du- *sma desti-*
ceret eos ad susceptionem baptismatis. Angelus enim tempo- *gnat.*
re oportuno descendebat, & turbabat aquam, & sanatiuam il
li virtutẽ indebat. nusquàm enim ista natura aquæ est, vt per
se sanet, alioqui hoc perpetuo fieret. sed totũ in angelo situm
erat. quicquid erat efficaciæ. Ita & apud nos aqua baptisma- *Aqua ba-*
tis, aqua est simpliciter: quum autem accesserit spiritus san- *ptismatis.*
cti gratia, propter inuocationem dei morbos soluit anima-
rum, & si quis cæcus fuisset, obcęcatis oculis animæ ne possit
diiudicare bonum à malo: & si claudus quis fuisset, qui non
mouebatur ad faciendum bonum, & proficiendum in me- C
lius: & si aridus, & desperati omnino fuisset morbi, nulliusque
que boni particeps, ab aqua illa curabatur. Et tunc infirmi-
tas impediebat quosdam ne sanarẽtur: nunc autem in bapti-
smo nullum est obstaculum. Non enim vno sanato alij relin-
querentur non curati: sed si totus orbis confluueret, non immi
nueretur gratia. *Erat autem quidam homo illic qui triginta & o-*
cto annos morbo tenebatur. Hunc quum uidisset Iesus decumbentem,
& cognouisset quòd iam multum temporis morbo teneretur, dicit ei,
Vis sanus fieri? Respondit ei languidus, Domine, hominem nõ habeo,
ut quum turbata fuerit aqua, mittat me in piscinã: sed interim dũ ego
uenio, iam alius ante me descendit. Stupenda paralytici constã-
tia. annos habebat triginta octo, & quotannis liberari à mor-
bo expectans assidebat, & impediebatur à potẽtioribus præ-
uentus, nec tamen destitit, neque desperauit: ideo & dominus

D interrogat eum, volens mõstrare nobis fortitudinem hominis. non enim interrogat quasi discere quippiam vellet. Hoc enim non solum superfluum esset, sed insipiẽs, quærere an æger velit sanari. Factum ergo vt monstretur nobis hominis patientia. Quid igitur ille? Multa cum mãsuetudine respondet. Etiam, inquit, domine, volo quidem, sed non habeo hominem qui possit me in aquam inferre. Nihil blasphemum respondit, non arguit Christum vt stultam interrogationem interrogantem: non maledixit diei natiuitatis, sicut pusillanimes facimus, idq; quum in leuiores morbos inciderimus: sed mansuetè & placidè responsum dat, tametsi nesciret quisnam esset qui interrogabat. Nãque hoc solum existimauit vtilitatis sibi accedere fortassis, vt inferret ipsum in aquam, & propterea blande Christo loquitur. Non dixit autem Christus,

E Vis? sanabo te: vt ne videretur gloriam quærere. *Dicit ei Iesus, Surge, tolle grabatum tuum, & ambula. Et statim sanus factus est homo ille, & sustulit grabatum suum, & ambulabat. Erat autem sabbatum in die illo Dicebãt ergo Iudæi ei qui sanatus fuerat, Sabbatum est, non licet tibi tollere grabatum.* Iubet tolli lectulum, volens credibilius fieri miraculum quod faciebat, ne putaretur esse phantasma quoddam. Nisi enim mẽbra firme fuissent solidata, lectum ferre non potuisset. Non autem exegit ab eo fidem antequàm sanasset, sicut in aliis quibusdã: quia æger ille nondum viderat eum signa facientem. Etenim dominus fidẽ exigere non solebat ab illis antequàm in conspectu eorum faceret miracula: sed postquàm vidissent miracula, exigebat fidẽ. Attende autem quòd simul atque audiuit, credidit. Nõ enim

F secũ murmurauit, & dixit, Me iubes surgere, qui nunc triginta octo annos habeam, & salutẽ nunquàm sim assecutus, & sic repente surgerem? Nihil tale cogitauit, sed credidit, ac surrexit. In sabbato sanat, docens hominem aliter intelligere sabbati obseruationes, & nõ putare coli sabbatum ocio corpora-

Sabbatum quo colendum. li, sed malorum abstinẽtia. Nã benefacere alicui lex nõ prohibet, quæ lex est dei semper benefaciẽtis. *Respõdit eis, Qui me sanum fecit, is mihi dixit, Tolle grabatum tuũ, & ambula. Interrogauerunt ergo eum, Quis est ille homo qui dixit tibi, Tolle grabatum tuum, & ambula? Is autẽ qui sanus fuerat effectus, nesciebat quis esset. Iesus enim subduxit se, quòd turba esset in eo loco.* Admirat cõuenit hominis erga Iudæos in dicẽdo libertatẽ, quãdo vt gẽtibus illis, & dicẽtibus, Nõ tibi licet tollere grabatũ tuum per sabba

per sabbatũ, ipse cũ fiducia libere prædicat benefactorẽ. Qui A fecit me sanum, ille mihi, quasi talia dicẽs, dixit: Deliratis & desipitis iubentes ne obediã ei qui me à tã diurno & difficili morbo liberauit. At Iudæi non interrogant eũ, quis est qui te sanũ fecit? sed, quis est qui dixit tibi, Tolle grabatũ? ita ad bonũ spõte excæcabãtur, surrumq; ac deorsum rapiebãt sabbati violationẽ, vt sibi videbatur. At Iesus se subduxerat: primum quidẽ, vt absente ipso testimoniũ sanitatis illius suspiciõe magis careret, & ne videretur gratificari ei, sed veritatẽ testari. Insuper vt ne Iudęorũ inuidiã magis accẽderet. Solet enim & *Aspectus* aspectus eius cui inuidetur, nõ paruã inuidię flãmam immit- *inuidiosi.* tere inuidẽtibus. propterea pmittit eos de miraculo inquirere per seipsos. Porro Iudæi reprehẽdentes quũ factũ inquirerẽt, multis sermonibus celebrius illud reddũt. *Postea eum reperit* B *Iesus in tẽplo, & dixit ei, Ecce sanus factus es: ne posthac pecces, ne quid deterius tibi cõtingat. Abiit ille homo, & nunciauit Iudæis quod Iesus esset qui ipsum fecisset sanũ. & propter hoc psequebãtur Iudæi Iesum, & quærebãt eũ occidere, quod ista fecisset in sabbato.* Ex eo ip dñs paralytico dixit, Vide, sanus factus es, ne posthac pec- *Ex peccatis nascun* ces: discimus ex peccatis quidẽ primũ natos hominũ morbos, *tur morbi* deinde vera enarrari de gehẽna, æternũque esse suppliciũ. Igitur vbi nũc sunt q dicũt, ad vnã horã indulsi rei venereæ, quo in perpetuũ puniar? Ecce enim etiã hic nõ tot annis peccauerat quot puniebatur, sed ferme integrã hoĩs vitã in supplicij mensuram amplam impendit. Sane peccata non iudicantur tempore, sed ipsa delictorum natura. Quin hic & illud discimus, quòd licet grauem luamus pro primis peccatis pœnam, C si deinde iterum in eadem incidamus peccata, iterum grauiora patiemur: idq; merito. Qui enim non emẽdatus est, ad maiora tormenta ducetur, tanquàm insensatus & cõtemptor. Et quare (inquit) non omnes sic puniuntur. Et enim multos improborum videmus bene valentes corpore, & in deliciis ac prosperitate viuentes. Verum quòd illi nihil hic patiuntur, viaticum eis erit ad supplicium grauius, quod alibi ferent. & hoc Paulus manifeste dicebat. Quum enim iudicamur à 1Cor. 11. domino, hic scilicet erudimur, vt ne cum hoc mundo condemnemur, alibi videlicet. Nam quæ hic fiunt, admonitionis sunt: quæ autem alibi, suppliciorum. Quid igitur? nunquid omnes morbi sunt ex peccatis? Non omnes quidem, sed plures. Morbi enim aliqui propter peccata acci-

D dunt, sicut & illius paralytici, & in libris Regum videmus
3.Re..15 quendam laborantem dolore pedum propter peccatum. A-
Iob.1.2. liqui autem sunt propter probationem, sicut morbus Iob, vt
monstretur eius virtus. Quidam autem etiã ab ignauia oriũ-
tur, vtpote gula & ebrietas. Sunt autẽ nonnulli qui coniectu-
ram sumunt ex hoc quod dominus dicit, ne posthac pecces:
& asserunt quòd dominus sciuerit quòd paralyticus ille indi
caturus esset & significaturus Iudęis: postea reperit eũ in tem
plo: & propterea dicit, Ne vltra pecces. Sed nõ est ita. Vide-
tur enim pius homo esse. Nã reperit eum, inquit, Iesus in tem
plo. nisi enim pius fuisset, exposuisset se voluptati & deliciis,
in domum currens, & effugisset Iudæorum insaniam, ne illis
rationem redderet: sed nihil horum terruit eum vt desisteret
E à templo. Sed & postquàm agnouit, vide quanta gratitudine
eum Iudæis prædicet. Non enim dicit, Iesus est qui dixit mi-
hi, tolle grabatum: id quod illi audire volebant: sed, is qui
ipsum sanum fecit: id quod audire non ferebant, pro crimine
habentes sabbati violationem. Quod autem Iudæi perseque-
bantur dominum, quid propterea peccauit homo qui illũ eis
ostendit? Ipse enim grata mente, vt & alios ad fidem attrahe-
ret. prædicat seruatorem. At quum illi persequerentur benefa
Quid per probaticã piscinã intelligẽdũ. ctorem, ipsorum erat crimẽ. Porro per probaticam piscinam
intellige baptisma, in quo Iesus dominus noster ouis illa pro
nobis immolata, lotus est & baptizatus pro nobis. Quinque
antẽ porticus habet ista piscina. Quatuor enim virtutes, vna
cõtẽplatiua, in baptismate apparent. Igitur humana natura,
F veluti paralyticus quidã, cuius omnes animales virtutes mor
bo correptæ sunt, iacet trigintaocto annis ægrotans. Neque
enim recte se habebat in fide trinitatis, neque octauum secu-
lum, resurrectionem dico, & iudicium operum huius vitæ
firmiter credebat fieri: ideo & non inuenit curam. Non enim
habebat hominẽ qui inferret in piscinam, hoc est nondũ erat
factus homo filius dei, qui per baptismũ illũ sanaturus esset.
quando autem factus est homo, tunc sanauit quidem naturã
nostram: præcepit autem & lectulum ferre, hoc est, & corpus
leue facere & expeditũ, & sustollere à terra, ne grauetur car-
nibus & terrenis curis, sed surgat à desidia ad bonũ, & ambu
let, quod est moueri ad operationem boni. Turbari autem a-
quam piscinæ significat quòd in ipsa turbentur spũs malitiæ,
cõtriti & suffocati gratia spiritus. Vtinam & nos assequamur
sanitatem

sanitatem, qui dissoluti sumus, & ad omne opus bonũ immo- A
biles, neq; habemus hominẽ, hoc est, humanã rationem, vtpo Precatio
te comparati cũ iumentis: vt portet nos in piscinam pœnitẽ- Theophy-
tiæ lachrymarũ, in quã qui primus ingreditur, sanatur. Nam lacti.
qui pœnitentiã differt in tempora posteriora, nõ festinat hic
pœnitere, qui procrastinat, nõ assequitur sanitatẽ. Primus igi
tur festina ingredi, ne te mors præoccupet. Hanc autem pisci
nam pœnitẽtiæ angelus turbat, qualis? Ille magni consilij pa
tris Christus & saluator. Nam nisi tetigerit cor nostrũ diui-
num verbum, & turbationẽ fecerit in illo propter memoriã
futurorum suppliciorum, nunq; efficax erit piscina ista, neq;
sanitas erit animæ dissolutæ Probatica autem quædã dicitur
ista. Nam intestina & cogitationes, quæ in sacrificiũ viuum, B
sanctum, beneplacitum deo præparantur, & innocẽtia fiunt, προβατα.
sicut προβατα, hoc est oues, in ista abluuntur. Itaq; faxit deus
vt sanitatẽ cõsequamur, & in templo post sanitatem inueniа-
mur, hoc est, ne vltra prophanis cogitationibus inquinemur,
vt ne in grauiorem incidamus pœnam futuram. *Iesus autem*
respõdit eis, pater meus usque ad hoc tẽpus operatur, & ego operor.
Propterea ergo magis quærebant eum Iudæi interficere, quia nõ so-
lum soluisset sabbatũ, sed & patrem suũ dixisset deũ, æqualem se deo
faciens. Iudæi quidem crimen imponũt Christo, nẽpe quòd
operatus sit in sabbato sanationẽ: ipse autem tanquàm æqua-
lis patri, & eiusdẽ authoritatis, dicit, Sicut de⁹ & pater meus
operatur etiam in sabbato, & reprehensione caret, ita neque
ego crimini obnoxius sum. Quomodo autem pater operatur
vsque ad hoc tẽpus, quũ Moses dicat q; quieuerit deus ab o- C
mnibus operibus suis? Vis discere quomodo operetur adhuc Qño deus
deus? Vide dispensationem rerum, & disce opera prouidẽtiæ, etiam nõ
solem oriẽtem, mare, fontes, flumina, animalia, & simpliciter operetur.
omnes facturas, & videbis creaturã opera sua operari, immo Gene.2.
operationẽ recipere, & moueri ineffabili prouidentiæ verbo.
Omnino aũt prouidẽtia & in sabbato sua operatur. Atq; ita
quia pater etiã operatur in sabbato, merito & ego, ĩquit, fili⁹,
eius opera operor. At illi inuidia correpti quærebãt eũ occi-
dere, nõ solũ q; solueret sabbatũ, sed & patrẽ suũ diceret deũ,
equalẽ se faciẽs deo, Nã quia se filiũ dicebat, necessario hono
re se faciebat patrẽ deo. Omnis enim filius eiusdem naturę est Arii cæci-
cũ patre. Vbi hoc loco est Ari⁹? Profecto cęcus factus est cir- tas circa
ca lumen. Filiũ nominans Christum patris, nõ dat ei q; eam- lumen.

Universidad de Deusto
Biblioteca

D dem naturam habeat cum patre, sed creaturã increati patris filium fatetur: tametsi vel Iudæos oportebat in magistros assumere, qui propter hoc persequebãtur dominũ, quòd se filiũ diceret dei: vnde necessario colligebant quòd æqualis esset deo: quoniam nisi magna fuisset filij dignitas, & fecisset se æqualem deo, quare persequuti fuissent illum Iudæi. *Respondit itaque Iesus, & dixit eis, Amen amen dico uobis, non potest filius facere a se quicquàm nisi quod uiderit patrem facientem. quæcunque enim ille fecerit, hæc itidem & filius facit. Pater enim diligit filium, & omnia demonstrat ei quæ ipse facit: & maiora his demonstrabit ei opera, ut uos miremini Sicut enim pater suscitat mortuos & uiuificat, sic & filius quos uult uiuificat.* Non potest filius à seipso facere E aliquid, secundum quòd nihil alienum vel nouum habet à patre, sed per omnia similis est patri: neque aliam habet substantiam, vt & aliam virtutem habeat, & consequenter aliam operationem: sed quia eandem habet substantiam, eandem habet & virtutem: & propter hoc etiam eadem operatur & non potest aliud quid facere præter id quod pater facit. Non enim aliam virtutẽ habet, vel inferiorem, vel superiorem paterna: sed vna est substantia, vna virtus, vna operatio patris & filij. Profecto, inquit, sed pater quasi doctor quidam est filij, quodammodo ei demonstrans quomodo oporteat operari. Nam nisi filius viderit patrem faciẽtem, nihil facit. Igitur interro- *Arius. Eunomi⁹.* go talia nugantes, Arium & Eunomium, quomodo docet pater filium? in sapientia, vel non? Omnino in sapientia. Quæ autem sapientia dei? Nonne ipse filius? Etiam profectò. Itaq; F filius docet seipsum. Papæ quãta vestra insipientia. Siquidem quasi puerum quendam traditis patri filium erudiendum. Ergo autem cum dei sapientiam affero, si quid nouit pater, non sine filio nouit. ipse enim est sapientia eius. si quid potest pater, non sine filio potest. Ipse enim est eius potentia. Quòd autem hæc vera sint, audi: quia quæcunque facit pater, ea & filius similiter facit. Si pater cum potestate & virtute, & filius similiter. Non igitur inferior filius patre. Quòd autem humiliter dicta sint, Ostendit ei omnia: &, Maiora his ostendet, non oportet admirari. Nam ad homines loquitur, qui contra ipsum clamabant, & præ inuidia dilacerabantur. Et nisi vbique humilia summis interseruisset, quid non tandem fecissent? quandoquidem insaniunt quum tam multa humiliter loquitur. Quid autem est, Et maiora illis ostendet? Quoniam paralyticum solidauerat, etiam mortuum suscitaturus est, idcirco dicit, si admiramini quòd paralyticum sanum feci, maiora his videbitis. Quòd autẽ & hoc verbum monstrabit, humile sit, & per dispensationem dictũ, vt insaniam illorum demulceret, audi sequentia. Nam sicut pater suscitat mortuos, ita & filius quos vult viuificat. Igitur suscitat quidem filius sicut pater, & ideo mõstrat potestatem suam, quæ auferri nequeat. Sed & per verbum, quos vult, indicat suæ cum patre potestatis æqualitatem. Hæc autem omnia Ariani quidem exponunt contra gloriam filij, nos autem orthodoxi pro illa intelligimus. *Neque enim pater iudicat quenquam, sed omne iudicium dedit filio, ut omnes honorent filium. sicut honorent patrem. Qui non honorat filium, non honorat patrem qui misit illum. Amen amen dico uobis, qui sermonem meum audit, & credit ei qui me misit, habet uitam æternam, & in condemnationem non uenit, sed transiuit à morte in uitam.* Monstrarat setipsum posse benefacere per multa signa quę fecerat. Quia autem benefaciendo nõ placauit eos, nec attraxerat vt se honorarẽt sicut dignum erat, dicit quòd pater omne iudicium dederit filio, vt vel timor iudicij illis persuadeat quò ipsum honore prosequantur. Consueuimus enim nos homines, præsertim hi qui crassiore mente prædíti sumus, metu potius quàm beneficiis quod oportet addiscere. Iam quod dicit, dedit iudicium pater filio, sic intellige, quòd iudicem cum genuerit. sic etiam quum audis quòd vitã dederit illi, intelligas quòd viuentem illum genuerit. Quia enim pater author est filio vt sit, omnia quæcunq; habet filius, dicitur accipere à patre, eò quòd ex illo naturaliter hæc habeat. Igitur & iudicium habet à patre, sicut habet illud pater: vt ne audiẽtes authorẽ esse patrem filij, intelligamus quòd sic sit author eius, sicut & creaturarum. Et propterea honoris imminutionem introducimus, inquit, ꝙ in nullo minor filius est patre. Nam qui habet potestatem puniendi & honorandi sicut vult, eadem potest quæ pater, ideo & oportet illum honorare eodem modo quo patrem. Dicit enim, vt omnes honorent filiũ, sicut honorant patrem. & ita Ariani quia veluti creaturã putant honorandum filium, & patrẽ quoq; sicut creaturam honorari debere, redarguuntur. Vel omnino nõ honorant filium, & cum Iudæis ordinantur. Vel si quidẽ honorant eũ, honorant verò vt creaturã, decet autem honorari ipsum sicut & patrẽ: redar-

Vna eadẽ q; patris & filii operatio, eadẽ eorũ notat potentiam.

Monstrabit.

Ariani.

D guentur omnino & patrem ſicut creaturam honorare. Et alter ſecundum hoc quod ſubditur, Quomodo honorant patrẽ, qui nõ honorant filium? Subdit enim, Qui non honorat filium, non honorat patrem. Qui non ſic honorat, ſicut dixi, dicit, ſicut & patrem. Quia ſi quis dicat q̃ creatura quidem filius ſit, excellẽtiſſima autem omnium creaturarũ, & opinetur tribui filio falſum illum & vanum honorẽ, inhonorat omnino & patrem qui miſit illum. Dixit autem eum qui miſit, ne exaſperarentur, ſicut prædiximus. Nam doctrinam (vt dictum eſt) mirabiliter plectit. Interdum quidem ſublimia de ſe teſtimonia vt dignum erat, fert: interdum autem humilia, propter inſaniam inimicorum Iudæorũ. Nam ſi quum & ſurrexiſſet à mortuis, & aſcendiſſet in cęlos, & per apoſtolos ſuã

E monſtraſſet virtutem, inſurrexerunt Arius & Eunomius contra gloriam eius, & in creaturam ipſum deduxerunt: Iudæi qui tunc erant, qui videbãt ipſum in carne ambulare cum publicanis & meretricibus, & comedere & bibere ſicut vnum ex multis, quid nõ feciſſent ſi omnia ſublimia de ſe dixiſſet, & non admiſcuiſſet etiam humilia? Idcirco & ſubdit, Qui audit meos ſermones, & credit ei qui me miſit, habet vitam æternam. Et mentes eorum etiam per hoc exhilarat, quum audiunt quòd audientes ſermones eius, deo ſint crediturí. Non enim dixit, q credit mihi: ſed, ei q me miſit. Igitur qui credit illi, in iudicium, hoc eſt, in ſupplicium non venit, ſed viuit vitam æternam, non ſuſtinens mortem animæ: vel cternam, etiamſi naturalem & temporalem non effugiat. *Amen amen*

F *dico uobis, quòd uenit hora, & nunc eſt, quando mortui audient uocem filii dei: & qui audierint, uiuent. Sicut enim pater habet uitam in ſemetipſo, ſic dedit & filio in ſemetipſo habere uitam: & poteſtatem dedit ei iudicandi quoque. Quia filius hominis eſt, nolite mirari hoc: quia uenit hora in qua omnes qui in monumentis ſunt, audient uocem eius: & prodibunt qui bona fecerunt, in reſurrectionem uitæ: qui uero male egerunt, in reſurrectionem condemnationis.* Dixerat ſuperius quòd qui non honorat filium, non honorat patrem, ſublimia quædam de ſe loquutus: quæ vt ne videantur per arrogantiam & inanem gloriam dicta, adiungit & demonſtrationem per opera, dicens quòd venit hora. deinde vt ne longum ſuſpicentur tempus, inquit, Et nunc eſt, quando mortui audient vocem filij dei, hoc eſt meam, qui vobiſcum conuerſor. Dicit autem hæc de iis quos ſuſcitaturus erat: vt de filio

Arius. Eunomi⁹.

de filio viduæ, filia archiſynagogi. Deinde & rationem af- A
fert dictorum demonſtratiuam, dicit enim, Sicut pater vitam habet in ſemetipſo, ita dedit & filio vitam habere in ſemetipſo, vt viuificet audientes vocem eius. Non ſolum autem poteſtatem dedit ei viuificandi, ſed & faciendi iudicium, & puniendi. Sæpe autem in medium affert ſermones de iudicio, vt auditores excitet. Cui enim perſuaſum eſt quòd ſuſcitandus ſit recepturus delictorum pœnas, omnino currit ad ipſum, placátque vt ſuum futurum iudicem. Ne admiremini autem quòd filius hominis eſt: nam quanuis filius hominis ſit, eſt tamen & deus. Et ita iudicium meritò habet ſicut filius dei. *Samoſate* Si autem & homo appareat, ne admiremini. Sciẽdum autem *nus redar* quòd Samoſatenus docens dominum purum eſſe hominem, *guitur.*
ſic legit hunc locum, Et poteſtatem dedit ei iudicium facien B
di, quia filius hominis eſt. Hoc autem loco punctum faciẽs, ab alio principio legit, Ne admiremini hoc. Valde autem ſtultum eſt ſic legere. Non enim dedit pater filio iudicium quòd filius hominis ſit, ſed quia deus, Vnde ille non recipiẽs vt Chriſtus dicatur deus, ſed filius hominis, ſic cogitabat iudicem illum eſſe, non vt deum, ſed vt filium hominis. Nos autem ſic intelligimus, vt dictum eſt. Poſtquam autem dixit de particulari reſurrectione, Lazari videlicet, & aliorum qui iterum mortui ſunt: nunc dicit de vniuerſali, Quia venit hora in qua hi qui in monumentis ſunt audient vocẽ dei. Nam de vniuerſali reſurrectione hic loquitur. Quoniam dixerat ſuperius, Qui credit, in iudicium nõ venit: ne putemus quòd C
fides ſola ad ſalutem ſufficiat, dicit, quòd reſurgent hi qui mala fecerunt, in reſurrectionem condemnationis: qui autem bona, in reſurrectionem vitæ. Non igitur ſola fides abſ- *Nõ ſola fi*
que operibus iuſtificat, ſed oportet etiam opera adeſſe. tunc *des iuſti-*
enim proprie fides eſt. Vide autem geminam doctrinam fie- *ficat.*
ri per metum & lætitiam. Nam quum dicit condemnari impia facientes, deterret. Quum autem dicit reſurgere ad vitam eos qui bona fecerunt, per lætitiam exhortatur. *Non*
poſſum ego ex meipſo facere quicquam: ſicut audio, iudico: & iudi- *Patris &*
cium meum iuſtum eſt: quia non quæro uoluntatem meam, ſed uolun- *filii uolun*
tatem eius qui miſit me patris. Sicut & in ſuperioribus dictum *tas una,*
eſt, eadem patris & filij poteſtas oſtenditur hiſce verbis, Nõ *poteſtas*
poſſum ego facere ex meipſo quicq̃: & quęcunq; huius gene- *una, unũ*
ris ſunt. Nihil enim alienũ & peregrinũ à patre ego poſſum *iudicium.*
facere.

D facere. neq; enim voluntaté aliam habeo præter paternã, neq; aliam potestatem. Verum sicut audio à patre, ita iudico: hoc est, sicut ipse pater iudicat, ita & ego. Hæc autē dicit vt ostendat (sicut sæpe diximus) in nullo sibi deesse aliquid à patre, siue in sermonibus, siue in operibus, siue in iudiciis. Nam vt ne quidam homines videntes eum offenderentur, quomodo

Psal. 115. quum appareat homo, iustũ faciat iudicium, quum Dauid dicat, Omnis homo mendax: præuenit quidem, dicés. Ne admirem de eo q̃ filius hominis sum: nam & deus sum. Dicit autem, Et nunc iustũ iudicium meum est, eo q̃ iudico sicut audio patrem meum iudicantem. Non enim meam volũtatem quæro, sed patris. Nam qui suã voluerit stabilire, fortassis suspectus erit quòd corrumpat quod iustum. qui autem nõ sua

E spectat, quo prætextu posset iniuste iudicare? Ego igitur non

Iohan. 1. quæro voluntatem meam, neque enim ego habeo voluntatē, sed quod vult pater. illud & ego. *Si ego testimoniũ perhibeo de meipso, testimoniũ meũ nõ esset uerũ. Alius est qui testimoniũ perhibet de me. Et scio uerum esse testimonium quod testatur de me. Vos misistis ad Iohannem, & is testimoniũ reddidit ueritati. Ego non ab homine testimoniũ accipio, sed hoc dico, ut uos salui fiatis. Ille erat lucerna ardẽs & lucens, uos autẽ uoluistis ad tempus exultare in luce eius.* Apparet hic cõtraria dicere dñs. Etenim alicubi videtur testari de se, sicut Samaritanæ dicebat, Ego sum Christus,

Iohan. 4. & cæco, & alias sæpe. Si igitur hæc falsa sunt, quę nobis salutis spes? Non autē hæc sola videtur esse contrarietas, sed & alia nõ minor. Nam & superius dixit, Si ego testimoniũ perhi-

F beo de meipso, testimoniũ meum verum est. quomodo igitur conuenient quę pugnare videntur? Id quidem quod dicit, Si ego testificor de meipso, testimonium meum non est verum, dicit ad opinionem Iudæorum. quoniam enim illi dicturi erant ei, Tu testimonium perhibes de teipso, nullus autē qui de seipso testificatur, fide dignus est: dicit vrgendo illos, Nõ testimonium perhibeo ego de meipso, alioqui iuxta vestram sententiam non dignus essem cui crederetur. Alius enim est qui testimoniũ de me perhibet, Iohannes scilicet. Quod autē dicit, Et si ego testimoniũ perhibeo, testimonium meũ verũ est, secundum cõcessionem dicit. Accedens enim sermoni Iudæorum, dicit, Esto q̃ ego testimonium de meipso perhibeã, etsi ego igitur testimonium de meipso perhibeã, testimoniũ meum verũ est. Nam quum deus sim, fide dignus sum. Atque ita pri-

ita primum dixit illos vrgendo, Non ego testimoniũ perhi- A
beo, sed præcursor. Secundum autem se illis opponendo, vel
etiã concedendo, dicés, Si etiam ego testimonium perhibeã, *Tria Chri*
testimonium meum verũ est. Porrò tria, inquit, habeo testi- *sto testi-*
monia, Iohãnem, opera mea, patrem meum. Et primum po- *monia.*
nit Iohãnem: deinde vt ne quis dicat ei, quid igitur si ille ad
gratiam testificatus est tibi? dicit, Vos ipsi misistis ad Iohan-
nem. Omnino autem nõ misissetis interrogantes, nisi fide di
gnum habuissetis. Atq; ita etiam vos ipsi testes estis q̃ verax
fuerit Iohannes: quanuis ego quidem quum deus sim, huma-
no testimonio opus non habeã, & dominus serui testimonio.
Quia autem vos digniorem illum fide putastis, & ipsi magis
q̃ mihi attẽdistis, & ad illum quidem accessistis, mihi autem
neq; miracula facienti creditis: propterea vobis in memoriã B
reduco Iohannis testimonium, & recipio etiam indigna mea
deitate, vt vos salui fiatis. Lucernam autem ardentem Iohan *Quare Io*
nem dicit, eò quòd de terra habet formationem, & non per *hannes lu*
seipsum esset lumen, sed à gratia spiritus, ac temporarium. At *cerna ar-*
vbi apparuit dies domini, hoc est doctrina, occultata est lu- *dens.*
cerna. Cæterum vos ad horam quidem recepistis ea quę ab il
lo dicta sunt, & exultastis in ipso, & deinde obliti eorum quę
de me dixit, manssistis in priori incredulitate. Nã si illi semel
firmiter credidissetis, quamprimum vos ad meam adduxisset
fidem. *At ego testimonium habeo maius testimonio Iohannis. Opera enim quæ dedit mihi pater ut perficiã ea, ipsa opera quæ ego facio, testimonium perhibent de me quòd pater me miserit. Et qui misit me pater, ipse testatus est de me: neque uocem eius unq̃ audistis, neque speciem eius uidistis, & sermonem eius non habetis in uobis manentem, quia quem misit ille, ei uos non creditis.* Testatus quidem C
est Iohãnes de me: veruntamen quia verisimile est fore quos
dam qui fortassis dicent, Et quid ad nos si Iohannes gratifi-
cari tibi voluerat, & propterea blandiora quædam attestatus
fuit? Vos, inquit, misistis ad Iohãnem, & interrogastis, veracẽ
per omnia illũ existimantes. Veruntamen & ego aliud testi-
moniũ habeo maius Iohãne. Opera enim quę dedit mihi pa *Iohan. 9.*
ter, hoc est, quæ statuit mihi pater vt perficiã: ea testantur de
me. Dicit autē opera, mirabilia illa scilicet, quale fuit paraly
tici restitutio, &c. Verũtamen quia arguebant eũ q̃ in sabba-
to hęc faceret, dicẽtes, Hic nõ est ex deo, quia sabbatũ nõ ser
vat, ostẽdit eis q̃ faciat ea quę à patre decreta, & q̃ magis à

deo

D deo, sit, eo ꝙ iniuncta sibi a deo opera faciat. Opera enim, inquit, quę dedit mihi pater vt perficiá ea. Quia igitur pater dedit mihi illa, vos estis deo aduersarii, qui illis operibus ad uersamini: & qui misit me pater, ipse testatur de me. Vbi autem testatus est de eo pater? Quidam dicunt quod in baptis-
Mat.17. mate, quando dixit, Hic est filius meus dilectus. Opinor autem quod magis intelligat quod per omnem scripturam testatus sit de eo deus, tam per legē, quam per prophetas. Sed vos, inquit, neque vocem eius audistis, patris inquam, neque speciem eius vidistis. Ideo omnibus modis incognitus vobis est. ideo & sermonem eius non habetis manentem in vobis, hoc est, scripturas quæ de me testātur, nescitis: tametsi videa
E mini scire, & gloriari in eloquiis dei, quæ vobis concredita ei quem ille misit, non creditis. Igitur sicut neq; vocem dei
Specie & figura ca ret deus. audiuistis (non enim habet deus vocem sensibilē) neque speciem eius uidistis (specie enim & figura caret) ita neque sermonem eius, scripturas dico quæ de me testantur, habetis in vobis. *Scrutamini scripturas, quia uos uidemini in ipsis uitam æternam habere. Et illæ sunt quæ testantur de me: nec uultis uenire ad me ut uitam habeatis. Gloriam ab hominibus nō accipio, sed cognoui uos quod dilectionē dei non habeatis in uobis.* Dixerat eis, Sermo dei, hoc est scripturæ quæ de me testantur, nō sunt in vobis. Igitur quomodo poterūt habere sermonem dei? inquit, Scrutamini scripturas: in illis enim vos putatis habere vitā. Vide autem quomodo non dixerit, habetis vitam: sed, vide-
F mini, monstrans quod nullum verum fructum percipiant, ū a lectione expectent saluari, non accedente fide. Nam illæ testimoniū quidē phibent de me, sed vos nō vultis venire ad me vt vitā habeatis. Vñ hinc discim⁹ ꝙ ex ꝓpósito fuerunt mali. Nō enim dixit, nō potestis venire, sed nō vultis venire.
Manichęi liberū arbitriū negantes cō futantur. Audiant Manichæi, quod nō natura malū, sed voluntate cō stet. Postquam autem eos memores fecit testimonii Iohānis, & patris, & operum suorum quæ propter salutem illorū tan tum faciebat, suspicari poterant multi quod hæc amore gloriæ diceret. idcirco inquit, Gloriam ab hominibus non accipio, hoc est, non indigeo, neque talem habeo naturam quæ opus habeat humana gloria. At vos me persequimini, quasi propter amorem dei hoc faciatis, sed non est ita. Noui enim vos quod dilectionem dei non habeatis in vobis, etiāsi vol-

de hoc iactetis, ꝙ me persequamini propter deū. Merito igi- A
tur Iudæi dicuntur dilectionem dei non habere, quia perse
quebātur ipsam dilectionem, filium dei. Vnde merito etiam
dicuntur non habere sermonem dei manentē in semetipsis.
Sermonē enim & deum reiiciebāt. *Ego ueni in nomine patris mei, nec recipitis me: si alius uenerit in nomine suo, illū recipietis. Quomodo uos potestis credere, qui gloriam a uobis inuicem accipitis, & gloriam quæ a solo deo proficiscitur, non quæritis? Nolite putare quod ego accusaturus sim uos apud patrem, est qui accusat uos Moses, in quo speratis. Si enim credidissetis Mosi, credidissetis utiq; mihi, de me enim ille scripsit. Si autem illius scriptis nō creditis, quomodo uerbis meis credetis?* Ego quidem, inquit, veni in nomine
patris mei. Nam & vbiq; patrem celebrat, & ab ipso se dicit B
missum esse, & nihil posse facere a seipso: & prorsus humilia
multa loquitur, volens e medio tollere omnem ingratitudi-
nis rationem. Alius autē veniet, Antichristus scilicet, qui se
monstraturus est quod ipse solus sit deus. Igitur me quidem,
qui in nomīe patris veni, hoc est dico me missum a patre, nō
recipitis, illum autem recipietis. Porro hoc ideo eueniet vo-
bis, quia ille vobis gloriam vitæ pollicebitur, quam vos quæ
ritis, cupientes gloriam mutuum accipere, & respuentes ve-
ram gloriam, quæ a solo deo est. Ego autem nihil præclarū *Infidelita*
vobis polliceor, sed videtis multam difficultatem in his quæ *tis origo,*
a me dicuntur, & propterea, inquit, mihi non creditis. Nihil *sed nō so-*
enim quod iucundum est in hac vita, expectatis vos habitu- *la.*
rōs a me. Et aliter, Nō creditis mihi, qui gloriam a vobis in- C
uicem accipitis. Nam principes quidem & magistri ipsi soli
volentes haberi apud vulgus, non accipient me, ne imminua
tur eorum gloria. Populi autem quærentes diligi a principi-
bus, non me accedere volunt, vt ne excidant propter me ab
honore quem a principibus habent. Quoniam autem & Mo
sen multum iactabant, inquit, ipse accusabit vos, nam de me
ille scripsit. Vbi autem scripsit de eo? Etenim dictū hoc, Pro- *Deut. 18*
phetā suscitabit vobis dominus, de Christo erat, & alia mul-
ta tam in verbis quam in signis & symbolis, vt miraculū ru- *Exo.3.*
catrix natura: quā suscepit ignis deitas, & incombustam ser
uauit luce fulgidam, & suos quidem radios illi communica-
uit, imperfectiones autem illius in se nō suscepit. Etiam hoc
Moses dicit, quod conducebat valde ad fidem Christi: nam *Deut. 13.*

de hoc
inquit,

D inquit,Si propheta surrexerit signa faciens,& recedere faciens a deo,ne credatis illi,qualis erit Antichtistus: Si autē surrexerit propheta faciens signa,& ad deum & patrem ducēs, & non recedere faciens,illi credite. Igitur Christus in nomine patris venit,& signa quidem faciens,& non recedere iubens eos à dei cultu,ipse erat qui a Mose prędictus. Itaque si Mosi scriptis non creditis,quomodo meis verbis credetis?Ille,inquit,& scripsit,& sunt libri semper ante oculos vestros, & ita vt etiam si obliuiscamini,possitis iterum facile in memoriam reducere. Attamen non creditis scriptis, & quomodo credetis verbis meis non scriptis? Cur igitur hæc dicis ô domine,quum scires quod non crediturī essent? Quānis sciā inquit,quod non credant,dico tamen , vt ne habeant postea E quod prætexant,Si dixisses,credidissemus. Et aliter, Illi qui dem qui tunc erant,vtpote ingrati,non credebant:ab his autem qui postea crediturī,non erat verisimile neque iustū auferri verborum Christi vtilitatem.

CAPVT VI.

Mat.14. Mar.6. Lucæ.9. P *Ost hæc abiit Iesus trās mare Galilææ, quod est Tyberiadis,& sequebatur eum turba multa,quia uidebant eius signa quæ faciebat super his qui infirmabantur. Subiit autem in montem Iesus , & ibi sedebat cū discipulis suis. Erat autem propè paschà , dies festus Iudæorum.* Postquam dominus loquutus est Iudæis duriori F bus verbis quibus in inuidiam accendebantur & stomachabantur,demulcet nunc eos secedēdo,& abiit trans mare Tyberiadis. Mare autem dicit stagnum. Congregationes enim aquarum,maria vocauit diuina scriptura. Et aliter, Descendit de loco in locum,probans multitudinis studiū. Ignauiores etiam manebāt in suis locis,studiosiores autem sequebātur eum. Veruntamen vide quod etiam sequentes non propter doctrinam,sed propter corporalium miraculorum vtilitatē sequuti sunt. Nam propterea dicit,quia videbant signa quæ faciebat super his qui infirmabantur. Meliores autem fiunt, & sapientiæ auidiores. Obstupescebant enim,inquit, in doctrina eius,quia docebat illos tanquam potestatem habens. Ascēdit autem in montē propter miraculū futurū. Nō enim arrogans erat,& vanæ gloriæ cupidus,vt in mediis ciuitatibus

bus miracula operaretur:sed fugiens vanā hominum gloriā A solitudinem quærebat,etiā nos erudiens. Insuper volens mystica quædam discipulis cōmunicare,ascendit in montem,id quod semper solebat facere,quia & opus est vt ab omni tumultu liberetur,& locum quærat ab omni strepitu purum si quis talia loqui velit. Erat enim prope,inquit,dies festus Iudæorum,nec tamen ascendit,sed in Galilæam ascendit. non enim vltra præceptis legalibus erat obnoxius , vt & festos dies legis perficeret. Et aliter, Persequente ipsum malitia Iudaica,occasionem apprehendit vt paulatim legem abroget, ostendens animaduertētibus cessasse figuram vt aduenit veritas. Obserua autem quod festum fuerit Iudęorum,non autem fuerit dies festus Christi. *Quum sustulisset ergo oculos Iesus,& uidisset quod multa turba ueniret ad se,dicit ad Philippū,Vnde ememus panes ut edant isti? Hoc autē dicebat tētans eū.ipse enim* B *sciebat quid esset facturus.Respondit ei Philippus, Ducentorum denariorum panes non sufficiunt eis,ut unusquisque pusillum quippiam accipiat.Dicit ei unus ex discipulis ipsi⁹ , Andreas frater Simonis Petri,Est puer unus hic,qui habet quinque panes ordeaceos,& duos pisces:sed hæc quid sunt inter tam multos?* Quare dixit, quum sustulisset oculos suos? Vt discamus quod non solitus sit hinc & Christ⁹ nō inde vagari oculis,sed compositus & attentus sedere,vtpote solit⁹ diua docens discipulos diuiniora quędam. Denique vidit discipulos,& rogat de turba quomodo alenda sit. Nō alium autem gari oculis. interrogat,quam Philippum. Ipse em̄ maiori indigebat eru- Iohā.14. ditione,qui postea dicebat, Ostēde nobis patrem, ac sufficit C nobis. & propterea antea illum instruit,& per interrogationem inducit eum,vt miraculi semper sit memor. Nam si quidem miraculū simpliciter fuisset factum,non vsqueadeo vilescat futuri miraculi magnitudinem,& non è memoria reiiciat ea quæ confessus est. Idcirco dicit, Vnde ememus panes vt comedant hi? Dicit autē hæc tētans Philippum, volēs notum facere quam haberet ille fidē. Neq; enim vt ignorās de sententia Philippi interrogabat,sed aliis mōstrare volebat. Nā ipse dominus sciebat q̄d facturus esset. Igitur vt tētauit Philippū nūquid haberet ille fidē,& inuenit ipsum adhuc affectū vt hominē:insup & Andreā quoq; talē inuenit,tametsi sublimius quiddā Philipppo sentientē. illo em̄ dicēte q̄ ducentorum

D centorum denariorum panes non sufficiunt, ille quinque pa-
nes ordeaceos & duos pisces commonstrauit, cogitans for-
4. Re. 6. te prophetarum miracula, & Helisęi in panibus signum, quū
Samaria in extremam veniſſet inopiam. Redarguitur tamē
& Andreas nihil dignum domino cogitans. dicit enim, Sed
hæc quid sunt inter tā multos? Existimabat enim quod mul-
tiplicaturus quidem panes esset domin⁹, sed si essent plures,
maior & multiplicatio futura esset, periculose omnia intelli-
gens. Nam dominus etiam ex nihilo potuisset panes facere,
qui turbæ sufficerent: attamen ne videretur creatura nō esse
ex ipsius sapientia, ipsa creatura vsus est in materiam miracu
lorum, & acceptis quinq; panibus vti materia quadam, præ-
E clarum istud miraculum fecit. Confundantur Manichæi, di
Mira Ma centes quod panis & omnes creaturæ factæ sint a malo deo:
nichæorū & propterea si quis dederit eis panem, non accipiunt illū de
improbitas, manibus illius, sed procul quidem illum abiici iubent, ſtātes
seu potius autem, & maledicentes ei qui dedit, dicūt, Qui seminauit te,
impietas. dispergatur: & qui pinsuit te, pinsatur carne, & similia. Con
fundantur itaque dicentes quod boni dei filius Christus pa-
nes multiplicarit. Nam si mala fuisset creatura, beatus deus
illam vtique non multiplicasset: vt taceam interim quod &
ipse panes comedit. Cæterum si quis interrogauerit, nū idē
fit hoc miraculum panum cum eo quod apud Matthæū de-
Mat. 14. scribitur: dicimus, certe idem est. Quāuis autem illic quidā
discipuli accedunt admonentes de turba vt dimittatur, hoc
autem loco ipse Iesus interrogat vnde pascatur: non opus est
admirari. Verisimile enim est vtrunque factum esse, & discī
F pulos prius admoniſſe dominum de turbis dimittendis, &
tunc Philippum interrogatum esse a domino vnde alantur.

Dixit autem Iesus, Facite ut homines discumbant. Erat autem gra men multum in eo loco. Discubuerunt uiri numero ferme quinquies mille. Accepit autem panes Iesus, quumque gratias egisset, distribuit discipulis, discipuli uero discumbentibus. Similiter & ex piscibus quantum uolebant. Vt autem impleti sunt, dicit discipulis suis, Colligite quæ superfuerunt fragmenta. Collegerunt ergo, & impleuerūt duodecim cophinos fragmentorū ex quinque panibus ordeaceis, quæ superfuerant his qui comederant. Iussit eos facere discumbere, quasi parata mensa. Discipuli autem quāuis prius increduli, attamen alacriter recumbere faciunt homines. Erat autē gra
mo

mo mense veris perficiebatur. Porro soli viri numerantur ab A
Euangelista, qui legis sequitur consuetudinē. Etenim & Mo Nu. 26.
ses a vicesimo anno & supra numerauit populum, nulla men 32.
tione facta mulierum: quo docetur omne quod virile & iuue Viri cur
nile est, dignum censeri vt numeretur apud deum. Et acce- tantum in
ptis panibus gratias agit, ostendens quod ante cibum gratię scriptura
agendæ sint deo. Insuper quia turba erat, ideo coram turba numerā-
gratias agit, vt omnibus persuadeat quod secundum volūta- tur.
tem dei aduenerit, quod non sit aduersarius deo, sed omnia
referat in patrem. Nam quādo seorsum facit miraculum, ni-
hil tale facit, etiamsi maius quoddam faciat: quando autem
coram multis miraculum operatur, tunc ad deum respicit.
Ostendit autem quod non ex infirmitate sanat, sed propter B
dispensationem quam diximus, ex eo quod maiora faciat au
thoritate quadam, & tanquam dominus. Dicunt insuper qui
dam quod etiam propter hoc gratias egerit, vt ignoraretur à
principe mundi vsque ad tempus passionis, & ex hoc dæmō
non cognosceret ipsum esse deum, sed deciperetur, & inesca
retur, atque sic per crucem conficeretur. Cæterum permittit
dominus vt superſint tot fragmenta, non propter ostentatio
nem, sed ne credatur per phantasmata satiatos esse homines,
appareat autem omnibus quod vere satiati fuerint, quando-
quidem tot residua fuerunt: atque propter hanc causam iuſ-
sit etiam fragmenta colligi, vt videtes ea, miraculi facti ma-
gis essent memores. Oportet autem non solum mirari quòd
superfuerint, sed etiam quod non plures neque pauciores, q̄ C
qui numero pares essent discipulis cophini reliquiarum, vt
omnes gestent, & neq; Iudas ipse expers relinquatur, sed ha
beat etiam hoc miraculum quod mōstret sibi deum esse ma-
gistrum, inde vtilitatem capiat: quāuis etiā hoc propter ma-
litiam eius in condemnationem ipsius cesserit. eum enim qui
tātas reliquias fecerat, de quibus & ipse cophinum portauit,
prodidit. Non enim sine causa imperauit apostolis vt cophi
nos gestarent, sed vt memores essent miraculi, vtpote magi-
stri orbis futuri. Nam multitudo quidem non magnā vtilita
tē perceptura erat. statim enim obliuiscebatur miraculi. At
discipuli non vulgare lucrum inde habituri erāt. Discamus
item ex hoc miraculo ne pusillanimes simus in angustiis &
paupertate, neque timidi simus in hospitalitate & cōmunio-
ne: sed credamus q̄ etiam si vnum tātum panem habeamus,

D illum multiplicaturus sit, qui ex quinque panibus tantum su
peresse fecit. Per allegoriam autem dominus quando exiuit
Hier. 12. Hierosolyma, secundum quod in prophetis dictum est, De-
reliqui domum meam, reliqui hæreditatem meam: tunc sanè
in Galilæam gentium vadit, Gentiles susciens: & turba il-
lum magna sequitur. Ascendit autem in montem, hoc est eru
cem, vt ad se rapiat omnes vel in cœlum, & honorem & glo
riam deo dignum. Vt enim ascendit in cœlos, & glorificari
cœpit a nobis vt deus, & non vt nudus homo: in montem a-
scendisse dicitur. Sublimis enim de illo opinio, mons est.
Dat autem nobis, qui quinq; sensibus subiecti sumus, ratio-
nales panes quinque, quia & ipsi quinq; sunt, vnicuiq; enim
1.Co.14. sensui conuenientem panem dat, hoc est sermonem: sicut &
E Paulus dicit, Volo quinque sermones in ecclesia loqui, qui
quinque sensuum ædificationi conueniant. Nō possumus au
tem quinque sermones integros capere, sed ex eis abundant
reliquiæ. Nullus enim potest integros mysteriorum sermo-
nes capere: sed quæ nos capere & comedere, vtpote carnales
non possumus, Apostoli gestant quasi in quinque cophinis
suis iustis animabus. Cophini ex foliis palmarū sunt. Iustus
Psal.91. autem vt palma florebit. *Illi ergo homines quum uidissent quod*
Iesus fecerat signum, dicebant: quia hic est uere propheta ille qui uē-
turus est in mundum. Iesus ergo quum cognouisset quod uēturi essent
ac rapturi ipsum ut facerent ipsum regem, secessit iterum ipse in mon
tem solus. Vide gulam vulgi. quum fecisset innumera mira
cula, & mirabiliora, non admirabantur, & ecce propter cibū
F dicunt, Hic est ille propheta. Non amplius eū de sabbati vio
latione arguunt, non vltra legem vindicant, sed adeo illā g-
pter panes colunt, vt & eum non solum propheta prædicēt,
sed & dignum regno cēseant. At ille fugit, erudiens nos mu
danas contemnere dignitates. Secedit autem in mōtem ipse
solus nullo discipulorum assumpto, quo illorum probaret de
siderium, num ferrēt sui absentiam. *At ubi iam uesperæ esset,*
descenderunt discipuli eius ad mare, & conscensa uaui uenerāt trā-
iecto mari ad oppidum Capernaum. Iamque tenebræ erant, nec uenc
rat ad eos Iesus. Mare autem uento magno flāte intumescebat. Quā
remigassent ergo ferme stadia uigintiquinque ac triginta. uident ie-
sum ambulātem super mare, & appropinquantem nauī, ac timuerūt.
Ille autem dixit eis, Ego sum, nolite timere. Voluerunt ergo recipe
re eum in nauim, & illico nauis appulerat terræ ad quam ibant.
Dominus

Dominus quidem ascendit in mōtem solus, vt (sicut dixi- A
mus) probet desiderium discipulorū. At illi expectabāt vsq;
ad vesperam venturū ipsum, & quū nō veniret, nō tolerabāt,
sed desiderio quærendi illum accensi conscēdunt in nauim.
Non enim temere & forte Euāgelista tempus manifestauit,
sed per hoc vehemētem illorum charitatē declarauit, ꝙ neq;
vespera eos retinuerit. Permisit autem eos tempestate pericli
tari, vt facta post tempestatem tranquillitate, miraculo ma-
gis lætarentur, & indelebilis memoria sui, illorū pectoribus
insideret. Assistit autē illis quum tēpestas esset, & sermone ti
morem eiiciens, & tranquillitatē in mari faciens, duplicem
serenitatem operatur, sedando tam animarum q̄ maris turba
tionem. Porro in nauem nō ascendit, miraculum maius face B
re volēs. Vide enim tria miracula: vnum, ꝙ ambularit super
mare: secundum, ꝙ compescuerit fluctus: tertium, quòd sta-
tim nauem fecerit esse in terra in quā ibant, quāuis multum
abesset a terra quum assisteret ei dominus. Igitur transierūt
quidem Iudæi mare rubrū duce Mose. Verum ille vt seruus
omnia faciebat, & prædicabat: at hic omni cum potestate. Et
illic flante vēto cedebat aqua, vt quasi in arida daret transi-
tum: hoc autē loco maius miraculum fit. Manēs enim in sua
natura mare, in superficie sua ferebat dominum, vt implere- Psal. 65.
tur propheticum, Qui ambulat super mare vt super pauimen secundum
tū. Multi aūt & nunc sumus in spiritualibus tenebris, & peri- aliā trās-
clitamur in spirituali mari submergentes: sed excipiamus lationem.
Christum, & omnino a periculis saluabimur. Et quāuis sæpe C
tumultus excitent nobis quidā vel diaboli vel homines ten-
tantes nos, & per terrores molientes nos cōcutere, audiamus
tamē Christū clamantē. Ne timeatis, ego sum. Quod autem
dicit, hūc habet sensum. Terribilia quidē prętereunt, ideo ne
timeatis ea quę prætereūt: ego aūt sum, hoc est, semp manēs,
& sum sicut deus ille, qui est. Itaque quia terribilia quidē tē-
poraria sunt, & nō vere sunt, ego autem sum, hoc est, maneo,
& nūquam prætereo, & vere sum: ne perdatis vestram in me
fidem propter temporalia. Vide autem, obsecro, quomodo
non statim ab initio periculi, sed in feruore apparet Chri-
stus, & soluit metū. Sinit enim nos in mediis esse periculis,
vt quū certauerim⁹ in tribulatione, & pressi fuerim⁹, ꝓbatio
res fiamus, & vt quū mouerimus omnē nostram virtutem &
sapientiam, inuenerimusq; eā infirmam, ad illū cōfugiamus

D solum, qui ex inexpectatis saluare poterit. Nam quũ humana mens fatigata fuerit, tunc diuina salus repente subuenit, ac parat nos vt ad illum solum fugiamus, qui saluare potest, & non nobisipsis asscribamus salutem. Si voluerimus autẽ & nos in nauim nostram susc̃ipere Christum, hoc est, habitationem dare Christo in corde nostro, statim inueniemur in terra in quam abimus. Quæ autem terra ista? omnino terra promissionis cœlum, quæ est terra mitium, & eorum qui liberati a malitia, in pace viuunt. *Postero die turba quæ stabat trans mare, uidit quod nauicula alia non esset ibi, nisi una illa in quam ingressi fuerant discipuli eius, & quod non introisset Iesus cum discipulis suis in nauiculam, sed soli discipuli eius abissent. Aliæ uero superuenerunt nauiculæ a Tyberiade iuxta locum ubi comederant panem,*

E *postquam gratias egisset dominus. Quum ergo uidisset turba quod Iesus non esset ibi, neque discipuli eius, ascenderunt & ipsæ in nauiculas, & uenerunt Capernaum, quærentes Iesum. Et quum inuenissent eũ trans mare, dixerunt ei, Rabbi, quando huc uenisti? Respondit eis Iesus, & dixit, Amen amen dico uobis, quæritis me, non quia uidistis signa, sed quia comedistis de panibus, & saturati estis.* Iesus quidem pedestri itinere super mare abiit in regionem quæ trans mare. Turbæ autem die postero quum quæsiuissent illum, & vidissent q̃ vna tantum nauis affuisset, in quam ingressi fuerant discipuli, & non Iesus ipse, cogitauerũt apud se hoc miraculum, & suspicati sunt quod mare pedes transierit. Nam si quidem & alia nauis affuisset, verisimile potuisse eos cogitare quod cum discipulis non nauigarit, sed in aliam ingressus

F sus transfretarit. Nunc autem quum vna tantum fuerit, quæ discipulos solos, & non dominum exceperit, manifestum est miraculum. Igitur turbæ hæc intellexerunt: & post inuenerunt alias naues quæ traiecerant, & ascẽderunt in illas, & in Capernaum tranfretarunt. Illic autem inuento domino, nõ supplicant & rogant vt discãt quomodo transierit, neq; quærunt de hoc signo, sed remisse dicũt, Quomodo huc venisti. Nam qui quærebant illum rapere & facere regem, inuẽto eo nihil tale deliberant: sed abiecto miraculo inquirunt magis frui mensa qua & prius: propterea exprobrat eis dominus, Queritis enim me, inquit, eo quod de panibus comedistis: & ideo mei tenemini desiderio, vt iterum vobis mensam parẽ. Obserua autem quod quanuis redarguat eos, non tamen dura vtitur reprehẽsione. Non enim dixit, o mancipia ventris, & gulosi:

In nauem susc̃ipere Christum quid sit.

& gulosi: sed cum mansuetudine corripere volens, arguit il- A
los iterum per hoc quod detegit occulta cordis illorũ, ad maiorem illos adducere volens fidem. Quod autem emendatio illorum fuerit reprehensio, manifestum ex sequentibus. Vtilissimam enim eis doctrinam facit, & dicit, *Operemini non cibum qui perit, sed qui permanet in uitam æternam, quem filius hominis dabit uobis. hunc enim pater consignauit deus.* Vos quidẽ, inquit, quæritis me propter panes, quia cibum illum desiderastis. Oportet autem vos non omnino deditos esse ventri, sed maxime spiritualem agere curam, & non omnem solicitudinem in corporalem cibum insumere. Nam illum vocauit ci *Quid cib⁹*
bum qui perit. Nam quia multi sunt cupiẽtes ignaui viuere, q̃ *pereat.*
& maxime Masseliani, qui vsi sunt hoc dicto ad patrociniũ B
suæ ignauiæ, operæpreciũ fuerit declarare hoc dictum. Non *Masseliani hæreti*
enim hoc dixit dominus noster Iesus Christus vt corporalẽ *ci ocio de*
quidem operationem ab eis velit amouere, & ipsos ad ocium *diti.*
cogere. Omnem enim malitiam docuit ociositas: & si oportet euidenter dicere, ipsum ociose velle viuere, cibus est qui Eccle. 33.
perit: & ita eum qui Christũ sequitur, oportet operari vt habeat quod & aliis communicet. hoc enim habet mercedem, & promissionem futuri regni. Et quomodo igitur (inquiunt) dicit dominus quod non oporteat operari cibum qui perit, continuum circa cibos studiũ reiiciẽs, & ad spiritualia non parum inducẽs? Profecto dicunt, quod per hoc dominus corporalem operationem excludit: id quoque manifestũ ex hoc quod ad Martham dicit, Martha solicita es & turbaris, vno Ç
autem opus est: Maria bonam partem elegit. Et iterum, Ne *Luc. 10.*
soliciti sitis in crastinũ. Et hæc quidẽ afferũt hi qui per igna *Mat. 6.*
uiam pasci vellent. Nos autem quid dicimus? Dictũ ad Martham non de opere est & operatione vel ocio, sed de tempore obseruatione, & ne tempus audiendi insumatur in occupationes parãdorum ciborum. Persuadet igitur ei ne perdat tempus doctrinæ frustra propter occupationem in his quæ *Aliud soli*
ventris sunt. Quod autem dicit, ne soliciti sitis: neque hoc di *licitudo,*
cto operationem reiecit. Aliud enim solicitudo est, & aliud *aliud ope*
operatio. Fieri enim potest vt solicitus non sit qui operetur. *ratio.*
Docet igitur nos dominus ne addicti simus curis vitæ, neq; *Curis ui-*
habeamus curam quomodo cras refocillemur: & vult vt vno *tæ ne si-*
quoque die operemur, dicens, Ne soliciti sitis de crastino: *mus addi-*
quasi in hunc modum diceret, Ne soliciti sitis quomodo ho- *cti.*

D die operando, cras quiescatis: sed quotidie cibum quotidiana operatione parantes, ne soliciti sitis de crastino. Cibū autem manentem, mysticam dicit sumptionem carnis domini, quam nobis ipse dat filius hominis factus. Quem pater obsignauit, hoc est, ostendit & cōfirmauit quod sit filius suus. & ipse quidem Christus ostendit se per miracula: sed quia cum Iudæis loquitur, vt ne turbentur, ad patrem recurrit, & dicit ab illo se signatum esse, hoc est, monstratū & testimoniis cōfirmatum esse. quia & imago est patris filius, & signaculū & character, intellige ab illo hunc signatum, sicut imago sigillum est: & ita se habet quod dicit, Hunc enim qui videbatur filius hominis, signauit pater, hoc est, signaculum suū & ima

E ginem genuit, quæ haberet in se omne quod ipse habebat, & naturalem cum ipso identitatē. *Dixerunt ergo ad eum, Quid faciemus ut operemur opera dei? Respondit Iesus, & dixit eis, Hoc est opus dei, ut credatis in eum quē misit ille. Dixerunt ergo ei, Quod ergo tu facis signum ut uideamus & credamus tibi? quid operaris?*

Quærunt Iudæi discere opus dei, nō vt hoc faciant, sed vt occasionem apprehēdant. Dominus autem quāuis sciret eos nullam vtilitatem percepturos, respondit tamen per doctrinam communem omnibus, & ostēdit eis, immo omnibus hominibus, quod hoc sit opus dei, credere in eum quem ille misit. Nam fides erga illum, opus profecto est sanctum & perfectum, & sanctificans eos qui illam habent. Dux enim fit diligens fides ad omnem bonam operationem, & bona operatio conseruat fidem. Nam & opera sine fide mortua sunt, & fi-

F des sine operibus. Vide autem ingratitudinem insensatorum. Signum iterum quærunt, quāuis tanta & talia viderint & maxime panum quibus saturati fuerant. Vere gastrimargi qui iterum signum tale quærunt, quod ventri prodesset, & quod hoc sit verum, manifestum est ex sequentibus.

Opus dei est credere, quo. Iaco. 2.

Fides dux est.

Psal. 77. *Patres nostri manducauerunt manna in deserto: sicut scriptum est, Panem de cœlo dedit eis ad edendum. Dixit eis Iesus, Amen amen dico uobis, Non Moses dedit uobis illum panem de cœlo, sed pater meus dat uobis panem de cœlo uerum. Panis enim dei est, qui de cœlo descendit, & dat uitam mundo. Dixerunt ergo ad eum, Domine, semper da nobis panem istum.* Non frustra diximus quod ventri seruientes quærebant signum, quale erat signum panum. Ecce & mannæ mentionem faciunt, & nō alterius miraculi vel in Aegypto, vel in mari rubro. Volētes eū incitare eū vt & ipse

& ipse tale signum faceret quo carnaliter pascerentur, recor- A
dantur mannæ propter immodicam gulam. Quid igitur immensa dei sapientia dominus noster Iesus christus respondet eis? Non Moses dedit vobis panem, hoc est, verum panē non dedit vobis Moses. typi enim fuerunt eorum quę nunc fiunt, Moses enim figuram habebat dei veri, spiritualium Israëlitarum ducis. Panis autem ille figura est mei, qui de cælo descendi, & vere pasco, & vere sum. Cæterum dicit seipsum verum panem, non quòd manna falsum fuerit, sed quia illud figura fuit & vmbra, non ipsamet veritas. proprie enim manna vnigenitus filius dei factus homo, verbum & auditio obstupesce

re faciens. Nam manna interpretatur quid hoc? Iudæi enim *Exod. 16.*
viso illo, quod cumulatim deplutum esset ante cuiusque ta- B
bernaculū, obstupefacti insolito & peregrino spectaculo, interrogabant se inuicem, quid hoc? Dominus igitur factus homo filius dei, ipse est manna, quod stupefacit omnes, ita vt dicant: Quid hoc? Quomodo filius dei, & filius hominis? Quomodo ex duobus diuersis vna persona? quod hoc mysterium? Hic igitur panis vita secundum naturam existens, vtpote vi-
uentis patris filius, facit quod sibi propriū est. Viuificat enim
omnia. Igitur sicut qui ex terra panis, infirmā naturā carnis *Resurrectio ex*
continet, non sinens illam corrumpi: ita & Christus per spiri- *mortuis*
tus operationem animam viuificat, atque etiam ipsum corpus *hūanæ na*
ab incorruptione conseruat. Per Christum enim humanæ na- *turæ per*
turæ resurrectio ex mortuis, & incorruptio corporum est *Christum*
concessa. Sed Iudæi adhuc dediti ventri, & toti terreni, de *concessa.*
sensibili pane intelligunt dicta, & dicunt, Da nobis semper C
panem hunc. Sic igitur stulte loquentes redarguebantur, & dicunt, Semper da nobis panem hunc, non ad vnum vel ad duos dies. Hoc autem præ auaritia dicebant. Vt enim non opus sit multa impendere in cibos, dicunt, Da semper hunc facilè parabilem panem. *Dixit autem Iesus, Ego sum panis uitæ. qui uenit ad me, non esuriet: & qui credit in me, non sitiet unquam: sed dixi uobis quòd etiam uidistis me. nec credidistis. Omne quod dat mihi pater, ad me uenit: & qui uenerit ad me, non eiicio foras, quia descendi de cælo ut faciam non quod ego uolo, sed quod uult qui me misit.* Quum Iudæi, vtpote terreni, de sensibili pane Christum loqui putarent, & propter hoc vrgerent & quærerent: redarguens eos dominus, monstrat quòd quandiu sensibilem panem expectent, accurrant:

D quando autem discunt quòd spiritualis sit, non vltra accurrant. Vnde dicit, Ego sum panis vitæ. Non dixit autem, panis alimoniæ, sed vitæ. Nam quum omnia mortificata essent, viuificauit nos per semetipsum Christus, qui est panis, eò q fermentum humanæ consperſionis credimus coctũ esse igne deitatis. Panis autem vitæ non huius solitæ, sed immutatæ, & morte non deficientis. At qui credit in illum panem, non esuriet, neque famem feret audiendo sermonem dei, neque sitiet spiritualem sitim, eò quòd habeat aquam baptismi, & sanctificationẽ spiritus. Nam qui nõ baptizatus est, sitim patitur, & magnã ariditatem, expers aquæ sanctæ refrigerantis. Baptizatus autem spiritum habet, per quem semper refrigera-

E tur. Ostendens autem quòd fides quæ in Christum, non vulgaris quæpiam res sit, sed donum dei dignis & rectis corde à patre datum, dicit quòd omne quod dat mihi pater, ad me veniet, hoc est, illi credent in me, quos dat mihi pater. Vos autem Iudęi, quum indigni sitis, non damini mihi à patre: propterea neque venitis ad me, neque habetis rectum cor, vt vos diligens deus & pater ducat ad meam fidem. Ego autem eum qui venit ad me, nõn eiiciam foras, hoc est, non perdam, sed saluabo, & magna cura illum refocillabo. Descendi enim de cælo, non vt aliud quidam faciam præter voluntatem patris. Cæterum hæc dicit, vt discant non esse aduersarium voluntati patris. Quia enim illum aduersarium dei dicebant, ipse crimen in illos vertit, tametsi nõ manifestè, & dicit, Vos estis aduersarij dei, qui me non recipitis, qui facio voluntatem patris. Vbi est Nestorius hoc loco, qui dicit quòd post resurrec-

F ctionem deificatus sit Christus? Non audis miser quòd descendit de cælo? Iam qui de cęlo descendit, non vtique nudus erat homo. Nudus enim homo non descẽdit, sed siquidem ascendit in cęlum, hoc illi concedit propter virtutem deus. Solius domini descensus præuenit ascensum. Ipse igitur & descendit de cælo sicut deus, quandoquidem incarnari dignatus est: & ascendi in cælum cum carne, vt homo scilicet, vbi erat prius vt deus. Non igitur nudus homo erat Christus postea deificatus, sicut delirabat Nestorius, sed deus ante secula, incarnatus nouissimis temporibus. *Hæc est autem uoluntas eius qui misit me patris, ne quid perdam ex omnibus quæ dedit mihi, sed ut resuscitem illã in nouissimo die. Hæc est autem uoluntas eius qui misit me,*

Fides, dei donũ præclarum.

Nestorius

misit me, ut omnis qui uidet filium, & credit in eum, habeat uitam æ- A
ternam: & ego suscitabo eum in nouissimo die. Subinde ponit, Dedit mihi pater, vt perstringat corda illorum vt agnoscant se dei munere indignos. Nam si pater dat vt magnum quiddam, dignam in Christum fidem, ipsi autem illam nõ habẽt, manifestũ est quòd dono dei exciderint. Igitur ego (inquit) non perdam quos dat mihi pater, hoc est, eos qui credunt mihi, sed resuscitabo illos, hoc est, in resurrectioe claritate illos dignabor. Duplex enim est resurrectio: vna quidem communis & generalis, qua omnes etiam peccatores resurgunt: altera, qua soli iusti assumuntur in occursum domini in aëra, & prius cum magna fiducia domino occurrũt. Hanc autem resurrectionem Paulus ἐξανάστασιν, hoc est exurrectionem nominat, propter eleuationem à terra. Peccatores enim resurgent B quidem ex sepulchris in terram, de terra autem non exurgẽt in aërem. Infrà enim manebunt sicut condemnati. At iusti resurgunt & exurgunt, qui rapiuntur in nubibus in occursum domini in aëra. Peccatores autem resurgunt tantum. Porro dominus interpretans quid sit, Omne quod dedit mihi pater, dicit eandem sententiam aliis verbis. Vt omnis qui videt filium, & credit, habeat vitam æternam. Nihil enim aliud dicit, quàm id quod dixit superius. Nã hoc quidẽ, omne quod dedit mihi pater, idem est cum illo, qui videt filium & credit. Hoc autem quod dicit, nõ perdam, idem est cum eo quod dicit, habet vitam æternam. Sæpe autẽ memor est resurrectio- C nis, vt persuadeat hominibus, ne iis solum quæ videntur, dei prouidentiam circunscribant, sed sciant esse & alium statum in quo absque dubio fruituri sint remunerationibus virtutis: quanuis nunc nõ sit perspicua in hac vita retributio, & propterea non connectitur cum virtutis cursu. *Murmurabãt er go Iudæi de illo quod dixisset, Ego sum panis ille qui de cælo descẽdi, & dicebant, Nonne hic est Iesus filius Ioseph, cuius nos nouimus patrem & matrem? quomodo ergo dicit hic, de cælo descendi? Respondit ergo Iesus, & dixit eis, Nolite murmurare inter uos: Nemo potest uenire ad me, nisi pater qui misit me, traxerit eũ, & ego suscitabo eum in nouissimo die.* Murmurabant igitur Iudæi dicente domino, ego sum panis. Nam hucusque quidem existimabant de pane sensibili eum loqui, & mãsuete ipsum ferebant, sperantes quòd daturus esset panem hunc, ventri ipsorum gratificaturus: nunc autem quia reuelauit eis quòd non de sensibili

Duplex resurrectio.

ἐξανάστασις iustorũ

ἀνάστασις uero etiam peccatorũ

1. Thes. 4

Paulo

R. resurrectionis cur dominus sæpe meminerit.

D sensibili pane, sed spirituali sermonem haberet, contempto illo murmurant. Vbi enim illi intelligerent spiritualem cibum, & vitam, & resurrectionem? Scandalizabantur itaque in eo, videntes eius matrem, audientes autem dicentem, de cælo descendi. Igitur non intelligentes quòd ipse esset deus, sed in hoc respicientes quod apparebat, murmurabant vt contumelioſi contra dominum, & dicebant, Nonne hic est filius Ioseph? Ipse autem saluator non respõdit eis, Non sum filius Ioseph. Non enim poterant intelligere panem ineffabilem qui erat ex virgine. Et quia non capax fuit mens illorum natiuitatis secundum carnem, multo minus eius quæ ante secula ex patre. Quid autem respondet eis? Nullus potest venire ad me, nisi pater traxerit eum. Hoc autem dicit non vt libertatem tollat arbitrij, absit, sed vt ostendat quòd multa habeat opus cooperatione à deo is qui crediturus est. Et aliter, illos trahit pater, qui habent voluntatis aptitudinem. Eos autem qui seipsos non faciunt idoneos, nõ trahit ad fidem. Nam sicut magnes non omnia, sed solum ferrum attrahit: ita & deus ad omnes quidem appropiat, eos autem qui magis idonei, & familiaritatem erga ipsum præ se ferunt, trahit. Igitur pater quidem trahit & adducit ad filium, filius autem resuscitat & viuificat, in bonis vitam & spirationem, hoc est, spiritum sanctum tribuens. Itaq; sancta trinitas benefacit iis qui credũt, & non pater solus, vel filius solus: sed sicut vna natura, ita vna operatio beneficentiæ patris adducentis, filii viuificantis, spiritus sancti qui fit iis qui viuificantur, pro spiratione.

Caute.

Liberk arbitrium.

Cõparatio magnetis

F Omnis enim qui viuit, etiam spirationem habet. Vide autem authoritatem filij. Ego (inquit) suscitabo. Non dixit enim, pater meus suscitabit: sed, ego. Non enim per omnia humilia loquitur, sed nonnunquam sublimia suæ deitatis detegit. *Est scriptum in prophetis, Et erunt omnes docti a deo. Omnis ergo qui audit a patre, & didicit, uenit ad me: non quòd patrem uiderit quisquàm, nisi qui est a deo, hic uidit patrem. Amen amen dico uobis: qui confidit mihi, habet uitam æternam.* Dixit superius quòd is quem pater traxerit, ad me veniet. Volens autem hoc docere & confirmare, in prophetas refert sermonem. Est enim (inquit) scriptum in prophetis, Erunt omnes docti à deo. Omnes autem, qui voluerint videlicet. Communis enim doctor pater per reuelationem notũ facit dignis filium suum. Tangit enim corda simplicium, & dolo carentium, sicut & Petro

Hiere. 31

Petro reuelauit se. Igitur qui audit à patre, hoc est, qui patris A reuelationẽ accipit, hic venit ad me, & discipulus illius vere efficitur, & reuelationem suscipit, hic venit ad me. Vide autem quomodo cum diligentia loquitur omnia. Non enim dixit, qui audit à patre, ille venit ad me: sed addit, & didicerit. Non enim sufficit audire, sed oportet audisse & discere. Quid igitur? nunquid in veteri non fuerunt docti à deo? Fuerunt quidem, sed non sic. Hic enim excellentia est, in nouo dico testamento. Nã quidam discebant per homines de deo. Nunc autem vnigenito incarnato, ab ipso patre in sancto spiritu scientia fit, vt ita impleatur propheticum dictum, In lumine tuo, patris scilicet, hoc est spiritu, videbimus lumen, quod est filius. Merito nũc omnes docti sumus à deo, qui fidẽ in Christum suscepimus. Quia autem dixit, qui audit à patre, ille ve- B nit ad me: vt ne quis suspicetur quòd de carnali patre dicat, inquit, Nõ hoc dico, quòd videat quis patrem, nisi filius, qui vere ex illo est, & natus ex substantia illius. Non omnes quidem ex deo sumus, sed proprie filius vnus est, qui & patrem nouit. *Ego sum panis ille uitæ. Patres uestri comederunt manna in eremo, & mortui sunt, Hic est panis qui de cælo descendit, ut quis ex ipso edat, & non moriatur. Ego sum panis uiuus, qui de cælo descendi. si quis ederit ex hoc pane, uiuet in æternum. Et panis quem ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mundi uita.* Comparat cum manna alimoniam quam ipse dat. Nam ego quidem, inquit, sum panis vitæ. Verùm qui comederunt manna, mortui sunt. Non absque causa autem addit, in solitudine, sed volens monstrare quòd non valde diu datum fuit patribus C manna, sed tantum in solitudine, & non contigerit eis in terra promissionis. Verum hic panis non est talis, sed perpetuo durans, & ita Iudei multo plura bona accepturi erant, si quidem voluissent, quàm patres sui. Quomodo autem non maiora, quæ dantur à Christo? Nam etsi quis gustauerit mortem, viuit tamen propter spem resurrectionis. Manifeste autem nobis hoc loco de mystica communione corporis sui dicit. Nam panis, inquit, quem ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mundi vita. Porro potestatem suam indicans, quod non vt seruus & minor patre crucifigendus sit, sed voluntarie, inquit, ego dabo carnem meam pro mundi vita. Nam quanuis & à patre dicatur esse traditus, attamen & seipsum tradidisse dicitur: & illud

quidem

D quidem est vt discamus eius cum patre concordiam: hoc au-
Panis q in tem, vt liberam voluntatem filij non ignoremus. Attende au
sacris edi tem quòd panis qui à nobis in mysteriis manducatur, nō est
tur myste tantum figuratio quædam carnis domini, sed ipsa caro domi
riis, nō tā ni. Non enim dixit, panis quem ego dabo, figura est carnis:
tū figura sed, caro mea est. Transformatur enim arcanis verbis panis
est, sed ca ille per mysticam benedictionem, & accessionem sancti spiri
ro domini tus, in carnem domini. Et ne quē conturbet quòd credendus
sit panis caro. Etenim & in carne ambulante domino, & ex
pane alimoniam admittente, panis ille qui manducabatur, in
corpus eius mutabatur, & similis fiebat sanctæ eius carni, &
in augmentum & sustentationem conferebat iuxta humanū
morem. Igitur & nunc panis in carnem domini mutatur. Et
E quomodo (inquit) non apparet nobis caro, sed panis? Vt nō
abhorreamus ab eius esu. Nā si quidem caro apparuisset, in-
suauiter affecti essemus erga communionem. Nunc autem cō
descendente domino nostræ infirmitati, talis apparet nobis
mysticus cibus, qualibus alioquin assueti sumus. Pro mundi
autem vita carnem suam ad mortē dedit. moriens enim mor
tem soluit. Intellige autem per vitam mundi etiam resurre-
ctionem. Mors enim domini generalem resurrectionem toti
hominum generi operata est. Fortassis autem & in sanctifica
tione & in beatitudine vitam, mūdi vitam nominauit. Nam
quanuis non omnes acceperint sanctificationem & vitam in
spiritu, dominus tamen seipsum pro mundo dedit, & quanū
in ipso erat, mundus seruatus, naturáque sanctificata est, eō
F quòd accepit virtutem vincendi peccatum per vnum homi-
Roma. 5. nem dominum nostrum Iesum Christum, sicut & per vnum
peccatum Adam ceciderat. *Decertabant ergo Iudæi inter se, dicentes, Quomodo hic potest nobis dare carnem suam ad edendum? Dixit eis Iesus, Amen amen dico uobis, nisi ederitis carnem filii hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis uitā in uobis. Qui edit meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet uitam æternam, & ego suscitabo eum in nouissimo die. Caro enim mea uere est cibus, & sanguis meus uere est potus.* Iudæi quum audissent de esu car-
nis illius, discredunt. Ideo & verbum incredulitatis dicunt,
quomodo? Nam quando cogitationes incredulitatis ingre-
diuntur in animam, ingreditur simul, quomodo? Propterea
ipse volens hoc ostendere quòd nō sit impossibile, sed etiam
valde necessarium, ait, Nō potest aliter haberi vita, nisi meā
carnem

carnem comedatis &c. Ita & Nicodemus ex incredulitate di A
cebat, Quomodo potest homo intrare in ventrem matris?
Oportet igitur nos quum audiuerimus, Nisi ederitis carnem
filij, non habebitis vitam, in sumptionibus diuinorum myste
riorum indubitatam retinere fidem, & non quærere quo pa-
cto. Nam animalis homo, hoc est, qui sequitur cogitationes *Animalis hō.*
humanas & animales, non est capax eorū quæ sunt super na- *1.Cor.2.*
turam, & spiritualiū. Atq; ita & spiritualem esum carnis do-
minicæ non intelligit: cuius qui non sunt participes, nō erūt
participes æternæ vitæ, eo quòd non susceperunt Iesum, qui
est vita æterna. Non enim nudi hominis caro est quæ mādu-
catur, sed dei, & quæ deificare valet, vtpote cōtemperata dei-
tati. Ista etiam vere est cibus, eo quòd non ad paruum tem-
pus duret, neque corrumpatur sicut corruptibilis cibus, sed B
æternæ vitę sit subsidium. Similiter & potus sanguinis domi
ni vere est potus: quia non ad tempus sufficit siti, sed semper
absque siti conseruat, nec indigere permittit bibentem: sicut
& ad Samaritanam dicebat, Qui bibit ex aqua quam ego da- *Iohan. 4.*
bo, nō sitiet. Nam quisquis gratiam sancti spiritus per assum
ptionem diuinorum mysteriorum susceperit, neq; famē spiri
tualem neq; sitim patietur, qualem increduli. *Qui edit meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo. Sicut misit me uiuēs pater, ita & ego uiuo propter patrē. Et qui ederit me, & ipse uiuet propter me. Hic est panis qui de cælo descendit: non sicut comederūt patres uestri manna, & mortui sunt. qui edit hūc panē, uiuet in æternū.* Hoc loco discimus sacramentū cōmunio-
nis. Nam qui edit & bibit carnē & sanguinē domini, in ipso C
manet domino, & dominus in ipso. Contemperatio enim fit
noua, & super rationē, ita vt sit deus in nobis, & nos in deo.
Non audis terribilem auditū, nō deum nudū manducamus.
tangi enim nequit, & incorporeus est, & neq; oculis neq; ma
nibus apprehendi potest, Iterū nudi hominis caro nihil pro-
desse potest: sed quia deus vniuit sibi carnem secundū ineffa-
bilem contemperationē, viuifica est & caro, non quòd in dei
naturam transierit, absit, sed ad similitudinē candentis ferri,
quod & ferrū manet, & ignis ostendit operationē. Sic igitur
& domini caro manēs caro, viuifica est, sicut dei caro. Igitur
quēadmodū ego, inquit, viuo propter patrē, hoc est, sicut na-
tus sum ex patre, qui est vita: ita & qui mādūcat me, viuit p-
pter me, dum quodammodo miscetur mihi, & transelemēta-
tur in

D tur in me, qui viuificare possum. Quando autem audis, Ego
viuo, ne existimes eum iuxta participationem vitæ viuere, a-
lioqui animal diceretur deus: sed non est, neq; enim deus ani
mal nominatur, neque creatura quædam vita vocabitur. Sæ-
pe autem & multum in ore versat, Patres vestri comederunt
manna in solitudine, vt persuadeat hominibus. Nam si possi-
bile quadraginta annis sine messe & semente pasci homines,
& conseruari illorum vitam: multo magis nunc conseruabit
nostram spiritualem meliori pane dominus carne sua, quæ
absque semine viri ex virgine est constituta. Vbiq; autem vi-
tæ meminit, & crebrò hoc nomẽ addidit, quia nihil ita suaue
hominibus, vt res illa. Igitur & tu potes non solũ secundum
mysticam cõmunionẽ comedere & bibere carnem & sangui-
E nem domini, sed & alio quodam modo. Etenim & carnẽ qui-
dem manducat aliquis quando per practicen incedit. Caro
enim operatiua est, sicut & practice laboriosa. Sanguinẽ vero
bibit vt vinũ, quo cor cõtemplatiui lætificatur. Labore enim
caret contemplatio, immo & laborũ requies est, & potui si-
milatur, quia & potus minori labore eget quàm cibus. *Hæc
dixit in synagoga docens in Capernaum. Multi ergo his auditis ex di
scipulis eius, dixerunt, Durus est hic sermo, quis potest eum audire?
Sciens autem Iesus apud semetipsum quòd murmurabant de hoc disci
puli ipsius, dixit eis, Hoc uos offendit? Quid igitur si uideretis filium
hominis ascendentem eò ubi prius erat?* Quare in synagoga do-
cuit? Partim quòd volebat venari multitudinẽ, partim quòd
ostendebat se non esse cõtrarium legi quę legebatur in syna-
F gogis. Quare autem tales sermones in medium proferebat
quanuis sciebat nullum inde vtilitatẽ percepturum, sed mul-
tos etiam inde magis offendi. Nam & discipuli eius his au-
ditis dixerunt, Durus est sermo hic, quis potest illum audi-
re? Igitur quod lucrũ ex his verbis? Immò plurimum & ma-
ximum. Nam quoniam memores erant subinde cibi corpora
lis, ostendens eis quòd omnia illa figura fuerint & vmbra,
quæ autem ab ipso nunc introducuntur, veritas sint: eius gra
tia hæc dicit, & spiritualis cibi recordatur, vt faciat eos à sen
sibilibus aliquantum emergere, cõtemnere que figuras & vm
bras, & accurrere ad veritatem. Sed illi quum nihil possent
intelligere quod supra sensum, meliores non fiunt, sed ma-
gis resiliunt, & dicunt, Durus est sermo hic, hoc est, asper,
& qui suscipi nequeat. Quis enim quum carnalis sit, posset
suscipere

suscipere spiritualem cibum, & panem qui de cęlo descendit, A
& carnem quæ comeditur? Quando autem audis quòd disci-
puli eius recedunt, ne intellexeris eos qui vere sunt discipuli,
sed eos qui sequebantur in ordine discipulorum, & videban-
tur figuram quidem gerere discipulorum, quum docerentur
ab eo. Etenim & inter discipulos erant quidam, qui ad reli-
quam turbam collati dicebantur eius discipuli (manebant e-
nim apud eum longiore tempore quàm turbæ) ad alios autẽ
veros discipulos collati, nullius erant momenti, eò quòd ad
tempus credebant ei, & frigido quodam (vt sic dicam) ca-
lore. Vide autem insipientiam illorum. Nam debebant in-
terrogare & discere ea quæ ignorabant: at illi resiliebant, &
nihil spiritualiter exponebant, sed omnia vt videbãtur. Nam
quia carnem audierant, putabant quòd eos cogeret carnis & B
sanguinis fieri deuoratores. Quia autem nos spiritualiter in-
telligimus, neq; carnium voratores nos sumus, immo sancti-
ficamur per talem cibum. Volens autem ostendere eis quòd
sicut deus nihil ignoret quod fit in cordibus ipsorum, dicit,
Hoc vos offendit? Quid igitur si videritis ascendẽtem in cæ-
lum me, qui vobis filius hominis esse videor, vbi eram prius
sicut deus? Nam ipse ascẽdit vt homo, vbi erat prius vt deus.
Hoc autẽ dixit vt abducat eos ab opinione qua putabãt eum
filiũ esse Ioseph. Nam qui credit quòd in cælo erat prius, om
nino credet eum neq; Ioseph esse filium, sed dei, & fidem ha-
bebit iis quæ ab eo dicuntur. Quum autem audieris quòd fi-
lius hominis erat in cælo prius, ne putes quòd ex cælo descẽ-
derit corpus, vt Marcellus & Appollinarius hæresiarchæ de- C
lirarunt: sed quia vnus & idẽ erat filius hominis, & deus ver Marcell⁹
bum: dicitur, sicut diximus, ascẽdere vt homo, vbi erat prius & Apolli
vt deus. *Spiritus est qui uiuificat, caro non prodest quicquam. Ver- narius hæ
ba quæ ego loquor uobis, spiritus & uita sunt. Sed sunt quidam ex uo resiarchæ
bis qui non credunt. Nouerat enim ab initio Iesus qui essent non cre-
dentes, & quis proditurus esset ipsum.* Quoniam (vt sæpe dixi-
mus) carnaliter exponentes ea quæ dicebantur à Christo, of
fendebantur: dicit quòd spiritualiter intelligenda sunt ea
quæ dicuntur à me, hoc est prodesse. Caro autem, hoc est,
carnaliter illa exponere, nihil prodest, sed offendiculi oc-
casio fit. Sic igitur illi qui carnaliter audiebant quæ à Chri-
sto dicebantur, offendebantur. Subdit igitur, Verba quæ ego
loquor, spiritus sunt, hoc est, spiritualia sunt, & vita, nihil
carnale

D carnale habentia,& vitam afferentia æternam. Ostẽdens autem deitatis esse dignitatem,reuelare quæ occulta sunt,dicit ad eos,Sunt quidam ex vobis qui non credũt. Dicens autem, quidam,discipulos excepit. Et Euangelista volens ostendere quòd ab initio mundi omnia cognouerit, dicit, Ab initio nouerat Iesus qui essent non credentes. Iusuper & proditoris malitiam indicat,quo certè monstrabatur deitas. Nam pro-
Danie. 3. pheta inquit de deo, Qui sciebat omnia priusquam ipsa fierent. *Et dicebat,Propterea dixi uobis quòd nemo potest uenire ad me,nisi fuerit ei datum à patre meo. Ex eo tempore multi discipulorũ eius desciuerunt eo relicto,nec amplius cum illo ambulabãt. Dixit ergo Iesus ad discipulos, Num & uos uultis abire?* Sæpe diximus,
quãdo audieris quòd pater dat fidem in filium, ne existimes
E quòd aliis benefaciat pater quos segreget,aliis autẽ nõ: hoc enim iniuste gentis esset:sed illis benefacere puta patrem, & illis dare donum fidei,quibus cooperatur electio & volũtas. Nam qui à volũtate non adiuuatur, etiamsi à deo assumitur, non percipit vtilitatem: vt exempli gratia quid dicam: Omnibus dat deus, sed hoc quidam & sumunt bene, & vtuntur eo quod datur,& custodiẽtes illud,ostendũt dei donũ. Quidam autem recipiunt:sed ea quæ dantur,disperdunt,ita vt nihil accepisse videantur. Quãdo igitur Euangelista dicit, nisi fuerit alicui datum à patre,non poterit venire ad filium: hoc dicit,ille venit ad filium,cui daturus est pater, hoc est,à quo
F custoditum fuerit donum à deo quod illi datum est. Abierũt igitur multi discipuli retrorsum,hoc est,diuiserunt se à magistro,& progressi sunt non proficiẽtes,sed retrorsum,hoc est, in incredulitatem. Nam reuera qui seipsum à Christo diu-
1. Cor. 6. dit,retrorsum vadit: qui autem secundum Paulũ adhæret domino semper se extendit ad anteriora. Ipse autem ostendens quòd nullius vel ministerij vel curæ quod sibi impendebãt, indigeat,dicit eis,Num etiam vos vultis abire? Quare autem non magis laudauit duodecim,quòd non cũ aliis amissi fuerunt? Partim quia seruabat dignitatem doctori conuenientẽ: partim quia hoc modo magis attrahi poterant. Nam si quidẽ laudasset,forte humanum quiddam passi fuissent,factíq; arrogantiores existimassent se illi gratificari propter comitationem. Per hoc autem quòd demonstrauit eis se nullius indigere comitatu,magis potuit eos continere, eo quòd beneficium potius accipiant,quàm præstant: & accipiant magis, q̃

dent.

dent. Et considera quàm prudenter dixerit. Non enim dixit, A
abite,hoc enim repellentis fuisset: sed interrogauit,nũ vultis abire? quo verbo eis liberum faciebat, sequerẽtur, nec ne: *Liberũ ar-*
& demonstrabat quòd nollet eos reuerentia erga se, comitari se: sed vt scirent beneficium esse quòd se sequantur. *Respondit ergo ei Simon Petrus, Domine, ad quem ibimus? Verba uitæ æternæ habes, & nos credimus & cognouimus quod tu es Christus filius dei uiui. Respondit eis Iesus, Nonne ego uos duodecim elegi? & ex uobis unus diabolus est. Dicebat autem de Iuda Simonis Iscariota. Hic enim proditurus erat eũ, quum esset unus ex duodecim.* Petrus
quum esset amator fratrum, pro toto choro respondet. Non enim dixit,Domine,ad quem ibo? &,cognoui & credidi, sed ad quem ibimus? &c. Vitæ autem æternæ verba dominũ habere dicit, quia audiuerat eum dicentem, Eum qui credit in B
me,resuscitabo,& habebit vitam eternã. Iam enim illi resurrectionem receperãt,& omnem doctrinã: & audientes alios, non verba offenderant, sed attendendi negligentia & ignauia,imprudentiáq;. Nam hi duodecim eadem audierunt,nec tamen sunt offensi,sed manserũt. Quid igitur Christus? Nũquid laudat Petrum,sicut alio loco facit? Minime,vt ne videretur blandiri illi & apud se maneret. Sed quid dixit ad Petrum? Ego quidem vos elegi duodecim, verũtamen neq; vos omnes estis electione digni, sed vnus ex vobis diabolus est. Hoc autem bifariã est intelligẽdum. vel enim, qui nunc mea omnia calumniatur, & nihil illorum recipit: vel,quia calumniaturus est me. Etenim re ipsa talis apparuit Iudas, calum-
nians apud Iudæos dominum,& mysteria eius illis efferens, C
sicut & Dauid de ipso dicit, Egrediebatur foras, & loquebatur in idipsum. Dicit autem hæc ad Petrum dominus, emendans eum. quia enim dixerat Petrus,& cognouimus & credidimus: ne hoc putes,inquit,nõ enĩ omnes estis fideles,neq; omnes me cognouistis. Vide autẽ quomodo antea dominus; proditoris malitiam repellens & refrenans hæc dicit. sciens quidẽ quòd nihil profuturus esset,nihilo minus tamen quod suum erat faciens, neque illum manifestauit, neque omnino occultũ esse permisit. Illud quidem,vt ne impudentior & cõtentiosior fieret: hoc autem,vt ne licenter facinus patraret, occultum illud putans. Ex illo autem etiam hoc discimus, q̃ non coactione & vi quadam meliores facere consueuerit deus,neq; eius electio cogat voluntatem nostram quum sit ma- *Electio dei*

Psal. 40.

la,vt

Dla, vt fiat bona: sed electio quidem fit à deo, qui adhortatur nos ad bonũ, & suã nobis impertit bonitatẽ. In mẽte autẽ nostra & voluntate situ est saluari, & digne ad electionẽ ambulare, vel ediuerso. admirare autem ꝙ diabolus in tantũ infestus est, vt potuerit etiã vnũ ex duodecim abripere, qui suscitabat mortuos, & faciebant miracula, & fruebantur spirituali & vnifica doctrina domini. Et vbi posthac salutis spes nobis, qui sponte à iuuentute nosipsos malitię mãcipamus? Ideo & Euangelista quasi admirans dixit, Quum esset vnus ex duodecim. Quanuis enim, inquit, esset è sancto illo choro, attamen
Manichei mala sua voluntate indignus inuentus est. Ita homo animal est suapte natura vertibile. Valeãt igitur posthac Manichæi.
Non enim à natura sumus mali, alioqui omnia operaretur in
E nobis malitia. Nunc autem non semper erat Iudas malus, sed fuit etiã aliquando sanctæ voluntatis. Igitur mala & nascuntur & crescunt.

CAPVT VII.

Erſabatur Ieſus poſt hæc in Galilæa. Non uolebat enim in Iudæa uerſari, quia Iudæi quærebant eũ interficere. Erat autẽ in propinquo dies feſtus Iudæorũ Scenopegia. Dixerunt igitur ad eũ fratres eius, Tranſi hinc, uade in Iudæam, ut diſcipuli tui uideant opera tua quæ facis. Nemo quippe in occulto facit aliquid. & quærit ipſe palam eſſe. Si hæc facis, declara teipſum mundo. Nã ne fratres quidem eius credebant in eũ. Noluit Ieſus in Iudęa ambulare, propter
F homicidas Iudæos, nõ vt timens mortẽ, poterat enim in medio illorum ambulare: sed si hoc semper feciſſet, nõ creditus fuiſſet homo, sed habitus fuiſſet phãtaſma. Vnde nunc quidẽ secedit, cõfirmans ꝙ vere homo: & confutans omnes qui dicũt eũ secundũ apparentiã tantũ incarnatũ, sicut Manichæi.
Manichei Marcion, & Basilides, & similes dicũt. Aliàs etiã quũ esset in
Marcion. medio ipsorum insanientiũ contra ipsum, manebat illęsus, &
Basilides ostendebat suam deitatẽ: confundens Paulum Samosatenũ,
Paul⁹ Sa- & docens omnes ꝙ nõ purus homo, sed & deus fuerit. Secemosatenus dit in Galilęam nunc. Nam quia nondum aduenerat tempus passionis vanum & superuacuum erat in medio inimicorum suorum versari, & maioris semper rabiei illis authorem fieri.
Exodi. 23 Erãt autem, inquit, Scenopegia. Operęprecium fuerit dice-
Deut. 18. re de festis quæ faciunt Iudæi. Tria enim erant: vnũ pascha, quod

quod fecerunt egressi ex Aegypto, quod & primum apud ip- A
sos erat: secundum pentecoste, quod celebrabãt quidem vt li *De tribus*
berati à malis quibus in solitudine affligebantur: ingressi au *tudæorũ*
tem in terram promissionis, manipulos in festo illo tanq̃ pri- *festis.*
mitias offerebant: tertium Scenopegia, quod celebrabant in gratiarũ actionem propter conuectas fruges mense Septembri. Tunc enim gratias agebant domino, conuectis omnibus fructibus. Ideo & tabernacula fiebant, & quasi sub dio agentes lætabantur. vnde psalmos quosdam Dauid qui inscripti *Psalmi*
sunt pro torcularibus, quidam cõpositos esse dicunt in hoc fe *Dauidpro*
stum. Nam tunc torcularia sua implebant, & vuas premebãt, *torculari-*
propterea q; agebant gratias, & psalmis vtebãtur atq; aliis in *bus inscripti*
gratiarum actionem. Talis est psalmus. viij ideo & prophe- *ps. 80.*
ta in ipso meminit bonorũ homini à deo datorum. Significãt B 83.
autem hæc, Pascha trãsitum nostrum ex infidelitate ad fidẽ: *Significa-*
Pentecoste, ingressum in ecclesiam, vt terrã aliam promissio- *tio festorũ*
nis, quando scilicet & panem manducamus sumentes diuina *Iudaicorũ*
mysteria. Non enim simul atq; crediderimus, trãsiuerimusq;
ab incredulitate, mox & panem comedimus, sed oportet primum baptizari, vt digni fiamus qui stemus cũ baptizatis in ecclesia, & tunc de pane participemus. Scenopegia autem resurrectionem, quando omnes quidẽ fructus nostrorum operum cõsummantur, tabernaculaq; nostra per mortem destructa, iterum construuntur. Sũt & alij diuiniores sermones de his festis, at de his nunc non est dicendi tempus. Exponimus enim hoc quod multis vtilius. Itaque quum esset festum Iudęorum quod vocatur Scenopegia, quia viderunt eum fra- C
tres eius non apparatum ad iter, inuidentes ei dicunt, Transi hinc, & vade illuc, vt discipuli tui, hoc est turbę quę te sequũtur, videant quæ facis. Non enim de duodecim dicit, sed de iis qui illum aliàs sequebantur. Arguebãt autem eum fratres eius, filij scilicet Ioseph, propter duas affectiones, timorẽ, & *Christi fra-*
vanam gloriam. ideo & dicunt, Nullus enim in occulto facit *tres, filii*
aliquid, id quod est formidinis: & quærit ipse palam esse, id *Ioseph,*
quod vanæ gloriæ. si hæc facis, manifesta teipsum mundo. Hoc autem loco insinuant, Haud bonam opinionem habemus de his quæ à te fiunt. Nam si hæc facis vt bona, manifesta teipsum. si autem te occultaris, manifestum ꝙ mala faciẽs occulteris. Cuius autẽ gratia in his quinq; mensibus, quum nihil aliud narrasset Euangelista, q̃ signum hoc de panibus,

D & sermonem domini ad comedẽtes,quem postea ingrati irri
debant,alia transiliit,dicens, Erat autẽ prope festum Iudæo-
rum Scenopegia? Nam quod opera quinq; mẽsium in inter-
medio siluerit,manifestum hinc. Quum enim miraculum pa
num faceret, pascha erat , quod habebatur apud illos primo
mense,quem Romani Martium vocant:nunc autẽ Scenope-
gia mense fiunt Septembri. Quare igitur hoc fecit Euangeli-
Nõ omnia scripserũt Euangelistæ. sta? Eò q; non erat opus omnia enumerare. Et aliter, Euange
listæ illa studuerunt dicere , propter quę reprehensio aliqua
vel cõtrouersia apud Iudæos subsequebatur. Dignum autem
est feritatem illorũ admirari,quomodo non erubescant dice-
re illa quæ videbãtur afferre ignominiã quandam magistro.
Vnde Euangelista multa miracula & verba domini transcur
E rens,infidelitatem fratrum,& ea quę illi opprobrant,narrat.
Vnde autem illa incredulitas? Ex voluntate & inuidia. Solẽt
enim cognati semper inuidere. Veruntamen attende quod q
tanta infidelitate affecti erant in illum antequã crucifigere-
tur,illi ipsi erant qui vbi glorioſum eum viderunt, & miracu
la facientem,post crucem & ignobilitatem quæ videbatur,te
stati sunt,apostoli & prædicatores & episcopi facti. Vnde si-
ne contradictione illum resurrexisse viderũt. Non enim ex-
posuissent se pro illo, nisi certa quædam & solida habuissent
argumenta de eius resurrectione. *Dicit ergo eis Iesus,Tempus
meum nondum adest,tempus autẽ uestrum semper est paratum. Non
potest mundus odisse uos:me autem odit, quia ego testimoniũ fero de
illo quòd opera eius mala sint. Vos ascendite ad diem festum hũc,ego*
F *nondum ascendo ad festum hoc,quia meum tempus nondum impletum
est.* Fratres quidem domino inuidentes,arguunt eum metus
& arrogantię. Ille autẽ quid dicit ad eos? num durè loquitur?
minimẽ,sed mansuete. Nõ enim dixit, Vos qui estis qui talia
mihi consulitis,& ita docetis? Sed quid inquit? Tempus meũ
nõdum adest,hoc est crucis & mortis. Tempus autem vestrũ
semper est paratum. Vos, inquit, etiamsi semper cum Iudæis
conueneritis,non occident illi vos,qui eadem sectamini quę
illi:me autem statim occisuri sunt , si quidem viderint ad fe-
stum venientem. Vel & aliter hoc intelligendum , Nam qui
beatos facit lugentes in hoc seculo,similia & nunc loquitur,
Nota. & quæ ad omnes sanctos pertinere possunt. Nõ est enim, in-
quit,tempus festiuitatis, quum videam in plenitudine Iudæo
rum omnem vigere malitiam. Luctus enim & lamenti tem-
pus est

pus est,quum veritati quidem obsistitur,diuina autem volun A
tas non seruatur. Igitur propter hæc mihi non est tempus fe-
stiuitatis: at vobis quidem,vtpote his qui cum Iudæis conspi
rant, & mundo addicti sunt. Non mirum si festum agatis cũ
his qui vobis similes sunt. & vos quidem mundus non potest
odio habere , hoc est, hi qui mundana sapiunt, veluti (sicut
dictum est) sui similes: me autem odio habet,quia redarguo
opera eius. Liberior enim reprehensio odium parit. Mittit
igitur fratres ad festiuitatem, ostendẽs quòd non cogat cum
eo manere , si quidem nolint. Attende autem quomodo ad
duo crimina quę intentabant illi, metum dico,& vanam glo
riam , duo etiam responsa dat. Ad metum quidem dicendo,
arguo opera mundi,hoc est eorum qui mundum sapiunt. Nõ
autem arguissem, si quidem meticulosus essem, vt putatis. Ad B
vanam autem gloriam , non compellendo eos vt secum ma-
neant. Nam si inanis gloriæ crimini fuisset obnoxius,neuti-
quam illos à se dimisisset: quia arrogantibus magnæ pompę *Quib⁹ põ*
cordi sunt. Itaque quia duo hæc opprobrauerant,meritò con *pæ cordi*
tra duo illa restitit, ostendens grauem illorum suspicionem. *sunt.*
Tempus enim meum nondum impletum est,significat quòd
nondum est tempus mortis & crucis. oportet enim me adhuc
in carne viuere , vt plura signa faciam , & plures doctrinas
exponem,atque ita vt plures turbas in fide instruam,& disci
pulos meos confortem tam per plura signa,quàm per doctri
nas. Nõdum igitur,inquit,vrget tempus mortis,vt obiiciam
me his qui contra me insaniunt : propterea neque ad festum
ascendo. *Hæc autem quum dixisset illis,mansit in Galilæa. Vt au-* C
*tem ascenderunt fratres eius,tunc & ipse ascendit ad festum,non ma
nifeste,sed uelut in occulto.* Quare dicens fratribus,Non ascẽ
do ad diem festum,ascendit? Non dixit simpliciter, nõ ascen
do: sed. nunc,hoc est vobiscũ. Nam principio quidem ascen-
dere detrectabat,vtpote feruentibus furore Iudæis. Post hęc
autem quum festum soluendum esset, ascendit,quando & in-
saniam illorum verisimile erat mitigatam esse. Et aliter quo-
que , Non fecit contraria his quæ dixit. Non enim ascendit
diem festum acturus,sed docturus: & non cum hilaritate qua
solent celebraturi ferias,sed clam. Delitescit autem,vt confir
met se hominem. Nam si comparuisset,insaniuissent vtiq; cõ
tra eum,occidere illum cupientes: & si nõ permisissent eis hoc
facere,eo quòd nondum instaret tempus passionis,sed ẽ me-

Universidad de Deusto
Biblioteca

D dio eorum effugisset passionem, haberi potuisset quòd nõ vere sed apparenter tantum fuisset incarnatus: & propterea fugit & secedit vt homo, quod hominis erat faciens. *Iudæi ergo quærebant eum in die festo, & dicebant, Vbi est ille? Et murmur multum erat in turbis de eo. Quidam enim dicebant, Bonus est. Alii autem dicebant, Non, sed seducit turbam. Nemo tamen palam loquebatur de illo propter metum Iudæorum.* Præ multo odio Iudæi etiam nomen eius non proferunt. Non enim dicunt, Vbi est Iesus? sed, vbi est ille? Ita & paruo eius nomini aduersabantur. Considera autem quàm auidi fuerint cædis, quum neque per tempus festiuitatis illi parcerent, sed venari illum per illud volebant: ideo & quærebant. Tam paruam reuerentiam
E autem mltum de eo erat in turbis, quoniam variæ de illo erãt sententiæ: dicentibus quidem principibus, Seducit turbas: multis autem dicentibus, bonus est. Qui autem eum bonum dicebant, de turba erant. Et quòd hoc sit verum, manifestum est ex eo quod Euangelista dicit nullum fuisse ausum libere loqui propter metum Iudæorum. Manifestũ enim quòd iam multo tempore de illo palam loqui ausi non fuerint, & timẽtes principes Iudæorum siluerint. Sed & eos qui dicebãt, Seducit turbam, coniectura est ex principibus fuisse, qui illum calumniabantur. Nam si fuissent ex turba, dixissent, Seducit nos. nunc autem quũ dicunt seducit turbam, ostenditur quòd non fuerint de turba, sed ex principibus, qui talia dicebant.
Vide autem vbique principes corruptos, subditos vero incor-
F ruptos. Veruntamen quia viriliore animo carebãt, adhuc imperfecti manebãt, & libere nihil audebant. *Quum autem iam dimidium festi peractum esset, ascendit Iesus in templum, ac docebat. Et mirabantur Iudæi, dicentes, Quomodo hic literas scit, quum non didicerit? Respondit eis Iesus, & dixit, Mea doctrina non est mea, sed eius qui me misit.* Quare ascendit quum esset dimidium festi? Vt leniret illorum animum, & insuper vt maiori attentione audirent ea quę ab ipso dicebantur, ne festi strepitus illorum aures occluderet. nam in principio festi verisimile est eos in his quæ festi erant, occupatos fuisse. Quum igitur repente apparuisset eis, simpliciter audierunt omnes: partim illum bonum, partim impostorẽ dicẽtes: & alij quidem vt lucri quiddam inde perciperent, & admirarentur: alij autẽ vt illũ inuaderent & cõprehenderẽt veluti seductorem. Porrò quid docuerit, non

cuerit, non dixit Euangelista. quod autem mirabilia quædã A
dixerit, per quæ illos cohibuerit, & mentem illorum in miraculum mutauerit, manifestauit per hoc quod dicit, Admirabantur quomodo literas sciret, qui nunquam didicisset. Verũtamen quãuis admirarentur, attamen neq; sic liberata est mens illorum a malitia. Non enim doctrinam admirabãtur, neque quæ dicebantur suscipiebant, sed admirabantur quomodo sciret literas, hoc est obstupescebãt: id quod solet in- *Cõparatio*
uidis accidere, veluti si pauper quispiam vicinus repente in *inuidiæ Iu*
splendidiore vestitu prodeat, & videat eum vicinus inuidus, *dæorum.*
dicit, Quomodo hic tam sumptuosis vestib⁹ indutus est, qui dudum pauperrimus erat? Vnde huic vestis illa? Hæc autem dicit non quod re ipsa admiretur, sed q⁹ aduratã inuidia, vsus talibus sermonibus. Omnino enim dicit, furatus est vestem. B
Sic igitur & Iudæi: Quomodo hic scit literas? profecto ex Beelzebul habet. Tametsi inde illos coniectare potius oportebat non esse hoc humanum: sed quia hoc ipsi fateri noluerunt, ipse respondet eis, docẽs quod a deo & patre sit doctrina illa. Nihil meum est, inquit, neque a meipso tanquam aduersarius deo loquor, sed quæcunque illa fuerint, patris hæc & mea verba sunt. *Si quis uoluerit uoluntatem ipsius facere, sciet de doctrina utrũ ex deo sit, an ego a meipso loquor. Qui a semetipso loquitur, gloriam propriam quærit: qui autem quærit gloriam eius qui misit ipsum, hic uerax est, & iustitia in eo nõ est.* Dixerat, Mea doctrina non est mea, hoc est aduersaria deo: sed patris mei est, inquit. Si quis voluntatem dei fecerit, hoc est, si virtutem
amplexatus fuerit, & inuidiæ non seruierit, neque vano con C
tra me odio obtenebratus fuerit, sciet meorum sermonũ virtutem, num ea quæ patris sunt loquar, vel aliena & indigna quædam. Voluntatem autẽ dei facit & qui scripturas & pro- *Quis uolũ*
phetas scrutatur. Igitur qui talis est, poterit scire de doctri- *tatem dei*
na domini quod ex deo sit. Nam prophetæ non inducut do- *faciat.*
minum deo aduersarium, & a seipso loquentem, sed omnia quæ deo congruunt, dicẽtem & facientem. Insuper & aliam rationem subdit, dicẽs, Qui a seipso loquitur, hoc est, q̃ vult propriam statuere doctrinam, propter nihil aliud hoc facit, q̃ vt gloriam quãdam inanem inde percipiat. Si autem ego (inquit) gloriæ propriæ fructũ nolo, sed gloriã eius qui me misit quero, cuius gratia velim alia docere: verax igitur sum, & non est iniustitia in me: hoc est, non rapio gloriam alteri debitam.

D ri debitam. hoc enim iniustitię foret. atque ita doctrina mea & veritatem complectitur, & iustitiam in se. Nō enim ex arrogantia fit, vt mendacium habeat ac iniustitiam. Arrogans vero & mentitur, eo quod de se plus quam meretur dicit: & iniuste agit, quia alienam & sibi non cōuenientem gloriam rapit. At dominus quia quæ patris sunt quærebat, & nihil de se arroganter dicebat, omnino & verax est & iustus. Sæpe autem diximus, & nunc quoq; dicimus, quod quādo dominus humilia quædam dicere videtur, non existimandum hæc illū dicere quod natura minor sit patre, sed ne habeatur aduersarius deo, & propter auditorum imbecillitatem, & propterea carne amictum sese, docereque nos modestos esse, & nihil E magnum de nobisipsis dicere. Quādo autem sublimia & de sua diuina gloria loquitur, oportet credere nos quod grādia hæc vt æqualis patri loquatur, propter magnitudinē suæ naturæ. *Nōne Moses dedit uobis legem? & tamen nemo ex uobis factis præstat legem. Quid me quæritis interficere? Respondit turba, & dixit, Dæmonium habes, quis te quærit interficere?* Videntur quidem hæc cum superioribus non cohærere, bene autem cōsideranti & valde consequentia apparent. Nam quum criminarentur eum quod sabbatum solueret, & legē præuaricaretur, ad hoc vrget, ostendens eis quod ipsi magis præuaricatores sint legis. Nam lex quidem inquit, Noc occidas: vos aūt quæritis me occidere: & ita vos soluitis legem, non ego. Igitur quum a vestra cōdemnatione desistitis, me calumniamini quasi pręuaricantem legem, eo quod hominem in sabbato curauerim. Nullus autem ex vobis facit legem, dixit, eo F ꝙ omnes cum quibus loquebatur, quærebant eum occidere. Vide autem quomodo ipse quidem mansueta voce eis loquatur, illi autem contumelioſe & audacter dicunt, Dæmonium habes: eo quod putabant se terrere illum, & animam eius cō tumeliis cruciari. Cæterum Moſen dicit dedisse legem, quāuis ipse qui erat dominus Mosi, & legis dator, dedisset propter infirmitatem Iudæorum, & quod insensati erant. Nam quomodo sustinuissent dicētem, Non Moses dedit vobis legem, sed ego, qui dominus Mosis & legis? *Respondit Iesus, & dixit eis: Vnum opus feci, & omnes miramini: propterea Moses dedit uobis circūcisionem, non quod ex Mose sit sed ex patribus: & tamen in sabbato circūciditis hominem. Si circuncisionē accipit homo in sabbato, ut non soluatur lex Mosi: mihi indignamini quod totum hominem sanum fecerim in sabbato? Nolite iudicare secundum aspectū, sed iusto iudicio iudicate.*

Arrogans quis.

Exo. 20. Deut. 5.

Supra. 5. Leui. 12.

A Syllogismo quodam ostendit eos si ne causa odio sui laborare, & dicit, Vnum opus feci in sabbato, paralytici videlicet sanationē, & omnes admiramini propterea, hoc est turbamini & tumultuamini: quanuis Moses ille legislator sabbatum soluerit, eo quod iusserit omnem animam die octauo circūcidi. Sæpe enim accidit, octauum diē, in quo necesse circūciditur puer, diem sabbati esse: atque ita sabbatum solutum est ab ipso Mose propter circuncisionem, & nihil prohibebat sabbati die circūcidi hominem: sed etsi sabbatum fuerit, vel octauus dies, soluitur lex de ocio sabbati, vt ne soluatur lex circūcisionis. Si hæc igitur ita se habēt, B quid mihi succensetis & irascimini quod in sabbato hominē integrum sanū feci? quāuis circuncisio non Mosis fuerit, sed patrum: attamen illa etiam eam quæ nō est Mosis, legem de sabbato a Mose datam soluit. Et circūcisio quidem quæ dolorem affert, non prohibetur in sabbato: ego autem qui liberū feci hominem a dolore, & sanum feci, arguor. Ne iudicate secundum faciem, sed iuste & absque personarum acceptione iudicate. Neque Moſen qui soluit sabbatum propter circūcisionem, extra reprehensionē ponitis, si me iudicaueritis maxime bene faciendo homini, sabbatum non obseruantē. Manifestum enim est quod personā recipiatis, si me propter humilitatem condemnatis, & Moſen porpter eius dignitatē nō condemnatis. *Dicebant ergo quidam ex Hierosolymitanis, Nonne hic est quem quærunt interficere? Atqui ecce palam loquitur, & nihil ei dicunt. Num uere cognouerūt principes hunc esse uere Chri-* C *stum? Sed hunc nouimus unde sit: Christus autem quum uenerit, nemo scit unde sit.* Nō simpliciter & absque causa adiecit, Quidam Hierosolymitanorum, sed vt ostendat quod quum maxima illis miracula eueniſſent, omnium fuerint miserrimi. Quomodo enim non miseri, qui viso magno deitatis illius signo, adhuc corruptum habent iudicium? Etenim magnū qui dem habuissent signum, si voluissent, quod inuitis & insanię tibus ipsis contra eum, libere in medio ipsorum ambularet, neque pateretur ab eis, Sed nolebāt hoc signo virtutem eius cognoscere. Dubitant autem dicentes, Num forte & principes cognouerūt quod hic est vere Christus? & neque in hac sententia permanent, sed colligunt quod nullus quidē sciat vnde venturus sit Christus. illum autem scimus vnde sit. nō

igitur

D igitur hic est Christus. Cæterum vide malitiam, quomodo & illi sibi aduersarii sint. Principes enim ipsorum quum interrogarentur ab Herode: dicũt in Bethleẽ Iuda nasci Christum. Illi autem dicunt quod nullus sciat vnde sit Christus. Mat. 2.
Vides dictorum contrarietatem? Et iterum alibi quidem dicunt, Nos scimus quod Mosi locutus est deus, hunc autẽ nescimus vnde sit. Porro hoc loco dicunt, hũc scimus vnde sit. Iohã. 9.
Vidisti insanientium sermones, scimus & nescimus? Quid huic pugnantię verborum par? Ad vnum enim spectabant, ne credant. Itaque quando in illorum rem erat dicebant, Scimus: quando vero minus, negabant. Vnde malitiæ fuerit hæc sententiarum varietas. At si quis quæsiuerit, vnde moueantur illi? dicunt quod Christus quãdo venerit, nullus sciet
E vnde sit. Neque, nisi testimonium quoddam & ex scripturis habuissent, vel solidam traditionem, ita manifeste contraria dixissent scribæ Herodi, qui clare dixerant quod in Bethleem Iuda nascatur, & iterum dicũt quod ex Bethleem ciuitate Christus veniet. Quid igitur dicendum? Ex scripturis vtraque dicebant, & quod nasceretur in Bethleem, & de
Mat. 2. ciuitate Dauid esset, Habebant enim testem prophetam Mi-
Mich. 5. cheam, sicut & Matthæus dicit, Et tu Bethleem terra Iuda nequaquam minima es in principibus Iuda. ex te enim egredietur dux. Et iterum ex eadem sententia eundem Micheam citant, Quia egressus eius ab initio, a diebus seculi. id quod ignotum eius egressum, hoc est natiuitatem declarat. Nullus enim hominũ scit quomodo ab initio & a diebus seculi exi-
F tum, hoc est natiuitatem habeat. Homines enim in tempore, ille autem in diebus seculi, & ab initio. Quod autem æternum, quomodo hi qui sub tẽpore, cognoscent? Sed & Esaias
Esa. 53. dicit, Generationem eius quis enarrabit? Ex his igitur persuasi dicebant, Nemo scit vnde sit Christus. Non enim intelligebant quod duplex esset dominus Iesus: & secundum natiuitatem e carne erat e virgine, & sciebatur vnde erat, nempe quod in Bethleem natus: secundum incorpoream vero eius natiuitatem, qua ineffabiliter a patre ante secula natus est, supra omnem sermonem natiuitas eius est. Hierosolymitani igitur illi natiuitatem in carnem fatentur se scire vnde sit: illam autẽ quæ ante secula est, secundũ quam nemo scit Christum vnde sit, non fatentur. Idcirco quum non intelligerent esse eum duplicis naturæ, & vna quidem sciebatur, altera ve-
ro

ro non: dicunt quod non sit Christus. *Clamauit igitur in tem* A
plo docens Iesus, & dicens, Et me scitis: & scitis unde sim: & a me ipso nõ ueni, sed est uerax qui misit me, quẽ uos nõ nouistis. Ego uero noui eum, quia ab ipso sum, & ille me misit. Quoniam non alia de causa dicebãt, Hunc vnde sit scimus, quàm vt ostendere vellent quòd de terra sit, & quòd fabri filius, propterea reducit eos ad cœlum, dicẽs, Et me scitis, & scitis vnde sim, nempe quod ex cœlo. hoc est, quanuis propter malitiam reticeatis, scitis tamen vnde sim, & quod ab illo missus sim, qui est verus. Quia autem ille verus, ideo & ego vtique verax, & nõ mendax. Non enim verax impostorem & mendacem mittere vellet. Hunc autem qui misit me, vos quidem nescitis, & B
ignoratis, quandoquidem id operibus non declaratis. Nam Tit. 2.
(sicut Paulus inquit) in scientia ignorantia est. Deũ, inquit, fatentur scire, opere autem inficias eunt. Et vos quidem Iudæi nescitis patrem meum, propter opera vestra mala, & pessimum animum. Ego autem illum scio, neque enim obstant mihi vel mens mala, vel opera quæ illi displicent, quo minus illum cognoscam. ab ipso enim sum, hoc est, ex ipso, non ab alia substantia, vel alienus ab eo: & ille me misit. Vide autem *Duæ na-*
& hoc loco duas naturas in Christo manifestari. *turæ in*
Christo.
Quærebant igitur illum apprehendere, & nemo misit manus in il C
lum, quia nondum uenerat hora eius. Multi autem ex turba crediderunt in eum, & dicebant quod Christus quum uenerit, num signa plura edet iis quæ hic edidit? Ostendens Euangelista quod inuisibiliter cohiberentur, & quod spõte pateretur, & nõ ex imbecillitate, dicit, Quærebant illum apprehendere, nullus autem misit in illum manus. Quod autem nondum venerit hora eius, dixit non quod temporibus esset obnoxius, sed quom nia tempore opportuno & hora conuenienti fecerit. Quãdo enim tempestiuum existimauit quod pateretur, tunc & crucifixoribus se permisit. Omnia enim temporibus opportunis & accommodis facit ac moderatur: & sicut & legem dari cõueniebat tempore congruo, ita similiter & prophetas, & euãgelium. Vnde nomen horæ ostendit euidentem prudentiam & sapientiam saluatoris. Multi autem crediderunt ei, dicentes, Nunquid Christus plura signa faciet, q̃ hic fecit? Dictũ aũt de vino in Cana Galilææ, de filio regis, de paralytico, de panibus, & in summa de aliis omnibus de quibus neque euangelistæ propter multitudinẽ ipsorũ mentionẽ fecerunt.

Verũtamen

D Veruntamen quum audieris quòd multi crediderint, scias il-
Qualis fu- lorum fidem exactam nō fuisse, sed qualem verisimile est esse
erit fides in vulgari multitudine subinde mutante sentētiam. Audie-
ditorū q̄ ui runt pharisæi turbam murmurantem de illo hæc, & miserunt phari-
sis signis sæi ac principes sacerdotum ministros ut apprehenderent eum. Dixit
subito cre ergo eis Iesus, Adhuc pusillum tēporis uobiscum sum, & abeo ad eum
diderunt. qui me misit. Quæretis me, nec inuenietis. Et ubi ego sum, eo uos non
potestis uenire. Dixerunt ergo Iudæi inter sese, Quo hic iturus est,
quia non inueniemus eum? Num in dispersionem gentium iturus est,
& docturus gentes. Quis est hic sermo quem dixit, Quæretis me, &
non inuenietis? & ubi ego sum, eo uos non potestis uenire? Quia
murmurabat turba, manifestum quòd affectionem habuerit
E blandiorem, & fidem quandam erga dominum diminutam.
nam à principibus separari volebat: id quod illi sentiētes mi-
serunt ad comprehendendum Iesum, ob eam duntaxat cau-
sam, quòd Christus esse credebatur. Miserunt autem, sed non
ipsi venerunt, metuentes turbam, ne tumultuaretur: & pro-
pterea ministros mittunt, seipsos subducentes, ne quid peri-
culi suboriretur, illos autem furori populi exponentes. Ita
vndequaque quod suum erat, sectabantur. At dominus verba
humilitate plena loquitur. Adhuc paruo tempore vobiscum
sum, quid anhelatis ad occidendum me? quid persequimini?
ad paruum expectate tempus, & neque impediam vos si me
tenere volueritis. Cæterum quum dicitur, Vobiscum sum, sen
sum habet hunc: Etiamsi persequuti fueritis, etiam si abnege-
F ritis, ego adhuc vobiscum sum: hoc est, pro vobis curam ge-
ro, & loquor ea quæ ad salutem vestram spectant, & vado ad
eum qui me misit. Nam qui eum qui missus est, ignominia af
ficiunt, manifestum quòd impingunt in eum qui misit. Dicē-
Quid per do autem, Vado significauit mortem suam voluntariam. Por
uado signi ro monstrans quòd mors sua non sit talis qualis communis,
ficetur. dicit, Quò ego vado, vos non potestis venire. Nam si com-
munis & similis omnibus fuisset mors eius, & mansurus fuis-
set in morte: non dixisset, vos non potestis venire. Omnes e-
nim ad communem mortem abimus. Igitur monstrare volēs,
id quod dicebam, quòd mors sua non sit talis qualis est mors
communis, dicit, Quò ego vado, vos non potestis venire. Et
dicendo, Quæritis me, & non inuenietis: indicat se eis fore
Luc. 24. desiderabilem. Quando autem quæsiuerunt eum? Lucas di-
xit quòd multæ mulieres lugebant super eo. Verisimile au-
tem &

tem & aliis multis hoc euenisse: & dū caperetur ciuitas, eius A
atque miraculorum fuere memores, quæsiueruntque præsen-
tiam eius. Porro hæc omnia dicebat volens illos sibi conci-
liare, & demulcere. Nam vbi ministri eorum venerunt volen
tes comprehendere eum, ostendit quòd sciat causam profe-
ctionis illorū, & quòd vellent ipsum occidere. Ideo prædicit
eis mortem suam, quòd paruum tempus sit, & vadat ad pa-
trem. Prædicere autem mortem, magnum est, & non huma-
num. Idcirco & Dauid dicit, Notum fac mihi domine finem Psa. 38.
meum. Dicebant autem Iudæi, Num in dispersionem gen-
tium abiturus est? Vide quomodo euenerit eis, & cōfracti sint
ad ea quæ ab illo dicebātur: id quod manifestum ex eo quod
interrogabant. Nunquid in dispersionem gentium abiturus
est? Nam si hoc erat, dixissent vtique, Vult abire, nos hoc pre- B
cabamur, hoc nobis gratū erit. Nunc autem nihil tale dicunt,
sed quasi dolentes ne illo priuarentur, quærunt quò sit abitu-
rus. Manifestum etiam hoc quia dicunt, abiturus est ad gen-
tes, & docturus eas. non enim dixerunt, seducturus illas, sed
docturus. Dispersionem vero vocabant Gētiles, vtpote in o-
mnem locum dispersos. Iudæi enim olim nullis commisce-
bantur, sed vnō loco Palæstinæ coacti opprobrabant genti-
libus, id quod postea in illos versum est. Ipsi enim Hebræi fa
cti sunt dispersio. *In nouissimo autem die magno festi stabat Ie-*
sus, & clamabat dicens, Si quis sitit, ueniat ad me, & bibat. Qui cre-
dit in me sicut dicit scriptura, flumina de uentre eius fluent aquæ ui-
uæ. Primum diem festi, & nouissimum hunc septimum, ma-
gnum dicebāt: quia & lex septimum diem festi vocatum, san- C
ctum nominauit. Illam igitur sequens Euangelista, nouissi- Exod. 35.
mum diem magnum nominat. Merito autē in nouissimo die
loquitur cum turbis, quasi viatica illis dans domum reditu-
ris. Cum his enim qui in diebus intermediis deliciis erāt in-
tenti, intempestiuum erat colloqui. neque enim attendissent.
Clamauit autem Iesus, partim vt magis audiretur, partim vt
libertatem suam in dicendo manifestaret, & quod nullum as-
pernaretur. Quid autem dicit? Qui credit in me sicut dicit
scriptura. Hoc enim loco punctum oportet facere: deinde a-
liud faciendum est principium: flumina fluent ex vētre eius.
Quia enim multi propter signa credebant, ostendit non pro-
pter signa credēdum esse, sed propter scripturam. Fides enim Fides re-
recta ex scripturis est. Eius gratia inquit, Qui credit in me si- cta unde.
cut scri-

D cut ſcriptura dicit, hoc eſt, quẽadmodum teſtatur de me ſcriptura, quòd filius ſum dei, quòd creator, quòd dominus vniuerſi. Multi enim putãt ſe credere, ſed non vt dicit ſcriptura, atque ita ſuas ſequuti ſunt ſectas, quales ſunt omnes hæretici.

Vẽter tropo hebraico cor. At flumina dixit ex vẽtre eius qui vere fidelis eſt, fluere. Ventrem quidem cor nominans tropo Hebraico, ſicut & Dauid inquit, Et legem tuam in medio ventris mei, hoc eſt cordis mei. Flumina autem fluere dicebat, & non flumen aquæ viuæ, ſpiritus liberalem gratiam & largitatem inſinuans. Talis enim eſt ſpiritus, vt in quancunque animam introierit, & in qua reſederit, faciat illam ſcaturire quouis fonte largiorem. Et diſcet quis quomodo fluant flumina ex ventre credẽtis ſecundum ſcripturam, ſi quidem Petri linguam, & Pauli impetum, & Stephani ſapientiam conſideraverit, quos dicentes ni

Pſal. 39.

E hil effugit, ſed omnes ſequuntur tanquàm à fluminibus quibuſdam impetu ruẽtibus rapti. Hoc autẽ dixit de ſpiritu quem accepturi erant credentes in ipſum. Nondum enim datus erat ſpiritus ſanctus, quia Ieſus nondum erat glorificatus. Interpretans Euangeliſta quæ ſint flumina aquæ viuæ, dicit, Hoc autem dixit de ſpiritu. Nondum enim datus erat, inquit, ſpiritus ſanctus. Sed hoc loco quæſiuerit quiſpiam, Quomodo inquit Euangeliſta quòd ſpiritus ſanctus nondũ fuerit datus? An non & prophetę ſpiritu loquuti ſunt, & apoſtoli quoque? Quomodo ſanitates perfecerũt, Dicimus igitur quòd prophetæ abſq; controuerſia ſpiritu loquuti ſunt, ſed donum hoc contractum erat, & à terra ſeceſſerat: atque ideo quanuis in temporibus prophetarum operabatur, tunc tamen propter populi indi-

F gnitatem, quando inquam Chriſtus in carne ambulabat, non familiaris erat prophetia, neque illorum ſancta & templum reſpiciebat gratia. Quia igitur tunc quidem non erat operatio ſpiritus: ſed erat danda: propter hoc inquit, quia nondum datus erat ſpiritus ſanctus, hoc eſt, non verſabatur in Iudæis, nec apparebat per operationes. apoſtoli autem nõ in ſpiritu, ſed in poteſtate domini miracula faciebant. Audi enim euan-

Mat. 10. Luc. 10. gelium quid dicat, Qui miſſurus illos dedit eis poteſtatẽ, ſed non ſpiritum ſanctum: atque ita quæcunque faciebant miracula, non ſpiritu, ſed poteſtate & nomine domini faciebant. Nam quum reſurrexiſſet è ſepulchro, tunc dixit eis, Accipite

Ioh. 20. Actu. 1. ſpiritum ſanctum. Et in pẽtecoſte venit ſuper eos ſpiritus ſanctus. Et aliter, Erat & in prophetis ſpiritus virtus, & in apoſtolis

ſtolis ante crucem: ſed non ſic vt poſt aſſumptionem, largus A ſcilicet ac copioſus, ita vt fluminibus cõparari debuerit. Atque ita merito Euangeliſta dixit quod nondum fuerit datus ſpiritus ſanctus, hoc eſt, nondum ita lagiter effuſus ſicut poſtea: quia & ante crucem erat datus quidem, ſed non tam largus. nondum enim Ieſus glorificatus erat, gloriam hoc loco crucem nominante Euangeliſta. Per crucem enim deiecit tyrannum, & regnauit. Nondum igitur cruce firmata, neque peccato abolito, neq; natura noſtra in Chriſto victrice mundi, & cõciliata deo, merito non datum fuiſſe largum ſpiritus donum dicitur. Oportebat enim nos prius fieri amicos dei, id quod per crucem conſummatum eſt. Inſuper ſic accipiendum donum dei, ſicut & mũdanum. Primũ quis ſpectat quis

B ſit amicus regis, deinde accipit dona. Gratia deo, qui tantum nobis largitus eſt beneficium, quantum neq; prophetis. Nam prophetæ gratiam quidem habebant ſpiritus, ſed aliis non abundabant, vt apoſtoli, qui innumeris pleni erant. Multi ergo de turba quum audiſſent hunc ſermonem, dicebant, Hic eſt uere propheta. Alii dicebant, Hic eſt Chriſtus. Quidam autem dicebant, Num a Galilæa ueniet Chriſtus? Nonne ſcriptura dicit quod ex ſemine Dauid, & de Bethleem caſtello, ubi erat Dauid, ueniet Chriſtus? Diſſenſio itaque orta eſt in turba propter eum. Verborum liber-

Matt. 5. Mat. 2.

tate placati quidam de turba, nõ ex principibus (nam principes ſemper propter inuidiam reluctabantur) cõfitentur quòd hic ſit propheta ille qui expectabatur. Alij autem qui erãt ex imperita & incircunſpecta turba, dicebant, Chriſtus eſt, non intelligentes quòd idem eſſet & non alius & alius Chriſtus C & propheta ille. Ingratiores autem, Non, inquiunt, ex Galilæa Chriſtus venit, ſed ex Bethleẽ, & ex ſemine Dauid. Hoc autem dicebant maligna mente, & non ſicut Nathanael, qui vt legiſperitus & ſtudioſus dicebat, Ex Nazareth poteſt quid boni eſſe? Ideo & dominus laudat eum ſicut non doloſum ſed magis ob legis ſtudium hoc dicentem. Hi aũt doloſe hoc dicunt, quia non ex Galilæa Chriſtus venit. Videntur enim ſcire quidem quòd ex Bethleem ſit Ieſus. Nã licet in Galilęa duntaxat enutritus fuerit, præ inuidia tamen nolebant fateri natiuitatem ex Bethleem, ſed Galilæum nominabãt. Eſto autem quòd ignorarint eũ ex Bethleẽ eſſe, at ex ſemine Dauid eſſe quomodo dubitarũt? An non manifeſte ex Dauid Maria traxit genus? Ex hoc igitur manifeſtũ q; doloſe hæc dicebãt.

Iohan. 1.

Diſſenſio

D Dissensio autem facta est in turba, non in principibus. Nam principes vnius sententiæ fuerũt, ne susciperetur ipse vt Christus. *Quidã aũt ex ipsis uolebant apprehendere eũ, sed nemo coniecit in eũ manus. Venerunt ergo ministri ad põtifices & pharisæos: & dixerũt eis illi, Quare non adduxistis illũ? Responderunt ministri, Nũquam sic loquutus est homo sicut hic homo.* Qui non tantæ malitiæ erant, solis sermonibus gloriæ Christi erant aduersarij: at qui impudẽtiores, etiam manus in eum iniicere volebant: ligabantur tamen inuisibiliter, cohibente illos diuina virtute: & neque hoc miraculo cohibebantur. Profecto Dauid de
Psal. 34. his dixit. Discissi sunt, & non sunt compũcti. Ministri autem missi vt ipsum adducerent, videamus quid responderint pharisæis: quoniam valde sapienter. Nam pharisæi quidem & sapientiores videbantur esse, & scripturas legentes, & miracula
E videntes sæuiebant contra Iesum, & interrogabant quasi de latrone, Quare non adduxistis illum? At illi etiam absque signis à sola doctrina persuasi fuerunt. Ita ad bonum erãt idonei. Quod autẽ non à signis, sed à sermonibus capti fuerint, quod maius est, manifestum est inde. Non enim dixerunt, Nunquam tale miraculum fecit homo: sed, sic loquutus est. Ita compositi & alacres erant ad susciendum verbum salutare. Oportet autem non solum sapientiam illorum admirari, sed & libertatem. Neque enim curauerunt iram pharisæorum, neque quia vt serui missi fuerant, quæ placita erant prin-
1. Re. 22 cipibus, dixerunt, sed testabantur veritati. Hos omnes principum ministros imitari oportebat, & non obedire in his quę deo sunt aduersa, sicut & Sauli non obtemperatum est quum
F ad stantes iussisset contra legem sacerdotes interimi. *Respõderunt ergo eis pharisæi, Num & uos seducti estis? Nũ quis ex principibus credidit in eum, aut ex pharisæis? Sed turba hæc quæ non nouit legem, execrabiles sunt. Dicit Nicodemus ad eos, is qui nocte uenerat ad eum, qui unus erat de numero eorum, Num lex nostra iudicat hominem, nisi prius audierit ab ipso, & cognouerit quid faciat?* Quã ob causam ministris nõ iracunde, sed mãsuete loquũtur
Iobã. 3. pharisæi, placide sic dicentes, Num & vos seducti estis? Quia timebant ne illi prorsum auellerentur, & sequerentur Christum: ideo mitius & adulantius eos alloquuntur. Num & vos qui ex nostris sapientiores, & nobis legisperitis semper adhæretis, seducti estis? Tentant autem & illis persuadere stulto valde argumento. Dicunt enim, Num quis principum credidit in

dit in illum? Tametsi cuius hoc crimẽ? Christi an eorum qui A
non crediderunt? Omnes enim illi maledicti, qui non crediderunt. Maledictam autem turbam aiunt eò quòd credidit, ipsi innumeris maledictis digni, vtpote increduli, & aliis incredulitatis authores. Cuius autem gratia Euangelista assignauit de Nicodemo, eò q; nocte venerat ad Iesum, & q; ex ipsis erat? Vt ostendat eos mendaces. Quia enim dixerant q; nullus principum credidit in illũ, ostendit quòd in hoc mentiantur. Ecce enim Nicodemus quum princeps esset, & vnus ex eis, credidit in Christum. Quomodo Nicodemus loquitur cum eis? Num lex nostra, inquit, iudicat hominem, nisi prius audiat? Ostendit igitur hinc quòd neque legẽ cognoscebant, neque faciebãt quæ legis erant, tametsi de lege multum gloriarentur. Nam lex quidem nullum iubet incondẽnatum occidi, hi autem ad cædẽ eius qui non auditur, ruunt: vnde ma- B
nifestè legis sunt præuaricatores. Dicendo igitur, & cognouerit quid faciat: ostendit quòd non perfunctorie, sed perfectè ac diligẽter audire oporteat, vt cognoscatur quid faciendum, & non incognitus ita condemnetur. *Responderunt & dixerunt ei, Nũ & tu Galilæus es?* Scrutare & vide quod à Galilæa propheta non surrexerit.

CAPVT VIII.

I *Terum igitur eis loquutus est Iesus dicens, Ego sum lux mundi: qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen uitæ.* Nicodemo prudentissime pharisæos redarguente, vtpote iniqua perpetrantes, illi perplexi facti, agrestius, immo ferocius responderunt, dicentes: Num & tu ex Galilæa es? Qualẽ enim consequẽtiam habet hoc ad ea quæ à Nicodemo dicta? Ille dixit quòd non oporteat absque examine & iudicio condemnare Iesum, sed legitime: & ministros miserunt ad comprehendendum illum, & omnia vt dicebat fecerunt. Et hic dicunt, Num & tu ex Galilæa es? Vides insipientiam? Vides quàm nulla verborum consequẽtia? Deinde ignominia eum afficientes quasi imperitum, dicunt, Scrutare, & vide quòd propheta ex Galilæa non surrexit. hoc est, vade, disce, quia vsque ad hoc tempus nõ didicisti, quòd propheta ex Galilæa non surrexit. Hæc autẽ dicunt imperitiam illi adscribẽtes. Quid autem dixit Nicodemus ò

C
Omissum est hic fragmẽtũ nõ paruulum de mulierre illa in adulterio deprehẽsa.

D phariſęi? Nũ dixit quòd propheta eſſet Ieſus? Dixit quòd iniudicatum occidere non liceat. quomodo igitur vos ei qui talia dixit, ſic reſpondetis? At Chriſtus, quia crebrò Galilæam ei obiectabant, & quaſi de vno prophetarum dubitant, oſtendens eis quòd non ſit vnus ex illis prophetis, dicit, Ego ſum lux mundi. proprie lux, non prophetica, quæ particularem & paruum ſplendorem habet: ſed vera lux, quę non Galilęæ vel Palæſtinæ terminis circunſcribitur, ſed mundi lux ſum, & omnium hominũ dominus, & de me propheta dixit, Ecce po-
Eſa. 42. ſui te in lucem gentium. Vtaris autem & contra Neſtorium
Neſtori⁹. etiam preſenti dicto. non enim dixit, In me eſt lux mũdi, ſed,
ego ſum lux mundi. Ipſe enim qui apparebat, homo erat, & ſi
E lius dei, ac lux mundi: nõ ſicut Neſtorius delirat, quòd in puro homine habitet filius dei, abſit. Vnus enim (ſicut dictum eſt) erat Mariæ & dei filius. Qui autem ſequitur, inquit, me, non ambulat in tenebris, hoc eſt, non manebit in errore, ſed liberabitur ab errore & tenebris. Interea & Nicodemum laudat, & miniſtros quòd tam libere dixiſſent, nẽpe quòd in iuſtice eſſent. Taxãtur autem & phariſæi, quòd in errore & tenebris eſſent, & clàm dolos ſtruerent. *Dixerũt ergo ei phariſæi, Tu de teipſo teſtaris, teſtimonium tuum non eſt uerum. Reſpondit Ieſus, & dixit eis, Et ſi ego teſtimonium perhibeam de meipſo, uerum eſt teſtimonium meum, quia ſcio unde ueni, & quo uado: uos autẽ non ſcitis unde uenio, & quo uado.* Quia dixerat, ego ſum lux mundi, criminantur eum quaſi de ſeipſo teſtaretur. O inſipientia.
F Ipſe ſurſum deorſumque ſcripturas trahit quæ teſtentur, & ipſi arguunt eũ quaſi de ſe teſtaretur. ideo ad malignitatẽ ipſorum etiam reſpondet illis, Eſto ipſe de me teſter, quanuis hoc non faciam, ſed tres habeam teſtes, patrem meũ, & opera, ac ſcripturas, ſicut & ſupra dictum eſt: attamen ponamus quòd ipſe de me teſter: igitur licet etiam ego mihiipſi teſtarer, teſtimonium meum eſſet verum, quia ſcio me eſſe filiũ dei, & non hominem purum, ſed ſuperne veniẽtem vt deum. Quomodo igitur mendax erit teſtimonium meum, quũ deus ſim, & propterea dignus cui credatur? Nam omnino deus ſibiipſi teſtis maxime idoneus eſt: ſed & volens ire ad deum verũ, quomodo mentirer ad non mendacem abiturus? *Vos ſecundum carnem iudicatis, ego non iudico quenquam. Porro & ſi iudicem ego, iudicium meum uerum eſt, quia ſolus non ſum, ſed ego, & qui miſit me pater.* Ego quidem, inquit, quum deus ſim, & è ſupernis veni-

rim: vos ſolum ſpectatis ad hoc quod apparet: & quia in carne ſum, carnem contemptam me eſſe ſuſpicamini, & non deũ, ac à deo veniſſe ſecundum carnem iudicatis, hoc eſt, periculoſe. Nam ſicut qui in carne viuit, improbe viuere dicitur: ita & qui ſecundum carnem iudicat, iniuſte iudicare dictus eſt. A
Deinde quemadmodum dixiſſet quiſpiam, ſi nos Iudæi iudicamus iniuſte, quare non punis? quare non condemnas? dicit, Non ad hoc veni, vt iudicem: ego enim nullum nunc iudico. Et ſi iudicem, iudicium meum verum eſt. Etenim cõdemnati eſſetis, ſi quidem voluiſſem iudicare: ſed quia nunc non eſt tempus, in aduentum ſecundum differam condemnationem veſtram: quemadmodum & alio loco dicit, Quia non veni vt Iohã. 12.
iudicem mundum, ſed ſaluem. Quod autem ipſe ſit omnium iudex, audi os quod mentiri neſcit, Pater iudicium omne de- B
dit filio. Atque ita quãdo audis quòd ego nullũ iudico: non Iohan. 5.
de futuro aduentu, ſed de præſenti dictum intellige. Dicẽdo autem, Non ſum ſolus, ſed & pater meus mecum eſt, oſtendit ꝙ nõ ego ſolus cõdẽno vos: ſed & pater. Nõ enim aliter quidẽ ego iudico, aliter vero pater: ſed ſicut ego, ita & ille: & ſicut ille, ita & ego. *Qui & in lege ſcriptũ eſt, quod duorũ hoĩm teſti-* Deu. 17.
moniũ uerũ eſt. Ego ſum qui teſtimoniũ fero de meipſo, & teſtimoniũ &c. 19.
fert de me ꝙ me miſit pater. Dicãt hoc loco Ariani & Eunomia 1. Cor. 13.
ni dicẽtes non eſſe cõſubſtantialẽ patri filiũ: ſi nõ fuiſſet eiuſ- Heb. 10.
dem ſubſtantiæ, quomodo auſus fuiſſet dicere, eiuſdẽ authoritatis ſum cum patre, & ſimiliter dignus cui fides habeatur? Nam quemadmodum quum duo homines de eadem re teſtãtur, & verum eſt illorum teſtimonium, manifeſtum eſt quòd C
vtriuſque eadem eſt idoneitas in teſtando: ita & hoc loco nihil minus habere declarat ſuum teſtimonium patris teſtimonio. Audi enim quòd conſequenter magna authoritate dicitur, Ego ſum qui teſtimoniũ fero de meipſo, & teſtimonium fert de me pater. Vides æqualem authoritatem, & quomodo ſe æque ad teſtimonium facit idoneum atque pãtrem? Id quod non auſus fuiſſet dicere, ſi quidem dignitate patre fuiſſet inferior, & non æqualis illi ac conſubſtantialis. Nam ſi voluiſſet ſubiectionem & imminutionem quandam oſtendere, non ſeſe patri connumeraſſet, nec ſuum cum patris teſtimonio locaſſet, ſed ſeruus quum eſſet (vt blaſphemant hæretici) in vnum conſeruorum reſpexiſſet, & illum conteſtari feciſſet, vt Iohannem dico vel prophetas: & in ſumma, ſi quidem

D tale voluisset testimonium, testimonium inuenisset: nunc aũt volens se ostendere cõsubstantialẽ patri, se patri cõnumerat.

Iohan. 5. Ne mireris autem si alio loco & Iohannem & Mosen & prophetas adducit de se testantes. Hoc enim facit ad auditorum sententiam. Et quoniam illi Iohannem & Mosen suum præponebãt, eius gratia eos qui apud illos magni & nobiles existimabãtur, in testimonium trahit: & ita quia de deo & patre magnam habebant opinionẽ (quid enim aliud glorificabant vt deum?) adducit nunc & illum ipsum in omnibus testem. Et quia seipsum ad talem testem qui nec falli nec mẽtiri potest, adordinat, manifestissimum quòd authoritatem & potestatem eandem cum patre habeat. Confundantur qui seruum illum, & per omnia minorem patre dicunt. *Dicebant ergo ei,*

E *Vbi est pater tuus? Respondit Iesus, Neque me nostis, neque patrem meum. Si me nouissetis, & patrem meum nouissetis. Hæc uerba loquutus est Iesus in gazophylacio, docens in templo. Et nemo apprehendit eum, quia nondum uenerat hora eius.* Quia vt tentantes interrogabant eum de patre, & non discendi gratia, propterea neque responso dignatur illos, sed dicit, Neq; me nostis, neque patrem meum, hoc est, non potestis scire patrem absque me: atque ita si putatis colere deum, nõ creditis autem ipsum patrem esse meum, qui verus sum filius: nihil proderit vobis: neque nouistis vt oportet agnoscere: quia si cognosceretis, & honoraretis, etiam me: nunc autem quia me nescitis, nec honoratis, illum quoque nescitis, nec honoratis, etiamsi putetis. Quod autem me nescitis, non alia vobis causa est, sed vos

F vobisipsis. Audis qui filium impie patri subiicis? nisi confubstantialis esset patri, quomodo dixisset, Si me sciretis & patrem meum sciretis vtiq;? Si enim (vt vos dicitis) creatura est filius, quomodo qui nouit creaturam, nouit & deum? Non enim qui nouit substantiam angeli, nouit & substantiam dei. Quia igitur qui scit filium, & patrẽ scit: sequitur eiusdẽ substantiæ esse patrem cum filio. Etiam, inquit, & is qui creaturam nouit, nouit deũ. Minime. Multi enim, immo omnes creaturam quidem & vident, & sciunt, deum autem neque vidit quis, neque nouit. Hæc autem loquebatur Iesus in gazophylacio in medio templo, & ita libere loquebatur. Attamen qui occidere illum quærebãt, & in manibus illum habebant, non audebant apprehendere eum. Et neque sic intellexerũt, quod reuera diuinæ virtutis erat opus, stipatum hostibus in medio illorum

illorum illæsum manere ac intactum, maxime quum illi ante A
pascha eum quæsiuerint, & insidiati ei fuerint. Quem igitur
quum non adesset, quærebant, contra quẽ ferociebant vel ab-
sentem, hunc in mediis retibus habentes, habere nequeunt,
& virtutem eius neque sic agnouerunt quia nondum venerat
hora eius: hoc est, idoneum mortis tempus quo se traditurus
erat, nondum vrgebat. Etenim neque tunc potuissent aliquid
aduersus eum, nisi fuisset tempus opportunum, quod ipse sibi
delegerat. Nõ enim impotẽtiæ erat crucifigi, sed permissiõis.
Permisit enim quando voluit: quia illi iampridem desidera-
bant occidere illum, sed tenebantur inuisibilibus vinculis vir
tutis suæ. Oportebat enim eũ diutius versari in vita secũdum
carnem, vt hominibus maioris vtilitatis fieret author, mon-
strando signa, & sermones, & doctrinas. Quidam autẽ illud, B
Vbi est pater tuus? sic intelligunt dictum à Iudæis ad domi-
num, quasi ad iniuriam & probrum. Opprobrabant enim ei
quasi ex fornicatione natus esset: & quasi nõ cognosceret pa-
trem suum, hæc dicebant. Et aliter, Patrem eius vt vilem ha-
bebant Ioseph: & dicunt, Vbi est ille pater tuus? quasi dice-
re iactas? *Dixit ergo iterum eis Iesus, Ego uado, & quæretis me, & in peccato uestro moriemini. Quo ego uado, uos non potestis uenire. Dicebãt ergo Iudæi, Num interficiet semetipsum, quia dicit, Quo ego uado, uos non potestis uenire? Et dicebat eis, Vos ab infernis estis, ego de supernis sum. Vos de mundo hoc estis, ego de mundo hoc non sum. Dixi ergo uobis, quòd moriemini in peccatis uestris. Si enim non credideritis quòd ego sum, moriemini in peccatis uestris.* Qua
de causa crebro illis dicit, Ego vado, & quæretis me? Vt ita cõ C
cutiat & terreat animos eorum. Et vide quàm statim incide-
rint in curas, & perplexi animo dicebant, Nũquid interficiet
seipsum? Quanuis cupiebant se ab illo liberari. & illum è me-
dio tolli optabant, atque etiam occidere moliebãtur: attamen
ita magnum quiddam de hac re imaginabantur, vt perplexo
redderentur animo. Insuper sæpe dicebat, Ego vado, vt mon-
stret quòd præsciat suam mortem, & quòd nõ illorum virtu-
tis opus crux sit, sed eiusdẽ volũtatis suæ. Vado enim, inquit:
non vos me ducitis, ego sponte vado. Dicendo autẽ, Vos non
potestis venire quò ego vado: ostẽdit q̃ resurrecturus sit ipse
quidem in gloria, & consessurus ad dexterã patris: ipsi autem
in suis peccatis morituri sint. Illi igitur quid ad hæc dicunt?

D Nunquid occidet seipsum? Dominus autem tollés hanc illo-
rum suspicionem, ostendit quòd non careat condemnatione
se occidere. Vos ab infernis estis, nihilque diuinum cogitare
valentes, ita cogitatis. Ego autē quū non sim ex hoc mundo,
hoc est, nihil mundanum & terrenum sapiā nūquàm in tan-
tam perueniam insaniam, vt meipsum occidā. Hoc enim dia-
Apollina-rius. bolicum est, & non diuinum. Hoc loco Apollinarius occasio
ne sumpta Manichæos omnes sequens dicit, Vides quòd non
1.Cor.15. erat ex mūdo hoc corpus domini, sed de supernis, ac de cęlo:
Iohā.15. sicut & diuus Paulus dicit quòd secundus homo dominus de
cælo? Quid igitur est dicendū? Interrogare oportet illū quo-
modo ītelligat quod ad apostolos à domino dicitur, *Vos nó*
estis ex hoc mundo: num & illi corpus habuerunt cæleste, &
E non huius creationis? vel quòd non sapiant quę huius mundi
sunt, dixit dominus hoc? Manifestum quòd ideo, quia non sa-
piebant quę huius mundi. Ita & nunc intelligendū, *Ego non*
sum de hoc mundo, hoc est, non sum vnus ex vobis, qui mun-
dana sapitis: sicut & Paulus ad quosdā dicēs, *Nō estis in car-*
Roma.8. ne: nō incorpereos eos esse dicit, sed testatur quomodo virtu
tum studiosi sint, & à carnalibus affectionibus liberi. Quid
igitur vltra dicit eis dominus? Si non credideritis, inquit, mi
hi, in peccatis vestris moriemini. Quum enim propter hoc ve
nerit, vt tollat peccata mundi, haud aliter remissionem pecca
Infidā bapti-zari īpossibile. torum accipere possumus, quàm per baptismum. Impossibile
autem est baptizari eum qui nō credidit. Omnino igitur ne-
cessarium postea in suo peccato mori infidelem. Non enim
F exuit veterem hominem, quia non baptizatus fuit. Idcirco &
Iohan.3. alio loco dicit dominus, *Qui nō credit, iam iudicatus est*: nō
propter hoc tantum, quòd non credidit, sed & quia priora
peccata habens moritur. *Dicebant ergo ei, Tu quis es? Et dicit*
eis Iesus, In primis, quod & loquor uobis. Multa habeo quæ de uobis
loquar ac iudicem, sed qui me misit, uerax est: & ego quæ audiui ab
eo, hæc loquor in mūdo. Et nō cognouerunt quòd de patre eis loquutus
esset. Post tantum tempus, post tantorū miraculorum ostēn
sionem interrogant eū, Tu quis es? Ita fuerunt insipientes &
irrisores. At dominus īquit, In primis, quod & loquor vobis.
vos, inquit, indigni estis vt audiatis à me sermones, & dilca-
tis qui sim. Omnia enim tentantes dicitis, & nhil ex his quæ
loquor, auditis. Ego autem possem vos etiā arguere, & non
solum arguere, sed & punire. Hæc enim duo insinuat dicens,

Quia multa possem vobis loqui, & iudicare: per loqui, repre- A
hensionem: per iudicare, cōdemnationem intelligens. At qui
me misit, inquit, non ad hoc misit me, vt iudicem ac arguam.
Non enim misit deus filium suum vt iudicet mundum, sed vt
saluet mundum. Igitur quia pater meus ad saluandum me mi
sit, verax autem est, merito nullum iudico nunc, sed solum lo
quor quæ audiui de patre meo, ea quæ ad salutem scilicet spe
ctant, non ad reprehensionem. Hæc autem dicebat vt ne pu-
tent quòd vt impotens non puniat eos: ostendens quòd non
puniat eos tanq̄ impotens. sed non volens: quia nō ad punien
dum, sed saluandum venerit. Hæc autem illo dicente, tā insi-
pientes erant, vt nō cognoscerent, inquit, quòd patrem suum
eis diceret, quanuis tanta de patre eis dicta essent: atqui vere
obtenebratum erat insipiens cor eorum. Quidā autem sic in- B
telligunt. Qui misit me, verax est. Possem, inquit, & nunc iu-
dicare vos, sed reseruo in futurum seculum. Non creditis au-
tem, & retributionis tempus non suspicamini. Sed quāuis vos
non credatis, saltem vel pater meus est fidelis, qui statuit diē
quo retribuatur vobis, qui & misit me vt prędicem illa, & ma
nifestem mundo eius & iustitiam & virtutem. *Dixit ergo Ie*
sus, Quum exaltaueritis filiū hominis, tunc cognoscetis quòd ego sim,
& à meipso faciā nihil, sed ita ut docuit me pater, hæc loquar. Et q̄ me
misit, mecū est. Non reliquit me solū pater, quia ego quæ placita sunt
ei, facio semper. Post q̄ multa signa eis fecit, & non attraxit il
los, nūc de cruce cū eis loquitur. Vos enim, inquit, tunc puta
bitis vos extra omnē solicitudinē & metū fore, & à me libera
tos, quū me crucifixeritis: ego autē dico q̄ tunc scietis q̄ ego C
sum, hoc est, Christus filius dei, qui omnia porto & duco, &
nō sum contrarius patri, neq; à memetipso facio vel loquor.
non enim habeo voluntatem propriam separatam à uolun-
tate patris. Quomodo autem cogniturī sunt ipsum in cruce?
A signis quæ tunc fient, & à resurrectione, & captiuitate. o-
mnia enim hæc poterant declarare eius fortitudinem. Vtrū-
que igitur scietis, & fortitudinem meam quando crucifigetis
me, & concordiam meam cum patre. Neque enim pater vl-
tus esset me data ciuitate vestra Romanis, vel signis in cælo
factis, nisi filius eius essem, & eiusdem scientiæ, & nō contra-
rius. Tunc igitur scietis quod quæ doceo & dico, ab illo sint,
diuina omnino, & verba dei: ac non mea, sed eius qui misit
me. Deinde vt ne putēt q̄ missum esse, subiectionē significet,

D dicit, Pater meus mecum est. Nam quanuis miserit me vt hominem, nõ tamen separatus sum ab eo, sed mecum ille est, vt deus cum deo. Et iterum ad humiliora sermonem deducens, inquit, Et nõ misit me solum, quia ego placita illi facio. Propter Iudæos autem tam humilia verba loquitur. Quia enim illi dicebant quòd non sit ex deo, quia sabbatum non seruat: dicit, quia quæ beneplacita sunt illi, facio: & ita quanuis sabbatum soluam, placitum hoc illi est. Ex his autem humilibus verbis ipse quidem nihil nocebat suæ gloriæ, auditoribus autem vtilitatem afferebat: immo & gloriam suam per hæc cõstituebat. nam audiẽtes eum quòd omnia in patrem referret, adiiciebantur & credebant in illum, & ita humilia magis exaltabant illum. Vides opera beatæ humiliationis. Et ꝙ hæc

E sic se habeant, audi sequentia. *Hæc illo loquente, multi crediderunt in eum. Dicebat ergo Iesus ad eos qui crediderant ipsi Iudæos, Si uos manseritis in sermone meo, uere discipuli mei estis, & cognoscetis ueritatem, & ueritas liberos reddet uos.* Vt dicebã per humilia verba plures aduenisse auditores, ita & Euangelista significat. Hæc enim (inquit) illo loquente, multi crediderũt. Hæc humilia scilicet verba, & indigna gloriæ suæ: & ita sem

Auditorũ gratia, humilia sæpicule de se Christ⁹ loquitur.

per quando audis eum parũ quiddam & humile de se loqui, ne turberis. Propter auditores enim talia loquitur, nõ valentes sublimius quiddam capere, sed statim ferocientes. Quid autẽ non euenisset si ad profunditatem theologici sacramenti pertingere nequiuissent, quum & Christianis virtutẽ eius agnoscentibus, & per ipsum saluatis, sublimitas gloriæ eius impertingibilis sit? Audiens autem quòd multi crediderint,

F sic intellige, quòd vulgariter crediderint, & nõ vt oportebat, sed sicut placati & demulsi verborum humilitate: quia non fuerunt tot vere fideles: id quod manifestũ est. Dicebat enim (inquit) ad eos qui crediderant Iudæos, Si vos manseritis in sermone meo. Significat enim eos superficialiter credidisse, & propterea non permansuros in fide. Hac quoque reprehẽsione iudicat se nosse illorum pectora, & quòd sit deus. Quia autem & recesserant qui prius putabantur discipuli eius esse, ideo ad eos qui nunc crediderunt, dicit ꝙ illi quidem recesserunt. Si autem vos manetis in sermone & fide, agnoscetis veritatem, hoc est, me. Ego enim sum veritas. quasi dicens, Nũc quidem non agnoscitis veritatem. Non enim veritas, sed vmbra & typus sunt omnia quę vos in lege tenere creditis. At si me agnoscitis, qui sum veritas, veritas liberos vos reddet, hoc A est, ego, à peccatis scilicet. Qui enim credit in eum qui tollit peccatum mundi, omnino liberatus est à peccatis. Sicut igitur his qui non credunt, dixit, In peccatis vestris moriemini: ita his qui manent in fide, promittit libertatem à peccatis. Nam legales quidem aspersiones & sacrificia non liberant à peccatis. figura enim fuerunt. Spirituale autem & verum sacrificium per fidem & agnitionem liberat nos, qui vltrà seruiri non sumus, sed filij Dei efficimur. *Responderunt ei, Semen Abrahæ sumus, neque cuiquam seruiuimus unquam. Quomodo tu dicis, Liberi reddemini? Respondit eis Iesus, Amen amen dico uobis, quòd omnis qui facit peccatum, seruus est peccati. Seruus autem non manet in domo in æternum, filius manet in æternum. Si ergo filius uos liberos reddiderit, uere liberi estis.* Iterum arrogantes B ad ignobilem suam nobilitatem respicientes insolescunt, Semen Abrahæ sumus: quanuis de alio eos indignari oportebat. Dixerat enim eis, Veritatem scietis: quapropter oportebat dicere, Quid autem? veritatem igitur nescimus? mendacióne sunt omnia nostra? sed nihil horum eis curæ erat, sed suspicabantur opprobrari sibi seruitutem & ignobilitatem in mundanis negociis, Semen, dicentes, Abrahæ sumus. Nusquam memores sunt suorum operum, sed ad patres recurrunt. Ideo & Iohannes ad eos dixit, Ne cœperitis dicere, patrem habemus Abraham. Quanuis manifeste mentiti sint dicentes, Nullis seruiuimus. Seruierunt enim, quoties in captiuitatem ducti sunt, & Aegyptiis, & Babyloniis, & aliis multis. Non autem arguit eos dominus mendaces, quia non stu- C debat ostendere seruos hominum, sed peccati, quæ grauior seruitus est, à qua solus deus liberare potest. Remittere enim peccata, solius dei est. Ideo dicit, Omnis qui facit peccatum, seruus est peccati, & vos igitur serui estis: quia peccatores. Insuper quia verisimile erat illos dicere, quanuis tali seruituti obnoxij sumus, sed sacrificia habemus, sed sacerdotes, qui purgabunt nos à peccatis: dicit quòd & illi serui sint. Omnes enim peccauerunt, & indigent gloria dei. Et sacerdotes vestri quum & ipsi serui sint, non habent potestatem aliis dimittendi peccata: quod & ipse Paulus manifestius dicit. Opus habet sacerdos pro seipso offerre, sicut etiã pro populo, quia & ipse infirmitati obnoxius est. Seruus (inquit) nõ manet in domo, hoc est, non habet potestatẽ expendendi, eo

Matth. 3
Lucæ. 3
Cuius sit remittere peccata.
Roma. 3
Hebr. 7

quòd

D quòd non sit paterfamilias, hoc est dominus domus. Filius autem dominus domus est, & manet in domo. Domum autē dicit potestatem, sicut alio loco principatum ita nominat, In
Iohan. 14 domo (dicens) patris mei mansiones multæ sunt. Igitur ve-
Sacerdo- stri quidem sacerdotes quum serui sint, potestatem non ha-
tes Iudæo bent remittendi peccata: at filius ego maneo in domo, hoc
rū remittē est, potestate & principali authoritate: & quum sim domi-
dipeccata nus domus, libertatē vobis concedo. Omnia enim mea sunt,
potestatē & æqualis potentiæ & potestatis cum patre sum: & si ego li-
non habēt beros vos reddidero, tunc vera libertate redimemini. Sic nūc
quidem falsam libertatem celebratis: vere autem & re ipsa li-
beri à me eritis. *Scio quòd semen Abrahæ sitis, sed quæritis me*
interficere, quia sermo meus non habet locum in uobis. Ego quod u-
E *di apud patrem meum, loquor: & uos quod uidistis apud patrem ue-*
strum, facitis. Vos quidem, inquit, vosipsos facitis semen
Abrahæ: & ego vobis assentior q̄ carnalem nobilitatem quę
est ex illo sancto, seruetis: veruntamen spiritualis cognatio à
vobis abest. Ille iustus, & misericors, & hospitalis: vos autem
(vt aliam vestrā vitam præteream, hoc ipsum autem quod
manifestum est, & quod nunc operamini, examinem) homi-
cidæ estis, & immisericordes. quæritis enim me occidere, &
mortis reum me esse dicitis. Igitur quomodo illius filij vere
estis, qui ita paternos characteres reliquistis? Si igitur de eius
genere gloriamini, debetis & virtutem illius imitari. Dein-
de vt non possint dicere, iuste te quærimus ad occidendum,
ponit causam. Non enim propter aliud insanitis contra me,
F quàm propter sermonem meum, qui sublimior est vestra co-
gitatione, & à vobis capi nequit: quanuis non propter hoc
oportebat occidere, sed magis orare vt doceam dogmatum
sublimitatem & colere, & obseruare. Insuper vt ne dicant,
quia & merito te odio habemus propter sermonem tuum:
non enim dicis à deo, sed à teipso, & propterea non possu-
mus capere doctrinam tuam: dicit: Non à meipso loquor,
sed quæ apud patrem meum vidi, hæc loquor: vos autem
quod vidistis apud patrem vestrum, facitis. Nam ego qui-
dem (inquit) diuina & cælestia loquor: & patrem meum pec
hæc exprimo: & vos patris vestri imaginem perfectam re-
fertis, diabolum scilicet. Quando autem audis, Quod vi-
di loquor, non intellige corporalem visionem, sed natura-
lem cognitionem & veram. Nam sicut oculi bene videntes vi-

tes vident quod verum est, & non mentiuntur: ita & ego ve- A
te illa loquor, quæ cognoui apud patrem. *Respondérunt & dixerunt ei, Pater noster Abraham est. Dicit eis Iesus, Si filii Abrahæ essetis, opera Abrahæ faceretis. Nunc autem quæritis me interficere, hominem qui ueritatem uobis loquutus sum, quam audiui à deo. hoc Abraham non fecit. Vos facitis opera patris uestri. Dixerunt itaque ei: Nos è stupro non sumus nati, unum patrem habemus deum.* Ipse quidem patrē eis adscribit diabolum, cui similes eos operibus videt. Contrà illi multum se de Abrahami iactant. At dominus sanguinarię eorum voluntatis meminit, & à genere iusti eos abducit, vt nimiam gloriationem eorum tollat: & persuadeat ne in hac vana carnalis nobilitatis spuma spem habeant, sed in voluntatis similitudine. Et profectò sicut medicus animarum, comprimit feruorem B & fulcus quod ex opinione generis Abrahæ natum, prohibebat accedere ad Christum, putantes sufficere ad salutem hanc nobilitatem. Vbi igitur estis filij Abrahæ, quum sitis homicidæ, & quæratis me occidere? Propterea ne quis dicat, iuste quærunt te occidere: inquit, hominem non aduersarium deo, neque suam quærentem gloriam, sed quæ audiui à patre meo, illa, nempe veritatem, dicentem. Qualis autem erat veritas ista? Vel quòd æqualis sit patri, & non seruus sicut vnus prophetarum, sed filius: nihil proprium vel faciens vel docens, sed omnia quæ patris. Nam propter hæc quærebant illum occidere. At illi rursum dicebant: Nos ex fornicatione non sumus nati. Vide stultam inflationem. Dominus & à cognatione Abrahæ eiicit eos, at illi sic arrogantes sunt, C vt præ arrogantia seipsos etiam dei filios faciant. Nam quia Exodi. 4.
audiuerant, Filius primogenitus meus Israel: gloriabantur de diuina adoptione. Tametsi eos etiam audire oportebat quod deus alio loco dicit, Filios genui & exaltaui, illi autem Esaiæ. 1.
spreuerūt me. Quanuis autem dominus potuisset eos arguere quòd ex stupro multi eorum fuissent nati (nam contra legem admiscebantur Gentilibus Hebrææ mulieres, & Iudæi Gentilibus) non tamen facit. Non enim studebat reprehendere eorū carnalem ignobilitatem, sed in hoc toto studio incumbebat, vt degeneres eos secundum spiritum ostenderet. *Dixit eis Iesus, Si deus pater uester esset, diligeretis utique me. ego enim ex deo processi, & ueni. neque enim à meipso ueni, sed ille me misit. Quare loquelam meam nō agnoscitis? Quia non potestis*

audire

D *audire sermonem meum.* Postquam eiecit eos a familia Abrahæ, ipsi in arrogãtia proficiẽtes, faciunt deum patrem suũ. Vbi enim opprobrauit eis quod homicidæ essent, ipsi pro defensione afferunt quod deum vindicent, & propterea cõsultant contra eum, & talia dicunt. Ideo & dominus mõstrans quòd plane non deum vindicent, neque filii sint dei, meditãtes cædem contra se, sicut illi arbitrabantur, sed magis aduersarii essent deo, dicit, Si de⁹ pater vester esset, diligeretis me. Ego enim ex deo exiui, in mundum videlicet, iuxta aduentũ in carne. Non enim sum aduersarius deo, a quo veni, & ita illius vos estis inimici, me impugnantes. Quare sermonẽ meũ non cognoscitis, neque intelligitis, neque cogitatis quæ dicam? Omnino plane propter nihil aliud, quam quod non po-

E testis audire sermonem meum, hoc est, non vultis. Non possẽ enim, pro non velle ponitur. Quandiu enim in vobis odiũ fuerit, & mens sanguinaria, quomodo poteritis audire quæ dico. *Vos ex patre diabolo estis, & desideriis patris uestri uultis obsequi. Ille homicida erat ab initio, & in ueritate non stetit, quia nõ est ueritas in eo. Quum loquitur mendaciũ, ex propriis loquitur, quia mendax est, & pater eius: Ego autem quia ueritatem dico, non creditis mihi.* Dixerat, non potestis audire sermonem meum, hoc est, non vultis. Deinde subdit etiam causam propter quã non volebant, eo quod, inquit, ex patre illo vestro estis, quod diabolo. Nam vos quidem asscribitis vobis patrem deum per arrogantiam, & opera vestra testãtur diabolum patrem vestrum magis germanum. Nam eius desideria vultis face-

F re. Et non dixit opera, sed desideria: ostendẽs mire affectos homicidii mendaciique libidine, quæ maxime propria mala sunt diaboli. Ille enim homicida fuit ab initio, atque ita vos quoque quærentes me occidere, similes facti estis illi q Adã occidit, quia & ille in veritate non stetit, sed mendacii pater est. Igitur & vos mentientes & dicentes quod nõ sim ex deo, & non stantes in veritate, neque manentes in vero sermone, illius filii estis, qui mẽdacium peperit. Nam ille & deũ apud homines criminatus est, Heuæ dicens, Inuidens vobis prohibuit vos a ligno. Et iterum apud deũ homines accusauit falso, vt Iob, dicens, Non gratis Iob colit deum. Quum igitur loquitur mendacium, ex propriis loquitur: hoc est, homines quidem mẽdacio vsi, quasi re aliena vtuntur eo. diabolus autem quum mendacio vtitur, re propria vtitur. Nam ipsius est proles,

Non posse pro non uelle.

Homicidiũ & mẽdacik maxime pro pria mala diaboli.

Iob. 1.

proles, & ipse proprie est mendax, & pater ei⁹, hoc est, mẽdacii ipse est pater. Dixit enim ad Heuam, Quacunque die comederitis, eritis sicut dii. At hi mortem magis vindemiauerunt. Ego autem, inquit, quia veritatem dico, nõ creditis mihi. Nihil enim aliud potestis in me arguere, quàm solam veritatem: & hinc est illa vestra contra me rabies, quia filii patris mendacii estis. *Quis ex uobis arguet me de peccato? Si ueritatem dico uobis, quare uos non creditis mihi? Qui ex deo est, uerba dei audit: propterea uos non auditis, quia ex deo non estis. Respõderunt igitur Iudæi, & dixerunt ei, Nõne bene dicimus nos quod Samaritanus es tu, & dæmonium habes? Respondit Iesus, Dæmonium non habeo, sed cohonesto patrem meum: & uos ignominia affecistis me. Ego autem non quæro gloriam meam: est qui quærat & iudicet.* Quia dei filios seipsos nominabãt, inquit, Si dei estis filii, vtique peccantem debetis odio habere. Si igitur & me quem odio habetis, potestis arguere peccantem, manifestum quod iuste odio me prosequimini. quod si nemo me potest arguere, manifestũ quod propter veritatem exosum habetis. Quã autem veritatẽ? Omnino quia dixerat se dei filium, id quod verissimum est. Sicut autẽ is qui ex deo est, verba dei audit: ita etiam vos si dei filii essetis, non a me audiendo declinare sinerẽtis, neque ad mortem quæreretis eum qui e supernis venit filium dei, & ea quæ dei erant loquentem. Igitur dominus qui dẽ ita mansuete cum eis locutus est: at illi ad cõuicia pergũt. Nonne bene (inquiunt) dicebamus quia Samaritanus es tu, & dæmonium habes? Samaritanum ipsum dicebant, quod mortem Iudaicum destrueret, nempe sabbatum. Samaritani enim non egregie iudaizabant. Dæmoniacum autem illũ vocant, fortassis quidem & hoc modo, quo eum eiicere dæmonia dicebant in principe dæmoniorum. Semper enim calumniabantur eum eiicere dæmones in Beelzebul quum faceret miracula. Fortassis autem secũdum quod reuelauit ipsorum cogitationes, dæmonium eum habere cogitabant, putantes a dæmonibus ei reuelata cordis arcana. Quando autem dixerunt eum Samaritanum? Nusquam enim euangelista hoc dicit. Manifestum igitur quod multa prætermiserint euangelistæ, & non omnia scripserint, sicut alio loco assignauimus. Igitur illi quidem talia per ignominiam proferunt: ipse autẽ patienter in se iniurias suscipit. Nam quum seipsos filios dei dicerent, vehementer eos arguit, veritatem vindicans: quãdo autem

Nõ omnia scripserint euangelistæ,

D autem ipsum iniuria afficiunt, non vlciscitur: docens etiam nos, quæ contra deum sunt, vindicare: quæ autem cõtra nos, mansuete ferre, sicut & ipse mansuete dixit, Ego, inquit, dæmonium non habeo, sed honoro patrem meum. Quomodo autem honorabat patrem? Vlciscens illum, & non sinens eos qui homicidæ erant ac mẽdaces, saluatoris & veritatis filios nominari. Vos igitur, inquit, eo quod honoro patrem meũ, quẽ vos iniuria afficitis, dum falso affirmatis ipsum esse patrem vestrum, propterea me ignominia afficitis: sed quamuis ego meipsum non vindico, sed quũ iniuria afficior, sustineo: ne existimetis inultam fore iniuriam hãc. Est enim pater qui me vlciscitur, quia propterea iniuria afficior, quod ipsum vl-

E ciscor, & non patior vos, qui vos illius filios asseritis. Est igitur qui quærit gloriam meam, qui & potest iudicare, & condemnare eos qui me iniuria afficiunt. Sæpe enim quis quærit vlcisci, & nequit ipse iudicare. Igitur pater & quærit illi gloriam, & potest iudicare, propterea dixit, Est qui quærit, & iudicat. *Amen amen dico uobis, si quis sermonem meum seruauerit, mortem non uidebit in æternũ. Dixerunt ergo illi Iudæi, Nunc cognouimus quod dæmonium habeas. Abraham mortuus est, & prophetæ: & tu dicis, Si quis sermonem meum seruauerit, non gustabit mortem in æternum.* O misericordiam. Illi quidem iniuria afficiunt, ipse autem quæstionem de gloria sua, & defensionem patris omittens, ad admonitionem & doctrinam vertitur, benefaciens his qui iniuria prosequũtur. ita oportet etiã nos vlcisci inimicos. Si quis sermonem meum seruabit, hoc est, credendo simul & vitam habet puram. Tunc enim quis vere tenet doctrinam domini, quando & puram habet vitã. Talis igitur non videbit mortẽ, qua peccatores in futuro se-

F culo immortali supplicio traduntur, & vera vita excidunt. Insuper etiam significat eis quod si quis sermonem meũ seruauerit, non moritur, quanto minus ego? Quid igitur sæuitis contra me? a quo tam procul abest vt detinear a morte, vt & aliis magis veram conferam vitam. Nam qui credunt, quamuis moriantur naturaliter, attamen in deo viuunt. Sed Iudæi quid ad hæc dicunt? Dæmonio ipsum agi putant, quod aliena quædam quasi mente captus diceret. Nam qui sermones dei auribus perceperunt, mortui sunt, Abraham & prophetæ, & qui tuos auscultant, non morientur? Profecto nunc, alium cognouimus multis & copiosis argumentis quod dæmonio actus

Quo ulciscendũ de inimicis.

Quãdo qs doctrinã domini teneat.

actus hæc dicas. *Nunquid tu maior es patre nostro Abraham, qui* A *mortuus est, & prophetæ mortui sunt? Quẽ tu teipsum facis? Respondit Iesus. Si ego glorifico meipsum, gloria mea nihil est. Est pater meus qui glorificat me, quẽ uos dicitis deum uestrum esse, & tamẽ nõ cognouistis eum: ego autem noui eum. Et si dixero quod non nouerim eum, ero similis uobis mendax: sed noui eum, & sermones eius seruo.*

Insipientes illi quum nõ intelligerent de qua morte domi nus diceret quæ credentes in se læsura non esset, loquũtur ad eum stultissima quædam & insipiẽtissima verba. Vide enim quomodo respondent: Num tu maior es patre nostro Abraham? Et vtiq; sic oportebat dicere, num tu maior es deo? Hi sermone dei audito mortui sunt: & qui tuum audiunt, nõ mo riuntur? sed non sic: & quid dicunt? Volentes eum ostendere B & Abrahamo minorem. Ipse autem dominus nõ reuelat eis de qua morte dixerit: quod autẽ Abrahamo melior sit, persuadet eis paulo post. At quod dicunt, Quem teipsum facis? contumeliose dicunt. Tu qui nullius momenti es, qui fabri filius, qui ex Galilæa, quem teipsum facis? Neque opera, neq; veritas, neque scriptura, sed tu, quem teipsum facis? rapis eũ gloriam. At dominus, Si ego glorifico meipsum, gloria mea nihil est, sicut vos putatis: nunc autem est alius qui glorificat me, pater meus. Glorificat enim ipsum semper, atque id per prophetias de illo, & per testimonia de cœlis, & per innumera & immensa miracula. Hunc autem vos patrem, inquit, diceritis quod sit deus vester. Sed neque vt meum patrem ipsum agnoscitis, neque vt deum vestrum. Nam si vt patrem meum illum agnosceretis, honore vtique filium eius prosequeremi C ni: nunc autem dum filium non colitis, manifestum quod nõ cognoscitis illum vt patrem meum. Sed neque vt deũ cognoscitis illum, alioqui timeretis sermones eius vt dei: nunc autem vsqueadeo contẽnitis eum, vt quum ille præceperit, Ne occidas: vos meditemini mortem meam, idque cum non pos- Exo. 20 Deut. 5.
sitis me arguere de peccato. Ex his igitur manifestum quòd eum modis omnibus ignoretis. Ego vero scio eum naturaliter, omnem eius notitiam habẽs. Qualis enim sum ego, talis & pater. Igitur quia scio meipsum, & ille scit. Si autẽ dixero q̃ nescia eũ, ero similis vobis mẽdax. Nam vos quidẽ per arrogantiam dicẽdo q̃ eũ sciatis, mentimini: atqui ego quum sciam eum, si dixero me nescire, negabo veritatem. Quã igitur coniecturam affers quod scias eum? Quia, inquit, sermonem

D nem eius seruo. sermonẽ vocando mandata. neque enim aduersarius sum illi, neque aduersarius deo arroganter loquor, neque mandata eius soluo. Vos autem quia sermonum eius transgressores estis, captique malis concupiscentiis constrin gimini, & cædes sititis, & alia multa lege interdicta cõcupiscẽdo facitis: manifeste declaratis vos ignorare illum. Nam si cognouissetis, seruaretis vtique sermonẽ eius, hoc est, mandata. Quidam autem sic intelligunt, seruo sermonẽ eius, hoc est, propterea scio eum, quia habeo in meipso sermonẽ essentiæ eius in nullo diminutum, hoc est, definitionem: & eadem natura sermonem quem pater habet, hunc ego sermonem in nullo minorem & ipse habeo. Nam eadem est natura & ide

E sermo substantiæ patri & filio, & ita scio patrem. Nam & sermonem eius substantiæ conseruo in nullo minorem. Est au-

Psal. 59. tem hæc figura cõsueta in scriptura, vt quum dicitur, Da no-

Et pro eni bis auxilium de tribulatione, & vana salus hominis. Hoc loco enim coniunctio &, pro enim ponitur, vt quod dicitur, hũc habeat sensum: Da nobis auxilium, vana enim salus hominis. Sic etiam hoc loco, Scio illum, & sermonem eius seruo: cõiunctio &, pro enim ponitur. Inquit, Sermonem enim eius seruo. *Abraham pater uester exultauit ut uideret diem meũ: & uidit, atque gauisus est. Dixerunt ergo Iudæi ad eum, Quinquaginta annos nondum habes, & Abraham uidisti? Dixit ei Iesus, Amẽ amen dico uobis, antequam Abraham esset, ego sum. Tollebant ergo lapides, ut iacerent in eum. Iesus autem abscondit se, & exiuit è templo, transiens per medium ipsorum, & præteriit sic.* Hoc loco do

F cet quod maior sit Abrahamo. quia enim illi dicebant ei, Nũ tu es maior patre nostro Abraham? dicit hoc loco, Etiam maior sum. Etenim ille exultauit vt videret diem meũ, hoc est, desideratum & optatum habuit illum, & gaudii authorẽ slicet, eo quod in beneficium cederet, & nõ parui alicuius cõmodi neque vulgaris esset dies, sed magni. Diem autẽ dicit

Gen. 22. crucẽ. Nam præfigurabat illum Abrahã in oblatione Isaac,

Quẽ Abrahã, Isaac offerens, præfigurarit. & arietis sacrificio. Sicut enim illic Isaac ligna, ita dominus crucem portauit: & sicut relictus quidẽ est Isaac, immolatus autem aries, ita & deus quidem alienus est a passione, in humana autem natura & carne passus est. Hũc diem crucis quã præuidisset Abraham, gauisus est, eo quod futurus esset in salutem mundi. Insuper hoc loco ostendit eos alienos esse ab Abraham. Siquidem de quibus ille gaudebat, hi insaniebãt.

Significat

Significat autem quod non inuitus passionem aggrediatur: A siquidem laudat eum qui exultauit propter crucem. Nã inde (vt dictum est) salus orbis. Alii autem intelligunt per diem omne tempus aduentus Christi, quod quum Abraham præuidisset, gauisus est, quod ex ipso & semine eius surrecturus esset saluator. & fortassis non solus Abraham gauisus est, sed

Psal. 117. & omnes, sicut Dauid dicit, Hæc est dies quam fecit dominus, exultemus & lętemur in ea. Et ipse quidem hæc dixit: at illi non poterant pertingere ad sublimitatem dictorum, neque dignabantur interrogare vel discere quis esset dies ille quem vidisset Abraham: immo irridentes eum vt insana quędã loquentem. Quinquaginta enim, inquiunt, annos nondũ habes, & Abraham vidisti? Hoc autem dicebant existimantes dominum ferme quinquaginta annorũ esse: tametsi tunc tri- B ginta & tres tantum annos haberet. Quare autem non dixerunt, quadraginta annos nondum habes, sed, quinquaginta? Curiosior sane hæc interrogatio. Nam simpliciter sic inciderunt eis, vt memores essent quinquaginta annorum. Veruntamen dicunt quidam, quinquagesimum eius annum ad hono *Annus iu* rem anni iubilei dictum, quo & seruos liberos dimittebant, *bileus.* & possessiones emptæ reddebantur, & omnia alia perficiebã tur quæ ad honorem dei constituta. At dominus dicit, An- *Leui. 25.* tequam Abraham esset, ego sum. Vide, non dicit, antequam *Nu. 36.* Abraham esset, ego eram: sed, sum. Istud enim verbum sum, *Sũ, uerbũ* deo proprie conuenit, eo quod perpetuus sit & sempiternus, *cui conue* id quod hoc verbũ significat. Itaq; sicut pater eius in veteri *niat, &* lege hoc verbo vtitur, Ego sum qui sum: ita de Abrahã dixit *qd signifi* esse, merito, tanquam de corruptibili. Nam qui factus est, & *cet.* corrũpitur. Verbum autem sum, diuinam & ab omni corru- C ptione alienam sempiternitatem significat. quapropter & Iu *Exo. 3.* dæi existimantes hoc blasphemum verbum, tulerunt lapides contra eum. At ipse iterum delitescit, se humilians, ne ante tempus moriatur. Quomodo autem se occultat? Non in angulum tẽpli se coniecit, neque in domunculam quandam fugit, neque post parietem vel colũnam se incuruauit, sed sua magna potestate inuisibilem se fecit insidiatoribus, quanuis per mediũ illorũ exiret. Et præteriit sic, hoc est, trãsiuit sim pliciter sic & absque labore. Vide autem quomodo ipse quidem omnia quæ debebat, impleuit. Nam ipse quidẽ satis eos docuit & de se, & de patre, & monstrauit eis nobilitatẽ & li-

S bertatem

D bertatem veram, quæ a peccatis libera est, & quòd sola seruitus peccati fœda: & in summa, nihil eorum quæ oportebat, reliquit: illi autem lapidãt eum. Ideo relinquit illos, quia nõ vltra correctionem recipiebant. Annota autẽ quod lapidantes illum, hi erant de quibus dixit Euangelista quod credide rint in eum. Nam sic fides illorum non erat fides, sed temporaria quædam & frigida affectio in his quæ a Christo dicebantur.

CAPVT IX.

T præteriens Iesus vidit hominem cæcum a nativitate, & interrogauerunt eum discipuli eius dicentes,

E E *Rabbi, quis peccauit, hic, an parentes eius, ut cæcus nasceretur?* Exiuit quidẽ de templo dominus, vt furor Iudæorum mitigaretur: ad sanandum autem cæcum cõuertitur, etiam per hoc signum duritiam & impersuasibilitatem eorum frangere conans, tametsi nihil illis prodesset. Insuper & ostendit eis quod nõ sine causa negrogãter dixerit, Priusquam Abraham esset, ego sum. Ecce eñ miraculum facit, quale nullus vnquam prius. Nam & si quis aperuerit oculos cæci, nõ tamen cæci nati. Manifestum igitur quod deus sit, & ante Abraham, qui fecit hoc quod a seculo non factum est. Dedita autem opera ad cæcum venit, non ille ad ipsum. Proinde & discipuli quum vidissent eũ tã intente spectantem cæcum, interrogant, quis peccauit, hic,

F vel parentes eius, vt cæcus nasceretur? Nam apparet quidem interrogatio frigidior. Quomodo enim peccasset priusquam nasceretur? Neque enim apostoli gentiles nugas receperunt, quod anima ante corpus in alio mũdo versans peccet, ac deinde pœnam quandam recipiat in corpus descendens. Platonores enim quum essent, neque audiuerant tale quiddã, quia hæc philosophorum dogmata erant. Videtur igitur insipiẽs quæstio, sed ei qui non attẽdit. Disce enim quod apostoli di-

Iohã. 5. cente Christo ad paralyticum, Ecce sanus factus es, nõ vltra pecces, vt ne deterius quiddam tibi fiat: vbi cęcum viderunt, dubitabant. & quasi talia dicũt, Esto ille propter peccata paralyticus fuerit: de hoc vero quid dixeris? nũquid ipse peccauit? Sed hoc dicere non potes, nã a natiuitate cęcus est. Num parẽtes ei⁹? Neq; enim filius pro patre punitur. Igitur nõ tã interrogãt,

interrogant, q̃ dubitando hæc dicunt. At dominus soluẽs dubium illorum, dicit, Neque hic peccauit (nam quomodo peccasset priusquam nasceretur?) neque parẽtes eius. Non dicit autem hoc quòd liberauerit eos a peccatis. Non enim simpliciter dixit quòd non peccauerint parẽtes, sed addidit, vt cæcus nasceretur. nam peccauerant quidem parẽtes eius, sed nõ inde huic cæcitas. Neque enim iustum est propter parentum peccata affligi filios qui non iniuste agunt, & hoc deus docet per Ezechielem, dicens, Patres comederũt vuam acerbã Eze. 18. & dentes filiorum obstupescunt. Legẽ item ponit & per Mosen, Non morietur pater pro filio. Sed dixerit quis, Quomodo scriptum ꝙ reddat peccata patrum in filios in tertiam & Exo. 20. quartam generationem? Dicẽdum igitur quòd primũ quidẽ non sit generalis hæc sententia, neq; contra omnes dicta, sed B solum contra eos qui egressi sunt de Aegypto. Insuper attende mentẽ sentẽtiæ. Nõ enim hoc dixit, ꝙ pro peccatis patrũ puniantur filii, sed quòd peccata patrum, hoc est pœnæ pro peccatis, irrogandæ sint etiam filiis ipsorum, vtpote his qui similia deliquerint. Nã vt ne putẽt hi qui ex Aegypto egressi sunt, quòd quãuis grauius peccauerint q̃ parẽtes, non iisdẽ supplicijs puniantur, inquit, Nõ sic erit, sed peccata patrum, hoc est pœnæ, etiam ad vos peruenient, quia non facti estis meliores, sed eadem ac deteriora peccastis. Quod autẽ sæpe vides pueros mori, idq; ꝓpter parentũ pœnam, scias ꝙ deus propter misericordiam præripiat illorũ vitã, vt ne quum superuixerint, deteriores parentibus fiant, & in malum suarum animarũ & multorum viuant. Verũtamen hæc, abyssus diuinorum iudiciorum apud se continet. Nos ad sequentia per- C gamus. *Respondit Iesus, Neque hic peccauit, neq; parentes eius, sed ut manifestentur opera dei in illo. Oportet me operari opera eius qui misit me, donec dies est. Venit nox, quando nemo potest operari. Quãdiu fuero in mundo, lux sum mundi.* Ecce iterum alia dubitatio. Quæret enim quispiam quomodo hoc dictum sit. Iniuria enim affectus est homo priuatus lumine, vt manifestentur opera dei? Num potuerunt illa aliter manifestari? Quadamnum ex eo quod sensibili luce priuatus, oculis animæ illuminatus est? & ita cæcitas in bonum ei cessit per sanationẽ cognoscenti verum iustitiæ solem. non igitur iniustitia affectus est, sed beneficiũ accepit cæcus natus. Insup & hoc scias

Dũ parentũ fuerint filii pcõrũ facta ipsorũ ferunt pleráque pœnas.

ἵνα & ὅπως, hoc est apud nos ut, qd in scriptura positæ designent

D quisquis diuina scrutaris, q̃ verbũ ἵνα & ὅπως, hoc est apud nos, vt, sæpe in scriptura ponuntur nõ vt causam, sed vt euentum designent: sicut & apud Dauid, Vt iustificeris in sermonibus tuis. Nõ enim peccauit Dauid vt iustificetur deus: sed quia ex opere peccantis Dauid cõtigit iustificari deum. Nã quum deus quidẽ tanta illi dedisset, quanta accipere dignus non erat, ipse autem mandatum dei transgressus esset, & cædem cum adulterio commisisset, & regno in cõtemptum dei abusus esset, quid aliud ex facinore accidebat, quam omnino vt deus iudicabatur & disceptabat cũ Dauid, iustificaretur, & victor appareret condemnato rege? Quia à quo regnũ acceperat, illi⁹ leges reiecit propter istud ipsum, quòd rex erat.

2. Re. 11.

Nam si priuatus fuisset, non duo illa mala facile simul commisisset. Vides quomodo hic, vt iustificeris, nõ causam, sed euentum dicat: & innumera alia etiam apud apostolum. Manifesta enim dei notitia est in gẽtibus ad hoc, vt sint inexcusabiles: quanuis non ideo deus gentibus dederit scientiam, vt inexcusabiles peccent. Nam ipse quidem dedit vt non peccent: deinde quia peccauerunt, ex facinore cognitio cessit eis in hoc, vt sint inexcusabiles. Et iterum, Lex subintrauit vt abundaret condemnatio: quanuis propter hoc data sit, vt magis comprimeretur peccatum. Quia autem non voluerunt illud reprimere hi qui legem susceperant, facta est eis lex in abundantiam peccati. amplius enim & magis imputatum est eis, quòd & legem habentes peccauerint. Sic igitur & hoc loco, Vt appareant opera dei in illo: nõ causa, sed euẽtus designatur. Ex hoc enim quòd sanatus est cæcus, intelligit glorificari deum. Nam sicut sæpe architectus domum quidem elaborat, partim imperfectam relinquit: vt si quis forte ei non credat quòd ipse sit ille qui partem extruxerit, possit per hoc quod conditum est, & imperfectum, ostendi quod ipse extructi opifex sit: ita & deus noster Iesus excæcata membra sanans, & in suam naturam constituens, ostendit quod ipse sit qui & alia mẽbra condidit. Dicens autẽ, vt manifestetur gloria dei, de seipso dicit, non de patre. Nam illius gloria manifesta erat, suam autem oportebat manifestare, quòd ipse erat ille qui ab initio fecerat hominem. & plane non parua erat gloria vt manifestaretur quod ipse qui nunc apparuit homo, sicut deus condiderit hominem. Quòd autem de seipso hoc dicat, audi sequẽtia. subdit cũ, Oportet me

Rom. 1.

Rom. 5.

Comparatio.

me operari opera eius qui misit me. Oportet me, inquit, manifestare meipsum, & facere opera quæ possunt me ostendere facere eadem quæ pater. Vide autem quomodo non dixerit quod talia opera quæ faciat pater, oportet & me operari, sed illa ipsa quæ facit pater. Nã oportet me, inquit, operari opera illa. Opera illa ipsa, quæ is qui misit me, facit. Hæc autem oportet me operari quandiu dies est, hoc est, quãdiu præsens vita agitur, vt homines possint in me credere: quia uentura est nox, in qua nullus poterit operari, hoc est credere. Opus enim fidem nominat. Itaque in futuro seculo nullus poterit credere. Nã dies quidẽ præsens vita est, eo quod possumus nunc sicut in die operari: quanuis & Paulus hanc noctem nominet, eo quod in ea ignoretur quis virtutem vel peccatum operetur, & quod ad comparationem futurę lucis minus circumfulgeat iustos. Nox autem est futurum seculũ, eo quod nullus illic poterit operari: quanuis, & Paulus hoc diem vocet, eo quod tunc vt in luce refulgebunt iusti, & apparebunt vniuscuiusque facta. Itaque in futuro seculo fides non erit, sed & voluntarii & inuoluntarii obedient. Quãdiu igitur in mundo ero, lux sum mundi, propterque doctrinam & miraculorum ostentationem illustro animas, atque ita oportet me multorũ animas illuminare, per hoc q̃ sano cæcũ & pupillas oculorũ ei⁹ illustro. Nã quia lux sum, oportet me & sensibiliter & spũaliter illuminare. *Hoc quũ dixisset, expuit in terram, & fecit lutum ex sputo, & illeuit lutũ super oculos cæci, & dixit ei, Vade, laua in piscina Siloæ. quod si interpreteris, sonat missus. Abiit ergo, & lauit, & uenit uidens.* Dicens, inquit, hæc Iesus, non his verbis contentus est, sed & opus addidit. Expuit enim in terram, & lutum fecit, inunxitque oculos cæci: ostendens per lutum quod ipse sit qui & Adã de luto formauerit. Dicendo enim, Ego sum qui Adam formaui, arrogantius visum fuisset audiẽtibus: quod per opus monstratum nõ ita offendit: propterea & de luto oculos illi format more opifex quo & Adam formatus est. Non formauit autem tãtum oculos, neque aperuit tantum, sed & videre concessit: vnde signum est quod & Adæ animam inspirauerit. Nam quum illa non operatur: etiamsi oculus sit, nõ videt. Porro sputo ungit oculos, quia missurus erat eum ad Siloam, vt ne aquæ fontis ascribatur miraculũ, sed discamus quod virtus egressa ex ore eius, ipsa formauerit & aperuerit oculos eius: pro-

A

B

Ephes. 6.

Fides in futuro seculo nõ erit.

C

Gene. 2.

Deinde vt ne putes quòd terræ fuerit miraculum, iubet vt omne deponatur lutum. Quidam autem dicunt quod & lutum non sit depositum, sed formatum in oculum. Cæterum iubet eum ad Siloam ire, partim vt discamus cæci fidem, & quam obediẽs fuerit. Non cogitauit, quum lutum & sputum adhibitum oculis, quid opus mihi Siloa? quid vt lauer? sed obtemperauit præcipienti. Insuper vt & confundat Iudæorum ingratitudinem. Verisimile enim erat multos illũ luto super oculos vnctum vidisse, & eum diligenter obseruasse, & ita non potuisse postea dicere, Hic est, hic nõ est. Et tertio ostendens se nõ esse iniquum legi veteri, mittit ad Siloam. Propterea & euangelista interpretationem Siloæ ponit, vt discas quod & illic Christus eum sanarit, & quòd Siloa figura sit Christi, Sicut enim spiritualis petra est Christus, ita & spiritualis est Siloa. Et sicut torrens ille Siloæ repentinus, & vehemẽtior apparebat terribili quodam fluxu, ita & aduentus domini occultus, & angelis incognitus, omne peccatum virtute diluit.

Cur ad Siloã cæcus missus.

Itaque vicini, & qui viderant eum prius, quod mendicus esset, dicebant, Nonne hic est qui sedebat, & qui mendicabat? Alii dicebant, Hic est. Alii rursus, Similis est ei. Ille dicebat, Ego sum. Dicebant ei, Quomodo aperti sunt tibi oculi? Respondit ille, & dixit: Ille homo qui dicitur Iesus, lutum fecit, & inunxit oculos meos, & dixit mihi, Vade ad piscinam Siloæ: & laua. Vt autem abii & laui, visum recepi. Perculsi admirabili miraculo vicini, increduli erant: & quanuis abitio ad Siloam oculis eius luto inunctis ad hoc erat, vt multi eum viderent, & non postea negarẽt, quasi nescientes vnde, attamen adhuc increduli sunt. Non temere autem hoc adnotauit Euangelista, quòd mẽdicus fuerit, sed vt ostendat ineffabilem domini misericordiam, quæ se ad infimos usque demittat, ita vt & mendicum summa diligentia curaret, & vt inde etiam ipsi disceremus ne contemnamus minimos. Cæcus autem neque priorem erubescens cæcitatem, neque populum timens, confitetur, Ego sum, prædicãs benefactorem: & dicit, Homo quidam qui dicitur Iesus. Hominem dominum vocat, eo quòd de illo nihil vnquam magni cognouerat. fatetur autem quantum tunc cognouit. Vnde autem cognouit illum quòd Iesus esset? ex colloquio ad discipulos. Nam quia discipuli quidam eum interrogauerant de illo, & ipse multa loqueretur eis, Oportet

Oportet me operari opera eius qui misit me, &, Lux sum mũdi: talia autem nullus alius docebat, nisi solus Iesus, & illis verbis crebro vsus est: inde agnouit eum cęcus quòd Iesus esset. Nam facientem lutum, & inungentem oculos, ex contactu agnouit, spuentem non item. Non enim sciebat, eo quòd nondum admouisset, neque apposuisset. Ita erat vere homo. *Dixerunt ergo ei, Vbi est ille? Ait, Nescio. Et ducũt ad pharisæos eum qui dudum cæcus fuerat. Erat autem sabbatum quum lutum faceret Iesus, & aperiret oculos eius. Iterum ergo interrogabant eum & pharisæi quomodo visum recepisset. Ille autem dixit eis, Lutum mihi imposuit super oculos, & laui, & video. Dicebant ergo ex pharisæis quidam, Non est hic homo a deo, quia sabbatum non obseruat. Alii autem dicebant, Quomodo potest homo peccator hæc signa edere? Et dissensio erat inter eos.* Quoniam dominus sanans & miraculum faciens, cõsueuerat, eo quòd alienus esset ab ostẽtatione, secedere: interrogatus cæcus dicit, Nescio: verum omnino loquens & in hoc. Ducunt autem illum ad pharisæos, vt diligẽtius & exactius interrogaretur. Porro Euangelista assignauit sabbatum esse, vt ostendatur malitia iliorum, quòd contra Christũ apprehẽderint occasionem & arguerint illum propter violationem sabbati, & ita tẽtarint adũbrare miraculum. propterea neque interrogant illum quomodo viderit, sed quomodo oculos eius aperuerit, per omnia calumniãtes dominũ, quòd in sabbato operatus fuerit, cogentes illum cæcum commemorare quòd lutum fecerit, in sabbato scilicet. Ipse autem, sicut ad eos qui audierant iam loquẽs, neque nominis Iesu memor est, neque quid ad ipsum dominus dixerit, sed solum, lutũ imposuit super oculos meos, & laui, & video. Verisimile enim fuit quòd audierit pharisæos ab iis qui adducebant ipsum ad illos, quòd forte accusauerint Iesum, & dixerint, Ecce qualia facit in sabbato Iesus. Operepræciũ autem est videre cæci in dicendo libertatẽ, vt & pharisæos impauide alloquitur. Nam illi quidem cogebant eum, vt metu perculsus negaret sanationem. At ille clarius exclamat, Video. Dicebãt igitur quidam ex pharisæis, non omnes, sed impudentiores, Hic homo non est ex deo. Alij autem dicebant, Quomodo potest homo peccator talia facere? Vides multos à signis mulceri? Ecce & hi pharisæi & principes erant, attamen à signo placantur, & de sensionem suscipiunt. Et dissensio erat in eis. Hæc dissensio prius orta fuit in turba. nam alij quidẽ dicebãt, alij autẽ non.

D Nunc autē & in principibus oritur, & multi ex phariſæis diuiſi ab eis ſunt,& patrocinantur miraculo. Verūtamen quāuis diuiſi fuerint,negligentius tamen inſtant pro Chriſto,& dubitādo,& duplici animo magis quàm firmiter. Audi enim quid dicāt,Quomodo poteſt homo peccator talia facere? Videſ quàm leuiter vrgeāt? Vide autem & malitiam eorum qui criminantur. Non enim dicūt, Hic nō eſt ex deo,quia in ſabbato ſanat: ſed,quia ſabbatum nō ſeruat: ſurſum deorſumque non beneficium,ſed diei violationem pronunciantes. Annota autem & hoc, quomodo principes ſegniores quàm turba ſint in bono. Nam turba quidem prius diuiſa erat ſententijs: & non omnes dura loquebantur propter Chriſtū: Principes autem poſterius in hanc laudabilem diſſenſionem venerunt.

Mat. 10. E Eſt autem & bonum diſſentire, ſicut & dominus dicit. Gladium veni mittere ſuper terram,quo ſententiæ in omni bono

E & pietate diuiduntur. *Dicunt cæco iterum, Tu quid dicis de eo qui aperuit tibi oculos tuos? Ille autem dixit, Propheta eſt. Non crediderunt ergo Iudæi de illo quod cæcus fuiſſet, & uiſum recepiſſet, donec uocauerunt parētes eius qui uiſum receperat, & interrogauerūt eos, dicētes, Hic eſt filius ueſter, quem uos dicitis cæcum natum eſſe? & quomodo ergo nūc uidet?* Qui fuerūt interrogantes cæcum, Tu quid dicis de illo? Erant planè ex benevolorum ſorte. Nam poſtquàm dixerunt, quomodo poteſt peccator talia ſigna facere? vt ne videantur ipſi fruſtra patrocinari, eum qui vir beneficium acceperat,in teſtem adducunt: vt per eum qui vir tutem ſenſerat,confutarent calūniatores. Vide enim quomodo bencuole interrogant. Non enim dixerunt, Tu quid dicis

F de illo,quia lutum fecit,quia ſabbatum non ſeruauit? ſed miraculi recordantur,quia aperuit oculos tuos: quaſi exacuentes curatum vt pro Chriſto quæ digna erant, diceret. In memoriam enim ei reducunt: Quia aperuit oculos tuos, beneficio te proſequutus eſt, dicunt: & ita debes illum prædicare. Ideo & cæcus confitetur tūc id quod potuit, quòd non ſit peccator,ſed ex deo. Propheta enim eſt,dicit. quanuis alij dicerent quòd non eſſet ex deo, eō quòd ſabbatum non ſeruaret: tametſi Chriſtus vno digito,quia lutum inunxerat, ſabbatum ſoluere videbatur: ipſi autem tota manu ſoluentes, in ſabbato mactantes animalia in vſum, videbātur pij eſſe. Vocāt igitur duri & imperſuaſibiles parentes eius, volētes illos perplexos reddere,& ita negare cęcitatem filij. Nam quia illius gratum os obſtruere

Sabbatum tota manu ſoluentes Iudæi, re prehēdūt. Chriſtum.

os obſtruere non poterant,parentes eius ambiguos reddunt: A quos ſtatuūt in medio,& cum multo furore interrogant, immo cum multa malitia. Non enim dixerunt, Hic eſt filius veſter,qui dudum cæcus,ſed,quem vos dicitis : quaſi dicentes, quem vos cæcum feciſtis,vbique ſermonem illum ſeminātes, fingentes & mētientes. Verum o ſceleſti phariſæi, quis pater talia contra filium ſuum mentiretur? Duobus autem illos angustis locis vrgent,& cogūt negare filium,dicēdo, quem vos dicebatis,&, quomodo igitur nunc videt? Vides enim quòd ſignum hoc,quòd poſtea ille viderit, ita narrant, quaſi prius eum cæcum fuiſſe mentiti illi eſſent. Nam mendacium eſt vel illud quod ipſe nunc dicit, vel illud quod cæcus fit. ſed illud veritas, videt enim. mendacium igitur quòd vos prædicaſtis cæcum illum fuiſſe prius. *Reſponderunt autē eis parentes eius,* B *& dixerūt, Scimus quod hic eſt filius noſter, & cæcus natus eſt: quomodo autem nunc uideat, neſcimus: aut quis eius oculos aperuerit, nos neſcimus: ipſe ætatē habet, ipſū interrogate, ipſe de ſe loquetur. Hæc dixerūt parētes eius, quod timerēt Iudæos. Iā enim conſpirauerāt Iudæi, ut ſi quis eū cōfiteretur eſſe Chriſtū, e ſynagoga eiiceretur. Propterea parētes eius dixerūt, Ætatē habet, ipſum interrogate.* Tres interrogationes obtulerant phariſæi parētibus cæci, nū filius eorum eſſet, num cæcus natus eſſet , & quomodo viſum receperit. Et illi quidem duo fatētur, quòd filius eorum, & quòd cæcus fuerit, modum autem ſanationis ignorēt: & hoc omnino vt confeſſio veritatis firmior fieret , & ita ipſe qui beneficium ſenſit,& fide dignior erat, teſtaretur illa, ſicut & parentes eius dicunt, ipſe ætatē habet. Nunquid ſtultus eſt, vel ſtu- C pidus, vt non intellexerit quomodo ſanatus ſit? Hæc autem dixerunt parentes eius, timentes phariſæos, inquit. ita adhuc erant inexercitati,& ignobiliores filio. Nā ille veritatis man ſit impercuſſus teſtis, ita & illuſtrati erāt mētales oculi. *Vocauerunt ergo ſurſum hominem qui fuerat cæcus, & dixerunt ei, Da gloriam deo. Nos ſcimus quod hic homo peccator eſt, Reſpondit ergo ille, & dixit, An peccator ſit, neſcio: unum ſcio, quod cæcus cum eſſem, nunc uideam. Dixerunt ergo illi iterum, Quid fecit tibi? quomodo aperuit tibi oculos? Reſpondit eis, Dixi uobis iam, nec audiſtis, cur iterū uultis audire? Num etiam uos uultis diſcipuli eius fieri? Cōuitiati ſunt ergo ei, & dixerūt, Tu diſcipulus illius eſto, nos autem Moſi diſcipuli ſumus. Nos ſcimus quod Moſi loquutus eſt deus, hunc autem neſcimus unde ſit.* Poſtquàm parētes incitarant vt filius ſuus interro-

garetur

Universidad de Deusto
Biblioteca

D garetur, hoc faciunt importuni, & adducũt illũ non vt interrogent, sed vt calumniandi medicũ materia suppeditetur. Da enim gloriã deo, hoc significat, confitere quòd Iesus nihil operatus sit in te. Gloriã enim esse dei putant, de Iesu nihil honum attestari. Nos enim scimus, inquiunt, quòd sit peccator. Quomodo igitur non arguistis eum quando vocauit vos di-
Iohan. 8. cens, Quis ex vobis arguet me de peccato? At cęcus inquit, Si quidem peccator est, nescio, hoc est, non nunc examino hoc, neque affirmo: illud quidem manifeste scio, quòd miraculum in me perfecit: res ipsa nũc per seipsam cõsideretur, & sentẽtiam de se ferat. Deinde quia sæpe interrogantes illum, quid fecit tibi, propter vnctionẽ luti quæ facta erat in sabbato, inE sidiabantur saluatori: sensit homo non ad discendum, sed ad interrogationem captandam compositos, & austerius eis respondit, Neque enim sermone vltra vos dignor. Nã quoties vobis dixi, & non attendistis? Deinde quod maxime illos eruciabat, subdit, Num & vos vultis discipuli eius fieri? Declarat autem quòd ipse quidẽ discipulus eius esse velit. Cæterũ incessens eos placide hæc dicit, quòd sane fuit animæ liberæ & intrepidæ, & non curãtis insaniam illorũ. Ad cuius cõuitium illi, Tu discipulus illius sis, nos aũt Mosi discipuli sumus. Vi-
Iohan. 5. dentur autem & in hoc mendaces. nã si fuissent discipuli Mosis, & Christi fuissent discipuli, sicut & ipse dicebat eis, Si crederetis Mosi, credere tis vtique mihi. Non dixerũt autem, nos audiuimus: sed, nos scimus ꝙ Mosi loquut⁹ sit deus. quãuis a parentibus suis audissent, exactam se habere scientiã dicebãF de iis quę per auditum receperant. Eum autem quẽ oculis viderant miracula faciẽtem, & quẽ audierant superna loquentem, impostorem vocabant. Vides insipiẽtiam à malitia profectã. *Respõdit ille homo, & dixit eis, In hoc enim mirabile quoddam est, quod uos nescitis unde sit, & tamẽ aperuit oculos meos. Scimus autem quod peccatorem deus non audit, sed si quis dei cultor est, & uoluntati eius obtemperat, hũc audit. A seculo non est auditũ quod quis aperuerit oculos cæci nati. Nisi esset hic a deo, non potuisset facere quicquam.* Vos, inquit, ò Iudæi reiecistis eum qui me sanauit, quasi nescientes eum vnde sit: ego aũt dico quòd propter hoc magis est mirabilis, quia homo nõ est ex nobilibus apud nos, neq; ex honore præditis, qui talia potest. Et ita vndiquaque manifestum est quòd sit maioris cuiusdam potentiæ, neq; humano indigeat auxilio. Insuper quia prius dixerant quidã ex eis, quomodo potest homo peccator signa facere talia? iam & illorum assumit iudicium, in memoriã eis ipsorũ verba reducens. Scimus enim (dicunt omnes) quòd deus peccatores non audit, sed si quis dei cultor fuerit, & voluntatem eius fecerit, hunc audit. Considera hoc loco quomodo non solum dominum alienum faciat à peccatis, sed & ostendat eum valde placere deo, & facientem omnia quæ ad illũ pertineãt, dicendo: sed si quis dei cultor fuerit, & voluntatẽ eius fecerit. Insuper quia cognoscebat eos adumbrare velle miraculum, beneficẽtiam prædicat. Nisi enim hic à deo fuisset, nõ fecisset tale miraculum, quale nullus à seculo. Nam aperti fuerunt fortassis cæcorum oculi, sed illi non fuerunt à natiuitate cæci, sed alio quodam euentu: hoc autem rarum, quod nũc factum est. Manifestum igitur quòd maior quàm homines sunt, talis est, qui miraculum fecit. Sed quærunt quidam frigidam & sophisticam quæstionem, quomodo dixerit quòd peccatores deus nõ audiat, quũ audiat eos peccantes vt remittãtur peccata? Nam misericors est. Quid igitur est (dicunt) quod hoc loco dicit, peccatores non audit? Oportebat autem ad talia ne respõdere quidem, respondẽdum tamen. Quod deus peccatores non audit, hoc significat, quòd deus non cõcedit peccatoribus signorum operationem. Non enim habitat spiritus in corpore subdito peccatis. Audit igitur petentes remissionem peccatorum vere & ex corde, non vt peccatores, sed vt pœnitentes. Nam simul atque petiuerint remissionem, transferuntur ab ordine peccatorum in ordinem pœnitentium. Verisimiliter igitur dictũ est quòd deus peccatores non audiat. Neq; enim peccatoribus dat gratiam signorum. Quomodo enim audiret quos odio habet, etiãsi petiuerit aliquãdo de re quapiã, attribuẽtes eis ea quę sibi nõ cõueniunt? Et quãuis audiat petẽtes remissionẽ, non tamẽ vt peccatores, ied vt pœnitentes audit. Considera autẽ quomodo dixerit, ꝙ si quis dei cultor fuerit, mox apposuerit, & volũtatem eius fecerit. multi enim cultores quidem sunt, voluntatem autem dei non faciunt. Oportet autem vtraque adesse, dei cultum, & voluntatis diuinæ adimpletionẽ, hoc est, fidẽ & opera: vel (vt Paulus nominat) fidẽ, & bonam conscientiam: vel breuius dicendo, theoriã & practicã, ẽ quib⁹ bona cõscientia nascitur, sicut à malis operibus mala conscientia. & rursus opera tunc viuunt, quando fidem habuerint,

A *Quos deꝰ exaudiat, quos non.*

B *Quid signi ficet quod deꝰ peccatores non audit.*

Sapien. 1.

C *Fides & opa in dei cultu exquirũtur. 1. Tim. 1.*

habuerint, separata autē abinuicem mortua sunt, sicut quan-
Opa & fides mutuatim sese uificant. Iacobi. 2
do est fides sine operibus, mortua est, & opera sine fide mortua sunt. Vide autem quomodo veritas mendico nullius mo-
menti conferat libertatem dicendi, & redarguēdi eos qui a-
pud Iudæos magni & honorati. Ita magna eius virtus, sicut
& mendacium libertatis carentia & humiliatus sermo sequi-
tur. *Responderunt & dixerunt ei, In peccatis natus es totus, & nos doces nos? Et eiecerunt eum foras. Audiuit Iesus quòd eiecissent eum foras: quumque inuenisset eum, dixit ei, Tu credis in filium dei? Respōdit ille, & dixit, Quis est domine, ut credam in eum? Et dixit ei Iesus, Et uidisti eum, & qui loquitur tecum, ipse est. At ille ait, Credo domine, & adorauit eum.* Quandiu sperabāt ab homine quod
ad eos loqueretur, aduocabant eum, & interrogabant, idque
E sæpe. Vbi autem agnouerunt eum ex responsis nō sapere quæ
illorum, sed fauere veritati: contemnunt quidem illum, vpo-
te in peccatis natum, insipienter omnino cæcitatem ei obii-
cientes, & existimantes quòd quasi maledictus, & ante nati-
uitatem condemnatus esset vt cæcus nasceretur: id quod ra-
tione carebat. Eiiciunt autem illum extra templum, vt cōfec-
tionem veritatis, filij mēdacij. Sed vide lucrum. Eiectus est ex
templo, & statim inuenit eum dominus templi. Contemptus
fuit opinione illorum propter Christum, & honoratus est a-
gnitione filij dei. Inuenit enim illum, inquit, Iesus, quodam-
modo dedita opera ad hoc veniens, vt illū consolaretur quasi
agonothetes athletam qui multum laborauerat, & coronatis
F suspiciens. Et quid dicit? Credis in filium dei? Quid post tan-
tam contradictionem cum Iudæis, post tanta verba rogat, nū
credis? Non ignorans hoc facit, sed volens cæco seipsum no-
tum facere. Quia enim non bene viderat eum etiam ipsum sa-
nantem (& quomodo potuisset, qui à pessimis canibus Iudæis
huc & illuc trahebatur?) eius gratia nunc illum interrogat,
vt si ille interroget quisnam sit filius dei, consequēter se osten-
dat. Insuper & indicat ei quod fidem illius valde colat, quasi
in hunc modum dicens, Contumelia te afficit populus talis,
sed nulla mihi illorum cura. Vnius fidei rationem habeo. At
ille. Quis est domine filius dei? Desiderante anima verbū lo-
quutus est. Cæterū ille, & vidisti, inquit, eum, & qui loquitur
tecum, ille est. Non dixit, ego sum qui te sanaui, qui dixi tibi,
vade lauare: sed submisse quidem primum & obscure, Et vidi-
sti, inquit, eum: deinde & manifestius, Et qui loquitur tecū,
ille est.

ille est. Videtur autem dominus dedita opera dicere, vidisti A
eum, vt omnino in memoriam suæ sanationis illum reducat,
& quòd à se virtutem receperit videndi. Et ille statim credit,
opūsque ferventis & veræ fidei ostendit adorans, confirmās
sermonem opere, quòd vt deū glorificet Christum. Nam soli
quidem deo adorationem impendendam lege cautum. In- Deut. 6
telligē autem hoc miraculum etiam spiritualiter impletum.
Nam cæcus quidem erat omnis homo à natiuitate, hoc est,
ex eo tempore quo erat sub generatione cui omnino coniun-
cta est corruptio, à qua mortalitati condemnati sumus & ad-
iudicati, dum crescimus à natiuitate illa passionibus obno-
xia. Nam ex tunc crassa quædam nebula, & pellicea fortassis
tunica (vt dicunt sacra eloquia) effusa est super mētis nostræ
oculos. Vel etiā cæcus est gentiliū populus. Nam & hic à na- B
tiuitate erat cæcus, eo quòd excæcati, ea quæ genita & corru
ptibilia, deificabant, secundum quod obtenebratum est insi-
pient cor eorum. Tales erant Persarum magi, vitam suam na
tiuitatibus & futurorū prædictioni insumentes. Hunc igitur
cæcum, siue simpliciter omnē hominē, siue etiam gētilem po-
pulum, vidit Iesus. Quia enim non potuit conditorē videre,
ipse per viscera misericordiæ visitauit nos oriens ex alto.
Quomodo autem vidit? præteriens, hoc est, non in cælo exi- Lucæ. 1.
stens, sed progrediens sermonibus euacuationis, & prospi- Psal. 13.
ciens è cælis iuxta prophetiam, vidénsque omnes filios homi & 52.
num. Et aliter, Præteriens vidit populum gentilem, hoc est,
non primùm ad illum veniens. Venit enim ad oues quæ pe- Mat. 15.
rierant de domo Israel. Deinde quasi obiter in via fecit visi- C
tationem eius populi, qui omnino sedebat in tenebris omnis
ignorantiæ. Quomodo autem sanat cæcitatem? Quum ex-
puisset in terram, & lutum fecisset. Nam sicut stilla quę de-
scendit in terram, in sanctam virginem, sermone huius spiri-
tales oculi vnguntur ex sputo & luto terræ, hoc est, vnico
Christo, qui ex deitate, cuius symbolum stilla & sputum: &
humanitate, cuius symbolum est terra, ex qua domini cor-
pus. Num igitur finis sanationis in credendo est? Neutiquā,
sed oportet & ad Siloam abire, fontem baptismatis, & bapti-
zari in Christo. Quotquot enim baptizati sumus spirituali-
ter, in Christo baptizati sumus. Verum vbi baptizatus quis
fuerit, tunc & tentationibus subiacebit. Ducetur enim ad re-
ges propter Christum, qui sanauit illum. Oportet igitur fir-
miter

D miter se gerere, & stare in confessione cõstanter, nec propter metum negare, sed & si opus fuerit, excommunicatum fieri:
Iohan. 16 iuxta illud, Exosi eritis omnib⁹ propter nomen meũ, & extra synagogas facient vos, etiam eiicient confitentẽ, homines veritatem odio habentes, & persequentur propter illas quæ eis sacræ & venerabiles, diuitias dico & gloriã. Tales enim inueniet Iesus. Et tunc magis quando ab inimicis ignominia notatus fuerit, à Christo honorabitur agnitione, & certiore fide. Nam tunc magis adorabit Christum, qui apparet vt homo, est autẽ & filius dei. Non enim alius est dei, & alius Mariæ (nam hæc Nestorij impietas) sed vnus quidem est dei filius & hominis. Vide enim quomodo dominus dicẽte cæco, Quis est filius dei, vt credam in eum? Et vidisti (inquit) eum, & qui loquitur tecum, ille est. Quis igitur erat loquens? Omnino ille qui ex Maria natus quidem & filius dei, non alius ergo & alius, vnde proprie θεοτόκος sancta Maria, vtpote quæ filium dei carnem factum genuerit, indiuisibilem existentẽ, & vnum duplicem, qui est Iesus Christus. *Et dixit Iesus, In iudicium ego in hunc mundum veni, ut qui non vident, videant: & qui vident, cæci fiant. Et audierunt quidam ex pharisæis hæc qui cum ipso erant, & dixerunt ei, Num & nos cæci sumus? Dixit eis Iesus, Si cæci essetis, non haberetis peccatum: nunc uero dicitis, videmus, idcirco peccatum uestrum manet.* Postquam vidit dominus pharisæos ex miraculo magis offendi, quàm vtilitatem percipere, & ꝓpterea maiori cõdemnatione dignos, dicit, sicut videtur & euenit, In iudicium ego veni, hoc est, in maiorem condemnationem & in pœnam: vt qui non vident, videant: & qui videntes, pharisæi scilicet, cæci oculis animæ fiant. Ecce enim illequidem à natiuitate non videbat, & nunc videt anima & corpore. Qui autem videntur videre, mente excæcati sunt. Duos enim visus, & duas cæcitates hoc loco dicit. Pharisæi autem, qui semper ad sensibilia sunt intenti, existimãtes eum de sensibili cæcitate loqui, hanc solam corporalem erubescunt cæcitatem. At dominus ostendere eis volens quòd melius esset eis esse cæcos corpore, & non incredulos, inquit, Si cæci essetis, non haberetis peccatum. Nam si per necessitatem naturæ excæcati essetis, venia daretur vobis incredulitate laborantibus: nunc autem quia dicitis vos videre, & pla ne etiam ipsi facti spectatores huius miraculi in cæco, incredulitate laboratis adhuc, non digni estis venia. Nam peccatum

Nestorii impietas.

Maria quare. θεοτόκος. dicta.

F

tum vestrũ indelebile manet. Et magis puniemini, eo quòd ex miraculis quæ videtis, ad fidem non trahimini. Forte autem quis etiam sic intellexerit, si cæci essetis, non haberetis peccatum. Nam vos quidem, inquit, de corporali cæcitate interrogatis, ego autem de animi cæcitate dico, quòd si essetis cæci, hoc est imperiti scripturarum, nõ haberetis tale peccatum, quia per ignorantiam peccaretis: nunc autem dicitis quòd videatis, & prudentes vosipsos & legisperitos facitis, & ita per vosipsos condemnati estis, & maius habetis peccatum, quia scienter peccatis.

A

CAPVT X.

B

Men amen dico uobis: qui non intrat per ostium in
A *stabulum ouium, sed aliunde ascendit, ille fur est & latro. Qui autem intrat per ostium, pastor est ouiũ.*
Huic ostiarius aperit, & oues uocem eius audiunt.
Et proprias oues uocat nominatim, & educit eas.
Et quum proprias oues emiserit, ante eas uadit, & oues illum sequuntur, quia nouerunt uocem eius. Alienum autem non sequentur, sed fugient ab eo, quia non nouerunt uocẽ alienorum. Postq̃ illis increpropter incredulitatis morbum: vt ne possint dicere, nõ auersamur quasi cæci, sed vt seductorem te fugimus, de hoc nunc facit prolixũ sermonẽ: & quid facit? Indicia ponit veri pasto ris, & lupi & pernicios, & sic seipsum ostendit à parte bono- C rum esse, testimonium ab operibus sumens. Et prius indicia ponit pernicios. Ille enim (inquit) non ingreditur per ostiũ, *Scripturę ostiũ sunt intraturis ad deum.* hoc est, per scripturas. Non enim vtitur scripturis testibus, neque prophetis. Nam profecto scripturæ ostium sunt per quas adducimur ad deum, illę lupos non permittunt intrare. Prohibent autem hæreticos, vt nos securi simus: & de omnibus rationem dant, de quibus voluerimus. Fur igitur est qui non per scripturas ingreditur in stabulum ouium, & ita per illas deprehenditur: sed ascendit aliunde, hoc est, aliam sibi viam & insolitã parat, sicut & corrupti sunt. Talis erit Antichristus. Non enim ex scripturis illius testimonia. Insuper & scribas notat. Nam hi quidẽ mandata legis paruifaciebant, mandata autem hominũ & traditiones docebant diligenter.

Dicit,

D Dicit, qui ascendit, id quod furis est, sepem transilientis, &
Indicia latronis. omnia cum periculo facientis. Vidisti indicia latronis? vide
& quæ sint pastoris. Pastor enim per scripturas ingreditur,
Indicia pastoris. & ei ostiarius aperit. Ostiarium autem vel Mosen intelligi,
cui diuina eloquia concredita fuerunt. Aperit autem Moses
domino, de ipso omnino dicens, sicut & ipse dicit, Si credere
Iohan. 5 tis Mosi, crederetis vtique mihi. Vel spiritus sanctus est ostia
rius. Nam quia in spiritu sancto intelliguntur & aperiuntur
scripturæ quę ostendunt nobis Christum, merito ostiarius di
citur spiritus sanctus, in quo vt spiritu sapientiæ & scientiæ
scripturæ aperiuntur, per quas ingreditur dominus ad nostri
curam, & per quas ostenditur pastor. Vocem autem eius pa-
storis audiunt oues. Nam quia illi sæpe eum dicebant dece-
E prorem, & hoc ex incredulitate confirmabant, dicētes, Num
quis principum credidit in illum? ostendit Christus quòd
nō oporteat haberi se pro damnoso eò quòd illi non credāt,
sed ipsos abiiciendos esse ex ouium genere. Nam si ego qui-
dem (inquit) per ianuam ingredior, manifestum quòd vere
sum pastor. Vos autem qui non secuti estis, videmini non es-
se oues. Vnde autem educit oues proprias? Vel ex medio in-
fidelium, sicut & cæcum de medio Iudæorum, qui & audiuit
eum, & agnouit eum. Et ante oues quoque vadit, quanuis se-
cus sit cum corporalibus ouibus, post illas enim vadunt pa-
stores. Sed illo loco ostendit quòd omnes ducat ad veritatē;
quia & discipulos quasi oues in medium luporum mittit, sic
igitur rarior est pastoralis cura Christi. Alienum autem non
F sequentur. cognoscunt enim alienorum vocē. Iterum hoc lo-
co Theudan & Iudam notat, quos nō secutæ sunt oues. Nam
paucos quosdam suffurati sunt: & hi post mortem illorum di
scesserūt. Post christum autem viuentē & mortuum maxime
totus mundus est secutus. Notat autē & Antichristum. Hic
enim quum seduxerit ad paruum tempus, nō habebit eos qui
sequantur suam perditionem. Nam quòd non sequantur, hoc
manifestat: quia post mortem seducentium non erit qui at-
tendat vel sequatur. Ianua quidem scriptura est. Educit autē
ad pascua dominus oues per ianuam hanc. Quod autem pa-
bulum? Vel futuræ deliciæ, vel sedes in quam nos introducit
dominus. Quanuis autem & alio loco seipsum ostium nomi
Infr. eodē nat, non est mirandum. Quum enim curam suam vult demō-
strare erga nos, pastorem se nominat: quando autem osten-
dere

dere vult quòd ipse sit ille qui ducat ad patrem, tunc ianuam A
se dicit: quia ipse iuxta alium & alium sensum ouis est & pa-
stor. Insuper si quidem sermones diuinarū scripturarum sunt
ostium, & dominus ipse esse dicitur sermo, merito vocatur &
ostium. *Hanc paræmiam dixit eis Iesus, illi autem non cognouerūt*
quæ essent quæ loqueretur eis. Dixit igitur iterū eis Iesus, Amē amen
dico vobis, ego sum ostium ouium. Omnes quotquot ante me uenerūt,
fures sunt & latrones: sed non audierunt eos oues. Hanc (inquit)
paræmiam, hoc est parabolam, dixit eis Iesus, obscure illis lo
quens, vt attentiores illos faceret. Postquā igitur hoc docuit,
soluit nunc obscuritatem, sic dicens, Ego sum ostium. Quod
autem dicit, Omnes qui venerunt, non de prophetis dicit, si-
cut Manichæi delirāt. Nam illi volentes ostendere vetus te- *Manichei*
stamentum non esse à deo, & prophetas nō esse missos à deo, B
vtūtur hoc dicto, Omnes qui venerunt ante me, fures sunt &
latrones. Non igitur de prophetis hoc dicit, sed de aliis sedi-
tiosis. Quod autem de his dicat, manifestum. Non audiue-
runt enim (inquit) illos oues. Seditiosos enim illos non audi
uerunt oues, prophetas autē audiuerunt, & per illos credide
runt. Et aliter, Non audiuerūt illos oues, laudās dixit. Nusq̄
autē videtur laudare inobedientes prophetis, sed è diuerso ve
hementer accusat & persequitur. Insuper diligenter attende
verbū ipsum, Quicūq; venerūt (inquit) nō quicūq; missi sunt.
Nā prophetæ quidē missi aduenerunt: pseudoprophetæ au-
tem, quales & seditiosi illi dicti, à nullo missi venerunt, si-
cut & dominus dixit, Currebant, & ego non mittebam eos. C
Ego sum ostium. per me si quis intrauerit, seruabitur, & ingre- *Hier. 23.*
dietur & egredietur, & pascua inueniet. Qui ingressus, inquit, & *27.*
per meum ostium, & oblatus patri, & ouis illius factus fue-
rit, saluabitur: & non solum saluabitur, sed & sicut domi-
nus, magnam habebit securitatem. Hoc enim significat per
hoc quod dicit, & ingredietur & egredietur, sicut & Aposto
li ingrediebantur & egrediebantur, coram tyrannis libere
loquentes. nam & eiecti, læti erant, & inuicti. Et pascua, in-
quit, inueniet, hoc est, copiosum cibum. Et aliter, Quia du-
plex est noster homo, internus & externus, vt dicitur à Pau- *Roma. 7*
lo: ingreditur quidem ille, dixerit quis, qui curam gerit in-
terni hominis: & egreditur iterum, qui mortificarit membra
super terrā, & opera corporis in Christo. Talis igitur pascua
inueniet & in futuro seculo, secundum quod dicit propheta,

D Dominus regit me, & nihil mihi deerit, &c. *Fur non uenit nisi*
Psalm. 22 *ut furetur, & mactet ac perdat. Ego ueni ut uitam habeant, & abundantius habeant. Ego sum pastor ille bonus. Bonus pastor animã suã ponit pro ouibus. Mercenarius autem, & qui non est pastor, cuius non sunt oues propriæ, uidet lupum uenientem, ac deserit oues, fugitque, & lupus rapit, & dispergit oues. Mercenarius autem fugit, quia mercenarius est, & oues non sunt illi curæ.* Quoniam Theu-
Actu. 5 das & Iudas etiam cum cæteris apostolis abducti, occisi fuerunt & perierunt: propterea subdit dicens, Fur non venit nisi vt furetur & mactet, ac perdat. Illos & similes eis fures vocans, ego autem, inquit, veni vt vitam habeant. Illi occiderũt & perdiderunt eos qui secuti sunt, ego veni vt vitam habeãt, & abundantius habeant, sancti spiritus communionem, per
E quam & regnum cælorum intelligere oportet. Habent igitur omnes fidẽ in Christo. Omnes enim resurgent & viuent, sed iusti quid amplius habent? regnum scilicet cælorum. Insuper & de passione disserit, ac inquit, Animam meam pono pro ouibus: declarans quòd non inuoluntarius, sed voluntarius ad passionem accedat. Pono enim significat, nemo rapit ex me eam, sed ego eam depono. Notat autem & sæpe cõmemoratos seditiosos. Illi (inquit) non posuerunt animam pro ouibus, sed reliquerunt eos qui ipsos secuti sunt, mercena-
Iohan. 18 rij enim fuerunt. Ipse autem dominus è diuerso quum comprehensus est, inquit, Si igitur me quæritis, finite illos abire, vt impleatur sermo, quòd nullus ex ipsis perierit, idq; sic vergentibus Iudæis, vt nulli lupi in oues magis sæuiant. Nam
F cum gladiis, inquit, & lignis venerunt comprehẽdere illum.
1. Pet. 5. Potes & hic intelligere per lupũ, spiritualem inimicum, qué
Psal. 90 & leonem scriptura nominat, & scorpium, & serpentem: qui
Gene. 5 rapere quidem oues dicitur, quãdo per mala opera quasdam devorat. Dispergere autem, quando per malas cogitationes confundit animam. qui & fur merito dicitur, furans per malas cogitationes. mactans per consensum, perdens per opus. Confertur enim malitiæ cogitatio furto, consensus autem in malam concupiscentiam diabolicæ mactationi, opus autem malum perditioni. Et hoc est forte quod fur nõ venit nisi vt furetur, & mactet, ac perdat. Dominus enim contraria quãfur ille facit. Dat diuinam vitam, sanctificans nos & cogitationes per aduentum bonorum desideriorum, & corpora per bona opera. & quiddam etiam abundantius dat, vt etiam aliis

aliis prodesse possimus docendi gratia. profectò & regno cæ A
lorum vt abundantiori quadam remuneratione nos præmiat. Sic igitur est pastor bonus, sed non mercenarius, vt Iudæorum principes, negligentes scilicet populum, & ad solam mercedem recipiendam spectantes. non enim quærebant vtilitatem ex Aegypto, sed turpe lucrum. *Ego sum pastor ille bonus, & cognosco oues meas, & cognoscor ab eis. Sicut nouit me pater, ita & ego noui patrem, & animam meam pono pro ouibus. Et alias oues habeo, quæ non sunt ex hoc ouili: illas oportet me quoque adducere, & vocem meam audient, & fiet unum ouile, & unus pastor.* Etiam hoc loco agnosces differentiam pastoris & mercenarij. Nam mercenarius quidem nescit oues, quod contingit quia non sæpe illas inuisit. nam si sæpe inuiseret, cognosceret illas. At pastor qualis dominus, cognoscit suas oues, quia B
curam illarum agit: & rursus cognoscitur ab illis quos visita
tione dignatur, propter consuetudinem agnoscentium suum
curatorem. Vide autem quòd primus ille nos cognoscit, de-
inde nos illum. Neq; aliter potest cognosci deus, nisi cogniti
fuerimus ab illo. Etenim primum ipse familiaris factus est
nobis, carne factus homo: deinde nos illi familiares facti su
mus per deificationem, recepta gratia. Volens autem osten-
dere ꝙ incredduli indigni sint qui cognoscantur à deo, quia
reuera oues non sunt, dixit, & cognosco meas oues, & cogno
scor ab eis: iuxta id, Cognouit dominus eos qui sunt eius. 1. Tim. 2
Porrò ne quis putet ꝙ sicut homo cognoscat, subdit dicens,
Sicut cognoscit me pater, & ego cognosco patrem, quasi di-
ceret, ita euidenter illum scio, sicut ipse me. Sæpe autem C
ponit, Animam meam pono pro ouibus, declarans quòd
non sit impostor. Dicere enim, Lux sum & vita, apud in-
sipientes inflationis esse videbatur. Dicere autem, Mori vo-
lo, nullam inuidiam habet, sed magnam potius curam in-
dicat, quam exhibere volebat lapidantibus. Cæterum quum
dicit, Et alias oues habeo, de gentibus dicit. Non sunt ex
hoc ouili, quod sub lege: neque enim gentes lege conclu-
duntur. Et illas quoque oportet me congregare. Dispersæ
sunt enim & hæ & illæ non habentes pastorem. Nam & qui
inter Iudæos melius sapiebant, & ad credendum propen-
siores erant, pastore carebant: & multo magis Gentiles.
Oportet igitur & illas quæ ex Gentibus, congregare. Ver-
bum autem oportet, hoc loco non est necessitatis, sed plane Oportet.

D euentus significatiuum. Et erit vnum ouile, & vnus pastor.
Coloss. 3. In Christo enim Iesu non est Græcus, neque Iudæus, neque vlla differentia. Vnus enim character omnibus, vnum sigillum baptismatis, vnus pastor, verbum dei & deus. Confundantur Manichæi, qui vetus testamentum abiiciunt. Au-
Manichęi diant, quòd vnum ouile, & vnus pastor. *Propterea me pater diligit, quia ego pono animam meam, ut iterum sumam eam. Nemo tollit eam à me, sed ego ponam eam à meipso. Potestatẽ habeo ponendi eam, & potestatem habeo rursus sumendi eam. Hoc mandatum accepi à patre meo. Dissensio igitur iterum facta est inter Iudæos propter sermones hos. Dicebant autem multi ex ipsis, Dæmonium habet, & insanit: quid eum auditis? alii dicebant, Hæc uerba non sunt dæmonium habentis. Num dæmonium potest cæcorũ oculos aperire?* Quoniam alienum eum à patre dicebãt, & seductorem, & pernicioſum, non saluatorem animarũ, ostendit per ea quę dicit, Non sum
E vobis pernicioſus, sed ad sustinenda omnia pro vobis paratus, quanuis propter nihil aliud, quàm quòd vos intantũ diligit deus, vt & ego propter hoc ab ipso diligar, quia pro vobis moriar. quomodo igitur seduco vos, quos scio dilectos dei? An non magis pro vobis mori quæro, vt si propter nihil aliud, saltem propter hoc, quòd magis diligar à patre meo? Hæc autem nunc tam humilia dicit, se illis attemperans, eo quòd si diceret de se sublimia, auditores illum non caperent: quia si aliter dictum consideretur, absurdum videbitur. Cur enim priori tempore non diligebatur, sed nunc dilectionem cœperit pater, & mors pro nobis, illi dilectionis author fuerit? Non ita est, sed, vt dixi, seſe illis attemperans hæc dicit. Dixerit autem quis & hoc, quoniam dilectio dei & patris er-
F ga nos ex confesso erat. Vidit autem deus & pater etiam filiũ suum eandem erga nos declarantem bonitatem, atque ita voluisse pro nobis mori, & diligenter obseruare characteres bonitatis paternæ. Dilexit merito, non quasi mercedem quandam mortis pro nobis dilectionẽ dans filio, sed spectans inadulteratam substantiam in filio, & quodammodo quibusdã naturę vinculis necessariis & ineuitabilibus ad hoc vocatus. An non magnæ dilectionis opus filius suscepit ignominioſe moriens pro nobis? & non solum moriens, sed & iterum accipiens animam, vt occidat mortem, & nobis immortalitatem per resurrectionem pariat? Hoc igitur significat quando dicit, Pater diligit me, eo quòd morior pro vobis: quasi exulter & gaudeat pater quòd filius sibi similis sit, & seruet characte A
res suę erga homines charitatis. Porro quod dicit, Nullus tollit animam meam à me, propter eos qui mortem eius meditabantur, dicit. Vos enim, inquit, sititis meum sanguinem, sed bene scitis quòd me inuoluntario nullus prævalebit. Insuper vt ne quis putet quòd minister & subditus moriatur ab alio missus, & illi cedens, Potestatem, inquit, mortis meæ ipse habeo, vt dominus mortis. Itaque propterea dicit, Potestatẽ habeo ponendi animam meam. quanuis & vnusquisq; vestrum potestatem habeat ponendi animam suam. nam vnicuiq; volenti possibile est se interficere. sed non de hoc modo dicit dominus, sed quòd me inuito nullus poterit hoc facere. id in hominibus non fit. Nam etiam præter voluntatem nostram ab aliis interficimur. At dominus nunquam inuoluntarie passus B
est, eo quòd non aliter morti obnoxius erat, nisi quantum libebat. Habet & maius, quòd animam iterũ accipiat. Hoc autem mandatũ inquit acceptum esse à patre, vt moreretur pro mundo. Vsqueadeo, inquit, non sum aduersarius deo, vt & ipse mihi ipsum mori, à patre mihi demandatum sit. Porrò primum quod sublime est, dicit, Potestatem habeo accipere animam meam. Dominum enim mortis se per hoc ostendit, & ducem vitæ. iterum humile verbum ponens, ita mirabiliter vtraque connectit, & quòd non habeatur minor, ac seruus patris, & non sit aduersarius illi, sed eiusdem potentiæ & voluntatis. Et ita quoque multis ex auditoribus etiam sic profuit, eo quòd & dicebat, atque ita, vt & dissensio fieret. Nam dum nonnulli quibus hæc verba obscuriora videbantur, putabant C
illum dæmonio actum loqui quæ nõ intelligeret: alij qui vel mediocriter intellexerant, Hæc, aiunt, verba non sunt eius qui dæmonio agitur. Insuper quia verbis non poterant confutare illos: quum enim beneuoli non satis tenerent ea quæ à domino dicebantur, neque illis persuasissent verbis, sed Christo operibus patrocinari tentant, & dicunt quòd hæc verba non sint dæmoniaci. Vnde autem hoc manifestum? Ex operi Iohan. 8
bus. Dæmonium enim non potest oculos cæcorum aperire. Quia igitur opus diuinũ, ergo & verba eiusmodi sunt. Quare autem Christus nihil respondet his qui dicebant ipsum dæmonio agi? Quia iam satis illos confutarat, & fide digniores aduersabantur illis, & pro ipso rationem reddebant. Igitur quia dissentiebant inter se, quid vltra opus erat contradicere

D his qui criminabantur, præsertim quum neq; sic fidem quidē habituri essent? *Facta sunt autem encænia Hierosolymis, & hyems erat. Et ambulabat Iesus in tēplo in porticu Solomonis. Circundederūt ergo eum Iudæi, & dicebant ei, Quousq; animā nostram suspendis? Si tu es Christus, dic nobis ingenue. Respōdit eis Iesus, Dixi uobis, nec creditis. Opera quæ ego facio nomine patris mei, hæc testimonium perhibent de me. Sed uos non creditis, quia nō estis ex ouibus meis, quemadmodum dicebam uobis.* Quæ encænia facta sunt in Hierosolymis? Quidam dicunt quōd quo die ædificatum fuerit templum à Solomone, eodem celebrauerint encænia. Alij autem non hoc dicunt, sed Euangelistam aiunt dicere encænia constructi templi post captiuitatem. Præclarum autem & celebre agebant festum. Nam ciuitas quasi suum ornatum abie-

E cerat, postque longam illam captiuitatem iucundum diem encęniorum faciebat. In hoc igitur festo aderat & Iesus. Nūc autem frequentius versatur in Iudæa, quia passio in foribus erat. Hyems enim erat, qua hyeme in primo mense veris pascha sus est dominus, ostendens quōd prope sit tempus passionis. propterea versatur in Hierosolymis. Et apparenter quidem ex desiderio quodam discendi interrogant, dicentes, num ipse sit Christus? Reuera autem ex corrupta & curiosa mente profecta est interrogatio. Nam quum opera prædicarent illum esse Christum, isti ex verbis quærebant discere: quod ludentium magis est & deridentium. Omnino autem quæstio magna ingratitudine plena est, & fallacium illorum malitiam ostendens. Dic enim, inquiunt, nobis libere.

F Sane vbique dicebat libere, & cōparebat in festis, & lucem, & occulto loquebatur, filiúmque dei se nominabat, & lucem, & viam, & ostium, adhibito etiam teste Mose. Præterea arguēs eos dominus, vtpote malo animo loquentes, Dixi vobis inquit, sæpius, & nō creditis. Et aliter, Quid ita simulatis quod nudo verbo persuademini: Opera quæ facio, non vt aduersarius dei, sed in nomine patris mei, non recipitis, & quomodo nudis verbis crederetis? Omnino enim maior est virtus operum quàm verborum ad persuadendum: quod & fatebantur hi qui melius inter ipsos sapiebant, dicentes, Non potest homo peccator signa talia facere. Propterea dicit, Non creditis mihi, quia non estis ex ouibus meis. Nam ego quidem vt pastor bonus quæ oportebat facere, feci: vos autem non sequimini. Non ego pastoris, sed vos ouium vocationem indi-

Quo tpe anni pass° sit Christ°

Iohan. 9

indigni estis. Da & tu operam, dum hyems est, præsens di- A
eo vita, quæ semper à malis spiritibus turbatur, vt celebres
encænia spiritualis templi, semper nouus factus, & ascensiones in corde ponens. Aderit enim tunc tibi Iesus, qui simul
celebret encæniorum festiuitatem in porticu Solomonis, cu-
stodia sua te muniens, & pacificum te faciens ab affectioni-
bus. Ipse enim pacificus Solomon est. Quisquis igitur in pro
tectione Christi pacifici moratur, habet & dominum simul
diem festum agentem encæniorum animæ, quandiu hyems
vitæ huius durat. Ver enim futurum seculum est, quo omnia
reuiuiscunt, quo nullus animam innouare potest. Nam præ
senti seculo omnia talia concluduntur. *Oues meæ uocem meā*
audiunt, & ego cognosco eas, & sequuntur me, & ego uitam æternā B
do eis, nec peribunt in æternum, neque rapiet eas quisquam de manu
mea. Pater meus qui dedit mihi, maior omnibus est, & nemo potest
rapere de manu patris mei. Ego & pater unum sumus. Postquā
dixit eis, Non estis ex ouibus meis: nunc hortatur eos vt fiāt
oues eius: ideo & subdit, dicens, Oues meę vocem meam au-
diunt, & sequuntur me. Deinde demulcens eos, dicit quæ cō
secuturi sint ipsum sequentes. Vitam enim, inquit, æternam
do eis, & ne pereant in æternum, &c. Et omnino per verba
hæc excitat illos, zelumque ac desiderium iniicit, qui conce-
dit quōd & alii se sequantur sicut illæ. Propterea autem di-
cit, Nō peribūt, quia nullus potest rapere eas de manu mea,
eo quōd pater meus qui dedit mihi eas, maximus omnium
est, & de manu eius nullus potest eas rapere, & ita neque de C
manu mea. manus enim mea etiam manus patris mei est. Nā
ego & pater vnum sumus, secundum potestatem scilicet &
virtutem. Manum enim potestatem & virtutem dicit. Igitur
ego & pater vnum sumus secundum substātiam & naturam,
& potestatem ac robur. Id quod & Iudei quoque quum intel
lexissent, quod seipsum consubstantialē deo faceret, lapida-
re volebant eum, vtpote qui se filium dei faceret. Sed inteero
gauerit quispiam, Quomodo dicit dominus, nullus ex manu Obiectio.
patris rapit eas, quum tamen multos videamus perire? Dicē-
dum quōd rapere quidem nullus potest de manu patris, deci
pere autem multi. Nam vi quadam & tyrānide nullus potest
auellere a deo, deceptione autem quotidie supplantamur.
Quomodo autem dixit, Oues meæ me sequuntur, & nō per-
eunt. Videmus enim q Iudas perierit: sed propter hoc periit,

D quia non secutus est, neq; ouis mansit vsq; ad finē· dominus de iis qui secuti sunt eum, & oues sunt, inquit, quia non peccant. Quod si quis ex ordine ouium exciderit, & non secutus fuerit pastorem, statim perit. Vtaris autē & hoc de Iuda exē-

Manichęi plo cōtra Manichęos. Etenim quum ille sanctus esset, & ouis dei, & vertibilis voluntate, sua sponte excidit. Non igitur natura sunt mala, sed voluntate & constituuntur, & soluuntur.

Sustulerunt ergo rursum lapides Iudæi, ut lapidarent eum. Respondit eis Iesus, Multa bona opera ostendi uobis ex patre meo: propter quod eorum operum me lapidatis? Responderunt ei Iudæi dicentes, Ob bonum opus non lapidamus te, sed ob blasphemiam, & quia tu homo quum sis, facis teipsum deum. Respondit eis Iesus, Nonne scriptum est in lege uestra, Ego dixi, dii estis? Si illos dixit deos, ad quos sermo dei factus est, & non potest solui scriptura de eo quem pater sanctificauit, & misit in mundum, uos dicitis me blasphemare, quia dixerim, filius dei sum?

Psal. 81.

E Quum diceret, Ego & pater vnum sumus per omnia secundum potestatem & virtutem, & indicaret vnam esse patris manum, & suam: putabant Iudæi blasphemum, & apprehendebant lapides, quòd faceret se æqualem deo. Igitur dominus admonens & ostēdens quod nullam iustam furoris erga se causam habeant, sed absque causa insaniant, reducit eis in memoriā miracula a se facta, &, Multa bona opera, inquit, ostendi vobis: propter quod eorum lapidatis me? Illi autem dicunt, Propter blasphemias lapidamus te, quia filium dei teipsum facis. Cæterum ipse non negat hoc, neque

Lex, ānis scriptura dicit, non facio meipsum deū, vel non sum æqualis patri: sed magis confirmat illorum sententiam, & asserit se deum esse,

F ex his quæ scripta sunt in lege. Legem autem dicit & librum Dauid, sicut simpliciter & omnem scripturam. Quod autem dicit, hunc sensum habet. Si hi qui gratia deificationem acceperunt, dii sunt, & nemo illos criminatur: quomodo ego iuste a vobis increpor, qui natura sum deus, quem pater sanctū

Sanctum quidnā dicatur. ficauit, hoc est segregauit, vt occideretur pro mūdo? Sanctū enim dicitur, quod deo segregatū est. Manifestū enim quia me sanctificat, & segregauit pater in salutem mundi, & ideo non sum æqualis aliis diis, sed deus verus. Vere enim opus dei est saluare, & non hominis gratia deificati. Si igitur illi ad quos dei sermo factus est, hoc est ego: (nam ego sum sermo dei, & habitaui in illis, concessiq; eis vt adoptarentur in filios) si igitur illi filii dei, multo magis ego extra omnē no-

xam

xam sum deum vocans meipsum, qui & natura sum deus, & A aliis hoc concedo. Confundantur Ariani & Nestoriani. Nā *Ariani & Nestoriāi cōfutātur.* & filius dei, & deus substantia naturaque est Christus, & nō creatura, & aliis dat deitatem ad quos fit. nam sermo est dei, sed non ipse gratia deificatur. Nam manifeste separat se ab his qui gratia deificantur, propter ea quæ illic dicuntur, & ostendit quòd etiam illis ipse sit author deificationis. nā sermo dei est, & inhabitat in eis: quod significat per hoc quod dicit, ad quos sermo dei factus est, hoc est, in quibus habitauit: Quomodo igitur blasphemo dicēs filium dei meipsum? Quāuis enim & carnem feram, & ex semine sim Dauid: sed ignoratis sacramentum, & quòd non aliter potuerit carnalis hominum natura dei recipere familiaritatem, quam per car- B nem, quasi in velamento ei familiaris fuisset. *Si nō facio opera patris mei, nolite credere mihi: sin uero facio, & si mihi non credi tis, operibus credite, ut cognoscatis & credatis quod pater in me est, & ego in eo.* Vultis, inquit, scire æqualitatem cum patre? A substantia non potestis scire (impossibile enim est scire substantiam dei) sed accipite ex operum æqualitate & identitate indicium identitatis secundum virtutem. Ex his habebitis deitatis meæ testimonium, & scietis & credetis quod nihil ego aliud sum q̄ id quod pater. Eandem enim substantiā habeo manens filius, & differens. Similiter & pater manens pater, & differēs hypostasi, nihil aliud est q̄ pater secundū substantiam scilicet ac naturam. quanuis autem per hypostases differimus, at non separantur hypostases, sed in seipsis alter in altero sunt absque confusione pater & filius. Etenim sicut C apud nos pater separatus est à filio, quanuis natura vnū sint, ita & in diuinis p̄sonis: sed in seipsis alter in altero sunt absque confusione. Propterea nos tres quidem homines dicimur, vtpote subsistentes separati, & non vnum proprie existentes. In diuina aūt triade vnus deus, sed non tres dii, propter personarum inconfusam circūincessionem, adde, & eandem volitionem. *Quærebant iterum eum apprehendere, & exiit de manu eorum, & abiit iterum trās Iordanem in eum locum ubi erat Iohannes baptizans primum, mansitque illic. Et multi uenerunt ad eum, ac dicebant: Iohannes quidem signum edidit nullum: omnia autem quæcunque dixit Iohannes de hoc, uera erant. & crediderunt multi illic in eum.* Quærūt quidem apprehendere dominum, non ferentes eum quod tam sublime de se testimoniū perhibe-

Universidad de Deusto
Biblioteca

D perhiberet. neq; enim ferebant sublimiorem eius theologiã. Ipse autem inde transit, illorum furori cedẽs, & absentia sua illorum morbum mitigari faciẽs. Secedit autem inuitis illis: monstrans (vt sæpe diximus) quòd neque in cruce detentus fuisset, nisi sponte se tradidisset. Quo autem concedit? Trãs Iordanem, vbi Iohannes baptizauit. Non absque causa se illuc contulit, sed in memoriam reduxit multa quæ illic facta & dicta a Iohanne de se. Quod autem illius quæ illic cõuersatio, multos lucrifecerit, subdit Euangelista, dicens, Et multi venerunt ad eum, & recordati loci, dicebant, inquit, Iohannes quidem signum fecit nullum. Cæterum quod dicit, ita habet: Si illi credidimus qui nullum vnquam fecit signum, multo magis ei qui tot tãtaque operatus est signa. Quòd autem Iohannes testatus quidem sit de Christo, signum vero

E nullum fecerit, & propter hoc fortassis non tantam fidẽ meruerit, subdidit, dicens, Omnia autem quæcunque Iohannes dixit de hoc, vera erant. Non vltra hunc ab illo, sed illum ex his quæ Christus fecit, fidelem affirmant. Idcirco multi, inquit, illic crediderunt. Dicendo illic, signat quòd locus ille mire profuerit: quandoquidem & de hac causa dominus populum in solitaria loca a consuetudine malorum hominum libera eduxit, quo magis illis prodesset: sicut & in veteri lege fecisse apparet. Eductis enim illis ex Aegypto, in solitudine aptauit & formauit sibi populum, dãdo illi legem. Attende autem & secessionem Christi, quę spiritualiter fit. Nã secedit quidem a Hierosolymis, hoc est, Iudaico populo, in locum autem habentem fontes, Ecclesiam videlicet ex gentibus, in qua fontes baptismatis. Vnde multi accesserunt ad

Baptismꝰ per transi tk Iordanis significatur.

eum, Iordanem transeuntes, hoc est, baptisma. nam transitus enim quis accedit ad Iesum, & vere fit fidelis, nisi baptismatis Iordanis significati transeat, quod per Iordanem significatur.

CAPVT XI.

Egrotabat autem quidam nomine Lazarus, Bethanienſis, à caſtello Mariæ & Marthæ huius ſororis.

A *Maria autem erat ea quæ unxit dominum unguẽto, & exterſit pedes eius capillis ſuis, cuius frater Lazarus ægrotabat. Miſerunt ergo ſorores eius ad eũ, dicentes,*

dicentes, Domine, ecce quem amas, ægrotat. Solus quidẽ Iohannes huius de Lazaro meminit historiæ. Meminit autem, vt nos erudiat ne quis grauatim ferat si boni & deo amici viri morbo teneantur, quia & Lazarus quũ esset amicus Christi, ægrotauit. Neque hoc ignorandũ est, quod non erat ista Maria quæ vnxerat dominũ vnguento, meretrix quæ apud Lucam, vel Matthæum, sed alia nõ meretrix, honesta autem, & religiosa, & officiosa. Etenim diligẽter ministrabat suscepto Christo, sicut Iohannes testatur, quin & bonam partem elegisse testimonium habet. Ita autem claræ & admirabiles fuerunt sorores, vt & Lazarus ipse notior factus sit per eas. Erat enim, inquit, Lazarus Bethanienſis a castello Mariæ & Marthæ. Quare autem mittentes accersunt Iesum, & non ipsę venirent, sicut Centurio & Regius? Quia plurimum fidebant Christo: & quia mulieres erant, non oportebat eas ita facilè è domo progredi, & quia in luctu erant, occupatæque circa fratrem. Nam quod hoc non fecerint ex contẽptu, manifestum est ex his quæ sequuntur. Magnum enim honorem, & pietatem & precum constantiam præ se ferunt. Dicentes autem, Ecce quem diligis, ægrotat, ad miserationem dominum mouere volebant, eo quod memores erãt nominis amicitiæ. Declarat autem & fidem quandam verbum hoc mulierum. Ita enim multam domino ineſſe virtutem cognouerunt, vt admirarentur quomodo infirmitate laboret vir ab illo dilectus. Admirationem enim quodammodo habere videtur, Ecce quem diligis, ægrotat. *Audiẽs autem Iesus, dixit: Infirmitas hæc nõ est ad mortem, sed pro gloria dei, ut glorificetur filius dei per eam. Diligebat autem Iesus Martham & ſororem eius, & Lazarum. Vt ergo audiuit quod ægrotaret, tum quidem temporis mansit in eodem loco duobus diebus* Quoniam illic mansurus erat duobus diebus, eius gratia inquit, Infirmitas hæc non est ad mortem, quanuis esset ad mortem. Sed, quod dicebam, nunc volens consolari, ne nimium mœrerent, dicit, Infirmitas hæc non est ad mortem Et aliter, Si bene consideraueris, neque ad mortem fuit infirmitas, qua moriuntur qui diu viuunt, sed temporalis & quatriduana. Nã quia surrexit quatriduanus, ad finem spectantes rei, dicimus non esse ad mortem infirmitatem, sed pro gloria dei: vnde subdit, vt glorificetur filius dei. Itaque gloria dei, patris dico, in nullo maior est, q̃ filii. Deus enim est & filius, sicut & pater, proprie

ac vere.

Dac vere. Nam cum vna gloria etiam vna est substantia. Quocirca confundantur & ex hoc loco Ariani. Verbum autem, vt glorificetur, ne putes causæ significatiuũ, sed euentus, vt sæpe diximus. Non enim vt glorificetur deus, propterea ægrotauit Lazarus, sed alia quadam de causa infirmitas accessit, qua tamen dominus in gloriam dei vsus est. Mansit autem diebus duobus, donec expiraret & sepeliretur: ne quis dicere posset quòd grauatio quædam fuerit vel extasis, & non fuerit mortuus. Et propterea tanto tẽpore manet, vt & corrumperetur, diceretque soror illum fœtere. *Deinde post hoc dicit discipulis, Eamus in Iudæam iterum. Dicunt ei discipuli, Rabbi, modo quærebant te Iudæi lapidare, & iterum uadis illuc? Respondit Iesus, Nonne duodecim sunt horæ diei? si quis ambulauerit in die, non offendit, quia lux est in eo.* Nusquàm alio loco prædicit quò sit profecturus: hic autem solum prædicere videtur, quia valde timebant discipuli in Iudæam ire. Et idcirco prædicit, vt ne repentina abitione turbentur, si abducerentur in regionem quam timebant. Igitur quia timebant & illi, & sibiipsis magis (nondum enim perfectam de Christo scientiam habebant) dicunt, Modo quærebant te Iudæi lapidare, & iterum vadis illuc? At ipse animat illos, & dicit, Sicut qui videt lucem, non offendit: qui autem in nocte ambulat, ille offendit: ita & qui bonum facit, & in lucidis operibus ambulat, nihil graue experietur: qui autem mala facit, patietur. Et ita nõ oportet nos meticulosos esse. Nihil enim morte dignũ fecimus. Vel etiam aliter, Si is qui videt lumen, non offendit: multo magis is qui mecum est, nisi à me defecerit, non offendit. Atque ita etiam vos cum sitis mecum, qui lumen sum, frustra timetis. Alij autem diem quidem intelligũt tempus ante passionem, noctem vero tẽpus passionis. Vos igitur, inquit, quandiu dies est, hoc est, quandiu nõdum instat tempus passionis, non offendetis. Non enim persequutionem patiemini à Iudæis, neque aliud quid graue eueniet vobis. Quum autẽ nox venerit, passio inquam mea, tunc certe humiliabimini quidẽ, in vnam domunculam vos recipientes propter metum Iudæorum. Ex eo autem tempore afflictiones & tribulationes, & multa offendicula & aduersitates habebitis. quum ego qui lux sum, non vltrà vobiscum corporaliter cõuersabor, noctem afflictionum habebitis. *Hæc ait, & post hæc dicit eis, Lazarus amicus noster dormit, sed uado ut a somno excitẽ illũ. Dixerunt ergo discipuli eius,*

Ariani.

Vt particulæ signi ficatio.

Domine, si dormit, saluus erit. Dixerat autem Iesus de morte eius: at illi putauerunt quòd de dormitione somni diceret. *Tunc ergo Iesus dixit eis manifeste, Lazarus mortuus est, & gaudeo propter uos, ut credatis quòd non fuerim ibi, sed eamus ad eum. Dixit ergo Thomas qui dicitur Didymus, ad discipulos, Eamus & nos, ut moriamur cũ eo.* Quoniam illi formidauerant ire in Iudeã, dicit eis dominus, Quanuis quærebant me Iudæi lapidare, & hoc faciebãt quia loquens illis arguebam eos: nunc autem non vado vt illis loquar, sed vt amicum inuisam, atque ita nõ oportet trepidare. Non enim ad ea abeo ad quæ prius, vt periculum ex Iudæis expauescam, sed amicum ex somno excitabo. At illi volentes eum ab itinere impedire, Satis (inquiunt) est: si dormit, saluus erit. Igitur non opus est vt nos abeamus. non enim necessariũ est. Vnde ipse adiecit, Amicus noster: vt ostẽdat necessarium iter illuc. verum illi dicunt non esse necessarium, quandoquidem saluus factus sit, eo quòd dormiat. Immo nõ solum non necessarius est aduentus tuus, sed & amico damnosus. Nam si somnus est ei ad salutẽ (vt nos opinamur) tu autem profecturus es vt excites, saluti eius obfuturus es. non igitur opus est vt eas & excites illum. damnosum enim hoc ei. Itaque vbi vidit eos adhuc tardos, tũc manifeste inquit, Mortuus est. Cui[9] autem grætia etiam prius non manifeste dixit, sed occulte, mortem somnum nominans? Propter multa. Vnum quidem, quia à fastu erat alienus, nolebat enim ad ostentationem facere, sed occulte resurrectionem excitationem à somno nominauit. Quomodo autẽ hac dictione vsus fuisset, nisi mortem somnum appellasset? Quòd autem hoc verum, propter modestiam inquam occulte loquutum, manifestum est ex eo quod sequitur. Nam dicens, mortuus est, non addidit, vado vt resuscitem illum. Vides quomodo abhorruerit à fastu, quomodo noluerit celebrari ea quæ facturus erat? Interim etiam docet nos ne tam faciles simus ad promittendũ. Nam quanuis Centurioni hoc fecerit, dixit enim, Ego veniens sanabo eum: illi tamẽ hoc dixit, vt illius fidem ostẽderet. Igitur hæc vna quidem causa est propter quam mortem appellauit somnum. Alia autem est, vt ostendat nobis quòd omnis mors somnus sit & requies. Tertia vero, quanuis aliis mors fuerit, Lazari tamen defunctio somnus videtur, eò quòd eum dominus resuscitaturus erat. Et sicut nobis facile est excitare dormientem, ita illi, immo innumeris modis facilius est resuscitare mortuum.

Mortem cur appellauerit Christus somnum.

Matt. 8.

D tuum. Gaudeo autem, inquit, propter vos, vt credatis mihi magis nunc vt deo, quia nō eram illic: & quum longe abfim, prædico vobis mortem in Bethania, de qua non audiui, sed sicut deus video quæ longe eueniunt. Intellexerunt autē qui dam hoc etiā sic. Gaudeo, inquit, vestri causa. Nā quòd ego illic non sum, conducit fidei vestrę: quoniam si adfuissem, ægrotantem sanassem: parum: autem hoc fuisset ad ostentionem potentiæ meæ. Cæterum quum absente me mortuus est, abiens autem ipsum suscitaturus sum, id magis vestram firmabit fidem, quum videritis me & hoc posse, quod antea nondum ostendi, quòd mortuus iterum liberatur, & qui fœtens fuit, apta sua membra recipit, & resuscitatur. Hæc quum dixisset dominus, & ostendisset suum illuc accessum necessariū,

E Thomas aliis meticulosior, Eamus, inquit, vt moriamur cum eo. Non fiduciæ, sed formidinis & tristis animi verbum est. Nam vt alios condiscipulos moraretur, memores eos facit mortis, & dedita opera hoc apponit, vt moriamur, quasi talia prodicens: Eamus & nos stulti & insipientes, & nō curātes priam vitam, vt moriamur cum eo. Esto, inquit, ipse vitam suam non magni faciat: nos autem cur ita stulti essemus? Hæc timidi verba sunt, sed vide eum postea quomodo pro veritate vt Apostolus occisus sit. ita illum diuina gratia roborauit,

2. Cor. 3. vt hoc Pauli de eo sit dictum, Sufficientia nostra ex deo. &,

Origenis de Thoma somnium. Non ego, sed gratia. Origenes autem dicit de Thoma somnium quoddam. Thomas enim quum audisset prophetias de Christo, & didicisset quòd & cum anima in infernum descensurus esset ad liberādas animas, postquàm audiuit Christum

F dicentem, Vado vt exuscitem Lazarum, putauit non aliter ita scitari eum, hoc est liberari animam eius, nisi & ipse corpore depositō in infernum descendisset. Ideo vt verus Christi discipulus, neque in hoc volens à magistro auelli, vult & se & alios condiscipulos deponere sua corpora vt descendant cum Iesu, qui positurus erat animam suam, sicut suspicabatur, vt ex inferno reduceret amici animam. Hanc ridiculam enarrationem apposui, vt pudore suffunderem eos qui Origenica commendant. Tu autem vide quomodo dominus quamuis Lazaro mortuo, dixerit, Eamus ad eum, quasi ad viuentem. Etenim Lazarus viuebat Christo, vt deo. *Venit itaque Iesus, & inuenit eum quatuor dies iam in monumento iacentem. Erat autem Bethania iuxta Hierosolymam fere stadiis quindecim: multique ex Iudæis uenerant ad Martham ac Mariam, ut consolarentur eas de fratre suo. Martha ergo ut audiuit quòd Iesus uenisset occurrit illi: Maria uero domi residebat.* Dedita opera expectauit dominus vt Lazarus fieret quatriduanus: deinde venit vt miraculum faceret, quod nulla ex parte calūniari posset quispiā. Quare autem apponit Euangelista quòd quindecim stadiis abfuerit Bethania à Hierosolymis? Vt ostenderet quòd multi Hierosolymitanorū merito affuerint. Non enim longe aberat Bethania. Consolabantur autem mulieres, non quòd diligebantur à Christo (etenim conspirauerant vt si quis confiteretur Christum, extra synagogam fieret) sed propter calamitatis necessitatem, vel quòd reuerebantur eas vt nobiliores, vel quòd non erant pessimi qui aduenerunt: vnde & multi crediderūt ex eis. Cæterum Martha sola occurrit primum, & non simul assumit secum sororem: quia seorsum illi occurrere, & factum annunciare volebat. Vnde vbi illam in spem bonam adduxit, tunc abit & vocat sororem. Prius autem non dixit sorori Marię. Nam si Maria audiuisset quòd Iesus veniret, surrexisset in occursum, & comites fuissent ei præsentes Iudæi, quos nolebat Martha scire aduentum Christi. *Dixit ergo Martha ad Iesum, Domine si fuisses hic, frater meus non fuisset mortuus: sed & nūc scio quod quæcūq; poposcris a deo datur tibi deus. Dicit illi Iesus, Resurget frater tuus. Dicit ei Martha, Scio quod resurget in resurrectiōe in nouissimo die. Dicit ei Iesus, Ego sum resurrectio & uita: qui credit in me, etiā si mortuus fuerit, uiuet. Et oīs quī uiuit, & credit in me, nō morietur in æternū. Credis hoc? Ait illi, Etiā domine. Ego credo quod tu sis Christus ille filius dei, qui in mūdū uenturus erat. Et quū hæc dixisset, abiit, & uocauit Mariā sororē suā clā culē, dicēs, Magister adest, & uocat te.* Fidē quidē habebat Martha in Christū, sed nō quantā oportebat: ideo & dicit, Dñe, si fuisses hic frater me nō fuisset mortuus. Quod sanè dixit vt non credens absentem potuisse, si quidem voluisset: depellere mortem fratris sui. nam & in sequentibus maiorem infirmitatem declarat fidei. Quæcūque enim petieris, inquit, deum, dabit tibi. Vides quòd illum sicut virum quendam virtute præditum & deo probatum habuerit. Non enim dixit, Quæcunq; volueris, facies, sed quæcunq; petieris, dabit tibi. Ipse autem hanc eius suspicionē subuertit. Resurget enim, inquit, frater tuus. Nō enim dixit ei, Etiā, petā, deum, & dabit mihi. Non consensit sermoni eius, sed medio quodā verbo vsus est:

Marthæ hæsitatio

veruntamen

D veruntamen per sequentia authoritatem & potestatem suam clariorem facit, Ego sum, dicés, resurrectio & vita. Quoniam enim mulier adhuc incredula erat, & dictũ, Resurget frater tuus, non agnoscebat, sed in nouissima resurrectione intelligebat illum resurrecturum: sciebat autem & vltimam resurrectionem futuram, & hoc quidem ex diuinis scripturis, & ex primis ex continuis Christi sermonibus de resurrectione: igitur quia adhuc mulier erat mulier, mẽtem eius excitat dominus, & quodammodo mortuam fidem eius suscitat, dicés manifestius: Tu quidem dicis quòd quæcunque petiero deum, dabit mihi: ego autem manifeste hoc tibi dico, quòd ego sum
E resurrectio & vita: & ita virtus mea loco non circũscribitur, sed tã absens quàm præsens sanare possum. Ego enim bonorum suppeditator sum, & non quasi alius det, sed ipse sum resurrectio & vita, valeoque resuscitare & viuificare. Et qui credit in me, etiã si mortuus fuerit naturali hac morte, viuet. Et omnis qui vidit, & credit in me, non morietur morte naturali: & ita ne turberis. Nam quanuis mortuus sit frater tuus, viuet. Et quid dicam de fratre tuo? Neque vos, si quidem creditis in me, moriemini, sed prævalebitis grauiori animarũ morti. Et qui à graviore liberat, multo magis liberabit fratrem tuum qui mortuus est, à minori & corporali. Interrogauit autem & mulierem num credat. At illa quanuis hæc audiuisset, attamen non intellexit quid ei dixerat dominus, præ dolore, opinor, extra mentem constituta. Nam quum ille interrogaret,
F sed aliud, aliud ista respondit. Nam ille quidem volebat, num credat quòd ipse sit resurrectio & vita, & quòd qui credit in ipsum, non moriatur in æternum siue de corporis siue de animæ morte intelligas. Nam fideles propter spem resurrectionis neque mori dicuntur. At illa quid respõdet? Ego credidi, ꝙ tu es Christus filius dei, qui in mundum veniſti. Bene quidem testata fuit, & vere: sed non interrogationi congruũ reddidit responsum: & tunc lucrata est vt vehementiam doloris mitigaret, ac luctus nimietatem prohiberet, Clàm autem vocat sororem, valde prudenter hoc faciens, propter eos qui illic aderant Iudæos. Si enim cognouissent illi quòd occultera esset Christo, abiissent, & caruissent testibus insigne miraculum. Quia aũt existimabant Mariã ad sepulchrũ lachrymatũ proficisci, propterea simul abierunt cũ ea, miraculiq; spectatores fuerunt ac testes. Quomodo autem Martha inquit ad Mariam,

Mariam, Magister vocat te: tametsi Euãgelista non assignarit quod vocarit eam dominus? hoc scilicet latenter insinuat A mandatum Marthæ à domino vt vocet sororem. vel aduentum Christi, vocis loco habebat. Dicit igitur, Vocat te magister. Quomodo enim Christo præsente nõ debebat ad illum etiã illa venire? Itaq; aduẽtũ dñi q necessario illã petebat vt occurreret ei, vocẽ dicit Euãgelista. Magister enim, inquit, adest. Istuc ipsum adesse, pro voce factum est ad te. Detrectare enim non potes quin illum præsentem & tu accedas. *Illa ut audiuit, surgit cito, & uenit ad eum. Nondum autem uenerat Iesus in castellum, sed erat in eo loco ubi occurrerat ei Martha. Iudæi ergo qui erant cum ea in domo, & consolabantur eam, quũ uidissent Mariam quod cito surrexisset, & exisset, sequuti sunt eam, dicentes, Vadit ad monumentum, ut ploret ibi. Maria ergo quum uenisset eo ubi* B *erat Iesus, uidens eum, accidit ad pedes eius, & dicit ei, Domine, si fuisses hic, non esset mortuus frater meus.* Quumprimum audiuit adesse Iesum, non segnis fuit Maria, sed surgit, & ad eum venit. Vnde manifestum quòd non præueniſſet illam Martha, neque prius, si quidem cognouisset ista Iesum venturum. Nondum autem Iesus venit in castellum. Tardius enim ibat, ne videretur ad miraculum properare, sed precibus illarum exoratus hoc facere. Et quandoquidem magnum erat futurum miraculum, & quale rarius fecit, erantque multi acquirendi per illud, propter hoc dispensat vt multi fiant miraculi testes. Dicit enim Euangelista quòd Iudæi qui erant cum illa in domo, sequuti sint illam. Maria autem maiori feruore quàm soror sua Martha accessit ad Christum. Viso enim illo, inquit, procidit ad pedes eius, non reuerita turbam, neque C suspicata adesse nonnullos qui inimico erga Christum essent animo. Ad nullum autem hominum respiciebat præsente magistro, idque vnum curabat, vt illi summum impenderet honorem, dicit enim, Domine, si fuisses hic, non fuisset mortuus frater meus. Martha autem nihil tale fecit. neque enim prorsus dicit, sed magis Christo promittente ei de fratre meliora, apparuit incredula. Tametsi & ipsa Maria adhuc imperfecta videatur, dum dicit, Si fuisses hic, non fuisset motuus frater meus: attamen Christus ad hanc non dicit quod ad sororem eius, eo quòd multa turba aderat, & non erat tempus eiusmodi verborum, sed se illi attemperat, & denudat humanam suam naturam, & humanæ naturæ proprietatem indicat Audi

Dcat. Audi enim quid dicat Euãgelista: *Iesus ergo ut uidit eam plorantem, & Iudæos qui uenerant cũ ea, plorantes, infremuit spiritu, & turbauit seipsum, & dixit, Vbi posuistis eũ? Dicũt ei, Domine, veni, & uide. Lachrymatus est Iesus. Dixerunt ergo Iudæi, Ecce quomodo amabat eum, Quidã autẽ ex ipsis dixerũt, Non poterat hic qui aperuit oculos cæci, facere ut hic non moreretur?* Ad lachrymas quidẽ natura mota est, & cohibebatur propter Marthã flentẽ, & illã, & eos qui aderant. Dñs infremit in affectionẽ spiritu, hoc est increpat per spiritũ cõfusionẽ, & cohibet illã, & sic rogat, vt non cũ vlulatu esset interrogatio. Quia enim cõtristatus fuit (homo eñ erat vere) vt credibilis esset humana natura, permisit illi proprium operari, & aspere tractat carnẽ, increpatque eã spiritus sancti virtute. Itaq; caro nõ ferẽs increpatio-

E nem, turbatur & fremit, & cum mœrore pugnat. Hæc autẽ omnia dominus naturam pati permittit, vt cõfirmet q; vere & nõ apparẽter tãtum sit homo, & vt doceat nos & terminos & modũ tristitiæ ac mœroris ponere. Nã absq; cõpassione & lachrymis esse, bestiarum est: multũ autem lachrymari, plorare & cõtristari, mulierũ. Igitur quum nostræ carnis & sanguinis particeps esset, particeps quoq; fuit humanarũ & naturalium affectionũ. Interrogat aũt, Vbi posuistis, nõ vt ignorãs: quomodo enim ignoraret, qui sciebat & mortuum quũ proculesset? verùm vult omnia ab eis discere, ne seipsum miraculo temere ingerere videatur, sed exoratus facere, quó & omnis suspicionis signa tolleret. Quia autem nulla adhuc coniectura resurrectionis Lazari ostensa erat, neque illuc putabatur ve-

F nisse vt resuscitaturus illũ, sed vt deploraturus, dicunt ei, Domine veni & vide. Maligni autem Iudæi iterum malignitatẽ contexunt, tametsi tanta calamitas ante oculos ipsorum sita erat. sed quid dicũt? Non potuit hic qui aperuit oculos cæci, facere vt hic nõ moreretur? Vellicabãt autẽ miraculũ cęci illuminati, quum deberent signũ illud admirari. Et hi à morte illius etiam illud quasi non esset factũ, calũniantur, eleuãdoque ac taxando præoccupant, non expectarunt finem rei. Ita ipsorum mẽtes corruperat inuidia. *Iesus ergo rursum fremens in semetipso, uenit ad monumẽtum. Erat aũt spelunca, & lapis impositus erat ei. Ait Iesus, Tollite lapidem. Dicit ei Martha soror eius qui mortuus fuerat, Domine, iam olet quatriduanus enim est. Dicit ei Iesus, Nonne dixi tibi quod si credideris, uisura esses gloriam dei? Sustulerunt ergo lapidem a loco ubi is mortuus fuerat positus. Iesus autem*

Absq; cõpassiõe est, bestiarum est.

attollens sursum oculos, dixit, Pater, gratias ago tibi, quoniam audisti me. Ego autem sciebam quod semper audis me, sed propter turbã quæ circunstat, dixi, ut credãt quod tu me miseris. Quare Euangelista sursum deorsumq; vertit quòd lachrymatus sit Iesus, & infremuerit passioni? Vt nos discamus quòd vere natura nostra a- A
mictus fuerit. Nam quũ super omnes Euangelistas sublimiora de domino loquatur, & magna diuitiarum eius mysteria tradat, eapropter & in corporalibus humiliora loquitur: vnde & in luctu dicit quòd valde se hominem ostẽderit, ex hoc monstrans carnis veritatẽ: vt tu discas quòd quãuis deus fuerit, fuerit & homo. Nam sicut Lucas ab agonia & guttis sanguineis & sudore, ita & hic à luctu credibile facit q; carnẽ vere gestauerit. At cuius gratia nõ superpositro lapide resuscitauit Lazarum, sed dicit, tollite lapidem? Etenim quũ mouerit mortuum corpus voce, & cõfirmatum animauerit, multo magis lapidem mouere potuisset voce. Tollite (dicit) lapidẽ, vt illi testes fiant miraculi, & ne iterum dicant sicuti de cæco: Hic est, non est hic. Nam & adesse in loco, & tollere lapidem quis manibus, sufficientia erant ad obturanda ingratorũ ora, qui testes signi facti erãt. Porro Martha male credula dixit, Iam fœtet, quatriduanus enim est. quasi ipossibile existimãs propter dierum multitudinem fratrem suscitari. ita adhuc humi reptabat. At Christus eam recordari faciens eorũ quæ ante dixerat, & ferme vt male memorem increpans, dicit, Nonne dixi tibi quòd si credideris, visura sis gloriam dei? Discipulis igitur dicebat, Propter hoc mortuus est Lazarus, vt glorificetur filius dei. Marthæ vero inquit, gloriam videbis dei, de patre dicens. Infirmitas enim audientium in causa est vt hæc variè dicantur. Nam quum Iudæi adstarent ibi, non dignum erat dicere dominum, Videbis gloriam filij dei. Alioqui visus fuisset de seipso arroganter loqui. Nunc autem de patre cœlesti dicens, sermonẽ facit modestiorẽ, minusq; repudiãdum. Quare autem præcatus est, immo præcãtis figurã suscepit, ipsum dominum dicentem audiuimus. Inquit enim, Propter circunstantem turbam dixi, vt credant quòd tu me miseris. Quod autem dicit, ita se habet, Vt ne aduersarium dei me putent, vt ne dicant, non est ex deo, vt ostendam opus hoc fieri secundum tuam voluntatem. Quod autem hoc sit, & non propter alium vsum, sed propter circunstantes videatur orare, vide orationem, Gratias ago tibi, qui audisti me. Humanitas Christi aliàs ab aliis Euãgelistis indicata. Lucæ. 22. Iohan. 19. B C

D Quis autem orauit sic vnquàm? Prius enim quàm dixisset ali quid, inquit, Audisti me. Et ita non oratio, sed figura oratio-
Oratione Christũ opus nõ habuisse. nis est, & indicium solum. Quod autem non opus habeat ora tione, manifestum est ex multis aliis, quæ absque oratione fa ciebat. Tibi dico dæmonium, egredere ab illo. &, Volo, mun
Lucæ. 4. dus esto. &, Remittãtur tibi peccata tua, quod maximum o-
Mat. 8. 9 mnium. Et, Mare sile, & quiesce. Igitur vt circunstantes cre-
Lucæ. 12. dant quòd è supernis sit, & non contrarius deo. Nam hæc fa
Mat. 8. ciens, omnibus modis ostendebat suam erga patrem gratitu-
Lucæ. 8. dinem, Et quum nihilominus dicerent, Non est ex deo, quid non dixissent si nihil tale fecisset? *Atque quum hæc dixisset, ma*
ce magna clamauit, Lazare, ueni foras. Et prodiit qui fuerat mortu⁹, manus & pedes habẽs reuinctos fasciis sepulchralibus. Et facies illius
E *sudario erat obuincta. Dicit eis Iesus, Soluite eũ, & sinite abire. Multi ergo ex Iudæis qui uenerant ad Mariam, & uiderant quæ fecisset Iesus, crediderunt in eum. Quidam autem ex ipsis abierunt ad pharisæos, & dixerunt eis quæ fecisset Iesus.* Quum gratias egisset patri dominus potius quàm orasset, vt dictum est (non enim egebat oratione, & orationis subsidio, vtpote æqualis patri potentia) clamat voce magna, vt authoritatem & potestatem habens. Nõ enim dixit, In nomine patris mei Lazare veni fo ras: neq; Resuscita eum pater, sed cum authoritate, vt dictum est, omnino ora eorum obturans qui illũ patre minorẽ dicũt. Quid enim par potestati huic fuit vnquã, dum loquitur mor-
Iohan. 6. tuo tanq; viuẽti, & dicit, Lazare veni foras? Ecce nunc opere impletũ est hoc quod dixit, Venit hora quum mortui audient
F vocem dei: & qui audierint, viuent. Nam ne quis existimet q̃ per opera Iesus ab alio acceperit operationẽ, prædicit q̃ hoc per opera
Vox Christi fuscitãtis Lazarum. mõstraturus sit. Cæterũ magna vox saluatoris quæ Lazarum suscitat, symbolũ est magnæ tubæ quæ sonatura est in cõmuni resurrectiõe. Magna autẽ voce clamauit dñs, & id propter hoc, vt obstrueret ora gẽtilium dicẽtiũ in sepulchris esse animas. Vocat enim illam vt procul absentẽ. Quẽadmodum aũt resurrectio ista particularis, ita etiã vniuersalis in momẽto & ictus oculi erit. Egressus aũt est, inquit, q̃ mortuus erat, obuinctus manus & pedes. Nõ minus enim videbatur esse mirabile vinctum egredi, q̃ ũsuscitari. Et miraculũ erat vere vinctũ mo-
ueri, cõiunctũ miraculo resurrectionis. Iubet vero illũ solui, vt prope facti & accedẽtes videãt q̃ ille ipse sit. Ire aũt illum dicit, ad fugiendã ostentationẽ. Nõ enim ducit illũ secũ, neq; iubet

iubet vt secum ambulet, vt sic sese ostentet. Facto autem mira A
culo, spectantium alij quidem crediderunt, alij autem annun ciauerunt pharisæis, nimirũ vt prophanã rem, quia ausus fue rit imperare vt effodiatur sepultus. *Congregauerunt ergo pon tifices & pharisæi concilium, ac dicebãt, Quid facimus, quia homo hic multa signa facit? Si dimiserimus eũ sic, ões credẽt in eũ, & uenient Romani, & tollent nostrũ tum locũ, tum gentem.* Obstupescendus & admirabilis erat qui tãta facit miracula. Pharisei autẽ eum magis quærebant occidere, id quod extremæ insipientiæ fue rit, quòd morti se traditurus exist imabãt eum qui mortem in aliorum vincebat corporibus: conabanturque ita gloriã eius obscurare, atque post tanta miracula purum hominem esse ar bitrabantur. Quid faciemus, dicẽtes, quia hic homo multa si-
gna facit? Et quale hoc crimen, q̃ signa facit? Oportebat er- B
go credere & admirari, & non adhuc habere pro homine pu ro. Vide autem malignitatem Iudæorum, populum cõmoue re studẽtium, quia rationem afferunt quasi populi multitudo periclitatura esset, & à Romanis perdenda ob tyrannidis su spicionem. Nam si permiserimus eum sic, turbam multam ha bebit post se, quę signorũ exhibitione sequetur, & nos omnes de tyrannide suspectos habebunt Romani, & tollent nostras ciuitates, & euertent. Hæc autẽ (vt dixi) præ malitia dicebãt. Vt enim non videantur insidiari Christo propter inuidiam, commune periculum in medium afferunt, concitantes popu- *Spũalis*
lum contra Christum, quasi perditionis author ille esset futu *textus di-*
rus. Accipe autem & aliter miraculum hoc. Est enim mens no *scussio.*
stra amica Christo: sæpe autẽ ab humana vincitur natura, & C
incidit in peccatũ, & moritur morte animæ miserabili, digna cui misereaẽ Christus. Amic⁹ enim est ei quę est mortua. So-
rores igitur & cognatæ mentis mortuę, caro vt Martha (crassior eñ & corpulẽtior est Martha) aïa aũt vt Maria (quę ma-
gis pia & honesta) accedãt ad Christũ, & procidãt, habentes & cõfessiõis cogitatiões, quæ vt Iudęi illã sequãtur. Iudas eñ *Iudas.*
confessio dicitur. Et omnino dñs vbi adstiterit ad sepulchrũ, & excitatẽ quasi lapidẽ quendã iacentẽ super sepulchrũ, tol-
li iusserit, in memoriam reducendo futura & bona & suppli-
cia, clamaueritq; magna voce turbæ cuãgelicæ, Lazare veni foras ex sepulchro: ne si sepultus in tẽporalibus distractioni-
bus & affectionib⁹: sicut & discipulis dicebat, Nõ estis ex mũ *Iohã. 15.*
do, sed ego vos elegi de mundo. Et iterũ Paulus, Et nos exea- *Heb. 13.*

Dmus ad eũ extra castra, hoc est mũdum. Atq; ita excitat à peccato mortuum. corruptæ enim fuerunt malitia cicatrices, sed quæ propter hoc fœtebant. Idcirco quatriduanus mortuus erat quatuor diurnis & lucidis virtutibus priuatus, & ad illas immobilis & ociosus existẽs. Verũtamẽ quãuis & immobilis fuerit, manusq; ac pedes vĩctus, ac propriorũ peccatorũ catenis cõstrictus, & ad õne op⁹ bonũ inutilis declaratus, quãuis etiam faciẽ sudario obtectus, ita vt nihil diuinũ videre queat à carnali velamẽto impeditus, & in summa pessimè affectus, & secundũ virtutẽ practicã, quæ per manus & pedes: & secũdum contẽplatiuam, quæ per contectam faciem significatur: quanuis inquam sic misere habeat, audiat tamen, Soluite illũ, boni & cooperarii salutis angeli vel sacerdotes, & remissionẽ ei date peccatorum, ita vt ire ac moueri possit ad operandum bonum. Quidam autem per Marthã quidem intellexerũt synagogam Iudæorum: Mariam vero, ecclesiam ex Gentibus. Et synagoga quidem Iudęorum turbatur circa plurima (multa enim sunt mãdata legis, & operatu difficillima) at ecclesia ex Gẽtibus nõ multis opus habet mãdatis, sed paucis, in quibus tota lex & prophetę pẽdent, quę de charitate posita sunt. Per fratrẽ aũt illarũ, qui ex mortuis surrexit, animas quę propter peccatũ ĩ infernũ descẽdunt, iuxta illud, Cõuertãtur peccatores qui in infernũ. Illas eñ animas resuscitat dñs. *Vnus autẽ ex ipsis Caiphas, quã esset põtifex anni illius, dixit eis, Vos nescitis quicq̃ nec perpẽditis quòd expedit nobis ut un⁹ homo moriatur pro populo, ac nõ tota gẽs pereat. Hoc aũt a semetipso nõ dixit, sed quã esset põtifex ãni illius, uaticinatus est quòd Iesus moriturus esset pro gẽte, & nõ tantũ pro gẽte, sed ut filios dei qui erãt dispersi, cõgregaret in unum. Ab illo ergo die cousultabant inuicem ut interficerent eum.* Cũ aliis apud Iudæos & pontificatus dignitas erat corrupta, simulac venalitii facti fuerunt principes, ne vltrà per omne tempus vitæ vnus, sed duntaxat in annum vnum sacerdotio fungeretur. Et quanuis ita corrupta foret dignitas, adhuc tamen aderat spiritus sanctus operans in his qui vncti erant. Postquam autem manus iniecerunt in Iesum, tunc omnino gratia dereliquit illos, & trãsiit ad apostolos. Igitur alij quidem in cœtu concilij mortem Christi meditabantur, pontifex autem ita erat sanguinarius vt & nudo (quod aiunt) capite, contra Christum impudẽtissime sententiã ferret. Immo & alios quidem reprehendit, quòd non intelligerent quod oportebat,

Angeli et sacerdotes cooparii Christi

Psal. 9.

Caiphas sanguinarius.

oportebat, & ignaui essent in dispiciendo quid ad rem conducat. Nam vos, inquit, nescitis quicquam. Desides, inquit, estis ad intelligendum, & non cogitatis quòd expediat vnum mori, & saluari omnem populum. Hoc autem ipse quidem siniſtro animo dixit. Veruntamen gratia spiritus ore illius vsa est ad prædicendum futura, tametsi pollutum cor eius non attigerit. Vide igitur quanta potentia spiritus. Fecit enim vt à mala mente procederent verba mirabilem habentia prophetiam. Nam mortuo Christo, omnes qui crediderunt ex Gente, à magno & æterno supplicio liberati fuerunt. Et non pro gente solum Iudaica mortuus est, sed & vt alij filij dei, hoc est gentes, in vnum congregarentur. Filios autem dei nominat gentes, quemadmodum & alio loco inquit, Et alias oues habeo: quas postea vocat, vel secundum quòd omnium pater est, creando nos generans, vel secundum quòd decorauit nos ad imaginem & similitudinem propriam condens. Igitur sicut & in Actis Paulus ad Atheniẽses concionans inquit, Genus igitur quum simus dei. itaque quia homo animal est principale, & secundum hoc assimilatum deo, filius dei dicitur omnis. Proinde quum dispersos nos variis modis sathanas à deo & ab inuicem diuulsit, vt vnusquisq; sequiret contra proximum propter diuitiarũ amorem, & vanam gloriam: Christus ita in vnam nos collegit ecclesiam, & sub vnum coegit iugum tam eos qui prope, quàm eos qui longe erant, vnum corpus faciens, vt is qui Romæ habitet, eum qui in India est, suum membrum esse credat, & omnium vnum caput fateatur esse Christum. Et ab illo die consultarunt vt interficerent Iesum. Manifestum quòd ab illo die sententiam confirmarunt: & antea quidem eædem eius meditabantur, sed remissius, & quæstio magis erat quàm sententia, nunc autem postremum iudicium, & firma sententia. Prius enim, inquit, quærebant occidere illum. Et ipse quoque eos arguens inquit, Quid me quæritis occidere? Considera igitur pontificalis dignitatis virtutem, quomodo plena sit gratia spiritus, tametsi indigni sint qui illam gerant. Et honora sacerdotes dignè propter gratiam in eis, non propter eorum voluntatem. Igitur non solus Caiphas prophetat, sed & alij multi indigni futura dixerunt, Pharao de fertilitate ac sterilitate, Nabuchodonosor de regnis & Christo, & Balaam de Christo. Non autem cõtinuo si quis

Honorãdi sacerdotes bb græ mali.

Gen. 41

Daniel. 2

Num. 24

D si quis prophetat, propheta dicitur, sed si quis propheta, ille
Danie.2. & prophetat: sicut neque omnis qui medicinam parat, medi
Nu.24. cus: neque iustus, iustum quiddam faciēs, sed qui iuste facit,
iuxta dictum illud, Iuste quod iustum est persequere. Prophe
Deut.10. tat & Caiphas, sed non prophetica mente, & propterea non
propheta. *Iesus ergo iam non propalam ambulabat inter Iudæos, sed abiit in regionē iuxta desertum, in ciuitatē quæ dicitur Ephræm, & ibi uersabatur cum discipulis suis. Instabat autem pascha Iudæorum, & ascenderunt multi Hierusalem è regione ante pascha, ut purificarent se. Quærebant ergo Iesum, & colloquebantur inter sese in templo stantes, Quid uidetur uobis quòd non uenit ad diem festū? Dederant autem pontifices & pharisæi præceptum, ut si quis cognouisset ubi esset, indicaret, ut comprehenderent eum.* In condem-
E nationem Iudæorum secedit dominus: interim & nos de-
Periculis nemo se temere ingerat.
cens, ne nos temere periculis ingeramus etiam pro pietate: sed stemus quidē fortiter deprehensi. non deprehensi autem ne in voluntarium periculum propter incertum euentum ir-
ruamus. Vide autem stultam Iudæorum sententiam. neque tempore festiuitatis à cæde abstinent, sed cædem committere consultant. Et ascenderunt vt purificarentur. Qui peccarant vel sponte, vel inuiti, non agebant pascha, nisi prius purificati essent, iuxta consuetudinem loci & ieiunantes, & rasi, & deputata quædam sacrificia offerentes. Illi igitur optimi insidiabantur domino, & dicebant. Quid videtur vobis quòd non veniat ad festum? Hoc est, Necessario aderit: & si nihil aliud, tempus coget illum illaqueari. Quum ma-
F gis oportebat condemnatos propter festiuitatem absoluere, tunc absque causa insidiantur domino. Et si quidem priuati hæc soli fecissent, visum fuisset imperitiæ dandum: nunc autem pharisæi præcipiunt vt prodatur & cōprehendatur. Recte igitur abscedit ab illis. Nam verbum dei prius quidem libere ambulabat in Iudæis. quum per prophetas annunciare-
Esa.54 tur: nunc autem non vltrà, sed secedit in solitudinem, Gentium ecclesiam, de qua dictum est, Filij desertæ plures, q̄ ejus quæ habet virū. Porrò prope Ephræm erat solitudo illa. Ephræm autem dicitur fertilitas, Frater hic posterior erat Ma-
Exodi.4. nasse, qui natu maior erat. Manasse vero interpretatur obli-
Hier.31. uio. Itaque Iudæorum populus, quum maior natu, filius dei. Filius enim meus, inquit, primogenitus Israel. sed venit in obliuionem coram deo. Ephræm autem, hoc est fertilitatem ex gen-

ex gentibus, secūdum filium facit dominus per euangelicum A verbum, derelicta Iudæa.

CAPVT XII.

Esus ergo ante sex dies paschæ uenit Bethaniam, ubi Matt.24
I *Lazarus fuerat mortuus, quem suscitauit à mortuis.* Mar.14
Fecerunt autem ei cœnam ibi, & Martha ministrabat, Lazarus uero unus erat de numero discumbentium cum eo. Maria ergo accepit librā unguenti nardi pistícæ pretiosæ, & unxit pedes Iesu, & extersit pedes eius capillis suis. Domus autem impleta est ex odore unguenti. Decima quidem mensis accipiunt ouem immolandam in pascha, & ex eo tempore requirere incipiunt quæ necessaria ad festum. B
Denique & cœna quę ante sex dies, quæ est nona mensis, lau- Exodi. 12
tius epulantur, & initia festiuitatis illo die faciūt. Ideo & Iesus simul cœnauit in Bethaniam veniens. Ostendere autem volens Euangelista veræ resurrectionis Lazari signum, dicit, Lazarus autem vnus erat recumbentium. Nō enim vt apparuit, statim mortuus est, sed mansit multo tempore, solita faciens, comedens ac bibens, atq; alia agens. Dicendo autem quod Martha ministrarit, significauit q̄ in domo eius cœna fuerit. Obserua autem fidem mulieris, quomodo non permiserit ancillis ministerium, sed per seipsam ministret. Et Pau- 1.Tim.5
lus de muliere vidua dicit, quæ sanctorum pedes lauerit. Igi-
tur ipsa omnibus ministrat: Maria autem soli Christo hono- C
rem impendit, quoniam eum non accedebat vt hominem, sed vt deum. Nam vnguentum propterea effudit, & capillis capitis terlit, quod nō haberet opinionem de illo, qualem multi, tanquam de puro homine, sed vt domino & deo. Assumitur Expositio
autem Maria in anagogica expositione ad deitatem patris & anagogi-
domini omnium. Maria enim domina interpretatur. Igitur ca.
domina omnium deitas patris vnxit pedes Iesu, carnem dico verbi quæ in nouissimis, vnguento spiritus, sicut & Dauid di Psal.44.
cit, Propterea vnxit te deus tuus oleo exultationis. Et ma- Actu.2
gnus ille Petrus, Cognoscat omnis domus Israel, quia dominum & Christum illum deus fecit, hunc Iesum quem vos crucifixistis. Nam caro à verbo assumpta, diuino spiritu, qui accessit ad vterum virginis, vncta est, & facta id quod verbum, hoc est deus: impleuitq; mundum sua fragrantia, sicut & vnguentum

D guentum Mariæ domum omnem bono odore repleuit. Qui autem capilli quibus exterſit pedes? Vel certe qui ornant caput dei,& principalem eius ſubſtãtiam,ſancti. Hi enim quia ſunt in gloria dei,mundus & ornatus eius vtiq; dicũtur:quia & participes facti ſunt vnctionis carnis domini,quos & Da-

2.Cor.1 uid participes vocat, & Paulus quoque ad Corinthios dicit,

Qui Chriſti dicãtur Qui cõfirmat nos vobiſcum in Chriſto,& vnxit nos deus. Et alio loco,Chriſtos ſcimus dici eos, qui ſecundum Chriſtum vixerunt. Igitur per capillos Chriſtiani intelliguntur, qui pedes exterſerunt Ieſu , & participes facti ſunt diuinæ vnctionis . Mortuum quiddam capilli ſunt , mortui ſunt & hi qui

Galat.5. Chriſti. Carnem enim ſuam crucifixerunt , & mortificarunt membra quæ ſuper terram:mundóque mortui ſunt. Ornant

E caput capilli , & gloria ſunt illius. Gloria dei ſunt & ſancti

Matth.5 quorũ lux coram hominibus fulget , & glorificatur propter eos pater. Illi & edunt ac bibunt in gloriam dei,& in membris glorificant eum. Et tu quoque quia mentem tuam tanquam alterũ Lazarum reſuſcitauit Ieſus , & ſuſcipis illum in domum animæ,& conuiuium habet cum eo mens quæ reſurrexit: vnge pedes domini ante ſex dies paſchæ,priuſquã veniat paſcha futuri ſeculi,quandiu in mundo hoc verſaris,qui in ſex diebus eſt conditus. Pedes Chriſti,apoſtolus & Euangelium. Affer igitur vnguentum variarum virtutum,quarum optima eſt tanq̃ nardus,feruida fides,in vnum collectis affectionibus. Niſi enim feruidam & ſtudioſam virtutibuſq; prę ditam habitudinem erga mandata oſtenderis, mortuiſq; tuis membris quaſi capillis exterſeris,& niſi illum receperis, non

F poteris domum tuam benedictione replere. Nam pedes domini, minimi fratres,per quos vadit Chriſtus ad vniuſcuiuſque ianuam quærens quę vtilia ſint : quos vnge eleemoſynæ vnguento. Atq; multi quidem miſerentur ad oſtentationem:

Matth. 6 ideo nullam in ſe vtiliratem recipiũt. Receperunt enim mercedem in hac vita. At tu exterge capillis capitis , vtilitatẽ in anima tua accipe,in principali parte lucrum eleemoſynæ cõ grega:& ſi quid mortuum habes , & inanimatum, ſicut ſunt

Danie. 4 capilli , in hoc bonum vnguentum intingito. Peccata enim tua,inquit,eleemoſynis dele. *Dicit ergo unus ex diſcipulis eius, Iudas Simonis Iſcariotes, qui erat eã proditurus: Quare hoc unguentum non uenit trecentis denariis, & datum eſt egenis? Dixit autem hoc non quia pauperes illi curæ eſſent , ſed quia fur erat, ac marſupium*

pium habebat , eaque quæ mittebantur, portabat. Dixit ergo Ieſus, A *Sine illam,in diem ſepulturæ meæ ſeruauit iſtud. Pauperes enim ſem per habetis uobiſcum : me uero non ſemper habetis.* Iudas quum eſſet auarus, reprehendit honoris modum. Quare enim non obtuliſti pecuniam, inquit, vt poſſem ſcilicet furari, ſed vnguentum? Quomodo igitur alius Euangeliſta dicit quòd o- Matt. 26 mnes diſcipuli hoc dixerint? Dicendum igitur quòd omnes quidem dixerint,ſed non tali mente alij , quali ille. Non reprehendit autem eum dominus,quanuis ſciret furaci animo hoc illũ dixiſſe(nolebat enim illũ confundere,docens & nos longanimes debere eſſe erga tales) ſed occulte opprobrat ei proditionem,tametſi propter auaritiam traditurus eſſet eum in mortẽ. Ideo & ſepulturæ meminit, perſtringẽs inſipientiã eius,ſi quo pacto corrigatur. Et quod ſubditur , talẽ quendã B ſenſum habet,Pauperes enim,inquit,ſemper habetis vobiſcũ, me autem nõ ſemper habetis, eo q̃ breui abiturus ſum,te mihi mortẽ machinante. Igitur ſi oneroſus tibi ſum,& moleſtus ille in me honor,expecta pauliſper,& eris liber à me:& tunc ſcies nũ propter pauperes opus habeas vnguenti venditione. Quare autem,ſi quidem auarus erat & fur, pecuniarũ diſpenſationẽ ei permiſit dominus? Propter iſtucipſum q̃ fur erat, vt omnem ei occaſionẽ auferret. Non enim poterat dicere q̃ propter pecuniarum amorem eum prodiderit. Nam ſatis cõſolationis ex marſupio habebat,& neq; marſupium gerẽs fidelis erat. Portabat enim, hoc eſt furabatur,quę mittebãtur. ſacrilegus erat,in ſuum vſum rapiens ea quæ in diuinum dabantur. Audiant ſacrilegi quarum partium ſint. Et caput ma C litiæ eſt,q̃ poſtea vẽdidit dominũ. Vides quò ferat auaritia? Ad proditionẽ. Bene igitur Paulus radicẽ omniũ malorũ hãc 1.Tim.6 vocauit,vtpote quę prodiderit dominum, & quotidie hoc fa Radixom ciat. Nonnulli aiunt ideo creditam Iudæ pecuniarũ diſpenſa niũ malotionem,ceu minorẽ aliis. Nam pecuniis miniſtrare minus eſt rum auari q̃ doctrinæ:ſicut & in Actis dicũt Apoſtoli,Non licet nobis tia. relicto ſermone miniſtrare menſis. *Cognouit ergo turba multa* Actuũ. 6 *ex Iudæis quod eſſet illic: & uenerunt non propter Ieſum tãtum, ſed ut Lazarum quoque uiderent,quem ſuſcitauerat à mortuis. Consultabant autem principes ſacerdotum ut & Lazarum interficerent,quia multi propter illum abibant ex Iudæis, & credebant in Ieſum.* Beneuoli fuerunt hi qui ad Ieſum venerunt,& nõ ſicut alij,malenoli & inſani. Venerunt enim, inquit, non propter Ieſum,

ſed

D sed vt & Lazarū viderent. Nam quum reuera maximum miraculum esset, multi cupiebāt eius qui surrexerat spectatores fieri: fortassis expectantes audire a Lazaro de iis quæ in inferno. Pharisæi autem tam inhumani erant, vt non solum Iesum, sed & Lazarum occidere cuperent, eo quod multis author salutis fieret, & miraculo suo ad fidem simpliciores adduceret. Ita apud illos crimen erat si cui benefieret: imo hoc male habebat eos, quod instante die festo omnes ad Bethaniam currerent, fierētque auditores miraculi, & spectatores eius qui resurrexerat. *Postero die turba multa quæ uenerat ad*

Mat. 23. *diem festum, quum audissent quod ueniret Iesus Hierosolymam, acce-*
Mar. 14. *perunt ramos palmarum, & præcesserunt obuiam ei, & clamabant,*
Luc. 19. *Hos anna, benedictus qui uenit in nomine domini rex Israel.* Quū

E secessisset paululum in solitudinem domin⁹, vt restringueret furorem homicidarum, iterum libere accedit, & iterum comparet. Instabat enim nunc tempus passionis, & non vltra oportebat eum latere, sed dare se pro salute mundi. Vide autē consequentiam passionis. Suscitauit Lazarum, miraculo hoc maximo omnium ad finē reseruato: eapropter multi cōfluebant & credebant: credentibus multis maior nascebatur inuidia: inuidiam autē secutę sunt insidiæ & mors. dicit enim, Quum audissent turbæ quod veniret Iesus, occurrerunt ei cū gloria, propter miraculum Lazari maiorem illi impendentes honorem, quam homini puro debeatur. Non enim vltra vt prophetam habebant illum. Quem enim prophetarum sic venerati sunt olim vnquam? Vnde & dicebāt, Hos anna, be-

F nedictus qui venit in nomine domini. Ex his autem verbis colligimus primum quidem quod deus sit. Nam hos anna interpretatur, salua obsecro: sicut & in centesimoseptimo psal-

Hieronym⁹ è 117 sumptum indicat.

mo a LXX in Græcū versum est, vbi Hebraice habet, Hos anna. Græcè dicitur, O domine, salua obsecro, Saluare obsecro. Saluare autem solius dei est, & ad ipsum dictum est, Salua nos domine deus noster. Et ex omnibus locis collegerit quis quod salutem soli deo scriptura tribuat. Igitur primum quidem hoc ostendūt, quod dicta Dauid de Christo, docēt quod deus sit, deinde quod & proprie deus. Nam qui venit, inquit, non qui ducitur. nam hoc seruitutis est, illud autē protestatis. Dicendo vero, in nomine domini, istucipsum docet, quod ipse verus sit deus. non enim dicit eum venisse nomine serui, sed domini. Et insuper asserunt quod non sit aduersarius

rius deo, sed in nomine patris venerit, sicut & ipse dominus A
inquit, Ego veni in nomine patris mei: alius autem veniet in Ioh. 5.
nomine suo. Porro regem Israel appellauerunt eum, fortassis sensibile quoddam regnū imaginantes. expectabāt enim vt surgeret rex maior supra quam fert humana natura, qui liberaret eos a Romanorum imperio. *Nactus autem Iesus asellam, sedit super eam: sicut scriptū est, Noli timere filia sion, ecce rex tuus uenit sedens super pullum asinæ. Hæc autem non cognouerunt discipuli eius primum: sed quando glorificatus est Iesus, tunc recordati sunt quod hæc essent scripta de eo, & quod hæc fecissent ei.* Quo modo alii quidem Euangelistæ dominum dicunt ad discipulos dixisse, Soluite, & adducite mihi: Iohannes autem hic nihil tale dicit, sed tantum inquit, Nactus Iesus asellam. & cur hoc? Nunquid inter se dissident? Cæterum quod illi dixerūt B
sursus, hic quodam compendio dixit. asellam enim a discipulis & adductam inuenit, & sedit super eam, & propterea etiā prophetiā impleuit Zacharię, qui dixit, Ne timeas filia Siō, ecce rex tuus venit tibi sedēs super pullum asinæ. Quia enim vt in plurimum reges Hierusalem iniusti & auari fuerunt, dicit propheta, Ne timeas Syon, nam rex de quo prædico tibi, non talis est, sed mitis & modestus, & nullam præ se ferens arrogantiam: idque ostenditur ex eo quod insidens asino vehiat. Non enim exercitum post se trahēs ingressus est, sed asino vectus. Erat & futuri symbolum quod ipse sederit sup asi na. Immūdum enim animal hoc in lege, symbolum erat immundi Gentilium populi, super quo insedit dei verbum Iesus, subiiciēs indomitum & ineruditum illum quasi pullum, nouum dico populum: & adduxit in Hierusalem verā, quum C
factus esset subditus ei. An non & eos qui ex Gentibus, congregauit in cœlum dominus, factos sibi in populum, & obedientes eius prædicationi? Declarabant autē & palmæ, quod fortis quidam, & quod victor fuerit mortis, resuscitato Lazaro. Palma enim in certaminibus datur victoribus. Fortassis autem significabant eum qui laudabatur, cœlestem esse, & è summis venisse. Sola enim aliarum arborū erigit se in ipsum cœlum, vt sic dicam. In summitate autē folia habet, alba germina in folio ferens. Porro in trunco & mediis vsque ad fastigium aspera est, & vix ascensilis: in ramis autem virgas erectas promittēs. Ita & qui ad cognitionem verbi & filii dei properat, asperam quidem illam inueniet, ambulās per labo-

Asini symbolū in lege.

Palma ui floribꝰ trā buta.

res

D res virtutis. Veniens autem ad summitatem sciẽtiæ, assequẽ-
tur fulgidissimum lumen Theologiæ, & reuelationem inui-
sibilium & ineffabilium, quasi candidissima palmarum ger-
mina. Cæterum admirare hic euangelistã quomodo nõ eru-
bescat, sed inuulget primum Apostolorum ignorantiã. Hæc
enim, inquit, non cognouerunt discipuli eius primũ, sed quã
do Iesus glorificatus est. Gloriam autem dicit ascensionem
post crucem & passionem. Tunc enim cognouerunt in aduẽ
tu spiritus, quod de illo essent scripta. Nam fortassis sciuerũt
quod fuerint scripta: quod autem de Iesu, ignorauerunt: id-
que vtiliter, alioqui scandalizati fuissent quum crucifigere-
tur, si quidẽ rex a scriptura annunciatus fuisset talia patiens.

E *Testabatur igitur turba quæ erat cum eo quando Lazarum voca-
uit de monumento, & suscitauit eum a mortuis. Propterea & obuiam
uenit ei turba, quod audierant eum edidisse hoc signum. Pharisæi
ergo dixerunt inter se, Videtis quod nihil proficitis, ecce mundus
post eum abiit.* Turba, inquit, quæ viderat miraculum de
Lazaro, ideo & occurrerunt ei cum gloria hi qui audierant
hoc factum signum, scilicet credentes. Neque enim nisi ere-
didissent, ita repente inde abiissent. Pharisæi autem dicẽtes,
Videtis quod non proficitis quicquam, non ex malitia hæc
loquuntur, non enim fuerunt ex his qui mortem meditati e-
rant Iesu, sed beneuoli quidem esse videntur, sed nondum li-
bere loqui audentes, eo quod non audebãt manifeste resiste
re his qui contra dominum sæuiebãt: & per occasionem ten
tant reprimere illos. Quæ vestra vtilitas ex multis cõtra ho-
minem hunc insidiis? Quantum enim insidiamini, tantũ hic

F crescit, & augetur gloria eius. Nam mundus, hoc est, omnis
multitudo, post eum vadit: atque ita quia nihil efficitis, ces-
sate ab insidiis, vt ne frustra iniustitiam patretis.

*Erant autem quidam Græci ex his qui ascenderant ut adorarent in
festo. Hi ergo accesserunt ad Philippum, qui erat a Bethsaida Gali-
lææ, & rogabant eum dicentes, Domine, uolumus Iesum uidere. Ve
nit Philippus, & dicit Andreæ: Andreas rursum & Philippus dicunt
Iesu. Iesus autem respondit eis, dicens, Venit hora ut glorificetur fi-
lius hominis. Amen amen dico uobis, nisi granum frumenti decidẽs in
terram mortuum fuerit, ipsum solum manet: si uero mortuum fuerit,
multum fructum affert.* Propter pulchritudinem templi, & ea
Proselyti quæ de Iudæis dicebantur, multi etiam Græcorum ascende-
qui. runt adoraturi. Hi autem prope fuerũt, eo quod & proselyti

fiebant, hoc est, accesserunt ad Iudaismum. Igitur fama com A
municata de Iesu, accedunt ad Philippum, & rogauerunt eũ
vt viderent Iesum, hoc est, petiuerunt. At ille (sed vide mode
stiam, & bonum ordinem) Andreæ dicit, tanquam ei qui an-
te se erat: & ille non arrogat sibi suggestionem, non enim in
authoritate erat, sed simul accipit & Philippum, & ita fiden
ter domino referunt. Tãtus ordo, amorque mutuus inter eos
erat. Quid igitur dominus? quum discipulis interdixisset ne
in viam gentium abirent, videretque gentes se iam accedere *Mat. 10.*
(Græci enim qui volebant eum videre, omnino Gentiles e- *Luc. 10.*
rant: Iudæos autem sciebat sibi insidiari) Tẽpus, inquit, nũc
est accedendi ad passionem. Venit enim, inquit, hora crucis,
vt glorificetur filius hominis. Nam quid opus est Gẽtes quę B
nos accedunt, nõ suscipere, & accurrere ad Iudæos, qui odi-
unt & persequuntur? Igitur quia ex Gẽtibus veniunt ad nos,
nunc est tempus vt crucifigar. Igitur permittam Iudæis vt
insidiandi finem faciant, & permittam eis vt crucifigãt me,
vt certe nullam habeant excusationem posthac, quum iuste
reliquero eos vt crucifixores & interfectores meos, & contu
lero me ad gentes, quæ nunc venire inceperunt ad doctrinã
meam. Nam valde iniustum est nihil dari Gentibus, quæ ver
bum ac salutem sitiunt: Iudæis autem qui respuunt sibi data,
& insidiantibus benefactori, luxum suppeditare. Insuper ne
scandalizentur discipuli quod quando & gẽtes accedere in-
ceperunt, tunc moriatur, dicit quod suum mori, fidem gẽtiũ
magis auctum sit. Nam sicut granum frumenti quum semi
naueris, moritur, & tunc multum fructum affert: ita vtiq; & C
mea mors magnum fructum in fide gentium apportat: & ita
nullus scãdalizetur quod adductio gentium per mortẽ meã
prohibeatur, sed ab exemplo grani credat casum in morte
mea, incrementum eorum qui crediderint, allaturum. Nam
si hoc in grano fit, multo magis in me. Quum enim mortuus
fuero, & resurrexero, multo magis ostendam virtutem meã.
quum enim resurrexero, omnes credent mihi vt deo.

*Qui amat animam suam, perdet eam: & qui odit animam suam in
hoc mundo, in uitam æternam custodiet eam. Si quis mihi ministrat,
me sequatur: & ubi sum ego, illic & minister meus erit. Si quis mihi
ministrauerit, honorificabit eum pater.* Quoniã ppe erat passio
ni dominus, & sciebat discipulos mœrore plenos fore: ideo
dicit p vsqueadeo non oportet vos in mea morte mœrere,

vt etiam

D vt etiam vos quoque nisi moriamini, nullum lucrum habebi
tis. Et in summa, omnis homo qui præsentem vitam diligit,
& animam suam amat, hoc est, sua desideria absurda facit, &
permittit ei quod non oportet, nec contenit mortem, perdit
eam: qui autem odit illam, hoc est, qui non concedit ei, neq;
ab illa flectitur, custodit illam in vitam æternam. Volens au
tem ostendere magnam auersationem quę habenda est erga
concupiscentias animæ, dixit, qui odit. Etenim non sustine-
mus vt videamus faciem vel audiamus vocem eorũ qui odio
habẽtur. Igitur sic oportet esse affectos in absurdos animæ
appetitus, vt extremo odio illos habeamus. Quod aũt dicit,
qui odio habet animam suam in hoc mundo, declarat tem-
E poralem rem esse. Nã quia videtur crudele præceptũ & gra-
ue, mitigat illud per hoc quod adiicit, in mũdo hoc. Nõ eũ,
inquit, in immẽsum tempus iubeo haberi odio animã, sed in
hoc transitorio mundo auersari eam quæ tibi tã absurda im-
perat. Subdit autem & lucrum, dicens, In æternam vitam cu
stodiet eam. Odio quidem habes ad tempus, in secula aute
seruas viuentem diuinam vitam. Quum aute adhortatur eos
magis ad contẽptum præsentis vitæ, & contra mortem ani-
mat, dicit, Qui mihi ministrat, me sequatur: ita promptus sit
ad mortem, vt ego. Imitationem autem hic per opera dicit.
Deinde & consolatio sequtur, Vbi ego sum, & minister meus
erit. Vbi autem Christus? In cœlis: & ita qui per morte eum
sequitur, & non adhæserit huic mũdo, illic erit in cœlis. Op
ponuntur enim inter se sursum & deorsum. Qui diligit infra
F esse, sursum non erit: qui autem fugit quæ infrã sunt & mun-
dum, sursum & in cœlis erit. Nam si quis mihi ministraueri
inquit, honorabit eum pater. Non dixit, ego honorabo eum,
sed pater: commendans per hoc quod verus filius sit. Pater
Exhorta- enim honore prosequetur talem, vt ministrum veri filii. Præ
tio. terea per hoc docet quod non sit contrarius deo. Deus enim
& pater non cohonestaret eum qui sibi aduersatur. Igitur ne
amemus animam nostram, vt seruemus eam a periculis pro
veritate, vt nolimus affligi pro bono: sed si quidem ministri
Christi sumus, exponamus eam periculis pro veritate. Et eri
mus omnino vbi nunc est Christus. Non de diuinis loquor
dignitatibus, nam ille natura est deus, sed in quibus huma-
na natura ornari potest, vt ille deus natura sit, nos dii gra-
tia & adoptione. *Nunc anima mea turbata est. Et quid dicam? Pa*

ter, serua me ex hac hora, sed propterea ueni in horam hanc. Pater, A
illustra nomen tuum. Venit ergo uox de cœlo: Et illustraui, & rursus
illustrabo? Quid est quod dicit? Videtur enim sibiipsi cõtra
ria loqui. Nam qui superius videtur admonere vt exercea-
mur & parati simus ad mortem, & odio habeamus animam,
hic nunc turbatur, inquit, moriturus: quod non est exhortan
tis ad mortem, sed auertentis. At si recte consideraueris, in-
uenies quod turbari ipsum, adhortatio sit ad contẽptũ mor-
tis. Vt enim ne quis possit dicere quod ipse extra humanas
passiones constitutus, facile de morte philosophetur, & ipse
extra pericula alios admoneat: ostendit quod & ipse ab hu-
manis affectibus tentatus sit, & nostræ naturæ fuerit par
ticeps, quãuis absque peccato. Idcirco quãuis mœreat & tur B
betur vt homo, qui natura vitæ amans est, non tamen mortẽ
deuitat. Docet autem per hæc nos, vt nos etiam si turbemur
& mœreamus, non fugiamus mortẽ: quia & ego, inquit, quũ
turber (homo enim vere sum, & permitto naturæ vt sua ostẽ-
dat) attamen non dico ad patrem vt saluet me ex hora hac.
Sed quid dico? Illustra tuum nomen, hoc est, probetur tibi vt
ego suscipiam crucem & periculum pro salute omnium. Vi-
de autem quod gloriã dei nominauit mori pro veritate. ideo *Mori pro*
& pater, Et illustraui, inquit, & iterũ illustrabo. Nam & mi- *ueritate,*
raculis quæ ante crucem, quæ & in meo nomine perficiebas, *gloria dei*
illustraui: & iterum factis per te miraculis in ipsa cruce illu
strabo, & post sepulturam quum resuscitauero te, & spiritum
misero, magis glorioſum & meum nomen & te constituam. C
Sunt autem qui intelligunt hoc dictum. Nunc cor meum tur
batum est: non quod dominus timeat mortem secundum hu
manam naturam, sed præuideat eiectionem generationis Iu
dæorum exasperatricis, & dolens ac parcens eis turbatur pro
pter eos, & misericors doloré in se accipit. Neq; enim dicã,
quod mortem timeat. Non enim ignorabat quam ob causam
ad nos profectus esset, sicut & ipse dicit, Propter hoc veni in
horam hanc. Alioqui quomodo adhortatus fuisset alios, Ne
timeatis eos qui occidunt corpus? *Turba ergo quæ stabat &*
audierat, dicebat tonitruum esse factum: alii dicebant, Angelus ei lo
quutus est. Respondit Iesus, & dixit, Non propter me hæc uox Mat. 10.
uenit, sed propter uos. Nunc iudicium est mundi huius: nunc prin-
ceps mundi huius eiicietur foras. Et ego si exaltatus fuero a terra,
omnes trahã ad meipsum. Hoc autem dicebat significans qua morte

D *esset morituras.* Plures quum crassiores essent & imperitiores, putauerunt tonitruum esse vocem, quanuis articulata vox esset, & cognoscibilis. Statim enim obliti erant verborum vocis, & solum eius sonum tenebant. Alii autem & verba vocis tenebant, quæ dicebat, illustraui, & iterum illustrabo. Non intelligentes autem quis verborum sensus, ab angelo dicta esse putabant, & ideo intellectu difficilia, vt pote ab angelo dicta. Iesus autem, Non propter me, inquit, facta est hæc vox, sed propter vos. Equidem non opus habeo vt discam quod illustrauerit pater, iterumque illustraturus sit nomen suum: vos autem opus habetis, vt dicatis quod non sim aduersarius deo, sed in gloriam nomi-
E nis dei. Nam si per me nomen dei illustrandum, quomodo sum aduersarius dei? Propter vos igitur facta est vox, vt sciatis quod in gloriam sim dei. Quanuis autem scire non possitis, saltem interrogate, & discite quod ignoratis. Dicendo autem, Nunc est iudicium mundi huius, videtur quidem superioribus male cohærere. Qualem enim consequentiam habet hoc ad illud quod dictum est, Et illustraui, & iterum illustrabo? Omnino autem recte sequitur. Nam quia superius dixerat pater, Illustrabo, ostendit nobis dominus modum illustrationis. Et quis ille? Vt eiiciatur quidem foras mundi dominus, & vincatur: iudicetur autem mundus, hoc est, de eo vltio sumatur. Quod autem dicit, hunc sensum habet. Nunc iudicium & vltio mundi fit. Quia enim diabolus mundum morti subiecit, peccato omnibus homi-
F nibus obnoxiis factis: ad me, inquit, quum venerit, & peccatum in me non inuenerit, morti autem ex æquo subiacere, condemnabitur a me, & sic ego vltionem de mundo feram. Esto enim quod aliis mortem propter peccatum attulerit: in me quid tale videt quod in reliquis, vt occidat? Igitur mundi iudicium, hoc est vltio, nunc a me fit. Quia enim ego occidam eum qui omnes occidit, & me quoque insontem inuasit, vltor ero omnium qui ab ipso occisi sunt, & eiicietur foras tyrannus, per mortem meam condemnatus. Nam eiicietur foras, metaphora est sumpta ab his qui in iudiciis condemnantur, & a tribunali exiguntur. Vel & sic intelligas, eiicietur foras, hoc est, in externas tenebras: sed & iterum erit extra potentiam hominum, & non vltra regnabit sicut prius in illis, & illorum animabus, ac mortali corpore.

corpore. Sed omnes ego traham ad me, quum exaltatus fuero in cruce. Nam omnes, etiam qui ex gentibus, ad fidem A
in me trahentur. Etenim quia ipsi non possunt ad me venire, eo quod a tyranno detenti sunt, ego victo illo, & foras iecto, & resectis neruis potentiæ eius contra homines, traham etiam nolente illo. Id alio loco etiam rapinam nominauit. Nullus enim potest vasa mali diripere, nisi alliget fortem. Dicebat autem, Et si exaltatus fuero, significans Lucæ. 15.
quâ morte esset moriturus, hoc est, crucifigendus: Nam hoc significat altitudo crucis. *Respondit ei turba, Nos audiuimus ex lege quod Christus manet in æternum, & quomodo tu dicis, oportet exaltari filium hominis? Quis est iste filius hominis? Dixit ergo eis Iesus, Adhuc breue tempus lumen uobiscum est. Ambulate donec lucem habetis, ne uos tenebræ occupent. Et qui ambulat in te-* B
nebris, nescit quo uadat. Dum lucem habetis, credite in lucem, ut filii lucis sitis. Existimantes reprehensuros se dominum, & confuturos eum quasi non esset verus Christus, dicũt, Si Christus quidem immortalis est, tu autem de te dicis quod sit exaltandus, quomodo igitur credemus te esse Christum? Hoc autem immerito dicebant. Nam scriptura, quam legem appellant, non solum resurrectionis, sed & passionis meminit. Etenim Esaias vtrunque ponit, passionem quidem & mortẽ, *Esa.* 53.
sic dicens, Vt ouis ad occisionem ductus est. Resurrectionẽ autem, dicendo, Et dominus voluit eum purificare a plaga, & ostendere ei lumen. Dauid quoque & mortis & resurrectionis mentionem facit. Non derelinques inquit, animam *Psal.* 15.
meam in inferno. Et patriarcha quoque benedicens Iudam, *Gen.* 49.
de Christo prophetizat, Recubuit & dormiuit vt leo, & sicut catulus leonis: quis excitabit eum? Atque ita qui hic negabant passionem, & immortalitatem Christo tribuebant, maligna id mente faciebant. Nos didicimus ex lege, hoc est scriptura (dicitur enim omnis scriptura, vt sæpe diximꝰ, lex) quod Christus maneat in æternum. Verisimile hoc didici- *Scriptura*
mus, manet enim in æternum, & vt deus manet etiam post re- *lex dici-*
surrectionẽ, passionem aũt eius nõ didicistis? Et quo vtraq; ? *tur.*
Vt ostendimus iisdẽ scripturis. Quomodo igitur, dicunt, tu dicis quòd oporteat exaltari filium hominis? Vides q̃ multa & eorũ quæ a dño obscure dicebantur, intelligebãt, quẽad modũ & exaltari intelligebãt de cruce dei. Igitur multa qdẽ sic intelligebãt, sed voluntaria malitia ignorãtiã prætexebãt.

D Considera insuper & quid dicant, Quomodo tu dicis quod oporteat exaltari filium hominis? Quis est hic filius hominis? Malitia enim plenus est sermo illorum, quasi ita dicentium, Neque putes quod de te dicamus, & dicas quod propter inimicitiam aduersarii tibi simus. Ecce enim neque scimus de quo dicas, & quis sit filius hominis: attamen affirmamus veritatem, quod quisquis ille est exaltandus, is non sit Christus: aut quomodo, quum scripturæ dicant Christum immortalem esse? Quid igitur dominus? Obturat illorū ora, & ostendit quod passio non prohibet quin ipse maneat in æternum. Adhuc ad breue tempus, inquit, lux vobiscum est. Lucē est nominauit seipsum. Igitur sicut lux solaris non omnino aufertur, sed quum occiderit, iterum exoritur, ita & mea mors
E non est corruptio, sed occasus & translatio, & iterum exoritur per resurrectionem, atque ita nihil prohibet passio quin æternus sim. Scripturæ autem testantur de Christo q̄ æternus sit. Ego igitur sum Christus, etiamsi passionem sustinuero. Lux enim sum, & si occidero, iterum exoriar. Vos igitur ambulate quādiu lucem habetis, hoc est credite in me. Quale autem tempus hoc loco dicit? num hoc quod ante, vel post crucē? Vtrunque. Ambulate enim, inquit, & credite, & priusquam crucifigar, & post crucem. Hoc enim significat dicendo, quādiu lucem habetis, hoc est, quādiu potestis in me credere. Potestis autem & ante crucem & postea credere in me, qui sum lux. Qui autem ambulat in incredulitate, nescit quo vadat. Omnia igitur quæ Iudæi nunc faciunt, nesciunt quid
F faciant, sed in tenebris quidem ambulantes videntur rectam viam incedere. Omnino autem secus euenit, dum sabbata seruare, & circuncisionem. Sed non ita his euenit qui crediderunt. Omnia enim quæ salutem continent, faciunt. Vmbram enim legis & tenebrosa ænigmata effugerunt, & accesserunt ad lucem quæ occultabatur, & nunc refulsit, & facti sunt filii lucis, hoc est Christi. Nam, vt dicit, filii lucis fiatis, hoc est mei filii. Tametsi in exordio euāgelista quosdam ex deo

Iohā. 1. natos dicat, hoc autē loco lucis filios nominat, hoc est Chri-
Arius. sti. Itaque confundantur Arius & Eunomius. Vna enim ope-
Eunomi⁹. ratio patris & filii etiam hoc loco indicatur. *Hæc loquutus est Iesus, ac digressus abscondit se ab eis. Quum autem tam multa signa fecisset coram eis, non credebant in eum, ut sermo Esaiæ prophetæ impleretur quem dixit, Domine quis credidit sermoni nostro? & brachium*

Esa. 53.

brachium domini cui reuelatum est? Propterea non poterant credere A
quia iterum dixit Esaias, Excæcauit oculos eorum, & indurauit cor Esa. 6.
eorum, ne uideant oculis, & ne intelligant corde, & conuertantur, & sanem eos. Quare occultatus est ab eis? Non enim nunc lapides tulerunt contra eum, neque blasphemauerunt sicut prius. igitur quare occultatus est? Ingrediens corda eorum, videbat indignationem cordium ferocium, quanuis nihil lo querentur. Itaque abscondit se, mitigans illorum inuidiam. Nam quod inuiderint, & voluntaria malitia nō crediderint, insinuat Euangelista. Quum autem ipse tanta fecisset signa, non crediderunt in eum. Omnino non paruæ malitiæ opus, tanuis signis non credere, Tanta enim signa, inquit, quæ præ termittit Euangelista. Abscondit igitur se Iesus, inuidiam il B lorum mitigans, interimque eis tempus dat & ocium, vt per quietem de sermonibus & operibus eius considerare queant. Ita enim, si quidem voluissent, peruenire ad cognitionē deitatis illius potuissent. Quanuis enim incredulitatem illorum præuisset: attamen omnia quæ ad se attinebant, faciebat, & fecedit, vt dictum est, dato eis tempore dignoscendi. Quòd autem non crediderunt in eum vt sermo Esaię impleatur, nō Vt, euētū
est sermo causæ, sed euenti significatiuus, vt sæpe diximus. nō causā
Non enim Christo discrediturí erant eo quod prædixit hoc semper si-
Esaias, sed quia illi discrediturí erāt, ideo prædixit Esaias. gnat.
Et non potuerunt credere: & quod dixit iterum Esaias de eis, eandem habet sententiam. Per omnia enim hęc vult asserere quod scriptura non sit mendax, & quod ea quæ prædixit Esaias, non aliter euenerunt quam dixit. Vt ne quis possit dicere & dubitare, Quare venit Christus, si sciebat quod C Iudæi non erant sibi crediturí? introducit & prophetas qui hoc prædixerant, & quod non ignorarit Christus increduli tatem illorum, & nihilominus venerit: neque possint dicere quod si venisset, credidissemus. Hoc autem quod dicit, Non Nō posse,
potuerunt credere, significat, intelligere noluerunt. Nam pro non
malus & improbus homo non potest credere, quandiu talis uelle.
fuerit, mala scilicet eligens ac volens. Porro quum audieris quod excæcarit oculos eorum deus, & excęcauerit cor eorū: ne putes quod simpliciter hos quidem deus bonos fecerit, il Dei reli-
los autem malos, absit: sed dei relictionem cæcationem totā ctio, excæ
intellige: vt exempli gratia quid dicam: Est quispiam non catio dici-
valde malus, cum quo videtur adhuc esse deus. spes enim est tur.

D quòd conuertatur: quandō autem malitia repletur homō, tunc derelinquit eum deus propter malam eius voluntatem. dicitur autem homo vt cæcus priuatus diuino lumine in tenebris malitiæ ambulare, & tūc cæcitas videtur ei diuini luminis absentia: & cordis cæcitas, priuatio diuini verbi, quod corda sapientium se mulcet. Excæcatur consequēter, qui nul los suscipit radios diuini verbi: & cæcus fit, qui mulcēs cor, verbum auribus suscipere non vult: & omnino absentia dei excæcat & obtenebrat. Quum igitur audieris quod excæcet deus, sic intellige, quod excæcet quum præsens non sit. Si eni affuisset deus, non excæcatus fuisset homo. Si erat sol, non vtique erant tenebræ. Nunc autem sol facit noctem, sed quo pacto? occidens. ita & deus cæcos facit homines, quum non adest eis. Non adest autem propter illorum malitiam,

E & tunc vt cæci peccant, non se conuertentes, & absque correctione prolabuntur. Videamus autem & Esaiæ dicta, Domine nullus credidit auditui nostro? hoc est, null⁹ credidit. Quis enim sæpe in scriptura vsurpari solet pro nullus: quasi ex persona Christi hoc dicat propheta, dicente Christo scilicet ad patrem, Domine nullus credidit sermoni nostro, & prædicationi meæ. Prædicationem auditū nominauit. Et enim quæ audiui a patre meo, inquit, illa dico. Et, brachium autem eui reuelatum est? hoc est, potēs signorum virtus, quam brachium nominat, nulli ingratorum Iudæorum reuelatum est: sed & hæc signa quæ facio, vellicant. *Hæc dixit Esaias quando vidit gloriam eius, & loquutus est de eo. Veruntamen etiam ex principibus multi crediderunt in eum, sed propter pharisæos non confitebantur, ne è synagoga eiicerent. dilexerunt enim gloriam hominum magis quàm gloriam dei.* Hæc dixit Esaias quando vidit gloriam eius. Cuius? filii, quanuis patris gloriam videatur ispectare, iuxta consequentiam prophetiæ. Hoc autem loco gloriam filii dicit vidisse Esaiam: Paulus autem spiritus. Vna igitur gloria sanctæ trinitatis: & quæ patris, etiam filii est: & quæ filii, etiam spiritus est. Gloriam autem dicit vidisse Esaiam, fumum illum qui apparuit, Seraphim, carbones, altare, thronum. Vidit igitur Esaias hanc gloriam, & loquutus est de illo, filio videlicet. Quid autem loquutus est de illo? Ea quę supra dicta, quod excæcarit illorum oculos, & indurarit corda illorum. Assignauit autem Euangelista quod ex principibus multi crediderint in illum, ostendens quòd & in

Quis pro nullus.

Iohā. 8.

Rom. 10.

& in hoc mentiti sint pharisæi dicentes, Nunquis principum A credidit in illum? Ecce multi crediderunt etiam principum, Iohan. 6. sed propter pharisæos non confitebātur. Dilexerūt enim gloriam hominum. Hoc autem Christus eis prędixit, Quomodo Iohan. 5. potestis credere, gloriam ab hominibus accipientes, gloriam à deo solo non quærentes? Itaque Euangelista ostendit hoc eis accidere quod ante prædixit eis Christus. Sic ergo nō fuerunt principes, sed serui, extremam vilissimamque seruitutem seruiētes. Ex hoc disce q̄ vanæ gloriæ sectator, seruus est, & ignominiosus. *Iesus autē clamauit, & dixit, Qui credit in me, non credit in me, sed in eū qui misit me. Et qui uidet me, uidet eū qui misit me.* Occultauit quidē se ad tēpus Iesus, cedēs pauliſper ob irā Iudæorum. Iterum autem comparet, ac clamat libere & publicē. Ostendens autem semetipsum Iesus patri & deo non con- B trarium, dixit, Qui credit in me, non credit in me, sed in eum qui misit me. Quasi hoc dicēs, Quid timuistis credere in me? fides illa quæ est in me, ad patrem transit. Vide autem & sermonis euidētiam. Non dixit, Qui credit mihi: sed, qui credit in me, quod fidem in deum significat. Aliud enim est credere cuipiam, & aliud credere in quēpiam. Nam is qui credit alicui, potest intelligi quòd credat ei vt vera dicenti: qui autem credit in quempiam, omnino vt in deū credit. Ideo rectè quis crediderit Apostolis, at nō item in Apostolos. Eapropter dominus non dixit, Qui credit mihi. hoc enim Paulus fortassis Iohan. 5. & Petrus poterat dicere. Qui credit mihi. Sed & Hebræis q̄ non crediderint Mosi, opprobratur. Maius autem est quod dicit, Qui credit in me, per quod ostendit se esse deum: sicut & C discipulis dicit, Creditis in deum, & in me credite. Atque ita, Iohan. 14 quoniam qui credit in illum, fidem ad patrem transmittit: & qui discredit ei, patri discredit. Qui autē videt me, videt eum qui misit me. Num qui videt lineamēta corporis eius? Non. neq; enim pater habet corpus, vt qui corporaliter videt Christum, videre dicatur & patrem: sed intellige hic visionē mentalem: sicut si ita diceret. Qui meam substantiam, vt possibile est homini, comprehenderit per contemplationem mentis, & patris quoque substantiam apprehendit. Qui cognouit me vt deum, etiam patrem omnino: quandoquidē imago sum patris. Per omnia autem hæc manifestatur, eandem esse substantiam patris ac filij. Audiāt qui Arianorū morbo laborāt: Ariani. Qui credit in filium, non credit in eum, sed in patrem: atque

Credere cuipiam.

Credere ē quēpiam.

D ita neq; creatura pater, neq; & filius, quemadmodum dixerit quis: Qui haurit aquam ex flumine, nõ quod fluuij, sed quod fontis sumit, ita & qui credit in filiũ, non in filiũ credit fluuiũ (neq; enĩ alterius subsſtãtię est filius neq; habet aliquid prę- ter patrẽ) sed in fontẽ boni credit, patrẽ inquam. *Ego lux in mundum ueni, ut omnis qui credit in me, in tenebris non maneat. Et si quis audierit uerba mea, & non crediderit, ego non iudico eum. Non enim ueni in mundum ut iudicem mũdum, sed ut seruẽ mundum.* Ite- rũ & perhoc se consubstantialem patri declarat. Nã quia pa- ter vbiq; lux dicitur, eapropter & de seipso dicit, Ego lux in
Hebr. 1. mundum veni. Vnde & Paulus deradiationẽ eum nominat, ostendẽs hoc loco quòd nihil mediet inter patrem ac filium: sed vbi pater, ibi filiº: sicut vbi lux, ibi deradiatio. Lux igitur
E est filius, & quia ab errore liberat, & quia discutit mẽtales te- nebras. Et sicut lux quæ apparuerit, & se manifestam facit, ac cætera visibilia: ita & filius qui venit & apparuit nobis, seip- sum notum reddidit ac patrem, & omni scientia corda suſci- pientium se illustrauit. Si quis audierit me (inquit) & non cre diderit, ego non iudico eum. Non enim veni vt iudicem mun dum, sed vt saluem mũdum. Huius dicti talis sensus est, ei qui discredit homini, illi ego non sum condemnationis author. neque enim ad hoc primum veni, tametsi hoc ex consequenti eueniat. Ego enim, inquit, veni vt saluem, & propter hoc do- cuit. Quod si quis discredit, non ego ei condemnationis sum author, sed ipse sibi eius author est: id quod per ea quæ sequã tur, magis euidens erit, quæ audi. *Qui reiicit me, nec accipit*
F *uerba mea, habet qui iudicet ipsum. Sermo quem locutus sum, ille iu- dicabit eum in extremo die: quia ego ex meipso non sum locutus, sed qui misit me pater, ipse mihi mandatum dedit quid dicam, & quid loquar: & scio quòd mandatum eius est uita æterna. Quæ ergo ego loquor, sicut dixit mihi pater, sic loquor.* Ego, inquit, nullum iu- dico: sed qui non credit, habet iudicantem se: sicut & nos sæpe dicere consueuimus quando puerum incompositum ver beraturi sumus, quòd non nos verberemus eum, sed eius ne- gligentia & dissolutio: & non nos condemnamus eum, sed admonitiones nostræ, quibus non paruit, illæ arguant eum vt inobedientem. Sic igitur & dominus, Non ego iudico, sed sermo quem locutus sum, ille condemnat. Quare enim non crediderunt? Num vt aduersario dei, & propriam glo- riam quærenti? Et planè ego à meipso locutus non sum, sed

omnia

omnia à patre dixi. Nusquàm meipsum prædicaui, aliud A
quiddam ab illo sentiens: sed is qui misit me pater, manda- tum mihi dedit quid dicerem, & quid loquerer. Papæ, quanta verborum humilitas? Nunquid ò domine, priusquàm mitte- *Humilitas Christi.*
rer te pater, & daret mandatum, non cognoscebas quid loqui oportebat, sed ignarus eras mandati huius, quod est vita æter na, & non cognoscebas vitam hanc, vitam æternam? & quo- *Iohan. 14.*
modo dixisti, Ego sum vita? Vides quæ absurditas prospe- ceret, si non bona consideratione auscultemus. Cognosce igi- tur quare ita humiliter loquatur, nempe propter auditores, qui tam infirmi erant. Et quid vult per hæc signare? Nihil aliud, quàm nihil se vel dicere vel sentire præter ea quę à pa- tre. Nam sicut, inquit, qui mandatum referunt, nihil dicunt præterquàm eis demandatum: ita sane & ego ipse nihil aliud B
sentio vel docui præter ea quę patri visa sunt. Hoc igitur vo- lens ostendere, concordiam inquam sententiæ cum patre, re- cordatus est huius exempli, mandati inquam. Quæ igitur lo- quor: sicut dixit mihi pater, sic loquor. Atque ita quia nihil à memetipso dixi, qualem occasionem prætexent qui non cre- derint? Citra controuersiam enim condemnabuntur, quòd patri non crediderunt. Nihil igitur humile intelligit ortho- doxus ex humilibus illis verbis, mandatum accepi, & simi- liaſsed candide hæc exponit: sicut & hoc, Mandatum accepi quid dicerem, & quid loquerer. siquidem & noster sermo, si- quando vera dicturi sumus, illa dicit quę mens ei suggerit, & nusquàm alterius subsſtantię est sermo quàm mens, sed omni- no eiusdem subsſtantiæ. C

CAPVT XIII.

A Nte festum autem paschæ sciens Iesus quod uenisset ho ra ipsius ut transiret ex hoc mundo ad patrem: quum dilexisset suos qui erant in mundo, usque ad finem di- lexit eos, Sciebat quidem dominus & ante omnia secula ho- ram mortis suæ: quum autem illa instaret, rem facit magnæ misericordiæ, & condescensione plenam, miramque erga di- scipulos præ se fert dilectionem. Relicturus enim illos, ve- hementiorem charitatem ostendit. Nam quum dilexisset eos, vsque ad finem dilexit eos: hoc vult, quòd nihil omiserit eo-

rum

D rum quæ facere decet eum qui multum diligit. Ideo & po-
stremò pedes discipulorum omniũ lauat, vt ingerat magnum
desideriũ, & magnam eius consolationẽ afferat in malis quæ
passuri erant, si cogitarent quòd sic dilexerit eos, vt & pedes
eorum lauerit: quare neque despecturus sit eos in multo gra-
uioribus. Trãsitũ aũt nominat mortẽ Christi, propter assum-
ptionem ex resurrectione. Quia igitur transiturus erat ex hoc
mundo, ostendit charitatem erga suos. Suos autem discipulos
Iohan. 1. nominat secundum familiaritatis rationem. Quantum enim
ad rationem creationis, eius proprij sunt omnes homines. In
propria venit, & sui eum non receperunt. Sui autem eriam
sanctι, eo quòd familiares ei sint, quemadmodum & hoc lo-
E co suos vocauit discipulos. Adiecit autem his, qui in mundo
quia & alij erant sui, vt Abraham & patriarchæ, sed non in
mundo. demigrauerant enim ab eo loco. Hos igitur suos qui
in hoc mundo, vsque in finem dilexit, hoc est, perfectam er-
ga illos charitatem declarauit. *Et cœna facta, quum diabolus*
iam immisisset in cor Iudæ Simonis Iscariotæ ut proderet eum, sciens
Iesus quod omnia sibi dedisset pater in manus, & quod a deo exisset,
& ad deũ iret: surgit à cœna, & põit uestimenta: & quum accepisset
linteum, præcinxit se: deinde misit aquam in peluim, & cœpit lauare
pedes discipulorum, & extergere linteo quo erat præcinctus.
Admirans Euangelista quòd Christus lauerit eum qui me-
ditabatur proditionem, dicit, Quum diabolus immisisset in
cor Simonis. Ita ergo vsque ad finem proditoris curam ge-
F rebat. Neque frustra apponit, Cœna autem facta, sed vt
ostendatur inhumanitas Iudæ. quem neque mensæ commu-
nio placauerat. Proinde Iesus sciens quòd pater omnia tra-
didisset ei in manus, hoc est quòd concredidisset ei salutem
fidelium, & debeat nunc omnia quæ ad salutem eorum per-
tineant, monstrare eis, cœpit & lauare pedes discipulorum.
Humilitatis enim lex hoc loco præcipitur. Et aliter, Quum
sciret quòd omnia tradidisset ei pater, & quòd à deo exisset,
& ad deum iret, non timebat minui gloriam suam lauans
pedes discipulorum. Non enim rapuerat gloriam, vt time-
ret ab illa excidere. Et propterea non dignãtur humile quid-
dam facere qui generosi nõ sunt, quoniam gloriam rapiunt,
nolentes vllo modo humiliari, vt ne perdant quod rapue-
rant. At omnium rex erat & dei filius, hoc enim vult dom
dicit, A deo exiui, hoc est, ex patris substantia, & iterum ad

ad deum vado. Et ita non minuebatur gloria eius qui talis A
est, ex eo quòd discipulos lauaret. Considera igitur quòd hu-
miliari opus est eius qui à deo egressus est, & ad deum vadit. *Humiliari*
Superbire & fastuosum esse, op⁹ est eius qui a dæmonibus exi *Superbire*
uit, & ad dæmones vadit. Quum autem audieris, dedisset ei
pater: ne existimes quandam filij impotentiam hic declara-
ri, sed disce potius reuerentiam erga patrem, & voluntatis
concordiam: quia si impotens tibi videtur filius, eo quòd pa-
ter ei ea dedisse dicatur, impotentiam intellige & patrem, eo
quòd filius ei regnum tradit, vt Apostolus dicit. sed non ita 1. Cor. 15.
est. Verum traditio concordiam & cooperationem dicit, vt
sic dicam, & beneplacitum patris. Vide autem & eminẽtiam
humilitatis. Non enim ante cœnam lauat, sed postquam o-
mnes recubuissent, surgit solus ipse, illis recũbentibus, & de- B
posuit quidem vestimẽta: docẽs nos vt expediti & leues simus
ad ministeriũ. Linteo autẽ præcingitur ipse omnia faciẽs, la-
uans, & extergẽs. Mittit itẽ aquã, & hoc ipse faciens, non alij
committens. Hæc autẽ omnia nobis indicia sunt & præcepta
quomodo nos cũ omni alacritate ministrare oporteat, & nos-
ipsos omnia operari, non aliis vtentes ministris. *Venit ergo*
ad Simonem Petrũ: & dicit ei ille. Domine, tu mihi lauas pedes? Re-
spondit Iesus, & dixit ei, Quod ego facio, tu nescis nunc, scies autẽ po Proditorẽ
stea. Non primum lauat Petrum, quãuis primatum discipu- *uidetur*
lorum gerebat: sed forte proditor, quum esset impudẽs & in- *primũ ab-*
uerecundus, ante Petrum lotus est. Vnde hoc manifestũ? Cœ *luisse chri*
pit, inquit, pedes discipulorum lauare & extergere, deinde ve *stus.*
nit ad Simonem Petrum. atque ita declarat quòd non primo C
lauerit Petrũ. Nõ enim dixisset quod venisset ad Simonẽ Pe-
trum, sed aliũ quendã ante Petrũ lauit. Ex aliis itaq; discipu-
lis nullus sustinuisset ante Petrum lauari. Proditorem autem
hoc ausum fuisse possibile est. Nã si ab aliis discipulis cœpis-
set lauare quẽpiam, prohibuisset dominũ ille qui quis fuisset,
& dixisset, quę & Petrus, Domine, tu meos lauas pedes? & nõ
permisisset. Non igitur vllum alium lauit prius quàm prodi-
torem, & deinde Petrum, A Petro autem eruditos cæteros ve
risimile est non contraueniisse, sed honorem hunc à domino
discepisse. Vide autem & Petri verba quantam habeant em-
phasim, Tu lauas meos pedes manibus illis quibus ocu-
los cæcorum aperuisti, quibus leprosos mundasti, quibus
mortuos suscitasti? tu qui hæc & maiora fecisti: meos, ser-
ui im-

D ui imperiti: & non manus, neque aliam partem honestiorem, sed pedes, qui extremæ omnium maxime sordidæ partes ac ignominiosæ habentur? Quid igitur ait dominus? Quod ego facio nunc, tu nescis, quòd summam humilitatem in se conti neat, & eandem vos quoque doceat, Posthac quando eiicies in meo nomine dæmonia, quãdo videbis me in cœlum sumi, quando à spiritu disces quòd ad dexteram sedeam patris: tũc scies quòd ille qui ita sic se humiliat vt & pedes tuos lauet, ti bi det tantam virtutem contra dæmones, & assumptus sit, & glorificatus cum patre, in nullo imminutus propter suam hu miliationem. Et ita nunc in pectore tuo conserues etiam ipse humilitatem, quæ te magis exaltabit, quàm humiliabit. Di-

E cit ei Petrus, *Non lauabis pedes meos in æternum. Respondit ei Iesus, Si non lauero te, non habebis partem mecum. Dicit ei Simon Petrus, Domine non tantum pedes meos, sed & manus, & caput.* Ma- g na reuerentia Petri erga magistrum: vnde & religiose hanc eius curam à se amandat. Quanuis autẽ & alio loco increpa- Mat. 18. Marci. 8 tus fuerit à Christo, & oportebat certè ob increpationẽ iuste riorẽ nũc permittere vt lauaret ipsum dominus, tamen ga mo considerat quàm magnum erat quod à Christo gerebatur, & non cogitat q̃ iterum increpaturus sit se vehementius tanq inobedientem dominus, respondet, Non lauabis &c. Quid igitur Christus? Si dixisset, Humilitatem te doceo ò Petre, & propterea lauo tuos pedes: dixisset vtique ei Petrus, & iustat- tisset quòd etiam absque pedum lotione humilitatem docueris. Sed quid dicit ad illum? Quod maxime sciebat cor eius vel-

F licaturum, incutit ei tanquã terriculamentum quoddam, Ni- si lauero te (dicens) non habes partem mecum. Nam quum ipse præ omnibus aliis discipulis magis desideraret esse cum Christo, ideo rogabat, Quo vadis? &, Animam meam pro te Infra eod. ponam, promittebat ex charitate: huiusmodi minis animum concutit. Nam si non lauero te, inquit, nõ habes partem mecum. Vbi audiuit Petrus terribiles hasce minas, quàm vehemens erat detrectando, tam vehemens, immo vehemẽtior erat admittendo, ita vt & caput ad lauandum daret. Verum autem ex charitate fiebat: & detrectatio, quia plurimum obseruabat dominum: & admissio, quia à domino separari nolebat. Tu autem quum videris aliquem valde vrgẽtem præ temeritate, ac dicentem, & cum iuramento, Nunquam faciam hoc: & deinde reuerentia iuramenti in hoc quod decreuerat pertinacem, & ex eo periclitãtem vel in anima, vel in corpore, recte vtaris hoc Petri exemplo, qui quum pertinax esset vbi vidit pertinaciã vergere in separationẽ à Christo, abstitit ab illa. *Dicit ei Iesus, Qui lotus est, non opus habet nisi ut pedes lauet, sed est mundus totus: & uos mundi estis, sed non omnes. Sciebat enim quisnam esset qui proderet se: propterea dixit, Nõ estis mundi omnes.* Sumpta occasione dominus arguit proditorẽ, vt eum ab immunda sententia abduceret, & indigentem laua rẽ à malitia, & in aliam sententiam trãsferret. Vos igitur, inquit, quum sitis loti, non indigetis alio lauacro. Vnus autem est immundus, qui lotione opus habet. Quærunt autem multi quomodo dixerit dominus apostolis, Vos mũdi estis. Nõdum enim erant liberati à peccatis, nondum spiritũ assequuti erant. Adhuc enim peccatum prævalebat, adhuc maledicto operabatur. Nondum enim agnus qui tollit peccata mũdi, immolatus erat. Nondum suspensus in ligno, à maledicto nos redemerat. Quomodo igitur mundi fuerunt apostoli? Est igitur dicendum quòd quanuis non fuerint liberati à peccatis: attamen proper sermonem, inquit, quem loquutus sum vobis, mundi estis, hoc est secundum hoc nunc estis mũdi, nunc liberati estis ab errore Iudaico: quia & Esaiam audi- Esaiæ. 1. tistis quomodo doceat nos lauari, Lauamini, mundi estote, deponite malitias ab animabus vestris. Et ita etiam illi quia cum magna innocentia & simplicitate versabantur cũ Christo, merito loti & mundi à domino dicuntur. Intellexerunt autem quidam per cœnam, agnitionem mysterij secundum Christum in fine seculorum, quã Christus docuit suos discipulos, non vt maculam habentes, sed vt paratos eos faciens, iuxta hoc quod dictũ est ab Esaia, Quàm speciosi pedes euan- Esaiæ. 52 gelizantium pacem. Nam vos quidem, inquit, mundi estis, sed quantum ad vos attinet. Oportet autem & ad aliorũ purificationes vos mitti: quod per lotionẽ pedum docetur. Lauacrum igitur non facit vt intelligamus purificationem peccatorum apostolorũ, (mundi enim esse perhibentur) sed sym bolum est quòd mittendi sint in prædicationem, & transuehant etiam ad alios homines puritatem, quæ fit per verbum dominicum. Idcirco & Petrus inquit, Nõ solum pedes meos lauet, sed & caput, hoc est, non ad prædicationem tantũ mittas me, sed & caput meum per martyriũ purifica. Expone autem quòd & nunc hæc purificantur. Etenim & nũc cœna fit

A

B

Quo mun di fuerint apostoli.

C

in

D in diuina sacra operatione diuini corporis & sanguinis quæ proponũtur. Quid igitur ab vno quoque vt faciat exigatur, audi. Habemus in nobis omnes qui in Christũ credimus, verbum dei, & euangelij prædicationem. Omnes enim suscepimus Christum in cordibus nostris. Sed debemus in cœna ilVerbi diuini aggrauationes. la excitare verbum vt surgat, & deponere eius vestes, quæ obtegunt illud. Vestis est auaritia: vestis, vana gloria: vestis, inuidia, & quæuis aliarum affectionũ quæ aggrauant verbum diuinum in nobis. illa oportet deponere, vt excitetur verbũ, & surgat, expeditúmq; sit, vt possit per pœnitétiam nostram operari purgationẽ. Verbũ enim quum surrexerit, & omnẽ sarcinam solicitudinemque temporalẽ deposuerit, lauabit cogitationes discipulorum eius qui ipsum sequũtur. Lauabit autem pedes, hoc est operatiuas nostras motiones, & gressus nostros. Si autem quis opus habuerit & alia purgatione, & deiderat etiam doctrina & contemplatione probari, dicat ad dominum, Domine non solum pedes meos, sed & manus & caput, hoc est, non solũ gressus meos purifices, sed & manus, vt ego & alios manuducere, & ad bonũ simul assumere valeam: & caput, vt in contemplatiua parte diuinæ cogitationis purgatam & immaculatam de diuinis cognitionem habeam. Ita igitur per confessionem lauari poterimus, vt non indigni cõmunicemus cœnæ, & iudicium nobis manducemus & bibamus. *Postquam ergo lauisset pedes eorum, receptisq; uestibus suis accubuisset, iterum dixit eis, Scitis quid fecerim uobis? Vos uocatis me magistrum ac dominum, & bene dicitis sum etenim. Si ergo ego laui pedes uestros dominus & magister: uos quoque debetis inuicem alii aliorum lauare pedes. Exemplum enim præbui uobis, ut quemadmodum ego feci uobis, ita & uos faciatis. Amen amen dico uobis, non est seruus maior domino suo, neq; legatus maior est eo qui legauit eum.* Non vltrà ad Petrum solum, sed ad omnes loquitur, eamque tantæ erga illos humilitatis ponit, quæ est, vt illius fiamus imitatores. Et quid si hoc quod antea dixerat Petro, scies, ad hoc tempus dicatur pertinere? Scies enim post hæc, dixit. Quando? Quando receptis vestibus accubuero, & circumpero docere vos ac dicere, Scitis quid fecerim uobis? Nam si ego quẽ vos testamini dominũ & magistrũ, & bene testamini, pedes vestros laui (& non dixit, seruorũ, indoctorum, illiteratorum: sed hoc illorum reliquit consideration) vobis maxime necessarium est, vt alter alterius lauet pedes, hoc est, omni

omni ministerio vobis inuicem seruiatis. Id enim vult per lo A tionem, quæ est ministeriorum infima, vt & alia longe honestiora non detrectemus. Exemplum enim dedi vobis, vt quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis: hoc est, cũ alacritate. quanuis quod ego feci, maius sit. Dominus ego sum, vos autem conseruorum, pedes lauabitis. Attamen & doctores videmus pueris literas elegantiores præscribere, vt ad imitationem quanuis à longe veniant. Necessario autem apostolos admonet de his, quoniã in honore erant futuri, alij maiore, alij minore, vt ne inter se dissiderent & superbirent, sed vt omniũ ipsorum mentes purgarentur. Non est enim seruus maior domino suo, quandiu seruus est: neq; apostolus vel legatus eo qui legauit, quandiu est legatus: quando autẽ maior fit, neque seruus est, neq; legatus. *Si hæc nouistis, beati estis si* B *feceritis ea. Non de omnibus uobis loquor, ego scio quos elegerim, sed ut adimpleatur scriptura: Qui edit mecum panem, sustulit aduersum me calcaneum suum. Nunc dico uobis, priusq; fiat: ut quum factum fue-* Psal. 40 *rit, credatis quòd ego sim.* Vt ne dicant, cur hæc dicit nobis quasi ignoremus? scimus etiam ipsi humilitatis bonum: propterea dicit, Si nouistis, non sufficit hoc vobis solum, sed tũc perfecte estis beati, si & feceritis: quia & Iudei mãdata sciuerunt, sed non beati: miserrimi autem, vtpote qui non fecerint ea. Non de omnibus vobis dico: ego scio quos elegerim. Arguit & non arguit proditorem, adumbratum sermonem refe rens. Volebat enim eum ad pœnitentiam reducere: & ideo relictis omnibus aliis beneficiis quæ in illum collocauerat, posuit hoc quod maxime omnium faciebat ad confunden- C dum eum. Qui edit panem mecum, hoc est, qui pascitur à mẽ, qui mea mensa fruitur, quod & inimicos placaret. Et nõ dixit, Hic tradit me: sed, leuauit super me calcaneum, hoc est dolum & deceptionem contra me composuit: à certantibus sumpta metaphora, qui supplantantes aduersarios suos, dum illorum calcaneum calcant, deiiciunt. Hoc autẽ dicens, non omnibus vobis dico: ne multis terrorem incutiat, separat illum manifeste, & ostendit vnum esse hoc contra se meditantem. ideo dicit, Qui edit panem mecum. Dicente autem domino, Ego scio quos elegerim: quid dicemus de Iuda? num & illum elegit? Elegit quidem eum quum bonus esset, sicut & Saul: sed mutatus est, ipse liberi existens arbitrij. Permittit autẽ vnicuique secũdum quod vult operari. non enim aufert 1. Reg. 9

liberum

Liberum arbitriũ.

D liberum arbitrium. Mutatum autem Iudam repulit, quanuis prius elegisset. Cæterũ dum dicit, vt scriptura impleatur: ita intellige sicut similia alia de quibus sæpe diximus. Neque enim propter hoc coactus fuit Iudas prodere, vt appareant re
ri sermones scripturæ, id quod omni blasphemia plenum: sed vt sciamus quòd de hoc dixerit scriptura quem videmus nũc opus admisisse. Hæc autem omnia (inquit) prædico de proditore, vt quum factum fuerit, credatis quòd ego sim, hoc est quòd vera dicam. *Amen amen dico uobis, Qui recipit quemcunq; ego misero, me recipit: qui autem me recipit, recipit eum qui misit me.* Quæ consequentia priorũ ad ea quæ nunc dicuntur, quę sub-
dit sermoni de proditore, Qui recipit quemcunque ego mise-
ro, me recipit? Certè maxima consequentia. Quia enim dictũ
E erat quòd prodendus, & derelicturus esset eos & iam egressu
ri essent dispergendi, & variis malis affligendi, duobus mo-
dis solatur eos: & à se, ostendens eis quòd ipse passurus sit: &
quæ proditori fecerit lotis eius pedibus, ad communem men
sam admisso. nam si hæc cogitassent, semper omnia tulissent
facilè. Igitur hic vnus quidem consolandi modus, per ea quę
fecerat inimico suo vsque ad finem, & quæ passurus erat. In-
super promittit omnium domos illis futuras apertas, & susci
piendos ab omnibus qui sermonẽ eius audiuerint. Vides nũc
quomodo hęc superiori cohæreant? Relicturus erat illos, in-
numera mala passuri erant: consolatus est eos suo exemplo,
quòd prodendus à discipulo, cuius lauerat pedes. Solatur e-
tiam prædicendo eis quòd & ipsi multa mala passuri: sed om
F nes illos excepturi essent: & dicit, Qui recipit vos, me reci-
pit, & propter me deum & patrem. Attende consolationis ge
nus. Sicut deum ipsum, inquit, in honore habebunt vos ho-
mines, atque ita propter persequutorum malitias ne mœrea-
tis. *Quum hæc dixisset Iesus, turbatus est spiritu, & testatus est, di-
xitq;, Amen amen dico uobis, quòd unus ex uobis proditurus est me.*
Aspiciebant ergo se inuicem discipuli, hæsitantes de quo diceret.
Cogitans dominus proditorem vtroq; ptiuandum. & patien
tia in laboribus, & excipientium ministerio, turbatur spiritu,
hoc est, tristitia afficitur eius anima. Et testatus est, inquit,
hoc est prædixit, protestatus est, affirmauit. Igitur discipuli
hæsitantes, aspiciebant se inuicem. nam quanuis singuli be-
ne conscij essent, de nullo malo arguente illos conscientia,
sermonem tamen domini veriorem suis cogitationibus exi-
stima-

stimabant, vnde & tristantur ac hæsitant. Sentẽtia enim erat A
eius qui mentiri nesciebat, quam euenturam credebant. Intel Apostolo-
lexerunt autem quidam, vnus ex vobis, sic: qui à vestro cho- rum fides
ro excidit, & à vobis exiit, tradet: sicut & hoc, Ecce Adam fa in uerba
ctus est sicut vnus ex nobis. nam & in eo loco curiosius dictũ Christi.
exposuerunt: factus est, dicunt, sicut vnus qui ex nobis ceci- Gene. 3
dit. ita certe & hic propter inobediẽtiam factus est ex vobis,
hoc est, excidit à vobis. *Erat autem unus ex discipulis Iesu re-*
cumbens in sinu ipsius. Innuit ergo
huic Simon Petrus, ut sciscitaretur quis esset de quo loqueretur. Ita-
que quum recubuisset ille super pectus Iesu, dicit ei, Domine quis est?
Respondit Iesus, ille cui ego intinctum panem porrexero. Quare
omnibus aliis & Petro ipso tremente, Iohannes quasi delica
tior recumbit in sinu domini? Et iterum, quare de seipso dicit B
quòd eum diligebat Iesus? Recumbebat quidẽ propter duas Propter
illas causas. Vna est, quia præ omnibus aliis diligebatur ma- quas cau-
xime. Dilectionis autem signum, recumbere cum domino. sas Iohan
Altera, quia volebat se ostendere alienum à crimine per hoc nes in sinu
quod tam libera illi cum Christo familiaritas. De se autẽ te- domini re
statur quòd dilexerit ipsum Iesus, vt ne quum tu audieris q; cubuerit.
innuat ei Petrus, putes eum interrogari quasi maior sit: vnde
dicit Euangelista de se quòd Petrus sibi innuit non vt maio-
ri, sed vt ei qui magis dilectus fuerat à domino. & ita magis
humilitatis, quàm ostentationis verbum est. Non enim dicit,
ego diligebam Iesum, quod de Petro protestatur. Sed quid?
Ille enim, inquit, diligebat me, qui propter misericordiam &
misericordiã suã susceperat me. quod & apostolus dicit, Per- C
sequor, si comprehendam in eo quo & comprehensus sum à Philip. 2
deo. Et iterum, Qui cognouerũt deum, immò cogniti sunt à Galat. 4.
deo. Sic igitur quum dicit, Quem diligebat Iesus, nõ gloria-
tio est, sed humilitatis indicium. Quare autem Petrus nõ in-
terrogat dominum, sed Iohannes? Qua præ nimio feruore sæ
pe interrogauerat dominum, & increpatus erat, eius gratia
nunc interrogare formidat, vt non etiam nunc temerarius ar
guatur à domino. Quare & Iohannes accidit ad pectus Iesu
absque reuerentia & submissione? Quia nihil adhuc magnũ
de domino sentiebat, neque erant edocti dignum reuerentiæ
honorem exhibere. piscatores enim erant, & officii imperiti.
Permittit autem ei dominus vt recumbat super pectus, mœ-
rorem eius soluens, & mitigans turbationem mentis illorũ,

D & in summa tristitiam sopiens. Verisimile enim etiam in facie-
bus eorum multum mœroris apparuisse, Et neque sic in-
terrogatus dominus nomine proditorem manifestat, sed per
buccellam tunc manifestum facit, illi admonēs proditorem,
& in memoriam ei reducēs mensam & panem, quorum parti
ceps erat, vt ne prodat, & contra pascentem insaniat. Accipe,
inquit, panem, cuius mecum particeps es, memor esto cōmu-
nis mensæ. At non intellexit anima illius præ affectione gra-
Adhortatio. uata. Si vis & ipse prope Iesum recumbere, & in pectus eius
cadere, & mystica ab eo discere, da operam vt propter simpli-
cem bonámq; mentem ab eo diligaris. Etenim Iohannes in-
nocentissimus, simplicissimus, & mansuetissimus omnium
erat, ideo & diligebatur. Et tu quoque talis esto, & dignabi-
E tur te pectoris sui recubitu, id quod theologicæ dignitatis
symbolum est. In corde enim intelligit scriptura eloquia do-
mini latentia. & ita reuelabitur tibi mysterium totum, & ver
bi proditor. Etenim cui theologiæ beneficium concreditum
est, & proditor verbi, qui nō rectam tenet fidem, manifestus
fit. Hæreticus enim adulterans verbum veritatis, qui est pa-
nis, illum nobis nō purum, sed intinctum ostendit. *Et quum*
intinxisset panem, dedit Iudæ Simonis Iscariotæ. Et post offulam in-
gressus est in eū Satanas. Dicit igitur ei Iesus, Quod facis, fac citius.
Hoc autem nemo discumbentium intelligebat ad quid dixisset ei Iesus,
dam enim putabāt, quia loculos habebat Iudas, quòd dixisset ei Iesus,
Eme ea quæ nobis opus sunt ad diem festum: aut egenis ut aliquid da-
ret. Quum ergo accepisset ille offulam, continuo exiuit. Erat autem
F *nox quum exisset.* Vbi dominus quidē dedit buccellam Iudæ,
si forte recogitaret amicitiam mensæ & panis, & à proditio-
ne desisteret: Iudas quum neque sic emendaretur, tunc plane
factus est Satanæ, & traditus ei vt inemēdabilis. Igitur quan
diu vnus discipulorum videbatur & ex sancto illo choro, nō
habebat tantum accessum ad illum Satanas. vbi autem illum
diuisit dominus, & separauit ab aliis discipulis tradūcto eo
per panem, tunc inuasit eum vt à domino derelictum, & a di
uino choro separatū. Vide enim & hoc: Ingressus est in eum
Satanas, hoc est, ingressus est interiora cordis eius, & occupa
uit animam eius. Nam prius eum foris per auaritiæ vitium
turbabat, nunc autem perfecte eum comprehendit, proditio-
nem suggerens. Dicit igitur ei Iesus, Quod facis, fac citius.
Hoc autem non est adhortanti ad proditionem, sed expro-

brātis, & permittentis ei ad proditionem venire. dicit enim, A
Fac, quasi diceret: Ecce reliqui te facere quod vis: non impe-
dio tuam mentem, non retineo te vltra. Antea enim ipse cohi
bebat malitiam eius, apud se tempus mortis reseruans: sicut Iohan. 10
& dicebat: Nullus tollit animam meam à me, sed ego pono
eam à me. Hoc autem nullus cognouit accumbētium. Digna
quæstio, quo pacto nullus agnouerit, quum rogatus dominus
quis esset proditor, dixerit, Cui ego buccellā tradidero? Vi-
detur igitur clam hoc dixisse Iohāni, vt nullus alius audiret:
quia & Iohannes quum supra pectus recumberet, rogabat
quasi in aurem, & ita proditor non manifestatus est, allio-
quin eum discerpsissent Petrus forte, & occidissent eum. Num
ergo & Iohannes ignorabat eum? neque hic expectasset vt di
scipulus in tantam prorumperet impietatem. Sancta enim il- B
la anima procul à tali impietate, neq; de alio facile tale quip
piam suspicata fuit. Nullus ergo cognouit, sed existimauerūt
quòd dicens, Fac citius, diceret de aliquo ad festum emēdo,
vel vt quid daret pauperibus. Nam multam curam gerebant
pauperū. Et quomodo qui alios admoner ne portent perā,
neque æs, ipse marsupium ferebat? Ostendit quòd & posses-
sione carentem, & crucifixum mundo, magnam oportet eius
partis curam habere. Cæterum nox erat quum exisset. neque
hoc superflue assignauit Euangelista, sed vt doceat nos quòd
neque tempus prohibuerit illum, sed nocte dolum struxerit.
Exiuit igitur quinta (vt mihi videtur) vespera, quando & in-
trauit in ipsum Satanas. Nam quarta quidem accessit ad illū, Cap. 26.
quando scilicet mulier quæ apud Matthæum, vnguentum ef- C
fudit. Ipse autem vt abiuit, loquutus est cum Iudæis de tra-
ditione. At quinta vespera intrauit in illum, hoc est, occupa-
uit cor eius: sicut aliud est percutere quempiam manu foris,
& aliud est cōfundere gladio viscera. Exiuit igitur Iudas &
sensibiliter & mentaliter à saluatore. Erat autem & nox: for-
tassis & spiritualis nox auaritiæ obtenebratio inuaserat eum.
Dicit Iesus, Nunc glorificatus est filius hominis, & deus glorifica-
tus est per illum. Si deus glorificatus est per eum, & deus glorifica-
bit eū per se. Et continuo glorificabit eum. Quoniam concidērāt
discipulorum mentes, iterum eas erigit, dicens, Nunc glori-
ficatus est filius hominis. Docet enim eos non mœrere, sed
magis gaudere. Gloria enim, ipsa passio scilicet, & per igno-
miniosa hominibus honor cōciliatur. Et aliter, Per miracula

Universidad de Deusto
Biblioteca

D in cruce glorificatus est, sole extincto, petris ruptis, velo scis-
so, aliisque mirabilibus factis. Quomodo autem glorificabit
deus filium? In seipso, hoc est per seipsum, non per alium, nō
per angelos & archangelos, nō per alias virtutes, sed per se-
ipsum. Omnia enim operatus est ad gloriam filij. Continuo
igitur, inquit, glorificabit eum: hoc est, nō tardabit, sed in ip-
sa cruce: & iterum post tres dies, quum resuscitauerit eum: &
post quadraginta dies suppeditata gratia spiritus discipulis.
Videamus autem & ex superioribus mentē verborum. Nunc
glorificatus est filius hominis: hoc est, ego doceo, miracula-
que facio, & non in me subsistit gloria, sed in deum & patrē
transit. Quia igitur mea gloria, gloria sit patris, ne contriste
mini: Nam pater iterum glorificabit me, vt & ipse glorifice-
E tur. Nunquid enim ego gloriam mihi vindico, & ad illū non
transit? Non, sed communis est gloria, quemadmodum & ite
rum glorificabit me, & non tardabit, sed mox vt ignominio-
sam passionem patiar, quando videbor per mortem è medio
tollit: tunc magis honorabit, tunc per resurrectionem me cla
Supr. 6. rum faciet. *Filioli, adhuc paulisper uobiscum sum. Quæretis me: &
sicut dixi Iudæis, quò ego uado, uos nō potestis uenire: ita & uobis di
co nūc. Præceptū nouum do uobis, ut diligatis inuicē, sicut dilexi uos,
ut & uos diligatis inuicem. In hoc enim cognoscent omnes quòd discí
puli mei estis, si dilectionem habueritis inter uos.* Quoniam pau-
lo post passurus erat grauia, ea nunc prædicit eis, vt ea ha-
beant in memoria, & præparent se ad ea. Confert autem hoc
ad gloriam eius. Non parua enim gloria eius fuit, quòd disci
F pulis prædixit quæ euentura essent eis, commemorantibus
postea discipulis quòd illa eis essent prædicta. Monstrans au
tem, non tūc primum, sed multo antea, quòd quæsituri essent
ipsum in tribulationibus cōstituti, dicit, quod & Iudæis istuc
ipsum dixi, quod multo antea sciuerim. Hoc autem, Quo ego
vado, indicat eius mortem, quæ transitus erat ac translatio in
statum meliorem, in locum corruptibilia corpora non susci-
pientem. Igitur Iudæis dicebat, Quæretis me, & quo ego va-
do, vos non potestis venire: timorem illis incutiens, discipu-
lis autem desiderium accendens. Et enim consueuimus quan-
do videmus quosdam ab amicis secedentes, magis accendi, &
maxime si eant in locum quo nō est possibile illos ire. Igitur
desiderium illis accendens, hæc dicit. Ideo & filij, adiecit: vt
ne putent quòd eadem affectione qua Iudæis, hæc eis sit lo-
quutus,

quutus, sed ex charitate. Quæsiuerunt quidem eum Iudæi, A
quādo ciuitas ipsorum capta est, & ira diuinitus immissa vn-
diq; in eos venit, sicut & Iosephus testatur propter mortē Ie- Iosephus
su eis hæc euenisse. Discipuli autem, quando fugerunt, & a- Matth. 9
lias afflicti sunt. propterea & alio loco, Tolletur, inquit, spō Marc. 2
sus, & ieiunabunt amici thalami. Itaq; futura prædicit & his Lucæ. 5
& illis: illis quidem propter incredulitatem: his autem prō-
pter amorem, ne in inexpectata inciderēt mala. Et quoniam
verisimile erat, audiētes talia, turbari animo: vt solitarios fu-
turos cōsolatur, ne doleatis, dicens. Do enim vobis custodē
fortem, quem si habueritis, inter vos corroborati, inuicti eri-
tis. Deinde si dubitauerit quis, quomodo mandatum nouum
das o domine charitatem, quam & in veteri lege datam sci-
mus: subdit, Sicut ego dilexi vos, ita & vos mutuum diliga- B
tis. Quemadmodum enim ego, inquit, gratis dilexi vos, nul-
lis bonis operibus vestris præcedentibus, sed & quum inimi-
ca esset humana natura, eam suscepi, sanctificauiq; : ita & vos
gratis diligite inter vos: etiam si offenderit te frater, ne recor
deris eius. Vides quòd hoc sit nouum mandatum, diligēdum
proximum cui nihil debeas: lex autem dicebat, Diliges pro-
ximum tuum: vt debitum proximo qui prius inceperat, dile-
ctionem, retribuendum iubens. Declarans autem quod non
extinguēdi post suam migrationem, sed clariores futuri sint,
dicit, In hoc scient omnes. Vides quomodo asserat eos ab om
nibus cognoscendos, per hoc illos non parum consolans. Nā
reliquit indicium & characterem à miraculis, à charitate au-
tem nunc cognoscibiles facit. Multi enim sunt qui miracula C
fecerunt, audituri, Nescio vos. Quod autem totus orbis mi- Matth. 7
raculis ad fidem adductus sit, quid mirum? Quia enim chari
tas aderat, ideo & virtus ad operandum miracula nō deerat.
Quod si diuisi & distincti fuissent, omnia perissent, & nullus
credidisset illis ita contra se furentibus. Itaque eos maiori mi
raculo dignos faciebat, vt vna esset anima & vnum cor cre-
dentium. *Dicit ei Simon Petrus, Domine, quò uadis? Respondit
ei Iesus, Quò ego uado, non potes me nunc sequi sequeris autem po
stea. Dicit ei Petrus, Domine, quare non possum te sequi nunc? ani-
mam meam pro te ponam. Respondit ei Iesus, Animam tuam pro me
ponet? Amen amen dico tibi, non canet gallus, donec ter me negaue-
ris.* Petrus prę multo feruore magis præceps factus, quia au
diuerat dominum dicentem, Quò ego vado, vos non potestis

D venire: interrogat, quo vadis? quasi dicens Christo, Quæ ista
est via, quam ego transire non possum? Non enim dicē di ani
mo interrogat, sed occulte hoc subsignificat, ꝙ & si difficilli
mam omnium viam transiturus sit, te sequar. Ita semper cum
Christo esse amabat. Ideo & ipse ad mentem eius respondit,
Non potes me nunc sequi, postea autē sequeris. At ille ita te-
merarius fit, vt contradiceret Christo, & non cōtentus obla-
tam esse spem bonam ꝙ postea sequuturus esset, vrget pertinaciter: Quare nō possum te modo sequi? animam meam pro
Iohan. 15 te ponā. Vides vehementiam desiderij? Quia dominū audiue
rat dicentem, Maiorē hac charitatem nullus habet, q̄ vt ani-
mam suam ponat pro amicis suis: desiderat nunc hunc gradū
& fastigium charitatis: ideo & pollicetur animam suam po-
E nere pro domino. Igitur saluator ostēdit ei, ꝙ hoc sui solius,
& nō cuiusquā hominis sit, tali cum authoritate pollicerī: &
dicit, priusq̄ gallus canat, ter negabis me: hoc est: nunc: neq;
enim erit magnum interuallum. Intempestam enim noctem
dicebat, vt quum prima ac secūda custodia noctis transierit.
Quia igitur magna charitas cōtradicentem fecit, charitatem
quidē approbat, contradictionem autē resecat: ideo & demit-
dat eum superno auxilio, & docet vt suam agnoscat imbecil-
litatem. Nam si diligis, debes obedire ei quē diligis. Dixi ꝙ
non possis, contradicis: per negationem discēs manifeste, im
possibile nō fieri quod dico. Et ita curā eius gerens permisit
eum cadere, vt & postea orbis administratione susceptā, nihil
tale experiatur, sed agnoscat se. Et vide quomodo ceciderit
non semel, sed ter. Ita derelictio dei nostram arguit infirmi-
F tatem: & qui attendit, hoc inuenit beneficium.

CAPVT XIIII.

On turbetur cor uestrū. creditis in deū, & in me credite. Quoniā verisimile erat illos turbatos esse
N quum audiuerūt de Petro præcipuè quod negaturus esset, ideo cōsolatur eos, & sedat cordium turbelas. Nā quum princeps, & qui tā illustris, priusq̄ gallus caneret, ter negaturus erat: verisimile fuit magnum eos expectasse conflictū. Deinde quasi diceret discipu
li: & quomodo non turbabimur, quum in tantas incidemus difficultates? inquit, Credite in deū & in me, & omnes vestri

labores soluentur, & turbatio sedabitur propter fidē in deum A
& in me. Eaque propter dixit eis, Ne turbetur cor vestrum,
vt deum ipsum esse credant, quandoquidem introspiciebat
corda ipsorum, & occultam perturbationem. *In domo patris*
mei mansiones multæ sunt. Quod si secus esset, dixissem uobis. Vado
paraturus uobis locum. Et si abiero ad parandum uobis locum, iterum
ueniam & assumam uos ad meipsum, ut ubi sum ego, & uos sitis.
Dixerat quidem ad Petrum dominus, Sequeris me postea:
vt autem ne putent multi quod soli Petro hoc datum sit, &
non etiam aliis, inquit, Et vos suscipiet regio illa quæ Petrū
excepturā est, atque ita non oportet turbari pro loco. Multæ
enim mansiones sunt in domo patris mei: hoc est, sub pote-
state patris mei. Per domum autem, potestatem & principa- B
tum intellige. Si autem defuissent domus, ego iuissem & pa-
rassem vobis. Et ita vtrinque nō oportet vos turbari, siue sint
paratæ, siue non sint. Nam & si paratæ essent, ego omni stu-
dio præparassem vobis. Si autem non, & propter hoc vt præ-
parem vobis locum, iuissem, & neque sic reliquissem vos, sed
suscepissem: vt vbi sum ego, & vos sitis. Vides consolationis
& animationis verba? Vbi sum ego, vos illic eritis. Non ha-
bet igitur rationem quod vos turbamini, siquidem mecū eri-
tis. *Et quo ego uado, scitis, & uiam scitis. Dicit ei Thomas, Domi-*
ne, nescimus quo uadis, & quomodo possumus uiam scire? Dicit ei Ie-
sus, Ego sum uia, & ueritas, & uita. Nemo uenit ad patrem, nisi per
me. Quia sciebat cogitationem eorum quærentem discere
quo vadat, dat eis occasionem rogandi, & dicit, Quo vado, C
scitis, & viam scitis. incitans eos ad interrogationem. ideo &
Thomas, Domine, nescimus, inquit, quo vadis: & quomodo
possumus viam scire? Hoc autem dicit Thomas præ nimia
formidine, non sicut Petrus desiderās sequi. Igitur Christus
ostendens quod facile & non molestum sit se sequi, declarat
& quo vadat, & quæ sit via. Nam vadit quidem ad patrem,
Via autem ipse est Christus. Quia igitur monet, ego sum via:
per me omnino ad patrem & vos ascendetis. Non solum au-
tem via, sed & veritas, atque ita merito vos confidite, ꝙ non
decipiamini a me. Sed & vita sum: vnde & si moriamini, non
prohibebit vos mors quo minus ad patrem veniatis. bene igi
tur fidite. Per me enim veniūt omnes ad patrem. Et quia ego
dominus sum, adducendi ad patrem omnino venietis illuc.
Neque enim per aliam viam quam per me illuc eundum est.

Universidad de Deusto
Biblioteca

D Tu autem & hoc loco æqualem discito filium ei qui genera-
uit. Nam alio quidem loco patrem dicit adducere ad se. Nul
Iohā. 6. lus enim, inquit, potest venire ad me, nisi pater traxerit eum.
Hoc autem loco dicit per se adduci ad patrem. Igitur æqua-
lis est patris ac filii potestas. nam & vna operatio. Nam quū
practicen arripis, fit tibi Christus via. quum vero contēpla-
tioni vacas, fit tibi veritas. Quia autem nōnulli practicē ita
colunt, & in contemplatiua ita occupati sunt, vt vitam nō at
sequantur, vel quod propter vanam gloriam virtutem ample
xentur, & hic recipiunt mercedem: vel quod in dogmatibus
non recte sentiunt, & ita a recta via exciderunt: additum est
viæ & veritati, hoc est practicæ contemplatiuæque, & vita.
E Nam & in virtutibus omnino, & de diuinis recta differēdo,
ad viuentem in seculum, & non ad mortuam hominum lau-
dem spectare debemus. *Si cognouissetis me, & patrem meū vti-
que cognouissetis. Et nunc cognoscitis eum, & uidistis eum.* Quo-
modo superius dixit, Quo vado scitis, & viam scitis, hoc est,
me: hoc autem loco dicit, Si cognouissetis me, & patrē meū
cognouissetis vtique? Non sunt hæc contraria. Nam sciuerūt
quidem patrem, sed non vt oportebat. Nam vt deum quidē
sciuerunt: vt patrem autem nondum: at vbi postea venit spi-
ritus, omnis eis data est scientia. Quod igitur dicit, hunc sen
sum habet: Si cognouissetis meam substantiam & dignitatē,
& patris quoque cognouissetis. Ex hoc autem tempore cœpi
stis cognoscere eum per me vt medium, & vidistis eum, hoc
est, mente vestra quātum possibile est, spectastis. Quia enim
me dominum habetis & magistrum, per me plane & patris
F scientiam, vt apprehendi potuit a vobis, modice accepistis.
nam perfectiorem nōdum accepistis. Et aliter: Si cognouis-
setis me, & patrem meum vtique cognouissetis. Nam arguit
quod ipsum ignorent. Sed quod dicitur, hunc sensum habet.
Dixi vobis, quod quo ego vado, scitis, hoc est, ad patrem: &
viam scitis, hoc est, me. Dixit ei Thomas. Nescimus quo va-
dis, & neque viam scimus. Dicebat Thomæ, Ego sum via: &
nullus venit ad patrem, nisi per me. Si igitur me cognouisse-
tis, & patrem meum vtique cognouissetis. Cæterum me scī-
tis, ergo & patrem scitis. Ex hoc enim ipsi cognoscitis eum,
& vidistis eum me viso. *Dicit ei Philippus, Domine, ostende no
bis patrem, & sufficit nobis. Dicit ei Iesus, Tanto tempore vobiscum
sum, & non cognouisti me Philippe? Qui uidet me, uidet patrem: &
quomodo*

quomodo tu dicis, ostende nobis patrem? Videbatur Philippo A
quōd Christum quidem bene cognosceret, patrē autē igno-
raret. idcirco & dixit, Ostende nobis patrem, ac sufficit no-
bis. Nam licet millies dicas nobis, Si me cognouissetis, & pa
trem meum vtique cognouissetis, non possumus ita discere
patrem. Ostende igitur nobis illum corporalibus oculis. Au
diens enim Philippus quod & prophetæ corporalibus ocu-
lis vidissent deum, desiderabat & ipse illum videre coporali
ter, ignorans quod illa contigerint prophetis per condescen
sionem. Igitur Christus docēs Philippū quod nō sit possibi-
le deū videri corporalib' oculis, dicit, Tanto tēpore vobiscū
sum, & nō cognouisti me Philippe? Vide qa nō dixit, nō vi-
disti me, sed nō cognouisti me abducēs Philippū ab humili B
sensu, quo desiderabat patrē videre corporaliter. Sciētia em
de deo, dicere vult, dicitur non corporalis aspectus. Dein-
de subdit, Qui vidit me, vidit patrem. Quod autem dicit, ita
se habet. Tu quidem o Philippe quæris videre patrem visu
corporali, & putas quod me iam videris. Ego autem dico ti-
bi, quod me vidisti non vt videre oportet. Corporaliter qui-
dem vidisti me, quia & corpus fero, diuinam autem substan-
tiam nō vidisti, atque ita neque patrem vidisti corporaliter,
& ita neque ego possum patrem corporalibus oculis videre.
Etenim qui vidit me, & patrem vidit: hoc est, qui me cogno-
uit, cognoscit patrem. Nam quum vna sit substantia, scientia
quoque vna est. Confundatur Arius audiens, quod qui vi- *Arius.*
dit filium, hoc est deitatem filii, cognouit patrē, hoc est, dei- C
tatem patris cognouit. Confundatur & Sabellius, qui dicit *Sabellius*
quod vna sit hypostasis & vna persona patris ac filii. Ecce
enim diremit hypostases dominus, & aliam personam osten
dit patris, & aliam filii. dicens enim, Qui vidit me, ostendit
suam personam: & postea dicens, vidit patrem, ecce & aliam
personam. Quod si vna persona esset, nihil tale dixisset: sed
Philippo dicente, Ostende nobis patrem, respōdisset, Non
habeo patrem, sed ego sum pater & filius. Omnino autē ex-
tremæ insipientiç fuerit audire quidem filium dicentem, Ad
patrem meum vado: &, Ego in patre, & quæcunque similia
sum: non intelligere autem quod alia persona sit filii, & alia
patris, sed confundere illas. Propterea discipulum dominus
increpat quod tanto tempore sequatur se, videritque signa
ac deitatis opera, nondum autem agnouerit eum vt deū, quo

per

D per ipsum & patrem cognoscere. Nunc autem dicit, Quia corporaliter quæris videre patrem, manifestum quod nō vides neque me neque illum esse deum. *Non cognoscis quod ego in patre, & pater in me est? Verba quæ ego loquor uobis, a meipso non loquor: pater autem qui in me manet, ipse facit opera. Credite mihi, quod ego in patre sum, & pater in me: alioqui propter ipsa facta credite mihi.* In patre est filius, secundum quod in substātia illius apparet: & rursus pater in filio, sicut rex in imagine sua apparet, & imago in rege. Vn⁹ enim character imaginis & regis. Quod autem vna substantia mea est & patris, manifestum. Verba enim quæ ego loquor, a meipso non loquor. Non enim habeo quiddam proprium quod meum & E separatum a patre, sed omnia cōmunia. Vna substantia est, subsistentiis separata. Non sola autem verba quæ loquor, patris sunt, sed & opera. Quia enim diuina sunt opera, deus autem pater, & ego, vnius ergo substantiæ sunt opera, atq; ita etiamsi ego faciam, pater facit: & si pater, ego facio. Credite quod ego in patre, & pater in me, hoc est, oportet quidem quū auditis patrē & filiū, nihil aliud ingrere pro cōstituēda substātiali cognatiōe. Sin vero nō sufficit hoc vobis ad ostendendā parē substātiam & honorē, quod pater in mea substātia apparet, & ego in patris: vel propter opera credite mihi. Opera eīn dei sunt. *Amen amē dico uobis, Qui credit in me, opera quæ ego facio, & ipse faciet, & maiora iis faciet: quia ego ad patrem uado. Et quicquid petieritis in nomine meo, hoc faciam, ut glorificetur pater in filio. Si quid petieritis in nomine meo, ego faciam,* F Ostendens Christus quod non hæc sola possit opera, & alia, & his multo plura, excellenter ea ponit. Non enim dixit quod & maiora his facere possum: sed qui credit, & ea tera. Vides quanta sit virtus vnigeniti, vt etiā aliis dare possit quod faciāt maiora quam ipse fecerit. Dicēdo enim, Ego ad patrem meum vado, hoc significat: posthac vos operabimini miracula, ego autem nunc transeo. Interpretans autem nobis quomodo qui credit in illum, poterit facere magna & mirabilia, inquit, Quæcunque petieritis in nomine meo. Nam hoc loco nobis operationis miraculorum compēdium ostendit. Per petitionē enim & orationem & inuocationem nominis eius mira operari quis poterit. ita & Apostoli, In nomine Iesu Christi surge & ambula. Idcirco non dixit, Quæcunque petieritis, obsecrabo patrem, & faciet: sed, ego faciam:

faciam: suam potestatem declarans. Vt glorificetur pater in A filio. Quum enim apparet filium magna posse: glorificatur & qui tantum filium genuit. Vide enim consequentem gloriam patris. In nomine Iesu Christi facta sunt signa, a signis credebant Apostolis, ad dei notitiam peruenientes agnoscebant patrem, & ita glorificabatur in filio. Dicant Ariani, nū *Ariani.* ea quæ per Apostolos ipse, & ea quæ per se non ipse, sed a patre operationem recipiens faciebat, aliis dederit faciendi po testatem, & ipse eandem non habuerit? Quare autem secūdo hoc dixit? Quum enim dixisset, quodcunque in nomine meo petieritis, hoc faciam: iterum secundo dicit, Quæcunq; petieritis in nomine meo, ego faciam. Confirmans sermonem suum hoc dicit, & ostendit q̄ ipse faciat, & nō indigeat sub- B introducta virtute. Hæc autem omnia dicit discipulis, consolans eos, & ostendēs quod non pereat nec obscuretur moriēdo. Ad patrē enim, inquit, vado. Non enim obscurus fio, nec esse cesso: sed illuc eo, vbi beatior vita: & intantum non apparebo infirmus, etiamsi moriar, vt aliis ad maiora opera faciēnda vires daturus sim. Et quæcunque petieritis, dabo vobis. ne ergo tristitia afficiamini propter meam mortem, quæ talis est qualem demōstraui. *Si diligitis me, præcepta mea seruate: & ego rogabo patrem, & alium paracletum dabit uobis, ut maneat uobiscum in æternum, spiritum ueritatis, quem mundus non potest accipere, quia non uidet eum, nec nouit eum. Vos autem cognoscetis eum, quia apud uos manet, & in uobis erit.* Dixerat superius, Quæcūq; petieritis, faciā. ostēdit nūc q̄ nō simpliciter opōrteat petere, sed cū dilectione erga eū, & obseruatione mandatorū. tunc eīn faciā, quū sic petieritis. Et aliter, Nō hoc, inqt, C est diligere me, tristari, & mœsto esse vultu, sed credere his *Quid sit* quæ a me dicuntur. Mandatū enim dedi vobis, ne terreamini ab his qui occidūt corpus: atq; ita si diligitis me, hoc ob- *diligere deum.* seruate, & posthac ne sitis tristes in morte mea. Nā tristitia afficit, non est eius qui obseruat mandatū meum. Quo igitur nō obseruātes mandatū meū, sed timētes mortē, dicitis q̄ diligatis me? Insuper quia verisimile est dixisse illos ad hæc: & quo nō afficeremur tristitia, priuādi tāto solatio, & refocillatione quā ex te habemus? inquit, Nō erit hoc, nō priuabimini cōsolatione. Rogabo enim, hoc est, obsecrabo patrem: & aliū paracletū mittet vobis, aliū sicut me. Cōfundat hoc loco Sabellius, dicēs vnā personā patris & filii & spiritus sancti. *Sabellius.*

Ecce

D Ecce enim audit, Alium paracletum dabo, & ita aliam persona
Macedonius. nam spiritus. Confundatur & Macedonius, qui dicit alterius
substantiæ esse spiritum, & minorem filio. Audit enim quòd
& ipse persona sit sicut filius. Eiusdē enim substātiæ est cum
filio, vtique autem & cum patre. nam pater & filius eiusdem
substantię. Ne mireris autem quod dicit, Rogabo patrem. nō
enim vt seruus orat, sed vult quòd sufficientibus argumentis
testetur discipulis quòd omnino veniat super eos spiritus pa-
racletus: eiusque gratia condescendens illis dicit, rogabo pa-
trem. Nam si dixisset. Mittam, non sic credidissent: nunc au-
tem credibiliorem faciens sermonem, inquit, rogabo patrem.
Et si opus fuerit patrocinio & oratione, omnibus modis ope-
ram dabo vt veniat super vos spiritus. Id quod & nos sæpenu-
E mero dicere solemus, Animam meā ponam vt hoc fiat, quan-
uis paruo labore plerunque res egeat: attamen volentes offē-
dere quòd non detractemus studium, ita dicimus. Et aliter:
Quia pro nobis dominus semetipsum obtulit hostiam patri,
placans illum per suam mortem vt pontifex, deinde spiritus
venit in nos, vtpote peccato soluto, & inimicitiis sublatis
propterea dicit, Rogabo patrem, & paracletum dabit vobis,
hoc est, placabo vobis patrem, & recōciliabo illum vobis, so-
lutis propter peccatum inimicitiis: & ita mittet vobis spiritū
per me, pro vestra morte placat⁹ & recōciliatus vobis. Quod
autem dicit, vt maneat vobiscum in æternum, dixit consolās
eos. Non enim ita, inquit, temporaria erit eius cōsuetudo vo-
biscum, vt mea, sed vsque in æternum durabit: neque deficiet
F quum vos mortui fueritis, sed simul permanebit, & glorioso-
res reddet: cumque omnibus sanctis super est: & quum mor-
tui fueritis, magis, quāto scilicet sublimiores tunc corporali-
bus affectionibus. Spiritum autē veritatis inquit, hoc est, spi-
Vetus te- ritum non veteris testamenti (nā illa figura est & vmbra) sed
stamētū fi noui, quod est veritas. Habebant igitur & illi qui in lege, spi-
gura, No- ritum, sed in figura & vmbrosum, nunc veritas ipsa substan-
uū ueritas tialiter venit cum discipulis, vt ita quis dicat. Ne autem quis
opinetur quòd etiā spiritus sicut ipse incarnandus sit, inquit,
Quem mundus non potest capere. Nō (inquit) versabitur vo-
biscum sicut ego. Non enim mundus eum corporaliter capere
re potest, hoc est habitabit in ipsis animabus vestris, Et aliter
Mundus. Nō potest accipere mūdus, hoc est populus ille promiscuus,
& sapiens quæ huius mūdi, quia non videt eum, eò quòd in-
comprehen-

comprehensibilis sit eius substantia. Cōtemplationem enim A
& visionem hoc loco mentis dicit. vnde subdit, neque cogno
scit eum. Vides quòd & non videt, dicens, Non cognoscit.
Propterea solatur discipulos, dicēs, Mundus non potest cape
re illum: vobis autem hoc donum egregium datum est, & ma
net apud vos: & deinde quod maius est, & in vobis erit. Apud
vos enim, externum subsidium & vicinitatem: in vobis autē,
internam habitudinem & corroborationem significat. Poste
rius autē illud, quod & deus sit spiritus, significat, qui dicit,
Habitabo & ambulabo in eis. Igitur mundus quidem nō po- *Leuit. 26*
test accipere spiritum, quia non cognoscit eum, vos autem co *2. Cor. 6.*
gnoscitis eū. Quare? Quia non estis ex hoc mundo, propter-
ea capaces eius estis, & manet nunc apud vos, sed & erit sem-
per in vobis. *Non relinquam uos orphanos, ueniam ad uos. Adhuc* B
paululum, & mūdus iam me non uidet: uos autem uidetis me, quia ego
uiuo, & uos uiuetis. In illo die uos cognoscetis quòd ego sum in patre
meo, & uos in me, & ego in uobis. Ne metuatis (inquit) creden
tes, quia dixi vobis me alium paracletū vobis missurū, quòd
me vltra non fitis visuri: non enim abero à vobis vsque ad fi-
nem. Veniam enim & non relinquam vos orphanos. Quia
pius filios eos dixerat, nunc consequenter inquit, Non relin
quam vos orphanos. Vt autem ne existiment quòd prius sit
manifestandus & ipsis & omnibus in corpore, inquit, Mūdus
iam me non videt: vos enim (inquit) soli videbitis me, etiam
post resurrectionem. Viuo enim, & quanuis mortem feram,
resurgam: & vos quoque viuetis, hoc est, quum videbitis me, C
lætabimini, & quasi occisi reuiuiscetis in mea manifestatio-
ne. Vel etiā sic. Quemadmodum (inquit) mors mea facta est
ad vitam, ita etiam si vos moriamini, viuetis. Ne igitur estote
tristes, vel propter me qui morior, vel propter vos. nam licet
moriamini, viuetis in æternā vitā. Illa enim die scietis quòd
ego in patre, hoc est, quum resurgam, scietis quòd non sim à
patre separatus, sed eandem habeo potestatem. Et vos in me
estis, quos ego custodio. Et ego in vobis, hoc est, vobiscum
sum, vos eripiens ex periculis, miracula per vos operans, glo
rificansque vos per omnia. Et aliter, In vobis sum, vt caput in
membris. Membra enim Christi, apostoli: & vos in me, sicut
membra in capite. Quando ergo resurrexit, manifestā de his
omnibus scientia tradidit. Gratia enim spiritus post resurre-
ctionem omnia illa docuit eos. Quum autē audis quòd ego
in patre,

D in patre,& vos in me,& ego in vobis,ne similiter intelligas.
nam filius quidem in patre vt illi consubstantialis:in Apostolis autem vt adiutor & cooperarius: & Apostoli in eo,vt qui
Dii hoies adiuuantur, & cooperatorem habentes, & ab ipso fouentur:
dicuntur. quia & multa alia nomina de deo & hominibus dicuntur,sed
Psal. 81. non similiter dicuntur. Dij enim dicimur & nos, sed non ex
æquo. Dicitur filius imago & gloria patris,& homo quoque,
sed non similiter. Ita hæc quoque hic intelligenda sunt, sicut
Iohan. 10 & hoc. Quemadmodum misit me pater,& ego mitto vos. Nō
igitur sic debemus intelligere simpliciter, Igitur misit quidē
filium suum pater,quum esset incorporeus,& deinde incarna
tus est,& ex virgine natus est, vt & apostoli ex cælo sint, &
incorporei,& deinde incarnati,è virginibusque nati sint?Sed
E ita exponere scripturas,manifeste delirare est. *Qui habet mā-*
data mea,& seruat ea,ille est qui me diligit. Qui autem diligit me,
diligetur a patre,& ego diligam eum,& aperiam ei meipsum. Dixit
ei Iudas,non ille Iscariotes,Domine, quid factum est quòd manifes-
staturus es nobis teipsum,& non mundo? Sicut & superius dixi-
mus,verbis huiusce modi tristitiam illorum sedat, docens eos
quòd ille diligat ipsum,non qui dolet in morte eius, quod &
illi patiebantur, sed qui mandata eius & præcepta seruat de
contemnenda vita præsente, & ponenda anima pro Christo
& virtute:quasi ita dicens eis: Vos quidem putatis quòd pro charitate
dilectione doleatis in morte mea: ego autem pro charitate
argumento habeo non dolere. Quod autem hoc dicat,mani-
festum est ex his quæ postea dicit,Si diligeretis me,gauderetis
F tis vtique,quòd ad patrem eam. Qui ergo diligit me,habet
mandata mea, & custodit ea, vt ne fur diabolus veniens ra-
piat thesaurum. Opus enim est diligenti custodia, vt ne per-
damus ea. Qui autem diligit me,quale præmiū inueniet?Di-
ligetur(inquit)à patre meo, & ego diligam eum, & manife-
stabo illi memetipsum. Quare hoc dixit,manifestabo illi me-
metipsum? Quia post resurrectionē se eis manifestaturus erat
cum diuiniore corpore,vt ne putent ipsum spiritum & phan-
tasma esse,propterea prædicit eis hoc,vt videntes eum,nō de-
seredant, sed recordentur quòd ea prædixerit ipsis, & quòd
propter mandatorum suorum obseruationem manifestetur
eis,studeantque semper seruare illa,vt & illis semper mani-
Iohan. 21 festetur. Magnū etenim resurrectionis sacramentū, difficileq; ab
eis susceptū:idcirco præparat eos dicēs quòd manifestaturus
sit se

sit se eis: quia & quum resurrexisset, propterea comedit cum A
eis,vt ne videretur eis phantasma. Id quod & Iudæ nunc acci
dit. Opinabatur enim Iudas cuius nūc mentionē facit, quòd
sicut in somnio videmus mortuos,ita & dominus eis manife-
standus esset:ideo & dicit,Domine,quid factum est quòd no
bis teipsum manifestaturus es,& non mūdo? Præ multa enim
admiratiōe & stupore hoc dicebat,sicut si dixisset, Væ nobis
quòd moreris,&quòd sicut mortuus manifestandus es nobis
vt spectrū. Nā quod dicit, Quid factū est, obstupescēte & at-
tonita mēte dicebat. Quid igitur dominus?quomodo à men-
te suspicionem eius vt fallacem refellit? *Respondit Iesus,& di*
xit ei,Si quis diligit me,sermonem meum seruabit,& pater meus dili-
get eum,& ad eum veniemus,& mansionē apud eū faciemus. Qui nō
diligit me sermones meos non seruat. Et sermo quem auditis,non est B
meus,sed eius qui misit me patris. Iudas quidē præ multa formi
dine existimabat q̄ mortuus dñs spectrū se exhibiturus esset
eis, vnde & interrogabat sicut dictū est. Dominus autem re-
fellēs eius suspicionē,inquit, Sicut pater manifestat seipsum,
ita & ego manifestabo memetipsum. Ego enim(inquit)& pa
ter veniemus ad eos qui custodiunt sermones meos: atque ita
non in somniis manifestabimur vobis,sed quia cum patre vē-
turus sum,vt par est patrem manifestari,ita fiet & mea mani-
festatio qua vobis manifestabor. At dicendo,Mansionē apud
eum faciemus,subuertit Iudæ suspicionem. Nō enim somnia
manent, inquit. Ego autem quum manifestor, maneo cum
patre:non igitur quasi in somnio erit visitatio mea. Prædicit
autē eis(vt dixi)se manifestandū, vt ne phantasma ipsum pu C
tent:& interim exhortatur eos ad seruādū mādata sua,sciētes
quòd seruantibus illa manifestādus sit & pater. Sic quoq; ab
eo qui non seruat mādata,discedit & ipse pater,tāquam à nō
diligente. Nā qui non diligit me(inquit)sermones meos non
seruat. Atque ita neque patrem diligit, qui nō diligit filium.
Nam sermo filij,& patris est. Qui igitur non custodit sermo-
nem filij,vel patris:sicut odit filium,ita & patrē. Vos igitur
discipuli custodite sermones meos. ita enim declarabitis dile
ctionem tam erga me,quàm erga patrem. Quidā autē dicunt
Iudam discipulum non ex formidine, sed misericordi men-
te dixisse, Quare manifestaturus es te nobis, & non mundo?
Volebat enim non solos discipulos, sed & totum mundū vti-
litatem ex manifestatione eius percipere. At saluator ostēdit

non

D non omnes talia consequi, sed nos duntaxat qui mandata sua
seruamus, digni videbimur sua manifestatione, patrisque di-
lectione. In eo autem qui custodit mandata, est deus & pater,
& non sicut in filio, ita & in hoc. In filio quidem natura est,
in homine autem secundum habitudinem quandam. *Hæc lo-*
cutus sum uobis apud uos manens: Paracletus autem ille, qui est spiri-
tus sanctus, quem mittet pater in nomine meo, ille uos docebit omnia,
E *& suggeret uobis omnia quæcunque dixi uobis.* Quoniá obscura
erant discipulis quæ dicebantur, & alia quidem non intelli-
gebant, & de aliis multum dubitabant: vt ne iterum interro-
gent eum, & dicant, Quæ mandata seruare debemus? liberat
eos à turbatione, dicens, Paracletus obscura & intellectu dif-
ficilia, cognita vobis faciet. Nam hæc quæ vobis videntur
obscura, dixi quum manerem & essem apud vos. Si autē abie
ro, de omnibus docebimini. Igitur de discessu nō oportet vos
esse tristes, qui tanta vobis bona, tantamque sapientiam affe-
ret. Quandiu enim ego apud vos maneo, & spiritus nō venit,
nihil magnum neq; sublime intelligere potestis. Subinde au-
tem paracletū nominat, propter continuas ipsorum afflictio-
nes, bono illos animo esse faciens, quòd ab illo refocillandi
essent. Quod autem dicit, In nomine meo veniet paracletus,
hoc vult, quòd nihil alienū à me docturus sit vos, neq; pro-
priam opinionem sibi vindicabit: sed in nomine meo veniet,
hoc est, in gloriam mei nominis, non sui: id quod faciunt cō-
traria docentes, auditoribus suis proprium nomen commen-
dantes. Quidam autem intelligunt, in nomine meo, nomen
Christi, paracletus. Habemus enim (inquit) paracletū Iesum
F Christum. Quia igitur & spiritus qui venit ad discipulos, pa-
racletus factus est, mœstitias illorum consolaturus, in nom-
ne Christi venit. paracletus enim & ipse sicut Christus. sed &
Christum Paulus nominauit spiritum, dum dicit, Vos autem
non estis in carne, sed in spiritu, si quidem spiritus dei habi-
tat in vobis. si autem quis spiritum Christi non habet, hic nō
est eius. Deinde subdit, Si autē Christus in vobis. Vides quo-
modo supra dicens spiritum dei habitare in eis, deinde sub-
dat, Christus in vobis, Christum scilicet spiritum nominans:
Quia igitur spiritus Christus nominatur, ita debes intelligere,
In nomine meo mittet eum pater, hoc est, & ipse nomina-
bitur Christus. Igitur & spiritus sanctus & docuit, & suggessit. Docuit quidem, quæcunque non dixerat eis Christus, vt-

Iohan. 1.
Roma. 8.
Christus Paulo spiritus nominatur.

pote portare non valentes. Suggessit vero, quæcūque dixerat A
quidem dominus, sed obscurius, vel quæ propter imbecillita-
tem rationis memoria comprehendere non valuerunt Apo-
stoli. *Pacem relinquo uobis, pacem meam do uobis: Non sicut mun-*
dus dat, ego do uobis. Ne turbetur cor uestrum, neque formidet. Ite
rum in mœrore erant discipuli, audiētes dominum dicētem,
Ego quidem discedo, spiritus autem veniet. Ideo videns tur-
bari cor eorum, & maxime propter afflictiones imminentes
& certamina, dixit, Pacem relinquo vobis, quasi ita dicens,
Quid nocent vobis mundi turbationes, quum mecum pacem
habeatis? Non enim talis est pax mea, qualis mundi, quæ sæ-
pe in malo fit, & planè stulta est: sed talem ego do, vt & inter
vos pacem habeatis, & vnum corpus sitis. Hoc autem fortis-
simos omnium vos faciet. etiamsi multi contra vos insurre- B
xerint. nihil tamen patiemini, concordia paceque mutua
muniti. Deinde quia iterum dixit, relinquo, id quod rece-
dentis erat, & satis eos turbare poterat, subdit, Ne turbetur
cor vestrum, neque formidet. Igitur turbationem patiebān-
tur ex affectu amoris & dilectione erga illum, quòd illo pri-
uandi essent. timebant autē, eo quòd euentura erant illis ma-
ia post mortem eius. Ipse igitur neque turbationem ex amo-
re, neq; timorem ab afflictionibus absque medicamine relin-
quit: sed vtraque sedat, dicens, Ne turbetur cor vestrum, neq;
formidet. *Audistis quod ego dixi uobis, Vado & uenio ad uos. Si*
diligeretis me, gauderetis utiq; quòd dixerim, uado ad patrem, quia
pater maior me est. Et nunc dixi uobis priusquam fiat, ut quum factum
fuerit, credatis. Quia vidit dominus Apostolos non plene re C
surrectionem suam sperare, neq; scire quid esset, & propterea
valde mœrere & turbari vt se priuandos, attēperans se illorū
infirmitati, dicit, Quia ego dixi vobis, vado & iterū veniam,
adhuc tamen & tristes estis, & mihi non fiditis. quāuis enim
moriar etiam, in afflictionibus non relinquā vos. Nunc ergo
quum audieritis quòd ad patrem meū vado, qui magnus, &
me maior videtur: deberetis gaudere quòd ad illum eam, qui
sententię? Quomodo quum dicit, Pater meus maior me est, vt
consoletur discipulos dixerit? Nam quia illi tristes erāt qua-
si non posset eos iuuare Christus, dicit, Quanuis ego nō pos-
sem, saltē pater meus, quem vos me maiorem putatis, nō tātus
habitus est qui vos iuuet? sicut & alio loco dicit, Ne existime- *Mat. 26.*

Sermonē Christ⁹ ad auditorū attēperat imbecillitatem.

D tis quòd non possim orare patrẽ meũ,& exhibebit mihi duodecim legiones angelorũ. Non enim hoc loco quasi non posIohan.18 sit,hoc dicit. Quomodo enim, qui sola interrogatiõe Iudæos collectos prostrauit,retroque cedere fecit? Verum quia de eo vt homine habebant opinionẽ,eapropter hæc inquit, Ita igitur pater maior me est. Dixit enim hoc iuxta illorum sententiam,credentium ipsum quidem infirmum,patrem autẽ possE se in tempore afflictionis sufficere. Et nunc dixi vobis priusquam fiat,vt quum factum fuerit,credatis,hoc est,ita bene fido,mortemque non timeo,neque tristis sum,vt & prædicam, & gaudere vos iubeam,vt quando factum fuerit, credatis mihi,quòd sicut sciui afflictiones vobis obuenturas,& prędixerim eas non mentiens,ita neque de aduentu paracleti & consolationis prędicens mentiar, sed omnia vobis iucũda occurrent. Quidam autem patrem, secundum quòd principium & causa est filij,intelligunt maiorẽ esse. Maior enim me est,inquit,pater,secundũ quòd principium & causa mea est. Ex ipso enim natus sum. At maiorem ipso esse patrem,non facit ipsum alterius substantiæ. Nam quanuis in his (vt ita dicam) maior sit pater filio,sed non iam alterius naturæ est. Dein dicant hæretici, secundum quid venit ad patrem Christus? secundum quòd deus,vel secũdum quòd homo? Quia secũdum quòd deus semper in cælis erat,& inseparatus à patre:secundum humanã igitur naturã maior eo dicitur esse pater. Post*hac non multa loquar uobiscũ. Venit enim princeps mundi huius, & in me non habet quicquam: sed ut cognoscat mũdus quod diligo patrem,* F *& sicut præceptum dedit mihi pater,sic facio.* Quum consolatus esset discipulos per ea quę suprà dicta sunt,iterũ dicit de mor-

De quo mũdo intelligatur & dicitur Princeps huius mũdi

te sua,Venit enim,inquit,princeps huius mundi,hoc est diabolus. Principem autem hunc intellige mundi,non creaturę, sed mundi confusi,& mundana sapientis. Non enim cælũ gubernat ac terram,quia omnia euertisset & conturbasset,sed ea quæ sponte se illi tradunt: ideo & princeps tenebrarum dicitur. Per tenebras intellige praua opera. Et quia verisimile erat quosdam suspicari nũ & Christus propter peccata esset morti traditus,propterea subdit,In me non habet quicquàm, quum non obnoxius sim morti,neque quicquàm debeam diabolo:sed propter dilectionem erga patrem, voluntarius sustineo passionem. Cõtinuo autẽ repetit sermones de morte,illis adiungẽs & quæ ad consequentiã pertinebãt, vt credibiliorẽ illis

illis faceret. Audientes enim quòd moriatur,discunt & quòd A voluntarius, & quòd contemnat diabolum, & quòd propter charitatẽ erga patrẽ moritur. Si igitur perniciosa fuisset passio,& non salutaris,quomodo approbasset pater, qui diligebat?quomodo item filius qui diligebatur,obisset eam? Quomodo autem intelligemus quòd propter amorẽ erga patrem moriatur? Pater,inquit,qui diligit mundum,exposuit me pro illorum morte. Ego quoque patrem diligens,volũtatem eius approbo,& ostendo quòd diligam patrem,per hoc quòd mãdatum ab eo, hoc est,quòd cõplacitũ illi, & decretum ab eo, suscipio & perficio. Dicite Arianistæ,Si seruus fuit filius,non dixisset,Propter dilectionem erga patrẽ morior. Seruus enim nõ quia diligit dominum suum,facit voluntatẽ eius,sed quia seruus est,& timet supplicia. Dominus autem Iesus quia vt di- B ligens facit voluntatem dei,nõ seruus est,neque creatura,sed reuera filius,patris implens voluntatem. Quum igitur audiens quòd mandauit mihi pater,non propter hoc quòd mandatum dedit,mãcipium facias dominum,vt subditũ:sed quia pater,cognosce quòd ipse filius sit eiusdem substantiæ patri: mandatum dedit,hoc est,voluit,dixit,approbauit, decreuit. *Surgite,eamus hinc.*

CAPVT XV.

E *Go sum uitis uera,& pater meus agricola est. Omnem palmitem in me non ferentem fructum,tollit: & omnem qui fert fructum,purgat, ut fructum copiosiorẽ afferat. Iam uos mundi estis propter sermonem quẽ locutus sum uobis.* Quo- C niam sæpius de passione locutus, illorũ animos concussit, & intellexit eos formidare tãquàm breui capiẽdos,& prę multo timore neque dictis attendentes, fingit se illos in locũ occultum abducturos, in quo non sint capiendi. Et exurgit sanè à loco in quo erat, vt perturbationibus animarum eorum sedatis, traderet eis dogmata magis mystica. Abducit autem eos, vt posthac docebimus, in hortum quem Iudas sciebat. Atque vt apparet, secessus erat negocium, res autem ipsa expositio voluntaria in talem locum secedentis quem Iudas sciebat. Quid igitur mysticum illis tradit? Ego sum, inquit, vitis, hoc est radix, vos autem palmites: at pater meus agricola est. Circa quod autem occupatus est pater? numquid circa radices? non, inquit, sed circa palmites.

D Omnem enim palmitem, inquit, non afferentem fructum, tollit eum, hoc est omnem hominem qui per fidē factus est pars radicis, & vnitus domino, & incorporatus ei, oportet & fru-

Nō sola fides saluat Iacob. 2.

ctum afferre, hoc est, vitam habere virtutibus prædita. Quòd si quidem solam ac nudam confessionem fidei quis habeat, & non per obseruationem mandatorum fructum ferat, mortuus palmes sit. Fides enim absq; operibus mortua est. Omnis igitur fidelis in Christo quidē esse videtur, quatenus credit. Omnis enim palmes, inquit, qui est in me, si non attulerit fructum, tollit eum pater, hoc est, ponit extra communionē cum filio. eum autem qui fructificat, purgat. Hic autem discimus, quòd etsi valde virtute quis præditus sit, indiget tamen vt à

E deo curetur. Nam quod infructuosum, neque in vite poterit esse: quod autem fructum fert, fertilius facit pater, Considera autem quòd propter afflictiones discipulorum hæc dicantur esse quasi putationes, vt vocant, rusticæ. nam ostendit eis dominus quòd per afflictiones fertiliores erunt, sicut & per putationem palmites. Tentationes enim eos fortiores declarabant. Dein ne dicant, de quibus hæc dicis? Vos, inquit, estis mundi propter sermonem quem locutus sum vobis. Vnde superius dicebat purgare patrem, nunc iterum se inducit curam agentem. Vna enim operatio patris & filij. Ego, inquit, vos purgabo per meam doctrinam. debetis itaque quod vestrum est indicare. ideo & subdit: *Manete in me, & ego in uobis. Sicut palmes de se fructum ferre nequit, nisi maneat in uite: ita neque*

F *uos, nisi in me manseritis. Ego sum uitis, uos autem palmites. Qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum, quia sine me non potestis facere quicquàm. Nisi quis manserit in me, eiicietur foras sicut palmes, & aruit: & congregant eos, & in ignē coniiciūt, & ardent.* Ego quidem, inquit, vos purgaui per sermonem meum & doctrinā, & nihil quod ego facere debui, prætermissum est. Oportet autem nunc vt incipiantur & ea quæ à vobis sunt. Manete enim, inquit, in me. Nam ne præ timore separētur ab eo, remissas ipsorum animas constringit, & sibi iungit, & meliorem nunc eis spem dat. Quæcunque petieritis, si manseritis in me, accipietis: ab exemplo vitis clare nobis qualitatem & vitam eorum commendans, quæ dantur à se his qui sibi placent. Nam sicut ille manens in vite, fructum facit, eò quòd ab illa viuendi operationem accipit: ita & vos si mānseritis in me per obseruationem mādatorum, maiorē fructum afferetis. Qui

tis. Qui autem non manet, aridus sit, hoc est, abijcit quod à A fide habuit. Si quod spirituale beneficium accipiebat, priuatur eo, & nudatur auxilio & vita quæ ab eo datur. Et quid tādem? In ignem mittitur, & ardet: Hoc autem loco & consolationem non paruam eis dat, ostendens quòd hi qui infidiantur sibi, vt Iudas, comburantur: ipsi autē qui manserint in eo, fructum afferent. Nam absque succo & viuificatione, quæ inde procedit, non poterunt quicquam facere. *Si manseritis in me, & uerba mea in uobis manserint, quicquid uolueritis, petetis, & fiet uobis. In hoc glorificatus est pater meus, ut fructum copiosum afferatis, & efficiamini mei discipuli.* Hoc loco interpretatur nobis dominus quid sit quod dixit, Si manseritis in me, hoc est, si mandata mea custodieritis. hoc enim significat, verba mea manere in vobis. Vult enim vt sibi per opera adhæreatur. Nā quicunque deo placere cupiens viuit, voluntate sua manet in B me, quum vnitur illi per dilectionem, & seruationem mandatorum, adhæretque spiritu: sicut contra qui à mandatorū obseruatione abstitit, sponte à domino alienatur. In hoc autem glorificatur pater meus, inquit, si vos fructum multum attuleritis. Gloria enim dei & patris, approbatio discipulorum fi lii eius. Nam fulgente luce Apostolorum coram hominibus, glorificabatur pater cęlestis. Fructus enim apostolorum sunt gentes, quæ per doctrinam illum ad fidem sunt adductæ, fæque ad gloriam dei. Si igitur glorificatur pater dum vos fructum affertis, vtique suam gloriam non negliget: sed operabitur vobiscum, vt plus fructum afferatis, quo magis glorificetur. In hoc enim, inquit, glorificatus est pater meus, vt fructum multū afferatis, & efficiamini mei discipuli. Vides quo- C modo ille est fructum afferens, qui vere est discipulus: & pater in isto glorificatur, hoc est, gaudet, & gloriam suā hoc exilimat. *Si dilexit me pater, ita & dilexi uos. Manete in dilectione mea. Si præcepta mea seruaueritis, manebitis in dilectione, sicut & ego præcepta patris mei seruaui, & maneo in eius dilectione.* Exhortatur eos vt bene confidant. dicit enim, dilexi vos. Sic autem dilexi vos, sicut me pater diligit. Hoc autem humanius dixit, Manete igitur in dilectione mea. Illius enim vos estis domini. Non enim quia audiuistis quòd dilexerim vos, contemnetis: sed dabitis operam, vt maneatis in dilectione mea. Deinde docet eos quomodo poterint manere: si mandata sua seruarint. Nam (vt sæpe dictum est) ille est qui diligit deum,

Verba meaī uobis manere, quid significat.

Gloria deī quæ.

Quis diligat deum

D qui mãdata eius ſeruat. Per õnia aũt hæc oſtẽdit quod tũc ſecuri erũt, quũ vitã purã egerint. Sicut ego mãdata patris mei ſeruaui, & maneo in dilectione eius: & hoc tẽperãs ſe audiẽtium infirmitati dicit. Non enim qui omnium eſt legiſlator, mandatis obnoxius, & ſine paternis mandatis viuere non poteſt ſuam vitam. hoc enim cogitare fuerit abſurdiſſimum, Dicit autem hoc, multum eos conſolari volẽs. Quia enim dicebat eis, Diligo vos, & habituri erant poſtea cum afflictionibus certamen, vt ne offendãtur quaſi dilectio nihil illis prodeſſet: Ne turbemini, inquit: quia etſi me diligat quidẽ pater, permittit tamen vt patiar pro mũdo, Sicut igitur non minuitur dilectio patris propterea quòd ego patiar: ita neq; vos minus diligemini ab eo etiãſi in varias incideritis afflictiones.

E *Hæc locutus ſum uobis, ut gaudium meũ in uobis maneat, & gaudium veſtrũ impleatur. Hoc eſt præceptũ meũ, ut diligatis uos inuicẽ, ſicut dilexi uos. Maiorem hac dilectionẽ nemo habet, ut quis animã ſuã ponat pro amicis ſuis.* Hæc (inquit) locutus ſum vobis, vt nõ minuam gaudium veſtrum. Nam gaudebant quidem quum eſſent ſimul cum eo quum miracula faceret, & glorificaretur: & ipſi quoque dęmonia eiicientes gaudebant, ſicut & ipſe inquit, Non gaudete quòd dæmonia eiicitis. Quoniam autem & affectio incidebat, & mœror gaudiũ ipſorũ mutilabat, inquit, Hæc ſolatoria verba locutus ſum vobis, vt ſemper & vſque ad finem gaudium veſtrum integrum maneat, plerunque ſit ac pfectũ. Nõ enim mœrore digna ſunt præſentia, ſed gaudio, licet crux, licet cõfuſio, licet ignominia accedat. Quia autem ſupra dicens, Si mandata mea ſeruaueritis, tũc manebitis in me, non oſtendit quæ mãdata debeant ſeruare: nunc oſtendit & ſuam claritatem, dicit enim, Vt diligatis vos inuicem, ſicut dilexi vos. Non fortuito, neque ſimpliciter vult nos diligere inuicem, ſed ſicut ipſe dilexit. Obſerua autem quomodo ſupra quidem in plurali dixerit mandata, hic vero dicat, Hoc autem mandatum meum eſt, in ſingulari numero. Hoc eſt. Ideo factum opinor, quia dilectio omnia mãdata complectitur, & caput eſt. Dicitur autem mandata & mandatum. Porro interim oſtendit nobis viam qua ſeruemus mandatum, nempe per ſeruationem vnius mandati, charitatis. Quando autem dixit, ſicut ego dilexi vos, diligatis & vos inuicem: oſtendit modum & ſummitatem charitatis. Maiorẽ enim hac charitatem nemo habet, vt ponat animam ſuam pro amicis. Atque ita

Lucæ. 10

Dilectio caput omniũ mandatorum.

A que ita & vos pro vobis inuicem animam ponatis, quia & ego pro vobis morior. Igitur ne putetis ex odio erga vos fieri diſceſſum hunc. fit enim ex ſumma charitate. *Vos mei amici eſtis, ſi feceritis quæcunque ego præcipio uobis. Non poſthac uos dico ſeruos, quia ſeruus neſcit quid faciat dominus eius. uos autẽ dixi amicos, quia omnia quæ audiui à patre meo, nota feci uobis. Non uos me elegiſtis, ſed ego elegi uos, & cõſtitui uos, ut eatis, & fructũ afferatis & fructus ueſter maneat, & quicquid petieritis patrem ſub nomine meo, dem uobis.* Surſum deorſúmque verſat charitatis doctrinam, oſtendítq; nobis multis verbis ꝙ iſtud mãdatum maioris ſit momenti, & plus curãdum q̃ alia. Cõmendat autem & charitatis ſuæ ſignũ maximum. Nam in tantũ, inquit, diligo vos, vt & occulta vobis reuelauerim. Seruus enim neſcit myſteria domini, vos autẽ quum nunc ſitis amici mei, myſteriis B digni facti eſtis. Omnia enim quæcunq; audiui à patre meo, nota feci vobis. Quomodo igitur inquit alio loco, multũ habeo vobis dicere, ſed nõ poteſtis portare modo? Omnia nota fecit eis quę illi poterant audire, & quorum erant capaces. Quãdo autem dicit, Quæcunq; audiui à patre meo, ne ſuſpiceris quòd doctrina filius opus habeat, ſed oſtendit ꝙ nihil alienum à patre loquatur, ſed ea quę patris ſunt, & quæcunq; dixerit, illius ſunt. Dicens autẽ, indicium charitatis meæ erga vos eſt, vt nota ſint vobis mea myſteria: ſubdit & aliud charitatis indiciũ. Ego, inquit, elegi vos, hoc eſt, nõ vos meã acceſſiſtis amicitiã, ſed ego veſtram, hoc eſt, ita plantaui vos, vt me diligeretis. Quomodo igitur relinquerẽ vos in poſterum? Sed & poſui vos, hoc eſt, plantaui vos, vt eatis, hoc eſt, C vt creſcatis, & expandamini & extendamini, fructúmq; affe-ratis. Hoc autẽ loco manifeſte agricolã ſe eſſe introducit. Et ſuperius quidẽ quando dicebat, Mũdi eſtis propter ſermonẽ quẽ locutus ſum vobis, oſtendit ſeipſum purgãtem: nunc aũt manifeſtius per hoc quod dicit, Ego elegi vos, & poſui vos. Nã agricola hoc facere dicitur, & ponit ſub terram palmites. Vides ęqualitatẽ patris & filij. Et pater agricola & filius nũc oſtẽditur agricola. Cõfuſionẽ induere Ariane cũ his qui tecũ ad impietatẽ profiliũt. Vide autẽ & aliud, Vt quicquid petieritis patrẽ in nomine meo, dem vobis, hoc eſt, ego dabo vobis. Tametſi oportebat iuxta cõſequentiam ita dicere, Quæcunq; petieritis patrem, dabit vobis: ſed dixit, Ego dem vobis, eo ꝙ omnino ſit eiuſdem potentiæ, quia & pater qui dat,

Obiectio.

Quo filius audiat à patre.

Chriſtus agricola.

Ariani.

D per dextrã ſuam dat: dextra autem eius eſt filius. Conſidera
Dextra dei Chriſtus. autem hoc loco quòd quando plantati fructũ afferimus, tunc quæcunque petiuerimus, dabit nobis. Si autem non afferimus fructum, non recipimus, quia fructum non afferens, neque animæ petit vtilia, ſed omnino mũdana & inutilia: ideoque non accipit. Quæritis enim, inquit, & non accipitis, eo q̃
Iacobi. 4. male petatis. *Hæc mando uobis, ut diligatis inuicem. Si mundus uos odit, ſcitis quod me priuſquam uos odio habuit. Si de mundo fuiſſetis, mundus quod ſuum eſt diligeret: quia uero de mundo non eſtis, ſed ego elegi uos de mundo, propterea odit uos mundus.* Vt ne opinentur apoſtoli quòd dominus opprobrans proferat eis quòd animam ſuam pro illis ponat, & quòd electi ſint, ideo dixit, hæc mando vobis, non vt exprobrem, neque vt de bo-
E no quodam opere arroganter loquar, ſed vt animas veſtras firmiores faciam in charitate mutua, idcirco enumero meæ erga vos charitatis opera. Hæc enim mando vobis, vt diligatis inuicem. Quia autem res ardua & valde moleſta eſt pertis inuicem. Quia autem res ardua & valde moleſta eſt perſequutionem pati, & odio haberi, conſolatur eos dicens, Si vos odio habent, nihil nouum eſt: nam & me primum odio habuerunt, atque ita quia commune hoc mecum habetis, vt odio habeamini, ſit vobis magnæ conſolationis loco. Subdit autem & alium conſolandi modum conſolantem maxime. Propterea, dicit, oportebat vos mœrore affici, ſi mundus vos non haberet odio. Mundus, hoc eſt mali homines. Ex eo enim quòd non haberemini odio: oſtenderetur quòd & ipſi illorum malitiæ & iniquitati cõmunicaretis: nunc autem quia
F odio vos habent mali, gaudete. Nam propter virtutem veſtram vos oderunt. Alioqui ſi nõ eſſetis virtute prediti, mundus quod ſuum eſt amaret. Quia autem ego vos elegi de mũdo iniquitatis, propterea odio vos habet mundus, vti eos qui
ſupr. 13 operibus ſuis non communicant. *Mementote ſermonis mei*
Matt. 10 *quẽ ego dixi uobis, Nõ eſt ſeruus maior domino ſuo. Si me perſequuti fuerint, & uos perſequentur. Si ſermonem meum ſeruauerunt, & veſtrum ſeruabunt. Sed hæc omnia facient uobis propter nomen meum, quia non nouerũt qui miſit me.* Hoc quod ſuperius dixit, id nũc dilatans, maiorem illis cõſolationem affert. Dicit enim. Memores ſitis ſermonis mei, quòd non ſit ſeruus maior domino ſuo: igitur neque vos me maiores. Videte igitur quo pacto me vſi ſunt. Si perſequuti fuerunt dominum, & vos ſervos multo magis. ſi me non perſequuti fuiſſent, ſed meum ſermonem

nem ſeruaſſent, & veſtrum ſeruaturi eſſent: id quod non fiet. A
Neque enim meum neque veſtrum ſeruabunt, ſed omnia hęc facient vobis propter me: atq; ita ſi diligeretis me, ſuſtineretis vtique propter me quem diligitis, vt dicitis. Sed & aliter conſolatur, quia iniuria afficiunt & eum qui me miſit. Itaque ſi nihil aliud, certe hoc ſit vobis in conſolationem, quòd ipſi & veſtri, & mei, & dei ſint inimici. *Si non uenissem, & loquutus fuiſſem eis, peccatum non haberent: nunc autem non habent quod prætexant peccato ſuo. Qui me odit, is & patrem meum odit. Si opera non feciſſem inter eos quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent: nunc autem & uiderunt, & oderunt non ſolum me, uerùm etiam & patrem meum: ſed ut compleatur ſermo qui in lege eorum ſcriptus eſt, Odio habuerunt me gratis.* Num autem iuſte, inquit, hęc fa Pſal. 68
ciunt, & odio habent & me & patrem meum, & vos? nũ pro- B
pterea quæ dixi vel feci, hanc mentem inſumpſerunt? Non, inquit: Peccatũ enim hoc incondonabile eſt. Nunquid enim non veni & docui? Si non veniſſem, ſi non fuiſſem loquutus, potuiſſent dicere, non audiuimus. nunc autem prætextu carent eorum malitia. Dein quia nihil aliud prętexebant in omnibus, quàm quod propter patrem vlciſcantur: (ſic enim di- Iohan. 9
cunt, Homo hic non eſt à deo, & ſimilia) idcirco ſubdit, Qui Iohan. 2
me odit, & patrem meum odio habet: atque ita nihil tale re- Deut. 18.
lictum eſt eis in excuſationem. Non ſolum autem doctrinam exhibui, ſed & opera adieci, qualia nullus alius, vt eſt miraculum de cæco, miraculum de Lazaro, & alia ſimiliter. Quã igitur habebunt excuſationem? Doctrinam ſermonum præmandans, qui & ſigna faceret, & pietatem doceret. nunc autem viderunt talia opera, & nihilominus me atque patrem odio habuerunt. Deinde ſubdit & prophetam teſtem, Odecauſam natum eſt hoc odium. Legem autem non ſolos libros Lex quæ
Moſi, ſed & prophetarum (vt ſupra dixi) nominauit. Igitur intelliga-
Dauid ſpiritu prædicit qualis futura eſſet illorum malitia, & tur.
vt ipſi, mali, dictũ à propheta impleuerũt, & prophetiam veram eſſe comprobauerunt. *Quum autem uenerit paracletus (quẽ ego mittã uobis à patre) ſpiritus ueritatis, qui à patre procedit, ille teſtimonium perhibebit de me. Et uos teſtes eſtis, quia ab initio mecum eſtis.* Dixerat diſcipulis, Perſequuturi ſunt vos, ſermonem veſtrum non ſeruabunt. Vt igitur dicere nõ poſſint,

Et nunc

D Et nunc ò domine quò mittis nos? quomodo digni fide erimus? quis ad nos attendet? quis persuadebitur? Ideo subdit, Quum autem venerit paracletus, ille testabitur de me. Fidelis, inquit, testis ille est, & ita redarguti à spiritu quòd absq; excusatione peccarint, prædicationem suscipiēt. Et vos quoque testabimini, qui ab initio mecum estis, quia & operibus & sermonibus feci deesse vobis excusationem. Bono igitur animo sitis, prædicatio non caritura est testibus, sed & spiritus cum signis & prodigiis meis testabitur, fidelísque testis erit. Est enim spiritus veritatis. Igitur spiritus veritatis vera testificabitur. nam à patre procedit, & omnia clare nouit.

Et filius mittit spiritū sanctū.

Est enim ex eo, à quo omnium scientia. Iam quod dicit. Quē ego mittam, æqualitatem erga patrem significat. Nam alio loco de patre dixit quòd mittat spiritū: hoc autem loco quod

E ipse mittat, vtique sanè æqualitatem significans. Vt autem ne videatur obluctari patri, quasi ab alia substantia mittat spiritum, addidit, à patre. Nam & ipse quidem mittam, sed à patre, hoc est approbāte patre, & simul mittente. Non enim ex proprio sinu ipse prius mitto, sed à patre per me suppeditatur. Quum autem audieris quòd procedit: ne intelligas per processionem egressionem quali emittuntur ministratorij spiritus, sed naturalis subsistentia spiritus est processio. Nam nisi processionem sic intellexerimus, sed externam quandam missionem, incertum erit de quo spiritu dicat. innumeri enim sunt qui in ministerium mittuntur propter eos qui hæreditabunt salutem. Cæterum hoc loco singularis quædam & separata proprietas est procedere, vni proprio spiritui attribu-

Hebr. 1.

F ta. Non igitur intelligemus per processionem simplicem emissionem, sed naturalem spiritus subsistentiam. Hic igitur spiritus testis est prædicationis, & vos quoque testabimini, quòd non ex aliis audieritis, sed ipsi ab initio mecum estis. Non paruum autem est hoc testimonium, ab initio simul esse: quod & ipsi apostoli postea concionati sunt dicentes, Qui

Actuū. 10

simul comedimus, simúlque bibimus cum eo. Duplex igitur testimonium, à vobis, & à spiritu. Nam licet vos ad gratiam testari videamini: at non item ad gratiam testabitur & spiritus.

CAPVT

CAPVT XVI A

Haec loquutus sum uobis, ut ne quid offendamini. Alienos à synagogis facient uos: sed ueniet tēpus, ut quisquis interficiat uos, uideatur cultum præstare deo. Et hæc facient uobis, quia nō nouerunt patrem, neq; me.

H *Sed hæc locutus sum uobis, ut quū uenerit tēpus illud, reminiscamini eorū, quòd ego dixerim uobis.* Dixi, inquit, vobis hæc priusq̄ fierent, vt ne postea offendamini quum videritis multos non credere, & vos multa aspera pati, sed cogitate q̄ etiā anteq̄ factum, dixerim vobis. Suscipite posthac à me cōsolationem, quòd neq; in hoc decipiam vos, sicut neq; in præ dictione passionum. Nam & absq; synagogis facient vos, & excludent à conciliis honestíisq; conditionibus, & in summa B à sua communione separabunt. Etenim iam conspirauerant quòd si quis cōfiteretur Christū, eiiceretur à synagoga. Non *Iohan. 9* solum autem à synagoga vos alienos facient, sed & morte pu *Matth. 5.* nient, mortéq; ignominiosissima, vtpote ceu pernicioſos, & vt inimicos dei occident vos. Et omnis qui occiderit vos, tanto studio occidet, vt videatur deo cultum præstare, hoc est, putabit se rem piam deóque gratam facturum. Subdit autem cō solationem, quæ sufficere quæat. Hæc enim, inquit, facient quia non nouerūt patrem, neq; me. Propter me enim, inquit, & patrem hæc patiemini, igitur sustinete. Beati enim estis quum exprobrauerint, & persequuti vos fuerint, & dixerint omne malum verbum contra vos propter me. Hæc beatitudo, vestra consolatio, quum eius fueritis recordati. Hæc au- C tem loquutus sum vobis, vt quando videritis molesta illa euenisse, credatis & de reliquis. Non enim poteritis dicere quòd iucunda prædixerim vobis, decipere vos cupiens. Verùm sicut annuncians tristia non decepi, ita neque læta dicens, indignus fide fuerim. Insuper vt ne sitis minus præparati, sed instructi, recordemini quòd ego vobis ea dixerim, & idcirco stetis fortiter contra aduersa.

Hæc autem uobis ab initio non dixi, quia uobiscum eram. Nunc autem uado ad eum qui misit me. Et nemo ex uobis interrogat me quò uadam: sed quia hæc loquutus sum uobis, mœstitudo impleuit cor uestrum. Sed ego ueritatem dico uobis. Expedit uobis ut ego uadam. Si enim non abiero, paracletus non ueniet ad uos. Si autem abiero, mittam eū ad uos. Valde grauati sunt tristitia discipuli

cum

D cum audirent talia sibi aduentura. Idcirco & dominus, hæc inquit, tam dura principio non dixi vobis, non vt ignorans, sed quia vobiscum eram, & sufficiens cõfugium ad me habebatis, & omne certamẽ in me reiiciebatur, ipsi vero in omni securitate eratis. Igitur non opus erat talibus tunc sermonibus vos præparari & præmuniri: sed nunc vadens ad patrem meum, & uos relicturus, prædico ea, vt vos muniatis. Et nullus ex vobis rogat me, quo vadis? sed præ tristitia confusi estis, & excessum mentis patimini: propter expectationẽ gra-
E uium concussa sunt corda vestra. At ego veritatem dico vobis. Vide quomodo solatur eos, etiãsi innumeris modis, inquit, magis tristitia afficiamini, ego quod vobis vtile est, dico. Nam vos quidem velletis semper esse mecum, atqui hoc non est expediens. Nam si ego quidem non abiero, paracletus non veniet ad vos: atque ita etiamsi vos præsentiam meã velletis, nõ obedirem vobis, sed eligerem potius quod vobis vtile, quam pernicioſam vobis vestram voluntatẽ. Ita & nos debemus facere, prospicientes semper quod & nobis & fratribus est vtile, & non quod suaue. Nam si ego non moriar pro mundo, & eo ad patrem, dato sacrificio & propitiatione pro peccatis, paracletus mundi non veniet. Quomodo enim adueniet si inimicitiæ non soluantur, & occisa morte paces humanæ naturæ non concilietur? Porro hoc loco Macedo-
Macedoniani cõfutantur. niani quid poterunt dicere, qui gloriam spiritus extenuãt, & seruum eum filii dicunt? quomodo conducet abire dominũ, & a duenire seruum? Atque ita etsi tristes fitis propter meum
F absentiam o discipuli, tamen propter aduentum spiritus gaudeatis, qui pluribus & maioribus vos beneficiis prosequetur. Quomodo autem dominus dixit, Quoniã hæc ab initio non
Mat.20. dixi vobis? quandoquidem scriptum est quòd connocatis illis duodecim, dixerit eis, Ad præsides & reges ducemini. Dixit quidem, Ad præsides ducemini, non autem, Occidẽt vos vt impios & pernicioſos, & inimicos dei. Et aliter, Illic quidem dicit quæ a gentibus eis infligenda, nunc autem quæ a Iudæis. Absque synagogis vos facient, Iudæi scilicet. Vide autem in hoc & spiritum liberum esse, & filium approbare. Etenim quod dicit, Paracletus veniet, ad potestatem spiritus pertinet. quod autem addit, Ego mittam eum, ad probationem & voluntatem filii spectat, cui placet vt veniat paracletus, & annuit, si sic dicere licet. *Et quũ uenerit ille, arguet mũ-*

dum de peccato, & de iustitia, & de iudicio. De peccato quidẽ, quia A *non credunt in me. de iustitia uero, quia ad patrem uado, & posthac non uidebitis me. de iudicio, quia princeps huius mundi iam iudicatus est.* Veniet paracletus, & quæ inde vtilitas? Arguet, inquit, mundum de peccato, & ostendet eos peccatores, quia nõ credunt. Quando enim viderint per manus discipulorum in spiritu egregia signa & miracula fieri, & neque si credent, quomodo non condemnatione digni, & peccato maximo obnoxii? Nam nunc quidem possunt dicere quod fabri filius sim, & humilis matris, quãuis ego miracula faciam: tunc autẽ incredulitas omni carebit excusatione, spiritu in nomine meo talia perficiente. Itaque de peccato illos arguet, hoc est, ostẽdet eos absque venia peccare. Et de iustitia quoque arguet, quia ego ad patrem meum vado, hoc est, ostendet eis & ego B quum iustus fuerim, & irreprehensibilem egerim vitam, iniquum occisus sim, & in eius iudicium ad patrem vadam. neque enim si iniustus fuissem, ad patrem ascendissem. Quia enim vt aduersarium deo & iniquum occiderunt, ostendet eis, inquit, spiritus, quod non sim talis. Neque enim si aduersarius dei fuissem, apud deum & legislatorem hunc honorem assequutus essem, honoremque non temporarium, sed æternum. Iam quod dicit, posthac non videtis me, æternam eius apud patrem conuersationem manifestat. De iudicio autẽ arguet eos, quia princeps huius mũdi iudicatus est, hoc est, etiã per hoc me iustum, & a peccato immunem iterum ostendet me dominus, eo quòd rector mũdi a me iudicatus est & victus. *Mat. 9.* Quia enim dicebant, Dæmonium habet, & in Beelzebul mi- *12.* racula facit, & impostor est: hæc omnia, inquit, ostendentur C vana, quum apparuerit diabolus condemnatus, & ostensum *Lu. 7. 11.* fuerit omnibus quòd a me sit victus, id quod nequiuissem, si *Ioh. 8. 10* non illo fuissem fortior, & ab omni peccato alien⁹. Quomodo hoc demõstratum est per aduentũ spiritus? Omnes enim qui credunt in Christum, conculcant & contẽnunt rectorẽ mundi. vnde satis mõstratum quòd a Christo condemnatus sit multo antea. Arguit ergo spiritus eos qui non credunt, vt peccatores. Fides enim baptismi, peccata soluit per remissionem. Operationes autẽ spiritus quæ apparẽt in his qui cre- *Operationes spũs in* diderunt, non visæ sunt in his qui non crediderunt. Vnde *rem.* redarguti sunt vt vasa mala & coinquinata, indigna spiritus susceptione. Et aliter, Arguit mundum qui non credidit, spiritus

D ritus de iustitia, hoc est, quia priuatus est iustitia, qui nō cre-
didit in iustum Iesum, eum qui propter iustitiam assumptus
est in cœlos. Arguit autem & condemnat vt ignauum, quia
vulnerato Satana neq; sic illum voluit vincere. *Adhuc mul-*
ta habeo quæ uobis dicam, sed non potestis portare nunc, quum autē
uenerit ille qui est spiritus ueritatis, ducet uos in omnem ueritatem.
Nō enim loquetur a semetipso: sed quæcunque audierit, loquetur: &
quæ futura sunt, annunciabit uobis. Ille me glorificabit, quia de meo
accipiet, & annunciabit uobis. Omnia quæcunque habet pater, mea
sunt: propterea dixi quod de meo accipiet, & annunciabit uobis.

Quum dixisset supra, Expedit vobis vt abeam, nūc hoc la-
tius prosequitur, & dicit quòd nunc quidem non potestis: si
E autem venerit ille, tunc fruentes illius donis, in omnem veri
tatem ducemini. Quam autem veritatem inquit? num scien-
tiam de omnibus? nam nihil de se magnum ipse dominus lo
quutus est. Partim dat nobis figuram humilitatis, partim &
propter infirmitatem audientium, & ingratitudinem Iudæo
rum. Et neque legalium obseruationem solutionem manife-
ste introduxerat, vt contrarius videretur omnibus. Vbi autē
venit paracletus, & manifestata fuit dignitas filii, & vera de
omnibus sciētia in lucem producta, abolitis & sublatis ē me
dio figuris legalibus, in verum & spiritualem cultum indu-
cti sumus, per signa quæ in spiritu fiunt, cōfirmata fide. De-
inde quia magna quædam dixerat de spiritu. vt ne putēt ali-
qui quod maior ipso sit spiritus, siquidem ipse in veritatē sit
introducturus, & facturus capaces maiorum & plurium quę
Christo præsente portare non poterant: ne igitur hoc quis
F existimet, subdit, Non loquetur a semetipso, hoc est, nihil ē-
prium loquetur præter mea. Quum enim dicit, quæcūque au
dierit, hoc signat, quod nihil docturus sit extra ea quæ Chri
stus docuit, Sicut igitur & dominus ipse dicens de se, Quæ-
cunque audiui a patre meo, loquor: non vt discentem & pue
rum se introducit, sed quod nihil vel sciat vel doceat, quam
quæ pater: ita & de spiritu dicendum. Quod autem nō opus
habeat doctore spiritus, Audi Paulum dicentem. Quemad-
modum nullus nouit quæ hominis sunt, nisi spiritus qui est
in eo: ita & quæ dei, nullus nouit, nisi spiritus dei. Vides q
sanctus spiritus suipsius doctor sit, sicut & noster: & ex his
quæ sequuntur, discet cordatus deitatem spiritus. Quæ enim
uentura sunt, inquit, annunciabit vobis. Maxime enim pro-

Spūs nihil aliud docet, quàm qd Christus.

Cap.15. 1.Co.2.

pria est dei futurorum cognitio. Nam quia nihil aliud desi- A
derabile ita est humanæ naturæ vt futurorum cognitio, con *Futurorū*
solatur Apostolos & ex hoc. Intantum enim, inquit, benefa- *cognitio*
ciet vobis, vt & futurorum præsciētiam vobis, quæ maxima *maxime*
omnium videtur, daturus sit. Præterea quia ad tentationes *dei pro-*
eruditendi erāt, ille vos præparabit, inquit, ad futura quæ vo *pria.*
bis contingent, ne per ignorantiam absque custode incida-
tis in illa. Glorificabit autem & me. In nomine enim meo o-
mnia & loquetur & faciet, & nihil diuersum dicet: atque ita
& per miracula quæ per illum fient, deus credar, quū in vos
discipulos meos opulētē effundetur gratia etiam post meam
mortem, quum meum nomen magis fulgebit: quod citra cō
trouersiā magna gloria est, si quis ignominiose occisus, ma- B
gis claresceret incipiat. Deinde quia audiuerant dominū di-
centem, Vnus vester est magister Christus: vt ne existimēt, *Mat. 23.*
quia vnus magister tu es, quomodo dicis nobis & alium fo-
re magistrum spiritum? subdit, Quia de meo accipiet, hoc est
ex his quæ noui, & ex mea sciētia. Vel & aliter, de meo, hoc
est, de meo thesauro, qui scilicet patris est. nam quæcunq; ha
bet pater, mea sunt, & meæ diuitiæ: paracletus autem ex pa-
re loquitur: verisimiliter dico quod de meo accepturus sit,
hoc est thesauro & diuitiis scientię. Quare autem spiritus tā-
ta dedit nobis bona, & non filius? Igitur primum quidem di
cimus quod viam donis spiritus filius parauerit, & ipse sit ta
lium bonorum author. Nisi enim ipse peccatū soluisset, quo- C
modo nos spiritum obtinuissemus? Non enim habitabit spi- *Sapien.1.*
ritus, in corpore subdito peccatis. Hinc est quod si magnū qd *Spūs non*
dedit spiritus, occasiones a Christo habuit. Deinde quia hæ- *est minor*
retici spiritui erant detracturi, quasi minor esset dignitate, *filio.*
eo quod posterius veniret: propterea concedit ei operari per
Apostolos, vt per donorum magnitudinem compulsi, vel in-
uiti dignitatem spiritus agnoscant, & non quia posterior ha
beatur, propterea minor iudicetur filio. *Pusillum & non uide*
tis me, & iterum pusillum & uidebitis me, quia uado ad patrem. Di
cebant ergo, Quid est hoc quod dicit nobis, pusillum & non uidebitis
me, & rursum pusillum & uidebitis me, & quia uado ad patrem?
Dicebant ergo, quid est hoc quod dicit pusillum? nescimus quid loqua
tur. Quare Christus recessum & mortem suam in memoriā
eis reducit, quāuis magis occultanda videantur? Mentē eorū
exercebat, & probatiorem efficiebat: propterea semper cō-

memorans

D memorans triſtia, aſſuefacit illos,& ad expectationẽ illorũ prouehit. Igitur ſic hoc loco, Puſillum & non videtis me, di
cens, ad triſte ſtatim addidit lætum quiddam, & iterum pu
ſillũ,& videbitis me,& ad deũ vado, qui vos iuuare poteſt:
& non pereo: ſed tranſeo: & ad paruum quidem tempus ſe
ceſſus erit, poſtea autem perpetuo conuerſabor vobiſcum.
Illi quidem non intellexerunt: vnde admiratur quiſpiá quo
modo non agnouerint quæ dicebat. Videtur ergo vel triſti
tia mentem eorum adeo inuaſiſſe, vt abiicerẽt dictorum me
moriam, vel propter obſcuritatem verborum euenit ne intel
ligerent. Ideo Ieſus videtur eis cõtraria quædam dicere. Nã
ſi quidem videbimus te, quo vadis? ſi autem vadis, quomodo
videbimus te? Videntur enim hæc ænigmata eſſe.

Cognouit autem Ieſus quod uellent interrogare ſe, & dixit eis, De
E *hoc quæritis inter uos, quod dixi: puſillũ, & non uidebitis me, & iterũ*
puſillum, & uidebitis me. Amen amẽ dico uobis, plorabitis & la
mentabimini uos, mundus contrà gaudebit: uos autem mœrore afficie
Hier. 31. *mini, ſed mœror ueſter uertetur in gaudium. Mulier quum parit, do*
lorem habet, quia uenit hora eius, quum autem peperit puerum, iam
non meminit anxietatis, propterea quod gaudeat hominẽ natum eſſe
in mundo. Et uos igitur nunc quidem mœrorem habetis, ſed iterum ui
debo uos, & gaudebit cor ueſtrum, & gaudium ueſtrum nemo tollet
a uobis. Poſtquam vidit diſcipulos non intelligere dicta, eo
quod granati erant mœrore, inculcat eis manifeſtius de mor
te ſua, vt aſſueti verbis, etiam re ipſa eam fortiter ferrent. Et
enim, inquit, plorabitis & lamentabimini vos, propter mor
tem ac crucem: mundus autem gaudebit, hoc eſt, Iudæi mun
F dana ſapientes gaudebunt, eo quod interemerint ne inimicũ
ipſorum. Sed triſtitia veſtra in gaudium vertetur, quẽadmo
dum Iudęis quoque ſuum gaudium in mœrorem cedet, quã
do poſt meam reſurrectionem nomen meum glorificabitur.
Potes autem & mundi gaudium, non Iudæorum gaudiũ in
telligere, quod gauiſi ſunt mortuo domino, ſed ſaltem mun
di, vt ſit ſenſus dictorum: Vos quidem mœrore afficiemini,
ſed hæc mea paſſio propter quam vos eſtis triſtes, mundi to
tius gaudium & ſalus erit. Inſuper & exemplum commune
addit mulieris & partuum. Hac autem parabola & prophe
Partus do lorẽ vſi fuerunt, dolore partus ingenti excellentiam mœroris
lores. ſignificantes. Tale autem quiddam dicit, Apprehẽdent qui
dem vos dolores mœſtitudinis, ſed dolor ille cauſa efficitur
partus.

partus. Interea confirmat & ſermonem de reſurrectione, & A
oſtendit mori ſimile eſſe ei qui a vulua in lucem prodit. Ne
enim admiremini quod per tantam triſtitiam ingreſſuri ſi
tis in gaudium, quia & mater per mœrorem in partu ad hoc
venit, vt ſit mater. Inſinuatur autem hoc loco & myſticum
quiddam, quod ipſe ſoluerit dolores mortis, & nouum homi
nem naſci fecerit, poſthac non corrumpendum: neque mor
talem, qui eſt ipſe dominus. Vide enim quomodo non dixe
rit quod poſt hac non recordetur anxietatis quia natus eſt ei
puellus: ſed, quia natus eſt homo in mundum. Hoc enim nõ
fruſtra ita dixit, ſed volens cum emphaſi & tacite inſinuare
quod ipſe ſit ille natus homo, & incorruptibilis Ieſus domi
nus noſter. Igitur exemplum mulieris parientis non per om
nia quæras adaptare his quæ circa Ieſum acciderint. ſed tã- B
tum vt oſtendatur quod temporalis ſit dolor, & magnum lu
crum doloris & reſurrectionis, partus ad vitam & regenera
tionem: alia autem omnia ad exemplum non alludũt, & me
rito. Parabola enim ſi per omnia ſeruetur, non eſt parabola, Parabola
ſed illud ipſum quod per parabolã ſignatur. Et hoc loco in- nõ p õnia
telligimus per dolorem parientis, triſtitiam apoſtolorum: & ſeruatur.
per gaudium, conſolationem reſurrectionis: & iterum per ſo
lationem dolorum parientis, deſcẽſum ad inferos: & per na
tiuitatem, reſurrectionem primogeniti ex mortuis. Porro nõ
vltra ſignatur infernus per matrem. nõ enim gauiſus eſt in
fernus, ſed apoſtoli gauiſi ſunt gaudio quod nullus abſtulit
ab eis. tunc enim gaudebant, quãdo pro nomine domini aſ
petebantur conuitiis. Inſuper dicendo, Gaudium veſtrum Act. 5.
nemo tollit a vobis, oſtendit quod vltra non moriatur, ſed
perpetuo viuens, illis incorruptibilis gaudii ſit author futu- C
rus. *Et in illo die me non rogabitis quicquam. Amen amen dico uo*
bis, quæcunque petieritis patrem ſub nomine meo, dabit uobis. Hacte
nus non petiſtis quicquam ſub nomine meo. Petite & accipietis, ut
gaudium ueſtrum ſit perfectum. Quãdo reſurgam, tunc veniet
ſuper vos paracletus, & inducet vos in omnem veritatẽ: me
que non rogabitis quicquam tale, quale prius, Quo vadis? &
Oſtẽde nobis patrem. Omnia enim ſcietis in ſpiritu. Vel ro
gabitis, hoc eſt, obſecrabitis, orabitis. Quum igitur ex mor
tuis reſurrexero, mittam vobis paracletum. tunc non me ro
gabitis, hoc eſt petetis, ita vt ſim veſter mediator, ſed ſuffi
ciet vobis nomen meũ vt a patre accipiatis petitiones. Oſtẽ-

D dit igitur hoc loco nominis sui virtutem. siquidé quum neq; videatur, neque obsecratur, sed cum nominatur solum, talia facit. Hucusque, inquit, non petiistis quicquam sub nomine meo. Ex hoc autem tempore petite, & omnino recipietis: & ita expedit vobis vt ego moriar: siquidem apud patrem maiorem quam nunc fiduciam inventuri estis. Non enim quod separor a vobis, existimate vos a me relictos, sed nomen meum maiorem vobis fiduciam dabit, & gaudium vestrum tũc erit plenissimum, quum accipietis omnes petitiones. Consi-

In nomie Christi petendum.

dera autem quod ille sumit, qui sub nomine Christi petit. Nullus igitur ex his qui mundana petunt, ac animabus dam noxa, in nomine Christi petit, ideo neq; accipit. Nomé enim Christi diuinum est ac salutare. quãdo autem quis petit quæ ad perditionem animæ pertinent, quomodo dicemus illum in salutaris nomine petere? Hæc per parœmias loquutus sum vo-

E *bis. veniet tempus quum iam non per prouerbia loquar vobis, sed palam de patre meo annunciabo vobis. in illo die sub nomine meo petetis. Et non dico vobis quod ego rogaturus sum patrem pro vobis. ipse enim pater amat vos, quia vos me amastis, & credidistis quod a deo exiuerim. Exiui a patre, & veni in mũdum. iterum relinquo mundũ, & vado ad patrem.* Parœmia est sermo oblique & occulte ac per parabolas totum argumentũ ostendens. Quia igitur dominus multa eis occulte dixerat, & parabolã narrarat de muliere ac partu, dicit, Hæc per parœmias nunc loquutus sum vobis, sed venit hora quando non vltra in parabolis loquar, sed libere de patre annunciabo vobis. Post resurrectionem enim, quum se exhibuisset viuũ per quadraginta dies, loque-

F batur eis de patre magis mystica, & manifestiora. Prius enĩ sic putabãt eius esse patrem deum, sicut & noster est, gratia. Iterum autem dat eis fiduciam, quod habituri sint in tẽtationibus supernum adiutorium. Sub nomine meo, inquit, petetis: & in tantum vobis conseruabo amicum patrem, vt posthac neque me opus habeatis intercessore. nam ipsemet pater vos amat. Insuper vt non resiliãt a Christo, quasi ipso nõ habeant opus, sed a patre absque mediatore diligantur, dicit: Propterea amat vos pater, eo quod me dilexistis. Quãdo igitur exciderit is a mea amicitia, tunc & a patris amicitia excidetis. Et quia multum eos consolatus fuit quia audiebant eũ a patre exiuisse, & iterũ ad patrẽ ire, propterea cõtinuo hoc versat: vnde & illi audiendo hæc, vtilitate percepta respiran

tes aliquantulum, dicũt. *Ecce nunc aperte loqueris, nec prouerbium vllum dicis. nunc scimus quod scis omnia, nec opus est tibi ut quis te interroget. Per hoc credimus quod a deo existi.* Respondit eis Iesus, *Nunc creditis. Ecce instat tempus, & iam uenit, ut dispergamini unusquisque in sua, meq; solum relinquatis, & tamen non sum solus, quia pater mecum est.* Quum audissent discipuli amicum illis futurum deum & patrem, neque indigere se illius intercessione, vti maxime familiares patri, exisseque illum a deo, dicunt, Nunc scimus quod scis omnia, hoc est, cognoscis quæ vniuscuiusque cor offendũt, & non opus habes vt ab aliquo discas ea. Et in hoc credimus quod a deo exieris. dei enim est scire occulta cordis. Vide autem quomodo imperfecti fuerint dicentes, Nunc scimus, qui enim tantas audierãt doctrinas, dicunt, nunc scimus. Christus autem ostẽdens eis quòd imperfecti sint, & quod nondum quicquam magni de se intellexerint, sed deorsum & in terrenis versantur, inquit, Nũc creditis. Quodammodo improperat eis tarditatem fidei illorum. Vt autẽ ne videantur gratificari & adulari talia de ipso sentientes, inquit, Venit hora vt dispergamini vnusquisque. Vos enim, inquit, videmini de me magnum quiddam sentire: ego autem dico vobis, quod vsque adeo imperfecti estis, vt me dereliqturi sitis, & inuasura est vos formido, & ita neque iunctim secedetis, sed separatim dispergemini, & vnusquisque sibi ipsi de salute & profugio prospiciet. Verum ego propterea non habebo peius. non enim solus sum, sed habeo & patrem mecum: atque ita neque per impotentiam patior, sed voluntarium me permitto crucifixoribus. Quum igitur audieris clamantem, Vt quid me dereliquisti? ne sic simplici tet intellige, quod derelict⁹ sit saluator a patre: alioqui quomodo hoc loco testaretur, Pater mecum est? sed intellige vt ab humana natura dictum, derelicta propter peccatũ & abiecta, in Christo autem conciliata, & assumpta per patrem.

Hæc autem locutus sum uobis, ut in me pacem habeatis. In mundo afflictionem habebitis, sed confidite, Ego uici mundum. Hæc, inquit, locut⁹ sum vobis, vt ne eiiciatis me ex mẽte vestra, neq; cõmoueamini & turbemini a stabili erga me charitate, sed pacẽ habete in me, hoc est, manete indefracti, recipiẽtes fide inter quæcũque dixi vobis. Audiat autẽ & Arius, qa hæc oĩa *Arius.* quæ humilia & indigna videtur gloria filii, ꝓpter auditores dicta sunt, nõ vt nos vtamur his ꝓ dogmatib⁹, Dicta em̃ sũt

D apostolis in consolationem, & demonstrant amorem quem erga illos gerebat In mundo afflictionem habebitis. Nō in verbis erunt tentationes, inquit, sed quandiu fueritis in mundo, afflictionem habebitis: non nunc tantum, quādo trador, sed & posteā: sed resistite turbationi, & cōfidite, quia ego vici mundum. Ego autem quum vicerim, nō oportebit vos discipulos dolere, sed contemnere eum vt victum. Quomodo autem vicit mundum? quia deuicit principem, affectionē mū
di. sed hoc & ex posterioribus manifestum. Omnia enim ei
subiecta sunt & cesserunt. Sicut igitur Adam victo, omnis na
tura condemnata est: ita vbi Christus vicit, in omnem natu
ram victoria transiit, & virtus nostra in Christo Iesu gratiā
E assequuta est calcandi super serpentes & scorpios, & super o-
1.Cor.15. mnem potestatem inimici. Per hominē enim intrauit mors, & per hominem vita, & imperium contra diabolum Nam si nudus homo vicisset, nihil spectasset ad nos.

CAPVT XVII.

Haec loquutus est Iesus: & sublatis oculis in cœlum dixit, Pater, uenit hora, glorifica filium tuum, ut &
H *filius tuus glorificet te, sicut dedisti ei potestatem om nis carnis, ut quotquot dedisti ei, det eis uitam æternam. Hæc est autem uita æterna, ut cognoscant te so lum deum uerum, & quem misisti Iesum Christum.* Quum dixis-
F set discipulis, Afflictionem habebitis: & ad fiduciam exhortatus esset: iterum eos erigit per præces, erudiens nos, in ten
Mat.26. tationibus, relictis omnibus ad deum confugere debere. Et aliter, Non hic oratio est, sed colloquium cum patre. Quod autem alio loco orat, & genua flectit, ne mireris. Venit enim Christus non solum seipsum manifestaturus, sed omnem vir tutem docturus. Docentem autem, non tantum verbis, sed & operibus docere oportet. Ostendere autem volens quod non inuitus, sed sua sponte ad passionem accedat, dicit, Pater, ve-
nit hora. Ecce enim vt optabile hoc desiderat, & gloriam vo
Mat.10. cat, non suam tantum, sed & patris: quod & factum est. Non enim filius solus, sed & pater glorificatus est. Nam ante crucem quidem neque Iudæi ipsum sciuerunt. Israel enim me non cognouit, inquit. post crucem autem totus orbis ad eum confluxit.

confluxit. Ostendit autem quæ sit gloria eius & patris, Cre- A
dere, inquit, omnem carnem, & beneficia experiri, gloria dei est. Non enim ad Iudæos solos contrahitur, sed in totum orbem extenditur. Dicit autem hoc, quoniam missurus erat illos in gentes. Vt igitur ne putent nouitatem esse, & præter voluntatem patris, indicat a patre sibi datam potestatem omnis carnis. Nam ante dicebat eis, In viam gentium ne abieritis. Quid autem est, omnis carnis? Nam non omnes crediderunt. Et sane Christus quantum ad se attinebat, omnes ad fidem adducere curabat. quod autē illi non attenderunt, nō docentis, sed non suscipientium crimen est. Quando autem audieris, dedisti, & acceperunt, & similia, intellige ea dicta esse ad auditorum captum, sicut sæpe diximus. Semper enim B
cauet ne de seipso magna dicat, & se attemperat infirmitati auditorum. Et quia offendebantur magna de eo audiētes, loquitur de his quorum capaces sunt: sicut & nos sæpe cū pueris loquimur, & panem ita nominamus vt illi, & aquā, & in summa omnia. Dein quando Euangelista de domino dicit, audi quę dicat, Omnia per ipsum facta sunt: &, Quotquot re Ioh.1.
ceperunt eum, dedit eis potestatem filios dei fieri. Qui aliis dat, quomodo ipse potestatem nō habet, sed accipit a patre? Insuper & hic in his verbis quæ videntur humilia, asseritur sublime quiddam. Nam vt dicit, Omne quod dedisti eis, hoc per condescensionem est dictum: det eis vitam æternam, hoc potestatem indicat vnigeniti & deitatis. Dei enim est dare vitam, eamque æternam. Solum autem verum dixit patrem, opponendo eum mendacibus qui apud gentiles erant diis. Nō enim illum a patre separat Absit. Nam quum & verus filius, C
non erit mendax deus, sed verus: sicut hic Euāgelista de do- 1.Ioh.5.
mino in epistola sua catholica, inquit, Iesus Christus, hic est verus deus, & vita æterna. Si autem vrgeant hæretici falsum esse dei filium, quia pater solus dictus sit verus deus, discant quod hic de filio Euangelista dicat, Erat lux vera. Igitur secundum eos pater est lux falsa: sed absit: & ita quando verū deum dicit patrem, falsis diis gentilium opponitur: sicut & hoc, Gloriam a solo deo non quæritis. sic enim hæretici intelligunt. Verum quia solus deus pater, filius non autē deus? Vere stulta dicta sunt hęc *Ego te glorificaui super terram: opus consummaui quod dedisti mihi ut facerem: & nunc glorifica me pater apud temetipsum gloria quam habui priusquam hic mundus esset*

D *apud te. Manifestaui nomen tuum hominibus.* Disce hoc loco quomodo glorificet & pater filium: vtique sicut & filius patrem. Ego te, inquit, glorificaui super terram. Merito addit, super terram. in cælis enim glorificatus erat, & ab angelis adorabatur: terra autem ignorabat eum. Igitur quia filius annunciauit eũ omnibus, ideo dicit, Glorificaui te super terram, omni notitia dei disseminata, & perfecto opere quod dedisti mihi. Hoc enim opus est incarnationis vnigeniti, sanctificare naturam nostram, & prosternere rectorem mũdi, qui se prius deum faciebat, & inserere creaturæ notitiam dei. Quomodo autem consummauit hoc, quum nondum inceperit? Quotquot dicere vult, qui venerunt ad me, perfeci. Vel quia fecit quod maximũ omnium, & radicem bonorum omnium nobis substrauit, dæmone victo, & se obiecto voraE cissimæ bestiæ morti: radicem hanc necessario sequuturi erant & fructus diuinæ notitiæ. propter hoc dixit, Perfeci opus. Seminaui, inquit, radicem plantaui, fructus autem sequentur. Glorifica igitur me pater & tu apud teipsum gloria quam habebam apud te priusquam mundus subsisteret. Nõdum autem glorificata erat carnis natura, neque incorruptibilitate fruebatur, neq; regium thronum acceperat. propterea dicit, Glorifica me: hoc est, humanam meam naturam, quæ nunc in ignominia, quæque crucifigenda & subuehe eam in gloriam, quam habebam apud te ego verbum & filius tuus priusquam mundus esset. Collocauit enim humanam naturam in throno regio, & adoratur nunc ab omni creatura. Manifestaui nomen tuum hominibus. Nunc F interpretatur quid sit, Ego glorificaui nomen tuum super terram, hoc est, manifestaui nomen tuum. Quomodo igitur manifestauit filius? Etenim Esaias quoque dicit iuran- *Esa.19.* dum per deum verum. Sed, quod sæpe diximus, quanuis manifestum fuerit, tamen Iudæis solis, & neque illis omnibus: nunc autem de omnibus gentibus inquit quod manifestum eis futurum sit nomen dei, quum iam Christus dederit semina diuinæ naturæ, vt destrueretur idolorum cultus, quem suggessit diabolus. Et aliter, Quanuis cognouerũt deum, non tamen vt patrem cognouerunt, sed & opificem solum. filius autem patrem manifestauit, & sermonibus & operibus notum illum faciens. Nam quum se filium dei demonstrauit, manifestũ ꝙ simul demonstrarit & illũ fuisse patrẽ.

Quos

Quos dedisti mihi de mundo, tui erant: mihi dedisti eos, & sermonem A *tuum seruauerunt. Nunc cognouerunt quod omnia quæcunque dedisti mihi, a te sunt: quia uerba quæ dedisti mihi, dedi eis, & ipsi acceperunt, & cognouerunt uere quod à te exiui, & crediderũt quod tu me misisti.* Duo hæc docere voluit, & ꝙ non sit aduersarius deo patri, & quòd voluntas eius sit credere illos. propterea dicit, Quos dedisti mihi, tui erant. Vtraque enim ostenduntur per hoc quod dicit, dedisti mihi. Non enim rapui eos, sed tu comprobasti vt illos mihi lucrarer: & ita nõ aduersarius es mihi, sed cõcordiã habes & charitatẽ erga me ò pater. Sermonẽ aũt tuũ seruauerũt, per hoc ꝙ credũt mihi, & nõ attẽdunt Iudeis. Qui enim credũt Christo, sermonẽ dei seruãt, hoc est, scripturã & legẽ. Nã Christus à scriptura annũciatur, Et aliter, Oĩa quæcunque dicebat discipulis dominus, patris erãt. Ego eñ, B inquit, à meipsõ nõ loquor. Dicit igitur cum aliis & hoc eis, Manete in me: & ecce seruauerunt & hoc mandatum. Manse- *Iohan.14* runt enim, & ita sermonem patris seruauerunt. Nunc cogno- *&.15.* uerunt quòd omnia quæcũq; dedisti mihi, à te sunt. Quidam absque ν legunt ἔγνωκα cognoui, & inquiũt, quòd dominus dicat, Nunc cognoui ego. Sed absurdum est, & legendum est ἔγνωσαν. Nunc cognouerunt discipuli mei, inquit, quòd nihil habeo proprium, neq; à te alienum sum: sed quæcunque dedisti mihi, non vt creaturæ gratificans mihi dedisti. Non enim hæc mihi acquisita sunt, hoc est, naturaliter ad me pertinẽt vt ad filium, qui in paternis rebus potens est. Vnde autẽ cognouerunt hæc discipuli mei? Verbũ quod dedisti mihi, dedi eis. hoc est, à verbis meis & doctrinis. Semper enim eos docebam C quòd omnia quæcũque habeo, patris sunt: & non hoc solum, sed & quòd à te exierim. & quòd tu me miseris. Nam per Euangelium totum hoc efficere vult, quòd non sit aduersarius dei, sed impleat patris voluntatem. *Ego pro eis rogo. non pro mundo rogo, sed pro his quos dedisti mihi, quia tui sunt: & mea omnia tua sunt, & tua mea sunt, & glorificatus sum in eis.* Quum ostendisset quòd propter nihil aliud quàm propter ipsos hæc ad patrem dixisset: vt discant quòd diligat eos, & curam eorum gerat, inquit, Ego pro ipsis rogo & supplico, non pro mundo. Ostendi enim omnino ex hoc quòd diligam eos. Non enim solum do quæ mea sunt, sed & oro vt custodias eos. Non oro te pro promiscuo populo, qui mundana sapit, sed pro his quos dedisti mihi, tui enim sunt.

D Et audiens continuo eum dicentem. Dedisti mihi: ne existi-
mes nuper datum principatum & potestatē talem, quòd quā-
do habuit eos pater, ipse non habuerit: & iterum nunc quum
eos habet, patri ablatam potestatem: propterea dicit, Omnia
mea tua sunt, & tua mea. Non enim nūc accepi potestatē, sed
quādo tui fuerūt & mei fuerūt. Tua enim oīa, mea: & quādo
ipse habeo eos, & tu habes, & non es priuatus, mea enim ōnia
tua. & glorificatus sum in eis: hoc est, potestatem illorum ha-
beo vt dominus, qui in eis glorificor, sicut & regis filiꝰ æqua-
lem cum patre potestatem habens ac regnum, glorificatur in
eo quòd tanta habet, quanta pater. Si ergo iterum filius mi-
nor esset patre, quomodo ausus fuisset dicere, omnia tua mea
sunt? Nam dominus quidem omnia habet quæ sunt serui, ser-
E uus autem non omnia quæ sunt domini. Hoc autem loco con
uersim loqui licet, vt quæ sunt patris, ea sint & filij, & contra.
Glorificatur igitur filius in his quæ sunt patris. Tātam enim
omnium potestatem habet, quantam & pater. *Et iam non sum in mundo: & hi in mundo sunt, & ego ad te uenio. Pater sancte serua eos per nomen tuum, quos dedisti mihi, & sint unum sicut & nos. Quum essem in mundo, ego seruabam eos in nomine tuo.* Quare cō
tinuo dicit, iam non sum in mūdo, quādo erat cum eis in mū-
do? Videntur enim esse absurda, si quis hæc exponat non exa
minata. Alio item loco promisit eis, Ero vobiscum, & vide-
bitis me: nunc aūt alia videtur dicere. Potest igitur vere dici.
Nam quia verisimile erat tristari eos, vtpote qui relinquebā-
tur adiutore destituti, ostendit quòd patri eos commendet, &
F illum custodē eis præficiat. Quia à te vocor ego, seruaui ipse
illos in nomine tuo, hoc est per tuum adiutoriū, & virtutem
quam dedisti mihi. Quid est custodias, vt sint vnum? Nam si
charitatem inter se habuerint, & non fuerint discordes, inui-
cti erunt, & nihil eis prævalebit. Non simpliciter autē vt sint
vnū, sed sicut ego & tu, vnum sapientes, & vnum volentes, il-
la eos concordia custodiet. Itaque vt consoletur eos, patrem
orat pro custodia eorū. Nā si dixisset, Ego custodiā vos, non
sic credidissent: nunc autem dum patrem pro eis rogat, bona
spe animātur. Ego seruabam eos in nomine tuo, dicit: non q
ipse non valeat aliter nisi per nomen patris, sed, vt sæpe dixi,
infirmitati consulit auditorum, & nōdum magnum quiddam
de se sentiētium. propter hoc dicit, In tuo adiutorio seruabam
eos. Insuper & bene sperare facit. Quemadmodum quū essem
vobiscū

vobiscū præsens, seruabamini in nomine & adiutorio patris, A
ita nunc quoq; credite vos à deo seruandos. Solet enim vestri
curā habere. *Quos dedisti mihi, ego custodiui, & nemo ex eis pe-* Psal. 108
*riit. nisi filius ille perditus, ut scriptura compleretur. Nunc autem
ad te uenio, & hæc loquor in mundo. ut habeant gaudium meum im-
pletum in semetipsis.* Multa verborum humilitas, nisi quis ea
digne exceperit. Vides enim hoc loco quid apparet. Quos de
disti mihi, Custodiui, Videtur enim annūciare patri vt custo-
diat & pater eos. Nam sicut si quis cuipiam tradidisset pecu-
nias custodiendas, dicat: vide, ego nihil perdidi, neq; tu per-
das. At hęc omnia dicit propter discipulorum quietem & cō-
solationem, ac gaudium, vt respirent, curas deponant tāquàm
respiciente te illos saluos, & custodituro eos, sicut ego custo-
diui eos, & nullum amisi. Quomodo ò domine, nullum perdi B
disti, quū & Iudas perierit, multiq; alij retrocesserint? Quan-
tum ad me attinet, inquit, nullum perdidi: quantū in me fuit,
nullum amisi: sed seruaui eos, hoc est, omnibus modis eos cu-
stodiui. Quòd aūt à seipsis resilierint, nihil hoc ad me. Quod
autē dicit, Vt scriptura impleatur, hoc est, omnis quæ de filio
perditionis prędicit. Etenim & in psalmis variis de illo dictū
est, & in aliis prophetarū libris. De verbulo autem vt, sæpe di
ximus quòd eo vtatur scriptura tanquàm euentus non causæ
significatiuo. *Ego tradidi ei sermonem tuum, & mundus eos odio
habuit, quia non sunt de mundo, sicut & ego non sum de mundo. Non
rogo ut tollas eos de mundo, sed serues eos à malo. De mundo nō sunt,
sicut & ego non sum de mundo.* Orans patrem vt iuuaret Apo-
stolos, dicit & causam propter quam digni sint vt multā à pa- C
tre consequantur curam. Nam propter sermonem tuū, inquit,
quem dedi eis, odio fuerunt, & ita digni erunt vt tuū sentiant
auxilium, propter te exosi his qui mundana sapiūt. Vulgo e-
nim promiscuo exosi sunt, inquit, non autem sunt ex mundo,
non habent mētem mūdo adglutinatam, & omne studium in
illum insumentem. Quomodo igitur dicit alio loco, Quos de
disti mihi ex hoc mundo, tui fuerunt? Illic quidem de natura
dicens, quòd ex hominibus sint, & pars mundi: hoc autem lo
co mentem & voluntatem significat, dicens quòd de mundo
sint. Neque turbet te quod dicit, Sicut ego ex mundo non
sum. Non enim sic fuerunt sancti Apostoli, & non partici-
pes affectionum mundi, sicut dominus. Ipse enim peccatum Esaiæ. 53
non fecit, neque inuētus est in ore eius dolus: illi autem hu-

manæ

D manæ naturæ infirmitatem non fuerunt transgressi. Ne igitur quum dicitur, Sicut ego nō sum ex mūdo, intelligas quod in nullo minores fuerint Apostoli domino: sed quando de patre & filio dicitur Sicut, tunc solum æqualitatem intellige. Quod autem dicit, Non rogo vt tollas eos ex mūdo, dicit volens declarare suam erga eos charitatē, & quòd magni illorum curam faciat, intercedens tāto studio pro eis. Non enim patrem docet pro quibus oret, nam hoc absurdum, sed (vt dixi) ostendit quòd valde diligat discipulos, & illorum agat curam. Dicit ergo patri, Non rogo vt tollas eos de mundo, sed vt eos in mundo serues à malo. Repetit igitur, Ex mūdo non sunt, multo subsidio habent opus. Nihil enim commune habent cum terra, cælorum facti ciues: & ita quia mūdus omnis
E vt alienis vsur⁹ est eis, tu cælestis posthac vt cęli ciues serues. Dicit autē talia audientibus discipulis, vt magis odiant mundum, & non erubescant de tātis suis laudibus. Serua eos à malo, non deliberatione à periculis, sed de permanentia & firmitate in fide. Vnde & subdit. *Sanctifica eos in ueritate tua. Sermo tuus ueritas est. Sicut me misisti in mundum, & pro eis ego sanctifico meipsum, ut & ipsi sint sanctificati in ueritate.* Sāctos fac, inquit, per dationem spiritus, & custodi eos in rectitudine sermonis & dogmatū. & erudi eos, & doce veritatē. Sanctificatio enim est rectorum dogmatum seruatio. Quod autem de dogmatis dicat, manifestū interpretatur enim, Sermo tuus veritas est,
F nullum in eo mendacium. atq; ita si & illos feceris seruare sermonem tuū, & custodire à malo, in veritate sanctificabuntur. Manifestum autē & aliud quiddam. Sanctifica eos in veritate tua, hoc est, separa eos in verbum & prędicationem, & fac eos sacrificium, quod veritati tuę ministret, huic suam vitam consecrēt. Subdit enim, Sicut me misisti in mundū, & pro eis ego sanctifico meipsum, hoc est, offero sacrificium: ita & illos sanctifica, hoc est, separa in sacrificium, in prædicationem, & constitue eos veritatis testes, sicut & me misisti veritatis testē, & hostiam. Sancta enim dicūtur omnia quæ deo reposita. Ita & ipsi sicut & ego, sint sanctificati & oblati tibi deo, non sicut quæ secundum legem sacrificantur in figura, sed in veritate.

Sacrificia uetera, figuralia. Sacrifica enim vetera figuralia erant, & omnia sancta in figura fuerunt separata à deo, aliud spiritale quiddam adumbrantia, vt agnus, columbæ, turtures, &c. Animæ autē quæ deo offerūtur, in veritate sunt sanctificatæ & cōsecratæ deo: sicut &

Paulus dicit, Exhibete membra vestra sacrificium viuum sanctum. Sāctifica igitur & cōserua discipulorum animos, & fac eos veras oblatiōes, & corrobora vt pro veritate se sacrificēt. *Non pro eis rogo tantum, Sed pro iis qui crediturí sunt per sermonem eorum in me, ut omnes unum sint, ut credat mūdus quòd tu me miseris: & ego gloriam quam dedisti mihi, dedi eis, ut sint unum, sicut & nos unum sumus. Ego in eis, & tu in me: ut sint consummati in unum, & ut cognoscat mundus quòd tu me misisti.* Dixerat, Pro ipsis ego sanctifico meipsum. vt igitur ne putet quis quòd pro solis Apostolis mortuus sit, subdit, Non pro his rogo solum, sed & pro omnibus qui credēt per sermonem illorum. Hoc autem loco iterum erigit Apostolorū animos quòd habituri sint multos discipulos. Quia enim dixit, Non pro his solis rogo, vt ne offendātur Apostoli quasi nihil singulare præ aliis habeant, cō B solatur eos, significādo fore illos plurimorum fidei & salutis authores. Et quia satis commendarat eos patri, quasi fide sanctificans eos, & sacrificium eos veritati sacrum consummans, dicit postea iterum de concordia, & à quo cœpit (principium dico charitatis) in eo nūc ferme cōcludit, ac inquit, Vt omnes vnum sint, hoc est, vt pacem & concordiam habeant. & in no bis, hoc est, vt indiuisiuam erga nos seruēt fidem. Nihil enim *Discordia doctorum offēdit discipulos.* ita offendit discipulos, vt diuelli & nō idem sentire doctores. Quomodo enim persuadebunt, qui nō idē sapiunt? Propterea dicit, Vt & ipsi vnū sint in fide erga nos. Sicut tu pater in me, & ego in te. Iterū æqualitas per omnia est. Nō enim possibile vt ita vniamur inter nos, sicut pater filio: atq; ita quū dicit, vt debeamus fieri misericordes, sicut pater, intellige. Vt mūdus C credat quòd tu me miseris. Etenim à concordia discipulorum ego doctor comprobor quòd à deo exiuerim. Si autē pugnauerint inter se, non dicētur pacifici esse discipuli: neque me, si pacificus non fuero, fatebuntur à te missum. Vides quomodo vsq; ad finem cōcordiā erga patrem instruit? Et ego gloriam quam dedisti mihi, dedi eis. Qualem gloriam datā esse dicit? Eam quæ per signa & per dogmata & doctrinas, & aliā quoque gloriam, concordiæ scilicet, vt sint vnū. Ista enim gloria maior est, quàm ea quæ signorum. Nam sicut & deum admiramur, quia nō est seditio, neq; pugna in natura eius, & maxima gloria est: ita & illi, inquit, hoc loco, à cōcordia dico, fiant clari. Ego in eis, & tu in me. Hoc loco ostēdit quod apostoli & patrē in se receperunt. Ego enim (inquit) in ipsis sum,

& te

Universidad de Deusto Biblioteca

D & te quoq; habeo in me, & ita etiá tu in eis es. Alio autem loco & patrem etiam ipsum aduenturum dicit, & mansioné fa-
Sabellius. cturum: Sabellij os concludens, & duas substantias manife-
Arius. stans. Hoc autem loco & Arij insaniam reprimens. patrem enim inquit per ipsum fieri ĩ discipulis. Vt sciat mũdus quod tu me miseris. continuo autem hoc dicit, ostendens pacé, quæ valeat etiá conciliare omnia. Nam vt lites omnia dissoluunt, ita concordia omnia copulat. *Et dilexisti eos, sicut & me dilexisti. Pater, quos dedisti mihi, uolo ut ubi sum ego, & illi sint mecum: ut uideant gloriam meam, quam dedisti mihi: quia dilexisti me ante conditum mundum.* Iterum hoc loco per sicut, intellige significari quasi hominem dilectum esse. Itaque quum dixisset fu-
turos tutos, sanctos, multos per eos credituros, multã habitu-
E ros gloriã: dicit nunc & de prẹmiis & coronis quę post hanc vitã reposita sunt. Volo enim, inquit, vt vbi sum ego, & illi sint. Et ne quum hoc audieris, existimes ꝙ eãdem dignitatẽ assequuturi sint, subdit: Vt videant gloriam meam. Nõ enim dixit, vt fruantur gloria mea, sed vt videãt. Homini enim re-
2. Cor. 2 quies maxima, videre filium dei. Hæc enim est omnis glo-
Iohan. 17 ria dignorum: quod & Paulus dicit, Nos autem reuelata fa-
cie gloriam dei contemplabimur. Ostendit igitur hoc loco quòd non sit, quemadmodum nunc videtur eis, in vili habitu inueniendus tunc, sed in gloria quam habuit ante conditũ mundum. Habebam autem hanc gloriam, inquit. eò quòd dilexeris me. Insertum enim est, Quia dilexisti me. Igitur sicut superius dixit, Glorifica me gloria quam habui anteq̃ mun-
F dus esset: ita & nunc ante conditum mundum sibi datam glo-
riam inquit, deitatem. Dedit enim ei reuera pater deitatem, vt pater filio naturaliter. Nam quia genuit eum, necessario etiam gloriæ author fuit & suppeditator, qui substantiæ author dicitur. *Pater iuste, & mundus te non cognouit, ego autem te cognoui: & ii cognouerunt quòd tu me miseris. Et notum feci eis nomen tuum, & notum faciam, ut dilectio qua dilexisti me, in ipsis sit, & ego in ipsis.* Postquam credentibus hæc precatus est, & tanta eis bona pollicitus, dicit quiddam multæ misericordiæ & benignitatis plenum. Pater enim inquit, iuste, ego quidem & omnes homines hæc bona assequi vellẽ, qualia precatus sum fidelibus: sed non cognouerũt te, ideo priuabuntur præmiis & gloria. Ego autem te cognoui. Carpuntur autem hoc loco & Iudæi, qui se dicebant cognoscere deum, & ostendit eos non

non cognoscere patrem. Mundum enim Iudæos dicit sępius. A
Et Iudæi quidem dicunt, quòd tu non me miseris, ego autem *Mundus*
his discipulis & nomen tuum cognitum feci, & notum faciã. *Iudæi di-*
Quomodo autem notum faciam? Misso eis spiritu sancto, qui *cuntur.*
inducet eos in omnem veritatem: & si didicerint quis tu sis,
tunc dilectio qua dilexisti me, in ipsis erit, & ego in eis. Sciẽt
enim quòd non separatus ego, sed valde dilectus & germa-
nus filius, ac coadunatus. Quum agnouerint autem hoc, &
fidem erga me & dilectionem seruabunt. Insuper in illis ma-
nebo ego qui tales fuerint, quiq; te agnouerint, & me vt deũ
coluerint, immobilémque erga me fidem custodierint.

B

CAPVT XVIII.

Hæc quum dixisset Iesus, egressus est cum discipulis Matt. 26
H *trans torrentem Cedron: ubi erat hortus, in quem in-* Marc. 14
trauit, & discipuli eius. Sciebat autem & Iudas, qui Luc. 22
tradebat eum, locum, quòd sæpe conuenisset Iesus illuc cum discipulis suis. Non, inquit, quum preca
tus esset Iesus: sed, hæc quum dixisset. non enim oratio erat,
sed colloquium ad solatium discipulorum factum. Media au
tem nocte iter facit, & flumen transit, festinátque vt ueniat
in locum proditori notum, seipsum permittens homicidis: vt
ostendat quòd sponte ad passionem veniat, & laborem mi-
nueret Iudæis se quærentibus. Nam ne fatigarentur huc & il C
huc obambulantes, quærentes eum: abiit ipse ad eos, & se ma
nibus inimicorum infert. Inuenitur enim in horto, quasi in
carcere quodam. Et ne existimes quòd delitescendi gratia il-
luc se contulerit, subdit Euangelista quòd & Iudas nouerit
locum, atque ita magis manifestari quàm occultari voluit in
locum illum veniens. Sciebat autem & Iudas, quia sæpe illuc
conuenerat Iesus cum discipulis suis. Solitaria enim loca, & *mystica*
silentij officinas quærere solebat dominus, & maxime siquã- *traditur*
do mysticum aliquid tradebat. Vnde autem Iudas cognosce *dominus,*
bat quod in horto hac hora esset Iesus, & non in domo dor- *solitaria*
miens? Sciebat dominum frequenter extra ciuitatem perno- *petebat lo*
ctare, & eapropter etiam tunc exisse foras. Et aliter, Ipso fe- *ca.*
sto maxime hunc morem seruasse creditus est, docens discipu
los suos sublimius quiddam. Docebat autem (vt diximus) in
talibus

D talibus locis mystica. Igitur quia tunc dies festus erat, coniectabat illic eum esse, differentem discipulis iuxta morem suũ in festo. *Iudas ergo quum accepisset cohortem, & à pontificibus & pharisæis ministros, uenit illuc cum laternis ac facibus & armis. Iesus itaque sciens omnia quæ uentura erant super se, processit, ac dixit eis, Quem quæritis? Responderunt ei, Iesum Nazarenum. Dicit eis Iesus, Ego sum. Stabat autem & Iudas, qui prodebat eum, cum ipsis. Vt ergo dixit eis, Ego sum, abierunt retrorsum, & ceciderunt in terram.* Pecuniis impetrarunt vt cohors se iuuaret. Militaris enim ordo, auri mancipium est. Multi autem veniunt, timẽtes eos qui Iesum sequebantur, & ab eo pendebant propter doctrinam & miracula. Laternas & faces gestant, vt ne occultans se in tenebris aufugeret. At ille intantum fugam nõ quærebat, vt obuiam exiret seipsum tradens. Et rogat quidem, non quòd ignoret, & discere opus habeat. Sciebat enim omnia, inquit, quæ ventura super eum erant. Et ita quia sciebat quòd ad se venirent, rogat non indigens vt doceatur, sed ostendere volens quòd & præsens non visus vel cognitus esset, si voluisset. Sed & rogat vt alienus, & neque à voce agnoscunt eum Iudas vel alij. Quod autem non propter tenebras ignorauerint eum, prædixit Euãgelista eos cum facibus aduenisse. Pone autem quòd propter tenebras non agnouerint eum, oportebat certe à voce ipsum agnouisse. Interrogatur igitur, vt ostendat (vt diximus) se neque à specie, neque à voce cognitum fuisse. Ita ineffabilis erat eius virtus. Et ita neque crucifigere potuissent, nisi volũtarius se obtulisset. Quòd autem non solum excæcarit oculos eorum, sed & supini cecidirint vna interrogationis voce prostrati, signum fuit casuros eos qui contra Iesum venerant, vniuersali gentis istius ruina, quæ post Christi mortem super eos venit, sicut & Hieremias prædixit, Domus Israel cecidit: non est qui resuscitet. Cadunt igitur omnes qui sermoni diuino sunt aduersarij. Hortus autem à quo solus nostra sumpsit originem, paradisum referebat. Nã qui cecidimus in horto paradisi, vidimus in horto salutarem passionem sumpsisse initium, & omnia quæ prius corrupta, reparata esse. *Iterum ergo eos interrogauit, Quem quæritis? At illi dixerunt, Iesum Nazarenum. Respondit Iesus & dixit, Dixi uobis quòd ego sim. Si igitur me quæritis, sinite hos abire. ut impleretur sermo quem dixit, Quos dedisti mihi, non perdidi ex eis quenquam.* Prostrauit quidem eos vt retrorsum caderent, declarans potentiam suam, & quòd ad passionẽ veniret. Ad hæc etiam hoc prouidens, vt ne quis dicat Iudæos non peccasse, eo quòd illis se crediderat & manifestarat, propter hoc ostẽdit eis hoc miraculum, quod sufficiebat ad repellendos eos. Vbi autem in malitia sua permanserunt etiam post miraculum, tunc se manibus eorum permittit. Et vide quomodo vsque ad vltimam horam dilectionem erga proximos non reliquit. Nam si me quæritis, inquit, sinite illos abire, vt impleretur sermo quem dixerat, Quos dedisti mihi, ex eis non perdidi quenquam. Perditionem autem dominus animę dicebat, quia nullus periit qui ab eo doctus fuit. Euangelista autem & ad corporalem trahit. Miraculum autem quomodo non comprehenderint illos Apostoli, & dissecuerint eos, in primis autẽ Petrus incitarit eos. Vnde manifestum quòd comprehensi virtus hoc fecerit, & sententia quam prædixerat, nullum esse ex illis perdendum: id quod & Euangelista docens nos quòd hoc fuerit proter sententiam domini, ne interficerentur discipuli, inquit, vt impleretur sermo quem dixit, ne vllum ex his quos dedit ei pater, amitteret. nam propter infirmitatem securos eos fecit à tentationibus. Ita & nos nunc regit, etiam si ignoremus. Vnde quando incidis in tentationes, crede quod nisi cognouisset te posse illas euadere, non permisisset te in eas incidere, sicut neque tunc discipulos. *Simon ergo Petrus quum haberet gladium, eduxit eum, & percussit pontificis seruum, & abscidit auriculam eius dexteram. erat autem nomen seruo Malchus. Dicit ergo Iesus Petro, Mitte gladium tuum in uaginam. An non bibam poculum quod dedit mihi pater?* Quum Petrus vidisset dominum pronum dicentis, Sinite illos abire: existimauit quòd tunc esset tẽpus vindictæ, extractoque gladio percussit seruum. Quod si quæras, quomodo is qui iussus est nõ portare perã, neq; duas tunicas, gladium haberet? Discę q; portauerit illum in vsum agni paschalis etiam post cœnam: vel quòd timens insidias, olim in hoc præparauerit. Quod si dubitas, quomodo, quum iussus fuerit non percutere, illis vt homicidis restiterit? Audi quomodo non semetipsum, sed magistrum maxime vltus fuerit. Deinde quòd nondum perfecti tunc erãt. Nam vide quomodo postea extrema ferre gaudet, nũc autem pro magistro indignatur, & caput illud inuadit, & cũ aberraret, auriculam

Militaris ordo, auri mancipiũ.

Supr. 17.

A *Prostratio nis Iudæorum causa*

B

C

Petr⁹ quare percusserit gladio

solam

D solam abscindit. Iesus vero restituit, & per hoc miraculũ ité-
rum insipientes Iudæos refrenat ab impetu ad homicidium.
Nam quia magnum erat miraculum in auricula, propterea
& nomen serui apponit Euangelista, vt si legentes diſcredãt,
ab illo quærant num ita factum sit. Porrò dominus Petrum
quidem reprimit, & interminatur dicens, Mitte gladium tuũ
in vaginam. Consolatur autem dicendo, Poculum quod de-
dit mihi pater, an non vis vt bibã illud? Ostendit enim quòd
patiatur non propter illorum virtutem, sed suam permissio-
Poculum mors. nem, & q̃ nõ sit aduersarius deo, sed vsque ad mortem faciat
voluntatẽ patris. Dicendo autem, poculum, insinuat mortem
Auricua obediẽtiã signat. dulcem, & desiderabilem in salutem hominum. Cæterum tu
hic attendas desecari auriculam serui pontificis, signum fuit
se inobedientiæ illorum. Cæcitas enim in Israel facta est, vt
E audientes nõ audiant, propter impietatem erga saluatorem,
quæ maxime fuit pontificum. ideo & auriculę abscissio in ser
uo pontificis facta est. Quod autem restituta est auricula, si-
gnificat Israelitis olim restituendam auriculam, quę nunc est
ablata. Etenim Helias cum venerit, reuocabit eos ad Chri-
Malac. 4 stum, & coniunget patres nobis filiis, sicut & Malachias di-
xit. *Cohors igitur & tribunus, & ministri Iudæorum comprehen-
derunt Iesum, & ligauerunt eum, & adduxerunt eum ad Annam pri
mum. Erat enim socer Caiphæ, qui erat pontifex anni illius. Erat au-
tem Caiphas is qui consilium dederat Iudæis, quòd expediret unum
hominem mori pro populo.* Postquam omnia fecit quę ad repri-
mendum illorum furorem pertinere videbantur, illi autem
F non intellexerunt, tunc tandem permisit se abduci. Porro il-
li alligant & abducunt ad Annam, gloriantes facto, & quasi
Iohan. 11 celebrari cupientes, perinde ac magnum trophæum excitas-
sent. Cæterum prophetiæ Caiphæ meminit, ostendere volẽs
quòd pro salute mundi hæc facta sint, & quòd tam excellens
sit veritas, vt & inimici eam prædixerint. Vt enim non turbe
mur audientes vincula, meminit prophetiæ, quòd salutaria
fuerint & mors & vincula, qua de causa & hæc pertulerit.

*Sequebatur autem Simon Petrus, & alius discipulus. Discipulus au-
tem ille erat notus pontifici, & introiuit cum Iesu in atrium pontifici.
Petrus autem stabat ad ostium foris. Exiuit autem discipulus ille al-
ter qui erat notus pontifici, & dixit ostiariæ, & introduxit Petrum.*
Quis erat alius discipulus? Ille ipse qui hęc scripsit. Occultat
autem se propter humilitatem, quia honestum opus narratu-

rus erat, sequutum se esse fugientibus aliis. propter hoc occul A
erat seipsum, & præponit sibi Petrũ. Sequebatur enim inquit,
Iesum Simon Petrus: deinde subdit, Et alius discipulus. Pro-
pter humilitatẽ igitur se occultat, & propter istucipsum eius
rei meminit, vt discamus quòd certius narret ea quæ in atrio
sint facta, eò quòd intus fuerit. Vide autem quomodo & pro
priã laudẽ resecuerit. Nam vt ne quũ audieris quòd ingres-
sus sit, existimes eum fortiorem aliis, dicit, notus autem erat
põtifici. Petrum vero prædicat, eo quòd propter amorem se-
cutus fuerit: & quia non erat notus, foras steterit. Nam quòd
& Petrus ingressus fuisset nisi timuisset, manifestum. Quia
enim Iohannes exiuit, & ostiariam iussit vt illum introduce-
ret, statim ingressus est Petrus. Quare autẽ Iohannes non in-
troduxit eum, sed mulieri hoc commisit? Quia valde adhæ- B
rebat Christõ, & sequebatur, nolens ab eo separari. *Dixit er
go Petro ancilla ostiaria, Num & tu ex discipulis es hominis istius?
Dicit ille, Non sum. Stabant autem serui & ministri, qui prunas con-
gesserant, quia frigus erat, & calefaciebant se. Erat autem & Pe-
trus stans, & calefaciens.* Interrogat ancilla Petrum, non cõ-
tumelioſe, non præfracte, sed valde mansuete. Non enim di-
xit, Num & tu ex discipulis es impostoris? sed hominis il-
lius: id quod magis est miserantis. Dixit autem, nunquid &
to? quia Iohannes intus erat. Et mulier quidem ita mansue-
te alloquebatur. Ille autem nihil horum sentiebat, neque
in animum recipiebat Christi prædictionem. Ita infirma res *Natura*
humana natura est quando à deo derelinquitur. Quidam au *humanæ*
tem stulte Petro gratificari volentes, dicunt quòd non timue *infirmæ.*
rit, nec negauerit Petrus, sed voluerit quidem semper cum C
Christo esse, & eum sequi: desciuit autem: quia si confessus fu
isset se discipulum Iesu, separandus fuisset ab eo, & non vltra
habiturus erat locum quo sequeretur, & videret desiderabi-
lem, & propterea negauit dicẽs, Non sum. Nam & ex eadem
sententia seruor fuit. Putauit enim se facere ea quæ ministri,
& vt vnus illorum, vt ne ex tristitia faciei deprehensus exclu
datur à videndo Christo, reiectus è medio vt discipulus eius.

*Erat autem cum eis Petrus stans, & calefaciens se. Pontifex ergo
interrogauit Iesum de discipulis suis, & de doctrina ipsius. Respondit
Iesus, Ego palã loquutus sum mũdo, ego semper docui in synagoga, &
in templo quo omnes Iudæi cõueniũt, & in occulto loquutus sum nihil.
Quid me interrogas? Interroga eos qui audierũt quid locutus sim ipsis.*

D *Ecce hi sciũt quæ dixerim ego. Hæc autẽ quum dixisset, unus assistẽs ministrorum dedit alapam Iesu, dicens, Siccine respondes pontifici? Respondit ei Iesus, Si male loquutus sum, testare de malo. si bene, cur me cædis?* Interrogat pontifex Iesum de discipulis, fortasse in hunc modum, Vbi sunt? aut qua mente eos collegerit, & quid volens. Quasi enim nouatorem & seditiosum voluit eũ arguere. Et de doctrina quoq; interrogat qualis sit, num à lege recedens, & pugnans cum Mose: vt inde inuenta occasione tanquam aduersarium dei occidat. Quid igitur dominus? Respondet illi iuxta suspicionem eius, Ego quidem, inquit, in occulto nihil locutus sum. Nam tu quidẽ suspicaris me seditiosum quendam, & in occulto consilia struentem. Ego autem tibi, inquit, dico, q̃ nihil in occulto locutus sum, hoc est

E nihil seditiosum. Et sicut tu opinaris, nihil innouo, neq; dolosa & occulta mente propriũ quiddã locutus sum. Quia nisi sic intellexerimus quòd ad suspicionem pontificis hæc dixerit, videbitur mentiri. Nam multa dixit in occulto, vtpote eaquę supra captũ multitudinis erant. Quod autem dicit, Quid me interrogas? Interrogã eos qui audierunt: non pertinacis est, sed fidentis in dictorum veritate. Interroga enim, inquit, inimicos insidiatores ministros illos qui ligauerunt me. Ista enim ast veritatis indubitata demonstratio, quando quis habet inimicos testes eorum quæ dicit. Nam ministri quidem,

Iohan. 7. inquit, qui antea dixerunt, Nunquã locutus est homo sicut ille. Et quum ita respondisset, nõ est eis admirationi, sed alapa cæditur: quo quid fieret impudentius? Et quum posset omnia

F concutere & abolere, nihil quidem horum facit, sed verba locquitur quæ omnium bestiarum sæuitiam demulcere possent. dicit enim, Si quidẽ habes vt reprehendas ea quæ nunc à me dicta sunt, ostendere quòd male dixerim. si autem nõ habes, quid ferocis? Vel & sic, Si male locutus sum, hoc est, si male docui quando docui in synagogis, ecce nunc testimonium perhibe de mala doctrina, & plene instrue pontificẽ, qui nũc interrogat de doctrina mea. Si autem bene docui, & me admirati estis etiã vos ministri, quid me nũc cædis, quem prius admirabaris? Percussit igitur minister dominum, magno cri mine se liberans. Nam vbi Iesus in testes vocaret assistentes, dicens, Ecce hi sciunt quæ dixerim ego: volens minister se liberare à suspicione quod non esset ex admiratoribus Iesu, percussit eum. Iesus autem dicendo, Ego in occulto locutus sum

sum nihil, reducit in memoriam prophetiam dicentem, Nõ A in occulto locutus sum, neque in loco terræ tenebroso. Et *Esaiæ. 41* misit eum Annas uinctum ad Caipham põtificem. Stabat autem Simon Petrus, & calefaciebat se. Dixerunt ergo ei, Num & tu ex discipulis eius es? Negauit ille, & dixit, Non sum. Dicit ei unus ex seruis pontificis, cognatus eius cuius absciderat Petrus auriculam: Nonne ego te uidi in horto cum illo? Iterum ergo negauit Petrus, & statim gallus cecinit. Abducunt eum ad Caipham, eo quòd ipsi nullum crimen inueniebant in eo, fortassis suspicati illum sapientiorem inuenturum aliquid dignum morte contra Iesum, supplantantem vel in responso, vel deprehensurum in aliquo facinore. At Petrus feruidus amator tanta grauitate detinebatur, vt etiam quum magister abduceretur, non com- B motus sit, sed adhuc ferueat, & iterum interrogatus neget, & non solum primo, sed & tertio. Quare autem Euangelistæ omnes simul de Petro scripserunt? Non accusantes discipulum, sed nos erudientes quantum malum sit non totum tribuere deo, & in seipso confidere. Admirari autem decet dominí misericordiam, qui quum ligatus esset, & abduceretur, non neglexit discipulum, sed conuersus vidit Petrum, sicut alius Euangelista dicit, & aspectu opprobrat ei infirmitatem, & ad pœnitentiam ac lachrymas excitat. Quod autem nunc accidit Petro, etiam nunc videre licet euenire multis. Nam ligatur quidem sermo dei qui in nobis est, & quasi captiuus ducitur, siue à voluptate siue à tristitia in seruitutem reductus. Vtroque enim modo vincimur & abducimur, vel C præ prosperis, vel præ aduersis mundi deum obliuiscentes. Et condemnatur quidem sermo, vincit autem absurditas. Et seruus alapa cædit dominũ. Ita enim habet affectionum tumultus, quando mens nostra quasi Petrus aliquis sæpe pertinax fit, quasi non negatura verbum, & ideo & stat & calescit. Stat quidem, eo quòd non inclinetur, neque humilietur, sed in sua pertinacia constanter maneat. Calefacere autem se dicitur, eo quòd præ feruore & fastu pertinacia laboret. Arguit autem eum ancilla, parua quædam voluptas, & effœminãs, statimque negat sermonem. Sed & quadam aduersa tentatio nis arguitur, sicut tunc Petrus à seruo, & ita infirmitas eius deprehenditur. Sed precemur vt aspiciat nos Iesus verbum dei, & ad pœnitentiã & lachrymas prouocet: quod fiet quando exiuerimus ex atrio põtificis qui dominum crucifigit, &

D rector est mũdi. Quando enim extra mundum quis est, atriũ
Hebr.13 rectoris mundi egreditur. Tunc enim ad pœnitentiam syn-
ceram exurgemus: sicut & Paulus dicit, Egrediamur ad eum
extra portam, hoc est mundum, opprobrium eius ferentes.
Matt.27 Ducunt ergo Iesum à Caipha in prætorium. Erat autẽ mane, & ipsi
Mar. 15. non introierunt in prætorium, ne contaminarentur, sed ut ederent pa
Luc. 23 scha. Exiuit ergo Pilatus ad eos foras, & dixit, Quam accusationẽ af-
fertis aduersus hominem hunc? Responderunt & dixerunt ei, Si non
esset hic nocẽs, haudquaquã tibi tradidissemus eum. Dicit ergo eis Pi-
latus, Accipite eum uos, & secundũ legem uestram iudicate eum. Di-
xerunt ergo ei Iudæi. Nobis non licet interficere quenquam, ut sermo
Iesu impleretur quem dixit significans qua morte esset moriturus.
Ad multos iudices ducunt dominum, opinantes se illum con
tumelia affecturos. Sed reuera per multa tribunalia clarum
E reddũt. Dominus enim per omnia illa exiuit non conuictus
de crimine, robur habens cui contradici non potuit. Ducunt
ergo eum ad prætorium. Non enim habebant ipsi potestatem
occidendi, vtpote rerũ potientibus Romanis. Vel quia time-
bant ne postea pœnas luerẽt, accusati quòd indemnatum in-
terfecissent. Erat autẽ mane, inquit: vt discas quòd per dimi-
diũ noctis à Caipha interrogatus sit. Prius enim quàm gal-
lus cantaret, abductus est ad Caipham. Quid autem ab eo in-
terrogarit, silentio præteriit Euangelista. Alij autẽ dixerũt:
Quum noctem in illis perfecissent, mane ad Pilatum duxe-
runt. Ipsi autem non sunt ingressi in prætorium, vt ne pollue-
rentur. O dementiam. Iniuste quidem occidebant, & nõ pu-
tabant se pollui: & pollui se credebant si ingrederẽtur in præ
F torium. Quid autem est, Vt comederent pascha? Sane domi-
nus illud fecit prima azymorũ. Vel igitur intelligamus per
pascha, festum septem dierum, vel quod ipsi quidem mandu-
caturi erant in parasceuæ vespere. Ipse autem dominus vno
die præuenit, reseruans sui occisionem parasceuæ, quando &
olim fuit pascha. Porro Pilatus aliquãto humanior ipse egre
ditur, & quia dominum vidit vinctum, non existimauit hoc
loco causam habere contra Christum, sed interrogat de cau-
sa vinculorũ. At hi quum nihil possent dicere, Nisi hic esset
malefactor (aiunt) non tradidissemus eum. Vides eos omni
loco declinare accusationes. Annas interrogauit, & nihil in-
uenit. Ad Caipham misit, qui iterum quum examinasset eũ,
ad Pilatum misit. Deinde Pilatus interrogat, Quam accusa-
tionem

tionem habetis cõtra hunc? Et neque hoc loco dicere aliquid A
possunt. Vnde quia nihil dicunt, Accipite, inquit, vos illum.
quia enim vobisipsis iudiciũ iudicastis, & arroganter loqui-
mini, quasi nihil vnquam mali feceritis, Nisi enim (dicẽtes)
fuisset malefactor, non tibi tradidissemus eum: ipsi accipite
& iudicate. Si autem ad me detulissetis causam, & formam iu
ris seruassetis, necessariũ fuisset proferre causas hominis. Iu-
dicate igitur eum vos. Ego enim neutiquam talis iudex fue-
rim. Igitur si lex vestra absque causa sæuit. iudicate ipsi. At il
li dixerunt, Nobis nõ licet occidere quenquam. Hoc autem
dixerunt scientes quòd Romani ad crucẽ condemnarent re-
belles. Vt igitur crucifigeretur dominus, & mors eius inuul-
garetur, eius gratia prętexunt q̃ nõ liceat sibi occidere: alio-
qui quomodo Stephanũ lapidarunt? Sed, vt dixi, crucifigi do B
minum volentes hoc dicunt, quasi sic dixissent, Nobis non li Actu. 7
cet occidere in cruce quenquam. desideratissimum autem es-
set nobis quòd crucifigeretur. Vt sermo Iesu impleatur quem
dixerat de morte sua, nempe quòd crucifigendus esset, vel q̃
non à Iudæis, sed à Gentibus occidendus. Quum ergo dixis- Ioh.3.12.
sent Iudæi, Nobis non licet occidere: tunc accipiunt eũ Gen
tiles, & pro sua consuetudine crucifigunt. Et ita impletur ser
mo Iesu, & quòd traditus, & quòd crucifixus. Introiuit ergo
iterum in prætorium Pilatus, & uocauit Iesum, & dixit ei, Tu es ille
rex Iudæorum? Respondit Iesus, A temetipso tu hoc dicis, an alii di-
xerunt tibi de me? Respõdit Pilatus, Num ego Iudæus sum? Gens tua
& pontifices tradiderunt te mihi: quid fecisti? Respondit Iesus, Re-
gnum meum non est de hoc mundo. Si ex hoc mundo esset regnum C
meum, ministri mei utique decertarent ne traderer Iudæis. Nunc au
tem regnum meum non est hinc. Vocauit Iesum Pilatus seor-
sim. Et quia magna quædam de eo erat opinio, volebat om-
nia euidenter cognoscere, liberaturus eum à tumultu Iudæo-
rum. Interrogat igitur num rex sit, quod apud omnes de eo
ferebatur, in medium afferens. Christus autem quærit num
à semetipso hoc dicat, vel ab aliis: non ignorans, sed dete-
gere malam Iudæorum mentem volens, vt ita à Pilato con-
demnentur ipsi. Ideo & Pilatus mox à Iudæis sibi traditum
dicit, sese à crimine liberans. Et aliter, Interrogat Pilatum
dominus num à seipso dicat, vel ab aliis persuasus. Arguit
autem per hoc eum insipientem esse, & absque iudicio con-
demnaatem, & quasi in hunc modum dicit Pilato, Si qui-

D dem à teipso hoc dicis, monstra signa meæ rebellionis. si autem ab aliis edoctus es, igitur diligentem inquisitionem facito. At ille quid audiuerit ab aliis, non dicit: simpliciter autem sequitur sententiam populi, &, tradiderunt te, inquit, mihi. Quum autem dicit, Quid feciſti? verbum quasi ad amaritudinem adducti & exasperati videtur. Dicit enim, Quid feciſti? At dominus respondendo, Regnum meum nō est de hoc mundo, duo hæc corrigit. Docet enim Pilatum vt sciat se nō esse purum hominem, neq; ex his terrenis, sed deum, & dei filium, & soluit suspicionem tyrannidis. Non est enim regnum meum de hoc mundo, & ita ne timeas me vt tyrannū & seditiosum. Nam si esset ex hoc mundo regnū meum, ministri mei certassent vtiq; vt non traderer Iudæis. Hoc autē loco præsentis regni infirmitatē significat, eo q̄ à ministris habeat robur. Supernū autē sufficiens est. nullo indigens. Manichei cheı hinc sumpta ansa dicūt, Mundus hic nō est à bono deo. *Manichei cōfutātur* nam filius dei (aiunt) dicit, Non est regnum meū hinc. Non enim dixit q̄ non sit in mundo, neq; q̄ non sit hic. Nam regnum quidē in hoc mūdo & ab eo regitur, & sicut ipse vult, transit. Non est autē de mundo regnum eius, sed supernū & ante secula, & non hinc, hoc est, ex terrenis constitutum, sed hic quidem imperat & regit. non autem est hinc, neq; constitutum ex illis inferioribus: alioqui quomodo intelligeretur *Iohan. 1.* hoc, In propria venit, si mundus hic non esset eius proprius?

Dixit itaq; ei Pilatus, Ergo rex es tu? Respōdit Iesus, Tu dicis, quòd rex sum ego. Ego in hoc natus sum. & ad hoc veni in mundum, ut testimoniū ferā veritati. Omnis qui est ex veritate, audit vocē meā. Dicit ei Pilatus, Quid est veritas? Et quum hoc dixisset, iterum prodiit ad Iudæos, & dicit eis, Ego nullam inuenio in eo causam. Est autem consuetudo vobis, ut unum dimittam vobis in pascha. Vultis ne ergo dimittā vobis illum regē Iudæorum? Quum Pilatus interrogasset dominum num rex esset, Ego (inquit) in hoc natus sum, hoc est, vt rex sim. Natura enim hoc habeo, & ex eo q̄ natus sum de patre. nam istucipsum de rege natū esse, regem me esse testatur. Et ita quum audis quòd vitā dederit filio, & iudicium, & alia *Iohan. 5* omnia, ita intellige, quòd hęc omnia filius à patre habeat. Et propterea veni in mundū, vt istucipsum dicam & doceā, persuadeāmq; hominibus omnibus q̄ rex sim ac dominus. Conciliare autem per hoc volens Pilatum, & persuadere vt dicta susciplat, inquit, Omnis qui est ex veritate, audit vocē meam. Et ita

Et ita & tu o Pilate, siquidem veritatis es filius, eamque desideras, audies vocem meam, credesque me regem esse, non talem quales sunt mundani, nec acquisitum habētem regnum, sed naturale, & a natiuitate ipsa a deo & rege illud suscipiens. Perstringuntur autem hoc loco quod non sint ex veritate, quia vocem eius audire nolunt. Et quum non sint ex veritate, mendacia vtique contra ipsum finxerunt, & non vere mortis reus est. Sic igitur paucis illis verbis Pilatum rapuit, atque ita, vt de veritate interrogarit quid sit. Ferme enim inter homines abolita erat, & ignorabatur ab omnibus in infidelitate adhuc permanētibus. Quia autem tempore quidem indigebat proprio quæstio hæc, & vrgebat vt eriperet Iesum a Iudæorum furore, idcirco egreditur ad eos, & dicit, Ego nullam causam inuenio in eo. Et id quoque sapienter. Non enim dixit, Quāuis peccauerit, & dignus sit morte, attamen festi priuilegio eum gaudere facite. Primum autem eum liberauit ab omni crimine: & tunc orat eos vt absoluant, vt si quidem absolutus fuerit Iesus, nulla eis gratia debeatur. dimisissent enim innoxium. si autem condemnarint, ostendatur eorum malitia, quod innoxium cōdemnarint. Vide autem quē sensum habeat quod dicit, illum regem Iudæorum. Manifeste enim per hoc excusat Pilatū Iesum a peccato alienum: sed frustra arguitur ab eis vt regnum desideraus. Non enim si regem se faceret, & contra Romanorum potētiam extolleret, dimitteret eum Romanorum præses: & ita dicendo, Num regem illum Iudæorum dimittam? Per omnia Iesum innoxium declarat, & deridet Iudæos, quasi talia dicēs, Quem vos accusatis falso vt regnum inuadētem, & rebellantem ac seditiosum dicitis, illum oro vt absoluatis. & manifestum quòd non ita sit. Quidam autem, in hoc natum esse non intellexerūt de æterna illa a patre natiuitate, sed posteriore è virgine. Propterea enim factus sum homo, & natus ex Maria, vt mendacium & diabolum expellam: diuinam naturam ostendens regnare super omnia. Veritas igitur, hoc est mea scientia, & salus quæ per hanc: propter hoc scilicet veni, vt veritatē, scientiam dei, & salutem largiar. Dignum autem est vt quæratur, vnde moti Iudæi consuetudinem habeāt dimittendi vnū vinctum. Primo enim dicere possumus quòd docētes doctrinas, mandata hominum, plurima iuxta sua capita protulerūt, nec diuinis vsi fuerunt legibus: vnde & hoc ita se habet, inque

Quare Iudæi unum uinctū dimittebant

D consuetudinem abiit etiam absque ratione, qualia multa absque legis præcepto. Deinde talis inuenta est lex in scriptura, à qua verisimile est profectas esse absolutiones illas condé-
Nu.35. natorum. Scriptum est enim de eo qui præter volũtatem suã occiderit, si non propter inimicitias, vel dedita opera affligere voluit, vicinum, iaciens vas vel lapidem, & casu percutiẽs prætereuntem, moriatúrque homo, inuoluntarius sit homicida talis: iudicabit autem omnis synagoga, & absoluent quidem illum à morte: non enim maligna mẽte occidit. Constituent autem eum in ciuitate refugii, hoc est fuga mulctabũt. Ex hoc forte erant impulsi, vt coniectare possumus. ita enim morem firmarunt, vt absoluantur qui de homicidio fuerint condẽnati. Nam lex quidem iubebat hoc esse officium syna-
E gogæ Iudæorum. Et quia Romanis cesserat regnum, Romanos fecerunt dominos absoluendi, sicut & nunc Pilatum Clamauerunt rursum omnes, dicentes, Non hunc, sed Barabbã. Erat autem Barabbas latro.

CAPVT XIX.

Mat.26. Mar.15. Lucæ.23.

T *Vnc ergo apprehendit Pilatus Iesum, & flagellauit. Et milites plectentes coronam de spinis, imposuerunt capiti eius & uestę purpureą circumdederunt eum, ac dicebant, Aue rex Iudæorum. Et dabant ei alapas. Exiuit iterum Pilatus foras, & dicit eis. Ecce adduco uobis eum foras, ut cognoscatis quod nullam in eo causam inuenio. Exiuit ergo Iesus fo-*
F *ras gestans spineam coronam, & purpureum pallium, & dicit eis, Ecce homo. Quum ergo uidissent eum Pontifices & ministri, clamabant dicentes, Crucifige, crucifige. Dicit eis Pilatus. Accipite eum uos, & crucifigite. ego enim non inuenio in eo causam. Respõderũt ei Iudæi, Nos legẽ habemus, & secundũ legẽ nostram debet mori, quia filium dei se fecit.* Vide per quàm multa mõstratur Iudæorum malitia. Barabbam enim manifestarium latronem petunt, domi num verò tradunt. Flagellat igitur eum Pilatus, vt consoletur & mitiget eorum furorem. Nam quia verbis non potuit eum eripere, flagellat, studens & ipse vel per hoc insaniam eorum placare. Et permittit vt chlamys & corona ei circumponãtur, quò eorum ira exhauriatur. Milites vero omnia ad gratiam

gratiam Iudæorum faciunt. Nam quia audiuerunt Pilatum A dicentem, Regem illum Iudæorum dimittam: irrident nunc eum vt regem. Neque enim a Pilato instigati hoc faciebant, qui etiam & nocte inuaserant Iesum præter sententiam præsidis, pecuniarum gratia Iudeis gratificantes. Placidus enim erat Pilatus, & non efferis moribus, sicut Iudęi. Porro educit Iesum, iram illorum extinguere volens: sed illi neque sic mã suefacti sunt. Clamant autem, Crucifige eum. Quum vidisset autem Pilatus omnia hæc frustra fieri, dicit, Accipite eũ vos & crucifigite. ego enim non inuenio in eo causam. Facit autem hoc, impellens eos in rem eis non concessam, si forte sic absoluatur Iesus. Nam ego quidem, inquit, habeo potestatem crucifigendi, nullamque inuenio causam: vos autem nõ habentes potestatem crucifigendi, dicitis eum reum: accipite B igitur eum, & crucifigite, sed nón habetis potestatem. Itaque talis quidẽ erat mens Pilati, mitior videlicet quàm par erat, neque seueriter pro veritate instans. At illi etiam in hoc confusi, dicunt quòd secũdum nostram legem debeat mori, quia filium dei se fecit. Vide quomodo malitia sibi non constet. *Malitia* Supra dicebat eis Pilatus, Accipite eum, & secundum vestrã *sibi non cõ* legem iudicate. & illud non approbarunt. nũc iterum dicũt, *stat.* Secundum legem debet mori. Supra accusabãt quòd fecisset se regem, nunc de mendacio redarguti, accusant quòd filium dei se fecerit. Tametsi quid hoc criminis fuerit? Si opera dei facit, filium dei esse quid prohibet? Vide autem diuinam dispensationem, quomodo illi quidem ad multos iudices duxerint dominum, vt infamarent & contaminarent eius gloriã, sed cõtumelia in caput ipsorum reciderit. Hinc enim magis C insons demonstratur, rem tam diligenter disquirentibus. Quoties vel Pilatus confessus est se nihil inuenire morte dignum? *Quum ergo audisset Pilatus hunc sermonem, magis timuit. Et ingressus est prætorium iterum, & dicit ad Iesum, Vnde es tu? Iesus autem responsum non dedit ei. Dicit ergo ei Pilatus, Mihi non loqueris? Neseis quod potestatem habeam crucifigendi te, & habeam potestatem absoluendi te? Respondit Iesus, Non haberes potestatem aduersum me ullam, nisi tibi datum esset e supernis. Propterea qui me tradidit tibi, maius peccatum habet.* Pilatus quidem audito breui sermone quòd sit filius dei, paueſcit. Illi etiam operibus diuinis visis eum occidunt, propter quæ adorare oportebat. Interrogat aũt eũ non vt prius, Quid feciſti? sed, Quis es

tu?

D tu? Nam quia tunc quidem vt regni inuasorem arguebant, merito rogabat, Quid fecisti? Nunc autem quia accusant q filium dei se fecerit, rogat, Vnde es tu? Iesus autem tacet. Dicerat enim ab eo Pilatus quòd in hoc natus sit. &, Regnum meum non est hinc: attamen nihil ex his percepit vtilitatis, neque restitit aliis pro veritate, sed cessit turbę tumultuanti. Idcirco dominus interrogationes eius, vtpote factas temere respuens, nihil respondet. Omnino autē videtur Pilatus non esse feruidus & constans, sed is quem vel pauca quædam ter
E riculamenta concutiunt. Nam & Iudæos timebat, & Iesum vt filium dei horrebat. Videamus autem quomodo seipsum condemnet per ea quæ dicit, Potestatem habeo crucifigendi te, & potestatem habeo dimittendi te. Si enim hoc totū habes, & in te situm erat, quare non dimisisti quem innoxium inuenisti? At dominus fastum eius deprimens inquit, Nō haburisses, potestatem vllam, nisi fuisset tibi superne datum. Nō enim ita simpliciter morior, sed mysticum aliquid perficio, & prædefinitum est hoc superne in salutem hominum. Ne autem cum audieris quod superne sit datum, existimes Pila-
tum apud deum à culpa liberatū, statim subinfert, Qui tradidit me tibi, maius peccatum habet. Ostendit enim hinc & Pilatum peccato, quāuis minori, obnoxium. Non enim quia superne datum est, hoc est, cōcessum est vt moriatur Christus, statim extra noxam sunt Pilatus & Iudæi: sed vestra quidem
F voluntas malum voluit, deus autem permisit & concessit vt in opus hoc progrediatur. Igitur mali nō sunt citra culpam, quia deus permittit ipsorū malitiam prodire in opus: sed eo quod & volunt & faciunt, omni condemnatione sunt digni.

Et ex eo quærebat Pilatus absoluere eum. Iudæi aũt clamabant dicentes, Si hunc absolueris, non es amicus Cæsaris. Quisquis se regem facit, contradicit Cæsari. Pilatus autem quum audisset hunc sermonē, produxit foras Iesum, sedítque pro tribunali in loco qui dicitur Lithostrotus, hebraice autem Gabbata. Erat autem parasceue paschæ, hora ferme sexta. Postquā dominus perstrinxit Pilatum per vera ba, & accusationem manifeste adhibuit, quòd nisi voluntarius ego meipsum darem, & pater concederet, non habuisset potestatem contra me, & quòd peccatum habeas & tu, & Iudas, tamen maius qui me tradidit: vel etiam populus, eò quòd super dolorem vulnerum meorum addidit, & non est recordatus vt faciat misericordiam, sed quum inuenisset me consilio

consilio & adiutorio destitutum, cruci tradidit, & neque ta- A
ba iudicia in quibus innoxius declaratus sum, eū placarūt, sed clamarūt, crucifige crucifige: quū iis inquam dictis dominus perstrinxisset Pilatum, quærebat ex hoc ille magis dimittere eum: Iudæi autem accusauerunt quòd se fecerat deū, & sua lege arguerunt. vnde Pilatus ex hoc magis timuit, & volebat dimittere eum, ne forte deum offenderet. Iterum igitur confugiunt ad eos qui extra legem ambitiosum terrent Pilatum. Nam quia viderant eum pietate moueri, ne filiū dei occidendo Iesum peccet, metum Cæsaris incutiunt, & accusantes dominum de tyrannide, Pilatum magis terrent quasi offensurum Cæsarem si rebellem illum dimittat. Et vbi ille in tyrānide deprehensus? Vnde autem hoc ostendetis? num a purpura? num a diademate? num a militaribus signis? nonne B omnia quæ habebat, vilia? & stola, & cibus, & domus? Immo et nec domus erat. Sed o Pilatum parum virilem. Periclitari sibi visus est, si quidem hanc causam indiscussam negligeret. Nam vadit quidem quasi examinaturus negocium. hoc enim sessio significat. Nulla autem examinatione facta tradit illū, existimans se sic illos placaturum. Quomodo autem Mar- *Mat. 15.*
co dicente tertiam horam quando Christus crucifigebatur, *Cōcordia*
Iohannes sextam dicit? Igitur hoc soluūt quidam, quòd scri- *euangeli-*
pturæ schema sit, Nam litera quidam tertiam horam signifi- *starum de*
cat, & est character eius talis, ɜ. litera autem quæ sextam si- *hora qua*
gnat, habet characterem talem, s. Verisimile igitur literam *Christus*
gamma a scriptoribus non attentis transisse quibusdam mu- *crucifige-*
tatis in characterem episemi quo sextus numerus signatur, *batur.*
& sic errorem hunc ortum. Quod autem hoc verisimile sit fa C
ctum esse, & tertiam horam scriptam esse etiam apud Iohannem, & non sextam, sicut nunc, manifestum hinc est. Nam quum tres Euangelistæ, Matthæus, Marcus & Lucas consonanter dicāt quod à sexta hora tenebræ factæ sunt super vniuersam terram vsque ad horam nonam, manifestū quòd dominus noster ante sextam horam, priusquam fierent tenebræ, crucifixus sit, scilicet circiter horam tertiam, sicut Marcus prodit, & Iohannes similiter, quanuis scribentium error mutauerit gamma in episemi characterem. Et nonnulli quidem sic dicunt. Alii autem aiunt quòd Marcus quidem horam qua lata est sententia de crucifigendo domino, manifeste & absque dubitatione ponat: vtique

quia

D quia crucifigere & punire ab eo tẽpore iudices dicuntur, quo sententiam proferunt, eo quòd vis pœnę & mortis in linguis quoq; sit. Eius gratia Marcus tertia hora crucifigi eum dicit, à qua Pilatus sententiam exposuit. Iohannes autem, quũ Marcus dixisset tempus sententiæ, horam in qua dominum crucifixerunt, dicit. Cæterum considera quanta acta sint inter sententiam à Pilato de cruce, & horam ipsam in qua in crucem dominus ascendit. Quum dimisisset Barabbam, flagellauit Iesum, & tradidit eis vt crucifigeretur. Nam Barabbæ dimissio, condẽnatio erat domini. Illudunt milites, & vide quanto tempore verberetur ad maiorem illusionem. Eduxit eũ Pilatus, & loquutus est cum eo. Iterum ingressus diiudicat Iesum, iterum egressus loquitur cum Iudæis. Hæc omnia sufficiebant

E ad insumendum tempus ab hora tertia vsque ad sextam: quæ Iohannes exponens diligenter, vtpote is qui alios fuit sequutus, horæ sextæ meminit, quando & tradidit eum perfecte vt crucifigatur, non vltra loquens cum Iudæis, vel diiudicans Iesum, sed extremam proferens sentẽtiam. Si autem quis dicat, Quare circiter horam tertiam quũ dicatur crucifigi, vult iterum absolui illum? Discat primum quidem, quòd à multitudine coactus dedit sententiam: deinde à somnio mulieris impulsus fuerit. Nũciabat autem illa ei, Nihil tibi & iusto. Insuper considera & Iohannem dixisse quòd fuerit hora ferme sexta, quasi non definiẽs, & in ambiguo relinquẽs dixit, ferme sexta. Et ita nihil diuersum, quòd de hora non videntur conuenire Euangelistę, si quidem concederemus esse differentiam.

F Vide enim hoc, num omnes dixerint quòd crucifixus sit. At hoc quidem ab omnibus est confessum: de hora autem alius dicit esse tertiam, alius quasi sextam, & quid hoc obest tibi? Veruntamen hæc dæmonstrata sint ex abundantia, quòd nulla sit diuersitas. *Et dicit Iudæis, Ecce rex uester. Illi autem clamabãt, Tolle, tolle crucifige eũ. Dicit eis Pilatus, Regẽ uestrũ crucifigam? Respondẽrũt pontifices, Non habemus regem, nisi Cæsarem. Tunc ergo tradidit eum illis, ut crucifigeretur, Acceperunt autem Iesum: atque is baiulãs crucem suam, exiuit in eum qui dicitur Caluariæ, locum, hebraice autem Golgotha: ubi crucifixerunt eum, & cum eo alios duos hinc & hinc, medium autem Iesum.* Sæpe diximus quòd Pilatus magis fuerit mollis & ambitiosus, quam asperis moribus. Vide enim & nunc quòd forma quidẽ examinis & iudicij vtitur, sed omnino molliter rem agit. Ecce enim, inquit, rex

rex vester. Neque enim Iesum condemnat, neque Iudæos ma A
nifeste confutat, sed quasi occulte exprobrat eis vt sycophan
tis: quasi dicat, Ecce qualem hominem dicitis attentasse inua
dere regnum, vilem scilicet, & nihil tale attentare audentem:
& ita accusatio vestra falsa est. Quid enim habet ille quod ty
ranni? num milites, diuitias, nobilitatem? Ecce rex vester: quę
vtilitas si hunc occideritis, qui hominem ne in minimo qui-
dem nocere poterit? Et hæc quidem Pilatus non instanter &
firme & pro veritate certãs. At illi, Tolle, tolle, crucifige, in-
quiunt. Vrgent & quęrunt crucẽ propter malam opinionem,
vt velit adiudicari Christo. Ignominiosissima enĩ erat mors
crucis, & maledicta: sicut dictum est, Maledictus omnis qui Deut. 21.
pendet in ligno. Nesciuerunt autem quòd sicut per lignum
ruina, ita per lignum correctio. Insuper vide quomodo alium B
regem præter Cæsarem non agnoscunt, voluntarie se Roma- Iudæi qñ
norum imperio subiicientes, & dei regnum repellentes. Ideo Romanis
& deus eos Romanis tradidit, quos sibi reges salutarant, de- traditi.
stitutos diuino præsidio & cura. Tunc igitur tradidit illum
eis, insipiens. Oportebat autem inquirere num vere habuisset
potentiam ad inuadendam tyrannidem. At ille cedit impro-
uidus, effœminateque sententiam dat. Portans autem crucem
suam egreditur. Abominabile enim putabant omnino vel li-
gnum attingere, & propterea condemnato & maledicto, ma
ledictum lignum imponunt. Vide autẽ & in veteri typo quo-
dã hoc factum. Isaac enim & illic ligna portans, vadit vt im- Gene. 22
moletur. Ita & hoc loco dominus crucem habens vadit, quasi
miles arma gerit, quibus aduersarium prosternat. Quòd aũt C
Isaac figura sit dñi, manifestũ. Isaac enĩ ĩterpretatur risus vel Isaac typ⁹
gaudiũ. Quis aũt alius gaudiũ nostrũ factũ est, q̃ is qui in cõ- Christi.
ceptione humanæ naturæ per angelum χαῖρε, hoc est gaude,
communicauit? Quæ enim virgo audiuit euangelia, omnis
natura suscepit. Huius Isaac pater est Abraham, pater mul-
tarum gẽtium, qui est deus super omnia, & qui Iudæorum est
pater & Gentium, cuius voluntate & consilio crucem filius
eius portat. Verũtamen in veteri, in sola voluntate patris res
tabat, figura enim erat: hoc autem loco opere completur. ve-
ritas enim erat. Fortassis sicut illic Isaac dimissus est, & agn⁹
immolatus est: ita & hoc loco diuina natura impassibilis mã-
sit: humana autem natura, quæ & agnus dicitur, quia Adæ er
raticæ ouis filius, immolatur. Quomodo autem alius Euan-
gelista

D geliſta dicit quòd Simonem compulerint vt ferret crucem? Vtraque contigerunt, & in principio quidem dominus ipſe crucem gerēs exiuit, quia lignum maxime abominabile erat: & nemo alius attingere volebat. Poſtquàm autem exiuerunt, obuiam venerunt Simoni, & ita impoſuerunt ei lignum. Por-
Adā i mō te Caluariæ ſepultus. ro Caluariæ locum dicebant, ſicut narratio prodit, quòd illic ſepultus ſit Adā: vt vbi principium mortis, illic & caſus eius fieret. Traditio enim eccleſiaſtica eſt, quia prior Iudaica, Poſtquàm eiectus fuit homo ex paradiſo, domicilium ibi habuit in ſolatium bonorum quæ in paradiſo, data ei terra illa quæ omnium aliarum optima eſſet & pinguiſſima. Homines igitur qui tunc habuerūt pro miraculo mortui calvariam depilatam, in loco illo habitantes, inde eum nominauerunt, &
E poſt diluuium fama hæc à Noe in omnes diuulgata eſt. Vnde & dominus vbi fons mortis, illic moritur, vt illum ſiceret. Crucifigunt & duos alios cum eo. Ipſi quidem per hoc infamare magis eum volentes, quaſi & ipſe latro eſſet. Veruntamen & ipſi prophetiam in hoc inuoluntarij replerunt: nempe
Eſaiæ. 15 quòd cum impiis reputatus eſt. Vide autem & domini ſapientiam, quomodo & hoc quod faciebant in iniuriam ipſius domini, in gloriā ei⁹ euenit. Nā & in ipſa cruce latronē ſaluauit, quod nullo miraculo min⁹ eſt, & ex hoc magis apparet deus, & ipſe ſol⁹ glorificatur, q̄uis & alij glorificati ſint. id quod nō fuiſſet factū, niſi innoxius fuiſſet, & nō (vt ſic dicā) legis præuaricator, ſed & ſupra omnē legem, & præuaricatorū iudex.
Scripſit autem & titulum Pilatus, & poſuit ſuper crucem. Erat autem
F *ſcriptum, Ieſus Nazarenus, Rex Iudæorum. Hunc ergo titulum multi legerunt, quia prope ciuitatem erat locus ubi crucifixus eſt Ieſus. Et erat ſcriptum Hebraice, & Græce, & Latine. Dicebant ergo Pilato pontifices Iudæorū, Noli ſcribere rex Iudæorū, ſed quod ille dixerit,*
Titulus quare ſcriptus. *Rex ſum Iudæorū. Reſpondit Pilatus, Quod ſcripſi ſcripſi.* Scribit & titulum Pilatus ſuper crucem, hoc eſt, cauſam & manifeſtationem & inſcriptionem. Ita enim interpretamur titulum. Significabatur autem per titulum, cuius eſſet crux. Cęterū ſcribit titulum, partim vlciſcens ſe de Iudæis vt ſibi inobedientibus, & oſtendens malitiam eorum, quòd inſurrexerint cōtra proprium regem: partim & gloriam Chriſti defendens. quia enim illum cum latronibus crucifixerūt coinquinare nomen volentes. Pilatus oſtēdit quòd nō fuerit latro, ſed rex eorum: & hoc nō vna, ſed tribus linguis manifeſtat. Veriſimile enim erat

erat multos gentiles propter feſtū cōmiſcuiſſe ſe Iudæis, ſicut A
& euangeliſta ſuperius docuit de quibuſdam gētilibus qui vidēre volebāt Ieſum. Vt igitur omnes agnoſcerēt, omniū voci bus Iudæorū inſaniā infamauit. At illi etiā crucifixo inuidebāt. Et quid dicūt? Scribe q̄ ille dixerit. Nā nūc quidē cōmunis ſentētia Iudæorū apparet. Si aūt oppoſitū fuiſſet q̄ ipſe dixerit ſe regē, viſum fuiſſet crimē temeritatis & arrogantiæ illius. Sed Pilatus non obtēperauit, & in priori ſtetit ſententia. ideo dicit, Quod ſcripſi, ſcripſi Cęterū & aliud magnū quiddā diſpēſatur: quia defoſſis tribus crucib⁹, in iſta māſit, vt ne ignoraretq̄ eſſet crux dñi. ꝓpter hoc diſpenſatū eſt, vt ſola titulū haberet & inſcriptionē, vt ꝓ ſignū tale cognoſceretur. Latronū enim cruces titulū nō habebāt. Inſinuat autē & ſubli
mius quiddā inſcriptio triplicib⁹ literis inſcripta. Manifeſtat B
enim dominū regē eſſe philoſophiæ practicæ, & naturalis, & theologicæ. Practica eñ per Romanas ſcripturas figuratur. Nā Romanorū principat⁹ maxime virilis erat, & ſtrenuus in rebus bellicis. per Græcas vero, naturalis, cui vacabāt Græci: per Hebraicas deniq; theologica. Nā Hebræis diuinorū cognitio cōcredita fuit. Gloria igitur ei qui per crucē apparuit tale habere regnū, & qui mundū vicit, practicā noſtrā virtutē roborauit, ſciētiamq; naturæ largitus eſt, & ab illa nos duxit in interiora velamēti, in ſuā dico ſcientiā & contemplationē, theologiam videlicet. *Milites ergo quū crucifixiſſent Ieſum, acceperunt ueſtimenta eius, & fecerūt quatuor partes, unicuique militi partem, & tunicam. Erat autem tunica inconſutilis, a ſummo contexta per totum. Dixerūt ergo inter ſe, ne ſcindamus eā, ſed ſortiamur* C
de illa cui⁹ ſit, ut ſcriptura ꝑpleretur dicēs, Partiti ſunt ueſtimēta ſibi, Pſal. 21.
& in ueſtem meam miſerunt ſortem. Per illa potiſſimū implentur prophetiæ, per quæ diabolus inſidiatur. Et vide veritatem. Tres fuerunt crucifixi, attamē in hoc ſolo implētur prophetica dicta. Et cōſidera prophetæ diligentiā. Nō enim ſolum quòd diuiſerint, ſed & ꝓ partiti fuerint, dixit propheta. Igitur alia quidem diſtribuerūt, tunicam aūt non, ſed ſortiti ſunt. Quod aūt à ſummo fuerit contexta, non fruſtra fuit ap *Tunica inconſutilis.*
poſitum. Et alij quidē dicūt allegoriā per hoc ſignari, ꝓ non ſimpliciter homo fuerit crucifixus, ſed & deitatē ſuperne habuerit. Quidā vero genus dicūt tunicularē Euāgeliſtā narrare. Quia enim Palæſtini duos pannos committendo contexunt veſtes, pro futura vtentes cōtextu: manifeſtās Iohānes quòd

talis

D talis fuerit tunicula, dixit quòd à summo per totum fuerit cõ
texta, hoc est, ab initio & superne vsque ad infima. Manife-
stat autem hinc vilitatem vestimentorum Christi. Alij autem
dicunt quòd in Palæstina contexantur licia non sicut apud
nos. Nam supra quidem est filum; infra autem cõtexitur pan-
no, & ita regressio fit, sed contrario modo. infra enim sunt fi-
la, in summo autem contexitur cõtextus. & talis quoque fuit
tunica domini. Sacramentum quoque & per hoc nobis insi-
nuatur. Nam corpus domini superne quidem contextum est.
Lucæ. 1. Spiritus enim sanctus venit super virginem, & virtus altissi-
mi obumbrauit eam. licet enim hominis naturam susceperit,
quæ infra est, & ceciderit: tamen superne spiritus sancti gra-
E tia constitit & compacta est diuina caro. Igitur sanctum cor-
Corpus Christi indiuisibile. pus Christi indiuisibile est, & diuiditur & communicatur in
quatuor partes orbis, vsum præbens singulis, & vniuscuiusq;
animam sanctificans, cum corpore per suam carnem vnigeni
tus & integer in omnibus est existens vbique. Nũquam enim
1. Cor. 1. diuisus est, sicut & Paulus clamat. Quia autem ex quatuor
elementis vniuersum constitutum est, intelligere licet per ve-
stimenta Iesu, visibilem & propositam hanc creaturam, quam
dæmones patiuntur quãdo in nobis sermonem dei occidunt.
Dant enim operam vt suam faciant & nostram partẽ per af-
fectiones ad mundana: sed tunicam non possunt diuidere in
his quæ sunt sermonis per quem omnia constituta sunt. Nam
F licet infinities decipiar à fluxis & transitoriis, iterum tamen
agnosco ea esse transitoria, & rationem ac substantiam præ-
tereuntium & fallacium non ignoro. *Et milites quidem hæc fe-
cerunt. Stabant autem iuxta crucem Iesu mater eius, & soror matris
eius Maria uxor Cleophæ, & Maria Magdalene. Quã uidisset ergo
Iesus matrem, ac discipulum adstantem quem diligebat, dicit matri
suæ, Mulier, ecce filius tuus. deinde dicit discipulo, Ecce mater tua.
Et ex illa hora accepit eam discipulus in sua.* Milites quidem fa-
bant pro sua insipientia. Ipse autem matris curam habet: do-
cens nos vsq; ad extremũ spiritum omnẽ habere debere curã
eorum qui nos genuerunt. Et vide quomodo quum essent &
Parẽtibus obediẽdũ modo non obsistant pietati. alię mulieres, solius matris curam agat. Nam oportet quidem
parentibus ad pietatem obsistentibus non parere, non obsi-
stentibus autem omni cura seruire: sicut & ipse quum migra-
ret è vita, quòd verisimile erat matrem dolere, & præsidium
requirere, concredidit discipulo pæfecturam eius. Occultat autem

autem proprium nomen Euangelista, modestiæ gratia. Nam A
si voluisset arrogans esse, causam etiam apposuisset propter
quam fuisset dilectus. Etenim verisimile erat magnam quan-
dam istam esse & mirabilem. Iam papæ quomodo obseruat di
scipulum, fratrem suum illum faciens? Vsqueadeo bonum est
manere apud patientem Christum. nam in fraternitatem il-
lum ducit. Admirare autem quomodo in cruce omnia absque
turbatione facit, matris curam agens, prophetias implens, la-
troni paradisum aperiens, ante crucem autem laborans, su-
dans, anxius: atque hæc quidem humanæ naturæ, illa autem
diuinę virtutis. Confundatur Marciõ, & omnes alij qui Christ *Marcion.*
sũ nugãtur in mũdo apparuisse iuxta apparẽtiam tãtũ. Nam
natus non fuisset, neq; matrẽ habuisset. Quomodo autẽ soror
matris eius diceretur Maria Cleophæ, quum non habuerit a- B
lium puerum? Cleophas frater fuit Ioseph, & quum absque li
beris esset mortuus Cleophas (vt quidam dicunt) Ioseph eius
vxorem duxit, & filios fratri peperit, quorum vna & nunc cõ
memoratur Maria, quæ soror dicitur Deiparæ, hoc est cogna *Scriptura*
ta. Soler enim scriptura cognatos dicere fratres, sicut & Isaac *cognatos*
de Rebecca dicebat, Soror mea est, quanuis vxor esset. Ita & *dicit fra-*
hoc loco soror Deiparæ dicitur, quæ Cleophæ vxor habita *tres.*
est, propter cognationem. Itaque quatuor Mariæ celebrantur *Gene. 24*
in Euangeliis. Prima deipara, quam & Iacob & Iose matrem *Quatuor*
nominat. Illi enim pueri fuerunt Ioseph, ex priori vxore ei na *Mariæ.*
ti, fortasse vxore Cleophæ. Dicitur autem Deipara mater eo- *Lucæ. 8.*
rum, quia nouerca. vxor enim habebatur Ioseph. Secũda Ma *Iohan. 11.*
ria Magdalene, è qua eiecit septem dæmonia Iesus. Tertia C
Cleophæ, & quarta Lazari soror. Assumpsit igitur discipulus *Mulie-*
Mariam in sua. Vide autem quomodo muliebris sexus perma *bris cõsti-*
net in aduersitatibus, & viri omnes dereliquerunt dominum. *tia, ac fi-*
Ita ergo venit corroborans quod infirmum erat, & assumens *des.*
quod nihili habitum. *Postea sciens Iesus quòd omnia consumma-*
ta iam essent, ut cõsummaretur scriptura, dicit, Sitio. Vas igitur erat
positum aceto plenum. Illi uero impleuerunt spongiam aceto & hys-
sopo, & imposita admouerunt ori eius. Quum ergo accepisset Iesus
acetum, dixit, Consummatum est. Et inclinato capite tradidit spiritum.
Quum vidisset, inquit, Iesus quòd omnia consummata essent.
hoc est, nihil intermisisset quod suæ dispensationis erat. ita e-
nim mors eius libera erat. Non enim prius mors corpus eius
inuasit, quàm ipse voluit. Voluit autem, quum complesset o- *Iohan. 10*

D mnia. propterea & dicebat, potestatem habeo ponendi animam meam. Dicit itaque, sitio: prophetiam hoc loco implés. At illi impietatem ac malitiam suorum morum declarantes, aceto eum potant, id quod condemnatis faciebant: quia hyssopum propter hoc aderat, vt lethale. Quidã autem hyssopum dicunt calamum. talis est enim summitas calami. Circunponunt igitur calamo spongiam, eo quòd in sublimi erat os Iesu, & ita prophetiam impleuit, Et in siti mea potauerũt me aceto, dicentem. Potatus itaque dixit, Consummatũ est. Hæc scilicet prophetia cum alijs, omnia consummata sunt. Absque turbatione autem operatur, & cum potestate omnia, quod declarant sequentia, & sic consummata sunt omnia. Inclinato capite (neque enim ipsum affixum erat) emisit spiritum, hoc est, expirauit, quanuis in nobis contrarium fiat. Primum enim expiramus, & deinde inclinamus caput. Ille autẽ prius inclinauit, deinde expirauit. Ex quibus omnibus manifestatur quòd ipse fuerit dominus mortis, & omnia secundum potestatem fecerit. *Iudæi ergo, quoniam parasceue erat, ut non remanerent in cruce corpora sabbato (erat enim magnus dies ille sabbati) rogauerunt Pilatum ut frangerentur eorum crura, ac tollerentur. Venerunt ergo milites, & primi quidem fregerunt crura, & alterius qui crucifixus est cum eo. Ad Iesum autẽ quũ uenissent, ut uiderunt eum iam mortuum, non fregerunt eius crura, sed unus militum lancea latus eius fodit, & cõtinuo exiuit sanguis & aqua.* Tradidit quidem spiritum dominus deo & patri, ostẽdens quòd post hac animæ iustorum in monumentis non versantur, *Apparitiones animarũ falsæ.* sed ascendunt autem in manus patris omnium: sed peccatorum animæ in locum supplicij detractę, hoc est, in infernum depelluntur.

F At illi camelum deglutiẽtes, & culicem liquantes, tali patrato facinore de die obseruando diligẽter cogitãt. Dicit enim, Vt ne maneant in cruce corpora, rogauerunt Pilatũ, hoc est, obsecrauerũt, vt tollantur. Quare autem confringi crura eorum petunt? vt si etiam superuiuerent, inutiles essent. Latrones enim fuerant. Nolebant igitur in die festo videri punitores & homicidæ. Et aliter, Etiam lex ita præcipiebat, ne sol occumberet in supplicio hominis. Vide autem quomodo per ea quæ struunt Iudæi prophetiæ impleantur. Sic ergo & in hoc loco duæ prophetiæ implentur, vt postea Euangelista dicit. Etenim ossa Iesu non confringunt quidem, pungunt tamen eum, gratificantes Iudæis, & sanguis & aqua egreditur. Nam

Nam illi quidem etiam mortuum corpus contumelia afficere conantur. At cõtumelia illis in miraculum vertitur, & sanguinem quidem ex mortuo corpore prodisse admirabile est. Veruntamen posset quis syncophantarum dicere quòd verisimile sit vitalem quãdam virtutem adhuc fuisse in corpore. Aqua autem egressa, omnem controuersiam miraculo tollit. Non simpliciter autẽ hęc fiunt, sed quia ecclesia per duo ista & fit & consistit. Nam per aquam quidẽ generamur, per sanguinem autem & corpus pascimur. Quum igitur accedis ad calicem cõmunionis sanguinis Christi, ita affectus sis quasi ex ipso latere bibas. Cõsidera autem, quomodo per saucium latus, vulnus lateris, hoc est Heuæ sanatur: & sicut in paradiso vbi Adam obdormiuit, ablata est ab eo costa, ita hoc loco quum dominus obdormiuisset, costã militi dedit. Rhomphęa autem militis, figura est rhomphææ versatilis quæ prohibet nos à paradiso. & quia omne quod versatur, nisi quid obsistat, non absistit à suo cursu, dominus ostendens quòd rhomphæam illam sistat, supponit in figura latus frameæ militis, ostendẽs nobis quod sicut framea militis appulsa lateri stetit, ita, & flammea stabit, & non vltra interminetur, & versione sua exterreat, prohibendo ingressum in paradisum. Confundantur Armenij, qui nõ admiscent in mysterijs aquam vino. Nõ enim credunt (vt videtur) quòd aqua ex latere egressa sit, quod admirabilius, sed sanguis tãtum. Et hoc loco destruunt magis miraculum. Itaque sanguis symbolum hominis sti crucifixi: aqua vero, quòd is sit super hominem, hoc est deus.

A *Aquã & sanguis de latere Christi mãt aquã*

B *signẽt.*

Gene. 3.

Armenii negantes aquã e latere Christi fluxisse, se tõfutãtur.

C *Et qui uidit, testimoniũ perhibuit, & uerũ est testimonium eius, & ille scit quod uera dicit, ut & uos credatis. Facta sunt enim hæc ut scriptura impleretur, Os non comminuetis ex eo. Et rursus alia scriptura dicit, Videbunt in quem pupugerunt.* Non ab alijs (inquit) audiui, sed ipse præsens vidi, & verum est testimonium. Meritorium enim enarrat factam, & non magnum vel honorificum aliquid, vt suspectus sit sermo: sed propter hoc (inquit) hæc diligenter enarro, & ea quæ ignominiosa videntur, in medium affero, vt & vos credatis, tanquam omnino veris, & non fictis. Nam qui ad gratiam loquitur, gloriosa magis ponit. Quia autem & Moses dignior fide se videbatur, adducit & hunc testem. Quod enim ille dixit de agno qui immolabatur in pascha, quòd os non confringetur, hoc inquit Euangelista in Christo impletum esse.

Exod. 29

D Et multa est cognatio figuræ ad veritatem. Impletur autem
Num. 9. & alia prophetia quæ dicit, Videbunt in quem pupugerunt.
Zach. 12 Quando enim venturus est iudicare, tunc videbunt eum in corpore meliore & diuiniore, & cognoscent hi qui pupugerunt, ac lugebunt. Insuper & his qui non crediturí erant, fidei ianua & iudicium fuit quod ab inimicis est attentatũ, vt Thomæ. Nam per latus fidem resurrectionis accepit. Os quidem
Iohan. 20 Iesu non conteritur, latus autem eius scaturit nobis fontes, essentiam & vitam nobis dãtes. Aqua quidem essentiam dedit, quia per eam peruenimus ad hoc vt Christiani simus: sanguis autem vitam. per ipsum enim pascimur. Nam agnus quidem verbum est dei, qui à capite vsque ad pedes comedendus est. Caput quidem symbolum est deitatis (ipsa enim est caput) pe
E des autem carnis. ipsa enim extrema est. Insuper & intestina eius mysteria & occulta reuerenter in cibum habentes, ossa non cõfringimus, hoc est, difficiliores & grauiores sensus. Quę enim non possumus intelligere, ea non conteremus: hoc est, non dabimus operam vt male & periculose intelligamus. Etenim quando sane sentimus, tunc non conterimus. sana enim seruamus diuina. Quando autem torserimus, & hæretícum sensum acceperimus, conterimus & confringimus solidum & difficilẽ sensum. Igitur hæc difficilia intellectu, igni tradenda sunt, hoc est, spiritui sancto, per quem efficiuntur & terminãtur, eo quòd omnia scrutatur etiam profunda deus.
Post hæc autem rogauit Pilatum Ioseph Arimathiensis, qui erat discí-
Iohan. 3. *pulus Iesu, sed occultus propter metum Iudæorum, ut tolleret corpus*
F *Iesu: idque permisit Pilatus, Venit autem & Nicodemus, qui uenerat ad Iesum nocte primum, ferens mixturam myrrhæ & aloes ad libras ferme centum. Acceperunt ergo corpus Iesu, & obuinxerunt illud linteis cum aromatibus, sicut mos est Iudæis sepelire. Erat autem in loco ubi crucifixus est, hortus, & in horto monumento nouum, in quo nõdum quisquam positus erat. Ibi ergo propter parasceuen Iudæorum, quod in propinquo esset monumentum, posuerunt Iesum.* Quare non vnus ex duodecim accessit ad Pilatum, & ex septuaginta erat Ioseph, & audet hoc? Nam si propter metum Iudæorum dixerit quis delituisse discipulos, & hic eodem correptus fuerat timore. Dicendum igitur quòd hic valde nobilis fuerit, & Pilato notus, quia nobilis erat. Vnde quum existimasset extinctam esse Iudæorum iram, eò quòd aduersarius illis crucifixus nunc esset, absque pauore accedit, & sumptuosam facit sepulturam

sepulturam cum Nicodemo. Nihil diuinum de illo vterque A
sentiebant, sed affecti erant vt erga purum hominem, quia talia afferebant aromata, quæ potissimum possent corpora diuturna conseruare, & cohibere ne statim corrũperentur: quod ostendit eos adhuc nihil magnum de eo cogitasse, veruntamen amorem suum declarant. Non enim sepeliũt vt cõdemnatum, sed sumptuose, vt mos est Iudæis: quoniam tempore impediebantur. Nam nona quidem hora facta erat mors: deinde quum in medio tempore accessissent ad Pilatum, verisimile erat vesperam ingruisse, quum non licebat operari. Ponunt ergo eum in monumentum. Erat enim in loco vbi crucifixus est, hortus, & in horto monumentum nouum. Singulari autem dispensatione factum est vt in propinquo esset monumentum, vt & discipuli possent adesse, & spectatores actes factorum fieri, & milites mitti possent ad custodiam, & vt cessaret etiam propter locum, furti suspicio: quæ omnia nõ contigissent si procul fuisset sepultus. Nouum autem erat sepulchrum, in quo nullus adhuc erat positus: vt nõ calumnietur quis resurrectionem, quòd alius resurrexerit, & nõ Iesus. Et aliter quoque nouum monumentum symbolo quodam manifestat futuram nouitatem per sepulturam domini contra mortem & corruptionem, & quòd innouãdi simus omnes in illo. Vide autem & diuitias paupertatis domini propter nos. Qui enim non habuit domum in vita, neque post mortem sepulchrum habet, sed in alieno deponitur: & quum nudus esset, à Ioseph vestitur. Est & nunc Iesus mortuus, quum occiditur ab auaris & violentis, vel à fame hoc patitur. sed & C
nudus est. quæcunque enim pauper patitur, Christus patitur. *Christus mortuꝰ et nudus in paupibꝰ.*
Imitare & tu Ioseph, adde aliquid bono. Ioseph enim interpretatur additio. & nuditatem tege Christi, hoc est paupertatis. Hoc autem fac non semel, & in monumento pone aniam, & semper memor esto talium operum, cogitaque & cura. Admisce autem & myrrham & aloen. Amara & mordacia seculi illius iudicia animo reponere oportet, & vocem illam quæ maledictos auocat, & in ignem mittit immisericordes, quo nihil amarius puto. *Monumẽtũ in propinquo, & nouum.*

D

CAPVT XX.

Mat.28. Marc. 15 Lucæ.24

V Na uero ſabbatorũ Maria Magdalene uenit mane quũ adhuc tenebræ eſſent, ad monumentum, uidetque lapidem ſublatum à monumento. Cucurrit ergo & uenit ad Simonem Petrum, & ad alterũ illum diſcipulum quem amabat Ieſus, & dicit, Sustulerunt dominum à monumento, & neſcimus ubi poſuerunt eum. Exiit ergo Petrus, & ille alius diſcipulus præcurrit citius Petro, uenitque prior ad monumentum. V-

nam ſabbatorum nominat quam nos dominicam vocamus.

Sabbata Iudæi dies hebdomadæ appellitant.

Nam ſabbata, dies hebdomadæ nominant: vnam autem dierum ſabbati, primam. Etenim reuera dies omnes vna ſunt: ſæpe autem quum accipitur vna, & cõponitur, multas facit. Vna itaque eſt prima: bis autem ſi accipiatur, fit ſecũda: & ſi tertio, tertia: & deinceps. Futuri autẽ ſeculi typus eſt dies iſte, ſ

E ſeculum vnus dies eſt, nũquã morte diſſectus & dimidiatus. Deus enim ſol eſt eius, qui nunquam occidit. Igitur quemadmodum in hoc reſurrexit dominus corruptibile ſuum corpus incorruptibile recipiens: ita & nos in futuro ſeculo incorruptionem recipiemus. Venit igitur in hac vna hoc eſt prima ſabbatorum, hoc eſt dierum ſabbati & hebdomadæ, Maria Magdalene. nam ſabbatum quidem præterierat, & non vltrã à lege prohibebatur: & abit à loco, volens conſolationem quandam inuenire: & quum vidiſſet lapidem ſublatum, magna feſtinatione venit ad Petrum & Iohannem. Nam do-

F minus quidem reſurrexerat lapide ſuprapoſito, & obſignato ſepulchro. Quia autem & teſtes quoſdam reſurrectionis eſſe oportebat, & in ſepulchrum ingredi, tollitur lapis ab angelo. Maria autem nihil adhuc de reſurrectione ſciens, furtum & ablationem vocat quod contigerat de eo. Et diſcipuli aſſiſtunt monumento, & vident lintea ſola poſita, id quod veræ ſignum erat reſurrectionis. Neque enim ſi trãſtuliſſent quidam corpus, nudaſſent illud: neque ſi furati eſſent, curam habuiſſent deponendi ſudarij euoluendi, & ponendi ſeorſim in vnum locum, ſed ſimpliciter ſicut potuiſſent accepiſſent corpus. Propter hoc etiam Euangeliſta prius dixit quòd cum multo vnguento ſepultum fuerit, quod non minus biſ tumine lintea corpori adhærere facit: vt quum audierimus quòd ſudaria ſua illic fuerint poſita, ne credamus dicentibus quòd furtim ſit ablatus. neque enim ita inſipiens fuiſſet fur, quòd

quòd in rem ſuperuacuam tantam inſumpſiſſet curam & tem A
pus, & non fuiſſet vitũs in hoc eſſe occupatus, & furti reus fu
turus. Igitur qua hora quidem fuerit reſurrectio, nullus ſcit, *Hora re-*
ſicut & tempus ſecundi aduentus incertum. Quanuis autem *ſurrectio-*
Matthæus dicat profundo veſpere factum eſſe terræmotum, *nis icerta*
Iohannes autem mane quum eſſent adhuc tenebræ, Mariam Matt. 28
veniſſe, & vidiſſe remotum lapidem: non eſt diuerſitas. Nam
primum quidem hoc dicimus, quod apud Matthæum qui-
dem mulieres venerunt veſpere ſabbatorum: apud Iohannem
autem non mulieres nunc memorantur. Superfluũ enim fuiſ-
ſet, quum Matthæus hoc prius dixiſſet, vt Iohannes eadem
diceret. Sed Maria Magdalene venit mane. Multi enim fue-
runt aduentus ad ſepulcrum. venit enim interdum cum aliis
mulieribus, interdum autem ſola. Vnde Euangeliſtæ varias B
viſitationes poſuerunt, aliuſque aliam dicentes videntur diſ
ſonare. Nam primum quidem dicimus quod aliam viſitatio-
nem dicat Matthæus mulierum, & aliam Iohannes Mariæ
Magdalenes. Deinde, profundo veſpere, & mane quum ad-
hoc eſſent tenebræ, id quod alius dicit profundo diluculo, in
idem tendunt: quia omnia illa tempora fuerunt medium no
ctis. Si autem rogas, quomodo aſſidentibus cuſtodibus Io-
hannes & Petrus acceſſerint ad ſepulchrum, & mulieres? Vt
ſimpliciter dicã, mox vt reſurrexiſſet dominus, & adſtitiſſet
angelus ſepulcro cum terræmotu, cuſtodes fuerunt vt nun-
ciarent Phariſæis, & ita ſepulcro à cuſtodum præſidio reli-
cto, libertatem accedendi habuerunt diſcipuli. *Et quum ſe*
inclinaſſet, uidit poſita linteamina, non tamen intrauit. Venit ergo
Simon Petrus ſequens eum, & introiuit in monumentum. Et uidet C
linteamina poſita, & ſudarium quod fuerat ſuper caput eius, non
cum linteaminibus poſitum, ſed ſeparatim inuolutum in unum locum.
Tunc ergo introiuit & ille alius diſcipulus qui uenerat prior ad mo-
numentum: uiditque & credidit. Nondum enim nouerant ſcriptu-
ram, quòd oportuiſſet eum à mortuis reſurgere. Abierunt ergo rur-
ſus ad ſemetipſos: Maria autem ſtabat ad monumentum fo-
ris, plorans. Dum ergo fleret, inclinauit ſe in monumentum, &
uidet duos angelos amictos albis, ſedentes unum ad caput, & al-
terum ad pedes illic ubi poſuerant corpus Ieſu. Dicunt ei illi, Mulier,
quid ploras? Dicit eis, Sustulerunt dominum meum, & neſcio ubi
poſuerunt eum. Vide hic quàm alienus à faſtu ſit Euange-
liſta, quomodo teſtetur diligentiam Petri in ſcrutando.

Universidad de Deusto
Biblioteca

D Nam quum ipse præueniſſet, & vidiſſet iacentia linteа, non vltrà curioſe quærit, ſed expectat illum: Petrus autem feruentiſſimus, introgreſſus omnia diligenter explorauit: tunc hic poſt illum ingreſſus vidit ſepulcralia ſeparatim poſita, ac credidit: non quòd ſurrexiſſet dominus, ſed quod furto ablatus eſſet. Credidit enim Mariæ dicenti, Suſtulerunt dominum, Quare autem credidit Mariæ, & non cogitauit quod ſurrexiſſet? Nondum enim ſciuerunt ſcripturam, quòd oportebat eum à mortuis reſurgere, & propterea crediderunt Mariæ, ſuſpicantúrque furtum & ablationem. Igitur hi quidem abierunt ad ſeipſos, hoc eſt per ſeipſos, & nihil vltra curioſius inquirentes. At Maria (muliebre enim genus affectionibus E magis obnoxium, & ad lachrymas propenſum) ante ſepulcrum ſtat, & plorat. Quia enim non habebat Ieſum, vel locum videns in quo fuerat poſitum deſiderabile corpus, ex hoc ſolo conſolationem inuenit: vnde & maiorem meretur viſionem quàm diſcipuli. Quæ enim illi non viderunt, ea hæc conſpicata eſt, duos angelos inquam. Maximæ conſolationi ei erant angelorum conſpectus, & fulgidus illorum habitus. Sedere autem vnum ad caput, & alterum ad pedes, manifeſtant quòd ſciant quid amplius, & ſi rogentur, poſſe docere. Porrò dicendo, Cur ploras? magna compaſſione plenum eſt. Nam vt ne turbetur mulier interrogatione hac, perturbationem mulieris reprimunt, manſuete ac placide dicendo, Quid ploras? Illa autem magna affectione & amore dicit, Suſtulerunt dominum, proptereáque ploro: neſcio enim F quo tranſtulerint eum, vt eo vadens inungam corpus, & vel mediocrem ex eo conſolationem inueniam. Tu vero diſce hic Petrum practicum & feruidum, Iohannem autem contemplatiuum, & ad diuinorum cognitionem idoneum. Sæpius igitur contemplatiuus cognitione & ingenio præuenit, practicus autem detrimentũ habet, attamẽ feruore ac ſtudio illius vincit alacritatẽ. Et videt prior diuinũ quoddã myſterium practicus. An non tale quiddam contingit in diſciplinis? Etenim quum duo pueri ſunt, vnus ingenio acutior, alter tardior, præoccupat hic ſuo ſtudio velocitatem naturæ alterius. Etenim in ſpiritualibus ſæpe practicus, & ſermone idiota, ſenſu quiddam ſublimius percipit contemplatiuo. Sed & omnis anima quæ dominatur affectionibus, Maria dicitur. Purgata igitur per affectionum depoſitionem, vi-

Mulierũ conditio.

Petr⁹ practicus,

Iohannes cõtemplatiuus.

det Ieſum ſimul deum & hominem. Nam angelorũ vnus qui A ad caput ſedet, deitatis ſymbolum eſt: alter autem ad pedes, incarnationis verbi, quæ eſt extrema. *Hæc quum dixiſſet, conuerſa eſt retrorſum, & uidet Ieſum ſtantem, & neſciebat quòd Ieſus eſſet. Dicit ei Ieſus, Mulier, quid ploras? Quem quæris? Illa existimant quòd hortulanus eſſet, dicit ei, Domine, ſi tu aſportaſti eum, dicito mihi ubi poſueris eum, & ego tollam eum. Dicit ei Ieſus, Maria. Conuerſa illa dicit ei, Rabboni, quod dicitur magiſter. Dicit ei Ieſus, Noli me tangere. Nondum enim aſcendi ad patrem meum. Sed uade ad fratres meos, & dic eis, Aſcendo ad patrem meum, & patrẽ ueſtrum: & deum meum, & deum ueſtrum. Venit Maria Magdalene, annuncians diſcipulis quòd uidiſſet dominum, & ea dixiſſet ſibi.* Maria Quare conuerſa eſt retrorſum Maria, quum loqueretur cum *quare conuerſa* angelis? quid accidit ei quòd cõuerſa eſt retrorſum? Videtur B *retrorſum* igitur, dum illa colloqueretur cum angelis, Ieſus ſtetiſſe poſt eam, & illos territos quia ſpectauerant dominum, & habitu, & forma, & aſpectu, ſtatim dixiſſe quòd viderint dominum: quumque hoc audiuiſſet, mulierem cõuerſam eſſe retrorſum. Nam angelis quidem in habitu quo terrebat, apparuit: Mariæ autem nõ item, ſed in ſimplici & communi. Ideo & illum putauit eſſe hortulanum, horti videlicet illius in quo ſepulchrum erat: vnde & dicit, Domine, ſi aſportaſti eum: hoc eſt, ſi tu furatus es: & non dicit Ieſum, ſed eum, quaſi ad eum qui ſciret, faciens ſermonem. Si igitur tu portaſti & abſtuliſti ac furatus es eum ex hoc loco, dic mihi quò poſuiſti eum: & ego illum tollam, & trãsferam in locum ſuum, vbi magnifice ſepelietur. Fortaſſis enim metuebat ne forte Iudæi & in mor- C tuum corpus deſæuirent: & propterea volebat in alium incognitum locum eum transferre. Plena enim affectionum erat mens mulieris, nõ valens ſublime quiddam cogitare. ideo & dominus, quia à ſeipſa ſublime quiddã intelligere nequibat, ſua voce ſe illi notum reddit. Quum enim ſolo nomine vocaſſet eam, dicens, Maria: ſui notitiam illi conceſſit. Nam ſicut Iudæis aliquando innoteſcebat, aliquando etiam preſens incognitus erat: ita etiam loquens quando voluit ſeipſum illis notum faciebat, ſicut & nunc quando voluit, cognoſcibilem ſe fecit Mariæ per vocem: qui etiam ſi loquutus diſſiſſet, Mulier cur ploras? nõ agnouiſſet eum mulier. non enim volebat Ieſus. At quando voluit, tunc per vocem agnitus fuit. Conuerſa mulier, dicit ei. Cur hoc illi loquutã eſt, ac dixit, Dic

mihi

D mihi quò posuisti eum? & nunc Euangelista dicit quòd conuersa. Videtur itaq; quod postquã ipsa dixit, quo posuisti eũ? conuersam esse ad angelos, interrogaturã forsitan quare expauefacti fuissent, deinde vocatam à Christo, perculsam per vocem, & conuersam ad illum ab istis, & ita agnouisse, ac dixisse, Rabboni: & voluisse quidem accedere ad eum, & esse cum eo sicut prius, & fortassis vt desiderabilem vnguẽto perfundere. At ille euexit eius mentem, vt melius quiddam de se sentiret, maioríque reuerentia se obseruaret, dicens, Ne tetigeris me: hoc est, non vltra res se habent vt olim, neque similiter vobiscum conuersari volo. Nam quanuis nec verbis hoc dixerit, sic tamen intelligitur. Ascendo enim ad patrem meum, & illuc festino. Illuc enim festinanti, & non iam tale E habenti corpus, quale dum conuersaretur cum hominibus, maiori iam reuerentia operæprecium fuerit attendere, & vt præstantiori quàm communis tactus & colloquium & cõuersatio ferat. Vide autem quantam sententiam breuiter loquutus fuerit Euangelista. Dixit enim, ne tangas. Deinde quasi interrogasset quispiam, Quare? inquit, eo quòd non iam tale mihi corpus est, quale quum in terra versarer, sed quale in cœlo & sursum. Et deinde quasi iterum subinferret: Quare igitur nunc in terra ambulas, si tale habes corpus? Nondum enim, inquit, ascendi ad patrem meum, ascẽsurus autem sum. Hoc enim per sequentia manifestat, dicens, Vade autem ad fratres meos, & dic eis, Ascendo ad patrem meum, & patrem F vestrum: quanuis non statim ascenderit, sed post quadragin ta dies. Quomodo igitur hoc dicit? Mentem eius erigere volebat, & persuadere quòd in cælos iret, & per hoc solatium caperet. Quia autem dixerat, fratres: subdit, Et patrem ve-

Deus pater noster & Christi

strum. Pater enim & noster deus, sed gratia, domini autem pater natura. Sic deus quoque modo diuerso, noster enim natura, Christi autem iuxta humanitatem. deus enim eius fuit secundum quòd humanam assumpsit naturam. Abit igitur Maria, quum ei dominus ita loqui dignatus esset, & annunciat ea discipulis. Tantum bonum est persuerẽtia & assiduitas. Assiduus igitur & tu sis, & disces forsan quiddam, & discipulorum verbi futurus es doctor. *Quum ergo esset uespere die illo, qui erat unus sabbatorum, & fores essent clausæ ubi erant discipuli congregati propter metum Iudæorum, uenit Iesus, steteritq; in medio, & dicit eis, Pax uobis. Et quum hoc dixisset, ostendit eis manus ac la-*

ere latus suum. Gauisi sunt ergo discipuli uiso domino. Dixit ergo eis A *iterũ, Pax uobis. Sicut misit me pater, ita & ego mitto uos. Hæc quum dixisset, flauit in eos, & dicit, Accipite spiritum sanctũ quorumcunque remiseritis peccata, remittuntur eis: quorumcunq; retinueritis, retenta sunt.* Postquam Maria annunciauit hæc discipulis, verisimile erat vel illos non credidisse ei: vel si crediderunt, doluisse quòd ipsi non fuerint habiti digni, ideirco illo die eis assistit sitientibus, propterea quòd à muliere audiuerãt eum resurrexisse. Quia autem timebant Iudæos, ideo magis videre desiderabant, vt inde esset eis aliquanta consolatio. Assistit igitur vesperi. Expectauit enim donec omnes congregarentur. Clausæ autem erant fores, vt ostendat quòd ita surrexit superapposito lapide super sepulcrum. Quomodo autẽ non putauerunt illum phantasma, admirabitur quispiã. Mulier prius B magna eos fide firmarat, & aliter, mansuetam eis faciem exhibuit, & voce fluctuabundas eorum mentes placauit. Quum autem dixisset, Pax vobis, hoc est, ne turbemini: memores eos fecit verbi quod ante crucem dixerat eis, Pacem meam do vobis. Gauisi autem sunt viso domino. Et hoc quoque prædixerat eis ante crucem, dicens, Videbo vos, & gaudebit cor vestrum. Quia autem cum Iudæis absque indiciis gerebant bel- *Iohan.14* lum, iterum dicit, Pax. Sicut enim mulieribus dixit, Gaude- *16.* re, eo quòd in luctu erant: ita illis pacem dat propter bellum quod cum Iudæis habebant, & habituri erant. Congrue igitur illis gaudium, vt mœrẽtibus, & maledictis olim vt in tristitia pariant: viris autem pacem dicit propter pericula prædicationis. interim & crucis bona declarat, quæ pacis sunt. C Ideo quia per crucem pax facta, mitto vos ad prædicationẽ. Consolans autem eos & animãs inquit, Sicut misit me pater, ita & ego mitto vos. Meum opus, inquit, susципite, & cõfidite quòd vobiscum sim futurus. Vide autem & authoritatem. nõ dixit, obsecrabo patrem meum, & mittet vos: sed, mitto vos. Insufflat autem, & dat eis spiritum sanctum, nõ perfectũ donum patris nunc eis tribuens (hoc enim in Pentecoste datum erat) sed ad susceptionẽ spiritus idoneos eos reddens. Accipite, inquit, spiritum sanctum: hoc est, estote idonei ad susципiendum spiritum. Dicendum autem quòd & potestatem quandam & donum spirituale dedit eis, non vt mortuos suscitẽt, & virtutes faciant, sed vt remittãt peccata. ideo & subdit, Quorum remiseritis peccata: ostendens quòd genus spiritualium

D ritualium donorum eis dederit, remissionem videlicet peccatorum. Post assumptionem autem misso spiritu: & signorũ & aliorum charismatum virtutem eis largitus est. Digna autem quæstio, Quare nõ in Galilæa discipulis apparet, sed in
Mat. 26. Hierusalem, quum Marcus & Matthæus dicant promissse
Mat. 14. eum illis se videndum in Galilæa? Quomodo ergo in Hierusalem apparet? Dicunt igitur quidam, Quid hoc? Non enim dixit, in Galilæa dũtaxat videbo vos, in Hierusalem autẽ nõ videbo: & ita amplius apparet, & non mendacium. Deinde enim videndum se in Galilæa ab omnibus discipulis, & non a duodecim tantum, sed & a septuaginta promittit. In Hierusalem autem solis duodecim visus fuit. Neque est vlla hic di
E uersitas. Visus enim est ab omnibus in Galilæa, a duodecim autem in Hierusalem. nam plures visiones fuerunt: vnde alii has, alii illas scripserunt. Fortassis autem de eadem materia tradentibus duobus Euangelistis, implet quæ a priore dicta
Sacerdotum digni tas. sunt, posterior. Vide insuper sacerdotum dignitatem, quod diuina sit. Dei enim est remittere peccata. Sic igitur illi honorandi sunt vt deus. nam quanuis indigni sint, quid hoc? Diuinorũ donorum ministri sunt, & gratia operatur per eos,
Nu. 22. sicut & per asinam Balaam loquutus est. non enim indignitas nostra gratiam prohibet: atq; ita quia per sacerdotes gratia suppeditatur, honorandi sunt. *Thomas autem unus ex duodecim, qui dicitur Didymus, non erat quum eis quãdo uenit Iesus. Dixerunt ergo ei alii discipuli, Vidimus dominum. Ille autem dixit eis,*
F *Nisi uidero in manibus eius uestigium clauorum, & misero digitum meum in uestigium clauorum, & misero manũ meam in latus eius, non credam. Et post dies octo iterũ erant discipuli eius intus, & Thomas cum eis. Venit ergo Iesus ianuis clausis, & stetit in medio illorum, & dixit, Pax uobis. Deinde dicit Thomæ, Infer digitum tuum huc, & uide manus meas, & admoue manum tuam, & immitte in latus meum, & noli esse incredulus, sed credens. Respõdit Thomas & dixit, Dominus meus, & deus meus. Dicit ei Iesus, Quia uidisti me Thoma, credidisti: Beati qui non uiderunt, & crediderunt.* Non erat Thomas cum discipulis. verisimile enim illum ex congregatione nondum fuisse congregatum. Quid autem est
Dydimꝰ quod dicitur Didymus? Interpretatio est nominis Thomas. Merito aũt meminit interpretatiõis eius nominis, vt ostẽdat nobis quòd dubitator quidam, & id vitii à principio habuerit, vt & nomen indicat. Dicentibus autem aliis discipulis de domino,

domino, non credit: non illos mendaces existimãs, sed resurA rectionem impossibilem putãs. ideo & arguitur, vt supra mo *Vt crede* dum curiosus. Nam quemadmodum facile credere, leuitatis *re facile* est: ita valde obluctari, rusticitatis est crassitudo. Vide enim *leuitatis*, quomodo neque oculis dicebat se credere, sed &, nisi misero *ita uehe-* manum meam, addidit. Vnde autem sciebat latus habuisse lo *mẽtius re* cã? Audierat à discipulis. Quare non statim apparet ei, sed *luctari ru* post dies octo? vt quum edoceretur à condiscipulis, & his *sticitatis*. qui ea audierant, in maius desideriũ accenderetur, & fidelior in futurum fieret. Ostendere autem volens dominus quòd & cunc aderat quando incredulitatis verba cum discipulis tra- ctarit Thomas, non expectauit vt ab eo tale quiddam audiret, sed ipse prior, quæ desiderabat, implet. Etenim verbis
B isidem visus est dicens. Et vide quomodo loquatur primum increpans, Affer manum tuam: & dein admonens, Ne sis, inquit, incredulus, sed credulus. Vides manifestam ex infideli tate fuisse dubitationem, & frustra quosdam gratificari Tho mæ, dicentes quòd data opera & prudenter non facile cre- *Thomas* diderit? Nam dominus incredulum vocat. Vide autem quo- *uere ĩcre* modo is qui prius incredulus, tactu lateris verbum optimum *dulus.* indicauit. Duas enim naturas & vnã hypostasin vnius Chri sti docuit. Dicendo enim dominum, humanam indicat natu *Iohan. 20* ram: nam de hominibus dicitur dominus, sicut, Domine, si tu sustulisti eum. Dicendo autem, deus meus, diuinam substã tiam ostendit: & ita vnum & eundem esse dominum & deũ.
C At dominus ostendens nobis quòd fidei sit recipere ea quæ *Fidei est* non videntur, dicit, Beati qui non viderunt, & crediderunt. *recipere* Hoc loco discipulos intelligens, qui neque fixuram clauorũ, *inuisa.* neque latus tetigerant, & crediderunt. Non illos autem solũ, sed & eos qui postea crediderunt. Non priuans autem Tho mam beatitudine, hoc dixit, sed consolans eos qui non viderant. Quia enim multi dicunt, Beati oculi qui viderunt dominum, solatur eos quòd multo beatius sit non vidisse. *Quare*
Quomodo autem corpus incorruptibile monstratum est ha- *Christus* bere & clauorũ typos, & humana manu tangibile factũ est? *post resur* Per attemperationem ad illorum infirmitatẽ facta sunt hæc *rectionem* omnia, quòd ingressum clausis ianuis, & ita tenue ac leue, *tãgise p-* omnique liberum fuit crassitudine. Et vt credatur firmius re *misit.* surrectio, hæc monstrantur. Et propterea surgit habens si- *Mat. 14.* gna crucis & vulnera: quia & quòd comedit, non necessitatis *Mar. 6.*

erat,

D erat, sed ad confirmationem resurrectionis comedit & sicut ante crucem in fluctibus ambulans, non alterius naturæ corpus habuit, ita & nunc palpabile ipsum, & typos habens ostendit. Et quanuis palpabile & visibile, simul tamen & incorruptibile ipsum circumfert, vt fides confirmetur: & non necessitate & lege corporis. Omne enim quod comeditur, in secessum vadit, & alteratur: id quod de Christo nō erat dicendū, sed vi quadam inuisibili & diuina consumebantur edulia, ad confirmationem resurrectionis tantum assumpta. Vide autem quomodo propter vnum hominem Thomam nō dedignatus est ita condescendere dominus, & latus ostendere, vt saluet animam vnam incredulam, ita & nos neque minimum contēnere debemus. *Multa quidem & alia signa fecit Iesus in conspectu discipulorum suorum, quæ non sunt scripta in hoc li-*
E *bro. Hæc autem scripta sunt, ut credatis quod Iesus est Christus filius dei, & ut credentes uitam habeatis per nomen eius.* De quibus signis hic dicit Euāgelista? num de his quæ ante crucē? Nō, sed de his quæ post resurrectionē fecit coram discipulis suis. Quę autem ante crucem, non coram discipulis, sed omnibus faciebat. Atque ita hæc de quibus nunc dicit Euangelista. post resurrectionem sunt facta. Cum solis enim discipulis versabatur quadraginta diebus, signa ostendens resurrectionis. Sicut enim ante crucem faciebat signa, ostendens se esse filium dei: ita post resurrectionem perficiebat signa coram discipulis, ostendens se filium hominis, & habere corpus, idque incorruptibile & diuinius, & non iam carnalibus legibus subditum. Quum igitur multa facta sint signa resur-
F rectionis, hæc solum scripta sunt, & neque hæc ostentationis gratia, vel vt ostendatur gloria vnigeniti, sed vt vos, inquit,
Esa. 19. credatis. Et quod lucrum, & cui cedens? non Christo, quæ enim eius vtilitas dum nos credimus? sed in nosipsos redundans. Dicit enim, vt credentes vitā habeatis in nomine eius. Credentes enim quod resurrexit & viuit, nobisipsis vitā paramus. Propter nos enim surrexit & viuit. Qui autem mortuum ipsum esse putat, & neque resurgere neque viuere, illo sibi mortem & corruptionem adiudicat & affirmat.

CAPVT

CAPVT XXI. A

Ostea manifestauit se iterum Iesus ad mare Tyberiadis. manifestauit autem sic. Erāt simul Simon Petrus,
P *& Thomas qui dicitur Didymus, & Nathanael, qui erat a Cana Galilææ, & filii Zebedæi, aliique ex discipulis eius duo. Dicit eis Simon Petrus, Vado piscatum. Dicunt ei, Venimus & nos tecum. Et exiuerunt & ascenderunt in nauim statim, & illa nocte nihil ceperunt. Mane autem iam facto stetit Iesus in littore, non tamen cognouerunt discipuli quod Iesus esset. Dicit eis Iesus, Pueri, num quid obsonii habetis? Responderunt ei, Non. At ille dicit eis, Mittite in dextram nauigii partem rete, & inuenietis. Miserunt ergo, & iam non ualebant illud trahere præ mul* B *titudine piscium. Dicit ergo discipulus ille quem diligebat Iesus, Petro, Dominus est. Simon ergo Petrus quum audisset quod dominus esset, tunica succinxit se (erat enim nudus Petrus) & misit se in mare. Alii autem discipuli nauigiolo uenerunt: non enim longe aberant a terra, sed circiter cubitis ducentis, trahētes rete piscium.* Quum dicit, manifestauit semetipsum dominus, significat Euangelista quòd nisi voluisset ipse per seipsum illis condescendens manifeste. non fuisset visus in corpore incorruptibili. Quare & loci meminit maris Tyberiadis? Ostendit quod non iam vltra timebant Iudæos vt antea, sed magnam partem timoris abiecissent. Ideo & non inclusi erant, sed & prospectabant e domo, quod prius non audebant, & vbique ambulabant, ibantque vsque ad Tyberiadem, que distat a Hierosolymis, & est mare Galilææ. Piscabantur autem discipuli, quia nihil aliud habebant quod facerent. neque enim ipse semper cum eis conuersabatur, neque spiritus datus erat, neque doctrina perfecte concessa, ideo suam artem sectabantur. Petrus enim quum actuosissimus esset, non ferebat ocium, sed in opere feruebat, & sequebantur cæteri, eo quòd coniuncti erant. Et quum adesset eis laborantibus & miseris, non statim se ostēdit, vult enim prius loqui cum eis: vade & dicit, Pueri num quid obsonii habetis? quasi emptus ab eis quiddam. Vt autem negarunt, & quum iussisset eos mittere in dextram, consequuti sunt quiddam: dicit discipulus quem diligebat Iesus, Petro, Dominus est. Iterum hoc loco inuenimus discipulorum proprietates ostēdit. Nam perspicacissimus quidem Iohannes, Petrus autem feruentior

C *Discipuli post Christi resurrectionē ante spiritū missum suā artem sectabantur.*

Duentior. capropter Iohannes quidem agnoscit dominum: Petrus verò prior venit ad eum. Succingendo enim se, reuerentiam ostendit. Mittendo autem se in mare, declarauit desiderii magnitudinem. non enim expectat vt alii, sed natans aduenit, quanuis ducentis cubitis abessent à terra. Est igitur ἐπενδύτης linteum quoddam quod Phœnices & Syri piscato
Epẽdytes. res se amiciebant, siue nudi essent, siue vestiti, hoc superimponentes, simpliciter autem dicendum quòd sicut pictores pingunt Apostolos super vestibus tectos. igitur quia nudus erat Petrus, & piscando laborabat, in reuerentiam se induit ependyten (hoc est enim succingi) & prior vadit ad dominũ. Nõ enim parua quædã erant quæ fiebãt sed magna. Nam primũ q̃ multi pisces capti sunt, deinde quòd rete non est scissum.

Vt ergo descenderunt in terram, uiderunt prunas positas, & piscẽ supra positum & panem. Dicit eis Iesus, Afferte de piscibus quos prẽ
E *didistis nunc. Ascendit Simon Petrus, & traxit rete in terram, plenũ magnis piscibus centum quinquaginta tribus. Et quum tot essent, non est scissum rete. Dicit ei Iesus, Venite, prandete. Et nemo discipulorum audebat interrogare eum, dicentes, Tu quis es? quũ scirent quod dominus esset. Venit itaque Iesus, & accepit panem, & dat eis, & piscem similiter. Haciam tertia uice manifestatus est Iesus discipulis suis quum resurrexisset a mortuis.* Et hoc est miraculum quod nunc vident, prunam dico & piscem atque panem. Nõ enim fiebat ex materia proposita, sicut quũ satiaret de duobus piscibus ac panibus quinque, tot millia, sed simpliciter ex nihilo. Quum dixisset autem dominus, Venite prandete, nullus exquirit, neque audet interrogare. Non enim vltra tantã
F habebant fiduciam, sed cum silentio ac timore admirabantur. sciebant enim quod dominus esset. Ideo neque interrogabant vti figuram alienam videntes, sed multo pleni stupore valde stupescebant. Et voluissent quidem de eo interrogare aliquid, sed metus & manifesta aspectio, quòd nõ esset alius, sed ille ipse, non permittebant interrogare, sed solum
Iohã. 6. comedebant ea quæ eis creauerat. Quomodo autem creauit? sua potestate. Non enim iam in cœlum suspicit, & patrẽ inuocat. illa enim fiebant vt se nobis attemperaret. Iubet autẽ de piscibus afferre, vt ostenderet non esse phantasma quod videbatur. Sed hoc loco quidem non dicit quòd comederit cum eis. Lucas autem dicit quod comederit. Quomodo autẽ comederit, non est nostrum dicere. More enim admirabili facta sua

cta sunt hæc, non quod natura eius cibo habeat opus, sed no A
stri causa ad confirmationem resurrectionis fiebant. Ostendens quoque non illum continuo apud eos fuisse, neque similiter vt prius, dicit. Hoc iam tertio manifestatus est. Intellige insuper hæc & per allegòriam. Nox enim erat quãdo tenebræ idololatriæ inualuerunt, ante solis Christi aduẽtum, quando prophetæ laborauerunt, & nihil ceperunt. Nã quan uis vnam gentem Israeliticam conclusisse in sagena videbantur, tamen quia & hæc subinde ad idololatriam redibat, nihil forte apprehenderunt. Vbi autem diluculum solis iustitiæ infulsit, & apostolicum rete eiectum est.

Quia hic deficiente charta in exẽplari, operepreciũ B
visum est nonnulla infarcire, tu mi lector boni consulas, & si vel in exẽplar non mutilũ incideris, vel probatius quiddam habueris, tu quoque in medium afferre non dedigneris.

tunc prosperata est apostolorum piscatio, Petro cæteros Act. 2.
inhortante. An non in die Pentecostes sagenæ videntur
multitudinem comprehendisse, quum primi sermonis retiaculo tria millia, & secundo sermone quinque millia comprehenderent, vere implentes dictum domini, Posthac faciam Mat. 4.
vos piscatores hominum? Vide autem num & episcopi cuius Petr⁹ typũ gerit
vis typum gerat Petrus? qui quãdiu nox est, & Christum nõ epiſcopi.
agnoscit vere, frustra laborat, operamque ac oleum (vt dicitur) insumit incassum. Non enim nostri laboris, sed Christi
gratiæ est, si felicior cui captura cõtingat. Porro & ad dexte C
ram mittendum erit rete, vt iusta intentione & animo pio pi
sceris, nempe vt omnia ad salutem atque ædificationẽ & glo
riam Christi agantur, quo demus Christo obsonium quoddam, qui cibum suum nostram salutem putat. Neque fieri po
test vt tunc frustra laboremus. mox enim gratia dei, quę per
Iohannem signatur, dominum ostendet, fide illustrans, quæ
acutiquam ociosa, facit nos erubescere de nostra nuditate, &
contemptis omnibus periculis festinare ad Christum. Non Mari uitã
enim tunc Petrus submergi timet, vt antea, vt veniat ad ter- pſens, littori futu-
ram viuentium, in qua nunc Christus mortis victor stat. Ma ra cõfer-
ri enim vita illa confertur: futura autem littori, in quo Chri tur.
stus. Et certe qui tales sunt, non procul absunt a littore. mu-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Dnicipatus enim eorum in cœlo est. At ne quem pigeat laboris, ecce dum nos pascere dominum studemus, ille parat & ministrat nobis cibos igni spiritus coctos: panem scilicet illum, quem qui comedit in regno cœlorum, beatus est: piscéque assum, humanitatem inquam, (spiritus sancti ardore pro nobis in cruce coctam: & diuinitatem panis qui de cœlo descendit. Tunc erit vnicuique gloria, si fidelis dispensator ac piscator fuisse comprobabitur, vbi summa cõcordia futura, ita vt rete non scindatur. *Quum ergo prandissent, dicit Simoni Petro Iesus, Simon Iohannis diligis me plus his? Dicit ei, Etiam domine tu scis quod amem te. Dicit ei Iesus, Pasce agnos meos. Dicit ei rursus secundo, Simon Iohannis diligis me? Ait illi, Etiam domine tu scis quod amem te. Dicit ei, Pasce oues meas. Dicit ei tertio, Simon*
E *Iohannis amas me? Indoluit Petrus quod dixisset sibi tertio, amas me? dixitque ei, Domine, tu omnia nosti, tu scis quod amem te. Dicit ei Iesus, Pasce oues meas. Amen amen dico tibi: quum esses iunior, cingebas te, ambulabasque quo uolebas: quum autem senueris, extendes manus tuas, & alius te cinget, & ducet quo non uis. Hoc autem dixit significans qua morte glorificaturus esset deum.* Quare Christus qui scrutator est cordium, nihilque ignorat, interrogat? Non hoc facit vt discat sicut nos, sed vt doceat & manifestet aliorum fidem: sicut & quum interrogaret, Quem dicunt homi-
Mat. 18. nes filium hominis? quam fidem confessionemq; a nobis requirat, indicabat. Ita hic daturus orbi magistros ac doctores quales illos esse velit, terna interrogatione bene inculcat. Et videtur mihi, amare Christũ, & ea quæ Christi sunt sectari,
F antea insinuari per missionem retis in dextrã partẽ: pascere autem, per inuẽtionem & capturam. Interim Petrũ, quia præ aliis ceciderat, maioriq; esset feruoris, & dignus cui amplius concredatur ministerium, comprobaturus, ter proprio nomine vocat, vt ne dubitet remissa sibi peccata. Dicit autem primum, Diligis me plus his? postea in duabus aliis interrogationibus tantum dicit, Diligis me? Quare hoc? Præ-
Mat. 26. tulerat se prius aliis arrogantius, dicens, Et si omnes alii scandalizati fuerint in te, ego te non negabo. Proinde tũc desiderabatur in eo humilitas, quam nunc lapsu & pœnitentia lucratus esse apparet. Amare enim se Christum fatetur: sed quod præ aliis amet, nondum dicere audet, quanuis dicere potuisset, Quod præ aliis diligam, vel ex hoc vno discere potes, ꝙ aliis nauigio ad te veniẽtibus, ego impatiẽtia desiderij

desiderij in mare me misi, vt ad te venirem. Sed de hoc tacens dicit, Etiam domine, tu scis quòd amem te. Scire autem Christũ amorem nostrum deitatis indicium est, qui scit an vere amemus, & melius scit quàm nosipsi. Omnia modestiæ & ardentis charitatis sunt verba. Docetur itaque, pastorem ouium dei, & amore Christi præditum esse, & virtutum prærogatiua se nulli præferre debere. Ita Christus & gregi consulit, & se diligentes remunerat, & super multa cõstituit, nempe super eos pro quibus sanguinem suũ effudit. Audiant episcopi, & prædicatores verbi, quid eis commendetur. Pasce, inquit, oues meas. Ministerium affert, quo tuã erga summum pastorem charitatem probes. eo si fideliter functus fuerit, summum honorem assequutus es. Non facit dominũ, non
B principem: non regem Petrum, sed pastorẽ esse iubet. Reges gentium dominantur eis, & qui potestatem habẽt super eas, benefici vocantur. Non facit mentionem lactis vel lanæ, quę tamen gratæ oues debent pastoribus, vt ne sua sectetur, sed quæ aliorum. Pasce, inquit, non occide: ad ædificationẽ, non ad destructionem officio fungere: pastor esto, non lupus. Ne contempseris oues amplexando hoc seculum. meæ enim sunt oues. De hœdis & porcis, quibus margaritæ non sunt obiiciendæ, nihil præcipit, sed de ouibus, & de his qui verbum dei audire cupiunt. Indoluit autem Petrus, non ægre ferens tertio repetitam rogationem, sed timens ob suam imbecillitatem. Et propterea iam non prædicitur negatio, sed constans amor, quòd nec si moriẽdum, relicturus sit dominum vt an-
C tea. Et tunc quidem iunior eras, & relictus es tuæ voluntati: & quanuis accingeres te quasi me sequuturus, voluntatis tamen tuæ impetum sequutus es, quo scilicet te ducebat carnis amor. Posthac non ita erit. nam quanuis senueris, & per etatem minus feruido sanguine, mea tamẽ gratia roboratus, voluntati tuæ renunciabis, non quærendo ea quæ caro docet, sed illam perdens, tua sponte protendes manus ad vincula in cruce, quum alius te cinget. Quum teipsum cingeres, ibas in perditionem: ego autem te accingam, vt cohibita voluntatis tuæ carne perstes. Cæterum extensionem manuum, crucifixionem vocat: quæ quum habeatur ignominiosissima, gloriosa tamen & beata est post Christum passum, & neutiquam timenda: quandoquidem propter Christum si fuerit, glorio-
sa erit, dũ pro eo morimur, qui antea pro nobis in cruce fuit

Pastor ouium Christũ amet.

Episcoporũ & prædicatorum officium.

Lucæ. 22.

2. Cor. 13

D mortuus. *Et quum hoc dixisset, dicit ei, Sequere me. Conuersus Petrus, uidet illum discipulum quem diligebat Iesus sequentem, qui & recubuit in cœna super pectus eius, & dixit, Domine, quis est ille qui te tradet? Hunc ergo quum uidisset Petrus, dicit Iesu, Domine, hic autem quid? Dicit ei Iesus, Si eum uelim manere donec ueniam, quid ad te? Tu me sequere. Exiit ergo sermo iste inter fratres, quòd discipulus ille nō moreretur. & non dixerat ei Iesus, non moritur: sed si eū uelim manere donec ueniam, quid ad te?* Obscurius dictū, manifestius ponit. Ita te alius cinget, vt me sequaris, non fugias. Nunc iubeo vt sequaris. crucifixus sum, sequaris & per eadem vestigia. Qualis ego pastor fui, talis & tu sis: & non solum mortē
E non formides, sed & lætus obeas, si quidem vtilitas expoſcit
Iohan. 13 ouium. Vnde & in cœna dixerat, Quo ego vado, non potes me nunc sequi, sequeris autem postea. Cæterum Petrus animatus verbis Christi, non contendebat, sed quia & Iohannē dilectione feruere sciebat, idq; multis coniecturis, nempe & vicissim dilectionis signa dominus illi ostenderet, permittēs illum dormire super pectus suum: cupiebat scire num ille quoq; eadem indicia charitatis exhibiturus esset: & propterea ægre à Iohanne auellebatur. Quia enim diligebat Iesum, Iohannem quoque à Christo dilectum, multum amabat. Et ita quodammodo conuersus est, & magis ad amoris sui teneritudinem, quàm strenuitatem qua impleretur mādatum domini, respiciens, dicit, Domine, hic autem quid? Num & ille
F te, quia plurimum te amat, morte quoque glorificaturus est? Itaque cunctabundum eius & curiosum animum corripit respondens, Si hunc velim manere, quid ad te? Vides quomodo instituatur episcopus ardēs charitate, insignis modestia, strenuus, miniméq; cūctabundus. Tu me sequere, inquit. Absit à te curiositas, vlláve cunctatio. volo tu me sequaris.

Hæc interseruimus lector, & in hoc tibi opinor gratificati. nunc sequuntur quę in exemplari continebantur.

quod hoc ferme significat, Veni, inquit, assume oues, egrede in mundum. Igitur quia vidit dominus Petrū curam agentem Iohannis, & ab eo auelli nolentē, dirimit eos propter intempestiuā affectionem & consuetudinē. Opus, inquit, quod tibi concreditū est, perfice, & sequere me, qui educo te, & prædicationem, & totū orbem in manus tuas trado. Illum autem si velim

si velim manere in hoc loco, Galilęa scilicet, & nō mittere te- A
cum, quid ad te? Donec veniam, quidam sic exponūt, Donec, *Donec ut*
inquit, contra Indæos, qui me crucifixerunt, veniam, percus- *niam, qūo*
surus eos in virga Romanorum, & subuersurus eorum ciuita- *exponitur*
tem. Dicunt enim Apostolum illum vsque ad vespasiani imperium, locaque superiora peragrasse, prædicantem, & maneantem illic: quando autem capiendæ erant Hierosolymæ, transiisse. Igitur quia magnum prædicationis opus, non erāt coniungendi, sed separādi, vt vnus ad hos, alius ad alios iret. Quare autem meminit Euāgelista recubitus supra pectus, & *Iohan. 13.*
quòd interrogauerit, Quis est qui te tradet? Non hoc simpliciter, neque fortuito euenit, sed vt ostendat libertatem Petri post negationem. Nam qui antea nō audebat interrogare de *Præfectu*
traditore, sed alteri cōmittebat interrogationē, illi omnium B *ra oīm*
præfectura concreditur, & non solum committitur, sed & pro *Petro tri-*
illo ipso qui maxime diligebatur, interrogat, & fit mediator *buta.*
apud dominum, Admirare autem quàm sit alienus à fastu Euangelista, quomodo quorūdam suspicionem corrigit, quòd non recte cognouerint quid de eo dominus dixerit, sed putauerint quod non moriatur, id quod nō erat, sed manere iubet eum dominus, non quòd non moriatur, sed quòd non sit iungendus comes Petro prędicationis tempore, manere autē debeat suo loco. Iam manere donec veniam, hoc est, donec mihi placuerit vt & illum educam ad prędicationem. Te enim nūc *Præest Pe*
educo, vt præsis orbi, & sequaris me: ipse autē maneat hoc lo- *trus orbi.*
co, donec redeam, & educam etiam ipsum sicut te. Quidā autem sic intelligunt, Quum audisset (inquit) Petrus, quòd mo- C
riatur pro Christo, dixit: & Iohannes quid? Num morietur & ipse? Omnis enim qui natus est, & moritur. Dixit autem: Si voluero manere, hoc est, viuere eum vsque ad consummationem seculi, vt & tūc de me testetur. Vnde & dicunt viuere eū, & ab Antichristo occidendum cum Helia prædicantē Christum. Quanuis autem & monumentum eius ostendatur, quid hoc? Nam viuens quidem ingressus est in illud, & deinde trāslatus, sicut & Enoch & Helias. Igitur Euāgelista euertit falsam opinionem existimantium quòd nō moriatur discipulus hic, sed immortalis sit. Vere enim mendacium est, immorta- *Hō, morta*
lem esse hominem. Quanuis enim Enoch & Helias non sint *lis.*
mortui, attamen mortales sunt. Ita & hic quoque quāuis non fuerit mortuus, tamē morietur. Igitur, quòd non moritur, hoc

D est immortalis sit. falsum est. Alii autem affirmant quòd mortuus fuerit: & quod dicit, Si eum voluero manere, intelligunt sicut interpretati sumus. Omnes opiniones diximus: ne quâ ignorent studiosi. Nobis autem placet, vt, donec veniam, intelligatur sicut Chrysostomo diuino & aureo illi ori videtur, & non de vita, sed quòd non sit iungendus Petro. Hic *est discipulus ille qui testimonium perhibet de his, & scripsit, & scimus quod uerum est testimonium eius. Sunt autem & alia multa quæ fecit Iesus, quæ si scribantur per singula, nec ipse opinor mundus capere eos qui scriberentur libros.* Quare quum nullus Euangelistarum alius de seipso perhiberet testimonium, hic de seipso testatur? Dicitur postremus ad scribendum accessisse, quũ motus & excitatus esset ad id per Christum. Eapropter sæpe dilectionis meminit, ostendens causam propter quam ad scribẽdum accesserit, quòd Christus cõmiserit hoc opus ei qui præ aliis magis diligebatur. Et scio, inquit, quòd vera dicit, hoc est, certis indiciis cõpertum habens, scripsi quæ scripsi, vtpote qui interfui omnibus sermonibus, & operibus, & passionibus, & his quæ post resurrectionẽ acciderunt. Dilectus enim eram, & non excludebar, atque ita fidenter & de meipso dico quòd vera dico, prouocatus vt exquirerem quæ facta sunt, & singula examinarem, vt solemus homines omnes quando bene fidimus veritati, ne forte testimonia nostra negentur, id quod & Apostoli dicebant. Nos sumus testes eorum quæ dicimus. Et spiritum dedit obedientibus sibi. Vnde autem manifestum, inquit, quòd vera dicam, & non aduler præceptorio? F Ex eo quòd multa prætermitto, vnde perspicuum quòd non aduler. Qui enim ignominiosa omnia in medium protuli, & non abscondi quòd eum & prẽuaricatorem legis, & seductorem nominauerunt, & dæmoniacũ, neutiquàm adulatus fuerim. Qui enim adulatur, & ad gratiam loquitur, contrarium facit: positisque contemptibilibus, gloriosa in medium adducit. Ne admireris autem quòd libros si qui de operibus Iesu scribantur, mundum dixit non capere, sed intellecta ineffabili vi dei verbi, dictum fideliter accipe. Nã sicut nobis loqui, ita illi multo facilius est facere ea quę voluit. Quidam autem per hyperbolen more scripturæ putãt dictum. Mos enim scripturæ est hyperbole vti: sicut, Vidimus ciuitates pertingẽtes in cælum, & vidimus viros, & eramus sicut locustæ corã eis. & quæcunque sunt similia. Ita igitur quòd non possit mũdus capere

Chrysostomus os aureum.

Iohãnes à Christo ad scribẽdũ motus

Actu. 2.

Ioh. 8. 19

Mos est scripturæ hyperbole uti.

capere libros qui scribantur intelligere licet. Quidam autem A per mundum intelligunt eos qui mundana sapiunt: opera autem quæ facta sunt à Iesu, diuina, & mysteriis plena, tam in visibili q̃ in inuisibili creatura: & quæ futura sunt, & mysteriis sunt referta, mundanum hominem non posse intelligere: sicut & quum dicitur, Multa habeo quæ non potestis portare modo. Cæterum precemur nequando dictorum factorũq; Christi obliuiscamur, sed reuoluamus librum hunc dilecti, & scrutemur in eo positum thesaurum in miraculis ac verbis Iesu, vt sic valeamus purificari & vita & sermone, consequamurq; in die reuelationis ineffabilia opera & mysteria, quæ nunc quandiu in mundo sumus, capere nõ possumus: & perficiamur in Christo, qui dilexit nos, & per dilectum suum discipulum illustrauit nos in Theologia & agnitione sui, & patris, & filij, & spiritus sancti: cui sit gloria in seculorum seculà. Amen. B

Iohan. 16

FINIS.

Universidad de Deusto
Biblioteca